Domus Probationis Lugdunensis Societat. Jesu Catal. inscript. 1676.

107632

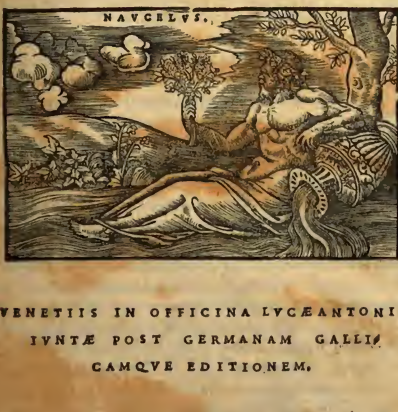
SECVNDVS TOMVS.

M·T·CICERONIS ORA-TIONES HABET AB ANDREA NAVGE-

rio patritio Veneto ſummo labore ac induſtria in Hiſpanienſi
Gallicaq; legatione excuſſis permultis bibliothecis,
et emendatiores multo factas, & in ſuam
integritatem ad exemplar codicum
antiquorum longe copio-
ſius reſtitutas.

Ne autem adulterina quæpiam impreſſio, librariorum ſorte auari-
tia, ſupponatur: haud ab re uiſum eſt hoc cauere ſigillo: præterquam
quòd ſummi Pontificis, Cæſaris, Senatus Veneti, ac cæterorum Ita-
liæ Principum decreta, nequis id per. XX. annos
impune faciat, uetant.

BIBLIOTHEQUE DE LA VILLE DE LYON

VENETIIS IN OFFICINA LVCÆANTONII
IVNTÆ POST GERMANAM GALLI-
CAMQVE EDITIONEM.

M. D. XXXIIII.

CONSERVATOIRE DES ARTS A LYON

LEONI .X. PONTIFICI MAXIMO.

ANDREAS NAVGERIVS.

MAgna quædā res eſt,&,ut nihil fortaſſe præſtantius, ita longe difficilius quiddam, quàm homines opinantur, eloquentia excellere. uni eſt id homini à natura datum: ut ea,quæ mente concipimus,communicare inter nos,ac dicēdo animi ſenſa eloqui poſſimus.hac una re maxime à cæteris nos animantibus natura ſeiunxit.hæc iam inde ab initio humani generis egregias nobis ſemper utilitates attulit.atq; hæc cū æque omnibus conceſſa ſit:unū quempiā è multis eſſe: quem magna cæteri cum admiratione dicentē audiant: cui maximis ita plerunq; de rebus aſſentiantur: ut illi potius, quàm ſibi ipſis credendū putent:qui clamores,qui lachrymas,qui riſus,cū uelit,moueat: atq; omnes adeo animorū motus quaſi habenis quibuſdā regat: qui deniq; ita loquatur:ut tantū propè reliquæ hominū multitudini pręſtare uideatur: quantū homines ipſi beſtijs antecellunt:profecto id fieri neceſſe eſt: quòd is,& longe præſtantiora quædā,quàm alij omnes cogitatione,atq; animo complectatur: & ea,quæ cogitarit, admirabili ac diuina quadā dicendi ratione explicare, ac proferre poſſit.at hoc,ſi quis id recte conſideret:eiuſmodi eſt:ut eo omnia,quę in hominū cognitionem cadere poſſunt,comprehendantur.quid enim illi, qui & res omnes,de quibus poſſit accidere ut aliquando loquendū ſit,optime omnium teneat:quod ei qui perfecte eloquens eſſe uoluerit,neceſſariū eſt:& ornatiſſimis ac grauiſſimis eas uerbis illuſtrare, atq; omni lumine orationis queat: deeſſe dicendū eſt?id uero quàm arduum,ac magnum ſit,uel ex eo facillime cognoſci poteſt:quòd cum nemo ferè unquā fuerit:qui non hanc ſibi eloquentiæ gloriā ſummopere appetendā duxerit:permulti uero acerrimo ingenio homines nihil aliud ſummo ſtudio tota uita egerint:perpauci tamē tot ætatibus inuenti ſunt:qui ita probati ſint:ut non multa illis deeſſe uiderentur.Et certe ſingulas quaſq; artes egregie aliquē nouiſſe permagnū eſt:nedum ut plurimæ ab uno quopiā comprehendi poſſint.Sed ut ea quis etiam ingenij felicitate fuerit: ut omnium ſit maximarū rerum ſcientiam conſecutus:tum uero quoties illi dicendū ſit,ſuo quicq; loco collocare,quantæ prudentiæ eſt? Iam res ipſas eo orationis genere,his uerbis ornare:eaq; ipſa uerba tā compoſite,tam concīne,tam apte inter ſe connectere:ut nihil illuſtrius,nihil auditu iucundius eſſe poſſit:id uero longe omnium difficillimū haberi debet.profecto cum multa etiā in oratore alia requirantur:ab hac una re tamen eloquentiæ inditū nomen eſt.Quid de actione dicam? huic primas,huic ſecundas,huic tertias tribuiſſe Demoſthenes dicitur.hac una ſi careat:ut cætera illi omnia cumulatiſſime conceſſa ſint:nihil eſt,quod magnū ab ſe quippiā effici poſſe orator putet.at eiuſmodi ea eſt: ut ſi cui à natura negata ſit:paruū ſit,& exile quoddam,quod ab arte tradatur. Sed & multo minus memoria aut procreari,aut inſeri arte ulla poteſt.ratio certe quędā,qua ea adiuuetur,reperta eſt.ſed hæc nulla ſit:niſi id ipſum prius naturæ bonum in ingenijs noſtris extiterit.at hæc in oratore quaſi fundamentum quoddā eſt:quo ſublato cætera omnia collabi neceſſe ſit. Quamobrem cum ex

his eloquentia rebus conſtet:quæ partim maximo uiri ingenio ſumma ſibi induſtria ac labore parare tamen poſſunt:partim,niſi à natura contigerint, nulla ipſi nobis fingere ratione poſſumus:nihil dicendi laude difficilius,nihil perfecto oratore inuentu rarius exiſtimandũ eſt.Sed quo plures huic laudi propoſitę difficultates ſunt:eo magis,& ut eã adipiſcantur eniti omnes decet:& ſi quis adeptus fuerit:admirabilior,& quaſi quidã inter homines deus haberi debet. quid enim ex omnibus humanis rebus ad deorum propius poteſtatẽ accedit? quàm poſſe & inimicos,cũ uelis,lædere:& amicis adiumẽto eſſe:& repugnantes tuam in ſententiam adducere:& conſentientes confirmare:conſolari:hortari:ad miſericordiã,ad odium,ad quemcunq; animi motũ,quos uolueris,uel inuitos impellere.hęc ea nimirũ ſunt:quę non fieri humana ui,ſed diuinũ eſſe quiddam homines arbitrentur. Atq; in hac quidẽ re ſunt qui omnium maxime græcos homines admirentur:ac longe illos noſtrorũ ingenijs anteponant. Et profecto,quod in omni ei ſtudiorũ genere non minus contigit,ſummorũ ſemper oratorũ copia Græcia redundauit.è Romanis quamquã multos fuiſſe legimus:qui plurimũ dicendo potuerint:qui nihil non eloquentia aſſecuti ſint:& complures ex his tamẽ nihil omnino literis mandauerunt:& eorũ qui aliquid ſcripſerunt,præter unius Ciceronis nihil cuiuſquã extat,quod proferre poſſimus.Sed & in tanto hoc tamen eloquẽtiæ naufragio,magnæ ob id ſaltem diis immortalibus à nobis gratiæ haberi debent:quod hunc potiſſimum ſupereſſe uoluerunt.tantũ enim uno ego in Cicerone ponendum arbitror:ut huius unius dicendi facultate, non æquatam modo cum græcorum omnium eloquentia latinę orationis copiam,ſed & lõge factam ſuperiorem putem.Tria ſunt,quæ ab optimo effici oratore debeant.docendus, delectandus,permouendus auditor.hinc tria etiam nata ſunt dicendi genera,tenue,medium,graue.ad docendũ tenue accommodatum eſt: medio delectatio paritur: permouemur graui.qui unum aliquod horum genus aſſequi potuerunt,magni habiti oratores ſunt:q omnia:maximi.Ac fuerunt quidẽ è græcis aliqui,qui ſubtili quodam & ſententiarum,& uerborum genere eo acumine atque elegantia dicerent: ut nihil illis limatius,nihil enucleatius eſſe poſſet.Expolitum alij ac ſuaue dicendi genus ſecuti,& audientiũ animos maxime delectarunt:& celebre ſibi inter oratores nomen peperere.uberiores nonnulli,& ampliore quadã orationis uſi dignitate, cum magnã uim hominũ mentibus admouerent:magnã ipſi eloquentię gloriã conſecuti ſunt.Cum uero non eodem modo omnia dicenda ſint:ſed unicuiuſq; rei ſit certa & propria quaſi quædã uox:qui idem cũ res poſceret,ſubmiſſe humilia,media temperate,ample grandia poſſet dicere:nemo fortaſſe ex his,pręter Demoſthenẽ inuentus eſt.at niſi his omnibus generibus,ita oratio diſtincta ſit:ut id ſemper quod maxime deceat,conſeruetur:non eſt, quod exactã ſe quiſquã & abſolutam eloquentiam adeptũ arbitretur.His ita omnibus generibus noſter præſtitit:ut ne ex his quidẽ,qui in ſingulis floruerunt, in eo ipſo genere ſit illi aliquis conferendus.nemo hoc in paruis preſſior:in temperatis ornatior:in magnis ſublimior:nemo iudicem acutius docuit:delectauit iucundius: incitauit ardentius. Quę ut in Demoſthene etiã paria fuerint: ſunt tamen qui exiſtiment longe illius orationem iucundius his ſalibus,quibus maxime abundat Cicero, potuiſſe condiri. ſunt qui commiſerationes deſiderent:quibus ille ut Athenienſiũ lege ſit uti prohibitus:magnũ tamen quiddã eſt,quod illi deſit,

qua

qua in re ita omnibus præſtare Cicero exiſtimatus eſt:ut in his etiã cauſis,quas unà cum illo Q.Hortenſius,aut alij ea tempeſtate ſummi oratores agerent,extremus tamen perorandi locus eorum ipſorũ conceſſu,huic ſemper relinqueretur. Iam in epiſtolis,cum amborũ extent:tantus in noſtro lepos,tanta urbanitas,ea ſuauitas,is candor,tam purus ſermo,ea cum de rep.loquitur, grauitas:ut mirũ ſit quanto interuallo uincamus.Quid? ubertas ingenij,plurimarũ ac præclariſſimarũ rerum cognitio conferri poteſt? illius græco tantũ ſermone complures modo orationes,& epiſtolas quaſdã legimus.hic & græce homo romanus eo ornatu plura ſcripſit:tam præclare nonnunquã,cum res tulit,locutus dicitur:ut ipſi etiã græci huiuſce facultatis peritiſſimi homines,non minus ſuę illi linguæ elegantiã concederent:quàm hanc etiã ſibi laudẽ eripi moleſte ferrent: & omnibus latinæ eloquentię partibus unus ſatiſfecit:neq; ullum non poſteris monumentorũ genus reliquit.orationes in omni genere plurimas,magna epiſtolarum uolumina edidit.Sed & à muſis etiã non alienus fuit. quin & latinos omnes,qui ante ſe fuerant, poetas facillime ſuperauit: & multo etiam fortaſſe progredi longius potuit:niſi maioris cuiuſdã glorię ad ſe illũ ſplendor rapuiſſet.ad hæc,ne ea quæ magno ſibi ipſe labore atque acerrimo ſtudio peperiſſet, inuidere iuuentuti uideretur:de arte etiam dicendi ſibi ſcribendũ exiſtimauit. quibus in libris cum peruulgata rhetorũ præcępta negligens,aliud quoddã ad eloquentiã eſſe iter diceret:uel ex eo id uerum eſſe,quod ab ſe diceretur, oſtendit:quod de his ipſis rebus(quod nulli unquã dicendi magiſtri potuiſſent)elegantiſſime locutus eſt:& in eloquentię præcęptis tradendis nullã non eloquentiæ uim adhibuit.Neq; uero his finibus abundantis ingenij flumen tenuit. ſed longe effuſus latius in omnes propè philoſophię ſinus delatus eſt:& in auitam tandẽ poſſeſſionem,ex qua eã nullo iure deiectã eſſe,ſæpiſſime conqueſtus fuerat:eloquentiã reſtituit:atq; ex anguſtis extractã finibus paterno in regno collocauit:& id eſſe propriũ oratoris docuit:de unaquaq; re propoſita poſſe & ornate & apte dicere. Sed nulla profecto ex re magis cognoſci præſtantia oratorũ poteſt:quàm ex eo,quod ab his dicendo efficitur.ac recte id mihi quidem dictũ uidetur,ut in fidibus ex eo,qui reddatur,ſono,illius qui pulſet ſcientiam perſpici:ſic eloquentię uim,ex his maxime motibus,qui in audientiũ animis cernuntur,intelligi.neq; uero dici poteſt, non multa Demoſthenẽ effeciſſe dicendo amens ſim,ſi è maximis,atq; omniũ illi ſummorum hominũ conſenſu tributis laudibus,quicquã coner detrahere.cum preſertim ipſe etiam illũ Cicero longe omnibus anteponat: & quoties dicturus eſſet,è tota Gręcia ad eum audiendũ ſolitos fieri concurſus affirmet.ſed tamen cũ maxime floreret Demoſthenes,& prælatum etiam illi Demadẽ legimus:& Phocionis ſeu quædã acerrima dicendi uis,ſeu populo cognita uitæ integritas ita eũ ſæpe peruertit:ut ipſe etiam ſuorum illum uerborum ſecurim ſit ſolitus appellare.Ciceronis ætate, quanquã nulla unquam aut plures aut pręſtantiores oratores tulit:neq; pari tamen dicendi facultate quiſquã inuentus eſt:neq; tam probata uitæ ſanctitas in ullo fuit:ut ea magis,quàm illius oratione,homines mouerentur.huius accuſationis impetu perterritus,à Verris patrocinio,cum & cum maxime defenſum uellet: & nihil eſſet quod nõ aſſequi dicendo poſſe crederetur: Hortenſius deſtitit.hic grauiſſimã illam M.Catonis authoritatẽ,& dicendi ſeueritatem, quo nemo omni uirtute pręſtantior unquã fuit:ſiquando ſibi obſtitit,orationis co-

pia & feſtiua quadam comitate ſemper eluſit.ac ne omnia conquirere ambitio-ſius uidear:ut toties permotos iudices,toties Senatum, toties populũ præter-mittam:ut oppreſſam Catilinę audaciã,uniuerſam in Antonij odium concita-tam ciuitatẽ ſileam:quanta uis illius oratiõis fuerit:quã facile ad ea,quæ uellet, homines attraxerit:uel id unũ nobis eſſe argumento poteſt:quòd cũ præclaro illo ſtatim ab ſe inito Conſulatu,lege agraria ab ſeditioſis Tribunis pleb.pro-poſita,magnos in rep.concitari motus intueretur:& in concionẽ Tribunos uo care,& ipſo etiã diſcæptatore populo,cuius obſiſtere commodis putabatur:uti non dubitauit.atq; hic ita locutus eſt:ita eorum quæ ad pertractandos hominũ animos neceſſaria eſſent,nihil prætermiſit:ut nemo unquã tanta populi uolun tate populare quicquã ſuaſerit:quanta hic maxime omniũ gratam, ac iucundã populo legem euertit.Non immerito igitur & cum uiueret,regnare in iudicijs dictus eſt:& poſt mortem ad hodiernũ diem ſic apud omnes gentes illius no-men uiget:ſic in dies augeſcit:ut nulla id unquã obliuio obſcuratura,nulla eius laudibus allatura finẽ æternitas uideatur.hic ipſam illam abſolutę eloquentiæ ſpeciem,quã ſuo ipſe in oratore quærit:quam uix animo intuemur:quã in nul-lo Antonius uiderat:oratorum omnium unus expreſſit. huic quo ſimilior ali-quis,eò eloquentior haberi debet.huius ſcriptis ne cogitare quidem ornatiora poſſumus.utinam quę eorũ multa aut iniuria temporis,aut aſſidua tot ſępe bel lis Italiæ uaſtatione perierunt:ea peruenire omnia ad manus noſtras potuiſ-ſent.longe opulentior Romana lingua,longe inſtructior latinæ eloquentiæ ſu pellex eſſet.ſed ut multa intercæpta ſint:bene id cecidit:quod ex his, quas ſcri-pſit,orationibus,in quibus omnis dicendi uis,omnis eloquentiæ ornatus expli catur:paucas admodum deſideramus.quamquã & in his id queri poſſumus: quod quas nõ Antonij proſcriptio,non belli furor,non tot annorꝫ ſpatium eri pere nobis potuit:has ita proximorũ ſæculorum inſcitia,quaſi rubigo quædã, fœdauit: ut in ſuũ eas nitorem reſtituere immenſi cuiuſdã operis eſſe uideatur. nos quidem,quantũ in nobis fuit:quantũ uetera nobis exemplaria adiumento eſſe potuerunt:quã potuimus opem afferre conati ſumus:neq; quicquam à no bis fieri potuiſſe exiſtimauimus:quod magis his qui eloquentiæ ſtudio tenen-tur,prodeſſet:quã ſi ipſæ hæ Ciceronis orationes,hoc eſt ipſius fontes eloquen tiæ,unde haurire abunde poſſent:perpurgati à nobis eſſent.qua in re tantũ ta-men abeſt,ut nihil prætermiſſum eſſe affirmare uelimus:ut iacta tantũ funda-menta à nobis eſſe,opus ipſum ſi multi hoc exemplo pari in id ſtudio ac labore incubuerint:tum demũ poſſe fortaſſe aliquando perfici exiſtimemus. Atq; has nos quidem orationes.ob id præcipue Leo Pontifex maxime,ut alia præ-termittam omnia:ſub tuo nomine exire uoluimus:quòd te quamuis in ea am-plitudine collocatũ,ut nemo mortaliũ propius deum attingat, maximis ſem-per occupationibus diſtineri neceſſe ſit:& his tamen maxime delectari,& nun quam intermittere literarũ ſtudia audimus:neq; quenquã à te pluris fieri, quã qui aliquo optimarũ artium genere cæteris antecellat.& huius quidẽ rei id iam inde ab initio ampliſſimæ huius dignitatis tuæ indicio omnibus eſſe potuit: quod Petrum Bembũ,& Iacobum Sadoletũ uiros uti ſumma inter ſe beneuo lentia coniunctiſſimos,ita tum moribus,tum omni literarũ genere & quamſi-millimos & noſtræ ætatis omniũ ornatiſſimos,à ſecretis habere uoluiſti. iam tum magna mihi oblata ſpes eſt:fore ut omnes tuo auxilio bonę artes reuiuiſce

rent:

rent:cum tibi eos qui in his excellerent,adiungendos,atq; omni dignitate ho-
neſtandos putares. Sed non hoc uno nobis tuus hac in re animus perſpectus
eſt:permultis ſe ille alijs quotidie ſignis oſtendit. & præclariſſimorū ſemper
ingeniorum parens plurimos tibi Roma omni doctrina preſtantis uiros ſufficit:
& his non inferiores ex omnibus eò terris,ut in communē quandam nationū
omniū,ac totius terrarum orbis patriā permulti confluunt.quippe eo iam inde
ab initio nata fato roma eſt,ut quod ubiq; terrarū egregij exortum eſſet,una ſu
ſciperet. hos tu omnes ita amplecteris:ita omni beneuolentia proſequeris : ut
cum nullo hominū genere libentius uiuas:nulli ad te aditus faciliores ſint:nul-
li tua magis liberalitas pateat.Ex his ego,& plurimis illis,quę in te elucent,uir-
tutibus,in eam opinionē adductus ſum:ut ob id ab Deo te optimo maximo &
terris datum & toti chriſtianæ reip.præpoſitū arbitrer:ut tu is ſis:cuius ductu
in antiquā illam tum imperij,tum omnium & uirtutū,& bonarum artiū am-
plitudinē Roma reſtituatur.Sed agendū id profecto ex his tibi prius eſt : quo
urgemur magis:cui niſi occurſum fuerit: magnæ eſſe nobis calamitati poteſt.
Nimia iam audacia chriſtiani in nos nominis hoſtes efferuntur:nimis proter-
ue nobis inſultant:dum multos iam annos , omnes eorum iniurias toleramus:
in maximū contemptum uenimus:neq; quicquā eſt,quod ſibi in nos licere nō
putent.quas illi per hoſce annos regiones,quos agros non ſępius deuaſtarunt?
quos non ſinus penetrarunt?quibus ex oris prædā non abegerunt?quā nobis
ignominiam nō intulerunt?quin etiā (fœdum dij immortales facinus) floren
tiſſimam illam,illam & literarū,& uirtutum omniū parentem Græciā nobis
tacentibus,atq; adeo propè tradentibus immaniſſimæ gentes occuparunt.nos
ſocios atq; amiciſſimos nobis reges ante oculos propè noſtros opprimi,ac re-
gnis exui paſſi ſumus.noſtra tum ſcilicet res nō agebatur?nihil eorum ad nos
calamitas pertinebat?ſatis erat ſuos quenq; fines tueri?nihil præterea curandū
erat? Nimirū noſtra hac negligentia id factū eſt:ut magnæ illis breui tempore
uires additæ,magna nobis auxilia detracta ſint.neq; ſuis illi uiribus,ſed noſtra
ſecordia creuerunt.nos,nos inquā in nos eos aluimus:nos ita auximus:ut mul-
ta iam ab illis merito,niſi prouiſum fuerit, timeri poſſint. Sed prouidendum
profecto eſt:neq; quicquā iam,quod turpe nobis futurum ſit, ferre debemus.
tuumq; adeo hoc eſſe munus,hoc tibi onus incumbere omnes exiſtimant.neq;
tamen (quamquā ne hoc quidem præter te alius quiſquā potuit) à te id ſolum
poſtulatur,ut à finibus eos noſtris auertas: ut exultantes ac temere in nos ir-
ruentes reprimas.maius quiddam eſt,quod tuæ à te magnitudini deberi uidea
tur. niſi ultro illato illis bello & omnis ante ſuſcæpta nobis labes eorum ſangui
ne eluatur: & illi penitus ne ſe aliquando in noſtrā perniciem efferre poſſint,
excindantur: ſatiſfieri tantæ de te omniū expectationi nullo pacto poteſt. neq;
uero factu id difficillimū futurum eſt:ſi te authore ſublatis,ſi quæ intercedunt,
ſimultatibus,chriſtiani inter ſe reges conſpirauerint: & in communem hoſtem
communi conſenſu ſuſcipiendū ſibi bellum eſſe exiſtimarint.quid enim his ui-
ribus opponi poterit?uerendū credo nobis erit,ne paucis illis peditū cohorti-
bus,ne inermibus illis,ut innumerabiles ſint:equitibus hoſtium, tot (ut alios
omittam) inuictæ Hiſpanorū,tot Heluetiorum legiones , inſtructiſſimus ille
Gallorum,ille Italorū equitatus pares eſſe non poſſint?ne primū quidem im
petum,ne clamorē illi quidem noſtri exercitus ferre poterunt. agis tu quidem

dies noctesq́ unum hoc omnium maxime: neque quicquam omittis, quod ad conciliandos inter ſe, atq́ in hoſtem inflammandos chriſtianorum animos fieri oporteat: atque eò iam tuis monitis & hortatibus adducta res eſt: ut potentiſſimi iam reges ueterum iniuriarum obliti, & amicitiam ineant: & ad colloquia ueniant: ut & communibus unà de rebus conſiliũ capiant: & quæ ad Chriſtianæ reipub. ſalutem, ac dignitatem pertinere uiſa fuerint, conſtituantur. ſed & reliquum tamen quiddam adhuc eſt: quod tibi agendum ſit. quę propè omnes iam præ ſe ferunt: ea quanta fieri celeritate poterit maturanda ſunt. neſcio quis iam diu Chriſtianorum mentes torpor inuaſit: qui, ut optime tua authoritate animati ſint: diutius tamen procraſtinantur, quàm opus ſit: ac multas quotidie bene gerendæ rei opportunitates prætermittunt. hunc dum penitus ſomnum excutias: hanc dum tollas ſegnitiem: nulla ſit res: quæ ab eo te, quod tam præclare cœpiſti, deterrere poſſit. hoc unũ cum effeceris: tum deniq́ quod tam diu machinaris, quod tanto opere moliris, quod tecum ſemper cogitas efficeris. Erit, erit profecto dies illa: cũ te longiſſime prolatis finibus, deuictis omnibus, quæ chriſtiano unquam nomini infenſæ fuerint, nationibus, cum inſigni laurea redeuntem intueri liceat: cum tota te Italia, totus terrarum orbis ut quendam ad leuanda noſtra incommoda è cœlo delapſum deum ueneretur: cum tibi obuiam cunctis ex oppidis omnium generum, omnium ætatum multitudo ſe omnis effundat: tibi patriam, tibi penates, tibi ſalutem, ac uitam denique, depulſo crudeliſſimorum hoſtium metu, accæptam referat: cum ipſi etiam ſe tibi agri noua quadam rerum omnium ubertate lætiores oſtendant. Tum tu maximis omnium plauſibus regum medius Romam inuectus pulcherrimum ac iuſtiſſimum triumphum ages: tum demum pace terris omnibus per te parta frui nobis licebit: tum denique omni & bello & belli timore ſublato alumnę pacis atque otij literæ uberrimo ſe prouentu efferent: tum plurima inter hoſtium ſpolia tot illa à ueteribus illis græcis monumenta ſcriptis tradita, quæ nunc in miſera & diuturna hac græciæ ſeruitute oppreſſa deliteſcunt: per te ex tenebris extracta conſpicientur. quin & latina fortaſſe pleraq́ belli hinc impetu nobis ablata recipientur: aut certe pacatis iam rebus alicunde emergent: atq́ ex omnibus ad te partibus deferentur. tum & alia plurima, & Ciceronis fortaſſe tum ea, quæ deſiderantur: in lucem prodibunt: tum hæc, quę manca & mutilata legimus: integra & emendata reperientur. neque uero in antiquorum ſcriptis emendandis diutius teneri quenquam neceſſe erit: ſed in maxima optimorum librorum copia, maximo ac tutiſſimo otio exiſtent fortaſſe, qui maiora conentur: & ipſam etiam antiquitatem prouocare ſcriptis audeant. profecto aut nunquam poſthac futurum eſt: aut tua id hæc ætas uidebit. interea hos labores noſtros, qui tam corruptis ueterum libris & neceſſario ſuſcipiendi, & maxime utiles habendi ſunt, ne contemne: & ea, quæ ut futura credamus, maximam tu ipſe nobis ſpem attuliſti: quę ſemper meditaris: quæ animo ſemper agitas: quę immortalem tibi apud omnes gentes gloriam paritura ſunt: quę profecto tibi debentur: uti nulla interpoſita mora quàm celerrime fiant, appropera.

PETRO BEMBO.

ANDREAS NAVG.

CVm multæ ac uariæ Bembe artes ſunt: quibus maximam inter mortales gloriã conſequi poſſumus: tum duæ præcipue in ampliſſimo & dignitatis & laudis gradu locare homines conſueuerunt: res militaris, & eloquentia. hæc cum eiuſmodi ſint: ut nulla ſit ars alia: quæ plura in communem omnium utilitatem afferat: neque quicquam ab hominibus geri poſſit: quod non harum præſidio egeat: & ſub earum quaſi tutela contineatur: quippe illa bellum adminiſtratur: hæc pacis moderatrix eſt: in quarum rerum altera ciuitates ſemper eſſe neceſſe ſit: nullum gloriæ, nullum honoris præmium eſt: quod non illis merito tribuendum putetur. Sed quoniam ita natura comparatum eſt: ut longe acrius nos ea perturbent: quæ moleſta ſunt: quàm iucunda delectent: quod ea incommoda, quæ plurima inferre bellum ſolet, imperatoris ſcientia propulſantur: tum, id quod primum ab hominibus ducitur, imperij ſæpe fines proferuntur: ipſius denique pacis commodis, tum demum, cum bellum ſublatum eſt, perfrui poſſumus: hinc factum eſt: ut à pleriſque longe imperatoria laus, eloquentiæ præferretur. neque uero in ullam mihi nunc partem, diſputandum eſt. hoc tantum dixerim: ſi quis ipſas has per ſe artes conſideret: non eſſe, cur tam facile inferior imperatore orator haberi debeat: quid ille, ut præclare omnia, quæ ei cognoſcenda ſunt, teneat: ſine peditatu, ſine equitibus, ſine reliquo belli apparatu, facere unquam poterit? quid? niſi fortuna affuerit? in cuius manu, cum humana omnia, tum præcipue belli euentus eſſe exiſtimatur. Hic nullius præterea opera, aut auxilio indiget: ſolus ſibi ipſe ſufficit: ſolus ipſe ſine ullo comitatu, quod in ipſa arte eſt, præſtare, ac ſuum tueri munus poteſt. quid? quod ſine dicendi ui ne ipſe quidem imperator ſatis inſtructus haberi debet? conſolandi ſæpe milites, reprimendi, animandi in hoſtes ſunt: ea plerunque incidunt tempora: ut una hæc ars maxime omnium neceſſaria in caſtris ſit: huic uni magni ſæpe exercitus profligati, magnæ partæ uictoriæ debeantur. Sed hæc omnis hoc tempore diſputatio omittatur: atque id modo mihi ſatis ſit: in pacatis ciuitatibus nulla re magis homines, quàm eloquentia, cæteris anteferri. hoc ut uetuſtiora omnia prætermittam, nonne in noſtra maxime republica intueri poſſumus? in qua cum omnibus bonis artibus ſit ſuus ſemper honos habitus: nulli tamen ampliora quàm eloquentiæ præmia conſtituta ſunt. quàm multi patrum memoria, quàm multi noſtra, ob hanc unam ad ſummos honorum gradus euecti ſunt? neque id immerito. cum enim omnia maiorum noſtrorum inſtituta, quibus hæc urbs adminiſtratur, nihil propè aliud, quàm pacem ſpectent: quiſnam potius ad huiuſmodi reipublicæ gubernacula admittendus ſit? quàm is, qui pacis artibus eruditus, quem ſibi illi propoſuerunt, tenere curſum poſſit? unus profecto orator eſt, qui omnia,

quæ ad conſeruandũ hunc reipub. ſtatum neceſſaria ſunt, complectatur. Hic improbos eijcit: tuetur bonos: alienam à reipub. commodis & dignitate ſententiam refellit; quæ utilia ſimul, & decora exiſtimat, perſuadere conatur: uirtutes laudando, quaſi exempla quædam, quæ imitari debeant, ciuibus proponit: uitia improbando, quid fugiendum maxime ac uitandum ſit, oſtendit: denique quaſi in ſpecula quadam poſitus, omnia circunſpicit: ac nullam reip. partem prætermittit. non eſt igitur quod miremur, ſi eam artem, quæ omnium maxime hominum commodis, ac ſaluti conſulit, maxime homines admirantur: & qui ea præſtat, præſtare cæteris, & unum plurimum poſſe uolunt. Sed quamquam maxima in hac repub. propoſita ſunt eloquentiæ præmia: & hac multi uia ingreſſi, ad ſummos ſæpe honores peruenerunt: non eſt adhuc tamen is noſtra in ciuitate orator auditus: qui perfecte eloquens dici poſſet. quod nulla arte adhibita, ingenij ui, & exercitatione, atque uſu quodam effici potuit: id noſtri homines conſecuti ſunt. ornatior ille ex eruditione cultus, & ea, quæ maxime oratorem inſtruunt, præcæpta defuerunt: ſed neque id, quod omnium maximum exiſtimandum eſt, è probatiſſimis quempiam ſibi unquam illi, quem imitarentur, propoſuerunt. talem neminem cum audirent: ne ex ueteribus quidem aliquem, quod alia eos lingua locutos uidebant, magnopere quærendum eſſe iudicauerunt. qua in re tantum abeſt, ut ego illis aſſentiar: ut id etiam cenſeam: alia nunquam ratione ſummam illam eloquentiæ gloriam acquiri poſſe. ac latina nos quidem lingua iampridem loqui deſtitimus: & hæc, qua nunc utimur, recentior multos iam annos tota Italia ſucceſſit: ſed & ex illa tamen tranſferri in hanc permulta poſſunt: neque ullus elegantis orationis ornatus reperiri poteſt: quem ipſa hæc non recipiat. adhibendas modo latinis ſcriptoribus noſtri homines ſibi aures, atque animum exiſtiment: hinc rerum cognitionem, hinc ea, quæ neceſſaria ad dicendum præcæpta ſunt, hinc uerborum ornamenta hauriant: hinc demum ſibi aliquem deligant, cuius ſimiles uelint eſſe: non eſt quod deſperem, ſi ad naturæ uim, & frequentem dicendi uſum, hæc etiam acceſſerint: fore, ut aliquando noſtra etiam in ciuitate ſummus orator audiri poſſit. Ne Romæ quidem, quæ hac maxime laude floruit, id prius contigit, quàm eloquentiæ ſtudioſi græcorum hominum ſibi ſcripta euoluenda, & quæ ab illis eſſent tradita, percipienda eſſe penitus putauerunt. tum denique ita uerbis, ita ſententijs, ita omni dicendi copia, omni ornatus genere Romana ſe oratio locupletauit: ut ipſius etiam harum rerum & inuentricis, & perfectricis græciæ felicitati breui tempore ſe adæquauerit. Idem nunc nobis faciendum eſt. ut à Græcis illi, ſic à Latinis noſtri, ſi eſſe aliquid uolunt, multa tranſferant neceſſe eſt. cum omnes antiqui ſcriptores perlegendi, tum præcipue Ciceronis ſcripta, & ex his orationes maxime ſemper in manibus habendæ ſunt. nullus neque in iudicijs, neque in conſultationibus incidere locus poteſt: cuius non plurima hinc exempla, tanquam è theſauro quodam, depromi poſſint. ſunt quidem & alij, qui egregie ſcripſerint: nec quiſquam omnino è ueteribus illis eſt, quem ego non plurimum profuturum arbitrer. ſed unam fortaſſe illi aliquam eloquentiæ partem abſoluerint. huic uni ita omnes illius opes conceſſæ ſunt: ut eas noſtri oratores, ſi adepti fuerint, nihil ſit, quod ſibi præterea deſiderandum putent. ita enim

locutus

locutus eſt:ut Ciceronis uox,ipſius uox eſſe eloquentiæ uideatur. Quam ob rem cum huius orationes, quas, ut pleraque omnia, uetuſtas penè delerat: mea nunc opera longe emendatiores factæ & facilius intelligi, & libentius legi poſſint:non latinæ ſolum linguæ profuiſſe, ſed & meis etiam ciuibus, qui dicendi facultate hominum ſibi ſtudia conciliare,atque in republica principes eſſe uoluerint:ſi ſibi has legendas duxerint,quo maius quiddam,quàm cæteri adhuc omnes conſecuti ſunt,adipiſcantur:non parum opis attuliſſe uideri debeo.qua in re ſi excellenti eloquentia homines præter cæteros reipub. utiles habendi ſunt: non nihil ipſi etiam reip. profuiſſe exiſtimandus ſum. Harum ego orationum cum primum nuper Leoni X Pontifici Maximo uolumen miſerim: cui hoc alterum à me potius, quàm tibi Bembe mittendum fuit? ſi amicus quærendus:quem mihi ego te amiciorem putem? qui nouum aliquod quotidie tuæ in me beneuolentiæ ſignum oſtendas: neque unquam bene de me mereri deſinas: ut tuus ſcilicet ille in me animus, qui mihi quidem eſt perſpectiſſimus, perſpectior in dies tamen & mihi, & cæteris omnibus eſſe poſſit. Si is cui plurimum deberem: ea ſunt tua in me merita: ut ego ne ad habendas quidem tibi gratias parem me eſſe ſentiam: & ea iccirco non commemorem: ne cum & plurima, & maxima à me dicta fuerint: & plura tamen, & maiora præterita eſſe uideantur. Quid? quod Ciceronis ſcripta nemini aptius mitti potuerunt, quàm ei, qui ita illa ſequitur,ut aſſequatur.tibi quidem & felix,& ad omnes æque res accommodatum ingenium eſt. ſed neſcio quo pacto tamen hac una in re maxime elucet: quod quencunque dignum iudicaueris, quem tibi proponendum putes:præclare tuis ſcriptis ſemper effinxeris.quis ſoluta unquam oratione ipſum hunc Ciceronem,tam uberem, tam unum ex omnibns omni re abſolutum oratorem, felicius reddidit? quis uerſibus diuinam illam Maronis uim, & maieſtatem propius acceſſit? magnum quiddam, hac preſertim tempeſtate, feciſſe uideri ſolent: qui in horum altero ita elaborarint: ut non omnem ſaltem operam luſiſſe exiſtimentur. tu, qui in utroque excellis, quibus laudibus, quanta admiratione dignus es? Quid? noſtra hac lingua,quam non ſecus nunc, ac ueterem quondam illam latini, ſibi Hetruſci uendicant: nónne hoc tibi idem contigit? cuius omnem ita elegantiam aſſecutus es: ut cum & multa iam à pleriſque eo ſermone ſcripta ſint: quæ nonnulli uel latinis etiam æquanda cenſeant: neque eorum tu cuiquam ullo in genere cedere uidearis: longe tamen maius quiddam, quàm ad hanc diem effectum ſit, de te ſibi homines polliceantur. hanc adeo tua illa ſcripta quæ partim maxima cum tua laude in manibus hominum iamdiu uerſantur: partim egregie inchoata, apud te adhuc ſunt: expectationem excitarunt.tu profecto is eras,qui eam gloriam,quam deſiderari adhuc diximus, in noſtram rempub.inferre poſſes.ſed alia te ab hac cura negocia auerterunt. ab Leone X Pontifice Maximo accitus qui illi à ſecretis eſſes,à nobis abſtractus es:& earum quibus orbis regitur, curarum particeps ita maximis ſemper rebus diſtineris: ut ne ea quidem,quæ tam præclare cœperas, adhuc ſcripta perfici potuerint.Sed dabitur profecto id aliquando,quod & tu tantopere exoptas,ocium:dabitur tempus id,quo totum te ad literarum ſtudia referre poſſis:quod tibi omne in optimis artibus ſumma cum tranquillitate

animi tuo arbitratu conſumendum ſit. tum certe id in te uidebimus, quod plerunque, in agris fieri conſueuit: qui intermiſſo cultu maiore quadam ubertate quaſi referre gratiam quietis ſolent. tum tu, quamquam latinæ linguæ ſplendor ob oculos maxime tuos obuerſabitur: hanc tamen noſtram ne contemnito. ſed & illi etiam cogitationum tuarum aliquid impertire. uetus illa tam multos in omni genere illuſtres ſcriptores habet: ut neque ullius iam ingenio fieri poſſit ornatior: & tu illis fortaſſe par, ſuperior quidem certe nullo modo eſſe poſſis. Hæc ab nullo ita culta adhuc eſt: ut non facillimum tibi ipſi preſertim ſit, longo interuallo omnibus anteferri: ac principem tibi locum ſine ulla controuerſia uendicare: & certe quòd à patribus nobis noſtris eſt tradita: quòd ea loqui contigit: id à nobis illi quaſi deberi uidetur: ut omnium maxime, quantum fieri à nobis poteſt, & uberem eſſe, & ornatam uelimus. in hanc tu rem ſi animum intenderis: breui tempore futurum uideo: ut ſicut à latinis quondam illi ipſi: quos ſibi propoſuerant, græci de poſſeſſione eloquentiæ deturbati ſunt: ſic nos neque uerborum copia, neque ullo orationis ornatu à latinis uincamur. hoc aut tu, aut nemo hac tempeſtate facere alius poteſt. quam ob rem ad eam tu quidem te gloriam præpara: à nobis hæc quantacunque ſunt, quoniam maiora non poſſumus, ita accipito: ut maxima tamen exiſtimes: quoniam maxima eorum ſunt, quæ ab ingenio meo prouenire poſſunt.

IACOBO SADOLETO:
ANDREAS NAVG.

SÆpe ego mecum Sadolete, tum à natura editas, tum ab hominibus inuentas res animo reputans, eundẽ in omnibus certa quadam ratione ſeruari ordinem, ac progreſſum animaduerto. Primo quidẽ paruo quodam à principio ortũ omnes trahunt. tum deinde augeſcentes eò paulatim per gradus quaſi quoſdã perueniunt, quod in uniuſcuiuſq; natura perfectiſſimum eſt. tum uero, poſtquam id adeptæ fuerint, referri rurſum, ac ſeneſcere incipiunt: atque ita ſenſim minui: ut poſtremo ad interitum etiam dilabantur. id & in natis è terra ſtirpibus, & in omni animantũ genere intueri licet. quæ ut imbecilla primo in lucem exierunt: hinc uires in dies ſumant, mox quæ acquiſierint paulatim dependant, ac conficiantur deniq; neceſſe eſt. neq; uero fieri potuit, ut non eandem hanc conditionem omnes item artes, omnia opera, omnia inuenta hominum ſequerentur. ſed & hæc cum ab ortu adoleuerint: eadem poſtea uetuſtate tandem extabeſcunt. tulit hanc ſcilicet legem natura: quæ nulla unquam ui abrogari poſſet: ſed una ſine ulla exceptione inferiora hæc omnia neceſſitate quadam immutabili contineret. Ac ne multis ego exemplis conquirendis longius in re manifeſta immorer, quàm neceſſe eſt: uel ex ipſa id eloquentia, cuius cauſa hæc à nobis dicta ſunt, cognoſci poteſt. Hæc (ut græcos omittam: quibus tamen hoc idem eueniſſe reperietur) cum primum Romæ exorta eſt: per parua quædam incrementa longo tempore paulatim ſe ad ſummum euexit. cum rudis antea, & propè infans eſſet: primus Cato ei multũ addidit, longius Galba, Porcinna, Carbo, Gracchi prouexerunt. græcorum eam gloriæ Antonius, Craſſus, Hortenſius æquauerunt. ita ſumma demum illi manus ab Cicerone impoſita eſt: ut nihil præterea cuiuſquam neque ingenio, neque induſtria, neque ullo doctrinę genere addi poſſet. ab eo ruere, & ferri in peius cœpit. ac primo quidem, ſublata è ciuitate pax, & ea, cum qua ſimul creuerat, extincta libertas eſt. nam cum bellis cuncta ciuilibus diutius agitata eſſent: eorum denique is finis fuit: ut oppreſſa tandem poſt multas ciuium clades reſpublica in unius poteſtatem conceſſerit. tum uero cum omnia ex unius nutu penderent: nulla maiorum more iudicia exercerentur: nullæ in Senatu ſententiæ, aut eæ certe non liberæ dicerentur: nullæ ad populum conciones haberentur: ſed omne penitus ſublatum eloquentiæ theatrum eſſet: alijs quibuſdam artibus, & his prauis plerunque, ac flagitioſis ſumma omnia homines conſequerentur: ſimul præclariſſimæ artis reſtingui in dies ſtudium, ſimul ea euaneſcere paulatim cœpit. Poſt uero cum illa omnium populorum uictrix, ac totius terrarum orbis imperio diu potita, eò tandem (ut humanarum rerum uices ſunt) redacta gens eſſet: ut nulli non nationi contemptui ac prædæ eſſet: ac nouæ quotidie, & eæ ab omni humanitate alienæ gentes, uel ab extremis etiam orbis finibus, Italiam deuaſtarent: extincto latinæ linguæ uſu, deleto penè

Romano nomine, factum eſt, ut è tot cladibus uix umbra quædã ad nos elo-
quentiæ peruenerit. Sed & hæc etiã penè è manibus nuper elapſa, penè om-
nis funditus extincta eſt. quã enim poſt tot incommoda recreari iam aliquan
tum decuit: eam noua quędam calamitas excæpit. exorta opinio eſt: & ea per
plurimorum iam animos peruaſerat: ut nemo ſatis eruditus, nemo ſatis ullo
doctrinæ genere excultus iudicaretur, qui cognitis, & uſitatis uerbis utere-
tur. hi demũ præclare locuti, hi omni laude, omni admiratione digni præter
cęteros putabantur: qui ita aliquid ſcripſerant: ut uix id percipi ab ullo poſ-
ſet. imperiti quidam & nullo uſu, nullo ingenio homines, cum ea plerunque
plurimi fieri uulgi iudicio uiderent, quæ ab omnibus ignorarentur: nec ſibi
aliud ad commendationem hominum patefieri iter animaduerterent: eò ſe
poſſe per tenebras peruenire arbitrati ſunt: quo pauci luce potuiſſent. quod
cum primo illis in maxima latinæ linguæ, atque omnium bonarum artium
inſcitia recte ceſſiſſet: tum non pauci eos ſecuti eò tandem rem adduxerant:
ut breui tempore ueterem illam dicendi gloriam hac caligine obrui, atq; abo
leri penitus neceſſe eſſet. nullas hi non uetuſtatis latebras perſcrutabantur.
hinc uerba uel ipſi etiam Romulo, & priſcis illis latinis iam tum obſoleta, &
deſita proferebant. quin ut obſcuriora ea eſſent, quæ dicerent, græca etiam ſæ
pe pleraq;, ſæpe barbara congerebant. digni qui eo naturæ munere, quo tam
male abutebantur, omnino carerent. cum enim ob id nobis ſermo datus ſit:
ut hoc ea, quę animo occultantur, depromi poſſint: quid fieri alienius poteſt?
quàm ita quenquam loqui: ut nihilo magis intelligatur, quàm ſi omnino ni-
hil loqueretur. nulla unquam res magis omnem euertere eloquentiam po-
tuit. quippe & labefactatæ iam ac propè dirutæ inciderat: & ſublata uerbo-
rum elegantia ipſum etiam illius ſolum, ac fundamenta eruebantur. Quid?
quod inſolentibus & ſordidis illis uerbis hæ ſententiæ ſuberant: ut recte hoc
ſaltem feciſſe uideri queant: quod tam abiectas res tam ſedulo tantis uerbo-
rum tenebris occultarint. Sed bene id profecto cecidit, quod non melior huic
quàm cæteris rebus conditio data eſt. cum late ſerperet: ac non paruam iam
Italiæ partem occupaſſet: atque ubiq; iam ſe terrarũ diffunderet: medio in-
curſu concidit. nonnulli his ſcilicet ſe uiri doctiſſimi, ut infeſtiſſimis latini no
minis hoſtibus obiecerunt. quorũ ope factum eſt: ut fœda illa barbarie pro-
fligata, ab propinquo iam interitu eloquentia uindicata ſit. & initium quidẽ
bene gerendę rei ab Romanis ortum eſt: una Roma, quaſi tutiſſima arx quę-
dam fuit: à qua ſemper hæc labes reiecta ſit: quo nullo unquam conatu irru-
perit. hic tanquam pro aris, ac focis ſumma ui certatum eſt, ut, cum cætera à
maioribus tradita, amiſſa eſſent: hæc ſaltem parentum laus retineretur. re-
preſſo igitur fœdiſſimorum hoſtium impetu, facilior de illis uictoria fa-
cta eſt. Ac ne omnes à me hi, quorum egregia in hac re opera extitit, com-
memorentur: tu certe præter cæteros acerrime illos ſemper inſectatus es:
tu afflictam ſemper eloquentiam protexiſti: tu tuis ſcriptis, quorum ne-
mo non maxime elegantiam admiratur, quæ illius, quæ latinæ linguæ uox
eſſet, oſtendiſti. factum eſt igitur, ut nemo iam tota Italia ſit, qui obſcu-
rum id, & incultum dicendi genus non magnopere contemnat: qui non
unum ſibi maxime Ciceronem, tum ut quiſque Ciceroni ſimillimus eſt, &
ſæpiſſime perlegendos, & omni ſtudio ſequendos putet. Quin & tranſal-
pinæ

pinę etiã nationes iã ſe nobis coniunxerũt:nec minus ab his fœliciter arma pro Latino noĩe ſumpta ſũt.ne oẽs ex his recenſeã:atq; ipſi tantũ à me duces nominẽtur: Budęus & Longolius propinqua è Gallia,è Germania Eraſmus,ita rẽ gerunt:ita longius quotidie Romanę linguę fines proferũt:ea:extrema etiã è Britannia, tũ à Reginaldo Polo,& nobiliſſimo iuuene,& qui generis ſui nobilitatẽ hac maxime laude cõmendari poſſe exiſtimarit:tũ à plurimis itẽ alijs eruditiſſimis uiris,opera nauat̃:ut ſi id deſperandũ ſit,poſſe aliq̃n eloquentiã in antiquã illã,ex qua deiecta eſt,reſtitui dignitatẽ:id certe affirmari poſſit:eã linguã,quę quondã,tum cũ maxime floruit,Italię tantũ finibus,aut paulo certe latioribus cõtinebat̃,nunc breui tẽpore in nullas nõ totius orbis partes pueturã.neq; tñ ceſſandũ eſt:ſed ſi uſquã latet:& ubiq; locorũ pquirenda,& omni ratione eiciẽda penitus hęc peſtis eſt. Ego quidẽ quantũ in me uiriũ eſt:id omne ĩ hanc rẽ confero:& cũ maiora nõ audeã,id ſaltẽ enitor:ut Ciceronis ſcripta,quę incuria quadã ac uetuſtate deformata circunferunt̃,ex antiquis exẽplaribus meo labore ſuę dignitati reddant̃:& emendatiora in lucẽ prodeãt.atq; alia qdẽ aliàs.nunc eius orationes damus.quarũ cũ duo iã uolumina alterũ Leoni X.alterũ Petro Bembo miſſum ſit:tertiũ hoc Sadolete ſub tuo noĩe in manus hominũ pueniet.Recte tu mihi Bembo adiungi uiſus es.ambo eiuſdẽ Pont.à ſecretis eſtis:ambo & literis,& omni morũ elegãtia pręſtãtiſſimi:quin eo etiã inter uos amore deuincti:ut exẽplo eſſe poſſitis,nullũ eſſe ad confirmandã amicitiã arctius uinculum,q̃ morũ ſimilitudinẽ,ac ſtudiorũ ſocietatẽ. Sed & ego tanti te facio:ut egregias tuas uirtutes neq; admirari,neq; de his,quoties aliqua offertur occaſio,prędicare unq̃ deſinã.id adeo cũ mea ipſe ſponte libẽs facio:tum eò libentius etiã,quòd nihil arbitror poſſe à me Bembo gratius accidere.multę mihi cũ illo ac magnę neceſſitudinis cauſę intercedũt.cõiunxit patria cõmunis utriuſq; noſtrũ parẽs.mea quędã pręſtãtis ingenij admiratio,& nõ alienus illius à me animus cõiunctiores fecit.auctã in dies beneuolentiã aſſidua familiaritas cõfirmauit. plurimis illius in me meritis hęc omnia cumulata ſunt.quã ob rẽ,ut nihil me aliud ad id impellat:qui poſſum nõ ſũma te beneuolẽtia proſequi?cuius ſũma cum amiciſſimo mihi uiro cõiunctione nihil ſit illuſtrius.cũ uero animi ad id tui ea etiã accedant ornamẽta:quæ uel ignotos etiã ut amẽmus cogere conſueuerũt:quam tandẽ meã in te eſſe uoluntatẽ decet?eam ſcilicet,quę & amiciſſimo,& omni laude præſtantiſſimo uiro debetur.accipe igitur paruũ hoc mei in te amoris pignus:neq; eũ tamẽ ex hoc metiri uelis.ſed ex eo potius:quòd profectus à Leone Pont.Max. cui literarũ amantiſſimo omnia literarũ monimenta deberi uidentur:& Petro Bembo,cui ego omnia debeo:neminẽ habui,quẽ tibi pręferendũ putarim.

T. LIVIVS HISTORIARVM LIBRO. CXX.

Cicero ſub aduentum triumuirorũ vrbe ceſſerat pro certo habens,id quod erat,non magis Antonio eripi ſe,q̃ Cæ-
M. *ſari Caſſium & Brutũ poſſe.primo in Thuſculanũ fugerat:inde transuerſis itineribus in Formianũ,ut ab Caieta nauim conſcenſurus,proficiſcitur.vnde aliquoties in altum prouectũ,cum modo vẽti aduerſi retuliſſent:modo ipſe iactationem nauis cęco voluente fluctu pati non poſſet:tędium tandem eum & fugę & vitæ cępit.regreſſus ad ſuperiorem villam,quę paulo plus mille paſſibus a mari abeſt,moriar inquit in patria ſępe ſeruata.Satis conſtat ſeruos fortiter fideliterq; paratos fuiſſe ad dimicandũ:ipſum deponi lecticam,& quietos pati quod ſors iniqua cogeret,iuſſiſſe.prominẽti ex lectica,prębentiq; immotã ceruicem caput pręciſum eſt.nec ſatis ſtolidæ crudelitati militũ fuit:manus quoq;,ſcripſiſſe aliquid in Antoniũ exproperantes pręciderunt.Ita relatũ caput ad Antoniũ:iuſſuq; eius inter duas manus in roſtris poſitum:vbi ille Conſul,vbi ſępe Conſularis,vbi eo ipſo anno aduerſum Antoniũ,quanta nulla vnquam humana vox,cum admiratione eloquentiæ,auditus fuerat,vix attollentes lachrymis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant.vixit tres & ſexaginta annos:ut,ſi vis abfuiſſet,ne immatura quidem mors videri poſſit.ingenium & operibus & præmiis operarum felix.ipſe fortunę diu proſperę,& in longo tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus.exilio,ruina partium:pro quibus ſteterat,filiæ morte,exitu tam triſti atque acerbo. omnium aduerſorum nihil vt viro dignum erat tulit,pręter mortẽ,quę vere ęſtimanti minus indigna videri potuit:quod a victore inimico crudelius paſſus erat,q̃ quod eiuſdem fortunæ compoſito feciſſet.ſi quis tamen virtutibus vitia penſarit:vir magnus ac memorabilis fuit:& in cuius laudes ſequendas Cicerone laudatore opus fuerit.*

ORATIONVM

CICERONIS SERIES.

Pro P.Quintio Oratio.I. pagina. 1.
Pro Sex.Roſcio Amerino.Ora.II. pag.17
Pro Q.Roſcio Comœdo Ora.III. pag.42
Accuſationis in C.Verrem liber primus qui diuinatio dicitur. Oratio.IIII. 51
Accuſationis in C.Verrem liber ſecundus. Oratio. V. 62
Accuſationis in C.Verrem liber tertius. Oratio. VI. 71
Accuſationis in C.Verrem liber quartus. Oratio. VII. 103
Accuſationis in C.Verrem liber quintus. Oratio.VIII. 141
Accuſationis in C.Verrem liber ſextus. Oratio. IX. 192
Accuſationis in C.Verrem liber ſeptimus. Oratio. X. 227
Pro M.Fonteio Oratio mutilata. XI. 266
Pro A.Cecinna Oratio. XII. 275
Pro lege Manilia ad Po.Ro.Ora.XIII. 295
Pro A.Cluentio Habito Orat.XIIII. 309
De lege Agraria contra P.Seruiliũ Rullum Trib.pleb.in Senatu Oratio.XV. 351
De lege Agraria contra P.Seruilium Rullum Tribunum plebis ad Populum. Oratio.XVI. 356
De lege Agraria contra Rullum Trib.pleb. ad Populum. Oratio.XVII. 377
Pro C.Rabirio perduellionis reo ad Quirites. Oratio.XVIII. 380
In L.Catilinam in Senatu.Orat.XIX. 387
In L.Catilinam ad Quir. Oratio.XX. 394
In L.Catilinam ad Quir. Orat.XXI. 400
In L.Catilinam in Senatu. Ora.XXII. 407
Pro L.Murena Oratio.XXIII. 413
Pro L.Flacco. Oratio.XXIIII. 435
Pro P.Sylla Oratio.XXV. 457
Pro A. Licinio Archia poeta. Oratio XXVI. 475
Ad Quirites poſt reditum ſuum.Oratio XXVII. 481
Poſt reditum in Senatu Orat.XXVIII. 487
Pro domo ſua ad Pont.Orat.XXIX. 496
De Aruſpicum reſponſis in Senatu. Oratio.XXX. 526
Pro Cn.Plancio Oratio.XXXI. 542
Pro P.Seſtio Oratio.XXXII. 564
In Vatinium. Oratio.XXXIII. 598
Pro M.Cęlio Orat.XXXIIII. 602
De prouincijs Conſularibus. Oratio. XXXV. 624
Pro L.Cornelio Balbo.Orat.XXXVI. 634
In L. Piſonem Oratio.XXXVII. eſt autem imperfecta. 648
Pro T. Annio Milone. Ora.XXXVIII. 669
Pro C.Rabirio Poſthumo.Ora.XXXIX. 690
Pro M.Marcello Oratio.XL. 698
Pro Q. Ligario ad Cæſarem. Oratio. XLI. 703
Pro Rege Deiotaro ad Cæſarem. Oratio. XLII. 710
In M. Antonium Philippica prima. Oratio.XLIII. 718
In M. Antonium Philippica. II. Oratio. XLIIII. 725
In M. Antonium Philippica. III. Oratio.XLV. 747
In M. Antonium Philippica. IIII. Oratio.XLVI. 755
In M. Antonium Philippica. V. Oratio.XLVII. 758
In M. Antonium Philippica. VI. Oratio.XLVIII. 769
In M. Antonium Philippica.VII. Oratio.XLVIIII. 773
In M. Antonium Philippica. VIII. Oratio. L. 780
In M. Antonium Philippica. IX. Oratio. LI. 783
In M. Antonium Philippica. X. Oratio. LII. 787
In M. Antonium Philippica. XI. Oratio. LIII. 792
In M. Antonium Philippica. XII. Oratio. LIIII. 801
In M. Antonium Philippica. XIII. Oratio. LV. 807
In M.Antonium Philippica.XIIII. Oratio. LVI. 819
M.T.Ciceronis ad Octauiũ Epiſtola. 827
C.Criſpi Salluſtij in Ciceronem Orat. 829
M.T.Ciceronis reſponſio. 831
Ad Equites Rom.antequam iret in exilium. Oratio Ciceronis ſi credendum eſt Ciceronem ita locutum. 835

M. ARCI TVLLII CICERONIS PRO PVBLIO QVINTIO ORATIO PRIMA.

QVAE RES IN CIVITATE DVAE plurimum poſſunt, hæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia. quarum alteram C. Aquili uereor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortenſij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero non mediocriter pertimeſco. neque hoc tantopere querendum uideretur, hæc ſumma in illis eſſe, ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. uerum ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer: P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ ſunt, cum aduerſario gratioſiſſimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quod M. Iunius, qui hanc cauſam Aquili, aliquoties apud te egit, homo & in alijs cauſis exercitatus, & in hac multum & ſæpe uerſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione impeditus: & ad me uentum eſt, qui ut ſumma haberem cætera, temporis quidem certe uix ſatis habui: ut rem tantam, tot controuerſijs implicatam, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi conſueuit in cæteris cauſis eſſe adiumento, id quoque in hac cauſa deficit. nam quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui. quæ quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quæ quo plura ſunt C. Aquili, eo te, & hos, qui tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit: ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. Quòd ſi tu Iudex nullo præſidio fuiſſe uidebere contra uim & gratiam, ſolitudini atque inopiæ: ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex ueritate cauſa pendetur: profecto nihil eſt iam ſanctum atque ſincerum in ciuitate: nihil quod humilitatem, cuiuſquàm grauitas & uirtus Iudicis conſoletur. Certe, aut apud te & eos qui tibi adſunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulſa ui & gratia, locum ubi conſiſtat, reperire non poterit. Non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides & conſtantia: aut quo non in his, quos tibi aduocaſti, uiris electiſſimis ciuitatis; ſpem ſummam habere P. Quintius debeat. quid ergo eſt? Primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit, quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit: idq; dum cogitat, non minus ſæpe ei uenit in mentem poteſtatis, quàm æquitatis tuæ: propterea quòd omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt: ſæpius illud cogitant, quid poſſit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduerſarium P. Quintius uerbo Sex. Neuium, re uera huiuſce ætatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos noſtræ ciuitatis, qui communi ſtudio, ſummis opibus Sex. Neuium defendunt: ſi id eſt defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius quem uelit iniquo iudicio

opprimere poſſit. Nam quid hoc iniquius aut indignius C. Aquili dici aut cō-
memorari poteſt? quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq; defendam,
priore loco cauſam dicere? cum preſertim Q. Hortenſius qui hoc iudicio par-
tes accuſatoris obtinet, contra me ſit dicturus, cui ſummā copiam facultatémq;
dicēdi natura largita eſt. Ita fit, ut ego qui tela depellere, & uulneribus mederi
debeā, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis au
tem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus poteſtas
adempta nobis erit. & ſiqua in re, id quod parati ſunt facere, falſum crimen,
quaſi uenenatum aliquod telum iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit.
Id accidit Prætoris iniquitate & iniuria. Primum quòd contra omnium con-
ſuetudinem, iudicium prius de probro, quàm de re maluit fieri: deinde, quòd
ita conſtituit id ipſum iudicium, ut reus, antequàm uerbum accuſatoris audiſ-
ſet, cauſam dicere cogeretur: quod eorum gratia & potentia factum eſt, qui
quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuij ſtudio & cupiditati
morem gerunt, & in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur: in quibus quo
plus propter uirtutem nobilitatémq; poſſunt, eo minus quantum poſſint, de-
bent oſtendere. Cum tot tantisq; difficultatibus affectus atque afflictus, in tuā
C. Aquili fidem, ueritatem, miſericordiam P. Quintius confugerit: cum ad-
huc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem,
non magiſtratus æquus reperiri potuerit: cum ei ſummam per iniuriam om-
nia inimica atque infeſta fuerint, te C. Aquili uósq; qui in conſilio adeſtis, orat
atque obſecrat, ut multis iniurijs iactatam atque agitatam æquitatem, in hoc
tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini. Id quo facilius facere poſſi-
tis, dabo operam, ut à principio res quemadmodum geſta & contracta ſit, co-
gnoſcatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, ſanè cæterarum rerum
paterfamilias & prudens & attentus, una in re paulo minus conſideratus, qui
ſocietatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerūtamen non ita inſtituto, ut
iura ſocietatis, & officia certi patriſſamilias noſſe poſſet: nō quo ei deeſſet inge
nium: nam neq; parum facetus ſcurra Sex. Neuius, neq; inhumanus præco eſt
unq̄ exiſtimatus. quid ergo eſt? cum ei natura nihil melius quàm uocem dediſ-
ſet, pater nihil præter libertatem reliquiſſet, uocem in quæſtum contulit, liber-
tate uſus eſt, quo impunius dicax eſſet. Quare quòd ſocium tibi eum uelles ad-
iungere, nihil erat, niſi ut in tua pecunia condiſceret, qui pecuniæ fructus eſſet:
tamē inductus conſuetudine ac familiaritate Quintius fecit, ut dixi, ſocietatem
earum rerum, quæ in Gallia comparabant. erat ei pecuaria res ampla & ruſti
ca, ſanè bene culta & fructuoſa. Tollitur ab atrijs Licinijs, atq; à præconū con-
ſeſſu in Galliā Neuius, & trans Alpes uſq; tranſfertur. fit magna mutatio loci,
non ingenij: nam qui ab adoleſcentulo quæſtum ſibi inſtituiſſet ſine impēdio,
poſtea quàm neſcio quid īpendit, & in cōmune contulit, mediocri quæſtu con
tētus eſſe non poterat. nec mirum ſi is qui uocē uenalem habuerat, ea quæ uoce
quæſiuerat, magno ſibi quæſtui fore putabat. Itaq; hercule haud mediocriter
de cōmuni quicquid poterat, ad ſe in priuatam domū ſeuocabat. Qua in re ita
diligens erat, quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent, arbitrium pro ſocio
condemnari ſolerēt. Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me
P. Quintius cupit cōmemorare, tametſi cauſa poſtulat: tn̄ quia poſtulat, non
flagitat, preteribo. Cū annos iam complures ſocietas eſſet, & cū ſepe ſuſpectus

Quintio

Quintio Neuius fuiſſet, neque ita commode poſſet rationem reddere earum rerũ, quas libidine non ratione geſſerat. moritur in Gallia Quintius, cũ adeſſet Neuius, & moritur repentino. hæredem teſtamẽto reliquit hunc P. Quintium: ut ad quem ſummus mœror morte ſua ueniebat, ad eundem ſummus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo poſt, in Galliam proficiſcitur Quintius: ibi cum iſto Neuio familiariter uiuit. annum ferè unà ſunt, cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione atq; re Gallicana: neque interea uerbum ullum interpoſuit Neuius, aut ſocietatẽ ſibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuiſſe. cum æris alieni aliquantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret, auctionẽ in Gallia P. hic Quintius Narbone ſe facturum eſſe proſcribit, earum rerum quæ ipſius erant priuatæ. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominẽ multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode poſſe eo tempore quę proſcripſiſſet uendere: Romæ ſibi nummorũ facultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, communẽ exiſtimaret pro fraterna illa neceſſitudine, & pro ipſius affinitate. nam P. Quintĳ conſobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius: credidit Quintius, eum qui orationem bonorum imitaretur: facta quoque imitaturum: auctionem uelle facere deſiſtit, Romam proficiſcitur, decedit ex Gallia Romam ſimul Neuius: cum pecuniã C. Quintius P. Scapulæ debuiſſet, per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius diſſolueret. hoc eo per te agebatur, quod propter ærariam rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur, niſi à Quæſtoribus quęſiſſet quantum ſolueretur. decidis, ſtatuisq; tu propter neceſſitudinem, quæ tibi cum Scapulis eſt, quid ĳs ad denarium ſolueretur. Hæc omnia Quintius agebat auctore, & conſuaſore Neuio: nec mirum, ſi eius utebatur conſilio, cuius auxilium ſibi paratum putabat. non modò enim pollicitus erat in Gallia, ſed Romæ quotidie, ſimulatq; ſibi hic annuiſſet, numeraturum ſe dicebat. Quintius porrò iſtum poſſe facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia cauſa cur mẽtiretur non erat, non putabat: quaſi domi nummos haberet, ita conſtituit Scapulis ſe daturum. Neuium certiorem facit, rogat ut curet quod dixiſſet. Tum iſte uir optimus (uereor ne ſe derideri putet, quod iterum iam dico optimus) qui hunc in ſummas anguſtias adductum putaret, ut eum ſuis conditionibus in ipſo articulo temporis adſtringeret, aſſem ſeſe negat daturum: niſi prius de rebus rationibusq; ſocietatis omnibus decidiſſet, & sciſſet ſibi cum Quintio controuerſiæ nihil futurum. Poſterius inquit iſta uidebimus Quintius, nunc hoc uelim cures (ſi tibi uidetur) quod dixiſti. negat ſe alia ratione facturum. quod promiſiſſet, non plus ſua referre, quàm ſi cum auctionem uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. deſtitutione illa perculſus Quintius, à ſcapulis paucos dies aufert: in Galliam mittit, ut ea quæ proſcripſerat, uenirent: deteriore tempore abſens auctionatur, Scapulis difficiliore conditione diſſoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam: uideret ut quamprimum & quamminima cum moleſtia tota res tranſigeretur. dat iſte arbitrum M. Trebellium: nos communem neceſſarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo utebatur iſte plurimum, propinquum noſtrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat:

propterea quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iſte mediocri præda contentus non erat. itaque ex eo tempore res eſſe in uadimonium cœpit: cum uadimonia ſæpe dilata eſſent, & cum aliquantum temporis in ea re eſſet conſumptum, neque quicquam perfectum eſſet, uenit ad uadimonium Neuius. obſecro te C. Aquili, uósq; qui adeſtis in conſilio, ut diligenter attendatis, ut ſingulare genus fraudis, & nouam rationem inſidiarū cognoſcere poſſitis. Ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi uideretur, ſe uendidiſſe: curaſſe ne quid ſibi ſocietas deberet. ſe iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere. ſi quid agere ſecum uelit Quintius, non recuſare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuiſere hominem in præſentia non uadatur, ita ſine uadimonio diſceditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur, cū cæteris quæ habebat uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficiſci poſſet. proficiſcitur, Roma egreditur ante diem IIII Calend. Februarij Spurione & Norbano Coſs. quæſo ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quirinas, uir bonus & cum primis honeſtus unà profectus eſt. cum ueniſſent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales iſti adducebat, L. Publicium: qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintiū. quod niſi ex Publicio narratum Neuio eſſet, non tam cito res in contentionem ueniſſet. tum Neuius, ipſe pueros circum amicos dimittit, ipſe ſuos neceſſarios ab atrijs Licinijs & à faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam ſibi adſint hora ſecunda poſtridie: ueniunt frequentes, teſtificantur iſti P. Quintium non ſtetiſſe, & ſe ſtetiſſe: tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur: diſceditur. poſtulat à Burrieno Prætore Neuius, ut ex edicto bona poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius, qui cum familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas liberis iſtius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum eſſe officiū tam ſanctum atque ſolenne, quod non auaritia comminuere atque uiolare ſoleat. etenim ſi ueritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt iſte qui amicum, ſocium, affinem, fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt, uanum ſe, & perfidioſum, & impium eſſe fateatur. Iſ bellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris & propinquus Sex. Neuij deijcit, ſeruulum unum quem iſte prehenderat, abducit: denunciat ſeſe procuratorem eſſe, iſtum æquum eſſe famæ fortuniſq; P. Quintij conſulere, & aduentum eius expectare. quod ſi facere nolit, atque * inhibuerit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas conditiones perducere, ſeſe nihil precari, & ſi quid agere uelit, iudicio defendere. Hæc dum Romæ geruntur, Quintius interea contra ius & conſuetudinem, edicto Prætoris de ſaltu agróq; communi à ſeruis communibus ui detruditur. exiſtima C. Aquili id, modo & ratione omnia Romæ Neuium feciſſe, ſi hoc quod per literas iſtius in Gallia geſtum eſt, recte atque ordine factum uidetur. expulſus atque eiectus è prædio Quintius accæpta inſigni iniuria, confugit ad C. Flaccum Imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. Is eam rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere. Alphenus interea Romæ cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat. utebatur populo ſanè ſuo, propterea quod iſte caput petere non deſinebat. iſte poſtulat ut procurator iudicatum

ſolui

ſolui ſatiſdaret. negat Alphenus æquum eſſe procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. appellantur Tribuni, à quibus cum eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut Idibus Septembribus P. Quintium ſiſti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius, uadimonium ſiſtit: iſte homo acerrimus bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſes nihil petit, quieſcit, conditionibus hunc quoad poteſt producit. à Cn. Dolabella denique Prætore poſtulat, ut ſibi Quintius iudicatum ſolui ſatiſdet, ex formula, quod ab eo petat: quoniam eius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX poſſeſſa ſint. non recuſabat Quintius quin ita ſatiſdare iuberet, ſi bona poſſeſſa eſſent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico, unum hoc dico, nouum: & hoc ipſum tacuiſſe mallem, quoniã utrunque quiuis intelligere potuiſſet. iubet P. Quintium ſponſionem cum Sex. Neuio facere, ſi bona ſua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX poſſeſſa eſſent. recuſabant qui aderant tum Quintio: demonſtrabant de re iudicium fieri oportere, ut aut uterque inter ſe, aut neuter ſatiſdaret: non neceſſe eſſe famã alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipſe Quintius, ſeſe idcirco nolle ſatiſdare, ne uideretur iudicaſſe bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe: ſponſionem porrò ſi iſtiuſmodi faceret, ſe (id quod nunc euenit) de capite ſuo priore loco cauſam eſſe dicturum. Dolabella (quẽadmodum ſolent homines nobiles: ſeu recte ſeu perperam facere cœperunt, ita in utroque excellunt, ut nemo noſtro loco natus aſſequi poſſet) iniuriam facere fortiſſime perſeuerat, aut ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere: & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrime ſubmoueri. conturbatus ſanè diſcedit Quintius: neque mirum, cui hæc optio tam miſera tàmque iniqua daretur, ut aut ipſe ſe capitis damnaret, ſi ſatiſdediſſet: aut cauſam capitis, ſi ſponſionẽ feciſſet, priore loco diceret. cum in altera re cauſæ nihil eſſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe, quod iudicium grauiſſimum eſt: in altera ſpes eſſet ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiæ, ſpõſionem facere maluit: fecit, te iudicem C. Aquili ſumpſit, ex ſponſio egit. in hoc ſumma iudicij cauſáque tota conſiſtit. iudicium eſſe C. Aquili nõ de re pecuniaria, ſed de fama fortuniſque P. Quintij uides. cum maiores ita conſtituerint, ut qui pro capite diceret, is poſteriore loco diceret, nos inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſam dicere intelligis: eos porrò qui defendere conſuerunt, uides accuſare: & ea ingenia conuerti ad perniciem, quæ antea uerſabantur in ſalute atque auxilio ferendo. illud etiam reſtiterat, quod heſterno die fecerunt, ut te in ius adducerẽt, ut nobis tempus quamdiu diceremus, præſtitueres: quam rem facile à Prætore impetraſſent, niſi tu quod eſſet tuum ius, & officium, partéſque docuiſſes. neque nobis adhuc præter te quiſquam fuit, ubi noſtrum ius contra illos obtineremus: neque illis unquam ſatis fuit illud obtinere, quod probari omnibus poſſet: ita ſine iniuria potentiam leuem atque inopem eſſe arbitrantur. uerum quoniam tibi inſtat Hortenſius, ut eas in conſilium: à me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam: queritur priore patrono cauſam defendente, nunquam perorari potuiſſe: non patiar iſtam manere ſuſpitionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me poſſe cauſam commodius demonſtrare, quàm antea demonſtrata ſit: neque tamen tam multa uerba faciam, propterea quòd & ab illo qui ante dixit, informata iam cauſa eſt: & à me qui neque excogitare, neque

pronunciare multa poſſum,breuitas poſtulatur, quæ mihimetipſi amiciſſima eſt.faciam quod te ſæpe animaduerti facere Hortenſi,totam cauſæ meæ dictionem certas in partes diuidã. tu id ſemper facis, quia ſemper potes:ego in hac cauſa faciam, propterea ꝙ in hac uideor poſſe facere.quod tibi natura dat ut ſemper poſſis,id mihi cauſa dat ut hodie poſſim.certos mihi fines,terminósq; conſtituã, extra quos egredi non poſſim,ſi maxime uelim:ut & mihi ſit propoſitum de quo dicam:& Hortenſius habeat expoſita,ad quæ reſpondeat:& tu C. Aquili iam ante animo proſpicere poſſis,quibus de rebus auditurus ſis.

Negamus te bona P.Quintij Sexte Neui poſſediſſe ex edicto Prætoris. in eo ſponſio facta eſt.oſtendam primum cauſam non fuiſſe,cur à Prætore poſtulares, ut bona P.Quintij poſſideres: deinde, ex edicto te poſſidere non potuiſſe:poſtremo non poſſediſſe. quæſo C.Aquili uósq; qui eſtis in conſilio,ut quid pollicitus ſim,diligẽter memoriæ mandetis:etenim rem facilius totam accipietis, ſi hæc memineritis:& me facile ueſtra exiſtimatione reuocabitis,ſi extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipſe circũdedi.nego fuiſſe cauſam cur poſtularet, nego ex edicto poſſidere potuiſſe, nego poſſediſſe: hæc tria cum docuero, perorabo.Non fuit cauſa cur poſtulares.qui hoc intelligi poteſt? quia Sex.Neuio neq; ex ſocietatis ratione, neq; priuatim quicquã debuit Quintius.quis huic rei teſtis eſt? idẽ qui acerrimus aduerſarius.In hac re,te,te inquã teſtem Neui citabo:annum & eo diutius poſt mortem C.Quintij fuit in Gallia tecum ſimul Quintius,doce te petijſſe ab eo iſtam neſcio quã innumerabilem pecuniam, doce aliquando mentionem feciſſe, dixiſſe deberi, debuiſſe concedam.moritur C.Quintius,qui tibi,ut ais,certis nominibus grandem pecuniam debuit:hæres eius P.Quintius in Galliam ad te ipſum uenit, in agrum communem:eò deniq; ubi non modo res erat, ſed ratio quoq; omnis,& omnes literæ.quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet? quis tam negligens? quis tam tui Sexte diſſimilis? qui cum res ab eo, qui contraxiſſet, receſſiſſet,& ad hæredem perueniſſet, non hæredem cum primum uidiſſet,certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret,aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? Ita ne eſt? quod uiri optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos ac neceſſarios charos & honeſtos eſſe atq; haberi uolunt,id Sex.Neuius non faceret? qui uſq; eo feruet fertúrq; auaritia, ut de ſuis commodis nolit aliquam partem amittere,ne quã partem huic propinquo ſuo ullius ornamẽti relinquat.& is pecuniam ſiqua deberetur non peteret:qui quia quod debitum nunꝗ eſt,id datum non eſt, non pecuniam modo,uerum etiam hominis propinqui ſanguinẽ uitámq; eripere conatur. huic tu moleſtus eſſe uidelicet noluiſti,quem nũc reſpirare libere non ſinis? quem nunc interficere nefarie cupis,eum tum pudẽter appellare nolebas? Ita credo hominem propinquum,tui obſeruãtem,uirum bonum,pudentem, maiorem natu,nolebas aut non audebas appellare.ſæpe,ut fit,cum ipſe te confirmaſſes, cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere,cũ paratus meditatúsq; ueniſſes, homo timidus,uirginali uerecundia,ſubito ipſe te retinebas, excidebat repente oratio,cum cuperes appellare,nõ audebas,ne inuitus audiret:id erat profecto:credamus hoc,Sex.Neuiũ,cuius caput oppugnet,eius auribus peperciſſe. ſi debuiſſet Sexte,petiſſes,ſed petiſſes ſtatim:ſi non ſtatim,paulo quidẽ poſt: ſi non paulo,at aliquando:ſex quidem illis menſibus profectò:anno uertente

ſine

ſine controuerſia.anno & ſex menſibus uero,cum tibi quotidie poteſtas homi nis fuiſſet admonendi,uerbũ nullum facis,biennio iam confecto ferè appellas. quis tam pditus ac profuſus nepos,non adeſa iam,ſed abundãti pecunia ſic diſ ſolutus fuiſſet,ut fuit Sex. Neuius? cum hominẽ nomino,ſatis mihi uideor di- cere.debuit tibi C.Quintius,nunquã petiſti:mortuus eſt ille, res ad hæredem uenit:cum eum quotidie uideres,poſt biennium deniq; appellas.dubitabitur utrum ſit probabilius,Sex.Neuium ſtatim ſi quid deberetur,petiturũ fuiſſe? an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit.in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant.reſtat ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit,aut uni- ca liberalitas.ſi negligentiam dices,mirabimur:ſi bonitatem,ridebimus:neq; præterea quid poſſis dicere inuenio.Satis eſt argumenti nihil eſſe debitũ Ne- uio,ꝙ tam diu nihil petiuit.quid ſi hoc ipſum quod nunc facit, oſtendo teſti- monio eſſe,nihil deberi? quid enim nunc agit Sex,Neuius? qua de re contro- uerſia eſt? quod eſt hoc iudicium,in quo iam biennium uerſamur? quid nego- cij geritur,in quo ille tot & tales uiros defatigat? pecuniam petit.nũc deniq;? uerumtamẽ petit.audiamus.de rationibus & controuerſijs ſocietatis uult diju dicari,ſero.verum aliquando tamen.concedamus.non inquit id ago C.Aqui li,neq; in eo nunc laboro,pecunia mea tot annos utitur P.Quintius.utatur ſa nè,non peto.quid igitur pugnas? an,quod ſæpe multis in locis dixiſti,ne in ci- uitate ſit? ne locum ſuum quem adhuc honeſtiſſime defendit,obtineat? ne nu- meretur inter uiuos? decernat de uita & ornamentis ſuis omnibus? apud iudi- cem cauſam priore loco dicat? & eam cum orarit,tum deniq; uocem accuſato- ris audiat? quid? hoc quo pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at ſi id uelles, iam pridem actum eſſe poterat.ut honeſtiore iudicio conflictere? at ſine ſum- mo ſcelere P.Quintium propinquum tuum iugulare non potes.ut facilius iu dicium ſit? at neque C.Aquilius de capite alterius libenter iudicat,& Q.Hor tenſius contra caput nõ didicit dicere.quid à nobis autem C.Aquili refertur? pecuniam petit,negamus deberi.iudiciũ fiat ſtatim,non recuſamus.num quid præterea? ſi ueretur ut res iudicio facto parata ſit,iudicatũ ſolui ſatis accipiat. quibus à me uerbis ſatis accipiet,ijſdem ipſe quod peto,ſatiſdet.actum iam po teſt eſſe C.Aquili,iam tu potes diſcedere liberatus moleſtia propè dicam non minore,quàm Quintius.quid agimus Hortenſi? quid de hac conditione dici- mus? poſſumus aliquando depoſitis armis,ſine periculo fortunarum,de re pe cuniaria diſcæptare? poſſumus ita rem noſtram perſequi,ut hominis propin- qui caput incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonam capere,accu- ſatoris deponere? Immo inquit abs te ſatis accipiam,ego autem tibi non ſatiſ- dabo,quis tandem nobis iſta iura tam æqua deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod æquum ſit in Quintium,id iniquum eſſe in Neuium? Quintij bona,inquit,ex edicto Prætoris poſſeſſa ſunt.ergo id ut confitear, poſtulas:ut quod nunquã factum eſſe iudicio defendimus,id perinde quaſi factum ſit,noſtro iudicio cõ- firmemus.inueniri ratio C.Aquili non poteſt,ut ad ſuum quiſq; quamprimũ ſine cuiuſquam dedecore,infamia,perniciéq; perueniat? Profectò ſi quid debe retur,peteret:non omnia iudicia fieri mallet,quàm unũ illud unde hæc omnia naſcuntur.qui inter tot annos ne appellarit quidem Quintium,cum poteſtas eſſet agẽdi quotidie:qui quo tempore primum male agere cœpit,in uadimo-

nijs differendis tempus omne conſumpſerit: qui poſtea quoque uadimonium miſſum fecerit, hunc per inſidias ui de agro communi deiecerit: qui, cum de re agẽdi nullo recuſante poteſtas fuiſſet, ſponſionem de probro facere maluerit: qui cum reuocetur ad id iudicium unde hæc nata ſunt omnia, conditionem æquiſſimam repudiet: fateatur ſe non pecuniam, ſed uitam & ſanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi ſi quid deberetur peterem, atque adeo iam pridem abſtuliſſem, nihil hoc tãto negocio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione uterer, ſi petendum eſſet. extorquendum eſt inuito atque ingratis, quod non debet, eripiendum atque exprimendũ eſt: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt, adhibenda uis eſt ueritati, minæ iactentur, pericula intendantur, formidines opponant̃, ut his rebus aliquando uictus & perterritus ipſe cedat. Quæ me hercule omnia, cum qui contra pugnent uideo, & cum illum conſeſſum cõſidero, adeſſe atque impendere uidẽtur, neque uitari ullo modo poſſe. cum autem ad te C. Aquili oculos animũmq; retuli, quo maiore conatu ſtudióq; agũtur, eo leuiora infirmioráq; exiſtimo. nihil igitur debuit, ut tu ipſe prædicas. Quid ſi debuiſſet? continuo ne cauſa fuiſſet, cur à Prætore poſtulares, ut bona poſſideres? non opinor id quidem, neq; ius eſſe, neq; cuiquã expedire. quid igitur demonſtrat? uadimonium ſibi ait eſſe deſertum. antequam doceo id factũ non eſſe: libet mihi C. Aquili ex officii ratione, atque ex omnium conſuetudine rem ipſam & factum ſimul Sex. Neuij conſiderare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is qui cum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſæ, & neceſſitudines ueteres intercedebant, ilico ne ad prætorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit poſtulare, ut ex edicto bona poſſidere liceret? ad hæc extrema & inimiciſſima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in poſterum, quod grauius atq; crudelius facere poſſes, reſeruares? nam quid homini poteſt turpius, quid uero miſerius, aut acerbius uſu uenire? quod tantũ euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri poteſt? pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit iniuria, tamen dum exiſtimatio eſt integra, facile conſolatur honeſtas egeſtatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis utitur: alterius opes, id quod miſerrimũ eſt, non expectat: hoc tamen in miſerijs adiumento & ſolatio ſubleuatur. Cuius uero bona uenierunt, cuius non modo illæ ampliſſimæ fortunæ, ſed etiam uictus ueſtitúſq; neceſſarius ſub præcone cum dedecore ſubiectus eſt, is non modo ex numero uiuorum exturbatur, ſed ſi fieri poteſt, infra etiam mortuos mandatur. etenim mors honeſta ſæpe uitam quoque turpem exornat: uita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto poſſidẽtur, huius omnis fama & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite obſcuréq; conceditur. cui magiſtri fiunt, & domini conſtituuntur, qui qua lege & qua conditione pereat, pronuncient. de quo homine præconis uox prædicat, & precium conficit, huic acerbiſſimum uiuo uidentiq; funus ducitur: ſi funus id habendum ſit, quo non amici conueniunt ad exequias cohoneſtãdas, ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerandas & diſtrahendas. Itaque maiores noſtri raro id accidere uoluerunt: Prætores, ut conſiderate fieret, comparauerunt: uiri boni cum palàm fraudantur, cum experiũdi poteſtas non eſt,

non eſt,

non eſt, timide tamen & pedetentim iſtuc deſcendunt, ui ac neceſſitate coacti, inuiti, multis uadimonijs deſertis, ſæpe illuſi ac deſtituti. conſiderant enim quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bonus uult: mauult enim commemorare ſe, cum poſſet perdere, pepercisſe, quàm cum parcere potuerit, perdidiſſe. hæc in homines alieniſſimos, denique inimiciſſimos, uiri boni faciunt, & hominum exiſtimationis, & communis humanitatis cauſa, ut cum ipſi nihil alteri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommodi cadere poſſit. Ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. ſi res iſta grauiſſima ſua ſponte uideretur, tamen eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. Ad uadimonium non uenit: quis? ſocius. etiã grauius aliquid ei deberes concedere, qui cum te aut uoluntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. Ad uadimonium non uenit: quis? is qui tibi præſto ſemper fuit. ergo in eum qui ſemel hoc cõmiſit, ut tibi præſto non eſſet, omnia tela conieciſti, quæ parata ſunt in eos, qui permulta male agẽdi cauſa fraudandiq; fecerunt. Si de prædijs tuis agerẽ Sex. Neui, ſi in paruula re captionis aliquid uererere, non ſtatim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur, concurriſſes? cum ius amicitiæ, ſocietatis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atq; exiſtimationis duci conueniret, eo tẽpore tu non modo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti, ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti, ne hæc quidẽ tecum locutus es. horæ duæ fuerunt. Quintius ad uadimoniũ non uenit, quid ago? Si mehercule hęc tecum duo uerba feciſſes, quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atq; auaritia paululum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes, tu te collegiſſes, non in eam turpitudinẽ ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitẽdum: qua tibi uadimoniũ non ſit obitum, eadem te hora conſilium cæpiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc conſulo poſt tẽpus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es. quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam ſocius & affinis meus, qui cum mihi neceſſitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens, intercedit. poſtulone à Prætore, ut eius bona mihi poſſidere liceat? an cum Romæ domus eius, uxor, liberi ſint, domum potius denunciem? quid eſt quod hac tandẽ de re uobis poſſit uideri? profecto ſi recte ueſtram bonitatem atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri. primũ expectare: deinde ſi latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos cõuenire, quærere quis procurator ſit, domum denunciare. dici uix poteſt quàm multa ſint, quæ reſpondeatis ante fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire. Quid ad hæc Neuius? ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui in uita ſua rationem ſummi officij deſideremus, & inſtituta bonorum uirorum requiramus. Quid mihi inquit cum iſta ſumma ſanctimonia ac diligentia? uiderint inquit iſta officia uiri boni. de me autem ita conſiderent, non quid habeam, ſed quibus rebus inuenerim quærant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim. Memini, uetus eſt de ſcurra, multo facilius diuitem, quàm patremfamilias fieri poſſe. hæc ille ſi uerbis non audet, re quidem uera palàm loquitur. etenim ſi uult uirorum bonorum inſtituto uiuere, multa oportet diſcat atque dediſcat, quorum illi ætati utrunque difficile eſt. Non dubitaui inquit cum uadimoniũ deſertum eſſet, bona proſcribere, improbe: uerum,

quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus. quid ſi nunquàm deſeruit? ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem & malitiam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione & proſcriptione bonorum improbiſſimus repeririebare: num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria & obſoleta ſunt, res autẽ noua & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm cauſa poſtulat. Ais eſſe uadimonium deſertum, quæſiuit à te ſtatim, ut Romam rediјt Quintius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim nonis Februariј. diſcedens in memoriam rediјt Quintius, quo die Roma in Galliam profectus ſit, ad ephemeridem reuertitur, inuenitur dies profectionis, pridie Calend. Februariј: nonis Februariј ſi Romæ fuit, cauſæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus una L. Albius homo in primis honeſtus. dicet teſtimonium. profecti ſunt familiares & Albiј & Quintiј. dicent hi quoque teſtimonium. literæ P. Quintiј, teſtes tot, quibus omnibus cauſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur, cum à ſtipulatore tuo comparabuntur, & in hac eiuſmodi cauſa P. Quintius laborabit? & diutius in tanto metu miſer periculóq; uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſariј perterrebit, quàm fides iudicis conſolabitur? uixit enim ſemper inculte atque horride, natura triſti ac recondita fuit, non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuiјs uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantia, rem parſimonia retineret: antiquam officiј rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. At ſi in cauſa pari diſcedere inferior uideretur, tamen eſſet non mediocriter conquerendum. nunc in cauſa ſuperiore, ne ut par quidem ſit, poſtulat. inferiorem eſſe patitur, duntaxat uſque eò, ne cum bonis, fama, fortuniſq; omnibus Sext. Neuiј cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui quod primum pollicitus ſum C. Aquili, cauſam omnino cur poſtularet, nõ fuiſſe: quòd neq; pecunia debebatur, & ſi maxime deberetur, commiſſum nihil eſſe, quare ad iſtam rationẽ perueniretur. attende nũc, ex edicto Prætoris, bona P. Quintiј poſſidere nullo modo potuiſſe. Recita edictũ. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non eſt is Quintius, niſi latitant, qui ad negocium ſuũ relicto procuratore proficiſcuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. Ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

* Quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſentem Quintium defendi? aut quomodo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſſideres, nemo affuit: neq; enim quiſquàm diuinare poterat te poſtulaturum: neq; quenquam attinebat id recuſare, quod Prætor, ſed ex edicto ſuo iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcribebas. ergo affuit, non paſſus eſt: libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officii gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligẽtia. uideamus quæ deinde ſint conſecuta. hominẽ P. Quintiј deprehendis in publico, conaris abducere, non patitur Alphenus: ui tibi ademit, curat ut domum reducatur ad Quintium: hic quoque ſumme conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas, ſequitur:

ſequitur:iudicium poſtulas,non recuſat.quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. at quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere. nihil minus. Eques Rom. locuples, ſui negocij bene gerens, denique is,quem quoties Neuius in Galliam profectus eſt,procuratorem Romæ reliquit.& audes Sex.Neui negare abſentem defenſum eſſe Quintiũ,cum eum defenderit idem,qui te ſolebat? & cum is iudiciũ acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiſcens & concredere ſolebas: conaris hoc dicere, neminem extitiſſe qui Quintium iudicio defenderet? Poſtulabã,inquit,ut ſatiſdaret:iniuria poſtulabas,ita uidebare,recuſabat Alphenus.ita:uerum Prætor decernebat.tribuni igitur appellabantur.hic te inquit teneo,non eſt iſtud iudicium pati,neque iudicio defendere,cum auxilium à tribunis petas.hoc ego,cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius,dicturum eſſe eum non arbitror:cum autem antea dixiſſe audio,& cauſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit,non reperio.fatetur enim libellos Alphenũ deieciſſe, uadimonium promiſiſſe,iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba,quę Neuius edebat,non recuſaſſe:ita tamẽ,more & inſtituto per eum magiſtratum,qui auxilij cauſa conſtitutus eſt.aut hæc facta non ſint,neceſſe eſt,aut C.Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat,cuius procurator non omnia iudicia accæperit,quæ quiſq; in uerba poſtularit:cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare auſus ſit,eum nõ defendi,eius bona recte poſſideri poſſe: ei miſero,abſenti,,ignaro fortunarum ſuarũ,omnia uitæ ornamenta per ſummum dedecus & ignominiã diripi conuenire.quod ſi probari nemini poteſt, illud certe probari omnibus neceſſe eſt,defenſum eſſe iudicio abſentem Quintium.quod cum ita eſt,ex edicto bona poſſeſſa nõ ſunt. At enim tribuni pleb. ne audierunt quidem:fateor,ſi ita eſt,procuratorẽ decreto Prætoris Ro.oportuiſſe parere.quid ſi M.Brutus interceſſurum ſe dixit palàm,niſi quid inter ipſum Alphenũ & Neuium conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio Tribunorum,non more ſed auxilij cauſa? quid deinde fit? Alphenus,ut omnes intelligere poſſent iudicio defendi Quintium,nequa ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio,aut huius exiſtimatione ſuſpitio,uiros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audiẽte,ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in P.Quintium abſentem ſine cauſa facere conetur. ſin autem inimiciſſime atq; infeſtiſſime contendere perſeueret,ſe paratum eſſe omni recta atq; honeſta ratione defendere.quod petat,non deberi,ſe iudicio id quod edat,accipere.eius rei conditioniſq; tabellas obſignauerũt uiri boni complures.res in dubium uenire non poteſt.fit rebus omnibus integris,neque proſcriptis,neq; poſſeſſis bonis,ut Alphenus promittat Neuio ſiſti Quintium.uenit ad uadimonium Quintius:iacet res in controuerſijs iſto calumniante biennium,uſq; dum inueniret,qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet,& in hoc ſingulare iudicium cauſa omnis concluderetur. Quod officium Aquili commemorari procuratoris poteſt,quod ab Alpheno præteritũ eſſe uideatur? quid affertur quare P.Quintius abſens negatur eſſe defenſus? an uero id quod Hortenſium,quia nuper iniecit,& quia Neuius ſemper id clamitat,dicturum arbitror,non fuiſſe Neuio parem certationem cum Alpheno,illo tempore,illis dominantibus? quod ſi uelim confiteri,illud opinor concedent,non procuratorẽ

P.Quintij neminem fuiſſe, ſed gratioſum fuiſſe:mihi autem ad uincendum ſa-
tis eſt,fuiſſe procuratorē:qui cum experiri poſſet,qualis is fuerit, ſi modo ab-
ſentem defendebat per ius & magiſtratū,nihil ad rem arbitror pertinere. Erat
inquit illarum partium.quid ni?qui apud te eſſet educatus,quem tu à puero ſic
inſtituiſſes,ut nobili ne gladiatori quidem hæreret:ſicut tu ſemper ſumme con
cupiſti, idem uolebat Alphenus:ea re tibi cum eo par contentio erat.Bruti in-
quit erat familiaris,itaque is intercedebat.tu contra Burrieni,qui iniuriam de-
cernebat:omnium deniq; illorum,qui tum & poterant per uim & ſcelus plu-
rimum:& quod poterant,id audebant.an omnes tu iſtos uincere uolebas, qui
nunc tu ut uincas tantopere laborant?aude id dicere, non palàm, ſed his ipſis
quos aduocaſti:tametſi nolo eam rem commemorando renouare,cuius omni-
no rei memoriā omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud
dico, ſi propter partium ſtudiū potens erat Alphenus,potentiſſimus Neuius,
ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Ne-
uius impetrabat.neque enim inter ſtudium ueſtrum quicquā,ut opinor,inter-
fuit:ingenio, uetuſtate,artificio,tu facile uiciſti. ut alia omittam,hoc ſatis eſt,
Alphenus cum his,& propter eos perijt,quos diligebat:tu poſtquàm, qui ti-
bi erant amici,non poterant uincere,ut amici tibi eſſent,qui uincebant, effeci-
ſti.quòd ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquē
contra te aduocare poterat:quia magiſtratus aliquis reperiebatur,apud quem
Alpheni cauſa conſiſteret:quid hoc tempore Quintio ſtatuēdum eſt?cui neq;
magiſtratus adhuc æquus inuentus eſt:neq; iudicium redditum eſt uſitatum:
non conditio,non ſponſio,non deniq; ulla unquàm interceſſit poſtulatio,mit
to æqua,uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita.de re pecuniaria cu-
pio contendere:non licet.at ea controuerſia eſt:nihil ad me attinet,cauſam ca-
pitis dicas oportet.accuſa,ubi ita neceſſe eſt.non inquit, niſi tu ante nouo mo-
do priore loco dixeris:dicendum neceſſario eſt. præſtituendæ horæ ad arbi-
bitrium noſtrum. Iudex ipſe arceſſetur. Quid tum?tu aliquem patronum inue
nies hominem antiqui officij, qui ſplendorem noſtrum & gratiam negligat?
pro me pugnabit L.Philippus,eloquentia,grauitate,honore,florentiſſimus ci
uitatis:dicet Hortenſius,excellens ingenio,nobilitate, exiſtimatione:aderunt
autem homines nobiliſſimi ac potentiſſimi,quorum frequētiam & conſeſſum
non modo P. Quintius,qui de capite decernit:ſed quiuis qui extra periculum
ſit,perhorreſcat.hæc eſt iniqua certatio:non illa qua tu contra Alphenum ue-
litabaris. huic ne ubi conſiſteret quidē contra te locum reliquiſti. quare aut do
ceas oportet,Alphenum negaſſe ſe procuratorem eſſe,non deieciſſe libellos,iu
dicium accipere noluiſſe:aut, cum hæc facta ſint, ex edicto te bona P. Quintij
non poſſediſſe concedas. Etenim ſi ex edicto poſſediſti, quæro cur bona non
uenierint?cur cæteri ſponſores & creditores non cōuenerint?nemo ne fuit cui
deberet Quintius?fuerunt,& complures fuerunt:propterea quòd C.frater ali
quantum æris alieni reliquerat.quid ergo eſt?homines erāt ab hoc omnes alie
niſſimi,& his debebatur,neq; tamē quiſquā inuentus eſt tam inſignite impro-
bus,qui uiolare P.Quintij exiſtimationem abſentis auderet.unus fuit,affinis,
ſocius,neceſſarius.Sex.Neuius:qui cum ipſe ultro deberet,quaſi eximio præ-
mio ſceleris expoſito,cupidiſſime contenderet,ut per ſe afflictum atq; euerſum
propinquum ſuum non modo honeſte partis bonis,uerū etiam communi luce
priuaret:

priuaret.ubi erant cæteri creditores? denique hoc tēpore ubi ſunt? quis eſt qui fraudationis cauſa latuiſſe dicat? quis qui abſentem defenſum neget eſſe Quintium? nemo inuenitur.at contrà omnes,quibuſcū ratio huic aut eſt,aut fuit,adſunt:defendunt:fides huius multis locis cognita,ne perfidia Sex.Neuij derogetur,laborant.In huiuſmodi ſponſionem,teſtes dare oportebat,ex eo numero qui hæc dicerent, uadimonium mihi deſeruit: me fraudauit:à me nominis eius,quod inficiatus eſſet,diem petiuit:ego experiri non potui,latitauit,procuratorem nullum reliquit.horum nihil dicitur.parantur teſtes,qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus,cum dixerint.unum tamen hoc cogitēt,ita ſe graues eſſe,ut ſi ueritatem uolent retinere,grauitatem poſſint obtinere:ſi eam negligent,ita leues ſint,ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum, authoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro:primum, qua ratione Neuius ſuſcæptum negocium non tranſegerit, hoc eſt cur bona quæ ex edicto poſſidebat, non uendiderit:deinde,cur ex tot creditoribus alijs ad iſtam rationem nemo acceſſerit:ut neceſſario confiteare,neque eorum tam temerariū quemquam fuiſſe,neqꝫ teipſum id quod turpiſſime ſuſcæpiſſes,perſeuerare & trāſigere potuiſſe.Quid ſi tu ipſe Sex.Neui ſtatuiſti bona P.Quintij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor tuum teſtimonium quod in aliena re leue eſſet,id in tua,quoniam contra te eſt, grauiſſimū debet eſſe.Emiſti bona Sex. Alpheni L.Sylla Dictatore uendente:ſocium tibi in his bonis edidiſti Quintium. plura non dico.cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas,qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat:& eum iudicio tuo comprobabas,quem ſpoliatum fama fortuniſqꝫ omnibus arbitrabare.Diffidebam mehercule C.Aquili ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere:ſic cogitabā, cum contra dicturus eſſet Hortenſius,& cum eſſet attente auditurus Philippus,fore uti permultis in rebus timore prolaberer.dicebam huic Q.Roſcio,cuius ſoror eſt cum P.Quintio,cum à me peteret,& ſumme contēderet, ut propinquū ſuum defenderem:mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modo tantā cauſam perorare,ſed omnino uerbum facere conari.cum cupidius inſtaret,homini pro amicitia familiarius dixi,mihi uideri ore duriſſimo eſſe,qui præſente eo geſtum agere conaretur.qui uero cum ipſo contenderēt,eos etiam ſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt,id amittere.ne quid mihi eiuſmodi accideret,cum contra talem artificem dicturus eſſem,me uereri.tum mihi Roſcius & alia multa confirmādi mei cauſa dixit:& mehercule ſi nihil diceret,tacito ipſo officio & ſtudio,quod habebat erga propinquū ſuum,quemuis commoueret. etenim cum artifex eiuſmodi ſit,ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur:tum uir eiuſmodi eſt,ut ſolus dignus uideatur,qui eò non accedat.uerū tamen,quid ſi inquit habes eiuſmodi cauſam? ut hoc tibi planum ſit faciēdum: neminem eſſe,qui poſſit biduo,ad ſummum triduo, ſeptingenta millia paſſuū ambulare? tamen ne uereris ut poſſis hæc contra Hortenſium contendere? minime inquam.Sed quid id ad rem? Nimirum inquit in eo cauſa conſiſtit.Quo modo? Docet me eiuſmodi rem,& factum ſimul Sex.Neuij:quod ſi ſolū proferretur,ſatis eſſe deberet.quod abs te C.Aquili,& à uobis qui adeſtis in conſilio,quæſo,ut diligenter attendatis:profecto intelligetis,illinc ab initio cupiditatem pugnaſſe & audaciam:hinc ueritatem & pudorem,quoad potuerit,reſtitiſſe.Bona poſtulas ut ex edicto poſſidere liceat:quo die? te ipſum Neui uo-

lo audire:uolo inauditum facinus ipſius, qui id commiſit, uoce conuinci. dic Neui diem.ante V.Calend. intercalares. bene agis. quàm longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Neui te rogo.DCC millia paſſuum. optime. De ſaltu deijcitur Quintius,quo die? poſſumus hoc quoq; ex te audire: quid taces? dic inquam diem.pudet dicere.intelligo.uerum & ſero, & nequicquã pudet.deijcitur de ſaltu C. Aquili pridie Calend.intercalares.biduo poſt, aut,ut ſtatim de iure aliquis cucurrerit:non toto triduo DCC millia paſſuum conficiuntur.O rem incredibilem:O cupiditatem inconſideratam:O nuncium uolucrem. ad miniſtri & ſatellites Sex.Neuij Roma trans Alpeis in Sebuſianos biduo ueniunt.O hominem fortunatum,qui eiuſmodi nuncios ſeu potius pegaſos habeat.hic ego ſi Craſſi omnes cum Antonijs exiſtant,ſi tu L.Philippe, qui inter illos florebas,hanc cauſam uoles cum Hortenſio dicere, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt.non enim,quemadmodum putatis,omnia ſunt in eloquentia.eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. An antequàm poſtulaſti, ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo à ſua familia ui deijceretur? Vtrunlibet elige. alterum incredibile eſt, alterum nefarium:& ante hoc tempus utrunque inauditum. Septingenta millia paſſuum uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo.ſi enim illud diceres, improbe mentiri uiderere. cum hoc confiteris: id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. hoc conſilium Aquilio & talibus uiris tam cupidum, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quàm ius,quàm officium, quàm pudorem? mittis iniuſſu Prætoris.quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet,tum mittere nonne poteras? poſtulaturus eras.quando? poſt dies XXX nempe ſi te nihil impediret,ſi uoluntas eadem maneret,ſi ualeres,denique ſi uiueres.Prætor iuſſiſſet.opinor ſi uellet,ſi ualeret,ſi ius diceret,ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret,& iudicium accipere uellet.nam per deos immortales ſi Alphenus procurator P.Quintij tibi tum ſatiſdaret,& iudicium accipere uellet, deniq; omnia quæ poſtulares,facere uoluiſſet,quid ageres? reuocares eum quem in Galliam miſeras? at hic quidẽ iam de fundo expulſus,iam à ſuis dijs penatibus pręceps eiectus,iam,quod indigniſſimum eſt, ſuorum ſeruorum manibus,nũcio atque imperio tuo uiolatus eſſet.Corrigeres hæc ſcilicet tu poſtea.de cuiuſquã uita dicere audes:qui hoc concedas neceſſe eſt:ita te cæcum cupiditate & auaritia fuiſſe,ut cum poſtea quid futurum eſſet,ignorares.accidere autẽ multa poſſent, ſpem maleficij præſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares. Atq; hæc perinde loquor,quaſi ipſo illo tẽpore,cum te Prætor iuſſiſſet ex edicto poſſidere,ſi in poſſeſſionem miſiſſes, debueris aut potueris P.Quintiũ de poſſeſſiõe deturbare.Omnia ſunt C. Aquili eiuſmodi,quiuis ut perſpicere poſſit,in hac cauſa improbitatem & gratiam,cum inopia,& ueritate contendere. Prætor te quemadmodum poſſidere iuſſit? opinor ex edicto. Sponſio quæ in uerba facta eſt? ſi ex edicto Pr.bona P.Quintij poſſeſſa non ſunt. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſſidere? num quid eſt cauſæ C. Aquili,quin ſi longe aliter poſſedit,quàm Prætor edixit,iſte ex edicto non poſſederit,ego ſponſione uicerim? nihil opinor,cognoſcamus edictum. QVI

EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. De te loquitur Neui quemadmodũ tu putas. ais enim te ex edicto ueniſſe, tibi quid facias, definit, te inſtituit, tibi pҫcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. Quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT. QVOD NON POTERVNT ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. Quid tũ? DOMINVM (inquit) INVITVM DETRVDERE NON PLACET. eum ipſum, qui fraudandi cauſa latitet: eum ipſum, quem iudicio nemo defendat: eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis male agat, inuitũ de prædio detrudi uetat. proficiſcenti tibi in poſſeſſionem Prætor ipſe Sex. Neui palàm dicit, ita poſſideto, ut tecum ſimul poſſideat Quintius: ita poſſideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodũ obſeruas? mitto illud dicere, eum qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator eſſet, eum qui tibi uadimoniũ non deſeruiſſet. hæc omnia mitto, illud dico, dominũ expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos lares familiares. hoc dico. *

* Neuium ne appellauiſſe quidem Quintiũ, cum ſimul eſſet, experiri poſſet quotidie. deinde quòd omnia iudicia difficillima cũ ſumma ſua inuidia, maximóq; periculo P. Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta eſſe concedit. quo in loco conditionem tuli, ſi uellet pecuniã petere, P. Quintium iudicatum ſolui ſatiſdaturum: dum ipſe, ſi quid peteret, pari conditione uteretur. oſtendi quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur: preſertim cum Romæ domus eius, uxor, liberi eſſent, & procurator æque utriuſque neceſſarius. docui cum deſertum eſſe dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne Romæ quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui & ſcire deberent, & cauſam cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quòd neque fraudandi cauſa latitaſſet, neque exilij cauſa ſolum uertiſſe diceretur. Reliquum eſt, ut eum nemo iudicio defenderit, quod contrà copioſiſſime defenſum eſſe contendi. non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, ſed ab Equite Ro. propinquo & neceſſario ſuo: quem ipſe Sex. Neuius procuratorem relinquere antea conſueſſet. neq; eum ſi Tribunos appellarit, idcirco minus iudicio pati paratum fuiſſe: neq; potentia procuratoris Neuio ius ereptum. contrà iſtum potentia ſua tum tantummodo ſuperiorem fuiſſe. nunc nobis uix reſpirandi poteſtatẽ dare. quæſiui quæ cauſa fuiſſet, cur bona nõ ueniſſent, cum ex edicto poſſiderent. deinde illud quoq; requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contradicat: omnéſq; pro P. Quintio pugnent, preſertim cum in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rem maxime pertinere. poſteà ſum uſus aduerſarij teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium: quem quomodo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. tum illam incredibilem celeritatem ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo DCC millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Neuium diebus compluribus ante in poſſeſſionem miſiſſe, quàm poſtularet, ut ei liceret

bona poſſidere.poſtea recitaui edictum,quod aperte dominum de prædio de- trudi uetaret:in quo conſtitit Neuium ex edicto non poſſediſſe,cum confitere tur ex prædio ui detruſum eſſe Quintium.omnia autem bona poſſeſſa nõ eſſe conſtitui,quòd bonorum poſſeſſio ſpectetur non in aliqua parte,ſed in uniuer ſis,quæ teneri ac poſſideri poſſint.dixi Romæ domum fuiſſe,quo iſte ne aſpi- rarit quidem:ſeruos complures,ex quibus iſte poſſederit neminem,ne attige- rit quidem:unum fuiſſe quem attingere conatus ſit,prohibitum fuiſſe,quicuiſ ſe.in ipſa Gallia cognoſtis in prædia priuata Quintij Sex.Neuiũ non ueniſſe. denique ex hoc ipſo ſaltu,quem per uim expulſo ſocio poſſedit, ſeruos priua- tos Quintij non omnes eiectos eſſe.ex quo, & ex cæteris dictis factis cogita- tisq; Sex.Neuij,quiuis poteſt intelligere,iſtum nihil aliud egiſſe, neque nunc agere,niſi uti per uim,per iniuriam, per iniquitatem iudicij, totum agrum qui communis eſt,ſuũ facere poſſit. Nunc cauſa perorata,res ipſa & periculi ma gnitudo C. Aquili cogere uidetur,ut te,atq; eos,qui tibi in conſilio ſunt,obſe- cret,obteſteturq; P. Quintius per ſenectutem,ac ſolitudinem ſuam,nihil aliud, niſi ut ueſtræ naturæ bonitatiq; obſequamini: ut cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus,eodem die illorum minas, quas ante horreba- mus,negligere cœpimus.ſi cauſa cum cauſa contenderet,nos noſtram perfaci- le cuiuis probaturos ſtatuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerne- ret:idcirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus.Ea res enim nunc in diſcrimen uerſatur,utrum ne poſſit ſe contra luxuriem,ac licentiam,ru ſticana illa atque inculta parſimonia defendere:an deformata atq; ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. non comparat ſe tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omneis tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit.fatetur ſe non belle di- cere,non ad uoluntatem loqui poſſe,non ab afflicta amicitia tranſfugere, atq; ad florentem aliam deuolare,non profuſis ſumptibus uiuere, non ornare ma- gnifice ſplendideq; conuiuium,non habere domum clauſam pudori & ſãcti- moniæ,patentem atq; adeo expoſitã cupiditati & uoluptatibus.contrà ſibi of- ficium,fidem,diligentiam,uitam omnino ſemper horridam atq; aridam cordi fuiſſe.iſta ſuperiora eſſe,ac plurimum poſſe his moribus ſentit. quid ergo eſt? non uſque eo tamen ut in capite fortuniſq; hominum honeſtiſſimorum domi nentur ij,qui relicta bonorum uirorum diſciplina,& quæſtum,& ſumptũ Gal lonij ſequi maluerũt:atq; etiam,quod in illo non fuit,cum audacia perfidiaq; uixerunt.ſi licet uiuere eum,quem Sex.Neuius non uult,ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Neuio,ſi fas eſt reſpirare P. Quintium cõtra nutum di tionemq; Neuij,ſi quæ pudore ornamenta ſibi peperit,ea poteſt contra petu- lantiam te defendente obtinere:ſpes eſt,& hunc miſerum,atque infelicem ali- quando tandem poſſe conſiſtere.ſin & poterit Neuius id quod libet,& ei libe bit quod non licet.quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius homi- nis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui mœror dignus inueniri in calamitate tãta poteſt? Miſerum eſt exturbari fortunis omnibus:miſerius eſt, iniuria.acerbum eſt ab aliquo circunueniri: acerbius à propinquo. calamito- ſum eſt bonis euerti:calamitoſius,cum dedecore.funeſtum eſt à forti atque ho- neſto uiro iugulari:funeſtius,ab eo cuius uox in præconio quæſtum pręſtitit.

indignum eſt à pari uinci aut ſuperiore: indignius ab inferiore atque humiliore. luctuoſum eſt tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit Quintius, omnia periclitatus eſt C. Aquili: non prætorem modo, à quo ius impetraret, inuenire non potuit: atque adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet: ſed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contēderent, aut iniuriā ſine ignominia ſibi imponerent. denique ipſius inimici uultū ſuperbiſſimū ſubijt: ipſius Sex. Neuij lachrymans manum apprehēdit, in propinquorū bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo eſt, ut aliquādo miſericordiam caperet: aliquam, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, at humanitatis rationē haberet: ut ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius nō ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus atq; perterritus, quem præter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omneis opes: fortunasq; commendat, tibi committit exiſtimationem ac ſpem reliquæ uitæ. Multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, ſed miſer confugit. è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus. cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret, ipſe filiæ nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. itaque te hoc obſecrat C. Aquili: ut quam exiſtimationem, quam honeſtatem in iudiciū tuum propè acta iam ætate decurſaq; attulit: eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre, ne is, de cuius officio nemo unquàm dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimaq; ignominia notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro ſpolijs abutatur, ne per te ferat, quo minus quæ exiſtimatio P. Quintium uſque ad ſenectutem perduxit, eadem uſque ad rogum proſequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO SECVNDA.

CREDO EGO Vos Iud. mirari, quid ſit, quòd cum tot ſummi oratores homineſq; nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim is, qui neque ætate, neq; ingenio, neque auctoritate ſim cum his qui ſedeant, comparandus. Omnes enim hi, quos uidetis adeſſe in hac cauſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putāt oportere defendi: defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adſint: proptereaquòd officium ſequuntur, taceant autem idcirco, quia periculum metuunt. quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minime. at tanto officioſior quàm cæteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. Quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut cauſam Sex. Roſcij reciperem? quia ſi quis iſtorum dixiſſet, quos uidetis adeſſe, in quibus ſumma auctoritas eſt, atque ampli-

tudo,ſi uerbum de Republi.feciſſet: id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt,multo plura dixiſſe,quàm dixiſſet,putaretur.ego etiam ſi omnia,quæ dicẽda ſunt, libere dixero: nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit.deinde,quòd cæterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatẽ,& amplitudinem:neq; temere dicto concedi propter ætatem & prudentiam. Ego ſi quid liberius dixero,uel occultum eſſe propterea, quòd nondũ ad Rempub.acceſſi:uel ignoſci adoleſcentiæ meæ poterit.tametſi non modo ignoſcendi ratio, uerum etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. Accedit illa quoque cauſa: quòd à cæteris forſitan ita petitum ſit,ut dicerent:ut utrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur.à me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum poſſunt:quorum ego neque beneuolentiam erga me ignorare: nec authoritatem aſpernari, nec uoluntatem negligere debeam. His de cauſis ego huic cauſæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neque uti ſatis firmo præſidio defenſus Sex.Roſcius, uerum uti ne omnino deſertus eſſet. Forſitan quæratis qui iſte terror ſit: & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat: quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum conſueuerunt, cauſam uelint dicere.quod adhuc uos ignorare non mirum eſt, propterea quòd conſulto ab accuſatoribus,eius rei:quæ conflauit hoc iudicium,mentio facta non eſt.quæ res ea eſt? bona patris huiuſce Sex. Roſcij,quæ ſunt ſexagies, quæ de uiro fortiſſimo & clariſſimo L. Sylla, quem honoris cauſa nomino: duobus millibus nummum ſeſe dicit emiſſe adoleſcens uel potentiſſimus hoc tempore noſtræ ciuitatis L. Cornelius Chryſogonus. is à uobis Iudices hoc poſtulat:ut quoniam in alienam pecuniam tam plenam, atque præclaram nullo iure inuaſerit: quoniámq; ei pecuniæ uita Sex. Roſcij obſtare, atque officere uideatur; deleatis ex animo ſuo ſuſpitionem omnem,metúmq; tollatis. ſeſe hoc incolumi non arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum, & copioſum poſſe obtinere: damnato & eiecto, ſperat ſe poſſe quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriam effundere atque conſumere. hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctéſq; ſtimulat ac pungit, ut euellatis poſtulat: ut ad hanc ſuam prædam tam nefariam adiutores uos profiteamini. ſi uobis æqua & honeſta poſtulatio uidetur Iudices:ego contrà breuem poſtulationem affero,&(quomodo mihi perſuadeo)aliquanto æquiorem. Primum à Chryſogono peto, ut pecunia fortuniſq; noſtris contentus ſit, ſanguinem & uitam ne petat. deinde à uobis Iudices, ut audacium ſceleri reſiſtatis: innocentium calamitatem leuetis, & in cauſa Sex. Roſcij periculum, quod in omnes intenditur,propulſetis.quòd ſi aut cauſa criminis,aut facti ſuſpitio, aut quælibet deniq; uel minima res reperietur:quamobrem uideantur illi non nihil tamen in deferendo nomine ſecuti:poſtremo ſi præter eam prædam,quam dixi,quicquam aliud cauſæ inueneritis: non recuſamus quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil niſi ut his ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt:ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur: ut ad illam opimam præclarámq; prædam damnatio Sex. Roſcij,uelut cumulus accedat:nonne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt? uos idoneos habitos, per quorum ſententias,iuſq; iurandum id aſſequantur,quod

tur,quod antea ipſi ſcelere & ferro aſſequi conſuerunt: qui ex ciuitate in Senatum propter dignitatem, ex Senatu in hoc conſiliū delecti eſtis propter ſeueritatem. ab his hoc poſtulare homines ſicarios atque gladiatores: non modo ut ſupplicia uitēt: quæ à uobis pro maleficijs ſuis metuere atque horrere debent, uerum etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij hoc iudicio ornati auctiq́ꝫ diſcedant: his de rebus tantis, tamq́ꝫ atrocibus, neque ſatis me commode dicere, neque ſatis grauiter conqueri, neque ſatis libere uociferari poſſe intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati ætas, libertati tempora ſunt impedimēto. huc accedit ſummus timor: quem mihi natura pudorq́ꝫ meus attribuit & ueſtra dignitas, & uis aduerſariorum, & Sex. Roſcij pericula. quapropter uos oro atque obſecro Iudices, ut attente bonáq́ꝫ cum uenia uerba mea audiatis. fide ſapientiáq́ꝫ ueſtra fretus, plus oneris ſuſtuli, quàm ferre me poſſe intelligo. hoc onus ſi uos aliqua ex parte alleuabitis, feram ut potero: ſtudio & induſtria Iudices. ſin à uobis (id quod non ſpero) deſerar, tamen animo non deficiā, & id quod ſuſcæpi, quoad potero, perferam. quod ſi perferre non potero, opprimi me onere officij malo, quàm id quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiam abijcere, aut propter infirmitatem animi deponere. te quoque magnopere M. Fanni quæſo: ut qualem te iam antea Populo Ro. præbuiſti, cum huic idem quæſtioni iudex præeſſes, talem te & nobis & Populo Ro. hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ ſit omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committitur: cum interea cædes indigniſſimæ maximæq́ꝫ factæ ſint. omnes hanc quæſtionem te Prætore de manifeſtis maleficijs, quotidianóq́ꝫ ſanguine, haud remiſſius ſperant futuram. qua uociferatione in cæteris iudicijs accuſatores uti conſueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui cauſam dicimus. petimus abs te M. Fanni, à uobisq́ꝫ Iud. ut quamacerrime maleficia uindicetis, ut quamfortiſſime hominibus audaciſſimis reſiſtatis: ut hoc cogitetis, niſi in hac cauſa, qui ueſter animus ſit, oſtendetis: eo prorumpere hominum cupiditatem, & ſcelus, & audaciam, ut non modo clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes ueſtros Iudices, inter ipſa ſubſellia cædes futuræ ſint. etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, niſi ut id fieri liceat: Accuſant ij, qui in fortunas huius inuaſerunt. cauſam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. Accuſant ij, quibus occidi patrem Sex. Roſcij bono fuit. cauſam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egeſtatem. Accuſant ij, qui hunc ipſum iugulare ſumme cupierunt. cauſam dicit is, qui etiam ad hoc ipſum iudicium cum præſidio uenit: ne hic ibidem ante oculos ueſtros trucidetur. denique accuſant ij, quos populus poſcit. cauſam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde reſtat. atque ut facilius intelligere poſſitis Iudices ea quæ facta ſunt, indigniora eſſe, quàm hæc ſunt quæ dicimus, ab initio res quemadmodum geſta ſit, uobis exponemus: quo facilius & huius hominis innocentiſſimi miſerias, & illorum audaciam cognoſcere poſſitis, & reipub. calamitatem. Sex. Roſcius pater huiuſce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo ſui municipij, uerum etiam eius uicinitatis facile primus, tum gratia atque hoſpitijs florens hominum nobiliſſimorum, nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus, erat ei non modo ho-

ſpitium, uerum etiam domeſticus uſus & conſuetudo. quas (ut æquum eſt) familias honeſtatis amplitudinisq́ gratia nomino. itaque ex ſuis omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit. nam patrimonium domeſtici prædones ui ereptum poſſident, fama & uita innocentis ab hoſpitibus, amicisq́ paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas, & ſalus in diſcrimen ueniret: præter cæteros in ea uicinitate eam partem, cauſamq́ opera, ſtudio, auctoritate defendit. etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. poſteaquàm uictoria conſtituta eſt, ab armisq́ receſſimus: cum proſcriberentur homines, atque ex omni regione caperētur hi, qui aduerſarij fuiſſe putabantur: erat ille Romæ frequēs atque in foro, & in ore omnium quotidie uerſabatur: magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, quàm timere ne quid ex ea calamitatis ſibi accideret. erant ei ueteres inimicitiæ cum duobus Roſcijs Amerinis, quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſellijs uideo, alterum, tria huiuſce prædia poſſidere audio. quas inimicitias ſi tam cauere potuiſſet, quàm metuere ſolebat, uiueret. neque enim Iud. iniuria metuebat. nam duo iſti ſunt Titi Roſcij, quorum alteri Capitoni cognomen eſt: iſte qui adeſt, Magnus uocatur. homines eiuſmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur. hic autem nuper ſe ad eum laniſtam contulit, qui, cum ante hanc pugnam tyro eſſet, ſcientia, facile ipſum magiſtrum ſcelere, audaciáq́ ſuperauit. nam cum hic Sex. Roſcius eſſet Ameriæ, Titus autem iſte Roſcius Romæ: cum hic filius aſſiduus in prædijs eſſet, cùnque ſe uoluntate patris rei familiari, uitæq́ ruſticæ dediſſet, iſte autem frequens Romæ eſſet. occiditur ad balneas Palatinas rediens à cœna Sex. Roſcius. Spero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quem ſuſpitio maleficij pertineat, uerum id, quod adhuc eſt ſuſpitioſum, niſi perſpicuum res ipſa fecerit, hunc affinem culpæ iudicatote. Occiſo Sex. Roſcio primus Ameriam nunciat Manlius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris iſtius Titi Roſcij: & nunciat domum, non filij, ſed Titi Capitonis inimici. & cum poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuncius hic Ameriam uenit. decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſijs peruolauit: non modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quamrecentiſſimum, telumq́ pauloante è corpore extractum oſtenderet. quatriduo, quo hæc geſta ſunt, res ad Chryſogonum in caſtra L. Syllæ Volaterras defertur, magnitudo pecuniæ demonſtratur, bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangunt) huius inopia & ſolitudo commemoratur. demonſtrant, cum pater huiuſce Sex. Roſcius homo tam ſplendidus & gratioſus, nullo negocio ſit occiſus, perfacile hunc hominem incautum, & ruſticum, & Romæ ignotum de medio tolli poſſe. ad eam rem operam ſuam pollicentur. ne diutius uos teneam Iud. ſocietas coitur. cum iam proſcriptionis mentio nulla fieret, & cum etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur, hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus: tria prædia uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur, quæ hodie poſſidet: in reliquas omnes fortunas iſte Titus Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum ipſe dicit, impetum

facit.

facit.hæc bona ſexagies HS.emuntur duobus millibus nummum.hæc omnia Iud.imprudente L.Sylla facta eſſe certo ſcio.neque enim mirum, cum eodem tempore & ea quæ præterita ſunt, & ea quæ uidentur inſtare, præparet:cum & pacis conſtituendæ rationem,& belli gerēdi poteſtatem ſolus habeat: cum omnes in unum ſpectent, unus omnia gubernet:cum tot tantiſq; negocijs diſtentus ſit,ut reſpirare libere non poſſit:ſi aliquid non animaduertat,cum preſertim tam multi occupationem eius obſeruēt,tempuſq; aucupentur:ut ſimulatque ille deſpexerit,aliquid huiuſcemodi moliantur.huc accedit,quòd quamuis ille felix ſit,ſicut eſt,tamen in tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia:qui neminem neque ſeruum,neque libertum improbum habeat. interea iſte Titus Roſcius uir optimus, procurator Chryſogoni, Ameriam uenit, in prædia huius inuadit:hunc miſerum, luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet,nudum eijcit domo,atq; focis patrijs,dijſq; penatibus præcipitem Iudices exturbat: ipſe ampliſſimæ pecuniæ fit dominus, qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus,erat(ut fit)inſolens in aliena.multa palàm domū ſuā auferebat,plura clam de medio remouebat:non pauca ſuis adiutoribus large effuſeq; donabat,reliqua conſtituta auctione uēdebat.quod Amerinis uſq; eo uiſum eſt indignum,ut urbe tota fletus gemituſq; fieret.etenim multa ſimul ante oculos uerſabantur. mors hominis florētiſſimi Sex.Roſcij crudeliſſima: filij autem eius egeſtas indigniſſima,cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulchrum patrium reliquiſſet:bonorum emptio,flagitioſa poſſeſſio,furta,rapinæ,donationes.nemo erat qui non ardere omnia mallet,quàm uidere in Sex.Roſcij uiri optimi atque honeſtiſſimi bonis iactantem ſe,ac dominantem T.Roſcium.itaque decurionum decretum ſtatim fit, ut decemprimi proficiſcātur ad L.Syllam:doceantq; eum,qui uir Sex.Roſcius fuerit:conquerātur de iſtorum ſcelere & iniurijs:orēt,ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conſeruatas uelit.Atque ipſum decretum quæſo cognoſcite. DECRETVM DECVRIONVM.Legati in caſtra ueniunt. intelligitur Iud.id quod iam ante dixi,imprudente L.Sylla ſcelera hæc & flagitia fieri:nam ſtatim Chryſogonus & ipſe ad eos accedit,& homines nobiles allegat ijs,qui peterent,ne ad Syllam adirent, & omnia Chryſogonum quæ uellent, eſſe facturum pollicerentur.uſqueadeo autem ille pertimuerat,ut mori mallet, quàm de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerent,cum ille confirmaret ſeſe nomē Sex.Roſcij de tabulis exempturum, prædia uacua filio tradíturum:cumq; id ita futurum T.Roſcius Capito,qui in X legatis erat, adpromitteret,crediderunt: Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procraſtinare iſti cœperunt:deinde aliquanto lentius,nihil agere atque deludere:poſtremo(id quod facile intellectū eſt) inſidias uitæ huiuſce Sex.Roſcij parare,neque ſeſe arbitrari poſſe diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere.quod is ſimulatq; ſenſit,de amicorum cognatorúmq; ſententia Romam confugit:& ſeſe ad Ceciliam Nepotis filiam,quam honoris cauſa nomino,contulit,qua pater uſus erat plurimum.in qua muliere Iud.etiam nunc,id quod omnes ſemper exiſtimauerunt,quaſi exēpli cauſa ueſtigia antiqui officij remanent.ea Sex.Roſcium inopem,eiectū domo,atq; expulſum ex ſuis bonis,fugientē latronū tela & minas,recępit domū, hoſpitiq; oppreſſo iam,deſperatoq; ab oībus,opitulata eſt.eius uirtute,fide,di

ligentia factum eſt,ut hic potius uiuus in reos,quàm occiſus in proſcriptos referretur. nam poſtquàm iſti intellexerunt ſumma diligentia uitam Sex.Roſcij cuſtodiri,neque ſibi ullam cædis faciundæ poteſtatem dari:conſilium cęperunt plenum ſceleris,& audaciæ,ut nomen huius de parricidio deferrent.ut ad eam rem aliquem accuſatorem ueterem compararent.qui de ea re poſſet dicere aliquid,in qua re nulla ſubeſſet ſuſpitio.denique,ut,quoniam crimine non poterant,tempore ipſo pugnarent.ita loqui homines, quòd iudicia tamdiu facta non eſſent,condemnari eum oportere,qui primus in iudicium adductus eſſet. huic autem patronos propter Chryſogoni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de iſta ſocietate uerbum eſſe facturum neminem:ipſo nomine parricidij,& atrocitate criminis,fore, ut hic nullo negocio tolleretur, cum ab nullo defenſus eſſet. Hoc conſilio atque adeo hac amentia impulſi, quem ipſi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum uobis tradiderunt. quid primũ querar? aut unde potiſſimũ exordiar Iud? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorum ne immortalium? Populi ne Romani? ueſtrã ne, qui ſummam poteſtatem habetis,hoc tempore fidem implorem? Pater occiſus nefarie,domus obſeſſa,ab inimicis bona adempta,poſſeſſa,direpta,filij uita infeſta,ſæpe ferro atque inſidijs appetita. quid ab his tot maleficijs ſceleris abeſſe uidetur? tamen hæc alijs nefarijs cumulant atque adaugent. crimen incredibile confingunt,teſtes in hunc & accuſatores huiuſce pecunia cõparant:hanc conditionem miſero ferunt,ut optet utrum malit ceruices Roſcio dare, an inſutus in culeum ſupplicium parricidarum,per ſummum dedecus uitam amittere.patronos huic defuturos putauerũt,deſunt.qui libere dicat, qui cum fide defendat,id quod in hac cauſa eſt ſatis,quoniam quidem ſuſcępi,non deeſt profecto Iudices.Et forſitan in ſuſcipienda cauſa temere impulſus adoleſcentia fecerim: quoniam quidem ſemel ſuſcępi,licet hercules undiq; omnes terrores,minæ,periculáq; impendant omnia: ſuccurram atq; ſubibo.certum eſt,deliberatúmq;, quæ ad cauſam pertinere arbitror,omnia non modo dicere,uerum etiam libẽter,audacter,liberéq; dicere.nulla res tanta exiſtat Iudices, ut poſſit uim mihi maiorẽ adhibere metus,quàm fides.etenim quis tam diſſoluto animo eſt, qui hæc cum uideat,tacere ac negligere poſſit? patrem meum,cum proſcriptus nõ eſſet,iugulaſtis:occiſum in proſcriptorum numerum retuliſtis:me domo mea per uim expuliſtis,patrimonium meum poſſidetis.quid uultis amplius? etiam ne ad ſubſellia cum ferro atque telis ueniſtis, ut hic aut iuguletis aut condemnetis Sex.Roſcium? Hominem longe audaciſſimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam,& quod inter omnes conſtat, niſi inter eos qui ipſi quoq; inſaniunt,inſaniſſimum:is cum curaſſet in funere C.Marij,ut Q.Scæuola uulneraretur, uir ſanctiſſimus atque ornatiſſimus noſtræ ciuitatis: de cuius laude neque hic locus eſt ut multa dicãtur:neque plura tamen dici poſſunt, quàm Populus Romanus memoria retinet: diem Scæuolæ dixit,poſteaquàm comperit eum poſſe uiuere. cum ab eo quæreretur, quid tandem accuſaturus eſſet eum,quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis commode poſſet: aiunt hominem (ut erat furioſus) reſpondiſſe,quòd non totum telum corpore recæpiſſet. quo Populus Romanus nihil uidit indignius, niſi eiuſdem uiri mortem:quæ tantum potuit,ut omnes ciues ſuos perdiderit & afflixerit.quos quia ſeruare per compoſitionem uolebat, ipſe ab his interemptus eſt. eſt

ne hoc

ne hoc illi dicto atque facto Fimbriæ non ſimillimũ? accuſatis Sex. Roſcium.
quid ita? quia de manibus ueſtris effugit, quia ſe occidi paſſus non eſt. illud
quia in Scæuola factum eſt, magis indignum uidetur: hoc, quia fit à Chryſogo
no, non eſt ferẽdum. nam per deos immortales, quid eſt in hac cauſa quod de-
fenſionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquen-
tiam magnopere deſiderat? totam cauſam Iud. explicemus atq; ante oculos ex-
poſitam conſideremus. ita facillime quæ res totum iudicium contineat, &
quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid uos ſequi conueniat, intellige-
tis. Tres ſunt res, quantũ ego exiſtimare poſſum, quæ obſtent hoc tempo
re Sex. Roſcio crimen aduerſariorum & audacia, & potentia. criminis confi-
ctionem accuſator Erucius ſuſcæpit. audaciæ partes Roſcij ſibi popoſcerunt.
Chryſogonus autem is, qui plurimum poteſt, potentia pugnat. de hiſce omni-
bus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur eſt? non eodem modo de
omnibus. ideo quòd prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem re-
liquas uobis Populus Romanus impoſuit. ego crimen oportet diluam. uos &
audaciæ reſiſtere, & hominum eiuſmodi pernicioſam atque intolerandam po
tentiam primo quoque tempore extinguere, atque opprimere debetis. occidiſ-
ſe patrem Sex. Roſcius arguitur. ſceleſtum dii immortales ac nefarium faci-
nus: atque eiuſmodi, quo uno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe uidean-
tur. etenim ſi, id quod præclare à ſapientibus dicitur, uultu ſæpe læditur pietas:
quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti?
pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant.
in hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio, quod ita raro extitit, ut ſiquã-
do auditum ſit, portenti ac prodigij ſimile numeretur, quibus tãdem te C. Eru-
ci argumentis accuſatorem cenſes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui
in crimen uocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanémq; natu-
ram, & uitam uitijs flagitijsq; omnibus deditam, & denique omnia ad perni-
ciem profligata atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roſcium, ne obijcien-
di quidem cauſa contuliſti. patrem occidit Sex. Roſcius. qui homo? adoleſcen-
tulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis qua-
draginta. uetus uidelicet ſicarius, homo audax, & ſæpe in cæde uerſatus? at hoc
ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. luxuries igitur hominem nimirum, &
æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc ſcelus impule-
runt. de luxuria purgauit Erucius: cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo
ferè interfuiſſe. nihil autẽ unquam debuit. cupiditates porrò quæ poſſunt eſſe
in eo, qui (ut ipſe accuſator obiecit) ruri ſemper habitarit, & in agro colẽdo ui
xerit? quæ uita maxime diſiuncta à cupiditate, & cũ officio coniuncta. quæ res
igitur tantum iſtum furorẽ Sex. Roſcio obiecit? patri inquit non placebat. Pa
tri non placebat? quam ob cauſam? neceſſe eſt enim eam quoq; iuſtam & ma-
gnam & perſpicuã fuiſſe. nam ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe pa
tri à filio ſine plurimis & maximis cauſis: ſic hoc ueriſimile non eſt, odio fuiſſe
parenti filium ſine cauſis multis & magnis & neceſſarijs. Rurſus igitur eodem
reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio quare is patri
diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiſſe. Pater igitur amens, qui odiſſet eũ
ſine cauſa quem procrearat. at is quidem fuit omniũ conſtãtiſſimus. ergo illud
iam perſpicuum profecto eſt, ſi neque amens pater, neq; perditus filius fuerit:

neque odij cauſam patri,necꝗ ſceleris filio fuiſſe.Neſcio inquit,quæ cauſa odij fuerit,fuiſſe odium intelligo:quia antea,cum duos filios haberet,illũ alterum, qui mortuus eſt,ſecum omni tempore uolebat eſſe,hunc in prædia ruſtica relegarat.quod Erucio accidebat in mala nugatoriáꝗ accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſa optima. ille quomodo crimen commẽtitium confirmaret, non inueniebat: ego res tam leues qua ratione infirmem ac diluam, reperire non poſſum.quid ais Eruci? tot prædia tam pulchra,tam fructuoſa Sex.Roſcius filio ſuo relegationis ac ſupplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc? patreſfamilias,qui liberos habent,preſertim homines illius ordinis, ex municipijs ruſticanis,nonne optatiſſimũ ſibi putant eſſe,filios ſuos rei familiari maxime ſeruire? & in prædijs colendis operæ plurimum ſtudijq́ꝫ conſumere? an amandarat hunc ſic,ut eſſet in agro, ac tantummodo aleretur ad uillam? ut cõmodis omnibus careret? quid ſi conſtat,hunc non modo colẽdis prædijs præfuiſſe,ſed certis fundis patre uiuo frui ſolitum eſſe? tamẽ ne hæc attenta uita & ruſticana,relegatio atꝗ amandatio appellabitur? uides Eruci quantum diſtet argumẽtatio tua ab re ipſa atque à ueritate. quod conſuetudine patres faciunt, id quaſi nouum reprehendis.quod beneuolẽtia fit,id odio factum criminaris. quod honoris cauſa pater filio ſuo conceſſit,id eum ſupplicij cauſa feciſſe dicis. neque hęc tu non intelligis,ſed uſque eo quid arguas,non habes:ut non modo tibi contra nos dicendum putes,uerum etiam contra rerum naturam,contráꝗ conſuetudinem hominum,contráꝗ opiniones omnium. At enim cum duos filios haberet, alterum à ſe non dimittebat, alterum ruri eſſe patiebatur. quæſo Eruci ut hoc in bonam partem accipias.non enim exprobrandi cauſa,ſed commonẽdi gratia dicam.ſi tibi fortuna non dedit ut patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſes,qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes. eo acceſſit ſtudium doctrinæ, ut ne à literis quidem alienus eſſes.quid tãdem,tibi uidetur(ut ad fabulas ueniamus) ſenex ille Cecilianus minoris facere Eutychum filium ruſticum, quàm illum alterũ Chereſtratum? nam ut opinor hoc nomine eſt. alterum in urbe ſecum honoris cauſa habere? alterum rus ſupplicij cauſa relegaſſe? quid ad iſtas ineptias abis, inquies? quaſi uero mihi difficile ſit quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeam) uel tribules, uel uicinos meos,qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt,agricolas aſſiduos eſſe cupiũt.uerum homines notos ſumere odioſum eſt: cum & illud incertum ſit,uelint ne hi ſeſe nominari: & nemo uobis magis notus futurus ſit, quàm eſt hic Eutychus: & certe ad rem nihil interſit, utrum hunc ego comicum adoleſcentem,an aliquem ex agro Veiente nominem. Etenim hęc conficta arbitror à poetis eſſe,ut effictos noſtros mores in alienis perſonis,expreſſámꝗ imaginem noſtram uitæ quotidianæ uideremus.age nunc, refer animum ſis ad ueritatem,& conſidera non modo in Vmbria atque in ea uicinitate,ſed in his ueteribus municipijs,quæ ſtudia à patribuſfamilias maxime laudentur:iam profecto te intelliges inopia criminum ſummam laudem Sex.Roſcio uitio & culpæ dediſſe. at non modo hoc patrum uoluntate liberi faciunt,ſed permultos & ego noui,&(niſi me fallit animus) unuſquiſque ueſtrum,qui & ipſi incenſi ſunt ſtudio,quod ad agrum colẽdum attinet, uitamq́ꝫ hanc ruſticam, quam tu probro & crimini putas eſſe oportere, & honeſtiſſimam & ſuauiſſimam eſſe arbitrantur. Quid cenſes hunc ipſum Sex.Roſcium,

quo ſtudio

quo ſtudio,& qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? ut ex his propinquis eius hominibus honeſtiſſimis audio, non tu in iſto artificio accuſatorio callidior es,quàm hic in ſuo. uerum, ut opinor,quoniam ita Chryſogono uidetur, qui huic nullum prædium reliquit, & artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat,licebit.quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen æquo animo Iudices,ſi per uos uitam & famam poteſt obtinere.hoc uero eſt,quod ferri nõ poteſt,ſi & in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatem & multitudinem:& quòd ea ſtudioſe coluit,id erit ei maxime fraudi:ut parum miſerię ſit,quòd alijs coluit,non ſibi: niſi etiam quòd omnino coluit,crimini fuerit. næ tu Eruci accuſator eſſes ridiculus,ſi illis temporibus natus eſſes,cum ab aratro arceſſebantur, qui conſules fierent.etenim qui præeſſe agro colendo flagitium putes,profecto illum Attilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi erant conuenerunt:hominem turpiſſimum,atque inhoneſtiſſimum iudicares.at hercule maiores noſtri longe aliter,& de illo,& de cæteris talibus uiris exiſtimabãt.itaque ex minima tenuiſſimáq; Re.P.maximam & florentiſſimam nobis reliquerunt.ſuos enim agros ſtudioſe colebant, non alienos cupide appetebant.quibus rebus,& agris,& urbibus,& nationibus, rempub.atq; hoc imperium,& Po.Ro.nomen auxerunt.neque ego hæc eo profero, quo cõferenda ſint cum hiſce,de quibus nunc quærimus:ſed ut illud intelligatur,cum apud maiores noſtros ſummi uiri,clariſſimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reipub,ſedere debebant:tamen in agris quoq; colendis aliquãtum operæ,temporiſq; conſumpſerint:ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticum:cum ruri aſſiduus ſemper uixerit.cũ preſertim nihil eſſet, quod aut patri gratius, aut ſibi iucundius, aut re uera honeſtius facere poſſet. odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtẽditur Eruci, quòd hunc ruri eſſe patiebatur.nunquid eſt aliud? immo uero,inquit,eſt. nam iſtum exhæredare in animo habebat.audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat.nam illa opinor tu quoque concedis leuia eſſe atque inepta.conuiuia cum patre non inibat:quippe qui ne in oppidum quidem niſi perraro ueniret. domum ſuam iſtum non ferè quiſquam uocabat.nec mirum,qui neque in urbe uiueret,neque rure uocaturus eſſet.uerum hæc quoq; tu intelligis eſſe nugatoria. illud quod cœpimus,uideamus,quo certius argumentum odij reperiri nullo modo poteſt.exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de cauſa. quæro,qui ſcias? tametſi te dicere atque enumerare cauſas omneis oportebat: & id erat certi accuſatoris officium, qui tanti ſceleris argueret: explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incenſus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipſam uinceret: ut amorem illum penitus inſitum eijceret ex animo: ut deniq; patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur. quæ ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror. uerum concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cum taces,nulla eſſe concedis.illum quidem,uoluiſſe exhæredare, certe tu planum facere debes.quid ergo affers,quare id factum putemus? uere nihil potes dicere.finge aliquid ſaltem commode, ut ne plane uidearis id facere, quod aperte facis:huius miſeri fortunis,& horum uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit. quam ob cauſam? neſcio. exhæredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat,cogitabat. cui dixit? nemini. quid eſt aliud iudicio, ac legibus,ac maieſtate ueſtra abuti ad quæſtum,atq; ad libidinẽ,niſi hoc mo-

do accuſare,atque id obijcere,quod planum facere non modo non poſſis,uerũ ne coneris quidem? nemo noſtrum eſt Eruci, quin ſciat tibi inimicitias cum Sex.Roſcio nullas eſſe:uident omnes qua de cauſa huic inimicus uenias:ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe.quid ergo eſt? ita tamen quæſtus te cupidum eſſe oportebat, ut horum exiſtimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere.accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt, ut metu contineatur audacia. ueruntamen hoc ita eſt utile, ut ne plane illudamur ab accuſatoribus. innocens eſt quiſpiam, ueruntamen quanquam abeſt à culpa, ſuſpitione tamen non caret. tametſi miſerum eſt,tamen ei qui hunc accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere.cum enim aliquid habeat quod poſſit criminoſe ac ſuſpitioſe dicere, aperte ludificari & calumniari ſciens non uideatur.quare facile omnes patimur eſſe quàmplurimos accuſatores, quod innocens ſi accuſatus ſit,abſolui poteſt:nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. utilius eſt autem abſolui innocentem,quàm nocentem cauſam non dicere. anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut ſignificent ſi fures uenerint.at fures internoſcere non poſſunt,ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium uenerint:& quia id eſt ſuſpitioſum, tametſi beſtiæ ſunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ eſt cautior. quòd ſi luce quoque canes latrent, cum deos ſalutatum aliqui uenerint: opinor ijs crura ſuffringantur,quòd acres ſint etiam tum, cum ſuſpitio nulla ſit.ſimillima eſt accuſatorum ratio. alij ueſtrum anſeres ſunt,qui tantummodo clamãt, nocere non poſſunt: alij canes, qui & latrare,& mordere poſſunt.cibaria uobis præberi uidemus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur.hoc populo gratiſſimũ eſt.deinde ſi uoletis,etiam tum,cum uerisimile erit aliquem commiſiſſe,in ſuſpitione latratote.id quoque concedi poteſt.ſin autem ſic agetis,ut arguatis aliquem patrem occidiſſe:neq; dicere poſſitis aut quare,aut quomodo: ac tantummodo ſine ſuſpitione latrabitis: crura quidem uobis nemo ſuffringet:ſed ſi ego hos bene noui,literam illam,cui uos uſque eo inimici eſtis,ut etiã eas omneis oderitis:ita uehementer ad caput affigent, ut poſtea neminem aliũ niſi fortunas ueſtras accuſare poſſitis. quid mihi ad defendendum dediſti bone accuſator? quid hiſce autem ad ſuſpicandum? ne exhæredaretur ueritus eſt. audio.ſed qua de cauſa uereri debuerit,nemo dicit.habebat pater in animo.planum fac.nihil eſt:non,qui cum deliberarit,quem certiorem fecerit, unde iſtud uobis ſuſpicari in mentem uenerit.cum hoc modo accuſas Eruci,nonne hoc palàm dicis? ego quid accęperim, ſcio:quid dicam, neſcio.unum illud ſpectaui, quòd Chryſogonus aiebat,neminem iſti patronum futurum:de bonorũ emptione,deque ea ſocietate neminem eſſe,qui uerbum facere hoc tempore auderet:hæc te opinio falſa in iſtam fraudem impulit.nõ mehercule uerbũ feciſſes, ſi tibi quenquam reſponſurum putaſſes.operæprecium erat, ſi animaduertiſtis Iudices, negligentiam eius in accuſando conſiderare. credo cum uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quæſiſſe:num ille, aut ille defenſurus eſſet? de me ne ſuſpicatum quidem,quòd antea cauſam publicam nullam dixerim.poſteaquam inuenit neminem eorum,qui poſſunt,& ſolent,ita negligens eſſe cœpit:ut cum in mentem ueniret ei reſideret, deinde ſpatiaretur:nonnunquam etiam puerum uocaret,credo cui cœnam imperaret:prorſus ut ueſtro cõſeſſu,& hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit.

aſſedit.ſurrexi ego.reſpirare uiſus eſt,quòd non alius potius diceret.cœpi dicere. uſque eo animaduerti Iudices eum iocari: atque alias res agere, antequam Chryſogonum nominaui.quem ſimulatq; attigi,ſtatim homo ſe erexit,mirari uiſus eſt.intellexi quid eum pupugiſſet.iterum ac tertio nominaui. poſtea homines curſare ultro,& citro non deſtiterunt: credo qui Chryſogono nunciarent,eſſe aliquem in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet:aliter cauſam agi,atque ille exiſtimaret:aperiri bonorum emptionem, uexari peſſime ſocietatem,gratiam, potentiamq; eius negligi,Iudices diligenter attendere, populo rem indignam uideri.quæ quoniam te fefellerũt Eruci:quoniámq; uides uerſa eſſe omnia:cauſam pro Sex.Roſcio ſi non commode,at libere dici: quem dedi putabas,defendi intelligis:quos tradituros ſperabas,uides iudicare:reſtitue nobis aliquando ueterem tuam illam caliditatem,atque prudentiã: confitere huc ea ſpe ueniſſe,quòd putares hic latrocinium, non iudicium futurum. de parricidio cauſa dicitur.ratio ab accuſatore reddita non eſt:quam ob cauſam patrẽ filius occiderit.quod in minimis noxis,& in his leuioribus peccatis,quę magis crebra,& iam propè quotidiana ſunt:id maxime & primũ quęritur,quæ cauſa maleficij fuerit:id Erucius in parricidio quæri nõ putat oportere.in quo ſcelere Iudices,etiam cum multæ cauſæ conueniſſe unum in locum, atque inter ſe congruere uidentur:tamen non temere creditur,neque leui coniectura res penditur,neque teſtis incertus auditur,neq; accuſatoris ingenio res iudicatur. cum multa antea cõmiſſa maleficia, tum uita hominis perditiſſima, tum ſingularis audacia oſtendatur,neceſſe eſt:neque audacia ſolum, ſed ſummus furor,atq; amentia.hæc cũ ſint omnia,tamen extent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia: ubi,qua ratione,per quos, quo tempore,maleficium ſit admiſſum. quæ niſi multa,& manifeſta ſunt:profectò res tam ſceleſta,tam atrox,tam nefaria credi nõ poteſt.magna eſt enim uis humanitatis:multum ualet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpitionibus ipſa natura: portentum atque monſtrum certiſſimum eſt:eſſe aliquem humana ſpecie,& figura : qui tantum immanitate beſtias uicerit,ut propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit: eos indigniſſime luce priuarit: cum etiam feras inter ſeſe partus,atque educatio,& natura ipſa conciliet.non ita multis ante annis aiunt T.Clœlium quendam Terracinenſem hominem non obſcurum,cum cœnatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcentibus filijs iſſet:inuẽtum eſſe mane iugulatum. cum neque ſeruus quiſquam reperiretur,neque liber ad quem ea ſuſpitio pertineret:id ætatis autem duo filij propter cubantes ne ſenſiſſe quidem ſe dicerẽt: nomina filiorũ de parricidio delata ſunt. quod poterat ſane eſſe ſuſpitioſum. neutrum ſenſiſſe? auſum autem eſſe quenquam ſe in id cõclaue committere, eo potiſſimum tempore,cum ibidem eſſent duo adoleſcẽtes filij: qui & ſentire & defendere facile poſſent, erat porro nemo in quem ea ſuſpitio conueniret. tamen cum planum iudicibus eſſet factum:aperto oſtio dormientes eos repertos eſſe, iudicio abſoluti adoleſcentes,& ſuſpitione omni liberati ſunt.nemo enim putabat quenquam eſſe:qui cum omnia diuina atque humana iura ſcelere nefario polluiſſet:ſomnum ſtatim capere potuiſſe:propterea quòd qui tantum facinus commiſerunt. non modo ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare quidem ſine metu poſſunt.uidetis ne quos nobis poetæ tradiderunt patris ulciſcẽdi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cum preſertim deorum immortalium iuſſis

atque oraculis id feciſſe dicantur: tamen ut eos agitent furiæ? neque conſiſtere uſquàm patiantur? quòd ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. ſic ſi res habet Iudices, magnam uim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionẽ paternus, maternusꝗ ſanguis. ex quo ſiqua macula cõcæpta eſt, non modo elui non poteſt: uerum uſque eo permanat ad animum, ut ſummus furor, atꝗ amentia conſequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſæpenumero uidetis: eos qui aliquid impie ſceleratéꝗ commiſerint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. ſua quenꝗ fraus, & ſuus terror maxime uexat: ſuum quenꝗ ſcelus agitat, amentiáꝗ afficit: ſuæ malæ cogitationes, conſcientiæꝗ animi terrẽt. hæ ſunt impijs aſſiduæ domeſticæꝗ furiæ: quæ dies noctesꝗ parentum pœnas à conſceleratiſſimis filijs repetant. hæc magnitudo maleficij facit, ut niſi penè manifeſtum parricidium proferatur, credibile nõ ſit: niſi turpis adoleſcentia, niſi oĩbus flagitijs uita inquinata, niſi ſumptus effuſi cum probro atꝗ dedecore, niſi prorupta audacia, niſi tãta temeritas, ut non ꝓcul abhorreat ab inſania. accedat huc oportet odiũ parẽtis, animaduerſionis paternæ metus, amici improbi, ſerui conſcij, tẽpus idoneũ, locus opportune captus ad eam rẽ: penè dicam reſperſas manus ſanguine paterno Iudices uideãt, oportet: ſi tantũ facinus, tam immane, tam acerbũ credituri ſunt. quare hoc quo minus eſt credibile, niſi oſtẽditur: eo magis eſt, ſi conuincitur, uindicandum. itaꝗ cum multis ex rebus intelligi poteſt, maiores noſtros non modo armis plus quàm cæteras nationes, uerum etiam conſilio ſapientiáꝗ potuiſſe: tum ex hac re uel maxime: quod in impios ſingulare ſupplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia præſtiterint ijs, qui apud cæteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur, conſiderate. prudentiſſima ciuitas Athenienſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur. eius porrò ciuitatis ſapientiſſimum Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur, ſcripſerit. is cum interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet: reſpondit ſe id neminem facturum putaſſe. ſapienter feciſſe dicitur, cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat: ne non tam prohibere quàm admonere uideretur. quanto maiores noſtri ſapientius, qui cum intelligerẽt, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando uiolaret audacia: ſupplicium in parricidas ſingulare excogitauerunt: ut quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet: ij magnitudine pœnæ maleficio ſummouerentur. inſui uoluerunt in culleum uiuos, atque ita in flumen deijci. O ſingularem ſapientiam Iudices. nonne uidentur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe & eripuiſſe? cui repente cœlum, ſolem, aquam, terramq́ ademerunt? ut qui eum necaſſet: unde ipſe natus eſſet, careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere: ne beſtijs quoque, quæ tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus uteremur. non ſic nudos in flumen deijcere, ne cum delati eſſent in mare: ipſum pollueret, quo cætera quæ uiolata ſunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare eſt, cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam eſt commune, quàm ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt dum poſſunt, ut ducere animam de cœlo non queant. ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquã abluantur: ita poſtremo eijciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcãt. tanti maleficij crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt conſtitutum,

probare

probare te Eruci cenſes poſſe talibus uiris, ſi ne cauſam quidem maleficij proculeris? ſi hunc apud bonorum emptores ipſos accuſares, eiq; iudicio Chryſogonus præeſſet: tamen diligentius paratiusq; ueniſſes. utrum quid agatur non uides? an apud quos agatur? agitur de parricidio: quod ſine multis cauſis ſuſcipi non poteſt. apud homines autem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quidem maleficium ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo: tamen de meo iure decedam, & tibi quod in alia cauſa non concederem: in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit. quæro quomodo occiderit. ita quæro abs te C. Eruci quomodo: & ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondendi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam: uel etiam ſi quid uoles, interrogandi. quomodo occidit? ipſe percuſſit? an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria? an hoſce ex urbe ſicarios? ſi Ameriæ, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Romæ, unde eos nouerat Roſcius? qui Romam multis annis non uenit, neque unquàm plus triduo fuit? ubi eos conuenit? qui cum locutus eſt? quomodo perſuaſit? precium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde? aut quantum dedit? nonne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitã huiuſce depinxeris: hũc hominem ferum, atq; agreſtem fuiſſe: nunquàm cum homine quoquam collocutum eſſe: nunquàm in oppido conſtitiſſe. qua in re prætereo illud: quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat eſſe: in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnẽ frugem neq; arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur, ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia. inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. uita autem hæc ruſtica, quam tu agreſtem uocas: parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt. uerum hæc miſſa facio. illud quæro. is homo, qui, ut tute dicis, nunquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, abſens preſertim, conficere potuerit? multa ſunt falſa Iudices: quæ tamen argui ſuſpitioſe poſſunt. in his rebus ſi ſuſpitio reperta erit, culpã ineſſe concedam. Romæ Sex. Roſcius occiditur, cum in agro Amerino eſſet filius. literas credo miſit alicui ſicario, qui Romæ nouerat neminem. arceſſiuit aliquem. at quando? nuncium miſit. quem? aut ad quem? precio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquem. nihil horum ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquum eſt, ut per ſeruos id admiſerit. O dij immortales rem miſeram & calamitoſam. quod in tali crimine, innocenti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quæſtionem polliceatur: id Sex. Roſcio facere non licet: uos qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis. unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tanta familia Sex. Roſcio relictus non eſt. te nunc appello P. Scipio. te Metelle: uobis aduocatis, uobis agentibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quæſtionem ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſti ne te T. Roſci recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonum Iudices ſectantur, apud eum ſunt in honore, & in precio. etiam nunc ut ex his quæratur, ego poſtulo, hic orat, atque obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? dubitate etiam nunc Iudices,

Ruſtica uita laus

ſi poteſtis, à quo ſit Sex. Roſcius occiſus. ab eó ne, qui propter illius mortem in egeſtate & inſidijs uerſatur: cui ne quærendi quidem de morte patris poteſtas permittitur: an ab ijs, qui quæſtionem fugitant, bona poſſident: in cæde, atque ex cæde uiuunt? omnia Iudices in hac cauſa ſunt miſera, atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri poteſt. mortis paternæ de ſeruis paternis quæſtionem habere filio non licet: ne tandiu quidem dominus erit in ſuos, dum ex ijs de patris morte quæratur. ueniam neque ita multo poſt ad hunc locum: nam hoc totum ad Roſcios pertinet: de quorum audacia tum me dicturũ pollicitus ſum, cum Eruci crimina diluiſſem. nunc Eruci ad te uenio. conueniat mihi tecum neceſſe eſt: ſi ad hunc maleficium iſtud pertinet: aut ipſum ſua manu feciſſe, id quod negas: aut per aliquos liberos, aut ſeruos. liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neque per quos, neque qua ſpe, aut quo precio, potes oſtendere. ego contrà oſtendo: non modo nihil eorum feciſſe Sex. Roſcium, ſed ne potuiſſe quidem facere: quòd neque Romæ multis annis fuerit: neque de prædijs unquam temere diſceſſerit. reſtare tibi uidebatur ſeruorum nomẽ, quo quaſi in portum reiectus à cæteris ſuſpitionibus, confugere poſſes: ubi ſcopulum offendis eiuſmodi: ut non modo ab hoc crimen reſilire uideas: uerum omnem ſuſpitionem in uoſmetipſos recidere intelligas. quid eſt ergo, quo tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? eiuſmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc propter multitudinem ſicariorũ, nullo negocio facere potuiſti. interim mihi uideris Eruci una mercede duas res aſſequi uelle: nos iudicio perfundere: accuſare autem eos ipſos, à quibus mercedem accæpiſti. Quid ais? uulgo occidebantur? per quos? & à quibus? nonne cogitas te à ſectoribus huc adductum eſſe? quid poſtea? neſcimus per iſta tempora eoſdem ferè ſectores fuiſſe collorum, & bonorum? ij deniq; qui tum armati dies noctesq; concurſabãt, qui Romæ erant aſſidui, qui omni tẽpore in præda & ſanguine uerſabantur: Sex. Roſcio tẽporis illius acerbitatem iniquitatemq; obijcient? & illam ſicariorum multitudinẽ, in qua ipſi duces ac principes erãt: huic crimini putabunt fore? qui non modo Romæ nõ fuit, ſed omnino quid Romæ ageretur, neſciret: propterea quòd ruri aſſiduus, quemadmodum tute confiteris, fuit. uereor ne aut moleſtus ſim uobis Iudices, aut ne ingenijs ueſtris uidear diffidere: ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſeram. Erucij criminatio tota, ut arbitror, diſſoluta eſt. niſi forte expectatis, ut illa diluam: quæ de peculatu, ac de eiuſmodi rebus commentitijs, inaudita nobis ante hoc tẽpus ac noua obiecit. quæ mihi iſte uiſus eſt ex alia oratione declamare, quam in alium reum cõmentaretur: ita neq; ad crimen parricidij, neq; ad eũ qui cauſam dicit, pertinebãt. de quibus quoniam uerbo arguit, uerbo ſatis eſt negare. ſi quid eſt quod ad teſtes reſeruet: ibi nos quoq;, ut in ipſa cauſa, paratiores reperiet, quàmputabat. Venio nũc eò, quo me non cupiditas ducit, ſed fides. nã ſi mihi liberet accuſare, accuſarẽ alios potius, ex quibus poſſem creſcere. quod certum eſt non facere, dum utrũuis licebit. is enim mihi uidetur ampliſſimus, qui ſua uirtute in altiorem locũ peruenit, non qui aſcendit per alterius incommodum & calamitatem. deſinamus aliquando ea ſcrutari, quæ ſunt inania: quæramus ubi maleficium & eſt, & inueniri poteſt. iam intelliges Eruci certum crimen quàm multis ſuſpitionibus coarguatur, tametſi neq; omnia

dicam,

dicam: & leuiter unũquodq; tangam. neq; enim id facerem, niſi neceſſe eſſet. & id erit ſigni me inuitũ facere: quòd non proſequar longius, quàm ſalus huius, & mea fides poſtulabit. cauſam tu nullam reperiebas in Sex. Roſcio. at ego in T. Roſcio reperio. tecum enim mihi res eſt T. Roſci: quoniam iſtic ſedes, ac te palàm aduerſarium eſſe profiteris. de Capitone poſt uiderimus, ſi quemadmodum paratum eſſe audio, teſtis prodierit. tum alias quoq; ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidem ſuſpicatur. L. Caſſius ille, quem Po. Ro. ueriſſimum & ſapientiſſimum iudicem putabat, identidem in cauſis quærere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic uita hominum eſt: ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe, atque emolumento accedere. hunc quæſitorem, ac iudicem fugiebant, atq; horrebant ij, quibus periculum creabatur: ideo quòd tametſi ueritatis erat amicus, tamen natura non tam propenſus ad miſericordiã, quàm implicatus ad ſeueritatem uidebatur. ego quanquam præeſt huic quæſtioni uir, & contrà audaciam fortiſſimus, & ab innocentia clementiſſimus, tamen facile me paterer, uel illo ipſo acerrimo iudice quærente, uel apud Caſſianos Iudices, quorum etiam nunc ij, quibus cauſa dicenda eſt: nomen ipſum reformidant: pro Sex. Roſcio dicere. in hac enim cauſa cum uiderent illos ampliſſimam pecuniam poſſidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe, illud quidem non quærerent, cui bono fuiſſet: ſed eo perſpicuum crimen, & ſuſpitionem potius ad prædã adiungerent, quàm ad egeſtatem. quid ſi accedit eodẽ, ut tenuis antea fueris? quid ſi ut auarus? quid ſi ut audax? quid ſi ut illius, qui occiſus eſt inimiciſſimus? num quærẽda cauſa, quæ te ad tantũ facinus adduxerit? quid ergo horũ negari poteſt? tenuitas hominis eiuſmodi eſt, ut diſſimulari nõ queat: atq; eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiam præfers, qui ſocietatem coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alieniſſimo. quàm ſis audax (ut alia obliuiſcar) hinc omnes intelligere potuerunt: quòd ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſicarijs, ſolus tu inuentus es, qui cum accuſatoribus ſederes: atq; os tuum non modo oſtenderes, ſed etiam offerres. inimicitias tibi fuiſſe cum Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris controuerſias, concedas neceſſe eſt. reſtat Iudices ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roſcium occiderit: is, ad quem morte eius diuitiæ uenerint: an is, ad quem mendicitas. is, qui antea tenuis fuerit: an is, qui poſtea factus ſit egentiſſimus. is, qui ardens auaritia feratur infeſtus in ſuos: an is, qui ſemper ita uixerit, ut quæſtum noſſet nullum, fructum autem eum ſolum, quem labore peperiſſet. is, qui omnium ſectorum audaciſſimus ſit: an is, qui propter fori iudiciorúmq; inſolentiam, non modo ſubſellia, uerum etiam urbem ipſam reformidat. poſtremo iudices, id quod ad rem mea ſententia maxime pertinet, utrum inimicus potius, an filius. hæc tu Eruci tot & tanta ſi nactus eſſes in reo: quamdiu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quàm oratio deficeret. etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt, ut dies ſingulos poſſis conſumere. neque ego non poſſum: non enim mihi tantum derogo, tametſi nihil arrogo, ut te copioſius quàm me putem poſſe dicere. uerum ego forſitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna Cannenſis accuſatorem ſat bonum facit. multos cæſos non ad Thraſimenum lacum, ſed ad Seruilium uidimus. quis ibi non eſt uulneratus ferro Phrygio? non neceſſe eſt omneis commemorare Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iam ætas à præ-

liјs auocabat. poſtremo Priamum ipſum ſenem, Antiſtium: quem non modò ætas, ſed etiam leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt: qui inter ſicarios, & de ueneficiјs accuſabant: qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent. nihil enim mali eſt: canes ibi quamplurimos eſſe, ubi permulti obſeruandi, multáq; ſeruanda ſunt. Verum (ut fit) multa ſæpe imprudentibus Imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in aliјs rebus erat occupatus: qui ſummam rerum adminiſtrabat: erant interea qui ſuis uulneribus mederentur: qui tanquam ſi offuſa Reipub. ſempiterna nox eſſet: ita ruebant in tenebris: omniáq; miſcebant. à quibus miror, ne quod iudiciorũ eſſet ueſtigium: non ſubſellia quoq; eſſe combuſta. nam & accuſatores, & Iudices ſuſtulerunt. hoc commodi eſt: quòd ita uixerunt: ut teſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent. nam dum hominum genus erit: qui accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerum ut cœpi dicere, & Erucius hæc ſi haberet in cauſa, quæ commemoraui: poſſet ea quamuis diu dicere, & ego Iudices poſſum. ſed in animo eſt (quemadmodum ante dixi) leuiter tranſire: ac tantummodo perſtringere unamquanq; rem: ut omnes intelligant, me nõ ſtudio accuſare, ſed officio defendere. Video igitur cauſas eſſe permultas: quæ iſtum impellerent. uideamus nunc ecquæ facultas ſuſcipiendi maleficiј fuerit. ubi occiſus eſt Sex. Roſcius? Romæ. quid tu Roſci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? & aliј multi. quaſi nunc id agat: quis ex tanta multitudine occiderit? ac non hoc quæratur, eum qui Romæ ſit occiſus, utrum ueri ſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aſſiduus eo tempore Romæ fuerit: an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit. age nunc, cæteras facultates quoq; conſideremus. erat tum multitudo ſicariorum, id quod commemorauit Erucius: & homines impune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum qui in bonis erant occupati, aut eorum qui ab iјs conducebãt: ut aliquem occiderent. ſi eos putas, qui alienum appetebant, tu es in eo numero, qui noſtra pecunia diues es. ſin eos, quos, qui leuiore nomine appellãt, percuſſores uocant: quære in cuius fide ſint, & clientela. mihi crede, aliquem de ſocietate tua reperies. & quicquid tu contra dixeris, id cum defenſione noſtra contẽdito. ita facillime cauſa Sex. Roſciј cum tua conferetur. dices, quid poſtea, ſi Romæ aſſiduus fui? reſpondebo: at ego omnino non fui. fateor me ſectorem eſſe, uerum & aliј multi. at ego (ut tute arguis) agricola & ruſticus. non continuo, ſi me in gregem ſicariorũ contuli, ſum ſicarius. at ego, profecto, qui ne noui quidem quenquam ſicarium, longe abſum ab eiuſmodi crimine. permulta ſunt, quę dici poſſunt: quare intelligatur ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficiј ſuſcipiendi: quæ non modo idcirco prætereo, quòd te ipſum non libenter accuſo: uerum eo magis etiam, quòd ſi de illis cædibus uelim commemorare: quæ tum factæ ſunt iſta eadẽ ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt: uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideãt. uideamus nunc ſtrictim, ſicut cætera, quæ poſt mortẽ Sex. Roſciј, abs te T. Roſci facta ſunt. quæ ita aperta & manifeſta ſunt, ut mediuſfidius Iudices inuitus ea dicam. uereor enim cuiuſquemodi es Roſci, ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare, ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quòd ſalua fide poſſim) parcere, rurſus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in mentem oris tui. tẽ ne, cum cæteri ſociј tui fugerent ac ſe occultarent: ut hoc iudicium non de illorum præda, ſed

da, ſed de huius maleficio fieri uideretur: potiſſimum tibi partes iſtas depopoſciſſe: ut in iudicio uerſarere, & ſederes cum accuſatore? qua in re nihil aliud aſſequeris, niſi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriam nunciat? Mallius Glaucia, quem iam antea nominaui, tuus cliens & familiaris. quid attinuit eum potiſſimum nunciare, quod ſi nullum iam ante conſilium de morte, ac de bonis eius inieras: nullámq; ſocietatem, neq; ſceleris, neque præmij cum homine ullo coieras: ad te minime omniũ pertinebat? ſua ſponte Mallius nũciat? quid quæſo eius intererat? an cum Ameriam non huiuſce rei cauſa ueniſſet, caſu accidit, ut id quod Romæ audierat, primus nunciaret? cuius rei cauſa uenerat Ameriam? non poſſum inquit diuinare. eo rem iam adducam, ut nihil diuinatione opus ſit. qua ratione Roſcio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roſcij domus, uxor, liberiq; eſſent, cum tot propinqui cognatiq; optime conuenientes, qua ratione factum eſt: ut iſte tuus cliens ſceleris tui nuncius T. Roſcio Capitoni potiſſimum nunciaret? occiſus eſt à cœna rediens. nondum lucebat, cum Ameriæ ſcitum eſt. quid hic incredibilis curſus? quid hæc tanta celeritas, feſtinatióq; ſignificat? non quæro quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia quod metuas: non excutio te, ſi quid forte ferri habuiſti, nõ ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniã cuius conſilio occiſus ſit, inuenio: cuius manu ſit pcuſſus, non laboro. unum hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, resq; manifeſta dat. ubi, aut unde audiuit Glaucia? qui tam cito ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quæ res eum nocte una tantum itineris contendere coegit? quæ neceſſitas eum tanta premebat? ut ſi ſua ſponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficiſceretur? nullam partem noctis requieſceret? etiam ne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærenda, aut coniectura capienda ſit? nonne uobis hæc, quæ audiſtis, cernere oculis uidemini Iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem à cœna uidetis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non uerſatur ante oculos uobis in cæde Glaucia? non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus in curru collocat Autumedontẽ illum ſui ſceleris acerbiſſimi, nefariæq; uictoriæ nũcium? non orat ut eam noctem peruigilet? ut honoris ſui cauſa laboret? ut Capitoni quamprimum nũciet? quid erat quod Capitonem primum ſcire uoluerit? neſcio. niſi hoc uideo: Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus & decem fundis, tres nobiliſſimos fundos eum uideo poſſidere. audio præterea non hanc ſuſpicionem nunc primum in Capitonem conferri, multas eſſe infameis palmas, hanc primam eſſe tamen lemniſcatam: quæ Romæ deferatur. nullum modum eſſe hominis occidẽdi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno: habeo etiam dicere, quem contra morẽ maiorum, minorẽ annis LX de põte in tyberim deiecerit. quę ſi prodierit, atq; adeo cum prodierit: ſcio enim proditurũ eſſe, audiet. ueniat modo, explicet ſuũ uolumen illud: quod ei planum facere poſſum Eruciũ conſcripſiſſe: quod aiũt illum Sex. Roſcio intentaſſe, & meditatum eſſe: ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. O præclarũ teſtem Iudices. O grauitatem dignam expectatiõe. O uitam honeſtã, atq; eiuſmodi, ut libentibus animis ad eius teſtimonium ueſtrum iuſiurandũ accõmodetis. Profecto nõ tam perſpicue iſtorũ maleficia uideremus, niſi ipſos cęcos redderet cupiditas, & auaritia, & audacia. alter ex ipſa cæde uolucrẽ nuncium Ameriã ad ſocium, atq; ad magiſtrũ ſuum miſit, ut ſi

diſſimulare omnes cuperēt:ſe ſcire ad quem maleficium pertineret:tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium oculos poneret.alter (ſi dijs immortalibus placet)teſtimonium etiam in Sex.Roſciū dicturus eſt.quaſi uero id nunc agatur,utrum id quod dixerit,credendum,an quod fecerit, uindicandum ſit.itaq; more maiorum comparatum eſt:ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerēt. Aphricanus,qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe:tamē ſi ſua res ageretur,teſtimonium non diceret.nam illud in talem uirum nō audeo dicere:ſi diceret, non crederetur. uidete nunc quàm uerſa & mutata in peiorem partem ſint omnia. cum de bonis,& de cæde agatur,teſtimonium dicturus eſt is:qui & ſector eſt, & ſicarius:hoc eſt,qui & illorum ipſorum bonorum de quibus agitur, emptor atq; poſſeſſor eſt:& eum hominem occidendum curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime?ecquid habes quod dicas?mihi auſculta,uide ne tibi deſis: tua quoq; res permagna agitur.multa ſcelerate,multa audacter,multa improbe feciſti:unum ſtultiſſime,profecto tua ſponte,non de Erucij ſententia. nihil opus fuit te iſti credere.neq; enim accuſatore muto, neque teſte quiſquā utitur eo,qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit.huc accedit,quòd paulo tamen occultior, atq; tectior ueſtra iſta cupiditas eſſet.nunc quid eſt,quod quiſq̃ ex uobis audire deſideret?cū quę facitis,eiuſmodi ſint:ut ea dedita opera à uobis contra uoſmetipſos facere uideamini.age nunc,illa uideamus iudices,quæ ſtatim conſecuta ſunt.ad Volaterras in caſtra L.Syllæ mors Sex.Roſcij quatriduo,quo is occiſus eſt,Chryſogono nunciatur.quæritur etiam nunc quis eum nuncium miſerit. nonne perſpicuum eſt,eūdem qui Ameriam?curat Chryſogonus,ut eius bona ueneant ſtatim.qui non norat hominem,aut rem?atqui ei uenit in mentē prædia concupiſcere hominis ignoti,quem omnino nunquam uiderat?ſoletis, cum aliquid huiuſcemodi auditis Iudices:continuo dicere,neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem,aut uicinum.ij plerunq; indicant, per eos pleriq; produntur.hic nihil eſt quòd ſuſpitionem hāc putetis.non enim ego ita diſputabo:ueriſimile eſt Roſcios iſtam rem ad Chryſogonum detuliſſe:erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia. nam cum multos ueteres à maioribus Roſcij patronos,hoſpiteſq; haberent:omneis eos colere atque obſeruare deſtiterunt ac ſe in Chryſogoni fidem & clientelam contulerunt.Hæc poſſum omnia uere dicere,ſed in hac cauſa coniectura nihil opus eſt.ipſos certo ſcio non negare ad hæc bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo.ſi eum, qui indicij partem acceperit,oculis cernetis:poteritis ne dubitare Iudices qui indicarit?qui ſunt igitur in iſtis bonis,quibus partem Chryſogonus dederit?duo Roſcij.num quiſnam præterea?nemo eſt iudices.num ergo dubium eſt,quin ij obtulerint hanc prædam Chryſogono: qui ab eo partē prædæ tulerunt? Age nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. ſi nihil in iſta pugna Roſcij, quod operæprecium eſſet, fecerant: quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur?ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt,nonne ſatis fuit his gratias agi?deniq;, ut perliberaliter ageretur,honoris aliquid haberi?cur tria prædia, tantæ pecuniæ,ſtatim Capitoni dantur? cur quæ reliqua ſunt: iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet?nonne perſpicuum eſt Iudices has manubias Roſcijs Chryſogonum re cognita conceſſiſſe? uenit in decemprimis Legatus in caſtra Capito, totam uitam, na-

turam,

turam,moresq́ hominis ex ipſa legatione cognoſcite. niſi intellexeritis Iudi-
ces nullum eſſe officium,nullum ius, tam ſanctum atque integrum, quod non
eiuſce uis,atque perfidia uiolarit,& imminuerit: uirum optimum eſſe eum iu-
dicatote.impedimento eſt quo minus de his rebus Sylla doceatur: cæterorum
Legatorum conſilia, & uoluntatem Chryſogono enunciat:monet, ut proui-
deat,ne palàm res agatur:oſtendit,ſi ſublata ſit uenditio bonorum,illum pecu
niam grandem amiſſurum,ſeſe capitis periculum aditurum:illum acuere, hos
qui ſimul erant miſſi,fallere:illum idētidem monere,ut caueret: hiſce inſidioſe
ſpem falſam oſtendere:cum illo contra hos inire conſilia,horū conſilia illi enū
ciare:cum illo partem ſuam depaciſci,hiſce aliqua fretum hora ſemper omnis
aditus ad Syllam intercludere.poſtremo iſto hortatore, authore, interceſſore
ad Syllam legati non adierunt:iſtius fide,ac potius perfidia decæpti, id quod
ex ipſis cognoſcere poteritis:ſi accuſator uoluerit teſtimonium eis denunciare,
pro re certa ſpem falſam domum retulerunt. In priuatis rebus ſi qui rem mãda-
tam non modo malitioſius geſſiſſet, ſui quæſtus, aut commodi cauſa: uerum
etiam negligentius,eum maiores ſummũ admiſiſſe dedecus exiſtimabãt.itaq;
mandati conſtitutum eſt iudicium,non minus turpe quàm furti.credo propte-
rea quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus:in his operæ noſtræ ui-
caria fides amicorum ſupponitur.quam qui lædit,oppugnat omnium commu
ne præſidium:& quantum in ipſo eſt,diſturbat uitæ ſocietatem.non enim poſ
ſumus omnia per nos agere, alius in alia eſt re magis utilis.idcirco amicitiæ cõ
parantur,ut commune commodum mutuis officijs gubernet.quid recipis mã-
datum,ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur mihi
te offers,ac meis cõmodis officio ſimulato officis,& obſtas? recede de medio,
per alium tranſigam.ſuſcipis onus officij, quod te putas ſuſtinere poſſe.quod
minime uidetur graue ijs, qui minime ipſi leues ſunt. ergo idcirco turpis hæc
culpa eſt,quòd duas res ſanctiſſimas uiolat,amicitiam & fidem.nam neq; mã-
dat quiſquam ferè,niſi amico:neque credit,niſi ei quem fidelem putat.perditiſ-
ſimi eſt igitur hominis ſimul & amicitiam diſſoluere,& fallere eum, qui læſus
non eſſet:niſi credidiſſet.ita ne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexe-
rit,turpiſſimo iudicio cõdemnetur neceſſe eſt:in re tanta,cum is cui fama mor-
tui,fortunæ uiui commendatæ ſunt,atque concreditæ: ignominia mortuū affe
cerit,is inter honeſtos homines,atq; adeo inter uiuos numerabitur? in minimis *
priuatiſq; rebus etiam negligẽtia in crimen mandati iudiciúmq; infamia reuo-
catur:propterea,quòd ſi recte fiat,illum negligere oporteat,qui mãdarit, non
illum,qui mandatū recęperit.in re tanta,quę publice geſta,atq; cõmiſſa ſit,qui
non negligentia priuatū aliquod commodum læſerit: ſed perfidia, legationis
ipſius cerimoniã polluerit,maculáq; affecerit:qua is tandē pœna afficietur? aut
quo iudicio damnabit? ſi hanc ei rem priuatim Sex.Roſcius mandauiſſet,ut cū
Chryſogono trãſigeret,atq; decideret:inq; eã rem fidē ſuam, ſi quid opus eſſe
putaret,interponeret:ille,qui ſeſe facturū recępiſſet:nonne ſi ex eo negocio tã-
tulum in rem ſuã cõuertiſſet,damnatus per arbitrū,& rem reſtitueret,& hone-
ſtatē omnē amitteret? nunc non hanc ei rē Sex.Roſcius mandauit:ſed id quòd
multo grauius eſt,ipſe Sex.Roſcius cū fama,uita,boniſq; omnibus à Decurio
nibus publice Roſcio mãdatus eſt:& ex eo T.Roſcius nõ paulū neſcio quid in
rem ſuã conuertit:ſed hūc funditus euertit bonis:ipſe tria prædia ſibi depactus

eſt, uoluntatem Decurionum ac municipum omnium tantidem quanti fidem ſuam fecit. uidete iam porrò cætera Iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe, quo iſte ſeſe non contaminarit. in rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt, æquèq; turpe, atq; illud de quo ante dixi: neq; iniuria, propterea quòd auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem læditur, cui ſe commiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda peccata maxime, quæ difficillime præcauẽtur. tecti eſſe ad alienos poſſumus. intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt. ſocium uero cauere qui poſſumus? quẽ etiam ſi metuimus, ius officij lædimus. recte igitur maiores, eum qui ſocium fefelliſſet, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. at uero T. Roſcius non unum rei pecuniariæ ſocium fefellit (quod tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerum nouem homines honeſtiſſimos, eiuſdem muneris, legationis, officij, mãdatorúmq; ſocios induxit, decepit, deſtituit, aduerſarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt, ſocium officij metuere non debuerunt: eius malitiam non uiderunt, orationi uanæ crediderunt. itaq; nunc illi homines honeſtiſſimi propter iſtius inſidias parũ putantur cauti, prouidíq; fuiſſe. iſte qui initio proditor fuit, deinde perfuga: qui primo ſociorum conſilia aduerſarijs enunciauit: deinde ſocietatem cum ipſis aduerſarijs coiit: terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc eſt præmijs ſceleris ornatus. in eiuſmodi uita Iudices, in his tot tantiſq; flagitijs hoc quoq; malefici ũ, de quo iudicium eſt: reperietis. etenim querere ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidioſe facta uidetis: ibi ſcelus quoq; latere, inter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidẽ minime latet, quod ita promptũ, & propoſitũ eſt: ut non ex illis maleficijs, quæ in illo conſtat eſſe, hoc intelligatur: uerum ex hoc etiam ſi quod illorum forte dubitabitur, conuincatur. quid tandẽ quæſo Iudices, num aut ille laniſta omnino iam à gladiatore ceſſiſſe uidetur? aut is diſcipulus magiſtro tantulum de arte concedere? Par eſt auaritia, ſimilis improbitas, eadẽ impudentia, gemina audacia. etenim quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſcite nunc diſcipuli æquitatem. dixi iam antea ſæpenumero, poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quæſtionem, tu ſemper T. Roſci recuſaſti. quæro abs te, ij ne, qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent? an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? poſtulabant homines nobiliſſimi, atq; integerrimi noſtræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, taleſq; à Populo Ro. putantur: ut quicquid dicerent, nemo eſſet, qui non æquum putaret. poſtulabant autem pro homine miſerrimo, atq; infeliciſſimo, qui uel ipſe ſeſe in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte quæreretur. res porrò abs te eiuſmodi poſtulabatur: ut nihil intereſſet, utrum eam rem recuſares, an de maleficio confitere. quæ cum ita ſint, quæro abs te quam ob cauſam recuſaris. cum occiditur Sex. Roſcius, ibidem fuerũt. ſeruos ipſos, quod ad me attinet, neq; arguo, neq; purgo. quòd à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæſtionem dẽtur, ſuſpitioſum eſt: quòd uero apud uos ipſos in honore tanto ſunt, profecto neceſſe eſt, ſciant aliquid: quod ſi dixerint, perniciosum uobis futurum ſit. in dominos quæri de ſeruis iniquum eſt. an ne quæritur? Sex. enim Roſcius reus eſt. neq; enim cum de hoc quæritur, uos dominos eſſe dicitis, cum Chryſogono ſunt. ita

credo:literis eorum,& urbanitate Chryſogonus ducitur:ut inter ſuos omniũ delitiarum atq; omnium artium puerulos ex tot elegantiſſimis familĳs lectos, uelit hos uerſari,homines penè operarios ex Amerina diſciplina patriſfamilię ruſticani.non eſt ita profecto Iudices,non eſt uerìſimile, ut Chryſogonus horum literas adamarit,aut humanitatem:non ut rei familiaris negocio diligentiam cognorit eorũ & fidem.eſt quiddam quod occultatur: quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur & abſconditur:eo magis eminet & apparet.quid igitur? Chryſogonus ſui maleficĳ occultandi cauſa quæſtionem de his haberi nõ uult? minime Iudices.non in omneis arbitror omnia conuenire.ego in Chryſogono,quod ad me attinet:nihil eiuſmodi ſuſpicor:neq; hoc mihi nunc primũ in mentem uenit dicere.meminiſtis me ita diſtribuiſſe initio cauſam:in crimẽ, cuius tota argumentatio permiſſa Erucio eſt:& in audaciam, cuius partes Roſcĳs impoſitæ ſunt.quicquid maleficĳ,ſceleris,cædis erit:proprium id Roſciorum eſſe debebit. nimiam gratiam potentiámq; Chryſogoni dicimus, & nobis obſtare:& perferri nullo modo poſſe:& à uobis, quoniã poteſtas data eſt: non modo infirmari, uerum etiã uindicari oportere.ego ſic exiſtimo,qui quæri uelit ex ĳs,quos conſtat:cum cædes facta ſit, affuiſſe:eum cupere uerum inuenire:qui recuſet,eum profecto tametſi uerbo non audeat,tamen re ipſa de maleficio ſuo confiteri.dixi initio Iudices,nolle me plura de iſtorum ſcelere dicere: quàm cauſa poſtularet ac neceſſitas ipſa cogeret.nam & multæ res afferri poſſunt:& unaquæq; earum multis cum argumẽtis dici poteſt. Verum ego quod inuitus ac neceſſario facio,neq; diu,neque diligenter facere poſſum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter Iudices attigi. quæ poſita ſunt in ſuſpitionibus:de quibus ſi cœpero dicere,pluribus uerbis ſit diſſerẽdum, ea ueſtris ingenĳs coniectúræq; cõmitto. Venio nunc ad illud nomẽ aureum Chryſogoni:ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuit: de quo Iudices neq; quomodo dicam,neq; quomodo taceã reperire poſſum. ſi enim taceo,uel maximã partẽ relinquo. ſin autẽ dico, uereor ne non ille ſolus(id quod ad me nihil attinet) ſed alĳ quoq; plures læſos ſe eſſe putent.tametſi ita res ſe habet:ut mihi in communem cauſam ſectorum dicẽdum nihil magnopere uideatur.hæc enim cauſa noua profecto & ſingularis eſt:bonorum Sex. Roſcĳ emptorem Chryſogonũ. primum hoc uideamus,eius hominis bona qua ratione uenierũt:aut quomodo uenire potuerunt.atq; hoc non ita quærã Iudices,ut id dicam:eſſe indignũ, hominis innocentis bona ueniſſe. ſi enim hæc audientur ac libere dicentur:nõ fuit tantus homo Sex.Roſcius in ciuitate, ut de eo potiſſimũ conqueramur.uerum ego hoc quæro:qui potuerunt iſta ipſa lege, quæ de proſcriptiõe eſt, ſiue Valeria eſt,ſiue Cornelia(non enim noui,nec ſcio)uerum iſta ipſa lege bona Sex.Roſcĳ uenire qui potuerunt? Scriptum enim ita dicunt eſſe:ut eorũ bona ueneãt, qui proſcripti ſunt.quo in numero Sex.Roſcius nõ eſt.aut eorũ,qui in aduerſariorũ præſidĳs occiſi ſunt.dum præſidia ulla fuerũt:in Syllæ præſidĳs fuit. poſteaquàm ab armis receſſerunt, in ſummo ocio rediens à cœna Romæ occiſus eſt.ſi lege,bona quoq; lege ueniſſe fateor. ſin autem cõſtat contra omneis non modo ueteres leges, uerum etiam nouas occiſum eſſe:bona quo iure, aut quomodo,aut qua lege uenierint, quæro.in quem hoc dicam quæris Eruci? nõ in eum quem uis,& putas.nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipſius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chryſogonum feciſſe

dico, ut emẽtiretur, ut malum ciuem Roſcium fuiſſe fingeret: ut eum apud ad-
uerſarios occiſum eſſe diceret: ut hiſce de rebus à legatis Amerinorum doceri
L. Syllam paſſus nõ ſit. deniq; etiam illud ſuſpicor, omnino hæc bona non ue-
niſſe: id quod poſtea, ſi per uos Iudices licitum erit, aperietur. opinor enim eſſe
in lege, quam ad diem proſcriptiones, uenditionésq; fiant: nimirũ ad Calẽd. Iu
nias. aliquot poſt menſes, & homo occiſus eſt, & bona ueniſſe dicuntur. Profe
cto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt: noſq; ab iſto nebulone
facetius eludimur, quàm putamus: aut ſi rediẽrũt, tabulę publicæ corruptæ ali-
qua ratione ſunt. nam lege quidẽ bona uenire nõ potuiſſe conſtat. intelligo me
ante tẽpus Iudices hæc ſcrutari, & propemodũ errare: qui cum capiti Sex. Ro-
ſcij mederi debeam, reduuiã curem. non enim laborat de pecunia, non ullius ra
tionem ſui commodi ducit: facile egeſtatem ſuam ſe laturum putat, ſi hac indi-
gna ſuſpitione, & ficto crimine liberatus ſit. uerum quæſo à uobis Iudices, ut
hęc pauca, quæ reſtãt, ita audiatis: ut partim me dicere pro me ipſo putetis, par
tim pro Sex. Roſcio. quæ enim mihi ipſi indigna & ĩtolerabilia uidẽt: quæq;
ad omneis, niſi prouidemus, arbitror ꝑtinere: ea pro me ipſo, ex animi mei ſen-
ſu ac dolore pronuncio. quæ ad huius uitæ caſum, cauſamq; pertineant, & quid
hic pro ſe dici uelit, & qua cõditione contentus ſit, iam in extrema oratione no
ſtra Iudices audietis. Ego hæc à Chryſogono mea ſponte remoto Sex. Ro-
ſcio quæro. primum quare ciuis optimi bona uenierint? deinde quare hominis
eius, qui neq; apud aduerſarios occiſus eſt, bona uenierint: cum in eos ſolos lex
ſcripta ſit? deinde quare aliquanto poſt eam diem uenierint, quæ dies in lege
præfinita eſt? deinde cur tantulo uenierint? quæ omnia, ſi quemadmodũ ſolent
liberti nequã, & improbi facere, in patronum ſuum uoluerit conferre: nihil ege
rit. nemo eſt enim qui neſciat, propter magnitudinẽ rerum multa multos par-
tim conniuente, partim imprudente L. Sylla commiſiſſe. placet igitur in his re
bus aliquid imprudentia præteriri? non placet Iudices, ſed neceſſe eſt. etenim ſi
Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariáq; regũ
tur, ſæpe uentis uehemẽtioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio ca
lore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit,
quorum nihil pernicie cauſa diuino conſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum
factum putamus: at contra cõmoda quibus utimur, lucémq; qua fruimur, ſpiri
túmq; quem ducimus, ab eo nobis dari atq; impertiri uidemus. quid miramur
L. Syllam, cum ſolus Rempub. regeret, orbemq; terrarum gubernaret, impe-
rijq; maieſtatem, quam armis receperat, legibus confirmaret: aliqua animad-
uertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit: ſi
id mens humana adepta non ſit. uerũ ut hæc miſſa faciam, quæ iam facta ſunt:
ex ijs quæ nunc maxime fiunt, nonne quiuis poteſt intelligere, omnium archi-
tectum, & machinatorẽ unum eſſe Chryſogonum: qui Sex. Roſcij nomen defe
rendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſa accuſare ſe dixit Erucius.

DESVNT NON PAVCA.

aptam, & ratione diſpoſitam ſe habere exiſtimãt, qui in Salentinis aut in Bru-
tijs habent, unde uix ter in anno audire nuncium poſſunt. alter tibi deſcẽdit de
palatio, & ædibus ſuis: habet animi relaxandi cauſa rus amœnum & ſuburba-
num, plura præterea prædia, neq; tamen ullum niſi præclarum & propinquũ:
domus referta uaſis Corinthijs & Deliacis, in quibus eſt authepſa illa, quã tan

to precio

to precio nuper mercatus eſt:ut qui prætereuntes preciũ enumerari audiebãt, fundum uenire arbitrarentur.quid præterea cælati argenti? quid ſtragulæ ueſtis? quid pictarum tabularum? quid ſignorũ? quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum ſcilicet:quantum è multis ſplẽdidisq; familijs,in turba & rapinis coaceruari una in domo potuit.familiam uero quantam, & quàm uarijs cum artificijs habeat,quid ego dicam? mitto haſce arteis uulgareis,coquos, piſtores, lecticarios:animi & auriũ cauſa tot homines habet:ut quotidiano cantu uocum,& neruorum,& tibiarũ,nocturnisq; conuiuijs tota uicinitas perſonet.in hac uita Iudices,quos ſumptus quotidianos,quas effuſiões fieri putatis? quæ uero conuiuia? honeſta credo in eiuſmodi domo:ſi domus hæc habẽda eſt potius,quàm officina nequitiæ,& diuerſorium flagitiorum omnium.ipſe uero quemadmodum compoſito & delibuto capillo paſſim per forum uolitet,cum magna caterua togatorum,uidetis Iudices.etiam uidetis Iudices:ut omnes deſpiciat:ut hominem præ ſe neminẽ putet:ut ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet.quæ uero efficiat, & quæ conetur, ſi uelim cõmemorare:uereor Iudices, ne quis imperitior exiſtimet me cauſam nobilitatis uictoriámq; uoluiſſe lædere.tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat: uituperare. non enim uereor ne quis alienum me animum habuiſſe à cauſa nobilitatis exiſtimet.ſciunt ij,qui me norunt:me pro illa tenui infirmáq; parte, poſteaquàm id quod maxime uolui, fieri non potuit: ut componeretur:id maxime defendiſſe, ut ij uincerent, qui uicerunt.quis enim erat:qui non uideret humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat: non ſe ad eos iungere:quibus incolumibus,& domi dignitas,& foris auctoritas retineretur.quæ perfecta eſſe,& ſuum cuiq; honorem & gradum redditũ, gaudeo Iudices,uehementerq; lætor. eáq; omnia deorum uolũtate, ſtudio Populi Romani,conſilio & ĩperio,& felicitate L.Syllæ geſta eſſe intelligo.quòd animaduerſum eſt in eos,qui contrà omni ratione pugnarũt:non debeo reprehendere. quòd uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus eſt:laudo. quæ ut fierent,idcirco pugnatum eſſe arbitror:méq; in eo ſtudio partiũ fuiſſe confiteor.ſin autem id actum eſt:& idcirco arma ſumpta ſunt,ut homines poſtremi, pecunijs alienis locupletarentur:& in fortunas uniuſcuiuſq; impetum facerent:& id non modo re prohibere non licet, ſed ne uerbis quidẽ uituperare:tũ uero in iſto bello non recreatus,neq; reſtitutus,ſed ſubactus oppreſſusq; Populus Romanus eſt.uerum longe aliter eſt,nihil horũ eſt Iudices:non modo non læditur cauſa nobilitatis:ſi iſtis hominibus reſiſtetis, uerum etiam ornabitur.etenim qui hæc uituperare uolunt:Chryſogonum tantum poſſe queruntur.qui laudare uolunt,conceſſum ei non eſſe commemorant.ac iam nihil eſt quod quiſquam aut tam ſtultus,aut tam improbus ſit:qui dicat,uellem quidem liceret,hoc dixiſſem:dicas licet.hoc feciſſem:facias licet, nemo prohibet.hoc decreuiſſem:decerne,modo recte,omnes approbabũt.hoc iudicaſſem:laudabunt omnes, ſi recte & ordine iudicaris.dũ neceſſe erat,reſq; ipſa cogebat, unus omnia poterat.qui poſteaquã magiſtratus creauit: legesq; conſtituit:ſua cuiq; procuratio auctoritasq; eſt reſtituta.quam ſi retinere uolunt ij, qui recæperunt: in perpetuum poterunt obtinere.ſin has cædes,& rapinas,& hos tantos tamq; profuſos ſumptus aut facient,aut approbabunt, nolo in eos grauius quicquam, ne hominis quidem cauſa dicere.unum hoc dico:

noſtri iſti nobiles,niſi uigilantes,& boni, & fortes,& miſericordes erũt: ijs hominibus,in quibus hæc erunt: ornamẽta ſua concedant,neceſſe eſt.quapropter deſinant aliquando dicere: male aliquem locutum eſſe,ſi quis uere ac libere locutus ſit: deſinant ſuam cauſam cum Chryſogono communicare: deſinant,ſi ille læſus ſit, de ſe aliquid detractum arbitrari: uideãt ne turpe miſerúmq; ſit,eos qui equeſtrem ſplendorem pati non potuerunt: ſerui nequiſſimi dominationẽ ferre poſſe.quæ quidẽ dominatio Iudices,in alijs rebus antea uerſabatur. nunc uero quam uiam munitet,quod iter affectet,uidetis: ad fidem,ad iuſiurandum, ad iudicia ueſtra,ad id,quod ſolum propè in ciuitate ſyncerũ,ſanctúmq; reſtat. hic ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiam potens eſſe uult? O rem miſerã atq; acerbam. neq; mehercules hoc indigne fero: quòd uerear, ne quid poſſit.uerũ quòd auſus eſt,quòd ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perniciem poſſe innocentis: id ipſum queror. idcirco ne experrecta nobilitas armis,atq; ferro Rempub.recuperauit? ut ad libidinẽ ſuam liberti ſeruulíq; nobilium,bona,fortunas ueſtras: noſtraſq; uexare poſſent? ſi id actum eſt, fateor me erraſſe,qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe,qui cũ illis ſenſerim.tametſi inermis Iudices ſenſi.ſin autem uictoria nobilium ornamento,atq; emolumento Reip.Populóq; Romano debet eſſe: tum uero optimo,& nobiliſſimo cuiq; meam orationem gratiſſimã eſſe oportet.quòd ſi quis eſt, qui & ſe, & cauſam lædi putet: cum Chryſogonus uituperetur: is cauſam ignorat: ſe ipſum propè non nouit. cauſa enim ſplendidior fiet,ſi nequiſſimo cuiq; reſiſtet.ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatã putat, læditur: cum ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur.uerũ hæc omnis oratio (ut iam ante dixi) mea eſt: qua me uti Reſpub.& dolor meus, & iſtorũ iniuria coegit. ſed Roſcius horum nihil indignum putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum,agricola,& ruſticus,iſta omnia,quæ uos per Syllam geſta eſſe dicitis: more,lege,iure: gentium,facta.culpa liberatus,& crimine nefario ſolutus,cupit à uobis diſcedere.ſi hac ĩdigna ſuſpitione careat: animo æquo ſe carere ſuis omnibus commodis dicit.rogat oratq; te Chryſogone,ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem conuertit: ſi nulla in re te fraudauit: ſi tibi optima fide ſua omnia conceſſit,adnumerauit, appẽdit: ſi ueſtitum quo ipſe tectus erat: annulúmq; dedit: os ſuum tibi tradidit: ſi ex omnibus rebus ſe ipſum nudum,neq; præterea quicquam excæpit: ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus uitam in egeſtate degere.prædia mea tu poſſides: ego aliena miſericordia uiuo.concedo: & quòd animus æquus eſt, & quia neceſſe eſt.mea domus tibi patet,mihi clauſa eſt.fero.familia mea maxima uteris: ego ſeruũ habeo nullum.patior,& ferendũ puto.quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorum cauſa uis hominẽ occidere,ſpoliaſti.quid quæris amplius? ſi inimicitiarum: quæ ſunt tibi inimicitiæ cum eo,cuius antea prædia poſſediſti, quàm ipſum cognoſti? ſin metuis: ab eo ne aliquid metuis,quem uides ipſum ab ſeſe,tam atrocem iniuriam propulſare non poſſe? ſin quòd bona, quæ Roſcij fuerũt: tua facta ſunt: idcirco hunc illius filium ſtudes perdere: nónne oſtendis id te uereri? quod præter cęteros tu metuere non debeas: nequando liberis proſcriptorum bona patria reddantur. facis iniuriam Chryſogone: ſi maiorem ſpem emptionis tuæ in huius exitio ponis,quàm

nis:quàm in his rebus quas L.Sylla geſſit.quòd ſi tibi cauſa nulla eſt, cur hunc miſerum tãta calamitate affici uelis:ſi tibi omnia ſua præter animam tradidit: nec ſibi quicquã paternum, ne monumenti quidem cauſa reſeruauit: per deos immortales quæ iſta tãta crudelitas eſt? quæ tam fera immanisq́ natura? quis unquàm prædo fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus? ut cum integram prædam ſine ſanguine habere poſſet: cruẽta ſpolia detrahere mallet? ſcis hunc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil unquàm contra rem tuã cogitaſſe: & tamẽ oppugnas eum: quẽ neq; metuere potes: neq; odiſſe debes: nec quicq̃ habere iam reliqui uides: quod ei detrahere poſſis. niſi hoc indignum putas: quòd ueſtitum ſedere in iudicio uides: quem tu è patrimonio tanq̃ è naufragio nudum expuliſti. quaſi uero neſcias hunc & ali & ueſtiri à Cæcilia Balearis filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima fœmina: quę cum patrẽ clariſſimũ, ampliſſimos patruos, ornatiſſimũ fratrẽ haberet: tamen, cum eſſet mulier: uirtute perfecit: ut quanto honore ipſa ex illorũ dignitate afficeretur: non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet. an quòd diligẽter defenditur: id tibi indignũ facinus uidetur? mihi crede: ſi pro patris eius hoſpitijs, & gratia uellent oẽs huius hoſpites adeſſe: & auderent libere defendere: ſatis copioſe defenderẽt. ſin autẽ pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, quòd ſumma Reipub. in huius periculo tẽtatur: hæc omnes uindicarent: conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non liceret. nunc ita defenditur: non ſanè ut moleſte ferre aduerſarij debeant: neq; ut ſe potentia ſuperari putent. quæ domi gerenda ſunt: ea per Cæciliam tranſiguntur. fori iudicijq́ rationem Meſſala, ut uidetis Iudices, ſuſcæpit. qui ſi iam ſatis ætatis atq; roboris haberet: ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniam ad dicendũ impedimento eſt ætas, & pudor, qui ornat ætatem: cauſam mihi tradidit: quẽ ſua cauſa cupere ac debere intelligebat. ipſe aſſiduitate, conſilio, authoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roſcij uita erepta de manibus ſectorum, ſententijs iudicum permitteretur. nimirũ Iudices, pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res eſt: uti nobiles reſtituerentur in ciuitatem: qui hoc facerent: quod facere Meſſalã uidetis: qui caput innocentis defenderẽt: qui iniuriæ reſiſterent: qui quantum poſſent, in ſalute alterius, quàm in exitio mallent oſtendere. quod ſi omnes qui eodem loco nati ſunt, facerẽt: & Reſp. ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent. uerum ſi à Chryſogono Iudices, non impetramus: ut pecunia noſtra contẽtus ſit, uitam ne petat: ſi ille adduci non poteſt: ut cum ademerit nobis omnia: quæ noſtra erant propria: ne lucẽ quoq; hanc, quę communis eſt, eripere cupiat: ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit: unum perfugium Iudices, una ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eadẽ quæ Reip. ueſtra priſtina bonitas, & miſericordia. quæ ſi manet: ſalui etiam nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quæ hoc tẽpore in Rep. uerſata eſt: ueſtros quoq; animos (id quod fieri profecto non poteſt) duriores acerbioresq; reddidit: actũ eſt Iudices: inter feras ſatius eſt ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate uerſari. ad eam ne rem uos reſeruati eſtis? ad eam ne rem delecti? ut eos cõdemnaretis: quos ſectores, ac ſicarij iugulare non potuiſſent? ſolent hoc boni Imperatores facere: cum præliũ committunt, ut in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrentur, milites collocent: in quos, ſi qui ex acie fugerint: de improuiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrãtur iſti bonorum emptores, uos hic tales uiros ſedere: qui excipiatis eos, qui de

ſuis manibus effugerint. dij prohibeant Iudices, ut hoc, quod maiores conſiliū publicum uocari uoluerunt: prȩſidium ſectorum exiſtimetur. an uero Iudices, uos non intelligitis? nihil aliud agi: niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratiōe tollantur? & eius rei initium in ueſtro iureiurando atq; in Sex. Roſcij periculo quæri? dubium eſt ad quem maleficium pertineat? cum uideatis ex altera parte ſectorem, inimicum, ſicarium, eundémq; accuſatorem hoc tempore: ex altera parte egentem, probatū ſuis filium: in quo non modo culpa nulla, ſed ne ſuſpitio quidem potuit conſiſtere. nunquid hic aliud uidetis obſtare Roſcio? niſi q̃ patris bona uenierunt? quòd ſi id uos ſuſcipitis, & eadem in re operā ueſtram profitemini: ſi idcirco ſedetis: ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales Iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. illam priorem, quæ facta eſt in eos, qui arma capere potuerūt: tamē Senatus ſuſcipere noluit: ne quid acrius quàm more maiorum comparatū eſt, publico conſilio factum uideretur. hāc uero, quæ ad eorum liberos, atq; infantium puerorum incunabula pertinet: niſi hoc iudicio à uobis reijcitis, & aſpernamini: uidete per deos īmortales, quē in locum Remp. peruēturam putetis. homines ſapientes, & iſta authoritate, & poteſtate prȩditos, qua uos eſtis, ex quibus rebus maxime Reſp. laborat, ijs maxime mederi cōuenit. ueſtrum nemo eſt: quin intelligat Populū Romanum, qui quondā in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur: hoc tēpore domeſtica crudelitate laborare. hāc tollite ex ciuitate Iudices: hanc pati nolite diutius in hac Repub. uerſari: quæ nō modo id habet in ſe mali, q̃ tot ciues atrociſſime ſuſtulit: uerū etiā hoībus leniſſimis ademit miſericordiā conſuetudine incōmodorū. nam cū oībus horis alq̃d atrociter fieri uidemus: aut audimus, etiā q̃ natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarū ſenſum omnē humanitatis ex animis amittimus.

Deſit fortaſſe quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO ORATIO. III.

Multa quæ deſunt quærenda.

malitiā naturæ, crederetur. is ſcilicet uir optimus & ſingulari fide prȩditus, qui ſuo iudicio tabulis ſuis teſtibus uti conat̄. ſolent ferè dicere q̃ per tabulas hoīes citi pecuniā expenſam tulerunt: ego ne talē uirum corrūpere potui? ut mea cauſa falſum in codicē referret? expecto q̃ mox Cherea hac oratiōe utatur. ego ne hanc manū plenā p̄fidiæ, & hos digitos meos īpellere potui, ut falſum p̄ſcribere nomen? q̃ ſi ille ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoq; Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomē. at huius non erit. cur potius illius, q̃ huius crederetur? ſcripſiſſet ille, ſi nō iuſſu huius expenſum tuliſſet? non ſcripſiſſet hic, quod ſibi expenſum ferre iuſſiſſet? nam quēadmodū turpe eſt ſcribere, quod nō debeat: ſic improbū eſt nō referre, quod debeas. ȩque enim tabulȩ condēnantur eius, q̃ uerū non retulit: & eius, q̃ falſum p̄ſcripſit. ſed ego copia & facultate cauſæ cōfiſus uide quo progrediar. ſi tabulas C. Fannius accȩpti & expēſi profert ſuas,

in ſuam

in ſuam rem,ſuo arbitratu ſcriptas. quo minus ſecundum illum iudicetis, nõ recuſo.quis hoc frater fratri,quis parens filio tribuit?ut quodcunq; retuliſſet, id ratum haberet?ratũ habebit Roſcius, profer. quod tibi fuerit perſuaſum,huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum:huic erit probatum. paulo ante à M.Perpenna P.Saturi tabulas poſcebamus, nũc tuas C.Fanni Chereæ ſolius flagitamus:& quo minus ſecundum eas lis detur,non recuſamus. quid ita non profers?non conficit tabulas?immo diligẽtiſſime.non refert parua nomina in codices?ĩmo omneis ſummas.leue,& tenue hoc nomen HS CCCIƆƆƆſunt? quomodo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet?quomodo HS CCCIƆƆƆ in codice accæpti & expenſi non ſunt?prò dij immortales, eſſe ne quenquã tanta audacia præditum? qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat?quod in codicem iniuratus referre noluit:id iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit:id perſuadere alteri conetur? nimium cito ait me indignari de tabulis:non habere ſe hoc nomen in codice accæpti & expenſi relatum confitetur:ſed in aduerſarijs patere contendit.uſq; eo ne te diligis,& magnifice circunſpicis: ut pecuniam non ex tuis tabulis, ſed aduerſarijs petas? ſuum codicem teſtis loco recitare arrogantiæ eſt:ſuarum perſcriptionum, & liturarum aduerſaria proferre non amentia eſt?quòd ſi eandem uim, diligentiã auctoritatémq; habent aduerſaria, quam tabulæ,quid attinet codicem inſtituere?conſcribere?ordinem conſeruare?memoriæ tradere literarum uetuſtatem? ſed ſi quòd aduerſarijs nihil credimus, idcirco codicem ſcribere inſtituimus: quod etiam apud omneis leue & infirmum eſt, id apud iudicẽ graue & ſanctũ eſſe ducetur?quid eſt, quòd negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt quòd diligẽter conficiamus tabulas?qua de cauſa?quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ:hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſancte:hęc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectũtur:hæc ſunt deiecta, illæ in ordinem confectæ.itaq; aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. Tu C.Piſo tali fide, uirtute, grauitate, authoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes:ego quæ clara ſunt conſuetudine, diutius dicere non debeo. illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpondeat neſcit: quid fingat extemplo, non habet. ſunt duo menſes iam. dices, tamen in codicem accæptum & expenſum referri debuit. amplius ſunt ſex menſes. cur tandiu iacet hoc nomen in aduerſarijs? quid ſi tandem amplius triennium eſt? quomodo, cum omnes qui tabulas conficiant, menſtruas penè rationes in tabulas tranſferant: tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accæpti & expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quomodo tabulas conficis? ſi etiam, quamobrem cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri debere tibi Roſcium. cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres. cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? ſed hæc quanquam firma eſſe uideo:tamen ipſe mihi ſatiſfacere non poſſum, niſi à C.Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum eſt,quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundem & aduerſarium & teſtem habuerit Roſcius, nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc pe-

titur per Iudicem:in qua legitimæ partis ſpõſio facta eſt.hic tu ſi amplius HS nummo petiſti,quàm tibi debitũ eſt:cauſam perdidiſti.propterea quòd aliud eſt iudicium:aliud eſt arbitrium.iudicium eſt pecuniæ certæ:arbitrium incertæ.ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus,aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus,ut neq; nihil,neq; tantum quantum poſtulauimus,conſequamur.eius rei ipſa uerba formulę teſtimonio ſunt.quid eſt in iudicio? directũ,aſperum,ſimplex.ſi peteret HS IↃↃↃ dari:hic, niſi planũ facit HS IↃↃↃ ad libellam ſibi deberi,cauſam perdit.quid eſt in arbitrio? mite,moderatum,quanto æquius & melius,id clarius.ille tamẽ confitetur,plus ſe petere,quàm debeatur. ſed ſatis ſuperq; habere dicit, quod ſibi ab arbitro tribuatur.itaq; alter cauſæ confidit,alter diffidit.quæ cum ita ſint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia,de his ipſis HS IↃↃↃ,de tuarum tabularum fide,compromiſſum feceris:arbitrum ſumpſeris:quãto æquius,& melius ſit dari repromittiq; ſi peteres. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romæ eſſet. Romæ eſt.iam utinam adeſſet in iudicio,adeſt.utinam ſederet in conſilio C.Piſonis.ipſe C.Piſo eſt.eundem ne tu arbitrum & iudicẽ ſumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas? & eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? quis unquam ad arbitrum quantum petit tantũ abſtulit? nemo.quantum enim æquius eſſet ſibi dari petit. de quo nomine ad arbitrum adiſti,de eo ad iudicẽ ueniſti.cæteri cum ad iudicẽ cauſam labefactari animaduertunt:ad arbitrum confugiũt.hic ab arbitro ad iudicem uenire eſt auſus. qui cum de hac pecunia,de tabularũ fide arbitrũ ſumpſit:iudicauit ſibi pecuniã nõ deberi.iã duæ partes cauſæ ſunt confectæ:adulteraſſe ſeſe negat:expenſum tuliſſe non dicit:cum tabulas non recitat.reliquũ eſt ut ſtipulatũ ſe eſſe dicat. præterea enim quemadmodum certam pecuniã petere poſſit,non reperio. ſtipulatus es? ubi? quo die? quo tẽpore? quo præſente? quis ſpopondiſſe me dicit? nemo.hic ego ſi finem faciã dicendi,ſatis fidei & diligentiæ meæ,ſatis cauſæ & cõtrouerſiæ,ſatis formulę & ſponſioni,ſatis etiã iudici feciſſe uidear:cur ſecundũ Roſciũ iudicari debeat.pecunia petita eſt certa,cũ tertia parte ſponſio facta eſt: hæc pecunia neceſſe eſt,aut data, aut expenſa lata,aut ſtipulata ſit.datã nõ eſſe, Fannius confitetur:expenſam latã non eſſe,codices Fannij confirmant:ſtipulatã nõ eſſe, taciturnitas teſtiũ concedit.quid ergo eſt? quòd & res eius eſt:cuius & pecunia leuiſſima,& exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſemper:& iudex eſt is,quẽ nos non minus bene de nobis exiſtimare,quàm ſecundũ nos iudicare uelimus: & aduocatio ea eſt,quam propter eximium ſplendorem, ut iudicem unum uereri debeamus:perinde ac ſi in hanc formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria,omnia officia domeſtica,cõcluſa,& cõprehenſa ſint:perinde dicemus.illa ſuperior fuit oratio neceſſaria, hæc erit uoluntaria.illa ad iudicem:hæc ad C.Piſonẽ.illa pro reo:hæc pro Roſcio.illa uictorię:hæc bonæ exiſtimationis cauſa comparata. pecuniam petis Fanni à Roſcio,quam? dic audacter & aperte. utrum quæ tibi ex ſocietate debeatur? an quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit & oſtentata? quorum alterum eſt grauius,& odioſius:alterum leuius & facilius. quæ ex ſocietate debeatur? quid ais? hoc iam nec leuiter ferẽdum eſt:neq; negligenter defendendum. ſiqua enim ſunt priuata iudicia ſummæ exiſtimatiõis, & penè dicã capitis:tria hæc ſunt,fiduciæ,tutelæ,ſocietatis. æque enim perfidioſum & nefariũ eſt,fidem frangere,quæ cõtinet uitã:& pu-

pillum

pillum fraudare:qui in tutelam peruenit:& ſociũ fallere,qui ſe in negocio con iunxit.quę cum ita ſint,qui ſit qui ſocium fraudarit, & fefellerit,conſideremus. dabit enim nobis iam tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue teſtimoniũ Q.Roſcius? quid ais? nonne ut ignis in aquam coniectus cõtinuo reſtinguitur,& refrigeratur:ſic referuẽs falſum crimen in puriſſimam & caſtiſſimam uitam collatum ſtatim concidit,& extinguitur? Roſcius ſocium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatũ? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei quàm artis,plus ueritatis,quàm diſciplinæ,poſſidet in ſe:quẽ Populus Romanus meliorẽ uirum,quàm hiſtrionem eſſe arbitratur:qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificiũ,ut digniſſimus ſit curia,propter abſtinentiã.ſed quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominẽ ſcilicet pluribus uerbis commẽdo.eſt ne quiſquam omnium mortaliũ:de quo melius exiſtimes tu? eſt ne quiſquam qui tibi purior,pudẽtior,humanior,officioſior,liberaliorq́ uideatur? quid tu Saturi,qui contra hũc uenis,exiſtimas aliter? nónne quotieſcunq; in cauſa in nomen huius incidiſti,toties hunc & uirum bonũ eſſe dixiſti:& honoris cauſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo,aut amiciſſimo facere conſueuit.qua in re mihi ridicule es uiſus eſſe inconſtãs,qui eundem & læderes,& laudares,& uirum optimũ & hominem improbiſſimũ eſſe diceres.eundẽ tu & honoris cauſa appellabas:& uirum primariũ eſſe dicebas:& ſociũ fraudaſſe arguebas.ſed ut opinor,laudẽ ueritati tribuebas:crimen gratiæ cõcedebas:de hoc,ut exiſtimabas,pręd icabas:Chereę arbitratu cauſam agebas.fraudauit Roſcius.eſt hoc quidem auribus,animiſq; hominum abſurdum. quid ſi tandem aliquẽ timidum,dementẽ,diuitem,inertẽ nactus eſſet:qui experiri non poſſet? tamen incredibile eſſet.ueruntamen quem fraudarit uideamus. C.Fanniũ Chereã Roſcius fraudauit.oro atq; obſecro,uos qui noſtis, uitã inter ſe utriuſq; conferte:qui non noſtis,faciẽ utriuſq; conſiderate. nónne ipſum caput,& ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiã, & clamitare caliditatẽ uidẽtur? nónne ab imis unguibus uſq; ad uerticem ſummũ,ſi quã coniecturã affert hominibus tacita corporis figura:ex fraude,fallacijs,mẽdacijs conſtare totus uidetur? qui idcirco capite & ſupercilijs ſemꝑ eſt raſis,ne ullũ pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonã præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neq; tamẽ pro beneficio ei par gratia refertur.nam Ballionẽ illum improbiſſimum,& periuriſſimũ lenonem cũ agit,agit Chereã.perſona illa,lutulenta, impura,inuiſa, in huius moribus, natura, uitáq; eſt expreſſa. qui quãobrem Roſcium ſimilẽ ſui in fraude & malitia exiſtimarit:nihil uidetur:niſi forte, quòd pręclare hunc imitari ſe in pſona lenonis animaduertit.quãobrem etiam atq; etiam conſidera C.Piſo,quis quẽ fraudaſſe dicatur.Roſcius Fanniũ? quid eſt hoc? probus improbũ,pudens impudentẽ,periurum caſtus,calidũ imperitus, liberalis auidũ.incredibile eſt:queadmodum ſi Fannius Roſciũ fraudaſſe diceretur? utrunq; ex utriuſq; perſona uериſimile uideretur: & Fanniũ per malitiã feciſſe,& Roſcium per imprudentiã deceptum eſſe:ſic cum Roſcius Fannium fraudaſſe arguatur, utrũq; incredibile eſt:& Roſcium quicquam per auaritiã appetiſſe,& Fannium quicquam per ſe bonitate amiſiſſe.principia ſunt huiuſmodi:ſpectemus reliqua HS IↃↃↃ Q.Roſcius fraudauit Fannium,qua de cauſa? ſubridet Saturius ueterator,ut ſibi uidetur.ait propter ipſa HS IↃↃↃ. uideo:ſed tamen cur ipſa HS IↃↃↃ tam uehemẽter concupierit, quæro. nam

tibi M. Perpenna, C. Piſo certe tanti non fuiſſet: ut ſocium fraudaretis. Roſcio cur tanti fuerit, cauſam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis nummis uerſabatur. auarus erat? immo etiam antequàm locuples, ſemper liberaliſſimus munificentiſſimúsq; fuit. prò deum hominúmq; fidem, qui HS CCCIƆƆƆ. CCCIƆƆƆ. CCCIƆƆƆ quæſtus facere noluit (nam certe HS CCCIƆƆƆ. CCCIƆƆƆ. CCCIƆƆƆ merere & potuit, & debuit: ſi poteſt Dionyſia HS CCCIƆƆƆ. CCCIƆƆƆ merere) is per ſummam fraudem & malitiã, & perfidiam. HS IƆƆƆ appetijt? & illa fuit pecunia immanis: hæc paruula. illa honeſta, hæc ſordida. illa iucunda: hæc acerba. illa propria: hæc in cauſa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis HS ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit, noluit. laborem quæſtus recæpit: quæſtum laboris reiecit: Populo Romano adhuc ſeruire non deſtitit: ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. hoc tu unquam Fanni faceres? ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes: non eodem tempore & geſtum, & animam ageres? dic nunc te ab Roſcio HS IƆƆƆ circunſcriptum eſſe: qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. quid ego nunc illa dicam: quæ uobis in mentem uenire certo ſcio? fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura: ſunt formulæ de omnibus rebus conſtitutæ: ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare poſſit. expreſſę ſunt enim ex uniuſcuiuſq; damno, dolore, incõmodo, calamitate, iniuria, publicæ à Prętore formulæ: ad quas priuata lis accõmodatur. quæ cum ita ſint, cur nõ arbitriũ pro ſocio adegeris Q. Roſcium quæro. formulã non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter ægritudinẽ criminis? ita ne uero, quem per arbitrũ circunuenire nõ poſſes, cuius de ea re proprium non erat iudicium, nunc per iudicem cõdemnabis: cuius de re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimẽ aut obijce ubi licet agere, aut tacere noli: ubi non oportet. tametſi iam hoc tuo teſtimonio crimẽ ſublatũ eſt. nam quo tẽpore illa formula uti noluiſti: nihil hũc in ſocietatẽ fraudis feciſſe oſtẽdiſti. * in ditionẽ. num tabulas habet, an non? ſi non habet, quẽadmodũ pactio eſt? ſi habet. cur non nominas? dic nunc Roſciũ abs te petiſſe ut familiarẽ ſuum ſumeres arbitrum. non petijt. dic pactionem feciſſe ut abſolueretur. nõ pepigit. quęre quare ſit abſolutus? quòd erat ſumma innocentia, & ĩtegritate. quid enim factum eſt? ueniſti domum ultro Roſcij: ſatiſfeciſti: quod temere commiſiſti, in iudiciũ ut denunciaret: rogaſti ut ignoſceret: te affuturũ negaſti: debere tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti iudici. hic denunciauit: abſolutus eſt. tamen fraudis ac furti mentionem facere audes? perſtat in impudentia: pactionem enim inquit mecum fecerat. idcirco uidelicet ne condemnaretur? quid erat cauſæ cur metueret ne condemnaretur? res erat manifeſta: furtum erat apertum. cuius rei furtũ factum erat? exorditur magna cũ expectatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatẽ. Panurgus inquit fuit Fannij. is fuit ei cum Roſcio communis. hic primum queſtus eſt non leuiter Saturius: communẽ factum eſſe gratis cum Roſcio: qui precio proprius fuiſſet Fannij. largitus eſt ſcilicet homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate affluens Fannius Roſcio? ſic puto. quoniam ille hic conſtitit pauliſper: mihi quoque neceſſe eſt paulum commorari. Panurgum tu Saturi propriũ Fannij dicis fuiſſe. at ego totum Roſcij fuiſſe contendo. quid erat

enim

enim Fannij? corpus. quid Roſcij? diſciplina. facies non erat, ars erat precioſa. ex qua parte erat Fannij, nō erat HS IↃↃↃ: ex qua parte erat Roſcij, amplius erat HS CCCIↃↃↃ. nemo enim illum ex trunco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico æſtimabat. nam illa membra merere per ſe non amplius poterāt duodecim æris: diſciplina quæ erat ab hoc tradita, locabat ſe non minus HS CCCIↃↃↃ. ó ſocietatem captioſam & indignam. ubi alter HS IↃↃↃ, alter CCCIↃↃↃ quod ſit, in ſocietatem affert. niſi idcirco moleſte pateris quòd HS IↃↃↃ tu ex arca ꝓferebas, HS CCCIↃↃↃ ex diſciplina & artificio Roſcius promebat. quam enim rem & expectationem, quod ſtudium, & quem fauorem ſecum in ſcenam attulit Panurgus? quòd Roſcij fuit diſcipulus. qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illū probabant: qui deniq; huius nomen audierant, illum eruditum & perfectum exiſtimabant. ſic eſt uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa æſtimat. quid ſciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didiciſſet, omnes quærebant. nihil ab hoc prauum & ꝑuerſum produci poſſe arbitrabātur. ſi ueniret ab Statilio, tametſi artificio Roſcium ſuperaret, aſpicere nemo poſſet. nemo enim ſicut ex improbo patre probum filium naſci, ſic ex peſſimo hiſtrione bonum Comœdum fieri poſſe exiſtimaret. quia ueniebat à Roſcio, plus etiam ſcire, quàm ſciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote Comœdo uſu uenit: qui poſteaquàm è ſcena nō modo ſibilis, ſed etiam conuicio explodebatur, ſicut in aram confugit in huius domū, diſciplinam, patrocinium, nomen. itaq; perbreui tempore, qui ne in nouiſſimis quidē erat hiſtrionibus, ad primos peruenit Comœdos. quæ res extulit eum? una commendatio huius. qui tamen Panurgum illum non ſolum ut Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recæpit, ſed etiam ſummo cum labore, ſtomacho, miſeriáq; erudijt. iā quo quiſq; eſt ſolertior, & ingenioſior: hoc docet iracūdius & laborioſius. quod enim ipſe celeriter arripuit, id cū tarde percipi uidet, diſcruciatur. paulo longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſa, ut conditionem ſocietatis diligenter cognoſceretis. quæ deinde ſunt conſecuta? Panurgum inquit hunc ſeruum cōmunem Q. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorē dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti. utrum pro dimidia parte? an ꝓ tota ſocietate? planius dicam, utrū pro me? an pro me & pro te? pro me? potui: exemplo multorum licitū eſt, iure fecerunt multi, nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum, exige & aufer quod debetur, ſuam quiſq; partem iuris poſſideat, & perſequat̃. at enim tu tuum negociū geſſiſti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidiſti. magno & tu tuam partem decide. HS. CCCIↃↃↃ tu abſtuliſti: ſi ſit hoc uero, HS CCCIↃↃↃ tu quoq; aufer. ſed hanc deciſionē Roſcij, oratione, & opinione augere licet: re & ueritate mediocrem & tenuē eſſe inuenietis. accępit enim agrum tēporibus ijs, cū iacerent precia prædiorū. qui ager neq; uillā habuit, neq; ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris eſt, quàm tunc fuit: neq; id eſt mirum: tum enim propter reipublicæ calamitates omniū poſſeſſiones erant incertæ: nunc deûm immortaliū benignitate, omniū fortunæ ſunt certæ: tū erat ager incultus ſine tecto, nunc eſt cultiſſimus cū optima uilla. uerūtamen, quoniam natura tam maleuolus es, nunq; iſta te moleſtia & cura liberabo. præclare ſuum negocium geſſit Roſcius, fundum fructuoſiſſimū abſtulit. quid ad te? tuam partē dimidiam quemadmodū

uis,decide. uertit hic rationem, & id quod probare non poteſt, fingere conatur.de tota re, inquit, decidiſti.ergo huc uniuerſa cauſa deducitur: utrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium ſi quid communi nomine tetigit,confiteor præſtare debere ſocietati. ſocietatis non ſuas lites redemit:cum fundũ à Flauio accepit.quid,ita ſatis non dedit,amplius à ſe neminem petiturum? qui de ſua parte decidit:reliquis integram relinquit actionem.qui pro ſocijs tranſigit,ſatiſdat neminem eorum poſtea petiturum.quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentem? neſciebat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate? ſciebat .neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium? præclare.nam iſte cum eo litem conteſtatam habebat.cur igitur decidit, & non reſtipulatur,neminem amplius petiturum? cur de fundo decidit, & iudicio non abſoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roſcium ſtipulatione alliget,neq; à Fannio iudicio ſe abſoluat? eſt hoc primũ & ex conditione iuris, & ex conſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſſimum argumentum:quod ego pluribus uerbis amplecterer:ſi non alia certiora & clariora teſtimonia in cauſa haberem.& ne forte me hoc fruſtra pollicitum eſſe prædices,te,te inquã Fanni ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo.Criminatio tua quæ eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe.quo tempore? abhinc annis XV.defenſio mea quę eſt? Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe.repromittis tu ab hinc triennium Roſcio.quid? recita iſtam reſtipulationem clarius.attende quæſo Piſo:Fannium inuitum, & huc,atque illuc tergiuerſantem,teſtimonium contra ſe dicere cogo. quid enim reſtipulatio clamat? QVOD A FLAVIO ABSTVLERO PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO.Tua uox eſt Fanni.quid tu auferre potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc reſtipulatur:quod iampridem ipſe exegit? quid uero Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne quod debuit diſſoluit? cur in re tam ueteri, in negocio tam confecto,in ſocietate diſſoluta,noua hæc reſtipulatio interponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor? teſtis? arbiter? quis? tu Piſo.tu enim Q.Roſcium pro opera,labore,quòd cognitor fuiſſet,quòd uadimonia obiſſet,rogaſti ut Fannio daret HS CCCIϽϽϽ hac conditione,ut ſi quid ille exegiſſet à Flauio,partem eius dimidiam Roſcio diſſolueret.ſatis ne iſta ſtipulatio dicere tibi uidetur aperte Roſciũ pro ſe decidiſſe? etenim forſitan hoc tibi ueniat in mentẽ,repromiſiſſe Fannio Roſcium:ſi quid à Flauio exegiſſet: eius partem dimidiam ſe domino coegiſſe.nihil.quid? tu nõ exitũ exactionis,ſed initium repromiſſiõis ſpectare debes:neq; ſi ille perſequẽdum,non quod in ſe fuit:iudicauit Roſcium ſuas,nõ ſocietatis lites redemiſſe. quid ſi tandem planum facio poſt deciſionem ueterem Roſcij, poſt repromiſſionem recentem hanc Fannij, HS CCCIϽϽϽ Fannium à Q.Flauio Panurgi nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtimationi Q.Roſcij audebit? paulo ante quærebam,id quod uehemẽter ad rem pertinebat,qua de cauſa Flauius,cum de tota lite faceret pactionem:neq; ſatis acciperet à Roſcio:neq; iudicio abſolueretur à Fannio.nunc uero(id quod mirum & incredibile eſt)requiro:quãobrẽ cũ de tota re decidiſſet cũ Roſcio, HS CCCIϽϽϽ ſeparatim Fannio diſſoluit? hoc loco Saturi quid pares reſpõdere,ſcire cupio. utrum omnino Fanniũ à Flauio HS CCCIϽϽϽ nõ abſtuliſſe? an alio nomine, & alia de cauſa abſtuliſſe? ſi alia de cauſa,quæ ratio tibi cũ eo interceſſerat?

nulla,

nulla.addictus erat tibi? nõ.fruſtra tẽpus contero: oĩno inqt. HS CCCIↃↃↃ à Flauio nõ abſtulit,necꝑ Panurgi nomine,necꝑ cuiuſquam.ſi planũ facio poſt hãc recentem ſtipulationẽ Roſcij,HS CCCIↃↃↃ à Flauio te abſtuliſſe:nũquid cauſare: quin ab iudicio abeas turpiſſime uictus? quo teſte igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor,hæc res in iudiciũ? certe.quis erat petitor? Fannius.quis reus? Flauius.quis iudex? Cluuius.ex his unus mihi teſtis eſt producendus, qui pecuniã datam dicat.quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia, qui omniũ iudicio comprobatus eſt: iudex.quem igitur ex his tribus à me teſtẽ ſpectabis? petitorẽ? Fannius eſt.contra ſe nũquam teſtimoniũ dicet.reum? Flauius eſt. is iampridem eſt mortuus. ſi uiueret,uerba eius audiretis. Iudicẽ? Cluuius eſt.quid is dicit? HS CCCIↃↃↃ Panurgi nomine Flauiũ Fãnio diſſoluiſſe.quẽ tu ſi ex cẽſu ſpectas,Eques Rom.eſt: ſi ex uita, homo clariſſimus eſt: ſi ex te,iudicẽ ſumpſiſti: ſi ex ueritate, id quod ſcire potuit & debuit, dixit. nega, nega nũc,Equiti Rom.homini honeſto,iudici tuo, credi oportere.circũſpicit,æſtuat,negat nos Cluuij teſtimoniũ recitaturos.recitabimus.erras: inani & tenui ſpe te conſolaris.recita teſtimoniũ T.Manilij,& C.Luſcij Ocreę, duorũ Senatorũ,hominum ornatiſſimorũ: qui ex Cluuio audierũt.utrũ dicis Luſcio & Manilio, an & Cluuio nõ eſſe credendũ? planius atꝗ apertius dicam.utrũ Luſcius & Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ ex Cluuio audierunt? an Cluuius falſum Luſcio & Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto & quieto ſum animo: & quorſum recidat reſponſum tuum non magnopere laboro.firmiſſimis enim,& ſanctiſſimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſa Roſcij communita eſt.ſi iam tibi deliberatũ eſt: quibus abroges fidem iuriſiurandi: reſponde. Manilio & Luſcio negas eſſe credendũ? dic, aude,eſt tuæ contumaciæ, arrogãtiæ, uitæꝗ uniuerſæ uox.quid expectas,quàm mox ego Luſcium & Maniliũ dicam ordine eſſe Senatores,ætate grandes natu,natura ſanctos & religioſos, copijs rei familiaris locupletes,& pecunioſos? non faciam.nihil mihi detrahã: cum illis exactæ ætatis ſeueriſſime fructũ quem meruerunt retribuam. magis mea adoleſcentia indiget illorum bona exiſtimatione: quàm illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meam laudẽ.tibi uero Piſo diu deliberandum & concoquendum eſt: utrũ potius Chereæ iniurato in ſua lite,an Manilio & Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt ut Cluuium falſum dixiſſe Luſcio & Manilio contẽdat.quod ſi facit,qua impudentia eſt? eum ne teſtem improbabit,quem iudicẽ probarit? ei negabit credi oportere, cui ipſe crediderit? eius teſtis ad iudicem fidem infirmabit: cuius propter fidem & religionẽ iudicis teſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem,refugere non deberet: cum teſtẽ producam: reprehẽdere audebit? dixit enim inquit iniuratus Luſcio & Manilio.ſi diceret iuratus: crederes? at quid intereſt inter periurum & mendacẽ? qui mentiri ſolet, peierare conſueuit. quẽ ego ut mentiatur inducere poſſum: ut peieret exorare facile potero.nam qui ſemel à ueritate deflexit: hic non maiore religione ad periurium,ꝗ̃ ad mendaciũ perduci conſueuit.quis enim deprecatione deorũ,non conſcientiæ fide commouetur? propterea,quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mendaci conſtituta eſt.non enim ex pactione uerborũ,quibus iuſiurandũ comprehẽditur: ſed ex perfidia & malitia,per quã inſidiæ tendũtur alicui: dij immortales hominibus iraſci: & ſuccenſere conſuerunt.at ego hoc ex contrario contendo.leuior eſſet authoritas Cluuij: ſi diceret

iuratus,quàm nunc eſt,cum dicit iniuratus.tum enim forſitan improbis nimis cupidus uideretur:qui qua de re iudex fuiſſet,teſtis eſſet.nūc omnibus inimicis neceſſe eſt caſtiſſimus,& cōſtantiſſimus eſſe uideatur:qui id quod ſcit:familiaribus ſuis dicit.dic nunc ſi potes,ſi res, ſi cauſa patitur,Cluuiū eſſe mentitū.mentitus eſt Cluuius? ipſa mihi ueritas manū iniecit,& pauliſper cōſiſtere,& commorari cogit:unde hoc totū ductum & conflatū mendaciū eſt? Roſcius eſt uidelicet homo callidus & uerſutus:hoc initio cogitare cœpit: quoniā Fannius à me petit HS IↃↃↃ,petam à C. Cluuio equite Rom. ornatiſſimo hoīe,ut mea cauſa mētiatur:dicat deciſionē factam eſſe,quæ facta nō eſt:HS CCCIↃↃↃ à Flauio data eſſe Fannio,quę data non ſunt.eſt hoc principiū improbi animi, miſeri ingenĳ,nullius conſilĳ.quid deinde? poſtea quàm ſe præclare confirmauit,uenit ad Cluuiū:quem hominem? leuem? immo grauiſſimū.mobilē? immo conſtantiſſimū.familiarem? immo alieniſſimū.hunc poſtea quàm ſalutauit, rogare cœpit,blande & concinne ſcilicet:mentire mea cauſa,uiris optimis tuis familiaribus præſentibus,dic Flauuiū cum Fannio de Panurgo decidiſſe:qui nihil tranſegit:dic HS CCCIↃↃↃ dediſſe:qui aſſem nullum dedit.quid ille reſpondit? ego uero cupide & libenter mentiar tua cauſa:& ſiquando me uis peierare,ut paululum tu compendĳ facias,paratū fore ſcito.non fuit cauſa,cur tantum laborem caperes , & ad me uenires. per nuncium hoc,quod erat tam leue, trāſigere potuiſti.Prò deum hominúmq; fidē:hoc aut Roſcius unquàm à Cluuio petĳſſet,ſi HS millies in iudiciū haberet? aut Cluuius Roſcio petenti conceſſiſſet:ſi uniuerſæ prædæ particeps eſſet? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione,aut aliquo eius ſimili hoc poſtulare auderes,& impetrare poſſes:quod cum eſt ueritate falſum,tum ratiōe quoq; eſt incredibile.obliuiſcor enim Roſciū & Cluuiū uiros eſſe primarios:improbos,tēporis cauſa,eſſe fingo. falſum ſubornauit teſtem Roſcius Cluuiū.cur tam ſero? cur cum altera penſio ſoluēda eſſet, non tum,cū prima? nam iam antea HS IↃↃↃ diſſoluerat.deinde,ſi iam ꝑſuaſum erat Cluuio ut mentiret̄:cur potius HS CCCIↃↃↃ,quàm CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ data dixit Fannio à Flauio? cum ex reſtipulatione pars eius dimidia Roſcĳ eſſet.iam intelligis C.Piſo,ſibi ſoli, ſocietati nihil Roſcium petiſſe.hoc cum ſentit Saturius eſſe apertū,reſiſtere,& repugnare contra ueritatem non audet:aliud fraudis & inſidiarū in eodem ueſtigio diuerticulū reperit. petiſſe inquit ſuā partē Roſcium à Flauio confiteor:uacuā,& integrā reliquiſſe Fannĳ concedo. ſed quod ſibi exegit, id commune ſocietatis factum eſſe contendo.quo nihil captioſius,neq; indignius poteſt dici.quęro enim,potuerit ne Roſcius ex ſocietate ſuā partem petere,nec ne? ſi nō potuit:quēadmodum abſtulit? ſi potuit:quemadmodū non ſibi exegit? nā quod ſibi petitur, certe alteri nō exigitur.an ita eſt? ſi quod uniuerſæ ſocietatis fuiſſet, petiſſet:quod cum redactū eſſet,æqualiter omnes partirentur. nūquid petierit quod ſuæ partis eſſet? nunquid cū abſtulit, ſoli ſibi exegit? quid intereſt inter eū qui per ſe litigat, & qui cognitorē dat? qui per ſe litē conteſtat̄:ſibi ſoli petit. alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus.ita ne uero? cognitor ſi fuiſſet tuus,quod uiciſſet iudicio, ferres tuum.ſuo nomine petĳt:quod abſtulit ſibi, nō tibi exegit. quod ſi quiſquam petere poteſt alteri,qui cognitor non eſt factus quæro quid ita , cum Panurgus eſſet interfectus , & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet,tu in eam litē cognitor Roſcĳ ſis factus? cum preſertim ex tua oratione,

ne, quodcunqꝫ tibi peteres: huic peteres: quodcunqꝫ tibi exigeres: id in ſocie tatem recideret. quòd ſi ad Roſciũ nihil perueniret: quod tu à Flauio abſtu- liſſes: niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet: quod Roſcius pro ſua parte exegit: quoniam tuus cognitor non eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris Fanni? cum de ſua parte Roſcius tran ſegit cum Flauio: actionem tibi tuã reliquit, an non? ſi non reliquit, quẽad- modum HS CCCIↃↃↃ ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit: quid ab hoc pe- tis: quod per te perſequi & petere debes? Simillima enim, & maxime gemi- na ſocietas hæreditatis eſt. quemadmodũ ſocius in ſocietate habet partẽ: ſic hæres in hæreditate habet partẽ. ut hæres ſibi ſoli, nõ cohæredibus petit: ſic ſocius ſibi ſoli, nõ ſocijs petit: & quemadmodũ uterqꝫ pro ſua parte petit: ſic pro ſua parte diſſoluit: hæres ex ſua parte, qua hæreditatẽ adijt: ſocius ex ea, qua ſocietatẽ coijt. quẽadmodum ſuã partem Roſcius ſuo nomine condona re potuit Flauio: ut eam tu non peteres: ſic cum exegit ſuam partem: & tibi integram petitionẽ reliquit: tecũ partiri nõ debet. niſi forte tu peruerſo mo- re quod huius eſt, ab alio extorquere nõ potes: huic eripere potes. perſtat in ſententia Saturius: quodcunqꝫ ſibi petat ſocius id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: quæ (malum) ſtulticia fuit? Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio & authoritate reſtipularetur à Fannio diligẽter: ut quod is exegiſſet à Flauio, dimidiã partem ſibi diſſolueret: ſiquidẽ ſine cautione, & repromiſſione ni- hilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat.

Deſiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS: QVI DIVI- NATIO DICITVR. ORATIO IIII.

SI QVIS ueſtrum Iudices, aut eorum, qui adſunt, forte miratur: me qui tot annos in cauſis iudicijsqꝫ pu blicis ita ſim uerſatus: ut defenderim multos: læſerim neminẽ: ſubito nunc mutata uoluntate ad accuſandũ deſcẽdere: is ſi mei conſilij cauſam rationémqꝫ cogno uerit: unà & id quod facio probabit: & in hac cauſa profecto neminẽ mihi eſſe præponendũ actorem pu tabit. cũ Quæſtor in Sicilia fuiſſem Iudices: itáqꝫ ex ea prouincia deceſſiſſem: ut Siculis oĩbus iucundã diuturnámqꝫ memoriam Quęſturæ nominísqꝫ mei relinquerẽ: factum eſt, uti cum ſummũ in ueteri- bus patronis multis, tum nonnullũ etiam in me præſidiũ ſuis fortunis cõſti tutum eſſe arbitrarent. qui nunc populati, atqꝫ uexati, cuncti ad me publice ſæpe uenerũt: ut ſuarum fortunarũ omnium cauſam defenſionémqꝫ ſuſcipe rem: me ſæpe eſſe pollicitũ, ſæpe oſtẽdiſſe dicebant: ſi quod tẽpus accidiſſet: quo tẽpore aliquid à me requirerẽt, commodis eorum me non defuturũ. ue- niſſe tẽpus aiebant, non iam ut cõmoda ſua, ſed ut uitã ſalutémqꝫ totius pro-

uinciæ defendere: ſeſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere: quorũ ſimulacra ſanctiſſima C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet. quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in ſupplicijs, auaritia in rapinis, ſuperbia in contumelijs, efficere potuiſſet: eas oẽs ſeſe hoc uno prætore per trienniũ pertuliſſe. rogare, & orare, ne illos ſupplices aſpernarer: quos me incolumi nemini ſupplices eſſe oporteret. tuli grauiter, & acerbe Iudices, in eum me locum adductũ: ut aut eos hoĩes ſpes falleret: qui opẽ à me, atq; auxiliũ petiſſent: aut ego, q me ad defendendos homines ab ineunte adoleſcẽtia dediſſem: tempore atq; officio coactus, ad accuſandũ traducerer. dicebã habere eos actorem Q. Cecilium: qui preſertim quæſtor in eadẽ prouincia poſt me quæſtorẽ fuiſſet. quo ego adiumento ſperabã hanc à me moleſtiã poſſe dimoueri: id mihi erat aduerſariũ maxime. nam illi multo mihi hoc facilius remiſiſſent: ſi iſtum non noſſent: aut ſi iſte apud eos quæſtor non fuiſſet. adductus ſum Iudices officio, fide, miſericordia, multorũ bonorum exemplo, ueteri conſuetudine, inſtitutóq; maiorũ: ut onus hoc laboris, atq; officij, non ex meo, ſed ex meorũ neceſſariorũ tempore mihi ſuſcipiendum putarẽ. quo in negocio tamen illa me res Iudices, conſolatur: quòd hæc quæ uidetur eſſe accuſatio mea: nõ potius accuſatio, quàm defenſio eſt exiſtimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciã Siciliam totã. quamobrẽ ſi mihi unus eſt accuſandus: propemodũ manere in inſtituto meo uideor: & non omnino à defendẽdis hoĩbus ſubleuandiſq; diſcedere. quòd ſi hanc cauſam tam idoneã, tam illuſtrẽ, tam grauem non haberẽ: ſi aut hoc à me Siculi non petiſſent: aut mihi cũ Siculis cauſa tantæ neceſſitudinis nõ intercederet: & hoc, quod facio, me Reip. cauſa facere ꝓfiterer: ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere prẽditus, cuius furta atq; flagitia nõ in Sicilia ſolum, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romẽ deniq; ante oculos omniũ maxima turpiſſimáq; noſſemus: me agente in iudiciũ uocaretur: quis tandẽ eſſet: qui meũ factũ aut conſiliũ poſſet reprehendere? qd eſt, prò deũ hominúmq; fidẽ: in quo ego Reip. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? quid eſt, quod aut Po. Ro. gratius eſſe debeat? aut ſocijs exteriſq; nationibus optatius eſſe poſſit? aut ſaluti fortuniſq; omniũ magis accommodatũ ſit? populatẽ, uexatæ, funditus euerſæ prouinciæ: ſocij, ſtipẽdiarijq; Populi Romani afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolatiũ quærunt. qui iudicia manere apud ordinem Senatoriũ uolunt: querunt accuſatores ſe idoneos nõ habere. qui accuſare poſſunt, iudiciorũ ſeueritatẽ deſiderant. Populus Ro. interea, tametſi multis incõmodis difficultatibuſq; affectus eſt: tamẽ nihil æque in Rep. atq; illã ueterem iudiciorũ uim grauitatémq; requirit. iudiciorũ deſiderio Tribunitia poteſtas efflagitata eſt. iudiciorũ leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas poſtulat. iudicũ culpa atq; dedecore etiã Cenſorium nomẽ: quod aſperius antea populo uideri ſolebat: id nunc poſcit: id iam populare, atq; plauſibile factũ eſt. in hac libidine hominũ nocentiſſimorũ, in Po. Ro. quotidiana querimonia, iudiciorũ infamia, totius ordinis offenſione, cũ hoc unũ his tot incõmodis remediũ eſſe arbitrarer, ut homines idonei, atq; integri cauſã Reip. legúmq; ſuſciperent: fateor me ſalutis omniũ cauſa, ad eã partẽ acceſſiſſe Reip. ſubleuandæ, quæ maxime laboraret. nunc quoniã quibus rebus adductus ꝓd cauſam acceſſerim demonſtraui: dicendũ

neceſſario

neceſſario eſt de contentione noſtra,ut in conſtituendo accuſatore,quod ſeq
poſſitis,habeatis. Ego ſic intelligo Iudices:cũ de pecunijs repetundis nomẽ
cuiuſpiã deferatur:ſi certamẽ inter aliquos ſit: cui potiſſimum delatio detur,
hæc duo in primis ſpectari oportere:quẽ maxime uelint actorẽ eſſe ij, qbus
factæ eſſe dicantur iniuriæ:& quẽ minime uelit is:qui eas iniurias feciſſe ar
guatur.in hac cauſa Iudices,tametſi utrunq; eſſe arbitror perſpicuũ:tamẽ de
utroq; dicã:& de eo prius, quod apud uos plurimũ debet ualere: hoc eſt de
uoluntate eorũ, qbus iniuriæ factę ſunt:quorũ cauſa iudiciũ de pecunijs re
petundis eſt conſtitutũ.Siciliã prouinciã C.Verres per trienniũ depopula-
tus eſſe, Siculorũ ciuitates uaſtaſſe,domos exinaniſſe,fana ſpoliaſſe dicitur.
adſunt:querunt̃ Siculi uniuerſi:ad meã fidẽ, quã habent ſpectatã iam,& diu
cognitam,confugiunt:auxiliũ ſibi per me à uobis atq; à Po.Ro.legibus pe-
tunt:me defenſorẽ calamitatũ ſuarũ,me ultorem iniuriarũ,me cognitorẽ iu-
ris ſui, me actorem cauſæ totius eſſe uoluerunt.utrũ Q.Cecili hoc dices:me
non Siculorũ rogatu ad cauſam accedere?an optimorũ fideliſſimorúmq; ſo
ciorũ uoluntatẽ apud hos grauẽ eſſe nõ oportere?ſi id audebis dicere:quod
C.Verres, cui te inimicũ eſſe ſimulas:maxime exiſtimari uult:Siculos hoc à
me non petiſſe:primũ cauſam inimici tui ſubleuabis:de quo non prȩiudiciũ,
ſed planè iudiciũ iam factũ putatur:quod ita percrebuit,Siculos omnes acto
rem ſuæ cauſæ contra illius iniurias quȩſiſſe.hoc ſi tu inimicus eius,factũ ne
gabis:quod ipſe,cui maxime hæc res obſtat:negare non audet:uideto ne ni-
miũ familiariter inimicitias exercere uideare.deinde ſunt teſtes uiri clariſſi-
mi noſtrȩ ciuitatis:quos omnes à me nominari non eſt neceſſe.eos q adſunt,
appellabo:quos,ſi mentirer,teſtes eſſe impudentiæ meȩ minime uellẽ.ſcit is,
qui eſt in conſilio, C.Marcellus:ſcit is,quẽ adeſſe uideo:Cn.Lentulus Mar
cellinus:quorũ fide atq; præſidio Siculi maxime utunt̃:quod omnino Mar
cellorũ nomini tota illa prouincia adiuncta eſt.hi ſciunt hoc non modo à me
petitum eſſe:ſed ita ſæpe,& ita uehemẽter eſſe petitũ:ut aut cauſa mihi ſuſci-
pienda fuerit,aut officiũ neceſſitudinis repudiandũ. ſed qd ego his teſtibus
utor?quaſi res dubia aut obſcura ſit.adſunt homines ex tota prouincia nobi
liſſimi:qui prȩſentes uos orant atq; obſecrant Iudices:ut in actore cauſæ ſuȩ
deligendo,ueſtrum iudiciũ à ſuo iudicio ne diſcrepet. omniũ ciuitatũ totius
Siciliæ legationes adſunt,prȩter duas ciuitates:quarũ duarũ ſi adeſſent,duo
crimina uel maxima minuerent̃:quæ cũ his ciuitatibus C.Verri communica
ta ſunt.at enim cur à me potiſſimũ hoc præſidiũ petiuerunt?ſi eſſet dubiũ,pe
tiſſent à me præſidiũ,nec ne:dicerem cur petiſſent.nunc uero,cũ id ita perſpi
cuum ſit:ut oculis iudicare poſſitis:neſcio cur hoc mihi detrimento eſſe de-
beat:ſi id mihi obijciatur, me potiſſimũ eſſe delectũ.uerũ id mihi non ſumo
Iudices,& hoc non modo in oratione mea nõ pono:ſed ne in opinione qui-
dẽ cuiuſquã relinquo:me omnibus patronis eſſe præpoſitũ. non ita eſt. ſed
uniuſcuiuſq;,temporis,ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio eſt.
mea fuit ſemp hæc in hac re uoluntas, & ſententia:quemuis ut hoc mallent,
de his qui eſſent idonei,ſuſcipere, q̃ me:me ut mallent, q̃ neminẽ. Reliquũ
eſt iam:ut illud quæramus,cũ hoc conſtet,Siculos à me petiſſe:ecquid hanc
rẽ apud uos,animóſq; ueſtros ualere oporteat:ecquid authoritatis apud uos
in ſuo iure repetundo ſocij Po.Ro.ſupplices ueſtri habere debeãt.de quo qd

ego plura commemorē? quaſi uero dubiū ſit, quin tota lex de pecunijs repe-tundis ſociorū cauſa conſtituta ſit. nā ciuibus cū ſunt ereptæ pecuniæ: ciuili ferè actione, & priuato iure repetunt. hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationū exterarū eſt, hanc habent arcē minus aliquanto munitam, nunc quidē q̃ antea: uerūtamen, ſiqua reliqua ſpes eſt, quæ ſociorū animos conſolari poſſit: ea tota in hac lege poſita eſt. cuius legis nō modo a Po. Ro. ſed etiam ab ultimis na-tionibus iampridē ſeueri cuſtodes requirunt. quis igitur eſt, qui neget oportere eorū arbitratu lege agi: quorū cauſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota, ſi una uoce loquereē, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorū in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit: quod in unaquaq; re beneficio Senatus Populiq; Ro. iuris habui: id mihi tu C. Verres eripuiſti, atq; abſtuliſti. quo nōie abs te ſeſtertiū millies ex lege repeto. ſi uniuerſa, ut dixi, puincia loqui poſſet: hac uoce uteretur. quoniā id non poterat: harū rerum actorē, quē idoneū eſſe arbitrata eſt, ipſa delegit. in huiuſmodi re quiſquā tam impudens reperietur: qui ad alienā cauſam inuitis ijs, quorū negociū eſt, accedere, aut aſ-pirare audeat? ſi tibi Q. Cecili hoc Siculi dicerent: te nō nouimus, neſcimus qui ſis, nunq̃ te antea uidimus: ſine nos p eū noſtras fortunas defendere: cu-ius fides eſt nobis cognita: nonne id dicerent, quod cuiuis probare deberet? nunc hoc dicunt: utrunq; ſe noſſe: alterū ſe cupere defenſorē eſſe fortunarū ſuarū: alterū planè nolle. cur nolint, etiā ſi tacerent, ſatis dicunt. uerū non ta-cent. tamē his inuitiſſimis te offeres? tamen in aliena cauſa loquere? tamē eos defendes? qui ſe ab omnibus deſertos potius, q̃ abs te defenſos eſſe malunt? tamē his operā tuā pollicebere? qui te neq; uelle ſua cauſa, nec ſi cupias, poſſe arbitrantur. cur eorū ſpem exiguā reliquarū fortunarū, quā habent in legis & iudicij ſeueritate poſitā: ui extorquere conaris? cur te interponis inuitiſſi-mis his, qbus maxime lex conſultū eſſe uult? cur de quibus in prouincia non optime es meritus: eos nūc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur his non modo perſequendi iuris ſui, ſed etiā deplorandæ calamitatis adimis poteſtatē? nam te actore quē eorum affuturū putas? quos intelligis nō ut per te alium, ſed ut per aliquē te ipſum ulciſcantur, laborare? At enim ſolū id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterū illud credo obſcurū eſt, à quo Verres mi-nime ſe accuſari uelit. ecquis unq̃ tam palàm de honore, tā uehementer de ſa-lute ſua contendit? q̃ ille atq; illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? ſunt multa, quæ Verres in me eſſe arbitratur: quæ ſcit in te Q. Cecili nō eſſe: quæ cuiuſmodi in utroq; noſtrū ſunt: paulo poſt commemorabo. nunc tantū id dicā, quod tacitus tu mihi aſſentiare: nullā rē in me eſſe, quā ille contemnat: nullā in te, quam pertimeſcat. itaq; magnus ille defenſor, & amicus eius tibi Hortenſius ſuffragaē, me oppugnat. aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi an-teponare. & ait hoc ſe honeſte, ſine ulla inuidia, ac ſine ulla offenſione con-tendere. non enim inquit illud peto: quod ſoleo, cū uehementius contēdi: impetrare: reus ut abſoluaē: non peto. ſed ut ab hoc potius, q̃ ab illo accuſeē, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile eſt, quod honeſtū, quod non inuidioſum: quod cū dederis, ſine ullo tuo periculo, ſine infamia illud dederis: ut is abſoluaē: cuius ego cauſa laboro. & ait idē, ut aliquis metus adiunctus ſit ad gratiā: certos eſſe in conſilio, quibus oſtēdi tabellas uelit. id eſſe perfacile. nō enim ſingulos ferre ſentētias, ſed uniuerſos conſtituere, ceratā unicuiq; tabel

lam

Iam dari cera legitima, non illa infami ac nefaria.atq; is non tã propter Ver
rẽ laborat:quàm ꝙ eũ minime res tota delectat.uidet enim ſi à pueris nobili
bus,quos adhuc eluſit,ſi à quadruplatoribus,quos nõ ſine cauſa contempſit
ſemper,ac pro nihilo putauit:accuſandi uolũtas ad uiros fortes,ſpectatosq;
homines tranſlata ſit:ſe in iudicijs dominari non poſſe.huic ego homini iam
ante denuncio:ſi à me cauſam hanc uos agi uolueritis:rationẽ illi defendẽdi
totã eſſe mutandã,& ita tamẽ mutandã,ut meliore & honeſtiore conditione
ſit:q̃ qua ipſe eſſe uult:ut imitet̃ homines eos, quos ipſe uidit ampliſſimos:
L.Craſſum & M.Antoniũ:qui nihil ſe arbitrabant̃ ad iudicia cauſasq; ami
corũ præter fidẽ,& ingeniũ afferre oportere.nihil erit ꝙ me agente arbitre-
tur iudiciũ ſine magno multorũ periculo poſſe corrumpi.ego in hoc iudicio
mihi Siculorũ cauſam receptã,Populi Ro.ſuſceptam eſſe arbitror:ut mihi
non unus homo improbus opprimendus ſit:id quod Siculi petiuerunt:ſed
omnino improbitas,id quod Populus Ro.iamdiu flagitat:extinguẽda atq;
delenda ſit.in quo ego quid eniti,aut quid efficere poſſim:malo in aliorum
ſpe relinquere,q̃ in oratione mea ponere.Tu uero Cecili qd potes? quo tem
pore, aut qua in re,non modo ſpecimen cæteris aliquod dediſti?ſed tute tui
periculũ feciſti?in mentẽ tibi non uenit, quid negocij ſit, cauſam publicã ſu-
ſtinere?uitã alterius totã explicare?atq; eam non modo in animis iudicum,
ſed etiã in oculis, conſpectúq; omniũ exponere?ſociorũ ſalutem, commoda
prouinciarũ, uim legum, grauitatem iudiciorũ defendere?cognoſce ex me,
quoniam hoc primũ tempus diſcendi nactus es:q̃ multa eſſe oporteat in eo,
qui alterũ accuſet:ex quibus ſi unũ aliquod in te cognoueris:ego iã tibi ipſe
iſtuc quod expetis:mea uoluntate concedã.primũ integritatẽ atq; innocen-
tiã ſingularem.nihil eſt enim quod minus ferendũ ſit: q̃ rationẽ ab altero ui
tæ repoſcere eũ, qui non poſſit ſuę reddere.hic ego de te plura non dicã:unũ
illud credo omnes animaduertere : te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe
cognoſci:Siculos hoc dicere:cũ eidẽ ſint irati,cui tu te inimicũ eſſe dicis: ſeſe
tamen te actore ad iudiciũ non affuturos.quare negent,ex me nõ audies. hos
patere id ſuſpicari,quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominũ genus nimis
acutũ & ſuſpitioſum:non te ex Sicilia literas in Verrẽ deportare uelle arbi-
trantur:ſed cum ijſdẽ literis illius prętura,& tua quæſtura conſignata ſit:aſ-
portare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicant̃.deinde accuſatorẽ firmũ,uerúmq;
eſſe oportet.eũ ego ſi te putẽ cupere eſſe:facile intelligo eſſe non poſſe.nec ea
dico,quæ ſi dicã,tamen infirmare non poſſis.te anteq̃ de Sicilia deceſſeris:in
gratiã rediſſe cum Verre:Potamonẽ ſcribam , & familiarẽ tuũ retentũ eſſe
à Verre in prouincia,cum tu decederes:M.Ceciliũ fratrem tuum lectiſſimũ,
atq; ornatiſſimũ adoleſcentẽ non modo nõ adeſſe:neq; tecum tuas iniurias
perſequi:ſed eſſe cum Verre,cum illo familiariſſime atq; amiciſſime uiuere?
ſunt hæc, & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta:quibus ego nunc non
utor.hoc dico,te ſi maxime cupias:tamen uerum accuſatorẽ eſſe nõ poſſe.ui-
deo enim permulta eſſe crimina:quorũ tibi ſocietas cũ Verre eiuſmodi eſt:
ut ea in accuſando attingere nõ audeas.Quæritur Sicilia tota C.Verrem ab
aratoribus cum frumentũ ſibi in cellam imperauiſſet:& cum eſſet tritici mo
dius HS V pro frumento in modios ſingulos, duodenos ſeſtertios exegiſ-
ſe.magnum crimen,ingens pecunia,furtum impudens,iniuria non ferenda?

ego hoc uno crimine illum condemnẽ neceſſe eſt.tu Cecili quid facies? utrũ hoc tantũ crimen prętermittes? an obijcies? ſi obijcies: id ne alteri crimini dabis? quod eodẽ tempore in eadẽ prouincia tu ipſe feciſti? audebis ita accuſare alterum, ut quo minus tute condemnere: recuſare nõ poſſis? ſi prętermittes, qualis erit iſta tua accuſatio? quæ domeſtici periculi metu, certiſſimi & maximi criminis non modo ſuſpitionẽ, uerum etiã mentionẽ ipſam pertimeſcat. emptũ eſt ex S.C. frumentũ ab Siculis prætore Verre, pro quo frumẽto pecunia oĩs ſoluta nõ eſt. graue eſt hoc crimen in Verrẽ: graue me agẽte: te accuſante nullũ. eras enim tu quæſtor, pecuniã publicam tu tractabas. ex qua, etiam ſi cuperet prætor: tamẽ nequa deductio fieret, magna ex parte tua poteſtas erat. huius quoq; igitur criminis te accuſante mentio nulla fiet. ſilebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede Cecili nõ poteſt in accuſando, ſocios uere defendere is, qui cum reo criminũ ſocietate coniunctus eſt. Mancipes à ciuitatibus pro frumento pecuniã exegerunt. quid? hoc Verre prætore factũ eſt ſolũ? non: ſed etiam quæſtore Cecilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret: & debuiſti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio ſuo nõ audiet: quod cũ faciebat: quemadmodũ defenſurus eſſet, nõ reperiebat. atq; ego hæc quæ in medio poſita ſunt, commemoro. ſunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut iſtius credo animos, atq; impetus retardaret: cũ quęſtore ſuo benigniſſime communicauit. hæc tu ſcis ad me eſſe delata: quæ ſi uelim proferre, facile omnes intelligent: uobis inter uos non modo uoluntatẽ fuiſſe coniunctã: ſed ne prędã quidem adhuc eſſe diuiſam. quapropter ſi tibi indiciũ poſtulas dari: ꝙ tecũ unà fecerit, concedo: ſi id lege permittiẽ. ſin autẽ de accuſatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo ſuo peccato impediuntur: quo minus alterius peccata demonſtrare poſſint. ac uide quantum interfuturũ ſit inter meã, atq; tuam accuſationẽ. ego etiam quæ tu ſine Verre commiſiſti, Verri crimini daturus ſum: ꝙ te non prohibuerit: cum ſummã ipſe haberet poteſtatẽ. tu contra, ne quæ ille quidem fecit, obijcies: nequa ex parte coniunctus cũ eo reperiare. quid illa Cecili? contemnenda ne tibi uidentẽ eſſe? ſine qbus cauſa ſuſtineri, ꝑſertim tanta, nullo modo poteſt. aliqua facultas agẽdi, aliqua dicendi conſuetudo: aliq́ in foro, iudicijs, legibus, aut ratio, aut exercitatio. intelligo ꝗ ſcopuloſo, difficiliq; in loco uerſer. nam cũ omnis arrogantia odioſa eſt, tũ illa ingenij, atq; eloquentię multo moleſtiſſima. ꝗobrem nihil dico de meo ingenio, neq; eſt quod poſſim dicere: neq; ſi eſſet, dicerẽ. aut enim id mihi ſatis eſt: quod eſt de me opinionis: qcquid eſt: aut ſi id parũ eſt, ego maius id cõmemorando facere nõ poſſum. de te Cecili iã mehercule hoc extra hãc contentionẽ certamenq́; noſtrũ familiariter tecũ loquar. tu ipſe quemadmodũ exiſtimes uide etiã, atq; etiã: & tu te collige: & qui ſis, & qd facere poſſis, conſidera. putas ne te poſſe de maximis, acerbiſſimisq́; rebus, cũ cauſam ſociorũ, fortunasq́; ꝓuincię, ius Po. Romani, grauitatẽ iudicij, legúmq; ſuſcæperis: tot res, tã graues tã uarias, uoce, memoria, conſilio, ĩgenio, ſuſtinere? putas ńe te poſſe, quę C. Verres in ꝗſtura, quæ in legatiõe, quę ĩ pretura, quę Romę, quę ĩ Italia, quę ĩ Achaia, Aſia, Pamphyliaq́; patrarit: ea queẽadmodũ locis, tẽporibusq́; diuiſa ſint, ſic criminibus & oratione diſtinguere? putás ne poſſe, id quod ĩ eiuſmodi reo maxime neceſſariũ eſt, facere

eſt: facere: ut quæ ille libidinoſe, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit: ea ęque
acerba & indigna uideantur eſſe ijs, qui audient: atq; illis uiſa ſunt, qui ſenſe
runt? magna ſunt ea, quæ dico. mihi crede: noli hæc contemnere. dicēda, de-
monſtranda, explicanda ſunt omnia: cauſa non ſolū exponenda, ſed etiā gra
uiter copioſeq; agenda eſt: perficiendū eſt, ſi qd agere aut perficere uis, ut ho
mines te non ſolū audiant: uerum etiā libenter ſtudioſeq; audiāt. in quo ſi te
multū natura adiuuaret, ſi optimis à pueritia diſciplinis atq; artibus ſtuduiſ
ſes: & in his elaboraſſes: ſi literas græcas Athenis, non Lilybei, latinas Ro-
mæ, non in Sicilia didiciſſes: tamen eſſet magnū, tantam cauſam, tam expe-
ctatā, & diligētia conſequi: & memoria complecti: & oratione exponere: &
uoce, & uiribus ſuſtinere. fortaſſe dices, quid? ergo hęc in te ſunt oīa? utinam
quidem eſſent. ueruntamē ut eſſe poſſent: magno ſtudio mihi à pueritia eſt
elaboratū. quòd ſi ego hæc propter magnitudinē rerū, ac difficultatē aſſequi
non potui: qui in omni uita nihil aliud egi: q̄ longe tu te ab his rebus abeſſe
arbitrare? quas non modo antea nunquā cogitaſti: ſed ne nunc quidem, cum
in eas ingrederis: quæ & quantæ ſint, ſuſpicari potes. ego, qui, ſicut omnes
ſciunt, in foro iudicijsq; ita uerſer, ut eiuſdē ætatis aut nemo, aut pauci, plu-
res cauſas defenderint: & qui omne tempus, quod mihi ab amicoꝝ negocijs
datur, in his ſtudijs, laboribuſq; conſumā: quo paratior ad uſum forenſem,
promptiorq; eſſe poſſim: tamen ita deos mihi uelim propitios: ut cum illius
temporis mihi uenit in mentē: quo die citato reo mihi dicendū ſit: non ſolū
commoueor animo, ſed etiā toto corpore perhorreſco. iam nunc mente, &
cogitatione proſpicio: quæ tum ſtudia hominum, qui concurſus futuri ſint:
quantā expectationē magnitudo iudicij ſit allatura: quantā auditorū multi-
tudinē C. Verris infamia concitatura: quantā deniq; audientiā orationi meę
improbitas illius factura ſit. quæ cū cogito, iam nunc timeo, quidnā pro of-
fenſione hominū, qui illi inimici, infenſiq; ſunt: & expectatione omnium, &
magnitudine rerū, dignū eloqui poſſim. tu horū nihil metuis: nihil cogitas,
nihil laboras. & ſi quid ex uetere aliqua oratione: Iouē ego Optimū Maxi
ximū, aut, uellem ſi fieri potuiſſet Iudices: aut aliquid eiuſmodi ediſcere po-
tueris: præclare te paratū in iudicium uenturū arbitraris. ac ſi nemo tibi re-
ponſurus eſſet: tamē ipſam cauſam, ut ego arbitror: demonſtrare nō poſſes.
nunc ne illud quidē cogitas? tibi cū homine diſertiſſimo, & ad dicendū para
tiſſimo futurū eſſe certamen? qui cum modo diſſerendū, modo omni oratio
ne pugnandū, certandúmq; ſit. cuius ego ingeniū ita laudo: ut non pertime-
ſcā: ita probo, ut me ab eo delectari facilius, q̄ decipi putem poſſe. nunq̄ ille
me opprimet conſilio: nunq̄ ullo artificio peruertet: nunq; ingenio me ſuo
labefactare atq; infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, ratio
nésq; dicendi: ſæpe in ijſdē, ſępe in contrarijs cauſis uerſati ſumus. ita contra
me ille dicet, q̄uis ſit ingenioſus: ut nonnullū etiā de ſuo ingenio iudiciū fieri
arbitretur. te uero Cecili quemadmodū ſit eluſurus: q̄ omni ratione iactatu
rus, uidere iam uideor: quoties ille tibi poteſtatē optionémq; facturus ſit: ut
eligas utrum uelis: factū eſſe, nec ne: uerū eſſe, an falſum: utrū dixeris, id con
tra te futurū. qui tibi æſtus, qui error, quæ tenebræ dij immortales erunt, ho
mini minime malo? quid cum accuſationis tuæ membra diuidere cœperit?
& in digitis ſuis ſingulas partes cauſæ conſtituere? quid cum unumquodq;

tranſigere? expedire? abſoluere? ipſe profecto metuere incipies: ne innocēti periculū faceſſeris. quid cum cōmiſerari, conqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traijcere cœperit? cōmemorare quæſtoris cū prętore neceſſitudinē conſtitutā? morem maiorum? ſortis religionem? poteris ne eius orationis ſubire inuidiā? uide modo, etiam atq; etiā conſidera: mihi enim uidetur periculū fore: ne ille non modo uerbis te obruat, ſed geſtu ipſo ac motu corporis pręſtringat aciem ingenij tui: teq; ab inſtitutis tuis, cogitationibusq; abducat. Atq; huiuſce rei iudiciū iam cōtinuo uideo futurum. ſi enim mihi hodie reſpondere ad hæc quæ dico, potueris: ſi ab iſto libro, quem tibi magiſter ludi neſcio qs ex alienis orationibus compoſitū dedit: uerbo uno diſceſſeris, poſſe te & illi quoq; iudicio non deeſſe, & cauſæ atq; officio tuo ſatiſfacere arbitrabor. ſin mecum in hac proluſione nihil fueris, quē te in ipſa pugna cum acerrimo aduerſario fore putemus? Eſto, ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cū ſubſcriptoribus exercitatis & diſertis. eſt tamen hoc aliquid: tametſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt: ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet. uerūtamen L. Apuleium eſſe uideo proximū ſubſcriptorem, hominē non ætate, ſed uſu forenſi atq; exercitatiōe tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienū, hunc tamen à ſubſellijs: qui quid in dicendo poſſit, nunquam ſatis attendi: in clamando quidē uideo eum eſſe bene robuſtū atq; exercitatum. in hoc ſpes tuæ ſunt omnes. hic, ſi tu eris actor conſtitutus: totum iudiciū ſuſtinebit. ac ne is quidem tantū contēdet in dicendo, quantū poteſt: ſed conſulet laudi & exiſtimationi tuæ: & ex eo quod ipſe poteſt in dicēdo, aliquantū remittet: ut tu tandem aliquid eſſe uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus: ſæpe illum qui eſt ſecundarū, aut tertiarum partiū: cum poſſit aliquāto clarius dicere: quàm ipſe primarū, multū ſummittere: ut ille princeps quāmaxime excellat: ſic faciet Allienus, tibi ſeruiet, tibi lenocinabitur: minus aliquanto contēdet, quàm poteſt. iam hoc conſiderate: cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri, cū & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet: aliquantū detracturus ſit: & Cecilius tum deniq; ſe aliquid facturū putet: ſi Allienus minus uehemēs fuerit: & tibi primas in dicēdo partes conceſſerit. quartū quem ſit habiturus, nō uideo: niſi quē forte ex illo grege oratorū, qui ſubſcriptionē ſibi poſtularunt: cuicunq; uos delationē dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus ita paratus uenis: ut tibi hoſpes aliquis ſit recipiēdus. quibus ego non ſum tantū honorem habiturus, ut ad ea quæ dixerint, certo loco, aut ſingulatim unicuiq; reſpondeā. ſic breuiter, quoniā non conſulto, ſed caſu in eorum mentionē incidi: quaſi præteriēs ſatiſfaciā uniuerſis. tāta ne uobis inopia uideor eſſe amicorum, ut mihi nō ex his, quos mecū adduxerim: ſed de populo ſubſcriptor addatur? uobis autē tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſam præripere conemini potius, q̄ aliquos à columna Menia ueſtri ordinis reos reperiatis? cuſtodē inquit Tullio me apponite. qd? mihi q̄ multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero? qui nō ſolū ne qd enuncies, ſed etiā ne qd auferas: cuſtodiēdus ſis. ſed de iſto cuſtode totoſic uobis breuiſſime reſpōdebo. nō eſſe hos tales uiros cōmiſſuros, ut ad cauſam tantā à me ſuſceptā, mihi creditā, quiſq; ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. etenim fides mea cuſtodē repudiat, diligētia ſpeculatorē reformidat. uerū ut ad te Cecili redeam, q̄

multa

multa te deficiãt uides: quàm multa ſint in te: quæ reus nocẽs in accuſatore ſuo cupiat eſſe, profecto iam intelligis. quid ad hæc dici poteſt? nõ enim quæro qd tu dicturus ſis. uideo mihi nõ te, ſed hunc librũ eſſe reſponſurũ, quem monitor tuus hic tenet. qui ſi te recte monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas: neque mihi uerbũ ullum reſpondeas. quid enim dices? an id quod dictitas, iniuriã tibi feciſſe Verrem? arbitror. neq; enim eſſet ueriſimile, cum omnibus Siculis facerct iniurias, te illi unum eximiũ, cui conſuleret, fuiſſe. ſed cæteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarũ inuenerũt. tu dum tuas iniurias per te, id quod non potes: pſequi conaris: id agis, ut cæterorum quoq; iniuriæ ſint impunitę atq; inultæ. & hoc te præterit, nõ id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat: ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci. in quo utrũq; ſit, eum ſuperiorẽ eſſe: in quo alterum, in eo non quid is uelit, ſed quid facere poſſit: quæri ſolere. quòd ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatẽ, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tãdem cenſes hos Iudices grauius ferre oportere? te ab illo eſſe læſum, an prouinciam Siciliã eſſe uexatam ac perditã? Opinor concedis, multo hoc eſſe grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia. nam prouincia accuſat: cum is agit cauſam: quẽ ſibi illa defenſorẽ ſui iuris, ultorem iniuriarũ, actorem totius cauſæ adoptauit. at eam tibi C. Verres fecit iniuriam: quæ cæterorũ quoq; animos poſſet alieno incõmodo commouere. minime. nam id quoq; ad rem pertinere arbitror: qualis iniuria dicatur, quæ cauſa inimicitiarũ proferatur. cognoſcite ex me. nam iſte eam profecto, niſi planè nihil ſapit, nunquam proferet. Agonis eſt quædam Lilybætana liberta Veneris Erycinæ, quæ mulier ante hunc quæſtorẽ copioſa planè & locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidã ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriã: quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia eſt omnium Venereorũ, & eorum qui à Venere ſe liberauerunt: ut pręfecto illi religionẽ Veneris, nomẽq; obijceret: dixit & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. ubi hoc Quęſtori Cecilio uiro optimo, & homini æquiſſimo nunciatũ eſt: uocari ad ſe Agonidẽ iubet: iudiciũ dat ſtatim, ſi pateret eã ſe, & ſua Veneris eſſe dixiſſe. iudicãt Recuperatores id, quod neceſſe erat: neq; enim erat cuiquam dubium, quin illa dixiſſet. iſte in poſſeſſionẽ bonorũ mulieris mittit: ipſam Veneri in ſeruitutẽ adiudicat. deinde bona uendit: pecuniã redigit. ita dum pauca mãcipia Veneris nomine Agonis ac religione retinere uult: fortunas oẽs libertatẽmq; ſuã iſtius iniuria perdidit. Lilybæũ Verres uenit poſtea: rẽ cognoſcit: factũ improbat: cogit Quæſtorẽ ſuum pecuniã, quam ex Agonidis bonis redegiſſet: eam mulieri omnem annumerare & reddere. eſt adhuc, id quod uos oẽs admirari uideo, nõ Verres, ſed Q. Mutius. qd enim facere potuit elegãtius ad hominũ exiſtimationẽ? æquius ad leuandã mulieris calamitatẽ? uehementius ad Quæſtoris libidinẽ cohercendã? ſumme hæc oĩa mihi uidẽtur eſſe laudãda. ſed repente è ueſtigio ex homine, tanquã aliquo Circeo poculo, factus eſt uerres: redit ad ſe, atq; ad mores ſuos. nã ex illa pecunia magnã partẽ ad ſe uertit: mulieri reddidit quantulũ uiſum eſt. hic tu ſi lęſum te à Verre eſſe dices, patiar, & concedã: ſi iniuriam tibi factã quereris, defendã: & negabo. deinde de iniuria quæ tibi facta ſit, neminem noſtrum grauiorẽ uindicẽ eſſe oportet: quàm te ipſum cui facta dicitur. ſi tu cũ illo poſtea in gratiã rediſti, ſi domi illius aliquoties fuiſti: ſi ille apud te poſtea cœnauit: utrum te perfidioſum, an pręuaricato-

rem exiſtimari mauis? uideo eſſe neceſſe alterutrum. ſed ego tecum in eo nõ pugnabo: quo minus, utrum uelis eligas. quid ſi ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta ſit, cauſa remanet? quid habes, quod poſſis dicere, quamobrẽ non modo mihi, ſed cuiquam anteponare? niſi forte illud, quod dicturum te eſſe audio: quæſtorem illius fuiſſe. quæ cauſa grauis eſſet: ſi certares mecum uter noſtrum illi amicior eſſe deberet. in contentione ſuſcipiendarũ inimicitiarum, ridiculũ eſt putare, cauſam neceſſitudinis, ad inferendũ periculum iuſtam uideri oportere. etenim ſi plurimas à tuo Prætore iniurias accæpiſſes: tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciſcendo mereere. cũ uero nullũ illius in uita rectius factum ſit, quàm id quod tu iniuriam appellas: hi ſtatuent hanc cauſam, quam ne in alio quidem probarent: in te iuſtam ad neceſſitudinẽ uiolandam uideri? qui ſi ſummã iniuriam ab illo accæpiſti: tamen quoniam quæſtor eius fuiſti: nõ potes eum ſine ulla uituperatione accuſare. ſi uero nulla tibi facta eſt iniuria: ſine ſcelere eum accuſare non potes. quare cum incertum ſit de iniuria: quenquã eſſe horum putas: qui non malit te ſine uituperatione, quàm cum ſcelere diſcedere? at uide quid differat inter meam opinionem ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior ſis: hac una in re te mihi anteferri putas oportere: quòd quæſtor illius fueris. ego ſi ſuperior cæteris rebus eſſes: te hanc unam ob cauſam accuſatorem repudiari putarem oportere. ſic enim à maioribus noſtris accæpimus: Prętorẽ quæſtori ſuo, parentis loco eſſe oportere: nullam neq; iuſtiorem, neq; grauiorẽ cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri: quàm coniunctionẽ ſortis, quàm prouinciæ, quàm officij, quàm publicã muneris ſocietatem. quãobrem ſi iure eum poſſis accuſare: tamen, cum is tibi parentis numero fuiſſet: id pie facere nõ poſſes. cum uero neq; iniuriã acceperis: & Prætori tuo periculum crees, fatearis neceſſe eſt, te illi iniuſtũ impiumq; bellum inferre conari. etenim iſta quæſtura ad eã rem ualet: ut elaborandũ tibi in ratione reddẽda ſit: quamobrẽ, qui quæſtor eius fueris, accuſes. non ut ob eã ipſam cauſam poſtulãdum ſit: ut tibi potiſſimũ accuſatio detur. neq; ferè unquam uenit in contentionẽ de accuſando qui quæſtor fuiſſet, quin repudiaretur. itaq; neq; L. Philoni in C. Seruiliũ nominis deferendi poteſtas eſt data: neq; M. aurelio Scauro in L. Flaccum: neq; Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatẽ repudiatus eſt: ſed ne libido uiolandæ neceſſitudinis authoritate iudicum comprobaretur. atque ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit: ut tu mecum. quæſtor enim Albutij fuerat: ut tu Verris. Iulius hoc ſecũ authoritatis ad accuſandũ afferebat: quòd ut hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cauſam acceſſerat. ſemper hæc cauſa plurimum ualuit: ſemper hæc ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationum cõmodis, inimicitias ſuſcipere: ad periculum accedere, operam, ſtudium, laborẽ interponere. etenim ſi probabilis eſt eorum cauſa, qui iniurias ſuas perſequi uolũt: qua in re dolori ſuo non Reipub. commodis ſeruiunt: quãto illa cauſa honeſtior? quæ non ſolum probabilis uideri, ſed etiam grata eſſe debet: nulla priuatim accæpta iniuria, ſociorum atq; amicorum Po. Rom. dolore atque iniurijs commoueri. Nuper cum in P. Gabinium uir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet: & contra Q. Cæcilius peteret, iſq; ſe ueteres inimicitias iãdiu ſuſcæptas perſequi diceret: cum authoritas & dignitas Piſonis ualebat plurimum: tum illa erat cauſa iuſtiſſima: quòd eũ ſibi Achæi patronum

tronum

tronum adoptarant. etenim cum lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum,
atq; amicorum Populi Romani cauſa parata ſit: iniquum eſt, non eum legis
iudicijq; actorem idoneum maxime putari: quem actorem cauſæ ſuæ ſocij,
defenſorémq; fortunarum ſuarum potiſſimum eſſe uoluerunt. an quod ad
commemorandum eſt honeſtius: id ad probandum non multo uideri debet
ęquius? utra igitur eſt ſplendidior? utra illuſtrior commemoratio? accuſa-
ui eum, qui cum quæſtor fueram: qui cum me ſors conſuetudóq; maiorum,
qui cum me deorum hominúmq; iudicium coniunxerat. an, accuſaui roga-
tu ſociorum atque amicorum? delectus ſum ab uniuerſa prouincia: qui eius
iura fortunásq; defenderem. Dubitare quiſquam poteſt: quin honeſtius ſit
eorum cauſa apud quos quæſtor fueris: quàm eum, cuius quæſtor fueris,
accuſare? clariſſimi uiri noſtræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi am-
pliſſimum pulcherrimúmq; ducebant: ab hoſpitibus clientibúsq; ſuis, ab
exteris nationibus, quæ in amicitiam Populi Rom. ditionémq; eſſent: iniu-
rias propulſare: eorúmq; fortunas defendere. M. Catonem illum ſapien-
tem, clariſſimum uirum, & prudentiſſimum, cum multis graues inimicitias
geſſiſſe accæpimus, propter Hiſpanorum, apud quos Conſul fuerat: iniu-
rias. nuper Cn. Domitium ſcimus Decimo Syllano diem dixiſſe propter
unius hominis Egritomari paterni amici, atq; hoſpitis iniurias. neque enim
magis animos hominum nocentium res unquam ulla commouit: quàm hæc
maiorum conſuetudo longo interuallo repetita, atq; relata. ſociorum queri
moniæ delatæ ad hominem non inertiſſimum: ſuſceptę ab eo, qui uidebatur
eorum fortunas fide, diligentiáq; ſua poſſe defendere. hoc timent homines:
hoc laborant: hoc inſtitui atq; adeo inſtitutū referri, ac renouari moleſte fe-
runt. putant fore: uti, ſi paulatim hęc conſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit:
per homines honeſtiſſimos uiroſq; fortiſſimos, non imperitos adoleſcentu-
los, aut illiuſmodi quadruplatores, leges iudiciáq; adminiſtrētur. cuius con
ſuetudinis, atq; inſtituti patres maioréſq; noſtros non pœnitebat: tum cum
P. Lentulus is, qui princeps Senatus fuit: accuſabat M. Aquilium, ſubſcri-
ptore C. Rutilio Rufo: aut cum P. Africanus homo uirtute, fortuna, gloria,
rebus geſtis ampliſſimus: poſtea quàm bis Conſul & Cenſor fuerat, L. Cot
tam in iudicium uocabat. iure tum florebat Populi Romani nomen: iure au
thoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo miraba
tur in Africano illo, quod in me nunc homine paruis opibus, ac facultatibus
prædito, ſimulant ſeſe mirari: cum moleſte ferant. quid ſibi iſte uult? accuſa-
torem ne ſe exiſtimari? qui antea defendere conſueuerat? nunc preſertim, ea
iam ætate, cum ædilitatem petat? ego uero ætatis non modo meæ, ſed mul-
to etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe: & accuſare improbos,
& miſeros calamitoſoſq; defendere. & profecto aut hoc remedium eſt ęgro
tæ, ac propè deſperatę reipublicæ, iudicijſq; corruptis, ac contaminatis pau-
corum uitio ac turpitudine: homines ad legum defenſionem iudiciorúmq;
authoritatem quam honeſtiſſimos, & integerrimos diligentiſſimóſq; acce-
dere: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit: profecto nulla unquam medici
na his tot incommodis reperietur. nulla ſalus Reipub. maior eſt: quàm eos,
qui alterum accuſant: non minus de laude, de honore, de fama ſua, quàm il-
los qui accuſantur: de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. itaq; ſemper ij dili

gentiſſime,laborioſiſſimeq́; accuſarunt:qui ſeipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrati ſunt.quamobrem hoc ſtatuere Iudices debetis,Q.Cecilium, de quo nulla unquam opinio fuerit:nullaq́; in hoc ipſo iudicio expectatio futura ſit:qui neq; ut ante collectam famã conſeruet:neq; uti reliqui temporis ſpem confirmet,laborat:non nimis hanc cauſam ſeuere,non nimis accurate, non nimis diligenter acturum.habet enim nihil:quod in offenſione deperdat:ut turpiſſime flagitioſiſſimeq́; diſcedat. nihil de ſuis ueteribus ornamentis requirit.à nobis multos obſides habet Populus Rom. quos ut incolumes conſeruare,tueri,confirmare,ac recuperare poſſimus:omni ratione erit dimicandum.habet honorem:quem petimus:habet ſpem: quã propoſitam nobis habemus:habet exiſtimationem multo ſudore, labore, uigilijsq́; collectam:ut ſi in hac cauſa noſtrum officium,ac diligentiam probauerimus:hæc quæ dixi,retinere per Po.Ro.incolumia,ac ſalua poſſimus.ſi tantulum offenſum titubatúmq; ſit:ut ea quæ ſingulatim ac diu collecta ſunt: uno tempore uniuerſa perdamus. quapropter Iudices ueſtrum eſt,deligere quem exiſtimetis facillime poſſe magnitudinem cauſæ,ac iudicij ſuſtinere, fide,diligentia,conſilio,authoritate.uos ſi mihi Q.Cecilium antepoſueritis: ego me dignitate ſuperatum nõ arbitrabor. Populus Romanus ne tam honeſtam, tam ſeueram diligentémq; accuſationem,neq; uobis placuiſſe, neq; ordini ueſtro placere,arbitretur:prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

QVOD ERAT OPTANDVM MAXIme Iudices: & quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis,infamiámq; iudiciorũ ſedandam, maxime pertinebat:id non humano conſilio,ſed propè diuinitus datum,atque oblatũ uobis ſummo Reipublicæ tempore uidetur.inueterauit enim iam opinio pernicioſa Reipublicæ,uobisq́; periculoſa: quæ non modo Romę,ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebuit:his iudicijs, quæ nunc ſint: pecunioſum hominem, quamuis ſit nocens, neminem poſſe damnari.nũc in ipſo diſcrimine ordinis iudiciorúmq; ueſtrorum, cum ſint parati, qui concionibus & legibus,hanc inuidiã Senatus inflammare conentur:reus in iudicium adductus eſt C.Verres,homo uita atque factis,omnium iam opinione damnatus,pecuniæ magnitudine,ſua ſpe,ac prædicatione abſolutus.huic ego cauſæ Iudices,cum ſumma uoluntate,& expectatione Populi Romani actor acceſſi:non ut augerem inuidiam ordinis, ſed ut infamiæ communi ſuccurrerem. adduxi enim hominẽ: in quo reconciliare exiſtimationem iudiciorũ amiſſam:redire in gratiã cum Po. Rom.ſatiſfacere exteris nationibus poſſetis:depeculatorẽ ærarij, uexatorem Aſiæ,atq; Pamphyliæ,prædonẽ iuris urbani, labem atq; perniciem prouinciæ Siciliæ. de quo ſi uos ſeuere,religioſeq́; iudicaueritis:authoritas

ea,quæ

ea,quę in uobis remanere debet:hęrebit.ſin iſtius ingentes diuitiæ iudiciorū religionē,ueritatémq́ perfregerint:ego hoc tamē aſſequar:ut iudicium potius Reip.q̄ aut reus iudicibus,aut accuſator reo defuiſſe uideatur.equidē,ut de me confitear Iudices:cū multæ mihi à C.Verre inſidiæ terrą maríq́ factę ſint:quas partim mea diligentia deuitarim:partim amicorū ſtudio,officióq́ repulerim:nunq̄ tamē,neq́ tantum periculū mihi adire uiſus ſum:neq́ tantopere pertimui:ut nunc in ipſo iudicio.neq́ tantū me expectatio accuſationis meę,concurſusq́ tantæ multitudinis,quibus ego rebus uehementiſſime perturbor:commouet:quantū iſtius inſidiæ nefarię:quas uno tēpore mihi, uobis,M.Glabrioni prętori,ſocijs,exteris natiōibus,ordini,nomini deniq́ Senatorio facere conat̄.qui ita dictitat:ijs eſſe metuendum,qui quod ipſis ſolis ſatis eſſet:ſurripuiſſent:ſe tantū rapuiſſe:ut id multis ſatis eſſe poſſit.nihil eſſe tam ſanctū:quod non uiolari:nihil tam munitū,quod nō expugnari pecunia poſſit.quòd ſi q̄ audax eſt ad conandū:tā eſſet obſcurus in agendo:fortaſſe aliqua in re nos aliquando fefelliſſet.uerū hoc adhuc percōmode cadit: q̄ cū incredibili eius audacia ſingularis ſtultitia coniuncta eſt.nā ut apertus in corripiendis pecunijs fuit:ſic in ſpe corrūpendi iudicij perſpicua ſua conſilia,conatusq́ omnibus fecit.ſemel ait ſe in uita pertimuiſſe:tū cū primū reus à me factus ſit:q̄ cū è prouincia recens eſſet:inuidiáq́ & infamia nō recenti, ſed uetere ac diuturna flagraret:tum ad iudiciū corrumpendū tempus alienū offenderet.itaq́ cū ego diem in Siciliā inquirendi perexiguā poſtulauiſſem: inuenit iſte qui ſibi in Achaiā biduo breuiorē diem poſtularet:non ut idem conficeret diligentia,& induſtria ſua:quod ego meo labore,& uigilijs conſecutus ſum.etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brunduſiū quidē ꝑuenit:ego Siciliā totā quinquaginta diebus ſic obij:ut omniū populorū,priuatorúmq́ literas,iniuriasq́ cognoſcerē.ut perſpicuū cuiuis eſſe poſſit:hominē ab iſto quæſitū eſſe:nō qui reum ſuū adduceret:ſed qui meū tempus obſideret. nūc homo audaciſſimus,atq́ amentiſſimus hoc cogitat.intelligit me ita paratū, atq́ inſtructū in iudiciū uenire:ut nō modo in auribus ueſtris, ſed in oculis omniū ſua furta , atq́ flagitia defixurus ſim. uidet Senatores multos eſſe teſtes audacię ſuæ:uidet multos equites Romanos: frequentes præterea ciues atq́ ſocios, q̄bus ipſe inſignes iniurias fecerit:uidet etiā tot graues ab amiciſſimis ciuitatibus legationes cū publicis authoritatibus,ac teſtimonijs conueniſſe.quæ cū ita ſint: uſq́ eo de omnibus bonis male exiſtimat:uſq́ eo Senatoria iudicia ꝑdita profligatáq́ eſſe arbitrat̄:ut hoc palā dictitet:nō ſine cauſa ſe cupidū pecuniæ fuiſſe:quoniā tantū in pecunia præſidiū experiat̄ eſſe: ſeſe(id quod difficillimū fuerit)tempus ipſum emiſſe iudicij ſui: quo cętera facilius emere poſſet:ut quoniā criminū uim ſubterfugere nullo modo poterat:procellā temporis deuitaret.q̄ ſi non modo in cauſa , uerū in aliquo honeſto prēſidio, aut in alicuius eloquentia aut gratia,ſpem aliquā collocaſſet: profecto nō hęc omnia colligeret,atq́ aucuparet̄:non uſq́ eo deſpiceret, cōtemneretq́ ordinē ſenatoriū: ut arbitratu eius deligeret̄ ex Senatu, qui reus fieret:qui dū hic quę opus eſſent:compararet:cauſam interea ante eū diceret.quibus ego rebus quid iſte ſperet:& quo animū intendat:facile ꝑſpicio. q̄obrem uero ſe confidat aliquid perficere poſſe hoc Glabrione prętore : & hoc conſilio,intelligere non poſſum.unū illud intelligo:quod prętor in re-

iectione iudicũ iudicauit: ea ſpe iſtum fuiſſe præditũ: ut omnem rationẽ ſalutis in pecunia poneret: hoc erepto prẹſidio, ut nullã ſibi rem adiumento fore arbitraretur. etenim quod eſt ingeniũ tantum? quę tanta facultas dicendi, & copia? quæ iſtius uitã tot uitijs flagitijsq́ꝫ conuictam, iampridẽ omnium uoluntate, iudicioq́ꝫ damnatã, aliqua ex parte poſſit defendere? cuius ut adoleſcentiæ maculas ignominiasq́ꝫ prætereã: quæſtura primus gradus honoris quid aliud habet in ſe: niſi Cn. Carbonẽ ſpoliatũ à quæſtore ſuo pecunia publica? nudatũ & proditum Conſulem? deſertum exercitũ? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinẽ, religionémq́ꝫ uiolatam? cuius legatio exitium fuit Aſiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt: cum in Cn. Dolabellã ſcelus ſuũ illud priſtinum renouauit, & inſtaurauit quæſtoriũ: cum eũ, cui legatus, & pro quæſtore fuiſſet: & in inuidiã ſuis maleficijs adduxit: & in ipſis periculis non ſolum deſeruit: ſed etiã oppuguauit, ac prodidit. cuius prætura urbana ædiũ ſacrarũ fuit, publicorúmq́ꝫ operũ depopulatio: ſimul in iure dicendo bonorũ poſſeſſionúmq́ꝫ contra omnium inſtituta addictio, & condonatio. iam uero omnium uitiorꝫ ſuorum plurima & maxima conſtituit monimenta, & indicia in prouincia Sicilia: quã iſte per trienniũ ita uexauit, ac perdidit: ut ea reſtitui in antiquũ ſtatum nullo modo poſſit: uix autem per multos annos, innocentesq́ꝫ Prætores aliqua ex parte recreari aliquando poſſe uideatur. hoc prætore Siculi neq́ꝫ ſuas leges, neq́ꝫ noſtra Senatuſconſulta, neq́ꝫ communia iura, tenuerunt. tantũ quiſq́ꝫ habet in Sicilia: quantũ hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentiã ſubterfugit: aut ſatietati ſuperfuit. nulla res per trienniũ, niſi ad nutum iſtius iudicata eſt: nulla res cuiuſquã tam patria, atq́ꝫ auita fuit: quæ nõ ab eo, imperio iſtius abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorũ bonis nouo nefarióq́ꝫ inſtituto coactæ: ſocij fideliſſimi in hoſtiũ numero exiſtimati: ciues Romani ſeruilẽ in modũ cruciati, & necati: homines nocentiſſimi propter pecuniam iudicio liberati: honeſtiſſimi, atq́ꝫ integerrimi abſentes rei facti, indicta cauſa damnati, & eiecti: portus muniſſimi, maximæ tutiſſimæq́ꝫ urbes, piratis, prædonibusq́ꝫ patefactæ: nautæ, militesq́ꝫ Siculorum, ſocij noſtri, atq́ꝫ amici fame necati: claſſes optimæ, atq́ꝫ opportuniſſimæ cũ magna ignominia Populi Ro. amiſſæ & perditę. idem iſtæ prætor monumenta antiquiſſima partim Regum locupletiſſimorꝫ, quę illi ornamento urbibus eſſe uoluerunt: partim etiam noſtrorũ Imperatorũ, quę uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt: aut reddiderunt: ſpoliauit: nudauitq́ꝫ omnia. neq́ꝫ hoc ſolũ in ſtatuis publicis, ornamentisq́ꝫ fecit: ſed etiã delubra omnia ſanctiſſimis religionibus conſecrata, depeculatus eſt. deũ deniq́ꝫ nullũ Siculis, qui ei paulo magis affabre, atq́ꝫ antiquo artificio factus uideretur: reliquit. in ſtupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare pudore deterreor. ſimul illorꝫ calamitatẽ commemorando augere nolo: quibus liberos coniugesq́ꝫ ſuas integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitũ eſt. at enim hæc ita commiſſa ſunt ab iſto: ut non cognita ſint ab omnibus. hominem eſſe arbitror neminem: qui nomen iſtius audierit: quin facta quoq́ꝫ eius nefaria commemorare poſſit. ut mihi magis timendũ ſit: ne multa crimina prætermittere: q̃ nequa in iſtũ fingere exiſtimer. neq́ꝫ enim mihi uidetur hęc multitudo, quę ad audiendũ conuenit: cognoſcere ex me cauſam

uoluiſſe:

uoluiſſe:ſed ea,quę ſcit:mecū recognoſcere.quæ cum ita ſint:iſte homo amens, ac perditus alia mecū ratione pugnat.non id agitur:ut alicuius eloquentiā mihi opponat:non gratia,non authoritate cuiuſquā, non potentia nititur. ſimulat his ſe rebus confidere.ſed uideo quid agat:neq; enim agit occultiſſime:proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominū arrogantiū nomina:qui nō tam me impediunt:quòd nobiles ſunt: q̃ adiuuant:quòd noti ſunt:ſimulat ſe eorū pręſidio confidere:cū interea aliud quiddā iamdiu machinetur.quam ſpē nunc habeat in manibus:& quid moliatur, breuiter iā Iudices exponā:ſed prius ut ab initio res ab eo conſtituta ſit:quæſo cognoſcite. Vt primū è prouincia redijt:redemptio eſt huius iudicij facta grandi pecunia:manſit in cōditione atq; pacto uſq; ad eum finē:dum Iudices reiecti ſunt. poſteaq̃ reiectio iudicū facta eſt:quod & in ſortitione,iſtius ſpem fortuna Populi Ro.& in reijciendis iudicibus,mea diligentia iſtorū impudentiā uicerat:renunciata eſt tota conductio. præclare ſe res habebat: libelli nominū ueſtrorum conſilijq; huius,in manibus erant omniū:nulla nota,nullus color,nullæ ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe.cū iſte repente ex alacri,atq; lęto,ſic erat humilis,atq; demiſſus:ut nō modo Populo Ro.ſed etiam ſibi ipſe condemnatus uideretur.ecce autē repente,his diebus paucis,comitijs Conſularibus factis, eadē illa uetera conſilia pecunia maiore repetuntur:eædemq; ueſtrę famę,fortuniſq; omnium inſidię per eoſdē homines comparantur.quæ res primo Iudices pertenui nobis argumento, indicióq; patefacta eſt. poſt aperto ſuſpitionis introitu ad omnia intima iſtorū conſilia ſine ullo errore peruenimus.nā ut Hortenſius COS.deſignatus domū reducebatur è campo,cū maxima frequentia à multitudine: fit obuiā caſu ei multitudini C.Curio:quē ego hominē honoris potius,q̃ contumelię cauſa nominatū uolo.etenim ea dicā:quæ ille ſi commemorari noluiſſet:nō tanto in conuentu,tam aperte,palámq; dixiſſet:quę tamē à me pedetentim cautéq; dicentur:ut amicitiæ noſtræ,& dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur.uidet ad ipſum fornicem Fabianū in turba Verrem:appellat hominē: & ei uoce maxima uictoriam gratulatur:ipſi Hortenſio,qui Conſul erat factus:propinquis neceſſarijſq; eius,qui tū aderant,uerbū nullū facit: cū hoc conſiſtit:hunc amplexatur:hūc iubet ſine cura eſſe.renuncio inquit tibi, te hodiernis comitijs eſſe abſolutū.quod cū tam multi homines honeſtiſſimi audiſſent:ſtatim ad me defertur. immo uero, ut quiſq; me uiderat,narrabat.alijs illud indignū, alijs ridiculū uidebatur.ridiculū ijs, qui iſtius cauſam in teſtiū fide,in criminū ratione, in iudicū poteſtate,nō in comitijs Conſularibus poſitā arbitrabantur. indignū ijs,qui altius perſpiciebant:&hanc gratulationē ad iudiciū corrumpendū ſpectare arbitrabātur.etenim ſic ratiocinabantur:ſic honeſtiſſimi homines inter ſe, & mecū loquebantur:aperte iam & perſpicue nulla eſſe iudicia:qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatū putabat:is poſteaq̃ defenſor eius Conſul eſt factus,abſoluitur.quid igitur? ꝙ tota Sicilia,ꝙ omnes Siculi,omnes negociatores,omnes publicę,priuatęq; literę Romę ſunt:nihil ne id ualebit? nihil,inuito COS.deſignato.quid Iudices? non crimina,nō teſtes,non exiſtimationē Populi Ro.ſequentur? nō:omnia in unius poteſtate,ac moderatione uertentur.uere loquar Iudices,uehementer me hæc res cōmouebat.optimus enim quiſq; ita loquebatur:iſte quidē tibi eripietur:ſed nos nō tenebimus iudicia diutius.etenim quis poterit Verre abſoluto de tranſferendis iudicijs recuſare? erat omni-

bus moleſtũ:neq; eos tã iſtius perditi ſubita lætitia, q̃ hominis ampliſſimi,no-
ua gratulatio commouebat. cupiebã diſſimulare, me id moleſte ferre:cupiebã
animi dolorẽ uultu tegere,& taciturnitate cælare.ecce autẽ illis ipſis diebus,cũ
prætores deſignati ſortirentur:& M.Metello obtigiſſet:ut is de pecunijs repe
tundis quæreret:nunciatur mihi, tantã iſti gratulationẽ eſſe factã:ut is quoq;
domũ pueros mitteret:qui uxori ſuæ nunciarent.ſanè ne hæc quidem res mihi
placebat:neq; tãtopere quid in hac ſorte metuendũ mihi eſſet:intelligebã. unũ
illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi,reperiebã:fiſcos complu-
res cũ pecunia Sicilienſi à quodã ſenatore ad equitem Romanũ eſſe tranſlatos:
ex his quaſi X fiſcos ad ſenatorẽ illum relictos eſſe comitiorum nomine:diui-
ſores omniũ tribuum noctu ad iſtũ uocatos.ex quibus quidã,qui ſe omnia mea
cauſa facere debere arbitrabatur:eadem illa nocte ad me uenit,demonſtrat qua
iſte oratione uſus eſſet:commemoraſſe iſtũ quã liberaliter eos tractaſſet etiã an
tea:cũ ipſe prętura petiſſet:& proximis conſularibus,prętorijsq; comitijs:de-
inde eſſe pollicitũ quantũ uellent pecuniæ:ſi me ædilitate deieciſſent. hoc alios
negaſſe audere:alios reſpondiſſe, nõ putare id perfici poſſe.inuentũ tamen eſſe
fortẽ amicũ, ex eadẽ familia Q.Verrẽ Romilia,ex optima diuiſorũ diſciplina,
patris iſtius diſcipulũ, atq; amicũ: qui HS quingentis millibus depoſitis, id ſe
perfecturũ polliceretur:& fuiſſe tamẽ nonnullos,qui ſe unà facturos eſſe dice-
rent.quæ cum ita eſſent:ſanè beneuolo animo me, ut magnopere cauerẽ, præ-
monebat.ſollicitabar rebus maximis uno,atq; eoperexiguo tempore.urgebãt
comitia. & his ipſis oppugnabar grandi pecunia.inſtabat iudiciũ. ei quoq; ne-
gocio fiſci Sicilienſes minabantur.agere,quę ad iudiciũ pertinebant libere,co-
mitiorũ metu deterrebar.petitioni toto animo ſeruire, propter iudiciũ non lice
bat.minari deniq; diuiſoribus ratio nõ erat:propterea,ꝙ eos intelligere uide-
bã, me hoc iudicio diſtrictũ,atq; obligatũ futurũ.atq; hoc ipſo tempore Sicu-
lis denunciatũ eſſe audio,primũ ab Hortenſio,domũ ad illum ut uenirent:Sicu
los ſanè in eo liberos fuiſſe:qui quamobrẽ accerſerentur,cũ intelligerent:nõ ue
niſſe.interea comitia noſtra,quorũ iſte ſe,ut cæterorũ hoc anno comitiorũ,do-
minũ eſſe arbitrabatur:haberi cœpta ſunt.curſare iſte homo potẽs,cũ filio blan
do & gratioſo circũ tribus:paternos amicos,hoc eſt diuiſores appellare omnes,
& conuenire. quod cũ eſſet intellectũ & animaduerſum:fecit animo libentiſſi-
mo Populus Ro.ut cuius diuitię me de fide deducere non potuiſſent:ne eiuſdẽ
pecunijs de honore deijcerer.poſteaquam illa petitionis magna cura liberatus
ſum:animo cœpi multo magis uacuo,ac ſoluto,nihil aliud niſi de iudicio agere,
& cogitare.reperio Iudices hęc ab iſtis conſilia inita,& conſtituta:ut quacunq;
opus eſſet ratione:res ita duceretur:ut apud M.Metellũ prætorẽ cauſa dicere-
tur. in eo eſſe hęc commoda:primũ M.Metellũ amiciſſimũ:deinde Hortenſiũ
COS.non ſolũ,ſed etiã Q.Metellũ, qui q̃ iſti ſit amicus:attendite. dedit enim
prærogatiuã ſuæ uoluntatis eiuſmodi:ut iſti pro pręrogatiuis iã reddidiſſe ui-
deatur.an me taciturũ tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto reip.exiſtima
tioniſq; meæ periculo cuiquã conſulturũ potius, q̃ officio & dignitati meę? ac-
cerſit alter COS.deſignatus Siculos:ueniunt nonnulli:propterea ꝙ L.Metel
lus eſſet prætor in Sicilia:cũ ijs ita loquitur:ſe Conſulẽ eſſe, fratrẽ ſuum,alterũ
Siciliã prouinciã obtinere,alterũ eſſe quæſiturũ de pecunijs repetundis:Verri
ne noceri poſſit multis rationibus eſſe prouiſum.quid eſt quæſo Metelle iudi-

cium

ciũ corrumpere,ſi hoc non eſt?teſtes preſertim Siculos,timidos homines,& afflictos non ſolũ authoritate deterrere:ſed etiã conſulari metu, & duorũ prætorũ poteſtate?quid faceres pro homine innocente & propinquo?cũ propter hominẽ perditiſſimũ,atq; alieniſſimũ de officio,ac dignitate decedis?& committis,ut quod ille dictitat:alicui qui te ignorat:uerũ eſſe uideatur?nã hoc Verrem dicere aiebant:te non fato,ut cæteros ex ueſtra familia,ſed opera ſua Conſulẽ factũ.duo igitur COS.& quęſitor erunt ex illius uoluntate.non ſolũ effugiemus inquit hominẽ in quęrendo nimiũ diligentẽ,nimium ſeruientẽ populi exiſtimationi,M.Glabrionẽ:accedet nobis etiam illud:iudex eſt M.Ceſonius Collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quẽ minime expediat eſſe in eo conſilio:quod conemur aliqua ratione corrumpere:propterea qùod iã antea, cũ iudex in Iuniano conſilio fuiſſet:turpiſſimũ illud facinus,nõ ſolũ grauiter tulit:ſed etiã in mediũ protulit.hunc iudicem ex Cal.Ian.non habebimus.Q.Manliũ,& Q.Cornificiũ duos ſeueriſſimos,atq; integerrimos iudices,ꝙ Trib.Pl. tũ erunt:iudices nõ habebimus.P.Sulpitius iudex triſtis & integer,magiſtratũ ineat neceſſe eſt nonis Decẽbribus.M.Crepercius ex acerrima illa equeſtri familia,& diſciplina.L.Caſſius ex familia tum ad cæteras res,tum ad iudicandũ ſeueriſſima,Cn.Tremellius homo ſumma religione, & diligentia,tres hi homines ueteres Tribuni militares ſunt deſignati:ex Cal.Ian.non iudicabunt.ſubſortiemur etiã in M.Metelli locum,quoniã is huic ipſi quæſtioni præfuturus eſt.ita ſecundũ Cal.Ianu.& prætore,& propè toto conſilio commutato,magnas accuſatoris minas,magnámq; iudicij expectationẽ ad noſtrũ arbitriũ,libidinémq; eludemus. Nonæ ſunt hodie ſextiles:hora nona conuenire cœpiſtis.hunc diẽ iam ne numerant quidẽ.decem dies ſunt ante ludos uotiuos:quos Cn.Pompeius facturus eſt.hi ludi dies quindecim auferent:deinde continuo Romani conſequẽtur.ita propè XL diebus interpoſitis,tũ deniq; ſe ad ea, quæ à nobis dicta erunt:reſponſuros eſſe arbitrantur.deinde ſe ducturos,& dicendo,& excuſando facile ad ludos Victoriæ.cum his plebeios eſſe coniunctos:ſecundũ quos aut nulli,aut pauci, dies ad agendũ futuri ſunt.ita defeſſa,ac refrigerata accuſatione rẽ integrã ad M.Metellũ prętorẽ eſſe uenturã.quẽ ego hominẽ ſi eius fidei diffiſus eſſem:iudicem non retinuiſſem.nunc tamẽ eo animo ſum:ut eo iudice quã prætore hanc rẽ tranſigi malim:& iurato ſuã, quàm iniurato aliorũ tabellas cõmittere.nunc ego iudices iã uos conſulo:quid mihi faciendũ putetis.id enim conſilij mihi profecto taciti dabitis:quod egomet mihi neceſſario capiendũ intelligo. ſi utar ad dicendũ meo legitimo tempore:mei laboris,induſtrię,diligentięq; capiã fructũ:& ex accuſatione perficiã:ut nemo unquã poſt hominũ memoriã paratior,uigilãtior, compoſitior ad iudiciũ ueniſſe uideatur.ſed in hac laude induſtriæ meę,reus ne elabatur,ſummũ periculũ eſt.quid eſt igitur,quod fieri poſſit?non obſcurum opinor,neq; abſconditũ.fructum iſtũ laudis,qui ex perpetua oratione percipi potuit:in alia tempora reſeruemus.nunc hominẽ tabulis,teſtibus,priuatis,publicisq; literis,authoritatibusq; accuſemus.res omnis mihi tecũ erit Hortenſi.dicam aperte.ſi te mecũ dicendo,ac diluendis criminibus in hac cauſa contendere putarẽ:ego quoq; in accuſando,atq; in explicandis criminibus operã conſumerẽ.nunc quoniã pugnare contra me inſtituiſti:non tã ex tua natura: q̃ ex iſtius tẽpore,& cauſa:malitioſe neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo cõſilio obſiſtere,

tua ratio eſt:ut ſecundũ binos ludos mihi reſpondere incipias.mea,ut ante primos ludos comperendinẽ.ita fiet ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta:meũ hoc conſiliũ neceſſariũ.uerum illud quod inſtituerã dicere,mihi rẽ tecũ eſſe:huiuſmodi eſt.ego cũ hanc cauſam Siculorꝝ rogatu recępiſſem:idq́ꝫ mihi amplũ, & præclarũ exiſtimaſſem:eos uelle meæ fidei diligentiæq́ꝫ periculũ facere,qui innocẽtiæ,abſtinentięq́ꝫ feciſſent:tũ ſuſcępto negocio maius mihi quiddã propoſui:in quo meã in Remp.uoluntatẽ Populus Ro.perſpicere poſſet.nã illud mihi nequaquã dignũ induſtria,conatúq́ꝫ meo uidebatur:iſtũ à me in iudiciũ iam omniũ iudicio condemnatũ uocari:niſi iſta tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in quibuſdã iudicijs uſus es:etiã in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur.nunc uero,quoniã hæc te omnis dominatio, regnũq́ꝫ iudiciorꝝ tantopere delectat:& ſunt homines,quos libidinis,infamiæq́ꝫ ſuæ neqꝫ pudeat,neqꝫ tędeat:qui quaſi de induſtria in odiũ offenſionémqꝫ Populi Ro.irruere uideãtur:hoc me profiteor ſuſcępiſſe:magnũ fortaſſe onus,& mihi periculoſum,ueruntamẽ dignũ in quo omnes neruos ætatis, induſtriæq́ꝫ meę contenderẽ.quoniã totus ordo paucorꝝ improbitate,& audacia premitur: & urgetur infamia iudiciorũ:profiteor huic generi hominũ me inimicũ,accuſatorẽ odioſum,aſſiduũ,acerbum aduerſariũ.hoc mihi ſumo:hoc mihi depoſco: ꝙ agã in magiſtratu, ꝙ & agã ex eo loco, ex quo me Populus Ro.ex Cal.Ian. ſecũ agere de Rep.ac de hominibus improbis uoluit.hoc munus ædilitatis meę Populo Ro.ampliſſimũ,pulcherrimúmqꝫ polliceor.moneo:prædico:ante denuncio:qui aut deponere,aut recipere,aut accipere,aut polliceri,aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe:quiq́ꝫ ad hanc rẽ, aut potentiã, aut impudentiã ſuã profeſſi ſunt:abſtineant in hoc iudicio manus,animosq́ꝫ ab hoc ſcelere nefario.erit tum Conſul Hortenſius cũ ſummo imperio, & poteſtate;ego autẽ ædilis,hoc eſt paulo amplius,q̃ priuatus.tamen hęc huiuſmodi res eſt:quam me acturũ eſſe polliceor,ita Populo Ro.grata, atqꝫ iucunda:ut ipſe COS. in hac cauſa,præ me minus etiam,ſi fieri poſſit,q̃ priuatus eſſe uideatur. omnia nõ modo cõmemorabuntur:ſed etiã expoſitis certis rebus agentur:quę intra decẽ annos,poſteaquã iudicia ad ſenatũ tranſlata ſunt:in rebus iudicãdis nefarie, flagitioſeq́ꝫ facta ſunt.cognoſcet ex me Populus Ro. quid ſit:quãobrem cũ equeſter ordo iudicaret:annos propè quinquaginta continuos nullo iudice equite Ro.iudicante, ne tenuiſſima quidẽ ſuſpitio acceptæ pecuniæ ob rẽ iudicandã conſtituta ſit:quid ſit,ꝙ iudicijs ad Senatoriũ ordinẽ tranſlatis,ſublatáqꝫ Populi Ro.in unumquẽqꝫ noſtrũ poteſtate,Q.Calidius damnatus dixerit:minoris HS XXXM prętoriũ hominẽ honeſte non poſſe damnari. quid ſit,quòd P.Septimio ſenatore damnato Q.Hortenſio prætore de pecunijs repetundis,lis æſtimata ſit eo nomine: ꝙ ille ob rẽ iudicandã pecuniã accæpiſſet: quòd in C.Herennio,ꝙ in C.Popilio ſenatoribus:qui ambo peculatus damnati ſunt:ꝙ in M.Attilio,qui de maieſtate damnatus eſt:hoc planũ factũ eſt:eos pecuniã ob rẽ iudicandã accæpiſſe:ꝙ inuenti ſunt Senatores:qui C.Verre Pr. urbano ſortiente,exirent in eũ reum:quẽ incognita cauſa condemnarent:ꝙ inuentus eſt Senator, qui cũ iudex eſſet:in eodẽ iudicio ab reo pecuniã acciperet, quã iudicibus diuideret:& ab accuſatore, ut reũ damnaret.iam uero quomodo illã labem, ignominiã, calamitatémqꝫ totius ordinis conquerar?hoc factũ eſſe in hac ciuitate:cum Senatorius ordo iudicaret:ut diſcoloribus ſignis,iuratorum

rum

rum hominū ſententiæ notarentur. hæc omnia me diligenter ſeuereq́ꝫ actu-
rum eſſe polliceor. quo me tandē animo fore putetis? ſi quid in hoc ipſo iudi
cio intellexero, ſimili aliqua ratione eſſe uiolatū, atqꝫ commiſſum. cū preſer-
tim planū facere multis teſtibus poſſim: C. Verrē in Sicilia multis audienti-
bus ſępe dixiſſe: ſe habere hominem potentē: cuius fiducia prouinciā ſpolia-
ret: neqꝫ ſibi ſoli pecuniā quærere: ſed ita trienniū illud pręturę Sicilienſis di
ſtributū habere: ut ſecum præclare agi diceret: ſi unius anni quæſtum in rem
ſuam conuerteret: alterū patronis, & defenſoribus ſuis traderet: tertiū illum
uberrimū quęſtuoſiſſimúmqꝫ annū totum iudicibus reſeruaret. ex quo mihi
uenit in mentē illud dicere: quod apud M. Glabrionē nuper cum in reijcien
dis iudicibus commemoraſſem: intellexi uehemēter Populū Ro. commoue
ri. me arbitrari fore: uti nationes exteræ legatos ad Populū Ro. mitterent:
ut lex de pecunijs repetundis iudiciúmqꝫ tolleretur. ſi enim iudicia nulla ſint:
tantū unumquenqꝫ ablaturū putant: quantū ſibi ac liberis ſuis ſatis eſſe arbi
trarētur. nunc quód eiuſmodi iudicia ſint: tantū unumquenqꝫ auferre: quan
tū ſibi, patronis, aduocatis, prętoribus, iudicibus ſatis futurū ſit. hoc profecto
infinitū eſſe. ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatiſfacere poſſe: nocentiſſimæ
uictoriæ non poſſe. O commemoranda iudicia: præclarámqꝫ exiſtimationē
noſtri ordinis: cum ſocij Populi Ro. iudicia de pecunijs repetundis fieri no-
lunt: quę à maioribus noſtris ſociorꝫ cauſa cōparata ſunt. an iſte unquā de ſe
bonā ſpē habuiſſet: niſi de uobis malā opinionē animo imbibiſſet? quo ma-
iore etiā ſi fieri poteſt: apud uos odio eſſe debet: quàm eſt apud Populū Ro.
cū in auaritia, ſcelere, periurio, uos ſui ſimiles eſſe arbitretur. cui loco per deos
immortales iudices conſulite: ac prouidete. moneo, prędicóqꝫ id quod intelli
go, tempus opportuniſſimū uobis hoc diuinitus datū eſſe: ut odio, inuidia,
infamia, turpitudine, totū ordinem liberetis. nulla in iudicijs ſeueritas, nulla
religio, nulla deniqꝫ iam exiſtimantur eſſe iudicia. itaqꝫ à Populo Ro. conte-
mnimur, deſpicimur, graui, diuturnáqꝫ iam flagramus infamia. neqꝫ enim ul
lam aliam ob cauſam Populus Ro. tribunitiā poteſtatē tanto ſtudio requiſi
uit: quā cum poſcebat: uerbo illam poſcere uidebatur: re uera iudicia poſce-
bat. neqꝫ hoc Q. Catulū hominem ſapientiſſimū, atqꝫ ampliſſimū fugit: qui
Cn. Pompeio uiro fortiſſimo, & clariſſimo de tribunitia poteſtate referen-
te, cum eſſet ſententiā rogatus: hoc initio eſt ſumma cū authoritate uſus: pa-
tres conſcriptos iudicia male & flagitioſe tueri. qꝫ ſi in rebus iudicandis Po-
puli Ro. exiſtimationi ſatiſfacere uoluiſſent: nō tantopere homines fuiſſe tri
bunitiam poteſtatē deſideraturos. ipſe deniqꝫ Cn. Pompeius, cū primū con-
cionē ad urbē COS. deſignatus habuit: ubi (id quod maxime expectari uide
batur) oſtendit ſe tribunitiā poteſtatē reſtituturū: factus eſt in eo ſtrepitus,
& grata concionis admurmuratio. idem in eadē concione cū dixiſſet popu-
latas uexatasqꝫ eſſe prouincias: iudicia autē turpia, & flagitioſa fieri: ei rei ſe
prouidere, ac conſulere uelle: tū uero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuā
Populus Ro. ſignificauit uoluntatē. nunc autē homines in ſpeculis ſunt: ob-
ſeruant quemadmodū ſe unuſquiſqꝫ ueſtrum gerat in retinenda religione,
conſeruandiſqꝫ legibus. uident adhuc poſt legem tribunitiā unum ſenatorē
uel tenuiſſimum eſſe damnatū. quod tametſi non reprehendunt: tamen ma-
gnopere quod laudent, nō habent, nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum: ubi

nemo eſt,qui aut poſſit:aut conet̃ corrumpere. hoc eſt iudiciũ in quo uos de reo,Populus Ro.de uobis iudicabit:in hoc homine ſtatuet̃:poſſit ne Senatoribus iudicantibus homo nocẽtiſſimus,pecunioſiſſimusq́; dãnari. deinde eſt huiuſmodi reus:in quo hoĩe nihil ſit,prẹter ſumma peccata,maximámq; pecuniã:ut ſi liberatus ſit:nulla alia ſuſpitio,niſi ea,quẹ turpiſſima eſt:reſidere poſſit.non gratia,non cognatione,nõ alijs recte factis,non deniq; aliquo mediocri uitio,tot tantaq́; eius uitia ſubleuata eſſe exiſtimabunt̃. poſtremo ego cauſam ſic agã Iudices:eiuſmodi res,ita notas,ita teſtatas,ita magnas,ita manifeſtas proferã:ut nemo à uobis ut iſtũ abſoluatis per gratiã conetur contendere.habeo autẽ certam uiam,atq; rationẽ:qua omnes illoꝝ conatus inueſtigare,& conſequi poſſim.ita res à me agetur:ut in eorũ conſilijs omnibus non modo aures hominũ,ſed etiam oculi Po.Ro.intereſſe uideantur.uos aliquot iam per annos conceptã huic ordini turpitudinẽ,atq; infamiã delere,ac tollere poteſtis.conſtat inter omnes:poſt hæc conſtituta iudicia,q̃bus nunc utimur:nullũ hoc ſplendore,atq; hac dignitate conſiliũ fuiſſe.hic ſi quid erit offenſum:omnes homines non iã ex eodẽ ordine alios magis idoneos,quod fieri non poteſt:ſed aliũ omnino ordinẽ ad res iudicandas quẹrendũ arbitrabuntur.quapropter primũ ab dijs ĩmortalibus, quod ſperare mihi uideor: hoc idẽ Iudices peto:ut in hoc iudicio nemo improbus prẹter eũ,qui iampridẽ inuentus eſt:reperiat̃.deinde ſi plures ĩprobi fuerint: hoc uobis, hoc Po. Ro.Iudices confirmo:uitã mehercule mihi prius,q̃ uim perſeuerãtiámq; ad illoꝝ improbitatẽ perſequendã defuturam.uerũ quod ego laboribus,periculis, inimicitijsq́; meis, tum cũ admiſſum erit:dedecus ſeuere me perſecuturũ eſſe polliceor:id ne accidat tu tua ſapientia, authoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere.ſuſcipe cauſam iudicioꝝ:ſuſcipe cauſam ſeueritatis,ĩtegritatis,fidei,religionis:ſuſcipe cauſam Senatus:ut is hoc iudicio probatus, cũ Po.Ro.& in laude,& in gratia eſſe poſſit.cogita qui ſis,quo loco,q̃d dare Po.Ro.quid reddere maioribus tuis debeas.fac tibi paternæ legis Aciliẹ ueniat in mentẽ:qua lege Po.Ro.de pecunijs repetundis,optimis iudicijs,ſeueriſſimisq́; iudicibus uſus eſt.circunſtãt te ſummẹ authoritates:quæ te obliuiſci laudis domeſticæ nõ ſinãt:quæ te dies noctesq́; commoneant:fortiſſimũ tibi patrem, ſapientiſſimũ auum,grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim,& acrimoniã cẹperis ad reſiſtendũ hominibus audaciſſimis:ſi aui Sceuolẹ prudentiã ad proſpiciendas inſidias:quẹ tuæ,atq; horum famæ comparantur:ſi ſoceri Scauri conſtantiã:ut ne quis te de uera,& certa poſſit ſententia dimouere:intelliget Po.Ro.integerrimo,atq; honeſtiſſimo Prætore,delectoq́; conſilio,nocenti reo magnitudinẽ pecuniẹ plus habuiſſe momenti ad ſuſpitionẽ criminis,q̃ ad rationẽ ſalutis.mihi certũ eſt nõ committere,ut in hac cauſa Prẹtor nobis,conſiliúmq; mutet̃. non patiar rẽ in id tẽpus adduci:ut Siculi,quos adhuc ſerui deſignatoꝝ COSS.nõ mouerunt: cũ eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent:eos tũ lictores Conſulũ uocent: ut homines miſeri,antea ſocij,atq; amici Po.Ro.nunc ſerui ac ſupplices,non modo ius ſuum, fortunasq́; omnes eorũ imperio amittant:uerum etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto cauſa à me perorata XL diebus interpoſitis,tum nobis deniq; reſpondeant:cũ accuſatio noſtra in obliuionẽ diuturnitatis adducta ſit.nõ committã,ut tum res iu

dicetur: cũ hæc frequentia totius Italię Roma diſceſſerit: quæ conuenit uno tempore undiq;, comitiorũ, iudiciorũ, cenſendiq́; cauſa. huius iudicij, & laudis fructum, & offenſionis periculũ, ueſtrum, laborem ſollicitudinémq; noſtram, ſcientiam quid agatur, memoriámq; quid à quoq; dictum ſit, omniũ puto eſſe oportere. faciã hoc non nouũ: ſed ab his qui nunc principes noſtrę ciuitatis ſunt, ante factũ: ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouũ Iudices cognoſcetis: q́ ita teſtes conſtituã: ut crimen totum explicem. ubi id interrogãdo, argumentis atq; oratione firmauero: tum teſtes ad crimen accommodẽ: ut nihil inter illam uſitatã accuſationẽ, atq; hanc nouã interſit: niſi q́ in illa tunc, cũ omnia dicta ſunt: teſtes dantur: hic in ſingulas res dabuntur: ut illis quoq; eadẽ interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq́; ſit. ſi quis erit, qui perpetuã orationẽ, accuſationémq; deſideret: altera actione audiet. nunc id quod facimus, ea ratione facimus: ut malitiæ illorũ, conſilio noſtro occurramus: neceſſario fieri intelligant. hæc primæ actionis erit accuſatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinoſe, multa crudeliter, in ciues Ro. atq; in ſocios, multa in deos, hominésq; nefarie fecerit: tum præterea quadringenties ſextertiũ ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus, hoc tabulis, priuatis publicisq́; authoritatibus, ita uobis planum faciemus: ut hoc ſtatuatis: etiam ſi ſpatiũ ad dicendum noſtro commodo, uacuosq́; dies habuiſſemus: tamen oratione longa nihil opus fuiſſe.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III. ORATIO VI.

NEMINEM VESTRVM IGNORARE arbitror Iudices: hunc per hoſce dies ſermonẽ uulgi, atq; hanc opinionẽ Po. Ro. fuiſſe: C. Verrem altera actione reſponſurũ non fuiſſe: neq; ad iudiciũ affuturum. quæ fama non idcirco ſolũ emanarat: q́ iſte certe ſtatuerat, ac deliberauerat, nõ adeſſe: uerũ etiam, q́ nemo quenq̃ tam audacẽ, tam amentẽ, tam impudentem fore arbitrabatur: qui tã nefarijs criminibus, tã multis teſtibus euictus, ora iudicũ aſpicere, aut os ſuũ Po. Ro. oſtendere auderet. eſt idem Verres qui fuit ſemper: ut ad audendũ proiectus: ſic paratus ad audiendũ. præſto eſt: reſpondet: defenditur. ne hoc quidẽ ſibi reliqui fecit: ut in rebus turpiſſimis, cum manifeſto teneatur: ſi reticeat, & abſit: tamẽ impudentiæ ſuæ pudentem exitum quæſiſſe uideatur. patior Iudices, & non moleſte fero: me laboris mei, uos uirtutis ueſtræ fructum eſſe laturos. nam ſi iſte id feciſſet: quod primo ſtatuerat: ut non adeſſet: minus aliquanto quàm mihi opus eſſet: cognoſceretur: quid ego in hac accuſatione comparanda, cõſtituendáq; elaboraſſem. ueſtra uero laus tenuis planè, atq; obſcura Iudices eſſet. neq; enim hoc à uobis Po. Ro. expectat: neq; eo poteſt eſſe contentus: ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit: & ſi fortes fueritis in eo: quem nemo ſit auſus defendere, immo uero adſit, reſpõdeat, ſummis opibus, ſummo

ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur: certet mea diligētia cum illorum omnium cupiditate: ueſtra integritas cum iſtius pecunia: teſtium cōſtantia, cum illius patronorum minis, atq; potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contentionem certamenq́; uenerint. abſens ſi iſte eſſet damnatus: non tam ipſe ſibi conſuluiſſe, q̃ inuidiſſe ueſtræ laudi uideretur. neq; enim ſalus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri poteſt: q̃ Populum Roma. intelligere: diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, Rempu. Senatorio conſilio maxime poſſe defendi. neq; tanta fortunis omnium pernicies poteſt accedere: q̃ opinione Populi Ro. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaq; mihi uideor magnam, & maxime ægram, & prope depoſitam Reip. partem ſuſcepiſſe: neque in eo magis meæ q̃ ueſtræ laudi exiſtimationiq́; ſeruiſſe. acceſſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq́; tollendam: ut cum hæc res pro uoluntate Populi Ro. eſſet iudicata: aliqua ex parte mea diligētia conſtituta authoritas iudiciorum uideretur. poſtremo ut eſſet hoc iudicatum: vt finis aliquando iudiciarię controuerſiæ conſtitueretur. etenim ſine dubio Iudices in hac cauſa, ea res in diſcrimen adducitur. reus eſt enim nocentiſſimus, qui ſi condemnatur: deſinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum poſſe. ſin abſoluitur, deſinemus nos de iudicijs transferēdis recuſare. tametſi de abſolutione iſtius, neq; ipſe iam ſperat: nec Populus Ro. metuit. De impudentia ſingulari, ꝙ adeſt, ꝙ reſpondet, ſunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atque amentia ne hoc quidem mirandum uidetur. multa enim & in deos, & in homines impie nefarieq́; cōmiſit. quorum ſcelerum pœnis agitatur: & à mente conſilioq́; deducitur. agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Romanorum: quos partim ſecuri percuſſit: partim in uinculis necauit: partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem ſuſtulit. rapiunt eum ad ſupplicium dij patrij: ꝙ iſte inuentus eſt, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret: & parentes precium pro ſepultura liberûm poſceret. religiones uero, cerimoniæq́; omnium ſacrorum, fanorumq́; uiolatæ, ſimulacraq́; deorum, quæ non modo ex ſuis tēplis ablata ſunt: ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa, atq; abdita: conſiſtere eius animum ſine furore atque amentia non ſinunt. neque iſte mihi uidetur ſe ad damnationem offerre ſolum: neque hoc auaritię ſupplicio communi, qui tot ſceleribus ſe obſtrinxerit, contentus eſſe: ſingularem quandam pœnam iſtius immanis, atque importuna natura deſiderat. non id ſolū quęritur, ut iſto damnato bona reſtituantur ijs, quibus erepta ſunt: ſed & religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium Ro. cruciatus, multorumq́; innocentium ſanguis, iſtius ſupplicio luendus eſt. non enim furem, ſed ereptorem, non adulterum, ſed expugnatorem pudicitię, non ſacrilegū, ſed hoſtem ſacrorum religionumq́;, non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuiū, ſociorumq́; in ueſtrum iudicium adduximus: ut ego hunc unū eiuſmodi reum, poſt hominum memoriam fuiſſe arbitrer, cui damnari expediret. nam quis hoc non intelligit? iſtum abſolutum dijs hominibusq́; inuiſis, tamen ex manibus Populi Ro. eripi nullo modo poſſe? quis hoc nō perſpicit, præclare nobiſcum actum iri, ſi Populus Rom. iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac non ſic ſtatuerit, nō iſtum maius in ſeſe ſcelus concæpiſſe:

cum

cum fana ſpoliarit: cum tot homines innocentes necarit: cum ciues Romanos morte, cruciatu, cruce affecerit: cum prædonũ duces accæpta pecunia dimiſerit: quàm eos, ſi qui iſtum tot, tantis, tam nefarijs ſceleribus coopertum iurati ſententia ſua liberarent. non eſt, non eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus Iudices: non is eſt reus: non id tempus: non id conſiliũ (metuo ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus, aut occulte ſurripi, aut impune eripi poſſit. his ego Iudicibus non probabo C. Verrem contra leges pecunias cæpiſſe? ſuſtinebunt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus Romanis, tot ciuitatibus, tot hominibus honeſtiſſimis, ex tam illuſtri prouincia, tot populorum, priuatorumq́ꝫ literis non crediſſe? tantæ Populi Ro. uoluntati reſtitiſſe? ſuſtineant. reperiemus, ſi iſtum uiuum ad aliud iudiciũ perducere potuerimus: quibus probemus, iſtum in quęſtura pecuniã publicam Cn. Carboni COS. datam auertiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine à quæſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis: pecuniã abſtuliſſe. erunt qui & in eo quoqꝫ audaciã eius reprehendant: quòd aliquot nominibus de capite quantum commodũ fuerit: frumenti decumani, detraxerit. erunt etiam fortaſſe Iudices: qui illum eius peculatũ uel acerrime uindicandum putent: quòd iſte M. Marcelli, & P. Africani monimenta, que nomine, illorum, re uera, Populi Ro. & erant, & habebantur: ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorum, atqꝫ amicorũ non dubitauerit auferre. emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtiũ: quos accępta pecunia liberauit. uideat quid de illis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuæ reſeruauit. quærat non ſolum quemadmodũ noſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi. meminerit ſe priore actione clamore Populi Ro. infeſto, atqꝫ inimico excitatum confeſſum eſſe: duces à ſe prædonũ ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum eſſe ueritum, ne ſibi crimini daretur: eos ab ſe pecunia liberatos. fateatur id, quod negari non poteſt: ſe priuatũ hominem prædonum duces uiuos, atqꝫ incolumes domi ſuæ, poſteaquam Romã redierit: uſque dum per me licuerit, tenuiſſe. hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit: ego oportuiſſe concedam. ex hoc quoqꝫ euaſerit. proficiſcar eò, quo me iampridem uocat Populus Ro. de iure enim libertatis, & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium: & recte putat. Confringat iſte ſanè ui ſua conſilia Senatoria, quæſtiones omniũ perrumpat, euolet ex ueſtra ſeueritate. mihi credite arctioribus apud Populũ Ro. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus Ro. Populus Ro. qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Romanũ, qui cognitores homines honeſtos daret: ſublatũ eſſe in crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homini grauiſſimo, atqꝫ ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem Romanũ, ſecuri percuſſum eſſe dixit. audietur à Populo Ro. uir primarius eques Rom. L. Flauius: qui ſuum familiarem Herennium negociatorem ex Africa, cum eum Syracuſis amplius centum ciues Ro. cognoſcerent: lachrymantesq́ꝫ defenderent: pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. probabit fidem, & authoritatem, & religionem ſuam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus apud uos dixit: multos ciues Romanos in Lautumijs iſtius imperio crudeliſſime per uim morte eſſe multatos. hanc ego

cauſam cũ agam beneficio Populi Ro. de loco ſuperiore. non uereor ne aut iſtum uis ulla ex Populi Ro. ſuffragijs eripere: aut à me ullum munus ædilitatis amplius, aut gratius Populo Ro. eſſe poſſit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil eſt iam quod in hac cauſa peccare Iudices quiſquam, niſi ueſtro periculo poſſit. mea quidem ratio cum in præteritis eſt rebus cognita: tum in reliquis explorata, atque prouiſa eſt. ego meum ſtudiũ in rempublicam, iam illo tempore oſtendi: cum longo interuallo ueterẽ conſuetudinem retuli: & rogatu ſociorum, atque amicorũ Populi Ro. meorum autem neceſſariorũ, nomen hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum lectiſſimi uiri, atque ornatiſſimi, quo in numero è uobis complures fuere: ita probarunt: ut ei, qui iſtius quęſtor fuiſſet: & ab iſto læſus inimicitias iuſtas perſequeretur: non modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cum id poſtularet: facerent poteſtatẽ. In Siciliam ſum inquirendi cauſa profectus: quo in negocio induſtriã meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo literarũ, & teſtium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cũ ueniſſem Senator ad ſocios Populi Romani: qui in ea prouincia quæſtor fuiſſem: ad hoſpites meos, ac neceſſarios, cauſæ communis defenſor, diuerti potius, quàm ad eos, qui à me auxilium petiuiſſent. nemini meus aduentus labori aut ſumptui, neq; publice, neq; priuatim fuit: uim in inquirendo tantã habui, quantam mihi lex dabat: non quantã habere poteram iſtorũ ſtudio: quos iſte uexarat. Romam ut ex Sicilia redij: cum iſte, atque iſtius amici homines lauti, & urbani, ſermones huiuſcemodi diſſipaſſent: quo animos teſtium retardarent: me magna pecunia à uera accuſatione eſſe deductum: tametſi probabatur nemini: quòd & ex Sicilia teſtes erant ij, qui quæſtorẽ me in prouincia cognouerant: & hinc homines maxime illuſtres, qui ut ipſi noti ſunt: ſic noſtrũ unumquenq; optime norunt: tamen uſq; eo timui: ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret: donec ad reijciendos Iudices uenimus. Sciebam in reijciendis iudicibus nonnullos memoria noſtra, pactionis ſuſpitionem non uitaſſe: cum in ipſa accuſatione eorum induſtria, ac diligentia probaretur. ita reieci Iudices: ut hoc conſtet: poſt hunc ſtatum Reipub. quo nunc utimur: ſimili ſplendore, & dignitate conſiliũ nullum fuiſſe. quã iſte laudem communem ait ſibi eſſe mecum: qui cum P. Galbam iudicem reieciſſet: M. Lucretiũ retinuit: & cum eius patronus ex eo quæreret: cur ſuos familiariſſimos Sex. Peduceũ, Q. Conſidium, Q. Iunium reijci paſſus eſſet: reſpondit: quòd eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententięq; cognoſceret. itaq; iudicibus reiectis ſperabã iam onus meum uobiſcũ eſſe commune: putabam non ſolũ notis, ſed etiam ignotis probatã meam fidẽ eſſe, & diligentiam. quod me non fefellit. nam comitijs meis, cũ iſte infinita largitione contra me uteretur: Populus Ro. iudicauit iſtius pecuniã, quæ apud me contra fidem meã nihil potuiſſet: apud ſe contra honorem meũ nihil poſſe debere. quo quidem die primũ Iudices citati in hunc reum conſediſtis: quis tam inimicus huic ordini fuit? quis tam nouarũ rerum, iudiciorum, iudicúmq; cupidus? qui non conſpectu, conſeſſúq; ueſtro commoueretur? cum in eo ueſtra mihi dignitas fructũ diligentiæ referret: id ſum aſſecutus: ut una hora, qua cœpi dicere: reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito, ſpẽ iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato Populus Ro. iu-

dicaret,

dicaret,ipſo abſoluto Rempub.ſtare non poſſe:ut alter dies amicis iſtius,& defenſoribus non modo ſpem uictoriæ,ſed etiam uoluntatẽ defenſionis auferret:ut tertius dies ſic hominẽ proſterneret: ut morbo ſimulato non quid reſponderet,ſed quemadmodum non reſponderet:deliberaret.deinde reliquis diebus,his criminibus,his teſtibus,& urbanis, & prouincialibus,ſic obrutus,atq; oppreſſus eſt:ut his ludorum diebus interpoſitis,nemo iſtũ comperendinatum,ſed condemnatũ iudicaret. quapropter ego, quod ad me attinet Iudices,uici. non enim ſpolia C. Verris,ſed exiſtimationẽ Populi Romani concupiui.meum fuit:cum cauſa accedere ad accuſandũ.quæ cauſa fuit iuſtior? quàm à tam illuſtri prouincia defenſorem conſtitui & deligi? Reipublicæ conſulere.quid iam Reipub.honeſtius? quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem:cuius damnatione totus ordo cum Populo Romano,& in laude,& in gratia poſſit eſſe? oſtendere,ac perſuadere hominem nocentem adductum eſſe, quis eſt in Populo Ro.qui hoc non ex priore actione abſtulerit? omnium ante damnatorum ſcelera,furta,flagitia,ſi in unum locum conferantur: uix cum huius parua parte æquari, conferriq; poſſe? uos quod ad ueſtrã famam,exiſtimationem,ſalutémq; communẽ pertinet Iudices:proſpicite,atque conſulite. ſplendor ueſter facit:ut peccare ſine ſummo Reip.detrimento,ac periculo non poſſitis.non enim poteſt ſperare Populus Ro.eſſe alios in ſenatu qui recte poſſint iudicare:uos ſi nõ potueritis.neceſſe eſt cum de toto ordine deſperarit:aliud genus hominũ,atq; aliam rationem iudiciorum requirat.hoc ſi uobis ideo leuius uidetur:quòd putatis onus eſſe graue,& incommodũ iudicare:intelligere debetis:primum intereſſe,utrũ id onus uoſmetipſi reieceritis:an quòd probare Populo Ro.fidem ueſtram, & religionem non potueritis:eo uobis iudicandi poteſtas erepta ſit.deinde etiã illud cogitate:quanto periculo uenturi ſimus ad eos Iudices:quos propter odium ueſtri Populus Ro.de uobis uoluerit iudicare.uerum uobis dicam id quod intellexi Iudices. homines ſcitote eſſe quoſdam:quos tantum odium ueſtri ordinis teneat:ut hoc palàm iam dictitent:ſe iſtum, quem ſciant eſſe hominem improbiſſimũ:hoc uno nomine abſolui uelle:ut ab ſenatu iudicia per ignominiã,turpitudinémq; auferantur.hæc me Iudices pluribus uerbis uobiſcum agere coegit,non timor meus de ueſtra fide, ſed ſpes illorũ noua:quæ cum Verrem à porta ſubito ad iudicium retraxiſſet:nonnulli ſuſpicati ſunt non ſine cauſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum. nunc ne nouo querimoniæ genere uti poſſit Hortenſius:& ea dicere:opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator:nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium,quàm tacere aduerſarios: & ne aliter quàm ego uelim,meũ laudet ingenium:cum dicat:me,ſi multa dixiſſem:ſubleuaturum fuiſſe eum,quẽ contra dicerem:quia non dixerim,perdidiſſe:morem illi geram:utar oratione perpetua:non quoniam hoc ſit neceſſe:uerum ut experiar:utrũ ille ferat moleſtius me tunc tacuiſſe:an nunc dicere. hic tu fortaſſe eris diligens:ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam:niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt:abuſus ero, quærere:deum,atque hominũ fidem implorabis : circumueniri C. Verrem:quòd accuſator nolit tamdiu,quamdiu liceat, dicere.quod mihi lex mea cauſa det:eo mihi non uti non licebit? nam accuſandi mihi tempus mea cauſa datum eſt:ut poſſem oratione mea cri-

mina cauſamq́ꝫ explicare.hoc ſi non utor:non tibi iniuriã facio:ſed de meo iure aliquid,& commodo detraho.cauſam enim inquit cognoſci oportet.ea re quidem,quod aliter condemnari reus, quamuis ſit nocens,non poteſt.id igitur tu moleſte tuliſti:à me aliquid factum eſſe:quo minus iſte condemnari poſſet? nam cauſa cognita multi poſſunt abſolui: incognita quidem condemnari nemo poteſt.adimo enim comperendinatum:quod habet lex in ſe moleſtiſſimum: bis ut cauſa dicatur.quod aut mea cauſa potius eſt conſtitutum, quàm tua:aut nihilo tua potius, quàm mea.nam ſi bis dicere eſt commodum:certe utriuſque commune eſt. ſi eum,qui poſterius dixit:opus eſt redargui:accuſatoris cauſa,ut bis ageretur,conſtitutum eſt. uerum ut opinor Glaucia primus tulit: ut comperendinaretur reus:antea uel iudicari primo poterat:uel amplius pronunciari.utram igitur putas legem molliorem? opinor illam ueterẽ:qua uel cito abſolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo:qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa,ſemel auditis teſtibus condemnati ſunt,nequaquam tam manifeſtis, neque tantis criminibus,quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere.accuſabo.reſpondebis. teſtibus editis ita mittam in conſilium:ut etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem:tamen iſti turpe ſibi exiſtiment:non primo iudicare.uerũ ſi cauſam cognoſci opus eſt:parum ne cognita eſt? diſſimulamus Hortenſi: quod ſæpe in dicendo experti ſumus.quis nos magnopere attendit unquam,in hoc quidem genere cauſarum:ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? nonne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? dixi prima actione me planum eſſe facturũ C. Verrem HS quadringenties contra legem abſtuliſſe.quid? hoc planius egiſſem, ſi ita narraſſem. Dio quidã fuit Haleſinus: qui,cum eius filio prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna ueniſſet:nihil habuit,neq́ꝫ negocij,neq́ꝫ controuerſiæ.Verres ſimul ac tetigit prouinciam:ſtatim Meſſanam literas dedit:Dionem euocauit: calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit:qui illam hęreditatem Veneri Erycinæ commiſſam eſſe dicerent.hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturum.poſſum deinceps totam rem explicare:deinde ad extremũ id,quod accidit:dicere:Dionẽ HS decies centena millia numeraſſe:ut cauſam certiſſimam obtineret:præterea greges equarũ eius iſtum abigendos curaſſe:argenti ueſtisq́ꝫ ſtragulę quod fuerit:curaſſe auferendum.hęc neq́ꝫ cum ego dicerem:neq́ꝫ cum tu negares: magni momenti,noſtra eſſet oratio.quo tempore igitur aures iudex erigeret? animumq́ꝫ attenderet? cum Dio ipſe prodiret,cum cęteri, qui tum in Sicilia negocijs Dionis interfuiſſent:cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret: reperiretur pecunias ſumpſiſſe mutuas:nomina ſua exegiſſe: prædia uendidiſſe:cum tabulæ uirorum bonorũ proferrentur:cum,qui pecuniã Dioni dederunt:dicerent ſe iam tum audiſſe eo nummos ſumi:ut Verri darentur:cum amici,hoſpites,patroni Dionis,homines honeſtiſſimi hæc eadem ſe audiſſe dicerent.opinor cum hæc fierent,tum uos audiretis:ſicut audiſtis:tum cauſa agi uideretur.ſic à me ſunt acta omnia priore actione: ut in criminibus omnibus nullũ eſſet:in quo quiſquam ueſtrum perpetuã accuſationem requirat.nego eſſe quicquam à teſtibus dictũ:quod aut ueſtrum cuipiam eſſet obſcurum:aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quæreret.etenim

ſic me

ſic me ipſum egiſſe memoria tenetis: ut in teſtibus interrogandis omnia cri-
mina proponerem, & explicarem: ut cū rem totam in medio propoſuiſſem:
tum denique teſtem interrogarem. itaq; non modo uos, quibus eſt iudican
dum: noſtra crimina tenetis: ſed etiam Populus Romanus, totam accuſatio-
nē cauſamq; cognouit. tametſi ita de meo facto loquor: quaſi ego illud mea
uoluntate potius, quàm ueſtra iniuria adductus fecerim. interpoſuiſtis accu-
ſatorem: qui cum ego mihi C & X dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem: C. &
VIII ſibi in Achaiam poſtularet: menſes mihi tres cum eripuiſſetis ad agen
dum maxime appoſitos: reliquū omne tempus huius anni me uobis remiſſu-
rum putaſtis: ut cū horis noſtris nos eſſemus uſi: tu binis ludis interpoſitis,
quadrageſimo poſt die reſponderes: deinde ita tēpus duceretur: ut à M. Gla
brione Pr. & à magna parte horum iudicum, ad Prętorem alium, iudicesq;
alios ueniremus. hæc ſi ego non uidiſſem: ſi me non omnes noti ignotiq; mo
nuiſſent, id agi: id cogitari: in eo laborari: ut res in illud tempus reijceretur:
credo ſi meis horis in accuſando uti uoluiſſem: uererer ne mihi crimina non
ſuppeterent: ne oratio deeſſet: ne uox uiresq; deficerent: ne quem nemo pri
ma actione defendere auſus eſſet: eum ego bis accuſare non poſſem. ego meū
conſilium tum iudicibus, tum Populo Ro. probaui. nemo eſt qui alia ratio-
ne iſtorum iniuriæ, atq; impudentiæ potuiſſe obſiſti arbitretur. etenim qua
ſtultitia fuiſſem? ſi, quam diem qui iſtum eripiendum redemerunt: in cau-
tione uiderunt: cum ita cauerent: ſi poſt Cal. Ianuar. in conſilium iretur: in
eam diem ego, cum potuiſſem uitare: incidiſſem? nunc mihi temporis eius,
quod mihi ad dicendum datur: quoniam in animo eſt cauſam omnem ex-
ponere: habenda ratio eſt diligenter. itaque primum illum actum iſtius ui-
tæ turpiſſimum, & flagitioſiſſimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ
ſuę flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua, quę qua-
lis fuerit, aut meminiſtis: aut ex eo, quem ſui ſimillimum produxit: recogno
ſcere poteſtis. omnia prætereibo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; ſo-
lum quid iſtum audire: uerū etiam quid me deceat dicere: conſiderabo. uos
quæſo date hoc, & concedite pudori meo: ut aliquam partem de iſtius impu
dentia reticere poſſim. omne illud tempus, quod fuit, antequam iſte ad magi
ſtratus, remq; publicam acceſſit: habeat per me ſolutum, ac liberū. ſileatur de
nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonū, aleatorum, perductorū
nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipſius pertulit:
prætereantur. lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me
hanc tantā iacturam criminū facere. Quæſtor Cn. Papirio Conſuli fuiſti
abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hanc diem quę feciſti in iudiciū uo
co. hora nulla uacua à furto, à ſcelere, crudelitate, flagitio, reperietur. hi ſunt
anni conſumpti in quæſtura, & legatione Aſiatica, & prætura urbana,
& prætura Sicilienſi. quare hæc eadem erit quadripartita diſtributio to-
tius accuſationis meæ. quæſtor ex S. C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi
Conſularis: ut cum COS. Cn. Carbone eſſes: eamq; prouinciam obtineres.
erat tum diſſenſio ciuium: de qua nihil ſum dicturus, quid ſentire debueris:
unum hoc dico, in eiuſmodi tempore ac ſorte, ſtatuere te debuiſſe, utrū mal-
les ſentire, atq; defendere. Carbo grauiter ferebat, ſibi quæſtorē obtigiſſe,
hominē ſingulari luxuria, atq; inertia: ueruntamen ornabat eum beneficijs

officijsq; omnibus, ne diutius teneam: pecunia attributa numerata eſt. profectus eſt quæſtor in prouinciam. uenit in Galliam expectatus ad exercitum conſularem cum pecunia: ſimulac primum ei occaſio uiſa eſt (cognoſcite hominis principiū magiſtratuum gerendorum, & Reip. adminiſtrandę) auerſa pecunia publica quæſtor conſulem, exercitum, prouinciámq; deſeruit. uideo quid egerim: erigit ſe: ſperat ſibi auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine, uoluntatis, diſſenſioniſq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomē odio ſit. quibus illam relictionē, proditionémq; Conſulis ſui gratam ſperat fore. quaſi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit: ac non apertiſſime Conſulem, exercitum, prouinciámq; compilarit: & propter impudentiſſimū furtum aufugerit. eſt enim obſcurum, & eiuſmodi factum eius: ut poſſit aliquis ſuſpicari: C. Verrē, quod ferre nouos homines non potuerit: ad nobilitatē, hoc eſt ad ſuos tranſiſſe: nihil feciſſe propter pecuniā. uideamus rationes quemadmodū retulerit: iam ipſe oſtendet, quamobrem Cn. Carbonem reliquerit: iam ſe ipſe indicabit. primū breuitatem cognoſcite. ACCÆPI, inquit, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS. DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAESTORIBVS, COHORTI PRAETORIAE, HS MILLE SEXCENTA TRICINTAQVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NVMMOS. RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. Hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortenſi, aut quiſquam hominū retulit? quid hoc eſt? quę impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? illa tamen HS. ſexcenta millia, quæ neq; falſo quidem potuit, quibus data eſſent, deſcribere: quę ſe Arimini ſcribit reliquiſſe: quæ ipſa HS ſexcenta millia reliqua facta ſunt: neque Carbo attigit: neque Sylla uidit: neq; in ærarium relata ſunt. oppidum ſibi elegit Ariminum: quod, tum cum iſte rationes ferebat: oppreſſum direptúmq; erat. non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet: ſatis multos ex illa calamitate Ariminenſium, teſtes nobis in hanc rem reliquos eſſe. Recita denuo. P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. Recita. EX S. C. ut hoc pacto rationē referre liceret, eo Syllanus repente factus eſt: non ut honos, & dignitas nobilitati reſtitueretur. quòd ſi illinc inanis profugiſſes: tamen iſta tua fuga, nefaria, proditio conſulis tui, ſcelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus conſul, ſeditioſus homo Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quando eſſe cœpit? poſteaquam tibi pecuniam, rem frumentariā, rationes omnes ſuas, exercitúmq; commiſit. nam ſi tibi antea diſplicuiſſet: idem feciſſes: quod anno poſt M. Piſo quæſtor, cū L. Scipioni Conſuli obtigiſſet: non attigit pecuniā: non ad exercitum profectus eſt: quod de Repub. ſenſit: ita ſenſit: ut nec fidem ſuam, nec morē maiorum, nec neceſſitudinem ſortis læderet. etenim ſi hæc perturbare omnia, & permiſcere uolumus: totam uitam periculoſam, inuidioſam, infeſtámq; reddemus: ſi nullam religionem ſors habebit: nullam ſocietatē coniunctio ſecundæ, dubiæq; fortunę: nullam authoritatem mores, atq; inſtituta maiorum. omnium eſt communis inimicus: qui fuit hoſtis ſuorum. nemo unquā ſapiens proditori credendū putauit. ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſi-

mus eſſe debuit: ab ſe hominem, atque ab exercitu ſuo remouit: Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat: ubi iſte ſummæ rei, cauſæ'q; nocere nihil poſſet. ei poſtea præmia tamẽ liberaliter tribuit: bona quædam proſcriptorũ in agro Beneuentano diripienda conceſſit. habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem. nunc, quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerunt: ſed quid ipſis in tali re metuendũ ſit: cogitare. commune eſt hoc malum, communis metus, commune periculum. nullæ ſunt occultiores inſidiæ: quàm hæ, quę latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. nam eum qui palàm eſt aduerſarius: facile cauendo uitare poſſis. hoc uero occultum, inteſtinum, ac domeſticũ malum non modo non exiſtit: uerum etiam opprimit: antequam perſpicere, atque explorare potueris. ita ne uero? tu cum quæſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos non ſolum pecuniæ ſed etiam Conſulis: particeps omnium rerum, conſiliorúm'q; fueris: habitus ſis in liberûm loco: ſicut mos maiorum ferebat: repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? O ſcelus: O portentum in ultimas terras exportandum. nõ enim poteſt ea natura quæ tantum facinus commiſerit: hoc uno ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt in ſimili audacia, perfidiáq; uerſetur. itaq; idem iſte, quem Cn. Dolabella poſtea C. Malleolo occiſo pro quæſtore habuit (haud ſcio, an maior etiam hæc neceſſitudo fuerit: quàm illa Carbonis: ac plus iudicium uoluntatis ualere, quàm ſortis debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonẽ fuit. nam quæ in iſtum ualebant crimina, contulit in illum: cauſam'q; illius omnem ad inimicos accuſatores'q; detulit. ipſe in eum cui legatus cui proquæſtore fuerat: inimiciſſimum, atq; improbiſſimum teſtimonium dixit. ille miſer cum eſſet: tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tum multo ex maxima parte iſtius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem, tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbonem ſortem, in Cn. Dolabellam uoluntatem neglexerit, ac uiolarit: eos'q; ambos non ſolum deſeruerit: ſed etiam prodiderit: atq; oppugnarit. nolite quæſo Iudices, breuitate orationis meæ potius, quàm rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare. mihi enim properandum neceſſario eſt: ut omnia uobis, quæ mihi conſtituta ſunt: poſſim exponere. quamobrem quæſtura iſtius demonſtrata, primi'q; magiſtratus, & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proſcriptionum ac rapinarum prætermittam: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere: ſuis eũ certis proprijs'q; criminibus accuſabo. quamobrem hoc omni tempore Syllano ex accuſatione circunſcripto, legationẽ eius præclaram cognoſcite. Poſteaquam Cn. Dolabellæ prouincia Cilicia conſtituta eſt. O dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principium maxime calamitatis fuit. nam ut iſte profectus eſt: quacunque iter fecit: eiuſmodi fuit: non ut legatus Populi Romani, ſed ut quædam calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia: quorũ ſimile forſitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, niſi ſingulare, niſi quod ſi in

alium reum diceretur: incredibile uideretur) magiſtratū Sicyonium nummos popoſcit. ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret: animaduertit. improbum: ſed non inauditum. genus animaduerſionis uidete: quæretis ex quo genere hominem iſtum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atque humidis in loco anguſto fieri iuſſit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, Populi Romani ſocium, atq; amicum fumo excruciatū ſemiuiuum reliquit. iam quæ iſte ſigna, quas tabulas pictas, ex Achaia ſuſtulerit: non dicam hoc loco: eſt alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonſtrandam ſeruatus. Athenis audiſtis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Cn. Dolabellæ iudicio. dictum? etiam æſtimatum. huius conſilij non modo participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clam ſuſtulit ſigna pulcherrima, atque antiquiſſima: eáque in onerariam nauē ſuam conjcienda curauit. poſtridie cum ſpoliatum fanū uiderent ij, qui Delum incolebant: grauiter ferebant. eſt enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas: ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. uerbum tamē facere non audebant: ne forte ea res ad Dolabellam ipſum pertineret. tum ſubito tempeſtates coortæ ſunt maximæ Iudices: ut non modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet: ſed uix in oppido conſiſteret. ita magni fluctus eijciebantur. hic nauis illa prędonis iſtius onuſta ſignis religioſis, expulſa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur. iuſſu Dolabellę reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquàm fuit religionis: nunc tamē in metu periculoq; tuo, tuorum tibi ſcelerū ueniat in mentem. poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi? cum recordaris: in deos immortales quàm impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non his artibus, & diſciplinis inſtitutus eras: ut ea quę literis mandata ſunt, diſceres: atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti: potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, & fuga grauidam, & iam ad pariendū uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delū: atq; ibi Apollinem Dianámq; peperiſſe. qua ex opinione hominum, illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantáq; eius authoritas religionis & eſt, & ſemper fuit: ut ne Perſæ quidem, cum bellū toti Græcię, dijs, hominibusq; indixiſſent: & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent: quicquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbiſſime, atque amentiſſime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tum hæc non cogitabas: ne nunc quidem recordaris? nullum eſſe tantum malū: quod non tibi pro ſceleribus tuis iamdiu debeatur? in Aſiam uero poſtquā uenit: quid ego aduentus iſtius prandia, cœnas, equos, munerâq; commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe. item Erythris, & Halicarnaſſo, Tenedo (prętereo pecuniam quā eripuit) Tenē, ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus deus habetur: qui urbem illam dicitur condidiſſe: cuius ex nomine Tenedus nominatur:

minatur: hunc ipſum inquam Tenem, pulcherrime factũ, quem quondam in comitio uidiſtis: abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. illa uero expugnatio fani antiquiſſimi, & nobiliſſimi Iunonis Samiæ, quàm luctuoſa Samijs fuit? quàm acerba toti Aſiæ? quàm clara apud deos? quàm nemini ueſtrum inaudita? de qua expugnatione cum legati ad C. Neronem in Aſiam Samo ueniſſent: reſponſum tulerunt: eiuſmodi querimonias, quæ ad legatum Populi Romani pertinerent: non ad prætorem, ſed Romam deferri oportere. quas iſte tabulas illinc, quæ ſigna ſuſtulit? quæ cognoui egomet apud iſtum in ædibus nuper: cum obſignandi gratia ueniſſem. quæ ſigna nunc Verres ubi ſunt? illa quæro: quę apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in ſylua deniq; diſpoſita ſub diuo uidimus. cur ea quamdiu alium prætorem, cum ijs iudicibus, quos in horum locum ſubſortitus es: de te in conſilium iturum putaſti: tamdiu domi fuerunt? poſteaquam noſtris teſtibus nos, quàm horis tuis uti malle uidiſti: nullũ ſignũm domi reliquiſti? præter duo, quæ in medijs ædibus ſunt: quæ ipſa Samo ſublata ſunt? nõ putaſti me tuis familiariſſimis in hanc rem teſtimonia denunciaturum? qui tuę domi ſæpe fuiſſent: ex quibus quærerem, ſigna ſcirẽt ne fuiſſe quæ non eſſent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es? cum uiderent: te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra quæſtorem, ſectorémq; pugnare? qua de re Caridemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe, cum eſſet Trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur: iuſſu Dolabellæ fuiſſe unà cum iſto Sami: ſeſeq; tum ſcire, ſpoliatum eſſe fanũ Iunonis, & oppidum Samũ: poſteáq; ſe cauſam apud Chios ciues ſuos Samijs accuſantibus publice dixiſſe: eóq; ſe eſſe abſolutũ: quòd planum feciſſet: ea, quæ legati Samiorum dicerent: ad Verrem, non ad ſe pertinere. Aſpendũ uetus oppidum, & nobile in Pamphylia ſcitis eſſe, pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam illinc hoc ſignũ ablatum eſſe, & illud: hoc dico: nullum te Aſpendi ſignum Verres reliquiſſe: omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, aſportatáq; eſſe. atq; etiam illum Aſpendium citithariſtam, de quo ſæpe audiſtis id, quod eſt græcis hominibus in prouerbio: quẽ omnia intus canere dicebant: ſuſtulit: & in intimis ſuis ędibus poſuit: ut etiam illum ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur. Pergæ fanũ antiquiſſimum, & ſanctiſſimũ Dianæ ſcimus eſſe. id quoq; à te nudatum, & ſpoliatũ eſſe: ex ipſa Diana quod habebat auri: detractum, atq; ablatũ eſſe dico. quæ, malum, eſt iſta tanta audacia, atq; amentia? quas enim ſociorum, atque amicorum urbes adiſti legationis iure, & nomine: ſi in eas ui cum exercitu, imperióq; inuaſiſſes: tamen opinor quæ ſigna, atque ornamenta ex his urbibus ſuſtuliſſes: hæc non in tuam domum, neque in ſuburbana amicorũ, ſed Romam in publicum deportaſſes. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracuſas urbem ornatiſſimã cępit? quid de L. Scipione? qui bellum in Aſia geſſit: Antiochúmq; Regem potentiſſimum uicit? quid de Flaminio? qui Regem Philippũ, & Macedoniã ſubegit? quid de L. Paulo, qui Regẽ Perſen ui, ac uirtute ſuperauit? quid de L. Mummio? qui urbẽ pulcherrimam, atq; ornatiſſimam Corinthum, pleniſſimam rerum omniũ ſuſtulit: urbéſq; Achaię, Bœotiæq; multas ſub imperium Populi Romani, ditionémq; ſubiunxit? quorum domus cum honore, & uirtute florerent,

ſignis & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totam, templa deorum, omnesq́; Italię partes, illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor ne hæc forte cuiquã nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur. ita enim tum æquabiliter omnes erant huiuſmodi: ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocentiæ, non ſolum hominum, uerum etiam temporum illorum eſſe uideatur. P. Seruilius uir clariſſimus, maximis rebus geſtis adeſt: de te ſententiã laturus eſt: Olynthum ui, copijs, conſilio, uirtute cępit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortiſſimi uiri profero. nam poſtea Seruilius Imperator Populi Romani Olynthum urbem hoſtium cępit: quàm tu in ijſdem illis locis legatus quæſtorius oppida pacata ſociorum, atq; amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. tu quæ ex fanis religioſiſſimis per ſcelus, & per latrociniũ abſtuliſti: ea nos uidere niſi in tuis, amicorumq́; tuorum tectis non poſſumus. P. Seruilius quæ ſigna atque ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atq; Imperatorio iure ſuſtulit: ea Populo Romano apportauit: per triumphũ uexit: in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſſimi diligentiam. Recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſq; magnitudinem, figuram, ſtatũ, literis definiri uides. certe maior eſt uirtutis, uictoriæq́; iucunditas: quàm iſta uoluptas quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædam Populi Ro. quàm te tua furta notata, atque deſcripta. dices tua quoque ſigna, & tabulas pictas ornamento urbi, foróq; Populi Ro. fuiſſe. memini: uidi ſimul cum Populo Romano forum, comitiúmq; adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu, ad ſenſum, cogitationémq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, prędа prouinciarum, ſpolijs ſociorum, atque amicorum. quo quidem tempore Iudices, iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus eſt. uidit enim eos: qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant: harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij uero, nationésq; exteræ, ſpem omnium tum primum abiecere rerum, ac fortunarum ſuarum: propterea quòd caſu legati ex Aſia, atque Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt: qui deorũ ſimulacra ex ſuis fanis ſublata in foro uenerabantur: itémq; cætera ſigna, & ornamenta cum cognoſcerent: alia alio in loco lachrymantes intuebantur. quorum omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus: nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorum, atque amicorum: cum quidem uiderent in foro Populi Rom. quo in loco antea qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & condemnari ſolebant: ibi eſſe palàm poſita ea: quæ ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptáq; eſſent. hic ego non arbitror illum negaturum: ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas innumerabiles habere: ſed ut opinor: ſolet hæc quę rapuit, & furatus eſt: nonnunquàm dicere ſe emiſſe. quoniam quidem in Achaiam, Aſiam, Pamphyliam, ſumptu publico, & legationis nomine mercator ſignorũ tabularúmq; pictarum miſſus eſt: habeo & iſtius & patris eius accæpti tabulas omnes: quas diligentiſſime legi, atque digeſſi. patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te confeciſſe. nam in iſto Iudices hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confeciſſe: quæ eſt opinio hominũ de Antonio falſa. nam fecit diligentiſſime. uerum ſit hoc genus aliquid minime probandum. audimus

alium

alium non ab initio feciſſe:ſed ex tempore aliquo confeciſſe. eſt aliqua etiã huiuſce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum eſt:quod hic nobis reſpondit:cum ab eo tabulas poſtularemus:uſq; ad M.Terentium,& C.Caſſium conſules confeciſſe:poſtea deſtitiſſe. alio loco hoc cuiuſmodi ſit, conſiderabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporũ,in quibus nunc uerſor:habeo tabulas,& tuas & patris. plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas deportaſſe te,negare non potes:atque utinã neges. unum oſtende in tabulis,aut tuis,aut patris tui emptũ eſſe:uiciſti. ne hæc quidem duo ſigna pulcherrima,quæ nunc ad impluuium tuum ſtant:quę multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ ſteterunt:habes quomodo emeris. hæc inquã duo, quæ in ædibus tuis,ſola iam ſunt:quæ ſectorem expectant,relicta, ac deſtituta à cæteris ſignis. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat:cæteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. quàm multis iſtũ ingenuis,quàm multis matribuſfamilias, in illa tetra,atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in oppido pedẽ poſuit:ubi non plura ſtuprorum,flagitiorúmq; ſuorum,quàm aduentus ſui ueſtigia reliquerit? ſed ego omnia:quæ negari poterunt:prætermittam. etiã hæc quæ certiſſima ſunt,& clariſſima:relinquam. unum aliquod de nefarijs iſtius factis eligam:quo facilius ad Siciliã poſſim aliquando:quæ mihi hoc oneris,negocijq; impoſuit:peruenire. Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacum Iud. in primis Aſiæ prouinciæ clarum,& nobile:homines autẽ ipſi Lampſaceni tum ſumme in omnes ciues Romanos officioſi:tum præterea maxime ſedati,& quieti,propè præter cæteros,ad ſummũ græcorum ocium potius,quàm ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit,cum iſte à Cn.Dolabella efflagitaſſet:ut ſe ad Regem Nicomedem,Regémq; Sadalã mitteret:cumq; iter hoc ſibi magis ad quæſtum ſuum,quàm ad Reip. tempus accommodatum depopoſciſſet:ut illo itinere ueniret Lampſacum:cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iſte ad Ianitorem quendam hoſpitem:comitesq; eius itẽ apud cæteros hoſpites collocantur. ut mos erat iſtius:atque ut eum ſuę libidines flagitioſæ facere admonuerant: ſtatim negocium dat illis ſuis comitibus,nequiſſimis, turpiſſimisq; hominibus:ut uideant:& inueſtigent:ecquę uirgo ſit,aut mulier,digna,quamobrem iſte Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidã, homo factus ad iſtius libidines:qui miro artificio,quocũq; uenerat:hæc inueſtigare omnia ſolebat. is ad eum rem iſtam defert:Philodamũ eſſe quendam genere,honore,copijs,exiſtimatione,facile principem Lampſacenorũ: eius eſſe filiam,quæ cum patre habitaret:propterea quòd uirum non haberet,mulierem eximia pulchritudine:ſed eam ſumma integritate pudicitiáq; exiſtimari. homo ut hæc audiuit:ſic exarſit ad id quod non modo ipſe nunquam uiderat:ſed ne audierat quidẽ:ab eo,qui ipſe uidiſſet:ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor qui nihil ſuſpicaretur: ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit:hominẽ ſumma ui retinere cœpit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire non poſſet:alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprũ cœpit. Rubriũ delitias ſuas,in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuum,& conſcium,parum laute diuerſari dicit:ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodàmo nunciatũ:tametſi non erat ignarus:quan-

tum ſibi ac liberis ſuis iam tum mali conſtitueretur:tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuum non eſſe:ſe,cum ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum:tum ipſos tamen prætores & conſules,non legatorum aſſeclas recipere ſolere.iſte, qui una cupiditate raperetur:totum illius poſtulatū cauſamq́ neglexit:per uim ad eum,qui recipere non debebat:Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, poſteaquam ius ſuum obtinere non potuit:ut humanitatē conſuetudinémq; ſuam retineret:laborabat. homo qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimusq́ noſtrorum hominū exiſtimatus eſſet:noluit uideri ipſum illum Rubrium inuitus in domum ſuam recæpiſſe: magnifice & ornate ut erat in primis inter ſuos copioſus:conuiuium comparat: rogat Rubrium ut quos ei commodū ſit,inuitet:locū ſibi ſoli ſi uideatur relinquat. ut etiam filium ſuum lectiſſimum adoleſcentem foras ad propinquum ſuum quendā mitteret ad cœnam.tum Rubrius iſtius comites inuitat:eos omnes Verres certiores facit,quid opus eſſet.mature ueniunt:diſcumbitur:fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur: hoſpes hortatur:poſcunt maioribus poculis:celebratur omnium ſermone lætitiáq; conuiuium. poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt:quæſo,inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro uocari iubes? homo qui, & ſumma grauitate, & iam id ætatis , & parens eſſet:obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius.tum ille,ut aliquid reſponderet:negauit moris eſſe græcorum: ut in conuiuio uirorum accumberent mulieres.hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendum hoc non eſt:uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius: ut ianuam clauderent:& ipſi ad fores aſſiſterent:imperat.quod ubi ille intellexit,id agi:atque id parari:ut filię ſuę uis afferretur:ſeruos ſuos ad ſe uocat: his imperat:ut ſeipſum negligant,filiā defendant:excurrat aliquis:qui hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nunciet. clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij,atq; hoſpitis:iactatur domi ſuæ uir optimus, & homo honeſtiſſimus.pro ſe quiſque manus affert:aqua denique feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur.hæc ubi filio nunciata ſunt:ſtatim exanimatus ad ædes contendit:ut & uitæ patris,& pudicitię ſororis ſuccurreret.omnes eodem animo Lampſaceni,ſimul ut hoc audiuerunt:quòd eos tum Philodami dignitas,tum iniuriæ magnitudo mouebat:ad ædes noctu conuenerunt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio,quaſi in præſidio ad auferendam mulierem collocatus,occiditur:ſerui nonnulli uulnerantur:ipſe Rubrius in turba ſauciatur.iſte,qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos uideret:cupere aliqua euolare,ſi poſſet. poſtridie mane homines in concionem ueniunt:quærunt quid optimum factu ſit:pro ſe quiſq;,ut in quoq; erat authoritatis plurimum, ad populū loquebatur:inuentus eſt nemo,cuius non hæc & ſententia eſſet,& oratio:non eſſe metuendum:ſi iſtius nefariū ſcelus Lampſaceni ulti ui,manuq́ eſſent:ne ſenatus Populusq́ Ro. in eam ciuitatem animaduertendum putaret.quòd ſi hoc iure Legati Populi Romani in ſocios,nationesq́ exteras uterentur:ut pudicitiam liberorum ſeruare ab eorū libidine tutam non liceret:quiduis eſſe perpeti ſatius:quàm in tanta ui,atque acerbitate uerſari.hæc cum omnes ſentirent,& cum in eam rationem pro ſuo quiſq; ſenſu,ac dolore loqueretur:omnes ad eam domum, in qua iſte diuerſabatur:profecti ſunt.cædere ianuam ſaxis,inſtare ferro:ligna &

gna &

gna & ſarmenta circundare: ignem ſubijcere cœperunt. tum ciues Romani, qui Lampſaci negociabantur: concurrunt: orant Lampſacenos: ut grauius apud eos nomen legationis, quàm iniuria legati putaretur. ſeſe intelligere hominem illum eſſe impurum, ac nefarium: ſed quoniam nec perfeciſſet, quod conatus eſſet: neque futurus eſſet Lampſaci poſtea: leuius eorum peccatum fore: ſi homini ſcelerato pepercissent: quàm ſi legato non pepercissent. ſic iſte multo ſceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille quod eius auariciam ciues Romani ferre non poterant: Vticæ domi ſuæ uiuus exuſtus eſt. idq; ita illi merito accidiſſe exiſtimatum eſt: ut lætarentur omnes: neque ulla animaduerſio conſtitueretur. hic ſociorum ambuſtus incendio, tamen ex illa flamma, periculóq; euolauit: neque adhuc cauſam ullam excogitare potuit: quamobrem commiſerit: aut quid euenerit: ut in tantum periculum ueniret. non enim poteſt dicere: cum ſeditionem ſedare uellem: cum frumentum imperarem: cum ſtipendium cogerem: cum aliquid denique Reipublicæ cauſa gererem: quòd acrius imperaui: quòd animaduerti: quòd minatus ſum. quæ ſi diceret: tamen ignoſci non oporteret: ſi nimis atrociter imperando ſocijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipſe cauſam illius tumultus, neque ueram dicere, neque falſam confingere audeat: homo autem ordinis ſui frugaliſſimus, qui tum accenſus C. Neroni fuit: P. Tettius hæc eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit: uir omnibus rebus ornatiſſimus C. Varro, qui tum in Aſia Tribunus militum fuit: hæc eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare: quin iſtũ fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit: quàm ad ueſtrum iudiciũ reſeruare? niſi uero illud dicet: quod & in teſtimonio Tettij priore actione interpellauit Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit: ſi quid eſſet: quod poſſet dicere: ſe tacere non poſſe: ut quamdiu in cæteris rebus tacuerit: ſcire omnes poſſemus: nihil habuiſſe quod diceret. hoc tum dixit: Philodamum & eius filium à C. Nerone eſſe damnatos. de quo ne multa diſſeram: tantum dico: ſecutum id eſſe Neronem, & eius conſilium: quod Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret: putaſſe non oportere eſſe, ne in ulciſcenda quidem iniuria, cuiquam hominis occidendi poteſtatem. in quo uideo Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis: ſed illos damnatos eſſe cædis. uerum iſta damnatio tamen cuiuſmodi fuit? audite quæſo Iudices: & aliquando miſeremini ſociorum: & oſtendite aliquid his in ueſtra fide præſidij eſſe oportere. quod toti Aſiæ iure occiſus uidebatur iſtius ille, uerbo lictor, re uera miniſter improbiſſimæ cupiditatis: pertimuit iſte ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat & orat Dolabellam: ut de ſua prouincia decedat: ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumem eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere, atque aliquando Romam uenire licuiſſet. commotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt: ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret: & in Aſiam hominis nequiſſimi cauſa, in alienam prouinciam proficiſceretur. poſtea quàm ad Neronem uenit: contendit ab eo: ut Philodami cauſam cognoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in conſilio: & primus ſententiam diceret: adduxerat etiam præfectos, & Tribunos militares

ſuos, quos Nero omnes in conſilium uocauit: erat in conſilio etiam æquiſſimus iudex, ipſe Verres: erant nonnulli togati creditores Græcorum: quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque legati plurimum prodeſt gratia. ille miſer defenſorem reperire neminem poterat. quis enim eſſet aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiuſdem ui, & imperio non moueretur? accuſator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampſacenorum: qui, ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet: per eiuſdem iſtius lictores à Populo pecuniam poſſet exigere. cum hæc omnia tanta contentione, tantis copijs agerentur: cum illum miſerum multi accuſarent: nemo defenderet: cúnque Dolabella cum ſuis præfectis pugnaret in conſilio: Verres fortunas agi ſuas diceret: idem teſtimonium diceret: idem eſſet in conſilio: idem accuſatorem paraſſet: hæc cum omnia fierent: & cum hominem conſtaret occiſum: tamen tanta uis iſtius iniuriæ, tanta in iſto improbitas putabatur: ut de Philodamo amplius pronunciaretur. quid ego nunc in alteram actionem Cn. Dolabellæ ſpiritus? quid huius lachrymas, & concurſiones proferam? quid C. Neronis uiri optimi, atque innocentiſſimi, nonnullis in rebus animum nimis timidum, atque demiſſum? qui in illa re quid facere potuerit, non habebat: niſi forte id quod omnes tum deſiderabant: ut ageret eam rem ſine Verre, & Dolabella: quicquid eſſet ſine his actum, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum eſt, non per Neronem iudicatum, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur. condemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus, & eius filius. adeſt: inſtat: urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriantur: quo quam minime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. conſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad ſupplicium: ex altera parte filius: ille quod pudicitiam liberorum, hic quod uitam patris, famámque ſororis defenderat. flebat uterque, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lachrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios Populi Romani, atque amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atque improbiſſimam cupiditatem. nemo iam Dolabella neque tui, neque tuorum liberum, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti: miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem, hominum innocentum ſanguine lui uelles? idcirco ne exercitum, atque hoſtem relinquebas? ut tua ui, & crudelitate, iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quòd enim eum tibi quæſtoris in locum conſtitueras: idcirco tibi amicum in perpetuum fore putaſti? neſciebas ab eo Cn. Carbonem COS. cuius re uera quæſtor fuit: non modo relictum, ſed etiam ſpoliatum auxilijs, pecunia, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cum ſe ad inimicos tuos contulit: cum in te homo ipſe nocens acerrimum teſtimonium dixit: cum rationes ad ærarium niſi damnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt? ut eas capere, ac ſuſtinere non prouinciæ Po-

puli

puli Romani non nationes exteræ poſſint? tu ne quod uideris: quod audieris: quod concupieris: quod cogitaris: niſi id ad nutum tuum pręſto fuerit: niſi libidini tuæ cupiditati'que paruerit: immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacatæ, uerum etiam ſociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient? ut ab ſe, atque ab liberis ſuis legati Populi Romani ſcelus, atque libidinem propulſare poſſint? nam quæro abs te, circunſeſſus ne ſis Lampſaci? cœperit ne domum, in qua diuerſabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne legatum Populi Romani comburere uiuum Lampſaceni? negare non potes. habeo enim teſtimonium tuum: quod apud Neronem dixiſti: habeo quas ad eundem literas miſiſti. recita hunc ipſum locum de teſtimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. Bellum ne Populo Romano Lampſaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine noſtro uolebant? uideo enim, & ex his quæ legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate non modo legatus Populi Romani circunſeſſus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, ſed aliqua ex parte uiolatus ſit: niſi publice ſatiſfactum ſit: ei ciuitati bellum indici, atque inferri ſolere. quæ fuit igitur cauſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodum tute ſcribis: domum tuam concurreret? tu enim neque in literis, quas Neroni mittis: neque in teſtimonio, cauſam tanti tumultus oſtendis ullam. obſeſſum te dicis, ignem allatum, ſarmenta circundata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſam huius tanti terroris occultas. nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate feciſſet: de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, quàm te oppugnatum uenirent. cum igitur, quæ cauſa illius tumultus fuerit, teſtes à nobis producti dixerint: ipſe celarit: nónne cauſam hanc, quam nos propoſuimus: tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? huic homini parcetis igitur Iudices? cuius tanta peccata ſunt: ut hi, quibus iniurias fecerit: neque legitimum tempus expectare ad ulciſcendum, neque uim tantam doloris in poſterum differre potuerunt. circunſeſſus es. à quibus? à Lampſacenis: barbaris hominibus credo: aut ijs qui Populi Romani nomen contemnerent? immo uero ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis. porrò autem Populi Romani conditione ſocijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus. ut perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis ſceleris fuiſſet: ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quàm perpetiendum putarent: nunquam illos in eum locum progreſſuros fuiſſe: ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere ſocios, atque exteras nationes, hoc uti perfugio: quo, niſi uos uindicatis, utentur neceſſario. Lampſacenos in iſtum nunquam ulla res mitigaſſet: niſi eum pœnas Romæ daturum credidiſſent. etſi talem accęperant iniuriam: quam nulla lege ſatis digne perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus, & iudicijs: quàm dolori ſuo permittere maluerunt. tu mihi, cum circunſeſſus à tam illuſtri ciuitate ſis, propter tuum ſcelus, atque flagitium: cum coegeris homines miſeros, & calamitoſos,

quaſi deſperatis noſtris legibus, & iudicijs ad uim, ad manus, ad arma confugere: cum in oppidis, & ciuitatibus amicorum non legatum Populi Ro. ſed tyrannum libidinoſum, crudelémq; prębueris: cum apud exteras nationes imperij, nominiſq; noſtri famam, tuis probris, flagitijſq; uiolaris: cum te ex ferro amicorum Populi Ro. eripueris: atq; è flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurũ? erras. ut huc incideres, non ut hic conquieſceres: illi te uiuum exire paſſi ſunt. & ais, iudicium eſſe factum: te iniuria circunſeſſum eſſe Lampſaci: quòd Philodamus cum filio condemnatus ſit. quid ſi doceo: ſi planum facio, teſte homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo (te ipſo inquam teſte docebo) te huius circunſeſſionis tuæ cauſam, & culpam in alios tranſtuliſſe? neque in eos, quos tu inſimularas: eſſe animaduerſum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. recita quas ad Neronem literas miſit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themiſtagoram, & Theſſalum ſcribit populum concitaſſe. quem populum? qui te circunſedit: qui te uiuum comburere conatus eſt. ubi hos perſequeris? ubi accuſas? ubi defendis ius, nomenq; legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipſius Verris teſtimoniũ. uideamus quid idem iſte iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIBI IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? legatus cum eſſes circunſeſſus: cumq; quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti: Populo Romano communiq; cauſæ legatorum facta eſſet iniuria inſignis: non es perſecutus: dicis tibi in animo eſſe alio tempore perſequi. quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti ius legationis? cur cauſam Populi Romani deſeruiſti: ac prodidiſti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquiſti? nónne te ad ſenatum cauſam deferre? non de tam atrocibus iniurijs conqueri? non eos homines, qui populum concitarant: conſulum literis euocandos curare oportuit? nuper M. Aurelio Scauro poſtulante, quòd is Epheſi ſe quæſtorem ui prohibitum eſſe dicebat: quo minus è fano Dianæ ſeruum ſuum, qui in illud aſylum confugiſſet: abduceret: Pericles Epheſius homo nobiliſſimus Romam euocatus eſt: quòd auctor iniuriæ illius fuiſſe argueretur. tu, ſi te legatum ita Lampſaci tractatum eſſe ſenatum docuiſſes: ut tui comites uulnerarentur: lictor occideretur: ipſe circunſeſſus penè incenderere: eius autem rei duces, & authores, & principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram & Theſſalum: quis non commoueretur? quis non ex iniuria quæ tibi eſſet facta: ſibi prouideret? quis non in ea re cauſam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiuſmodi eſſe debet: quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiã inter hoſtium tela incolume uerſetur. magnum hoc Lampſacenum crimen eſt, libidinis, atque improbiſſimæ cupiditatis. accipite nunc auaritiæ propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit: quæ eum præſidij cauſa Myndum proſequeretur. illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atque armatum dederunt. hoc præſidio Myndum profectus eſt. nam quid Mileſijs lanæ publicæ abſtulerit, item de ſumptu in aduentum,

de

de contumelijs, & iniurijs in magiſtratum Mileſium, tametſi dici tum uere, tum grauiter, & uehementer poteſt: tamen dicere prætermittam: eaq́ omnia teſtibus integra reſeruabo. illud, quod neque taceri ullo modo poteſt: neque dici pro dignitate, cognoſcite. milites remigesq́ Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipſe myoparonem pulcherrimum de decem Mileſiorum nauibus electum, L. Magio, & L. Rabio, qui Myndi habitabant: uendidit. hi ſunt homines, quos nuper ſenatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes Populi Romani hoſtes uſque ab Dianio, quod in Hiſpania eſt: ad Sinopem, quæ in Ponto eſt: nauigauerunt. O dij immortales, incredibilem auaritiam, ſingularémq́ audaciam. nauem tu de claſſe Populi Rom. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet: auſus es uendere? ſi te magnitudo maleficij, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat: ne illud quidem cogitabas: huius improbiſſimi furti, ſiue adeo nefariæ prædæ, tam illuſtrem, ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? an quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni præfuerat: Mileſijsq́ rem geſtam renunciarat: animaduertere tuo rogatu conatus eſt: renunciationemq́ eius, quæ erat in publicas literas relata illorum legibus: tolli iuſſerat: idcirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? multum te iſta fefellit opinio, & quidem multis in locis. ſemper enim exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore: ſi aut referri aliquid in literas publicas uetuiſſes: aut quod relatum eſſet: tolli coegiſſes. hoc quàm nihil ſit, tametſi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actione didiciſti: tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quamdiu adſunt hi, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt: nõ ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt: ſed etiam cauſam adſcribunt: cur non tum in literas relatum ſit. manent iſtæ literæ Mileti: manent, & dum erit illa ciuitas, manebunt. decem enim naues iuſſu L. Murenæ, Populus Mileſius ex pecunia uectigali Populi Romani fecerat: ſicut pro ſua quæq; parte Aſiæ cæteræ ciuitates. quamobrem unam ex decem non prædonum repentino aduentu, ſed legati latrocinio, non ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum amiſſam, in literas publicas retulerunt. ſunt Romæ Legati Mileſij homines nobiliſſimi, ac principes ciuitatis: qui tametſi menſem Februariũ & COSS. deſignatorum nomen expectant: tamen hoc tantũ facinus non modo negare interrogati, ſed ne producti quidem reticere poterunt. dicent inquam & religione adducti, & legum domeſticarum metu, quid illo myoparone factum ſit. oſtendent C. Verrem in ea claſſe, quę contra piratas ędificata ſit: piratam ipſum conſceleratũ fuiſſe. C. Malleolo quęſtore Cn. Dolabellę occiſo, duas ſibi hęreditates ueniſſe arbitratus eſt: unam quæſtoriæ procurationis. nam à Dolabella ſtatim proquæſtore iuſſus eſt eſſe. alteram tutelæ. nam cum pupilli Malleoli tutor eſſet: in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciam ſic copioſe profectus erat: ut domi prorſus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & ſyngraphas fecerat: argenti optimi cælati grande pondus ſecum tulerat (nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formoſos homines reliquit. iſte quod argenti placuit, inuaſit:

quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq́, quæ in Aſia facillime comparantur: quæ ille reliquerat, aſportauit: reliqua uendidit: pecuniam exegit. cũ ad HS XXD quinquies redegiſſe conſtaret: ut Romam rediјt: nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullã tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cũ haberet domi, circum pedes autem homines formoſos, & literatos, ſuos eſſe dicebat: ſe emiſſe. cum ſępius mater, & auia pueri poſtularent: uti, ſi non redderet pecuniam: nec rationem daret: diceret ſaltem quantũ pecuniæ Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia, accæpta pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies HS ſexcenta ſint facta, quomodo DC eodem modo quadrarint: ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcenta facta ſint: quomodo Chryſogono expenſa lata ſint: cur id nomen infimum, in lituraq́ ſit, uos exiſtimabitis. tamẽ HS ſexcenta millia cum accæpta retuliſſet, HS quinq́ millia ſoluta non ſunt. homines, poſteaquam reus factus eſt: alij redditi, alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicarijq́ retinentur. hæc eſt iſtius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorum exiſtimationis. cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam ac uexandam tradidiſſet: cum tibi expoſita eſſet omnis ad prædandũ Pamphylia: contentus his tam opimis rebus non fuiſti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non Siculi, non aratores (ut dictitas) circumueniunt: non hi, qui decretis, edictisq́ tuis in te concitati, infeſtiq́ ſunt. Malleolus à me productus eſt, & mater eius atque auia: quæ miserę, flentes, euerſum à te puerũ patrijs bonis eſſe dixerunt. quid expectas? an dum ab inferis ille Malleolus exiſtat? atq́ abs te officia tutelæ, ſodalitatis, familiaritatisq́ flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſſime & ſpurciſſime, redde bona ſodalis filio: ſi non, quæ abſtuliſti: at quæ confeſſus es. cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro uocem, cum dolore & querimonia emittere? cur ſodalis uxorem, ſodalis ſocrum, domum deniq́ totam ſodalis mortui, contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſſimas, lectiſſimasq́ fœminas in tantum uirorum conuentũ inſolitas, inuitasq́ prodire cogis? recita omniũ teſtimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE.

Proquęſtore uero quomodo iſte commune Miliadum uexarit: quomodo Lyciam, Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiamq́ totã frumento imperando, æſtimando, hac ſua quam tum primum excogitauit: ſicilienſi æſtimatione afflixerit: non eſt neceſſe demonſtrare uerbis. hoc ſcitote, his nominibus, quę res per eum geſtæ ſunt: cum iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret: neq́ ea ſumeret: pro his rebus pecuniam exigeret: his nominibus ſolis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem eſſe æſtimatam. quæ omnia, etiam ſi uoluntate Dolabellæ fiebant: per iſtum omnia tamen gerebantur. conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem genere. Recita. DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DOLABELLAE PR. POPV. RO. PECVNIAE REDACTAE QVOD A COMMVNI MILIADVM. te hæc coegiſſe, te æſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eademq́ ui, & iniuria cũ pecunias maximas cogeres: per omnes partes prouinciæ te, tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtémq́ peruaſiſſe demonſtro. itaque

M. Scaurus,

M.Scaurus,qui Cn.Dolabellam accuſauit:iſtum in ſua poteſtate ac ditione tenuit. homo adoleſcens cum iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret:fecit perite,& callide:uolumen eius rerum geſtarum maximũ, iſti oſtendit:ab homine quæ uoluit, in Dolabellam abſtulit:iſtum teſtem produxit:dixit iſte quæ uelle accuſatorem putauit. quo ex genere mihi teſtium,qui cum iſto furati ſunt:ſi uti uoluiſſem:magna copia fuiſſet:qui ut ſe periculo litium,coniunctione criminum liberarent:quo ego uellem deſcenſuros pollicebantur.eorum ego uoluntatem omnium repudiaui:non modo proditori,ſed ne perfugæ quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt: qui hæc omnia fecerunt.ſed ego defenſorem in mea perſona,non accuſatorẽ maxime laudari uolo.rationes ad ærarium,antequam Dolabella condemnatus eſt:non audet referre.impetrat à ſenatu ut dies ſibi prorogaretur:quòd tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellę obſignatas diceret:perinde quaſi exſcribendi poteſtatẽ non haberet.ſolus eſt hic:qui nunquam rationes ad ærariũ referat.audiſtis quæſtoriã rationẽ tribus uerſiculis relatam:legationis, non niſi condemnato, & eiecto eo,qui poſſet reprehendere. nunc denique præturæ,quam ex S.C.ſtatim referre debuit,uſq; ad hoc tempus non retulit:quæſtorem ſe in ſenatu expectare dixit.perinde quaſi non ut quæſtor ſine prætore poſſet rationem referre, ut tu Hortenſi,ut omnes:eodẽ modo ſine quæſtore prætor.dixit idem,Dolabellam impetraſſe.omen magis patribus conſcriptis,quàm cauſa placuit. probauerunt.uerum quæſtores quoq; iam pridem uenerunt:cur non retuliſti? illarum rationum ex ea fece legationis,quæſtoriæq; tuæ procurationis illa ſunt nomina,quæ Dolabellæ neceſſario ſunt æſtimata. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR.ET PRO PR. quòd minus Dolabella Verri accæptum retulit:quàm Verres illi expenſum tulerit:HS quingenta triginta quinq; millia:& quòd plus fecit Dolabella Verrẽ accæpiſſe: quàm iſte in ſuis tabulis habuit: HS ducenta triginta duo millia:& quòd plus frumenti fecit accæpiſſe iſtum HS decies & octingenta millia:quòd tu homo caſtiſſimus aliud in tabulis habebas. hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas nullo duce,tamen aliqua ex particula inueſtigamus,redundarunt. hinc ratio cũ Q.& Cn.Poſthumijs,Curtijs,multis nominibus,quorũ in tabulis iſte habet nullũ.hinc HS quater decies P.Tadio numerata Athenis, teſtibus planum faciam.hinc empta apertiſſime prætura:niſi forte id etiã dubiũ eſt:quomodo iſte prętor factus ſit.homo ſcilicet,aut induſtria, aut opera probata,aut frugalitatis exiſtimatione pręclara,aut deniq;,id quod leuiſſimũ eſt, aſſiduitate. qui ante quæſturam cum meretricibus lenonibusq; uixiſſet:quæſturam ita geſſiſſet,quemadmodũ cognouiſtis:Romę poſt quęſturam illam nefariam uix triduum conſtitiſſet:abſens non in obliuione iacuiſſet:ſed in aſſidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuiſſet:is repente,ut Romam uenit,gratis prætor factus eſt. alia porrò pecunia ne accuſaretur data,cui ſit data,nihil ad me,nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe tum inter omnes recenti negocio facile conſtabat. homo ſtultiſſime & amentiſſime, tabulas cum conficeres:& cum extraordinaria pecunia crimen ſubterfugere uelles:ſatis te elapſurum omni ſuſpitione arbitrabare:ſi quibus pecuniam credebas:ijs expenſum non ferres? neq; in tuas

tabulas ullum nomen referres: cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſam dicturum exiſtimaſti? uerum ad illam iam ueniamus præclaram praeturam: criminaq; ea quæ notiora ſunt his, qui adſunt: quàm nobis qui meditati ad dicendum paratiq; uenimus. in quibus non dubito, quin offenſionem negligentiæ uitare, atq; effugere non poſſim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit: in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit: quæ mihi, aut quę amico meo facta eſt: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui iſtius iniurias norunt: hoc eſt Populo Ro. uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo: non negligentia mea fore: ut multa prætercam: ſed quòd alia teſtibus integra reſeruari uelim: multa autē propter rationem breuitatis, ac temporis prętermittenda exiſtimem. fatebor etiam illud inuitus: me prorſus, cū iſte punctum temporis nullum uacuum peccato præterire paſſus ſit: omnia quæ ab iſto commiſſa ſunt: non potuiſſe cognoſcere. quapropter ita me de præturę criminibus auditote, ut ex utroq; genere, & iuris dicendi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis: quę maxime digna ſunt eo reo: cui paruū ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut prætor factus eſt, qui auſpicato à Chelidone ſurrexiſſet: ſortem nactus eſt urbanæ prouincię, magis ex ſua & Chelidonis, quàm ex Populi Ro. uoluntate. qui principio, qualis in edicto conſtituendo fuerit, cognoſcite. P. Annius Aſellus mortuus eſt C. ſacerdote prætore. is cū haberet unicam filiam: neq; cenſus eſſet: quod eum natura hortabatur: lex nulla prohibebat; fecit, ut filiam bonis ſuis heredem inſtitueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorum, conſuetudo iuris eius, quod erat tum, cū Aſellus eſt mortuus. iſte prętor deſignatus (utrum admonitus, an tentatus, an qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce ullo, ſine indice peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio. uos tantum hominis audaciam, amentiámq; cognoſcite) appellat hæredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam. non enim mihi perſuadetur: iſtum ab illo prius appellatū. dicit ſe poſſe ei condonare edicto hęreditatem: docet hominem quid poſſit fieri: illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamen ad pupillæ matrem ſummittebat: malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret: quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam prętori ſi pupillæ nomine dediſſent, grandem preſertim, quemadmodum in rationem inducerent: quemadmodum ſine periculo ſuo dare poſſent: non uidebant. ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſępe appellati pernegauerunt. iſte ad arbitrium eius, cui condonarat hęreditatem: ereptam liberis: quàm ęquum edictum ſcripſerit, quęſo cognoſcite. CVM INTELLIGAM LEGEM VOCONIAM. quis unquam crederet Verrem mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum uideretur? cupiditati hominum ait ſe obuiam ire. quid potius, non modo his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit à cupiditate? dic quæſo cętera. delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, authoritas. QVI AB AVLO POSTHVMIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS POSTVE EA, FECIT, FECERIT. Fecit, fecerit? quis unquam edixit iſto modo?

modo? quis unquam eius rei fraudem, aut periculum propoſuit edicto, quę neque poſt edictum, neq; ante edictum prouideri potuit? iure, legibus, authoritate omnium, qui conſulebantur: teſtamentum P. Annius fecerat non improbum, non inofficioſum, non inhumanum. quod ſi ita feciſſet: tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat, imitatus eſſes illum ipſum C. Voconiū: qui lege ſua hęreditatem ademit nulli, neq; uirgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum: qui poſt eos Cenſores cenſus eſſet: ne quis hęredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia non eſt, fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur: niſi eius rei, quæ ſua ſponte ſcelerata ac nefaria eſt: ut etiam ſi lex non eſſet: magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita ſancta eſſe legibus: ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, Teſtamentaria, Nummaria, cęterę complures, in quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur: ſed ſancitur: ut quod ſemper malum facinus fuerit: eius quæſtio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ciuili ſi quis noui quid inſtituit: omnia quę ante acta ſunt: rata eſſe patitur. cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuſſias, ipſam, ut dixi, Voconiam. omnes pręterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius: quo poſt eam legem Populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto, prætoris edictū legem annuam dicunt eſſe. tu edicto plus complecteris: quàm lege. ſi finem edicto prætoris afferunt Calendę Ianuarij, cur non initium quoque edicti naſcitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto: quo prętor alius futurus eſt: in illum, quo alius prætor fuit, regredietur? ac ſi hoc iuris non unius cauſa hominis edixiſſes: cautius compoſuiſſes. ſcribis, ſi quis hęredem fecit, fecerit. quòd ſi plus legarit, quàm ad hęredem, hęredés ue perueniat: quod per legem Voconiam ei qui cenſus non ſit, licet: cur hoc cum in eodem genere ſit, non caues? quia non generis, ſed hominis cauſam uerbis amplecteris: ut facile appareat te, precio eſſe commotum. atque hoc ſi in poſterum edixiſſes: minus eſſet nefarium, tamen eſſet improbum. ſed tum uituperari poſſet: in dubium uenire non poſſet. nemo enim committeret. nunc eſt eiuſmodi edictum: ut quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis hęredibus. itáque cum à te caput illud tam multis uerbis mercennario procemio eſſet ornatū: ecquis eſt inuentus poſtea prętor: qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit: ſed ne metuit quidem quiſquam, ne quis ediceret. nam poſt te prętorem multi teſtamenta eodem modo fecerunt. in his nuper Annia ea de multorum propinquorum ſententia, pecunioſa mulier, quod cenſa non erat: teſtamento fecit hęredem filiam. itaq; hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate: quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet: id neminem metuiſſe: ne quis reperiretur: qui iſtius inſtitutum ſequi uellet. ſolus enim tu inuentus es: cui non ſatis fuerit corrigere uoluntates uiuorū: niſi etiam reſcinderes mortuorum. tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti: uoluiſti, ex improuiſo ſi quę res natæ eſſent: ex urbano edicto decernere. quam poſtea tu tibi defenſionem relinquebas: in ea maxime offendiſti: cum tuam authoritatē tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito: quin ut mihi, cui filia maxime cordi eſt: res hęc acerba uideatur, atque

indigna, ſic unicuiqué ueſtrum, qui ſimili ſenſu, atque indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis iucundius? quid charius eſſe uoluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentiaq; conſumatur? homo importuniſſime cur tantam iniuriã P. Annio mortuo feciſti? cur hunc dolorem cineri eius, atque oſſibus inuſſiſti? ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes? & cui tibi eſſet commodum, condonares? quibuſcum uiui bona noſtra partimur: ijs prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionem, inquit, nec poſſeſſionem dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextã? detrahes ornamenta non ſolum fortunę, ſed etiam ingenuitatis? miramur ad arma contra iſtum hominem Lampſacenos iſſe? miramur iſtum de prouincia decedentem clam Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam uicem pro noſtra iniuria doleremus: ueſtigium iſtius in foro non eſſet relictum. pater dat filiæ: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat: ut ab iure non abeat: quid habes quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe ſi potes, ſi habes qui te audiat: ſi poteſt tibi edicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis, ius omnibus? hoc. Populus Romanus non manu uindicaſſet: niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet. poſteaquam ius prætorium conſtitutũ eſt: ſemper hoc iure uſi ſumus: ſi tabulæ teſtamenti non proferrentur: tum uti proximũ quenq; potiſſimũ hȩredem eſſe oporteret: ſi is inteſtato mortuus eſſet: ita ſecundum eum poſſeſſio daretur. quare hoc ſit ęquiſſimum: facile eſt docere. ſed in re tam uſitata, ſatis eſt oſtendere: omnes antea ius ita dixiſſe, & hoc uetus edictum tranſlatitiúmq; eſſe. cognoſcite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt unde ius ciuile diſcatur: adoleſcentes ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia. Minutius quidam mortuus eſt ante iſtum prætorẽ. eius teſtamentum erat nullum: lege hęreditas ad gentem Minutiã ueniebat. ſi habuiſſet iſte edictum: quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt: poſſeſſio Minutiæ genti eſſet data. ſi quis teſtamento ſe hæredem eſſe arbitraretur: quod tum non extaret, lege ageret in hæreditatem: aut pro præde litis uindiciarum cum ſatis accępiſſet: ſponſionem faceret. ita de hęreditate certaret. hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete ut hoc iſte correxerit. componit edictum his uerbis, ut quiuis intelligere poſſit, unius hominis cauſa conſcriptum eſſe: tantum quòd hominem non nominat: cauſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, ęquitatem, edicta omniũ negligit. EX EDICTO VRBANO: SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI POSSESSOR SPONSIONEM NON FACIET. iam quid id ad prętorẽ, uter poſſeſſor ſit? nonne id quęri oportet: utrũ poſſeſſorẽ eſſe oporteat? ergo quia poſſeſſor eſt: non moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor non eſſet: non dares. nuſquam enim ſcribis: neque tu aliud quicquam edicto amplecteris: niſi eam cauſam, pro qua pecuniã accęperas. iam hoc ridiculum eſt. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVAM È LEGE OPORTEAT: AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. Hoc tranſlatitium eſt. ſequi illud oportet. ſi

tabulæ

tabulę teſtamenti non proferentur, quid ait? ſe ei daturum qui ſe dicat hæredem eſſe. quid ergo intereſt proferantur nec ne? ſi protulerit: uno ſigno ut ſit minus, quàm ex lege oportet: non des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet: dabis. quid nunc dicam? neminem unquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum: neminem fuiſſe qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet. exegerat enim iam mercedē. item, ut illo edicto, de quo ante dixi in Sicilia de hæreditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romę præter iſtum. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. At per deos īmortales quid eſt quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quæro ab te, ſicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum poſſeſſionibus: cur ea capita in edictū prouinciale transferre nolueris? utrū digniores homines exiſtimaſti eos, qui habitabant in prouincia: quàm nos, qui æquo iure uteremur? an aliud Romæ æquum eſt? aliud in Sicilia? non enim hoc poteſt hoc loco dici: multa eſſe in prouincijs aliter edicenda, non de hæreditatum quidem poſſeſſionibus: non de mulierum hæreditatibus. nam utroque genere uideo non modo cæteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiſſe, quot uerbis edici Romę ſolet. quæ Romę magna cum infamia, precio accępto edixeras: ea ſola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe uideo. & cum edictum totum eorum arbitratu, quamdiu fuit deſignatus, componeret: qui ab iſto ius ad utilitatem ſuā nundinarentur: tum uero in magiſtratu contra illud edictum ſuum ſine ulla religione decernebat. itaq; L. Piſo multos codices impleuit earū rerum: in quibus ita interceſſit: quòd iſte aliter, atq; ut edixerat: decreuiſſet. quod uos oblitos eſſe non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto prętore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegā niſi habuiſſet: lapidibus coopertus eſſet in foro. ſed eo leuiores iſtius iniuriæ uidebantur, quod erat in ęquitate, prudentiaq; Piſonis paratiſſimū perfugium: quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines uterentur. nam quæſo redite in memoriam Iudices, quę libido iſtius in iure dicendo fuerit: quæ uarietas decretorum: quæ nundinatio: quàm inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent: quàm plena, atq; referta Chelidonis: à qua muliere cum erat ad eum uentum: & in aurem eius inſuſurratū: aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat: decretúmq; mutabat: aliàs inter alios contrarium ſine ulla religione decernebat: ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant: qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audiſtis, negabant mirandū eſſe: ius tam nequam eſſe Verrinum. alij etiā frigidiores erant: ſed quia ſtomachabantur, ridiculi uidebantur eſſe: cum Sacerdotem execrabantur: qui Verrem tam nequam reliquiſſet. quæ ego non commemorarē: neq; enim perfacete dicta, neq; porrò hac ſeueritate digna ſunt: niſi uos illud uellem recordari: iſtius nequitiam, & iniquitatē, tum in ore uulgi, atq; in communibus prouerbijs eſſe uerſatam. In plebem uero Romanam utrum ſuperbiam prius memorem? an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis eſſe, quēadmodum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanā concidere? quam rem etiā Tribunus ple. in concione egit: cum eum, quem uirgis iſte ceciderat, in pro-

ſpectum Populi Romani produxit.cuius rei cognoſcendæ faciam uobis ſuo tempore poteſtatem. ſuperbia uero qua fuerit: quis ignorat? quemadmodũ is tenuiſſimum quenq; contempſerit, deſpexerit, liberum eſſe nunquam duxerit. P.Trebonius uiros bonos, & honeſtos complures fecit hæredes. in his fecit ſuum libertum.is A.Trebonium fratrem habuerat proſcriptum. ei cum cautũ uellet: ſcripſit, ut hæredes iurarent, ſe curaturos, ut ex ſua cuiuſq; parte: ne minus dimidium ad A.Trebonium fratrem illum proſcriptũ perueniret.libertus iurat: cæteri hæredes adeunt ad Verrem: docent non oportere ſe iurare, facturos eſſe: quod contra legem Corneliã eſſet: quæ proſcriptum iuuari uetat.impetrant ut ne iurent.dat his poſſeſſionem.id ego non reprehendo.etenim erat iniquum homini proſcripto, egenti, de fraternis bonis quicquam dari. & ille libertus, niſi ex teſtamento patroni iuraſſet: ſcelus ſe facturum arbitrabatur.itaque ei Verres poſſeſſionẽ hæreditatis negat ſe daturum: ne poſſet patronum ſuum proſcriptum iuuare: ſimul ut eſſet pœna, quòd alterius patroni teſtamento obtemperaſſet. das poſſeſſionẽ ei qui non iurauit. concedo.prætorium eſt. adimis tu ei qui iurauit? quo exemplo? proſcriptum iuuat.lex eſt.pœna eſt.quid ad eum qui ius dicit? utrum reprehendis quod patronum iuuabat eum, qui tum in miſerijs erat? an quòd alterius patroni mortui uoluntatem conſeruabat: à quo ſummum beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? & hoc tum de ſella uir optimus dixit, Equiti Ro.tam locupleti libertinus ſit homo hæres? O moleſtum ordinem: quòd illinc uiuus ſurrexit. poſſum ſexcenta decreta proferre: in quibus, ut ego pecuniam non dicam interceſſiſſe: ipſa decretorum nouitas iniquitáſq; declarat.uerũ ut ex uno, de cæteris coniecturã facere poſſitis: id quod priore actione cognoſtis, audite. C.Sulpitius Olympius fuit.is mortuus eſt C.Sacerdote prætore.neſcio an antequam Verres preturã petere cœperit.fecit hęredem M.Octauium Ligurem. Ligur hæreditatem adijt: poſſedit Sacerdote prætore ſine ulla controuerſia.poſteaquam Verres magiſtratum inijt: ex edicto iſtius, quod edictum Sacerdos non habuerat: Sulpitij patroni filia ſextam partẽ hæreditatis ab Ligure petere cœpit.Ligur non aderat.L.Frater eius cauſam agebat: aderant amici, propinqui.dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur: in poſſeſſionem ſe ire iuſſurum.L.Gellius cauſam liguris defendebat: docebat edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere: quę ante eum prætorem ueniſſent. ſi hoc tum fuiſſet edictum: fortaſſe Ligurem hęreditatem aditurum non fuiſſe.æqua poſtulatio, ſumma hominũ authothoritas precio ſuperabatur.uenit Romã Ligur: non dubitabat, quin ſi ipſe Verrem conueniſſet: æquitate cauſę, & authoritate ſua commouere hominem poſſet: domum ad eum uenit: rem demonſtrat: quàm pridem ſibi hęreditas ueniſſet, docet: quod facile in cauſa æquiſſima homini ingenioſo fuit: multa, quæ quemuis mouere poſſent, dixit: ad extremũ petere cœpit: ne uſq; eo ſuam authoritatem deſpiceret, gratiámq; contemneret: ut ſe tanta iniuria afficeret.homo Ligurem accuſare cœpit: qui in re aduentitia, atque hęreditaria tam diligens, tam attentus eſſet: debere eum aiebat ſuam quoque rationẽ ducere: multa ſibi opus eſſe: multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. non poſſum illa planius commemorare: quàm ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis.quid enim Verres? utrum ne his quidem teſtibus credetur?

tur? an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis no bis credet? cui nos? quid eſt Verres quod planum fieri teſtibus poſſit: ſi hoc non fit? an id quod dicunt, leue eſt? nihil leuius: quàm Prætorem urbis hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere: omnibus his, quibus hæreditas uenerit: cohęredem prætorem eſſe oportere. an uero dubitamus: quo ore iſte cęteros homines inferiore loco, authoritate, ordine, quo ore homines ruſticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquã liberos putauit, libertinos homi nes ſolitus ſit appellare: qui ob ius dicendũ M. Octauium ligurem: hominẽ ornatiſſimũ loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poſcere pecuniam non dubitarit? In ſartis tectis uero quemadmodũ ſeſe geſſerit, quid ego dicã? dixerunt qui ſenſerunt. ſunt alij qui dicant. notæ res, ac manifeſtę prolatę ſunt, & proferuntur. dixit C. Fannius eques Romanus frater germanus Q. Titinij iudicis tui: tibi ſe pecuniam dediſſe. recita teſtimonium C. Fannij. nolite C. Fannio dicenti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fannio fratri tuo credere. dicit enim rem incredibilem, C. Verrem inſimulat auaritiæ, & audacię: quæ uitia uidentur in quemuis potius: quàm in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius homo familiariſſimus patris iſtius: non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit: quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. recita nomina Q. Tadij. recita teſtimonium Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud omnibus omnia peccata, & maleficia concedere: niſi hoc: hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniaq́ꝫ Populi Romani loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in ęde Caſtoris, celeberrimo, clariſſimóqꝫ monimento, quod templum in oculis, quotidianóqꝫ aſpectu Populi Romani eſt poſitum: quo ſæpenumero Senatus conuocatur: quo maximarum rerum frequentiſſimę quotidie aduocationes fiunt: in eo loco, in ſermone hominum, audaciæ ſuę monimentum ęternum relinquere. Aedem Caſtoris Iudices P. Iunius habuit tuendã, L. Sylla, Q. Metello Conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filiũ. cum L. Octauius, C. Aurelius COSS. ædes ſacras locauiſſent: neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere: neque ij prætores, quibus erat negocium datum, C. Sacerdos, & M. Ceſius: factum eſt S. C. quibus de ſartis tectis cognitum & iudicatum non eſſet: uti C. Verres, P. Celius prætores cognoſcerent, & iudicarent. qua poteſtate iſte permiſſa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis: ueruntamen cum eſſet omnibus in rebus apertiſſime impudentiſſiméqꝫ prædatus: hoc uoluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum: de quo non audire aliquando, ſed uidere quotidie poſſemus. quæſiuit quis ædem Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iunium ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire uolebat: ad quem illa res pertineret. audit pupillum eſſe filium. homo qui ſemper ita palam dictitaſſet: pupillos, & pupillas certiſſimam prędam eſſe prętoribus: optatum negocium ſibi in ſinum delatum eſſe dicebat. monimentum illa amplitudine, illo opere, quamuis ſartum tectum, integrúmqꝫ eſſet: tamen aliquid ſe inuenturum in quo moliri, prædariq́ꝫ poſſet: arbitrabatur. L. Rabonio ædem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunij tutor

erat teſtamento patris.cũ eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur.iſte ad ſe Rabonium uocat,quærit,ecquid ſit:quod à pupillo traditum non ſit:quod exigi debeat.cum ille id quod erat,diceret:facilem pupillo traditionem eſſe:ſigna,& dona comparere omnia:ipſum templum omni opere eſſe integrum:indignũ iſti uideri cœpit,ex tanta æde,tantoq; opere ſe non opimum præda, preſertim à pupillo, diſcedere. uenit ipſe in ædem Caſtoris:conſiderat templum:uidet undique tectum, pulcherrime laqueatum. pręterea cætera noua,atque integra.uerſat ſe:quærit quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus,quos iſte Liguri dixerat,eſſe circa ſe multos: tu Verres hic quod moliare,nihil habes:niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere.homo omnium rerum imperitus,quærit,quid ſit ad perpendiculum. dicunt ei, ferè nullam eſſe columnam:quæ ad perpendiculum eſſe poſſit. iam mehercule,inquit,ſic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur.Rabonius qui legem noſſet:qua in lege numerus tantum columnarum traditur:perpendiculi mentio fit nulla:& qui non putaret ſibi expedire,ita accipere, ne eodem modo reddendum eſſet:negat id ſibi deberi:negat oportere exigi.iſte Rabonium quieſcere iubet:& ſimul ei nonnullam ſpem ſocietatis oſtendit.hominem modeſtum,& minime pertinacem facile coercet:columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat.noua res,atque improuiſa pupilli calamitas nunciatur ſtatim C. Muſtio uitrico pupilli:qui nuper eſt mortuus:M. Iunio patruo,P. Potitio tutori homini frugaliſſimo.hi rem ad uirum primarium ſummo officio,ac uirtute præditum M. Marcellũ, qui erat pupilli tutor:deferunt.uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro ſua fide,ac diligentia pluribus uerbis:ne per ſummam iniuriam pupillum Iuniũ fortunis patrijs conetur euertere. iſte qui iam ſpe, & opinione prædam illã deuoraſſet: neque ulla æquitate orationis, neque authoritate M. Marcelli commotus eſt. itaque quemadmodum oſtendiſſet: ſe id exacturum eſſe reſpondit. cum ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent: apud quem non ius,non ęquitas, non miſericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiuſquam authoritas pro precio,non gratia ualeret: ſtatuunt id ſibi optimum eſſe factu: quod cuiuis ueniſſet in mentem:petere auxilium à Chelidone: quę iſto Prætore, non modo in iure ciuili priuatorúmq; omnium controuerſijs Populo Romano præfuit: uerum etiam in his ſartis tectis dominata eſt. uenit ad Chelidonem C. Muſtius eques Romanus publicanus, homo cum primis honeſtus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus: uenit homo ſummo honore, pudore, & ſummo officio, ſpectatiſſimus ordinis ſui P. Potitius tutor. O multis acerbam, O miſeram, atque indignam præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum ueniſſe arbitramini? qui nulla conditione iſtam turpitudinem ſubiſſent:niſi officij, neceſſitudiniſq; ratio coegiſſet. ueniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena:noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: Mihi det poſſeſſionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obſignabant. domus erat non meretricio conuentu: ſed prætoria turba referta. ſimul ac poteſtas primum data eſt adeunt

hi,quos

hi, quos dixi: loquitur Muſtius: rem demonſtrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. reſpondit illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait ſe eſſe facturam, & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam: reuerti iubet. tum diſcedunt. poſtridie reuertuntur. negat illa poſſe hominem exorari: permagnam eum dicere ex illa re pecuniam confici poſſe. uereor ne quis forte de populo, qui priori actione non affuit: hęc, quia propter inſignem turpitudinem, ſunt incredibilia: fingi à me arbitretur. ea uos antea Iudices cognouiſtis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius tutor, & patruus. Muſtius dixiſſet, ſi uiueret: ſed pro Muſtio, recenti re de Muſtio auditum dixit L. Domitius: qui cum ſciret me ex Muſtio uiuo audiſſe: quòd eo ſum uſus plurimũ: etenim id iudiciũ, quod propè omnium fortunarũ ſuarum C. Muſtius habuit: me uno defendente uicit. cũ hoc, ut dico, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtium ſolitum eſſe deferre: tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit: aliò reſponſionem ſuam deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis pudor fuit: ut aliquandiu, cum à me premeretur: omnia potius reſponderet: quàm Chelidonem nominaret. primo neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonẽ nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu geſſiſſe præturam: quàm L. Domitius ab ſe nominari uix ſibi honeſtum eſſe arbitrabatur? reiecti à Chelidone capiunt conſilium neceſſarium: ut ſuſcipiant ipſi negocium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta milliũ, tranſigunt HS ducentis millibus. refert ad iſtum rem Rabonius: ut ſibi uidebatur, ſatis grandem pecuniam, & ſatis impudentẽ eſſe. iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet: male accipit uerbis Rabonium: negat eum ſibi illa deciſione ſatiſfacere poſſe. ne multa, locaturũ ſe eſſe confirmat. tutores hæc neſciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id eſſe certiſſimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatẽ. iſte uero non procraſtinat: locare incipit non proſcripta, neque edicta die, alieniſſimo tempore, ludis ipſis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. iſti color immutatus eſt: uultus, oratio, mens denique excidit: quid ageret, cœpit cogitare. ſi opus pupillo redimeretur: ſi res abiret ab eo mancipe: quem ipſe appoſuiſſet: ſibi nullam prædam eſſe. itaque excogitat. quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquam poſſit dicere improbe, uerum callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. ſi pupillo opus redimitur: mihi præda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa conſuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; uendendis omnium COSS. Cenſorum, Prætorum, Quæſtorum denique? ut optima conditione ſit is: cuia res ſit: cuium periculum? excludit eum ſolum: cui propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus & prædijs populo cautum eſt. & ſi non putas cautum: ſcilicet tu prætor in mea bona quos uoles immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas? operæprecium eſt

ipſam legem cognoſcere.dicetis eundẽ conſcripſiſſe:qui illud edictum de hę
reditate. EX OPERE FACIVNDO.QVAE PVPILLI IVNII.dic,dic
quæſo clarius. C.VERRES PR.VRBIS ADDIDIT.corriguntur leges
cenſoriæ.quod enĩ uideo in multis ueteribus legibus,Cn.Domitius,L. Me-
tellus,L.Caſſius,Cn.Seruilius Cenſores addiderunt:uult aliquid eiuſmodi
C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L.MARTIO,M. PERPENNA
CENSORIBVS.SOCIVM NE ADMITTITO:NEVE PARTEM
DATO:NEVE REDIMITO. quid ita? ne uitioſum opus fieret?at erat
probatio tua.ne parum locuples eſſet?at erat,& eſſet amplius,ſi uelles,popu
lo cautum prædibus,& prędijs.hic te ſi res ipſa,ſi indignitas iniurię tuæ non
commouebat:ſi pupilli calamitas,propinquorum lachrymæ, D. Bruti, cu-
ius prædia ſubierunt periculũ: M.Marcelli tutoris authoritas, apud te pon
deris nihil habebat:ne illud quidẽ animaduertebas?eiuſmodi fore hoc pec-
catum tuum:quod tu neq; negare poſſes:in tabulas enim retuliſti: nec cum
defenſione aliqua confiteri.addicitur id opus HS DLX millibus:cum tuto
res HS LXXX millibus id opus, ad illius hominis iniquiſſimi arbitrium
ſe effecturos eſſe clamarent. etenim quid erat operis? id quod uos uidiſtis:
omnes illæ columnę,quas dealbatas uidetis:machina apposita, nulla impen
ſa deiectę,eiſdemq; lapidibus repoſitę ſunt.hoc tu HS DLX millibus loca
uiſti.atqui in illis columnis dico eſſe,quæ à tuo redemptore commotæ non
ſint:dico eſſe ex qua tantum tectorium uetus deletũ ſit,& nouum inductũ.
quòd ſi tanta pecunia columnas dealbari putaſſem:certe nunquam ædilita-
tem petiuiſſem.at ut uideatur tamẽ res agi:& non eripi pupillo. SI QVID
OPERIS CAVSA RESCIDERIS:REFICITO. quid erat quod re-
ſcinderet:cum ſuo quenq; loco lapidem reponeret? QVI REDEMERIT:
SATISDET DAMNI INFECTI EI,QVI A VETERE REDEM-
PTORE ACCAEPERIT.deridet:cũ ſibi ipſum iubet ſatiſdare Raboniũ.
PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. Quibus de bonis? eius, qui,
quod tu HS DLX millibus locaſti. HS LXXX millibus effecturum eſſe
clamauit.quibus de bonis?pupilli.cuius ætatem,& ſolitudinem, etiam ſi tu-
tores non eſſent:defendere prętor debuit:tutoribus defendentibus,non mo
do patrias eius fortunas, ſed etiam bona tutorum ademiſti. HOC OPVS
BONVM SVO CVIQVE FACITO.lapis aliquis cędendus & apportan
du fuit,machina ſua.nam illo non ſaxum,non materies aduecta eſt. tantum
operis in iſta locatione fuit, quantum paucę operæ fabrorum mercedis tu-
lerunt,& manus precium machinę.utrum exiſtimatis minus operis eſſe:unã
columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo?an quatuor il-
las reponere? nemo dubitat:quin multo maius ſit nouam facere. oſtendam
in ędibus priuatis,longa difficiliq; uectura,columnas ſingulas ad impluuiũ
HS quadragenis millibus non minus magnas locatas.ſed ineptũ eſt de tam
perſpicua iſtius impudentia pluribus uerbis diſputare : preſertim cum iſte
aperte tota lege omnium ſermonem,atq; exiſtimationem contempſerit:qui
etiam ad extremum conſcripſerit. REDIVIVA SIBI HABETO.quaſi
quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur : ac non totum opus ex rediui-
uis conſtitueretur . at enim ſi pupillo redimi non licebat: non neceſſe erat
rem ad ipſum peruenire:poterat aliquis ad id negociũ de populo accedere:

omnes excluſi ſunt non minus aperte, quàm pupillus.diem præſtituit operi faciundo Calend.Decembris.locat circiter Idus Septembris.anguſtijs temporis excluduntur omnes.quid ergo? Rabonius iſtam diem quomodo aſſequitur? nemo Rabonio moleſtus eſt, neq; Calend.Decembris,neq; Nonis, neq; Idibus,denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius,quàm opus effectum eſt.poſteaquam reus factus eſt:primo negabat opus in acceptum referre poſſe.cum inſtaret Rabonius: in me cauſam conferebat: quòd tum codicem obſignaſſem.petit à me Rabonius:& amicos allegat:facile impetrat.iſte quid ageret, neſciebat.ſi in acceptum non retuliſſet:putabat ſe aliquid defenſionum habiturum:Raboniū porrò intelligebat rem totam eſſe patefacturum:tametſi quid poterat eſſe apertius,quàm nunc eſt:ut uno minus teſte haberet Rabonio? opus in accæptum retulit quadriennio poſtquàm diem operi dixerat. hac conditione,ſi quis de populo redemptor acceſſiſſet: cum die cæteros redemptores excluſiſſet:tum in eius arbitrium ac poteſtatem uenire nolebat:qui ſibi ereptā prædam arbitraretur.nā quid argumentamur quo iſta pecunia peruenerit? fecit ipſe indicium. primum cum uehementius cum eo D.Brutus contenderet:qui de ſua pecunia HS DLX millia numerauit:quòd iam iſte ferre non poterat opere addicto:prædibus accæptis de HS DLX millibus, remiſit D. Bruto HS CX millia. hoc, ſi aliena res eſſet:certe facere non potuiſſet.deinde nummi numerati ſunt Cornificio:quem ſcribam ſuum fuiſſe negare non poteſt.poſtremo ipſius Rabonij tabulę prædā illam iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Rabonij. hic etiam priore actione Q.Hortenſius pupillum Iunium ueniſſe prętextatum in ueſtrum conſpectum,& teſtes ſecum,patruo teſtimoniū dicente, queſtus eſt: & me populariter agere,atque inuidiam commouere, quòd puerū producerē:clamitauit. quid erat Hortenſi tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filiū:ut nomine ipſo,& memoria patris animos imperitę multitudinis concitarem.P.Iunij erat, hominis de plebe Romana filius: quem pater moriens tum tutoribus,& propinquis,tum legibus, tum ęquitati magiſtratuum, tum iudicijs ueſtris commendandum putauit. hic iſtius ſcelerata locatione,nefarioq; latrocinio,bonis patrijs fortuniſq; omnibus ſpoliatus, uenit in iudicium:ſi nihil aliud, ſaltem ut eum, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus:paulo tamen obſoletius ueſtitum uideret. itaque tibi Hortenſi non illius ætas,ſed cauſa:non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur. neque te tam commouebat:quòd ille cum toga prætexta: quàm quòd ſine bulla uenerat. ueſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos,& ius ingenuitatis dabat.quod ornamentum pueritiæ pater dederat: indicium,atque inſigne fortunæ:hoc ab iſto prędone ereptum eſſe,grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hæ lachrymæ populares magis, quàm noſtrę,quàm tuę Q.Hortenſi,quàm horū qui ſententiam laturi ſunt. ideo quòd communis eſt cauſa,commune periculum:communi præſidio talis improbitas,tanquam aliquod incendiū,reſtinguenda eſt.habemus enim liberos paruos: incertum eſt quàm longa noſtrum cuiuſque uita futura ſit: conſulere uiui ac proſpicere debemus:ut illorum ſolitudo,& pueritia quàm firmiſſimo præſidio munita ſit.quis eſt enim,qui tueri poſſit liberū noſtro-

rum pueritiam contra improbitatem magiſtratuū? mater credo. ſcilicet magno præſidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominésq; implorante, iſte infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero, apud iſtiuſmodi prætorem: à quo M. Marcelli tutoris in cauſa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & authoritas repudiata eſt. quæremus etiã, quid iſte in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prędo ipſe fuerit? qui in foro Populi Romani pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iſte in hoſtium præda molitus ſit? qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit: qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? expectemus quid dicant ex Sicilia teſtes? quis unquã templum illud aſpexit? quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ teſtis eſſet? quis à ſigno Vertumni in Circum maximũ uenit? quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam thenſarum, atque pompæ eiuſmodi exegiſti: ut tu ipſe illa ire non audeas. te putet quiſquam, cum ab Italia freto diſiunctus eſſes, ſocijs temperaſſe? qui ędem Caſtoris teſtem furtorum tuorum eſſe uolueris: quam Populus Romanus quotidie, Iudices etiam tum: cum de te ſententiam ferrent, uiderent. atque etiam iudiciũ in prætura publicum exercuit. non enim prætereundum eſt ne id quidem. petita multa eſt apud iſtum prætorẽ à Q. Opimio, qui adductus eſt in iudicium uerbo, quod cum eſſet Tribunus pleb. interceſſiſſet contra legẽ Corneliam: quòd in Tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis uoluntatẽ. de quo iudicio ſi uelim dicere omnia: multi appellandi lædendiq; ſunt: quod mihi non eſt neceſſe. tantum dicam: paucos homines arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum, & iocum fortunis omnibus euertiſſe. is mihi etiam queritur: quòd à nobis VIIII ſolis diebus prima actio ſui iudicij tranſacta ſit: cum apud ipſum tribus horis Q. Opimius Senator Populi Romani bona, fortunas, ornamenta omnia amiſerit. cuius propter indignitatem iudicij, ſæpiſſime eſt actum in Senatu: ut genus hoc totum multarũ, ac iudiciorum eiuſmodi tolleretur. iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iſte prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit: longũ eſt dicere. hoc dico: niſi uobis id hominum honeſtiſſimorum tabulis planum fecero: fingi à me hoc totũ temporis cauſa putatote. iam qui ex calamitate Senatoris Populi Rom. cum prætor iudicio eius præfuiſſet: ſpolia domum ſuam referre, & manubias detrahere, conatus ſit. is ullam ab ſeſe calamitatem poterit deprecari? nam de ſubſortitione illa Iuniana Iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protuliſti, audeã dicere? difficile eſt. non enim me tua ſolum, & iudicum authoritas, ſed etiam annulus aureus Scribæ tui deterret. non dicam id quod probare difficile eſt? hoc dicam: quod oſtendã. multos ex te uiros primarios audiſſe: cum diceres, ignoſci tibi oportere: quod falſum codicẽ protuleris. nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat: ea, niſi prouidiſſes: tibi ipſi tum pereundũ fuiſſet. hoc modo iſte ſibi, & ſaluti ſuæ proſpicere didicit: referendo in tabulas, & priuatas & publicas quod geſtũ non eſſet: tollendo quod eſſet: & ſemper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando. eo enim uſque progreditur: ut ne defenſionẽ quidem maleficiorum ſuorum ſine alijs maleficijs reperire poſſet. eiuſdem

modi

modi ſortitionem homo amentiſſimus ſuorum quoque Iudicum fore putauit, per ſodalem ſuum Q. Curtiũ Iudicem quæſtionis: cui niſi ego ui Populi, & hominum clamore, atque conuicio reſtitiſſem: ex hac decuria noſtra, cuius mihi copiam quamlargiſſime factã oportebat: erepta eſſet facultas bonorum, cum is annuerat: in ſuum conſiliũ ſine cauſa ſubſortiebatur. *

Deſideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII.

ORATIO VII.

MVLTA mihi neceſſario Iudices prætermittenda ſunt: ut poſſim aliquo modo de his rebus, quæ meæ fidei commiſſæ ſunt: dicere. recępi enim cauſam Siciliç: ea me ad hoc negocium prouincia attraxit. ego tamen hoc onere ſuſcæpto, & recępta cauſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius. ſuſcæpi enim cauſam totius ordinis: ſuſcæpi cauſam Populi Romani: quòd putabam tum denique recte iudicari poſſe: ſi non modo reus improbus adduceretur: ſed etiã diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ cauſam ueniendum eſt, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs: ut & uiribus quamintegerrimis agere: & ad dicendum temporis ſatis habere poſſim. atq; adeo antequã de incommodis Siciliæ dico: pauca mihi uidentur eſſe de prouinciæ dignitate, uetuſtate, utilitate dicenda. Nam cum omnium ſociorũ prouinciarúmq; rationem diligenter habere debetis: tum præcipue Siciliæ Iudices, plurimis iuſtiſſimisq; de cauſis. primum quòd omnium nationum exterarũ princeps Sicilia ſe ad amicitiam fidémq; Populi Romani applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij eſt: prouincia eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, quàm præclarum eſſet exteris gentibus imperare: ſola fuit ea fide, beneuolentiáq; erga Populum Romanum, ut ciuitates eius inſulæ, quę ſemel in amicitiam noſtram ueniſſent: nunquam poſtea deficerent: pleræq; autẽ, & maxime illuſtres, in amicitia perpetuo manerent. itaq; maioribus in Africã ex hac prouincia gradus imperij factus eſt. neq; enim tam facile opes Carthaginis tantæ concidiſſent: niſi illud, & rei frumentariæ ſubſidiũ, & receptaculũ claſſibus noſtris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes ſignis, monimentisq; pulcherrimis exornauit: ut quos uictoria Populi Romani maxime lætari arbitrabatur: apud eos monimenta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipſe M. Marcellus: cuius in Sicilia uirtutem hoſtes, miſericordiam uicti, fidem cæteri Siculi perſpexerunt: non ſolum ſocijs in eo bello conſuluit: uerum etiam ſuperatis hoſtibus temperauit: urbem pulcherrimam Syracuſas, quæ cum manu munitiſſima eſſet: tum

loci natura terra, ac mari claudebatur: cum ui, conſilioq́ cępiſſet: non ſolum incolumem paſſus eſt eſſe: ſed ita reliquit ornatã: ut eſſet idem monimentũ uictoriæ, manſuetudinis, continentię: cum homines uiderent, & quid expugnaſſet: & quibus pepercιſſet: & quę reliquiſſet. tantum ille honorem Siciliæ habendum putauit: ut ne hoſtium quidem urbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. itaq; ad omnes res Sicilia prouincia ſemper uſi ſumus: ut quicquid ex ſeſe poſſet efferre: id nõ apud eos naſci: ſed domi noſtrę conditum putaremus. quando illa frumentũ, quod deberet: non ad diem dedit? quando id quod opus eſſe putaret: non ultro pollicita eſt? quando id, quod imperaretur: recuſauit? itaque ille M. Cato ſapiens, cellam penariam Reipu. noſtræ, nutricem plebis Romanę Siciliam nominauit. nos uero experti ſumus, Italico maximo difficillimóq; bello, Siciliã nobis non pro penaria cella, ſed pro ęrario illo maiorum uetere ac referto fuiſſe. nam ſine ullo ſumptu noſtro, corijs, tunicis, frumentóq; ſuppeditato, maximos exercitus noſtros ueſtiuit, aluit, armauit. quid illa? quæ forſitan ne ſentimus quidem Iudices: quanta ſunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuoſamq́ prouinciam, quo facile excurrant: ubi libenter negocium gerant. quos illa partim mercibus ſuppeditandis cũ quęſtu, compendióq; dimittit: partim retinet, ut arare, ut paſcere, ut negociari libeat: ut denique ſedes, ac domicilium collocare. quod commodum non mediocre Populi Rom. eſt: tantum ciuium Rom. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuoſisq́ rebus detineri. & quoniam quaſi quędam prædia Populi Romani ſunt uectigalia noſtra, atque prouincię: quemadmodũ propinquis uos ueſtris prędijs maxime delectamini: ſic Populo Ro. iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouincię. iam uero hominum ipſorum Iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq́ eſt: ut proxime ad noſtram diſciplinam illã ueterem, non hanc, quę nunc increbuit: uideantur accedere. nihil cæterorum ſimile Græcorum: nulla deſidia: nulla luxuria: contrà ſummus labor in publicis, priuatisq́ rebus: ſumma parſimonia: ſumma diligentia. ſic porrò noſtros homines diligunt: ut his ſolis, neq; publicanus, neq; negociator odio ſit. magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita multorum tulerunt: ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum pręſidiúmq; ueſtrum publico conſilio confugerent. tametſi & illum annum pertulerant: qui ſic eos afflixerat: ut ſalui eſſe non poſſent: niſi C. Marcellus quaſi aliquo fato ueniſſet: ut bis ex eadem familia ſalus Sicilię conſtitueretur: poſtquam M. Antonij infinitum illud imperium ſenſerant. ſic à maioribus ſuis accęperant: tanta Populi Ro. in Siculos eſſe beneficia: ut etiam iniurias noſtrorum hominũ perferendas putarent. in neminem ciuitates ante hunc teſtimoniũ publice dixerunt. hunc deniq; ipſum pertuliſſent, ſi humano modo, ſi uſitato more, ſi denique uno aliquo in genere peccaſſet. ſed cum perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiã, ſuperbiã: cũ omnia ſua commoda, iura, beneficia S.P.Q.Ro. unius ſcelere, ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerunt: aut iſtius iniurias per uos ulciſci, & perſequi: aut ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opẽ auxiliúmq; ferretis: urbes, ac ſedes ſuas relinquerent: quandoquidẽ iam ante iſtius iniurijs exagitati reliquiſſent. hoc conſilio à L. Metello legationes uniuerſę petiuerunt: ut quamprimum iſti ſuccederet. hoc animo toties apud patronos

de ſuis

de ſuis miſerijs deplorarunt. hoc commoti dolore poſtulata Conſulibus, quæ non poſtulata, ſed in iſtum crimina uiderentur eſſe: ediderunt. fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiámq; cognouerant: propè de uitæ meæ ſtatu, dolore, ac lachrymis ſuis deducerent: ut ego iſtum accuſarē: à quo mea longiſſime ratio uoluntasq; abhorrebat. quamquam in hac cauſa multo pluris partes mihi defenſionis, quàm accuſationis ſuſcæpiſſe uideor. poſtremo homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primiq;, publice priuatimq; uenerunt. grauiſſima, atque honeſtiſſima quęq; ciuitas uehementiſſime ſuas iniurias perſecuta eſt. at quemadmodum Iudices uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere: quàm forſitan ipſi uelint. ſaluti enim eorū potius conſulam, quàm uoluntati. ecquem exiſtimatis unquā ulla in prouincia reum abſentem, contra inquiſitionē accuſatoris, tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſum? quæſtores utriuſq; prouinciæ, qui iſto prætore fuerant: cū faſcibus mihi præſto fuerunt. hi porrò, qui ſucceſſerunt: uehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. uidete quid potuerit: qui quatuor in prouincia quęſtores ſtudioſiſſimos defenſores, propugnatoresq; habuerit: prætorem uero cohortemq; totam ſic ſtudioſam: ut facile appareret: non tam illis Siciliam, quàm inanem offenderant: quàm Verrē ipſum, qui plenus deceſſerat: prouinciam fuiſſe. minari Siculis ſi decreſſent legationem: quæ contra iſtū diceret. minari, ſi qui eſſent profecti: alijs ſi laudarent benigniſſime promittere: grauiſſimos priuatarum rerum teſtes: quibus nos pręſentibus denunciauimus: eos ui cuſtodijsq; retinere. quę cū omnia facta ſint, tamen unam ſolam ſcitote eſſe ciuitatē Mamertinam, quæ publice legatos, qui iſtū laudarent: miſerit. eius autē legationis principem ciuitatis nobiliſſimū, C. Heium iuratum dicere audiſtis: iſti nauem onerariam maximam Meſſanę eſſe publice coactis operis ædificatam. idemq; Mamertinorum legatus, iſtius laudator, non ſolum iſtū bona ſua, uerum etiam ſacra, deosq; penates à maioribus traditos, ex ædibus ſuis eripuiſſe dixit. pręclara laudatio: cum duabus in rebus legatorum una opera conſumitur: in laudando, atq; repetendo. atque ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit: dicetur certo loco. reperietis enim, quæ cauſę beneuolentię ſint Mamertinis erga iſtum: eas ipſas cauſas ſatis iuſtas eſſe damnationis. alia ciuitas nulla Iudices publico conſilio laudat. uis illa ſummi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates: ut aut leuiſſimi quidā ex miſerrimis, deſertiſſimisq; oppidis inuenirentur: qui iniuſſu Populi, ac Senatus proficiſcerentur: aut hi qui contra iſtum legatos decreuerant: & teſtimonium publicum, mandataq; accęperant: ui ac metu retinerentur. quod ego in paucis tamen uſu ueniſſe non moleſte fero: quo reliquæ tot, & tantę, & tam graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus authoritatis apud uos haberet: cum uideretis nulla ui retineri: nullo periculo prohiberi poſſe: quo minus experirentur: ecquid apud uos querimonię ualerent antiquiſſimorum, fideliſſmorúmq; ſociorum. nam quod fortaſſe non nemo ueſtrum audierit: iſtum à Syracuſanis publice laudari: id tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio cuiuſmodi eſſet, cognouiſtis: tamē uobis alio loco, ut ſe tota res habeat: quod ad eam ciuitatem attinet: demonſtrabitur. intelligetis enim nullis hominibus quenquā tanto odio, quanto iſtū

Syracuſanis eſſe, & fuiſſe.at enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur:ciues Ro. qui in Sicilia negociantur,defendunt,diligunt, ſaluum eſſe cupiunt. primū ſi ita eſſet:tamen uos in quęſtione de pecunijs repetundis,quę ſociorum cauſa conſtituta eſt:lege iudicioq́ ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret. ſed intelligere potuiſtis priore actione ciues Romanos ex Sicilia plurimos,honeſtiſſimos, maximis de rebus, & quas ipſi accæpiſſent iniurias, & quas ſcirent alijs eſſe factas: pro teſtimonio dicere.ego hoc quod intelligo Iudices,ſic confirmo.uideor mihi gratum feciſſe Siculis : quòd eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſecutus.non minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe:qui hoc exiſtimant:iuris,libertatis,rerū, fortunarúmq; ſuarum ſalutem,in iſtius damnatione conſiſtere. quapropter de iſtius prætura Sicilienſi non recuſo,quin ita me audiatis:ut ſi cuiquam generi hominum,ſiue Siculorum,ſiue noſtrorum ciuium,ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum,ſiue pecuariorū, ſiue mercatorum probatus ſit:ſi non horum omnium communis hoſtis,prędoq́ fuerit:ſi cuiquam denique ulla in re unquā temperauerit:ut uos quoque temperetis. Qui ſimulatq; ei ſorte prouincia Sicilia obuenit:ſtatim Romæ,& ad urbē antequam proficiſceretur: quęrere ipſe ſecum,& cogitare cum ſuis cœpit:quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere poſſet.nolebat in agendo diſcere.tametſi non prouincię rudis erat, & tiro.ſed in Siciliam paratus ad prędā, meditatusq́ uenire cupiebat.O præclare coniectum à uulgo in illā prouinciam omen communis famę,atque ſermonis:cum ex nomine iſtius,quid in prouincia facturus eſſet, perridiculi homines augurabantur.etenim quis dubitare poſſet:cum iſtius in quæſtura fugam,& furtum recognoſceret: cū in legatione,oppidorum,fanorúmq; ſpoliationes cogitaret : cum uideret in foro latrocinia præturæ:qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſe? atq; ut intelligatis cum Romæ quęſiſſe non modo genera furandi, ſed etiam nomina:certiſſimum accipite argumentum: quo facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſſitis.quo die Siciliam tetigit (uidete ſatis ne paratus ex illo omine urbano ad euertendā prouinciā uenerit) ſtatim Meſſana literas Haleſam mittit:quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror.nam ſimulatq; è naui egreſſus eſt:dedit operam ut Haleſinus ad ſe Dio continuo ueniret : ſe de hæreditate uelle cognoſcere, quę eius filio à propinquo homine apollodoro Laphirone ueniſſet. ea erat Iudices pergrandis pecunia. hic eſt Dio Iudices nunc beneficio Q. Metelli ciuis Roma. factus : de quo multis uiris primarijs teſtibus,multorúmq; tabulis uobis priore actione ſatiſfactum eſt, HS undecies numeratū eſſe:ut eam cauſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe:iſto cognoſcente obtineret. præterea greges nobiliſſimarum equarū abactos:argenti,ueſtisq́ ſtragulæ, domi quod fuerit, eſſe direptum.ita HS undecies Q. Dionem,quòd hereditas ei obueniſſet:nullam aliam ob cauſam,perdidiſſe.quid? hæc hereditas quo Pretore Dionis filio uenerat? eodem,quo P. Annij Senatoris filiæ:eodē,quo M. Liguri Senatori,C. Sacerdote Pretore.quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus,quàm Liguri Sacerdote Pretore.quid? ad Verrem quis detulit? nemo:niſi forte exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum præſto fuiſſe. ad urbem cum eſſet:audiuit.Dioni cuidam Siculo permagnā ueniſſe hereditatem:

ditatem: hęredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet: Veneri Erycinæ eſſe multatum. tametſi poſitę eſſent ex teſtamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen eſſet: cauſam pecunię ſe reperturum. itaque apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hęreditatem. non enim quęſtor petit (ut eſt conſuetudo) is qui Erycum montem obtinebat. petit Neuius Turpio: quidam iſtius excurſor & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote prætore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiuſmodi cauſa: ut ipſe Prętor cum quæreret calumniatorē: paulo tamen conſideratiorem reperire non poſſet. hunc hominem Veneri abſoluit, ſibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quàm deos: ſe potius à Dione, quod non licebat: quàm Venerē, quod non debebatur, auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimoniū recitem? qui cauſam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honeſtiſſimi: tametſi ciuis Romani uirtutis cauſa iamdiu eſt: tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſſimi. quid ipſius Q. Cecilij Dionis hominis probatiſſimi, ac prudentiſſimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omnium teſtimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum eſt. dixit hoc idem M. Lucullus: ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio, quod ſibi cum eo eſſet: iam ante cognoſſe. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit: melius hæc cognouit: quàm tu Hortenſi? qui Romæ fuiſti: ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauiſſime per literas cum Verre queſtus es? noua tibi hæc ſunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil de Dione? nihil de ſocru tua, fœmina primaria, Seruilia uetere Dionis hoſpita audiſti? nónne multa mei teſtes, quę tu ſcis, neſciunt? nónne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit, non iſtius innocentia, ſed legis exceptio? TESTIMONIA M. LVCVLLI, CHLORI, DIONIS. ſatis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo: qui è Chelidonis ſinu in prouinciam profectus eſſet: Veneris nomine quæſiſſe uidetur? accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Soſippus & Epicrates fratres ſunt Agyrinenſes. horū pater ab hinc duos & XX annos eſt mortuus. in cuius teſtamento quodã loco ſi commiſſum quid eſſet: multa erat Veneri. ipſos XX annos, cum tot interea prætores, tot quæſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent: hęreditas ab his Veneris nomine petita non eſt. cauſam Verres cognoſcit: per Volcatium pecuniam accæpit: ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorum teſtimoniū audiſtis antea: uicerunt Agyrinenſes fratres: ita, ut egentes inanesq́ diſcederent. at enim ad Verrē pecunia iſta non peruenit. quæ eſt iſta defenſio? utrū aſſeueratur in hoc: an tentatur? mihi enim noua res eſt. Verres calumniatores apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximę dabantur: qui dabant, cauſas obtinebant: tu mihi ita defendas? nō eſt iſta Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoq; teſtes idē dicunt: Volcatio dicunt: ſeſe dediſſe. quę uiſerat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? & quis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet: unam libellã dediſſet? ueniat nunc: experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accæpiſſe te arguo contra leges: nego tibi ipſi ullum nummum eſſe numeratum. ſed cū ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata, pecuniæ dabantur, non erat quęren

dum:cuius manu numerarentur: ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuę: Præfecti, Scribę, Medici, Accenſi, Aruſpices, Pręcones, manus erant tuæ: quo quiſque te maxime cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat: ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua, quæ plus mali Sicilię dedit: quàm ſi centum cohortes fugitiuorū fuiſſent: tua manus ſine controuerſia fuit. quicquid ab horum quopiam captum eſt: id non modo tibi datum: ſed tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. nam ſi hanc defenſionē probabitis: non accępit ipſe: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquam tam reus, tam nocens adducetur: qui iſta defenſione non poſſit uti. etenim cum Verres utatur: quis erit unquam poſt hac reus tam perditus: qui non ad Q. Mutij innocentiam referatur: ſi cum iſto conferatur? neque nunc tam mihi iſti Verrē defendere uidentur: quàm in Verre defenſionis tentare rationem. qua de re Iudices uobis magnopere prouidendum eſt. pertinet hoc ad ſummā Reipublicę, & ad exiſtimationem ordinis, ſalutémq; ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus: non ſolū nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. primum omnium opera tanta danda eſt: ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtræ famæ, capitiq́; conſulant. deinde ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitię fefellerit: ut uindicemus: miſſos faciamus: ſemper ita uiuamus: ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi. ueruntamen ea liberalitas eſt probanda: quæ ſine periculo exiſtimationis eſt: ut in illo fuit. cum ab eo quidam uetus aſſectator ex numero amicorum non impetraret: ut ſe præfectum in Africam duceret: & id ferret moleſte: noli inquit mirari, ſi tu à me hoc non impetras: ego iampridem ab eo: cui meam exiſtimationem charam fore arbitror, peto, ut mecum præfectus proficiſcatur: & adhuc impetrare non poſſum. etenim reuera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus: ut eant nobiſcum in prouinciam: quàm hoc illis in beneficij loco deferendū. ſed tu, cum & tuos amicos in prouinciam quaſi in prędam inuitabas: ac cum illis, ac per eos prædabare: & eos in concione annulis aureis donabas: non ſtatuebas tibi non ſolum de te: ſed etiam de illorum factis rationē eſſe reddendam? cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos, atque uberes ex his cauſis: quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt cum ſua cohorte cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendā. dubium nemini eſt: quin omnes omnium pecuniæ poſitę ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant: & eorum qui iudicant: quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere: ſi cum hæc à quopiam ueſtrum petita ſunt: Prętor improbus, cui nemo interdicere poſſit: det quem uelit iudicem: iudex nequam & leuis, quod Prætor iuſſerit: iudicet. ſi uero illud quoque accedet: ut Prætor in ea uerba iudicium det: ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus non poſſit aliter iudicare: ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto, ſi apparet fundum Capenatem quo de agitur ex iure eum P. Seruilij eſſe: nec; is fundus Q. Catulo reſtituetur: nō neceſſe erit L. Octauio Iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundū reſtituere? aut condemnare eū: quem non oporteat? Eiuſdemmodi totum ius pretoriū, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per trienniū Verre Prætore. decreta eiuſmodi

modi

modi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETITVR. DVCAS. C.Fuſicium duci iuſſit petitorem, L.Suetium, L.Racilium. iudicia huiuſmodi. QVI CIVES ROM. ERANT, SI SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES RO. ESSENT. uerum ut totũ genus amplectamini iudiciorum: prius iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt: ut quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus. quod Siculus cum Siculo, non eiuſdem ciuitatis, ut de eo Prætor iudices ex P.Rupilij decreto, quod is de decem Legatorum ſententia ſtatuit: quam legem Siculi Rupiliam uocant: ſortiatur. quod priuatus à populo petit: aut populus à priuato, Senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur: cum alternæ ciuitates reiectę ſunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit: Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue Romano, ciuis Ro. datur. cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium Romanorum conuentu proponi ſolent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant: iudicia fiunt. hæc omnia iſto Prętore non modo perturbata, ſed planè & Siculis, & ciuibus Ro. erepta ſunt. primum ſuę leges, quod ciuis cum ciue ageret: aut eũ iudicem, quem commodũ erat: præconem, aruſpicem, medicũ ſuum dabat: aut ſi legibus erat iudicium conſtitutum: & ad ciuem ſuum iudicẽ uenerant: libere ciui iudicare non licebat. edictũ enim hominis cognoſcite: quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem. ſi quis perperam iudicaſſet: ſe cogniturum: cum cognoſſet: animaduerſurũ. idq́ cum faciebat: nemo dubitabat: quin cum iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum, ſeq́ in eo capitis periculũ aditurum, uoluntatem ſpectet eius: quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturũ. ſelecti e conuentu, aut propoſiti ex negociatoribus iudices, nulli. hæc copia, quam dico iudicum, cohors non Q.Sceuolę, qui tamen de cohorte ſua dare nõ ſolebat: ſed C.Verris. cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti uidetis edictũ. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SENATVS. eum quoq; oſtendam, ſiquando ſit datus, coactu iſtius quod nõ ſenſerit, iudicaſſe. ex lege Rupilia ſortitio nulla: niſi cũ nihil intererat iſtius. lege Hieronica iudicia plurimarũ controuerſiarum ſublata uno nomine omnia. de conuentu, ac negociatoribus nulli iudices. quantã poteſtatẽ habuerit uidetis: quas res geſſerit, cognoſcite. Heraclius eſt Hieronis filius Syracuſanus, homo in primis domi ſuę nobilis, & ante hunc Prętorẽ uel pecunioſiſſimus Syracuſanorũ: nunc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atq; iniuria pauperrimus. huic hęreditas facile ad HS tricies uenit teſtamento propinqui ſui Heraclij: plena domus cęlati argenti optimi, multæq́ ſtragulæ ueſtis, precioſiſſimorumq́ mancipiorũ. quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſaniam quis ignorat? erat in ſermone res, magnam Heraclio pecuniam ueniſſe: nõ ſolum Heraclium diuitem, ſed etiam ornatũ ſuppellectili, argento, ueſte, mancipijs futurũ. audit hæc etiã Verres: & primo, illo ſuo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur: ut eũ roget inſpicienda, quę non reddat. deinde à quibuſdã Syracuſanis admonetur. hi autẽ quidam erant affines iſtius, quorũ uxores iſte nunquam alienas exiſtimauit, Cleomenes, & Aeſcrio: qui quantũ apud iſtũ, & quàm turpi de cauſa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominẽ admonent, rẽ eſſe pręclarã, refertã

omnibus rebus: ipſum autem Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum: & eum preter Marcellos, patronum, quem iure ſuo adire, aut appellare poſſet: habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille hæres eſſet, ſcriptum: ut ſtatuas in palęſtra deberet ponere. faciemus ut palęſtritæ negent ex teſtamento eſſe poſitas: petant hæreditatem, quod eam palæſtræ commiſiſſe dicant. placuit ratio Verri. nam hoc animo prouidebat: cum tanta hæreditas in controuerſiam ueniſſet: iudicioq; peteretur: fieri non poſſe: ut ſine præda ipſe diſcederet. approbat conſilium, author eſt ut quamprimũ agere incipiant: hominemq; id ætatis minime litigioſum quamtumultuoſiſſime adoriantur. ſcribitur Heraclio dica. primo mirantur omnes improbitatem calumnię. deinde, qui iſtum noſſent: partim ſuſpicabantur: partim planè uidebant adiectum eſſe oculum hęreditati. interea dies aduenit: quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat: paratus ad hanc dicam ſortiendam uenerat. tum eũ docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri: quòd lex Rupilia uetaret diebus XXX ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet. dies XXX nondum fuerant, ſperabat Heraclius, ſi illum diem effugiſſet: ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime expectabat: ſucceſſurum. iſte omnibus iudicijs diem diſtulit: & eam diẽ conſtituit: ut hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies XXX ex lege poſſet. poſteaquam ea dies uenit: iſte incipit ſimulare ſe uelle ſortiri: Heraclius cum aduocatis adit, & poſtulat, ut ſibi cum palæſtritis, hoc eſt cum populo Syracuſano æquo iure diſcęptare liceat. aduerſarij poſtulant: ut in eam rem Iudices dentur ex his ciuitatibus, quæ in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur. Heraclius contra, ut Iudices è lege Rupilia dentur: ut ab inſtitutis ſuperiorum, ab authoritate Senatus, ab iure omnium Siculorum ne receddatur. quid ego iſtius in iure dicendo libidinem demonſtrem? quis ueſtrum non ex urbana iuriſditione cognouit? quis unquam iſto Prætore Chelidone inuita lege agere potuit? non iſtum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit qui Romæ. cum id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius: ius eſſe certũ Siculis, inter ſe quo iure certarent: legem eſſe Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex Senatus Conſulto de decem Legatorum ſententia dediſſet: hoc omnes ſemper in Sicilia Conſules Prætoresq; ſeruaſſe: negauit ſe iudices è lege Rupilia ſortiturum: quinq; Iudices, quos commodum ipſi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini eius inuenies? præſcriptum tibi cum eſſet homo deterrime, & impudentiſſime, quemadmodum inter Siculos iudices dares: cum Imperatoris Populi Romani authoritas, Legatorum decem ſummorum hominũ dignitas, Senatus Conſultũ intercederet: cuius conſulto P. Rupilius Prætor ex Legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat: cum omnes ante te Prętores Rupilias leges in cæteris rebus, & in iudicijs maxime obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo, præ tua prę da tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis authoritas? nullum exemplum, quod ſequi uelles? uerum ut inſtitui dicere, quinq; iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſam cognoſcerent: ſed qui, quod imperatũ eſſet, iudicarent: eo die nihil actum eſt: adeſſe iubentur poſtridie.

Heraclius

Heraclius interea cum omnes inſidias à Prętore fortunis ſuis fieri uideret: cæpit conſilium de amicorũ,& propinquorum ſententia, nõ adeſſe ad iudiciũ. itaq; Syracuſis illa nocte profugit. iſte poſtero die mane, cum multo maturius, quàm unquam antea, ſurrexiſſet: iudices citari iubet. ubi comperit Heraclium non adeſſe: cogere incipit eos: ut abſentem Heraclium condemnarent. illi eum commonefaciunt, ut, ſi ei uideatur, utatur inſtituto ſuo: nec cogat ante horam decimam de abſente ſecundum pręſentem iudicare. impetrant. interea ſanè perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarij, moleſte ferre cœperunt, Heraclium profugiſſe: putabant abſentis damnationem, preſertim tantæ pecuniæ, multo inuidioſiorem fore: quàm ſi pręſens damnatus eſſet. eò accedebat: quòd Iudices è lege Rupilia dati non erant: multo etiã rem turpiorem, & iniquiorem uiſum iri intelligebant. itaq; hoc dũ corrigere uult: apertior eius cupiditas, improbitasq; facta eſt. nam illis quinq; iudicibus uti ſeſe negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat: citari Heracliũ, & eos qui dicã ſcripſerant: aitq; Iudices è lege Rupilia uelle ſortiri. quod ab eo pridie, cũ multis lachrymis eum oraret, atq; obſecraret Heraclius: impetrare non potuerat: id ei poſtera die uenit in mentẽ: è lege Rupilia ſortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs ut abſentem Heraclium condemnent imperat. itaque condemnant. quæ, malum, iſta fuit amentia? ecquando te rationẽ factorũ tuorum redditurũ putaſti? ecquando his de rebus tales uiros auditturos exiſtimaſti? petatur hęreditas ea, quæ nulla debetur, in prædã Prętoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honeſtæ ciuitati turpiſſima perſona calumniæ? neq; hoc ſolum, ſed ita res agitur: ut ne ſimulatio quidẽ æquitatis ulla adhibeatur. nam per deos immortales, quid intereſt: utrum Prætor imperet, uiq; cogat aliquem de ſuis bonis omnibus decedere? an huiuſmodi iudicium det: quo iudicio indicta cauſa fortunis omnibus euerti neceſſe ſit? profecto enim negare non potes: te ex lege Rupilia ſortiri iudiciũ debuiſſe: cum preſertim Heraclius id poſtularet. ſin illud dices: te Heraclij uoluntate ab lege receſſiſſe: ipſe te impedies: ipſe tu tua defenſione implicabere. quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit: cũ ex eo numero Iudices haberet, quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam Iudices alios ſortitus es: ſi eos, qui erant antea dati, utriuſq; dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Poſthumius quæſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu illo conuentu reperiere ſortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracuſano illam hæreditatem. primum, ſi id confiteri uelim, tamen iſtum condemnetis neceſſe eſt. neque enim permiſſum eſt: ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus: id alteri tradere. uerum ex iſta reperietis hęreditate ita iſtũ prędatum: ut perpauca occulte fecerit: populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam, ſua infamia, alieno præmio perueniſſe: paucos Syracuſanos, eos qui ſe nunc publice laudationis cauſa ueniſſe dicunt, & tunc participes prædę fuiſſe: & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium ęſtimationem ueniſſe. poſteaquam damnatus eſt abſens: non ſolum illius hęreditatis, de qua ambigebatur: quæ erat HS tricies, ſed omnium bonorũ paternorũ ipſius Heraclij, quę nõ minor erat pecunia: palęſtræ Syracuſanorũ hoc eſt Syracuſanis poſſeſſio traditur. quę eſt iſta pręturа? eripis hęreditatẽ: quę uenerat à propinquo: uenerat teſtamẽto: uenerat legibus: quę bona,

is qui teſtamentum fecit:huic Heraclio,antequam eſt mortuus,omnia utenda ac poſſidenda tradiderat:cuius hęreditatis,cum ille aliquanto ante te Prętorem eſſet mortuus:controuerſia fuerat nulla:mentionem fecerat nemo.uerum eſto,eripe hæreditatē propinquis:da palęſtritis: prędare in bonis alienis nomine ciuitatis:euerte leges,teſtamenta,uoluntates mortuorum,iura uiuorum : num etiam patrijs Heracliū bonis exturbare oportuit? qui ſimulac profugit:quàm impudenter,quàm palàm,quàm acerbe,dij immortales, illa bona direpta ſunt:quàm illa res calamitoſa Heraclio,quæſtuoſa Verri,turpis Syracuſanis,miſeranda omnibus uidebatur.nam illud quidem ſtatim curatur:ut quicquid cælati argenti fuit in illis bonis,ad iſtum deferatur: quicquid Corinthiorum uaſorum,ſtragulæ ueſtis. hęc nemo dubitabat:quin nō modo ex illa domo capta & oppreſſa, uerum ex tota prouincia ad iſtū comportari neceſſe eſſet.mancipia quæ uoluit abduxit : alia diuiſit : auctio facta eſt:in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt.uerum illud eſt præclarum.Syracuſani, qui prefuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis,re diſpertiendis:reddebant eorum negociorum rationem in Senatu:dicebant ſcyphorū paria complura,hydrias argenteas,precioſam ueſtē ſtragulam, multa mancipia precioſa Verri data eſſe:dicebant quantum cuique eius iuſſu nummorum eſſet datum.gemebant Syracuſani:ſed tamen patiebantur.repente recitatur,uno nomine HS CCL millia iuſſu Prætoris data.fit maximus clamor omnium,non modo optimi cuiuſqꝫ,neque eorum,quibus indignum ſemper uiſum erat bona priuati,populi nomine,per ſummam iniuriam erepta:uerū etiam ipſi illi authores iniuriæ,& ex aliqua particula ſocij prædæ,ac rapinarum,clamare cœperunt:ſibi ut haberet hęreditatem. tantus in curia clamor factus eſt: ut populus concurreret. res ab omni conuentu cognita celeriter domū nunciatur.homo inimicus ijs,qui recitaſſent:hoſtis omnibus , qui acclamaſſent:exarſit iracundia,ac ſtomacho.ueruntamen fuit tum ſui diſſimilis:noſtis os hominis:noſtis audaciam:tamen tum rumore populi,& clamore,& furto manifeſto grandis pecuniæ perturbatus eſt.ubi ſe collegit:uocat ad ſe Syracuſanos:quia non poſſet negare ab illis,pecuniam datā:non quęſiuit procul alicunde : neqꝫ enim probaret:ſed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abſtuliſſe:oſtendit ſe reddere coacturū. qui poſteaquam id audiuit:habuit dignitatis,& ætatis,& nobilitatis ſuæ rationem : uerba apud Senatum fecit : docuit ad ſe nihil pertinere:de iſto , id quod omnes uidebant:neqꝫ ille quidem obſcure locutus eſt. itaqꝫ illi Syracuſani ſtatuā poſtea ſtatuerunt:& is ubi primum potuit:iſtum reliquit : de prouinciaqꝫ deceſſit.& tamen aiunt eum queri ſolere nonnunquam ſe miſerum:quòd non ſuis,ſed ſuorum comitum peccatis,& criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens unum annū tecum fuit:ſodales uiri fortes legati tui primo anno te reliquerunt:unus legatus P.Tadius,qui erat reliquus:non ita multum tecū fuit:qui ſi ſemper unà fuiſſet:tamen ſumma cura tū tuæ,cum multo etiā magis ſuæ famæ pepercisſet. quid eſt quod tu alios accuſes? quid eſt quamobrē putes , te tuam culpā nō modo deriuare in aliquem:ſed communicare cū aliquo poſſe?numerantur illa HS ducenta qunquaginta Syracuſanis.ea quemadmodū ad iſtū poſtea per pſeudotyron reuertātur:tabulis uobis & teſtibus Iudices planū faciam.

ciam.ex hac iniquitate iſtius,& improbitate Iudices, quod prꝧda ex illis bo nis ad multos Syracuſanos inuito populo Senatuq́ꝫ Syracuſano uenerat:& illa ſcelera,quoqꝫ per Theomnaſtum,& Heſchrionem,& Dionyſodorum, & Cleomenem inuitiſſima ciuitate facta ſunt: primum ut urbs tota ſpolia- retur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: ut omnia ſigna iſte per eos homines,quos nominaui: omne ebur ex ædibus ſacris, omnes un dique tabulas pictas, deorum deniqꝫ ſimulacra quæ uellet, auferret. deinde ut in curia Syracuſis quem locum illi Buleuterium uocant: honeſtiſſimo lo- co,& apud illos clariſſimo: ſub illius ipſius M. Marcelli, qui cum Syracuſa- nis locum eum eripere belli ac uictoriæ lege poſſet: conſeruauit & reddidit: ſtatua ex ære facta, ibi inauratam iſti,& alteram filio ſtatuam poſuerunt. ut dum iſtius hominis memoria maneret: Senatus Syracuſanus ſine lachrymis & gemitu in curia eſſe non poſſet. per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorum, uxorumq́ꝫ ſocios, iſtius imperio Syracuſis Marcellea tolluntur maximo ge mitu, luctuq́ꝫ ciuitatis: quē illi diem feſtū cum recentibus beneficijs M. Mar celli debitum reddebant, tum generi, nomini, familiꝧ Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Aſia: cum eam prouinciam totam oc- cupaſſet: Mutia non ſuſtulit. hoſtis: & hoſtis in cæteris rebus nimis ferus & immanis, tamen honorem hominis deorum religione conſecratū uiolare no luit. tu Syracuſanis unum diem feſtū Marcellis impertiri uetuiſti, per quos illi adepti ſunt: ut cæteros dies feſtos agere poſſent. at uero prꝧclarū diem re poſuiſti: Verrea ut agerent,& ut ad eum diē quꝧ ſacris epulisq́ꝫ opus eſſent, in complures annos locarentur. iam in tanta iſtius impudentia remittendū aliquid uidetur: ne omnia contendamus: ne omnia cum dolore agere uidea- mur. nā me dies, uox, latera deficiant: ſi hoc nunc uociferare uelim: quàm mi ſerū indignumq́ꝫ ſit: iſtius nomine apud eos diē feſtū eſſe: qui ſeſe iſtius ope ra funditus extinctos eſſe arbitrentur. O Verrea præclara: quoquam ſi ac- ceſſiſti: quo non attuleris tecum iſtum diem. etenim quam tu domum: quam urbem adijſti? quod fanum denique? quod non euerſum, atque exterſum re liqueris? quare appellentur ſanè iſta Verrea: quꝧ non ex nomine, ſed ex ma- nibus, naturaq́ꝫ tua conſtituta eſſe uideantur. quàm facile ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo, quàm non facile reprimatur: uidete Iudices. Bidis oppidū eſt tenue ſanè, non longe à Syracuſis. huius longe primus ciuitatis eſt Epicrates quidā. huic hꝧreditas HS quingentorum milliū uenerat à mu- liere quadā propinqua, atqꝫ ita propinqua, ut ea etiam ſi inteſtata eſſet mor- tua, Epicratem Bidinorū legibus hæredē eſſe oporteret. recens Syracuſana erat illa res: quam ante demonſtraui: de Heraclio Syracuſano qui bona nō perdidiſſet: niſi ei ueniſſet hꝧreditas. huic quoqꝫ Epicrati uenerat, ut dixi, hꝧ reditas. cogitare cœperūt eius inimici nihilo minus eodē Prꝧtore hunc euer ti bonis poſſe: quo Heraclius eſſet euerſus. rem occulte inſtituunt: ad Verrē per eius interpretes deferunt: ita cauſa componitur: ut item palꝧſtritꝧ Biden ſes peterent ab Epicrate hꝧreditatē: quemadmodū palꝧſtritæ Syracuſani ab Heraclio petiſſent. nunquam uos Prꝧtorē tam palꝧſtricum uidiſtis. uerū ita palæſtritas defendebat: ut ab illis ipſe unctior diſcederet. qui ſtatim cū præ- ſenſiſſet, iubet cuidā ſuorum amicorū numerari HS LXXX. res occultari ſatis non poſſe, per quendam eorum, qui interfuerat: fit Epicrates certior.

primo negligere & contemnere cœpit: quod cauſa prorſus, quod dubitari poſſet, nihil habebat. deinde cũ de Heraclio cogitaret: & iſtius libidinẽ noſſet: commodiſſimum putauit eſſe, de prouincia clam abire. itaque fecit: profectus eſt Rhegium. quod ubi auditum eſt: æſtuare illi qui dederant pecuniam: putare nihil agi poſſe abſente Epicrate. nam Heraclius tum affuerat: cũ primũ dati ſunt Iudices. de hoc, qui antequàm in ius aditũ eſſet: antequàm denique mentio controuerſiæ facta eſſet: diſceſſiſſet: putabant nihil agi poſſe. homines Rhegium proficiſcuntur: Epicratem conueniunt: demonſtrant id, quod ille ſciebat: ſe HS LXXX dediſſe: rogant eum ut id, quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet: ab ſeſe caueat quemadmodum uelit, de illa hæreditate cum Epicrate neminẽ eſſe acturum. Epicrates homines multis uerbis male à ſe accæptos dimiſit. redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita ut fit incipiunt: ſeſe HS LXXX nummum fruſtra dediſſe. res percrebuit: in ore, atque ſermone omnium cœpit eſſe. Verres refert illam ſuam Syracuſanã: ait ſeſe uelle de illis HS LXXX cognoſcere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquiſſimo nummos affert: qui nihil amitteret. reddit inſpectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrẽ reprehendis? qui non modo ipſe fur non eſt: ſed ne alium quidem paſſus eſt eſſe? attendite: iam intelligetis hanc pecuniam qua uia modo uiſa eſt exire ab iſto: eadem ſemita reuertiſſe. quid enim debuit Prætor? cum conſilio re cognita, cum comperiſſet ſuum comitem, iuris, decreti, iudicij corrumpendi cauſa, qua in re ipſius Prætoris caput, exiſtimatioq́ agerεtur: pecuniam accæpiſſe: Bidinos autem contra Prætoris famam, ac fortunas dediſſe: non & in eum: qui accępiſſet, animaduertiſſe? & in eos qui dediſſent? tu qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaſſent: quod ſæpe per imprudentiam fit: hos pateris impune diſcedere, qui ob tuum decretũ, ob tuum iudiciũ, pecuniã aut dandam, aut accipiendã putarant? Volcatius idem apud te poſtea fuit, Eques Romanus, tanta accæpta ignominia. nam quid eſt turpius ingenuo? quid minus libero dignum? quàm in conuentu maximo cogi à magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet: quo non modo Eques Romanus, ſed quiuis liber debet eſſe: aſpicere te poſtea non potuiſſet: inimicus, hoſtis eſſet, tanta contumelia accæpta: niſi tecũ colluſiſſet: & tuę potius exiſtimationi ſeruiſſet: quàm ſuę. qui quàm tibi amicus non modo tum fuerit: quamdiu tecum in prouincia fuit: uerum etiam nunc ſit: cũ iam à cæteris amicis ſis relictus: & tu intelligis: & nos exiſtimare poſſumus. an hoc ſolum argumentum eſt nihil iſto imprudente factum? quod Volcatius ei non ſuccenſuit? quòd iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? eſt magnum argumentum: uerum illud maximum, quòd illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit: ut à quibus cõperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiam ſi adeſſet: idcirco ſuum decretũ pecunia eſſe tentatum: his inquam ipſis non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat: ſed ut in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paulo etiã atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat: bona patria, fortunasq́ eius, Bidinis tradidit. oſtendit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurũ. adeunt Bidini, petunt hęreditatem: procuratores poſtulant,

lant,ut ſe ad leges ſuas reijciat:aut ex lege Rupilia dicam ſcribi iubeat. aduerſarij non audebant contradicere:exitus nullus reperiebatur. inſimulant homines fraudādi cauſa diſceſſiſſe:poſtulant ut bona poſſidere liceat. debebat Epicrates ullum nummū nemini.amici,ſi quis quid peteret iudicio,ſecū agi paſſuros:iudicatum ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant.cum omnia iudicia frigerent:admonitu iſtius inſimulare cœperunt,Epicratē literas publicas corrupiſſe:à qua ſuſpitione ille aberat plurimum. actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod nouum iudicium,ne qua ipſius cognitio, illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur:& ſimul idem illud poſtulare nō deſiſtebant:ut ſe ad leges ſuas reijceret. Iſte amplam occaſionem calumniæ nactus, ubi uidet eſſe aliquid quòd amici abſentem Epicratem nollent defendere:aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. cum omnes perſpicerent ad iſtū non modo illos nummos: qui per ſimulationem ab iſto exierant:reuertiſſe:ſed multo etiam plures eum poſtea nummos abſtuliſſe,amici Epicratem defendere deſtiterunt.iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere,& ſibi habere iuſſit.ad illa HS.D.millia hęreditaria, acceſſit ipſius antiqua HS quindecies pecunia.utrum res ab initio ita ducta eſt? an ad extremum ita perducta eſt?an ita parua eſt pecunia?an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi,gratis facta eſſe uideantur? hic nunc de miſeria Siculorum Iudices audite. & Heraclius ille Syracuſanus,& hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romā uenerunt:ſordidati maxima barba,& capillo,Romę bienniū propè fuerunt.cum L.Metellus in prouinciā profectus eſt:tum iſti benecommendati cū Metello unà proficiſcuntur. Metellus ſimulac uenit Syracuſas:utrunq; reſcindit,& de Epicrate,& de Heraclio.in utriuſq; bonis nihil erat,quod reſtitui poſſet:niſi quod moueri loco non poterat.fecerat hæc egregie primo aduentu Metellus:ut omnes iſtius iniurias, quas modo poſſet,reſcinderet,& irritas faceret.Heraclium reſtitui iuſſerat:non reſtituebatur:quiſquis erat ductus Senator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat. itaq; permulti ducti ſunt.Epicrates quidem continuo reſtitutus eſt.alia iudicia Lilybæi,alia Agrigenti,alia Panormi reſtituta ſunt:cenſus qui iſto Prętore ſunt habiti,non ſeruaturum ſe Metellus oſtenderat: decumas quas iſte contra legem Hieronicam uendiderat:ſeſe uenditurum Hieronica lege dixerat.omnia erant Metelli eiuſmodi:ut totam ſuam Præturam retexere uideretur.ſimulatq; ego in Siciliam ueni:mutatus eſt. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidā, homo non alienus à literis.itaque eo iſte tabellario ſemper uſus eſt.is epiſtolas complures attulerat.in his unam domo: quæ totum immutarat hominem.repente cœpit dicere:ſe omnia Verris cauſa uelle: ſibi cū eo amicitiam, cognationémq; eſſe. mirabantur omnes,hoc ei tum deniq; in mentem ueniſſe:poſteaquàm tam multis eum factis,decretiſq; iugulaſſet. erant qui putarent Letilium legatum à Verre ueniſſe:qui gratiam, amicitiam,cognationemq; commemoraret.ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere:teſtes non ſolum deterrere uerbis: ſed etiam ui retinere cœpit. quod ego niſi meo aduentu illius conatus aliquantulū repreſſiſſem:& apud Siculos non Metelli,ſed Glabrionis literis,ac lege pugnaſſem: tam multos huc euocare non potuiſſem.uerum,quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorum.Heraclius ille,& Epicrates longe mihi obuiam cū ſuis omnibus

proceſſerunt:uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt.quòd erant mihi oppida complura etiam reliqua,quæ adire uellem: conſtitui cum hominibus,quo die mihi Meſſanę præſto eſſent.eò mihi nuncium miſerunt:ſe à Prætore retineri.quibus ego teſtimonium denunciaui:quorum nomina edidi Metello:cupidiſſimi ueniendi,maximis iniurijs affecti,adhuc non uenerunt.hoc iure ſunt ſocij:ut his ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat.iam Heraclij Centuripini optimi,nobiliſſimiq́ adoleſcentis teſtimonium audiſtis: à quo HS. C. millia per calumniam malitiámq; petita ſunt. iſte pœnis compromiſſisq́ interpoſitis, HS CCC extorquenda curauit:quódq; iudicium ſecundum Heraclium de compromiſſis factum erat: quòd ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicaſſet:id irritum iuſſit eſſe:eumq; iudicem falſum iudicaſſe iudicauit:in Senatu ne eſſet,locis,commodisq́ publicis uti uetuit:ſi quis eum pulſaſſet: edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum:quicquid ab eo peteretur, iudicē de ſua cohorte daturum:ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. quæ iſtius authoritas tantum ualuit:ut neque illum pulſaret quiſquam:cum Prętor in prouincia ſua uerbo permitteret: re hortaretur: neq; quiſquam ab eo quicquam peteret:cū iſte calumniæ licentiā ſua authoritate prębuiſſet.ignominia autem illa grauis tamdiu in illo homine fuit:quàmdiu iſte in prouincia manſit.hoc iniecto metu iudicibus,nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis eſſe in Sicilia niſi ad nutum iſtius iudicatam? utrum id ſolum uidetur eſſe actum:quod eſt tamen actum:ut Heraclio pecunia eriperetur? an etiam illud? in quo præda erat maxima:ut nomine iudiciorum, omnium bona,atq; fortunę in iſtius unius eſſent poteſtate? iam uero in rerum capitaliū quæſtionibus,quid ego unamquanq; rem colligam,& cauſam? ex multis ſimilibus ea ſumam: quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Halicienſis,homo domi ſuæ cum primis locuples,atq; honeſtus. is ab inimicis ſuis apud C.Sacerdotem Prętorem rei capitalis cum accuſatus eſſet:facile eo iudicio eſt liberatus.huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C.Verrem, cum is Sacerdoti ſucceſſiſſet:eiuſdem rei nomē detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur:& quòd erat innocens:& quòd Sacerdotis iudicium improbare iſtum auſurum non arbitrabatur.citatur reus: cauſa agitur Syracuſis:crimina tractantur ab accuſatore ea:quæ erant antea non ſolū defenſione, uerū etiam iudicio diſſoluta.cauſam Sopatri defendebat Q.Minutius Eques Ro.in primis ſplendidus,atq; honeſtus,uobisq́ Iudices non ignotus.nihil erat in cauſa:quod metuendum,aut omnino quod dubitandū uideretur.interea iſtius libertus, & accenſus idem Timarchides, qui eſt, id quod ex plurimis teſtibus priore actione didiciſtis: rerum huiuſmodi omnium tranſactor,& adminiſter:ad Sopatrum uenit:monet hominem ne nimis iudicio Sacerdotis,& cauſæ confidat:accuſatores,inimicosq́ eius habere in animo pecuniam Prætori dare:Prætorem tamen ob ſalutem malle accipere:& ſimul malle,ſi fieri poſſet:rem iudicatam non reſcindere. Sopater, cum hoc illi improuiſum,atque inopinatum accidiſſet:commotus eſt ſanè, neq; in præſentia Timarchidi quid reſponderet habuit:niſi ſe conſideraturum,quid ſibi de ea re eſſet faciendum:& ſimul oſtendit,ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria.poſt ad amicos retulit,qui cum ei fuiſſent authores re-

dimendæ

dimendæ ſalutis,ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad HS LXXX perducit: eamq́ ei pecuniam numerat. poſteaquã ad cauſam dicendam uentum eſt:tum uero ſine metu,ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant:crimen nullum erat:res iudicata: Verres nummos accæperat.quis poſſet dubitare quidnam eſſet futurum? res illo die nõ peroratur:dimittitur iudicium. iterũ ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri,quàm quantã hic dediſſet:proinde,ſi ſaperet:uideret quid ſibi eſſet faciendũ.homo,quanquam erat & Siculus,& reus,hoc eſt & iure iniquo,& tempore aduerſo: ferre tamẽ,atque audire diutius Timarchidem non potuit.facite, inquit, quod uobis libet:daturus non ſum amplius.idemq́ hoc amicis eius,& defenſoribus uidebatur:atque eò etiam magis,quòd iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione prębebat:tamẽ in conſilio habebat homines honeſtos è conuentu Syracuſano:qui Sacerdotis quoq; in conſilio fuerant: tum cum eſſet idem hic Sopater abſolutus:hoc rationis habebant:facere eos nullo modo poſſe: ut eodem crimine,ijſdem teſtibus Sopatrum condemnarent ijdem homines, qui antea abſoluiſſent.itaq; hac una ſpe ad iudicium uenitur.quo poſteaquã uentum eſt:cum in conſiliũ frequentes conueniſſent,ijdem qui ſolebant: & hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur:conſilij frequentia,& dignitate, & quod erant,ut dixi,ijdem qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant:cognoſcite hominis apertam,ac non modo nõ ratione,ſed ne diſſimulatione quidem tectam improbitatem,& audaciam. M. Petilium Equitem Ro.quem habet in conſilio:iubet operã dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat: quòd ſuos amicos, quos ſibi in conſilio eſſe uellet: ipſe Verres retineret.iſte homo liberalis, negat ſe quenquam retinere eorũ:qui Petilio uellent adeſſe.itaq; diſcedunt omnes.nam cæteri quoq; impetrant, ne retineantur:qui ſe uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant:adeſſe.itaq; iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur.nõ dubitabat Minutius,qui Sopatrum defendebat: quin iſte, quoniam conſilium dimiſiſſet:illo die rem illam quæſiturus non eſſet:cum repente iubetur dicere.reſpondet,ad quos? ad me,inquit:ſi tibi idoneus uideor:qui de homine Siculo,ac Gręculo iudicem.idoneus es inquit:ſed peruellem adeſſent hi: qui affuerant antea:cauſamq́ cognorant.dic,inquit,illi adeſſe non poſſunt. nã hercule,inquit,Q.Minutius me quoq; Petilius,ut ſibi in conſilio adeſſem,rogauit:& ſimul à ſubſellijs abire cœpit.iſte iratus hominem uerbis uehementioribus proſequitur:atq; ei grauius etiam minari cœpit: quòd in ſe tantum crimen inuidiamq́ conflarit.Minutius qui Syracuſis ſic negociaretur:ut ſui iuris dignitatisq́ meminiſſet:& qui ſciret,ſe ita in prouincia rẽ augere oportere:ut ne quid de libertate deperderet: homini quæ uiſa ſunt, & quæ tempus illud tulit,& cauſa,reſpondit:cauſam ſeſe dimiſſo, atq; ablegato conſilio defenſurum negàuit.itaq; à ſubſellijs diſceſſit:idemq́ hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq́ fecerunt.iſte quanquam eſt incredibili importunitate, & audacia: tamen ſubito ſolus deſtitutus pertimuit: & conturbatus eſt.quid ageret,quo ſe uerteret:neſciebat.ſi dimiſiſſet eo tempore quæſtionem:poſt illis adhibitis, quos ablegarat:abſolutum iri Sopatrum uidebat. ſin autem hominem miſerũ,atq; innocentem condemnaſſet:

cum ipſe Prætor ſine conſilio, reus autem ſine patrono, atq; aduocatis fuiſſet: iudiciumq; C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. itaq; æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranq; partem non ſolum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat hominũ conuentus maximus, ſummũ ſilentium, ſumma expectatio: quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat ſe accenſus ad aurẽ Timarchides. tum iſte aliquando, age dic inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deum fidẽ: ut cum conſilio cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixiſſe pronunciat. iſte, quaſi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum cæteris in conſilium reuerteretur: ita properans de ſella exiluit: hominem innocentem, à Sacerdote abſolutum, indicta cauſa de ſententia Scribæ, Medici, Aruſpicisq; condemnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate Iudices: parcite: & conſeruate: ut ſit qui uobiſcum res iudicet: qui in Senatu ſine ulla cupiditate de bello, & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus Populo Romano laborandum eſt: qualis iſtius in Senatu ſententia futura ſit. quæ enim eius authoritas erit? quando iſte ſententiã dicere audebit? aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atq; deſidia, niſi Februario menſe aſpirabit in curiam? uerum ueniat ſane, decernat bellum Cretenſibus: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemęum: quæ uult Hortenſius, omnia dicat: & ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ noſtrę diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent. illud, illud eſt capitale: illud eſt formidoloſum: illud optimo cuiq; metuendum: quod iſte ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit: in iudicibus ſit neceſſe eſt: ſententiam de capite ciuis Ro. ferat: ſit in eius exercitu ſignifer: qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc Populus Rom. recuſat: hoc ferre non poteſt: clamat: permittitq; uobis, ut ſi iſtis hominibus delectemini: ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atq; ornamentum curiæ conſtituere uelitis: habeatis ſane uobiſcum iſtum Senatorẽ: iſtum de uobis iudicem, ſi uultis, habeatis. de ſe homines, ſiqui extra iſtum ordinem ſunt: quibus ne reijciundi quidem amplius quàm trium iudicum præclarę leges Corneliæ faciunt poteſtatem: hunc hominem tam crudelem, tam ſceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. etenim ſi illud eſt tam flagitioſum (quod mihi omnium rerum turpiſſimũ, maximeq; nefarium uidetur) ob rem iudicandam pecuniam accipere: precio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitioſius, improbius, indignius? eum à quo pecuniam ob abſoluendum accæperis: condemnare: ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda conſuetudinem conſeruaret. ſcelus eſt accipere ab reo: quanto magis ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius ab utroq;? fidem cum propoſuiſſes uenalem in prouincia: ualuit apud te plus is: qui pecuniã maiorem dedit. concedo, forſitan aliquis aliquando eiuſmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem tuam alteri addictã pecunia accæpta habueris: poſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia: utrunq; falles? & trades cui uoles? & ei, quem fefelleris: ne pecuniam quidẽ reddes? quẽ mihi tu Bulbum? quem Stalenũ? quod unquã huiuſmodi monſtrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus? qui cum reo tranſigat, poſt cum accuſatore

decidat:

decidat:honeſtos homines,qui cauſam norint,ableget:conſilióq; dimittat: ipſe ſolus reum abſolutū,à quo pecuniā accęperit: condemnet: pecuniamq; non reddat.hunc hominem iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam ſenatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella committetur? quam iſte non modo cera,uerū etiam ſanguine,ſi uiſum erit: notabit.quid enim horum ſe negat feciſſe? illud uidelicet unum, quod neceſſe eſt:pecuniā accæpiſſe.quid ni iſte neget? at Eques Ro. qui Sopatrū defendit: qui omnibus eius conſilijs,rebuſq; interfuit,Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam:iuratus dicit Timarchidem dixiſſe, maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari.dicent hoc Siculi omnes,dicent omnes Halicienſes,dicet etiam prætextatus Sopatri filius. qui ab iſto homine crudeliſſimo,patre innocentiſſimo,pecuniáq; patria priuatus eſt. uerum ſi de pecunia teſtibus planum facere non poſſem:illud negare poſſes? aut nunc negabis? te conſilio tuo dimiſſo,uiris primarijs,qui in conſilio C.Sacerdotis fuerant:tibíq; eſſe ſolebāt: remotis,de re iudicata iudicaſſe? teq; eum,quē C.Sacerdos adhibito conſilio,cauſa cognita,abſoluiſſet: eundē remoto conſilio, cauſa incognita condemnaſſe? cū hæc confeſſus eris:quæ in foro palam Syracuſis,in ore,atq; oculis prouinciæ geſta ſunt: negato ſanè ſi uoles:pecuniā accæpiſſe reperies.credo aliquem,qui cū hæc quæ palam geſta ſunt,uideat: quærat quid tu occulte egeris:aut qui dubitet,utrum malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere.dixi iam antea,me nō omnia iſtius, quæ in hoc genere eſſent:enumeraturum:ſed electurum ea,quæ maxime excellerent. accipite nunc aliud eius facinus nobile,& multis locis ſæpe commemoratum,& eiuſmodi:ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur.attendite enim diligenter:inuenietis id facinus natum à cupiditate,auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum,atq; concluſum. Sthenius eſt,is qui nobis aſſidet, Thermitanus:antea multis propter ſummam uirtutem,ſummamq; nobilitatem,nunc propter ſummam calamitatem,atq; iſtius inſignem iniuriam omnibus notus.huius hoſpitio Verres cum eſſet uſus,& cum apud eum non modo Thermis ſæpenumero fuiſſet,ſed etiā habitaſſet:domo eius omnia abſtulit: quæ paulo magis animum cuiuſpiā,aut oculos poſſent commouere.etenim Sthenius ab adoleſcentia paulo ſtudioſius hæc comparabat,ſupellectilem ex ære elegantiorē,& Deliacam,& Corinthiā,tabulas pictas, etiā argenti benefacti,prout Thermitani hominis facultates ferebant,ſatis.quę cū eſſet in Aſia adoleſcens:ſtudioſe,ut dixi, comparabat, non tam ſuę delectationis cauſa, quam ad inuitationes aduentuſq; noſtrorum hominum,ſuorum amicorum, atq; hoſpitum.quæ poſteaquam iſte omnia abſtulit,alia rogando,alia poſcēdo,alia ſumendo,ferebat Sthenius ut poterat. tangebatur tamen animi dolore neceſſario : quòd domum eius exornatam, atque inſtructam ferè iam iſte reddiderat nudam, atque inanem . ueruntamen dolorem ſuum nemini impartiebat:Prætoris iniurias tacite , hoſpitis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iſte illa ſua nota,atq; apud omnes peruulgata , cum ſigna quædam pulcherrima,atque antiquiſſima Thermis in publico poſita uidiſſet,adamauit:à Sthenio petere cœpit:ut ad ea tollenda operam ſuam profiteretur:ſeq; adiuuaret. Sthenius uero non ſolum negauit:ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe:ut ſigna antiquiſſima,monimenta P. Africani,ex

oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate,imperioq́ Populi Ro.tolle rentur.etenim,ut ſimul P.Africani quoq; humanitatem cognoſcatis:oppidum Himeram Carthaginenſes quondam cæperant,quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio,qui hoc dignum Populo Ro. arbitraretur:bello confecto ſocios ſua per noſtram uictoriam recuperare:Siculis omnibus Carthagine capta, quæ potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat: ij ſeſe Thermis collocarant in eiuſdem agri finibus,neque longe ab oppido antiquo. hi ſe patrum fortunã ac dignitatem recuperare arbitrabantur:cum illa maiorũ ornamenta in eorum oppido collocabantur:erant ſigna ex ęre complura,in his mira pulchritudine ipſa Himera in muliebrem figurã,habitumq́ formata,ex oppidi nomine,& fluminis.erat etiam Steſichori poetæ ſtatua,ſenilis, incurua, cum libro,ſummo ut putant,artificio facta ab eo qui fuit Himeræ:ſed eſt,& fuit tota in Græcia ſummo propter ingenium honore & nomine. hæc iſte ad inſaniam concupierat.etiam quod penè præterij, Capella quædam. ea quidem mire,ut etiam nos,qui rudes harum rerum ſumus,intelligere poſſumus, ſcite facta & uenuſte.hæc & alia Scipio nõ negligenter abiecerat:ut homo intelligens Verres auferre poſſet: ſed Thermitanis reſtituerat: non quo ipſe hortos,aut ſuburbanum,aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet:ſed ſi domum abſtuliſſet:non diu Scipionis appellarentur:ſed eorum ad quoſcunq; ipſius morte ueniſſent.nunc his locis poſita ſunt:ut mihi ſemper Scipionis fore uideantur:itaq; dicantur.hęc cum iſte poſceret,ageretur q; ea res in Senatu,Sthenius uehementiſſime reſtitit:multaq;,ut in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt,commemorauit:urbem relinquere Thermitanos eſſe honeſtius:quàm pati tolli ex urbe monimenta maiorũ,ſpolia hoſtium,beneficia clariſſimi uiri,indicia ſocietatis Populi Ro. atque amicitię. commoti animi ſunt omnium. repertus eſt nemo: quin mori diceret ſatius eſſe.itaque hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè ſolum in orbe terrarum:unde nihil eiuſmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio,nihil gratia,nihil precio,poſſet auferre.ueruntamen haſce eius cupiditates exponam alio loco:nunc ad Sthenium reuertar. itaq; iſte uehementer Sthenio infenſus,hoſpitiũ ei renunciat:domo eius emigrat: atq; adeo exit: nam iam ante migrarat.eum autem inimiciſſimi Sthenij domũ ſuam ſtatim inuitant:ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando.hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, & Dorotheus:qui habebat in matrimonio Callidamã Agathini eius filiam, de qua iſte audierat.itaque ad generum Agathini migrare maluit.una nox interceſſerat:cum iſte Dorotheum ſic diligebat:ut diceres omnia inter eos eſſe communia: Agathinũ ita obſeruabat:ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam ſignum illud Himerę iam uidebatur:quòd eum multo magis figura & liniamenta hoſpitæ delectabant.itaque hortari homines cœpit:ut aliquid Sthenio periculi crearent: criminisq́ confingerent. dicebant ſe illi nihil habere,quod dicerent.tum iſte his aperte oſtendit,& confirmauit:eos, in Sthenium quicquid uellent dicerent:ſimulatq; ad ſe detuliſſent,probaturos.ita illi non procraſtinant:Sthenium ſtatim educunt: aiunt ab eo literas eſſe corruptas,Sthenius poſtulat:ut ſecum ſui ciues agant de literis publicis

corruptis,

corruptis: eiusq́ rei legibus Thermitanorum actio ſit: cum Senatus P.q́ R. Thermitanis, quòd ſemper in amicitia, fideq́ manſiſſent, urbes, agros, legesq́ ſuas reddidiſſet: Publiusq́ Rupilius poſtea leges ita Siculis ex.S.C. de decem legatorum ſententia dediſſet: ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent: idemq́ hoc habuerit Verres ipſe in edicto: ut de his omnibus cauſis ſe ad leges reijceret. iſte homo omnium æquiſſimus, atq; à cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe confirmat: paratum ad cauſam dicendã ueni re hora octaua iubet. non erat obſcurũ quid homo improbus, ac nefarius co gitaret. neq; enĩ ipſe ſatis occultarat: nec mulier tacere poterat. intellectũ eſt id iſtum agere: ut cum Stheniũ ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet: tum homo nefarius de homine nobili, atque id ætatis, ſuoq́ hoſpite, uirgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet perſpicuum: de amicorum hoſpitumq́ ſuorum ſententia, Thermis Sthenius Romam profugit: hyemi fluctibusq́ ſeſe committere maluit: quàm non iſtam communem Siculorũ tempeſtatem, calamitatemq́ uitare. iſte homo certus, & diligens ad horam octauam prę̨ſto eſt: Sthenium citari iubet: quem poſteaquã uidet non adeſſe, dolore ardere, atq; iracundia furere cœpit: Venerios in domum Sthenij mittere: equites circum agros eius, uillasq́ dimittere. itaque cum expectat quidnam ſibi certi afferatur: ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit. poſtridie mane deſcendit: Agathinũ ad ſeſe uocat: iubet eum de literis pu blicis in abſentem Sthenium dicere. erat eiuſmodi cauſa: ut ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſſet, quid diceret. itaq; tan tum uerbo poſuit: Sacerdote Prętore, Sthenium literas publicas corrupiſſe. uix ille hoc dixerat: cum iſte pronunciat Sthenium literas publicas corrupiſſe uideri. & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo, ob eam rem HS, quingenties Veneri Erycinę de Sthenij bonis exactuum: bonaq́ eius ſtatim cœpit uendere. & uendidiſſet, ſi tantulũ morę fuiſſet: quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea poſteaquã numerata eſt: contentus hac iniquitate non fuit: palàm de ſella, ac tribunali pronunciat: ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet, ſeſe eius nomen recępturum. & ſimul ut ad cauſam accederet: nomenq́ deferret, Agathinum nouũ affinem, atq; hoſpitẽ cœpit hortari. tum ille clare, omnibus audientibus, ſeſe id non eſſe facturũ: neq; ſe uſq; eo Sthenio eſſe inimicum: ut eum rei capitalis affinem eſſe diceret. hic tum repente Pacilius quidã homo egens, & leuis accedit: ait, ſi liceret: nomen abſentis deferre ſe uelle. iſte uero, & licere, & fieri ſolere, & ſe recępturũ. itaq; defertur, edicit ſtatim ut Cal. Decẽb. adſit Sthe nius Syracuſis. hic, qui Romã ueniſſet: ſatisq́ feliciter anni iã aduerſo tempo re nauigaſſet: omniaq́ habuiſſet ęquiora, & placabiliora, quàm animũ Prętoris, atq; hoſpitis: rem ad amicos ſuos detulit. quę ut erant acerba, atq; indi gna: ſic uidebantur omnibus. itaq; in Senatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus COSS. faciunt mentionẽ placere ſtatui, ſi Patribus conſcriptis uidere tur: ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſam Sthenij totã, & iſtius crudelitatẽ, & iniquitatem, Senatũ docent. aderat in Se natu Verres, pater iſtius, & flens unumquẽq; Senatorẽ rogabat: ut filio ſuo parceret: neq; tamen multũ proficiebat. erat enim ſumma uoluntas Senatus. itaq; ſentẽtię dicebantur: cũ Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudi

cium nullum fieri placere:& ſi quod eſſet factum:id ratum eſſe non placere. eo die tranſigi nihil potuit:quòd & id temporis erat:& ille pater iſtius inuenerat homines qui dicendo tempus conſumerent.poſtea ſenex Verres defenſores,atq; hoſpites omnes Sthenij conuenit:rogat eos:atque orat:ne oppugnent filium ſuum:de Sthenio ne laborent:confirmat his,curaturum ſe eſſe: ne quid ei per filium ſuum noceretur:ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam,& terra,& mari miſſurum.& erat ſpatiū dierum ferè triginta ante Calen.Decembris:quo iſte,ut Syracuſis Sthenius adeſſet,edixerat.commouentur amici Sthenij:ſperāt fore:ut patris literis,nuncijsq́;,filius ab incœpto furore reuocetur.in Senatu poſtea cauſa non agitur.ueniunt ad iſtum domeſtici nuncij, literasq́; à patre afferunt ante Calen.Decembris, cum iſti etiā tum de Sthenio integra tota res eſſet:eodemq́; ei tempore,de eadem re literę complures à multis eius amicis,ac neceſſarijs afferuntur.hic iſte,qui prę cupiditate,neq; officij ſui,neq; periculi,neq; pietatis,neq; humanitatis rationem habuiſſet unquam:neq; in eo,quod monebatur,authoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur,uoluntatem anteponendam putauit libidini ſuæ. mane Calen.Decembris,ut edixerat:Sthenium citari iubet.ſi abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu,benignitate,aut ambitione inductus petiſſet: grauiſſima tamen apud te uoluntas patris eſſe debuiſſet. cum uero abs te tui capitis cauſa peteret: hominesq́; certos domo miſiſſet:hiq́; eo tempore ad te ueniſſent:cū tibi in integro tota res eſſet:ne tum quidem te potuit ſi non pietatis,at ſalutis tuę ratio,ad officium,ſanitatemq́; reducere:citat reum:non reſpondet.citat accuſatorem(attendite quæſo:uidete quantopere iſtius amentię fortuna ipſa aduerſata ſit:& ſimul uidete quis Sthenij cauſam caſus adiuuerit)citatus accuſator M. Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit: non affuit.ſi præſens Sthenius reus eſſet factus:ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen cum accuſator non adeſſet:Sthenium condemnari non oporteret.etenim ſi poſſet reus abſente accuſatore damnari: non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum,ac prædonum, ac tua tela ueniſſem:quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit,cum periculo capitis, ob eam cauſam: ne tu ex reis eximerere:ſi ego non affuiſſem ad diem.quod igitur erat in tuo iudicio optatiſſimum:me,cum citatus eſſem non adeſſe:cur Sthenio non putaſti prodeſſe oportere:cum eius accuſator non affuiſſet:itaque fecit ut exitus principio ſimillimus reperiretur . quem abſentem reum fecerat: cum abſente accuſatore condemnat. nunciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoque ad eum pluribus uerbis ſcripſerat:agitatam rem eſſe in Senatu: etiam in concione Tribunum ple. de cauſa Sthenij M. Palicanum eſſe queſtum: poſtremo meipſum apud collegium hoc Tribunorum plebis: cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet:egiſſe cauſam Sthenij. cū rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq́; hanc damnationem duci non oportere:Tribunos ple.hoc ſtatuiſſe:idq́; omnium ſententia pronunciatum eſſe:non uideri Sthenium impediri edicto:quo minus ei liceret Romæ eſſe. cum hæc ad iſtum afferrentur: timuit aliquando , & commotus eſt . uertit ſtilum in tabulis ſuis:quo facto cauſam omnem euertit ſuam.nihil enim ſibi reliqui fecit: quod defendi aliqua ratione poſſet.nam ſi ita defenderet,recipi-

nomen abſentis licet:hoc fieri in prouincia nulla lex uetat:mala,& improba
defenſione,uerum aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo
perfugio uti poſſet:ſe imprudentem feciſſe:exiſtimaſſe id licere.quamquam
hæc perditiſſima defenſio eſt:tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis
id quod erat,& facit coràm delatum eſſe.hic uidete in quot laqueos ſe indue
rit:quorum ex nullo ſe unquam expediret.primum ipſe in Sicilia ſæpe,& pa
lam de loco ſuperiore dixerat:& in ſermone multis demonſtrarat: licere no
men recipere abſentis:ſe exemplo feciſſe id,quod feciſſet.hæc eum dictitaſſe
priore actione,& Sex.Pompeius Chlorus dixit:de cuius uirtute antea com-
memoraui:& Cn.Pompeius Theodorus,homo Cn.Pompeij clariſſimi ui-
ri iudicio,plurimis maximisꝙ in rebus probatiſſimus,& omnium exiſtima
tione ornatiſſimus:& Poſſides Matro Solentinus,homo ſumma nobilita-
te,exiſtimatione,uirtute:& hac actione quàm uoletis multi dicent:& qui ex
iſto ipſo audierint,uiri primarij noſtri ordinis:& alij qui interfuerint: cum
abſentis nomen reciperetur.deinde Romæ cum res eſſet acta in Senatu,om-
nes iſtius amici,in his etiam pater eius,hoc defendebat licere fieri: ſæpe eſſe
factum:iſtum,quod feciſſet,aliorum exemplo,inſtitutoꝙ feciſſe.dicit præte
rea teſtimoniũ tota Sicilia:quę in communibus poſtulatis ciuitatum omniũ
Conſulibus edidit:rogare,atꝙ orare patres conſcriptos, ut ſtatuerẽt ne ab-
ſentium nomina reciperentur.qua de re Cn.Lentulum patronum Sicilię,cla
riſſimum adoleſcentem dicere audiſtis:Siculos,cum ſe cauſam, quæ pro his
ſibi in Senatu agẽda eſſet,docerent:de Sthenij calamitate queſtos eſſe: pro-
pterꝙ hanc iniuriam,quæ Sthenio facta eſſet,eos ſtatuiſſe,ut,quod dico: po
ſtularetur.quę cũ ita eſſent:tanta ne amentia præditus, atque audacia fuiſti:
ut in re tã clara,tam teſtata,tam abs te ipſo peruulgata,tabulas publicas cor-
rumpere auderes? at quemadmodum corrupiſti? nonne ita,ut omnibus no-
bis tacentibus ipſæ te tuæ tabulę condemnare poſſent? quæſo codicem cir-
cunfer:oſtende.uidetis ne totũ hoc nomen,coràm ubi facit delatum,eſſe in li
tura? quid fuit iſtic antea ſcriptum? quod mendum iſta litura correxit? quid
à nobis Iudices expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus:tabulæ
ſunt in medio:quæ ſe corruptas,atꝙ interlitas eſſe clamant.ex iſtis etiam tu
rebus effugere te poſſe confidis? cũ te nos non opinione dubia, ſed tuis ueſti
gijs perſequamur:quę tu in tabulis publicis expreſſa,ac recentia reliquiſti.is
mihi etiã Stheniũ literas publicas corrupiſſe cauſa incognita iudicauit:qui
defendere non potuerit ſe nõ ex ipſius Sthenij nomine literas publicas corru
piſſe. uidete porrò aliam dementiã:uidete,ut dum expedire ſeſe uult,induat.
cognitorẽ aſcribit Sthenio.quem? cognatum aliquem, aut propinquũ? non.
Thermitanũ aliquem honeſtũ hominem,ac nobilẽ? ne id quidem.at Siculũ,
in quo aliquis ſplendor dignitasꝙ eſſet? minime.quid igitur? ciuẽ Romanũ.
cui hoc probari poteſt? cũ eſſet Sthenius ciuitatis ſuę nobiliſſimus, ampliſſi
ma cognatione,plurimis amicitijs,cũ pręterea tota Sicilia multũ authorita-
te,& gratia poſſet:inuenire neminẽ Siculũ potuit:qui pro ſe cognitor fieret?
hoc probabitis? an ipſe ciuem Romanũ maluit? cedo cui Siculo,cũ is reus fie
ret,ciuis Romanus cognitor factus unquã ſit.omniũ Prætorũ literas,qui an
te fuerunt,profer:explica:ſi unũ inueneris:ego hoc tibi quemadmodũ in ta
bulis ſcriptũ habes:ita geſtũ eſſe concedam. at credo Sthenius hoc ſibi am-

plum eſſe putauit: eligere è ciuium Ro. numero, ex amicorum, atq; hoſpitum ſuorum copia, quem cognitorē daret. quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius C. filius Palatina. non quæro quis hic ſit Claudius: quàm ſplendidus, quàm honeſtus, quàm idoneus, propter cuius authoritatē & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet: & ciuē Romanū cognitorem daret. nihil horum quęro. fortaſſe enim Sthenius nō ſplendorem hominis, ſed familiaritatē ſecutus eſt. quid? ſi omnium mortaliū Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius, tum ſemper, tum in his ipſis rebus, & temporibus fuit? ſi de literis corruptis contrauenit? ſi contrà omni ratione pugnauit? utrum potius pro Sthenio inimicum cognitorem eſſe factum, an te in Sthenij periculū inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiuſmodi totum ſit negocium: tametſi iamdudum omnibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe confido: tamē paululum etiā attendite. uidetis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur: ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, confector negociorum, propè collega Timarchidi numerabatur: nunc obtinet eum locum: ut uix Apronio illi de familiaritate concedere uideatur: & qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris collegam, & ſocium eſſe dicebat. dubitare etiā num poteſtis: quin cū iſte potiſſimū ex omni numero delegerit: cui improbam perſonam imponeret: quem & huic inimiciſſimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur? hic uos dubitatis Iudices tantam iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi? qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami Opuntij reſciderunt? quòd is, non abſens reus factus eſſet: quę res iniquiſſima & acerbiſſima eſt: ſed cum ei legatio Romam à ſuis ciuibus eſſet data: quod illi iudices multo in leuiore cauſa ſtatuerunt, æquitatē ſecuti: uos id ſtatuere in grauiſſima cauſa: præſertim aliorum authoritate iam confirmatum dubitabitis? at quem hominē C. Verres tanta, tam inſigni iniuria, affeciſti? cuius abſentis nomen recępiſti? quem abſentem non modo ſine crimine, & ſine teſte, uerum etiam ſine accuſatore damnaſti? quem hominem dij immortales: non dicam amicum tuum, quod apud homines cariſſimū eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt. nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo quod reprehendi poſſit, inuenio: niſi quòd homo frugaliſſimus, atque integerrimus te hominem plenum ſtupri, flagitij, ſceleris, domū ſuam inuitauit: niſi quòd qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennæ, tui defenſoris, cæterorumq; fortiſſimorum hoſpes fuiſſet, atque eſſet: ad eum numerum clariſſimorum hominum, tuum quoque nomen aſcripſerit. quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror. hoc dico, non his qui Sthenium norunt: hoc eſt nemini eorum qui in Sicilia fuerunt. nemo enim ignorat: quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit. ſed ut illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere poſſint: in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi: quod tum propter iniquitatem rei, tum etiā propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atq; intolerandū uideretur: eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuæ facillime cū adeptus

eſſet: ampliſſime ac magnificentiſſime, geſſit: qui oppidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis communibus, monimentisq́ decorauit: cuius de meritis in remp. Thermitanorum, Siculosq́ uniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia: in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptū, & inciſum: quæ tabula tum imperio tuo reuulſa, nunc à me tamen reportata eſt: ut omnes huius honores inter ſuos, & amplitudinē poſſent cognoſcere. eſt ne hic: qui apud Cn. Pompeiū clariſſimum uirum cū accuſatus eſſet: quòd propter C. Marij familiaritatem, & hoſpitiū contra Remp. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent: quòd tum magis inuidioſo crimine, quàm uero accerſeretur: ita à Cn. Pompeio abſolutus eſt: ut in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit: ita porrò laudatus defenſusq́ ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius non ab homine ſolum: ſed etiam à prouincia tota ſe huius abſolutione inire gratiā arbitraretur: poſtremo eſt ne hic: qui & animū in remp. habuit eiuſmodi, & tantum authoritate apud ſuos ciues potuit: ut perficeret in Sicilia ſolus te Prętore, quod nō modo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidem tota potuiſſet: ut ex oppido Thermis nullum ſignum, nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres: cum preſertim eſſent multa præclara, & tu omnia concupiſſes. denique nunc uide quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies feſti agitantur: & præclara illa Verrea celebrantur: cui ſtatuæ Romę ſtant inauratæ à communi Sicilia, quemadmodum inſcriptum uidemus, datæ. uide inquam quid inter te & hunc Siculum, qui abs te eſt patrono Sicilię condemnatus: interſit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ teſtimonio ſuo, legationibusq́ ad eam rē miſſis publice laudant: te omnium Siculorum patronum una Mamertina ciuitas ſocia furtorum, ac flagitiorum tuorum, publice laudat: ita tamen nouo more, ut Legati lædant, legatio laudet: cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, teſtimonijs accuſant, queruntur, arguunt: ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiā in Eryco monte monimentum tuorum flagitiorum, crudelitatisq́ poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen aſcriptum eſt. uidi argenteum Cupidinē cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res: quamobrem in eo potiſſimum Sthenianum præmium poneretur: utrum hoc ſignum cupiditatis tuæ, an tropheum neceſſitudinis, atq́ hoſpitij, an amoris indicium eſſe uoluiſti: faciunt hoc homines: quos in ſumma nequitia non ſolum libido, & uoluptas, uerum etiam ipſius nequitię fama delectat: ut multis in locis notas, ac ueſtigia ſcelerum ſuorū relinqui uelint. ardebat amore illius hoſpitæ: propter quam hoſpitij iura uiolarat. hoc non ſolum ſciri tum: uerum etiā commemorari ſemper uolebat. itaque ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat: Veneri potiſſimum deberi præmium ſtatuit: quæ illam totam accuſationem, iudiciumq́ conflarat. putarem te gratum in deos: ſi hoc donū Veneri non de Sthenij bonis dediſſes, ſed de tuis: quod facere debuiſti: preſertim cum tibi illo ipſo anno à Chelidone ueniſſet hęreditas. hic ego ſi hanc cauſam non omnium Siculorum rogatu recępiſſem: ſi hoc à me muneris non uniuerſa prouincia popoſciſſet: ſi me animus, atq́ amor in Republica, exiſtimatioq́, offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum nō hoc facere coegiſſet: atq́ hæc una cauſa fuiſſet: quòd amicū atq́ hoſpitem meum Sthenium, quē

ego in quæſtura mea ſingulariter dilexiſſem: de quo optime exiſtimaſſem: quem in prouincia exiſtimationis meę ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq́ cognoſſem: tã crudeliter, ſcelerate, nefarieq́ tractaſſes: tamẽ digna cauſa eſſet: cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperẽ: ut hoſpitis ſalutẽ, fortunasq́ defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores noſtros: fecit etiam nuper homo clariſſimus Cn. Domitius, qui M. Syllanum conſularem uirum accuſauit propter Egritomari tranſalpini hoſpitis iniurias. putarem me idoneum qui exemplum ſequerer humanitatis, atq́ officij: proponeremq́ ſpem meis hoſpitibus, ac neceſſarijs: quo tutiorẽ uitam ſeſe meo præſidio uicturos eſſe arbitrarentur. cum uero in communibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoque cauſa contineatur: multiq́ uno tempore à me hoſpites, atque amici publice, priuatimq́ defendantur: profecto uereri non debeo, ne quis hoc quod facio: non exiſtimet ſummi officij ratione impulſum, coactumq́ ſuſcæpiſſe. Atq́ ut aliquando de rebus ab iſto cognitis, iudicatisq́, & de iudicijs datis dicere deſiſtamus: & quoniam facta iſtius in his generibus infinita ſunt: nos modum aliquem, & finem orationi noſtrę, criminibusq́ faciamus: pauca ex alijs generibus ſumemus. Audiſtis ob ius dicundum Q. Varium dicere procuratores ſuos iſti centum & triginta millia nummum dediſſe: meminiſtis Q. Varij teſtimonium, remq́ hanc totam C. Sacerdotis hominis ornatiſſimi teſtimonio comprobari: ſcitis Cn. Sertium, M. Modium Equites Romanos, ſexcentos præterea ciues Ro. multosq́ Siculos dixiſſe: iſti pecuniam ob ius dicundum dediſſe. de quo crimine quid ego diſputem, cum totum poſitũ ſit in teſtibus? quid porrò argumenter: qua de re dubitare nemo poſſit? an hoc dubitabit quiſquam omnium? quin is uenalem in Sicilia iuriſditionem habuerit: qui Romę totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam accæperit: qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundũ popoſcerit. quod enim eſt præterea genus pecunię cogẽdę, quod prętermiſit? quod nõ ab omnibus alijs pręteritũ excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur: in qua aut honos aliquis ſit, aut poteſtas, aut procuratio: quin eam rem tu ad tuum quæſtũ, nundinationemq́ hominum traduxeris? dicta ſunt priore actione, & priuatim, & publice teſtimonia: Legati Centuripini, Haleſini, Catinenſes, Panormitaniq́ dixerunt: multarum præterea ciuitatum. iam uero priuatim plurimi, quorum ex teſtimonijs cognoſcere potuiſtis, tota Sicilia per trienniũ neminem ulla in ciuitate Senatorem factum eſſe gratis: neminem, ut leges eorum ſunt, ſuffragijs: neminem niſi iſtius imperio, aut literis: atq́ in his omnibus Senatoribus cooptandis, nõ modo ſuffragia nulla fuiſſe: ſed ne genera quidem ſpectata eſſe, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret: neque cenſus, neq́ ætatis, neque cętera Siculorum iura ualuiſſe. quicunq́ Senator uoluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco ex quo non liceret: ſi is precio apud iſtum fieret idoneus ut uinceret, factum eſſe ſemper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuiſſe leges: ſed ne ab Senatu quidem Populoq́ Ro. datas. quas enim leges ſocijs amicisq́ dat is, qui habet imperium à Populo Romano, authoritatem legum dandarum à Senatu, hæ debent & Populi Romani, & Senatus exiſtimari. Haleſini pro multis & magnis ſuis maiorumq́ ſuorum im remp. noſtrã meritis, atque beneficijs, ſuo iure nuper

L. Licinio

L.Licinio Q.Mutio COSS.cum haberent inter ſe controuerſias de Senatu cooptando: leges ab Senatu noſtro petiuerunt. decreuit Senatus honorifico Senatus Conſulto ut his C.Claudius Appij filius Pulcher Prętor de Senatu cooptando leges conſcriberet. C.Claudius adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit: in quibus multa ſanxit de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu: de quæſtu, quẽ qui feciſſet, ne legeretur: de cenſu, de cæteris rebus. quæ omnia ante iſtũ Prętorem, & noſtrorum magiſtratuum authoritate, & Haleſinorũ ſumma uoluntate ualuerunt. ab iſto & præco qui uoluit, iſtum ordinem precio mercatus eſt: & pueri annorum ſenum, ſeptenumq́ denum Senatoriũ nomen nundinati ſunt: & quod Haleſini antiquiſſimi & fideliſſimi ſocij, atq; amici Romæ impetrarant: ut apud ſe ne ſuffragijs quidem fieri liceret, id precio ut fieri poſſet, effecit. Agrigentini de Senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent: in quibus & eadem illa ſancta ſunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera ſint: unum ueterum, alterum colonorũ: quos T. Manlius Prætor ex Senatus Conſulto de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iſte qui omnia iura precio exæquaſſet: omniumq́ rerum delectum, atq; diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet: non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quęſtusq́ permiſcuit: ſed etiã in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq́ delectum, ordinemq́ turbauit. nam cũ eſſet ex ueterum numero quidam Senator demortuus, & cum ex utroq; genere par numerus reliquus eſſet: ueterẽ cooptari neceſſe erat legibus: ut his amplius numerus eſſet. quæ cum ita ſe res haberet: tamen ad iſtum uenerunt emptum locum illum Senatorium non ſolum ueteres, ſed etiam noui. fit, ut precio nouus uincat: literasq́ à Prętore afferat. Agrigentini ad iſtum Legatos mittunt: qui eum leges doceant: conſuetudinemq́ omniũ annorum demonſtrent: ut iſte intelligeret, ei ſe illum locum uendidiſſe: cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum preciũ iam accæpiſſet: ne tantulum quidem commotus eſt. idem fecit Heracleę. nã eò quoq; colonos P.Rupilius deduxit, legesq́ ſimiles de cooptando Senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolum iſte, ut apud cæteros, pecuniã accæpit: ſed etiam genera ueterum ac nouorum, numerumq́ permiſcuit. nolite expectare dum omnes obeã oratione mea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia: neminem iſto Prætore Senatorem fieri potuiſſe: niſi qui iſti pecuniã dediſſet. hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus non ſolum hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortaliũ omnes repudiauit. Syracuſis lex eſt de religione, quæ in annos ſingulos Iouis ſacerdotẽ ſortito capi iubeat: quod apud illos ampliſſimũ ſacerdotiũ putatur. cum ſuffragijs tres ex tribus generibus creati ſunt: res reuocatur ad ſortem. perfecerat iſte imperio, ut pro ſuffragio Theomnaſtus familiaris ſuus in tribus illis renunciaretur. in ſorte, cui imperare non poterat: expectabant homines quidnam acturus eſſet. homo id quod erat facillimum, primo uetat ſortiri: iubet extra ſortẽ Theomnaſtũ renunciari. negant id Syracuſani per religiones ſacrorum ullo modo fieri poſſe: fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi. recitatur: in qua ſcriptum erat: ut quot eſſent re

nunciati: tot in hydriam ſortes conijcerentur: cuius nomē exiſſet: ut is haberet ſacerdotium. homo ingenioſus, & peracutus optime inquit. nempe ſcriptum ita eſt, quot renunciati erunt: quot ergo ſunt renunciati? reſponſum, tres. nunquid igitur oportet: niſi tres ſortes conijci? unam educi? nihil. conijci iubet tres: in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. fit clamor maximus: cum id uniuerſis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud ſacerdotium ampliſſimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledi menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Arthenio quidam, Climachias cognomine, homo ſanè locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo poterat, ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur: ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſanè nota ac precioſa auferuntur. Herodotus Romę erat: ſatis putabat ſe ad comitia tempore uenturum, ſi pridie ueniſſet. iſte ne aut alio menſe ac fas erat: comitia haberentur: aut Herodoto pręſenti honos adimeretur: id, quod iſte non laborabat, Climachias minime uolebat: excogitat. dixi iandudum, nō eſt homo acutior quiſquam, nec fuit. excogitat inquam: quemadmodū menſe illo legitimo comitia haberentur: nec tamē Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, cæterorumq; Græcorum, quòd ſuos dies menſesq; congruere uolunt cum ſolis lunæq; ratione: ut nonnunquā ſi quid diſcrepet: eximant unū aliquem diem, aut ſummū, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item nonnunquā uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quę iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tam cœli rationē, quàm cœlati argenti duceret: eximi iubet non diem ex menſe: ſed ex anno unum dimidiatumq; menſem, hoc modo: ut quo die uerbi cauſa, eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Cal. Martias proſcriberet. itàque fit omnibus recuſantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renunciatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia, offendit eum menſem comitialem, comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum: ut reliqui menſes in ſuam rationem reuerterentur. hoc ſi Romæ fieri poſſet: certe aliqua ratione expugnaſſet iſte: ut dies XLV inter binos ludos tollerentur: per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uero cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Pętore creati ſunt: operæprecium eſt cognoſcere. ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur à populo propter hanc cauſam: quòd omnes Siculi ex cenſu quotannis tributa conferunt: in cenſu habendo poteſtas omnis æſtimationis habendę, ſummæq; faciundæ Cenſori permittitur. itaque cum populus, cui maximam fidem ſuarum rerum habeat, maxima cura deligit: & propter magnitudinem poteſtatis hic magiſtratus à populo ſumma ambitione contenditur. in ea re nihil obſcure facere uoluit: non in ſortitione fallere, neq; dies de faſtis eximere: nihil ſanè uafre nec malitioſe facere conatus eſt: ſed ut ſtudia cupiditatesq; honorū, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret: quę res euertendæ reipublicæ cauſa ſolent eſſe: oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus cenſores eſſe facturum. tanto mercatu Prætoris indicto, concurritur undiq; ad

iſtum

iſtum Syracuſas:flagrabat domus tota prætoria ſtudio hominum,& cupi-
ditate:nec mirum,omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuoca-
tis,tantaꝗ ambitione prouinciæ totius,in uno cubiculo incluſa.exquiſitis pa
làm precijs,& licitationibus factis deſcribebat cenſores binos in ſingulas ci
uitates Timarchides.is ſuo labore,ſuisꝗ acceſſionibus,huius negocij, atque
operis moleſtiam conſequebatur:ut ad iſtū ſine ulla ſolicitudine ſumma pe-
cunia referretur.iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, planè ad-
huc cognoſcere non potuiſtis:ueruntamē priore actione,quàm uarie, quàm
improbe prædatus eſſet:multorum ex teſtimonijs cognouiſtis.ſed ne mire-
mini qua ratione hic tantū apud iſtum libertus potuerit: exponā uobis bre-
uiter,quid hominis ſit:ut & iſtius nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo
preſertim numero, ac loco: & calamitatē prouinciæ cognoſcatis.in mulierū
corruptelis,& in omni eiuſmodi luxuria,atꝗ nequitia,mirandum in modū
reperiebam hunc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines,ſingularemꝗ
nequitiam natum,atꝗ aptum fuiſſe:inueſtigare,adire,appellare, corrumpe-
re, quiduis facere in eiuſmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter,
quamuis impudenter.eundem mira quædam excogitare genera furandi:nā
ipſum Verrem tantum ſemper auaritia hiante,atque imminenti fuiſſe,inge-
nio,& cogitatione nulla:ut quicquid ſua ſponte faciebat:item ut uos Romę
cognouiſtis:eripere potius,quàm fallere uideretur.hæc uero eius erat ars, &
& malitia miranda:quòd acutiſſime tota prouincia quid cuiꝗ eſſet neceſſe,
indagare,& odorari ſolebat: omnium inimicos diligenter cognoſcere, col-
loqui,attentare: ex utraꝗ parte cauſas, uoluntates perſpicere, facultates,&
copias:quibus opus eſſet:metum afferre:quibus expediret:ſpem oſtendere:
accuſatorum,& quadruplatorum quicquid erat:habebat in poteſtate:quod
cuiꝗ negocij conflari uolebat: nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta,
imperia,literas,peritiſſime,& callidiſſime uenditabat:ac non ſolū erat admi
niſter iſtius cupiditatū,uerumetiam ipſe ſui meminerat ęque:non ſolū num-
mos,ſi qui iſti exciderant:tollere ſolebat:ex quibus pecuniam maximam fe-
cit:ſed etiam uoluptatum,flagitiorumꝗ iſtius ipſe reliquias colligebat.itaꝗ
in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cæpit: ſed Timarchidem
fugitiuum omnibus oppidis per triennium ſcitote regnaſſe:in Timarchidis
poteſtate ſociorum Populi Ro. antiquiſſimorum,atque amiciſſimorum li-
beros,matreſſamilias,bona, fortunasꝗ omnes fuiſſe. is igitur, ut dico, Ti-
marchides in omnes ciuitates accæpto precio cenſores dimiſit. comitia iſto
Prætore Cenſorum ne ſimulandi quidem cauſa fuerunt.iam hoc impuden-
tiſſime.palàm(licebat enim uidelicet legibus) ſingulis Cenſoribus denarij
trecenti ad ſtatuā Prætoris imperati ſunt.Cenſores CXXX facti ſunt. pe
cuniā illam ob cenſurā contra leges,clam dederunt: hæc denariū XXXIX
M. palam ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. primum quo tantam pecu-
niam? deinde quamobrem cenſores ad ſtatuam tibi conferebant? ordo ali-
quis cenſorum eſt collegium? genus aliquod hominum? nam aut publice ci-
uitates iſtos honores habent:aut generatim homines,ut aratores,ut merca-
tores,ut nauicularij.cenſores quidem qui magis,quàm Aediles? ob benefi-
cium? ergo hoc fatebere,abs te hæc petita eſſe:nam erepta non audebis dice-
re. te eos magiſtratus hominibus beneficij non Reipu.cauſa permiſiſſe? hoc

autem cum tute fatebere: quiſquam dubitabit? quin tu iſtam apud populos prouinciæ iſtius inuidiam, atque offenſionem non ambitionis, neq; beneficiorum collocandorum, ſed pecuniæ conciliandę cauſa ſuſcęperis? itaq; Cenſores fecerunt idem, quod in noſtra Repu. ſolent ij, qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gererent: ut illam lacunam rei familiaris explerent. ſic cenſus habitus eſt te Prętore: ut eo cenſu nullius ciuitatis Reſp. poſſet adminiſtrari. nam locupletiſſimi cuiuſq; cenſus extenuarant: tenuiſſimi auxerant. itaque in tributis imperandis, tantum oneris plebi imponebatur: ut etiam ſi homines tacerent: res ipſa illum cenſum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt. nam L. Metellus, qui poſteaquam ego inquirendi cauſa in Siciliam ueni: repente Letilij aduētu iſtius non modo amicus, uerū etiam cognatus factus eſt: is, quòd uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe: eum cenſum obſeruari iuſſit: qui uiro fortiſſimo, atque innocentiſſimo Sex. Peduceo Prætore habitus eſſet. erant enim tū Cenſores legibus facti, delecti à ſuis ciuitatibus: quibus, ſi quid commiſiſſent, pœnę legibus erant conſtitutę. te autem Prætore qui Cenſor aut legem metuerit? qua nō tenebatur: quoniā creatus lege non erat? aut animaduerſionem tuā, cum id quod abs te emerat: uendidiſſet? teneat iam ſanè meos teſtes Metellus: cogat alios laudare: ſicut in multis conatus eſt: modo hæc faciat, quæ fecit. quis enim unquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? quinto quoque anno Sicilia tota cenſetur. erat cenſa Prętore Peduceo: quintus annus cum te Prætore incidiſſet: cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionē tui cenſus fieri uetat: Cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peduceanū cenſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet: tametſi animo ęquo prouincia tuliſſet: inimici iudiciū graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius. aliter enim, ſi prouinciā retinere, ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe: facere non potuit. expectas etiam quid hi iudicent? ſi tibi magiſtratum abrogaſſet: minore ignominia te affeciſſet, quàm cum ea, quę in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit: atq; irrita iuſſit eſſe. neq; in hac re ſola fuit eiuſmodi: ſed antequam ego in Siciliā ueni, in maximis rebus, ac plurimis. nam & Heraclio ſyracuſano tuos illos palæſtritas bona reſtituere iuſſit: & Epicrati Bidinos: & pupillo drepanitano A. Claudium: & niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cū literis, minus XXX diebus Metellus totam triennij præturam reſcidiſſet. Et quoniam de ea pecunia quam tibi ad ſtatuam cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittendum uidetur, ne illud quidem genus pecunię conciliatę: quā tu à ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti. uideo enim eius pecuniæ ſummā eſſe pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac literis ciuitatum: & iſte hoc concedit: nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cū hæc tam improba ſunt, quæ fatetur? quid enim uis conſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt: tantam ab ſocijs pecuniam auferri: ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur: qua uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis, iſta tanta pecunia conſumpta eſt? conſumetur inquies: ſcilicet expectemus legitimum illud quinquenniū: ſi hoc interuallo non conſumpſerit: tum

denique

denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimisq́ criminibus in iudiciũ uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condemnatus eris: nõ opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris: quis erit tam amens, qui te ex tot tantisq́ criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neque adhuc conſumpta iſta pecunia eſt: & eſt perſpicuum non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem: quare & iſte HS CXX millia uno genere conciliarit: & cępe rit: & cæteri, ſi à uobis hoc erit comprobatum: quàm uolent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint: ut iam uideamur non à pecunijs capiendis homines abſterrere. ſed cum genera quædam pecuniarum capiendarum comprobaremus: honeſta nomina turpiſſimis rebus imponere. etenim ſi C. Verres HS CXX millia populũ, uerbi gratia, Centuripinũ popoſciſſet: eamq́ ab his pecuniam abſtuliſſet: non opinor eſſet dubiũ, quin eum, ſi tum id planum fieret: condemnari neceſſe eſſet. quid ſi eundem populũ HS CCC millia popoſcit? eaq́ coegit, atque abſtulit? num idcirco abſoluetur? quòd aſcriptum eſt, eam pecuniam datam ſtatuarum nomine? non opinor. niſi forte id agimus: non ut magiſtratibus noſtris morã accipiendi, ſed ut ſocijs cauſam dandi auferre uideamur. quòd ſi quẽ ſtatuæ magnopere delectant: & ſi quis earum honore & gloria ducitur: is hæc tamen conſtituat neceſſe eſt: primũ auerti pecuniam domum non placere: deinde ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere: deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere. ac de auertenda pecunia, quæro abs te, utrum ipſæ ciuitates ſolitæ ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei: cui poſſent optima conditione locare? an aliquem curatorem pręficere: qui ſtatuis faciundis præeſſet? an tibi, an cui tu imperaſſes adnumerare pecuniam? nam ſi per eos ſtatuæ fiebant: à quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur: deſine quæſo ſimulare te, cum in manifeſto furto teneare: gloriæ ſtudioſum, ac monimentorum fuiſſe. quid uero modum ſtatuarum haberi nullum placet? atqui habeatur neceſſe eſt. etenim ſic conſiderate. Syracuſana ciuitas (ut eã potiſſimum nominem) dedit ipſi ſtatuam: eſt honos. & patri. bella hæc pietatis, & quęſtuoſa ſimulatio. & filio. ferri hoc poteſt, hunc enim puerũ non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à Syracuſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerent, abſtuliſti: ut in curia, coegiſti: ut pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quæ Romę ponerentur: imperaſti: ut ijdem darent homines aratorum nomine, dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliæ conferrent, etiam id contulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniam contulerit: idemq́ hoc ciuitates cæteræ fecerint: non res ipſa uos admonet: ut putetis modũ aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? quòd ſi hoc uoluntate ſua nulla ciuitas fecit: ſi omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam ſtatuarũ nomine contulerunt: per deos immortales num cui dubiũ eſſe poterit? quin etiam ſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere: idem tamen ſtatuat: eripere certe non licere? primum igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo: quę mihi una uoce ſtatuarum nomine magnam pecuniam per uim coactam eſſe demonſtrat. nam legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata ſunt: etiam hoc ediderunt: ut ſta-

tuas ne cui:niſi cum is de prouincia deceſſiſſet:pollicerentur.tot Pretores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores noſtros Siculi Senatum adierunt: toties hac memoria:tamen huiuſce noui poſtulati genus, atq; principium tua Prætura attulit.quid enim tam nouum,non ſolum re,ſed genere ipſo poſtulandi? nam cętera quę ſunt in iiſdem poſtulatis,de iniuriis tuis,ſunt noua: ſed tamen non nouo modo poſtulantur. rogant,& orant Siculi patres conſcriptos:ut noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica uendant. tu primus contrà uendideras, audio.ne in cellam quod imperatur: æſtiment. hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum poſtulatur. ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum.ne abſentis nomen recipiatur.ex Sthenii calamitate,& tua natum eſt iniuria. cætera non colligam. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi:ut crimina collecta in unum te reum eſſe uideantur: quæ tamē omnia nouas iniurias habent:ſed poſtulationū formulas uſitatas. hoc pôſtulatum de ſtatuis ridiculū eſſe uideatur ei: qui rem,ſententiamq; nō perſpiciat.poſtulant enim non ut ne cogantur ſtatuere.quid igitur? ut ipſis ne liceat.quid eſt hoc? petis à me,quod in tua poteſtate eſt:ut id tibi facere ne liceat? pete potius ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo inquit.negabunt enim omnes ſe coegiſſe.ſi me ſaluum eſſe uis, mihi impone iſtam uim:ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua Prætura primum nata eſt hæc poſtulatio.qua cum utuntur, hoc ſignificant,atq; adeo aperte oſtendunt:ſeſe ad ſtatuas pecuniam metu,ac malo coactos,inuitiſſimos contuliſſe. quid ſi hoc non dicant? tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide & perſpice qua defenſione ſis uſurus:iam intelliges hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe. mihi enim renunciatur: ita conſtitui à tuis patronis hominibus ingenioſis cauſam tuam,& ita eos abs te inſtitui,& doceri:ut quiſq; ex prouincia Sicilia grauior homo,atque honeſtior teſtimonium uehementius dixerit: ſicuti Siculi multi primarii uiri multa dixerunt: te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere:inimicus eſt propterea quòd arator eſt.itaq; uno genere opinor circunſcribere habetis in animo genus hoc aratorum:quòd eos infenſo animo,atq; inimico ueniſſe dicatis:quia fuerit in decumis iſte uehementior. ergo aratores inimici,omnes aduerſarii: nemo eorū eſt quin periſſe te cupiat. omnino præclare te habes:cum is ordo,atq; id genus hominum,quod optimum,atq; honeſtiſſimū eſt:à quo uno & ſumma Reip.& illa prouincia maxime continetur:tibi eſt inimiciſſimum.uerum eſto,alio loco de aratorū animo,& iniuriis uidero:nunc quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos.nempe ita dicis:propter decumas.concedo:nō quæro iure,an iniuria ſint inimici.quid ergo illæ ſibi ſtatuæ equeſtres inauratæ uolunt,quę Populi Romani oculos,animoſq; maxime offendunt:propter ædem Vulcani? nam ſcriptum eſſe uideo,quandam ex his ſtatuā aratores dediſſe.ſi honoris cauſa ſtatuam dederunt,inimici nō ſunt.credamus teſtibus:tum enim honori tuo,nunc iam religioni ſuæ conſulunt. ſin autem metu coacti dederunt,confiteare neceſſe eſt:te in prouincia pecuniam ſtatuarum nomine per uim,ac metum coegiſſe.utrum tibi commodum eſt,elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquā:ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt:aratores tibi ad ſtatuā honoris tui cauſa uoluntate ſua contuliſſe.da mihi hoc:iam tibi maximam partem defenſionis præcideris. non

enim

enim poteris aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos dicere. O cauſam ſingularem: O defenſionem miſeram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accuſatore: & eum reum, qui Prætor in Sicilia fuerit: aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe: aratores de eo bene exiſtimare: amicos eſſe: ſaluum eſſe cupere. metuit, ne hoc uos exiſtimetis. obruitur enim aratorum teſtimonijs. utar eo quod datur. certe ita uobis hoc iudicandum eſt: eos, qui iſti inimiciſſimi ſunt: ut ipſe exiſtimari uult: ad iſtius honores, atque monimenta pecuniam non uoluntate ſua contuliſſe. atque ut hoc tamen facillime intelligi poſſit: quem uoles eorum teſtium, quos produxero: qui in Sicilia teſtes ſint: ſiue ciuem Romanum uelis, ſiue Siculum, rogato: & eum qui tibi inimiciſſimus eſſe uidebitur: qui ſe ſpoliatum à te dicet: ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam contulerit? neminem reperies, qui neget. etenim omnes dederunt. quenquam igitur putas dubitaturum: quin is, quem inimiciſſimum tibi eſſe oporteat: qui abs te grauiſſimas iniurias accæperit: pecuniam ſtatuæ nomine dederit: ui, atque imperio adductus, non officio, ac uoluntate. & huius ego pecuniæ Iudices, quæ permagna eſt: impudentiſſimeq; coacta ab inuitis, non habui rationem: neque habere potui: quantum ab aratoribus, quantum ab negociatoribus, qui Syracuſis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negociantur: eſſet coactum: quoniam intelligitis ipſius quoque confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe. Venio nunc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis poteſt. an etiam Siculi inuiti contulerunt? non eſt probabile. etenim ſic C. Verrem præturam in Sicilia geſſiſſe conſtat: ut cum utriſque ſatiſfacere non poſſet, & Siculis, & togatis: officij potius in ſocios, quàm ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum non ſolum patronum iſtius inſulæ, ſed etiam Sothera inſcriptum uidi Syracuſis. hoc quantum eſt? ita magnum: ut latino uno uerbo exprimi non poſſit. is eſt nimirum Sother, qui ſalutem dedit. huius nomine etiam dies feſti agitantur, pulchra illa Verrea, non quaſi Marcellea, ſed pro Marcelleis, quæ illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. huius fornix in foro Syracuſis eſt: in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit. huius ſtatuæ omnibus locis erectæ ſunt: quæ hoc demonſtrare uidentur: propemodum non minus multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, quàm abſtuliſſe. huic etiam Romæ uidemus in baſi ſtatuarum maximis literis inciſum, à communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari poteſt cuiquam? tantos honores habitos eſſe ab inuitis? hic tibi etiam multo magis, quàm ante in aratoribus uidendum, & conſiderandum eſt: quid uelis. magna res eſt. utrum tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos exiſtimari uis? ſi inimicos, quid te futurum eſt? quo confugies? ubi nitere? modo aratorum honeſtiſſimorum hominum, & locupletiſſimorum maximum numerum abs te abalienaſti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices tibi Siculos eſſe amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt: ut in eum publice teſtimonium dicerent: cum preſertim ex ea prouincia condemnati ſint complures, qui ibi Prætores fuerunt: duo ſoli abſoluti: huc conueniunt cum literis: ueniunt cum mandatis: ueniunt cum teſtimonijs publicis: qui ſi te publice laudarent: tamen id more potius ſuo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi

cum de tuis factis publice conqueruntur, nonne hoc indicant? tantas eſſe iniurias: ut multo maluerint de ſuo more decedere: quàm de tuis moribus non dicere? confitendum eſt igitur tibi neceſſario, Siculos inimicos eſſe: qui quidem & in te grauiſſima poſtulata Conſulibus ediderunt: & me ut hanc cauſam, ſalutisq; ſuæ defenſionem ſuſciperem, obſecrarunt. qui cum à Prætore prohiberentur: à quatuor quæſtoribus impedirentur: omnium minas, atque omnia pericula prę ſalute ſua, leuia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq; dixerunt: ut Artemonem Centuripinum legatum, & publice teſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret. etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam legatus à ſuis ciuibus electus eſt: ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quàm apertiſſime uobis, planiſſimeq; explicare. dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis quàm multi, & quàm multa, priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos: ut ſi in iſtum animaduerſum non ſit: ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atque adeo fugiendum eſſe arbitrentur. hos homines tu perſuadebis, ad honores, atque amplitudinem tuam, pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo qui te in tua ciuitate incolumen eſſe nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iamdudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor: utrum ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere: an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi accidit? ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſitæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt Iudices: in Siculis quidem, & in omnibus Græcis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſtatuis: niſi iacentes, reuulſasq; uidiſſem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos eſt: ut honorem hominibus habitum in monimentis huiuſmodi, nonnulla religione deorum, conſecrari arbitrentur. itaque cum Rhodij bellum illud propè ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint: omneſq; eius copias, acerrimumq; eius impetum, à mœnibus, litoribus, claſſibusq; ſuis excæperint: cum & regis inimici præter cæteros eſſent: ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco: ne tum quidem in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur: quem ipſum hominem cuperent euertere: eius effigiem, ſimulacrumq; ſeruare. ſed tamen uidebam, apud eos cum eſſem: & religionem eſſe quandam in his rebus à maioribus traditam: & hoc diſputare: cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet: cum homine uero, quo gereret bellum, atque hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinem, religionemq; Græcorum, quæ monimenta hoſtium in bello ipſo ſoleat defendere: eam ſumma in pace Prætoris Populi Romani ſtatuis præſidio non fuiſſe. Tauromini-

tani

tani, quorum eſt ciuitas fœderata: homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe præſidio fœderis: hi tamen iſtius euertere ſtatuam non dubitarunt. qua ablata, baſin tamen in foro manere uoluerunt: quòd grauius in iſtum fore putabant: ſi ſcirent homines ſtatuam eius à Taurominitanis eſſe deiectam: quàm ſi nullam unquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontini miſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in Gymnaſio ſtatua deiecta eſt. nam quid ego de Syracuſanis loquar, quod non eſt proprium Syracuſanorum: ſed & illorum commune, & conuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur: tum cum ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atque euerſæ. at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, ueſtibuloq́ templi. quòd niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet: atque illam imperio, edictoq́ prohibuiſſet: ueſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum. atque ego hoc non uereor: ne quid horum non modo impulſu, uerum omnino aduentu meo factum eſſe uideatur. omnia iſta ante facta ſunt: non modo quàm ego Siciliam: uerum etiam quàm iſte Italiam attigit. dum ego in Sicilia ſum: nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc diſceſſi, quæ ſunt geſta: cognoſcite. Centuripinorum Senatus decreuit: populusq́ iuſſit: ut quæ ſtatuæ C. Verris ipſius & patris, & filij eſſent: eas quæſtores demoliendas locarēt. dumq́ ea demolitio fieret: Senatores triginta non minus adeſſent. uidete grauitatem ciuitatis & dignitatem. neque eas in urbe ſua ſtatuas eſſe uoluerunt: quas inuiti per uim, atque imperium dediſſent: neque eius hominis, in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio, quod nunquam antea, Romam mandata legatosq́ miſiſſent. & id grauius eſſe putauerunt: ſi publico conſilio, quàm ſi per uim multitudinis factum uideretur. cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publice ſuſtuliſſent: audit Metellus, grauiter fert: euocat ad ſe Centuripinum magiſtatum, & decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, uehementer ijs minatur. illi ad Senatum renunciant: ſtatuæ, quæ iſtius cauſæ nihil prodeſſent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metello homini ſapienti prorſus non poſſum ignoſcere, ſi quid ſtulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore? ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ? quod ſæpe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. non erat in hoc, neque crimen ullum, neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atque accuſatio naſcitur? ex hominum iudicio & uoluntate. ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coegiſſet, hæc dicerem. uidete Iudices quantum & quàm acerbum dolorem ſociorum, atque amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriæ: cum Centuripinorum amiciſſima, & fideliſſima ciuitas, quæ tantis officijs cum Populo Romano coniuncta eſt: ut non ſolum Rempublicam noſtram: ſed etiam in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorū ſemper dilexerit: ea publico conſilio, atque authoritate iudicarit: C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod ueriſſime poſſem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum fortiſſimorum, fideliſſimorumq́ ſociorum: eos omnes ſtatuiſſe monimentum iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere.

hæc tum dicerem: ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. uelim quærere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua ui, & authoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire. neque enim ſi maxime ſtatuę deiectæ eſſent, eas ego uobis poſſem iacentes oſtendere: hoc uno uterer: ciuitatē tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit. hoc etiam addidit: ut quererer, ſi mihi uideretur: tam iniquo iure ſocijs, atque amicis imperari: ut ijs, ne in ſuis quidem beneficijs libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem: ut coniecturā faceretis, qualē in ijs rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis: in quibus rebus obeſſe mihi poſſet: cū in hac re tam aperta cupiditate fuerit: in qua nihil obfuit. ſed ego Metello nō iraſcor: neq; ei ſuam purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur: ut nihil malitioſe, neque conſulto feciſſe uideatur. iam igitur eſt ita perſpicuum, ut negare non poſſis: nullam tibi ſtatuam uoluntate cuiuſquā datam: nullam pecuniam ſtatuarum nomine niſi ui expreſſam, & coactam. quo quidem in crimine non illud ſolum intelligi uolo, te ad ſtatuas HS CXX millia coegiſſe: ſed multo etiam illud magis, quòd ſimul demonſtrandum eſt: quantū odium in te aratorum, quantum omnium Siculorū ſit: & fuerit. in quo quæ ueſtra defenſio futura ſit, coniectura aſſequi non queo. oderunt Siculi. togatorum enim cauſa multa feci. at hi quidē acerrimi, inimiciſſimiq; ſunt. inimicos habeo ciues Ro. quòd ſociorum commoda, ac iura defendi. at ſocij in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur. aratores inimici ſunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arāt. cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicyenſes? quod genus hominū? quem numerū? quem ordinē proferre poſſis? qui te non oderit? ſiue ciuiū Ro. ſiue Siculorū? ut etiā ſi cauſam, cur te oderint, non poſſim dicere: tamen illud dicendū putem: quē omnes mortales oderint: eum quoq; uobis odio eſſe oportere. an hoc dicere audebis: utrum de te aratores, utrū deniq; Siculi uniuerſi, bene exiſtiment, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis: neque, ſi cupies, licebit. eripiunt tibi iſtam orationem contemnendorum Siculorum, atque aratorum, ſtatuę illæ equeſtres: quas tu paulo ante quàm ad urbem uenires: poni inſcribiq; iuſſiſti: ut omnium inimicorum animos, accuſatorumq; tardares. quis enim tibi moleſtus eſſet? aut quis appellare auderet? cum uideret ſtatuas ab negociatoribus, ab aratoribus, à communi Siciliæ? quod eſt aliud in illa prouincia genus humanum? nullum. ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq; à ſingulis eius partibus, non ſolum diligitur: ſed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negociatorum, Siculorumq; omnium teſtimonia? cum eorum nominibus in ſtatuarum inſcriptione poſitis, omnem te ſperabas inuidiam, atque infamiam tuam extinguere poſſe? an quorum authoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non potero? niſi forte, quòd apud publicanos gratioſus fuiſti: in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quæ gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci: ut etiam obeſſe deberet: tu tua ſapientia curaſti. etenim rem totā Iudices breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliæ prò magiſtro eſt quidam L. Carpinatius: qui & ſui quæſtus cauſa, & fortaſſe quòd ſociorum intereſſe arbitrabatur: bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit.

is cum Prætorem circum omnia fora ſectaretur: necꝗ ab eo unquam diſcederet: in eam iam uenerat familiaritatẽ, conſuetudinemq́ꝗ in uendendis iſtius decretis, & iudicijs, tranſigendiſq́ꝗ negocijs: ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiã capitalior, quòd idem pecuniã ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur: fœnori dabat. ea autem fœneratio erat huiuſmodi Iudices: ut etiam hic quæſtus huic cederet. nam quas pecunias ijs ferebat expenſas, quibúscum contrahebat: aut ſcribæ iſtius, aut Timarchidi, aut etiã ipſi iſti referebat accæptas. idem præterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius ante quàm in iſtius tantam familiaritatem perueniſſet: aliquoties ad ſocios literas de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uero, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quocꝗ iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat ea, quæ ſine portorio Syracuſis erant exportata: portum autẽ, & ſcripturas eadem ſocietas habebat. ita factum eſt: ut eſſent permulta, quæ ex ſocietatis literis dicere in iſtũ, ac proferre poſſemus. uerum accidit, ut Carpinatius, qui iam cũ iſto ſumma conſuetudine, præterea ratione coniunctus eſſet: crebras poſtea literas ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem communẽ, beneficijſq́ꝗ mitteret. etenim tum iſte omnia quæcuncꝗ Carpinatius poſtulabat, facere, ac decernere ſolebat: tũ ille etiam plura ſcribebat ad ſocios: ut, ſi poſſet, quæ antea ſcripſerat, ea planè extingueret. ad extremum uero, cũ iſte iam decedebat: eiuſmodi literas ad eos miſit: ut huic frequentes obuiã prodirent: gratiaſq́ꝗ agerent: facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſe pollicerentur. itacꝗ ſocij fecerunt, uetere inſtituto publicanorũ, non quo iſtum ullo honore dignũ arbitrarentur: ſed quòd ſua intereſſe putabãt, ſe memores, gratoſq́ꝗ exiſtimari: gratias iſti egerunt: Carpinatium ſæpe ad ſe de eius officijs literas miſiſſe dixerunt. iſte cum reſpondiſſet: ea ſe libenter feciſſe: operaſq́ꝗ Carpinatij magnopere laudaſſet: dat amico ſuo cuidam negociũ: qui tum magiſter erat eius ſocietatis: ut diligenter caueret: atque proſpiceret: ne quid eſſet in literis ſociorum: quod contrà ſuum caput, atque exiſtimationẽ ualere poſſet. itaque ille multitudine ſociorum remota, Decumanos conuocat: rem defert. ſtatuunt illi, atcꝗ decernunt: ut hæ literæ quibus exiſtimatio C. Verris læderetur, remouerentur: operaq́ꝗ daretur: ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet. ſi oſtendo hoc decreuiſſe Decumanos: ſi planum facio hoc decreto remotas eſſe literas: quid expectatis amplius? poſſum ne rem magis iudicatã afferre? magis reum condemnatũ in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatũ? nempe eorũ: quos hi, qui ſeueriora iudicia deſiderant: arbitrentur reos iudicare oportere: publicanorũ iudicio. quos uidelicet nunc populus Iudices poſcit: de quibus, ut eos Iudices habeamus, legem ab homine non noſtri generis: non ex Equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo promulgatam uidemus. Decumani, hoc eſt principes, & quaſi Senatores publicanorum, remouendas de medio literas cenſuerunt. habeo ex his, qui affuerunt: quos producã homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſimos, iſtos principes Equeſtris ordinis, quorũ ſplendore uel maxime iſtius, qui legẽ promulgauit: oratio &, cauſa nitatur. uenient in mediũ: dicent quid ſtatuerint: profecto ſi recte homines noui, non mentientur. literas enim communes de medio remouere potuerunt: fidem ſuam & religionẽ remouere non poſſunt. ergo Equites Romani te ſuo iudicio condemnari no-

luerunt. Vos nunc utrum illorum iudiciū, an uoluntatē ſequi malitis, conſiderate. at uide, quid te amicorū tuorum ſtudium, quid tuum conſiliū, quid ſociorum uoluntas adiuuet. dicam paulo amplius. neq; enim iam uereor, ne quis hoc me magis accuſatorie, quàm libere dixiſſe arbitretur. ſi iſtas literas non decreto Decumanorū magiſtri remouiſſent: tantum poſſem in te dicere: quantū in literis inueniſſem. nunc decreto iſto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantū poſſum: tantum iudici ſuſpicari, quantū uelit. Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam ueſtem melitenſem, plurimā ſtragulam, multam deliacam ſuppellectilē: plurima uaſa corinthia: magnum numerum frumenti: uim mellis maximam, Syracuſis exportaſſe. his pro rebus, quòd portorium non eſſet datum: literas ad ſocios miſiſſe L. Canuleiū, qui in portu operas daret. ſatis ne magnū hoc crimen uidetur? nullū opinor maius. quid defendet Hortenſius? poſtulabit ut literas Canuleij proferam? crimen huiuſmodi niſi literis confirmetur: inane eſſe dicet? clamabo literas remotas eſſe de medio: decreto ſociorū erepta mihi eſſe iſtius indicia, ac monimenta furtorū. aut hoc contendat nunquam eſſe factū: aut omnia tela excipiat neceſſe eſt. negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio. deſcendo. æqua enim conditio, æquumq; certamen proponitur. producā teſtes, & producam plures eodē tempore. quoniam tum, cum actum eſt, unà fuerunt: nunc quoq; unà ſunt. cum interrogabuntur: obligentur non ſolum iuriſiurandi, atq; exiſtimationis periculo, ſed etiā communi inter ſe conſciētia: ſi planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factū: non poteris dicere Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe literis quod Verrem læderet. non modo id non dices: ſed ne illud quidē tibi dicere licebit: tantum, quantum ego dicam, non fuiſſe. ergo hoc ueſtro conſilio, & gratia perfeciſtis: ut, quemadmodum paulo ante dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandū daretur: & iudicibus libera poteſtas ad credendū. quod cum ita ſit, nihil fingam tamen: meminero me non ſumpſiſſe, quem accuſarem: ſed recepiſſe, quos defenderē: uos ex me cauſam non à me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere: me Siculis ſatis eſſe facturū: ſi quę cognoui in Sicilia, quę accępi ab ipſis, diligenter expoſuero: Populo Ro. ſi nullius uim, nullius potentiā pertimuero: uobis, ſi facultatem uere, atq; honeſte iudicandi: fide & diligentia mea fecero: mihi in eo, ſi ne minimum quidē de eo curriculo uitæ, quod mihi ſemper propoſitū fuit: deceſſero. quapropter nihil eſt, quod metuas: ne quid mecum fingam: etiam quod lætere habes. multa enim quæ ſcio abs te eſſe commiſſa: quòd aut nimium turpia, aut parū credibilia ſunt: prætermittam. tantū agam de hoc toto nomine ſocietatis: ut uerū ſcire poſſitis. quærā decretū ne ſit. cum id inuenero: quęram remotæ ne ſint literę. cū id quoq; conſtabit: uos iam me tacito intelligetis, ſi illi, qui hoc iſtius cauſa decreuerunt, Equites Ro. nunc idem in eum Iudices eſſent: iſtum ſine dubio condemnarent: de quo literas eas, quæ iſtius furta indicarēt, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirent eſſe. quē igitur ab ijs Equitibus Ro. qui iſtius cauſa cupiunt omnia: qui ab eo benigniſſime tractati ſunt: condemnari neceſſe eſſet: is à uobis Iudices nulla ui, aut ratione abſolui poteſt. Ac ne forte ea: quæ remota de medio, atq; erepta uobis ſunt: omnia ita condita fuiſſe, atq; ita abdite latuiſſe uideantur: ut hac diligentia, quam ego à me expectari maxime puto: nihil horum inueſtigari,

nihil aſſequi potuerit. quæ conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt: inuenta ſunt Iudices. manifeſtis in rebus hominē iam teneri uidebitis. nam quòd in publicanorū cauſis uel plurimum ætatis meæ uerſor: uehementerq́ illum ordinem obſeruo: ſatis commode mihi uideor eorum conſuetudinem uſu, tractandoq́ cognouiſſe. itaq ut hoc comperi, remotas eſſe literas ſocietatis: habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quæſiui: quod erat inuentu facillimū: qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent. ſciebam enim hanc magiſtrorū, qui tabulas haberent: conſuetudinē eſſe: ut cū tabulas nouo magiſtro traderent: exempla literarū ipſi habere nō nollent. itaq ad L. Vibium Equitē Ro. uirum primariū, quē reperiebā magiſtrū fuiſſe eo ipſo anno: qui mihi maxime quęrendus erat: primū ueni. ſanè homini præter opinionē improuiſo incidi. ſcrutatus ſum quę potui, & quæſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis: in quibus erat ratio ſcripta menſium compluriū, rerum exportatarū iſtius nomine ſine portorio. itaq obſignaui ſtatim. erant hæc ex eo genere: quod ego maxime genus ex ſociorū literis reperire cupiebam. uerū tantū inueni Iudices: quod apud uos quaſi exempli cauſa proferre poſſem. ſed tamen quicquid erit in his libellis: quantulumcunq uidebitur eſſe: hoc quidem certe manifeſtū erit. de cæteris ex hoc coniecturā facere debebitis. recita mihi quęſo hunc primū libellum. deinde illū alterum libellū Canuleij. Iam non quæro unde CCCC amphoras mellis habueris: unde tantam melitenſem ueſtem: unde quinquaginta tricliniorū lectos: unde tot candelabra: non inquam iam quæro unde hęc habueris: ſed quo tibi tantum opus fuerit: id quæro. mitto de melle. ſed tantum ne militenſiū? quaſi etiam amicorum uxores: tantum lectorū? quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes. cū hæc paucorū menſium ratio in his libellis ſit: facite ut uobis triennij totius ueniat in mentem. ſic contendo: ex his paruis libellis apud unum magiſtrū ſocietatis repertis, uos iam coniectura aſſequi poſſe: cuiuſmodi prędo iſte in illa prouincia fuerit: quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit: quantā pecuniam non ſolum numeratā, uerum etiam huiuſcemodi in rebus poſitā confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatę ſunt: ſcribit HS LX ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij Syracuſis. pauculis igitur menſibus: ut hi puſilli & contempti libelli indicant: furta Prætoris, quæ eſſent HS duodecies: ex uno oppido ſolo exportata ſunt. cogitate nunc, cum illa ſit hęc inſula: quę undiq exitus maritimos habeat: quid ex cæteris locis exportatum putetis? quid Agrigento? quid Lilybæo? quid Panormo? quid Thermis? quid Haleſa? quid Catina? quid ex cæteris oppidis? quid uero Meſſana? quem iſte ſibi locū maxime tutū arbitrabatur: ubi animo ſemper ſoluto liberoq́ erat: quòd ſibi iſte Mamertinos delegerat: ad quos omnia, quæ aut diligētius ſeruanda, aut occultius exportanda erant: deportaret. his inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius ſunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant, hoc nos ſine cupiditate agere: his ipſis libellis contenti ſumus. nunc ad ſociorum tabulas accæpti & expenſi, quas remouere honeſte nullo modo potuerunt: & ad amicum tuū Carpinatiū reuertemur. inſpiciebamus Syracuſis à Carpinatio confectas tabulas ſocietatis: quæ ſignificabant multis nominibus eos

homines uerſuram à Carpinatio feciſſe: qui pecuniã Verri dediſſent. erit uobis luce clarius Iudices, cum eos ipſos produxero: qui dederunt. intelligetis enim illa tempora, per quę, cũ eſſent in periculo: precio ſeſe redemerunt: cum ſocietatis tabulis non ſolũ Conſulibus, uerum etiam menſibus conuenire. cũ hæc maxime cognoſceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aſpicimus lituras eiuſmodi, quaſi quædam uulnera tabularũ recentia. ſtatim ſuſpitione offenſi, ad ea ipſa nomina oculos, animumq́ tranſtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, ſic tamen, ut uſq; alterum, r, literę conſtarent integræ: reliquę omnes eſſent in litura. alterum, tertium, quartũ, permulta erant eiuſmodi nomina. cũ manifeſta res, tum flagitioſa tabularũ, atq; inſignis turpitudo teneretur: quærere incœpimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius: qui tum tantæ pecuniæ rationem haberet. hærere homo, auerſari, rubere. quòd legẽ excipiuntur tabulæ publicanorũ: quo minus Romam deportentur: ut res quammaxime clara, ac teſtata eſſe poſſet: in ius ad Metellum Carpinatiũ uoco, tabulasq́ ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominũ: & quòd erat Carpinatij nota cum iſto Prętore ſocietas, ac fœneratio: ſumme expectabãt omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perſpexiſſe ſociorũ: in his tabulis magnam rationẽ C. Verrutij permultis nominibus eſſe: meq́ hoc perſpicere ex Conſulum menſiumq́ ratione: hunc Verrutiũ, neq; ante aduentum C. Verris, neq; poſt deceſſionem quicquam cũ Carpinatio rationis habuiſſe. poſtulo mihi reſpondeat, qui ſit iſte Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia ſit? an deceſſerit? clamare omnes ex conuentu: neminẽ unquam ex Sicilia fuiſſe Verrutiũ. ego inſtare, ut mihi reſponderet: ubi eſſet? quis eſſet? unde eſſet? cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit: ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mendoſus eſſet? atq; hęc poſtulabam: non quo illũ cogi putarem oportere: ut ea mihi reſponderet inuitus: ſed ut omnibus iſtius furta, illius flagitium, utriuſq; audacia perſpicua eſſe poſſet. itaq; illum iniurię metu, conſcientiaq́ peccati mutũ, atq; exanimatũ, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: literę, liturę q́ omnes aſſimulatæ, expreſſę, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia ſumma cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. ſi Carpinatius tum mihi reſpondere noluit: reſponde mihi nunc tu Verres: quem eſſe hunc tuũ penè gentilem Verrutiũ putes? fieri non poteſt: ut quem uideo te Prętore in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo, locupletem fuiſſe: eum tu in tua prouincia non cognoris. atq; adeo hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit: procedite in medium: explicate deſcriptionẽ, imaginemq́ tabularũ: ut omnes mortales iſtius auaritiæ non iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſſint. Videtis Verrutiũ? uidetis primas literas integras? uidetis extremã partem nominis, caudã illam Verris tanquã in luto demerſam eſſe in litura? ſic habent ſe tabulæ Iudices ut uidetis. quid expectatis? quid quęritis amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutiũ neceſſe eſt: aut te eſſe Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres Craſſi illi, & Antonij: quòd crimina diluere dilucide, quòd copioſe reorum cauſas defendere ſolebant. nimirũ illi nõ ingenio ſolũ his patronis, ſed

fortuna

fortuna etiam prȩſtiterunt. nemo enim tunc ita peccabat: ut defenſioni locũ non relinqueret: nemo ita uiuebat: ut nulla eius uitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur: ut cum impudens fuiſſet in facto, tum impudentior uideretur: ſi negaret. nunc uero quid faciat Hortenſius? auaritiȩ ne crimina, frugalitatis laudibus deprecetur? at hominẽ flagitioſiſſimũ, libidinoſiſſimũ, nequiſſimumq; defendit. an ab hac eius infamia, nequitia, ueſtros animos in aliam partẽ, fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequã, quàm impura inter uiros muliercula, proferri non poteſt. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? at hæc ſine cuiuſquam malo, quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atq; in eiuſmodi cauſa, quid facerent omnes Craſſi & Antonij? tantum opinor Hortenſi, ad hanc cauſam non accederent: ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent. liberi enim ad cauſas, ſolutiq; ueniebant: neque committebant: ut ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER V.

ORATIO VIII.

OMNES qui alterum Iudices, nullis impulſi inimicitijs, nulla priuatim læſi iniuria, nullo præmio adducti, in iudicium Reip. cauſa uocant, prouidere debent: non ſolum quid oneris in prȩſentia tollant: ſed etiam quantum in omnem uitã negocij ſuſcipere conentur. legem enim ſibiipſi indicunt innocentiæ, continentiȩ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ repoſcunt: atque eo magis, ſi id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. nam qui ſibi hoc ſumpſit: ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat: quis huic ignoſcat: ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt: qui non ſolum Reip. ciuem improbum remouet: uerum etiam ſeipſum eiuſmodi fore profitetur: ac prȩſtat: ut ſibi non modo communi uoluntate uirtutis, atq; officij, ſed etiam ut quadam magis neceſſaria ratione recte ſit, honeſteq; uiuendum. ita hoc Iudices ex homine clariſſimo, atque eloquentiſſimo L. Craſſo ſæpe auditũ eſt: cum ſe nullius rei tam pœnitere diceret: quàm quòd C. Carbonem unquam in iudicium uocauiſſet. minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat: & uitam ſuam pluribus quàm uellet: obſeruari oculis arbitrabatur. atq; ille his prȩſidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamẽ hac cura continebatur: quam ſibi nondum confirmato conſilio, ſed ineunte ætate ſuſcȩperat. quo minus etiam perſpicitur eorum uirtus & integritas: qui ad hanc rem adoleſcentuli,

quàm qui iam firmata ætate deſcendunt. illi enim, antequam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorum, qui neminem accuſarint: gloriç cauſa, atque oſtentationis accuſant. nos, qui iam, & quid facere, & quantulũ iudicare poſſemus, oſtendimus: niſi facile cupiditates noſtras teneremus: nunquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiã, libertatemq́ꝫ uiuendi. atqꝫ hoc ego plus oneris habeo: quàm qui cæteros accuſarũt (ſi onus eſt id appellandum: quod cũ lætitia feras, ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius ſuſcępi, quàm cęteri: quòd ita poſtulatur ab omnibus: ut ab ijs ſe abſtineãt maxime uitijs: in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiæ ſuſpitio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, ne qua in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugienda ſunt. etenim non modo accuſator: ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is: qui quod in altero uitium reprehendit: in eo ipſe deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia: quæ poſſunt in homine perdito, nefarioq́ꝫ eſſe, reprehendo: nullum eſſe indicium libidinis, ſceleris, audaciæ, quod non in unius iſtius uita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo legem hanc Iudices mihi ſtatuo: uiuendum ita eſſe: ut iſti non modo factis, dictisq́ꝫ omnibus, ſed etiam oris, oculorumq́ꝫ illa contumacia, ac ſuperbia quã uidetis: diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior nõ moleſte Iudices, eam uitam, quæ mihi ſua ſponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & conditione neceſſariam quoqꝫ futuram. & in hoc homine ſæpe à me quęris Hortenſi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus, ad accuſandum deſcenderim? mitto iam rationem officij mei, neceſſitudinisq́ꝫ Siculorũ: de ipſis tibi inimicitijs reſpondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas eſſe, quàm contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines ſtudiorum & uoluntatum? fidem ſanctiſſimam in uita qui putat: poteſt ei non inimicus eſſe, qui quæſtor Conſulem ſuũ, conſilijs commiſſis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem & pudicitiam qui colit: poteſt animo ęquo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult: ei, qui fana ſpoliarit omnia: qui ex Thenſarum orbitis prædari ſit auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? qui iure æquo omnes putat eſſe oportere: is tibi non infeſtiſſimus ſit? cum cogitet uarietatem, libidinemq́ꝫ decretorũ tuorum? qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq́ꝫ incommodis doleat: is in te non expilatione Aſiæ, uexatione Pamphyliæ, ſqualore & lachrymis Sicilię concitetur? qui ciuium Romanorum iura, ac libertatem ſanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam: quàm inimicus eſſe debeat? cũ tua uerbera, cum ſecures, cum cruces ad ciuiũ Ro. ſupplicia fixas recordetur? an ſi qua in re contra rem meam decreſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicum eſſe arbitrarer. cum omnia contra omniũ bonorum rem, cauſam, rationem, utilitatem, uoluntatemq́ꝫ fecerit: quęris cùr ei ſim inimicus? cui Populus Ro. infeſtus ſit: qui preſertim plus etiam, quàm pars uirilis poſtulat, pro uoluntate Populi Ro. oneris, ac muneris ſuſcipere debeam. quid illa, quæ leuiora uidentur eſſe, non cuiuſuis animum poſſunt mouere?

mouere? quòd ad tuam ipſius amicitiam cæterorumq; omnium maiorũ,atq; nobilium,faciliorẽ aditum iſtius habet nequitia,& audacia, quàm cuiuſquã noſtrum uirtus,& integritas. odiſtis hominum nouorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingeniũ uero, & uirtutem depreſſam,extinctamq; cupitis: Verrem amatis. ita credo: ſi non uirtute, nõ induſtria,non innocentia,non pudore,nõ pudicitia,at ſermone,at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horũ eſt: contraq; ſunt omnia,cũ ſummo dedecore,ac turpitudine,tũ ſingulari ſtultitia,atq; inhumanitate oblita. huic homini,ſi cuius domus patet: utrum ea patere,an hiare,ac poſcere aliquid uidetur? hunc ueſtri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti ueſtri, hunc ſerui,ancillæq; amant: hic cum uenit,extra ordinem uocatur: hic ſolus introducitur: cæteri ſæpe frugaliſſimi homines excluduntur. ex quo intelligi poteſt: eos uobis eſſe chariſſimos,qui ita uixerunt,ut ſine ueſtro præſidio ſalui eſſe non poſſint. quid? hoc cuiquam ferendum putas eſſe? nos ita uiuere in pecunia tenui: ut prorſus nihil acquirere uelimus: ut dignitatem noſtrã,Populiq; Ro. beneficia,non copijs, ſed uirtute tueamur? iſtum rebus omnibus undiq; ereptis impune eludentem circunfluere,atq; abundare? huius argento domos ueſtras: huius ſignis & tabulis forum comitiumq; ornari? preſertim cum uos ueſtro marte his rebus omnibus abundetis? Verrem eſſe, qui ueſtras uillas ſuis manubijs ornet? Verrem eſſe, qui cũ L. Mummio certet: ut plures hic ſociorum urbes,quàm ille hoſtiũ ſpoliaſſe uideatur: plures hic ſolus uillas ornamentis fanorum,quàm ille fana ſpolijs hoſtium ornaſſe? & is erit ob eam rem uobis charior: ut cæteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiant? uerum hæc dicentur alio loco,& dicta ſunt. nunc proficiſcemur ad reliqua: ſi pauca ante erimus à uobis Iudices deprecati. ſuperiore omni oratione perattentos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratũ admodũ: ſed multo erit gratius,ſi reliqua uoletis attendere. propterea quòd in his omnibus,quæ antea dicta ſunt: erat quædam ex ipſa uarietate,ac nouitate rerum,ac criminũ delectatio. nunc tractare cauſam inſtituimus frumentariam: quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit: iucunditatis in agendo,& uarietatis minus habebit. ueſtra autem authoritate,& prudentia digniſſimum eſt Iudices, in audiendo diligentiam nõ minus religioni tribuere,quàm uoluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcenda: hęc uobis proponite Iudices,uos de rebus fortuniſq; Siculorum omnium,de ciuiũ Ro. qui arant in Sicilia,bonis,de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; Populi Ro. cognituros. quę ſi magna,atque adeo maxima uobis uidentur: quàm uarie,& quàm copioſe dicantur,expectare nolite. neminem ueſtrum præterit Iudices: omnem utilitatem,opportunitatemq; prouincię Sicilię,quæ ad commoda Populi Ro. adiuncta ſit: conſiſtere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia,hac uero alimur,ac ſuſtinemur. ea cauſa tripartita Iudices erit in accuſatione. primum enim de decumano,deinde de empto dicemus frumento: poſtremo de æſtimato. inter Siciliam,cæteraſq; prouincias Iudices in agrorum uectigalium rationibus hoc intereſt,quòd cæteris aut impoſitum uectigal eſt certum, quod ſtipendiarium dicitur: ut Hiſpanis,& pleriſq; Pœnorum,quaſi uictoriæ pręmiũ, ac pœna belli: aut cenſoria locatio conſtituta eſt,ut Aſia,lege Sempronia.

Siciliæ ciuitates ſic in amicitiã, fidemq́; recepimus: ut eodem iure eſſent, quo fuiſſent: eadem conditione Populo Ro. parerent: qua ſuis antea paruiſſent. perpaucæ Siciliæ ciuitates ſunt bello à maioribus noſtris ſubactæ: quarum ager cum eſſet publicus Populi Ro. factus: tamen illis eſt redditus. is ager à Cenſoribus locari ſolet. fœderatæ ciuitates duæ ſunt: quarum decumæ uenire non ſoleant: Mamertina, & Taurominitana. quinq; preterea ſine fœdere immunes ciuitates, ac liberę: Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halicyenſis, Panormitana. prẹterea, omnis ager Sicilię ciuitatum decumanus eſt: itemq́; ante imperium Populi Ro. ipſorum Siculorum uoluntate, & inſtitutis fuit. uidete nunc maiorum ſapientiam: qui, cum Siciliam tam opportunum ſubſidium belli, atque pacis ad Remp. adiunxiſſent: tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt: ut non modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent: ſed ne legem quidem uenditionis decumarum: ne ue uendundis, aut tempus aut locum commutarent: ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe: eorum animos, non modo lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica ſemper uendendas cenſuerunt: ut ijs iucundior eſſet muneris illius functio: ſi eius regis, qui Siculis chariſſimus fuit: non ſolum inſtituta commutato imperio, uerum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem Prętorem Siculi ſemper uſi ſunt. hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius ſocietatis, conuellere, & commutare auſus eſt. qua in re primum illud reprehendo, & accuſo: cur in re tam ueteri, tam uſitata quicquam noui feceris? ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt: prudentia, conſilioq́; uiciſti? eſt tuum: eſt ingenij prudentię q́; tuæ. do hoc tibi, & concedo: ſcio te Romæ cum Prẹtor eſſes, edicto tuo poſſeſſiones hæreditatum ad alienos: à primis hæredibus ad ſecundos, à legibus ad libidinem tuam tranſtuliſſe. ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe: & poſſeſſiones hæreditatum non ſecundum eos qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe: eaſq; res nouas abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quæſtui fuiſſe ſcio. eundemq́; te memini Cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret: cuia res eſſet: ne pupillo tutores, propinquiq́; conſulerent: quo minus fortunis omnibus euerteretur: exiguã diem præfiniri operi, qua cęteros ab negocio excluderes: ipſe in tuo redemptore nullam certam diem obſeruares. quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror, hominem in edictis Prætorijs, in Cenſorijs legibus, tam prudentẽ, tam exercitatum. non inquam miror, te aliquid excogitaſſe: ſed quòd tua ſponte, iniuſſu populi, ſine Senatus authoritate, iura prouinciæ Sicilię mutaris, id reprehẽdo, id accuſo. L. Octauio & C. Cottæ Conſulibus Senatus permiſit: ut uini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te quęſtores in Sicilia uendere conſueſſent, Romę uenderent: legemq́; his rebus, quam ipſis uideretur edicerent. cum locatio fieret: publicani poſtularunt, quaſdam res ut ad legem adderent: neque tamen à Cenſorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tum Romæ fuit: tuus hoſpes Verres, hoſpes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Conſules cauſam cognouerunt:

cum

cum uiros primarios,atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduo caſſent: de conſilij ſententia pronunciarunt: ſe lege Hieronica uendituros. ita ne uero?prudentiſſimi uiri,ſumma authoritate prædíti, quibus Senatus legum dicendarũ in locandis uectigalibus omnem poteſtatem permiſerat: Populusq́ Ro.idem iuſſerat:Siculo uno recuſante,cum amplificatione ue ctigalium, nomen Hieronicæ legis mutare noluerunt. tu homo minimi con ſilij,nullius authoritatis,iniuſſu Populi,ac Senatus,tota Sicilia recuſante,cũ maximo detrimento,atque adeo exitio uectigalium, totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. at quam legem corrigit Iudices?atque adeo totam tollit?acutiſſime, ac diligentiſſime ſcriptam: quæ omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem Decumano tradit:ut neque in ſegetibus,neque in areis, neque in horreis,neque in amouendo, neque in aſportando frumento, grano uno poſſet arator ſine maxima pœna fraudare Decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt:ut eum ſcripſiſſe appareat:qui alia uectigalia nõ haberet.ita acute:ut Siculum.ita ſeuere:ut Tyrannũ. qua lege Siculis tamen arare expediret. nam ita diligenter conſtituta ſunt iura Decumani:ut tamẽ ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri. cum hæc eſſent ita conſtituta: Verres tot annis, atque adeo ſeculis inuentus eſt: qui hæc,non commutarit, ſed euerterit:eaq́, quæ iam diu ad ſalutem ſociorũ,utilitatemq́ Reip.compoſita, comparataq́ eſſent:ad ſuos improbiſſimos quæſtus conuerteret. qui primum certos inſtituerit, nomine Decumanos, re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam, atque uaſtatam Iudices:ut eam multis annis multorum innocentia,ſapientiaq́ recreare nequeamus. eorum omnium, qui Decumani uocabantur: princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari, grauiſſimarum legationum querimonias audiſtis. aſpicite Iudices uultum hominis & aſpectum:& ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet: illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate: ac recordamini. hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum undique nequiſſimos homines conquiſiſſet: & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet non parum multos: nequitia, luxuria, audacia, ſui ſimillimum iudicauit.itaque iſtos inter ſe perbreui tempore, non res, non ratio,non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudoq́ coniunxit. Verris mores improbos impurosq́ noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem: qui in omnibus iſtis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit: is erat Apronius ille:qui, ut ipſe non ſolum uita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat: immenſa aliqua uorago eſt: aut gurges uitiorum, turpitudinumq́ omnium. hunc in omnibus ſtupris, in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat:tantamq́ habebat morum ſimilitudo coniunctionem,atque concordiam:ut Apronius, qui alijs inhumanus,ac barbarus,iſti uni commodus,ac diſertus uideretur:ut, quem omnes odiſſent:neque uidere uellent:ſine eo iſte eſſe non poſſet: ut, cum alij ne conuiuijs quidem ijſdem, quibus Apronius: hic ijſdem etiam poculis uteretur: poſtremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem (ut aiunt) ne beſtiæ quidem ferre poſſent: uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus: in cubiculo ſolus, in conuiuio domi

nus:ac tum maxime,cum accubante prætextato Prætoris filio, in conuiuio
ſaltare nudus cœperat.hunc,uti dicere inſtitui:principem Verres ad euerten
das fortunas aratorum,uexandas,diripiendasq́ eſſe uoluit: huius audaciæ,
nequitiæ,crudelitati,fideliſſimos ſocios,optimosq́ ciues ſcitote hoc Pręto-
re traditos Iudices,atque addictos fuiſſe,nouis inſtitutis,& edictis,tota Hie
ronica lege(quemadmodum antea dixi)reiecta & repudiata. primum edi-
ctum Iudices audite præclarum : quantum Decumanus edidiſſet aratorem
ſibi decumæ dare oportere:ut tantũ arator Decumano dare cogeretur. quo-
modo? quantum popoſcerit Apronius,dato.quid eſt hoc? utrum Prætoris
inſtitutum in ſocios,an in hoſtes uictos inſani edictum,atque imperium ty-
ranni? ego tantundem, quantum ille popoſcerit? poſcet omne quantum exa
rauero.quid omne? plus immo etiam,inquit,ſi uolet.quid tum? quid cenſes?
aut dabis:aut contra edictum feciſſe damnabere.per deos immortales quid,
quid eſt hoc? ueriſimile enim non eſt. ſic mihi perſuadeo Iudices: tametſi
omnia in iſtum hominem conuenire putetis:tamen hoc uobis falſum uide-
ri. ego enim cum hoc tota Sicilia diceret:tamen affirmare non auderem: ſi
hæc edicta non ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſſem:ſicuti faciã.
da quæſo Scribæ.recitet ex codice. Recita edictum de profeſſione. Ne-
gat me recitare totum:nam id nutu ſignificare uidetur.quid prætereo? an il-
lud ubi caues tamen Siculis: & miſeros reſpicis aratores? dicis enim te in
Decumanum, ſi plura ſuſtulerit quàm debitum ſit: in octuplum iudicium
daturum eſſe.nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque,quod poſtu-
lat,totum. Recita edictum,de iudicio in octuplum.iudicio ut arator Decu
manum perſequatur? miſerum, atque iniquum ex agro homines traduci in
forum, ab aratro ad ſubſellia, ab uſu rerum ruſticarum,ad inſolitam litem,
atq; iudiciũ.cum omnibus in alijs uectigalibus, Aſię,Macedonię,Hiſpanię,
Gallię, Africæ,Sardiniæ,ipſius Italiæ,quę uectigalia ſunt:cum in his inquã
rebus omnibus publicanus petitor,ac pignerator,non ereptor, neque poſ-
ſeſſor ſoleat eſſe:tu de optimo, de iuſtiſſimo,de honeſtiſſimo genere homi-
num,hoc eſt de aratoribus, ea iura conſtituebas, quæ omnibus alijs eſſent
contraria. utrum eſt æquius Decumanum petere, an aratorem repetere? iu-
dicium integra re an perdita fieri? eum, qui manu quæſierit, an eum qui di-
gito licitus ſit,poſſidere? quid qui in ſingulis iugis arant: qui ab opere ipſi
non recedunt:quo in numero magnus ante te Prætorem numerus, magna
multitudo Siculorum fuit:quid facient? cum dederint Apronio :quod po-
poſcerit : relinquent arationes? relinquent larem familiarem ſuum? uenient
Syracuſas? ut te Prætore uidelicet, æquo iure Apronium delicias, ac uitam
tuam iudicio recuperatorio perſequantur? uerum eſto : reperietur aliquis
fortis, experiens arator : qui cum tantum dederit Decumano quantum il-
le deberi dixerit : iudicio repetat : & penam octupli perſequatur. expe-
cto uim edicti, ſeueritatem Prætoris : faueo aratori, cupio octupli da-
mnari Apronium. quid tandem poſtulat arator? nihil niſi ex edicto iu-
dicium in octuplum. quid Apronius? non recuſat. quid Prætor? iubet Re-
cuperatores reijcere decurias. ſcribamus quas decurias. de cohorte mea reij-
cies inquit.quid? iſta cohors quorum hominum eſt? Voluſij Aruſpicis, &
Cornelij Medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere.

nam

nam de conuentu nullum unquam Iudicem,nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat eſſe: qui unam agri glebam poſſiderent.ueniendum erat ad eos contra Apronium,qui nondum etiam Aproniani conuiuij crapulam exhalaſſent.O præclarum, & commemorandum iudicium. O ſeuerum edictum.O tutum perfugium aratorum.atque ut intelligatis cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum: cuiuſmodi,iſtius de cohorte Recuperatores exiſtimati ſint:ſic attendite.ecquem putatis Decumanũ hac licentia permiſſa, ut tantum ab aratore, quantum popoſciſſet,auferret: plus quàm deberetur popoſciſſe? conſiderate cum ueſtris animis uoſmetipſi: ecquem putetis? preſertim cum id non ſolum ſine auaritia, ſed etiam impudentia accipere potuerit. multos neceſſe eſt. at ego omnes dico, plus quàm decumas abſtuliſſe. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus ſit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam ſibi factam queri poſſet:nemo Decumanorum,qui grano amplius, ſibi quàm deberetur:deberi profeſſus eſſet.immo uero contra,rapiebat,& aſportabat quantum à quoque uolebat, Apronius:omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac uexati querebantur:neque tamen ullum iudicium reperietur. quid eſt hoc? uiri fortes,honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot Equites Romani ab homine nequiſſimo, ac turpiſſimo læſi, pœnam octupli ſine ulla dubitatione commiſſam non perſequebantur? quę cauſa? quæ ratio eſt? una illa Iudices, quam uidetis: quòd ultro etiam illuſos,ſe,& irritos ab iudicio diſceſſuros uidebant.etenim quod eſſet iudicium? cum è Verris turpiſſimo, flagitioſiſſimoque comitatu tres Recuperatorum nomine aſſediſſent, aſſeclę iſtius, non à patre ei traditi, ſed à meretricula commendati? ageret uidelicet cauſam arator:nihil ſibi frumenti ab Apronio relictum,bona ſua etiam direpta, ſe pulſatum, uerberatumque diceret. conferrent uiri boni capita: de comeſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulierculis,ſi quas,à Prætore abeuntes poſſent deprehendere: res agi uideretur.ſurrexiſſet Apronius,noua dignitas publicani, non ut Decumanus ſqualoris plenus,ac pulueris, ſed unguentis oblitus, uino uigilijsque languidus: omnia primo motu, ac ſpiritu ſuo,uini, unguenti, corporis odore compleſſet:dixiſſet hæc,quæ uulgo dicere ſolebat:non ſe decumas emiſſe: ſed bona fortunasque aratorum: non ſe Decumanum eſſe Apronium: ſed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum. quæ cum dixiſſet: illi uiri optimi de cohorte iſtius Recuperatores non de abſoluendo Apronio deliberarent:ſed quęrerent, quomodo petitorem ipſum Apronio permiſiſſent: ut quantum uellet, poſceret: quantum popoſciſſet, auferret. hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas? habuiſſe te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani ſplendidiſſimorum hominum, honeſtiſſimorumque faceres poteſtatem aratori, non modo reijciendi, ſed etiam ſumendi Recuperatores: tamen hoc nouum genus iniuriæ ferre nemo poſſet:te cùm tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, & rem de manibus amiſiſſes:tum bona tua repetere,ac perſequi lite,atque iudicio? cum uero uerbo iudicium ſit in edicto: re quidem uera tuorum comitum hominum nequiſſimorũ colluſio cum Decumanis ſocijs tuis, atque adeo procuratoribus: tamen audes illius iudicij

mentionem facere? preſertim cum id non modo oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur: cum in tantis incommodis aratorum, iniurijsq́ Decumanorum, nullum ex iſto pręclaro edicto non modo factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur. erit tamen in aratores lenior, quàm uidetur. nã qui in Decumanos octupli iudicium ſe daturum edixit: idem habuit in edicto: ſe in aratorem in quadruplum daturum. quis hunc audet dicere aratoribus infeſtum, aut inimicum fuiſſe? quanto lenior eſt, quàm in publicanum. edixit: ut quod Decumanus edidiſſet, ſibi dari oportere: id ab aratore magiſtratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari poſſet? non malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem: ut cum exactum ſit ab aratore: tamen ne ſe commoueat: reliquus metus iudicij ſit: ſi iudicio à me uis exigere, remoue Siculum magiſtratum. ſi hanc uim adhibes: quid opus eſt iudicio? quis porrò erit: qui non malit Decumanis tuis dare quod poſcerent: quàm ab aſſeclis tuis quadrupli condemnari? illa uero pręclara eſt clauſula edicti: quod omnium controuerſiarum, quæ eſſent inter aratorem, & Decumanum: ſi uter uelit: edicit ſe Recuperatores daturum. primum quæ poteſt eſſe controuerſia: cum is qui petere debet: aufert? & cum is non quantum debetur: ſed quantum commodum eſt, auferat? ille autem unde ablatum eſt: iudicio ſuum recuperare nullo modo poteſt? deinde in hoc homo lynceus, etiã callidus, ac ueterator eſſe uult: quod ita ſcribit: ſi uter uolet, Recuperatores dabo. quàm lepide ſe furari putat? utrique facit poteſtatem. ſed utrum ita ſcripſerit: ſi uter uolet, an ſi Decumanus uolet: nihil intereſt. arator enim tuos iſtos Recuperatores nunquid uolet? quid? illa cuiuſmodi ſunt? quæ ex tempore ab Apronio admonitus, edixit? Q. Septitio honeſtiſſimo homine, Equiteq́ Romano reſiſtente Apronio, & affirmante ſe plus decuma non daturum: exoritur peculiare edictum repentinum: ne quis frumentum de area tolleret, ante quàm cum Decumano pactus eſſet. ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius: & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum, & quæſtuoſiſſimum naſcitur: ut ante Calend. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto, non Siculi (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atque afflixerat) ſed iſti ipſi Equites Ro. qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati: ſplendidi homines, & alijs Prætoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. attendite enim cuiuſmodi edicta ſunt. ne tollat inquit ex area, niſi erit pactus. ſatis hæc magna uis eſt, ad inique paciſcendum. malo enim plus dare: quàm non mature ex area tollere. at iſta ui Septitium, & nonnullos Septitij ſimiles non coercet: qui ita dicunt: nę tollam potius, quàm paciſcor. his hoc apponitur. deportatum habeas ante Calend. Sextiles. deportabo igitur. niſi pactus eris: non commouebis. ſic deportandi dies præſtituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi: niſi pactus eſſet: uim adhibeat pactioni non uoluntatem. iam uero illud non ſolum contra legem Hieronicam, nec ſolum contra conſuetudinem ſuperiorum: ſed etiam contra omnia iura Siculorum, quæ habent à Senatu, Po.q́ Ro. ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur. ſtatuit iſte: ut arator Decumano, quòd uellet Decumanus uadimonium promitteret: ut hic quoque Apronio: cum ex Leontino

uſque

uſq; Lilybęum aliquem uadaretur: ex miſeris aratoribus calumniandi quęſtus accederet. quanquã illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio: quod edixerat: ut aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. quæ res cum ad pactiones iniquiſſimas magnam uim habuit: ſicut oſtendemus: nec ad ullam utilitatẽ Reipublicæ pertinuit: tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderent: quos uellet Apronius. ut enim quiſque contra uoluntatem eius dixerat: ita in eum iudicium de profeſſione iugerum poſtulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactę ſunt. non quo iugerum numerũ uere profiteri eſſet difficile: aut amplius etiam profiteri (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſa erat iudicij poſtulandi: quòd ex edicto profeſſus non eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto Prætore, ſi quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis: ſcire debetis. quid igitur eſt quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi uelim Iudices? iniuriam ne factam ſocijs? at uidetis. authoritatem ſuperiorũ repudiatam? non audebit negare. tantum Aproniũ iſto Prætore potuiſſe? confiteatur neceſſe eſt. ſed uos fortaſſe, quod uos lex commonet: id in hoc loco quæretis: num quas ex hiſce rebus pecunias cæperit. docebo cæpiſſe maximas, omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi: ſui quæſtus cauſa irrupiſſe conuincam: ſi prius illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus uſurum ſe putat: ex defenſione eius deiecero. magno, inquit, decumas uendidi. quid ais? an tu decumas homo audaciſſime, atque amentiſſime uendidiſti? tu partes eas, quas te Senatus P. q; R. uoluit? an fructus integros, atque adeo bona, fortunasq; aratorũ omnes uendidiſti? ſi palàm pręco iuſſu tuo prædicaſſet: non decumas frumenti, ſed dimidias uenire partes: & ita emptores acceſſiſſent: ut ad dimidias partes emendas: ſi pluris uendidiſſes tu dimidias, quàm cæteri decumas: cui nam mirum uideretur? quid uero? ſi præco decumas pronunciauit: re uera, hoc eſt lege, edicto, conditione plus etiam quàm dimidiæ uenierunt? tamen hoc tibi præclarum putabis: te pluris quod non licebat: quàm cæteros quod oportebat: uendidiſſe? Pluris uendidi decumas quàm cæteri. quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? aſpice ædem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocentiæ, diligentięq;. codicis lituras tui contemplare in Sthenij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui teſtes interrogari priore actione nolueris: & ijs tacitum os tuum prębere malueris: quamuis, & te & patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. qua re igitur id, quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſuperiores conſilio uiciſti: poſterioribus exemplum, atque authoritatem reliquiſti. tibi fortaſſe idoneus fuit nemo, quem imitarere. at te uidelicet inuentorem rerum optimarũ, ac principem imitabuntur omnes. quis aratorum te Prętore decumam dedit? quis duas? quis non maximo ſe affectum beneficio putauit: cum tribus decumis pro una defrugeretur: præter paucos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. uide inter importunitatem tuam, Senatusq; bonitatem quid interſit. Senatus, cum temporibus Reipublicę cogitur, ut decernat, ut alteræ decumę exigantur: ita decernit: ut pecunia pro his decumis ſoluatur aratoribus: ut quod plus ſumitur quàm debetur, idem non auferri putetur. tu cum tot decumas non S. C. ſed nouis edictis tuis, nefarijsq; inſtitutis exigeres, & eriperes: magnũ

te feciſſe arbitrabere: ſi pluris uendideris, quàm L. Hortenſius pater iſtius Q. Hortenſij, quàm Cn. Pompeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab inſtitutis, non receſſerunt. an tibi unius anni, aut biennij ratio habenda fuit? ſalus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reipub. ut ſatis frumenti ex Sicilia ſuppeditaretur: & aratoribus tamen arare, atq; agros colere expediret. quid effeciſti? quid aſſecutus es? ut Prætore te neſcio quid ad decumas accederet: deſerendas arationes, relinquendasq; curaſti. ſucceſſit tibi L. Metellus. tu innocentior quàm Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim Conſulatus quærebatur: Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uendidit, non modo quàm tu: ſed etiam quàm qui ante te uendiderunt. quæro, ſi ipſe excogitare non poterat: quemadmodum quamplurimo uenderet: ne tua quidem recentia proximi Prætoris ueſtigia perſequi poterat: ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atque inſtitutis uteretur? ille uero tum ſe Metellum minime fore putaſſet: ſi te ulla in re imitatus eſſet. qui ab urbe Roma, quod nemo unquam poſt hominũ memoriam fecit: cũ ſibi in prouinciã proficiſcendum putaret: literas ad Siciliæ ciuitates miſit: per quas hortatur: & rogat, ut arent, ut ſerant in beneficio Populi Ro. hoc petit aliquanto ante aduentũ ſuum: & ſimul oſtendit ſe lege Hieronica uenditurũ: hoc eſt in omni ratione decumarum, nihil iſti ſimile facturum. atq; hæc non cupiditate aliqua ſcribit adductus: ut in alienam prouinciam mittat literas ante tempus: ſed conſilio: ne ſi tempus ſationis præterijſſet: granũ in prouincia Sicilia nullũ haberemus. cognoſcite Metelli literas. Recita epiſtolam L. Metelli. Hæ literę Iudices L. Metelli, quas audiſtis: hoc quantũ eſt, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commoſſet in agro decumano Sicilię nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem? an ab Siculis, qui Romam frequentiſſimi conuenerant: negociatoribusq; Siciliæ doctus eſt? quorum quanti conuentus ad Marcellos antiquiſſimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn. Pompeium COS. deſignatum, cæterosq; illius prouinciæ neceſſarios, fieri ſoliti ſint: quis ignorat? quod quidẽ iudicium nullo unquam de homine factum eſt: ut abſens accuſaretur ab ijs palàm, quorum in bona, liberosq; ſummum imperium, poteſtatemq; haberet. tanta uis erat iniuriarũ: ut homines quiduis perpeti, quàm non de iſtius prauitate, & iniurijs deplorare, & conqueri mallent. quas literas cũ ad omnes ciuitates propè ſuppliciter miſiſſet Metellus: tamen antiquum modum ſationis nulla ex parte exequi potuit. diffugerant enim permulti, id quod oſtendam: non ſolũ arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias iſtius iniurijs exagitati, reliquerant: non mehercule criminis augẽdi cauſa dicam Iudices: ſed, quem accæpi ipſe oculis, animoq; ſenſum; hunc uere apud uos, & ut potero planiſſime exponam. nam cum quadriennio poſt in Siciliã ueniſſem: ſic mihi affecta uiſa eſt: ut hæ terræ ſolent, in quibus bellũ acerbum, diuturnumq; uerſatũ eſt. quos ego campos antea, colleſq; nitidiſſimos, uiridiſſimosq; uidiſſem: hos ita uaſtatos nunc, ac deſertos uidebam: ut ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitenſis ager, & Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis, Agyrinenſis ita relictus erat ex maxima parte: ut non ſolum iugerum, ſed etiam dominorum multitudinem quęreremus.

mus. Ætnenſis uero ager: qui ſolebat eſſe cultiſſimus: & quod caput eſt rei frumentariç, campus Leontinus, cuius antea ſpes hęc erat, ut cum obſitum uidiſſes: annonæ caritatem non uereres: ſic erat deformis, atq; horridus: ut in uberrima Siciliæ parte, Siciliam quęreremus. labefactarat enim uehementer aratores iam ſuperior annus: proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiã audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat: euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta non modo rem, ſed ne ſpem quidem ullam reliquam cuiquam feceris: aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, quàm cæteros, decumas uendidiſſe? quaſi uero aut Populus Ro. hoc uoluerit: aut Senatus hoc tibi mandauerit: ut cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes: in poſterum fructu illo, commodoq; rei frumentariç Populũ Ro. priuares. deinde ſi quam partem tuæ prędæ ad ſummam decumarũ addidiſſes: bene de Populo Ro. meritus uiderere. atq; hæc perinde loquor, quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloriæ cupiditatem: ut aliquos ſumma decumarum uinceret: acerbiorem legem, duriora edicta, interpoſuerit: omnium ſuperiorum authoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidiſti. quid ſi doceo te non minus domũ tuam auertiſſe: quàm Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet populare ratio tua? cũ ex prouincia Populi Ro. æquam partem tu tibi ſumpſeris: atque Populo Ro. miſeris? quid ſi duabus partibus doceo te amplius frumenti abſtuliſſe: quàm Populo Ro. miſiſſe? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruicu lam iactaturum? & populo ſe ad coronam daturũ? hæc uos antea Iudices audiſtis: uerũ fortaſſe ita audiſtis: ut authorem rumorẽ haberetis, ſermonemq; omniũ. cognoſcite nunc innumerabilẽ pecuniã frumentario nomine ereptã: ut ſimul illã quoq; eius uocem improbã agnoſcatis: qui ſe uno quæſtu decumarũ omnia ſua pericula redempturũ eſſe dicebat. Audiuimus hoc iamdiu Iudices: nego quenquam eſſe ueſtrũ, quin ſæpe audierit: ſocios iſtius fuiſſe decumanos. nihil aliud arbitror in iſtũ falſò eſſe dictũ ab ijs, qui male de iſto exiſtimarint: niſi hoc. nã ſocij putandi ſunt: quos inter res communicata eſt. ego rem totam, fortunasq; aratorum omnes, iſtius fuiſſe dico: Aproniũ, Veneriosq; ſeruos, quod iſto Prętore fuit nouum genus Publicanorum: cæterosq; decumanos, procuratores iſtius quęſtus, & miniſtros rapinarum dico fuiſſe. quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe prædatum? opinor ex eo maxime: quòd iniquam legem nouamq; dixiſſet. quis enim unquam conatus eſt iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum uituperatione, ſine quæſtu? pergam, atque inſequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad ſummam decumarũ nihil, ad tuum quæſtum multum poſſet accedere: ſubito atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium Decumano quocunque is uellet: promitteretur: ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret: Calẽd. Sextilibus decumas deportatas haberent: hæc omnia, uenditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quæ ſi Reipub. cauſa faceres: in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſa faciebas: quod erat imprudentia prætermiſſum: id quæſtu, ac tempore admonitus re-

prehendiſti. illud uero cui probari poteſt? te ſine tuo queſtu, ac maximo queſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq́ periculum neglexiſſe? cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq́ audires: cũ ut ipſe dixiſti, reum te fore putares: cũ huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua non abhorreret: paterere tamen aratores indigniſſimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanquam es ſingulari crudelitate, & audacia: tamen abs te totam alienari prouinciã, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles: niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuę, pecunię cupiditas, ac pręſens illa pręda ſuperaret. etenim quoniam ſummã, & numerum iniuriarum Iudices uobis non poſſum exponere: ſigillatim autem de uniuſcuiuſq́ incommodo dicere infinitum eſt: genera ipſa iniuriarũ quæſo cognoſcite. Nympho eſt Centuripinus homo nauus & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet: quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt: easq́ magna impenſa, magno inſtrumento tueretur: tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt: ut non modo arationes relinqueret: ſed etiam ex Sicilia profugeret: Romamq́ cum multis unà ab iſto eiectis ueniret. fecit ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo pręclaro: quod nullam ad aliam rem, niſi ad huiuſmodi quęſtus pertinebat: numerum iugerum profeſſum non eſſe. Nympho cum ſe uellet ęquo iudicio defendere: iſte uiros optimos recuperatores dat: eundẽ illum medicum Cornelium (is eſt Artemidorus Pergameus, qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandum Dianę templum fuit) & aruſpicem Voluſianum, & Valerium pręconem. Nympho antequam planè conſtitit: condemnatur. quanti, fortaſſe quęritis. nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis quod in areis eſſet: ſic Apronius Decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque celatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicta pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni nobiliſſimi hominis uxoris fundus erat colono locatus: colonus quòd Decumanorum iniurias ferre non poterat: ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon ad ſe pertinere negabat, fundum eum locatũ eſſe dicebat: dabat teſtes. Iudicium, ſi pateret iugera eiuſmodi fundi eſſe plura, quàm colonus eſſet profeſſus: tum Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non araſſe ſe, id quod ſatis erat: ſed nec dominũ eius eſſe fundi, nec locatorem: uxorem eſſe, eam ipſam ſuum negocium gerere, ipſam locauiſſe. defendebat Xenonẽ homo ſummo ſplendore, & ſumma authoritate pręditus M. Coſſetius. iſte nihilo minus iudiciũ HS LXXX dabat. ille tametſi Recuperatores de cohorte latronum ſibi parari uidebat: tamen iudicium accępturum ſe eſſe dicebat. tum iſte magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonem adirent: dum res iudicaretur: hominẽ ut aſſeruarent: cum iudicatum ſit: ad ſe adducant. & illud ſimul dixit: ſe non putare illum, ſi propter diuitias, pœnas damnationis contemneret: etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus, tantum Decumanis, quantum iſte imperauit, exoluit. Polemarchus eſt Murgentinus uir bonus, atque honeſtus. is cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumę imperarentur: quòd recuſabat: domum ad iſtum in ius deductus eſt: & cum iſte etiã

cubaret,

cubaret:in cubiculum introductus eſt:quod niſi mulieri,& Decumano, pa-tebat alij nemini.ibi cum pugnis & calcibus conciſus eſſet:qui DCC medi-mnis decidere noluiſſet:mille promiſit. Eubulides eſt Groſphus Centuri-pinus,homo cum uirtute,& nobilitate domi ſuæ,tum etiã pecunia princeps. huic homini Iudices honeſtiſſimæ ciuitatis honeſtiſſimo : non modo fru-menti ſcitote,ſed uitæ,& ſanguinis tantum relictum eſſe,quantum Apronij libido tulit.nam ui,malo,plagis adductus eſt:ut frumenti daret, non quan-tum haberet:ſed quantum cogeretur.Soſtratus & Numenius & Nympho dorus eiuſdem ciuitatis: cum ex agris tres fratres conſortes profugiſſent: quòd ijs plus frumenti imperabatur,quàm quantum exararant:hominibus coactis,in eorum arationes Apronius uenit:omne inſtrumentum diripuit: familiam abduxit:pecus abegit. poſtea, cum ad eum Nymphodorus ueniſ-ſet Ætnam, & oraret:ut ſibi ſua reſtituerentur:hominem corripi, ac ſuſpen-di iuſſit in oleaſtro quadam,quæ eſt arbor Iudices in foro. tandiu pependit in arbore ſocius,amicusq́ Populi Ro.in ſociorum urbe,ac foro colonus,ara torq́ ueſter:quàmdiu uoluntas Apronij tulit. Genera iamdudũ innume-rabilium iniuriarum Iudices ſingulis nominibus profero:infinitam multi-tudinem iniuriarum prætermitto.uos ante oculos,animosq́ ueſtros tota Si-cilia decumanorum hos impetus,aratorum direptiones,huius importunita-tem,Apronij regnumproponite.contempſit Siculos : non duxit homines: nec ipſos ad perſequendum uehementes fore:& uos eorum iniurias leuiter laturos exiſtimauit.Eſto:falſam de illis habuit opinionem,malam de uobis. ueruntamen cum de Siculis male mereretur:ciues Ro.coluit:his indulſit:eo-rũ uoluntati & gratię deditus fuit.iſte ciues Romanos? at nullus inimicior, aut infeſtior fuit.mitto uincla,mitto carcerem,mitto uerbera, mitto ſecures: crucem denique illam prætermitto : quàm iſte ciuibus Romanis teſtem hu-manitatis in eos,ac beneuolentiæ ſuæ uoluit eſſe:mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus reijcio:de decumis,de ciuium Romanorũ con ditione in arationibus diſputo. qui quemadmodũ eſſent accæpti Iudices,au diſtis ex ipſis:bona ſibi erepta eſſe dixere.uerũ hæc quoniam huiuſmodi ca-ſus affuit:ferenda ſunt:nihil ualuiſſe æquitatem:nihil conſuetudinẽ:damna denique Iudices nulla tanta ſunt:quæ non uiri fortes magno , & libero ani-mo affecti ferenda arbitrentur.quid ſi Equitibus Romanis non obſcuris,ne que ignotis,ſed honeſtis,& illuſtribus manus ab Apronio,iſto Prætore, ſi-ne ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicen-dum putatis? an id agendum:ut eo celerius de iſto tranſigamus, quo matu-rius ad Aproniũ poſſimus,id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum:ue-nire? qui C.Matrinium Iudices ſumma uirtute hominẽ, ſumma induſtria, ſumma gratia,Leontinis in publico biduum tenuit,atque ab Apronio Iudi ces homine in dedecore nato,ad turpitudinem educato,ad Verris flagitia li bidinesq́ accommodato,Equitem Ro.ſcitote biduum cibo,tectoq́ prohi-bitum:biduum Leontinis in foro cuſtodijs Apronij retentum,atque ſerua-tũ:necq́ ante dimiſſum quàm ad conditiones eius depactus eſt. Nam quid ego de Q.Lollio Iudices dicam Equite Romano ſpectato,atque honeſto? clara res eſt,quam dicturus ſum:tota Sicilia celeberrima, atque notiſſima: qui cum araret in Ætnenſi, cum is ager in Apronio cum cæteris agris eſſet

traditus: equeſtri uetere illa & authoritate, & gratia fretus, affirmauit, ſe Decumanis pluſquã deberet non daturũ. refertur eius ſermo Apronio. enimuero iſte ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite: apparitores à Prętore aſſignatos habuiſſe Decumanum: ſi mediocre argumentum uideri poteſt: iſtum Decumanorum nomine ad ſuos quæſtus eſſe abuſum) adducitur à Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius è palæſtra rediſſet, & in triclinio: quod in foro Ætnæ ſtrauerat: decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule quæ loquor crederem Iudices, tametſi uulgo audieram: niſi mecum ipſe ſenex: cum mihi, atq; huic uoluntati accuſationis meæ lachrymans gratias ageret: ſumma cum authoritate eſſet locutus. Statuitur, ut dico, Eques Ro. propè annos LXXXX natus in Apronij conuiuio. cum interea Apronius caput, atque os ſuum unguento perfricaret. quid eſt Lolli inquit? tu niſi malo coactus recte facere neſcis? homo quid ageret, taceret, reſponderet, quid faceret denique illa authoritate, & ætate præditus neſciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius: qui, & moribus ijſdẽ eſſent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati: præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiuæ: cachinnari ipſe Apronius: niſi forte exiſtimatis, eum in uino, ac luxu non riſiſſe: qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tenere non poſſit. ne multa Iudices: his contumelijs ſcitote Q. Lollium coactũ ad Apronij leges, conditionesq; ueniſſe. Lollius ętate, & morbo impeditus, ad teſtimonium dicendum uenire non potuit. quid opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus nunc ſe primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius adoleſcens lectiſſimus præſto eſt: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius qui Calidium accuſauit, adoleſcens & bonus, & fortis, & in primis diſertus: cũ his iniurijs contumelijsq; commotus in Siciliam eſſet profectus: in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſam fugitiui ſuſtinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat: quin eo ſit occiſus, quod habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. iſte porrò non dubitabat, quin is: qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet: ſibi aduenienti præſto eſſet futurus: cum eſſet parentis iniurijs, & domeſtico dolore commotus. iam ne intelligitis Iudices, quæ peſtis, quæ immanitas in ueſtra antiquiſſima, fideliſſima, proximaq; prouincia uerſata ſit? iam uidetis, quam ob cauſam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpeſſa: hoc non potuerit nouum, ac ſingulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuerſa prouincia defenſorem ſuæ ſalutis eum quæſiuit: cuius iſte fidei, diligentiæ, perſeuerantiæ, nulla ratione eripi poſſit. tot iudicijs interfuiſtis: tot homines nocentes & improbos accuſatos, & ueſtra & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem uidiſtis? ecquẽ audiſtis? in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia eſſe uerſatum? Apronius ſtipatores Venerios ſecum habebat: ducebat eos circũ ciuitates: publice ſibi conuiuia parari, ſterni triclinia etiã in foro iubebat: eò uocari homines honeſtiſſimos: non ſolũ Siculos ſed etiam Equites Romanos: ut quocum inire conuiuium nemo unquam, niſi turpis, impurusq; uoluiſſet: ad eius conuiuium ſpectatiſſimi, atq; honeſtiſſimi

honeſtiſſimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime, cum ſcires, cum audires quotidie, cum uideres, ſi ſine tuo maximo quæſtu fierent: cum tanto periculo tuo fieri paterere? atque concederes? & tantum apud te quæſtus Apronij, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blanditiæ flagitioſæ ualuerunt: ut nunquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq́ue tangeret? cernitis Iudices quod, & quantum incendiũ Decumanorum impetu non ſolum per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum, non ſolum per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis iſto Prætore peruaſerit. uidetis pendere alios ex arbore: pulſari autem alios & uerberari: porrò alios in publico cuſtodiri: deſtitui alios in conuiuio: condemnari alios à medico, & præcone Prętoris: bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid eſt hoc Populi Ro. imperium? Populi Ro. leges? iudicia? ſocij fideles? prouincia ſuburbana? nónne omnia potius eiuſmodi ſunt? quæ ſi Athenio uiciſſet, in Sicilia non feciſſet? non inquam Iudices eſſet ullam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ ſunt? audiſtis permulta indicia, & teſtimonia ciuitatum: & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinenſi populo fideli, & illuſtri breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ, hominũ ante hunc Prætorem locupletium, ſummorumq́ue aratorum. eius agri decumas cum emiſſet idem Apronius: Agyrium uenit. qui cum eò cum apparitoribus, id eſt cũ minis, ac ui ueniſſet: poſcere pecuniã grandem cœpit: ut accępto lucro diſcederet. nolle ſe negocij quicquam habere dicebat: ſed accæpta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt homines Siculi non contemnendi, ſi per noſtros Magiſtratus liceat: ſed homines & ſatis fortes, & ſatis planè frugi, ac ſobrij: & in primis hæc ciuitas de qua loquor Iudices. itaque homini in primis improbiſſimo reſpondent Agyrinenſes: ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent, daturos: lucrum, cum ille magno preſertim emiſſet, non addituros. Apronius certiorem facit iſtũ: cuia res erat, quid rei eſſet. ſtatim tanquam coniuratio aliqua Agyrij contra rempublicam facta, aut Legatus Prætoris pulſatus eſſet: ita Agyrio Magiſtratus, & quinqueprimi accitu iſtius euocantur. ueniunt Syracuſas: præſto eſt Apronius: ait eos ipſos qui ueniſſent: contra edictum Prętoris feciſſe. quęrebant quid? reſpondebat: ſe ad Recuperatores eſſe dicturum. iſte ęquiſſimus homo formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijciebat, Recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minabatur. Agyrinenſes uiri fortiſſimi, iudiciũ ſe paſſuros eſſe dicebant. ingerebat iſte Artemidorum Medicum Cornelium, pictorem Tlepolemum, & huiuſmodi Recuperatores: quorum ciuis Ro. nemo erat, ſed Græci ſacrilegi, iampridẽ improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenſes quicquid ad eos Recuperatores Apronius attuliſſet: illũ perfacile probaturum: condemnari cum iſtius inuidia, infamiaq́ue malebant: quàm ad eius conditiones, pactionesq́ue accedere. quærebant, quæ in uerba Recuperatores daret: reſpondebat, ſi pateret aduerſus edictum feciſſe, quæ in iudicio dicturum eſſe dicebat. iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis Recuperatoribus, conflictari malebant: quàm quicquam cum iſto ſua uoluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidẽ: qui moneret eos; ſi ſaperent, ut tranſigerent.

pernegabant. quid ergo? in ſingulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iſte clare omnibus audientibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt: ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq́ omnes, arationesq́ uacuas Apronio tradere liceret: ut ipſi ſine ignominia, moleſtiaq́ diſcederent. hac lege Iudices decumas uendidit Verres. dicat licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe. hæc conditio fuit iſto Prætore aratorum: ut ſecum præclare agi arbitrarentur: ſi uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi: tantum ex edicto dandum erat. etiam ne ſi plus edidiſſet: quàm quantum natum eſſet? etiam. quomodo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. quid ſi minus arator dediſſet: quàm popoſciſſet Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte Prætoris præclara honeſtiſſimorum. quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico: Recuperatores reijce: quòd aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? ſi damnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat eſſe?) uirgis te ad necem cædi neceſſe erit. his legibus, his conditionibus, erit quiſquam tam ſtultus qui decumas ueniſſe arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui nõ intelligat iſtum ſibi quæſtui prædæq́ habuiſſe bona, poſſeſſiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenſes, quod imperatum eſſet: facturos ſe eſſe dixerunt. accipite nunc quid imperarit: & diſſimulate uos ſi poteſtis: uos intelligere, ipſum Prætorem, quod tota Sicilia perſpexerit: redemptorem decumarum, atq; adeo aratorum dominũ, ac regem fuiſſe. imperat Agyrinenſibus: ut decumas ipſi publice accipiant: Apronio lucrum dent. ſi magno emerãt: quoniam tu es qui diligentiſſime precium exquiſiſti: qui, ut ais, magno uendidiſti: quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quamobrem imperabas ut adderent? quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias: in quo te lex tenet: ſi hoc non eſt: ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri: hoc eſt pecuniam dare. age quid tum, ſi Apronio delitijs Prætoris lucelli aliquid iuſſi ſunt dare: putate Apronio datum: ſi Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. imperas ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. quid eſt hoc? una ciuitas ex uno agro, plebi Romanæ propè menſtrua cibaria, Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti? cum tantum lucri Decumano ſit datum: profecto ſi precium exquiſiſſes diligenter: tum cum uendebas X medimna potius addidiſſent: quàm HS DC poſtea. magna præda uidetur. audite reliqua, & diligenter attendite: quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos, auxilium à patronis, à Conſulibus, ab Senatu, ab legibus, à iudicijs petiuiſſe. ut probaret Apronius hoc triticũ: imperat Agyrinenſibus Verres: uti in medimna ſingula dentur Apronio HS III. quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato, expreſſo, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundũ eſſet: improbare Siculum frumentum? quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat. frumenti tantus

tus numerus imperio tuo datur:& cogitur.nõ eſt ſatis:nummi præterea im perantur.dantur. parum eſt. pro decumis hordei,alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari.ita ab una ciuitate,ui,minis,imperio,iniuriaꝗ; Prætoris eripiuntur tritici medimna XXXIII,& prȩterea HS LX.an hȩc obſcura ſunt? aut ſi omnes homines uelint:obſcura eſſe poſſunt? quæ tu palàm egiſti:in conuẽtu imperaſti:omnibus inſpectantibus coegiſti:qua de re Agyrinenſes magiſtratus,& quinqueprimi,quos tui quæſtus cauſa euocaſti:acta, & imperia tua domũ ad Senatum ſuum renunciauerunt:quorũ renunciatio legibus illorũ,literis publicis mandata eſt:quorũ Legati homines nobiliſſimi Romæ ſunt:qui hoc idẽ pro teſtimonio dixerunt. cognoſcite Agyrinenſium publicas literas.deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita literas publicas. TESTIMONIVM PVBLICVM. Animaduertiſtis in hoc teſtimonio Iudices, Apollodorum,cui Pyragri cognomen eſt:principem ſuæ ciuitatis lachrymantem teſtari, ac dicere? nunquam poſt Populi Ro.nomen ab Siculis auditum,& cognitum,Agyrinenſes contra quenquam infimum ciuem Ro.dixiſſe, aut feciſſe quippiam:qui nunc contra Prætorem Populi Ro.magnis iniurijs,& magno dolore publice teſtimonium dicere cogerentur.uni mehercule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione nõ potes.tanta authoritas eſt in eorum hominum fidelitate:tantus dolor iniurię:tanta religio in teſtimonio.uerum non una te:ſed uniuerſæ ſimilibus afflictæ incommodis,legationibus, ac teſtimonijs publicis perſequentur. etenim deinceps uideamus,Herbitenſis ciuitas honeſta,& antea copioſa:quemadmodũ ſpoliata ab iſto,ac uexata ſit.at quorum hominum? ſummorũ aratorum, remotiſſimorũ à foro,iudicijs,& controuerſijs:quibus parcere,& conſulere homo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſime conſeruare debuiſti. Primo anno uenierunt eius agri decumȩ tritici medimna XVIII. Accenſus iſtius item miniſter in decumis:cũ emiſſet:& præfecti nomine cum ueniſſet Herbitam cum Venerijs: locusꝗ; ei publice, quò diuerteretur: datus eſſet: coguntur Herbitenſes ei lucri dare tritici modium XXXVII millia. cum decumæ ueniſſet tritici modium XVIII.atqꝫ hoc triticũ lucri coguntur dare publice:cũ iam priuatim aratores ex agris ſpoliati,atqꝫ exagitati Decumanorum iniurijs profugiſſent.anno ſecundo cum emiſſet Apronius decumas tritici modiũ XXV millibus,& ipſe Herbitam cum illa prȩdonis copia,manuqꝫ ueniſſet:populus publice coactus eſt ei conferre lucri tritici modium XXVI:& acceſſionẽ HS MM.de acceſſione dubito an Apronio ipſi data ſit merces operȩ,preciumꝗ; impudentię.de tritici quidẽ numero tanto, quis poteſt dubitare? quin ad iſtum prȩdonem frumentariũ,ſicut Agyrinenſe frumentũ,peruenerit? anno uero tertio in hoc agro conſuetudine uſus eſt regia. ſolere aiunt barbaros reges Perſarum,ac Syrorũ, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere,hoc modo:hȩc ciuitas mulieri redimiculum prȩbeat:hȩc in collum,hȩc in crines.ita populos habent uniuerſos nõ ſolum conſcios libidinis ſuæ,uerũ etiam adminiſtros.eandem iſtius:qui ſe Regem Siculorꝫ eſſe dicebat:licentiam,libidinemꝗ; fuiſſe cognoſcite.Æſchrionis Syracuſani uxor eſt Pippa,cuius nomẽ iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatum eſt.de qua muliere uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra Prætoris caput ſcribebantur. hic Æſchrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitenſibus

Decumis nouus inſtituitur publicanus. Herbitenſes cum uiderent,ſi ad Æſchrionem precium rediſſet:ſe ad arbitrium libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatum iri:liciti ſunt uſque eo,quoad ſe efficere poſſe arbitrabantur.ſupra adiecit Æſchrio.neque enim metuebat, ne Prætore Verre decumana mulier damno affici poſſet.addicitur medimnis MM,dimidio ferè pluris,quàm ſuperiore anno.aratores funditus euertebantur:& eo magis:quòd iam ſuperioribus annis exhauſti erant,ac penè perditi.intellexit iſte ita magno ueniſſe: ut amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimna DC:iubet in tabulas pro medimnis MMM VIII, referri D MM D& IIII. hordei decumas eiuſdem agri Docimus emerat.hic eſt Docimus,qui ad iſtum deduxerat Tertiam Iſidori mimi filiam,ui abductam ab Rhodio tibicine.huius Tertiæ plus etiam,quàm Pippę,plus quàm cæterarū,ac propè dicam tantum apud iſtum in Sicilienſi Prætura authoritas ualuit:quantum in urbana Chelidonis.ueniunt Herbitam duo Prętoris æmuli non moleſti,muliercularum deterrimarū improbiſſimi cognitores:incipiunt poſtulare,poſcere,minari:non poterant tamē, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant.cū omni ratione tamen illi calumniarentur:promittunt Herbitenſes uadimoniū Syracuſas.eò poſteaquam uentum eſt:coguntur Æſcrioni,id eſt Pippę dare tantum,quantū erat de capite demptum:tritici modios MMM DC.mulierculę publicanę noluit ex decumis nimium lucri dare:ne forte ab nocturno ſuo quęſtu animum ad uectigalia redimenda transferret.tranſactū putabant Herbitenſes:cum iſte,quid de hordeo,inquit,& Docimo amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo Iudices,atq; in lectulo ſuo.negabant illi ſibi quicquam eſſe mandatū. non audio:numerate HS XV.quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? preſertim cum in lectulo,decumanę mulieris ueſtigia uiderent recentia:quibus illum inflammari ad perſeuerandū intelligebant.ita ciuitas una ſociorū, atq; amicorū,duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. atq; ego nunc,cum frumenti numerū,& eas publice pecunias decumanis ab Herbitenſibus datas eſſe dico.quo illi frumento,& quibus pecunijs tamen à Decumanorū iniurijs ciues ſuos non redemerunt. perditis enim,& direptis loratorū bonis,hęc Decumanis merces dabatur:ut aliquando ex eorū agris, atque ex urbibus abirent.itaq; cum Philinus Herbitenſis,homo diſertus,& prudens,& domi nobilis,de calamitate aratorum,& de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret:animaduertiſtis Iudices gemitū Populi Ro. cuius frequentia huic cauſæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorū alio loco dicam.nunc illud quod penè pręterij, non omnino relinquendū uidetur.nam per deos immortales:quod de capite ipſi dempſit:quo tandē modo ferendum, uerum etiam animaduertendū uidetur? unus adhuc fuit poſt Romam conditam:dij immortales faxint:ne ſit alter:cui Reſp.totā ſe tradidit, temporibus coacta,& malis domeſticis,L. Sylla.hic tantū potuit, ut nemo illo inuito nec bona,nec patriam,nec uitam retinere poſſet:tantū animi habuit ad audaciā:ut dicere in concione non dubitaret,bona ciuiū Ro.cum uenderet:ſe prędā ſuam uendere.eius omnes res geſtas nō ſolū obtinemus, uerū etiā propter malorum,incommodorū,& calamitatum metū publica authoritate defendimus:unū hoc illius S.Conſulto reprehenſum,decretūq; eſt:ut
quibus

quibus ille de capite dempſiſſet: hi pecunias in ærarium referrent. ſtatuit Senatus hoc, ne illi quidem eſſe licitum, cui conceſſerat omnia: à populo factarum, quęſitarumq́ꝫ rerum ſummas imminuere. illum uiris fortiſſimis iudicarunt Patres conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe. te mulieri deterrimę rectæ remiſiſſe Senatores iudicabunt? ille, de quo lege Populus Ro. iuſſerat: ut ipſius uoluntas Populo Ro. eſſet pro lege: tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur. tu qui omnibus legibus implicatus tenebare: libidinē tibi tuam pro lege eſſe uoluiſti? in illo reprehenditur quòd ex ea pecunia remiſerit: quam ipſe quęſierat. tibi concedetur? qui de capite uectigalium Populi Ro. remiſiſti? atque in hoc genere audacię, multo etiam impudentius in decumis Segeſtenſium uerſatus eſt: quas cum addixiſſet eidem illi Docimo, hoc eſt tritici modium quinqꝫ millia, & acceſſionem aſcripſiſſet HS MD: coegit Segeſtenſes à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segeſtenſiū publico teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimonium publicum. Audiſtis quanti decumas accæperit à Docimo ciuitas, tritici modiū quinqꝫ millia, & aeceſſionem. cognoſcite nunc quanti ſe uendidiſſe retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidiſtis tritici modium, MMM. de capite eſſe dempta. quę cū de Populi Ro. uictu, de uectigaliū neruis, de ſanguine detraxiſſet ærarij: Tertię Mimæ condonauit. utrū impudentius à ſocijs abſtulit? an turpius meretrici dedit? an improbius Populo Ro. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum ſeueritate te ulla uis eripiet: aut ulla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit: non intelligit hæc, quę iamdudū loquor: ad aliam quęſtionem, atqꝫ ad peculatus iudiciū pertinere. itaqꝫ hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam quam inſtitui cauſam frumenti, ac decumarū, reuertar. qui cum agros maximos, ac feraciſſimos per ſe ipſum, hoc eſt per Aproniū Verrem alterū depopularetur: ad minores ciuitates habebat alios, quos tanquam canes: immitteret, nequā homines, & improbos: quibus aut frumentū aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentinus eſt in Sicilia interpres, quo iſte interprete nō ad linguā gręcam, ſed ad furta & flagitia uti ſolebat. fit interpres hic, homo leuis, atqꝫ egens, repēte Decumanus: emit agri Liparenſis miſeri, atqꝫ ieiuni decumas tritici medimnis DC. Liparenſes uocantur: ipſi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri HS XXX millia. per deos immortales utrū tibi ſumes ad defenſionē? tanto ne minoris tibi decumas uendidiſſe: ut ad medimna DC, HS XXX millia lucri, ſtatim ſua uoluntate ciuitas adderet: hoc eſt tritici medimna II millia. an cū magno decumas uendidiſſet: te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniā? ſed quid ego ex te quęro, quid defenſurus ſis potius, quàm cognoſcam ex ipſa ciuitate quid geſtū ſit? Recita teſtimonium publicum Liparenſiū. deinde quemadmodū Valentio nummi ſint dati. TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT EX LITTERIS PVBLICIS. etiam ne hæc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atque à conſpectu remota, ſeiuncta à Sicilia, in inſula inculta tenuiq́ꝫ poſita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi & quæſtui fuit? quam tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum condonaras: ab hac etiam hæc frumentaria lucra tanquam à mediterraneis exigebantur?

itaq; qui tot annis agellos ſuos ante te Prætorem redimere à priuatis ſole-
bant: ijdē ſe ipſos à te precio impoſito redemerunt. quid ergo? à Tiſſenſibus
perparua & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimisq; ho-
minibus, nónne plus lucri nomine eripitur? quàm, quantū frumenti omnino
exararant? ad quos tu Decumanum Diognetum Venerium miſiſti, nouum
genus publicani. cur hoc authore non Romę ſerui publici ad uectigalia acce
dant? anno ſecundo Tiſſenſes HS XXI lucri dare coguntur inuiti: tertio an
no HS MM modium tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti ſunt. hic
Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit: uicarium nullū ha
bet: nihil omnino peculij. uos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, utrum tantum
numerū tritici Venerius apparitor iſtius ſibi accęperit? an huic exegerit? atq;
hęc ex publico Tiſſenſium teſtimonio cognoſcite. TESTIMONIVM PV
BLICVM TISSENSIVM. Obſcure Iudices Prętor ipſe Decumanus eſt?
cum eius apparitores frumentū à ciuitatibus exigant: pecunias imperent. ali
quanto plus ipſi auferant, quàm quantum Populo Ro. decumarum nomine
daturi ſunt. hæc ęquitas in tuo imperio fuit, hæc Prętoris dignitas: ut ſeruos
Venerios Siculorū dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te Pręto
re fuit: ut aratores in ſeruorum numero eſſent: ſerui, in publicanorum. quid
Ameſtratini miſeri, impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fie-
ret: nónne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumę M. Cę
ſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius legatus nu-
merare HS XXII. quid hoc eſt? quę eſt iſta pręda? quæ uis? quę direptio ſo
ciorum? ſi erat Heraclio ab Senatu mandatū, ut emeret: emiſſet. ſi non erat:
qui poterat ſua ſponte pecuniā numerare? Cęſio renunciat ſe dediſſe. cogno-
ſcite renunciationem ex literis. Recita ex literis publicis. quo. S.C. erat hoc
Legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas.
Recita teſtimoniū publicum. Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili
ratione extortam eſſe pecuniam: & Sex. Vennonio datam, ex eodē teſtimo-
nio cognouiſtis. at Ameſtratinos homines tenues, cum eorū decumas med.
DCCC uendidiſſes: Banobali Venerio (cognoſcite nomina publicanorū)
cogis eos plus lucri addere, quàm quanti uenierant: cum magno ueniſſent.
dant Banobali med. DCCC HS MD. profecto nunquā iſte tam amens fuiſ
ſet: ut ex agro Populi Ro. plus frumēti ſeruo Venerio, quàm Prętori tribui
pateretur: niſi omnis ea præda ſerui nomine ad iſtum ipſum perueniret. Pe-
trini, cum eorum decumæ magno addictę eſſent: tamen inuitiſſimi P. Neuio
Turpioni improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote Prętore damna
tus eſt: HS VII dare coacti ſunt. ita ne diſſolute decumas uendidiſti? ut cum
medimnum XV millibus ueniſſent, hoc eſt HS XXXXV, ut lucri decu-
mano HS MMM darentur. at permagno decumas eius agri uendidi. uide-
licet gloriatur non Turpioni lucrū datum: ſed Petrinis pecunię ereptę. quid
Halicyenſes, quorum incolæ decumas dant, ipſi agros immunes habent:
nónne huic eidem Turpioni cum decumæ C med. ueniſſent, HS XV dare
coacti ſunt? ſi id quod maxime uis: poſſes probare, hæc ad decumanos lucra
ueniſſe, nihil te attigiſſe: tamen hę pecunię per uim, atq; iniuriā tuam captæ,
& conciliatę, tibi fraudi, & damnationi eſſe deberent. cum uero hoc nemini
perſuadere poſſis: te tam amentem fuiſſe: ut Apronium, ac Turpionē ſeruos

homines,tuo,liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturũ quenquã exiſtimas? quin illis emiſſarijs hęc tibi omnis pecunia quęſita ſit? Segeſtam itẽ ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is abiſto literas affert: ut ſibi contra iura omnia, contraq; legẽ Rupiliam, extra forum uadimoniũ promittant aratores. audite literas: quas ad Segeſtanos miſerit. LITERAE C. VERRIS. Hic Venerius quemadmodũ aratores eluſerit: ex una pactione hominis honeſti, gratioſiq; cognoſcite. in eodẽ enim genere ſunt cętera. Diocles eſt Panormitanus, Phimes cognomine, homo illuſtris, ac nobilis arator. is agrum in Segeſtano (nam commerciũ in eo agro Panormitanis eſt) conductũ habebat HS ſex millibus. pro decuma cum pulſatus à Venerio eſſet, dedit HS ſexdecim millia, & DCLIIII. id ex tabulis ipſius cognoſcite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho, Anneus Brochus Senator, homo eo ſplendore, ea uirtute, qua omnes exiſtimatis, nummos præter frumentum coactus eſt dare. Venerio ne ſeruo te prætore talis uir, Senator Populi Romani quæſtui fuit? hunc ordinem, ſi dignitate antecellere non exiſtimabas: ne hoc quidem ſciebas: iudicare? antea, cũ Equeſter ordo iudicaret: improbi & rapaces magiſtratus in prouincijs inſeruiebant publicanis: ornabant eos, quicunque in operis erant: quemcunque equitem Romanum in prouincia uiderant: beneficijs, ac liberalitate proſequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis: cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; feciſſent. retinebatur hoc tum neſcio quo modo quaſi communi conſilio ab illis diligenter: ut qui unum Equitem Ro. contumelia dignum putaſſet: ab uniuerſo ordine malo dignus iudicaretur. tu ſic ordinem Senatorium deſpexiſti? ſic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coęquaſti? ſic habuiſti ſtatutum cũ animo, ac deliberatum? omnes qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te Prætore attigiſſent: Iudices reijcere? ut illud non cogitares? tamen ad eiuſdem ordinis homines te Iudices eſſe uenturum? in quibus, ſi ex ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſideret: tamen eſſet illa cogitatio: in alterius iniuria ſeſe deſpectos: dignitatemq; ordinis contemptã, & abiectam. quod mehercule Iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime poſſunt. ſpoliaſti Siculos. ſolent enim inulti eſſe in iniurijs ſuis graues. uexaſti negociatores. inuiti enim Romam raroq; decedunt. Equitem Ro. ad Apronij iniurias dediſti. quid enim iam nocere poſſunt: quibus non licet iudicare? quid cum Senatores ſummis iniurijs afficis? quid aliud dicis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum Senatorem: ut hoc ampliſſimum nomen Senatorũ non modo ad inuidiam imperitorũ, ſed etiam ad contumeliam improborum natum eſſe uideatur. neq; hoc in uno fecit Anneo, ſed in omnibus Senatoribus: ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantũ ad ignominiam ualeret. in C. Caſſio uiro clariſſimo, & fortiſſimo, cum is eo ipſo tempore, primo iſtius anno COS. eſſet, tanta improbitate uſus eſt: ut cũ eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino, frumẽtum omne in decumas auferre iuſſerit. hunc tu in hac cauſa teſtem Verres habebis: quoniam iudicẽ ne haberes, prouidiſti. uos autem Iudices putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune, atq; coniunctum. multa ſunt

impoſita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non ſolum legum, ac iudiciorum, ſed etiam rumorum, ac temporum. ſic eſt hic ordo quaſi propoſitus, atque editus in altum: ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari poſſe uideatur. in hac tam miſera, & indigna conditione uitæ, ne hoc quidẽ retinebimus Iudices: ut magiſtratibus noſtris in obtinendo iure noſtro, ne contẽptiſſimi, ac deſpectiſſimi eſſe uideamur? Thermitani miſerunt, qui decumas emerent agri ſui. magni ſua putabant intereſſe: publice potius, quamuis magno emi: quàm in aliquem iſtius emiſſarium incidere. appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non deſtitit. illi, quoad uidebatur fieri aliquo modo poſſe: contenderunt: poſtremo liceri deſtiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. VII C. Legatus Poſſidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur: tamẽ Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod. VI. pręterea HS MM millia ex quo facile apparet, quę merces Decumani, quę Prętoris pręda eſſe uideatur. cedo Thermitanorũ mihi literas & teſtimonium. TABVLAE THERMITANORVM ET TESTIMONIVM. Imacharenſes iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos: tributũ ferre miſeros, ac perditos coegiſti: ut Apronio darent HS XX millia. recita decretum de tributis, & publicum teſtimonium. S.C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenſes, cum decumæ ueniſſent agri Ennenſis medimnum MMM CC. Apronio coacti ſunt dare tritici mod. LXX MMM, & HS III millia. quæſo attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent: percurrit oratio mea: & in hoc genere nunc Iudices uerſor: in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt: ſed quę publice Decumanis lucra data ſunt: ut aliquando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio: ut decumas agri ſui: quas Calatę dare conſueuerant: Ameſtrati M. Cęſio Decumano darent? quod neque ante te Prætorem illi fecerunt, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit: ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendam: triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis: quæ pactæ ſint cum Decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quàm quantũ ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex literis publicis. Cognoſcite pactiones Menenorum cum Venerio ſeruo. Recita ex literis publicis. cognoſcite item profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Recita ex literis publicis. Patiemini Iudices, à ſocijs, ab aratoribus Populi Romani, ab his qui uobis laborant: uobis ſeruiunt: qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali uolunt: ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint: ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias, plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natũ ſit? ſentio Iudices moderandum mihi eſſe iam orationi mec, fugiendamq́ueſtram ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius: & ita cætera de oratione mea tollam: ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum fortiſſimorum uirorum, diligentiſſimorumq́ querimonias: cognoſcetis Iudices Entellinorum

ſummi

ſummi laboris,ſummæq́ induſtrię,dolorem & iniurias:Heraclienſium, Ici-
lienſium,Ætnenſium,Solentinorum, incommoda proferentur: Catinenſiū
locupletiſſimorum hominum,amiciſſimorumq́ agros uexatos ab Apronio
cognoſcetis. Tyndaritanam nobiliſſimam ciuitatem,Cephaleditanam,Ha-
lentinam, Apollonienſem, Eggynam,Capitinam perditas eſſe hac iniqui-
tate Decumanorum intelligetis: Murgentinis,Aſſorinis,Elorinis, Ennen-
ſibus,Letinis nihil omnino relictū:Ciratarinos,Acherinos,paruarum ciui-
tatum homines omnino abiectos eſſe,ac perditos:omnes denique agros de-
cumanos per triennium Populo Ro.ex parte decuma,C.Verri ex omni re-
liquo uectigales fuiſſe:& pleriſq́ aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe: qui-
bus quod tum aut remiſſum,aut relictum ſit,id fuiſſe tantum:quantū ex eo,
quo iſtius auaritia contenta fuit:redundarit. duarum mihi ciuitatū reliquos
feci agros Iudices ferè optimos,ac nobiliſſimos,Ætnenſium, & Leontino-
rum.horum agrorum ego miſſos faciam quæſtus triennij:unum annum eli-
gam:quo facilius id,quod inſtitui:explicare poſſim. ſumam annū tertium:
quòd & recentiſſimus eſt:& ab iſto ita adminiſtratus:ut cū ſe certe deceſſu-
rum uideret:non laboraret:ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet reli-
cturus. agri Ætnenſis, & Leontini decumas agemus. attendite Iudices dili-
genter.agri ſunt feraces:annus tertius: Decumanus Apronius. de Ætnenſi-
bus perpauca dicam.dixerunt enim ipſi priore actione publice:memoria te-
netis, Artemidorum Ætnenſem, legationis eius principem publice dicere,
Apronium ueniſſe Ætnam cum Venerijs:uocaſſe ad ſe magiſtratum:impe-
raſſe ut in foro ſibi medio lecti ſternerentur:quotidie ſolitum eſſe non mo-
do in publico, ſed etiam de publico conuiuari.cum in eis conuiuijs ſympho-
nia caneret:maximiſq́ poculis miniſtraretur:retinere ſolitum eſſe aratores:
atque ab his non modo per iniuriam, ſed etiam per contumeliam tantū ex-
primi frumenti,quantum Apronius imperaſſet. audiſtis hæc Iudices: quæ
nunc ego omnia prætereo,ac relinquo.nihil de luxuria Apronij loquor, ni-
hil de inſolentia,nihil de ſingulari nequitia,ac turpitudine, tantum de quæ-
ſtu,ac lucro dicam unius agri, & unius anni: quo facilius uos coniecturā de
triennio,& de tota Sicilia facere poſſitis.ſed mihi Ætnenſium breuis eſt ora-
tio.ipſi enim uenerunt:ipſi publicas literas deportarūt: docuerunt uos quid
lucelli fecerit homo non malus,familiaris Prætoris Apronius. id quæſo ex
ipſorū teſtimonio cognoſcite. Recita teſtimonium Ætnenſiū. Quid ais?
dic,dic quæſo clarius:ut Populus Romanus de ſuis uectigalibus,de ſuis ara
toribus,de ſuis ſocijs,atque amicis audiat. L. MEDIMNA.per deos immor
tales unus ager uno anno CCC millia mod.tritici, & præterea L.millia lu-
cri dat Apronio?tanto ne minoris decumæ uenierunt:quàm fuerunt? an cū
ſatis magno ueniſſent:hic tantus tamen frumenti,pecunięq́ numerus ab ara
toribus per uim ablatus eſt?utrū enim horum dixeris:in eo culpa,& crimen
hærebit.nam illud quidem non dices:quod utinam dicas,ad Apronium nō
perueniſſe tantum.ita te non modo publicis tenebo:ſed etiam priuatis arato
rum pactionibus,ac literis:ut intelligas non te diligentiorē in faciendis fur-
tis fuiſſe:quàm me in deprehendendis.hoc tu feres? hoc quiſquam defendet?
hoc hi, ſi aliter de te ſtatuere uoluerint: ſuſtinebunt? uno aduentu, ex uno
agro,Q. Apronium præter eam, quam dixi,pecuniam numeratam,CCC

millia mod.tritici lucri nomine ſuſtuliſſe? quid? hoc Ætnenſes ſoli dicunt? immo etiam Centuripini: qui agri Ætnenſis multo maximam partem poſſident.quorum Legatis hominibus nobiliſſimis Androni,& Arthemoni Senatus ea mandata dedit: quæ publice ad ciuitatem ipſorum pertinebant: de his iniurijs,quas ciues Centuripini non in ſuis,ſed in aliorum finibus acceperunt: Senatus & Populus Centuripinus Legatos noluit mittere: ipſi aratores Centuripini,qui numerus eſt in Sicilia maximus, hominum honeſtiſſimorum,& locupletiſſimorum: tres Legatos ciues ſuos delegerunt: ut eorũ teſtimonio non unius agri,ſed propè totius Siciliæ calamitates cognoſceretis.arant enim tota Sicilia ferè Cẽturipini: & hoc in te grauiores,certioresq́; teſtes ſunt: quòd cæteræ ciuitates ſuis ſolũ incommodis commouentur: Centuripini,quòd in omnibus ferè finibus habent poſſeſſiones: etiam cæterarũ ciuitatum damna,ac detrimenta ſenſerunt.uerũ,ut dixi,ratio certa eſt Ætnenſium,& publicis,& priuatis literis conſignata mea diligentia.penſum magis in Leontino agro eſt exigendum: propter hanc cauſam,quòd ipſi Leontini publice non ſanè me multum adiuuerunt. neque enim eos iſto Prætore hæ Decumanorum iniuriæ læſerunt: potius etiam adiuuerunt. mirum fortaſſe hoc uobis,aut incredibile uideatur: in tantis aratorum incommodis, Leontinos,qui principes rei frumentariæ fuerunt,expertes incommodorum,atq; iniuriarum fuiſſe.hoc cauſæ eſt Iudices: quòd in agro Leontino præter unã Mnaſiſtrati familiam,glebam Leontinorum poſſidet nemo.itaque Mnaſiſtrati hominis honeſtiſſimi, atque optimi uiri teſtimonium Iudices audietis: cæteros Leontinos,quibus non modo Apronius in agris,ſed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit: expectare nolite.etenim non modo incommodi nihil cæperunt: ſed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæſtu ſunt, compendioq́; uerſati.quapropter,quoniam me Leontina ciuitas,atque legatio,propter eam,quam dixi,cauſam defecit: mihimet ineunda ratio,& uia reperienda eſt: qua ad Apronij quæſtum,ſiue adeo qua ad iſtius ingentem immanemq́; prædam poſſim peruenire. agri Leontini decumæ anno tertio uenierunt tritici medimnis XXXVI, hoc eſt tritici mod. CCXVI. magno Iudices,magno.neque enim hoc poſſum negare.itaque neceſſe eſt,aut damnum,aut certe non magnum lucrum feciſſe Decumanum. hoc enim ſolet uſu uenire ijs,qui magno redemerunt.quid? ſi oſtendo in hac unà emptione lucri fieri tritici modios C. quid ſi CC? quid ſi CCCC? dubitabitis etiam,cui iſta tanta præda quæſita ſit? iniquũ me eſſe quiſpiam dicet: qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti,atque prædæ.quid ſi docebo Iudices: eos,qui CCCC millia mod.lucri faciunt, damnũ facturos fuiſſe, ſi tua iniquitas ſit: ut ex cohorte Recuperatores non intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantaq́; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatem tam magnos quæſtus feceris? propter magnitudinem quæſtus improbus eſſe uolueris? quomodo igitur hoc aſſequar Iudices: ut ſciam lucri quantum factum ſit? non ex Apronij tabulis,quas ego cum conquirerem, non inueni: & cũ in ius ipſum eduxi: expreſſi ut conficere tabulas ſe negaret.ſi mentiebatur: quamobrem remouebat, ſi hæ tabulæ nihil tibi erant obfuturæ? ſi omnino nullas confecerat literas: ne id quidem ſatis ſignificabat,illum non ſuum negocium geſſiſſe? ea eſt enim ratio decumarum: ut ſine plurimis literis confici non

poſſit.

poſſit.ſingula enim nomina aratorum, & cum ſingulis pactiones decumarũ:literis perſequi,& conficere neceſſe eſt.iugera profeſſi ſunt aratores omnes,imperio,atque inſtituto tuo:non opinor quenquam minus eſſe profeſſum:quàm quantum araſſet:cum tot cruces,tot iudicia,tot ex cohorte Recuperatores proponerentur.in iugere Leontini agri medimnum ferè tritici ſeritur,perpetua,atque æquabili ſatione:ager efficit, cum octauo bene ut agatur:uerum, ut omnes dĳ adiuuent:cum decimo. quod ſiquando accidit:tum fit, ut tantum decumæ ſit, quantum ſeueris: hoc eſt, ut quot iugera ſunt ſata:totidem medimna decumæ debeantur.hoc cum ita eſſet:primum illud dico, pluribus millibus medimnum,ueniſſe decumas agri Leontini, quàm quot millia iugerum ſata erant in agro Leontino. quod ſi fieri non poterat: ut plus quàm decem medimna ex iugere ararent: medimnum autem ex iugere decumano dari poterit:cum ager, id quod perraro euenit: cum decumo extuliſſet:quæ erat ratio decumani? ſiquidem decumæ,ac non bona ueniebant aratorum:ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret? quàm iugera erant ſata? in Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſſio non eſt plus XXX,decumæ XXXVI medimnũ uenierunt.errauit? an potius inſaniuit Apronius? immo tum inſaniſſet:ſi aratoribus quod deberent, licitum eſſet:& non quod Apronius imperaſſet:neceſſe fuiſſet dare.ſi oſtendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decumæ:concedes opinor:ut cum decumano fructus arationis perceptus ſit:neminem minus tribus decumis dediſſe.atque hoc in beneficĳ loco petitum eſt ab Apronio:ut iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret.nam cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur:multis autem non ſolum granum ullum,ſed ne paleæ quidem ex omni fructu,atque ex annuo labore relinquerentur:tum aratores Centuripini,qui numerus in agro Leontino maximus eſt:unum in locum conuenerunt:hominem ſuæ ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium:eundem,quem hoc tempore ad hoc iudiciũ Legatum & teſtem Centuripina ciuitas miſit:ut is apud eum cauſam aratorum ageret, ab eoq́ peteret: ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula,quàm terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio,pro ĳs qui etiam tum incolumes erant,impetratum eſt:id cum impetrabatur:hoc uidelicet impetrabatur:ut pro ſingulis decumis,ternas decumas dare liceret.quòd ſi tua res non ageretur:à te potius poſtularent:ne amplius quàm ſingulas:quàm ab Apronio,ut ne plus,quàm ternas decumas darent.nunc ut hoc tempore ea quæ regie,ſeu potius tyrannice ſtatuit in aratores Apronius,prętermittam:neque eos appellem:à quibus omne frumentum eripuit:& quibus nihil non modo de fructu,ſed ne de bonis quidem ſuis reliqui fecit:ex his ternis medimnis(quod beneficĳ,gratiæq́ cauſa conceſſit)quid lucri fiat,cognoſcite. profeſſio eſt agri Leontini ad iugera XXX mil. hæc ſunt ad tritici medimna XC id eſt tritici mod. DXL millia.deductis tritici mod.CCXVI quanti decumæ uenierunt,reliqua tritici CCCXXIIII.adde totius ſummæ DXL millia mod. tres quinquageſimas, id eſt tritici mod. XXXII CCCC. ab omnibus enim ternæ præterea quinquageſimę exigebantur.ſunt hęc iam ad HS CCCXL mod. tritici.at ego CCCC lucri facta eſſe dixeram,non enim duco in hac ratione

eos: quibus ternis medimnis non eſt licitũ decidere. uerum ut hac ipſa ratio-ne ſummã mei promiſſi compleam, ad ſingula medimna multi HS duo, multi HS quinq; acceſſionis cogebantur dare: qui minimũ, ſingulos nummos. hoc minimũ ut ſequamur: quoniã XC medimnas duximus: accedant eò nouo, peſſimoq; exemplo ad HS XC mil. hic mihi etiã dicere audebit magno ſe decumas uendidiſſe? cum ex eodem agro, dimidio plus abſtulerit: quàm Populo Ro. miſerit. CCXVI decumas agri Leontini uendidiſti, ſi ex lege, magno. ſi, ut lex eſſet libido tua: paruo. ſi, ut quæ dimidię eſſent, decumæ uocarentur, paruo uendidiſti. multo enim pluris fructus annui Siciliæ uenire potuerunt, ſi id te Senatus, aut Populus Ro. facere uoluiſſet. etenim ſæpe decumæ tanti uenierunt cum lege Hieronica uenirent: quanti nunc lege Verrea uenierũt. cedo mihi C. Norbani decumas uenditas C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur, neque enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neque ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat: quantum Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano: ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſſionem cogebatur arator dare: nec ternas quinquageſimas frumenti addere: & tamẽ Populo Ro. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero iſtæ ſibi quinquageſimæ? quid porrò nummorum acceſſiones uolunt? quo id iure, atque adeo quo id potius ore feciſti? nummos dabat arator. quomodo? aut unde? qui, ſi largiſſimus eſſe uellet, cumulatiore menſura uteretur: ut antea ſolebant facere, in decumis, cum æqua lege, & conditione ueniebant. is nummum dabat. unde? de frumento? quaſi habuiſſet te Prætore quod uenderet. de uiuo igitur erat aliquid reſecandum: ut eſſet, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. iam id porrò utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium. inuiti? qua re, niſi ui, & malo cogebantur? iam iſte homo amentiſſimus in uendundis decumis nummorum faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neque multum: bina aut terna millia addebat. fiunt per triennium HS fortaſſe D millia. hoc neq; exemplo cuiuſquam, neque ullo iure fecit: neque eam pecuniam retulit: neq; hoc paruum crimen quemadmodum defenſurus ſit, homo quiſquam unquã excogitauit. quod cum ita ſit: audes dicere te magno decumas uendidiſſe? cũ ſit perſpicuum, te bona, fortunasq; aratorum, non Populi Ro. ſed tui quæſtus cauſa uendidiſſe. ut ſi quis uillicus ex fundo: cui HS dena merces eſſet: exciſis arboribus, ac uenditis, demptis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino XX millia nummum pro X miſerit: ſibi alia præterea centum confecerit: primo dominus ignarus incommodi ſui gaudeat: uillicoq; delectetur: quòd tanto ſibi plus mercedis ex fundo refectum ſit. deinde cum audierit, eas res quibus fundi fructus, & cultura continentur: amotas, & uenditas: ſummo ſupplicio uillicum afficiat, & ſecum male actum putet. item Populus Ro. cum audit pluris decumas uendidiſſe C. Verrem, quàm innocentiſſimum hominem cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem, putat ſe bonum in arationibus, fructibusq; ſuis habuiſſe cuſtodem, ac uillicum: cum ſenſerit iſtum omne inſtrumentũ aratorum: omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe: omnẽ ſpem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe, arationes, & agros uectigales uaſtaſſe,

ſtaſſe,atque exinaniſſe:ipſum maximos quæſtus,prædasq; feciſſe:intelliget ſecum actum eſſe peſſime:iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit.unde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maxime: quòd ager Decumanus prouinciæ Siciliæ propter iſtius auaritiam deſertus eſt.neq; id ſolum actum eſt:uti hi minus multis iugis arent:ſi qui in agris remanſerunt: ſed etiam,ut permulti locupletes homines,magni,& naui aratores agros latos,ac fertiles deſererent:totasq; arationes derelinquerent.id adeo ſciri facillime poteſt ex literis publicis ciuitatum:propterea quòd lege Hieronica numerus aratorũ quotannis apud magiſtratus publice ſubſcribitur. Recita tandem,quot accæperit aratores agri Leontini Verres. OCTOGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unũ & quinquaginta aratores:ita uideo deiectos:ut his ne uicarij quidẽ ſucceſſerint.quot aratores aduenien te fuerunt agri Muticenſis:uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTOGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octoginta ſeptem aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat:atque adeo noſtra Reſpub. quoniam illa Populi Ro.uectigalia ſunt:hunc tot patrumfamilias numerũ deſiderat:& repoſcit. ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptem.tertio centum uiginti. hinc centũ trigintaſeptem patreſfamilias extorres profugerunt. Agyrinenſis ager quorum hominũ? quàm honeſtorum? quàm locupletum? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ.quid tertio anno? octoginta: quemadmodũ Legatos Agyrinenſes recitare ex publicis literis audiſtis. Prò dii immortales:ſi ex prouincia tota centũ ſeptuaginta eieciſſes,poſſes ne ſeueris iudicibus ſaluus eſſe? unus ager Agyrinenſis centũ ſeptuaginta aratoribus inanior cũ ſit:uos coniecturã totius prouinciæ non facietis? atq; hoc peræque in omni agro Decumano reperietis. quibus aliquid tamẽ reliqui fuerit ex magno patrimonio:eos in agris minore inſtrumento,minus multis locis,minores remanſiſſe:quòd metuebant:ſi receſſiſſent:ne reliquas fortunas omnes amitterent.quibus autem iſte nihil reliqui,quod perderent,fecerat: eos planè non ſolum ex agris,uerũ ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. illi ipſi,qui remanſerant: uix decuma pars aratorũ, relicturi agros omnes erant:niſi ad eos Metellus Roma literas miſiſſet:decumas lege Hieronica uenditurũ:& niſi ab ijs hoc petiuiſſet, ut ſererent quamplurimum:quod illi ſemper ſua cauſa fecerant: cum eos nemo rogaret:quamdiu intelligebant ſeſe ſibi,& Populo Ro.non Verri & Apronio ſerere,impendere,laborare.iam uero ſi Siculorum fortunas neglitis:ſi quemadmodum ſocij Populi Ro.à magiſtratibus noſtris tractentur,non laboratis:at uos communem Populi Ro.cauſam ſuſcipite, atq; defendite.eiectos aratores eſſe dico:agros uectigales uexatos,atque exinanitos à Verre:populatam,uexatamq; prouinciam:hæc omnia doceo ciuitatũ, & priuatis primariorũ uirorum teſtimonijs.quid uultis amplius? num expectatis,dum L.Metellus is, qui multos in iſtum teſtes imperio, & poteſtate deterruit:idem abſens,de iſtius ſcelere,improbitate,audacia teſtimonium dicat? non opinor.at is optime,qui ſucceſſit iſti,potuit cognoſcere.ita eſt, uerũ amicitia impeditur.at debet nos certiores facere: quo pacto ſe habeat prouincia.debet,ueruntamen non cogitur.num quis in Verrem L.Metelli teſtimonium requirit? nemo.num quis poſtulat? non opinor.quid ſi teſtimonio

L.Metelli,ac literis hæc omnia uera eſſe docebo? quid dicetis? utrum Metellum falſum ſcribere? an amicum lædendi eſſe cupidum? an Prætorem quemadmodum prouincia affecta ſit,neſcire? Recita literas L.Metelli,quas ad Cn.Pompeiũ,& M.Craſſum COSS.quas ad M.Mummium Prætorẽ, quas ad Quæſtores urbis miſit. EPISTOLA L.METELLI DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI.cũ ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe,quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe:ut omnes præter Verrẽ.cum ſcribit lege Hieronica uendidiſſe,quid ſcribit? ſe per iſtum erepta Siculis maiorum noſtrorũ beneficia,ius ipſorum,conditionem ſocietatis, amicitiæ,fœderũ reddidiſſe. dicit quanti cuiuſque agri decumas uendiderit:deinde quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA A ME, VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM.cur igitur Metelle non ita magno uendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciã miſeram,perditamq́ offendi.quid? id ipſum quod ſatũ eſt:qua ratione quiſquam,qui ſereret:inuentus eſt? recita literas.ait ſe miſiſſe,& confirmaſſe,ſuã interpoſuiſſe authoritatem.tantumnon aratoribus Metellus obſides dedit, ſe in nulla re Verri ſimilem futurum.at quid eſt tandem:in quo ſe laboraſſe dicat? Recita. VT ARATORES QVI RELIQVI ERANT: QVAMPLVRIMVM SERERENT.qui reliqui? quid hoc eſt? reliqui, quo ex bello? qua ex uaſtitate? quę nam in Sicilia tanta clades,aut quod bellũ tam diuturnum,tam calamitoſum te Prætore uerſatum eſt? ut is,qui tibi ſucceſſerit: reliquos aratores collegiſſe,& recreaſſe uideatur? cum bellis Carthaginenſibus Sicilia uexata eſt, & poſt noſtram,patrumq́ memoriam cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uerſatæ ſint:tamen aratorum internicio facta nulla eſt. tum ſemente prohibita,aut meſſe amiſſa, fructus annuus interibat:tamen incolumis numerus manebat dominorum, atque aratorũ. tum qui M.Leuino,aut P.Rupilio,aut M.Aquilio Prętoribus in eam prouinciam ſucceſſerant:aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Sicilię calamitatis importauit? quàm aut Haſdrubal,cum Pœnorum exercitu,aut Athenio,cum fugitiuorum maximis copijs? ut temporibus illis,ſimulatq́ hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur omnis? neque aratori Prętor per literas ſupplicaret,neque eum pręſens oraret: ut quamplurimum ſereret? nunc autem ne poſt abitum quidẽ huius importuniſſimę peſtis:quiſquam reperiretur, qui ſua uoluntate araret? pauci eſſent reliqui,qui L.Metelli authoritate in agros,atque ad ſuum larem familiarem redirent? his te literis homo audaciſſime atque amentiſſime iugulatum ſentis? nõ uides,cum is qui tibi ſucceſſit:aratores reliquos appellet:hoc eum diſerte ſcribere:reliquos hos eſſe:non ex bello,neque ex aliqua huiuſmodi calamitate, ſed ex tuo ſcelere,importunitate,auaritia,crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT.aratorum inquit penuria. ſi ego accuſator toties de re eadem dicerem:uererer ne animos ueſtros offenderem Iudices.clamat Metellus:niſi literas miſiſſem:non eſt ſatis:niſi pręſens confirmaſſem,ne id quidem ſatis eſt.reliquos inquit aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Sicilię ſignificat.addit:aratorum penuria.expectate etiam Iudices,ſi poteſtis,authoritatem accuſationis meæ.dico

aratores iſtius auaritia eiectos: ſcribit Metellus reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationesq; deſertas eſſe: ſcribit Metellus aratorum eſſe penuriam. hoc cum ſcribit: illud oſtendit: deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe Populi Ro. ſocios, atque amicos. quibus ſiqua calamitas propter iſtū ſaluis uectigalibus noſtris accidiſſet: animaduertere in eum uos oportebat: preſertim cum ea lege iudicaretis: quæ ſociorū cauſa eſſet conſtituta. cum uero perditis, profligatisq; ſocijs uectigalia Populi Ro. ſint diminuta, res frumentaria, commeatus, copię, ſalus urbis, atque exercituū noſtrorum, in poſteritatem iſtius auaritia interierit: ſaltem commoda ueſtra reſpicite, ſi ſocijs fideliſſimis proſpicere non laboratis. Atq; ut intelligatis ab iſto præ lucro prædaq; præſenti nec uectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem. cognoſcite quid ad extremum ſcribat Metellus. in reliquū tempus ait ſe uectigalibus proſpexiſſe. non ſcriberet ſe uectigalibus proſpexiſſe: niſi hoc uellet oſtendere: te uectigalia perdidiſſe. quid enim erat: quod uectigalibus proſpiceret Metellus in Decumis, & in tota re frumentaria? ſi iſte nō uectigalia Populi Ro. ſuo quæſtu peruertiſſet? atq; ipſe Metellus, qui uectigalibus proſpicit: qui reliquos aratores colligit: quid aſſequitur? niſi hoc? ut arent, ſi qui poſſunt: quibus aratrum ſaltē aliquod ſatelles iſtius Apronius reliquū fecit: qui tamen in agris ſpe, atq; expectatione Metelli remanſerunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum? qui non modo ex agris eiecti ſunt: ſed etiā ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia, deniq; bonis, fortunisq; omnibus ereptis profugerunt: qua ratione ij reuocabuntur? quot prætorum innocentia, ſapientiaq; opus eſt: ut illa aratorū multitudo aliquando in ſuis agris, ac ſedibus collocetur? ac ne miremini tantam multitudinē profugiſſe, quantā ex literis publicis, aratorumq; profeſſionibus cognouiſtis: ſcitote tantam acerbitatem iſtius: tantū ſcelus in aratores fuiſſe (incredibile dictu eſt Iudices: ſed & factum, & tota Sicilia peruulgatū) ut homines propter iniurias, licentiamq; decumanorū mortem ſibi ipſi conſciuerint. Centuripinum Dioclem hominem locupletem ſuſpendiſſe ſe conſtat: quo die ſit ei nunciatum Apronium Decumas redemiſſe. Dyrrachinū primum ciuitatis eadē ratione mortem oppetiſſe, dixit apud uos homo nobiliſſimus Archonidas Elorinus: cū audiſſet tantum Decumanū profeſſum eſſe ex edicto iſtius ſibi deberi: quantū ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet. hęc tu, tametſi omnium hominū diſſolutiſſimus, crudeliſſimusq; ſemper fuiſti: tamen nunquā perpeterere, quòd illi gemitus, luctusq; prouincię ad tui capitis periculū pertinebant: non inquam perpeterere: ut homines iniuriæ tuæ remediū morte, ac ſuſpendio quęrerent: niſi ea res ad quæſtū, & ad prędam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? attendite Iudices. omnibus enim neruis mihi contendendum eſt: atq; in hoc laborandum: ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtā, quàm confeſſam rem pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominū memoriam, iudiciaq; de pecunijs repetundis conſtituta, grauiſſimum, Prætorē Po. Ro. ſocios habuiſſe Decumanos. non hoc nunc primū audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prętor, cum prouinciam Siciliam obtineret: cū ab omnibus non ſolū id, quod commune eſt: propter imperium, ſed etiam id, quod iſtius præcipuum eſt: propter crudelitatem metueretur: millies au-

diuit:cum eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret:ſed conſcientia ſceleris,auaritięq́ ſuę frenaret.loquebantur enim Decumani palàm, & præter cęteros is, qui apud iſtum plurimum poterat, maximosq́ agros populabatur: Apronius:perparuũ ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſocium.hoc cum palàm Decumani tota prouincia loquerentur,tuumq́ nomen in re tam turpi,nefariaq́ interponerent:nihil ne tibi uenit in mentem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cum tui nominis terror in auribus,animisq́ aratorum uerſaretur:cum Decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuum ſcelus,ac nomen opponerent:ecquod iudicium Romæ tam diſſolutũ, tam perditum,tam nummarium fore putaſti? quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planum fieret,Decumis contra inſtituta legis, conſuetudinemq́ omniũ uenditis,in aratorũ bonis,fortunisq́ diripiendis decumanos dictitaſſe tuas eſſe partes,tuam rem,tuam prędam:idq́ te tacuiſſe,& cũ diſſimulare non poſſes:potuiſſe tamen perpeti, & perferre:quòd magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinẽ: plusq́ aliquanto apud te pecunię cupiditas,quàm iudicij metus poſſet.eſto:cętera negare non potes.ne illud quidẽ tibi reliquũ feciſti:ut hoc poſſes dicere:nihil eorum te audiſſe:nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe.querebantur cũ luctu,& gemitu aratores. tu id neſciebas? fremebat tota prouincia.nemo id tibi renunciabat? Romę querimonię de tuis iniurijs,conuentusq́ habebantur.ignorabas hęc? ignorabas hæc omnia? quid? cũ palàm Syracuſis te audiente,maximo conuentu,P.Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit:ni Apronius dictitaret, te ſibi in Decumis eſſe ſociũ:hæc te uox nõ perculit? non perturbauit? non,ut capiti, & fortunis tuis proſpiceres,excitauit? tacuiſti,ſedaſti etiam lites illorum:& ſponſio illa ne fieret,laboraſti.Prò dij immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet:aut quamuis nocens,qui modo iudicia Romæ fore putaret:non aliqua ſe ſimulatione exiſtimationi hominum uindicaſſet? quid eſt hoc? ſponſio fit de capite,ac fortunis tuis. tu ſedes? & quieſcis? non perſequeris? non perſeueras? non perquiris cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natũ? quemadmodum prolatum ſit? ſi quis tibi ad aurẽ acceſſiſſet:& dixiſſet Apronium dictitare,te ſibi eſſe ſocium, commoueri te oportuit:uocare Aproniũ:nec illum ante tibi ſatiſfacere: quàm tu omniũ exiſtimationi ſatiſfeciſſes.cum uero in foro celeberrimo,tanta frequentia, hoc uerbo,& ſimulatione Apronio,re uera tibi obiectũ eſſet:tu unquam tantam plagã tacitus accipere potuiſſes? niſi hoc ita ſtatuiſſes:in re tã manifeſta quicquid dixiſſes,te deterius eſſe facturũ? Quęſtores,Legatos,Præfectos ſuos,Tribunos multi miſſos fecerũt:& de prouincia decedere iuſſerunt:quòd eorũ culpa ſe minus commode audire arbitrarentur:aut quòd peccare illos aliqua in re iudicarent.tu Aproniũ hominem uix liberũ,contaminatum,perditũ, flagitioſum, qui non modo animũ integrum,ſed ne animam quidẽ puram conſeruare potuiſſet:eũ in tanto tuo dedecore,profecto ne uerbo quidẽ grauiore appellaſſes:neq́ apud te tã ſancta religio ſocietatis fuiſſet:ut tui capitis periculum negligeres:niſi rẽ tam notã eſſe omnibus,& tam manifeſtã uideres.cum eodẽ Apronio poſtea P.Scandilius Eques Ro.quẽ uos omnes noſtis,eandẽ ſponſionẽ de ſocietate fecit,quã Rubrius facere uoluerat.inſtitit:oppreſſit:

non remiſit? facta eſt ſponſio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem poſtulare. ſatis ne uobis Prętori improbo circundati cancelli uĩdentur in ſua prouincia, immo uero in ſella, ac tribunali? ut aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur pręſens, ac ſedens: aut confiteatur ſe omnibus iudicijs conuinci neceſſe eſſe? ſponſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat: prouincia tua eſt: ades: abs te iudicium poſtulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturum. bene agis. tamen, ſi qui erunt tantis ceruicibus Recuperatores, qui audeãt in prouincia, cum Prætor adſit: non ſolũ contra uoluntatem eius: ſed etiã contra fortunas iudicare. uerum eſto, manifeſta res eſt: cũ nemo eſſet: quin hoc ſe audiſſe liquido diceret: locupletiſſimus quiſque, certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui neſciret Decumas eſſe Prętoris: nemo qui non audiſſet, ita Apronium dictitaſſe. pręterea conuentus honeſtus Syracuſis, multi Equites Ro. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores rejci oporteret: qui aliter iudicare nullo modo poſſent. inſtat Scandilius poſcere Recuperatores. tum iſte homo innocens, qui illam ſuſpitionem leuare, atq; ab ſe remouere cuperet: Recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturum. Prò deum hominumq; fidem, quem ego accuſo? in quo meã induſtriam, ac diligentiam ſpectari uolo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeã? teneo in medijs uectigalibus Populi Ro. in ipſis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifeſto auertentẽ rem frumentariam omnem, pecuniã maximam: teneo inquam ita: ut negare non poſſit. nam quid hic dicet? ſponſio facta eſt cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſocium tibi in decumis eſſe dictitaret. expectant omnes quantæ tibi ea res curæ ſit: quemadmodum hominum exiſtimationi te, atq; innocentiã tuam probari uelis. hic tu Medicum, & Aruſpicem, & Præconẽ tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipſum, quẽ tu in cohorte tua Caſſianum iudicem habebas: ſi qua res maior eſſet: Papyriũ Potamonem hominem ſeuerum, ex uetere illa equeſtri diſciplina. Scandilius poſtulare de conuentu Recuperatores. tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquã, niſi ſuis commiſſurum. Negociatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquũ eiurare: ubi negocientur. Prętor prouinciã ſuam totam ſibi iniquam eiurat. O impudentiam ſingularem. hic poſtulat ſe Romæ abſolui: qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe: qui plus exiſtimet apud lectiſſimos Senatores pecuniã, quàm apud tres negociatores metum ualere. Scandilius uero negat ſeſe apud Artemidorum Recuperatorem uerbum eſſe facturũ: & tamen auget: atque onerat te bonis conditionibus: ſi tu uti uelis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuas idoneum iudicem aut Recuperatorem nullũ poſſe reperiri: poſtulat à te, ut Romam rejcias. hic enimuero tu exclamas, hominem improbum, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudiciũ fieri: ubi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturũ: negas de conuentu Recuperatores daturum, cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit: & ſuo tempore eſſe rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scãdilium cogis. quid? ſponſionem accæptam facere? impudenter tollis expectatum exiſtimationis tuę iudicium. non facis. quid ergo? Apronio permittis: ut quos uelit: de cohorte ſumat Recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis ſumendi, quàm utriſq; ex æquis rejciendi fieri poteſtatem. neutrum

facis eorum.quid ergo? eſt aliquid quod improbius fieri poteſt. cogit enim Scandiliũ quincꝫ illa millia nummum dare,atcꝫ adnumerare Apronio.quid potuit elegantius facere Prętor cupidus exiſtimationis bonę? qui ab ſeſe om nem ſuſpitionẽ propulſare:qui ſe eripere ex infamia cuperet? adductus erat in ſermonem,inuidiam,uituperationem:dictitarat homo improbus, atque impurus Apronius,ſocium eſſe Prętorem:uenerat res in iudicium,atcꝫ diſcrimen:poteſtas erat iſti homini integro,atque innocenti data:ut in Apronium cũ animaduertiſſet:ſeſe grauiſſima leuaret infamia.quid excogitat pœnæ? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scandiliũ Apronio ob ſingularem improbitatem,atque audaciam, prædicationemq́ꝫ nefariæ ſocietatis,HS V millia mercedis nomine,ac præmiꝫ dare.quid interfuit homo audaciſſime, utrum hoc decerneres? an id quod Apronius dictitabat: tu de te proferres,ac dictitares? quem hominem,ſi quis pudor in te,atcꝫ adeo ſi quis metus fuiſſet:ſine ſupplicio dimittere non debuiſti:hunc abs te ſine pręmio diſcedere noluiſti.omnia ſimul intelligere potuiſtis Iudices ex hoc uno crimine Scandiliano:primum,hoc non eſſe Romę natum de ſocietate decumarum,non ab accuſatore fictum,non ut ſolemus interdũ in defenſionibus dicere,crimen domeſticũ,ac uernaculum:non ex tempore periculi tui conſtitutũ:ſed uetus, excogitatum iam,& te Prętore iactatũ,& non ab inimicis Romæ compoſitũ, ſed Romam de prouincia exportatum.ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Aproniũ ſtudium: Aproniꝫ de iſto non modo confeſſio, uerũ etiã commemoratio.eodem accedit:quòd hoc quocꝫ intelligere poteſtis:iſtũ ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudicium extra cohortẽ ſuam committendũ fuiſſe nemini.ecquis eſt iudex? cui non ab initio decumani criminis perſuaſum ſit,iſtum in aratorũ bona, fortunasq́ꝫ impetũ feciſſe? quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit? quòd oſtendi iſtum decumas noua lege,atcꝫ adeo nulla lege,contra omnium conſuetudinẽ,atcꝫ inſtituta uendidiſſe? uerũ ut iſtos ego Iudices tam ſeueros,tam diligentes,tã religioſos non haberẽ: ecquis eſt, ex iniuriarũ magnitudine,improbitate decretorum,iudiciorũ iniquitate,qui hoc non iamdudum ſtatuerit,& iudicarit? etiam ſanè,ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legum,officiꝫ,reipublicę,ſociorum,atcꝫ amicorum negligentior.quid is? poſſit ne de iſtius improbitate dubitare? cũ tanta lucra facta,tam iniquas pactiones ui,& metu expreſſas cognouerit? cũ tanta præmia,ciuitates,ui,atcꝫ imperio,uirgarũ,ac mortis metu non modo Apronio, atcꝫ eius ſimilibus,uerũ etiam Veneriꝫs ſeruis dare coactas? quòd ſi quis ſociorũ incommodis minus mouetur:ſi quem aratorũ fugę,calamitates,exilia, ſuſpendia denicꝫ,non permouent:nõ poſſum dubitare,quin is tamen cũ uaſtatã Siciliam,relictos agros,ex ciuitatũ literis,& epiſtola L.Metelli cognouerit:ſtatuat fieri non poſſe:ut de iſto non ſeueriſſime iudicetur.erit etiã aliquis qui hæc omnia diſſimulare: ac negligere poſſit.attuli ſponſiones ipſo pręſente factas de decumarũ ſocietate,ab ipſo prohibitas iudicari. quid eſt, quod poſſet quiſquã manifeſtius hoc deſiderare? non dubito quin uobis ſatiſfecerim Iud.ueruntamen progrediar longius:non mehercule quo magis hoc uobis perſuadeatur,quàm iã perſuaſum eſſe confido:ſed ut ille aliquãdo impudẽtię ſuę finẽ faciat:aliquando deſinat,ea ſe putare poſſe emere,quę ipſe ſemper habuit uenalia,fidẽ,iuſiurandũ,ueritatẽ,officium,religionẽ:deſinant

amici

amici eius ea dictitare: quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamię nobis omnibus eſſe poſſint. at qui amici? O miſerum, atque inuidioſum, offenſumq́ue paucorum culpa, atque indignitate ordinem Senatorium. Albam Æmilium ſedentem in faucibus macelli loqui palàm? uiciſſe Verrem: emptos habere Iudices: alium HS CCCC millibus: alium HS D, quem minimo, CCC. atque ei cum reſponſum eſſet: fieri non poſſe: multos teſtes eſſe dicturos: me præterea cauſæ non defuturum: licet Hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo niſi ita res manifeſta erit allata: ut reſponderi nihil poſſit: uicimus. bene agis Alba: ad tuam ueniam conditionē. nihil putas ualere in iudicijs coniecturā, nihil ſuſpitionem, nihil anteactę uitæ exiſtimationem, nihil bonorū uirorum teſtimonia, nihil ciuitatū authoritates, ac teſtimonia, literas manifeſtas quęris. non quęro iudices Caſſianos, ueterem iudiciorū ſeueritatem non requiro: ueſtram in hoc fidem, dignitatem, religionem, in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem: eum hominem, qui ſe ipſe ſcurram improbiſſimum exiſtimari uult: qui à ſcurris potius ſemper gladiator, quàm ſcurra appellatus ſit. afferam rem eiuſmodi in decumis: ut Alba fateatur: iſtum in re frumentaria, & in bonis aratorum aperte, palamq́ue eſſe prędatum. Decumas agri Leontini magno dicit ſe uendidiſſe. oſtendi iam illud initio, nō exiſtimandū magno uendidiſſe eum: qui uerbo decumas uendiderit: re, & conditione, & lege, & edicto, & licentia Decumanorū, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiā illud oſtendi: uendidiſſe alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq́ue agrorū: & lege Hieronica uendidiſſe: & pluris etiā quàm te uendidiſſe: nec aratorem quemquā eſſe queſtū. nec enim fuit quod quiſquam queri poſſet: cum lege æquiſſime ſcripta uenirent. neq́ue illud unquam aratoris interfuit: quanti decumæ uenirent. non enim ita eſt: ut ſi magno uenierint: plus arator debeat: ſi paruo, minus. ut frumenta nata ſunt: ita decumæ ueneunt. aratoris autem intereſt: ita ſe frumenta habere, ut decumæ quamplurimo uenire poſſint. dū arator ne plus decuma det: expedit ei decumā eſſe quammaximā. Verum hoc, ut opinor, eſſe uis caput defenſionis tuæ: magno te decumas uendidiſſe: agri uero Leontini, qui plurimū efficit: tritici mod. CCVI mil. ſi doceo, pluris aliquanto potuiſſe te uendere: neq́ue his uoluiſſe addicere, qui contra Apronium licerentur: & Apronio multo minoris, quàm alijs potueris, tradidiſſe: ſi hoc doceo, poterit ne te Alba tuus antiquiſſimus nō ſolum amicus, uerū etiam amator, abſoluere? dico Equitē Ro. hominem in primis honeſtū, Q. Minutium cum ſui ſimilibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, nō MMM, ſed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluiſſe addere: & ei poteſtatem emendi non eſſe factam: ne res abiret ab Apronio. negare hoc, niſi forte negare omnia conſtituiſti: nullo modo potes. palàm res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia: propterea quòd undique ad emendas decumas ſolent eò conuenire. quod ſiue fateris: ſiue conuinceris: quot & quàm maximis in rebus teneare: non uides? primum tuam rem illam, & prædam fuiſſe. nam niſi ita eſſet: cur tu Apronium malebas: quem omnes tuum procurare in decumis negocium loquebantur, quàm Minutium Decumas agri Leontini ſumere? deinde immenſum, atque infinitum lucrum eſſe factum. nam ſi DXXX mod. tritici tu commotus non eſſes: certe hoc idem

lucri Minutius Apronio libenter dediſſet: ſi ille accipere uoluiſſet. quantam igitur illi ſpem prædę propoſitam arbitramur fuiſſe: qui tantum pręſens lucrum nulla opera inſumpta contempſerit, atque deſpexerit? deinde ipſe Minutius nunquam tanti habere uoluiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica uenderes. ſed quòd tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquanto ſe, quàm decumas ablaturum uidebat: idcirco longius progreſſus eſt. at Apronio ſemper, plus etiam multo abs te permiſſum eſt: quàm quod edixeras. quantum igitur quæſtum putamus factum eſſe per eum, cui quiduis licitum ſit: cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, ſi decumas emiſſet: idem non liceret? poſtremo illa quidē certe tibi præciſa defenſio eſt: in qua tu ſemper omnia tua furta, atque flagitia latere poſſe arbitratus es: magno te decumas uendidiſſe, plebi Ro. conſuluiſſe: annonæ proſpexiſſe. non poteſt hoc dicere is, qui negare nō poteſt: ſe unius agri decumas XXX mod. minoris quàm potuerit: uendidiſſe. ut etiam, ſi tibi hoc concedam: Minutio ideo te non tradidiſſe: quòd iā addixiſſes Apronio: aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupioq́ te illud defendere. uerum ut ita ſit: tamen non potes hoc quaſi præclarum aliquid prædicare: magno te decumas uendidiſſe: cum fuiſſe fateare: qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam Iudices, & manifeſto tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. quid ſi hæc, quæ dico, ipſius amici, defenſoresq́ iudicarunt? quid uultis amplius? aduentu L. Metelli Prætoris cum omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo panchreſto medicamento amicos redemiſſet: aditum eſt ad Metellum: eductus eſt Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius Senator à L. Metello, ut ex edicto ſuo iudicium daret in Apronium, quòd per uim aut metum abſtuliſſet: quam formulam Octauianam, & Romę Metellus habuerat: & habebat in prouincia: non impetrat: cum hoc diceret Metellus, præiudicium ſe de capite C. Verris, per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominū non ingratorum, aderat Apronio C. Gallius homo noſtri ordinis. à ſuo familiariſſimo L. Metello iudicium ex edicto non poteſt impetrare. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, & quemadmodum ipſum dicere audiui, neceſſario. nō reprehendo inquam Metellum. ſed hoc miror: quomodo, de quo homine pręiudiciū noluerit fieri per Recuperatores: de hoc ipſo non modo pręiudicarit: uerum grauiſſime, ac uehementiſſime iudicarit. primum enim, ſi Apronium abſolutum iri putaret: nihil erat, quod ullum præiudiciū uereretur. deinde ſi condemnato Apronio, coniunctam cū eo Verris cauſam omnes erant exiſtimaturi: Metellus quidē certe iam hoc iudicabat: eorum rē, cauſamq́ eſſe coniunctā: qui ſtatuerit Apronio condemnato, de iſto pręiudicium futurū. & ſimul una res utriq́ rei eſt argumento: & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dediſſe: & Aproniū iſtius rem ſuo nomine egiſſe, cum L. Metellus ſtatuerit: non poſſe Aproniū condemnari, quin ſimul de iſtius ſcelere, atq́ improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epiſtolā Timachidis, liberti iſtius & accenſi. de qua cū dixero: totū hoc crimen Decumanū perorabo. hęc epiſtola eſt Iudices, quam nos Syracuſis in ędibus Apronij, cū literas conquireremus, inuenimus. miſſa eſt, ut ipſa ſignificat, ex itinere: cū Verres iā de prouincia deceſſiſſet, Timarchidis manu ſcripta. Recita epiſtolā Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS

accenſus

ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. iam hoc quidẽ non reprehendo: quòd aſcripſit Accenſus. cur enĩ ſibi hoc ſcribę ſoli ſumant? L. Papyrius ſcriba. uolo ego hoc eſſe commune Accenſorum, Lictorum, Viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM PRÆTORIS ATTINET. commendat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius reſiſtat. bono præſidio munitur exiſtimatio tua: ſiquidem in Apronij conſtituitur diligentia, atque authoritate. HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM. quàm copioſe laudatur Apronius à Timarchide? quàm magnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus ſit? HABES SVMPTVM VNDE FACIAS. neceſſe eſt, quod redundaret de ueſtro frumentario quæſtu: ad illum potiſſimum, per quem agebatis, defluxiſſe. SCRIBAS APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CÆDE: CONCIDE. uidete quàm ualde malitię ſuæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcępta det. iam hoc cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur, ad omne genus nequitiæ accommodata? VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. conſorti quidem in lucris, atque furtis: gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CHARVS HABEARE. quid eſt hoc in cohorte? quo pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtram cohortẽ te monitore, an ſua ſponte peruenerat? QVOD CVIQVE OPVS SIT OPPONE. qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe: qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe: dare, profundere, opponere, ſi uelis uincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem: quàm quòd hoc idem patrono ſuo præcipit. TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Prætore: non Sacerdote, nõ Peduceo, non hoc ipſo Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc uero ferri iam non poteſt: irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. hic uehementer errat Timarchides: qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellũ unius arbitratu gerere præturã. ſed errauit coniectura domeſtica: quia multos per ſe, & per alios multa ludibundos libidinoſe apud Verrẽ effeciſſe uidit: ad omnes, eoſdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quæ uolebatis à Verre: quòd multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO TE ARATORES EVERTISSE. quis iſtuc Apronio attribuebat? cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi? cũ ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam accęperat? aut Seſtio Lictori, cum aliquem innocentẽ ſecuri percuſſerat? nemo. omnes ei Verri tunc attribuebant: quem nunc condemnari uolunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES TE SOCIVM PRÆTORIS FVISSE. uides ne hoc quàm clarum ſit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes non hoc crimen nos in te confingere? ſed iampridem ad crimen aliquam defenſionem libertũ quęrere? libertus, & Accenſus tuus, & tibi, ac liberis tuis, omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Aproniũ ſcribit: uulgo eſſe ab omnibus

ita demonſtratum Metello: tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe. FACO SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT: SI DII VOLENT. quod iſtud per deos immortales, aut qua de cauſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtũ odium, atq; tantum? quantam iniuriã fecerunt Verri aratores? ut eos etiam libertus, & accenſus eius tam irato animo, his literis inſequatur? neque ego huius fugitiui Iudices epiſtolam uobis recitaſſem: niſi ut ex ea totius familiæ præcępta, & inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis. uidetis: ut moneat Apronium: quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiarítatem Metelli? Vulteium corrumpat? Scribas, Accenſumq; precio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienum hominẽ: quæ domi didicit ipſe. uerum in hoc errat uno, quòd eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. quamquam merito ſum iratus Metello: tamen hæc, quę uera ſunt: dicam. Apronius ipſum Metellum non precio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, non ſermone incauto, atque improbo poſſet corrumpere. quibus rebus non ſenſim, atq; moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat: ſed breui tempore totum hominem, totamq; eius prę turam poſſederat. cohortem autem Metelli quam uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua Recuperatores nulli dabantur. nam quòd ſcribit Metelli filium puerum eſſe: uehementer errat. non enim ad omnes Prætorum filios iidem aditus ſunt. O Timarchide, Metelli eſt filius in prouincia, non puer, ſed adoleſcens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. ueſter ille puer, prętextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet, non dicerem: ſi pueri eſſe illam culpam, ac non patris exiſtimarem. tu ne, cum te ac tuam uitã noſſes: in Siciliam tecum grandem prętextatum filium ducebas? ut etiam ſi natura puerum à paternis uitiis, atque à generis ſimilitudine abduceret: conſuetudo tamen eum & diſciplina degenerare non ſineret. fac enim fuiſſe in iſto C. Lælii, M. Catonis materiem, atque indolem. quid ex eo boni ſperari, atque effici poteſt? qui in patris luxurie ſic uixerit: ut nullum unquam pudicum, neque ſobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperantes uiros uerſatus ſit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior eſſet? nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus eſſet: non id, quod turpiſſimum eſt, ſimilis patri putaretur. quibus in rebus non ſolum filio, uerum etiam Reipublicæ feciſti iniuriam. ſuſcæperas enim liberos non ſolum tibi, ſed etiam patriæ: qui non modo tibi uoluptati: ſed etiam qui aliquando uſui Reipublicæ eſſe poſſent. eos inſtituere, atque erudire ad maiorum inſtituta, atque ciuitatis diſciplinam, non ad tuas turpitudines debuiſti. eſſet inerti, atque impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Reſpub. muneris. nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati: niſi hoc forte deterior eſt, ſi fieri poteſt, quòd tu eiuſmodi euaſiſti, non in hominis luxurioſi, ſed tantum in furis, ac diuiſoris diſciplina educatus. quid iſto feſtiuius fore arbitramur? qui eſt tuus natura filius, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis? quem ego Iudices quamuis bonum, fortemq; facile paterer euadere. non enim me inimicitiæ commouent: ſi quæ mihi cum iſto futuræ ſint. nam ſi in omnibus rebus innocens fuero, meiq; ſimilis, quid mihi iſtius inimicitiæ nocebunt? ſin aliqua in re

Verri

Verri ſimilis fuero: non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit. etenim Iudices eiuſmodi Reſpublica debet eſſe & erit, ſeueritate iudiciorũ conſtituta: ut inimicus, neque deeſſe nocenti poſſit, neque obeſſe innocenti. quapropter nulla res eſt: quamobrem ego iſtũ nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id, quod tametſi iſti difficile eſt: tamẽ haud ſcio an fieri poſſit, preſertim ſi (ut nunc fit) cuſtodes amicorum eum ſectabuntur: quoniam pater tam negligens, ac diſſolutus eſt. uerum huc longius, quàm uoluntas fuit: ab epiſtola Timarchidis digreſſa eſt oratio mea. qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decumarum dixeram: ex quo intellexiſtis innumerabilẽ frumenti numerum per triennium auerſum à Rep. eſſe, abreptumq́ꝫ aratoribus. Sequitur, ut de frumento empto uos Iudices doceam, maximo, atque impudentiſſimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicã breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex Senatuſconſulto, & ex lege Terentia & Caſſia frumentaria. emundi duo genera fuerunt: unum certarum Decumarum: alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. illius Decumani tantum: quantum ex primis decumis fuiſſet tritici mod. DCCC millia: precium autem conſtitutum Decumano in modios ſingulos HS ternos: imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur: quod aratoribus ſolueret: in alteras decumas fermè ad nonagies. ſic per triennium ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem propè centies & tricies erogatum eſt. hanc pecuniam tantam, datam tibi ex ærario inopi, atque exhauſto, datam ad frumentum: hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & uitę, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Reſpub. imponeret, ſolueretur: abs te ſic laceratam eſſe dico: ut poſſim illud probare, ſi uelim: omnẽ te hanc pecuniam domũ tuam auertiſſe. etenim ſic hanc rem totam adminiſtraſti: ut hoc, quod dico, probari æquiſſimo iudici poſſit. ſed ego habebo rationem authoritatis meæ: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſam publicam acceſſerim: non agam tecum accuſatorie: nihil fingam, nihil probari uelim me dicente: quod non ante mihimetipſi probatũ ſit. in hac pecunia publica Iudices, hæc inſunt tria genera furtorum. primũ eam, cum poſita eſſet apud eas ſocietates, unde erat attributa: binis centeſimis fœneratus eſt. deinde permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino. poſtremo ſi cui ciuitati ſoluit: tantum detraxit, quantum commodum fuit: nulli, quod debitum eſt, reddidit. ac primum hoc ex te quæro. tu cui Publicani ex Arpinati literis gratias egerunt: pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus Populi Romani ad emendũ frumentum attributa, fuerit ne tibi quæſtui? penſitarit ne tibi binas centeſimas? credo te negaturum. turpis enim eſt, & periculoſa confeſſio. mihi autẽ hoc perarduum eſt demonſtrare. quibus enim teſtibus? Publicani tractati honorifice ſunt: tacebunt. literæ eorum decreto Decumanorũ remotæ ſunt. quo me igitur uertam? rem tam improbam: crimen tantæ audaciæ, tantæq́ꝫ impudentiæ, propter inopiam teſtium, ac literarum prætermittam? non faciam Iudices: utar teſte. quo? P. Vectio Chilone homine Equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atque ornatiſſimo: qui iſti ita amicus & neceſſarius eſt: ut etiã ſi uir bonus non eſſet: tamen quod contra iſtum diceret, graue uideretur. ita uir bonus eſt: ut etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet: tamen eius teſtimonio credi

oporteret.admiratur & expectat,quidnam Vectius dicturus ſit. nihil dicet extempore: nihil ex ſua uoluntate: nihil,ut ei utrumuis,licuiſſe uideatur. miſit in Siciliã literas ad Carpinatium,cum eſſet magiſter ſcripturæ,& ſex Publicanorum: quas ego Syracuſis apud Carpinatium in literarum allatarũ libris,Romæ in literarũ miſſarum apud magiſtrum Tullium familiarem tuũ inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæſo cognoſcite. LITERÆ MISSÆ L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. Preſto ſe tibi ait futurum Vectius, & obſeruaturũ quemadmodum rationes ad ærarium referas: ut ſi hanc ex fœnore populo pecuniam non retuleris,reddas ſocietati. poſſumus hoc teſte, poſſumus P. Seruilij,& C. Antiſtitis magiſtrorum,primorum hominum,atque honeſtiſſimorum,poſſumus authoritate ſocietatis, cuius literis utimur: quod dicimus obtinere? an aliqua firmiora,aut grauiora quærenda ſunt? Vectius tuus familiariſſimus, Vectius tuus affinis: cuius ſororem habes in matrimonio: tuæ frater uxoris Vectius,frater tui Quæſtoris, impudentiſſimum tuum furtũ, certiſſimumq́ peculatum: nam quo alio nomine pecuniæ publicę fœneratio eſt appellanda * Recita reliqua. Scribam tuum dicit Verres huius præſcriptorem fœnerationis fuiſſe. ei quoq; magiſtri minantur in literis. & caſu Scribæ tum duo magiſtri fuerunt cum Vectio. binas centeſimas ab ſe ablatas ferundum non putant. & recte non putant. quis enim hoc fecit unquam? quis denique conatus eſt facere? aut poſſe fieri cogitauit? ut cum Senatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet: magiſtratus à publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet: ſi Publicani,hoc eſt ſi Equites Ro. iudicarent. minor eſſe cura nunc Iudices uobis diſcæptantibus debet: & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum factum negabis? an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta authoritate literarum,tot teſtibus Publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi mehercule te tuam pecuniã,non Populi Romani in prouincia fœneratum doceres: tamen effugere non poſſes. ſed publicam,ſed ob frumentum decretam, ſed à Publicanis fœnore accæpto,hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo cęteri,ſed ipſe nihil audacius,improbiusq́ feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur: de quo mihi deinceps dicendum eſt: poſſum Iudices dicere audacius eſſe aut impudentius: quod permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc pręda fortaſſe eſt: ſed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione ſatis dictũ eſt: nunc de hac tota pecunia auerſa: quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt Iudices ornatæ,atque honeſtę. ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina. nullam enim reperietis aut officijs fideliorem, aut copijs locupletiorem,aut authoritate grauiorem. huic iſte annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia modium imperauiſſet: pro tritico nummos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos accæperat: retinuit omnes. Obſtupui Iudices,cum hoc mihi primũ Haleſæ demonſtrauit in Senatu Haleſinorũ homo ſummo ingenio,ſumma prudentia,ſumma authoritate præditus Heleſinus Ænias: cui Senatus dederat publice cauſam: ut mihi,fratriq́ meo gratias ageret: & ſimul,qui nos ea,quæ ad iudicium pertinerent: doceret.

ret.demonſtrat hanc iſtius conſuetudinẽ,ac rationem fuiſſe:cum omnis fru-
menti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta:ſolitum eſſe iſtũ
pecuniam cogere à ciuitatibus:frumentum improbare:quantũ frumenti Rõ
mam eſſet mittendum:tantum de ſuo quæſtu,ac de ſua copia frumenti mitte
re.poſco rationes, inſpicio literas:uideo frumenti granum Haleſinos, qui-
bus LX millia modium imperata erant, nullum dediſſe: pecuniam Volca-
tio,Timarchidi,Scribę dediſſe.reperio genus huiuſcemodi Iudices prędę:ut
Prętor,qui frumentũ emere debebat:non emat,ſed uendat:pecunias quas ci
uitatibus diſtribuere debebat:eas omnes auertat,atq; auferat. non mihi iam
furtum, ſed monſtrum,ac prodigium uidebatur:ciuitatum frumentum im-
probare:precium ei frumento conſtituere:quod conſtituiſſet,id ciuitatibus
auferre:quod à Populo Romano accæpiſſet,tenere. quot uultis eſſe in uno
furto peccatorũ gradus? ut ſi ſingulis inſiſtere uelim,progredi iſte non poſ-
ſet.improbas frumentũ Siculum.quid? ipſe quod mittis? peculiarem habes
aliquam Siciliam,quæ tibi ex alio genere frumentum ſuppeditare poſſit? cũ
Senatus decernit:ut ematur in Sicilia frumentum,aut populus iubet:hoc,ut
opinor,intelligit,ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere.tu cum
ciuitatum Siciliæ uulgo omne frumentum improbas:num ex Ægypto, aut
ex Syria frumentum Romam mittis? improbas Haleſinum,Cephaleditanũ,
Thermitanum,Ameſtratinum,Tindaritanum,Herbitenſe, multarum prę-
terea ciuitatum. quid accidit tamen:ut horum populorum agri frumentum
eiuſmodi te Prætore ferrent: quod nunquam antea. ut neque tibi, neque
Populo Romano poſſet probari? preſertim cum ex ijſdem agris,eiuſdemq;
anni frumentũ ex Decumis Romam mancipes aduexiſſent.quid acciderat?
ut ex eodem horreo Decumanum probaretur,emptum non probaretur? du
bium ne eſt:quin iſta omnis improbatio cogendæ pecuniæ cauſa nata ſit?
eſto:improbas Haleſinum: habes ab alio populo quod probes: eme illud,
quod placet:miſſos fac eos:quorum frumentum improbaſti.ſed ab ijs quos
repudias,exigis tantum pecuniæ,quantum ad eum numerum frumenti ſatis
ſit:quẽ ciuitati imperas.dubium eſt quid egeris? in medimna ſingula uideo
ex literis publicis tibi Haleſinos HS quinos denos dediſſe. oſtendam ex ta-
bulis locupletiſſimorum aratorum:eodem tempore neminem in Sicilia plu
ris frumentum uendidiſſe.quæ ergo iſta ratio? aut quæ potius amentia? fru-
mentũ improbare id,quod ex eo loco ſit:ex quo Senatus & Populus Roma
nus emi uoluerit:ex eo aceruo,ex quo partem tu idem decumarum nomine
probaris:deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere:cũ
ex ærario accęperis.utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum
emere à Siculis,an Populi Romani pecunia frumentũ ab Siculis emere iuſ-
ſit? iam uero ab iſto,omnem illam ex ærario pecuniam,quam his oportuit ci
uitatibus pro frumento dari,lucrifactam uidetis.accipis enim HS XV pro
medimno. tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines HS XII. tanti
enim eſt frumentum Sicilienſe ex lege ęſtimatum.quid intereſt utrum hoc fe
ceris? an frumentum non improbaris? ſed frumento probato,& accępto,pe-
cuniam publicam tenueris omnem? neq; quicquam ulli diſſolueris ciuitati?
cum æſtimatio legis eiuſmodi ſit:ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis,
te Prætore etiam grata eſſe debuerit.eſt enim modius lege HS III æſtima-

tus: fuit autem te Prætore, ut tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris: HS II. ſed fuerit HS III: quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti. cum, ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te Populus Ro. iuſſerat: aratoribus fieri gratiſſimum poſſet: tu nō modo eos accipere quod oportebat noluiſti: ſed etiam dare, quod non debebant: coegiſti. atque hæc ita geſta eſſe Iudices cognoſcite ex literis publicis ciuitatum, & ex teſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatū intelligatis. omnia quæ dicimus: rationibus populorum non interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis, ſed certis, inſtitutis, ordine relata, atque confecta ſunt. Recita rationes Haleſinorū. cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiam clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. quid eſt Verres? ne illam quidē tibi defenſionem reliquam feciſti: mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos, mancipes frumentum improbaſſe: mancipes precio cum ciuitatibus decidiſſe: & eoſdē abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe: deinde ipſos ſibi frumentū coemiſſe: nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac miſera defenſio, Prætorem hoc dicere: ego frumentum neque attigi: neq; aſpexi: mancipibus poteſtatē probandi, improbandiq́; permiſi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorſerunt: ego autem quam pecuniā populis dare debui: mancipibus dedi. mala eſt hęc quidem, ut dixi, defenſio criminis. ſed tamen hac ipſa tibi, ſi uti cupias: non licet. uetat te Volcatius tuæ, tuorumq́; deliciæ, mentionem mancipis facere. Timarchides autem columen familię ueſtrę premit fauces defenſionis tuæ: cui ſimul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata eſt. iam uero Scriba tuus annulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit: iſta te ratione uti non ſinet. quid igitur eſt reliquum? niſi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe: publicam pecuniam domum tuam conuertiſſe. O conſuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus: cum pœna abfuit: & licētia conſecuta eſt. iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur: ſed nunc demum tenetur. uidimus huic ab ærario pecuniam numerari Quæſtori ad ſumptum exercitus Conſularis: uidimus paucis poſt menſibus, & exercitum, & Conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quæ totā Remp. tum occupauerat. iterum geſſit hæreditariam Quęſturam cum Dolabella: magnam pecuniam auertit: ſed eius rationem cum damnatione Dolabellæ permiſcuit. commiſſa eſt pecunia tanta Prætori: non reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita ſerpit illud inſitum in natura malū conſuetudine peccandi libera: finem ut audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poſſit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. atq; in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe: non ſolū ut eas pœnas, quas proxime meruiſſet: ſolueret: ſed ut illa etiam ſcelera eius in Carbonem & in Dolabellam uindicarentur. etenim noua quoq; alia res extitit Iudices in hoc crimine: quæ tollat omnem dubitationem ſuperioris illius Decumani criminis. nam ut illud miſſum faciam: per multos aratores in alteras Decumas, & in hæc DCCC millia modium, quod emptum Populo Ro. darent, non habuiſſe: ſed à tuo procuratore, hoc eſt ab Apronio, emiſſe. ex quo intelligi poteſt: nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc prętercam, quod in multis eſt

tis eſt teſtimonĳs expoſitum: poteſt illo quicquam eſſe certius: in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliæ per trienninm, atque omnes fructus agri Decumani fuiſſe? cum enim à ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas: unde erat frumentum quod Romam mitteres? ſi tu id non omne clauſum, & compreſſum poſſidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quæſtus fuit, ipſius frumenti: quod erat ereptum ab aratoribus. alter, quod id frumentum improbiſſime partum, non ſemel, ſed bis, neque uno, ſed duobus precĳs unum, & idem frumentum uendidiſti: ſemel ciuitatibus HS XV in medimnum: iterum Populo Romano, à quo HS XXI in medimna: pro eodem illo frumento abſtuliſti. at enim frumentum Centuripinorum, & Agrigentinorum, & nonnullorum fortaſſe præterea probaſti: & his populis pecuniam diſſoluiſti. ſint aliquæ ciuitates in eo numero: quarum frumentum improbare nolueris: quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumento debita eſt: diſſoluta eſt? unum mihi reperi, non populum, ſed aratorem: uide: quære: circunſpice: ſi quis forte eſt, ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuiſti: qui te nolit periſſe. unum inquam da mihi ex illis aratoribus: qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt: qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod oportuerit ſolutum. confirmo Iudices, neminem eſſe dicturum. ex omni pecunia quam aratoribus ſoluere debuiſti: certis nominibus deductiones fieri ſolebant: primum pro ſpectatione, & collybo: deinde pro neſcio quo cerario. hæc omnia Iudices non rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus eſſe qui poteſt? cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium uero quid uocas? quomodo hoc nomen ad rationes magiſtratus? quomodo ad pecuniam publicam allatum eſt? nam illud genus tertium deductionis erat eiuſmodi: quaſi non modo liceret: ſed etiam oporteret: nec ſolum oporteret: ſed planè neceſſe eſſet. Scribæ nomine de tota pecunia, binæ quinquageſimæ detrahebantur. quis tibi hoc conceſſit? quæ lex? quæ Senatus authoritas? quæ porrò æquitas? ut tantam pecuniam Scriba tuus auferret, ſiue de aratorum bonis, ſiue de Populi Romani uectigalibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: Populus Romanus habeat: preſertim in tantis ærarĳ anguſtĳs. ſin autem & Populus id uoluit: & æquum ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in hac cauſa Scribarum ordinem in me concitabit Hortenſius? & eorum commoda à me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uero hoc Scribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure conceſſum? quid ego uetera repetam? aut quid eorum Scribarum mentionem faciam? quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit Iudices: uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri: atque haberi. in his temporibus uerſabor miſeris, ac perditis. nuper Hortenſi Quæſtor fuiſti. quid tui Scribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniã ſoluerem: mecum duos frugaliſſimos homines Scribas haberem, L. Mamilium, & L. Segium: non modo iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. dicerẽ hoc mihi to-

tum eſſe attribuendum Iudices: ſi illi unquam à me hoc poſtulaſſent: ſi unquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim Scriba deducat: ac non potius multo, qui adduxerit, tabellarius? cuius aduentu certiores facti, petiuerunt? præco, qui abire iuſſit? uiator, ac Venerius qui fiſcum ſuſtulit? quæ pars operæ aut opportunitatis in Scriba eſt? cui rei, non modo merces tanta detur: ſed cur cum eo tantæ pecuniæ partitio fiat? ordo eſt honeſtus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uero honeſtus: quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaq́; magiſtratuum committuntur. itaque ex his Scribis, qui digni ſunt illo ordine: patribuſſamilias, uiris bonis, atque honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtæ quinquageſimæ uelint: iam omnes intelligetis nouam rem totam, atque indignam uideri. ad eos me Scribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de ſcenicorum corollarijs: cum decuriam emerunt: ex primo ordine exploſorum, in ſecundum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos Scribas tecum diſcæptatores huius criminis habebo: qui iſtos Scribas eſſe moleſte ferunt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos: qui ordo induſtrię propoſitus eſt, & dignitati: mirabimur turpes aliquot in eo eſſe: quo cuiuis licet precio peruenire? tu ex pecunia publica HS tredecies Scribam tuum permiſſu tuo cum abſtuliſſe fateare: reliquam tibi ullam defenſionem putas eſſe? hoc ferre quenquam poſſe? hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni clariſſimo uiro, Conſulari homini HS XVIII millibus lis æſtimata ſit: in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum: ut HS uno nomine tredecies auferret? hinc ille eſt annulus aureus: quo tu iſtum in concione donaſti. quæ tua donatio ſingulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur. ſæpe enim noſtri imperatores ſuperatis hoſtibus: optime Republica geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt. tu uero quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato, concionem, donandi cauſa aduocare auſus es? neque enim ſolum ſcribam tuum annulo, ſed etiam uirum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, authoritate, copijs, corona, & phaleris, & torque donaſti: M. Coſſutium ſanctiſſimum uirum, atque honeſtiſſimum: M. Caſtritium ſummo ſplendore, ingenio, gloria prӕditum. quid hæc ſibi horum trium ciuium Romanorũ dona uoluerunt? Siculos præterea potentiſſimos, nobiliſſimosq́; donaſti. qui non, quemadmodum ſperaſti, tardiores fuerunt: ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicunda uenerunt. quibus ex hoſtium ſpolijs? de qua uictoria? qua ex prӕda, aut manubijs, hæc abs te donatio conſtituta eſt? an quòd te Prӕtore, paucorum aduentu myoparonum, claſſis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præſidiumq́; prouincię, piratarum manibus incenſa eſt? an quòd ager Syracuſanus prædonum incendijs te Prætore uaſtatus eſt? an quòd forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quòd in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? nihil poſſum reperire: quamobrem te in iſtam amentiam incidiſſe arbitrer. niſi forte id egiſti: ut hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarum male geſtarum liceret. Annulo eſt aureo Scriba donatus: & ad eam donationem con-

cio eſt aduocata. quod erat os tuum? cum uidebas in concione eos homines: quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur: qui ipſi annulos aureos poſuerant: liberiſq́ ſuis detraxerant: ut eſſet unde Scriba tuus hoc tuũ munus, ac beneficium tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa ſcilicet uetus, atque imperatoria: quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te Prætore ulla facta eſt. an illa? quando quidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti: omnibusq́ in iiſdem flagitiis mecum, & in legatione, & in prætura, & hic in Sicilia uerſatus es: ob haſce res: quoniam te locupletaui: hoc annulo aureo dono. uera hæc fuiſſet oratio. non enim iſte annulus aureus abs te datus, iſtum uirum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. ita eundem annulum ab alio datum teſtem uirtutis duceremus: abs te donatum comitem pecuniæ iudicamus. Dictum Iudices eſt de Decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum eſt, de æſtimato. quod cum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere, quemuis debet commouere: te uero eo magis: quod ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio comparatur. Nam cum ex Sicilia, & ex legibus frumentum ei in cellam ſumere liceret: idq́ frumentum Senatus ita æſtimaſſet: quaternis HS tritici modium: binis ordei: iſte numero ad ſummam tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denariis ternis æſtimauit. non eſt in hoc crimen Hortenſi: ne forte ad hoc meditere: multos ſæpe uiros bonos, & fortes, & innocentes, cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum in cellam quod ſumi oporteret, æſtimaſſe: & pecuniam pro frumento abſtuliſſe. ſcio quid ſoleat fieri: ſcio quid liceat: nihil quod antea fuerat in conſuetudine bonorum: nunc in iſtius facto reprehenditur: hoc reprehendo: quòd cum in Sicilia HS II tritici modius eſſet: ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat: ſummum HS ternis: id quod & teſtimoniis omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea eſt: tum iſte pro tritici modiis ſingulis, ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen eſt: ut intelligas non ex æſtimatione: neque ex ternis denariis pendere crimen: ſed ex coauctione annonæ: atque æſtimationis. etenim hæc æſtimatio nata eſt Iudices initio non ex Prætorum, aut Conſulum, ſed ex aratorum, atque ciuitatum commodo. nemo enim fuit initio tam impudens: qui, cum frumentum deberetur: pecuniam poſceret. certe hoc ab aratore primum eſt profectum: aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidiſſet: aut ſeruare uellet: aut in eum locum, quo imperabatur: frumentum portare nollet: petiuit in beneficii loco, & gratiæ: ut ſibi pro frumento, quanti frumentum eſſet, dare, liceret. ex huiuſcemodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magiſtratuum: conſuetudo æſtimationis introducta eſt. ſecuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in auaritia ſua non ſolum uiam quæſtus inuenerunt: uerum etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare: ut uecturæ difficultate ad quam uellent æſtimationem peruenirent. in hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehenſio. ideo quòd eum: qui hoc facit: auarum poſſumus exiſtimare: crimen in eo conſtituere, non tam facile poſſumus. quòd uidetur

concedendum magiſtratibus noſtris eſſe:ut ijs,quo loco uelint, frumentum accipere liceat.itaque hoc eſt,quod multi fortaſſe fecerunt:& ita multi, ut ij quos innocentiſſimos meminimus,aut audiuimus:non fecerint.quæro nunc à te Hortenſi:cum utris tandem iſtius factum collaturus es? cum ijs credo: qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt:ut nummos pro frumento darent.ita credo:petijſſe ab iſto aratores:ut cum HS ternis tritici modium uendere non poſſent, pro ſingulis modijs, ternos denarios dare liceret. an quoniam hoc non audes dicere: illuc confugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Epheſum? uideo quid inter annonam intereſſe ſoleat:uideo quot dierum uia ſit: uideo Philomelenſibus expedire:quanti Epheſi ſit frumentũ, tantum dare potius in Phrygia, quàm Epheſum portare: aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniam, & Legatos mittere. in Sicilia uero quid eiuſmodi? Enna mediterranea eſt maxime. coge ut ad aquam tibi,id quod ſummi iuris eſt:frumentum Ennenſes metiantur, uel Plutiam,uel Haleſam, uel Catinam, loca inter ſe maxime diuerſa:eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne uectura quidem opus eſt.nam totus quæſtus hic Iudices æſtimationis,ex annonæ natus eſt uarietate.hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt: ut ibi accipiat,ubi eſt cariſſimum.ideo ualet iſta ratio æſtimationis in Aſia: ualet in Hiſpania: ualet in his prouincijs: in quibus unum precium frumento eſſe non ſolet. in Sicilia uero quid cuiuſquam intererat, quo loco daret? neque enim portandum erat:& quo quiſque uehere iuſſus eſſet: ibi tantidem frumentum emeret: quanti domi uendidiſſet. quamobrem ſi quid Hortenſi docere uis, aliquid ab iſto ſimile æſtimatione, atque à cæteris eſſe factum: doceas oportet, aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modium fuiſſe. uide quam tibi defenſionem patefecerim, quàm iniquam in ſocios, quàm remotam ab utilitate Reipublicæ, quàm ſeiunctam à uoluntate, atque ſententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris,atque in mea ciuitate, denique cum in ijs locis, in quibus es:uerſaris: rem geris: prouinciam adminiſtras: paratus ſim dare: angulum mihi aliquem eligas prouinciæ, reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri: quò portare, non expediat? ubi emere non poſſum? improbum facinus Iudices,non ferendum,nemini lege conceſſum, ſed fortaſſe adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego poſſe: Verri Iudices concedo,& largior. ſi ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit: quanti iſte æſtimauit: hoc crimen in iſtum reum ualere oportere non arbitror. uerum enimuero,cum eſſet HS binis, aut etiam ternis quibuſuis in locis prouinciæ, duodenos ſeſtertios exegiſti. ſi mihi tecum neque de annona, neque de æſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia: quid ſedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduerſum leges, aduerſum Rempublicam cum maxima ſociorum iniuria? an uero id recte ordine, è Republica, ſine cuiuſquam iniuria factum eſſe defendes? cum tibi Senatus ex ærario pecuniam prompſiſſet: & ſingulos tibi denarios adnumeraſſet: quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres: quid facere debuiſti? ſi quod L. Piſo ille frugi, qui

legem

legem de pecunijs repetundis primus tulit:cum emiſſes quanti eſſet: quod ſuperaret pecuniæ,retuliſſes. ſi ut ambitioſi homines,aut benigni: cum pluris Senatus æſtimaſſet:quàm quanti eſſet annona,ex Senatus æſtimatione, non ex annonæ ratione ſoluiſſes. ſin ut pleriq; faciunt:in quo etiam erat aliquis quęſtus, ſed is honeſtus, atque conceſſus,frumentum,quoniam uilius erat,ne emiſſes:ſumpſiſſes id nummorum,quod tibi Senatus cellæ nomine conceſſerat.hoc uero quid eſt? quam habet rationem, non quęro æquitatis, ſed ipſius improbitatis,atque impudentiæ? neque enim eſt ferè quicquam: quod homines palàm facere audeant in magiſtratu,quamuis improbi, quin eius facti,ſi non bonam,at aliquam rationem afferre ſoleant.hoc quid eſt? uenit Prætor:frumentum,inquit,me abs te emere oportet.optume.modiũ denario.benigne,ac liberaliter:nam ego tribus HS non poſſum uendere.mihi frumento non opus eſt: nummos uolo. non ſperaueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum:ſed ſi ita neceſſe eſt:quanti frumentum ſit conſidera.uideo eſſe binis HS.quid ergo à me tibi nummorum dari poteſt:cum Senatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſcit, attendite. & uos quæſo ſimul Iudices æquitatem Prętoris attendite. quaternos HS quos mihi Senatus decreuit,& ex ęrario dedit:ego habebo:& in ciſtam transferã ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero:tu mihi octonos HS dato.qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem,atq; prędam.dic inquit ille planius.Senatus te uoluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri:tu eos nummos quos mihi Senatus dare uoluit: ipſe habebis? à me,cui ſingulos denarios dari oportuit:binos aufers? & huic prędæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te Prætore: qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid eſſe reliqui poterat ei? qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere:ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur. quo enim ſe uerteret, non habebat: ex quo fructu nummos quos tibi daret,inueniret? Decumarum nomine tantum erat ablatum:quantum uoluntas tulerat Apronij:pro alteris decumis, emptoq; frumento, aut nihil datum, aut tantum datum quantum reliqui Scriba fecerat: aut ultro etiam,id quod didiciſtis: ablatum. cogantur etiam nummi ab aratore.quomodo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorum: atq; omni lacerabantur iniuria: uidebatur id perdere arator: quod aratro ipſe quęſiſſet:in quo elaboraſſet:quod agri,ſegetesq; extuliſſent.quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerum ſolatiũ: quod id perdere uidebatur:quod alio Prætore,eodẽ ex agro reparare poſſet. nummos uero ut daret arator,quos non aratro,ac manu quærit: boues, & aratrum ipſum, & omne inſtrumentum uendat neceſſe eſt. non enim debetis hoc cogitare:habet idem in nummis:habet idem in urbanis prædijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur: non hominis, ſi quę ſunt pręterea, facultates,ſed arationis ipſius uis,ac ratio conſideranda eſt: quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit: ac debeat.quanquam illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi:tamen hoc uobis eſt ſtatuendum: quid aratorem ipſum arationis nomine muneris in Rempublicam fungi, ac ſuſtinere uelitis. imponitis Decumas: patiuntur. alteras: temporibus ueſtris

ſeruiendum putant.dent emptum præterea:dabunt ſi uoletis.hæc quàm ſint grauia,& quid his rebus detractis poſſit ad dominos puri,ac reliqui peruenire:credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe.addite nunc eodem iſtius edicta,inſtituta,iniurias:addite Apronij,Veneriorumq́ ſeruorum in agro Decumano regna,ac rapinas:quamquã hæc omitto: de cella loquor.placet ne uobis in cellam magiſtratibus noſtris frumentũ Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc ſcitote aratoribus hoc Prætore optandum,ac petendum fuiſſe.Soſitenus eſt Entellinus homo cum primis ciuitatis prudens,& domi nobilis:cuius uerba audiſtis:qui ad hoc iudicium legatus publice cum Arthemone,& Meniſco primarijs uiris miſſus eſt.is cum in Senatu Entellino multa mecum de iſtius iniurijs ageret:hoc dixit:ſi hoc de cella,atque hac æſtimatione concederetur:uelle Siculos Senatui polliceri frumentum in cellam gratis:ne poſt hac tantas pecunias magiſtratibus noſtris decerneremus.perſpicere uos certo ſcio:Siculis quantopere hoc expediat,non ad æquitatis conditionem,ſed ad minima malorum eligenda.nam qui mille modiũ Verri,ſuæ partis in cellam gratis dediſſet: duo millia nummum,aut ſummum tria dediſſet:idem nunc pro eodem numero frumenti HS VIII millia dare coactus eſt.hoc arator aſſequi per triennium certo fructu ſuo non potuit:uendiderit inſtrumentũ neceſſe eſt. quod ſi hoc munus,& uectigal aratio tolerare,hoc eſt Sicilia ferre , ac pati poteſt : Populo Romano ferat potius,quàm noſtris magiſtratibus.magna eſt pecunia, magnum præclarumq́ uectigal.ſi modo id ſalua prouincia,ſi ſine iniuria ſociorum percipere poſſitis:nihil detraho.magiſtratibus tantundem detur in cellam,quantum ſemper datum eſt.quod præterea Verres imperat:id ſi facere non poſſunt,recuſent:ſi poſſunt,Populi Romani potius hoc ſit uectigal, quàm præda Prætoris.deinde cur in uno genere ſolo frumenti iſta æſtimatio conſtituitur? ſi eſt æqua,& ferenda: Populo Romano Sicilia Decumas det,pro ſingulis tritici modijs ternos denarios:ſibi habeat frumentum. data tibi pecunia eſt Verres:una,qua frumentũ tibi emeres in cellam:altera , qua frumentum emeres à ciuitatibus,quod Romam mitteres.tibi datam pecuniã domi retines:& præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers.fac idẽ in eo frumento,quod ad Populũ Ro.pertinet:exige eadem æſtimatione pecuniam à ciuitatibus,& refer quam accæpiſti.tum refertius erit ærarium Populi Ro.quàm unquam fuit.at enim iſtam rem in publico frumento Sicilia non ferret:hanc rem in meo frumento tulit.proinde quaſi aut æquior ſit iſta æſtimatio in tuo,quàm in Populi Ro.commodo:aut ea res,quam ego dico, & ea quam tu feciſti,inter ſe genere iniuriæ,non magnitudine pecuniæ differat. Verũ iſtam ipſam cellam ferre nullo modo poſſunt.ut omnia remittantur:ut omnibus iniurijs,& calamitatibus,quas te Pr.tulerunt,in poſterũ liberentur:iſtam ſe cellam,atque iſtam ęſtimationem negant ullo modo ferre poſſe. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium COS. nuper homo diſertiſſimus,& omni doctrina,& uirtute ornatiſſimus pro tota Sicilia de aratorum miſerijs grauiter,ac copioſe dixiſſe,ac deploraſſe dicitur. ex quibus hoc, ijs qui aderant (nam magno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur:qua in re Senatus optime,ac benigniſſime cum aratoribus egiſſet:large,liberaliterq́ æſtimaſſet:in ea re prędari Prætorem,bonis euerti aratores:

ti aratores: & id nō modo fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſumq́ ſit. quid ad hæc Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc nunquam dicet. non magnā hac ratione pecuniā captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factā Siculis, atq́ aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrum crimini defenſio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atq́ in hac hominum libidine, & ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiā licentia: non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit: ſed ex eo, quod aliquis fecerit: id, quod reprehenditur, recte factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quàmmulta. cur in hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? ſunt quędā omnino in te ſingularia, quæ in nullū alium hominē dici, neq́ conuenire poſſint: quędam tibi cum multis communia. ergo ut omittā tuos peculatus, ut ob ius dicundū pecunias accæptas, ut eiuſmodi cætera: quę forſitan alij quoq́ etiā fecerint: illud, in quo te grauiſſime accuſaui: quòd ob iudicandam rem pecuniam accæpiſſes: eadem iſta ratione defendes? feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi: defenſionē tamen non probabo. potius enim te damnato, cæteris anguſtior locus improbitatis defendendæ relinquetur: quàm te abſoluto, alij quod audaciſſime fecerunt: recte feciſſe exiſtimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq́ iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra oceanum iam nullus eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus: quo non per hæc tempora noſtrorum hominum libido, iniquitasq́ peruaſerit: ſuſtinere iam Populus Romanus omnium nationum, non uim, non arma, non bellū, ſed luctum, lachrymas, querimonias non poteſt. in eiuſmodi re, ac moribus, ſi is qui erit adductus in iudicium, cum manifeſtis in flagitijs tenebitur: alios eadem feciſſe dicet: illi exempla non deerunt: Reipub. ſalus deerit. ſi improborū exemplis improbi, iudicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominū mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod reſtat: ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hęc à me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea conſurgitis: atque diſceditis? uultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? deſinite dubitare, utrum ſit utilius, propter multos improbos uni parcere: an unius improbi ſupplicio multorū improbitatem cohercere. tametſi quæ iſta ſunt exempla multorum? nam cum in cauſa tanta, cum in crimine maximo dici à defenſore cœptum eſt: factitatū eſſe aliquid: expectant ij qui audiunt: exempla ex uetere memoria, & monimentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimum ſolent, & authoritatis habere ad probandū, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat: tamē contra hominum authoritatem pugnare non potero. an cum eos non poteris proferre: hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium. Q. Scæuolam. M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt. magna eſt hominū authoritas, & tanta, ut etiam delicti ſuſpitionem tegere poſſit. non habes ne ex his quidē hominibus qui nuper fuerunt: ullum authorem iſtius æſtimationis. quo me igitur, aut ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uerſati ſunt in Republica: cum & optimi mores erant, & hominum exiſtimatio grauis habebatur: &

iudicia ſeuera fiebant: ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli Populus Ro. ſtatui putat oportere: ab ijs tu defenſionis exempla quęris? non fugio ne hos quidem mores: dummodo ex his ea quæ probat Populus Ro. exempla: non ea quę condemnat, ſequamur. non circunſpiciam: non quæram foris: cum habeas Iudices principes ciuitatis, P. Seruiliũ, Q. Catulum: qui tanta authoritate ſunt, tantis rebus geſtis: ut in illo antiquorum, & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi: numero reponantur. exempla quęrimus, & ea non antiqua. modo uterque horum exercitum habuit. quære Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumento eſt uſus, pecuniã non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cum pręeſſet, & iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet: non ſtatuit ſibi quicquam licere: quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere uidiſſet: C. Verres reperietur: qui quod expediat: id licere dicat? quod nemo niſi improbus fecerit: id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? at in Sicilia factitatum eſt. quæ eſt iſta conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eſſe debet: huic præcipua lex iniurię definitur? ſed in iſta ipſa Sicilia, non quæram exemplum foris: hoc ipſo ex conſilio utar exemplis: C. Marcelle te appello. Siciliæ prouinciæ, cum eſſes pro Conſule: præfuiſti. numquæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactę ſunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia ſunt tua facta, atque conſilia ſumma laude digna: quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditam erexiſti, atque recreaſti. nam hoc de cella ante Lepidus quidem fecerat, cui tu ſucceſſiſti. quæ ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ? ſi hoc crimen non modo Marcelli facto: ſed ne Lepidi quidem potes defendere. an me ad M. Antonij ęſtimationem frumenti, exactionemq́ pecunię reuocaturus es? ita inquit: ad M. Antonij. hoc enĩ mihi ſignificaſſe, & annuiſſe uiſus eſt. ex omnibus ne igitur Populi Romani Prętoribus, Conſulibus, Imperatoribus, M. Antonium delegiſti? & eius unum improbiſſimum factum, quod imitarere? & hic utrum mihi difficile eſt dicere, an his exiſtimare? ita ſe in illo infinito imperio M. Antonium geſſiſſe: ut multo iſti perniciosius ſit dicere: ſe in re improbiſſima uoluiſſe Antonium imitari: quàm ſe poſſit defendere, nihil in uita ſe M. Antonio ſimile feciſſe. homines in iudicijs ad crimen defendendũ, non quid fecerit quiſpiam, proferre ſolent: ſed quid probarint: Antonium, cum multa contra ſociorum ſalutem, multa contra uoluntatem prouinciarum, & faceret: & cogitaret: in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. tu mihi quaſi eius omnia facta, atque conſilia Senatus P. q́ Ro. Iudices comprobarint: ita Antonij exemplo iſtius audaciam defendis. at idem fecit Sacerdos. hominẽ innocentem, & ſumma prudentia prę̀ditum nominas: ſed tum idẽ feciſſe erit exiſtimandus: ſi eodem conſilio fecerit. nam genus ęſtimationis, ipſum à me nunquam eſt reprehenſum. ſed eius ęquitas aratorum commodo, & uoluntate perpenditur. non poteſt reprehendi illa æſtimatio: quę aratori non modo incommoda nõ eſt, ſed etiam grata eſt. Sacerdos ut in prouinciam uenit: frumentum in cellam imperauit. cum eſſet ante nouum tritici mod. HS XV, petiuerunt ab eo ciuitates ut ęſtimaret. remiſſior aliquanto eius fuit ęſtimatio, quàm annona. nam æſtimauit denarijs XIII. uides eandem ęſtimationẽ

propter

propter temporis diſſimilitudinem,in illo laudis cauſam habere,in te crimi‐nis? in illo beneficij,in te iniuriæ? eodem tempore Antonius III denarijs æſti‐mauit poſt meſſem,ſumma in uilitate: cum aratores frumentum dare gratis malebant:& aiebat,ſe tantidem æſtimaſſe,quanti Sacerdotem:neque men‐tiebatur:ſed eadem iſta æſtimatione alter ſubleuarat aratores: alter euerte‐rat.quòd niſi omnis frumenti ratio,ex temporibus eſſet,& annona, non ex numero,neque ex ſumma conſideranda:nunquam tam grati hi ſeſquimodij Q.Hortenſi fuiſſent:quos tu cum ad menſuræ tam exiguam rationem,Po‐pulo Ro.in capita deſcripſiſſes,gratiſſimũ omnibus feciſti.caritas enim an‐nonæ faciebat:ut iſtuc,quod re paruum uidebatur:tempore magnum uide‐retur.idem iſtuc ſi in uilitate, Populo Ro.largiri uoluiſſes:deriſum tuum be‐neficium eſſet,atque contemptum.noli igitur dicere iſtum idem feciſſe,quod Sacerdotem:quoniam non eo tempore,neq; ſimili fecit anno. dicito potius, quoniam habes authorem idoneũ:quod Antonius uno aduentu,& uix men‐ſtruis cibarijs fecerit: id iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiam M.Antonij facto,atque authoritate defendito. nam de Sex. quidem Pedu‐ceo fortiſſimo,atq; innocentiſſimo uiro quid dicitis? de quo quis unquã ara‐tor quæſtus eſt? aut quis non ad hoc tempus innocentiſſimam omnium, dili‐gentiſſimamq; Præturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciã ob‐tinuit:cũ alter annus in uilitate,alter in ſumma caritate fuerit:num aut in ui‐litate nummum arator quiſquam dedit? aut in caritate de æſtimatione fru‐menti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo:neque id eſt nouum,neque reprehendendum.modo C.Sentium uidimus hominem uete‐re illa,ac ſingulari innocentia præditũ, propter caritatem frumenti,quæ fue‐rat in Macedonia,permagnam ex cibarijs pecuniam reportare.quamobrem non ego inuideo tuis commodis,ſiqua ad te lege uenerunt:iniuriam queror: improbitatem arguo:auaritiam in crimen,& in iudicium uoco.quòd ſi ſuſpi‐tiones inijcere uoletis,ad plures homines,& ad plures prouincias crimẽ hoc pertinere:non ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam : ſed me omniũ prouinciarum defenſorem eſſe profitebor. etenim hoc dico , & magna uoce dico:ubicunque hoc factum eſt:improbe factum eſt:quicunq; hoc fecit:ſup‐plicio dignus eſt.nam per deos immortales uidete Iudices:& proſpicite ani‐mis quid futurum ſit.multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus,atque ab inuitis aratoribus iſta ratione cellæ nomine coegerunt (omnino ego nemi‐nem uideo,præter iſtũ.ſed do hoc uobis,& concedo,eſſe multos) in hoc ho‐mine rem adductam in iudicium uidetis.quid facere poteſtis? utrum cum Iu‐dices ſitis de pecunia capta,conciliata, tantam pecuniam captam negligere? an cum lex ſociorum cauſa rogata ſit:ſociorum querimonias non audire? ue‐rum hoc quoque uobis remitto:negligite præterita,ſi uultis:ſed ne reliquas ſpes turbetis,atq; omnes prouincias euertatis:id prouidete:ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus,atq; anguſtijs uti ſolebat:authoritate ueſtra uiã patefaciatis illuſtrem,atque latam.nam ſi hoc probatis:& ſi hoc licere,pecu‐nias iſto nomine capi,iudicatis:certe hoc,quod adhuc nemo niſi improbiſſi‐mus fecit:poſthac nemo niſi ſtultiſſimus non faciet.improbi ſunt:qui pecu‐nias contra leges cogunt:ſtulti,qui quod licere iudicatũ eſt : prætermittunt. deinde Iudices uidete:quàm infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarũ

eripiendarū daturi.ſi ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos deniq;, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primum iniuriæ gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius: qui non ſit deferendus? & in quo primum æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim à uobis ſumma: ſed genus æſtimationis eſt comprobatum: neque hoc poteſtis iudicare: ternis denarijs ęſtimare licere. ubi enim ſemel ab annonæ ratione, & ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libidinem tranſlata eſt: non eſt iam in lege, atq; in officio: ſed in uoluntate hominum, atque audacia poſitus modus ęſtimandi. quapropter ſi uos ſemel in iudicando finem æquitatis, & legis tranſieritis: ſcitote uos nullum cæteris in æſtimando finem improbitati, & auaritiæ reliquiſſe. uidete igitur quàm multa ſimul à uobis poſtulentur. abſoluite eum: qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cæpiſſe. nō ſatis. ſunt alij quoq; complures: qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſi qui ſunt: ut uno iudicio quamplurimos impios liberetis. ne id quidem ſatis eſt. facite, ut cęteris poſthac idem liceat. licebit. at hoc parum eſt. permittite, ut liceat: quanti quiſq; uelit, tanti ęſtimet. ęſtimabit. uidetis iam profecto Iudices hac ęſtimatione à uobis comprobata, neque modum poſthac auaritię cuiuſquam, neque pœnam improbitatis futuram. quas ob res, quid agis Hortenſi? conſul es deſignatus, prouinciam ſortitus es: de ęſtimatione cum dices frumenti: ſic te audiemus: quaſi id quod ab iſto recte factum eſſe defendes: te facturum profiteare: & quaſi quod iſti licitum eſſe dices: uehementer cupias tibi licere. atqui ſi id licebit. nihil eſt, quod putetis quenquam poſthac commiſſurum: ut de pecunijs repetundis condemnari poſſit. quantam enim quiſque concupierit pecuniam: tantam licebit per cellę nomen æſtimationis magnitudine conſequatur. at enim eſt quiddam: quod etiam ſi palàm in defendendo non dicit Hortenſius: tamen ita dicit: ut uos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis: pertinere hoc ad commodum ſenatorium: pertinere ad utilitatem eorū, qui iudicent: qui in prouincijs cum poteſtate, aut cū legatione ſe futuros aliquando arbitrentur. præclaros uiros exiſtimas Iudices nos habere: quos alienis peccatis conceſſuros putes: quo facilius ipſos peccare liceat. ergo id uolumus Populum Ro. id prouincias, id ſocios, nationesq; exteras exiſtimare? ſi Senatores iudicent: hoc certe unum genus infinitæ pecunię per ſummam iniuriam cogendę nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt: quid poſſumus contra illum Prętorem dicere: qui quotidie templum tenet: qui Rempublicam ſiſtere negat poſſe: ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? quod ſi ille hoc unū agitare cœperit: eſſe aliquod genus cogendę pecunię, Senatorū commune; & iam propè conceſſum ordini: quo genere ab ſocijs maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur: neq; illud modo Senatorijs iudicijs reprehendi poſſe: idq; dum equeſter ordo iudicaret: nunquā eſſe commiſſum: quis obſtet? quis erit tā cupidus ueſtri? tam fautor ordinis? qui de transferēdis iudicijs poſſit recuſare? atque utinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modo humana, atque uſitata defendere. minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarum omnium, iudicaretis. negaret hic æſtimatione ſe uſum. uos id credidiſſe homini, non factum comprobaſſe uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum:

rum:

rum: à quo pecunia cellę nomine nõ ſit exacta. uellem etiã hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtã rationẽ pertinere, per Quęſtores rem frumentariã eſſe adminiſtratã. ne id quidẽ ei licet dicere: propterea quòd ipſius literę recitantur ad ciuitates de ternis denarijs miſſæ. quæ eſt igitur defenſio? feci quod arguis: coegi pecunias maximas cellę nomine. ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis, licebit. periculoſum prouincijs, genus iniurię confirmari iudicio. pernicioſum noſtro ordini, populũ Ro. exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur: leges in iudicando religioſe defendere. Atq; iſto Prętore Iudices nõ ſolũ ęſtimandi frumenti modus nõ fuit, ſed ne imperandi quidẽ. neq; enim id quod debebatur: ſed quantum commodũ fuit: imperauit. ſummã faciã uobis ex publicis literis, & teſtimonijs ciuitatũ frumenti in cellã imperati. reperietis quinquies tanto Iudices amplius iſtum, quàm quantũ ei in cellam ſumere licitũ ſit: ciuitatibus imperaſſe. quid ad hanc impudentiã addi poteſt? ſi & ęſtimauit tanti: ut homines ferre non poſſent? & tanto plus quã erat ei conceſſum legibus, imperauit? quapropter cognita tota re frumentaria Iudices: iam facillime perſpicere poteſtis, amiſſam eſſe Populo Ro. Siciliam fructuoſiſſimã, atq; opportuniſſimam prouinciã: niſi eam uos iſtius damnatione recuperatis. quid eſt enim Sicilia? ſi ei agri cultionẽ ſuſtuleris? & ſi aratorũ numerũ, ac nomen extinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui? quod non ad miſeros aratores iſto Prętore per ſummã iniuriã, ignominiamq; peruenerit? quibus, cũ Decumas dare deberent: uix ipſis Decumę relictę ſunt: cũ pecunia deberetur: ſoluta non eſt: cũ optima ęſtimatione Senatus frumentũ eos in cellã dare uoluiſſet: etiam inſtrumenta agrorũ uendere coacti ſunt. dixi iam antea Iudices: ut has omnes iniurias tollatis: tamẽ ipſam rationẽ arandi ſpe magis, & iucunditate quadã, quàm fructu, atq; emolumento teneri. etenim ad incertũ caſum, & euentũ, certus quot annis labor, & certus ſumptus impenditur. annona porrò preciũ: niſi in calamitate fructuũ, nõ habet. ſi autẽ ubertas in percipiendis fructibus fuit: conſequitur uilitas in uendendis: ut, aut male uendendũ intelligas: ſi proceſſit: aut male percæptos fructus: ſi recte licet uendere. totę autẽ res ruſticę eiuſmodi ſunt: ut eas nõ ratio, neq; labor, ſed res incertiſſimę uenti, tempeſtatesq; moderentur. hinc cũ unę decumę lege, & conditione trahantur: alterę nouis inſtitutis, propter annonæ rationẽ imperentur: ematur pręterea frumentũ quotannis publice: poſtremo etiã in cellam magiſtratibus, & legatis imperetur: quid, aut quantũ pręterea eſt? quod aut liberũ poſſit habere ille arator, ac dominus in poteſtate, ſuorũ fructuũ? aut in ipſis fructibus ſolutũ? quòd ſi hęc feruntur omnia: ſi uobis potius, ac Po. Ro. quàm ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore deſeruiunt: etiã ne hæc noua debent edicta, & imperia Prętorũ, & Apronij dominationẽ, & Veneriorũ ſeruorũ furta, rapinasq; perferre? etiã ne frumentũ pro empto gratis dare? etiã ne in cellam, cũ cupiant gratis dare ultro, pecuniã grandem dare? etiã ne hęc tot detrimenta, atq; damna cũ maximis iniurijs, contumelijsq; perferre? itaq; hęc Iudices, quæ pati nullo modo potuerunt: non pertulerunt. arationes tota Sicilia deſertas, atq; à dominis relictas eſſe cognoſcitis: neq; quicquã aliud agitur hoc iudicio, niſi ut antiquiſſimi ſocij, fideliſſimiq; Siculi, coloni Po. Ro. atq; aratores: ueſtra ſeueritate, & diligẽtia, me duce, atq; authore in agros, atq; in ſedes ſuas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VI.

ORATIO IX.

VENIO nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat: ſtudium: ut amici eius: morbū, & inſaniam: ut Siculi, latrocinium. ego quo nomine appellem: neſcio. rem uobis proponam: uos eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum prius cognoſcite Iudices: deinde fortaſſe non magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuiſſe: nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe: aut quicquam ex auro, aut ebore factum, ſignum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullā picturam, neque in tabulis, neque textilem fuiſſe: quin quæſierit: inſpexerit: quod placitum ſit: abſtulerit. magnū uideor dicere. attendite etiam quemadmodum dicam. nō enim uerbi, neq; criminis cauſa augendi complector omnia: cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe: latine me ſcitote, non accuſatorie loqui. etiam planius: nihil in ædibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem Romanum, nihil denique iſtum, quod oculos, animumq; accenderit: neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri, tota in Sicilia reliquiſſe. unde igitur potius incipiam? quàm ab ea ciuitate, quę tibi una in amore, atqu in delicijs fuit? aut ex quo potius numero? quàm ex ipſis laudatoribus tuis? facilius enī perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt: qui accuſant: qui perſequuntur: cū apud tuos Mamertinos inueniare improbiſſima ratione eſſe prædatus. C. Heius eſt Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. huius domus eſt uel optima Meſſanę, notiſſima quidē certe, & noſtris hominibus apertiſſima. maximeq; perhoſpitalis. ea domus ante aduentū iſtius ſic ornata fuit: ut urbi quoq; eſſet ornamento. nam ipſa Meſſana, quæ ſitu, mœnibus, portuq; ornata ſit: ab his rebus, quibus iſte delectatur: ſanè uacua, atque nuda eſt. erat apud Heiū ſacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquum: in quo ſigna pulcherrima quatuor ſummo artificio, ſumma nobilitate: quæ non modo iſtum hominem ingenioſum, atque intelligentem: uerum etiam quemuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat: delectare poſſent: unum Cupidinis marmoreū, Praxitelis (nimirum dici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina) idem opinor artifex eiuſdēmodi Cupidinē fecit illum: qui eſt Theſpijs: propter quem Theſpiæ uiſuntur: nam alia uiſendi cauſa nulla eſt. itaque ille L. Mummius cum Theſpijs ea quæ ad ædem felicitatis ſunt, cęteraq; profana ex illo oppido ſigna tolleret: hunc marmoreū Cupidinem, quòd erat conſecratus: non attigit. uerū ut ad illud ſacrarium redeam: ſignū

erat hoc, quod dico Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur eſſe Myronis, ut opinor: cæteræ item ante hoſce deos erant tabulæ: quæ cuiuis ſacrarij religionem ſignificare poſſent: erant ænea præterea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atq; ueſtitu: quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Atheníenſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur. ſed earum artificem quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſque noſtrum uenerat, hæc uiſere ſolebat: omnibus hæc ad uiſendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius ædilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe: uſus eſt hoc Cupidine tam diu: dum forum dijs immortalibus, Populoq; Romano habuit ornatum: & cum eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus: ut illis benignis uſus eſt ad commodandum: ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. nuper homines nobiles eiuſmodi Iudices: &, quid dico nuper? immo uero modo, ac planè paulo ante, uidimus: qui forum, ac baſilicas non ſpolijs prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis hoſpitum, non furtis nocentium, ornarent: qui tamen ſigna, atque ornamenta ſua cuique reddebant: non ablata ex urbibus ſociorum quatridui cauſa per ſimulationem Ædilitatis, domum deinde, atque ad ſuas uillas auferebant. hæc omnia, quæ dixi, ſigna Iudices ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum inquam horum reliquit, neque aliud ullum tamen, præter unum peruetus ligneum, Bonam fortunam. ut opinor, eam iſte domi ſuæ habere noluit. Prò deum hominumq; fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ dico ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanam cum imperio uenit: quin uiderit. tot Prætores, tot Conſules in Sicilia, tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot homines cuiuſque modi, non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis, uiſus eſt: qui ex illo ſacrario quicquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres quod ubique erit pulcherrimum auferet? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletiſſimas, domus iſtius una capiet? idcirco nemo ſuperiorum attigit: ut iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit: ut C. Verres poſſet auferre? at non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facile illo ſacrario patrio continebatur: Heio ſe à maioribus relictum eſſe ſciebat. ad hæreditatem ſacrorum non quærebat meretricis hæredem. ſed quid ego tam uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar. emi inquit. O dij immortales præclaram defenſionem. mercatorem cum imperio, ac ſecuribus in prouinciam miſimus: qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas, coemeret: nihil cuiquam relinqueret. hæc enim mihi ad omnia defenſio patefieri uidetur: emiſſe. primum, ſi id, quod uis, tibi ego concedam: ut emeris: quoniam in toto hoc genere hac una defenſione uſurus es: quæro cuiuſmodi tu iudicia Romæ putaris eſſe? ſi tibi hoc quenquam conceſſurum putaſti? te in Prætura, ac imperio, tot res tam precioſas, omnes denique res, quæ alicuius precij fuerint: tota ex prouincia coemiſſe. uidete

maiorum diligentiam: qui nihil dum etiã iſtiuſmodi ſuſpicabantur: uerun-tamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterant: prouidebant. neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus: tam amen-tem fore putarunt: ut emeret argentum. dabatur enim de publico. ut ue-ſtem. præbebatur enim legibus. mancipium putauerunt. quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. ſanxerunt ne quis emeret mancipium: niſi in demortui locum. ſi quis Romæ eſſet demortuus? immo ſiquis ibi-dem. non enim te inſtruere domum tuam uoluerunt in prouincia: ſed il-lum uſum prouinciæ ſupplere. quæ fuit cauſa? cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hæc Iudices: quòd putabant ere-ptionem eſſe, non emptionem: cum uenditori ſuo arbitratu uendere non liceret. in prouincijs intelligebant, ſi is, qui eſſet cum imperio, ac poteſta-te: quod apud quenque eſſet, emere uellet: idq́ ei liceret: fore, uti quod quiſque uellet, ſiue eſſet uenale: ſiue non eſſet: quanti uellet, auferret. dicet aliquis: noli iſto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religio-nis rationem exquirere: concede ut impune emerit: modo ut bona ratione emerit: nihil ab inuito, nihil per iniuriam. ſic agam. ſi quid uenale habuit He ius: ſi id quanti æſtimabat: tanti uendidit: deſino quærere. cur emeres. quid igitur nobis faciundum eſt? num argumentis utendum in re eiuſmodi? quærendum eſt credo, Heius iſte num æs alienum habuerit? num auctio-nem fecerit? ſi fecit: num tanta difficultas eum rei nummariæ tenuerit? tan-ta egeſtas, tanta uis oppreſſerit? ut ſacrarium ſuum ſpoliaret? ut deos pa-trios uenderet? at hominem uideo auctionem feciſſe nullam: uendidiſſe præter fructus ſuos nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, ſed in ſuis nummis multos eſſe, ac ſemper fuiſſe. ſi hæc contra, ac dico eſſent om-nia: tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, ſacrarioq́ maiorum fuiſ-ſent: uenditurum non fuiſſe. quid ſi magnitudine pecuniæ perſuaſum eſt ei? ueriſimile non eſt: ut ille homo tam locuples, tam honeſtus, religio-ni ſuæ, monimentisq́ maiorum pecuniam anteponeret. ſunt iſta: uerun-tamen abducuntur homines nonnunquam etiam ab inſtitutis ſuis magni-tudine pecuniæ. uideamus quanta iſta pecunia fuit: quæ potuerit Heium hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate, & pie-tate, ab religione deducere. ita iuſſiſti opinor ipſum in tabulas referre: hæc omnia ſigna Praxitelis, Myronis, Polycleti HS VI mil. Verri uen-dita ſunt. Recita ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artifi-cum: quæ iſti ad cœlum ferunt, Verris æſtimatione ſic concidiſſe. Cupi-dinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum eſt: malo emere: quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu iſta permagno æſtimas? ego uero ad meam rationem, uſumq́ non æſtimo. ueruntamen à uobis ita arbitror ſpecta-ri oportere: quanti hæc eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum: æſtimentur: quanti uenire ſoleant: quanti hæc ipſa, ſi palàm libereq́ ue-nirent: uenire poſſent: denique ipſe Verres quanti æſtimet. nunquam enim ſi denarijs quadringentis Cupidinem illum putaſſet: commiſiſſet, ut pro-pter eum in ſermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueni-ret. quis ueſtrum igitur neſcit, quanti hæc æſtimentur? in auctione ſignum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid ſi

uelim

uelim nominare homines: qui aut non minoris,aut etiam pluris emerent: nonne poſſum? etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt æſtimationis.difficile eſt enim finem facere precio:niſi libidini feceris.uideo igitur Heium,neque uoluntate,neq; difficultate aliqua temporis, neq; magnitudine pecuniæ adductum eſſe:ut hæc ſigna uenderet:teque iſta ſimulatione emptionis,ui,metu,imperio,faſcibus,ab homine eo, quem unà cum cæteris ſocijs non ſolum poteſtati tuæ,ſed etiam fidei Populus Romanus commiſerat, eripuiſſe atque abſtuliſſe.quid mihi tam optandum Iudices poteſt eſſe in hoc crimine:quàm ut hæc eadem dicat ipſe Heius? nihil profecto. ſed ne difficilia optemus.Heius eſt Mamertinus, Mamertina ciuitas iſtum publice communi conſilio ſola laudat: omnibus iſte cæteris Siculis odio eſt:ab his ſolis amatur.eius autem legationis:quæ ad iſtum laudandum miſſa eſt: princeps eſt Heius.etenim eſt primus ciuitatis.ne forte, dũ publicis mandatis ſeruiat:de priuatis iniurijs reticeat.hæc cum ſcirem:& cogitarẽ: commiſi tamen me Iudices Heio:produxi eum prima actione:neq; id tamen ullo periculo feci.quid enim poterat Heius reſpondere:ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſigna illa domi ſuæ eſſe non apud Verrem? qui poterat quicquam eiuſmodi dicere? ut homo turpiſſimus eſſet: impudentiſſimeq; mentiretur: hoc diceret:illa ſe habuiſſe uenalia:eaq; ſeſe quanti uoluerit uendidiſſe. homo domi ſuæ nobiliſſimus,qui uos de religione ſua,ac dignitate uere exiſtimare maxime uellet:primo dixit ſe iſtũ publice laudare:quòd ſibi ita mandatũ eſſet: deinde neq; ſe habuiſſe illa uenalia:neq; ulla conditione,ſi utrum uellet:liceret:adduci unquam potuiſſe,ut uenderet illa: quæ in ſacrario fuiſſent à maioribus ſuis relicta, & tradita. quid ſedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ætnenſi, Agyrinenſi,cæteriſq; Siciliæ ciuitatibus circunueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circunuenit: tua inquam Meſſana tuorum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, prædarum, ac furtorum recæptrix.adeſt enim uir ampliſſimus eius ciuitatis, legatus huiuſce iudicij cauſa domo miſſus,princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat:id enim mandatum,atque imperatum eſt: tametſi rogatus de Cybea tenetis memoria quid reſponderit:ædificatam publicis operis publice coactis:eiq; ædificandæ publice Mamertinum Senatorem præfuiſſe.idem ad uos priuatim Iudices confugit:utitur hac lege, qua iudicium eſt communis & priuatæ rei ſociorum. tametſi lex eſt de pecunijs repetundis: ille ſe negat pecuniam repetere: quam ereptam non tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios repoſcit. ecqui pudor eſt? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitaſti apud Heium Meſſanæ: res illum diuinas apud eos deos in ſuo ſacrario propè quotidie facere uidiſti. non mouetur pecunia: denique quæ ornamenti cauſa fuerunt: non requirit: habe Canephoras: deorum ſimulachra reſtitue. quæ quia dixit:quia tempore dato moleſte apud uos ſocius, amicuſq; Populi Romani queſtus eſt:quia religioni ſuæ non modo in dijs patrijs repetundis,ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de legatis unum, illum ipſum, qui naui iſtius ædificandæ publice præfuit: qui à Senatu pe-

teret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amentiſſime quid putaſti? te impetraturū? quanti is à ciuibus ſuis fieret: quanti authoritas eius haberetur: ignorabas? uerum fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantam putas authoritatē laudationis eorum futuram: ſi in eum quem conſtet uerum pro teſtimonio dixiſſe: pœnam conſtituerent? tametſi quę eſt iſta laudatio? cum laudator interrogatus lędat neceſſe eſt. quid iſti laudatores tui, nonne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator: lęſit grauiſſime. producā cæteros: reticebunt, quę poterunt, libenter: dicent quę neceſſe erit, gratis. negent iſti onerariam nauem maximam ædificatam eſſe Meſſanæ? negent ſi poſſint. negent ei naui faciundæ Senatorem Mamertinum publice prȩfuiſſe? utinā negent. ſunt etiam cętera: quę modo integra reſeruare uolui: ut quamminimum ſit illis temporis ad meditandū, confirmandumq́ periurium. hæc tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines authoritate ſua ſubleuent: qui te neq debent adiuuare, ſi poſſint: neq poſſunt, ſi uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliasq́ impoſuiſti: quo in oppido multas familias totas in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitijsq́ feciſti. at publice commodaſti. non ſine magno quidem Reip. prouinciæq́ Siciliȩ detrimento. tritici modium LX millia empta Populo Romano dare debebant: & ſolebant. abs te ſolo remiſſum eſt. Reſpub. detrimentum fecit, quòd per te imperij ius una in ciuitate imminutum eſt. Siculi, quòd hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed tranſlatum in Centuripinos, & Haleſinos immunes populos: & hoc, plus impoſitum: quàm ferre poſſent. nauem imperare ex fœdere debuiſti. remiſiſti in triennium. militem nullum unquā popoſciſti per tot annos. feciſti item uti prædones ſolent: qui cum communes hoſtes ſint omnium: tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos: quibus non modo parcant: uerum etiam præda quos augeant: & eos maxime, qui habēt oppidum opportuno loco: quo ſæpe adeundum ſit nauibus, nonnunquam etiam neceſſario. Phaſelis illa, quam cæpit P. Seruilius, non fuerat urbs ante Cilicum, atq prædonum: Lycij illam Græci homines incolebant. ſed quòd erat eiuſmodi loco, atq ita proiecta in altū: ut & exeuntes è Cilicia prędones ſæpe ad eam neceſſario deuenirent: & cum ex hiſce ſe locis reciperent: eodē deferrentur: aſciuerunt illud ſibi oppidū piratæ, primo commercio: deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiā erat inimica improborū. quę C. Catonis illius: qui Conſul fuit: impedimenta retinuit. at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimiq́. qui tamen, cū Conſul fuiſſet: condemnatus eſt. ita C. Cato duorū hominum clariſſimorū nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius: quo damnato, tum cum ſeuera iudicia fiebant: HS XVIII millibus lis æſtimata eſt. huic Mamertini irati non fuerunt: qui maiorem ſumptū, quàm quanti Catonis lis æſtimata eſt, in Timarchidis prandium ſæpe fecerunt. uerum hæc ciuitas iſti prædoni, ac piratæ Sicilienſi Phaſelis fuit. huc omnia undiq deportabantur: apud iſtos relinquebantur: quod celari oportuerat: habebant ſepoſitū, ac reconditū: per iſtos, quæ uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportanda curabat: nauem deniq́ maximam, quam onuſtam furtis in Italiā mitteret: apud iſtos faciendam, ædificandamq́ curauit. pro hiſce rebus, uacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militię, rerum deniq omnium. per trienniū ſoli non modo

in Sicilia,

in Sicilia,uerũ,ut opinio mea fert:his quidẽ in temporibus in omni orbe ter rarum,uacui,expertes,ſoluti,ac liberi fuerunt ab omni ſumptu,moleſtia, mu nere.hinc illa Verrea nata ſunt.hinc in conuiuium Sextum Cominium pro trahi iuſſit:in quem ſcyphum de manu iacere conatus eſt:quẽ obtorta gula de conuiuio in uincula,atque in tenebras abripi iuſſit.hinc illa crux:in quam ciuem Ro.iſte multis inſpectantibus ſuſtulit:quam non auſus eſt uſquã de figere,niſi apud eos: quibus cum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communi caſſet.laudatum etiam uos quenquam uenire audetis? qua authoritate? utrũ quam apud Senatorium ordinem? an quam apud Populum Ro.habere de betis? ecquæ ciuitas eſt? non modo in prouincijs noſtris,uerum in ultimis na tionibus,aut tam potens,aut tam libera,aut etiam tam immanis,ac barbara? re denique ecquis eſt? qui Senatorem Populi Ro.tecto,ac domo non inui tet? qui honos non homini ſolum habetur, ſed primum Populo Romano, cuius beneficio nos in hunc ordinẽ uenimus:deinde ordinis authoritati: quę niſi grauis erit apud ſocios atq; exteras nationes,ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice non inuitauerunt.me cum dico:leue eſt. Se natorem Populi Ro.ſi non inuitauerunt:honorem debitũ detraxerunt non homini,ſed ordini.nam ipſi Tullio patebat domus locupletiſſima,& ampliſ ſima Cn.Pompei Baſiliſci:quo,etiam ſi eſſet inuitatus à uobis:tamen diuer tiſſet.erat etiam,Percenniorum, qui nunc item Pompei ſunt, domus hone ſtiſſima:qua L.frater meus,ſumma illorum uoluntate diuertit.Senator Po puli Ro.quod in uobis fuit,in ueſtro oppido iacuit,& pernoctauit in publi co.nulla hoc alia ciuitas unquam commiſit.amicum enim noſtrum in iudiciũ uocabas.tu quid ego priuatim negocij gerã,interpretabere,in minuendo ho nore Senatorio? uerum hæc tum queremur:ſi quid de uobis per eum ordinẽ agetur:qui ordo à uobis adhuc ſolis contemptus eſt. in Populi Ro.quidem conſpectum,quo ore uos commiſiſtis? nec prius illam crucẽ,quæ etiam num ciuis Ro.ſanguine redundat:quæ fixa eſt ad portum,urbemq; ueſtrã, reuel liſtis:neque in profundũ abieciſtis:locumq; illum omnem expiaſtis: quàm Romam,atq; in horum conuentũ adiretis? in Mamertinorũ ſolo fœderato, atq; pacato monumentũ iſtius crudelitatis conſtitutũ eſt.ueſtra ne urbs ele cta eſt? ad quam cũ adirent ex Italia:crucem ciuis Ro.prius, quàm quenquã amicum uiderent Populi Ro.quam uos Rheginis, quorũ ciuitati inuidetis: item incolis ueſtris,ciuibus Ro. oſtendere ſoletis: quominus ſibi arrogent: minusq; uos deſpiciant:cũ uideant ius ciuitatis,illo ſupplicio eſſe mactatũ. Verum hæc emiſſe te dicis.quid illa Attalica, tota Sicilia nominata,ab eodẽ Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodẽ modo, ut ſigna. quid enim actũ eſt? an literis peperciſti? uerum hominem amentẽ hoc fugit.minus clarũ putauit fore,quod de armario,quàm quod de ſacrario eſſet ablatũ.at quomo do abſtulit? nõ poſſum dicere planius:q̃ ipſe apud uos dixit Heius.cũ quęſiſ ſem:nunquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrẽ? reſpondit iſtũ ad ſe miſiſſe:ut ſibi mitteret Agrigentũ peripetaſmata.quęſiui an miſiſſet? reſpon dit id quod neceſſe erat:ſcilicet dicto audientẽ fuiſſe Prętoris:miſiſſe.rogaui perueniſſent ne Agrigentũ? dixit,perueniſſe.quemadmodũ reuertiſſent? ne gauit adhuc reuertiſſe.riſus populi,atq; admurmuratio omniũ facta eſt. hic tibi in mentẽ non uenit:iubere ut hęc quoq; referret HS D ſe tibi uendidiſſe

metuiſti ne æs alienũ tibi creſceret: ſi HS VI millibus D tibi conſtarent ea: quæ tu facile poſſes uendere HS CC millibus. fuit tanti mihi crede: habe- res quod defenderes: nemo quæreret quanti illa res eſſet: ſi modo te poſſes docere emiſſe: facile cui uelles tuam cauſam, & factũ probares. nunc de peri- petaſmatis quemadmodum te expedias, nõ habes. quid? à Philarcho Centu ripino homine locuplete, ac nobili phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuiſſe dicuntur: utrum tandem abſtuliſti? an emiſti? Siciliȩ qui- dem cum eſſem, ſic à Centuripinis: ſic à cæteris audiebam: non enim parũ res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebant: quàm alias item nobiles, ab Ariſto Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim ſi Philarchus uendidiſſet: non ei, poſtea quàm reus fa- ctus es: redditurum te promiſiſſes. quod quia uidiſti plures ſcire: cogitaſti ſi ei reddidiſſes: te minus inuidiȩ habiturum: rem nihilo minus teſtatam futu- ram: non reddidiſti. dixit Philarchus pro teſtimonio: ſe, quòd noſſet tuum iſtum morbum, ut amici tui appellant, ſtudium: cupiſſe te celare de phaleris: cum abs te appellatus eſſet: negaſſe habere ſeſe: apud alium quoque eas ha- buiſſe depoſitas: nequa inuenirentur: tuam tantam fuiſſe ſagacitatem: ut eas per illum ipſum inſpiceres, ubi erant depoſitæ: tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe: ita ab ſe inuito ablatas phaleras gratis. iam ut hæc omnia repe- rire, ac perſcrutari ſolitus ſit Iudices, eſt operȩpreciũ cognoſcere. Cybi- ratæ ſunt fratres quidam Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera ſolitum eſſe: alterum eſſe pictorem. hoſce opinor Cybirȩ, cum in ſuſpitionẽ ueniſſent ſuis ciuibus, fanum expilaſſe Apollinis: ueritos pœ- nam iudicij, ac legis, domo profugiſſe. quòd Verrem artificij ſui cupidũ co- gnouerant, tum cum iſte, id quod ex teſtibus didiciſtis: Cybiram cum inani bus ſyngraphis uenerat: domo profugientes ad eum ſe exules, cum iſte eſſet in Aſia: contulerunt. habuit ſecum eos ab illo tempore: & in legationis præ- dijs, atque furtis, multum illorum opera, conſilioq; uſus eſt. hi ſunt illi: qui- bus in tabulis retulit ſeſe Q. Tadius dediſſe iuſſu iſtius Græcis pictoribus. eos iam bene cognitos, & re probatos ſecum in Siciliam duxit. quo poſtea- quam uenerunt: mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odora- bantur omnia, & perueſtigabant: ut ubi quicquid eſſet: aliqua ratione inue- nirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per ſeruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant. quicquid illis placuerat: perdendum erat. nihil aliud optabant: quorum poſcebatur argentum: niſi ut Hieroni & Tlepolemo diſpliceret. uere mehercules hoc Iudices dicam. memini Pamphilum Lilybetanum hoſpitem meum, & amicum, nobilẽ ho- minem, mihi narrare: cum iſte ab ſeſe Hydriam Boeti manu factam, præcla- ro opere, & grandi pondere, per poteſtatẽ abſtuliſſet: ſe ſanè triſtem, & con turbatum domum reuertiſſe: quòd uas eiuſmodi, quod ſibi à matre, & ma- ioribus eſſet relictum: quo ſolitus eſſet uti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduen tum, à ſe eſſet ablatum. cũ ſederem, inquit, domi triſtis: accurrit Venerius: iubet me ſcyphos ſigillatos ad Prȩtorẽ ſtatim afferre. permotus ſum inquit: binos habebam: iubeo promi utroſq;: ne quid plus mali naſceretur: & mecũ ad Prȩtoris domum ferri. eò cum uenio: Prætor quieſcebat: fratres illi Cy- biratȩ inambulabant, qui ſimul ut me uiderunt: ubi ſunt Pamphyle inquiũt

ſcyphi?

ſcyphi? oſtendo triſtis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius eſſet precij: ſi etiam ſcyphi eſſent ablati. tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, iſti ne auferantur abs te? ne multa, HS M me inquit, dixi daturum. uocat interea Prætor: ſcyphos poſcit. tum illos cœpiſſe Prætori dicere: putaſſe ſe, id quod audiſſent: alicuius precij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negocium eſſe, non dignum: quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille idem ſibi uideri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert. & mehercules ego antea: tametſi hoc neſcio quid nugatorium ſciebam eſſe iſta intelligere: tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere: quem ſcirem nulla in re quicquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rem iſtos fratres Cybiratas fuiſſe: ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorum uteretur. at ita ſtudioſus eſt huius prȩclarȩ exiſtimationis: ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe: ut nuper (uidete hominis amentiam) poſteaquam eſt comperendinatus: cum iam pro damnato, mortuoq́ eſſet: ludis Circenſibus mane apud L. Siſennam uirum primarium, cum eſſent triclinia ſtrata: argentumq́ expoſitum in ædibus: cum pro dignitate L. Siſennæ domus eſſet plena hominum honeſtorum: acceſſerit ad argentum: contemplari unumquodq́ ocioſe, & conſiderare cœperit. mirari ſtultitiã alij: quòd in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpitionem augeret. alij amentiam: cui comperendinato, cum tam multi teſtes dixiſſent: quicquam illorum ueniret in mentem. pueri autem Siſennæ, credo qui audiuiſſent: quæ in iſtum teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deijcere: neque ab argento digitum diſcedere. eſt boni iudicis, paruis ex rebus coniecturã facere uniuſcuiuſq́, & cupiditatis, & incontinentiæ. qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu: quin L. Siſennæ argentum tractaret: & conſideraret: hunc in prouincia Prȩtorem quiſquã putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe? Verum uti Lilybæum, unde digreſſa eſt: oratio reuertatur. Diocles eſt Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata eſt: Popilius cognomine. ab hoc abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerant: abſtulit. dicat ſe emiſſe. etenim hic propter magnitudinem furti ſunt, ut opinor, literȩ factæ. iuſſit Timarchidem ȩſtimare argentũ, quomodo? quo qui unquam tenuiſſime, in donatione hiſtrionum æſtimauit. tametſi iamdudum erro: qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram: utrum emeris, & quomodo, & quanti emeris: quod uerbo tranſigere poſſum. ede mihi ſcriptum: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidq́, aut quanti emeris. quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poſcere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horũ annorum aliquod confeciſſe. compone hoc quod poſtulo de argento: de reliquo uidero. nec ſcriptũ habeo: nec poſſum edere. quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas hoſce Iudices facere poſſe? domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam ante Præturam: multa ad uillas tuas poſita: apud amicos multa depoſita: multa alijs data: atque donata: tabulȩ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia eſt: nihil cuiquam, quod ſuum dici uellet: relictum fingitur. improba defenſio: Prȩtorem omne id argentum coemiſſe: tamẽ id ipſum tabulis demonſtrari

non poteſt:ſi quas tabulas profers:in his, quid habeas, quomodo habeas, ſcriptũ non eſt:horum autem temporum,cum te plurimas res emiſſe dicas: tabulas omnino nullas proferas:nonne te,& prolatis,& nõ prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt? tu à M. Celio Equite Ro. lectiſſimo adoleſcente, quæ uoluiſti uaſa argentea Lilybæi abſtuliſti:tu P. Cacurij promptiſſimi hominis,& experientis,& in primis gratioſi,ſuppellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam, & pulcherrimam menſam citream à Q. Lutadio Diodoro,qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Ro.factus eſt:omnibus ſcientibus Lilybęi abſtuliſti.non tibi obijcio, quod hominem digniſſimum tuis moribus,Apollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A.Clodius uocatur:omni argento optime facto ſpoliaſti:ac depeculatus es. taceo.non enim putat ille ſibi iniuriam factam:propterea quod homini iam perdito,& collum in laqueum inſerenti,ſubueniſti:cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta, cum illo partitus es.gaudeo etiam ſi quid ab illo abſtuliſti:& abs te nihil rectius factum eſſe dico. à Liſone uero Lilybetano primo homine,apud quem diuerſatus es: Apollinis ſignum ablatum certe eſſe non oportuit.at dices te emiſſe.ſcio:HS M.ita opinor.ſcio inquam. proferã literas:& tamen id factum non oportuit. a pupillo Heio, cui Marcellus tutor eſt:à quo pecuniam grandem eripueras:Scaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta eſſe dicis? an confiteris erepta? ſed quid ego iſtius in eiuſmodi rebus mediocres iniurias colligo? quæ tantummodo in furtis iſtius, & damnis eorũ, à quibus auferebat:uerſata eſſe uideantur? accipite ſi uultis Iudices rem eiuſmodi,ut amentiam ſingularem,ut furorem iam,non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. Melitenſis Diodorus eſt:qui apud uos antea teſtimoniũ dixit.is Lilybæi multos iam annos habitat,homo & domo nobilis,& apud eos,quo ſe contulit:propter uirtutem ſplendidus,& gratioſus.de hoc Verri dicitur:habere eum perbona toreumata,in his pocula duo quędã, quæ Heraclia nominantur,Mentoris manu ſummo artificio facta.quod ubi iſte audiuit:ſic cupiditate inflammatus eſt,non ſolum inſpiciundi,uerum etiã auferendi:ut Diodorum ad ſe uocaret:ac poſceret.ille,qui illa non inuitus haberet:reſpondit ſe Lilybæi non habere:Melitæ apud quendam propinquũ ſuum reliquiſſe. tum iſte continuo mittit homines certos Melitã: ſcribit ad quoſdam Melitenſes:ut ea uaſa perquirant: rogat Diodorum: ut ad illum ſuum propinquum det literas.nihil ei longius uidebatur: quàm dum illud uideret argentũ.Diodorus homo frugi,ac diligens,qui ſua ſeruare uellet: propinquo ſuo ſcribit:ut ijs,qui à Verre ueniſſent:reſponderet:illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybæum. ipſe interea recedit. abeſſe ab domo pauliſper maluit:quàm pręſens illud optime factum argentũ amittere.quod ubi audiuit iſte,uſq; eo eſt commotus:ut ſine ulla dubitatione inſanire omnibus,ac furere uideretur:quia non potuerat argentum eripere. ipſe à Diodoro erepta ſibi uaſa optime facta dicebat:minitari abſenti Diodoro:uociferare palàm:lachrymas interdũ uix tenere.Eriphylam accępimus in fabulis ea cupiditate:ut,cum uidiſſet monile,ut opinor,ex auro,& gemmis:pulchritudine eius incenſa ſalutẽ uiri proderet. ſimilis iſtius cupiditas:hoc etiã acrior, atque inſanior:quòd illa cupiebat id,quod uiderat:huius libidines non ſolũ oculis,ſed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia

iubet.

iubet. ille ex Sicilia caſtra iam mouerat:& uaſa collegerat. homo,ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret:hanc excogitauit rationem : ſi hæc ratio potius,quàm amentia nominanda eſt.apponit de ſuis canibus quendam, qui dicat ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reum uelle facere.primo mirum omnibus uideri,Diodorum reum,hominem quietiſſimũ, ab omni non modo facinore,uerum etiam minimi errati ſuſpitione remotiſſimum.deinde eſſe perſpicuum:fieri omnia illa,propter argentũ.iſte non dubitat,iubere nomen deferri.& tum primũ opinor iſtum abſentis nomen recæpiſſe.reclamat Sicilia tota, propter cælati argenti cupiditatem,reos fieri rerum capitalium: neque ſolum præſentes reos fieri, ſed etiam abſentes.Diodorus Romæ ſordidatus circum patronos,atq; hoſpites curſare:rem omnibus narrare.literæ mittuntur iſti à patre uehementes:ab amicis itẽ,uideret quid ageret,de Diodoro quo progrederetur:rem claram eſſe,& inuidioſam : inſanire hominẽ: periturum hoc uno crimine:niſi cauiſſet.iſte etiam tum patrem, ſi non in parentis,at in hominum numero putabat:ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat:primus annus erat prouinciꝗ:non,ut in Sthenio,iam refertus pecunia. itaq; furor eius paululum non pudore, ſed metu,ac timore repreſſus eſt. condemnare Diodorum non audet:abſentem de reis eximit. Diodorus interea Prætore iſto propè triennium prouincia,domoq; caruit. cæteri non ſolum Siculi, ſed etiam ciues Ro. hoc ſtatuerant:quoniam iſte tantum cupiditate progrederetur:nihil eſſe quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paulo magis placeret:conſeruare,aut domi retinere poſſe.poſtea uero quàm intellexerũt: iſti uirum fortem,quem ſumme prouincia expectabat:Q. Arrium non ſuccedere:ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neq; tam reconditum poſſe habere: quod non iſtius cupiditati apertiſſimũ,promptiſſimumq; eſſet.tum iſte ab Equite Ro.ſplendido,& gratioſo Cn.Calidio,cuius filium ſciebat Senatorem Populi Ro.& Iudicem eſſe:equuleos argenteos nobiles,qui Q.Maximi fuerant:aufert.imprudens huc incidi Iudices.emit enim:non abſtulit.nollem dixiſſe.iactabit ſe:& in his equitabit equuleis.emi:pecuniã ſolui. credo, etiam tabulæ proferentur.eſt tanti.cedo tabulas.dilue ſanè crimen hoc Calidianum:dum ego tabulas aſpicere poſſim.ueruntamen quid erat,quòd Calidius Romæ quereretur:ſe cum tot annos in Sicilia negociaretur:abs te ſolo ita eſſe contemptum, ita deſpectum,ut etiam cum cæteris Siculis diſpoliaretur:ſi emeras? quid erat, quod confirmabat : ſe abs te argentum eſſe petiturum,ſi tibi ſua uoluntate uendiderat?tu porrò poſſes facere ut Cn. Calidio non redderes? preſertim cum is L.Siſenna defenſore tuo, tam familiariter uteretur?cum & cæteris familiaribus Siſennæ reddidiſſes? deniq; non opinor negaturum eſſe te,homini honeſto, ſed non gratioſiori quàm Cn. Calidius eſt: L.Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidiſſe.qui quidem cæterorum cauſam apud te difficilliorem fecit.nam cum te compluribus confirmaſſes redditurum:poſteaquam Cordius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe:finem reddendi feciſti:quòd intellexiſti te præda de manibus amiſſa,teſtimonium tamen effugere non poſſe.Cn. Calidio Equiti Ro. per omnes Prętores licuit argentum habere bene factum:licuit poſſe domeſticis copijs,cum magiſtratum, aut aliquem ſuperiorem inuitaſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn.Calidij cum imperio, ac poteſtate

fuerunt:nemo inuentus eſt tam amens:qui illud argentum tam præclarum, ac tam nobile eriperet:nemo tam audax?qui poſceret:nemo tam impudens: qui poſtularet,ut uenderet.ſuperbum eſt enim Iudices,& non ferendum:dicere Prætorem in prouincia homini honeſto,locupleti,ſplendido:uende mihi uaſa celata.hoc eſt enim dicere:non es dignus tu,qui habeas:quæ tam bene facta ſint: meæ dignitatis iſta ſunt. tu dignior Verres, quàm Calidius? qui,ut non conferam uitam, atque exiſtimationem tuam,cum illius: neque enim eſt conferenda:hoc ipſum conferam:quo tu te ſuperiorem fingis.quod HS LXXX millia diuiſoribus:ut Prætor renunciarere,dediſti.trecenta accuſatori:ne tibi odioſus eſſet. ea re contemnis Equeſtrem ordinem,ac deſpicis?ea re indignum tibi uiſum eſt:quicquam, quod tibi placeret: Calidium potius habere,quàm te? iactat ſe iamdudum de Calidio:narrat omnibus ſe emiſſe.num etiam de L.Papirio uiro primario,locuplete,honeſtoq́ Equite Ro.thuribulum emiſti?qui pro teſtimonio dixit:te,cum inſpiciendum poposciſſes:auulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis,in homine intelligentiam eſſe,non auaritiam:artificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio fuit hac abſtinentia:tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus: quæcunque in Sicilia fuerunt:incredibile eſt autē quàm multa,& quàm præclara fuerint. credo tum,cum Sicilia florebat opibus,& copijs:magna artificia fuiſſe in ea inſula.nam domus erat ante iſtum Prætorem nulla paulo locupletior:qua in domo hæc non eſſent:etiam ſi præterea nihil eſſet argenti:patella grandis,cum ſigillis ac ſimulachris deorū,patera,qua mulieres ad res diuinas uterentur:thuribulum.hæc autem omnia antiquo opere,& ſummo artificio facta:ut hoc liceret ſuſpicari:fuiſſe aliquando apud Siculos peræqua proportione cętera:ſed quibus multa fortuna ademiſſet:tamen apud eos remanſiſſe ea,quæ religio retinuiſſet.dixi Iudices,multa fuiſſe ferè apud Siculos omnes:ego idem confirmo,nunc ne unum quidē eſſe.quid hoc eſt?quod monſtrū?quod prodigium in prouinciā miſimus? nónne uobis id egiſſe uidetur?ut nō unius libidinē,non ſuos oculos,ſed omnium auariſſimorū inſanias,cū Romam reuertiſſet:expleret?qui ſimulatq́ in oppidum quoppiā uenerat:īmittebantur illi continuo Cybiratici canes:qui īueſtigabant,& perſcrutabantur omnia.ſi quod erat grande uas,& maius opus inuentū:lęti auferebant.ſi minus eiuſmodi quippiā uenari poterant:illa quidē certe pro lepuſculis capiebantur:patellę,pateræ,thuribula.hic quos putatis fletus mulierum? quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus?quæ forſitan uobis paruæ eſſe uideantur. ſed magnum & acerbum dolorem commouent, mulierculis preſertim:cum eripiuntur è manibus ea:quibus ad res diuinas uti conſueuerunt:quæ à ſuis accæperunt:quæ in familia ſemper fuerunt. Hic nolite expectare dum ego hoc crimen agam hoſtiatim:ab Æſchilo Tindaritano iſtum pateram abſtuliſſe:à Thraſone item Tindaritano patellam: à Nymphodoro Agrigentino thuribulū.cum teſtes ex Sicilia dabo:quem uolet eligat:quē ego interrogem de patellis,pateris,thuribulis:non modo oppidum nullum:ſed ne domus quidē paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur.qui cum in conuiuium ueniſſet:ſi quicquam celati aſpexerat:manum abſtinere Iudices non poterat.Cn.Pompeius eſt Philo:qui fuit Tindaritanus.is cœnā iſti dabat apud uillam in Tindaritano.fecit quod Siculi

non

non audebant.ille ciuis Ro. quòd erat:impunius id ſe facturum putauit. ap-poſuit patellam,in qua ſigilla erant egregia.iſte continuo ut uidit:non dubi-tauit illud inſigne penatiū,hoſpitaliumq́ deorum, ex hoſpitali menſa tolle-re.ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixeram : ſigillis auulſis reli-quum argentum ſine ulla auaritia reddidit.quid? Eupolemo Calactino ho-mini nobili,Lucullorum hoſpiti,ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cū L.Lucullo eſt:non idem fecit? cœnabat apud eum.argentum illi cęterum purū appoſuerat:ne purus ipſe relinqueretur:duo pocula nō magna, uerun-tamē cum emblematis.hic quaſi feſtiuum acroama ne ſine corollario de con-uiuio diſcederet:ibidem conuiuis inſpectantibus emblemata auellenda cura-uit.neque ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor.neque opus eſt : nec fieri ullo modo poteſt.tantummodo uniuſcuiuſq́ de uaria improbitate gene ris indicia apud uos,& exempla profero.neq́ enim ita ſe geſſit in his rebus: tanquam rationem aliquando eſſet redditurus:ſed prorſus ita:quaſi aut reus nunquam eſſet futurus:aut quo plura abſtuliſſet:eo minore periculo in iudi cium eſſet uenturus. qui hæc,quæ dico iam,non occulte,non per amicos,atq́ interpretes,ſed palàm de loco ſuperiore ageret,pro imperio,& poteſtate.Ca tinam cum ueniſſet, oppidum locuples,honeſtum,copioſum:Dionyſiarchū ad ſe Pardiorum hoc eſt ſummum magiſtratum,uocari iubet. ei palàm im-perat:ut omne argentum,quod apud quenque eſſet Catinæ, conquirendum curaret:& ad ſe tranſferendum.Philarchum Centuripinū primarium homi nem genere,uirtute,pecunia,non hoc idem iuratū dicere audiſtis? ſibi iſtum negocium dediſſe:atque imperauiſſe:ut Centuripinis,in ciuitate totius Sici-liæ multo maxima,& locupletiſſima:omne argentum conquireret, & ad ſe comportari iuberet.Agyrio ſimiliter iſtius īperio uaſa Corinthia per Apol lodorum, quem teſtem audiſtis:Syracuſas deportata ſunt. illa uero optima quòd cum Haluntium ueniſſet Prætor laborioſus, & diligens:ipſe in op-pidum accedere noluit:quòd erat difficili aſcenſu,atque arduo: Artagathum Haluntinum,hominem non ſolum domi ſuæ, ſed tota Sicilia in primis nobi lem,uocari iuſſit.ei negocium dedit:ut quicquid Halunti eſſet argenti celati: aut ſi quid etiam Corinthiorum:ut omne ſtatim ad mare ex oppido depor-taretur.aſcendit in oppidum Artagathus:homo nobilis,qui à ſuis,& amari, & diligi uellet:ferebat grauiter, illam ſibi ab iſto prouinciā datam:nec quid faceret,habebat.pronunciat quid ſibi imperatum eſſet:iubet omnes profer-re,quæ haberent.metus erat ſummus.ipſe enim tyrannus non diſcedebat lon gius: Artagathū, & argentum in lectica cubans,ad mare infra oppidum ex-pectabat.quem concurſum factum in oppido putatis? quem clamorem? quē porrò fletum mulierum? qui uiderēt:equum Troianum introductum,urbē captā eſſe, dicerent.efferri ſine thecis uaſa:extorqueri alia de manibus mulie rum:effringi multorū fores:reuelli clauſtra.quid enim putatis? ſcuta ſiquan do conquiruntur à priuatis in bello,ac tumultu:tamen homines inuiti dant: etſi ad ſalutem communem dari ſentiunt:ne quem putetis ſine maximo dolo re argentum celatum domo:quod alter eriperet:protuliſſe.omnia deferun-tur.Cybiratæ fratres uocantur,pauca improbant.quæ probarant,ijs cruſtę, aut emblemata detrahuntur.ſic Haluntini excuſſis delitijs,cum argento pu-ro domum reuerterunt.quod unquam Iudices huiuſcemodi euerriculum in

illa prouincia fuit? auertere aliquid de publico quam obſcuriſſime per magiſtratum ſolebant. etiam aliquid de priuato nonnunquã occulte auferebant. & illi tamẽ condemnabantur. & ſi quęritis ut egomet mihi detrahã: illos ego accuſatores puto fuiſſe: qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquod leuiter preſſo ueſtigio, perſequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto uolutatum totius corporis ueſtigijs inuenimus? permagnũ eſt in eum dicere aliquid? qui præteriens, lectica pauliſper depoſita, non per præſtigia, ſed palàm per poteſtatem: uno imperio hoſtiatim totum oppidum compilarit. attamen ut poſſit ſe dicere emiſſe. Artagatho imperat: ut aliquid illis, quorum argentum fuerat: nummorum dicis * cauſa daret. inuenit Artagathus paucos qui uellent accipere, his dedit. eos nummos tamen iſte Artagatho non reddidit. uoluit Romæ petere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit: ſicut ipſum dicere audiſtis. atque hac tota de re audiſtis Artagathi, & Lentuli teſtimonium. & ne forte hominem exiſtimetis hanc tantam uim emblematum ſine cauſa coaceruare uoluiſſe: uidete quanti uos, quanti exiſtimationem Populi Romani, quanti leges, & iudicia, quanti teſtes Siculos, negociatoresq́ꝫ fecerit. poſteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum: ut ne unum quidem cuiquam reliquiſſet: inſtituit officinam Syracuſis. in regiam maximã, palàm artifices omnes, celatores, ac uaſcularios conuocari iubet: & ipſe ſuos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinẽ. menſes octo continuos opus his non defuit: cum uas nullum fieret niſi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ uellerat: ita ſcite in aureis poculis illigabat: ita apte in ſcyphis aureis includebat: ut ea ad illam rem nata eſſe diceres. ipſe tamen Prætor, qui ſua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe: in hac officina maiorem partem diei cũ tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. hæc ego Iudices non auderem proferre, ni uererer ne forte plura de iſto ab alijs in ſermone, quàm à me in iudicio audiſſe uos diceretis. quis enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis, qui de iſtius pallio, tunica pulla, non audierit? quẽ uoles de conuentu Syracuſanorũ uirum bonum nominato. producam. nemo erit quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. O tempora: O mores. nihil nimiũ uetus proferam. ſunt ueſtrũ Iudices quammulti, qui L. Piſonẽ cognouerunt, huius L. Piſonis, qui Prætor fuit: patrem. is cum eſſet in Hiſpania Prætor: qua in prouincia occiſus eſt: neſcio quo pacto dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus eſt, & comminutus. cum uellet ſibi annulum facere: aurificem iuſſit uocari in foro, ad ſellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurum. hominem in foro ſellam iubet ponere, & facere annulum omnibus preſentibus. nimium fortaſſe dicet aliquis, hunc diligentem. hactenus reprehendat, ſi quis uolet: nihil amplius. uerum fuit ei concedendũ: filius enim L. Piſonis erat eius: qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum eſt nunc de Verre me dicere: cũ de Piſone frugi dixerim. ueruntamen quantum interſit: uidete. iſte cum aliquot abacorum faceret uaſa aurea, non laborauit: quin non modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniã ſcire uoluit: unde Prætori annulus fieret. nimirum ut hic nomen ſuum comprobauit: ſic ille cognomen. nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter attingere, ut

re, ut

re. ut hoc modo me commonuit Piſonis annulus: quod totum effluxerat. Quammultis iſtum putatis hominibus honeſtis, de digitis annulos aureos abſtuliſſe? nunquam dubitauit: quotieſcunque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam, ſed tam claram: ut ipſum negaturum non arbitrer. cum Valentio eius interpreti epiſtola Agrigenti allata eſſet: caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit unde eſſet epiſtola: reſpondit Agrigento. iſte literas ad quos ſolebat, miſit: ut is annulus ad ſe primo quoque tempore afferretur. ita literis iſtius patrifamilias L. Titio cuidam, ciui Romano annulus de digito detractus eſt. illa uero eius cupiditas incredibilis eſt. nam ut in ſingula conclauia, quæ iſte non modo Romæ, ſed omnibus in uillis habet: tricenos lectos optime ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret: nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit: ubi iſte non textrinam inſtituerit. Mulier eſt Segeſtana perdiues, & nobilis Lamia nomine. per triennium iſti plena domo telarum, ſtragulam ueſtem confecit, nihil non conchilio tinctum. Attalus homo pecunioſus nec uulgo Lilybæi: Chritolaus Ennæ: Syracuſis Æſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus: Pelori Archonides, Megiſtus. uox me citius defecerit quàm nomina. ipſe dabat purpuram tantum: amici operas: credo. iam enim non libet omnia criminari. quaſi uero hoc mihi non ſatis ſit ad crimen: habuiſſe tam multum, quod daret: uoluiſſe deportare tam multa: hoc denique quod concedit: amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. iam uero lectos æratos, & candelabra ænea: num cui præter iſtum Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? emebat credo. ſed tantum uos certiores Iudices facio: quid iſte in prouincia Prætor egerit: ne cui forte nimium negligens fuiſſe uideatur: neque ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe & ornaſſe. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem: ſed ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati: exiſtimatio, atque authoritas nominis Populi Romani imminuta: hoſpitium ſpoliatum, ac proditum: abalienati ſcelere iſtius à nobis omnes reges amiciſſimi, nationesq́: quæ in eorum regno, ac ditione ſunt. nam reges Syriæ regis Antiochi filios pueros ſcitis Romæ nuper fuiſſe: qui uenerant non propter Syriæ regnum. nam id ſine controuerſia obtinebant: ut à patre, & à maioribus accæperant. ſed regnum Ægypti ad ſe, & ad Selinem matrem ſuam pertinere arbitrabantur. hi poſtquam temporibus Populi Romani excluſi, per Senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur: iter per Siciliam facere uoluit. itaq́ iſto Prætore uenit Syracuſas. hic Verres hæreditatem ſibi ueniſſe arbitratus eſt: quòd in eius regnum, ac manus uenerat is: quem iſte, & audierat multa ſecum præclara habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis large hæc ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat: etiam

tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum Regem ad cœnam uocauit. exornat ample, magnificeq́ triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: nanque hæc aurea nondum fecerat. omnibus curat rebus inſtructum, & paratum ut ſit conuiuium. quid multa? Rex ita diſceſſit: ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam deinde ipſe Prætorem, exponit ſuas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de qua credo ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium dicere audiſtis. iſte unumquodque uas in manus ſumere: laudare: mirari. Rex gaudere Prætori Populi Romani ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaquam inde diſceſſum eſt: cogitare iſte nihil aliud, quàm id quod ipſa res declarauit: niſi quemadmodum Regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq́ dimitteret. mittit rogatum uaſa ea: quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis celatoribus uelle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet: ſine ulla ſuſpitione, libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum: uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quoque ei mittitur. nunc reliquum Iudices attendite: de quo & uos audiſtis: & Populus Romanus, non nunc primum audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatum eſt. Candelabrum è gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, Reges hi, quos dico, Romam cum attuliſſent: ut in Capitolio ponerent: quòd nondum etiam perfectum templum offenderant: neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt: ut & magnificentius uideretur: cum ſuo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur: & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret. ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare: ut, cum audiſſent ſimulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent: qui cum cæteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad iſtius aures neſcio quomodo. nam Rex id celatum uoluerat: non quo quicquam metueret: aut ſuſpicaretur: ſed ut ne multi illud ante perciperent oculis: quàm Populus Romanus. iſte petit à Rege: & cum pluribus uerbis rogat: uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe alijs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus qui animo, & puerili eſſet, & regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in Prætorium inuolutum quamoccultiſſime deferrent. quo poſteaquam attulerunt: inuolucriſq́ reiectis conſtituerunt: iſte clamare cœpit: dignam rem eſſe regno Syriæ: dignam regio munere: dignam Capitolio. etenim erat eo ſplendore: qui ex clariſſimis, & plurimis gemmis eſſe debebat: ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cum copia: ea magnitudine, ut intelligi poſſet: non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum

tum

tum eſſe factum. quod cum ſatis iam perſpexiſſe uideretur: tollere incipiunt: ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam, atque etiam conſiderare: nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere: & candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit rex ad iſtum: ſi ſibi uideatur: ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: rogat: ut reddat. os hominis, inſignemq́ impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quódque ex ipſo Rege audiſſet, in Capitolio eſſe ponendum: quod Ioui Optimo Maximo, quod Populo Romano ſeruari uideret: id ſibi ut donaret rogare, & uehementer petere cœpit. cum ille ſe, & religione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impediri diceret: quòd multæ nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime cœpit. ubi uidet eum nihilo magis minis, quàm precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere. ait ſe comperiſſe ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. Rex maximo conuentu Syracuſis, in foro, ne quis forte me in crimine obſcuro uerſari, atque affingere aliquid ſuſpitione hominum arbitretur: in foro inquam Syracuſis flens deos, hominesq́ conteſtans clamare cœpit: Candelabrum factum è gemmis: quod in Capitolium miſſurus eſſet: quod in templo clariſſimo, Populo Romano monimentum ſuæ ſocietatis, amicitiæq́ eſſe uoluiſſet: id ſibi C. Verrem abſtuliſſe. de cæteris operibus ex auro, & gemmis, quæ ſua penes illum eſſent: ſe non laborare. hoc ſibi eripi miſerum eſſe, & indignum: id etſi antea iam mente, & cogitatione ſua, fratriſq́ ſui conſecratum eſſet: tamen tum ſe in illo conuentu ciuium Romanorum, dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Optimo Maximo: teſtemq́ ipſum Iouem ſuæ uoluntatis, ac religionis adhibere. quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam poſſint ſuſtinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omnium noſtrum biennium ferè comitatu regio, atque ornatu fuiſſet: is cum amicus, & ſocius Populi Romani eſſet: amiciſſimo patre, auo, maioribus, antiquiſſimis, & clariſſimis Regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, præceps è prouincia Populi Romani exturbatus eſt. quemadmodum hoc accæpturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti? cum audierint à Prætore Populi Romani in prouincia uiolatum Regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium Populi Romani, atque amicum? nomen ueſtrum Populiq́ Romani odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris Iudices futurum: ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur: preſertim cum hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit: non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes, habent profecto in animo Capitolium ſic ornare: ut templi dignitas, imperijq́ noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint: interuerſo regali hoc dono,

grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis, Populoq; Romano ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur. ſin hoc uos, in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes: ut operam, curam, pecuniam, impendant in eas res: quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Q. Catule te appello. loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq; monimento. non Iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed propè inimici, atq; accuſatoris uim ſuſcipere debes. tuus eſt enim honos in illo templo Senatus Populiq; Romani beneficio, tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda: tibi hæc opera ſumenda eſt: ut Capitolium quomodo magnificentius eſt reſtitutum: ſic copioſius ornatum ſit: quàm fuit: ut illa flamma diuinitus extitiſſe uideatur: non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed quæ præclarius magnificentiusq; depoſceret. audiſti Q. Minutium Rufum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracuſis: ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum: ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omnes è conuentu Syracuſano qui ita dicant: ſeſe audientibus illud Ioui Optimo Maximo dicatum eſſe ab rege Antiocho, & conſecratum. ſi iudex non eſſes, & hæc ad te delata res eſſet: te potiſſimum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas: qui apud alium iudicem multo acrior: quàm ego ſum, actor, accuſatorq; eſſe deberes. uobis autem Iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ candelabrum Iouis Optimi Maximi è gemmis auroq; perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat: id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs conſtituetur: quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq; flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Chelidonis hæreditarijs ornamentis, Capitolij ornamenta ponentur? quid huic ſacri unquam fore: aut quid fuiſſe religioſi putatis: qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo auxilium petere more omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio: quod hominibus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præterea ab iſto deos tota Aſia, Græciaq; uiolatos: qui à Capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati homines de ſuis pecunijs ornant, ornaturiq; ſunt: id C. Verres ab regibus ornari non eſt paſſus. itaque hoc nefario ſcelere concæpto, nihil poſtea tota in Sicilia, neque ſacri, neque religioſi eſſe duxit. ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit: ut ab iſto non ſolum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt oppidum peruetus in Sicilia Iudices: quod ab Ænea fugiente à Troia, atque in hæc loca ueniente, conditum eſſe demonſtrant. itaq; Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate, atque amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum Populo Ro. coniunctos eſſe arbitrantur. hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis ſuo nomine, ac ſua ſponte bellaret, à Carthaginenſibus

ui captum

ui captum, atque deiectum eſt: omniaq́; quæ ornamento ibi eſſe poſſent, Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex ære ſimu lacrum Dianæ, tum ſumma, atque antiquiſſima præditum religione, tum ſingulari opera, artificioq́; perſectum. hoc tranſlatum Carthaginē locum tan tum, hominesq́; mutarat: religionem quidem priſtinam conſeruabat. nam propter eximiam pulchritudinem, etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſime colerent: uidebatur. aliquot ſeculis poſt, P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cæpit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam: ut & domeſticis præclariſſimæ uirtutis exemplis gaudeatis: & eo maiore odio dignā iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quòd diutiſſime, ſæpiſſimeq́; Siciliam uexatā à Carthaginenſibus nouerat: iubet omnia conquiri: ſibi pollicetur magnę curę fore: ut omnia ciuitatibus, quę cuiuſq́; fuiſſent: reſtituerentur. tum illa quę quondā fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita. tum alia Gelenſibus, alia Agrigentinis. in quibus, etiam ille nobilis Taurus, quem crudeliſſimus omnium Tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur: quo uiuos ſupplicij cauſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem Taurū Scipio cum redderet Agrigentinis: dixiſſe dicitur, ęquum eſſe illos cogitare: utrum eſſet Siculis utilius: ſuis ne ſeruire: an Populo Ro. obtemperare: cum idē monimentum, & domeſticæ crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis haberent. illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua dicimus: redditur. reportatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuiū, & lætitia reponitur. hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in baſi: in qua grandibus literis P. Africani nomen erat inciſum: cumq́; Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptū. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cum quæſtor eſſem: nihil mihi ab illis eſt demonſtratū prius. erat admodum amplū, & excelſum ſignum cum ſtola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atq́; habitus uirginalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. hęc cū iſte ſacrorum omniū hoſtis, religionumq́; prędo uidiſſet: quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet: ita flagrare cupiditate, atq́; amentia cœpit. imperat magiſtratibus iſte, ut eam demoliantur: & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere, id ſibi nefas eſſe: ſeq́; cum ſumma religione, tum ſummo metu legū, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis: tum minari: tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi interdum nomen Africani, donum Populi Romani illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere: quod Imperator clariſſimus, urbe hoſtium capta monimentum uictoriæ Populi Romani eſſe uoluiſſet. cum iſte nihilo remiſſius, atque etiam multo uehementius inſtaret quotidie: res agitur in Senatu: uehementer ab omnibus reclamatur. itaque illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea quicquid erat oneris in nautis remigibusq́; exigendis, in frumento imperando, Segeſtanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius, quàm ferre poſſent. præterea magiſtratus eorum euocabat: optimum, & nobiliſſimum quenque ad ſe accerſebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: ſigillatim unicuique calamitati fore ſe denunciabat: uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur. itaque aliquando multis malis, magnoq́;

metu uicti Segeſtani Prætoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu,& gemitu totius ciuitatis,multis cum lachrymis,& lamentatione uirorum,mulierumq́ omnium,ſimulacrum Dianæ tollendum locatur.uidete quanta religione fuerit.apud Segeſtanos repertum eſſe Iudices ſcitote neminem,neque liberum,neq; ſeruum,neq; ciuem,neq; peregrinum:qui illud ſignum auderet attingere.barbaros quoſdã Lilybæo ſcitote aduocatos eſſe operarios.hi denique illud,ignari totius negocij,ac religionis,mercede acceptа ſuſtulerunt.quod cum ex oppido exportaretur:quem conuentum mulierum factum eſſe arbitramini?quem fletum maiorum natu?quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant:cum illa eadem Diana Segeſtã Carthagine reuecta,uictoriam Populi Ro.reditu ſuo nunciaſſet. quàm diſſimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum Imperator Populi Ro. uir clariſſimus deos patrios reportabat Segeſtanis,ex urbe hoſtium Recuperatos. nũc ex urbe ſociorum Prætor eiuſdem populi turpiſſimus,atque impuriſſimus, eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat.quid hoc tota Sicilia eſt clarius? quàm omnes Segeſtanas matronas,& uirgines conueniſſe:cũ Diana exportaretur ex oppido?unxiſſe unguentis?compleſſe coronis,& floribus? thure odoribusq́ incenſis,uſq; ad agri fines proſecutas eſſe?hanc tu tantam religionem ſi tum,in imperio propter cupiditatem,atque audaciam non pertimeſcebas:ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq́ tuorum periculo perhorreſcis?quem tibi aut hominem,inuitis dijs immortalibus, aut uero deum tantis eorum religionibus uiolatis auxilio futurum putas?tibi illa Diana in pace,atq; in ocio religionem nullam attulit?quæ cum duas urbes,in quibus locata fuerat,captas incenſasq́ uidiſſet:bis ex duorum bellorum flamma, ferroq́ ſeruata eſt:quę Carthaginenſiũ uictoria loco mutato,religionem tamẽ non amiſit:P. Africani uirtute,religionẽ ſimul cũ loco recuperauit.quo quidẽ ſcelere ſuſcæpto,cũ inanis eſſet baſis:& in ea P. Africani nomen inciſum, res indigna,atq; intoleranda uidebatur omnibus:non ſolum religiones eſſe uiolatas:uerũ etiam P. Africani uiri fortiſſimi,rerũ geſtarum gloriã,memoriã uirtutis,monimenta uictorię C. Verrẽ ſuſtuliſſe.quod cũ iſti renunciaretur de baſi,ac literis:exiſtimauit homines in obliuionẽ totius negocij eſſe uẽturos:ſi etiam baſim tanquam indicem ſui ſceleris ſuſtuliſſet.itaq; tollendam iſtius imperio locauerunt.quæ uobis locatio ex publicis Segeſtanorũ literis priore actione recitata eſt. te nunc P. Scipio,te inquam lectiſſimũ,ornatiſſimumq́ adoleſcentem appello:abs te officium tuum debitum generi,& nomini requiro:& flagito.cur pro iſto,qui laudem honoremq́ familiæ ueſtræ depeculatus eſt:pugnas? cur eum defenſum eſſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? M. Tullius P. Africani monimenta requirit:P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit:defendit. cum mos à maioribus traditus ſit,ut monimenta maiorum ita ſuorum quiſq; defendat:ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat:tu iſti aderis?qui non obtruſit aliqua ex parte monimenta P. Scipionis:ſed funditus ſuſtulit:ac deleuit.quiſnã igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui?quis monimenta,atq; indicia uirtutis?ſi tu ea relinquis:ac deſeris?neq; ſolum ſpoliata illa patiere? ſed etiam eorum ſpoliatorem,uexatoremq́ defendes?adſunt Segeſtani clientes tui,ſocij Populi Ro,atque amici:certiorem te faciunt P. Africanum Car

thagine deleta ſimulacrum Dianæ maioribus ſuis reſtituiſſe:idq; apud Segeſtanos eius Imperatoris nomine poſitum, ac dedicatum fuiſſe: hoc Verrem demoliendum, & aſportandum,nomenq; omnino P. Scipionis delendum, tollendumq; curaſſe.orant te: atque obſecrant:ut ſibi religionem,generi tuo laudẽ,gloriamq; reſtituas:ut quod ex urbe hoſtium per P. Africanum recuperarint:id per te ex prædonis domo conſeruare poſſint. quid aut his reſpondere honeſte potes?aut illi facere, niſi ut te,ac fidem tuam implorent?adſunt:& implorant.potes domeſticę laudis amplitudinem Scipio tueri. potes. omnia in te ſunt:quæ aut fortuna hominibus,aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui:non alienam mihi laudem appeto:non eſt pudoris mei, P. Scipione florentiſſimo adoleſcente uiuo, & incolumi, me propugnatorẽ monimentorum P.Scipionis,defenſoremq; profiteri. quamobrem ſi ſuſcipis domeſticæ laudis patrocinium: me non ſolum ſilere de ueſtris monimentis oportebit:ſed etiam lætari,P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui:ut eius honos ab ijs,qui ex eadem familia ſint: defendatur: neq; ullum aduentitium requiratur auxilium.ſi iſtius amicitia te impediet: ſi hoc, quod abs te poſtulo minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: ſuccedã ego uicarius tuo munere:ſuſcipiã partes,quas alienas eſſe arbitrabar: ne iſta præclara nobilitas deſinat queri Populum Ro.hominibus nouis, atq; induſtrijs libenter honores mandare,ſemperq; mandaſſe.non eſt querendum in ea ciuitate,quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat:uirtutẽ plurimum poſſe.ſit apud alios imago P. Africani:ornẽtur alij mortui uirtute,ac nomine.talis ille uir fuit:ita de Populo Ro. meritus eſt:ut non uni familiæ, ſed uniuerſæ ciuitati commendatus eſſe debeat. eſt aliqua mea pars uirilis: quòd eius ciuitatis ſum,quam ille amplam,illuſtrem,claramq; reddidit. prę cipue quòd in his artibus pro mea parte uerſor:quarum ille princeps fuit, æquitate,induſtria,temperantia, defenſione miſerorum, odio improborũ: quæ cognatio ſtudiorum,& artium propemodũ non minus eſt coniuncta: quàm iſta,qua uos delectamini generis,& nominis.repeto abs te Verres monimentum P. Africani:cauſam Siculorum,quam ſuſcæpi,relinquo: iudiciũ de pecunijs repetundis,ne ſit hoc tempore:Segeſtanorum iniurię negligantur:baſis P. Africani reſtituatur:nomẽ inuictiſſimi Imperatoris incidatur: ſignum pulcherrimum Carthagine captum reponatur.hæc abs te non Siculorum defenſor,non tuus accuſator,non Segeſtani poſtulant:ſed is,qui laudem,gloriamq; P. Africani tuendam,conſeruandamq; ſuſcæpit.non uereor ne hoc officium meum P.Seruilio Iudici non probem:qui cum res maximas geſſerit:monimentaq; ſuarum rerum maxime conſtituat:atque in his elaboret:profecto uolet hæc non ſolum ſuis poſteris:uerum etiam omnibus uiris fortibus,& bonis ciuibus defendenda,non ſpolianda improbis tradere.non uereor ne tibi Q. Catule diſpliceat:cuius ampliſſimum in orbe terrarum,clariſſimumq; monimentum eſt:quamplurimos eſſe cuſtodes monimentorũ: & putare omnes bonos alienæ gloriæ defenſionem,ad officium ſuum pertinere.& quidem cæteris iſtius furtis,atq; flagitijs ita moueor:ut ea reprehendenda tantũ putem.hic uero tantum dolore afficior:ut nihil mihi indignius ferendũ uideatur. Verres Africani monimentis domum ſuam plenam ſtupri,plenam flagitij,plenam dedecoris,ornabit? Verres temperatiſſimi, ſan-

ctiſſimiq; uiri monimentum, Dianæ ſimulacrum uirginis, in ea domo collo-
cabit? in qua ſemper meretricum lenonumq; flagitia uerſantur? At hoc ſo
lum Africani monimentum uiolaſti? quid? à Tindaritanis non eiuſdem Sci
pionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij pulcherrime factum ſuſtuli-
ſti? at quemadmodum dij immortales? quàm audacter, quàm libidino-
ſe: quàm impudenter? audiſtis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homi-
nes honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui ſacris anniuerſa-
rijs apud eos, ac ſumma religione coleretur: quem P. Africanus Carthagi-
ne capta Tindaritanis non ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſo-
cietatisq; monimentum, atque indicium dediſſet: huius ui, ſcelere, imperioq;
eſſe ſublatum. qui ut primum in illud oppidum uenit: ſtatim tanquam ita fie
ri non ſolum oporteret: ſed etiam neceſſe eſſet: tanquam hoc Senatus man
daſſet, Populusq; Romanus iuſſiſſet: ita continuo ſignũ ut demolirentur, &
Meſſanam deportarent: imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum:
qui audiebant, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu per-
ſeueratũ. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis: ut de-
moliatur. cum recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo oppido profici-
ſcitur. Proagorus refert rem ad Senatum: uehementer undiq; reclamatur. ne
multa. iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit: quærit continuo de ſigno. re-
ſpondetur ei, Senatum non permittere: pœnam capitis conſtitutam: ſi iniuſ-
ſu Senatus quiſquã attigiſſet. ſimul religio commemoratur. tum iſte, quam
mihi religionem narras? quam pœnam? quem Senatum? uiuum te non relin
quam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad Senatũ
defert iſtius cupiditatem: minasq; demonſtrat. Senatus Sopatro reſponſum
nullum dat: ſed commotus, perturbatusq; diſcedit. ille Prætoris accerſitus
nuncio, rem demonſtrat: negat ullo modo fieri poſſe. atque hæc (nihil enim
prætermittendum de iſtius impudentia uidetur) agebantur in conuentu pa-
làm, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hyems ſumma: tempeſtas, ut ipſum So
patrum dicere audiſtis: perfrigida: imber maximus: cum iſte imperat licto-
ribus ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat: præcipitem in forum deij-
ciant: nudumq; conſtituant. uix erat hoc planè etiam imperatum: cum illum
ſpoliatũ, ſtipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabant: ut miſer, atq;
innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iſte cæderet
ſine cauſa ſocium Populi Ro. atque amicum? non uſque eo improbus: non
omnia ſunt in eo uno uitia: nunquam fuit crudelis. leuiter hominem clemen-
terq; accæpit. Equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ: ſicuti ferè
cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius
officia in illa ciuitate, totaq; prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea
Sopatrum hominem, tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu præditũ,
diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu ſit affectus uenire in mentem ne-
ceſſe eſt omnibus. cum eſſet uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neq;
tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat: donec Populus, atque uniuerſa
multitudo atrocitate rei, miſericordiaq; commota, Senatum clamore coe-
git: ut ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore: ut ipſi ſeſe
dij immortales ulciſcerentur: hominẽ interea perire innocentem non opor-
tere. tum frequens Senatus ad eum uenit, pollicetur ſignum. ita Sopater de

ſtatua

ſtatua C. Marcelli, cũ iam penè obriguiſſet: uix uiuus aufertur. non poſſum diſpoſite iſtum accuſare: ſi cupiam. opus eſt non ſolum ingenio, uerum etiã artificio quodam ſingulari. unum hoc crimen uidetur eſſe, & à me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura ſunt: ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim: neſcio. eſt pecuniarum captarum, quòd ſignum à ſocijs pecunię magnę ſuſtulit. eſt peculatus: quòd publice Populi Ro. ſignum, de præda hoſtium captum, poſitum Imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre. eſt maieſtatis: quòd imperij noſtri gloriæ, rerumq́ geſtarum monimenta euertere, atque aſportare auſus eſt. eſt ſceleris: quòd religiones maximas uiolauit. eſt crudelitatis: quòd in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atque amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicij genus excogitauit. illud uero quid ſit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, neſcio: quòd in C. Marcelli ſtatua. quid eſt hoc? patronus ne quòd erat? quid tum? quo id ſpectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitum ualere debebat? an ut hoc oſtenderes? contra uim tuam in patronis præſidij nihil eſſe? quis hoc non intelligeret: in improbi præſentis imperio maiorem eſſe uim: quàm in bonorum abſentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putaſti? itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni: Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. quam in te tantam uirtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es? ut conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ, tranſducere ad te: auferre à certiſſimis, antiquiſſimisq́ patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliæ, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant: ſupplicia quærebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an uero id quod accidit? nam Tindaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter Marcellos, altiore etiam baſi poni iuſſerat, deturbarunt: ſimulac ſucceſſum iſti audierunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum Iudicem: ut cuius ad ſtatuam Siculi te Prætore alligabantur: eius religioni te eundem uinctum, aſtrictumq́ dedamus. ac primo Iudices hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tindaritanos C. Marcello huic Æſernino uendidiſſe: atque hoc ſua cauſa etiam Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum. quod mihi nunquam uериſimile uiſum eſt: adoleſcentem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen ſuum iſti ad tranſlationem criminis commodaturum. ueruntamen ita res mihi tota præuiſa, atque præcauta eſt: uti ſi maxime eſſet inuentus: qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenq́ cuperet: tamen is proficere nihil poſſet: eos enim teſtes deduxi: & eas literas deportaui: ut de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. publicæ literæ ſunt: deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico: dicunt quanti: præfuiſſe huic negocio publice Legatũ Poleam. quid is? ubi eſt? præſto eſt: teſtis eſt. Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuam adſtrictus eſt. quid is? ubi eſt? teſtis eſt. uidiſtis hominẽ: & uerba eius audiſtis. demoliendum curauit Demetrius Gymnaſiarchus, quòd is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipſe pręſens: Ro

mæ, nuper iſtum eſſe pollicitum: ſeſe id ſignum legatis eſſe redditurum: ſi eius rei teſtificatio tolleretur: cautumq́ eſſet eos teſtimonium nõ eſſe dicturos. dixit hoc apud uos Zoſippus, & Hiſmenias homines nobiliſſimi, & principes Tindaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento? nonne eiuſdem P. Scipionis monimentum, ſignum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum: ex Æſculapij religioſiſſimo fano ſuſtuliſti? quod iſte Iudices cum clam feciſſet: cum ad ſuum ſcelus illud, furtumq́, nefarios quoſdam homines improbos duces, atq́ adiutores adhibuiſſet: uehementer commota ciuitas eſt. uno eodẽ tempore Agrigentini, beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum urbis, indiciũ uictoriæ, teſtimonium ſocietatis, requirebant. itaq́ ab illis, qui principes in ea ciuitate erant: pręcipitur, & negocium datur Quęſtoribus, & Ædilibus: ut noctu uigilias agerent ad ædes ſacras. etenim iſte Agrigenti: credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues Ro. uiri fortes, ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo oppido, coniunctiſſimo animo cum ipſis Agrigentinis uiuunt, ac negociantur: non audebat palàm tollere, aut poſcere, quæ placebant. Herculis templũ eſt apud Agrigentinos, non longe à foro, ſanè ſanctum apud illos, & religioſum. ibi eſt ex ęre ſimulacrum ipſius Herculis: quo non facile quicquã dixerim me uidiſſe pulchrius. tametſi nõ tam multum in iſtis rebus intelligo, quàm multa uidi. uſq́ eo Iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo ſit attritius: quòd in precibus, & gratulationibus non ſolum id uenerari, uerum etiam oſculari ſolent. ad hoc templum, cum eſſet iſte Agrigenti: duce Timarchide repente nocte intempeſta ſeruorum armatorum fit concurſus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq́ cuſtodibus tollitur. qui primo cum obſiſtere, ac defendere conarentur: male multati clauis, ac fuſtibus repelluntur. poſtea conuulſis repagulis, effractisq́ ualuis, demoliri ſignum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit: expugnari deos patrios, non hoſtiũ aduentu, neque repentino prædonũ impetu, ſed ex domo, atq́ cohorte Prætoria manum fugitiuorum inſtructam, armatamq́ ueniſſe. nemo Agrigenti, neque ætate tam affecta, neque uiribus tam infirmis fuit: qui non illa nocte eo nuncio excitatus, ſurrexerit: telumq́, quod cuiq́ ſors offerebat: arripuerit. itaq́ breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo ſigno permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte: cũ alij uectibus ſubiectis conarentur commouere: alij deligatum omnibus membris rapere ad ſe funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant ſeſe in fugam iſtius præclari Imperatoris nocturni milites. duo tamẽ ſigilla perparuula tollunt: ne omnino inanes ad iſtũ prędonem religionũ reuerterentur. nunquam tantũ mali eſt Siculis: quin aliquid facete, & commode dicant. uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum Verrem, quàm illum aprum Erymanthiũ referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea uiri fortes, & fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neque tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis: qui per Aſſorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius eſt in agro, propter

ipſam

ipſam uiam,qua Aſſoro itur Ennam.in eo Chryſæ eſt ſimulacrum præclare factum è marmore.id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionem non auſus eſt.Tlepolemo dat,Hieroniq́ negocium. illi noctu facta manu,armatiq́ ueniunt:fores ædis effringunt:æditui,cuſtodesq́ mature ſentiunt:ſignum,quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris concurrunt:eijcitur,fugaturq́ Tlepolemus: neque quicquam ex fano Chryſæ præter unum perparuulum ſignum ex ære,deſideratum eſt.Matris magnæ fanũ apud Enguinos eſt.iam enim mihi non modo breuiter de unoquoque dicendum eſt:ſed etiam prætereunda uidentur eſſe permulta:ut ad maiora iſtius,& illuſtriora in hoc genere furta,& ſcelera ueniamus.in hoc fano loricas,galeasq́ æneas,cælatas opere Corinthio,hydriasq́ grandes ſimili in genere,atque eadem arte perfectas,idem ille P.Scipio,uir omnibus rebus præcellentiſſimus poſuerat:& ſuum nomẽ inſcripſerat.quid iam de iſto plura dicam?aut querar?omnia illa Iudices abſtulit: nihil in religioſiſſimo fano,præter ueſtigia uiolatæ religionis, nomenq́ P. Scipionis reliquit.hoſtium ſpolia, monimenta Imperatorum, decora, atque ornamenta fanorum, poſthac his præclaris nominibus amiſſis, in inſtrumento,ac ſuppellectili C.Verris numerabuntur.tu uidelicet ſolus uaſis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta ſolertiſſime perſpicis? hæc Scipio ille non intelligebat,homo doctiſſimus,atque humaniſſimus?tu ſine ulla bona arte,ſine humanitate,ſine ingenio,ſine literis,intelligis:& iudicas?uide ne ille non ſolũ temperantia:ſed etiam intelligentia te,atq́ iſtos, qui ſe elegantes dici uolunt,uicerit.nam quia quàm pulchra eſſent intelligebat:idcirco exiſtimabat ea,non ad hominum luxuriem, ſed ad ornatum fanorum,atque oppidorum eſſe facta:ut poſteris noſtris monimenta religioſa eſſe uideantur.audite etiam ſingularem eius Iudices cupiditatem,audaciã, amentiam, in his preſertim ſacris polluendis:quæ non modo manibus attingi:ſed ne cogitatione quidẽ uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes,eadem religione qua Romæ,qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarum.in eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquũ: quod uiri,non modo cuiuſmodi eſſet:ſed ne eſſe quidem ſciebant. aditus enim in id ſacrarium nõ eſt uiris.ſacra per mulieres,ac uirgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clam iſtius ſerui, ex illo religioſiſſimo, atq́ antiquiſſimo fano ſuſtulerunt.poſtridie ſacerdotes Cereris,atque illius fani antiſtites,maiores natu, probatæ,ac nobiles mulieres,rem ad magiſtratus ſuos deferunt.omnibus acerbum,indignum,luctuoſum denique uidebatur.tum iſte permotus illa atrocitate negocij: ut ab ſe ſceleris iſtius ſuſpitio remoueretur:dat hoſpiti ſuo cuidam negocium:ut aliquem reperiret: quem ea feciſſe inſimularet: daretq́ operã ut is eo crimine damnaretur:ne ipſe eſſet in crimine.res non procraſtinatur.nam cum iſte Catinam profectus eſſet:ſerui cuiuſdã nomen defertur.is accuſatur: ficti teſtes in eum dantur:rem cunctus Senatus Catinenſiũ legibus iudicat.ſacerdotes uocantur:ex his quęritur ſecreto in curia,quid eſſet factum:quemadmodum arbitrarentur ſignum eſſe ablatũ. reſpondent illę,Prætoris in illo loco ſeruos eſſe uiſos.res,quę eſſet antea non obſcura:ſacerdotũ teſtimonio perſpicua eſſe cœpit.itur in conſilium: ſeruus ille inno

tens omnibus ſententijs abſoluitur:quo facilius uos hunc omnibus ſenten-tijs condemnare poſſetis.quid enim poſtulas Verres? quid ſperas? quid ſpe-ctas? quē tibi aut deorum,aut hominum auxilio putas futurum? eò ne tu ſer-uos ad ſpoliandum fanū immittere auſus es? quo liberos adire ne orandi qui-dem cauſa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitaſti: à quibus etiam oculos cohibere te religionū iura cogebant? tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceleratā,ac tam nefariam decidiſti.nam id concupiſti: quod nunquam uideras:id inquam adamaſti:quod antea non aſpexeras.au-ribus tu tantam cupiditatem concœpiſti:ut eam non metus,non religio, non deorum uis,non hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono credo au-dieras, & bono authore.qui id poteſt? qui ne ex uiro quidem audire potue-ris.audiſti igitur ex muliere:quoniam id uiri neque uidiſſe,neque noſſe pote-rant.qualem porrò illam fœminā fuiſſe putatis Iudices? quàm pudicam: quę cum Verre loqueretur? quàm religioſam: quæ ſacrarium ſpoliandi oſtende-ret rationem? at minime mirum: quæ ſacra per ſummam caſtimoniam uiro-rum,ac mulierum erant:eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. quid ergo? hoc ſolum auditione expetere cœpit:cum id ipſe non uidiſſet? im-mo uero alia complura.ex quibus eligam ſpoliationem nobiliſſimi,atq; anti-quiſſimi fani:de qua priore actione teſtes dicere audiſtis.nunc eadē illa quę-ſo audite: & diligenter,ſicut adhuc feciſtis,attendite. Inſula eſt Melita Iu-dices,ſatis lato ab Sicilia mari,periculoſoq; diſiuncta:in qua eſt eodē nomi-ne oppidum:quo iſte nunquam acceſſit.quod tamen iſti textrinum per trien-nium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit:ut non modo illis Punicis bellis,quę in his ferè locis nauali prœlio geſta, atque uerſata ſunt:ſed etiam in hac prædonum multitudine ſemper inuiola-tum,ſanctumq; fuerit. quin etiam hoc memoriæ proditum eſt:claſſe quon-dam Maſiniſſæ regis ad eum locum appulſa:prœfectum regium dentes ebur-neos incredibili magnitudine è fano ſuſtuliſſe: & eos in Africam portaſſe: Maſiniſſæq; donaſſe. regem quidem primo delectatum eſſe munere:poſt, ubi audiſſet unde eſſent:ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe:qui eos dentes reportarent.itaq; in his inſcriptum literis punicis fuit:regem Ma-ſiniſſam imprudentem accœpiſſe:re cognita reponendos,reſtituendosq; cu-raſſe.erat præterea magna uis eboris:multa ornamenta, in quibus eburneæ uictorię antiquo opere,ac ſumma arte perfectę.hæc iſte omnia,ne multis mo-rer:uno impetu, atque uno nuncio per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſa miſerat:tollenda, atque aſportanda curauit. Prò dij immortales quem ego hominem accuſo? quem legibus,ac iudiciali iure perſequor? de quo uos ſen-tentiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publice,ſpoliatū tem-plum eſſe Iunonis: nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe:quem in lo-cum claſſes hoſtium ſæpe acceſſerint:ubi piratæ ferè quotannis hyemare ſo-lebant: quod neq; prędo uiolarit antea,neque hoſtis attigerit:id ab uno iſto ſic ſpoliatum eſſe:ut nihil omnino ſit relictum.hic nunc aut iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur: aut ſuſpitionibus in iudiciū uocatur? dij ablati, fana uexata,nudatæ urbes repe-riuntur.

riuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte, neque inficiandi rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me: conuincitur à teſtibus: urgetur confeſſione ſua: manifeſtis in maleficiis tenetur: & manet etiam, ac tacitus facta mecum ſua recognoſcit. nimium mihi diu uideor in uno genere uerſari criminum: ſentio Iudices occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorumque ueſtrorum. quamobrem multa prætermittam. ad ea autem, quæ dicturus ſum: reficite uos quæſo Iudices per deos immortales: per eos ipſos, de quorum religione iamdiu dicimus: dum id eius facinus commemoro: & profero: quo prouincia tota commota eſt. de quo ſi paulo altius ordiar: ac repetere memoriam religionis uidebor: ignoſcite. rei magnitudo me breuiter perſtringere atrocitatem criminis non ſinit. Vetus eſt hæc opinio Iudices: quæ conſtat ex antiquiſſimis Græcorum literis, atque monimentis: inſulam Siciliam totam eſſe Cereri, & Liberæ conſecratam. hoc cum cæteræ gentes ſic arbitrantur: tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt: ut animis eorum inſitum, atque innatum eſſe uideatur. nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur: & raptã eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam uocant: ex Ennenſium nemore, qui locus, quòd in media eſt inſula ſitus: umbilicus Sicilię nominatur. quam cum inueſtigare, & conquirere Ceres uellet: dicitur inflammaſſe tædas iis ignibus: qui ex Ætnæ uertice erumpunt: quas ſibi cum ipſa preferret: orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, geſta eſſe memorantur: eſt loco præcelſo, atque edito: quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquę perennes: tota uero omni aditu circunciſa, atque dirempta eſt. quam circa lacus, lucique ſunt plurimi, & lectiſſimi flores omni tempore anni: locus ut ipſe raptum illum uirginis, quem iam à pueris accæpimus: declarare uideatur. etenim propter eſt ſpelunca quædam, conuerſa ad aquilonem, infinita altitudine: qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitiſſe, abreptamque ex eo loco uirginem ſecum aſportaſſe, & ſubito non longe à Syracuſis penetraſſe ſub terras: lacumque in eo loco repente extitiſſe: ubi uſque ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumque conuentu. propter huius opinionis uetuſtatem, quòd eorum in his locis ueſtigia, ac propè incunabula reperiuntur deorũ: mira quędam tota Sicilia priuatim, ac publice religio eſt Cereris Ennenſis. etenĩ multa ſæpe prodigia uim eius, numenque declarant: multis ſæpe in difficillimis rebus præſens auxilium eius oblatum eſt: ut hęc inſula ab ea non ſolum diligi, ſed etiam incoli, cuſtodirique uideatur. nec ſolum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesque Ennenſem Cererem maxime colunt. etenim ſi Athenienſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur: ad quos Ceres in illo errore ueniſſe dicitur, frugesque attuliſſe: quantã eſſe religionem conuenit eorũ: apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat: itaque apud patres noſtros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiſo magnorum periculorũ metus ex oſtentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio COSS. aditum eſt ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum eſt Cererem antiquiſſimã placari oportere. tum ex ampliſſimo collegio Decemuirali ſacerdotes Populi Ro. cũ eſſet in urbe noſtra Cereris pulcherrimum, & magnificentiſſimũ templum: tamen uſque Ennã profecti ſunt. tanta enim erat authoritas, & uetuſtas

illius religionis: ut cum illuc irent: non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. non obtundam diutius aures ueſtras: iamdudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi conſuetudine eſſe uideatur. hoc dico, hanc ipſam Cererem, antiquiſſimam, religioſiſſimam, principem omnium ſacrorum: quæ apud omnes gentes, nationesq́ fiunt: à C. Verre ex ſuis templis, ac ſedibus eſſe ſublatam. qui acceſſiſtis Ennam: uidiſtis ſimulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. ſunt ea perampla, atque præclara, ſed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omnium illorum, quæ ſunt in eo fano, multo antiquiſſimum. id ſuſtulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cæreris in aperto, ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit: quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pulcherrime factum Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum, aſportandúmque curauit. qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum? cum ego ipſe in commemoratione eorum non ſolum animo commouear: uerum etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religioni, illius in mentem: uerſantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem: præſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: concio, conuentusq́ ciuium: in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq́ fiebant: ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq́ erant: conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant. omnia ſe cætera pati, ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus: ut Verres alter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam abripuiſſe Cererem uideretur. etenim urbs illa, non urbs uidetur: ſed fanum Cereris eſſe. habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolæ, atque antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennæ tu ſimulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt: in quibus erant omnia quæ ſceleri propiora ſunt, quàm religioni. tenuerunt enim P. Popilio, P. Rupilio Conſſ. illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neque tam ſerui illi dominorum, quàm tu libidinum: neque tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quę deprecatio eſt igitur ei reliqua? qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? audiſtis Theodorum & Numinium, & Nicaſionem Legatos Ennenſes publice dicere, ſeſe à ſuis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum ſimulacrum Cereris, & Victoriæ repoſcerent: id ſi impetraſſent: tum ut morem ueterem Ennenſium conſeruarent: publice in eum, tametſi uexaſſet Siciliam: tamen, quoniã hæc à maioribus conſtituta

ſtituta accepiſſent,teſtimonium ne quod dicerent. ſin autem ea non reddi-diſſet: tum ut iudicio adeſſent, tum uti de eius iniurijs Iudices docerent: ſed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aſpernari: nolite contemnere, ac negligere Iudices. aguntur iniuriæ ſociorum: agitur uis legum: agitur exiſtimatio, ueritasq́ iudiciorum. quæ ſunt omnia permagna: uerum illud maximum. tanta reli-gione obſtricta tota prouincia eſt: tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omnium Siculorum occupauit: ut quæcunque accidant publice uel priua-tim incommoda: propter eam cauſam ſcelere iſtius euenire uideantur. audi-ſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Ennenſes, com-plures alios, publice dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris, quæ uaſtitas, quæ fu-ga aratorum, quàm deſerta, quàm inculta, quàm relicta omnia. ea tametſi iſtius multis, & uarijs iniurijs acciderunt: tamen hæc una cauſa in opinione Siculorũ plurimum ualet: quòd Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq́ Ce-reris, in his locis interijſſe arbitrantur. medemini religioni ſociorum Iudi-ces: conſeruate ueſtram authoritatem. neque enim hæc externa nobis eſt re-ligio, neque aliena. quòd ſi eſſet: ſi ſuſcipere eam nolletis: tamen in eo, qui uiolaſſet: ſancire uos uelle oporteret. nunc uero in communi omnium gen-tium religione, inq́ his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationibus ad-ſcita, atque accerſita coluerunt: quæ ſacra, ut erant re uera ſic appellari Græ-ca uoluerunt: negligentes, ac diſſoluti, ſi cupiamus eſſe: qui poſſumus?

Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atque ornatiſſimæ Syracuſarum direptionem commemorabo: & in medium proferam Iudices: ut aliquan-do totam huius generis rationem concludam, ac definiam. nemo ferè ue-ſtrum eſt: quin, quemadmodum captæ ſint à M. Marcello Syracuſę, ſæpe au dierit: nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem, cũ illo bello: huius Prætoris aduentum, cum illius imperatoris uictoria: huius co-hortem impurã, cum illius exercitu inuicto: huius libidines, cum illius conti-nentia. ab illo, qui cæpit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accæpit, captas di cetis Syracuſas. nunc iã illa omitto: quę diſperſe à me multis locis dicentur, ac dicta ſunt: forum Syracuſanorũ, quod introitu Marcelli à plurima cæde ſeruatũ eſt: id aduentu Verris Siculorum innocentiũ ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum, & noſtris claſſibus, & Carthaginenſium clauſus fuiſſet: eum iſto Prętore Cilicũ myoparoni, prædonibusq́ patuiſſe. mitto adhibitam uim ingenuis, matreſſamilias uiolatas, quæ tum urbe capta commiſſa non ſunt, neq́ odio hoſtili, neq́ licentia militari, neq́ more belli, neq́ iure uictoriæ. mitto inquam hęc omnia: quę ab iſto per triennium perfe cta ſunt. ea quę coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſci te. urbem Syracuſas maximã eſſe Græcarum urbium, pulcherrimamq́ om-nium ſępe audiſtis. eſt Iudices ita, ut dicitur. nam & ſitu eſt cum munito, tum ex omni aditu, uel terra uel mari pręclaro ad aſpectum: & portus habet pro-pè in ędificatione, aſpectuq́ urbis incluſos: qui cũ diuerſos inter ſe aditus ha beant: in exitu coniunguntur, & confluunt. eorũ coniunctione, pars oppidi, quæ appellatur Inſula, mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur, & continetur. ea tãta eſt urbs, ut ex quatuor urbibus maximis conſtare dicatur. quarũ una eſt ea, quam dixi, Inſula: quę duobus portubus cincta, in utriuſq́

portus hoſtium,aditumq́ proiecta eſt:in qua domus eſt quæ regis Hieronis fuit,qua Prætores uti ſolent. in ea ſunt ædes ſacræ complures:ſed duæ, quæ longe cæteris antecellunt:Dianæ una,& altera,quæ fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima,Mineruæ.in hac Inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt:incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium:qui fluctu totus operiretur:niſi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus eſſet. altera autem eſt urbs Syracuſis:cui nomen Acradina eſt. in qua forum maximum,pulcherrimę porticus,ornatiſſimum Prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumq́ egregium Iouis Olympij: cæteræq́ urbis partes una lata uia perpetua, multisq́ tranſuerſis diuiſæ, priuatis ædificijs continentur. tertia eſt urbs,quæ quod in ea parte fortunæ fanum antiquum fuit: Tyche nominata eſt: in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ: coliturq́ ea pars, & habitatur frequentiſſime. quarta autem eſt urbs: quæ,quia poſtrema ædificata eſt,Neapolis nominatur: quam ad ſummam Theatrum eſt maximum: præterea duo templa ſunt egregia; Cereris unum, alterum Liberæ, ſignumq́ Apollinis qui Theſmotes uocatur,pulcherrimum, & maximum:quod iſte ſi portare potuiſſet:non dubitaſſet auferre. nunc ad Marcellum reuertar:ne hæc à me ſine cauſa commemorata eſſe uideantur. qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq́ cæpiſſet: non putauit ad laudem Populi Romani hoc pertinere: hanc pulchritudinem,ex qua preſertim nihil periculi oſtenderetur:delere, & extinguere.itaque ędificijs omnibus, publicis & priuatis, ſacris,& profanis ſic pepercit: quaſi ad ea defendenda cum exercitu,non expugnanda ueniſſet. in ornatu urbis habuit uictorię rationem: habuit humanitatis. uictorię putabat eſſe: multa Romam deportare:quæ ornamento urbi eſſe poſſent. humanitatis: non plane ſpoliare urbem:preſertim quam conſeruare uoluiſſet.in hac partitione ornatus, non plus uictoria Marcelli Populo Romano appetiuit: quàm humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romam quę aſportata ſunt, ad ędem Honoris,atq́ Virtutis, itemq́ alijs in locis uidemus. nihil in ędibus, nihil in hortis poſuit: nihil in ſuburbano. putauit,ſi urbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet:domum ſuam urbi ornamento futuram. Syracuſis autem permulta, atque egregia reliquit:deum uero nullum uiolauit: nullum attigit. conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis:nequa tali uiro mortuo fiat iniuria:ſed ut pacem cum bello,leges cum ui, forum,& iuriſditionem cum ferro,& armis, aduentum, & comitatum cum exercitu, & uictoria conferatis. Ædes Mineruæ eſt in inſula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit: quam plenam,atque ornatam reliquit. quæ ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt: non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionum, & conſuetudinis iura retineret: ſed ut à barbaris prædonibus uexata eſſe uideatur. pugna erat equeſtris Agathoclis Regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes ueſtiebantur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracuſis, quod magis uiſendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria ſua profana feciſſet: tamen religione impeditus non attigit. iſte, cum illa iam propter diuturnam pacem, fidelitatemq́ Populi Syracuſani ſacra, religioſaq́ accæpiſſet: omnes eas tabulas abſtulit: parietes,quo-

rum

rum ornatus tot ſecula manſerat: tot bella effugerat: nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, ſi Syracuſas cæpiſſet: duo templa ſe Romæ dedicaturum uouerat: id quod erat ædificaturus, his rebus ornare, quas cæperat, noluit. Verres, qui non honori, neque uirtuti, ut ille, ſed Veneri, & Cupidini uota deberet: is Mineruæ templum ſpoliare conatus eſt. ille deos, deorum ſpolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciam domum tranſtulit. uiginti & ſeptem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde ſuſtulit: in quibus erant imagines Siciliæ regum, ac tyrannorum: quæ non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete quanto tetrior hic tyrannus Syracuſanis fuerit: quàm quiſquam ſuperiorum: cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium: hic etiam deorum monimenta, atque ornamenta ſuſtulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne hæc qui non uiderunt: omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur. quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidum: ut tot uiros primarios uelim: preſertim ex iudicum numero, qui Syracuſis fuerint: qui hæc uiderint, eſſe temeritati, & mendacio meo conſcios. confirmare hoc liquido Iudices poſſum: ualuas magnificentiores ex auro, atque ebore, perfectiores nullas unquam ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quammulti Græci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimium forſitan hæc illi mirentur, atque efferant. eſto. ueruntamen honeſtius eſt Reipublicæ noſtræ Iudices ea, quæ illis pulchra eſſe uideantur: imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe: quàm Prætorem in pace abſtuliſſe. ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahenda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, cinctum anguibus, reuellit: atque abſtulit. & tamen indicauit, ſe non ſolum artificio, ſed etiam precio, queſtuq; duci. nam bullas omnes aureas ex his ualuis: quę erant, & multę, & graues: non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere. itaque eiuſmodi ualuas reliquit: ut quæ olim ad ornandum templũ erant maxime: nunc tantum ad claudendum factæ eſſe uideantur. etiam ne gramineas haſtas? uidi enim uos in hoc non minime, cum teſtes dicerent: commoueri: quòd erant huiuſmodi: ut ſemel uidiſſe ſatis eſſet: in quibus neque manu factum quicquam, neque pulchritudo erat ulla: ſed tantum magnitudo incredibilis: de qua uel audire ſatis eſſet: nimium, uidere plus quàm ſemel. etiam ne id concupiſti? nam Sappho, quæ ſublata de Prytaneo eſt: dat tibi iuſtam excuſationem: propè, ut concedendum, atque ignoſcendum eſſe uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quiſquam non modo priuatus, ſed populus potius haberet, quàm homo elegantiſſimus, atque eruditiſſimus Verres? nimirum contra dici nihil poteſt. noſtrum enim unuſquiſque, qui tam beati quàm iſte eſt, non ſumus: tam delicati eſſe non poſſumus: ſiquando aliquid iſtiuſmodi uidere uolet: eat ad ædem Felicitatis, ad monimentum Catulj, in porticum Metelli: det operam ut admittatur in alicuius iſtorum Tuſculanum: ſpectet eorum ornatum, ſi quid iſte ſuorum, Ædilibus accommodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum: uillas refertas, etiam ne huius operarij

ſtudia,ac delicias Iudices perferetis? qui ita natus eſt: ita educatus: ita factus,
& animo,& corpore: ut multo appoſitior ad deferenda, quàm ad auferenda
ſigna eſſe uideatur. atque hæc Sappho ſublata quantum deſiderium ſui reli-
querit, dici uix poteſt. nam tum ipſa fuit egregie facta: tum epigramma græ-
cum pernobile inciſum habuit in baſi : quod iſte eruditus homo,& Græcu-
lus, qui hæc ſubtiliter iudicat: qui ſolus intelligit: ſi unam literam græcam
ſciſſet: certe non ſuſtuliſſet. nunc enim quod inſcriptum eſt inani in baſi, de-
clarat quid fuerit,& id ablatum indicat. quid? ſignum Pæanis ex æde Æſcu-
lapij præclare factū, ſacrum,& religioſum non ſuſtuliſti? quod omnes pro-
pter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. quid? ex ęde
Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatū eſt? quid? ex æde
Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis imperatoris, quem Græci Vrion
nominant: pulcherrime factū nonne abſtuliſti? quid? ex ęde Liberi paruum
illud caput pulcherrimū, quod uiſere ſolebamus: num dubitaſti tollere? atq;
ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cū Æſculapio apud illos colebatur.
Ariſteus, qui, ut Græci ferunt: Liberi filius inuentor olei eſſe dicitur: unà cū
Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autē impe
ratorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere po
teſtis, ſi recordari uolueritis quanta religione fuerit eadē ſpecie, atq; forma
ſignū illud: quod ex Macedonia captum, in Capitolio poſuerat Flaminius.
etenim tria ferebantur in orbe terrarū ſigna Iouis imperatoris uno in gene-
re pulcherrime facta. unū, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus.
alterū in Ponti ore,& anguſtijs. tertium, quod Syracuſis ante Verrē Præto
rem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit: ut in Capitolio, hoc eſt in ter
reſtri domicilio Iouis poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id cum
tam multa ex illo mari bella emerſerint: tam multa porrò in Pontū inuecta
ſint: uſq; ad hanc diem integrū, inuiolatumq́; ſeruatū eſt. hoc tertium, quod
erat Syracuſis: quod M. Marcellus armatus,& uictor uiderat: quod religio
ni conceſſerat: quod ciues, atque incolæ Syracuſani colere, aduenæ non ſo-
lum uiſere, uerum etiam uenerari ſolebant: id Verres ex templo Iouis ſuſtu-
lit. ut ſæpius ad M. Marcellū reuertar Iudices, ſic habetote: plures eſſe à Sy-
racuſanis iſtius aduentu deos, quàm uictoria Marcelli homines deſideratos.
etenim ille requiſiſſe dicitur etiam Archimedem illum, ſummo ingenio ho-
minem, ac diſciplina: cumq́; cum audiſſet interfectū: permoleſte tuliſſe. iſte
omnia quæ requiſiuit, non ut ſeruaret: uerum ut aſportaret, requiſiuit. iam il-
la, quia leuiora uidebuntur, ſi hoc loco dicerentur: ideo præteribo: quòd iſte
menſas Delphicas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maximam
uaſorum Corinthiorum, ex omnibus ædibus ſacris Syracuſis abſtulit. itaq;
Iudices hi qui hoſpites ad ea, quę uiſenda ſunt: ducere ſolent,& unumquicq;
oſtendere: quos illi Myſtagogos uocant: conuerſam iam habent demonſtra
tionem ſuam. nam ut ante demonſtrabant, quid ubique eſſet: ita nunc quid
undiq; ablatum ſit: oſtendunt. quid tum? mediocri ne tandem dolore eos af-
fectos eſſe arbitramini? non ita eſt Iudices: primum, quòd omnes religione
mouentur: & deos patrios, quos à maioribus accæperunt: colendos ſibi dili-
genter,& retinendos eſſe arbitrantur. deinde hic ornatus, hæc opera, atque
artificia, ſigna, tabulæ pictæ, Græcos homines nimio opere delectant. itaque

ex illorum querimonijs intelligere poſſumus, hæc illis acerbiſſima uideri: quæ forſitan nobis leuia, & contemnenda eſſe uideantur. mihi credite Iudices: tametſi uoſmetipſos hęc eadem audire certo ſcio. cum multas accæperint per hoſce annos ſocij, atque exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas Græci homines grauius tulerunt: nec ferunt: quàm huiuſcemodi ſpoliationes fanorum, atque oppidorum. licet iſte dicat, emiſſe ſe: ſicuti ſolet dicere: credite mihi Iudices: nulla unquam ciuitas tota Aſia, & Græcia ſignum ullum, tabulas pictas, ullum denique ornamentum urbis, ſua uoluntate cuiquam uendidit. niſi forte exiſtimatis: poſteaquàm iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint: Græcos homines hæc uendere cœpiſſe: quę tum, non modo non uendebant: cum iudicia fiebant: uerumetiam coemebant. niſi arbitramini L. Craſſo Q. Scæuolæ, C. Claudio potentiſſimis hominibus, quorum Ædilitates ornatiſſimas uidimus: commercium iſtarum rerum cum Græcis hominibus non fuiſſe: his qui poſt iudiciorum diſſolutiones, Ædiles facti ſunt: fuiſſe. acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam, & ſimulatam emptionem: quàm ſi quis clam ſurripiat: aut eripiat palàm: atq; auferat. nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur: referri in literas publicas, precio adductam ciuitatem, & precio paruo, ea quæ accæpiſſent à maioribus: uendidiſſe, atque alienaſſe. etenim mirandum in modum Græci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaq; maiores noſtri facile patiebantur, hæc eſſe quamplurima apud ſocios: ut imperio noſtro quàm ornatiſſimi, florentiſſimiq; eſſent. apud eos autem quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant: tamen hæc relinquebant: ut illi, quibus ea iucunda ſunt: quæ nobis leuia uidebantur: haberent hæc oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. ſunt: mereri uelle: ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos? ut ne Europam in Tauro ſedentem amittant? ut Satyrum? qui apud illos in æde Veſtæ eſt? ut cætera? quid Theſpienſes? ut Cupidinis ſignum, propter quod unum uiſuntur Theſpię? quid Gnidios? ut Venerem marmoream? quid ut pictam, Coos? quid Epheſios? ut Alexandrum? quid Cyzicenos? ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios? ut Ialyſium? quid Athenienſes? ut ex marmore Iacchum, aut Parthalũ pictum, aut ex ære Myronis buculam? longum eſt, & non neceſſarium commemorare, quæ apud quoſque uiſenda ſunt tota Aſia & Gręcia. uerum illud eſt quamobrem hęc commemorarim: quòd exiſtimare uos hoc uolo: mirũ quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atque ut cęteros omittamus, de ipſis Syracuſanis cognoſcite: ad quos ego cum ueniſſem: ſic primo ęxiſtimabam: ut Romæ ex iſtius amicis accęperam: ciuitatem Syracuſanam, propter Heraclij hæreditatem, non minus eſſe iſti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium ſocietatem. ſimul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formoſarum gratia, quarũ iſte arbitrio Præturam per triennium geſſerat: uirorumq; quibuſcum illæ nuptæ erant: nimia in iſtum non lenitudine, ſed etiam liberalitate oppugnarer: ſi quid ex literis Syracuſanorum conquirerem. itaq; Syracuſis cum ciuibus Romanis eram: eorum tabulas ſcribebam: iniurias cognoſcebam. cum diutius in eo negocio, curaq; fueram: ut requieſcerem: curamq; animi remitterē: ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar. ubi cum Equitibus Rom. ex illo

conuentu honeſtiſſimis,illos Verrutios,de quibus ante dixi: explicabam. a Syracuſanis prorſus nihil adiumenti,neq; publice,neque priuatim expecta-bam:neq; erat in animo poſtulare.cum hæc agerem:repente ad me uenit Heraclius is:qui tum magiſtratum Syracuſis habebat:homo nobilis,qui ſacerdos Iouis fuiſſet:qui honos apud Syracuſanos eſt ampliſſimus. agit mecũ, & cum fratre meo:ut, ſi nobis uideretur:adiremus ad eorum Senatum: frequentes eſſe in curia:ſe iuſſu Senatus à nobis petere:ut ueniremus. primo nobis fuit dubium,quid ageremus.deinde cito uenit in mentem:non eſſe uitandum nobis illum conuentũ,& locum.itaq; in curiam uenimus honorifice ſanè conſurgitur.nos rogatu magiſtratus aſſedimus.incipit is loqui,qui & authoritate,& ętate,&,ut mihi uiſum eſt:uſu rerum antecedebat Diodorus Timarchides:cuius omnis oratio hanc habuit primo ſententiam:Senatũ populumq; Syracuſanum moleſte,grauiterq; ferre:quod ego,cum in cæteris Siciliæ ciuitatibus Senatũ populumq; docuiſſem:quid eis utilitatis, quid ſalutis afferrem:& cũ ab omnibus mandata,legatos,literas,teſtimoniaq; ſumpſiſſem: in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. reſpondi,neq; Romæ in conuentu Siculorum,cum à me auxilium communi omnium legationũ conſilio petebatur:cauſaq; totius ad me Siciliæ deferebatur:legatos Syracuſanorum aſ fuiſſe:neq; me poſtulare,ut quicquam contra C. Verrem decerneretur,in ea Curia:in qua inauratam C. Verris ſtatuam uiderem. quod poſteaquã dixi: tantus eſt gemitus factus aſpectu ſtatuę,& commemoratione:ut illud in Curia poſitum monimentum ſcelerum,non beneficiorum uideretur.tum pro ſe quiſq;,quantũ dicendo aſſequi poterat:docere me cœpit ea, quæ pauloante commemoraui:ſpoliatam urbem,fana direpta, ex Heraclij hęreditate,quam palæſtritis conceſſiſſet,multo maximam partem ipſum abſtuliſſe: neque poſtulandũ fuiſſe:ut ille palæſtritas diligeret:qui etiam inuentorem olei deum ſuſtuliſſet. neq; illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica,neq; publice datã: ſed eos qui hæreditatis diripiendæ participes fuiſſent:faciendam,ſtatuendamq; curaſſe.eoſdẽ Romæ fuiſſe legatos,illius adiutores improbitatis,ſocios furtorum,conſcios flagitiorum:eo minus mirari me oportere,ſi illi communi legatorũ uoluntati,& ſaluti Siciliæ defuiſſent.ubi eorum dolorẽ ex illius iniurijs non modo non minorẽ, ſed propè maiorem, quàm cæterorum Siculorũ eſſe cognoui,tum meum animũ in illos,tum mei conſilij,negocijq; totius ſuſcępti cauſam,rationemq; propoſui:tum eos hortatus ſum:ut cauſæ communi,ſalutiq; ne deeſſent:ut ei illam laudationẽ,quam ſe ui,ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebant:tollerent.itaque Iudices Syracuſani hæc faciunt iſtius clientes,atq; amici:primum mihi literas publicas,quas in ærario ſanctiore conditas habebant:proferunt:in quibus oſtendunt omnia,quę dixi ablata:eſſe perſcripta:& plura etiã,quàm ego potui dicere.perſcripta autẽ hoc modo,quòd ex æde Mineruę hoc,& illud abeſſet:quòd ex æde Iouis, quòd ex ęde liberi.ut quiſq; eis rebus tuendis, conſeruandiſq; præfuerat:ita perſcriptum erat:cum rationem ex lege redderet:&,quæ accæperat,deberet tradere:petiſſe,ut ſibi,quòd hę res abeſſent,ignoſceretur.itaq; omnes liberatos diſceſſiſſe:& eſſe ignotũ omnibus.quas ego literas obſignandas publico ſigno,deportandaſq; curaui.de laudatione autem ratio ſic reddita eſt.primũ cùm à Verre literę aliquanto ante aduentũ meum de laudatione ueniſſent:

nihil

nihil eſſe decretũ: deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent: opor‑tere decerni: maximo eſſe clamore, & conuicio repudiatos. & poſtea quàm meus aduentus appropinquarit: imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem ha beret, ut decernerent. decretũ ita eſſe: ut multo plus illa laudatio mali, quàm boni poſſit afferre. id adeo Iudices, ut mihi ab illis demonſtratum eſt: ſic uos ex me cognoſcite. mos eſt Syracuſis: ut ſiqua de re ad Senatum referatur: di‑cat ſententiam, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamen, ut quiſq; ho‑nore, & ætate antecedit: ita primus ſolet ſua ſponte dicere: idq; à cæteris ei conceditur. ſiquando taceant omnes: tunc ſortito coguntur dicere. cum hic mos eſſet: refertur ad Senatum de laudatione Verris. in quo primum, ut ali‑quid eſſet moræ: multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, to‑taq; prouincia optime meritus eſſet: ſeſe antea, cum audiſſent ei negocium fa ceſſitum: cúnq; eum publice: pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent: à C. Verre prohibitos eſſe. iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorum laudatione iam non uteretur: tamen non id prius decernere quod aliquando uoluiſſent: quàm quod tum cogerentur. conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quiſque ætate, & honore antecede‑bat: ita ſententiam dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S.C. cognoſcite. nam prin cipiũ ſententiæ perſcribi ſolet. recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur dein‑de de Verre. dic queſo quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE? quid poſtea ſcriptum eſt? CVM SVRGERET NEMO: NE‑QVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc eſt? SORS DVCITVR. quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor pe‑riculorum tuorum? preſertim cum inire à Prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuę conſiliarij, & conſcij, uerbum facere non audebant. in qua Curia ſtatua tua ſtabat, & nuda in ea filij, nemo fuit: quem ne nudus quidem filius, in nuda prouincia commoueret. atq; etiam hoc me docent: eiuſmodi Se natuſconſulto ſeſe feciſſe laudationem: ut omnes intelligere poſſent: non lau dationem, ſed potius irriſionem eſſe illam: quæ commonefaceret iſtius tur‑pem calamitoſamq; Præturam. etenim ſcriptum eſſe ita: quòd iſte uirgis ne‑minem cecidiſſet: à quo cognoſcitis nobiliſſimos homines, atq; innocentiſſi mos ſecuri eſſe percuſſos. quòd uigilanter prouinciam adminiſtraſſet: cuius omnes uigilias in ſtupris conſtat, adulterijsq; eſſe conſumptas. hoc autẽ ſcri‑ptum eſſe: quod proferre non auderet reus: accuſator recitare non define‑ret. quòd prędones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres. quòd etiam intra Syracuſanam inſulam recæpiſſet. quæ poſteaquam ex illis cognoui: di ſceſſi cum fratre è Curia: ut nobis abſentibus, ſi quid uellent: decernerent. de‑cernunt ſtatim: primum, ut L. Fratri hoſpitium publice fieret: quòd is ean‑dem uoluntatẽ erga Syſacuſanos ſuſcæpiſſet, quam ego ſemper habuiſſem: id non modo tum ſcripſerunt: uerum etiam in ære inciſum nobis tradide‑runt. ualde hercle te Syracuſani tui, quos crebro commemorare ſoles: dili‑gunt: qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſam coniungendæ neceſſitudi‑nis putant: quòd te accuſaturus ſit: & quòd ad inquirendum in te uenerit. po ſtea decernitur: ac non uarie, ſed propè coniunctis ſententijs: ut laudatio, quę C. Verri decreta eſſet: tolleretur. at uero cum iam non ſolum diſceſſio facta

eſſet : ſed etiam perſcriptum ; atque in tabulas relatum : Prætor appellatur : at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. Senator? ne id quidem. Syracuſanorum aliquis? minime. quis igitur Prætorem appellat? qui Quæſtor iſtius fuerat, Cæcilius. O rem ridiculã: O deſertum hominem: O deſperatũ, ac relictum. à magiſtratu Siculo, ne S.C. Siculi homines facere poſſent: ne ſuum ius, ſuis moribus, ſuis legibus, obtinere poſſent: non amicus iſtius, non hoſpes, non denique aliquis Siculus, ſed Quæſtor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor ęquus, & ſapiens dimitti iubet Senatum. concurrit ad me maxima multitudo. primũ Senatores clamare: eripi ſibi ius: eripi libertatem: Populus Senatũ laudare: gratias agere: ciues Ro. à me nuſquam diſcedere. quo quidem die, nihil ægrius factum eſt multo labore meo: quàm ut manus ab illo appellatore abſtinerentur. cũ ad Prętorem in ius adiſſemus: excogitat ſane diligenter, & caute, quid decernat. nã antequam uerbũ facerem: de ſella ſurrexit: atq; abijt. itaq; tum de foro: cum iam adueſperaſceret: diſceſſimus. poſtridie mane ab eo poſtulo: ut Syracuſanis liceret S.C. quod pridie feciſſent: mihi reddere. ille enimuero negat: & ait indignum facinus eſſe: quòd ego in Senatu Gręco, uerba feciſſem: quòd quidem apud Gręcos græce locutus eſſem: id ferri nullo modo poſſe. reſpondi homini, ut potui: ut uolui: ut debui: tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile eſſe perſpicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanũ Metellum intereſſet. illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L. Lucullum ſororis uirũ: quicum optime conueniſſet. hunc homini alieniſſimo, à ciuitatibus laudationes per uim, & metum comparare. quod ubi intellexi, multũ apud illum recentes nuncios, multũ tabulas non commendatitias, ſed tributarias ualuiſſe: admonitu ipſorum Syracuſanorum, impetum in eas tabulas facio: in quibus ſingula perſcripta erant. ecce autem noua turba, atque rixa: ne tamen iſtum omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus planè nudum eſſe, ac deſertum putetis. retinere cœpit tabulas Theomnaſtus quidam, homo ridicule inſanus: quem Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt: ut eum pueri ſectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant. huius tamen inſania, quæ ridicula eſt alijs: mihi tum moleſta ſanè fuit. nam cum ſpumas ageret in ore: arderent oculi: uoce maxima uim me ſibi afferre clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego poſtulare cœpi: ut mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret. ille contra. inſtare ego, omniũ mihi tabularum, & literarum fieri poteſtatem oportere. contrà, ille furioſus urgere, nihil ad ſe ueſtras leges pertinere. Prætor intelligens, negare ſibi placere, quod S.C. ratum eſſe non deberet: id me Romam deportare. quid multa? niſi uehementius homini minatus eſſem: niſi legum ſanctionem, pœnamq; recitaſſem: tabularũ mihi poteſtas facta non eſſet. ille autẽ inſanus, qui pro iſto contra me uehementiſſime declamaſſet: poſtquam non impetrauit: credo ut in gratiam mecum rediret, libellũ mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant: quæ ego antea iam ab illis cognoram, & accæperam. laudent te ſanè iam Mamertini: qui ex tanta prouincia ſoli ſunt: qui te ſaluum uelint: ita tamen laudent: ut Heius, qui eius princeps legationis eſt: adſit: ita laudent: ut ea quæ rogati erunt: mihi parati ſint reſpondere. ne ſubito à me opprimantur: hæc ſum rogaturus. nauem debeant ne? fatebuntur. præbuerint ne Prætore C. Verre?

negabunt.

negabunt. edificauerint ne nauem onerariam maximam publice: quam Verri dederunt? negare non poterunt. frumentum ne ab his ſumpſerit Verres: quod Populo Romano mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum, ac prædarum recæptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam cum iſto Prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe ſanè iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta ſit, ita in te eſſe animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim minime conueniebat, ei deorum honores haberi: qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur: ſi cum diem feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum, & ſanctiſſimum, quòd eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur: ijdem diem feſtum Verris nomine agerent: cum iſte Syracuſanis quæ ille calamitoſus dies reliquerit: ademiſſet. at uidete hominis impudentiam, atque arrogantiam Iudices: qui non ſolum Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclij pecunia conſtituerit: uerum etiam Marcellea tolli imperarit: ut ei ſacra facerent quotannis: cuius opera omnium annorum ſacra, deosq; patrios amiſerant: eius autem familiæ dies feſtos tollerent: per quam cæteros quoque feſtos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

NEMINI uideo dubium eſſe Iudices: quin apertiſſime C. Verres in Sicilia ſacra, profanaq; omnia, & priuatim, & publice ſpoliarit: uerſatusq; ſit ſine ulla non modo religione: uerumetiam diſſimulatione in omni genere furandi, atq; prędandi. ſed quędã mihi magnifica, & pręclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam, multo mihi ante eſt Iudices prouidendum. ita enim cauſa conſtituitur: prouinciam Siciliam uirtute eius, & uigilantia ſingulari, dubijs, formidoloſisq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam eſſe ſeruatam. quid agam Iudices? quo accuſationis meę rationem conferam? quo me uertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo ubi ſe iactaturus ſit Hortenſius. belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam commemorabit. tum deprecabitur à uobis: tum etiam pro ſuo iure contendet: ne patiamini talem imperatorem, Populo Romano Siculorum teſtimonijs eripi: néue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritię uelitis. non poſſum diſſimulare Iudices, timeo, ne C. Verres propter

hanc uirtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impune fecerit? uenit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij quantum authoritatis, quantum momenti, oratio M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit. qui ut erat in dicendo non ſolum ſapiens, ſed etiam fortis: cauſa propè perorata, ipſe arripuit M. Aquilium: conſtituitq; in conſpectu omnium: tunicamq; eius à pectore abſcidit: ut cicatrices Populus Ro. Iudicesq; aſpicerent, aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce accæperat: multa dixit: eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi: uehementer ut uererentur: ne quem uirum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet: cum ſibi ipſe non pepercisset: hic non ad Populi Romani laudem, ſed ad iudicum crudelitatem uideretur eſſe ſeruatus. hæc eadem nunc ab illis defenſionis ratio, uiaq; tentatur: idem quæritur. ſit fur: ſit ſacrilegus: ſit flagitiorum omnium, uitiorumq; princeps: at eſt bonus Imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reſeruandus. non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere: cum iudicium certa lege ſit conſtitutum: non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abſtinueris, abs te doceri oportere. non inquam ſic agam. ſed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo: quæ tua opera, & quanta fuerit in bello? quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honeſta oratio. ſed tamen quo bello? nos enim poſt id bellū, quod M. Aquilius confecit: ſic accæpimus: nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuiſſe. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiam deeſſe tuæ impudentiæ: ut quicquam eiuſmodi dicere audeas. obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiæ poſſent. ubi? quando? qua ex parte? cū aut nauibus aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi fortiſſimi uiri uirtute, conſilioq; factum: ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuiſſent: ſi ulla in Sicilia præſidia ad illorū aduentum oppoſita putarentur. at cū in Italia bellū tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cū in Sicilia quidem fuit: eodem interuallo pars eius belli in Italiam ulla peruaſit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum aditum facilem hoſtibus? an contagionem imitandi eius belli periculoſam fuiſſe? aditus omnis hominibus ſine ulla facultate nauium non modo diſiunctus, ſed etiam clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis: facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quàm ad Peloridem accedere. contagio autem iſta ſeruilis belli, cur abs te potius: quàm ab his omnibus qui cæteras prouincias obtinuerunt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſa eſt, cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit. nam poſteaquam illinc M. Aquilius deceſſit: omnium inſtituta, atq; edicta Prætorum fuerunt eiuſmodi: ut ne quis cum telo ſeruus eſſet. uetus eſt quod dicam, & propter ſeueritatem exempli nemini fortaſſe ueſtrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus eſſet: admiratum requiſiſſe: quis eum percuſſiſſet. cum audiſſet paſtorem cu-

iuſdam

iuſdam fuiſſe: eum ad ſe uocari iuſſit: illum cupide ad Prætorem, quaſi ad laudem, atque ad præmium accurriſſe. quæſiſſe Domitium, qui tantam beſtiam percuſſiſſet: illum reſpondiſſe, uenabulo. ſtatim deinde iuſſu Prætoris in crucem eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe uideatur: neque ego ullam in partem diſputo: tantum intelligo, maluiſſe Domitium crudelem in animaduertendo, quàm in prætermittendo diſſolutū uideri. ergo his inſtitutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorū tota Italia arderet: homo non acerrimus, nec fortiſſimus, Cn. Norbanus in ſummo ocio fuit. perfacile enim ſeſe Sicilia tuebatur: ne quod in ipſa bellum poſſet exiſtere. etenim cū nihil tam coniunctum ſit, quàm negociatores noſtri cum Siculis, uſu, re, ratione, concordia: & cum ipſi Siculi res ſuas ita conſtitutas habeant: ut his pacem expediat eſſe: imperium autem Populi Ro. ſic diligant: ut id imminui, aut commutari minime uelint: cunćq; hæc ab ſeruorum bello pericula, & Prætorum inſtitutis, & dominorū diſciplina prouiſa ſint: nullum eſt malum domeſticum, quod ex ipſa prouincia naſci poſſit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia ſeruorum Verre Prætore? nullæ ne conſenſiones factæ eſſe dicuntur? nihil ſanè quod ad Senatum P. q; Ro. peruenerit: nihil quod iſte Romam publice conſcripſerit. & tamen cœptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium ſuſpicor. id adeo non tam ex re, quàm ex iſtius factis, decretiſq; cognoſco. ac uidete, quàm non inimico animo ſim acturus. ego ipſe hæc, quæ ille quærit: quæ adhuc nunquam audiſtis: commemorabo: & proferam. in Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt: Leonidæ cuiuſdam Siculi familia in ſuſpitionem uocata eſt coniurationis. res delata ad iſtum. ſtatim (ut par fuit) iuſſu eius homines qui nominati erant: comprehenſi ſunt: adductiq; Lilybeum: domino denunciatum eſt: ut adeſſet: cauſa dicta damnati ſunt. quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? nolite uſquequaq; eadem quærere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſiqua hic fuit in hac re occaſio: prætermiſſa eſt. tum potuit à Leonida nummorum aliquid auferre: cum denunciauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret. etiam alter locus: ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quæ prędandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt. teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: teſtes publicæ tabulæ: teſtis ſplendidiſſima ciuitas Lilybetana: teſtis honeſtiſſimus, maximuſq; conuentus ciuium Romanorum. nihil poteſt. producendi ſunt itaque. producuntur: & ad palum alligantur. etiamnum mihi expectare uidemini Iudices, quid deinde factum ſit: quòd iſte nihil unquam fecit ſine aliquo quęſtu, atq; præda. quid in eiuſmodi re fieri potuit? quod commodum eſt? expectate facinus, quàm uultis improbum: uincam tamen expectationem omniū: nomine ſceleris, coniurationiſq; damnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominū inſpectantibus ſoluti ſunt, & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime? niſi id, quod ego non quęro: quod deniq; in re tam nefaria: tametſi dubitari non poteſt: tamē, ne ſi dubitetur quidem: quęri oporteat: quid, aut quantum, aut quomodo accæperis. remitto tibi hoc totum, atque iſta te cura libero. neque enim metuo ne hoc cuiquam perſuadeatur: ut ad quod facinus nemo, præter te ulla pecunia adduci potuerit: id tu gratis ſuſcipere conatus ſis. uerum de

iſta furandi, prædandiꝗ ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua laude diſputo. quid ais bone cuſtos, defenſorꝗ prouinciæ? tu quos ſeruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia uoluiſſe cognoras: & de conſilij ſententia iudicaras: hos ad ſupplicium iam more maiorum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripere, ac liberare auſus es? ut quam damnatis ſeruis crucem fixeras: hanc indemnatis ciuibus Roma. reſeruares? perditæ ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere: ut damnati in integrum reſtituantur: uincti ſoluantur: exules reducantur: res iudicatæ reſcindantur. quæ cum accidunt: nemo eſt, quin intelligat ruere illam Rempub. hæc ubi ueniunt: nemo eſt, qui ullam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur. atque hæc ſicubi, facta ſunt: facta ſunt, ut homines populares, aut nobiles ſupplicio, aut exilio leuarentur: ut non ab his ipſis, qui iudicaſſent: ut non ſtatim: ut non eorum facinorum damnati, quæ ad uitam, & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouum, & eiuſmodi eſt: ut magis propter reum, quàm propter rem ipſam credibile eſſe uideatur: ut homines ſeruos, ut ipſe qui iudicarat, ut ſtatim è medio ſupplicio dimiſerit: ut eius facinoris damnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput, & ſanguinem pertineret. O præclárum Imperatorem: nec iam cum M. Aquilio fortiſſimo uiro, ſed uerò cum Paulis, Scipionibus, Marijs conferendum. tantum ne uidiſſe in metu, periculoꝗ prouinciæ? cum ſeruitiorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret: ne quis ſe commouere auderet: quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit. quis non pertimeſcat? cauſam dicere dominos. quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe uideri pronunciauit. exortam uidetur flammam paucorum dolore, ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? uerbera, atque ignes, & illa extrema ad ſupplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciatus, & crux. hiſce omnibus ſupplicijs ſunt liberati. quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit? cum uiderent ea facilitate Prætorem: ut ab eo ſeruorum ſceleris, coniurationiſꝗ damnatorum uita, uel ipſo carnifice internuncio redimeretur. quid? hoc in Apollonienſi Ariſtodamo? quid? in Leonte Magarenſi non idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum, belliꝗ ſubita ſuſpitio: utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbiſſimi quæſtus attulit? Halycienſis Eumenidæ nobilis hominis, & honeſti, magnæ pecuniæ uillicus, cum impulſu tuo inſimulatus eſſet: HS LX à domino accæpiſti. quod nuper ipſe iuratus docuit quemadmodum geſtum eſſet. ab Equite Ro. C. Matrinio abſente, cum is eſſet Romæ: quòd eius uillicos, paſtoreſꝗ tibi in ſuſpitionem ueniſſe dixeras: HS centum abſtuliſti. dixit hoc L. Flauius: qui tibi eam pecuniam numerauit: procurator C. Matrinij: dixit ipſe C. Matrinius: dicet clariſſimus uir Cn. Lentulus Cenſor, qui Matrinij honoris cauſa, recenti negocio ad te literas miſit: mittendaſꝗ curauit. quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomen eſt: præteriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti Panormum uenit, ad ſe uocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaꝗ conuentus. homines ſtatim loqui: mirari: quòd Apollonius homo pecunioſus tamdiu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio

quid attulit: profecto homo diues, repente à Verre non ſine cauſa citatur: expectatio ſumma omnium, quidnam id eſſet: cum exanimatus ſubito ipſe accurrit cum adoleſcente filio. nam pater grandis natu iamdiu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruum: quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia non erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminem. iſte hominem arripi à tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur: nihil ſe miſerum feciſſe: nihil commiſiſſe: pecuniam ſibi eſſe in nominibus: numeratam in præſentia non habere. hæc cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur: ut quiuis intelligere poſſet: eum, quòd pecuniam non dediſſet: idcirco illa tam acerba iniuria affici: cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret: in uincla coniectus eſt. uidete conſtantiam Prætoris, & eius Prætoris: qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris Prætor: ſed ita laudetur, ut optimus imperator. cum ſeruorum bellum metueretur: quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat: hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent: ampliſſimas fortunas amitteret: belli fugitiuorum nomine indicta cauſa, in uincla coniecit: ſeruos, quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſa conſenſiſſe iudicauit: eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberauit. quid? ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt: quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem ſic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus eſſe oportere: ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? non agam tam acerbe: non utar iſta accuſatoria conſuetudine: ſi quod eſt factum clementer: ut diſſolute factum criminer: ſi quid uindicatum ſeuere eſt: ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuam defendam authoritatem, quoad tu uoles. ſimulac tu te cœperis tua iudicia reſcindere: mihi ſuccenſere deſinito. meo enim iure contendam: eum, qui ſuo iudicio condemnatus ſit: iuratorum iudicum ſententijs damnari oportere. non defendam Apollonij cauſam, amici, atque hoſpitis mei: ne tuum iudicium uidear reſcindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia, dicam: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi: fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis: ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum commoueri: non dicam ne illud quidem: ſi maxime in culpa fuerit Apollonius: tamen in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimæ, tam grauiter animaduerti cauſa indicta non oportuiſſe: nullam inuidiam in te, ne ex illis quidem rebus concitabo: cum eſſet talis uir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, & adoleſcenti filio adeundi ad illum miſerum poteſtatem nunquam eſſe factam: etiam illud præteribo: quotienſcunque Panormum ueneris illo anno, & ſex menſibus (nam tamdiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te Senatum Panormitanum adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq; publicis, orantem, atque obſecrantem: ut aliquando ille miſer, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ ſi uelim perſequi: facile oſtendam tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus miſericordiæ iudicum iampridem eſſe

præcluſos, omnia igitur iſta concedam: & remittam. præuideo enim quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur apud iſtum, neq; ſenectutem patris, neq; adoleſcentiam filij, neque lachrymas utriuſq; plus ualuiſſe: quàm utilitatem, ſalutemq; prouinciæ. dicet Remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe. quæret quamobrem faſces Prætoribus præferantur? cur ſecures datę? cur carcer ædificatus? cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta? quæ cum omnia grauiter, ſeuereq; dixerit: quæram cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſa de carcere emitti iuſſerit? tantumq; in hoc crimine ſuſpitionis eſſe affirmabo: ut iam ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permittam: quod hoc genus prædandi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinem quæſtus immenſum, infinitumq; eſſe uideatur. nam quæ iſte in Apollonio fecit: ea primũ breuiter cognoſcite quot, & quanta ſint: deinde hæc expendite, atq; æſtimate pecunia: reperietis idcirco hæc in uno homine pecunioſo tot conſtituta: ut cæteris formidines ſimilium incommodorum, atq; exempla periculorum proponerentur. primum inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. ſtatuite quanti hoc putetis: & quàm multo redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. æſtimate harum rerum omniũ precia: & cogitate in his iniquitatibus unum hęſiſſe Apolloniũ: cęteros profecto multos ex his incommodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebræ, uincla, carcer, incluſum ſupplicium, atque à conſpectu parentum, ac liberum, denique à libero ſpiritu, & communi luce ſecluſum. hæc uero, que uel uita redimi recte poſſunt: æſtimare pecunia non queo. hæc omnia ſero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miſerijs perditus: ſed tamen cæteros docuit: ante iſtius auaritiæ, ac ſceleri occurrere. niſi uero exiſtimatis hominem pecunioſiſſimum ſine aliqua cauſa quæſtus iniectum ad tam incredibile crimen: aut ſine eadem cauſa repente è carcere emiſſum: aut hoc prædandi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatũ: & non per illum, omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectũ. cupio mihi Iudices ab illo ſubijci: quoniam de militari eius gloria dico: ſi quid forte prætereo. nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis dixiſſe: quæ quidem ad belli fugitiuorũ pertinerent ſuſpitionem: certe nihil ſciens prætermiſi. habetis hominis conſilia, diligentiam, uigilantiam, cuſtodiam, defenſionemq; prouinciæ. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis: quoniam plura genera ſunt Imperatorum: ex quo genere iſte ſit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis: non ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Pauli rationem, ac diſciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum ſanè diligenter retinendum, & conſeruandum, quæſo cognoſcite. itinerum primum laborem, qui uel maximus eſt in re militari Iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius, accipite quàm facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioque reddiderit. primum temporibus hibernis, ad magnitudinem frigorum, & ad tempeſtatum uim, ac fluminum, præclarum ſibi hoc remedium comparat. urbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque

hæc natura eſſe loci, cœliq́; dicitur: ut nullus unquam dies tam magna, turbu lentaq́; tempeſtate fuerit: quin aliquo tempore ſolē eius diei homines uiderent. hic ita uiuebat iſte bonus Imperator hibernis menſibus: ut eum non facile, non modo extra tectum, ſed ne extra lectum quidem quiſquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris, & flagitijs conterebatur. cum autem uer eſſe cœperat: cuius initium iſte, non à Fauonio, neque ab aliquo aſtro notabat: ſed cum roſam uiderat: tunc incipere uer arbitrabatur: dabat ſe labori, atque itineribus. in quibus uſque eo ſe præbebat patientem, atque impigrum: ut eum nemo unquam in equo ſedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus melitenſi roſa farctus. ipſe autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo: reticulumq́; ad nares ſibi apponebat tenuiſſimo lino, minutis maculis, plenum roſæ. ſic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat: eadem lectica uſque ad cubiculum deferebatur. eò ueniebant Siculorum magiſtratus: ueniebant Equites Ro. id quod ex multis iuratis au dietis: controuerſiæ ſecreto deferebantur: paulopoſt palàm decreta auferebantur. deinde ubi pauliſper in cubiculo precio, non æquitate, iura deſcripſerat: Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. nam ſcitote eſſe oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores conſiſtere, & conuentum agere ſolent: quo in oppido non iſti ex aliqua familia non ignobili, delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque nonnullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palàm. ſi quæ caſtiores erant: ad tempus ueniebant: lucem, conuentumq́; uitabant. erant autem conuiuia non illo ſilentio Prætorum, atque Imperatorum: neque eo pudore: qui in magiſtratuum conuiuijs uerſari ſolet: ſed cum maximo clamore, atque conuicio. nonnunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam ueniebat. iſte enim Prætor ſeuerus, ac diligens, qui Populi Romani legibus nunquam paruiſſet: illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erant exitus eiuſmodi: ut alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occiſus relinqueretur: plerique fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent. quiuis ut cum aſpexiſſet: non ſe Prætoris conuiuium, ſed ut Cannenſem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. cum uero æſtas ſumma eſſe iam cœperat: quod tempus omnes Siciliæ ſemper Prætores in itineribus conſumere conſueuerunt: propterea quòd tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam, cum in areis frumenta ſunt: quòd & familiæ congregantur: & magnitudo ſeruitij perſpicitur: & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia commonet: tempus anni non impedit: tum inquam, cum concurſant cæteri Prætores: iſte nouo quodam ex genere Imperator, pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat. nam in ipſo aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur: tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo Prætoria, quæ Regis Hieronis fuit: ſic emigrabat: ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autem ipſum locum aditus erat nemini: niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſue-

uerat:conueniebant.quarum incredibile eſt quanta multitudo fuerit Syracu ſis.huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijsq; ueniebant. inter eiuſmodi uiros,ac mulieres adulta ætate filius uerſabatur:ut eum etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet:conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret.huc Tertia illa perducta per dolum,atque inſidias ab Rhodio tibicine,maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur:cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Æſchrionis honeſto loco nata,in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe. iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari:ſic hanc Tertiã dilexit:ut eam ſecum ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iſte cum pallio purpureo, talariq; tunica uerſaretur in conuiuijs muliebribus: non offendebantur homines in eo: neque moleſte ferebant:abeſſe à foro magiſtratum:non ius dici:non iudicia fieri. lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; ſymphoniæ:in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum,atque iuris:non ferebant homines moleſte. non enim ius abeſſe uidebatur à foro, neque iudicia, ſed uis,& crudelitas, & bonorum acerba,atque indigna direptio. hunc tu igitur Imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius furta,rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam,ſcelus,audaciam,rerum geſtarum magnitudine, atq; imperatorijs laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendũ:ne ad exitum defenſionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio,atque authoritas proferatur:ne excitetur Verres:ne denudetur à pectore:ne cicatrices Populus Ro.aſpiciat, ex mulierum morſu ueſtigia libidinis,atque nequitiæ.dij faciant:ut rei militaris,ut belli mentionem facere audeas.cognoſcentur enim omnia iſtius æra illa uetera:ut non ſolum in imperio,uerum etiam in ſtipendijs qualis fuerit,intelligatis.renouabitur prima illa militia:cum iſte è foro abduci,non ut ipſe prædicat,perduci ſolebat.aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet: tamen ære dirutus eſt. multa eius in ſtipendijs damna proferentur:quæ ab iſto ętatis fructu diſſoluta,& compenſata ſunt.iam uero,cum in eiuſmodi patientia turpitudinis,aliena, non ſua ſatietate obduruiſſet:qui uir fuerit:quot præſidia, quàm munita pudoris,& pudicitiæ,ui, & audacia cęperit:quid me attinet dicere? aut coniungere cum iſtius flagitio cuiuſquam præterea dedecus? non faciam Iudices.omnia uetera prætermittam. duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam:ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis. unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq; omnibus:ut nemo tam ruſticanus homo L.Lucullo, & M.Cotta COSS. Romam ex ullo municipio uadimonij cauſa uenerit: quin ſciret iura omnia Populi Ro.nutu,atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari. alterum, quod cum paludatus exiſſet, uotaq; pro imperio ſuo, communiq; Populi Ro.nuncupaſſet:noctu ſtupri cauſa lectica in urbem introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptam uni,propoſitam omnibus, contra fas, contra auſpicia, contra omnes diuinas, atque humanas religiones. O dij immortales, quid intereſt inter mentes hominum,& cogitationes.ita mihi meam uoluntatem, ſpemq; reliquæ uitæ ueſtra,populiq; Roma.exiſtimatio comprobet:ut ego quos adhuc mihi magiſtratus Populus Ro.mandauit,ſic eos accæpi:ut me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer.ita Quęſtor ſum factus:

ut mihi honorem illum tum non ſolum datum: ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui Quæſturam in prouincia Sicilia: ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer: ut me, Quæſturamq́ meã, quaſi in aliquo orbis terrę theatro uerſari exiſtimarẽ: ut omnia ſemper, quæ iucunda uidentur eſſe: non modo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturę, ac neceſſitati denegarem. nunc ſum deſignatus Ædilis: habeo rationem quid à Populo Ro. accæperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cũ cerimonia Cereri, Libero, Liberæq́ faciendos: mihi Floram matrem Populo plebiq́ Ro. ludorũ celebritate placandam: mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati: maxima cũ dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq́ eſſe faciundos: mihi ſacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, & ſollicitudinem, fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriã, poſteritatemq́ prodendam. ex his ego rebus omnibus Iudices: ita mihi deos omnes propitios eſſe uelim: ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos Populi: tamen nequaquam tantum capio uoluptatis, quantũ ſollicitudinis, & laboris: ut hæc ipſa Ædilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data: ſed quia ſic oportuerit: recte collocata, & iudicio populi digno in loco poſita eſſe uideatur. tu cum eſſes Prętor renunciatus quoquo modo (mitto enim, & prętereo, quid tum ſit actũ) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi, non ipſa præconis uoce excitatus es? qui te totiens ſeniorũ. iuniorumq́ centurijs illo honore affici pronunciauit: ut hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditã? annum tibi illũ unum, domo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres: quantum negocij, quid oneris haberes, nunquam cogitaſti: neq́ illud rationis habuiſti: ſi forte expergefacere te poſſes: eam prouinciam quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet: ad ſummam ſtultitiam, nequitiamq́ ueniſſe. itaq́ non modo domo tua Chelidonem in Prætura extrudere noluiſti: ſed in Chelidonis domum Prętûram tuam totam detuliſti. ſecuta prouincia eſt: in qua tibi nunquam uenit in mentem: non tibi idcirco faſces, & ſecures, & tantam imperij uim, tantamq́ ornamentorum omnium dignitatem datam: ut earum rerum ui, & authoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres: ut omnium bona prędam tuam duceres: nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita, contra tuam cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe. in qua tu te ita geſſiſti: ut cum omnibus teneare rebus: ad bellum fugitiuorũ confugias: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortam. niſi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atq́ illud Thempſanũ incommodum proferes. ad quod recens, cum te peropportune fortuna obtuliſſet: ſi quid in te uirtutis, atq́ induſtriæ fuiſſet: idem, qui ſemper fueras, inuentus es. cũ ad te Valentini ueniſſent: & pro his homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negocium ſuſciperes: ut, cum penes te prætorium imperium, ac nomen eſſet: ad illam paruam manum extinguendam ducem te principemq́ præberes: non modo id refugiſti: ſed eo ipſo tempore, cum eſſes in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas: erat in omnium conſpectu, ipſis autem Valentinis ex tam illuſtri, nobiliq́ municipio, tantis de

rebus reſponſum nullum dediſti:cum eſſes cum tunica pulla,& pallio. quid hunc proficiſcentem,quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis? qui cum iam ex prouincia,non ad triumphum, ſed ad iudicium decederet:ne illam quidē infamiam fugerit:quam ſine ulla uoluptate capiebat.O diuina Senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio.memoria tenetis Iudices:cum adueſperaſceret:& paulo ante eſſet de hoc Thempſano incommodo nunciatum: cum inueniretur nemo qui in illa loca cum imperio mitteretur: dixiſſe quendam, Verrem eſſe non longe à Thempſa? quàm ualde uniuerſi admurmurarint? quàm palam principes contradixerint? & is tot criminibus, teſtimonijsqꝫ conuictus : in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit: quorum omnium palàm,cauſa incognita,uoce damnatus eſt. eſto nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpitione belli laudis adeptus eſt:quòd neque bellum eiuſmodi, neqꝫ belli periculum fuit in Sicilia:neqꝫ ab iſto prouiſum eſt: ne quod eſſet. at uero contra bellum prędonum,claſſem habuit ornatā,diligentiamqꝫ in eo ſingularē. itaqꝫ iſto Prætore præclare defenſa prouincia eſt.ſic de bello prędonum,ſic de claſſe Sicilienſi Iudices dicam:ut hoc iam ante confirmem:in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas auaritiæ,maieſtatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono: quæſo,ut feciſtis adhuc,diligenter attendite. Rem naualem primū ita dico eſſe adminiſtratam,non uti prouincia defenderetur:ſed ut claſſis nomine,pecunia quæreretur.ſuperiorum Prætorum conſuetudo cum hęc fuiſſet:ut naues ciuitatibus, certusqꝫ numerus nautarum,militumqꝫ imperaretur: maximę,& locupletiſſimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauiſti.ob quam rem quid tibi Mamertini clam dederint pecuniæ,poſt uidebitur:ex ipſorum literis,& teſtibus quæremus.nauem uero Cybeam maximam,triremis inſtar, pulcherrimam,atque ornatiſſimam,palàm ædificatam ſumptu publico,ſciente Sicilia,per magiſtratum,Senatumqꝫ Mamertinum,tibi datam, donatamqꝫ eſſe dico.hæc nauis onuſta præda Sicilienſi:cum ipſa quoque eſſet ex præda: ſimul cum iſte decederet:appulſa Veliam eſt, cum plurimis rebus, & ijs quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit:quòd erant chariſſimæ, maximeqꝫ eum delectabant.eam nauem nuper egomet uidi Veliæ: multiqꝫ alij uiderunt,pulcherrimam,atqꝫ ornatiſſimam Iudices.quæ quidem omnibus, qui eam aſpexerant:proſpectare iam exilium,atque explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi forte id:quod tametſi probari nullo modo poteſt:tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt:de tua pecunia conſtare ædificatam eſſe eam nauem. aude hoc ſaltem dicere,quod neceſſe eſt.noli metuere Hortenſi,ne quæram, qui licuerit ædificare nauem Senatori?antiquæ ſunt iſtę leges,& mortuæ, quemadmodum tu ſoles dicere: quę uetant.fuit iſta reprehenſio quondam,fuit iſta ſeueritas in iudicijs:ut iſtam rem accuſator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quò publice proficiſcereris,& præſidij,& uecturæ cauſa,ſumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficiſci quoquam potes:nec accerſere res tranſmarinas ex ijs locis:in quibus tibi habere,mercari nihil licet.deinde cur quicquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate,ac dignitate Reipublicæ: nunc non modo te hoc crimine non arguo: ſed ne illa quidem com-

muni uituperatione reprehendo.poſtremo tu tibi hoc nunquam crimino-ſum,nunquam inuidioſum fore putaſti? celeberrimo loco palàm tibi ædifi-cari onerariam nauem in ea prouincia:quã tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui,qui uidebant:quid exiſtimare eos,qui audiebant: arbitrabere? ina nem te nauem eſſe in Italiam deducturum? nauiculariam te,cum Romam ue niſſes:eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari:te habere in Italia maritimum fundum:& ad fructus deportandos onerariam nauem comparare.eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem eſſe omnium? palàm ut loque-rentur,te illam nauem parare:quæ prædam ex Sicilia deportaret:& quę ad ea furta,quæ reliquiſſes:commearet? uerum hæc omnia, ſi doces nauem de tua pecunia ædificatam:remitto:atque concedo.ſed hoc homo amentiſſime non intelligis priore actione ab iſtis ipſis tuis Mamertinis laudatoribus eſſe ſublatum.nam dixit Heius princeps ciuitatis,princeps iſtius legationis, quę ad tuam laudationem miſſa eſt:nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe ædificatam: eiq́ faciendæ ſenatorem Mamertinum publice præfuiſſe. reliqua eſt materies : hanc Rheginis, ut ipſi dicunt,(tametſi tu negare non potes)publice, quòd Mamertini materies non habent:imperauiſti.ſi, & ex quo fit nauis,& qui faciunt,imperio tibi tuo, non precio præſto fuerunt:ubi tandem iſtuc latet:quod tu de tua pecunia dicis impenſum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuiſſe fieri : ut ex ærario nihil darent. etenim uel Capitolium,ſicut apud maiores noſtros factũ eſt : publice gratis coactis fabris,operiſq́ imperatis,exædificari, atque effici potuit. deinde id, quod perſpicio,& quod oſtendam,cum iſtos produxero,ipſorum ex literis: multas pecunias iſti erogatas in operum locationes falſas, atque inanes,eſſe perſcriptas.nam illud minime mirum eſt:Mamertinos,à quo ſummum be-neficium accæperant:quem ſibi amiciorem quàm Populo Ro.eſſe cognoue-rant:eius capiti literis ſuis pepercisse.ſed ſi argumento eſt Mamertinos pe-cunias tibi non dediſſe:quia ſcriptum non habent:ſit argumento,tibi gratis conſtare nauem:quia quid emeris,aut quid locaueris,ſcriptum proferre non potes.at enim idcirco nauem Mamertinis non imperaſti:quòd ſunt fœde-rati.dij approbent.habemus hominẽ in fœcialium manibus educatum, unũ, præter cæteros,in publicis religionibus fœderum ſanctum, & diligentem. omnes qui ante te Prætores fuerunt:dedantur Mamertinis:quòd ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint.ſed tamen tu ſancte homo,ac religio-ſe,cur Taurominitanis item fœderatis nauem imperaſti? an hoc probabis? in æqua cauſa populorum,ſine precio uarium ius,& diſparem conditionem fuiſſe? quid ſi eiuſmodi eſſe hæc duo fœdera duorum populorum Iudices doceo:ut Taurominitanis nominatim cautum, & excæptum ſit fœdere: ne nauem dare debeant? Mamertinis in ipſo fœdere ſanctum,atq́ perſcriptum ſit:uti nauem dare neceſſe ſit? iſtum autem contra fœdus, & Taurominita-nis imperaſſe:& Mamertinis remiſiſſe? num cui dubium poterit eſſe : quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea,quàm Taurominitanis fœdus opi tulatum ſit? recitentur fœdera.iſto igitur tuo, quemadmodum ipſe prædi-cas,beneficio,ut res indicat,precio,atque mercede:minuiſti maieſtatem Rei-pub.minuiſti auxilia Populi Ro.minuiſti copias maiorum uirtute,ac ſapien tia comparatas:ſuſtuliſti ius imperij,conditionem ſociorum,memoriã fœ-

deris. qui ex fœdere ipſo nauem uel uſque ad Oceanum, ſi imperaſſemus: ſumptu, periculoq́ ſuo armatam, atque ornatam mittere debuerunt: hi ne in freto ante ſua tecta, & domos nauigarent: ne ſua mœnia, portusq́ defenderent: precio abs te ius fœderis, & imperij conditionem emerunt. quid cenſetis in hoc fœdere faciundo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ? ne hæc biremis aſcriberetur: ſi id ullo modo poſſent à noſtris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur, tam graue ciuitati: inerat neſcio quo modo in illo fœdere ſocietatis, quaſi quædam nota ſeruitutis. quod tum recentibus ſuis officijs, integra re, nullis Populi Ro. difficultatibus à maioribus noſtris fœdere aſſequi non potuerunt: id nunc nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quotannis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauium à C. Verre precio aſſecuti ſunt. at non hoc ſolum aſſecuti, ne nauem darent. ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in præſidio eſſet: te Prætore per triennium Mamertini dederunt? deniq́ cum ex Senatuſconſulto, itemq́ ex lege Terentia, & Caſſia, frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret: id quoque munus leue, atq́ commune Mamertinis remiſiſti. dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo non debere? an ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere quod exigeretur: ſed ex eo, quod emeretur. te igitur authore, & interprete, ne foro quidẽ, & commeatu Mamertini Populum Ro. iuuare debuerunt. quę tandem ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arant, certum eſt quid ex lege Cenſoria dare debeant. cur ijs quicquam præterea ex alio genere imperauiſti? quid Decumani? nunquid præter ſingulas Decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui ſunt immunes: ij certe nihil debent. at ijs non modo imperaſti: uerum etiam quo plus darent quàm poterant: hæc ſexagena millia modium: quæ Mamertinis remiſeras, addidiſti. neque hoc dico: cæteris non recte imperatum eſſe. Mamertinis, qui erant in eadem cauſa: & quibus ſuperiores omnes Prætores item ut cæteris, imperarant: pecuniamq́ ex Senatuſconſulto, & ex lege diſſoluerant: his dico non recte remiſſum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret: cum conſilio cauſam Mamertinorum cognoſcit: & de conſilij ſententia Mamertinis ſe frumentũ non imperare pronunciat. audite decretum mercennarij Prætoris ex ipſius commentario: & cognoſcite quanta in ſcribendo grauitas: quanta in conſtituendo iure ſit authoritas. Recita commentarium. Libenter ait ſe facere: itaq́ perſcribit. quid ſi hoc uerbo non eſſes uſus, libenter? nos uidelicet, inuitum te quæſtum facere putaremus? ac de conſilij ſententia: pręclarum recitari conſilium Iudices audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tandem Prætoris uidebatur: cum audiebatis nomina? an prædonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus? en fœderum interpretes, ſocietatis pactores, religionis authores? nunquam in Sicilia frumentum publice eſt emptum: quin Mamertinis pro portione imperaretur: ante quàm hoc delectum, præclarumq́ conſilium iſte dedit: ut ab his nummos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. itaque tantum ualuit iſtius decreti authoritas, quantum debuit eius hominis: qui à quibus frumentum emere debuiſſet: ijs decretum uendidiſſet. nam ſtatim L. Metellus: ut

iſti

iſti ſucceſſit:ex C.Sacerdotis,& Sex.Peducei inſtituto,ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, ſe id, quod à malo authore emiſſent:diutius obtinere non poſſe.age porrò tu, qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem fœderum:cur Taurominitanis frumentum,cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum utraq; fœderata eſt.ac Netini quidem ſibi non defuerunt.nam ſimulac pronunciaſti, libenter te Mamertinis quidem remittere:te adierunt:& eandem ſuam cauſam fœderis eſſe docuerunt. tu aliter decernere in eadem cauſa non potuiſti:pronuncias Netinos frumentum dare non oportere:& ab his tamen exigis. cedo mihi eiuſdem Prętoris literas,& rerum decretarũ & frumenti imperati,& rerum decretarum tritici empti. quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconſtantia ſuſpicari poſſumus Iudices? quàm id quod neceſſe eſt? aut iſtam à Netinis pecuniam cum poſceret,non datam:aut id eſſe actum:ut intelligerent Mamertini:bene ſe apud iſtum tam multa precia,ac munera collocaſſe:cum idem alij iuris ex eadem cauſa non obtinerent.hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa ſint uulnera, quis eſt ueſtrum Iudices quin intelligat? primum,ut in iudicijs, qui decem laudatores dare non poteſt:honeſtius eſt ei nullum dare: quàm illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere.tot in Sicilia ciuitates ſunt: quibus tu per triennium præfuiſti:arguunt cæteræ:paucę,& paruæ metu repreſſæ ſilent:una laudat.hoc quid eſt? niſi intelligere quid habeat utilitatis uera laudatio? ſed tamen ita Verres prouinciæ præfuiſti:ut hac utilitate neceſſario tibi ſit carendum.deinde id quod alio loco ante dixi:quæ eſt iſta tandem laudatio? cuius laudationis Legati principes,& publice tibi nauem ędificatam, & priuatim ſeipſos abs te ſpoliatos, expilatosq; eſſe dixerunt? poſtremo quid aliud iſti faciunt, cum te ſoli ex Sicilia laudant:niſi teſtimonio nobis ſunt:te omnia ſibi eſſe largitum:quæ tu de Rep.noſtra detraxeris? quæ colonia eſt in Italia,tam bono iure? quod tam immune municipium? quod per hos annos tam commoda uacatione ſit uſum omnium rerum:quàm Mamertina ciuitas per triennium? ſoli, ex fœdere quod debuerunt:non dederunt: ſoli iſto Prætore omnium rerum immunes fuerunt:ſoli in iſtius imperio ea conditione uitæ fuerunt:ut Populo Romano nihil darent:Verri nihil denegarent.uerum ut ad claſſem,quo ex loco ſum digreſſus:reuertar: accæpiſti à Mamertinis nauem contra legem:remiſiſti contra fœdera.ita in una ciuitate bis improbus fuiſti: cum & remiſiſti, quod non oportebat: & accæpiſti, quod non licebat.exigere te oportuit nauem,quæ contra prędones,non quę cũ præda nauigaret:quę defenderet,ne prouincia ſpoliaretur:non quę noua prouinciæ ſpolia portaret. Mamertini tibi,& urbem,quo furta undiq; portares:& nauem,qua exportares:præbuerunt.illud tibi oppidum recęptaculum prædæ fuit:illi homines teſtes, cuſtodesq; furtorum:illi tibi, & locum furtis, & furtorum uehiculum comparauerunt.itaque ne tum quidem, cum claſſem auaritia,ac nequitia tua perdidiſti:nauem Mamertinis imperare auſus es.quo tempore in tanta inopia nauium, tantaq; calamitate prouinciæ, etiam ſi precario eſſent rogandi:tamen ab his imperaretur.reprimebat enim tibi & imperandi uim,& rogandi conatum præclara illa non Populo Ro. reddita biremis,ſed Prætori donata Cybea,ea tui merces imperij, auxilium

iuris,conſuetudinis,fœderis.habetis unius ciuitatis firmum auxilium amiſſum, ac uenditum precio. cognoſcite nunc nouam prædandi rationem ab hoc primum excogitatam. ſumptū omnem in claſſem frumento, ſtipendio, cæteriſq; rebus, Nauarcho ſuo quæq; ciuitas ſemper dare ſolebat.is neq; ut accuſaretur à nautis,committere audebat:& ciuibus ſuis rationē referre debebat:in illo omni negocio non modo labore,ſed etiam periculo ſuo uerſabatur.erat hoc,ut dico,factitatum ſemper:nec ſolum in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs:etiam in ſociorū,& Latinorum ſtipendio,ac ſumptu,tum cū illorum auxilijs uti ſolebamus. Verres poſt imperium conſtitutum, primus imperauit:ut ea pecunia omnis à ciuitatibus ſibi adnumeraretur: ut is eam pecuniam tractaret:quem ipſe præfeciſſet.cui poteſt eſſe dubium? quamobrem,& omnium conſuetudinem ueterem primus immutaris? & tantam utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris? & tantam difficultatem cū crimine,moleſtiam cum ſuſpitione ſuſcæperis? deinde alij quæſtus inſtituuntur:ex uno genere nauali uidete quàm multi:accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: precio certo miſſos facere nautas: miſſorum omnes ſtipendium lucrari:reliquis quod deberet, non dare.hæc omnia ex ciuitatum teſtimonijs cognoſcite. Recita teſtimonia ciuitatum. Hunccine hominem? hanccine impudentiā Iudices? hanccine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarū ſummas deſcribere:certo precio ſexcentenos nummos nautarum miſſione conſtituere. quos qui dederat, commeatum totius æſtatis abſtulerat.iſte quod & nautæ nomine pro ſtipendio,frumentoq; acæperat,lucrabatur.itaque quæſtus duplex unius miſſione fiebat.atque hæc homo amentiſſimus in tanto prædonum impetu, tantoq; periculo prouinciæ,ſic palàm faciebat:ut,& ipſi prędones ſcirent:& tota prouincia teſtis eſſet.cum propter iſtius hanc tantam auaritiā,nomine claſſis, eſſent in Sicilia re quidem uera naues inanes:quæ prædam Prætori, non quæ prædonibus metum afferrent:tamen,cum P.Ceſecius, & P.Tadius decem nauibus his ſemiplenis nauigarent:nauem quandam piratarum pręda refertam,non cæperunt:ſed abduxerunt onere ſuo planè captam,atque depreſſam.erat ea nauis plena iuuentutis formoſiſſimæ, plena argenti facti,atque ſignati: multa cum ſtragula ueſte.hęc una nauis ex claſſe noſtra nō capta eſt:ſed inuenta ad Megaridem:qui locus eſt non longe à Syracuſis.quod ubi iſti nunciatū eſt: tametſi noctu cum mulierculis iacebat ebrius:erexit ſe tamē:& ſtatim Quęſtori,legatoq; ſuo cuſtodes miſit complures:ut omnia ſibi integra quàm primum exhiberentur. appellitur nauis Syracuſas: expectatur ab omnibus: ſuppliciū ſumi de captiuis putatur.iſte quaſi præda ſibi aduecta,non prædonibus captis,ſi qui ſenes aut deformes erant:eos in hoſtiū numero ducit:qui aliquid formæ,ætatis, artificijq; habebant,abducit omnes:nonnullos Scribis ſuis,filio,cohortiq; diſtribuit:ſymphoniacos homines ſex cuidam amico ſuo Romam muneri miſit.nox illa tota exinanienda naui conſumitur.archipiratam ipſum uidet nemo:de quo ſuppliciū ſumi oportuit: hodieq; omnes ſic habent perſuaſum (quid eius ſit:uos coniectura quoq; aſſequi debetis) iſtum clam à piratis ob hunc Archipiratam pecuniam accæpiſſe. coniectura bona eſt. iudex eſſe bonus nemo poteſt:qui ſuſpitione certa nō mouetur. hominem noſtis,conſuetudinemq; omnium tenetis:qui ducem prædonum aut

hoſtium cæperit: quàm libenter eum palàm antè oculos omnium eſſe patia-
tur. hominem in tanto conuentu Syracuſis uidi neminem Iudices: qui Ar-
chipiratam captum uidiſſe ſe diceret: cum omnes, ut mos eſt: ut ſolet fieri:
concurrerent: quærerent: uidere cuperent. quid accidit? cur tantopere iſte
homo occultaretur? ut eum ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? homi
nes maritimi Syracuſis: qui ſæpe iſtius ducis nomen audiſſent: cũ eum ſæpe
timuiſſent: cum eius cruciatu, atq; ſupplicio paſcere oculos, animumq; exa-
turare uellent: poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt. unus plures prædonum
duces uiuos cæpit P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquando igitur iſto fru-
ctu quiſquam caruit: ut uidere piratam captum non liceret? at contra, qua-
cunque iter fecit: hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus, uinctorum, ca-
ptorumq; hoſtium præbebat. itaq; ei concurſus undiq; fiebant: ut non mo-
do ex his oppidis, qua ducebantur: ſed etiam ex finitimis uiſendi cauſa con-
uenirent. ipſe autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gra-
tiſſimus Populo Romano fuit, atque iucundiſſimus? quia nihil eſt uictoria
dulcius. nullum eſt autem teſtimonium uictoriæ certius: quàm quos ſæpe
metueris: eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non
feciſti? quamobrem ita iſte pirata celatus eſt: quaſi eum aſpicere nefas eſſet?
quamobrem ſupplicium non ſumpſiſti? quam ob cauſam hominem reſer-
uaſti? ecquem audiſti in Sicilia antea captum Archipiratam: qui non ſecu-
ri percuſſus ſit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. ui-
uum tu Archipiratam ſeruabas: quem per triumphum credo, quem ante cur
rum tuum duceres. neque enim quicquam erat iam reliquum: niſi ut claſſe
Populi Romani pulcherrima amiſſa, prouinciaq; lacerata, triumphus na-
ualis tibi decerneretur. age porrò, cuſtodiri ducem prædonum nouo more:
quàm ſecuri feriri omnium exemplo magis placuit. quæ ſunt iſtæ cuſtodiæ?
apud quos homines? quemadmodum eſt aſſeruatus? Lautumias Syracuſa-
nas omnes audiſtis, pleriq; noſtis. opus eſt ingens, magnificum, Regum, ac
Tyrannorum: totum eſt, ex ſaxo in mirandam altitudinem depreſſo, & mul
torum operis penitus exciſo. nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum
undiq;, nihil tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt. in has Lau
tumias, ſi qui publice cuſtodiendi ſunt: etiam ex cæteris oppidis Siciliæ de-
duci imperantur. eo quòd multos captiuos ciues Romanos coniecerat: &
quòd eodem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, ſi hunc ſubditi-
tium Archipiratã in eandem cuſtodiam dediſſet: fore ut à multis illis in Lau
tumijs uerus ille dux quæreretur. itaq; hominem huic optimæ, tutiſſimæq;
cuſtodiæ non audet committere. denique Syracuſas totas timet. aman-
dat hominem. quo? Lilybæum fortaſſe? uideo: tamen homines maritimos
non planè reformidat. minime Iudices. Panormum igitur? audio: quam-
quam Syracuſis, quoniam in Syracuſano captus erat: maxime ſi minus ſup-
plicio affici, at cuſtodiri oportebat. ne Panormum quidem. quid igitur?
quo putatis? ad homines à Piratarum metu, & ſuſpitione alieniſſimos, à
nauigando, rebuſq; maritimis remotiſſimos, ad Centuripinos: homines
maxime mediterraneos, ſummos aratores: qui nomen nunquam timuiſ-
ſent maritimi prædonis: unum te Prætore horruiſſent Apronium terre-
ſtrem Archipiratam. & ut quiuis facile perſpiceret: id ab iſto actum eſſe

ut ille ſuppoſitus facile,& libenter ſe illum qui non erat:eſſe ſimularet:imperat Centuripinis:ut is uictu,cæteriſq; rebus quàm liberaliſſime,commodiſſimeq; habeatur.interea Syracuſani homines periti,& humani:qui non modo ea,quæ perſpicua eſſent:uidere,uerum etiam occulta ſuſpicari poſſent:habebant rationem omnes quotidie piratarũ:qui ſecuri ferirentur:quàm multos eſſe oporteret,ex ipſo nauigio,quòd erat factum ſex remorum numero, conijciebant.iſte quòd omnes,qui artificij aliquid habuerant,aut formæ:remouerat:atque abduxerat:reliquos ſi,ut conſuetudo eſt,uniuerſos ad palum alligaſſet:clamorem populi fore ſuſpicabatur:cum tanto plures adducti eſſent: quàm relicti. propter hanc cauſam cum inſtituiſſet alios alio tempore producere:tamen in tanto conuentu nemo erat:quin rationem, numerumq; haberet,& reliquos non deſideraret ſolum:ſed etiam poſceret:& flagitaret. cum maximus numerus deeſſet:tum iſte homo nefarius in eorum locũ,quos domũ ſuam de piratis abduxerat:ſubſtituere,& ſupponere cœpit ciues Romanos:quos in carcerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat:& ex Hiſpania fugientes ad Siciliam appulſos eſſe dicebat:alios qui à prædonibus erant capti:cum mercaturas facerent:aut aliquam ob cauſam nauigarent, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat.itaq; alij ciues Ro.ne cognoſcerentur:capitibus obuolutis è carcere ad palum,atq; ad necem rapiebantur. alij cum à multis ciuibus Rom. recognoſcerentur:ab omnibus defenderentur:ſecuri feriebantur.quorum ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoq; cruciatu dicam: cum eum locum tractare cœpero: & ita dicam:ut ſi me in ea querimonia,quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de ciuium Romanorũ indigniſſima morte:non modo uires,uerum etiam uita deficiat:id mihi præclarum, & iucundum putem. hæc igitur eſt geſta res, hæc uictoria præclara:myoparone piratico capto, dux liberatus:ſymphoniaci Romam miſſi:formoſi homines, & adoleſcentes, & artifices domum abducti:in eorum locum, & ad eorum numerum ciues Romani hoſtilem in modum cruciati:& necati:omnis ueſtis ablata:omne aurum,& argentum,& ablatum, & auerſum. at quemadmodum ipſe ſeſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet:repente in M.Annij hominis ſplendidiſſimi teſtimonio, cum is ciues Ro. dixiſſet,& Archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum:exiluit conſcientia ſceleris, & furore ex maleficijs concæpto excitatus:dixit ſe, quòd ſciret ſibi crimini datum iri pecuniam accæpiſſe, neque de uero Archipirata ſumpſiſſe ſupplicium: ideo ſecuri non percuſſiſſe: domi eſſe apud ſeſe Archipiratas dixit duos.O clementiam Populi Ro.ſeu potius patientiam miram,ac ſingularem.ciuem Roma.ſecuri eſſe percuſſum Annius Eques Ro.dicit.taces.Archipiratam negat.fateris.fit in eo gemitus omnium, & clamor. cum tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe continuit Populus Ro. & repreſſit:& ſalutis tuæ rationem iudicum ſeueritati reſeruauit. qui ſciebas tibi crimini datum iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem.ſi haberes:tamen non ita uixeras: ut metum iudicij propoſitum habere deberes.an te,id quod fieri ſolet:conſcientia timidum, ſuſpitioſumq; faciebat? qui igitur cum eſſes in imperio iam tum iudicium,& crimen horrebas:reus cum tot teſtibus coarguare:potes de damnatione dubitare? uerum ſi crimen hoc metuebas: ne quis abs te

ſuppoſitum

ſuppoſitum eſſe diceret: qui pro Archipirata ſecuri feriretur: utrum tandem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti? in iudicio coactu, atque efflagitatu meo producere ad ignotos, tanto poſt, cum quem archipiratã eſſe diceres? an recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia penè tota, ſecuri ferire? uide quid interſit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehenſio nulla eſſe potuit: hic defenſio nulla eſt. itaq; illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis pręter te fecerit: quęro. Piratam uiuum tenuiſti. quem ad finem? dum cũ imperio fuiſti? quamobrẽ? quam ob cauſam? quo exemplo? cur tamdiu? cur inquam ciuibus Ro. quos piratæ cæperant, ſecuri ſtatim percuſſis: ipſis piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? uerum eſto: ſit tibi illud liberũ omne tempus quod cũ imperio fuiſti. etiam ne priuatus? etiam ne reus? etiam ne penè damnatus, hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? unum, alterum menſem, propè annum deniq; domi tuæ piratæ, à quo tempore capti ſunt: quoad per me licitum eſt: fuerunt: hoc eſt quoad per M. Acilium Glabrionem licitum eſt: qui poſtulante me, produci, atque in carcerem condi imperauit. quod eſt huiuſce rei ius? quæ conſuetudo? quod exemplum? hoſtem acerrimum, atque infeſtiſſimum Populi Ro. ſeu potius communem hoſtem gentium, nationumq; omnium, quiſquam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi ſuæ retinere poterit? quid ſi pridie, quàm à me tu coactus es confiteri: ciuibus Ro. ſecuri percuſſis prædonum ducem uiuere: apud te habitare: ſi inquam pridie domo tua profugiſſet: ſi aliquam manũ contra Populum Ro. facere potuiſſet: quid diceres? apud me habitauit: mecũ fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere poſſem: uiuum, atque incolumen reſeruaui. ita ne uero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus uictis: ad tuum, non ad Populi Rom. tempus conferes? Populi Romani hoſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur? at etiam qui triumphant, eoq; diutius uiuos hoſtium duces ſeruant: ut his per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum, fructumq; uictoriæ Populus Roma. percipere poſſit: tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt: illos duci in carcerem iubent: idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit. & nunc credo eſſe dubium: quin tu id commiſſurus non fueris: præſertim cũ ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſam eſſe dicendam: ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur: quàm quod erat ante oculos poſitum: tuo periculo uiueret. ſi enim eſſet mortuus: tu qui crimen ais te metuiſſe: quęro cui probares? cum conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo uiſum eſſe Archipiratam: ab omnibus deſideratum? cũ dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus eſſet: cum uulgo loquerentur ſuppoſitum in eius locum, quẽ pro illo probare uelles: cum tute faſſus eſſes, te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum: quis te audiret? nunc cum uiuum iſtũ neſcio quem produces: tamen te derideri uides. quid ſi aufugiſſet? ſi uincla rupiſſet? ita ut Nico ille nobiliſſimus pirata fugit: quem P. Seruilius, qua fœlicitate cæperat: eadem recuperauit. quid diceres? uerum hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet: pecuniam illam non haberes. ſi hic falſus eſſet mortuus: aut profugiſſet: non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere. plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea quæ certiſſima ſunt huius criminis argumenta, prętermiſi. uolo enim mihi totum

eſſe crimen hoc integrum.eſt certus locus:certa lex:certũ tribunal: quo hoc reſeruetur.hac tanta præda auctus,mancipijs,argento,ueſte locupletatus,nihilo diligentior ad claſſem ornandã, milites reuocandos,alendosq́ eſſe cœpit:cum ea res non ſolum prouinciæ ſaluti, uerum etiam ipſi prędæ eſſe poſſet.nam æſtate ſumma,quo tempore cæteri Prætores obire prouinciam, & concurſare conſueuerunt: aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipſi nauigare.eo tempore ad luxuriam,libidinesq́ ſuas domo ſua regia, quæ regis Hieronis fuit:qua Prætores uti ſolent:contentus non fuit. tabernacula,quemadmdum conſueuerat temporibus æſtiuis:quod antea iam demonſtraui:carbaſeis intenta uelis collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſæ fontem, propter ipſum introitum, atque oſtium portus, amœno ſanè,& ab arbitris remoto loco. hic dies æſtiuos ſexaginta Prætor Populi Ro.cuſtos,defenſorq́ prouincię ſic uixit:ut muliebria quotidie conuiuia eſſent:uir accumberet nemo præter ipſum,& prætextatum filium.tametſi recte ſine exceptione dixeram:uirum,cum iſti eſſent:neminem fuiſſe.nonnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur. mulieres autem nuptæ nobiles, præter unam mimi Iſidori filiã:quam iſte propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat:Pippa quædam,uxor Æſchrionis Syracuſani:de qua muliere plurimi uerſus,qui in iſtius cupiditate facti ſunt: tota Sicilia percelebrantur.erat Nice facie eximia, ut prædicatur:uxor Cleomenis Syracuſani.hanc Cleomenes uir amabat:ueruntamen huius libidini aduerſari nec poterat:nec audebat:& ſimul ab iſto donis,beneficijsq́ plurimis deuinciebatur.illo autẽ tempore iſte,tametſi ea eſt hominis impudentia:quã noſtis: ipſe tamen cum uir eſſet Syracuſis:uxorem eius parum poterat animo ſoluto,ac libero tot in acta dies ſecum habere.itaq; excogitat rem ſingularem.naues,quibus legatus præfuerat:Cleomeni tradit, Claſſi Populi Ro. Cleomenem Syracuſanum præeſſe iubet,atque imperat.hoc eo facit:ut ille non ſolum abeſſet à domo:tum cum nauigaret:ſed etiam libenter cum magno honore,beneficioq́ abeſſet. ipſe autem remoto,atq; ablegato uiro, non liberius quàm ante:quis enim unquam iſtius libidini obſtitit? ſed paulo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet:ſi non tanquam uirum, at tanquã æmulum remouiſſet. accipit nauem ſociorum, atque amicorum Cleomenes Syracuſanus.quid primum aut accuſem:aut querar Iudices? Siculo ne homini,Legati, Quæſtoris,Populi Ro.deniq; poteſtatem,honorẽ,authoritatem dari? ſi te impediebat iſta conuiuiorũ,mulierumq́ occupatio:ubi Quęſtores? ubi Legati? ubi ternis denarijs ęſtimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot,tantaq́ ornamenta magiſtratibus, & Legatis à Senatu,populoq́ Romano permiſſa,& data? denique ubi Præfecti, & Tribuni tui? ſi ciuis Ro.dignus iſto negocio nemo fuit, quid ciuitates: quæ in amicitia,fideq́ Populi Ro.perpetuo manſerant? ubi Segeſtana? ubi Centuripina ciuitas? quæ tum officijs,fide, uetuſtate,tum etiã cognatione Populi Romani nomen attingunt? O dij immortales. quid ſi harum ipſarum ciuitatum militibus,nauibus, Nauarchis,Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare? non omnis honos ab iſto dignitatis,æquitatis,officijq́ ſublatus eſt? ecquod in Sicilia bellum geſſimus? quin Centuripinis ſocijs, Syracuſanis hoſtibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriam uetuſtatis,non ad contumeliam

meliam ciuitatis referri uolo. itaq; ille uir clariſſimus, ſummusq; Imperator M. Marcellus: cuius uirtute captæ, miſericordia conſeruatæ ſunt Syracuſæ: habitare in ea parte urbis, quæ Inſula eſt: Syracuſanum neminem uoluit. hodie inquam Syracuſanum in ea parte habitare non licet: eſt enim locus, quẽ uel pauci poſſunt defendere. committere igitur eum non fideliſſimis hominibus noluit. ſimul quòd ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto eſt. quamobrem qui noſtros exercitus ſæpe excluſerant: ijs clauſtra loci committenda non exiſtimauit. uide quid interſit inter tuam libidinem, maiorumq; authoritatem: inter amorem, furoremq; tuum, & illorum conſilium, atque prudentiam. illi aditum litoris Syracuſanis ademerunt: tu maritimum imperiũ conceſſiſti. illi habitari in eo loco Syracuſanum, quo naues accedere poſſent: noluerunt: tu claſſi, & nauibus Syracuſanum præeſſe uoluiſti. quibus illi urbis ſuæ partem ademerunt: ijs tu noſtri imperij partem dediſti: & quorum ſociorum opera Syracuſani nobis dicto audientes ſunt: eos Syracuſanis dicto audientes eſſe iuſſiſti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: ſequitur Segeſtana nauis, Tyndaritana, Herbitenſis, Heraclienſis, Apollonienſis, Haluntina, præclara claſſis in ſpeciem, ſed inops, & infirma propter dimiſſionem propugnatorum, atque remigum. tamdiu in imperio ſuo claſſem iſte Prætor diligens uidit: quamdiu conuiuium eius flagitioſiſſimũ prætereuecta eſt. ipſe autem qui uiſus multis diebus non eſſet: tum ſe tamen in conſpectum nautis pauliſper dedit. ſtetit ſoleatus Prætor Populi Romani cum pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipſo iſtum ueſtitu Siculi, ciueſq; Romani permulti ſępe uiderunt. poſteaquã paulum prouecta claſſis eſt: & Pachynum quinto die denique appulſa eſt: nautæ fame coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliæ, multitudo: colligebant: & his miſeri, perditiq; alebantur. Cleomenes autem, qui alterũ ſe Verrem cum luxuria, atq; nequitia, tum etiam imperio putaret: ſimiliter totos dies, in litore tabernaculo poſito, perpotabat. ecce autẽ repente ebrio Cleomene, eſurientibus cæteris, nunciatur piratarum naues eſſe in portu Ediſſæ, nam ita is locus nominatur. noſtra autem claſſis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quòd erat terreſtre pręſidium non re, ſed nomine: ſperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxiſſet: explere ſe numerum nautarum, & remigum poſſe. reperta eſt eadem iſtius hominis auariſſimi ratio in præſidijs, quæ in claſſibus. nam erant perpauci reliqui, cæteriq; dimiſſi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi: uela fieri: præcidi anchoras imperauit: & ſimul, ut ſe cæteri ſequerentur: ſignum dari iuſſit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis. nam ſcire iſto Prætore nemo poterat: quid quęque nauis remis facere poſſet. etſi in hac quadriremi propter honorem, & gratiã Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. euolarat iam è conſpectu ferè fugiens quadriremis: cũ etiam tunc cęteræ naues ſuo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quamq; erant pauci, quoquo modo ſeſe res habebat: pugnare tamen ſe uelle clamabant: & quod reliquũ uitæ, uiriumq; fames fecerat: id ferro potiſſimũ reddere uolebant. quòd ſi Cleomenes nõ tanto ante fugiſſet: aliqua tamen ad reſiſtendũ ratio fuiſſet. erat enim ſola illa nauis conſtrata, & ita magna: ut propugnaculo cęteris poſſet eſſe: quę, ſi in prędonum

pugna uerſaretur: urbis inſtar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. ſed tunc inopes relicti à duce, præfectoq; claſſis, eundem neceſſario curſum tenere cœperunt. Pelorum uerſus: ut ipſe Cleomenes: ita cæteri nauigabant. neq; ita tamen tam prædonum fugiebant impetum: quàm imperatorem ſequebantur. tum ut quiſque in fuga poſtremus, ita periculo princeps erat. poſtremam enim quamq; nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui pręerat Haluntinus homo nobilis Philarchus: quem ab illis prædonibus Locrenſes poſtea publice redemerunt. ex quo uos priore actione iurato rem omnẽ, cauſamq; cognoſtis. deinde Apolloníenſis nauis capitur: & eius præfectus Anthropinus occiditur. dum hæc aguntur: interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat: iam ſeſe in terram è naui eiecerat: quadriremem q; in ſalo fluctuantẽ reliquerat. reliqui pręfecti nauium, cum in terram Imperator exiſſet: cum ipſi, neq; repugnare, neque mari effugere ullo modo poſſent: appulſis ad Pelorũ nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. tunc prædonum dux Heracleo, repente, præter ſpem, nõ ſua uirtute, ſed iſtius auaritia, nequitiaq; uictor, claſſem pulcherrimam Populi Roma. in litus expulſam, & eiectam, cum primum aduesperaſceret: inflammari, incendiq; iuſſit. O tempus miſerum, atque acerbum prouinciæ Siciliæ. O caſum illum multis innocentibus calamitoſum, atque funeſtum. O iſtius nequitiam, ac turpitudinem ſingularem. una, atq; eadem nox erat: qua Prætor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis Populi Ro. prædonum incendio conflagrabat. affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuncius Syracuſas: curritur ad Prætorium, quo iſtum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atq; ſymphonia. Cleomenes, quamquã nox erat, tamen in publico eſſe non audet: includit ſe domi: neque aderat uxor: quę conſolari hominem in malis poſſet. huius autem pręclari Imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina: ut in re tanta, in tam graui nuncio nemo admitteretur: nemo eſſet, qui auderet, aut dormientem excitare: aut interpellare uigilantem. iam uero re ab omnibus cognita, concurſabat urbe tota maxima multitudo. non enim, ſicut antea conſuetudo erat: prædonum aduentũ ſignificabat ignis è ſpecula ſublatus, aut tumulo: ſed flamma ex ipſo incendio nauium, & calamitatem accæptam, & periculum reliquum nunciabat. cũ Prætor quæreretur: & conſtaret ei neminem nunciaſſe: fit ad domum eius cum clamore concurſus, atq; impetus. tum iſte excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: ſagum ſumit. lucebat iam ferè: procedit in medium, uini, ſomni, ſtupri, plenus. excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore: ut ei Lampſaceni periculi ſimilitudo uerſaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur: quòd in odio ſimili multitudo hominum hęc erat maxima. tum iſtius acta commemorabantur: tum flagitioſa illa conuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tum quærebatur ex ipſo palàm, tot dies continuos, per quos nunquam uiſus eſſet: ubi fuiſſet? quid egiſſet? tum imperator ab iſto præpoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quicquam propius eſt factum: quàm ut illud Vticenſe exemplũ de Adriano tranſferreretur Syracuſas: ut duo ſepulchra duorum Prætorũ improborum, duabusq; in prouincíjs conſtituerentur. uerum habita eſt à multitudine ratio temporis: habita eſt tumultus: habita etiam dignitatis, exiſtimationisq; communis: quòd

is eſt

is eſt conuentus Syracuſis ciuium Romanorum: ut non modò illa prouincia, uerum etiam hac Rep. digniſſimus exiſtimetur. confirmant ipſi ſe: cum is etiam tum ſemiſomnis ſtuperet. arma capiunt: totum forum, atque inſulam, quæ eſt urbis magna pars: complent. unam illam ſolam noctem prædones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam noſtras naues reliquiſſent: accedere incipiunt ad Syracuſas. qui uidelicet ſæpe audiſſent, nihil eſſe pulchrius, quàm Syracuſarũ mœnia, ac portus: ſtatuerant ſeſe, ſi ea Verre Prætore non uidiſſent: nunquam eſſe uiſuros. ac primo ad illa æſtiua Prętoris accedunt: ipſam illam ad partem litoris, ubi iſte per eos dies tabernaculis poſitis caſtra luxuriæ collocarat. quem poſtea quàm inanem locum offenderunt: & Prætorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerunt: ſtatim ſine ullo metu in portum ipſum penetrare cœperunt. cum in portum dico Iudices, (explanandum eſt enim diligentius, eorum cauſa qui locum ignorant) in urbem dico, atq; in urbis intimam partem ueniſſe piratas. non enim portu illud oppidum clauditur: ſed urbe portus ipſe cingitur, & concluditur: nõ ut alluantur à mari mœnia extrema: ſed influat in urbis ſinum portus. hic te Prætore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuũ nauigauit. prò dij immortales, piraticus myoparo: cum imperiũ Populi Ro. nomen, ac faſces eſſent Syracuſis: uſq; ad forum & ad omnes urbis crepidines acceſſit: quo neq; Carthaginenſium glorioſiſſimæ claſſes: cum mari plurimum poterant: multis bellis ſæpe conatæ, unquam aſpirare potuerunt: neque Populi Ro. inuicta ante te Prętorem gloria illa naualis, unquam tot Punicis, Sicilienſibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt: ut ante Syracuſani in mœnibus ſuis, in urbe, in foro hoſtem armatum, ac uictorem, quàm in portu ullam hoſtium nauem uiderent. hic te Prętore prędonũ nauiculę peruagatę ſunt, quo Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriã CCC nauibus ui, ac multitudine inuaſit: quę in eo ipſo portu, loci ipſius, portusq; natura uicta, atque ſuperata eſt. hic primum opes ipſius ciuitatis uictæ, comminutæ, depreſſæq; ſunt: in hoc portu Athenienſium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factũ exiſtimatur. eo ne pirata penetrauit? quo ſimul atque adeſſet: non modò à latere, ſed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret. inſulam totam prætereuectus eſt: quæ eſt urbis magna pars Syracuſis ſuo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores (ut ante dixi) Syracuſanum quenquam habitare uetuerunt. quòd qui illam partem urbis tenuerint: in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarum agreſtium, quas in noſtris nauibus inuenerant: iaciebant: ut omnes iſtius improbitatẽ, & calamitatem Siciliæ poſſent cognoſcere. Siculos ne milites? aratorum ne liberos? quorum patres tantum labore ſuo frumenti exarabant: ut Populo Ro. totiq; Italiæ ſuppeditare poſſent: eos ne in inſula Cereris natos, ubi primum fruges inuentæ eſſe dicuntur: eo cibo eſſe uſos? à quo maiores eorum cæteros quoque frugibus inuentis remouerunt. te Prętore Siculi milites palmarum ſtirpibus, prędones Siculo frumento alebantur. O ſpectaculum miſerum, atque acerbum: ludibrio eſſe urbis gloriam, Populi Ro. nomen: hominum conuentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracuſano de claſſe Populi Ro. triumphum agere piratam: cum Prętoris nequiſſimi, inertiſſimiq; oculos prædo

num remi reſpergerent. poſtea quàm è portu piratæ non metu aliquo affe-cti, ſed ſatietate exierant: tum cœperunt quærere homines cauſam illius tan-tæ calamitatis: dicere omnes, & palàm diſputare: minime eſſe mirandum: ſi militibus, remigibusq́; dimiſſis, reliquis egeſtate, & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas eſſet ac-cæpta. hæc autem iſtius uituperatio, atque infamia, confirmabatur eorum ſer mone: qui à ſuis ciuitatibus illis nauibus præpoſiti fuerant: qui ex illo nume ro reliqui Syracuſas claſſe amiſſa refugerant. dicebant, quos ex ſua quiſque naui miſſos ſciret eſſe. res erat clara: neq; ſolum argumentis, ſed etiam certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. homo certior fit: agi nihil in foro, & con-uentu tota die: niſi hoc quæri à Nauarchis: quemadmodũ claſſis eſſet amiſſa. illos reſpondere, & docere unumquenq;, miſſione remigum, fame reliquo-rum, Cleomenis timore, & fuga. quod poſteaquã iſte cognouit: hanc ratio-nem habere cœpit. cauſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam ante, quàm hoc uſu uenerit: ita ut ipſum priore actione dicere audiſtis. uidebat illis Nauar-chis teſtibus, tantum hoc crimen ſuſtinere ſe nullo modo poſſe: conſilium ca pit primo ſtultum, ueruntamen clemens: Cleomenẽ, & Nauarchos ad ſe uo cari iubet. ueniunt. accuſat eos: quòd huiuſmodi de ſe ſermones habuerint: rogat: ut id facere deſiſtant: & in ſua quiſq; naui dicat ſe tantũ habuiſſe nau-tarum: quantum oportuerit: neq; quenquam eſſe dimiſſum. illi enimuero, ſe oſtendunt, quod uellet, eſſe facturos. iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quærit ex his ſigillatim, quot quiſq; nautas habuerit. reſpondit unuſ quiſq;: ut erat præceptum. iſte in tabellas refert: obſignat ſignis amicorum prouidens homo: ut contra hoc crimen, ſiquando opus eſſet, hac uidelicet te-ſtificatione uteretur. deriſum credo eſſe hominem amentem à ſuis conſilia-rijs, & admonitum, haſce ei tabulas nihil profuturas. etiam plus ex nimia Prætoris diligentia ſuſpitionis in eo crimine futurum. etiã iſte erat hac ſtul-titia multis in rebus uſus: ut publice quoq;, quæ uellet, in ciuitatum literis, & tolli, & referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe: poſtea quàm certis literis, teſtibus, authoritatibusq́; conuincitur. ubi hoc uidet: illo-rum confeſſionem, teſtificationem ſuam, tabellas ſibi nullo adiumento futu ras: init conſilium, non improbi Prætoris: nam id quidem eſſet ferendum? ſed importuni, atque amentis tyranni. ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare uellet (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur) Nauarchos omnes teſtes ſui ſce leris uita eſſe priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes eſſe iuſſi? miſſum facere eum: cui imperium, poteſtatemq́; permiſi? potero ne eos afficere ſupplicio: qui Cleo-menẽ ſecuti ſunt? ignoſcere Cleomeni: qui ſecum fugere, & conſequi iuſſit? potero ne in eos eſſe uehemens, qui naues inanes non modo habuerunt: ſed etiam apertas? in eum diſſolutus: qui ſolus habuerit conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusq́;? ubi illud contubernium muliebris militię in illo deli-catiſſimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleo-menem uocat. dicit ei ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes Nauarchos: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. tibi uni parcam: & totius iſtius culpæ cri men, uituperationemq́; inconſtantiæ potius ſuſcipiam: quàm aut in te ſim

crudelis,

crudelis:aut tot,tam graues teſtes uiuos,incolumesq́ eſſe patiar.agit gratias Cleomenes:approbat conſilium:dicit ita fieri oportere. admonet tamen illud,quod iſtum fugerat:in Phalargum Centuripinum nauarchũ non poſſe animaduerti: propterea, quòd ſecum fuiſſet unà in Centuripina quadriremi.quid ergo? iſte homo ex eiuſmodi ciuitate,adoleſcens nobiliſſimus,teſtis relinquetur? in præſentia,inquit Cleomenes:quoniã ita neceſſe eſt. ſed poſt aliquid uidebimus:ne iſte nobis obſtare poſſit.hęc poſtea quàm acta,& conſtituta ſunt:procedit iſte repente è prætorio inflammatus ſcelere,furore, crudelitate,in forum uenit:Nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent: nihil ſuſpicarentur:ſtatim accurrunt.iſte hominibus miſeris,innocentibusq́ inijci cathenas imperat.implorare illi fidem Populi Ro.& quare id faceret:rogare.tunc iſte hoc cauſæ dicit:quòd claſſem prędonibus prodidiſſent.fit clamor,& admiratio populi:tantam eſſe in homine impudentiam,atque audaciam:ut aut alijs cauſam calamitatis attribueret:quæ omnis propter auaritiã ipſius accidiſſet:aut,cum ipſe prædonum ſocius putaretur:alijs proditionis crimen inferret.deinde hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa.cum hæc fierent:quęrebatur ubi eſſet Cleomenes.nõ quo illum ipſum,cuiuſmodi eſſet: quiſquam ſupplicio propter illud,incommodum dignũ putaret.nam quid Cleomenes facere potuit (non enim poſſum quenquam inſimulare falſò) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere,iſtius auaritia nauibus exinanitis? atq; cum uident ſedere ad latus Prætoris:& ad aurem familiariter,ut ſolitus erat,inſuſurrare.tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt: homines honeſtiſſimos,electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum,atque in uincla coniectos:Cleomenem propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimũ eſſe Pretoris.apponitur his tamen accuſator Næuius Turpio quidam,qui C.Sacerdote Prætore,iniuriarũ damnatus eſt:homo bene appoſitus ad iſtius audaciam:quem iſte in decumis,in rebus capitalibus, in omni calumnia,præcurſorẽ habere ſolebat,& emiſſariũ. ueniunt Syracuſas parentes,propinquiq́ miſerorum adoleſcentium,hoc repentino calamitatis ſuæ commoti nuncio:uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos:cum iſtius auaritię pœnam collo,& ceruicibus ſuis ſuſtinerent:adſunt: defendunt:proclamant:fidem tuam,quę nuſquam erat:nec unquam fuit:implorant.pater aderat Dexio Tyndaritanus homo nobiliſſimus, hoſpes tuus:cuius tu domi fueras:quem hoſpitem appellaras.eum cum illa authoritate,& miſeria uideres præditum:non te eius lachrymæ,non ſenectus,non hoſpitij ius,atque nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum hoſpitem ſuum,cuius domum per hoſpitium exhauſit:& exinaniuit:abſentem in reos retulerit:cauſa indicta capite damnarit:ab eo nunc hoſpitiorum iura,atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt? an cum fera, atque immani bellua? te patris lachrymæ de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquiſſes: filium tecum haberes:te neq; præſens filius de liberorum charitate,neque abſens pater de indulgẽtia patria commonebat? cathenas habebat hoſpes tuus Ariſteus,Dexionis filius.quid ita? prodiderat claſſem.quod ob præmium? deſeruerat exercitum.quid Cleomenes? ignauus fuerat, at eum tu ob uirtu-

tem corona aurea donaras.dimiſerat nautas.at ab omnibus tu mercedē miſſionis accæperas.alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida,homo domi ſuæ clarus & nobilis:qui quia Cleomenem in defendendo filio læſerat:nudus penè eſt deſtitutus.quid erat autem,quod quiſquam diceret:aut defenderet? Cleomenē nominare non licet.at cauſa cogit.moriere ſi appellaris.nunquā enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus.at remiges non erant. Prætorem tu accuſas? frange ceruicem.ſi neq; Prætorē,neq; Prætoris æmulum appellare licebit:cum in his duobus tota cauſa ſit:quid futurum eſt? dicit etiam cauſam Heraclius Segeſtanus homo domi ſuæ ſummo loco natus. audite,ut ueſtra humanitas poſtulat Iudices:audietis enim de magnis incommodis,iniurijsq; ſociorum.hunc ſcitote fuiſſe Heracliū in ea cauſa:qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit:& iuſſu eius qui poteſtatem habuit, in commeatu Syracuſis remanſerit. iſte certe neque prodidit claſſem,neque metu perterritus fugit:neque exercitum deſeruit.etenim tunc eſſet hoc animaduerſum:cum claſſis Syracuſis proficiſcebatur. is tamen in eadem cauſa fuit:quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus:in quē ne falſò quidem cauſa conferri criminis potuit.fuit in illis Nauarchis Heraclienſis quidam Furius(nam habent illi nonnulla huiuſcemodi latina nomina)homo quamdiu uixit,domi ſuæ,non ſolum poſt mortem tota Sicilia clarus,& nobilis. in quo homine tantum animi fuit:non ſolum ut iſtum libere læderet(nam id quidem,quoniam moriendum uidebat:ſine periculo ſe facere intelligebat)uerū morte propoſita cum lachrymans in carcere mater noctes,dieſq; aſſideret:defenſionem cauſæ ſuæ ſcripſit:quam nunc nemo eſt in Sicilia:quin habeat:quin legat:quin tui ſceleris,& crudelitatis ex illa oratione commonefiat. in qua docet, quot à ciuitate ſua nautas accæperit:quot,& quanti quenq; dimiſerit:quot ſecum habuerit.item de cæteris nauibus dicit. quæ cum apud te diceret:uirgis oculi uerberabantur.ille morte propoſita, facile dolorem corporis patiebatur.clamabat,id quod ſcriptum reliquit: facinus eſſe indignum,plus impudiciſſimę mulieris apud te de Cleomenis ſalute, quàm de ſua uita lachrymas matris ualere.deinde etiam illud uideo eſſe dictū:quod,ſi recte uos Populus Ro.cognouit:non falſò ille iam in ipſa morte de uobis prædicauit. non poſſe Verrem teſtes interficiendo, crimina ſua extinguere:grauiorem apud ſapientes Iudices ſe fore ab inferis teſtē, quàm ſi uiuus in iudicium produceretur.tum,auaritiæ ſolum, ſi uiueret: nunc,cum ita eſſet necatus:ſceleris,audaciæ, crudelitatis teſtem fore.iam illa præclara: non teſtiū modo cateruas,cum tua res ageretur:ſed tum à dijs manibus innocentium pœnas,ſceleratorumq; furias in tuum iudicium eſſe uenturas.ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere:quòd iam ante aciem ſecurium tuarum, Sextiiq; tui carnificis uultum,& manum uidiſſet:cum in conuentu ciuiū Ro. iuſſu tuo ſecuri ciues Ro.ferirentur.ne multa Iudices:libertatē quam uos ſocijs dediſtis:hac ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrimę ſeruitutis abuſus eſt. Condemnat omnes de conſilij ſententia:tamen neque iſte in tanta re,tot hominum,totq; ciuium cauſa,P.Vectium ad ſe accerſit Quæſtorem ſuum:cuius conſilio uteretur:neq; P.Ceruium talem uirum Legatum:qui, quia Legatus iſto Prætore in Sicilia fuit:primus ab iſto iudex reiectus eſt: ſed de latronum, hoc eſt de comitum ſuorum ſententia condemnat omnes.hic cuncti

Siculi

Siculi fideliſſimi, atque antiquiſſimi ſocij, plurimis affecti beneficijs à maioribus noſtris, grauiter commouentur: & de ſuis periculis, fortuniſq́ omnibus pertimeſcunt. illam clementiam, manſuetudinemq́ noſtri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq́ eſſe conuerſam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defenſionem ſuorum furtorum Prætorem improbum ex indigniſſima morte innocentium quærere? nihil addi iam uidetur Iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq́ poſſe. & recte nihil uidetur. nam, ſi cum aliorum improbitate certet: longe omnes, multumq́ ſuperabit. ſed ſecum ipſe certat: id agit: ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram excæptum eſſe à Cleomene: quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus eſſet: tamen quia pertimuerat adoleſcens: quòd eandem ſuam cauſam uidebat eſſe, quam illorum: qui innocentes peribant: ad hominem accedit Timarchides: à ſecuri negat eſſe ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa. ipſum dicere adoleſcentem audiſtis: ſe ob hunc uirgarum metum, pecuniam Timarchidi numeraſſe. leuia ſunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum Nauarchus nobiliſſimæ ciuitatis precio redemit. humanum. alius ne condemnaretur, pecuniam dedit. uſitatum eſt. non uult Populus Ro. obſoletis criminibus accuſari Verrem: noua poſtulat. inaudita deſiderat: non de Prætore Siciliæ, ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudicium arbitratur. includuntur in carcerem condemnati. ſuppliciū conſtituitur in illos: ſumitur de miſeris parentibus Nauarchorum, prohibentur adire ad filios ſuos: prohibentur liberis ſuis cibum, ueſtitumq́ ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine: matreſq́ miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo complexu liberum excluſæ: quæ nihil aliud orabant: niſi ut filiorum extremū ſpiritum excipere ſibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorq́ ſociorum, & ciuium, lictor Sextius: cui ex omni gemitu, doloreq́, certa merces comparabatur. ut adeas: tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantum. nemo recuſabat. quid ut uno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo? quid dabis? ne diu crucietur? ne ſæpius feriatur? ne cum ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur? etiam ob hanc cauſam pecuniam lictori dabatur. O magnum, atque intolerandum dolorem: O grauem, acerbamq́ fortunam. non uitam liberum, ſed mortis celeritatem precio redimere cogebantur parentes. atque ipſi etiam adoleſcentes cum Sextio de eadem plaga, & de uno illo ictu loquebantur: idq́ poſtremum parentes ſuos liberi orabant: ut leuandi cruciatus ſui gratia lictori pecunia daretur. multi & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis: multi. ueruntamen mors ſit extrema. non erit. eſt ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas poſſit? reperietur. nam illorum liberi, cum erunt ſecuri percuſſi, ac necati: corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti: redimat precio ſepeliendi poteſtatem. Onaſum Segeſtanum hominem nobilem dicere audiſtis: ſe ob ſepulturam Heraclij Nauarchi pecuniā Timarchidi dinumeraſſe: hoc ne poſſis dicere. patres enim ueniunt amiſſis filijs irati. uir primarius, homo nobiliſſimus, dicit: neq́ de filio dicit. iam hoc quis tum fuit Syracuſis qui non audierit? quin ſciat? has per Timarchidem pactiones ſepulturæ cum uiuis etiam illis eſſe factas. non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes hominū propinqui

adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atque deciſis, producuntur è carcere: & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferus? quis tam inhumanus? præter unum te: qui non illorum ętate, nobilitate, miſeria commoueretur? ecquis fuit, quin lachrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum: ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur ſecuri. lætaris tu in omnium gemitu: & triumphas: teſtes auaritiæ tuæ gaudes eſſe ſublatos. errabas Verres: & uehementer errabas: cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere arbitrabare: præceps amentia ferebare: qui te exiſtimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare. etenim, quamquam illi ſunt mortui ſceleris tui teſtes: tamen eorum propinqui, necꝫ tibi, neque illis deſunt: tamen ex illo ipſo numero Nauarchorum aliqui uiuunt, & adſunt: quos, ut mihi uidetur ab illorum innocentium pœna, fortuna ad hanc cauſam reſeruauit. adeſt Philarchus Haluntinus: qui quia cum Cleomene non fugit: oppreſſus à prædonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui niſi captus à piratis eſſet: in hunc prædonem ſociorum incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſſione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. adeſt Centuripinus Phalargus: in ampliſſima ciuitate, ampliſſimo loco natus. eadē dicit: nulla in re diſcrepat. per deos immortales Iudices quo tandem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? utrū ego deſipio: & plus quàm ſatis opus eſt: doleo in tanta calamitate, miſeriaꝗ ſociorū? an uos quoqꝫ hic acerbiſſimus innocentium cruciatus, & mœror pari ſenſu doloris afficit? ego enim cū Herbitenſem, cum Heraclienſem ſecuri eſſe percuſſum dico: uerſatur mihi ante oculos īdignitas calamitatis. eorū ne populorū ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanę illorum operis, ac laboribus quæritur: qui à parentibus ſpe noſtri imperij, noſtræqꝫ æquitatis ſuſcæpti, educatiqꝫ ſunt: ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad eius ſecurem funeſtā eſſe ſeruatos? cum mihi Tyndaritani illius uenit in mentem, cum Segeſtani: tum iura ſimul ciuitatum, atque officia conſidero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas eſſe ſpolijs hoſtium arbitratus eſt: eas C. Verres non ſolum illis ornamentis: ſed etiam uiris nobiliſſimis nefario ſcelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter prædicent: nos in ſeptemdecim populis Siciliæ non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusqꝫ bellis amicitiā, fidemqꝫ Populi Ro. ſecuti ſumus: à nobis omnia Populo Ro. ſemper, & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. multum uero hæc ijs iura profuerunt in iſtius imperio, ac poteſtate. ueſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra prædones penè inanes Cleomenes ducit. uobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis communicauit. at nunc per me ſpoliati naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoqꝫ ducemini. quid uero illa Segeſtanorum non ſolum literis tradita, neque commemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata, & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure Iudices: ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & è complexu matris ereptus innocens filius, iſtius carnifici Sextio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros, atque optimos conceſſerunt:

runt: quam immunem eſſe uoluerunt: hęc autem apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis, authoritatis, ne hoc quidem iuris obtinuit: ut unius honeſtiſſimi, atq; innocentiſſimi ciuis mortem, & ſanguinem deprecaretur. quo confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe denique ut uiuere uelint tenebuntur? ſi uos eos deſeritis? ad Senatum deuenient: qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non ſenatoriũ. ad Populum Ro. confugient? facilis eſt cauſa populi. legem enim ſociorũ cauſa iuſſiſſe, & uos ei legi cuſtodes, ac uindices præpoſuiſſe dicit. hic locus eſt igitur unus: quo perfugiant: hic portus: hæc arx, hæc ara ſociorum: quo quidem nunc non ita confugiunt: ut antea in ſuis repetendis rebus ſolebant. non argentum, non aurum, non ueſtẽ, non mancipia repetunt: non ornamenta, quę ex urbibus, fanisq; erepta ſunt. metuunt homines imperiti, ne iam hęc Populus Ro. concedat: & iam fieri uelit. patimur enim iam multos annos, & ſilemus: cum uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre ęquo animo, atq; concedere uidemur: quia nemo iſtorũ diſſimulat: nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. in urbe noſtra pulcherrima, atque ornatiſſima quod ſignum? quę tabula picta eſt? quæ non ab hoſtibus uictis capta, atq; apportata ſit? at iſtorum uillæ ſociorum fideliſſimorũ, & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatæ, refertęq; ſunt. ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini? quibus nunc omnes egent: cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samon, totam deniq; Aſiam, Achaiam, Gręciam, Siciliam iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis. ſed hæc, ut dico, omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligunt Iudices: ne publice à Populo Ro. ſpoliarentur, officijs, ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obſiſtere non poterant: tamen ſufficere aliquo modo poterant. nunc uero iam adempta eſt, non modo reſiſtendi, uerum etiam ſuppeditandi facultas. itaque res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt: relinquunt: & negligunt. hoc iam ornatu ad uos confugiunt. aſpicite, aſpicite Iudices ſqualorem, ſordesq; ſociorum. eſt Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atque ueſte: domo ſua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: ſeſe ipſum abs te repetit: nihil amplius. totum enim tua libidine, & ſcelere, ex ſua patria, in qua multis uirtutibus, & beneficijs floruit princeps ſuſtuliſti. Dexio hic, quem uidetis: non quæ publice Tyndari, non quæ priuatim ſibi eripuiſti: ſed unicum miſer abs te filium optimum, atque innocentiſſimum flagitat. non ex litibus ęſtimatis tuis pecuniam, domum, ſed ex tua calamitate cineri, atq; oſſibus filij ſui ſolatium uult reportare. hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta ætate laboris, itinerisq; ſuſcepit: non ut aliquid ex ſuis bonis recuperaret: ſed ut quibus oculis cruentas ceruices filij ſui uiderat: ijſdem te condemnatum uideret. ſi per L. Metellum licitum eſſet Iudices: matres illorum, uxores, ſororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem: cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit: & ita me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit: quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorum: quorum utrorumq; ætas

laborem, & induſtriam meam, fidem, & miſericordiam ueſtram requirebat. itaq; ad me Iudices, præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lachrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceſſi: ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne cathenæ, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentium, ne deniq; etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentū, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. hunc ego ſi metum Siciliæ, damnatione iſtius per ueſtram fidem, & ſeueritatem deiecero Iudices: ſatis officio meo, ſatis illorū uoluntati, qui à me hoc petiuerunt: factū eſſe arbitrabor. quapropter ſi quem forte inueneris: qui hoc nauale crimen conetur defendere: iſta defendat: illa communia, quæ ad cauſam nihil pertinent prætermittat: me culpam fortunæ aſſignare: calamitatem crimini dare: me amiſſionem claſſis obijcere: cum multi uiri fortes in communi, incertoq; periculo belli, & terra, & mari ſæpe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam: nihil eſt, quod cæterorum res minus commode geſtas proferas: nihil eſt, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuiſſe dico: remiges, nautasq; dimiſſos: reliquos ſtirpibus uixiſſe palmarum: præfuiſſe claſſi Populi Romani Siculum, perpetuo ſocijs, atque amicis Syracuſanum: te illo ipſo tempore, ſuperioribusq; diebus omnibus in litore, cum mulierculis perpotaſſe dico. harum rerum omnium authores, teſteſq; produco. num tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunę, num caſus bellicos exprobare, aut obijcere uideor? tametſi ſolent hi fortunam ſibi obijci nolle: qui ſe fortunæ commiſerunt: qui in eius periculis ſunt ac uarietate uerſati. iſtius quidem calamitatis tua fortuna particeps non fuit. homines enim in prælijs, non in conuiuijs belli fortunam tentare, ac periclitari ſolent. in illa autem calamitate non Martem fuiſſe communem, ſed Venerem poſſumus dicere. quòd ſi fortunā tibi obijcere non oportet: cur tu fortunæ illorum innocentium ueniam, ac locum non dediſti? etiam illud prædicas licet: quòd ſupplicium more maiorum ſumpſeris, ſecuriq; percuſſeris, idcirco à me in crimen, & inuidiam uocari. non in ſupplicio crimen meum uertitur: non ego ſecuri nego quenquam feriri debere: non ego metum ex re militari, non ſeueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor non modo in ſocios, ſed etiam in ciues, militeſq; noſtros perſæpe eſſe ſeuere, ac uehementer uindicatum. quare hæc quoque prætermittas licet. ego culpam non in Nauarchis, ſed in te fuiſſe demonſtro: precio milites, remigeſq; dimiſiſſe arguo. hoc Nauarchi reliqui dicunt: hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit: hoc Herbitenſes, hoc Ameſtratini, hoc Ennenſes, hoc Agyrinenſes, Tyndaritani, Locrenſes publice dicunt: tuus denique teſtis, tuus Imperator, tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit: ſeſe in terrā eſſe proiectū: uti Pachyno, è terreſtri præſidio milites colligeret: quos in nauibus collocaret. quod certe non feciſſet: ſi ſuum numerum naues haberent. ea eſt enim ratio inſtructarū, ornatarumq; nauium: ut non modo plures: ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere. dico prҿterea, illos ipſos reliquos nautas fame, atq; inopia rerū omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuiſſe: aut ſi uni attribuenda culpa ſit: in eo maximā fuiſſe: qui optimam nauem, plurimos nautas haberet: ſummum imperium obtineret. aut ſi omnes in culpa fuiſſent: nō oportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpectatorem illorū

mortis

mortis,atque cruciatus.dico etiam,in illo ſupplicio mercedem lachrymarũ, mercedem uulneris,atque plagæ, mercedem funeris,ac ſepulturæ conſtitui nefas fuiſſe.quapropter ſi mihi reſpondere uoles:hæc dicito, claſſem inſtru-ctam,atque ornatam fuiſſe:nullum propugnatorem abfuiſſe:nullum uacuũ tranſtrũ eſſe,remigi rem frumentariam eſſe ſuppeditatam: mentiri Nauar-chos:mentiri tot,& tam graues ciuitates:mentiri etiam Siciliam totam:pro-ditum eſſe te à Cleomene:qui ſe dixerit exiſſe in terram:ut Pachyno deduce ret milites:animum illis,non copias defuiſſe:Cleomenem acerrime pugnan tem ab his relictum eſſe,atque deſertum:nummum ob ſepulturam datum ne mini.quæ ſi dices:tenebere.ſin alia dices:quæ à me dicta ſunt, non refutabis. hic tu etiam dicere audebis? eſt in iudicibus ille familiaris meus:eſt paternus amicus ille? non ut quiſque maxime eſt, qui cum tibi aliquid ſit: ita tui hu-iuſcemodi criminis maxime eũ pudet? paternus amicus eſt.ipſe pater ſi iudi-caret,per deos immortales quid facere poſſet:cum tibi hęc diceret? tu in pro-uincia Populi Ro.Prætor:cum tibi maritimum bellum eſſet adminiſtran-dum:Mamertinis,ex fœdere quam deberent nauem:per triennium remiſi-ſti:tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publice eſt ædificata: tu à ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti:tu precio remiges dimiſiſti: tu cum nauis eſſet à Quæſtore,& ab Legato capta prædonũ:archipiratam ab omnium oculis remouiſti:tu ciues Ro.qui eſſe dicerentur:qui à multis co gnoſcerentur,ſecuri ferire potuiſti:tu tuam domum piratas abducere:in iu-dicium archipiratam domo producere auſus es:tu in prouincia tam ſplendi-da,apud ſocios fideliſſimos,ciues Roma.honeſtiſſimos, in metu, periculoq́ prouinciæ,dies continuos complures in litore,conuiuijsq́ iacuiſti:te per eos dies nemo domi tuæ conuenire,nemo in foro uidere potuit:tu ſociorum, at-que amicorum ad ea conuiuia matreſfamilias adhibuiſti: tu inter eiuſmodi mulieres prætextatum tuum filium,nepotem meum,collocauiſti:ut ætati ma xime lubricę,atq; incertæ exempla nequitiæ,parentis uita præberet:tu Præ-tor in prouincia cum tunica,pallioq́ purpureo uiſus es:tu propter amorem, libidinemq́ tuam, imperiũ nauium Legato Populi Ro.ademiſti: Syracuſa no tradidiſti:tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq́ caruere: tua luxuria, atque auaritia claſſis Populi Ro.à prędonibus capta,& incenſa eſt:poſt Syracuſas conditas quem in portum nunquã hoſtis acceſſerat:in eo te Prętore primũ piratæ nauigauerunt.neq; hæc tot,tantaq́ dedecora diſſi-mulatione tua,neq; obliuione hominum,ac taciturnitate tegere uoluiſti:ſed etiam nauium præfectos ſine ulla cauſa de complexu parentum ſuorum,ho-ſpitumq́ tuorum ad mortem, cruciatumq́ rapuiſti:neque in parentum lu-ctu,atque lachrymis, te mei nominis commemoratio mitigauit:tibi homi-num innocentiũ ſanguis non modo uoluptati:ſed etiam quæſtui fuit. hæc ſi tibi tuus parens diceret:poſſes ab eo ueniam petere? poſſes ut tibi ignoſce-ret:poſtulare? Satis eſt factum Siculis:ſatis officio,ac neceſſitudini Iudi ces:ſatis promiſſo noſtro,ac recæpto.reliqua eſt ea cauſa Iudices:que non iã recępta,ſed innata,neq; delata ad me,ſed in anima,ſenſuq́ meo penitus affi-xa,atq; inſita eſt:quæ non ad ſociorum ſalutem, ſed ad ciuium Ro.hoc eſt ad uniuſcuiuſque noſtrum uitam, & ſanguinem pertinet. in qua nolite à me, quaſi dubium ſit aliquid,argumenta Iudices expectare.omnia quæ dicam de

ſupplicio ciuium Ro.ſic erunt clara,& illuſtria:ut ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. furor enim quidam ſceleris, & audaciæ comes, iſtius effrenatum animum, importunamq; naturam tanta oppreſſit amentia:ut nunquam dubitaret in conuentu palàm ſupplicia, quæ in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt:ea in ciues Ro.expromere.uirgis quàm multos ceciderit:quid ego commemorem? tantum breuiſſime dico Iudices. nullum fuit omnino iſto Prætore in hoc genere diſcrimen.itaq; iam conſuetudine ad corpora ciuium Ro.etiam ſine iſtius nutu,ferebatur manus ipſa lictoris.num potes hoc negare Verres? in foro Lilybæi, maximo conuentu, C.Seruilium ciuem Ro.in conuentu Panormitano ueterem negociatorem, ad tribunal,ante pedes tuos,ad terram uirgis,& uerberibus abiectum? aude hoc primum negare,ſi potes.nemo Lilybæi fuit:quin uiderit.nemo in Sicilia:quin audierit.plagis confectum dico à lictoribus tuis ciuem Ro.ante oculos tuos concidiſſe.ob quam cauſam dij immortales? tametſi iniuriam facio communi cauſæ,& iuri ciuitatis. quaſi enim poſſit eſſe ulla cauſa:cur hoc cuiquam ciui Ro.iure accidat.ita quæro,quæ in Seruilio cauſa fuerit. ignoſcite in hoc uno Iudices.in ceteris enim non magnopere cauſas requiram. locutus erat liberius de iſtius improbitate, atq; nequitia.quod iſti ſimulac renunciatum eſt:hominem iubet Lilybæum uadimonium Venerio ſeruo promittere.promittit.Lilybæum uenitur.cogere eum cœpit:cum ageret nemo:nemo poſtularet,HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore ſuo:ni furtis quęſtum faceret.recuperatores de cohorte ſua dicit daturum.Seruilius,& recuſare,& deprecari:ne iniquis iudicibus,nullo aduerſario, iudicium capitis in ſe conſtitueretur. hæc cum maxime loqueretur: ſex lictores circunſiſtunt ualentiſſimi, & ad pulſandos,uerberandosq; homines exercitatiſſimi: cędunt acerrime uirgis:deniq; proximus lictor (de quo ſępe iam dixi) Sextius,conuerſo bacillo oculos miſero tundere uehementiſſime cœpit.itaq;, illi cum ſanguis os,oculosq; compleſſet:concidit: cum illi nihilo minus iacenti latera tunderet: ut aliquando ſpondere ſe diceret. ſic ille affectus illinc tum pro mortuo ſublatus:breui poſtea eſt mortuus.iſte autem homo Venerius,& affluens omni lepore, & uenuſtate,de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem poſuit.ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarum.nam quid ego de cæteris ciuium Ro. ſupplicijs ſigillatim potius, quàm generatim,atq; uniuerſe loquar? carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis : quæ Lautumiæ uocantur:in iſtius imperio domicilium Ro.fuit.ut quiſq; iſtius animum,aut oculos offenderat:in Lautumias ſtatim conijciebatur.indignum hoc uideo uideri omnibus Iudices:& id iam priore actione, cum hæc teſtes dicerent: intellexi.retineri enim putatis oportere iura libertatis non modo hic:ubi tribuni plebis ſunt:ubi cæteri magiſtratus:ubi plenum forum iudiciorum:ubi Senatus authoritas:ubi exiſtimatio Populi Ro.& frequentia:ſed ubicunq; terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium Ro.ſit:ſtatuitis id pertinere ad communem cauſam libertatis,& dignitatis.in externorum hominum,& maleficorum, ſceleratorumq;, in prædonum, hoſtiumq; cuſtodias tu tantum numerum ciuium Romanorum includere auſus es? nunquam ne tibi iudicij,nunquam concionis,nunquam huius tantæ frequentiæ, quæ nunc animo

te

te iniquiſſimo,infeſtiſſimoq; intuetur:uenit in mentem? nunquam tibi Populi Romani abſentis dignitas:nunquam ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis,in oculis,animoq; uerſata eſt? nunquam te in horum conſpectum rediturum,nunquam in forum Populi Ro.uenturũ,nunquam ſub legum, & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla Iudices: præter prædandi nouam,ſingularemq; rationem.nam ut illi,(quos à poetis accipimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos,aut aliqua promontoria, aut prærupta ſaxa tenuiſſe dicuntur:ut eos,qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent:ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliæ partibus imminebat.quæcunq; nauis ex Aſia,quę ex Syria,quæ Tyro,quę Alexandria uenerat,ſtatim certis indicibus,& cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebantur:onera,atque merces in Prætoriam domum deferebantur.uerſabatur in Sicilia longo interuallo alter,non Dionyſius ille,nec Phalaris(tulit enim illa quondam inſula multos, & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum,ex uetere illa immanitate:quæ in ijſdem locis uerſata eſſe dicitur.non enim Charybdin tam infeſtam,neq; Scyllam nautis: quàm iſtũ in eodem freto fuiſſe arbitror.hoc etiam iſte infeſtior: quòd multo ſe pluribus,& maioribus canibus ſuccinxerat.Cyclops alter,multo importunior.hic enim totam inſulam obtinebat:ille Ætnam ſolam, & eam Siciliæ partem tenuiſſe dicitur.at quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo Iudices huius tam nefariæ crudelitatis? eadem quæ nunc in defenſione commemorabitur. quicunq; acceſſerant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites eſſe,atque à Dianio fugere dicebat.illi ad deprecandum periculum proferebant: alij purpuram tyriam, thus alij,atque odores,ueſtemq; linteam:gemmas alij,& margaritas:uina nonnulli græca, uenaleſq; Aſiaticos:ut intelligeretur ex mercibus:quibus ex locis nauigarent.non intelligebant eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi:quibus adiumentis ſe ad ſalutem uti arbitrabantur. iſte enim hæc eos ex piratarum ſocietate adeptos eſſe dicebat:ipſos in Lautumias abduci imperabat:naues eorum,atque onera diligenter aſſeruanda curabat.his inſtitutis cum completus iam mercatorum carcer eſſet:tum illa fiebant, quæ L.Suetium Equitem Ro.lectiſſimum uirum dicere audiſtis: quæ cæteros audietis.ceruices in carcere frangebantur indigniſſime ciuium Ro. ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis Ro. ſum: quæ ſæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit: ea mortem illis acerbiorem,& ſupplicium maturius ferret.quid eſt Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere iſtis defenſoribus tuis audes? cedo mihi quæſo ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum:quas iſte ad arbitrium ſuum confectas eſſe arbitratur:cedo rationem carceris: quæ diligentiſſime conficitur:quo quiſque die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERÆ SYRACVSANORVM. uidetis ciues Romanos gregatim coniectos in Lautumias:uidetis indigniſſimo in loco coaceruatam multitudinem ueſtrorum ciuium:quærite nunc ueſtigia prius:quibus exitus illorum ex illo loco compareant. nulla ſunt.omnes ne mortui? ſi ita poſſet defendere:tamen fides huic defenſioni non haberetur.ſed ſcriptũ extat in ijſdem literis:quod iſte homo

barbarus, ac diſſolutus, neque attendere unquam, neque intelligere potuit.
ἐδικαιώθησαν inquit: hoc eſt, ut Siculi loquuntur, ſupplicio affecti, ac necati ſunt.
ſi quis rex, ſiqua ciuitas exterarum gentium, ſiqua natio feciſſet aliquid in ci-
uem Ro. eiuſmodi: nónne publice uindicaremus? non bello perſequeremur?
poſſemus hanc iniuriam, ignominiamq́ nominis Romani inultam, impuni
tamq́ dimittere? quot bella maiores noſtros, & quanta ſuſcæpiſſe arbitra-
mini: quòd ciues Romani iniuria affecti: quòd nauicularij retenti: quòd mer
catores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos ferendum
puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis, in uincla coniectos eſſe mer-
catores, & in uinculis ciues Ro. necatos eſſe arguo. ſi hæc apud Scythas dice-
rem, non hic in tanta multitudine ciuiū Ro. non apud Senatores lectiſſimos
ciuitatis, non in foro Populi Ro. de tot, & tam acerbis ſupplicijs ciuium Ro
manorum: tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. tanta
enim huius imperij amplitudo, tanta nominis Ro. dignitas eſt apud omnes
nationes: ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur.
num ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem? cum te implicatum ſe-
ueritate iudicum, circūretitum frequentia Populi Ro. eſſe uideam? ſi meher-
cules (id quod fieri intelligo non poſſe) ex his laqueis te exueris, ac te aliqua
ui, ac ratione explicaris: in illas tibi maiores plagas incidendum eſt: in qui-
bus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. cui ſi
etiam, id quod defendit: uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non mi-
nus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio debeat. quid enim defendit?
ex Hiſpania fugientes ſe excæpiſſe: & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id
permiſit? quo id iure feciſti? quis idē fecit? qui tibi id facere licuit? forum ple
num, & baſilicas iſtorum hominum uidemus: & animo æquo uidemus. ciui-
lis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis, non eſt iſte mo
leſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres
ille uetus proditor Conſulis, tranſlator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publi-
cæ, tantum ſibi authoritatis in Repub. ſuſcæpit: ut quibus hominibus per Se
natum, per Populum Ro. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in
hac urbe, in Rep. uerſari liceret: ijs omnibus mortem acerbam, crudelemq́
proponeret: ſi fortuna eos ad aliquā partem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pom-
peium clariſſimum uirum, & fortiſſimum permulti occiſo Perpenna ex illo
Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille ſummo cum ſtu-
dio ſaluum, incolumenq́ ſeruauit? cui ciui ſupplici nō illa dextera inuicta, &
fidē porrexit? & ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit portus apud
eum, contra quem arma tulerunt: ijs apud te, cuius nullum in Rep. unquam
monimentum fuit: mors, & cruciatus erat conſtitutus? uide quàm commo-
dam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules id, quod tu defendis:
his iudicibus, Populoq́ Ro. quàm id, quod ego inſimulo, probari. malo in-
quam te, iſti generi hominum, quàm mercatoribus, & nauicularijs inimicū,
atque infeſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coarguit: tua
defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, & inauditæ crudelitatis, & penè
nouæ proſcriptionis. ſed non licet me iſto tanto bono Iudices uti: non licet.
adſunt enim Puteoli toti, frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudicium mercato
res homines locupletes, atque honeſti: qui partim ſocios ſuos, partim liber-
toſ ab

tos ab iſto ſpoliatos, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſe curi percuſſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cum ego P. Granium teſtem produxero: qui ſuos libertos à te ſecuri percuſſos eſſe dicat: qui à te nauem ſuam, merceſq; repetat: refellito ſi poteris: meum teſtem deſerã, tibi fauebo: te inquam adiuuabo: oſtendito illos cum Sertorio fuiſſe: à Dianio fugientes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit, reperiri, neq; proferri poteſt. reducam iterum Equitem Romanum L. Flauium, ſi uoles. quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam ſapientia: ut omnes intelligunt: conſcientia tua, atq; authoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti: interrogetur Flauius ſi uoles: quinam fuerit L. Herennius is: quem ille argentariam Lepti feciſſe dicit: qui cum amplius centum ciues Ro. haberet ex conuentu Syracuſarum: qui eum non ſolum cognoſcerent: ſed etiam lachrymantes, ac te implorantes defenderent: tamen à te inſpectantibus omnibus Syracuſanis ſecuri percuſſus eſt. hunc quoq; teſtem meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuiſſe abs te demonſtrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum: qui capitibus inuolutis in piratarum, captiuorumq; numero producebantur: ut ſecuri ferirentur? quæ iſta noua diligentia? quam ob cauſam abs te cogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio commouebat? an M. Annij grauiſſimi, atque honeſtiſſimi uiri ſumma authoritas paulo ante diligentiorem, timidioremq; fecerat? qui nuper pro teſtimonio: non aduenam neſcio quem, nec alienum, ſed eum ciuem Ro. qui omnibus in illo conuentu notus: qui Syracuſis natus eſſet: à te ſecuri percuſſum eſſe dixit. poſt hanc illorum uociferationẽ, poſt hanc communem famam, atq; querimoniam, non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe cœpit. capitibus inuolutis ciues Ro. ad necem producere inſtituit. quos tamen idcirco necabat palàm, quòd homines in conuentu (id quod antea diximus) nimium diligenter prædonum numerũ requirebant. Hæc in plebe Ro. te Prætore eſt conſtituta conditio: hæc negocij gerendi ſpes: hoc capitis, uitæq; diſcrimen. parum ne multa mercatoribus ſunt neceſſario pericula ſubeunda fortunæ? niſi etiam hæ formidines ab noſtris magiſtratibus, atque in noſtris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc ſuburbana, ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorum ſociorum, & honeſtiſſimorum ciuium Roma. quæ ciues Ro. omnes ſuis ipſa ſedibus libentiſſime ſemper accæpit: ut qui uſq; ex ultima Syria, atque Ægypto nauigarent: qui apud Barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuiſſent: qui ex prædonum inſidijs, qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent: in Sicilia ſecuri ferirentur? cum ſe iam domum ueniſſe arbitrarentur? nam quid ego de P. Gauio Conſano municipe dicam Iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborum, quo dolore animi dicam? tametſi dolor me non deficit. ut cætera mihi in dicendo, digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis elaborandum eſt. quod crimen eiuſmodi eſt, ut cum primum ad me delatum eſt: uſurũ me illo non putarem. tametſi enim ueriſſimum eſſe intelligebam: tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lachrymis omnium ciuium Ro. qui in Sicilia negociantur: adductus Valentinorũ hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, omniumq; Rheginorum, multorumq; Equitũ Ro. qui caſu tum Meſ-

ſanæ fuerunt:dedi tantum priore actione teſtimonium:res ut nemini dubia eſſe poſſet.quid nunc agam?cum iam tot horas de uno genere,ac de iſtius nefaria crudelitate dicam:cum propè omnem uim uerborũ eiuſmodi,quæ ſcelere iſtius digna ſunt:alĳs in rebus conſumpſerim:neque hoc prouiderim: ut uarietate criminum uos attentos tenerem:quemadmodum de tanta re dicam?opinor unus modus,atque una ratio eſt.rem in medio ponam:quæ tantum habet ipſa grauitatis:ut neque mea,quæ nulla eſt:neque cuiuſquam, ad inflammandos ueſtros animos eloquentia requiratur.Gauius hic, quem dico,Conſanus,cũ illo numero ab iſto in uincula coniectus eſſet:& neſcio qua ratione,clam è Lautumĳs profugiſſet:Meſſanamq́ ueniſſet:qui propè iam Italiam,& mœnia Rheginorum uideret:& ex illo metu mortis,ac tenebris, quaſi luce libertatis,& odore aliquo legum recreatus reuixiſſet: loqui Meſſanæ cœpit:& queri,ſe ciuem Ro.in uincla eſſe coniectum:ſibi rectà iter eſſe Romam:Verri ſe præſto aduenienti futurum. non intelligebat miſer:nihil intereſſe,utrum hæc Meſſanæ,an apud ipſum in Prætorio loqueretur.nam, ut ante uos docui:hanc ſibi iſte urbem delegerat:quam haberet adiutricẽ ſcelerum,furtorũ recæptricem,flagitiorum omnium ſociam.itaq; ad magiſtratum Mamertinũ ſtatim deducitur Gauius:eoq́ ipſo die caſu Meſſanã Verres uenit. res ad eum defertur : eſſe ciuem Ro. qui ſe Syracuſis in Lautumĳs fuiſſe quereretur:quem iam ingredientem nauem,& Verri nimis atrociter minitantem,à ſe retractum eſſe:& aſſeruatum:ut ipſe in eum ſtatueret,quod uideretur.agit hominibus gratias:& eorum erga ſe beneuolentiam,diligentiamq́ collaudat.ipſe inflammatus ſcelere,& furore,in forũ uenit. ardebant oculi:toto ex ore crudelitas eminebat.expectabant omnes,quo tandem progreſſurus,aut quidnam acturus eſſet:cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari,ac deligari,& uirgas expediri iubet.clamabat ille miſer,ſe ciuem eſſe Ro.municipem Conſanum:meruiſſe ſe cum L.Precio ſpledidiſſimo Equite Ro.qui Panormi negociaretur:ex quo hæc Verres ſcire poſſet.tum iſte,ſe comperiſſe ait,eum ſpeculandi cauſa in Siciliam, ab ducibus fugitiuorum eſſe miſſum.cuius rei neq; index,neque ueſtigium aliquod, neque ſuſpitio cuiquam eſſet ulla.deinde iubet undiq; hominem proripi:uehementiſſimeq́ uerberari,cędebatur uirgis in medio foro Meſſanę ciuis Romanus Iudices:cum interea nullus gemitus,nulla uox alia iſtius miſeri inter dolorẽ,crepitumq́ plagarum audiebatur:niſi hæc:ciuis Ro.ſum.hac ſe commemoratione ciuitatis,omnia uerbera depulſurum, cruciatumq́ à corpore deiecturum,arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur:ſed cum imploraret ſæpius,uſurparetq́ nomen ciuitatis: crux, crux inquam infelici,& ærumnoſo, qui nunquam iſtam poteſtatem uiderat comparabatur.O nomẽ dulce libertatis:O ius eximiũ noſtrę ciuitatis:O lex Portia,legesq́ Semproniæ:O grauiter deſiderata,& aliquando reddita plebi Ro.tribunitia poteſtas:huccine tandem omnia reciderunt?ut ciues Ro.in prouincia Populi Ro.in oppido fœderatorum, ab eo,qui beneficio Populi Ro.faſces,& ſecures haberet:deligatus in foro uirgis cæderetur? quid cum ignes,candentesq́ laminæ,cæteriq́ cruciatus admouebantur?ſi te illius acerba imploratio,& uox miſerabilis,non inhibebat:ne ciuium quidem Romanorum,qui tum aderant:fletu,& gemitu maximo,commouebare?in crucem

tu agere

tu agere auſus es quenquam: qui ſe ciuem Ro. eſſe diceret? nolui tam uehementer agere hoc prima actione Iudices: nolui. uidiſtis enim ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. ſtatui egomet mihi, tum modum orationi meæ, & C. Numitorio Equiti Ro. primario homini, teſti meo: & Glabrionem id quod ſapientiſſime fecit, facere lætatus ſum: ut repente conſilio in medio teſtem mitteret. etenim uerebatur, ne Populus Ro. ab iſto eas pœnas ui repetiſſe uideretur: quas ueritus eſſet: ne iſte legibus, & ueſtro iudicio non eſſet perſoluturus. nunc quoniam iam exploratum eſt omnibus, quo loco cauſa tua ſit: & quid de te futurum ſit: ſic tecum agam. Gauium iſtum, quem repentinum ſpeculatorem fuiſſe dicis: oſtendam in Lautumias Syracuſis à te eſſe coniectum: neque id ſolum ex literis oſtendam Syracuſanorum, ne poſſis dicere me: quia ſit aliquis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomen: ut hunc illum eſſe poſſim dicere: ſed ſecundum arbitrium tuum teſtes dabo: qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in Lautumias coniectum eſſe dicant. producam etiam Coſſanos, municipes illius, ac neceſſarios: qui te nunc ſero doceant: Iudices, non ſero: illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti: ciuem Ro. & municipem Coſſanum, nõ ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe. cum hæc omnia, quæ polliceor: cumulate tuis proximis plana fecero: tum iſtuc ipſum tenebo: quod abs te mihi datur. eo contentum me eſſe dicam. quid enim nuper, tu ipſe, cum Populi Ro. clamore, atque impetu perturbatus exiluiſti: quid inquam locutus es? illum, quòd moram ſupplicio quæreret: ideo clamitaſſe, ſe ciuem Ro. ſed ſpeculatorem fuiſſe. iam mei teſtes ueri ſunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotij nobiliſſimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius? qui argentariã Rhegij maximam fecit? quid enim cæteri? adhuc enim teſtes ex eo genere à me ſunt dati, non qui nouiſſe Gauium, ſed qui ſe uidiſſe dicerent: cum is, qui ſe ciuem Romanum eſſe clamaret: in crucem ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitaſſe ſe ciuem eſſe Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tantum quidem ualuiſſe: ut dilationem aliquam crucis: ut crudeliſſimi, teterrimiq; ſupplicij aliquam paruam moram ſaltem poſſet afferre. hoc teneo: hic hæreo Iudices, hoc ſum contentus uno. omitto, ac negligo cætera: ſua confeſſione induatur, ac iuguletur neceſſe eſt. qui eſſet, ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quæro qua ſuſpitione: tua te accuſo oratione. ciuem Romanum ſe eſſe dicebat. ſi tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus Verres, ad ſupplicium ducerere: quid aliud clamitares: niſi te ciuem eſſe Romanum? & ſi tibi ignoto, apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis, atque ultimis gentibus poſitos, nobile, & illuſtre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat: quem tu in crucem rapiebas: qui tibi eſſet ignotus: cum ciuem ſe Ro. eſſe diceret: apud te Prætorem ſi non effugium: ne moram quidem mortis mentione, atq; uſurpatione ciuitatis aſſequi potuit? homines tenues, obſcuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca: quæ nunquã antea uiderunt: ubi neque noti eſſe ijs: quo uenerunt, neq; ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt. hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud noſtros magiſtratus, qui & legum, & exiſtimationis periculo continentur: neque apud ciues ſolũ Romanos, qui & ſermonis, & iuris, & multarum rerũ ſocietate iuncti ſunt:

fore ſe tutos arbitrabantur.ſed,quocunque uenerint:hanc ſibi rem præſidio ſperant eſſe futurum. tolle hanc ſpem:tolle hoc præſidium ciuibus Romanis:conſtitue nihil eſſe opis in hac uoce:Ciuis Romanus ſum:poſſe impune Prætorem,aut alium quemlibet ſupplicium,quod uelit,in eum conſtituere: qui ſe ciuem Ro.eſſe dicat:quod quis ignoret:iam omnes prouincias,iam omnia regna,iam omnes liberas ciuitates,iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit:ciuibus Ro.iſta defenſione præcluſeris. quid ſi L. Preciũ Equitem Ro.qui tum in Sicilia negociabatur nominabat? etiam ne id magnum fuit? Panormũ literas mittere, aſſeruaſſe hominẽ,cuſtodijs Mamertinorum tuorum uinctũ,clauſum habuiſſe:dum Panormo Precius ueniret:cognoſceret hominem.aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret:tum,ſi ita tibi uideretur:hoc iuris in omnes conſtitueres:ut qui neq; tibi notus eſſet,neq; cognitorem locupletem daret:quamuis ciuis Ro.eſſet:in crucem tolleretur.ſed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus,ac non nomini,generi,iuri ciuium hoſtis.non illi inquam homini,ſed cauſæ communi libertatis inimicus fuiſti.quid enim attinuit,cum Mamertini more,atque inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt urbẽ in uia Pompeia:te iubere in ea parte figere : quæ ad fretum ſpectaret:& hoc addere,quod negare nullo modo potes:quod omnibus audientibus dixiſti palàm:te idcirco illum locum deligere:ut ille qui ſe ciuem Ro.eſſe diceret:ex cruce Italiam cernere,ac domum ſuam proſpicere poſſet. itaq; illa crux ſola Iudices poſt conditam Meſſanam illo in loco fixa eſt.Italiæ conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt:ut ille in dolore,cruciatuq; moriens, peranguſto freto diuiſa ſeruitutis,ac libertatis iura cognoſceret:Italia autem alumnũ ſuum, ſeruitutis extremo,ſummoq; ſupplicio affixum uideret. facinus eſt: uinciri ciuem Ro.ſcelus,uerberari:propè parricidium, necari:quid dicam in crucem tollere? uerbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt.non fuit his omnibus iſte contentus. ſpectet inquit patriam:in conſpectu legum,libertatiſq; moriatur.non tu hoc loco Gauium,non unum hominem neſcio quem ciuem Ro.ſed communem libertatis,& ciuitatis cauſam in illum cruciatum,& crucem egiſti.iam uero uidete hominis audaciam.nónne eum grauiter tuliſſe arbitramini? quòd illam ciuibus Ro.crucem non poſſet in foro,non in comitio,non in roſtris defigere? quod enim his locis in prouincia ſua celebritate ſimillimum, regione proximum,potuit: elegit:monimentum ſceleris,audaciæq; ſuæ uoluit eſſe in conſpectu Italiæ,ueſtibulo Siciliæ,præteruectione omnium:qui ultro,citroq; nauigarent.ſi hæc non ad ciues Ro.non ad aliquos amicos noſtræ ciuitatis,non ad eos,qui Populi Ro. nomen audiſſent:deniq;,ſi non ad homines, uerum ad beſtias,aut etiam, ut longius progrediar:ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa,& ad ſcopulos hæc conqueri,& deplorare uellem:tamen omnia muta,atq; inanima,tanta,& tam indigna rerum atrocitate commouerentur.nunc uero cum loquar apud Senatores Populi Ro. legum,iudiciorumq;,& iuris authores,timere non debeo,ne non unus iſte ciuis Ro. illa cruce dignus,cæteri omnes ſimili periculo indigniſſimi iudicentur. pauloante Iudices lachrymas in morte miſera,atque indigniſſima Nauarchorum non tenebamus:& recte,ac merito ſociorum innocentium miſeria commouebamur. quid nunc in noſtro ſanguine

guine tandem facere debemus?nam ciuium Ro. ſanguis coniunctus exiſti-mandus eſt:quoniam id,& ſalutis omnium ratio, & ueritas omnium poſtu-lat.omnes hoc loco ciues Ro.& qui adſunt:& qui ubicunq; ſunt:ueſtram ſe ueritatem deſiderant:ueſtram fidem implorant:ueſtrum auxiliū requirunt: omnia ſua iura,commoda,auxilia,totam deniq; libertatem,in ueſtris ſenten-tijs uerſari arbitrantur. à me,tametſi ſatis habent:tamen ſi res aliter accide-rit:plus habebunt fortaſſe:quàm poſtulant.nam,& ſi qua uis iſtū de ueſtra ſeueritate eripuerit:id quod neque metuo Iudices:neq; ullo modo fieri poſſe uideo. ſed ſi in hoc me ratio fefellerit:Siculi cauſam ſuam periſſe querentur: & mecum pariter moleſte ferent:Populus quidem Romanus breui, quoniā mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit:ius ſuum,me agente,ſuis ſuffragijs an te Cal.Februarias recuperabit.ac ſi de mea gloria, & amplitudine quæritis Iudices:non eſt alienum meis rationibus,iſtum mihi ex hoc iudicio ereptū, ad illud Populi Ro. iudicium reſeruari.ſplendida eſt illa cauſa, probabilis mihi,& facilis:populo grata,atq; iucunda.deniq; ſi uideor hic,id quod ego non quęſiui:de uno iſto uoluiſſe creſcere:iſto abſoluto,quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt:de multis mihi creſcere licebit.ſed mehercules ueſtra, reiq; publicæ cauſa Iudices,nolo hoc in hoc delecto conſilio tantum flagitiū eſſe commiſſum:nolo eos Iudices,quos ego probarim: atque delegerim:ſic in hac urbe notatos,iſto abſoluto ambulare:ut non cera,ſed cœno obliti eſſe uideantur.quamobrem te quoq; Hortenſi,quia monendi locus eſt: ex hoc loco moneo:uideas etiam, atque etiam: & conſideres:quid agas:quo pro-grediare:quem hominem,& qua ratione defendas.neq; de illo quicquam ti-bi pręfinio:quo minus ingenio mecum,atque omni dicendi facultate conten das.cætera, ſiqua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium perti-nent:id facere poſſe:ſi quid artificio, conſilio,potentia,gratia, copijs iſtius, moliri cogitas:magnopere cenſeo deſiſtas:& illa quæ tentata iam, & cœpta ab iſto ſunt:à me autē perueſtigata,& cognita:moneo,ut extinguas:& lon-gius progredi ne ſinas.magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio:maio-re quàm putas.quòd enim te liberatum iam exiſtimationis metu,defunctum honoribus,deſignatum COS.cogites:mihi crede ornamenta iſta,& benefi-cia Populi Ro.non minore negocio retinentur: quàm comparantur. tulit hæc ciuitas,quoad potuit,quoad neceſſe fuit:regiam iſtam ueſtram domina tionem in iudicijs,& in omni Republica:tulit.ſed quo die Populo Ro.tribu nipl.reſtituti ſunt:omnia iſta uobis(ſi forte nondum intelligitis) adempta, atq; erepta ſunt.omniū nunc oculi coniecti ſunt hoc ipſo tempore in unum-quenq; noſtrū:qua fide ego accuſem:qua religione hi iudicent:qua tu ratio-ne defendas.de omnibus nobis, ſi quis tantulum de recta regione deflexerit: non illa tacita exiſtimatio, quam antea contemnere ſolebatis:ſed uehemens, ac liberum Populi Ro.iudicium conſequetur.nulla tibi Quinte cum iſto co gnatio eſt:nulla neceſſitudo:quibus excuſationibus antea nimium in aliquo iudicio ſtudium tuum defendere ſolebas:earum habere in hoc homine nul-lam potes:quæ iſte in prouincia palàm dictitabat:cum ea quæ faciebat: tua ſe fiducia facere dicebat:ea ne uera putentur:tibi maxime eſt prouidendum. ego mei iam rationem officij confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſo-lutam.nam iſtum,paucis horis primæ actionis omnium mortalium ſenten-

tijs condemnaui.reliquum iudicium non iam de mea fide, quę perſpecta eſt: neq; de iſtius uita,quæ damnata eſt:ſed de iudicibus,&,uere ut dicā,de te futurum eſt.at quo tempore futurum eſt? nam id maxime prouidendum eſt. etenim cū omnibus in rebus,tum in Rep.permagni momenti eſt,ratio, atq; inclinatio temporum. nempe eo:cum Populus Ro.aliud genus hominum, atq; alium ordinem ad res iudicandas requirit:nempe ea lege de iudicijs,iudicibusq; nobis promulgata,quam non is promulgauit:cuius nomine proſcriptam uidetis:ſed hic reus,hic inquam ſua ſpe,atq; opinione,quam de uobis habet:legem illam ſcribendam,promulgandamq; curauit.itaq;,cum primo agere cœpimus:lex non erat promulgata:cum iſte ueſtra ſeueritate permotus,multa ſigna dederat,quamobrem is reſponſurus non uideretur: mentio de lege nulla fiebat. poſteaquam iſte recreari,& confirmari uiſus eſt:lex ſtatim promulgata eſt:cui legi cū ueſtra dignitas uehementer aduerſaretur: iſtius ſpes falſa, & inſignis impudentia maxime ſuffragatur.hic ſiquid erit commiſſum à quoquam ueſtrum:quod reprehendatur:aut Populus Ro.iudicabit de eo homine,quem iam antea iudicijs indignum putauit:aut hi, qui propter offenſionem iudiciorum de ueteribus iudicijs lege noua noui Iudices erunt conſtituti.mihi porrò,ut ego non dicam:quis omnium mortalium non intelligit,quàm longe progredi ſit neceſſe?potero ſilere Hortenſi?potero diſſimulare?cum tantum Reſp.uulnus accęperit:ut expilatæ prouinciæ, uexati ſocij,dij immortales ſpoliati, ciues Ro.cruciati,& necati impune me actore eſſe uideantur?potero hoc ego onus tantum aut in hoc iudicio deponere:aut diutius tacitus ſuſtinere?nō agitanda res erit?non in medium proferenda?non Populi Ro.fides imploranda?non omnes:qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint:ut,aut fidem ſuam corrumpi paterentur: aut iudiciū corrumperent:in diſcrimen,ac iudicium uocandi?quęret aliquis fortaſſe:tantum ne igitur laborem,tantas inimicitias,tot hominum ſuſcæpturus es ? non ſtudio quidem Hercule ullo,neque uoluntate.ſed non idem mihi licet:quod ijs,qui nobili genere nati ſunt:quibus omnia Populi Ro. beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac ciuitate,& conditione uiuendum eſt. uenit enim mihi in mentem M.Catonis hominis ſapientiſſimi:qui cū ſe uirtute,non genere Populo Ro.commendari putaret:cum ipſe ſui generis initium,ac nominis:ab ſe gigni,& propagari uellet:hominum potentiſſimorū ſuſcepit inimicitias:& maximis in laboribus uſq; ad ſummam ſenectutem, ſumma cum gloria uixit. poſteaq; Pompeius humili,atq; obſcuro loco natus,nonne plurimis inimicitijs, maximisq; ſuis periculis , ac doloribus ampliſſimos honores eſt adeptus?modo L.Fimbriam,C.Marium,C.Cælium uidimus nō mediocribus inimicitijs,ac laboribus contendere:ut ad iſtos honores peruenirent:ad quos uos per ludum,ac negligentiam perueniſtis.hæc eadem eſt noſtræ rationis regio,& uia:horum nos hominum ſectam,atque inſtituta perſequimur.uidemus quanta ſit in inuidia,quantoq; in odio apud quoſdam homines nobiles,nouorum hominum uirtus,& induſtria:ſi tantulum oculos deiecerimus,præſto eſſe inſidias:ſi ullum locum aperuerimus ſuſpitioni aut crimini:accipiendum eſſe ſtatim uulnus:eſſe nobis ſemper uigilandum:ſemper laborandum uidemus. inimicitiæ ſunt, ſubeantur:labores, ſuſcipiantur.etenim tacitæ magis,& occultæ inimicitiæ timendæ ſunt:quàm

indictæ

indictæ, & apertæ. hominum nobilium non ferè quiſquam noſtræ induſtriæ fauet: nullis noſtris officijs beneuolentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura, & genere diſiuncti ſint: ita diſſident à nobis animo, ac uoluntate. quare quid habent eorum inimicitiæ periculi? quorum animos iam ante habueris inimicos, & inuidos: quàm ullas inimicitias ſuſceperis? quamobrem mihi Iudices optandum eſt illud: in hoc reo finem accuſandi facere: cum & Populo Romano ſatiſfactum, & receptum officium Siculis neceſſarijs meis erit perſolutum. deliberatum autem eſt: ſi res opinionem meam, quam de uobis habeo: fefellerit: non modo eos perſequi: ad quos maxime culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſcientiæ contagio pertinebit. proinde ſi qui ſunt: qui in hoc reo, aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium uelint eſſe: ita ſint parati: ut diſceptante Populo Romano mecum ſibi rem uideant futuram. & ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt: ſatis uehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigilantem eſſe cognorunt: exiſtiment in his hominibus, quorum ego inimicitias Populi Romani ſalutis cauſa ſuſcæpero: multo grauiorem, atque acriorem futurum. Nunc te Iuppiter Optime Maxime, cuius iſte donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque iſta arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab Regibus, tibi dicatum, atque promiſſum, per nefarium ſcelus de regijs manibus extorſit: cuiúſque ſanctiſſimum, & pulcherrimum ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: teq; Iuno Regina, cuius duo fana duabus in Inſulis poſita ſociorum, Melitæ, & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis, ornamentisq; nudauit: teq; Minerua, quam item iſte duobus in clariſſimis, & religioſiſſimis templis expilauit: Athenis, cum auri grande pondus, Syracuſis, cum omnia præter tectum, & parietes abſtulit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iſte Deli non fanum, ſed, ut hominum opinio, & religio fert: ſedem antiquam, diuinumq; domicilium nocturno latrocinio, atque impetu compilauit: etiam te Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit: teq; etiam, atque etiam Diana, quam Pergæ ſpoliauit: cuius ſimulacrum ſanctiſſimum Segeſtæ, bis apud Segeſtanos conſecratum, ſemel ipſorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, aſportandumq; curauit: teq; Mercuri, quem Verres in uilla, & in priuata aliqua palæſtra poſuit: P. Africanus in urbe ſociorum, & in gymnaſio Tyndaritanorum, iuuentutis illorum cuſtodem, & præſidem uoluit eſſe: teq; Hercules, quem iſte Agrigenti nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa, & comparata manu conuellere ex ſuis ſedibus, atque auferre conatus eſt: teq; ſanctiſſima mater Idea, quam apud Enguinos auguſtiſſimo, & religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatam reliquit: ut nunc nomen modo Africani, & ueſtigia uiolatæ religionis maneant: monimenta uictoriæ, faniq; ornamenta non extent: uoſq; omnium rerum forenſium, conſiliorum maximorum, legum iudiciorumq; arbitri, & teſtes, celeberrimo in loco Prætorij locati Caſtor, & Pollux, quorum è templo quæſtum ſibi iſte, & prædam maximam improbiſſime comparauit: omnesq; dij, qui uehiculis Thenſarum ſolennes cœtus ludorum initis: quorum iter iſte ad ſuū quæſtum, non ad religionum dignitatem faciendum, exigendumq; curauit:

teq́ Ceres,& Libera,quarum ſacra,ſicut opiniones hominum,ac religiones ferunt:longe maximis,atque occultiſſimis cerimonijs continentur:à quibus initia uitæ,atque uictus,legum,morum,manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus,& ciuitatibus data,ac diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra Populus Romanus à Græcis aſcita,& accæpta,tanta religione, & publice, & priuatim tuetur:non ut ab alijs huc allata, ſed ut cæteris hinc tradita eſſe uideantur:quæ ab iſto uno ſic polluta,& uiolata ſunt: ut ſimulacrũ Cereris unum,quòd à uiro non modo tangi,ſed ne aſpici quidem fas fuit:è ſacrario Catinæ conuellendũ,auertendumq́ curauerit:alterum autem Ennæ ex ſua ſede,ac domo ſuſtulerit:quod erat tale:ut homines cum uiderent,aut ipſam uidere ſe Cererem,aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe: ſed cœlo delapſam arbitrarentur. Vos etiam, atque etiam imploro, & appello ſanctiſſimæ deæ, quæ illos Ennenſes lacus,lucosq́ colitis:cunctæq́ Siciliæ, quæ mihi defendenda tradita eſt: præſidetis: à quibus,inuentis frugibus,& in orbem terrarum diſtributis,omnes gentes,ac nationes ueſtri religione numinis continentur: cæteros item deos deasq́ omnes, imploro:atque obteſtor:quorum templis, & religionibus iſte nefario quodam furore, & audacia inſtinctus, bellum ſacrilegum ſemper, impiumq́ habuit indictum:ut ſi in hoc reo,atque in hac cauſa,omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem Populi Romani, fidem meam ſpectauerunt:ſi nullam ad rem, niſi ad officium, & ueritatem omnes meæ curæ, uigiliæ, cogitationesq́ laborarunt:quæ mea mens in ſuſcipienda cauſa fuit:fides in agenda: eadem ueſtra in iudicanda ſit.denique uti C. Verrem, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis,auaritiæ, crudelitatis: dignus exitus eiuſmodi uita, atque factis ueſtro iudicio conſequatur: utq́ Reſpublica, meaq́ fides, una hac accuſatione mea contenta ſit: mihiq́ poſt hac bonos potius defendere liceat: quàm improbos accuſare neceſſe ſit.

PRO M. FONTEIO.

ORATIO XI.

Deſunt permulta.

Hoc Prætore oppreſſam eſſe ære alieno Galliam. à quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus Romanis: qui negociantur in Gallia? cur eorum uerba non audiuimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? inſector ultro, atque infto accuſatori Iudices: inſector inquam, ac flagito teſteis: plus ego in hac cauſa laboris, & operæ conſumo, in poſcendis teſtibus: quàm cæteri defenſores, in refutandis. audacter hoc dico Iudices: non temere confirmo. referta Gallia negociatorum eſt: plena ciuium Romanorum. nemo

Gallorum

Gallorum ſine ciue Romano quicquam negocij gerit: nummus in Gallia nullus ſine ciuium Romanorum tabulis commouetur. uidete quo deſcendam Iudices: quàm longe uidear à conſuetudine mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. unæ tabulæ proferantur: in quibus ueſtigium ſit aliquod: quod ſignificet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negociatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum, numero teſtem producant: uere accuſatum eſſe concedam. prò dij immortales: quæ eſt hæc cauſa? quæ defenſio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit: quæ conſtat ex his generibus hominum, & ciuitatum: qui (ut uetera mittam) partim noſtra memoria, bella cum Populo Romano acerba, ac diuturna geſſerunt: partim modo ab noſtris imperatoribus ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis, ac monimentis notati, modo ab Senatu agris, urbibusq́ multati ſunt: partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum, ac manus contulerunt: multoq́ eius ſudore, ac labore ſub Populi Romani imperium, ditionemq́ ceciderunt. eſt in eadem prouincia Narbo Martius, Colonia noſtrorum ciuium, ſpecula Populi Romani, ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum, & obiectum. eſt item urbs Maſſilia: de qua ante dixi, fortiſſimorum, fideliſſimorumq́ ſociorum: qui Gallicorum bellorum pericula Populo Romano copijs, armisq́ propulſarunt. eſt præterea numerus ciuium Romanorum, atque hominum honeſtiſſimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gentium uarietate conſtaret: M. Fonteius (ut dixi) præfuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erant multati: decedere coegit: cæteris, qui idcirco magnis ſæpe erant bellis ſuperati: ut ſemper Populo Romano parerent: magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto orbe terrarum à Populo Romano gerebantur: magnas pecunias, ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum, imperauit. hæc, qui geſſit: in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuiſtis: cauſam unà cum Populo Romano cognoſcitis. dicunt contra, quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris ex Cn. Pompeij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. quid coloni Narbonenſes? quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt: ſe per hunc incolumes exiſtimant eſſe. quid Maſſilienſium ciuitas? hunc præſentem ijs affecit honoribus: quos habuit ampliſſimos: uos autem abſens orat: atque obſecrat: ut ſua religio, laudatio, authoritas, aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. quid? ciuium Romanorum quæ uoluntas eſt? nemo eſt ex tanto numero: quin hunc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, & ciuibus meritum eſſe arbitretur. quoniam igitur uidetis, qui oppugnent M. Fonteium: cognoſcitis qui defenſum uelint: ſtatuite nunc, quid ueſtra æquitas, quid Populi Romani dignitas, poſtulet: utrum colonis ueſtris, negociatoribus ueſtris, amiciſſimis, atque antiquiſſimis ſocijs, & credere, & conſulere malitis: an his, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. quid ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affero: qui huius uirtuti, atque innocentiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamen ne plus Gallorum conſenſio ualebit? quàm ſumma authoritas omnium? cum Galliæ Fonteius

prǫeſſet:ſcitis Iudices maximos Populi Romani exercitus in duabus Hiſpā nijs, clariſſimosq́ imperatores fuiſſe. quàm multi Equites Romani, quàm multi Tribuni militum, quales, & quot, & quotiens legati ad eos exercitus? præterea Cn. Pompeius maximus, atque ornatiſſimus hyemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. ſatis ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, & conſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum: quæ M. Fonteio Prætore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero: qui uobis author placeat? eo nos iam laudatore, & teſte utemur. dubitabitis etiam diutius Iudices: quin illud, quod initio uobis propoſui: ueriſſimum ſit: aliud per hoc iudicium nihil agi: niſi ut M. Fonteio oppreſſo teſtimonijs eorum, quibus multa Reipublicæ cauſa inuitiſſimis imperata ſunt: ſegniores poſthac ad imperandum cæteri ſint: cum uideant eos oppugnari: quibus oppreſſis Populi Romani imperium incolume eſſe non poſſit. Obiectum eſt etiam quæſtum M. Fonteium ex uiarum munitione feciſſe: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum eſſet: ne improbaret. ſi & coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt: certe utrunque falſum eſt: & ob uacationem precium datum: cum immunis nemo fuerit: & ob probationem: cum multa improbata ſint. quid? ſi hoc crimen optimis hominibus delegare poſſumus: & ita: ut non culpam in alios transferamus: ſed uti doceamus, eos iſti munitioni præfuiſſe: qui facile officium ſuum, & præſtare, & probare poſſunt? tamen ne uos omnia in M. Fonteium iratis teſtibus freti conferetis? cum maioribus Reipublicæ negocijs M. Fonteius impediretur: & cum ad Rempublicam pertineret: uiam Domitiam munire: Legatis ſuis primarijs uiris C. Annio Bellieno, & C. Fonteio, negocium dedit. itaque præfuerunt: imperauerunt pro dignitate ſua, quod uiſum eſt: & probauerunt. quod uos, ſi nulla alia ex re, ex literis quidem ueſtris, quas ſcripſiſtis: & miſſis, & allatis, certe ſcire potuiſtis. quas ſi antea non legiſtis: nunc ex nobis quid de ijs rebus Fonteius ad Legatos ſuos ſcripſerit: quid ad eum illi reſcripſerint: cognoſcite. Literæ ad C. Annium legatum. Literæ à C. Annio legato. Satis opinor eſſe perſpicuum Iudices: hanc rationem munitionis, neque ad M. Fonteium pertinere: & ab his eſſe tractatam, quos nemo poſſit reprehendere. cognoſcite nunc de crimine Vinario: quod illi inuidioſiſſimum, & maximum eſſe uoluerunt. Crimen à Pletorio Iudices ita conſtitutum eſt: Fonteio non in Gallia primum ueniſſe in mentem: ut portorium uini inſtitueret: ſed in Italia hac propoſita ratione Roma profectum. itaque, Titurium Toloſæ quaternos denarios in ſingulas uini amphoras portorij nomine exegiſſe. Crodimum Porcium, & Numium ternos Victoriatos: Nulchalone ſerene* Vmbinos, & Victoriatos mille. atque in his locis ſe Crodimi, & Nulchalone ab his portorium eſſe exactum: ſi qui Cobiamacho: qui uicus inter Toloſam, & Narbonem eſt, diuerterentur: neque Toloſam ire uellent. Eleſiodolus tantum ſenos denarios ab his: qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. uideo Iudices eſſe crimen, & genere ipſo magnum. Vectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur: & pecuniam permagnam ratione iſta cogi potuiſſe con

fiteor

fiteor,& inuidiam. uel maxime enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare uoluerunt. ſed ego ita exiſtimo: quo maius crimen ſit, id quod oſtendatur eſſe falſum: hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat. uult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum: qui audiunt: ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Deſiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua. necnon, quę ad bellum Vocontiorum, & diſpoſitionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli non negant. actio rerum, & ius argumentorum coargui poteſt. igitur teſtibus Iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis, non ſolum poteſtis: ſed etiam debetis. etenim ſi, quia Galli dicunt, idcirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid æquo quæſitore? quid oratore non ſtulto? dicunt enim Galli. negare non poſſumus. hic ſi ingenioſi, & periti, & æqui iudicis has partes eſſe exiſtimatis: ut quoniam quidem teſtes dicunt: ſine ulla dubitatione credendum ſit: ſalus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. ſin autem in rebus iudicandis, non minimam partem ad unamquamque rem æſtimandam, momentoque ſuo ponderandam, ſapientia iudicis tenet: næ multo ueſtræ maiores, grauioresque partes ſunt ad cogitandum, quàm ad dicendum meæ. mihi enim ſemper unaquaque de re, teſtis non ſolum ſemel, uerum etiam breuiter interrogandus: & ſæpe etiam non interrogandus: ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido authoritas attributa eſſe uideatur. uos & ſæpius eandem rem animis agitare, & diutius unoquoque de teſte cogitare poteſtis: & ſi quem nos interrogare noluimus: quæ cauſa nobis tacendi fuerit: exiſtimare debetis. quamobrem ſi hoc Iudices præſcriptum lege, aut officio putatis: teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur. unum eſt enim, & ſimplex aurium iudicium, & promiſcue, & communiter ſtultis, ac ſapientibus ab natura datum. quid eſt igitur, ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor, & credulus, ab religioſo, & ſapienti iudice? nimirum illud: in quo ea, quæ dicuntur à teſtibus: coniectura, & cogitatione traduntur: quanta authoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis? quod perſæpe, & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi Iudices, de clariſſimis noſtræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorum uirtuti, generi, rebus geſtis, fidem, & authoritatem, in teſtimonio, cupiditatis, atque inimicitiarum ſuſpitio derogauit. ecquem hominem uidimus? ecquem uere commemorare poſſumus? parem conſilio, grauitate, conſtantia, cæ-

teris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum geſtarum ornamentis, M. Æmilio Scauro fuiſſet? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarum orbis regebatur: iurati teſtimonio, neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Memmium creditum eſt. noluerunt ij, qui iudicabant: hanc patere inimicitijs uiam: quem quiſque odiſſet: ut eum teſtimonio poſſet tollere. quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta authoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam ſermo teſtimonij authoritatem habebat: teſtimonio ipſo, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit: probare non potuit. fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac ſingulare Iudices conſilium: qui ſe non ſolum de reo, ſed etiam de accuſatore, de teſte, iudicare arbitrabantur: quid fictum, quid fortuna, ac tempore allatum, quid precio corruptum, quid ſpe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur. quæ ſi Iudex non amplectetur omnia conſilio: non animo, ac mente circunſpiciet: ſi quicquid ex illo loco dicetur: ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profecto ſatis erit id, quod dixi antea: non ſurdum Iudicem huic muneri, atque officio præeſſe: nihil erit quamobrem ille neſcio quis ſapiens homo, ac multarum rerū peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi Equites Ro. quos nos uidimus, qui nuper in Republica, iudicijsq; maximis floruerunt: habuerunt tantum animi, tantum roboris: ut M. Scauro teſti non crederent? uos Belgarū, atq; Allobrogum teſtimonijs non credere timetis? ſi inimico teſti credi non oportuit, inimicior Marcello Craſſus, & Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus ſtudijs, atq; obtrectatione domeſtica, quàm huic Galli? quorum, qui optima in cauſa ſunt, equites, frumentū, pecuniam, ſemel, atq; iterum, ac ſæpius inuitiſſimi dare coacti ſunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro multati, partim ab hoc ipſo, bello ſuperati, & oppreſſi. Si qui ob aliquod emolumentum ſuū cupidius aliquid dicere uidentur: ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus, & Metellis propoſitum fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione: cum ſtudiorū ſuorum obtrectatorem ſuſtuliſſent: quàm cunctæ Galliç ex M. Fontei calamitate: in qua, illa prouincia propè ſuam immunitatem, ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. an ſi homines ipſos ſpectare conuenit (id quod in teſte profecto ualere plurimum debet) non modo cum ſummis ciuitatis noſtræ uiris: ſed cum infimo ciue Ro. quiſquam ampliſſimus Galliæ comparandus eſt? ſcit Induciomarus quid ſit teſtimonium dicere? mouetur eo timore quo noſtrum unuſquiſq;, cum in eum locum productus eſt? recordamini Iudices quantopere laborare ſoleatis: nō modo quid dicatis pro teſtimonio: ſed etiam quibus uerbis utamini: ne quod minus moderate poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. uultu deniq; laboratis, nequa ſignificari poſſit ſuſpitio cupiditatis: ut & cum proditis: exiſtimatio ſit quędam tacita de uobis pudoris, ac religionis: & cum diſceditis: ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primum illud uerbū conſideratiſſimū noſtræ conſuetudinis, arbitror: quo nos etiam tunc utimur, cū ea dicimus iurati: quæ comperta habemus, quæ ipſi uidimus: ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit: atque omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet: ne quid apud uos Populumq; Ro. de exiſtimatione ſua deperderet: ne qua fama conſequeretur eiuſmodi Induciomarum talem uirum, tam cupide, tam temere

dixiſſe:non intelligebat,ſe in teſtimonio nihil præter uocem,& os,& audaciam,neque ciuibus ſuis,neque accuſatoribus noſtris præſtare debere.an uero iſtas nationes religione iuriſiurandi,ac metu deorũ immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum à cęterarum gentium more,ac natura diſſentiunt:quod cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt:iſtæ contra omnium religiones:illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem,ac ueniam petunt:iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſſerunt.hæ ſunt nationes:quæ quondam tam longe ab ſuis ſedibus,Delphos uſque ad Apollinem Pythium,atque ad oraculum orbis terrę uexandum,ac ſpoliandum profectæ ſunt.ab ijſdem gentibus ſanctis,& in teſtimonio religioſis,obſeſſum Capitolium eſt,atq; ille Iuppiter:cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo his quicquam ſanctum,ac religioſum uideri poteſt? qui,etiam ſiquando aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrantur:humanis hoſtijs eorum aras, ac templa funeſtant:ut ne religionem quidẽ colere poſſint:niſi eam ipſam prius ſcelere uiolarint. quis enim ignorat eos, uſque ad hanc diem,retinere illam immanem,ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum? quamobrem quali fide,quali pietate exiſtimatis eſſe eos:qui etiam deos immortales arbitrentur hominum ſcelere,& ſanguine facillime poſſe placari? cum his uos teſtibus ueſtram religionem coniungetis? ab his quicquam ſancte,aut moderate dictum putabitis? hoc ueſtræ mentes tam caſtæ, tam integræ ſibi ſuſcipient? ut cum omnes Legati noſtri:qui illo triennio in Galliam uenerunt: omnes Equites Ro.qui in illa prouincia fuerunt:omnes negociatores eius prouinciæ:denique omnes in Gallia, qui ſunt ſocij Populi Ro.atque amici, M.Fonteium incolumem eſſe cupiant:iurati priuatim, & publice laudent: uos tamen Gallis credere malitis? quid ut ſecuti eſſe uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior ne igitur uobis erit hoſtiũ uoluntas,quàm ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domeſticis,cupidos moderatis,mercennarios gratuitis,impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio,ac nomini,bonis,ac fidelibus,& ſocijs, & ciuibus anteferre? an uero dubitatis Iudices? quin inſitas inimicitias iſtæ gentes omnes,& habeant,& gerant cum Populi Ro.nomine? ſic exiſtimatis eos hic ſagatos,brachatoſq; uerſari animo demiſſo,atq; humili, ut ſolent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum ſupplices,inferioreſq; confugiunt? nihil uero minus.hi contra uagantur læti,atque erecti paſſim toto foro,cum quibuſdam minis,& barbaro,atq; immani terrore uerborum. quod ego profecto non crederem:niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus uobiſcum ſimul Iudices audiſſem:cum præciperent,ut caueretis:ne hoc abſoluto,nouũ aliquod bellum Gallicum concitaretur.ſi M.Fonteium Iudices in cauſa deficerent omnia:ſi turpi adoleſcentia,uita infami,magiſtratibus,quos ante oculos ueſtros geſſit: conuictis uirorum bonorum teſtimonijs,legationibus flagitioſe obitis, inuitis ſuis omnibus, in iudicium uocaretur:ſi in eo iudicio colonorum Populi Ro.Narbonenſium,fideliſſimorum ſociorum Maſſilienſium, ciuiũ Ro.omnium teſtimonijs,tabuliſq; premeretur:tamen eſſet uobis magnopere prouidendum:ne quos ita afflictos à ueſtris patribus, maioribuſq; accępiſſetis:ut contemnendi eſſent,eos pertimuiſſe, & eorum minis, & terrore

commoti eſſe uideremini. nunc uero, cum lædat nemo bonus: laudent omnes ueſtri ciues, atque ſocij: oppugnent ij: qui ſæpiſſime hanc urbem, & hoc imperium oppugnarunt: cunćq; inimici M. Fontei uobis, ac Populo Ro. minentur: amici, ac propinqui ſupplicent uobis: dubitabitis non modo ueſtris ciuibus: qui maxime gloria, ac laude ducuntur: uerum etiam exteris nationibus, ac gentibus oſtendere: uos in ſententijs ferendis ciui parcere, quàm hoſti cedere maluiſſe? magna mehercule cauſa Iudices abſolutionis cum cæteris cauſis hæc eſt: ne qua inſignis huic imperio macula, atque ignominia ſuſcipiatur: ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, Senatum, Equitesq; Populi Ro. non teſtimonijs Gallorum, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. ita uero, ſi illi bellum facere conabuntur: excitandus erit nobis ab inferis C. Marius: qui Induciomaro iſti minaci, atq; arroganti par in belligerando eſſe poſſit: excitandus Cn. Domitius, & Maximus, qui nationem Allobrogum, & reliquias ſuis iterum armis conficiat, atq; opprimat. aut quoniam id quidem non poteſt: orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut ſuos nouos clientes à bello faciendo deterreat: ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur. aut ſi non poterit, M. Fabiū ſubſcriptorem eius rogabimus: ut Allobrogum animos mitiget: quoniam apud illos Fabiorum nomen ampliſſimum. ut uelint iſti, aut quieſcere, id quod uicti, ac ſubacti ſolent: aut, cum minantur: intelligere, ſe Populo Ro. non metum belli, ſed ſpem triumphi oſtendere. quòd ſi in turpi reo patiendum non eſſet: ut quicquam iſti ſe minis profeciſſe arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine Iudices (iā enim mihi uideor hoc propè cauſa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine Iudices ne ab inimicis quidem ullum fictum probroſum non modo crimen, ſed ne maledictum quidem audiſtis. ecquis unquam reus, preſertim in hac uitæ ratione uerſatus, in honoribus petendis, in poteſtatibus, in imperijs gerendis, ſic accuſatus eſt: ut nullum probrum, nullū facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata eſſet: ab accuſatore obijceretur, ſi non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione, ac ſuſpitione? M. Æmilium Scaurum ſummum noſtræ ciuitatis uirum ſcimus accuſatum à M. Bruto. extant orationes: ex quibus intelligi poteſt: multa in illum ipſum Scaurum eſſe dicta. falſo. quis negat? ueruntamen ab inimico dicta, & obiecta. quammulta M. Aquilius audiuit in ſuo iudicio: quammulta L. Cotta: denique P. Rutilius: qui etſi damnatus eſt, mihi uidetur tamen inter uiros optimos, atque innocentiſſimos eſſe numerandus. ille igitur ipſe homo ſanctiſſimus, ac temperatiſſimus multa audiuit in ſua cauſa: quæ ad ſuſpitionem ſtuprorum, ac libidinē pertinerent. extat oratio hominis (ut opinio mea fert) noſtrorum hominum longe ingenioſiſſimi, atque eloquentiſſimi C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia, ac flagitioſa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute, atq; integritate fuit: ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam neminem poſſes: ſolus tamen frugi nominaretur. quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet, & Viator quæreret, quem Piſonem? quòd erant plures: cogis me inquit dicere inimicum meum frugi. is igitur uir: quem ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat: niſi ante laudaſſet: qui uno cognomine declarabatur,

tur, non modo quis eſſet: ſed etiam qualis eſſet: tamen in falſam, atque ini-
quam probrorũ inſimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actio-
nibus accuſatus eſt: ut obiectum nihil ſit: quo ſignificari ueſtigium libidi-
nis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ poſſit. non modo nullum facinus huius
protulerunt: ſed ne dictũ quidem aliquod reprehenderunt. quòd ſi aut quan
tam uoluntatem habent ad hunc opprimendum: aut quantam ad maledicen
dum licentiam: tantum haberent aut ad ementiendum animi: aut ad fingen-
dum ingenij: nõ meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm
illi, de quibus antea commemoraui: fuiſſet. frugi igitur hominem Iudices,
frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum, ac temperantem,
plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis uidetis poſitum in ueſtra
fide, ac poteſtate: atque ita: ut commiſſus ſit fidei: permiſſus poteſtati. uidete
igitur utrum ſit æquius, hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimũ, ciuem
optimum, dedi inimiciſſimis, atque immaniſſimis nationibus: an reddi ami-
cis? preſertim cum tot res ſint: quæ ueſtris animis pro huius innocentis ſalu-
te ſupplicent. primum generis antiquitas: quàm Thuſculo ex clariſſimo mu
nicipio profectam in monimentis rerum geſtarum inciſam, ac notatam uide
mus. tum autem continuæ Præturæ: quæ & cæteris ornamentis, & exiſtima
tione innocentiæ maxime floruerunt. deinde recens memoria parentis: cuius
ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, à qua interfectus eſt: ſed totum il
lud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt. poſtremo ipſe, cum in omni-
bus uitæ partibus honeſtus, atque integer, tum in re militari cum ſummi con
ſilij & maximi animi: tum uero uſu quoq; bellorum gerendorum in primis
eorum hominum, qui nunc ſunt: exercitus. quare ſi etiam monendi eſtis à
me: quod non eſtis Iudices: uideor hoc leuiter pro mea authoritate uobis
præcipere poſſe: ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria,
felicitas in re militari ſit: diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim
maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cum eſſet: tamen eorum non
modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. quid nunc uobis faciendum eſt,
ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem, ac ſummis
ducibus partim ætate, partim ciuitatis diſcordijs hac Reip. calamitate con-
ſumptis? cum tot bella aut à nobis neceſſario ſuſcipiantur: aut ſubito atque
improuiſa naſcantur? nónne & hominem ipſum ad dubia Reip. tempora re
ſeruandum, & cæteros ſtudio laudis, ac uirtutis inflammandos putatis? re-
cordamini quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos
L, Cato, quos Cn. Pompeius habuerit. ſcietis fuiſſe tum M. Cornutũ, L. Cin
nam, L. Syllam prætorios homines, belli gerendi peritiſſimos: præterea C.
Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſſum non literis homines ad rei
militaris ſcientiã, ſed rebus geſtis, ac uictorijs eruditos. age uero nunc infer-
te oculos in curiam: introſpicite penitus in omnis Reipub. partes: utrum ui-
detis nihil poſſe accidere: ut tales uiri deſiderandi ſint? an, ſi acciderit: eorum
hominum copia Populum Ro. abundare? quæ ſi diligenter attendetis: pro-
fecto Iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad uſum,
ac diſciplinam peritum, ad conſilia prudentem, ad caſum, fortunamq; feli-
cem, domi uobis, ac liberis ueſtris retinere, quàm inimiciſſimis Populi Ro.
nationibus, & crudeliſſimis; tradere, & condemnare maletis, at infeſtis pro-

pè ſignis inferuntur Galli in Fonteium:& inſtant:atq; urgent ſummo cum ſtudio,ſumma cum audacia.nos uero Iudices non & multis, & firmis præſidijs, uobis adiutoribus iſti immani, atque intolerandæ barbariæ reſiſtemus? primum obijcitur contra iſtorum impetus Macedonia fidelis,& amica Populo Romano prouincia:quæ,cum ſe ac ſuas urbes non ſolum conſilio,ſed etiam manu Fontei conſeruatam eſſe dicat: ut illa per hunc à Thracum aduentu,ac depopulatione defenſa fuit:ſic ab huius nunc capite Gallorum impetus,terroresq; depellit.conſtituitur ex altera parte ulterior Hiſpania:quæ profecto non modo religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt:ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimonijs, ac laudationibus ſuis refutare.atque ex ipſa etiam Gallia fideliſſima, & grauiſſima auxilia ſumuntur.uenit huic ſubſidio miſero,atque innocenti Maſſilienſium cuncta ciuitas:quæ non ſolum ob eam cauſam laborat:ut huic,à quo ipſa ſeruata eſt:parem gratiam referre uideatur:ſed etiam,quod ea conditione, atque eo fato ſe in his terris collocatam eſſe arbitratur:ne quid noſtris hominibus iſtę gentes nocere poſſint.pugnat pariter pro ſalute M.Fonteij Narbonenſis colonia:quæ per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata,nunc eiuſdem miſerijs,ac periculis commouetur.denique,ut oportet bello Gallico:ut maiorum iura,moresq; præſcribunt:nemo eſt ciuis Romanus: qui ſibi ulla excuſatione utendum putet.omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarij,cæteri negociatores,uno animo M.Fonteium,atque una uoce defendunt. quòd ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit,dux Allobrogum, cæterorumq; Gallorum:num etiam de matris hunc complexu lectiſſimę, miſerrimæq; fœminæ uobis inſpectantibus auellet? atque abſtrahet? preſertim cum uirgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat:ueſtramq; Iudices,ac Populi Romani fidem imploret:quę pro uobis,liberisq; ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt: ut ea nunc pro ſalute ſua, fratrisq; ſui,animos ueſtros placare poſſit.cui miſeræ quod præſidium,quod ſolatium reliquum eſt,hoc amiſſo? nam cæteræ fœminæ gignere ipſæ ſibi præſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium,participemq; poſſunt. huic uero uirgini quid eſt præter fratrem? quod aut iucundum, aut charum eſſe poſſit? nolite pati Iudices aras deorum immortalium, Veſtęq; matris,quotidianis uirginis lamẽtationibus,de ueſtro iudicio commoueri.proſpicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteiæ laboribus,uigilijsq; ſeruatus, ſacerdotis Veſtæ lachrymis extinctus ęſſe dicatur.tendet ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdem: quas pro uobis dijs immortalibus tendere conſueuit.cauete ne periculoſum, ſuperbumq; ſit,eius uos obſecrationem repudiare:cuius preces ſi dij aſpernarentur:hæc ſalua eſſe non poſſent.uidetis ne ſubito Iudices, uirum fortiſſimum M.Fonteium parentis,& ſororis commemoratione lachrymas profudiſſe? qui nunquam in acie pertimuerit:qui ſe armatus ſæpe in hoſtium manum multitudinemq; immiſerit:cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur:quæ ſuus pater ſibi reliquiſſet: idem nunc perturbato animo pertimeſcit:ne non modo ornamento,& adiumento non ſit ſuis:ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus ęternum miſeris, atque ignominiam relinquat. O fortunam longe diſparem M.Fontei: ſi deligere potuiſſes:

tuiſſes: ut potius telis tibi Gallorum, quàm periurijs intereundũ eſſet. tum enim uitæ ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet. nunc uero qui eſt dolor? uictoriæ te, atque imperij pœnas ad eorum arbitrium ſufferre: qui aut uicti armis ſunt: aut inuitiſſimi paruerunt? à quo periculo defendite Iudices ciuem fortem, atque innocentem: curate ut noſtris teſtibus plus, quàm alienigenis credidiſſe uideamini: plus ſaluti ciuium, quàm hoſtium libidini conſuluiſſe: grauiorem duxiſſe eius obſecrationem: quæ ueſtris ſacris præſit: quàm eorum audaciam: qui cum omnium ſacris, delubrisq́ bella geſſerunt. poſtremo proſpicite Iudices id quod ad dignitatem Populi Romani maxime pertinet: ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quàm minæ Gallorum ualuiſſe uideantur.

PRO A. CECINNA.

ORATIO. XII.

SI Quantum in agro, locisq́ deſertis audacia poteſt: tantũ in foro, atq; in iudicijs impudentia ualeret: non minus in cauſa cederet A. Cecinna Sex. Ebutij impudentiæ: quàm tum in ui facienda ceſſit audaciæ. uerum, & illud conſiderati hominis eſſe putauit: qua de re iure decertari oporteret: armis non contendere: & hoc conſtantis: qui cum ui, & armis certare noluiſſet: eum iure, iudicioq́ ſuperare. ac mihi quidem cum audax pręcipue fuiſſe uidetur Ebutius in conuocandis hominibus, & armandis: tum impudens in iudicio: non ſolum quòd in iudicium uenire auſus eſt, (nam id quidem, tametſi improbe fit in aperta re: tamen malitia eſt iam uſitatũ) ſed quod non dubitauit id ipſum: quod arguitur, confiteri, niſi forte hoc rationis habuit: quoniã ſi facta uis non eſſet moribus: ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius, moremq́ facta ſit: A. Cecinnam cum amicis metu perterritũ profugiſſe. nunc quoq; in iudicio, ſi cauſa more, inſtitutoq́ omnium defendatur: nos inferiores in agendo non futuros. ſin è conſuetudine recedatur: ſe, quo impudentius egerit: hoc ſuperiorem diſceſſurũ. quaſi uero, aut in iudicio poſſit idẽ improbitas: quod in ui, confidentia: aut non eo libentius tum audaciæ ceſſerimus: quo nunc impudentiæ facilius obſiſteremus. itaq; longe alia ratione Recuperatores ad agendam cauſam hac actione uenio, atque initio ueneram. tum enim noſtræ cauſæ ſpes erat poſita in defenſione mea: nunc in confeſſione aduerſarij. tum in noſtris, nunc uero in illorũ teſtibus. de quibus ego antea laborabam, ne ſi improbi eſſent: falſi aliquid dicerent: ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent. nunc ſum animo æquiſſimo. ſi enim ſunt uiri boni: me adiuuant: cum id iurati dicunt: quod ego iniuratus inſimulo. ſin autem minus idonei: me non lędunt: cum, ſiue creditur his, hoc ipſum, quod nos arguimus: ſiue fides nõ habetur: de aduerſarij teſtium fide derogatur. ueruntamen cum illorum cauſæ actio

nem conſidero:non uideo quid impudentius dici poſſit.cum autem ueſtram in iudicando dubitationem:uereor ne id,quod uidentur impudenter feciſſe: aſtute, & callide fecerint. nam ſi negaſſent uim hominibus armatis eſſe factam:facile honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur. ſin confeſſi eſſent:& id quod nullo tempore iure fieri poteſt:tum ab ſe iure factum eſſe defenderent:ſperarunt id,quod aſſecuti ſunt:ſe iniecturos uobis cauſam deliberandi,& iudicandi iuſtam moram,ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt: futurum arbitrati ſunt:ut in hac cauſa non de improbitate Sex.Ebutij,ſed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. qua in re ſi mihi eſſet unius A.Cecinnæ cauſa agenda:profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem:propterea,quòd fidem meã,diligentiamq́ præſtarem:quæ cum ſunt in actore cauſæ:nihil eſt,in re preſertim aperta,ac ſimplici,quòd excellens ingenium requiratur. ſed cum de eo iure mihi dicendum ſit: quod pertineat ad omnes:quod conſtitutum ſit à maioribus:conſeruatum uſq; ad hoc tempus: quo ſublato non ſolum pars aliqua iuris diminuta,ſed etiam uis ea,quæ iuri maxime eſt aduerſaria:iudicio confirmata eſſe uideatur: uideo ſummi ingenij cauſam eſſe:non uti demonſtretur quod ante oculos eſt:ſed ne,ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus:omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe.quamquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores:non uos tam propter iuris obſcuram, dubiamq́ rationem, bis iam de eadẽ cauſa dubitaſſe:quàm,quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere:moram ad condemnandum acquiſiſſe: ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe.quod quoniam iam in conſuetudinẽ uenit:& id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt:reprehendendum fortaſſe minus,querendum uero magis etiam uidetur:ideo,quòd omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum,aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt:quorum alterũ leuius eſt:propterea quòd & minus lædit:& perſæpe diſceptatore domeſtico dijudicatur:alterum eſt uehementiſſimum: quod & ad grauiores res pertinet:& non honorariã operam amici, ſed ſeueritatẽ iudicis,ac uim requirit.quod eſt grauius:& cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt:id iam mala conſuetudine diſſolutũ eſt.nam, ut quæq; res eſt turpiſſima:ſic maxime,& maturiſſime iudicanda eſt. at ea,in qua exiſtimationis periculum eſt:tardiſſime iudicatur.qui igitur conuenit:quę cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium:eandem moram eſſe ad iudicandum? ſi quis,quod ſpopondit:qua in re uerbo ſe uno obligauit:id non facit:maturo iudicio,ſine ulla religione iudicis condemnatur.qui per tutelam, aut ſocietatem,aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiã:in eo,quo delictum maius eſt:eo pœna eſt tardior.eſt enim turpe iudiciũ:& facto quidem turpe.uidete igitur quàm inique accidat:quia res indigna ſit: ideo turpem exiſtimationem ſequi:quia turpis exiſtimatio ſequatur:ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc Iudex, Recuperatórue dicat: potuiſti enim leuiore actione confligere:potuiſti ad tuum ius faciliore,& commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem:aut noli mihi inſtare,ut iudicem.tamen is aut timidior uideatur,quàm fortem,aut cupidior,quàm ſapientem iudicem eſſe ęquum eſt:ſi aut mihi præſcribat quemadmodũ meum ius perſequar:aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit:non audeat iudicare.etenim

ſi Prætor

ſi Prætor is, qui iudicia dat: nunquam petitori præſtituit: qua actione il-lum uti uelit: uidete quàm iniquum ſit: conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit: aut quid poſſit: non quid actum ſit: quærere. ueruntamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus: ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſ-ſemus. nunc uero quis eſt? qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere? aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtra-re poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant: uel iniuriarum, uel ca-pitis iudicia conſtituta ſunt: in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehen-dere? cum uideatis nihil aliud actum: niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio, tardiores fecit adhuc ad iudicandum: alterius rei cauſam uoſ-metipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis: alterius ego uobis ho-dierno die cauſam profecto auferam: ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. &, ſi forte uidebor altius initium rei demon-ſtrandæ petiſſe: quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium eſt: & natu-ra cauſæ coegerit: quæſo ut ignoſcatis. non enim minus laborat A. Cecin-na: ne ſummo iure egiſſe: quàm ne certum ius non obtinuiſſe uideatur.
M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tarquinienſi: qui & do-mi ſuæ cum primis honeſtus exiſtimatus eſt: & Romæ argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam fœminam: ſicut & uiuus multis ip-ſe rebus oſtendit: & in morte ſua teſtamento declarauit. huic Ceſenniæ fundum in agro Tarquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolu-tionis. cum uteretur dote uxoris numerata: quo mulieri eſſet res cautior: curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto poſt iam argentaria diſ-ſoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quædam prædia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius. multa enim quæ ſunt in re: quia re-mota ſunt à cauſa: prætermittam. teſtamento facit hæredem, quem ha-bebat è Ceſennia filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſen-niæ legat: ut frueretur unà cum filio. magnus honos uiri, iucundus mu-lieri fuiſſet: ſi diuturnum eſſe licuiſſet. frueretur enim bonis cum eo: quem ſuis bonis hæredem eſſe cupiebat: & ex quo maximum fructum ipſa capie-bat. ſed hunc fructum mature fortuna ademit. nam breui tempore M. Ful-cinius adoleſcens mortuus eſt: hæredem. P. Ceſennium fecit: uxori gran-de pondus argenti, matriꝗ; partem bonorum maiorem legauit: itaque in partem mulieres uocatæ ſunt. cum eſſet hæc auctio hæreditaria conſtitu-ta: Ebutius iſte, qui iam diu Ceſenniæ uiduitate, ac ſolitudine aleretur: ac ſe eius in familiaritatem inſinuaſſet hac ratione: ut cum aliquo ſuo com-pendio negocia mulieris, ſi qua acciderent: controuerſiasꝗ; ſuſciperet: uer-ſabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis, & partitionis: at-que etiam ſe ipſe inferebat: & intrudebat: & in eam opinionem Ceſenniam adducebat: ut mulier imperita nihil putaret agi callide poſſe: ubi non adeſ-ſet Ebutius. quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita Recupera-tores, mulierum aſſentatoris, cognitoris uiduarum, defenſoris nimium liti-gioſi, conciti ad rixam, inepti, ac ſtulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi: hanc perſonā imponite Ebutio. is enim Ceſenniæ fuit Ebutius: ne

forte quæratis num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quem ſupra deformaui: uoluntarius amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto officio, ſimulataq; ſedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. cum eſſet: ut dicere inſtitueram: conſtituta auctio Romæ: ſuadebant amici, cognatiq; Ceſenniæ id, quod ipſi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum: qui fundo eius antiquo continens eſſet: nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem: cum preſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaque mulier facere conſtituit. mandat: ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit omnibus hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negocia parati? ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attenditis. Ebutio negocium datur. adeſt ad tabulam: licetur Ebutius: deterrentur emptores multi: partim gratia Ceſenniæ, partim etiam precio: fundus addicitur Ebutio: pecuniam argentario promittit Ebutius. quo teſtimonio nunc uir optimus utitur: ſibi emptum eſſe. quaſi uero aut nos ei negemus addictum: aut tum quiſquam fuerit: qui dubitarit: quin emeretur Ceſenniæ: cum id plerique ſcirent: omnes ferè audiſſent: hi coniectura aſſequi poſſent: cum pecunia Ceſenniæ ex illa hæreditate deberetur: eam porrò in prædijs collocari maxime expediret: eſſent autem prædia: quæ mulieri maxime conuenirent: ea uenirent: liceretur is: quem Ceſenniæ dare operam nemo miraretur: ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. hac emptione facta, pecunia ſoluitur à Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe: quòd ipſe tabulas auerterit: ſe autem habere argentarij tabulas: in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, accæptaq; relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta eſſent: quemadmodum nos defendimus: Ceſennia fundum poſſedit: locauitq;: neque ita multo poſt A. Cecinnæ nupſit. ut in pauca conferam: teſtamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & ſemuncia Cecinnam: ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertum ſuperioris uiri: Ebutio ſextulam aſpergit. hanc ſextulam illa mercedem iſti eſſe uoluit aſſiduitatis, & moleſtiæ: ſi quam ſuſceperat. iſte autem hac ſextula ſe anſam retinere omnium controuerſiarum putat. iam principio auſus eſt dicere: non poſſe hæredem eſſe Ceſenniæ Cecinnam: quòd is deteriore iure eſſet: quàm cæteri ciues, propter incommodum Volaterranorum, calamitatemq; ciuilem. itaque homo timidus imperituſq;, qui neque animi, neque conſilij ſatis haberet: non putauit eſſe tanti hæreditatem: ut de ciuitate in dubium ueniret: conceſſit credo Ebutio, quantum uellet de Ceſenniæ bonis ut haberet. immo, ut uiro forti, ac ſapienti dignum fuit: ita calumniam ſtultitiamq;, obtriuit, ac contudit. in poſſeſſione bonorum cum eſſet: & cum ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ herciſcundæ poſtulauit. atque illis paucis diebus: poſteaquam uidet nihil ſe ab A. Cecinna poſſe litium terrore abradere: homini Romæ in foro denunciat: fundum illum, de quo ante dixi: cuius iſtum emptorem demonſtraui fuiſſe mandato Ceſenniæ, ſuum eſſe, ſeq; ſibi emiſſe. quid ais? iſtius ille fundus eſt:

quém ſine ulla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uenijt: quoad uixit, poſſedit Ceſennia. uſus enim inquit eius, & fructus fundi teſtamento uiri, fuerat Ceſenniæ. cum hoc nouæ litis genus tam malicioſe intenderet: placuit Cecinnæ de amicorum ſententia conſtituere: quo die in rem præſentem ueniretur: & de fundo Cecinna moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriuſque commodo ſumitur. Cecinna cum amicis ad diem uenit in caſtellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur: non longe abeſt. ibi certior fit à pluribus: homines permultos liberos, atque ſeruos coegiſſe, & armaſſe Ebutium. cum id partim mirarentur: partim non crederent: ecce ipſe Ebutius in caſtellum uenit: denunciat Cecinnæ ſe armatos habere: abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Cecinnæ placuit & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſſe: experiri. tum de caſtello deſcendunt: in fundum proficiſcuntur. uidetur temere commiſſum. uerum, ut opinor, hoc fuit cauſæ: tam temere iſtum re commiſſurum, quàm uerbis nunciabatur: nemo putauit. atque iſte ad omnes introitus, qua adiri poterat, non modo in eum fundum, de quo controuerſia fuerat: ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur: armatos homines opponit. itaque primo cum in antiquum fundum ingredi uellet: quod ea proxime accedi poterat: frequentes armati obſtiterunt. quo loco depulſus Cecinna: tamen qua potuit ad eum fundum profectus: ex quo, ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur: iſte cum omnibus copijs præſtò fuit: ſeruumq́ ſuum nomine Antiochum ad ſe uocauit: & clara uoce imperauit: ut eum, qui illum olearum ordinem intraſſet: occideret. homo mea ſententia prudentiſſimus Cecinna, tamen in hac re plus mihi animi, quàm conſilij uidetur habuiſſe. nam cum & armatorum multitudinem uideret: & eam uocem Ebutij, quàm commemoraui: audiuiſſet: tamen acceſſit propius: & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant: impetum armati Antiochi, cæterorumq́ tela, atque incurſus refugit. eodem tempore ſe in fugam conferunt unà amici, aduocatiq́ eius metu perterriti: quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis. his rebus ita geſtis, P. Dolabella Prætor interdixit, ut eſt conſuetudo, de ui hominibus armatis, ſine ulla exceptione, tantum, ut unde deieciſſet: reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt. hac de ſponſione uobis iudicandum eſt. Maxime fuit optandum Cecinnæ Recuperatores: ut controuerſiæ nihil haberet. ſecundo loco: ut ne cum tam improbo homine. tertio: ut cum tam ſtulto haberet. etenim non minus nos ſtultitia illius ſubleuat: quàm lædit improbitas. improbus fuit: quod homines coegit: armauit: coactis, armatiſq́ uim fecit. læſit in eo Cecinnam. ſubleuauit ibidem. nam in eas ipſas res, quas improbiſſime fecit: teſtimonia ſumpſit: & eis in cauſa teſtimonijs utitur. itaque mihi certum eſt Recuperatores: antequam ad meam defenſionem, meoſq́ teſtes uenio: illius uti confeſſione, & teſtimonijs. quid confitetur? atque ita libenter confitetur? ut non ſolum fateri: ſed etiam profiteri uideatur Recuperatores? conuocaui homines: coegi: armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obſtiti. ferro (inquit) ferro, & hoc dicit in iudicio: te reieci:

atque perterrui. quid? teſtes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutij, ſe Ebutio cum armatis ſeruis ueniſſe aduocatum. quid præterea? fuiſſe complures armatos. quid aliud? minatum eſſe Ebutium Cecinnæ. quid ego de hoc teſte dicam? niſi hoc Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis: quòd homo minus idoneus habetur: ſed ideo credatis: quod ex illa parte id dicit: quod illi cauſæ maxime eſt alienum. A. Terentius alter teſtis, non modo Ebutium, ſed etiam ſe ipſum arguit. in Ebutium hoc dicit: armatos homines fuiſſe. de ſe autem hoc prædicat: Antiocho Ebutij ſeruo imperaſſe; ut in Cecinnam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer à Cecinna: nunquam uolui: ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quomodo aut loquar, aut taceam: cum ipſe hoc de ſe iuratus prædicet. Deinde L. Celius non ſolum Ebutium cum armatis dixit fuiſſe compluribus: uerum etiam cum aduocatis perpaucis eò ueniſſe Cecinnam. de hoc ego teſte detraham? cui æque, atque meo teſti ut credatis, poſtulo. P. Memmius ſecutus eſt: qui ſuum non paruum beneficium commemorauit in amicos Cecinnæ: quibus ſeſe uiam per fratris ſui fundum dediſſe dixit: qua effugere poſſent: cum eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam: quòd & in re miſericordem ſe præbuit: & teſtimonio religioſum. A. Attilius, & eius filius L. Attilius, & armatos ibi fuiſſe: & ſe ſuos armatos adduxiſſe dixerunt. etiam hoc amplius. cum Ebutius Cecinnæ malum minaretur. ibi tum Cecinnam poſtulaſſe: ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit: & eò libentius dixit: ut aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. duo præterea teſtes nihil de ui, ſed de re ipſa, atq; emptione fundi dixerunt, P. Ceſennius author fundi, non tam authoritate graui, quam corpore: & argentarius, Sex. Clodius: cui nomen eſt Phormio: nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus eſt Phormio: nihil de ui dixerunt: nihil præterea, quod ad ueſtrum iudicium pertineret. Decimo uero loco teſtis expectatus, & ad extremum reſeruatus dixit Senator Populi Ro. ſplendor equeſtris ordinis, decus, atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens, acerq; ueniſſet: ut non modo Cecinnam periurio ſuo læderet: ſed etiam mihi uideretur iraſci: ita eum placidum, mollemq; reddidi: ut non auderet: ſicut meminiſtis: iterum dicere, quot millia fundus ſuus abeſſet ab urbe. nam cum dixiſſet minus abeſſe LIII: populus cum riſu acclamauit, ipſa eſſe. meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accæpiſſet. in eum quid dicam? niſi id, quod negare non poſſit? ueniſſe in conſilium publicæ quæſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet: & in eo conſilio, cum cauſam non audiſſet: & poteſtas eſſet ampliandi: dixiſſe ſibi liquere: dum incognita re iudicare uoluiſſet: maluiſſe condemnare, quàm abſoluere: cum ſi uno minus damnarent: condemnari reus non poſſet: non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt: quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet: neque audiſſet: adductum precio eſſe? an certius quicquam obijci poteſt? quàm quod is, cui obijcitur: ne nutu quidem infirmare conatur? ueruntamen is teſtis, ut facile intelligeretis eum non adfuiſſe

animo:

animo: cum ab illis cauſa ageretur: teſteſq; dicerent: ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures: ſolus dixit non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret: & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret: qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. quid huic tu homini facias? nónne concedas interdum: ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum Recuperatores his teſtibus non credidiſtis: cum quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis, dubium uobis fuit: an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt: ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci: ſed obſtiti. non enim te ſum paſſus in fundum ingredi: ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes: ſtatim tibi eſſe pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt: non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus. nunc rem ipſam ponamus: quam illi non negant: & eius rei ius, actionemq; quæramus. eſt hæc res poſita: quæ ab aduerſario non negatur. Cecinnam, cum ad conſtitutam diem, tempuſq; ueniſſet: ut ius, ac deductio moribus fieret: pulſum, prohibitumq; eſſe ui, coactis hominibus, & armatis. cum hoc conſtet: ego homo imperitus iuris, ignarus negociorum, ac litium, hanc puto me habere actionem: ut per interdictum, meum ius teneam: atque iniuriam tuam perſequar. fac in hoc errare me: nec ullo modo poſſe per hoc interdictum id aſſequi: quod uelim: te uti in hac re magiſtro uolo. quæro, ſit ne aliqua huius rei actio? an nulla? conuocari homines propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi cauſa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quam uis: nec æquitati quicquam tam infeſtum eſt, quam conuocati homines, & armati. quod cum ita ſit: reſq; eiuſmodi ſit: ut in primis à magiſtràtibus animaduertenda eſſe uideatur: iterum quæro: ſit ne eius rei aliqua actio? an nulla? nullam eſſe dices? audire cupio qui in pace, & ocio, cum manum fecerit: copias pararit: multitudinem hominum coegerit: armarit: inſtruxerit: homines inermes, qui ad conſtitutum experiundi iuris gratia ueniſſent: armis, uiris, terrore, periculoq; mortis repulerit: fugarit: auerterit: hoc dicat: feci equidem, quæ dicis, omnia: & ea ſunt, & turbulenta, & temeraria, & periculoſa. quid ergo eſt? impune feci. nam quid agas mecum ex iure ciuili, ac prætorio non habes. ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini ſæpius? cum maiores noſtri tanta diligentia, prudentiaq; fuerint: ut omnia omnium non modo tantarum rerum, ſed etiam tenuiſſimarum iura ſtatuerint: perſecutiq; ſint? ut hoc genus unum, uel maximum prætermitterent: ut ſi qui me exire domo mea coegiſſet armis: haberem actionem: ſi qui introire prohibuiſſet: non haberem? nondum de Cecinnæ cauſa diſputo: nondum de iure poſſeſſionis noſtræ loquor: tantum de tua defenſione C. Piſo queror. quando ita dicis: & ita conſtituis. ſi Cecinna: cum in fundo eſſet, inde deiectus eſſet: tum per hoc interdictum eum reſtitui opor-

tuiſſe.nunc uero deiectum nullo modo eſſe inde:ubi non fuerit:hoc interdi- cto nihil nos aſſecutos eſſe:quæro,ſi te hodie domum tuam redeuntem coa- cti homines,& armati non modo limine,tectoq́ꝫ ædium tuarum,ſed primo aditu,ueſtibuloq́ꝫ prohibuerint: quid acturus ſis?monet amicus meus te L. Calphurnius:ut idem dicas:quod ipſe antea dixit:iniuriarum. quid ad cau- ſam poſſeſſionis?quid ad reſtituendũ eum:quem oportet reſtitui? quid de- nique ad ius ciuile: aut ad actoris actionem, & ad animaduerſionem ages? iniuriarum?plus tibi ego largiar.non ſolum egeris:uerum etiam condemna ris licet:nunquid magis poſſidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſ- ſionis aſſequitur:ſed dolorem imminutæ libertatis iudicio,pœnaq́ꝫ mitigat. Prætor interea Piſo tanta de re tacebit?quemadmodum te reſtituat in ædes tuas non habebit?qui dies totos aut uim fieri uetat:aut reſtitui factam iubet: qui de foſſis,de cloacis, de minimis aquarum, itinerumq́ꝫ controuerſijs in- terdicit:is repente obmuteſcet?in atrociſſima re quid faciat non habebit? & C.Piſone domo, tectiſq́ꝫ ſuis prohibito, prohibito inquam per homines coactos, & armatos, Prætor quemadmodum more, & exemplo opitulari poſſit,non habebit?quid enim dicet?aut quid tu tam inſigni accæpta iniuria poſtulabis?unde ui prohibitus ſis:nemo unquam interdixit.nouum eſt,non dico inuſitatum,uerum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies: cũ illi hoc reſpondebunt tibi:quod tu nunc mihi:armatos ſe tibi obſtitiſſe: ne in ædes accederes:deijci porrò nullo modo potuiſſe: qui non acceſſerit. deijcior ego inquis:ſi quis meorum deijcitur.omnino iam bene agis.à uerbis enim recedis:& æquitate uteris.nam uerba ipſa ſi ſequi uolumus: quomodo tu deijceris:cum ſeruus tuus deijcitur?uerum ita eſt uti dicis:te deiectum de- beo intelligere:etiam ſi tactus non fueris.nonne?age nunc:ſi ne quidem tuo- rum quiſquam loco motus erit:atque omnes in ædibus adſeruati, ac retenti: tu ſolus prohibitus:& à tuis ædibus ui, atq́ꝫ armis perterritus : utrum hanc actionem habebis:qua nos uſi ſumus?an aliam quampiam?an omnino nul- lam?nullam eſſe actionem dicere in re tam inſigni,tamq́ꝫ atroci,neq́ꝫ pruden tiæ,neq́ꝫ authoritatis tuæ eſt.alia ſiqua forte eſt:quæ nos fugerit:dic quæ ſit: cupio diſcere.hæc ſi eſt,qua nos uſi ſumus:te iudice uincamus neceſſe eſt.non enim uereor ne hoc dicas,in eadem cauſa eodẽ interdicto te oportere reſtitui: Cecinnam non oportere.etenim cui perſpicuum non ſit?ad incertum reuoca ri bona,fortunas,poſſeſſiones omnium: ſi ulla ex parte ſententia huius in- terdicti diminuta,aut infirmata ſit:ſi authoritate uirorum talium, ius arma- torum hominum iudicio approbatum uideatur:in quo iudicio non de ar- mis dubitatum:ſed de uerbis quæſitum eſſe dicatur. is ne apud uos obtine- bit cauſam ſuam?qui ſe ita defenderit:eieci ego te armatis hominibus: non deieci:ut tantum facinus non in ęquitate defenſionis:ſed in una litera latuiſſe uideatur?huiuſce rei uos ſtatuetis nullam eſſe actionẽ? nulli experiundi ius conſtitutum?quòd obſtiterit armatis hominibus : qui multitudine coacta non introitu, ſed omnino aditu quempiam prohibuerit? quid ergo, hoc quã habet uim?ut iſta re aliquid cũ aliqua ex parte differre uideatur:utrum,pedẽ cum intulero,atq́ꝫ in poſſeſſionem ueſtigium fecero:tum expellar, atq́ꝫ deij- ciar?an in eadem ui,atque ijſdem armis mihi ante occurratur:ne non modo intrare,uerum etiam aſpicere, aut aſpirare poſſim.qui hoc ab illo differt? ut

ille cogatur reſtituere: qui ingreſſum expulerit: ille qui ingredientem repulerit: non cogatur? uidete per deos immortales quod ius nobis, quàm conditionem uobiſmetipſis, quam denique ciuitati legem conſtituere uelitis. huiuſce generis una eſt actio, per hoc interdictum, quo nos uſi ſumus: conſtituta. ea ſi nihil ualet, aut ſi ad hanc rem non pertinet: quid negligentius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici poteſt? qui aut tantæ rei prætermiſerint actionẽ: aut eam conſtituerint: quæ nequaquam ſatis uerbis cauſam, & rationem iuris amplecteretur? periculoſum eſt diſſolui hoc interdictum: captioſum eſt omnibus rem ullam conſtitui eiuſmodi: quæ cum armis geſta ſit: reſcindi iure non poſſit. ueruntamen eſt turpiſſimum illud: tantæ ſtultitiæ prudentiſſimos homines condemnari: ut uos iudicetis huius rei interdictum, atque actionem in mentem maioribus noſtris non ueniſſe. queramur inquit licet: tamẽ hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quòd uis Cecinnæ facta nõ eſt. dici in hac cauſa poteſt: ubi arma fuerint: ubi coacta hominũ multitudo: ubi inſtructi, & certis locis cum ferro homines collocati: ubi minæ, pericula, terroresque mortis: ibi uim non fuiſſe? nemo inquit occiſus eſt: neque ſaucius. quid ais? cum de poſſeſſionis controuerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur: tu uim negabis eſſe factam: ſi cædes & occiſio facta nõ erit? ego exercitus maximos ſæpe pulſos, & fugatos eſſe dico, terrore ipſo, impetuque hoſtium, ſine cuiuſquam non modo morte, uerum etiam uulnere. etenim Recuperatores non ea ſola uis eſt: quæ ad corpus noſtrum, uitamque peruenit: ſed etiam multo maior ea: quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſæpe, & certo de ſtatu dimouet. itaque ſaucij ſæpe homines, cum corpore debilitantur: animo tamen non cedunt: neque eum relinquunt locum: quem ſtatuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non dubium ſit: quin maior adhibita uis ei ſit: cuius animus ſit perterritus: quàm illi, cuius corpus uulneratum ſit. quòd ſi ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos qui metu, ac tenui ſępe ſuſpitione periculi fugerunt: & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neque ictu comminus, neque coniectione telorum, ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectuque ſignorũ magnas copias pulſas eſſe, & uidimus: & audiuimus: quę uis in bello appellatur: ea in ocio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur: id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet: id aduocationẽ togatorum non uidebitur mouiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quàm terror animi declarabit? & ſauciatio quæretur: cum fugam factã eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit: metu perterritis noſtris aduocatis, locum qua effugerent demonſtraſſe. qui non modo ut fugerent: ſed etiam ipſius fugæ tutam uiam quęſierunt: his uis adhibita non uidebitur? quid igitur fugiebant? propter metum? quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare: cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſam fugæ dicitis eandem: quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem, atque impetum armorum: hæc ubi conceduntur eſſe facta: ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum: cum ad uim faciundam ueniretur: ſi quos armatos quamuis procul conſpexiſſent: ut ſtatim teſtificati diſcederent; optime ſponſionem facere poſſent: ni aduerſus edictum Prætoris uis

facta eſſet. ita ne uero? ſcire eſſe armatos ſatis eſt: ut uim factam probes? in manus eorum incidere non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit? incurſus, & impetus non ualebit? qui abierit: facilius ſibi uim factam probabit? quàm qui effugerit? at ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello Cecinnæ dixit Ebutius: ſe homines coegiſſe, & armaſſe: necq; illum, ſi eò acceſſiſſet: abiturum: ſtatim Cecinna diſceſſiſſet: dubitare uos non debuiſſe: quin Cecinnæ facta uis eſſet. ſi uero, ſimulac procul conſpexit armatos: receſſiſſet: eo minus dubitaretis. omnis enim uis eſt: quæ periculo aut decedere nos alicunde cogit: aut prohibet accedere. quod ſi aliter ſtatuetis: uidete ne hoc uos ſtatuatis: qui uiuus diſceſſerit: ei uim non eſſe factam: ne hoc omnibus in poſſeſſionum controuerſijs præſcribatis: ut confligendum ſibi, & armis decertandum putent: ne quemadmodum in bello, pœna ignauis ab imperatoribus conſtituitur: ſic in iudicijs deterior cauſa ſit eorũ, qui fugerint: quàm qui ad extremum uſque contenderint. cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur: & in his rebus uim nominamus: pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos: quamuis paucos: magna uis eſt. deceſſi unius hominis telo perterritus: depulſus, detruſusq; ſum. hoc ſi ita ſtatuetis: nõ modo non erit cur depugnare quiſquã poſthac poſſeſſionis cauſa uelit: ſed ne illud quidẽ, cur repugnare. ſin autem uim ſine cæde, ſine uulneratione, ſine ſanguine nullam intelligetis: ſtatuetis homines poſſeſſionis cupidiores, quàm uitæ eſſe oportere. Age uero, de ui te ipſum habebo iudicẽ Ebuti: reſponde ſi tibi uidetur: in fundũ Cecinna utrum noluit tandem: an non potuit accedere? cũ te obſtitiſſe, & repudiaſſe dicis: certe hunc uoluiſſe concedis. potes igitur dicere non ei uim fuiſſe impedimento? cui cũ cuperet: eoq; conſilio ueniſſet: per homines coactos nõ ſit licitum accedere? ſi enim id, quod maxime uoluit: nullo modo potuit: uis profecto quędam obſtiterit, neceſſe eſt: aut tu dic quamobrem cum uellet accedere: non acceſſerit. iam uim factam negare non potes. deiectus quemadmodum ſit: qui non acceſſerit: id quæritur. dimoueri enim, & depelli de loco neceſſe eſt eum: qui deijciatur. id autem accidere ei, qui poteſt? qui omnino in eo loco, unde ſe deiectum eſſe dicit: nunquam fuit? quod ſi fuiſſet, & ex eo loco metu permotus fugiſſet: cum armatos uidiſſet: diceres ne eſſe deiectum? opinor. an tu qui tam diligenter, & tam callide uerbis controuerſias, non æquitate dijudicas: & iura non utilitate communi, ſed literis exprimis: poteris ne dicere deiectum eſſe eum, qui tactus non erit? quid? detruſum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti ſolebant. quid ais? poteſt ne detrudi quiſquam qui non attingitur? nónne, ſi uerbum ſequi uolumus: hoc intelligamus neceſſe eſt? eum detrudi: cui manus afferantur? neceſſe eſt inquam, ſi ad uerbum rem uolumus attingere: neminem ſtatu detruſum: qui non adhibita ui, manu demotus, & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui poteſt eſſe quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam, non modo qui tactus non ſit: ſed ne æquo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſa compoſitum? qui ſe præcipitatos ex locis ſuperioribus dicerent? eos enim uere poſſumus dicere eſſe deiectos. an non, cum uoluntas, & conſilium & ſententia interdicti intelligatur:

impudentiam

impudentiam ſummam, aut ſtultitiam ſingularem putabimus: in uerborum errore uerſari? rem, & cauſam, & utilitatem communem non relinquere ſolum: ſed etiam prodere? an hoc dubium eſt? quin neque uerborum tanta copia ſit, non modo in noſtra lingua, quæ dicitur eſſe inops: ſed ne in alia quidem ulla: res ut omnes ſuis certis, ac proprijs uocabulis nominentur? neque uero quicquam opus ſit uerbis, cum ea res, cuius cauſa uerba quæſita ſint: intelligatur, quæ lex, quod Senatuſconſultum, quod magiſtratus edictum, quod fœdus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) teſtamentum, quæ iudicia, aut ſtipulationes, aut pacti & conuenti formula, non infirmari, aut conuelli poteſt? ſi ad uerba rem deflectere uelimus? conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt: & rationem & authoritatem relinquamus? ſermo hercule & familiaris, & quotidianus non cohærebit: ſi uerba inter nos aucupabimur. denique imperium domeſticum nullum erit: ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus: ut ad uerba nobis obediant: non ad id, quod ex uerbis intelligi poſſit: obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium? non occurrit unicuique ueſtrum aliud alij in omni genere exemplum? quod teſtimonio ſit: non ex uerbis totum pendere ius: ſed uerba ſeruire hominum conſilijs, & authoritatibus? ornate, & copioſe L. Craſſus homo longe eloquentiſſimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus: iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit: & facile, cum contra eum prudentiſſimus homo Q. Mutius diceret. probauit omnibus: M. Curium, qui hæres inſtitutus eſſet ita mortuo poſthumo filio: cum filius non modo non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet: hæredem eſſe oportere. quid? uerbis ſatis hoc cautum erat? minime. quæ res igitur ualuit? uoluntas. quæ ſi tacitis nobis intelligi poſſet: uerbis omnino non uteremur. quia non poteſt: uerba reperta ſunt: non quæ impedirent: ſed quæ indicarent uoluntatem. lex uſum, & authoritatem fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in ædibus: quæ in lege non appellantur. ſi uia ſit immunita, iubet: qua uelit, agere iumentum. poteſt hoc ex uerbis intelligi: licere ſi uia ſit in Brutijs immunita: agere, ſi uelit, iumentum per M. Scauri Tuſculanum. actio eſt in actorem præſentem his uerbis. quandoquidem te in iure conſpicio. hac actione Appius ille Cæcus uti non poſſet: ſi tam uere homines uerba conſectarentur, quàm rem, cuius cauſa uerba ſunt: non conſiderarent. teſtamento ſi recitatus hæres eſſet pupillus Cornelius: isq; iam annos uiginti haberet: uobis interpretibus amitteret hæreditatem? ueniunt in mentem mihi permulta: uobis plura certo ſcio. uerum ne nimium multa complectamur, atque ab eo quod propoſitum eſt: longius aberret oratio: hoc ipſum interdictum de quo agitur: conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo: ſi in uerbis ius conſtituamus: omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti, & callidi uolumus eſſe: amiſſuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. Si me uillicus tuus ſolus deieciſſet: non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia. recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid enim facilius eſt? quàm probari ijs, qui latine ſciant: in uno ſeruulo familiæ nomen non ualere? ſi uero ne habeas quidem ſeruum præter eum, qui me deiecerit: clames uidelicet: ſi habeo familiam: à

familia mea fateor te eſſe deiectum.neque dubium eſt: quin,ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur,non re:familiam intelligamus:quæ conſtet ex ſeruis pluribus:quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat:ſed etiam cogit.at uero rationis,interdictiq́ ius,& Prætorum uoluntas,& hominum prudentum conſilium,& authoritas, reſpuat hanc defenſionem:& pro nihilo putet.quid ergo? iſti homines latine non loquuntur? immo uero tantum loquuntur:quantum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem:cum ſibi hoc propoſuerint:ut ſiue metu deieceris:ſiue tuorum quiſpiam,ſiue ſeruorum,ſiue amicorum:ut ſeruos non numero diſtinguant: ſed appellent uno familię nomine.de liberis autem,quiſquis eſt,procuratoris nomine appelletur:non quo omnes ſint:aut appellentur procuratores:qui negocij noſtri aliquid gerant:ſed in hac re, cognita ſententia interdicti,uerba exquiri omnia noluerunt.non enim alia cauſa eſt æquitatis in uno ſeruo, & in pluribus:non alia ratio iuris in hoc genere duntaxat,utrum me tuus procurator deiecerit is:qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius,qui in Italia non ſit:abſitúe Reipublicę cauſa:quaſi quidam penè dominus, hoc eſt alieni iuris uicarius: aut tuus colonus,aut uicinus,aut cliens,aut libertus, aut quiuis,qui illam uim,deiectionemq́ tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. Quare ſi ad eum reſtituendum,qui ui deiectus eſt:eandem uim habet æquitatis ratio:ea intellecta,certe nihil ad rem pertinet: quæ uerborum uis ſit,ac nominum. tam reſtitues: ſi tuus me libertus deiecerit: nulli tuo præpoſitus negocio: quàm ſi procurator deiecerit: non quo omnes ſint procuratores: qui aliquid noſtri negocij gerunt:ſed quod in hac re quæri nihil attinet. tam reſtitues:ſi unus ſeruulus,quàm ſi familia deiecerit uniuerſa: non quo idem ſit ſeruulus,quod familia.uerum quia nõ quibus uerbis quidq́ dicatur,quæritur:ſed quæ res agatur.etiam ut iam longius à uerbo recedamus:ab æquitate ne tantulum quidem:ſi tuus ſeruus nullus fuerit:& omnes alieni,ac mercennarij:tamen & ipſi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur.perge porrò hoc idem interdictum ſequi. HOMINIBVS COACTIS. neminem coegeris:ipſi conuenerint ſua ſponte:certe cogit is, qui congregat homines:& conuocat. coacti ſunt ij,qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati.ſi non modo conuocati non ſunt:ſed ne conuenerunt quidem:ſed ij modo fuerunt: qui etiam antea, non uis ut fieret:uerum colendi, aut paſcendi cauſa eſſe in agro conſueuerant:defendes homines coactos non fuiſſe:& uerbo quidem ſuperabis,me ipſo iudice:re autem ne conſiſtes quidem ullo iudice.uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt:non ſolum conuocatæ multitudinis:ſed,quia plerunque ubi multitudine opus eſt:homines cogi ſolent: ideo de coactis compoſitum interdictum eſt: quod etiam ſi uerbo differre uidebitur:re tamen erit unum:& omnibus in cauſis idem ualebit:in quibus perſpicitur una atque eadem cauſa æquitatis. ARMATISVE. quid dicemus? armatos ſi latine loqui uolumus:quos appellare uere poſſumus? opinor eos, qui ſcutis,telisq́ parati,ornatiq́ ſunt.quid igitur? ſi glebis,aut ſaxis,aut fuſtibus aliquem de fundo præcipitem egeris? iuſſusq́ ſis,quem hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent: ſi cauſæ non ratione,ſed uocibus ponderantur:me authore dicito.uinces profecto non fuiſſe armatos eos:qui ſaxa iacerent: quæ de terra ipſi tollerent:

non

non eſſe arma ceſpites, neque glebas: non fuiſſe armatos eos: qui prætereuntes ramum defringerent arboris: arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum: quæ qui non habuerint: eos inermes fuiſſe uinces. uerum ſi quidem erit armorum iudicium: tum iſta dicito. iuris iudicium cum erit, & ęquitatis: caue in iſta tam frigida, tam ieiuna calumnia deliteſcas. non enim reperies quenquam iudicem, aut Recuperatorem, qui tanquam ſi arma militis inſpiciunda ſint: ita probet armatum. ſed perindè ualebit: quaſi armatiſſimi fuerint: ſi reperientur ita parati fuiſſe: ut uim uitæ, aut corpori potuerint afferre. atque, ut magis intelligas, quàm uerba nihil ualeant: ſi tu ſolus, aut quiuis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſet: atque ego ita deiectus eſſem: auderes ne dicere, interdictũ eſſe de armatis hominibus? hic autem hominem armatũ unum fuiſſe? non opinor tam impudens eſſes. atqui uide ne multo nunc ſis impudentior. nam tum quidem omnes mortales implorare poſſes: quòd homines in tuo negocio latine loqui obliuiſcerentur: quòd inermes armati iudicarentur: quòd cum interdictum eſſet de pluribus, commiſſa res eſſet ab uno: unus homo plures eſſe homines iudicarentur. uerum in his cauſis non uerba ueniunt in iudicium: ſed ea res, cuius cauſa uerba hæc in interdictum coniécta ſunt. uim, quæ ad caput, & ad uitam pertinet: reſtitui ſine ulla excæptione uoluerunt. ea fit plerunq; per homines coactos, armatosq́;. quę ſi alio conſilio, eodem periculo facta ſit: eodem iure eſſe uoluerunt. non enim maior eſt iniuria, ſi tua familia, quàm ſi tuus uillicus, non ſi tui ſerui, quàm ſi alieni, ac mercennarij, non ſi tuus procurator, quàm ſi uicinus, aut libertus tuus, non ſi coactis hominibus, quàm ſi uoluntarijs, aut etiam aſſiduis, ac domeſticis, non ſi armatis, quàm ſi inermibus: qui uim haberent armatorum, ad nocendum: non ſi pluribus, quàm ſi uno armato. quibus enim rebus plerunque uis fit: eiuſmodi hæ res appellantur interdicto. ſi per alias res eadem facta uis eſt: ea, tametſi uerbis interdicti non concluditur: tamen ſententia iuris, atq; authoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum: non deieci: ſi non ſiui accedere. puto te ipſum Piſo perſpicere: quanto iſta ſit anguſtior, iniquiorq́; defenſio, quàm ſi illa uterere: non fuerunt armati: cum fuſtibus, & ſaxis fuerunt. ſi mehercule mihi non copioſo homini ad dicendum, optio detur: utrum malim defendere: non eſſe deiectum eum: cui ui, & armis ingredienti ſit occurſum: an armatos non fuiſſe eos: qui ſine ſcutis, ac ſine ferro fuerint: omnino ad probandum utranq; rem uideam infirmam, nugatoriamq́; eſſe: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire poſſe: non fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quicquam, neque ſcutum ullum habuerint: hic uero hæream: ſi mihi defendendum ſit: eum qui pulſus, fatigatusq́; ſit, non eſſe deiectum. atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum uidebatur: te dicere iuriſconſultorum authoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neque in hac cauſa ſolum audio: tamen admodum mirabar: abs te quamobrem diceretur. nam cæteri tum ad iſtam hortationem decurrunt: cum ſe in cauſa putant habere æquum, & bonum: quod defendant. ſi contra uerbis, & literis &(ut dici ſolet) ſummo iure contenditur: ſolent eiuſmodi iniquitati, & boni, & æqui nomen dignitatemq́; opponere. tum illud: quod dicitur, ſic uenire irrident: tum aucupia uerborum & literarum tendiculas in inuidiam

uocant: tum uociferantur ex æquo, & bono, non ex callido, uerſutoq́ꝫ iure rem iudicari oportere: ſcriptū ſequi calumniatoris eſſe: boniq́ꝫ iudicis uoluntatem ſcriptoris, authoritatemq́ꝫ defendere. in iſta uero cauſa, cū tu ſis is, qui te uerbo, literaq́ꝫ defendas: cum tuæ ſint eæ partes: unde deiectus es? an inde quo prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus. cum tua ſit hæc oratio: fateor me homines coegiſſe: fateor armaſſe: fateor tibi mortem eſſe minitatum: fateor, hoc interdictum Prætoris uiolaui: ſi uoluntas, & æquitas ualeat. ſed ego inuenio in interdicto uerbum unum: ubi deliteſcam. non deieci te ex eo loco: quem in locum prohibui ne uenires. in iſta defenſione accuſas eos: qui conſuluntur: quòd æquitatis cenſeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixiſti cauſam apud Centumuiros non tenuiſſe: quē ego antea commemoraui: quod idem faceret, quod tu nunc: tametſi ille in aliqua cauſa faciebat: tu in nulla facis. tamen non probaſſe memini quod defendis: quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cū id miror, te hoc in hac re, alieno tempore, & contra, quàm, iſta cauſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud uulgo in iudicijs, & nonnunquam ab ingenioſis hominibus defendi mihi mirum uideri ſolet: nec iuriſconſultis concedi: nec ius ciuile in cauſis ſemper ualere oportere. nam qui hoc diſputant: ſi id dicunt: non recte aliquid ſtatuere eos, qui conſulantur: non hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed hominibus ſtultis obtemperari non oportere. ſin illos recte reſpondere concedunt: & aliter iudicari dicunt oportere: male iudicari oportere dicunt. neq́ꝫ enim fieri poteſt: ut aliud iudicari de iure, aliud reſponderi oporteat: nec ut quiſquā iuris numeretur peritus: qui id ſtatuat eſſe ius: quod non oporteat iudicari. at eſt aliquando contra iudicatum. primum utrum recte, an perperam: ſi recte: id fuit ius, quod iudicatum eſt. ſin aliter: non dubium eſt, utrum iudices, an iuriſconſulti uituperandi ſint. deinde ſi de iure uario quippiam iudicatum eſt: nō potius contra iuriſconſultos ſtatuunt: ſi aliter pronunciatum eſt, ac Mutio placuit: quàm ex eorū authoritate: ſi ut Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. etenim ipſe Craſſus non ita cauſam apud Centumuiros egit: ut contra iuriſconſultos diceret: ſed ut hoc doceret: illud quod Sceuola defendebat: non eſſe iuris: & in eam rem non ſolum rationes afferret: ſed etiam Q. Mutio ſocero ſuo, multiſq́ꝫ peritiſſimis hominibus authoribus uteretur. nam qui ius ciuile contemnendū putat: is uincula reuellit, non modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq́ꝫ communis. qui autē interpretes iuris uituperat: ſi imperitos iuris eſſe dicit: de hominibus, non de iure ciuili detrahit. ſin peritis non putat eſſe obtemperandum: non homines lædit: ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profecto neceſſe eſt: nihil eſſe in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile retinendum. etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, aut quid alienum ſit: nihil eſt quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus eſſe poſſit. itaque in cæteris controuerſijs, atque iudicijs, cum quæritur aliquid factum, nec ne ſit: uerū, an falſum proferatur: & fictus teſtis ſubornari ſolet: & imponi falſæ tabulæ nonnunquam honeſto, ac probabili nomine: bono uiro iudici error obijci: improbo facultas dari: ut cum ſciens perperam iudicarit: teſtamentum, aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure, nihil eſt eiuſmodi Recuperatores: non tabulæ falſæ, non teſtis improbus, denique nimia iſta, quæ

dominatur

dominatur in ciuitate potentia, in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat: quomodo aggrediatur iudicem: qua denique digitum proferat: non habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quàm gratioſo: iudica hoc factum eſſe, aut nunquam eſſe factum, uel cogitatum: crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc non poteſt. cui filius agnatus ſit: eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica: quod mulier ſine tutore authore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res, neque potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. denique quo maius hoc, ſanctiusq; uideatur: ne precio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis: qui auſus eſt dicere feciſſe uideri eum: de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire potuiſſet: ipſe nunquam auderet iudicare, deberi uiro dotem: quam mulier nullo authore dixiſſet. O rem præclaram, uobisq; ob hoc retinendam Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia poſſit: quod ſi non modo oppreſſum, ſed etiam deſertũ, aut negligentius adſeruatum erit: nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut à patre accæpturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum relictum à patre, aut aliqua ratione habere bene partum: ſi incertum ſit? quæ cum omnia tua, iure mancipij ſint: ea poſſis ne retinere? ſi parum ſit communitum ius: ſi ciuili, ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid inquam prodeſt fundum habere? ſi, quæ decentiſſime deſcripta à maioribus iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerumq; ſunt: hæc perturbari aliqua ratione, commutariq; poſſunt? mihi credite: maior hæreditas uenit, unicuiq; ueſtrum in ijſdem bonis à iure, & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus: teſtamento alicuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit: ſine iure ciuili non poteſt. fundus à patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſolicitudinis, ac periculi litium, non à patre relinquitur: ſed à legibus. aquæ ductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata authoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. quapropter non minus diligenter ea: quæ à maioribus accæpiſtis: publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ueſtræ retinere debetis. non ſolũ quòd hæc iure ciuili ſepta ſunt: ſed etiam quòd patrimonium unius incommodo dimittitur: ius amitti nõ poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. in hac ipſa cauſa Recuperatores, ſi hoc nos non obtinebimus: ui, armatis hominibus deiectum eſſe eũ: quem ui armatis hominibus pulſum, fugatumq; eſſe conſtet: Cecinna rem non amittet: quã ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in poſſeſſionem in præſentia non reſtituetur: nihil amplius. Populi Ro. cauſa, ciuitatis ius, bona, fortunæ, poſſeſſionesq; in dubium, incertumq; reuocabuntur: ueſtra authoritate hoc conſtituetur: hoc præſcribetur: qui cum tu poſthac de poſſeſſione contendes: eũ ſi ingreſſum modo deieceris: in prædiũ reſtituas oportebit. ſin autem ingredienti: cum armata multitudine obuius fueris: & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueretis uim in cæde ſolum, non etiam in animo: niſi cruor appareat: uim non eſſe factam, in iure parũ delictum eſſe: qui prohibitus ſit: niſi ex eo loco: ubi ueſtigium impreſſerit, deijci neminem poſſe: iuris retinere ſententiam: & æquitatem plurimum ualere oportere: uerbo, ac litera ius omne torqueri:

uos ſtatuite Recuperatores: utrum utilius eſſe uideatur. hoc loco percommode accidit: quod non adeſt is: qui paulo ante affuit: & adeſſe nobis frequenter in hac cauſa ſolet: uir ornatiſſimus C. Aquilius. nam ipſo præſente, de uirtute eius, & prudentia timidius dicerem: quod & ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude: & me ſimilis ratio pudoris à præſentis laude tardaret. cuius authoritati dictum eſt ab illa cauſa concedi nimium non oportere. non uereor de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut ſentiatis: aut apud uos commemorari uelitis. quapropter hoc dicam, nunquam eius authoritatem nimiũ ualere: cuius prudentiam Populus Romanus in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuã Populo Romano promptam, expoſitamq; præbuerit: qui ita iuſtus, & bonus uir eſt: ut natura, non diſciplina conſultus eſſe uideatur: ita peritus, ac prudens: ut ex iure ciuili nõ ſcientia ſolum quędam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum eſt ingenium: ita prompta fides: ut quicquid inde haurias, purum, liquidumq; te haurire ſentias. quare permagnam initis à nobis gratiam: cum eum authorem ueſtræ defenſionis eſſe dicitis. illud autem miror: cur uos aliquid contra me ſentire dicatis: cum eum authorem uos pro me appelletis: ueſtrum nominetis. ueruntamẽ quid ait iſte ueſter author? omnibus quicquid uerbis actũ
* pronunciatumq; ſit. conuenit. ego ex iſto genere conſultorum non nominẽ: ut opinor, iſtum ipſum, quo uos authore rem iſtam agere, & defenſionẽ cauſæ conſtituere uos dicitis. qui cum iſtam diſputationem mecum ingreſſus eſſet: non poſſe probare quenquam eſſe deiectum: niſi ex eo loco in quo fuiſſet: rem & ſententiam interdicti mecum facere fatebatur: uerbo me excludi dicebat: à uerbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. cum exemplis uterer
* multis: etiam illa materia æquitatis ab uerbo, & ab ſcripto, plurimis ſæpe in rebus ius, & æqui boniq; rationem eſſe ſeiunctam: ſemperq; id ualuiſſe plurimum: quod in ſe authoritatis habuiſſet, æquitatiſq; plurimum: conſolatus eſt me: & oſtendit in hac ipſa cauſa nihil eſſe, quod laborarem. nam uerba ipſa ſponſionis facerent mecũ: ſi uellem diligenter attendere. quonam inquam modo? quia certe inquit deiectus eſt Cecinna ui hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit: at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor inquit interdixit: ut, unde deiectus eſſet: eo reſtitueretur: hoc eſt quicunq; is locus eſſet: unde deiectus eſſet. Ebutius autem: qui fatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Cecinnam: is quo modo ſe reſtituiſſe dixit: neceſſe eſt male fecerit ſponſionem. quid eſt Piſo? placet tibi pugnare uerbis? placet cauſam iuris, & æquitatis, & non noſtræ poſſeſſionis, ſed omnino poſſeſſionum omnium conſtituere in uerbo? ego quod mihi uideretur: quod à maioribus factitatum, quod horum authoritate, quibus iudicandum eſt, dignum eſſet: oſtendi: id uerum, id ęquum, id utile omnibus eſſe: ſpectari quo conſilio, & qua ſententia, nõ quibus quidq; uerbis eſſet actum. tu me ad uerbum uocas. non ante uenio: quàm recuſaro. nego oportere: nego obtineri poſſe: nego ullam rem eſſe: quæ aut comprehendi ſatis, aut caueri, aut excipi poſſit: ſi aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue poſito, ſententia, & re cognita, non id quod intelligitur, ſed id quod dicitur: ualebit. quoniam ſatis recuſaui: uenio iam quo uocas: quæro abs te: ſim ne deiectus: non de Fulci-

niano

niano fundo:neque enim Prætor, ſi ex eo fundo eſſem deiectus:ita me reſti-
tui iuſſiſſet:ſed eò unde deiectus eſſem: ſum ex proximi uicini fundo deie-
ctus,qua adibam ad iſtum fundum:ſum de uia:ſum certe alicunde,ſiue de pri
uato,ſiue de publico:eò reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te dixiſti. nego me ex
decreto Prætoris reſtitutum eſſe.quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmo-
dum dicitur,gladio,aut noſtro,defenſio tua conficiatur,neceſſe eſt.ſi ad in-
terdicti ſententiam confugis:& de quo fundo actum ſit tum: cum Ebutius
reſtituere iubebatur:id quærendum eſſe dicis:neque æquitatem rei,uerbi la-
queo capi putas oportere:in meis caſtris, præſidijsq; uerſaris. mea,mea eſt
iſta defenſio:ego hoc uociferor:ego omnes homines deosq; teſtor:cum ma-
iores uim armatam nulla iuris defenſione texerint: non ueſtigium eius, qui
deiectus ſit:ſed factum illius,qui deiecerit:in iudicium uenire:deiectum eſſe,
qui fugatus ſit:uim eſſe factam, cui periculum mortis ſit iniectum.iſtum lo-
cū fugis:& reformidas:& me ex hoc,ut ita dicam,campo æquitatis,ad iſtas
uerborum anguſtias, & ad omnes literarum angulos reuocas.in ijs ipſis in-
tercludere inſidijs:quas mihi conaris opponere.non deieci.ſed eieci.peracutū
hoc tibi uidetur:hic eſt mucro defenſionis tuæ: in eum ipſum cauſa tua incur
rat:neceſſe eſt.ego enim tibi refero:ſi non ſum ex eo loco deiectus:quo pro-
hibitus ſum accedere:at ex eo ſum deiectus:quò acceſſi:unde fugi.ſi Prætor
non diſtinxit locum:quò me reſtitui iuberet:& reſtitui iuſſit:nō ſum ex de-
creto reſtitutus. uelim Recuperatores,hoc totū ſi uobis uerſutius,quàm mea
conſuetudo defendendi fert,uidebitur:ſic exiſtimetis:primū alium non me
excogitaſſe:deinde huius rationis non modo non inuentorem,ſed ne proba
torem quidem eſſe me:idq; me non ad meam defenſionem attuliſſe:ſed illo-
rum defenſioni retuliſſe.me poſſe pro meo iure dicere:minime in hac re, quā
ego protuli:quæri oportere,quibus uerbis Prætor interdixit:ſed de quo lo-
co ſit actum:cum interdixit:neq; in ui armatorum ſpectari oportere,in quo
loco ſit facta uis:uerum ſit ne facta.te uero nullo modo poſſe defendere:in
qua re tu uelis: uerba ſpectari oportere: in qua re nolis: non oportere. ue-
runtamē & quid mihi reſpondetur ad illud,quod antea dixi:non ſolum re,
& ſententia, ſed uerbis quoq; hoc interdictum ita eſſe compoſitum:ut nihil
commutandum uideretur? attendite diligenter quæſo Recuperatores: eſt
enim ueſtri ingenij,non meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere. non
enim ſum id dicturus,quod ego inuenerim:ſed quod illos non fugerit. Cū
de ui interdicitur:duo genera cauſarum eſſe intelligebant: ad quæ interdi-
ctum pertineret.unum,ſi qui ex eo loco,in quo eſſet,ui deijceretur: alterum
ſi ab eo loco quò ueniret.& horum utrunque,neque præterea quicquam po-
teſt accidere Recuperatores.id adeo,ſi placet conſiderate. ſi qui meam fami-
liam de meo fundo deiecerit:ex eo me loco deiecerit.ſi qui mihi præſto fue-
rit cum armatis hominibus extra meum fundum: & me introire prohibue-
rit:non ex eo,ſed ab eo loco me deiecerit.ad hæc duo genera rerum,unū uer-
bum,quod ſatis declararet utraſq; res,inuenerunt:ut ſiue ex fundo,ſiue à fun
do deiectus eſſem:uno,atque eodem interdicto reſtituerer. UNDE TU:hoc
uerbum unde,utrunq; declarat:& ex quo loco,& à quo loco. unde deiectus
eſt Cecinna? ex urbe.unde deieciſti? ab urbe.unde deiecti Galli? à Capitolio.
unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo

ſignificari res duas:& ex quo, & à quo loco. VI. cum autem eo reſtitui iubet:ita iubet:ut ſi Galli à maioribus noſtris poſtularent:ut eò reſtituerentur:unde deiecti eſſent:& aliqua ui hoc aſſequi poſſent:non opinor eos in cuniculum, qua aggreſſi erant:ſed in Capitoliũ reſtitui oporteret. hoc enim intelligitur:unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue à quo loco:eò reſtituas:hoc iam ſimplex eſt:in eum locum reſtituas:ſiue ex hoc loco deieciſti:reſtitue in hunc locum:ſiue ab hoc loco:reſtitue in eum locum:non ex quo, ſed à quo deiectus. ut ſi qui ex altò, cum ad patriam acceſſiſſet: tempeſtate ſubito reiectus optaret, ut cum eſſet à patria deiectus:eò reſtitueretur:hoc opinor optaret:ut à quo loco depulſus eſſet:in eũ ſe fortuna reſtitueret:non in ſalum, ſed in ipſam urbem, quam petebat. ſic quoniam uim uerborũ neceſſario ſimilitudine rerum aucupamur:qui poſtulat, ut à quo loco deiectus eſt:hoc eſt unde deiectus eſt:eo reſtituatur:cum uerba nos eò ducunt:tum res ipſa hoc ſentire, atque intelligere cogit. etenim Piſo (redeo nunc ad illa principia defenſionis meę) ſi quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit:quid ageres? opinor hoc interdicto, quo nos uſi ſumus:perſequerere. quid? ſi qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit? quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur Prætor interdixerit:unde deiectus es:ut eò reſtituaris:tu hoc idem, quod ego dico:& quod perſpicuum eſt:interpretabere:cum illud uerbum unde in utranq; rem ualeat:eoq; tu reſtitui ſis iuſſus:tam te in ædes tuas reſtitui oportere, ſi è ueſtibulo, quàm ſi ex interiore ædium parte deiectus ſis. ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio ſit:ſiue rem, ſiue uerba ſpectare uultis:quin ſecundum nos iudicetis:exoritur hic iam obrutis rebus omnibus, & perditis, illa defenſio, eum deijci poſſe, qui tum poſſideat:qui non poſſideat, nullo modo poſſe. itaque, ſi ego ſim à tuis ædibus deiectus:reſtitui non oportere:ſi ipſe ſis:oportere. numera quàm multa in iſta defenſione falſa ſint Piſo:ac primum illud attende:te iam ex illa ratione eſſe depulſum: quod negabas quenquam deijci poſſe:niſi in eo loco eſſet:nunc iam poſſe concedis. eum qui non poſſideat, negas deijci poſſe. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur: cum ego poſſiderem:ſi deijci nemo poteſt: qui non poſſidet? aut in hoc interdictum, de hominibus armatis non additur? ſi oportet quæri:poſſederit nec ne? negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo ſi ſine armatis, coactiſue hominibus, deiectus quiſquã ſit:eum, qui fateatur ſe deieciſſe:uincere ſponſionem:ſi oſtendat eum non poſſediſſe. negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui poſſit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit:condemnari tamẽ ſponſionis neceſſe eſſe:ſi fateatur eſſe deiectum. dupliciter homines deijciuntur:aut ſine coactis, armatiſue hominibus:aut per eiuſmodi rationem, aut uim. ad duas diſſimiles res, duo deuincta interdicta ſunt. in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe deiectum:niſi oſtendere poſſit: cum poſſideret:tum deiectum. ne id quidem ſatis eſt:niſi docet ita ſe poſſediſſe:ut nec ui, nec clam, nec precario poſſederit. itaque is, qui ſe reſtituiſſe dixit:magna uoce ſæpe confiteri ſolet:ſe ui deieciſſe:uerum illud addit:non poſſidebat. uel etiam, cum hoc ipſum conceſſit:uincit tamen ſponſione:ſi planum facit, ab ſe illum, aut ui, aut clam, aut precario poſſediſſe. uidetiſ ne quot defenſionibus eum, qui ſine

armis

armis, ac multitudine uim fecerit: uti poſſe maiores uoluerunt? hunc uero qui ab iure, officio, bonis moribus, ad ferrum, ad arma, ad cędem confugerit: nudũ in cauſa deſtitutumq; uidetis: ut, qui armatus de poſſeſſione contendiſſet: inermis planè de ſponſione certaret. ecquid igitur intereſt Piſo inter hæc interdicta? ecquid intereſt utrum hoc additum? cum A. Cecinna poſſederit: nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum diſſimilitudo, ecquid authoritas maiorum commouet? ſi eſſet additum: de eo quæri oporteret. additum non eſt: tamen oportebit. atque ego in hoc Cecinnam non defendo. poſſedit enim Cecinna Recuperatores: & id tametſi extra cauſam eſt: percurrã tamen breui: ut non minus hominem ipſum, quàm ius commune defenſum uelitis. Ceſenniam poſſediſſe propter uſumfructum non negas. qui colonus
* habuit conductum de Ceſennia fundum: cum idem ex eadem conductione fuerit in fundo: dubium non eſt, quin ſi Ceſennia tum poſſidebat: cum erat colonus in fundo: poſt eius mortem hęres, eodem iure poſſederit? deinde ipſe Cecinna, cum circuiret prędia: uenit in iſtum fundum: rationes à colono accępit. ſunt in eam rẽ teſtimonia. poſtea cur Ebuti de iſto potius fundo, quàm de alio, ſi quem habes, Cecinnæ denunciabas? ſi Cecinna non poſſidebat? ipſe porrò Cecinna cur ſe moribus deduci uolebat? idq; tibi de amicorum, etiã de ipſius C. Aquilij ſententia reſponderat. at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar: hoc tibi reſpondeo: adſcripſiſſe eundẽ Syllam in eandem legem: ſi quid ius non eſſet rogari: eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt quod ius non ſit: quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam: declarat iſta deſcriptio eſſe aliquid. nam niſi eſſet: hoc in omnibus legibus non aſcriberetur. ſed quęro abs te, putes neſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe: id iuſſum ratum, atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe: & fateris: ſed qui primum illud concedis: non quicquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers: quamobrem ſi libertas adimi nullo modo poſſit: ciuitas poſſit. nam & eodem modo de utraq; re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt: retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is: qui in numero Quiritum non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam: probaui. cum Aretinæ mulieris libertatem defenderem: & Cotta Decemuiris religionem inieciſſet: non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari: quòd Aretinis adempta ciuitas eſſet: & ego uehementius contendiſſem ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt. poſtea re quæſita, & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt: & lege agant: & ſuum ius perſequantur: & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur: quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe quæri hoc ſolere me non præterit: ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias: quemadmodum ſi ciuitas adimi non poſſit: in colonias latinas ſæpe noſtri ciues profecti ſint. aut ſua uoluntate, aut legis multa profecti ſunt: quam multam ſi ſufferre uoluiſſent: tamen manere in ciuitate

uoluiſſent. quid? quem Paterpatratus dedidit, aut ſuus pater populuſuè uendidit: quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas ſoluatur: ciuis Romanus traditur: qui cum eſt accæptus: eſt eorum: quibus eſt deditus: ſi non accipiunt, ut Mancinum Numantini: retinet integram cauſam, & ius ciuitatis. ſi pater uendidit eum, quem in ſuam poteſtatem ſuſceperat: ex poteſtate dimittit. iam populus cum eum uendidit: qui miles factus non eſt: non adimit ei libertatem: ſed iudicat non eſſe eum liberum: qui ut liber ſit: adire periculum noluit. cum autem incenſum uendidit: hoc iudicat: cum ij qui in ſeruitute iuſta fuerunt: cenſu liberentur, eum, qui cum liber eſſet: cenſeri noluerit: ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. quòd ſi maxime ijſce rebus adimi libertas aut ciuitas poteſt: non intelligunt qui hæc commemorant: ſi per has rationes adimi maiores poſſe uoluerunt: alio modo noluiſſe. nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt: ſic afferant uelim: quibus lege, aut romana ciuitas, aut libertas erepta ſit. nam quod ad exiliū attinet: perſpicue intelligi poteſt quale ſit. exilium enim non ſupplicium eſt: ſed profugiū, portuſq; ſupplicij. nam qui uolunt pœnam aliquā ſubterfugere, aut calamitatem, eò ſolum uertunt: hoc eſt ſedem, ac locum mutant. itaq; nulla in lege noſtra reperietur, ut apud ceteras ciuitates: maleficium ullum exilio eſſe multatum. ſed cum homines, uincla, neces, ignominiaſq; uitant, quæ ſunt legibus conſtitute, confugiunt quaſi ad aram in exilium: qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent: non prius ciuitatē quàm uitam amitterent. quia nolunt, non adimitur his ciuitas: ſed ab his relinquitur: atq; deponitur. nam cum ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſſe poſſit: tum amittitur hæc ciuitas deniq;: cum is qui profugit receptus eſt in exilium, hoc eſt in aliam ciuitatē. non me præterit Recuperatores: tametſi de hoc iure multa prætereo: tamen me longius prolapſum eſſe: quàm ratio ueſtri iudicij poſtularit. uerum id fieri: nō quòd uos in hac cauſa hanc defenſionē deſiderare arbitrarer: ſed ut omnes intelligerent: nec ademptā cuiquam ciuitatem eſſe: nec adimi poſſe. hoc cum eos ſcire uolui: quibus Sylla uoluit iniuriam facere: tum omnes cæteros nouos, ueteresq; ciues. neq; enim ratio afferri poteſt: cur ſi cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas: non omnibus patricijs, omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit. nam ad hanc quidem cauſam nihil hoc pertinuiſſe: primum ex eo intelligi poteſt: quòd uos ea de re iudicare non debetis: deinde quòd Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut nō ſuſtulerit horum nexa, atq; hereditates. iubet enim eodē iure eſſe: quo fuerint Ariminenſes: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſſe? & à Populo Ro. hereditates capere potuiſſe? quòd ſi adimi ciuitas A. Cecinne lege potuiſſet: magis illam rationē tamen omnes boni quereremus: quemadmodū ſpectatiſſimū, prudentiſſimumq; hominē, ſummo conſilio, ſumma uirtute, ſumma authoritate domeſtica preditum, leuatum iniuria ciuem retinere poſſemus: quàm uti nunc cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere: quiſquā exiſtat: niſi tui Sexte ſimilis & ſtultitia & impudentia: qui huic ciuitatem ademptā eſſe dicat. qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit: neq; quicquam illius audacie, petulantieq; conceſſit: derelinquo iam communē cauſam, Populiq; Ro. ius in ueſtra fide, ac religione depono. is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq; ſimilibus ſemper uoluit: ut id nō minus in hac cauſa laborarit: nec contenderit aliud: quàm ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur: nec minus

uereretur,

uereretur,nec contemnere Ebutium:quàm de eo contemptus eſſe exiſtimare-
tur. Quapropter ſi quid extra iudicium eſt:quod uirtuti hominis tribuendũ
ſit:habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide am-
pliſſimum,Hetrurię nomine totius in utraq; fortuna cognitum multis ſignis
& uirtutis & humanitatis.ſi quid in contraria parte in homine offendendũ
ſit:habetis eum, ut nihil dicam amplius:qui ſe homines coegiſſe fateatur.ſin
hominibus remotis de cauſa quæritis;cum iudicium de ui ſit:is qui arguitur:
uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur;uerbo ſe non æquitate defendere
conetur:id quoq; ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis: authoritatem ſa-
pientiſſimorum hominum facere nobiſcum;in iudicium non uenire:utrum
Cecinna poſſederit, nec ne;tamẽ doceri poſſediſſe; multo etiam minus quę-
ri A. Cecinnæ fundus ſit, nec ne:me tamen id ipſum docuiſſe: fundum eſſe
Cecinnæ:cum hæc ita ſint:ſtatuite quid uos tempora Reipub.de armatis ho
minibus, quid illius confeſſio de ui,quid noſtra deciſio de æquitate,quid ra
tio interdicti de iure admoneant,ut iudicetis.

PRO LEGE MANILIA, AD POPVLVM. ORATIO. XIII.

QVANQVAM mihi ſemper frequens conſpe-
ctus ueſter multo iucundiſſimus, hic autem locus ad
agendum ampliſſimus,ad dicendum ornatiſſimus eſt
uiſus Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui ſemper
optimo cuiq; maxime patuit:non mea me uoluntas,
ſed uitæ meæ rationes ab ineunte ętate ſuſceptæ pro-
hibuerunt.nam cum antea per ętatem nondum huius
authoritatem loci contingere auderem: ſtatueremq;
nihil huc, niſi perfectum ingenio,elaboratũ induſtria,afferri oportere: om-
ne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putaui. ita neque
hic locus uacuus unquam fuit ab ijs,qui ueſtrã cauſam defenderent: & meus
labor in priuatorum periculis caſte,integreq; uerſatus,ex ueſtro iudicio fru
ctum eſt ampliſſimum conſecutus.nam cum propter dilationem comitiorũ
ter Prætor primus Centurijs cunctis renunciatus ſum:facile intellexi Qui-
rites,& quid de me iudicaretis:& quid alijs præſcriberetis. nunc cum & au-
thoritatis in me tantum ſit:quantum uos honoribus mandandum eſſe uo-
luiſtis:& ad agendum facultatis tantum:quantũ homini uigilanti ex forenſi
uſu propè quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre:certe & ſi quid etiã
dicendo conſequi poſſum:ijs oſtendã potiſſimum:qui ei quoq; rei fructum
ſuo iudicio tribuendum eſſe cenſuerunt.atque illud in primis mihi lętandum
iure eſſe uideo:quod in hac inſolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, cau-
ſa talis oblata eſt:in qua oratio nemini deeſſe poteſt. dicendum eſt enim de
Cn. Pompeij ſingulari,eximiaq; uirtute.huius autem orationis difficilius eſt

exitum,quam principium inuenire,itaq; non mihi tam copia, quàm modus in dicendo quærendus eſt. Atq; ut inde oratio mea proficiſcatur: unde hæc omnis cauſa ducitur: bellum graue,& periculoſum ueſtris uectigalibus,atq; ſocijs,à duobus potentiſſimis regibus infertur Mithridate & Tigrane: quorum alter relictus,alter laceſſitus,occaſionem ſibi ad occupandã Aſiam oblatam eſſe arbitratur. Equitibus Ro. honeſtiſſimis uiris afferuntur ex Aſia quotidie literę: quorum magnę res aguntur in ueſtris uectigalibus exercendis occupatæ: qui ad me pro neceſſitudine, quę mihi eſt cum illo ordine: cauſam Reip. periculaq; rerum ſuarum detulerunt: Bithyniæ,quæ nunc ueſtra prouincia eſt: uicos exuſtos eſſe complures: Regnũ Ariobarzanis, quod finitimum eſt ueſtris uectigalibus: totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucullum magnis rebus geſtis ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit: non ſatis eſſe paratum ad tantum bellum adminiſtrandum: unum ab omnibus ſocijs & ciuibus ad id bellum Imperatorem depoſci,atque expeti: eundem hunc unum ab hoſtibns metui: præterea neminem. Cauſa quæ ſit uidetis: nunc quid agendum ſit conſiderate. primum mihi uidetur de genere belli, deinde de magnitudine: tum de Imperatore deligendo eſſe dicendũ. Genus eſt enim eiuſmodi: quod maxime ueſtros animos excitare, atque inflãmare debet. in quo agitur Populi Ro. gloria: quæ uobis à maioribus cum magna in rebus omnibus: tum ſumma in re militari tradita eſt. agitur ſalus ſociorum, atque amicorum: pro qua multa maiores ueſtri magna & grauia bella geſſerunt. aguntur certiſſima Populi Ro. uectigalia,& maxima: quibus amiſſis,& pacis ornamenta,& ſubſidia belli requiretis. aguntur bona multorum ciuium: quibus eſt,& à uobis,& ab Imperatoribus Reip. conſulendum. Et quoniam ſemper appetentes gloriæ præter cęteras gentes,atq; auidi laudis fuiſtis: delenda eſt uobis illa macula Mithridatico bello ſuperiore ſuſcæpta: quæ penitus iã inſedit, atq; inueterauit in Populi Ro. nomine: quòd is qui una die tota Aſia,tot in ciuitatibus,uno nuncio,atq; una literarum ſignificatione ciues Ro. necandos, trucidandosq; denotauit: non modo adhuc pœnam nullã ſuo dignã ſcelere ſuſcępit: ſed ab illo tempore annũ iam tertium,& uigeſimum regnat: & ita regnat: ut ſe nõ Ponto, neq; Cappadocię latebris occultare uelit: ſed emergere è patrio regno,atq; in ueſtrís uectigalibus: hoc eſt in Aſiæ luce uerſari. etenim adhuc ita ueſtri cum illo Rege contenderunt Imperatores: ut ab illo inſignia uictoriæ: non uictoriam reportarent. triumphauit L. Sylla, triumphauit L. Murena de Mithridate duo fortiſſimi uiri,& ſummi imperatores: ſed ita triumpharunt: ut ille pulſus, ſuperatusq; regnaret. ueruntamen illis imperatoribus laus eſt tribuenda: quòd egerunt: uenia danda: quòd reliquerunt: propterea quòd ab eo bello Syllã in Italiam Reſp. Murenã Sylla reuocauit. Mithridates autẽ omne reliquum tempus, nõ ad obliuionem ueteris belli, ſed ad comparationem noui contulit. qui poſteaquã maximas ędificaſſet, ornaſſetq; claſſes: exercitusq; permagnos quibuſcũq; ex gentibus potuiſſet comparaſſet, Boſphoranis finitimis ſuis bellũ inferre ſimulaſſet: uſq; in Hiſpaniã Legatos Ecbatanis miſit ad eos duces, quibuſcum tum bellum gerebamus: ut cũ duobus in locis diſiunctiſſimis, maximeq; diuerſis uno conſilio, ab unis hoſtium copijs bellum terra, mariq; gereretur: uos ancipiti contentione diſtracti de imperio dimicaretis. ſed tamen alterius partis periculũ

Sertorianæ,atque Hiſpanienſis,quæ multo plus firmamenti,ac roboris habebat: Cn.Pompeij diuino conſilio,ac ſingulari uirtute depulſum eſt. in altera parte ita res à L. Lucullo ſummo uiro eſt adminiſtrata: ut initia illa geſtarum rerum magna, atque præclara, non felicitati eius ſed uirtuti, hæc autem extréma quæ nuper acciderunt, non culpæ, ſed fortunæ tribuenda eſſe uideantur. ſed de Lucullo dicam alio loco: & ita dicam Quirites: ut neque uera laus ei detracta oratione noſtra, neque falſa affiĉta eſſe uideatur. ſed pro ueſtri imperij dignitate,atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meæ: uidete quem uobis animum ſuſcipiendum putetis. maiores ueſtri ſæpe mercatoribus,ac nauiculatoribus iniurioſius tractatis,bella geſſerunt. uos tot ciuium Roma.millibus,uno nuncio,atque uno tempore necatis,quo tandem animo eſſe debetis? legati quòd erant appellati ſuperbius: Corinthum patres ueſtri,totius Græciæ lumen extinctum eſſe uoluerunt. uos eum Regem inultum eſſe patiemini: qui legatum Populi Romani Conſularem, uinculis,ac uerberibus,atque omni ſupplicio excruciatum necauit? illi libertatem ciuium Romanorũ imminutam non tulerunt: uos uitam ereptam negligetis? ius legationis uerbo uiolatum illi perſecuti ſunt: uos legatum Populi Ro.omni ſupplicio interfectum,inultum relinquetis? uidete,ne ut illis pulcherrimum fuit,tantam uobis imperij gloriam relinquere: ſic uobis turpiſſimum ſit: illud quod accepiſtis, tueri,& conſeruare non poſſe. Quid? quòd ſalus ſociorum ſummum in periculum,ac diſcrimẽ uocatur? regno expulſus eſt Ariobarzanes Rex, ſocius Populi Ro. atque amicus: imminent duo Reges toti Aſię,non ſolum uobis inimiciſſimi, ſed etiam ueſtris ſocijs, atq; amicis: ciuitates autem omnes,cuncta Aſia,atq; Gręcia ueſtrum auxiliũ expectare propter periculi magnitudinem coguntur: Imperatorem à uobis certum depoſcere,cum preſertim uos alium miſeritis, neque audent: neq; ſe id facere ſummo ſine periculo poſſe arbitrantur: uident,& ſentiunt hoc idẽ quod & uos: unum uirum eſſe in quo ſumma ſint omnia: & eum propè eſſe: quo etiam carent ægrius: cuius aduentu ipſo,atq; nomine, tametſi ille ad maritimum bellum uenerit: tamen impetus hoſtium repreſſos eſſe intelligunt, ac retardatos. hi uos,quoniã libere loqui non licet: tacite rogant: ut ſe quoq;, ſicut cæterarum prouinciarum ſocios dignos exiſtimetis: quorum ſalutẽ tali uiro commendetis. atque hoc etiam magis quàm cæteros: quòd eiuſmodi in prouinciã homines cum imperio mittimus: ut etiam ſi ab hoſte defendant: tamẽ ipſorum aduentus in urbes ſociorum non multum ab hoſtili expugnatione differant. Hunc audiebant antea: nunc pręſentem uident,tanta temperantia,tanta manſuetudine,tanta humanitate: ut ij beatiſſimi eſſe uideantur: apud quos ille diutiſſime commoratur. quare ſi propter ſocios nulla ipſi iniuria laceſſiti maiores ueſtri cum Antiocho,cum Philippo,cum Ætolis,cũ Pœnis bella geſſerunt: quanto uos ſtudio conuenit iniurijs prouocatos, ſociorũ ſalutẽ unà cum imperij ueſtri dignitate defendere? preſertim cum de ueſtris maximis uectigalibus agatur. nam cęterarum prouinciarũ uectigalia Quirites tanta ſunt: ut his ad ipſas prouincias tutandas uix contenti eſſe poſſimus. Aſia uero tam opima eſt,& fertilis: ut & ubertate agrorum,& uarietate fructuũ,& magnitudine paſtionis,& multitudine earum rerum,quę exportantur: facile omnibus terris antecellat. itaq; hęc uobis prouincia Quirites,ſi &

belli utilitatem,& pacis dignitatem ſuſtinere uultis:non modo à calamitate, ſed etiam à metu calamitatis eſt defendenda.nam cæteris in rebus,cum uenit calamitas,tum detrimentum accipitur:at in uectigalibus,non ſolum aduentus mali,ſed etiam metus ipſe affert calamitatem.nam cum hoſtiũ copiæ non longe abſunt:etiam ſi irruptio facta nulla ſit: tamen pecora relinquuntur: agricultura deſeritur:mercatorum nauigatio conquieſcit.ita necꝙ ex portu, neque ex decumis,necꝙ ex ſcriptura uectigal conſeruari poteſt.quare ſępe totius anni fructus uno rumore periculi,atque uno belli terrore amittitur.quo tandẽ animo eſſe exiſtimatis:aut eos qui uectigalia uobis penſitant?aut eos qui exercent,atꝙ exigunt?cum duo Reges cũ maximis copijs propè adſint: cum una excurſio equitatus perbreui tempore,totius anni uectigal auferre poſſit:cũ publicani familias maximas, quas in ſalinis habent:quas in agris, quas in portubus,atque cuſtodijs:magno periculo ſe habere arbitrentur. putatis ne uos illis rebus frui poſſe:niſi eos,qui uobis fructuoſi ſunt, conſeruaueritis:non ſolum(ut antea dixi)calamitate, ſed etiam calamitatis formidine liberatos?ac ne illud quidem uobis negligendum eſt:quod mihi ego extremum propoſueram:cum eſſem de belli genere dicturus: quod ad multorum bona ciuium Ro.pertinet:quorum uobis pro ueſtra ſapientia Quirites habenda eſt ratio diligenter.nã & publicani homines,& honeſtiſſimi & ornatiſſimi, ſuas rationes,& copias in illam prouinciam contulerunt:quorum ipſorum per ſe res,& fortunæ,curæ uobis eſſe debent. etenim ſi uectigalia, neruos eſſe Reip.ſemper duximus:eum certe ordinem,qui exercet illa:firmamentum cæterorum ordinum recte eſſe dicemus.deinde cęteris ex ordinibus homines naui,& induſtrij,partim in Aſia negociantur:quibus uos abſentibus conſulere debetis:partim ſuas & ſuorũ in ea prouincia pecunias magnas collatas habent.erit igitur humanitatis ueſtræ: magnum eorum ciuium numerum calamitate prohibere:ſapientiæ uidere multorum ciuium calamitatem,à Rep.ſeiunctam eſſe non poſſe.etenim illud primum parui refert: uos publicanis amiſſa uectigalia poſtea uictoria recuperare. neque enim ijſdem redimendi facultas erit,propter calamitatem:necꝙ alijs uoluntas,propter timorem.deinde quòd nos eadem Aſia atque idem iſte Mithridates,initio belli Aſiatici docuit id,quod certe calamitate docti memoria retinere debemus. nam tum cum in Aſia,res magnas permulti amiſerunt:ſcimus Romæ ſolutione impedita fidem concidiſſe.non enim poſſunt una in ciuitate multi rem, atque fortunas amittere:ut non plures ſecum in eandem calamitatẽ trahant. à quo periculo prohibete Remp.& mihi credite id,quod ipſi uidetis. hæc fides,atꝙ hæc ratio pecuniarũ,quæ Romæ,quæ in foro uerſatur:implicita eſt cum illis pecunijs Aſiaticis,& cohęret.ruere illa non poſſunt:ut hæc non eodem labefactata motu concidant. quare uidete,num dubitandum uobis ſit: omni ſtudio ad id bellum incumbere:in qua gloria nominis ueſtri,ſalus ſociorum,uectigalia maxima,fortunæ plurimorũ ciuium cum Repub.defenduntur. Quoniam de genere belli dixi,nunc de magnitudine pauca dicam.poteſt enim hoc dici, belli genus eſſe ita neceſſarium:ut ſit gerendum: non eſſe ita magnum:ut ſit pertimeſcendum.in quo maxime laborandũ eſt: ne forte à uobis quæ diligentiſſime prouidenda ſunt:contemnenda eſſe uideantur.atque ut omnes intelligant me L.Lucullo tantum impertiri laudis,

quantum forti uiro,& ſapientiſſimo homini, & magno imperatori debeatur: dico eius aduentu maximas Mithridatis copias omnibus rebus ornatas, atque inſtructas,eſſe deletas:urbemq́ Aſiæ clariſſimam, nobisq́ amiciſſimam Cyzicenorũ,obſeſſam eſſe ab ipſo Rege maxima multitudine, & oppugnatam uehementiſſime:quam L.Lucullus uirtute,aſſiduitate, conſilio, ſummis obſidionis periculis liberauit.ab eodem Imperatore claſſem magnã & ornatam, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam ſtudio inflammato raperetur:ſuperatam eſſe,atque depreſſam:magnas hoſtium præterea copias multis pręlijs eſſe deletas:patefactumq́ noſtris legionibus eſſe Pontum:qui an te Populo Romano ex omni aditu clauſus eſſet: Sinopem atque Amiſum, quibus in oppidis erant domicilia Regis,omnibus rebus ornata,atque refer ta,cæterasq́ urbes Ponti & Cappadocię permultas,uno aditu,atque aduen tu eſſe captas:Regem ſpoliatum regno patrio,atq; auito,ad alios ſe Reges, atque alias gentes ſupplicem contuliſſe:atque hæc omnia ſaluis Populi Romani ſocijs,atq; integris uectigalibus eſſe geſta.ſatis opinor hoc eſſe laudis: atque ita reputo:ut hoc uos intelligatis:à nullo iſtorum,qui huic obtrectant legi atque cauſæ, L.Lucullum ſimiliter ex hoc loco eſſe laudatum. requiretur fortaſſe nunc quemadmodum, cum hæc ita ſint:reliquum poſſit eſſe magnum bellum. cognoſcite Quirites. non enim ſine cauſa quæri uidetur.primum ex ſuo regno ſic Mithridates profugit:ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugiſſe dicitur:quam prædicant in fuga,fratris ſui membra in his locis, qua ſe parens perſequeretur: diſſipauiſſe: ut eorum collectio diſperſa,mœrorq́ patrius celeritatem perſequendi retardaret. ſic Mithridates fugiens maximam uim auri,atq; argenti,pulcherrimarumq́ rerum omniũ, quas,& à maioribus accæperat:& ipſe bello ſuperiore ex tota Aſia direptas in ſuum regnum congeſſerat:in Ponto omnem reliquit.hæc dum noſtri col ligunt omnia diligentius:Rex ipſe è manibus effugit.ita illum in perſequen di ſtudio mœror:hos lætitia retardauit. hunc in illo timore,& fuga Tigranes rex Armenius excæpit: diffidentemq́ rebus ſuis confirmauit, & afflictum erexit:perditumq́ recreauit.cuius in regnum poſteaquam L.Lucullus cum exercitu uenit:plures etiam gentes contra Imperatorem noſtrum concitatæ ſunt.erat enim metus iniectus ijs nationibus:quas nunquam Populus Romanus,neque laceſſendas bello, neque tentandas putauit.erat etiam alia grauis, atque uehemens opinio:quæ per animos gentium barbararum peruaſerat: fani locupletiſſimi,& religioſiſſimi diripiendi cauſa,in eas oras noſtrum exercitum eſſe adductum.ita nationes multæ, atque magnæ nouo quodam terrore,ac metu concitabantur. noſter autem exercitus, etſi urbem ex Tigranis regno cæperat:& prælijs uſus erat ſecundis:tamen nimia longinquitate locorum,ac deſiderio ſuorum commouebatur.hic iam plura non dicam.fuit enim illud extremũ:ut ex his locis à militibus noſtris reditus magis maturus,quàm proceſſus longior quæreretur. Mithridates autem,& ſuã manum iam confirmarat:& eorum qui ſe ex eius regno collegerant: & magnis aduentitijs multorum regum,& nationum copijs iuuabatur.hoc iam fe re ſic fieri ſolere accæpimus:ut regum afflictę fortunæ facile multorum opes alliciant ad miſericordiam:maximeq́ eorum,qui aut Reges ſunt:aut uiuunt in regno:quòd regale ijs nomen magnũ, & ſanctum eſſe uideatur.itaq; tan

tum uictus efficere potuit: quantum incolumis nunquã eſt auſus optare. nam cum ſe in regnũ recępiſſet ſuum: non fuit eo contentus: quod ei præter ſpem acciderat: ut eam poſteaquam pulſus erat: terram unquam attingeret: ſed in exercitum ueſtrum clarum, atq; uictorem impetũ fecit. ſinite hoc loco Quirites (ſicut poetæ ſolent qui res Romanas ſcribunt) præterire me noſtram calamitatem: quæ tanta fuit: ut eam ad aures L. Luculli non ex prælio nuncius, ſed ex ſermone rumor afferret. hic in ipſo illo malo, grauiſſimaq; belli offenſione L. Lucullus: qui tamen aliqua ex parte ijs incommodis mederi fortaſſe potuiſſet: ueſtro iuſſu coactus, quòd imperij diuturnitati modũ ſtatuendum ueteri exemplo putauiſtis: partem militum, qui iam ſtipendijs confectis erant, dimiſit: partem Glabrioni tradidit. multa pręterco conſulto: ſed ea uos coniectura perſpicitis: quantum illud bellum futurum putetis: quod coniungant Reges potentiſſimi: renouent agitatæ nationes: ſuſcipiant integræ gentes: nouus imperator ueſter accipiat uetere expulſo exercitu. Satis mihi multa uerba feciſſe uideor: quare hoc bellum eſſet, genere ipſo neceſſarium, magnitudine periculoſum. reſtat ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo, dicendũ eſſe uideatur. Vtinam Quirites uirorum fortium, atque innocentium copiam tantam haberetis: ut hæc uobis deliberatio difficilis eſſet: quemnam potiſſimum tantis rebus, ac tanto bello præficiendum putaretis. nunc uero cũ ſit unus Cn. Pompeius: qui non modo eorum hominum, qui nunc ſunt: gloriam, ſed etiam antiquitatis memoriam uirtute ſuperarit: quæ res eſt: quę cuiuſquam animũ in hac cauſa dubiũ facere poſſit? Ego enim ſic exiſtimo: in ſummo imperatore quatuor has res ineſſe oportere: ſcientiam rei militaris, uirtutem, authoritatem, felicitatem. quis igitur hoc homine ſcientior unquam aut fuit? aut eſſe debuit? qui è ludo, atq; pueritiæ diſciplina, bello maximo, atque acerrimis hoſtibus, ad patris exercitum, atque in militiæ diſciplinam profectus eſt: qui extrema pueritia miles fuit ſummi imperatoris: ineunte adoleſcentia maximi ipſe exercitus imperator: qui ſæpius cum hoſte conflixit: quàm quiſquam cum inimico concertauit: plura bella geſſit: quàm cæteri legerunt: plures prouincias confecit: quàm alij concupiuerunt: cuius adoleſcentia ad ſcientiã rei militaris non alienis præcęptis, ſed ſuis imperijs, non offenſionibus belli, ſed uictorijs, non ſtipendijs, ſed triumphis eſt traducta. quod deniq; genus belli eſſe poteſt? in quo illum non exercuerit fortuna reipublicæ? Ciuile, Africanum, Tranſalpinum, Hiſpanienſe, miſtum ex ciuitatibus, atque ex bellicoſiſſimis nationibus, ſeruile, nauale, uaria, & diuerſa genera, & bellorum, & hoſtium, non ſolum geſta ab hoc uno, ſed etiam confecta, nullam rem eſſe declarant in uſu militari poſitam: quæ huius uiri ſcientiam fugere poſſit.

Iam uero uirtuti Cn. Pompeij quę poteſt par oratio inueniri? quid eſt, quod quiſquam aut dignum illo, aut uobis nouum, aut cuiquam inauditum poſſit afferre? non enim illæ ſunt ſolæ uirtutes imperatoriæ: quæ uulgo exiſtimantur, labor in negocijs, fortitudo in periculis, induſtria in agendo, celeritas in conficiendo, conſilium in prouidendo: quæ tanta ſunt in hoc uno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus: quos aut uidimus, aut audiuimus, non fuerunt. teſtis eſt Italia, quam ille ipſe uictor L. Sylla huius uirtute, & conſilio, confeſſus eſt liberatam. teſtis eſt Sicilia: quam multis undique cinctam periculis.

riculis, non terrore belli, ſed celeritate conſilij explicauit. teſtis eſt Africa: quę magnis oppreſſa hoſtium copijs: eorum ipſorum ſanguine redundauit. teſtis eſt Gallia: per quam legionibus noſtris in Hiſpaniam iter, Gallorum internicione patefactũ eſt. teſtis eſt Hiſpania quę ſæpiſſime plures hoſtes ab hoc ſuperatos, proſtratosq́ conſpexit. teſtis eſt iterum, & ſępius Italia: quę cũ Seruili bello tetro, periculoſoq́ premeretur: ab hoc auxiliũ abſente expetiuit: quod bellum expectatione Pompeij attenuatum, atq; imminutum eſt: aduentu ſublatum, ac ſepultum. teſtes uero iam omnes orę, atq; omnes exterę gentes, ac nationes: denique maria omnia, tum uniuerſa, tum in ſingulis oris omnes ſinus, atque portus. quis enim toto mari locus per hos annos, aut tam firmum habuit pręſidium: ut tutus eſſet? aut tam fuit abditus: ut lateret? quis nauigauit: qui non ſe, aut mortis, aut ſeruitutis periculo committeret? cum aut hyeme, aut referto prędonum mari nauigaretur. hoc tantum bellum, tam turpe, tam uetus, tam late diuiſum, atque diſperſum, quis unquam arbitraretur aut ab omnibus Imperatoribus uno anno, aut omnibus annis ab uno imperatore confici poſſe? quam prouinciã tenuiſtis à prædonibus liberam per hoſce annos? quod uectigal uobis tutum fuit? quem ſocium defendiſtis? cui præſidio claſſibus ueſtris fuiſtis? quàm multas exiſtimatis inſulas eſſe deſertas? quàm multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas urbes eſſe ſociorum? ſed quid ego longinqua commemoro? fuit hoc quondam, fuit propriũ Populi Ro. longe à domo bellare: & propugnaculis imperij, ſociorum fortunas, non ſua tecta defendere. ſocijs ueſtris ego mare clauſum per hoſce annos dicam fuiſſe? cum exercitus noſtri Brunduſio nunquam niſi ſumma hyeme tranſmiſerint. quid ad nos cũ ab exteris nationibus uenirent: captos quęrar? cum Legati Populi Ro. redempti ſint. mercatoribus tutum mare non fuiſſe dicam? cum duodecim ſecures in prædonum poteſtatem peruenerint. quid aut Colophonem aut Samũ nobiliſſimas urbes, innumerabilesq́ alias captas eſſe commemorem? cum ueſtros portus, atque eos portus, quibus uitam & ſpiritum ducitis: in prædonum poteſtate fuiſſe ſciatis. an uero ignoratis portum Caietæ celeberrimum, atque pleniſſimum nauium, inſpectante Prætore, à prædonibus eſſe direptum? ex Miſeno autem, eius ipſius liberos, qui cum prædonibus antea ibi bellum geſſerat: à prædonibus eſſe ſublatos? nam quid ego Hoſtienſe incommodum, atque illam labem, atque ignominiam Reipub. querar? cum propè inſpectantibus uobis, claſſis ea, cui Conſul Populi Ro. præpoſitus eſſet: à prędonibus capta, atque oppreſſa eſt. Pro dij immortales, tanta ne unius hominis incredibilis, ac diuina uirtus, tam breui tempore lucem afferre Reipub. potuit? ut uos, qui modo ante oſtium Tyberinum claſſem hoſtium uidebatis: ij nunc nullam intra oceani oſtium, prędonum nauem eſſe audiatis. atque hæc qua celeritate geſta ſint, quamquam uidetis: tamen à me in dicendo prætereunda non ſunt. quis enim unquam, aut obeundi negocij, aut conſequendi quæſtus ſtudio, tam breui tempore, tot loca adire, tantos curſus conficere potuit? quàm celeriter Cn. Pompeio duce belli impetus nauigauit? qui Siciliam adijt: Africam explorauit: inde Sardiniam cum claſſe uenit: nondum tempeſtiuo ad nauigandum mari: atq; hæc tria frumentaria ſubſidia Reipub. firmiſſimis præſidijs, claſſibusq́ muniuit. inde ſe cum in Italiam recępiſſet: duabus Hiſpanijs & Gallia ciſalpina pręſi

dijs,ac nauibus confirmata,miſſis item in oram Illyrici maris,& in Achaiã, omnemq́ Græciam nauibus,Italiæ duo maria maximis claſſibus, firmiſſimisq́ præſidijs adornauit:ipſe autẽ,ut à Brunduſio profectus eſt:undequinquageſimo die totam ad imperium Populi Romani Ciliciam adiunxit:omnes qui ubiq; prędones fuerunt:partim capti,interfectiq́ ſunt:partim unius huius imperio,ac poteſtati ſe dediderunt.idem Cretenſibus, cũ ad eum uſq; in Pamphyliam Legatos, deprecatoresq́ miſiſſent: ſpem deditionis non ademit:obſidesq́ imperauit.ita tantum bellum,tam diuturnũ,tam longe,lateq́ diſperſum,quo bello omnes gentes,ac nationes premebantur:Cn.Pompeius extrema hyeme apparauit:ineunte uere ſuſcæpit:media æſtate confecit.eſt hæc diuina,atque incredibilis uirtus Imperatoris. quid cæteræ? quas paulo ante commemorare cœperam: quantæ, atque quammultæ ſunt? non enim ſolum bellandi uirtus in ſummo atque profecto imperatore quærenda eſt: ſed multæ ſunt artes eximiæ,huius adminiſtræ,comitesq́ uirtutis.ac primum,quanta innocentia debent eſſe Imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia? quanta fide? quanta facilitate? quanto ingenio? quanta humanitate? quæ breuiter, qualia ſint in Cn. Pompeio, conſideremus. ſumma enim omnia ſunt Quirites. ſed ea magis ex aliorum contentione, quàm ipſa per ſeſe cognoſci, atque intelligi poſſunt. quem enim poſſumus Imperatorem aliquo in numero putare? cuius in exercitu ueneant Centuriatus,atque uenierint? quid hunc hominem,magnum,aut amplum de Repub. cogitare? qui pecuniam ex ærario depromptam ad bellum adminiſtrandũ, aut propter cupiditatem prouinciæ magiſtratibus diuiſerit:aut propter auaritiam Romæ in quæſtu reliquerit? ueſtra admurmuratio facit Quirites, ut agnoſcere uideamini, qui hæc fecerint.ego autem neminem nomino. quare iraſci mihi nemo poterit:niſi qui ante de ſe uoluerit confiteri.itaque propter hanc auaritiam imperatorum,quantas calamitates,quocunq; uentum ſit,noſtri exercitus ferant:quis ignorat? Itinera,quæ per hoſce annos in Italia per agros,atq; oppida ciuiũ Ro.noſtri imperatores fecerunt,recordamini:tum facilius ſtatuetis,quid apud exteras nationes fieri exiſtimetis. utrum plures arbitramini per hoſce annos militum ueſtrorum armis,hoſtium urbes,an hibernis,ſociorum ciuitates eſſe deletas? neque enim poteſt exercitum is continere imperator:qui ſeipſum non continet:neque ſeuerus eſſe in iudicando: qui alios in ſe ſeueros eſſe iudices non uult.hic miramur hunc hominem tantum excellere cęteris:cuius legiones ſic in Aſiam peruenerunt:ut non modo manus tanti exercitus, ſed ne ueſtigium quidem cuiquam pacato nocuiſſe dicatur? iam uero quemadmodum milites hibernent,quotidie ſermones,ac literæ perferuntur: non modo ut ſumptum faciat in militem, nemini uis affertur: ſed ne cupienti quidem cuiquam permittitur.hyemis enim,non auaritiæ perfugium maiores noſtri in ſociorum,atque amicorum tectis eſſe uoluerunt.age uero cęteris in rebus quali ſit temperantia,conſiderate.unde illã tantam celeritatem, & tam incredibilem curſum initum putatis? non enim illum eximia uis remigum,aut ars inaudita quædam gubernandi, aut uenti aliqui noui,tam celeriter in ultimas terras pertulerunt.ſed hæ res,quæ cæteros remorari ſolent:non retardarunt.non auaritia ab inſtituto curſu ad prędam aliquam reuocauit:non libido ad uoluptatem:non amœnitas ad dele-

ctationem

ſtationem,non nobilitas urbis ad cognitionem:non denique labor ipſe ad quietem.poſtremo ſigna & tabulas,cæteraq; ornamenta Græcorum oppidorum, quæ cæteri tollenda eſſe arbitrantur:ea ſibi ille ne uiſenda quidem exiſtimauit.itaque omnes quidem nunc in his locis Cn.Pompeium ſicut aliquem non ex hac urbe miſſum, ſed de cœlo delapſum intuentur:nunc denique incipiunt credere, fuiſſe homines Romanos hac quondam abſtinentia: quod iam nationibus exteris incredibile,ac falſò memoriæ proditum uidebatur:nunc imperij noſtri ſplendor illis gentibus lucet:nunc intelligunt, non ſine cauſa maiores ſuos tum,cum hac temperantia magiſtratus habebamus: ſeruire Populo Ro.quàm imperare alijs maluiſſe.iam uero ita faciles aditus ad eum priuatorum, ita liberæ querimoniæ de aliorum iniurijs eſſe dicuntur:ut is,qui dignitate principibus excellit: facilitate infimis par eſſe uideatur.iam quantum conſilio,quantũ dicendi grauitate, & copia ualeat:in quo ipſo ineſt quædam dignitas imperatoria:uos Quirites hoc ipſo in loco ſæpe cognoſtis.fidem uero eius inter ſocios quantam exiſtimari putatis? quam hoſtes omnium gentium ſanctiſſimam iudicarint.humanitate iam tanta eſt: ut difficile dictu ſit: utrum hoſtes magis uirtutem eius pugnantes timuerint:an manſuetudinem uicti dilexerint. & quiſquam dubitabit? quin huic tantum bellum hoc tranſmittendum ſit? qui ad omnia ueſtræ memoriæ bella conficienda, diuino quodam conſilio natus eſſe uideatur. Et quoniam authoritas multum in bellis quoque adminiſtrandis,atque imperio militari ualet:certe nemini dubium eſt:quin ea in re ille idem imperator plurimum poſſit.uehementer autẽ pertinere ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de imperatoribus ueſtris exiſtiment. quis ignorat? cum ſciamus homines in tantis rebus:ut aut contemnant:aut metuant: aut oderint: aut ament: opinione non minus famæ,quàm aliqua certa ratione commoueri.quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit? cuius res geſtæ pares? de quo homine uos, id quod maxime facit authoritatem,tanta,& tam præclara iudicia feciſtis? an uero uſquam ullam eſſe oram tam deſertam putatis? quo non illius diei fama peruaſerit:cum uniuerſus Populus Romanus referto foro,repletiſq; omnibus templis, ex quibus hic locus conſpici poteſt:unum ſibi ad commune omnium gentium bellum Cn.Pompeium imperatorem depopoſcit. itaque ut plura non dicam: neque aliorum exemplis confirmem: quantum authoritas ualeat in bello: ab eodem Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla ſumantur: qui quo die à uobis maritimo bello præpoſitus eſt imperator, tanta repente uilitas annonæ ex ſumma inopia,& caritate rei frumentariæ conſecuta eſt:unius ſpe,& nomine:quantam uix ex ſumma ubertate agrorum diuturna pax efficere potuiſſet. iam uero acceptа in Ponto calamitate ex eo prælio, de quo uos paulo ante inuitus admonui: cum ſocij pertimuiſſent:hoſtium opes,animiq; creuiſſent:cum ſatis firmum præſidium prouincia non haberet:amiſiſſetis Aſiam Quirites, niſi id ipſum eius temporis diuinitus Cn.Pompeiũ ad eas regiones fortuna Populi Ro. attuliſſet. huius aduentus, & Mithridatem inſolita inflammatum uictoria continuit,& Tigranem magnis copijs minitantem Aſiæ retardauit.& quiſquam dubitabit,quid uirtute porfecturus ſit:qui tantum authoritate profecerit? aut quàm facile imperio,atque exercitu ſocios,& uectigalia conſerua-

turus ſit:qui ipſo nomine,ac rumore defenderit? age uero, illa res quantam declarat eiuſdem hominis apud hoſtes Populi Romani authoritatem: quod ex locis tam longinquis,tam diuerſis,tam breui tempore omnes unà huic ſe dediderunt: quod Cretenſium legati, cum in eorum inſula, noſter imperator,exercitusq́ eſſet: ad Cn.Pompeium in ultimas propè terras uenerunt: eiq́ ſe omnes Cretenſium ciuitates dedere uelle dixerunt? quid? idē ipſe Mithridates, nónne ad eundem Cn.Pompeium legatum uſque in Hiſpaniam miſit? eumq́ Pompeius legatum ſemper iudicauit: ij,quibus ſemper erat moleſtum ad eum potiſſimum eſſe miſſum: ſpeculatorem, quam legatum iudicari maluerunt.poteſtis igitur conſtituere Quirites,hanc authoritatem multis poſtea rebus geſtis,magnisq́ ueſtris iudicijs amplificatam,quantū apud illos reges,quantum apud exteras nationes,ualituram eſſe exiſtimetis. Reliquum eſt ut de felicitate, quam præſtare de ipſo nemo poteſt: meminiſſe, & commemorare de altero poſſumus: ſicut æquum eſt homini de poteſtate deorum,timide,& pauca dicamus.Ego enim ſic exiſtimo: Maximo, Marcello,Scipioni,Mario, & cæteris magnis imperatoribus, non ſolum propter uirtutem,ſed etiam propter fortunam,ſæpius imperia mandata, atque exercitus eſſe commiſſos.fuit enim profecto quibuſdam ſummis uiris quædam ad amplitudinem,& gloriam,& ad res magnas bene gerendas diuinitus adiuncta fortuna.de huius autem hominis felicitate,quo de nunc agimus, hac utar moderatione dicendi: non ut in illius poteſtate fortunam poſitam eſſe dicam: ſed ut præterita meminiſſe, reliqua ſperare uideamur: ne aut inuiſa dijs immortalibus oratio noſtra,aut ingrata eſſe uideatur.itaq́ non ſum prędicaturus Quirites,quantas ille res domi,militiæq́,terrà,mariq́, quantaq́ felicitate geſſerit: ut eius ſemper uoluntatibus non modo ciues aſſenſerint: ſocij obtemperarint: hoſtes obedierint: ſed etiam uenti,tempeſtatesq́ obſecundarint.hoc breuiſſime dicam.neminem unquam tam impudentem fuiſſe: qui à dijs immortalibus tot,& tantas res tacitus auderet optare: quot, & quantas dij immortales ad Cn.Pompeium detulerunt. quod ut illi proprium, ac perpetuum ſit Quirites,cū communis ſalutis,atq́ imperij,tum ipſius hominis cauſa(ſicuti facitis)uelle,& optare debetis. Quare cum & bellum ita neceſſarium ſit: ut negligi nō poſſit: ita magnum: ut accurratiſſime ſit adminiſtrandum: & cum ei imperatorem præficere poſſitis: in quo ſit eximia belli ſcientia,ſingularis uirtus,clariſſima authoritas, egregia fortuna: dubitatis Quirites: quin hoc tantum boni,quod à dijs immortalibus oblatum, & datum eſt,in Rempub.conſeruandam,atque amplificandā conferatis? quòd ſi Romæ Cn.Pompeius priuatus eſſet hoc tempore: tamen ad tantum bellum is erat deligendus,atque mittendus: nunc,cum ad cæteras ſummas utilitates,hæc quoq́ opportunitas adiungatur: ut in his ipſis locis adſit: ut habeat exercitū: ut ab ijs,qui habent,accipere ſtatim poſſit: quid expectamus? aut cur non ducibus dijs immortalibus,eidem, cui cætera ſumma cum ſalute Reipub.commiſſa ſunt: hoc quoque bellum regium committimus? At enim uir clariſſimus Reip.& ueſtris beneficijs ampliſſimis affectus, Q.Catulus: itemq́ ſummis ornamentis honoris,fortunæ,uirtutis,ingenij prædictus, Q. Hortenſius ab hac ratione diſſentiunt. quorum ego authoritatem apud uos multis locis plurimum ualuiſſe,& ualere oportere confiteor.ſed in

hac

hac cauſa, tametſi cognoſcitis authoritates contrarias fortiſſimorum uiro- rum, & clariſſimorum: tamen omiſſis authoritatibus, ipſa re, & ratione ex- quirere poſſumus ueritatem. atque hoc facilius: quòd ea omnia, quæ adhuc à me dicta ſunt: ijdem iſti uera eſſe concedunt: & neceſſarium bellum eſſe, & magnum: & in uno Cn. Pompeio ſumma eſſe omnia. quid igitur ait Horten ſius? ſi uni omnia tribuenda ſunt: unum digniſſimũ eſſe Pompeium. ſed ad unum tamen omnia deferri non oportere. obſoleuit iam iſta oratio, re multo magis, quàm uerbis refutata. nam tu idem Quinte Hortenſi multa pro tua ſumma copia, ac ſingulari facultate dicendi, & in Senatu contra uirum for- tem A. Gabinium grauiter, ornateꝗ dixiſti: cum is de uno Imperatore con- tra prędones conſtituendo legem promulgaſſet: & ex hoc ipſo loco permul ta idem contra legẽ uerba feciſti. quid tum per deos immortales, ſi plus apud Populum Ro. authoritas tua, quàm ipſius Populi Ro. ſalus, & uera cauſa ua luiſſet: hodie hanc gloriam, atque hoc orbis terræ imperium teneremus? an tibi tum imperium eſſe hoc uidebatur? cũ Populi Romani legati, Prætores, Quæſtoresꝗ capiebantur? cum ex omnibus prouincijs commeatu, & pri- uato, & publico prohibebamur? cum ita clauſa erant nobis omnia maria: ut neque priuatam rem maritimam, neque publicam iam obire poſſemus? quæ ciuitas antea unquam fuit? non dico Athenienſium, quæ ſatis late quondam mare tenuiſſe dicitur: non Carthaginenſium: qui permultum claſſe, mariti- misꝗ rebus ualuerunt: non Rhodiorum: quorum uſque ad noſtram memo riam diſciplina naualis, & gloria remanſit: quæ ciuitas antea unquam tam te nuis, quę tam parua inſula fuit? quæ non portus ſuos, & agros, & aliquã par tem regionis, atque oræ maritimæ per ſeipſa defenderet? at Hercle aliquot annos continuos ante legem Gabiniam ille Populus Romanus cuius uſque ad noſtram memoriam nomen inuictum in naualibus pugnis permanſerat: magna, ac multo maxima parte non modo utilitatis, ſed dignitatis, atꝗ im- perij caruit. nos, quorum maiores Antiochum regem claſſe, Perſemꝗ ſupe- rarunt: omnibus naualibus pugnis Carthaginenſes homines in maritimis rebus exercitatiſſimos, paratiſſimosꝗ uicerunt: ij nullo in loco iam prædo- nibus pares eſſe poteramus. nos quoque qui antea non modo Italiam tutam habebamus: ſed omnes ſocios in ultimis oris authoritate noſtri imperij ſal- uos præſtare poteramus: tum cum inſula Delos tam procul à nobis in Ægęo mari poſita, quo omnes undiꝗ cum mercibus, atꝗ oneribus commeabant: referta diuitijs, parua ſine muro nihil timebat: ijdem, non modo prouincijs, atque oris Italiæ maritimis, ac portubus noſtris, ſed etiam Appia iam uia ca rebamus. & his temporibus non pudebat magiſtratus Populi Romani in hunc ipſum locum aſcendere: cum eum uobis maiores ueſtri exuuijs nauti- cis, & claſſium ſpolijs ornatũ reliquiſſent. bono te animo tum Q. Hortenſi Populus Ro. & cæteros, qui erant in eadem ſententia, dicere exiſtimauit ea, quæ ſentiebatis: ſed tamen in ſalute communi idem Populus Romanus do- lori ſuo maluit, quàm authoritati ueſtræ obtemperare. itaque una lex, unus uir, unus annus, non modo nos illa miſeria, ac turpitudine liberauit: ſed etiã effecit: ut aliquando uere uideremur omnibus gentibus, ac nationibus ter- ra, mariꝗ imperare. quo mihi etiam indignius uidetur obtrectatum eſſe ad- huc, Gabinio dicam? an ne Pompeio? an utriꝗ? id quod eſt uerius. ne lega-

retur A.Gabinius Cn.Pompeio expetenti,ac poſtulanti. utrum ille qui po‑ſtulat Legatum ad tantũ bellum quem uelit:idoneus non eſt, qui impetret? cum cæteri ad expilandos ſocios,diripiendasq́ prouincias,quos uoluerunt, legatos eduxerint.an ipſe,cuius lege ſalus,ac dignitas Populo Ro. atq; omnibus gentibus conſtituta eſt:expers eſſe debet gloriæ eius imperatoris,atq; eius exercitus, qui conſilio ipſius, atq; periculo eſt conſtitutus? an C. Falcidius,Q.Metellus,Q. Cęlius Latinienſis,Cn.Lentulus,quos omneis honoris cauſa nomino:cum Triubni ple.fuiſſent:anno proximo legati eſſe potuerunt? in hoc uno Gabinio ſunt tam diligentes? qui in hoc bello, quod lege Gabinia geritur:in hoc imperatore,atque exercitu,quem per ſe ipſe conſtituit:etiam præcipuo iure eſſe deberet.de quo legando ſpero Conſules ad Senatum relaturos.qui ſi dubitabunt:aut grauabuntur:ego me profiteor relaturum:neque me impediet cuiuſquam Quirites inimicum edictum:quo minus fretus uobis,ueſtrum ius beneficiumq́ defendam.neque præter interceſſionem,quicquam audiam.de qua(ut arbitror)iſti ipſi qui minantur,etiam atque etiam qui id liceat,conſiderabunt.mea quidẽ ſententia Quirites unus A.Gabinius belli maritimi,rerumq́ geſtarum author,comes Cn.Pompeio aſcribitur:propterea quod alter,uni id bellum ſuſcipiendum ueſtris ſuffragijs detulit:alter delatum,ſuſceptumq́ confecit. Reliquũ eſt ut de Q.Catuli authoritate,& ſententia dicendum eſſe uideatur:qui cum ex uobis quæreret,ſi in uno Cn.Pompeio omnia poneretis:ſi quid de eo factum eſſet : in quo ſpem eſſetis habituri:cœpit magnum ſuæ uirtutis fructum, ac dignitatis:cum omnes prope una uoce in eo ipſo uos ſpem habituros eſſe dixiſtis. etenim talis eſt uir:ut nulla res tanta ſit,ac tam difficilis:quã ille non & conſilio regere,& integritate tueri,& uirtute conficere poſſit.ſed in hoc ipſo ab eo uehementiſſime diſſentio:quòd quo minus certa eſt hominum , ac minus diuturna uita:hoc magis Reſpub.dum per deos immortales licet:frui debet ſummi hominis uita, atque uirtute. at enim nihil noui fiat contra exempla, atque inſtituta maiorum.non dico hoc loco maiores noſtros ſemper in pace conſuetudini, in bello utilitati paruiſſe:ſemper ad nouos caſus temporũ,nouorum conſiliorum rationes accommodaſſe:non dicam duo bella maxima, Punicum & Hiſpanienſe ab uno imperatore eſſe confecta;duas urbes potentiſſimas, quæ huic imperio maxime minabantur,Carthaginẽ,atq; Numantiam ab eodem Scipione eſſe deletas:non commemorabo, nuper ita uobis, patribusq́ ueſtris eſſe uiſum:ut in uno C.Mario ſpes imperij poneretur: ut idem cum Iugurtha, idem cum Cimbris, idem cum Theutonis bellũ adminiſtraret:in ipſo Cn.Pompeio, in quo noui conſtitui nihil uult Q.Catulus, q̃ multa ſint noua,ſummaq́ Catuli uoluntate conſtituta: recordamini. quid tam nouũ? quàm adoleſcentulum priuatum,exercitũ difficili Reip.tempore conficere? confecit.huic pręeſſe? pręfuit.rem optime ductu ſuo gerere? geſſit. quid tam pręter conſuetudinẽ? quàm homini peradoleſcenti,cuius à Senatorio gradu ætas longe abeſſet:imperiũ,atq; exercitũ dari? Siciliam permitti, atq; Africam,bellumq́ in ea adminiſtrandũ? fuit in his prouincijs ſingulari innocentia,grauitate,uirtute:bellum in Africa maximũ confecit : uictorem exercitũ deportauit.quid uero tam inauditum,q̃ Equitem Ro. triumphare? at eã quoq; rem Populus Ro.non modo uidit:ſed etiã ſtudio omni uiſendã

putauit.

putauit.quid tam inuſitatum? quàm ut cum duo Conſules clariſſimi, fortiſſimiq́ꝫ eſſent: Eques Ro. ad bellum maximum, formidoloſiſſimumq́ꝫ pro Conſule mitteretur? miſſus eſt. quo quidem tempore, cum eſſet non nemo in Senatu: qui diceret, non oportere mitti hominem priuatum pro Conſule, L. Philippus dixiſſe dicitur: non ſe illum ſua ſententia pro Conſule, ſed pro Conſulibus mittere. tanta in eo Reipub. bene gerendæ ſpes conſtituebatur: ut duorum Conſulū munus unius adoleſcentis uirtuti committeretur. quid tam ſingulare? quàm ut ex Senatus conſulto legibus ſolutus, Conſul ante fieret: quàm ullum alium magiſtratū per leges capere licuiſſet? quid tam incredibile? quàm ut iterum Eques Ro. ex. S. C. triumpharet? quæ in omnibus hominibus noua, poſt hominum memoriam conſtituta ſunt: ea tam multa non ſunt: quàm hęc, quę in hoc uno homine uidimus. atq́ꝫ hęc tot exempla, tanta, ac tam noua profecta ſunt in eundem hominem à Q. Catulo, atq́ꝫ à cęterorū eiuſdem dignitatis ampliſſimorum hominum authoritate. quare uideant, ne ſit periniquum, & non ferendum: illorum authoritatem de Cn. Pompeij dignitate à uobis comprobatam ſemper eſſe: ueſtrum ab illis de eodē homine iudiciū, Populiq́ꝫ Ro. authoritatem improbari: preſertim cum iam ſuo iure Populus Ro. in hoc homine ſuam authoritatem, uel contra omnes, qui diſſentiunt, poſſit defendere: propterea quòd iſtis reclamantibus uos unum illum ex omnibus delegiſtis: quem bello prædonum præponeretis. hoc ſi uos temere feciſtis: & Reip. parum conſuluiſtis: recte iſti ſtudia ueſtra ſuis conſilijs regere conantur. ſin autem uos plus tum in Repub. uidiſtis: uos his repugnantibus per uoſmetipſos dignitatem huic imperio, ſalutem orbi terrarum attuliſtis: aliquando iſti principes, & ſibi, & cæteris, Populi Ro. uniuerſi authoritati parendum eſſe fateantur. ¶Atque in hoc bello Aſiatico, & regio, non ſolum militaris illa uirtus, quæ eſt in Cn. Pompeio ſingularis: ſed aliæ quoq́ꝫ uirtutes animi multæ, & magnæ requiruntur. difficile eſt in Aſia, Cilicia, Lycia, Syria, regnisq́ꝫ exterarum nationum ita uerſari ueſtrum imperatorem: ut nihil aliud quàm de hoſte, ac laude cogitet. deinde etiam, ſi qui ſunt pudore ac temperantia moderatiores: tamen eos eſſe tales propter multitudinem cupidorum hominum nemo arbitratur. difficile eſt dictu Quirites, quanto in odio ſimus apud exteras nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum imperio miſimus, iniurias, ac libidines. quod enim fanum putatis in illis terris, noſtris magiſtratibus religioſum? quam ciuitatem ſanctam? quam domum ſatis clauſam ac munitam fuiſſe? urbes iam locupletes, ac copioſæ requiruntur: quibus cauſa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. libenter hæc coràm cum Q. Catulo, & Q. Hortenſio diſputarem ſummis, & clariſſimis uiris. nouerunt enim ſociorum uulnera: uident eorū calamitates: querimonias audiunt. pro socijs uos contra hoſtes exercitū mittere putatis? an hoſtium ſimulatione contra ſocios, atque amicos? quæ ciuitas eſt in Aſia? quæ non modo unius imperatoris, aut legati, ſed unius tribuni militum animos, ac ſpiritus capere poſſit? quare etiam ſi quē habetis: qui collatis ſignis exercitus regios ſuperare poſſe uideatur: tamen niſi erit idem qui ſe à pecunijs ſociorum, qui ab eorum coniugibus, ac liberis, qui ab auro, gazaq́ꝫ regia, manus, oculos, animum cohibere poſſit: non erit idoneus: qui ad bellum Aſiaticum, regiumq́ꝫ mittatur. ecquam putatis ciuitatem

pacatam fuiſſe? quæ locuples ſit? ecquam eſſe locupletem? quæ iſtis pacata eſſe uideatur? ora maritima Quirites Cn. Pompeium non ſolum propter rei militaris gloriam, ſed etiam propter animi continentiam requiſiuit. uidebat enim Populus Romanus non locupletari quotannis pecunia publica, præter paucos: neque eos quicquam aliud aſſequi claſſium nomine: niſi ut detrimentis accipiendis maiore affici turpitudine uideremur. nunc quā cupiditate homines in prouincias, quibus iacturis, quibus conditionibus proficiſcantur: ignorant uidelicet iſti, qui ad unum deferenda eſſe omnia non arbitrantur? quaſi uero Cn. Pompeium non, cum ſuis uirtutibus, tum etiam alienis uitijs magnum eſſe uideamus. quare nolite dubitare, quin huic uni credatis omnia: qui inter annos tot unus inuentus ſit: quem ſocij in urbes ſuas cum exercitu ueniſſe gaudeant. Quod ſi authoritatibus hanc cauſam Quirites confirmandam putatis: eſt uobis author uir bellorum omnium, maximarumq́ rerum peritiſſimus, P. Seruilius: cuius tantæ res geſtæ terra, mariq́ extiterunt: ut, cum de bello deliberetis: author uobis grauior eſſe nemo debeat. eſt C. Curio ſummis ueſtris beneficijs, maximisq́ rebus geſtis, ſummo ingenio, & prudentia præditus. eſt Cn. Lentulus: in quo omnes pro ampliſſimis ueſtris honoribus ſummum conſilium, ſummam grauitatem eſſe cognoſcitis. eſt C. Caſſius, integritate, uirtute, conſtantia ſingulari. quare uidete, num horum authoritatibus illorum orationi qui diſſentiunt reſpondere poſſe uideamur. quæ cum ita ſint C. Manili: primum iſtam tuam & legem, & uoluntatem, & ſententiam laudo: uehementiſſimeq́ comprobo: deinde te hortor: ut authore Populo Romano maneas in ſententia: neue cuiuſquam uim, aut minas pertimeſcas. primum in te ſatis eſſe animi conſtantiæq́ arbitror: deinde, cum tantam multitudinem, cum tanto ſtudio adeſſe uideamus: quantam non iterum in eodem homine præficiendo uidimus: quid eſt? quod aut de re, aut de perficiendi facultate dubitemus? ego autem, quicquid in me eſt ſtudij, conſilij, laboris, ingenij: quicquid hoc beneficio Populi Romani, atque hac poteſtate Prætoria, quicquid authoritate, fide, conſtantia poſſum: id omne ad hanc rem conficiendam tibi, & Populo Romano polliceor: & defero: teſtorq́ omnes deos, & eos maxime, qui huic loco, temploq́ præſident: qui omnium mentes eorum, qui ad Rempublicam adeunt: maxime perſpiciunt: me hoc neq́ rogatu facere cuiuſquam: neque quo Cn. Pompeij gratiam mihi per hanc cauſam conciliari putem: neque quo mihi ex cuiuſquam amplitudine, aut præſidia periculis, aut adiumenta honoribus quæram: propterea, quod pericula facile, ut hominē præſtare oportet: innocentia tecti pellemus: honores autem, neque ab uno, neq́ ex hoc loco, ſed eadem noſtra illa laborioſiſſima ratione uitæ, ſi ueſtra uoluntas feret: conſequemur. quamobrem quicquid in hac cauſa mihi ſuſcæptum eſt Quirites: id omne me Reip. cauſa ſuſcæpiſſe confirmo: tantumq́ abeſt, ut aliquam bonam gratiam mihi quæſiſſe uidear: ut multas etiam ſimultates partim obſcuras, partim apertas intelligam, mihi non neceſſarias, uobis non inutiles ſuſcæpiſſe. ſed ego me hoc honore præditum, tantis ueſtris beneficijs affectum, ſtatui Quirites ueſtram uoluntatem, & Reipublicæ dignitatem, & ſalutem prouinciarum, atque ſociorum, meis omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.

PRO A. CLVENTIO HABITO. ORATIO. XIIII.

ANIMADVERTI Iudices, omnem accuſatoris orationem, in duas diuiſam eſſe partes. quarum altera mihi niti, & magnopere confidere uidebatur, inuidia iam inueterata iudicij Iuniani: altera tantummodo conſuetudinis cauſa timide, & diffidenter attingere rationem ueneficij criminum: qua de re lege eſt hæc quæſtio conſtituta. itaque mihi certum eſt hanc eandem diſtributionem, inuidiæ, & criminum, ſic in defenſione ſeruare: ut omnes intelligant, nihil me nec ſubterfugere uoluiſſe reticendo: nec obſcurare dicendo. ſed cum conſidero quomodo mihi in utraque re ſit elaborandum: altera pars ea, quæ propria eſt iudicij ueſtri, & legitimæ ueneficij quæſtionis: per mihi breuis, & non magnę in dicendo contentionis fore uidetur. altera autem, quæ procul à iudicio remota eſt: quæ concionibus ſeditioſe concitatis accommodatior eſt: quàm tranquillis, moderatiſq; iudicijs: proſpicio quantum in agendo difficultatis, & quantum laboris ſit habitura. ſed in hac tanta difficultate, illa me res tamen Iudices conſolatur: quòd uos de criminibus ſic audire conſueuiſtis: ut eorũ omnem diſſolutionem ab oratore quæratis: ut non exiſtimetis plus uos ad ſalutem reo largiri oportere: quàm quantum defenſor purgandis criminibus conſequi, & dicendo probare potuerit. de inuidia autem ſic inter uos diſcæptare debetis: ut non quid dicatur à nobis: ſed quid oporteat dici, conſideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentij proprium periculum: in inuidia, cauſa communis. quamobrem alteram partem cauſę ſic agemus: ut uos doceamus. alteram ſic: ut oremus. in altera diligentia ueſtra nobis adiungenda eſt. in altera fides imploranda. nemo eſt enim qui inuidiæ ſine ueſtro, ac ſine talium uirorum ſubſidio poſſit reſiſtere. equidem quod ad me attinet: quo me uertam neſcio. negem fuiſſe illam infamiam iudicij corrupti? negem illam rem agitatam in concionibus? iactatam in iudicijs? commemoratam in Senatu? euellam ex animis hominum tantam opinionem? tam penitus inſitam? tam uetuſtam? non eſt noſtri ingenij. ueſtri auxilij eſt Iudices, huius innocentiæ, ſic in hac calamitoſa fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma, atque in communi incendio ſubuenire. etenim ſicut alijs in locis parum firmamenti, & parum uirium falſitas habet: ſic in hoc loco falſa inuidia imbecilla eſſe debet. dominetur in concionibus: iaceat in iudicijs: ualeat in opinionibus, ac ſermonibus imperitorum: ab ingenijs prudentium repudietur: uehementes habeat repentinos impetus: ſpatio interpoſito, & cauſa cognita, conſeneſcat: denique illa definitio iudiciorum æquorum, quæ nobis à maioribus tradita eſt: retineatur: ut in iudicijs, & ſine inuidia culpa plectatur: & ſine culpa inuidia ponatur. quamobrem à uobis Iudices, ante quàm de ipſa cauſa dicere incipio, hoc poſtulo. primum id quod æquiſſimum eſt: ut ne quid huic præiudicati afferatis. etenim non modo authoritatem, ſed etiam nomen

iudicum amittemus:niſi hic ex ipſis cauſis iudicabimus:ac ſi ad cauſas iudicia iam facta domo deferemus. deinde ſi quam opinionem iam ueſtris mentibus comprehendiſtis:ſi eam ratio conuellet:ſi ratio labefactabit:ſi denique ueritas extorquebit:ne repugnetis:eamq́; animis ueſtris aut libentibus,aut ęquis remittatis.tum autem cum ego unaquaq; de re dicam,& diluam :ne ipſi quę contraria ſunt,taciti cogitationi ueſtræ ſubijciatis:ſed ad extremum expectetis,& me meum dicendi ordinem ſeruare patiamini.cum peroratum fuerit:ſi quid erit pręteritum:à me requiratis.ego me Iudices ad eam cauſam accedere:quę iam per annos octo continuos ex contraria parte audiatur:atque ipſa opinione hominum tacita,propè conuicta,atque damnata ſit:facile intelligo.ſed ſi quis mihi deus ueſtram ad me audiendum beneuolentiam conciliarit: efficiam profecto:ut intelligatis,nihil eſſe homini tam timendum,quàm inuidiam:nihil innocenti ſuſcæpta inuidia tam optandum,quàm æquum iudicium:quòd in hoc uno deniq; falſæ infamiæ finis aliquis, atque exitus reperiatur.quamobrem magna me ſpes tenet:ſi ea quæ ſunt in cauſa,explicare, atque omnia dicendo conſequi potuero:hunc locum,conſeſſumq́; ueſtrum, quem illi horribilem A.Cluentio,ac formidoloſum fore putauerunt:eũ tandem eius fortunæ miſeræ,multumq́; iactatę portum,ac perfugium futurum. tametſi permulta ſunt:quæ mihi antequam de cauſa dicam:de communibus inuidiæ periculis dicenda eſſe uideantur:tamen ne diutius oratione mea ſuſpenſa expectatio ueſtra teneatur:aggrediar ad crimen cum illa deprecatione Iudices:qua mihi ſæpius utendum eſſe intelligo:ſic ut me audiatis : quaſi hoc tempore hæc cauſa primum dicatur:ſicuti dicitur:non quaſi ſæpe iam dicta,& nunquam probata ſit.hodierno enim die primum ueteris iſtius criminis diluendi poteſtas eſt data:ante hoc tempus error in hac cauſa,atque inuidia uerſata eſt.quamobrem,dum multorum annorum accuſationi breuiter, dilucideq́; reſpondeo:quęſo ut me Iudices:ſicuti facere inſtituiſtis:benigne, attenteq́; audiatis. Corrupiſſe dicitur A.Cluentius iudicium pecunia:quo inimicum ſuum innocentem Statium Albium condemnaret.oſtendam Iudices primum,quoniam caput illius atrocitatis,atque inuidiæ fuit : innocentem pecunia circunuentum: neminem unquam maioribus criminibus, grauioribus teſtibus eſſe in iudicium uocatum.deinde ea de eo præiudicia eſſe facta ab ipſis iudicibus:à quibus condemnatus eſt:ut non modo ab ijſdem,ſed ne ab alijs quidem ullis,abſolui ullo modo poſſet.cum hæc docuero,tum illud oſtendam: quod maxime requiri intelligo:iudicium illud pecunia eſſe tentatum,non à Cluentio,ſed contra Cluentium:faciamq́; ut intelligatis in tota illa cauſa:quid res ipſa tulerit:quid error affinxerit:quid inuidia conflarit. Primum igitur illud eſt:ex quo intelligi poſſit,debuiſſe Cluentiũ magnopere cauſæ confidere: quòd certiſſimis criminibus & teſtibus fretus ad accuſandum deſcenderit.hoc loco faciendum mihi Iudices eſt:ut uobis breuiter illa,quibus Albius eſt condemnatus:crimina exponam.abs te peto Oppianice:ut me inuitum de patris tui cauſa dicere exiſtimes: adductum fide, atque officio defenſionis.etenim tibi ſi in præſentia ſatiſfacere non potuero: tamen multæ mihi ad ſatiſfaciendum reliquo tempore facultates dabuntur. Cluentio niſi nunc ſatiſfecero:poſtea mihi ſatiſfaciendi poteſtas non erit.ſimul & illud quis eſt,qui dubitare debeat?contra damnatum, & mortuum,

pro incolumi,& uiuo dicere: cum illi,in quem ducitur,damnatio omne igno miniæ periculum iam abſtulerit:mors uero etiam doloris. huic autem,pro quo dicitur:nihil poſſit offenſionis accedere ſine acerbiſſimo animi ſenſu, ac dolore,& ſine ſummo dedecore uitę,ac turpitudine.atq; ut intelligatis Cluētium non accuſatorio animo,non oſtentatione aliqua,aut gloria adductum, ſed nefarijs iniurijs,quotidianis inſidijs,propoſito ante oculos uitæ periculo,nomen Oppianici detuliſſe:paulo longius exordium rei demonſtrandæ repetã.quod quæſo Iudices ne moleſte patiamini. principijs enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis. A.Cluentius Habitus fuit,pater huiuſce Iudices homo non ſolum municipij Larinatis, ex quo erat:ſed etiam regionis illius,& uicinitatis,uirtute,eſtimatione,nobilitate, facile princeps. is cum eſſet mortuus Sylla,& Pompeio Conſſ. reliquit hunc annos XV natum:grandem autem,& nubilem filiam:quę breui tempore poſt patris mortem nupſit A.Aurio Melino conſobrino ſuo,adoleſcenti in primis, ut tum habebatur:inter ſuos,& honeſto,& nobili.cum eſſent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordiæ: repente eſt exorta mulieris importunæ nefaria libido,non ſolum dedecore, uerum etiam ſcelere conuicta. nam Saſſia mater huius Habiti:mater enim à me nominis cauſa: tametſi in hunc hoſtili odio,& crudelitate eſt: mater inquam appellabitur:neque unquam illa ita de ſuo ſcelere,& immanitate audiet:ut naturæ nomen amittat. quo enim eſt ipſum nomen amantius, indulgentiusq; maternum:hoc illius matris, quæ multos iam annos,& nunc cum maxime filium interfectum cupit:ſingulare ſcelus maiore odio dignum eſſe ducetis.ea igitur mater Habiti, Melini illius adoleſcentis generi ſui,contra quàm fas erat,amore capta,primo,neque id ipſum diu,quoquomodo poterat,in illa cupiditate continebatur.deinde ita flagrare cœpit amentia:ſic inflammata ferri libidine: ut eam non pudor, non pudicitia,non pietas,non macula familiæ,non hominum fama, non filij dolor,non filiæ mœror,à cupiditate reuocaret. animum adoleſcentis nondum conſilio,ac ratione firmatum,pellexit ijs omnibus rebus:quibus illa ætas capi,ac deliniri poteſt.filia quæ non ſolum illo communi dolore muliebri in eiuſmodi uiri iniurijs angeretur: ſed nefarium matris pellicatum ferre non poſſet:de quo ne quæri quidem ſine ſcelere ſe poſſe arbitraretur:cæteros ſui tanti mali ignaros eſſe cupiebat:in huius amantiſſimi ſui fratris manibus,& gremio,mœrore,& lachrymis conſeneſcebat. ecce autem ſubitum diuortiũ: quod ſolatium malorum omnium fore uidebatur.diſcedit à Melino Cluentia,ut in tantis iniurijs,non inuita:ut à uiro,non libenter.tũ uero illa egregia, ac præclara mater palàm exultare lætitia,ac triumphare gaudio cœpit, uictrix filię,non libidinis.itaq; diutius ſuſpitionibus obſcuris lædi famam ſuã noluit:lectum illum genialem,quem biennio ante,filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat:in eadem domo ſibi ornari,& ſterni expulſa,atque exturbata filia iubet. nubit genero ſocrus, nullis auſpicijs, nullis authoribus, funeſtis ominibus omniũ.O mulieris ſcelus incredibile:& præter hanc unam in omni uita inauditum:O libidinem effrenatam,& indomitam:O audaciam ſingularẽ.non timuiſſe,ſi minus uim deorum,hominumq; famam,at illam ipſam noctem, facesq; illas nuptiales: non limen cubiculi: non cubile filiæ: non parietes denique ipſos ſuperiorum teſtes nuptiarum: perfregit, ac proſtrauit omnia

cupiditate, ac furore: uicit pudorem libido: timorem audacia: ratione amen-tia. tulit hoc commune dedecus iam familiæ, cognationis, nominis grauiter filius. augebatur autem eius moleſtia, quotidianis querimonijs, & aſſiduo fletu ſororis: ſtatuit tamen nihil ſibi in tantis iniurijs, ac tanto ſcelere matris, grauius faciendum, quàm ut illa matre ne uteretur. ne, quam uidere ſine ſummo animi dolore non poterat: ea ſi matre uteretur: non ſolum uidere, ſed etiam probare ſuo iudicio putaretur. initium quod huic cum matre fuerit ſimultatis: audiuiſtis. pertinuiſſe hoc ad cauſam, tunc cum reliqua cognoueritis: intelligetis. nam illud me non prꝰterit: cuiuſmodicunq; mater ſit: tamen in iudicio filij, de turpitudine parentis dici uix oportere. non eſſem ad ullam cauſam idoneus Iudices: ſi hoc quod in communibus hominum ſenſibus, atque in ipſa natura poſitum, atque infixum eſt: id ego, cum ad amici pericula depellenda adhiberer: non uiderem. facile intelligo non modo reticere homines parentum iniurias: ſed etiam animo æquo ferre oportere. ſed ego ea quæ ferri poſſunt, ferenda: quæ taceri, tacenda eſſe arbitror. nihil in uita uidit calamitatis A. Cluentius: nullum periculum mortis adijt: nihil mali timuit: quod non totum à matre eſſet conflatum, & perfectum. quæ hoc tempore ſileret omnia: atque ea ſi obliuione non poſſet: tamen taciturnitate ſua tecta eſſe pateretur. ſed ea uero ſic agit: ut prorſus reticere nullo modo poſſit. hoc enim ipſum iudicium, hoc periculum, illa accuſatio, omnis teſtium copia, quę futura eſt, à matre initio eſt adornata: à matre hoc tempore inſtruitur: atq; omnibus eius opibus, & copijs comparatur. ipſa deniq; nuper Larino huius opprimendi cauſa Romam aduolauit. præſto eſt mulier, audax, pecunioſa, crudelis: inſtituit accuſatores: inſtruit teſtes: ſqualore huius, & ſordibus lætatur: exitium exoptat: ſanguinem ſuum profundere omnem cupit: dummodo profuſum huius ante uideat. hæc niſi omnia perſpexeritis in cauſa: temere à nobis illam appellari putatote. ſin autem erunt, & aperta, & nefaria: Cluentio ignoſcere debetis: quòd hæc à me dici patiatur: mihi ignoſcere non deberetis: ſi tacerem. nunc iam ſummatim exponam, quibus criminibus Oppianicus damnatus ſit: ut & conſtantiam A. Cluentij, & rationem accuſationis perſpicere poſſitis. ac primum cauſa accuſandi quæ fuerit, oſtendam: ut id ipſum A. Cluentium ui & neceſſitate coactum feciſſe uideatis. Cum manifeſto uenenum deprehendiſſet: quod uir matris Oppianicus ei parauiſſet: & res non coniectura, ſed oculis, ac manibus teneretur: neque in cauſa ulla dubitatio poſſet eſſe: accuſauit Oppianicum. quàm conſtanter, & quàm diligenter, poſtea dicam: nunc hoc ſcire uos uolui: nullam huic aliam accuſandi cauſam fuiſſe: niſi uti propoſitum uitæ periculum, & quotidianas capitis inſidias hac una ratione uitaret. atque ut intelligatis his accuſatum eſſe criminibus Oppianicum: ut neque accuſator timere, neq; reus ſperare debuerit: pauca uobis illius iudicij crimina exponam. quibus cognitis nemo ueſtrum mirabitur, illum diffidentem rebus ſuis ad Stalenum, atque ad pecuniam confugiſſe. Larinas quædam fuit Dinea, Socrus Oppianici: quæ filios habuit M. & Numerium Aurios & Cn. Magium, & filiam Magiam, nuptā Oppianico. M. Aurius adoleſcentulus bello Italico captus apud Aſculum, in Q. Sergij Senatoris eius, qui inter ſicarios damnatus eſt: manus incidit: & apud eum fuit in ergaſtulo. Numerius autem Aurius

frater

frater eius mortuus eſt: hæredemq́ Cn. Magium fratrem ſuum reliquit. poſtea Magia uxor Oppianici mortua eſt. poſtremo unus qui reliquus erat Dineæ filius, Cn. Magius eſt mortuus. is fecit hæredem illum adoleſcentem Oppianicum, ſororis ſuæ filium: eumq́ partiri cum Dinea matre iuſſit. interim uenit index ad Dineam neque obſcurus, neque incertus: qui nunciaret ei, filium eius M. Aurium uiuere: & in agro Gallico eſſe in ſeruitute. mulier amiſſis liberis, cum unius filij recuperandi ſpes eſſet oſtentata: omnes ſuos propinquos, filijq́ ſui neceſſarios conuocauit: & ab his flens petiuit: ut negocium ſuſciperent: adoleſcentem inueſtigarent: ſibi reſtituerent eũ filium: quem tantum unum ex multis fortuna reliquũ eſſe uoluiſſet. hæc cum agere inſtituiſſet: oppreſſa morbo eſt. itaque teſtamentum fecit eiuſmodi: ut illi filio HS CCCC LIII millia legaret: hæredem inſtitueret eundem illum Oppianicum nepotem ſuum: atque his diebus paucis eſt mortua. propinqui tamen illi, quemadmodum uiua Dinea inſtituerant: ita mortua illa, ad inueſtigandum Aurium cum eodem illo indice in agrũ Gallicum profecti ſunt. interim Oppianicus, ut erat, ſicuti multis ex rebus reperietis: ſingulari ſcelere, & audacia: per quendam Gallicanum familiarem ſuum primũ illum indicem pecunia corrupit: deinde ipſum Aurium non magna iactura facta tollendum interficiendumq́ curauit. illi autem qui erant ad propinquum inueſtigandum, & recuperandum profecti: literas Larinũ ad Aurios illius adoleſcentis propinquos, ſuosq́ neceſſarios mittunt: ſibi difficilem eſſe inueſtigandi rationem: quod intelligerent indicem ab Oppianico eſſe corruptum. quas literas A. Aurius uir fortis, & experiens, & domi nobilis, M. illius Aurij propinquus, in foro palàm, multis audientibus, cũ adeſſet Oppianicus recitat: & clariſſima uoce ſe nomen Oppianici, ſi interfectũ M. Aurium comperiſſet: delaturum eſſe teſtatur. interim breui tempore illi, qui erant in agrũ Gallicum profecti, Larinum reuertuntur: interfectum eſſe M. Aurium renunciant. animi non ſolum propinquorum, ſed etiam omnium Larinatium odio Oppianici, & illius adoleſcentis miſericordia commouentur. itaq; cum A. Aurius, qui antea denunciarat: clamore hominem, ac minis inſequi cœpiſſet: Larino profugit: & ſe in caſtra clariſſimi uiri Q. Metelli contulit. poſt illam fugam, & ſceleris, & conſcientiæ teſtem, nunquam ſe iudicijs, nunquam legibus, nunquam inermem inimicis committere auſus eſt. ſed per illã L. Syllæ uim, atque uictoriam Larinum in ſummo timore omnium cum armatis aduolauit. Quatuoruiros, quos municipes fecerant: ſuſtulit: ſe à Sylla, & alios præterea tres factos eſſe dixit: & ab eodem ſibi eſſe imperatum: ut Aurium illum: qui ſibi delationem nominis, & capitis periculum oſtentarat: & alterum Aurium, & eius C. filium, & Sex. Virbium, quo ſequeſtre in illo indice corrumpendo dicebatur eſſe uſus: proſcribendos, interficiẽdosq́ curaret. itaque illis crudeliſſime interfectis, non mediocri ab eo cæteri proſcriptionis, & mortis metu terrebantur. his rebus in cauſa, iudicioq́ patefactis: quis eſt qui illum abſolui potuiſſe arbitraretur? atque hæc parua ſunt: cognoſcite reliqua: ut non aliquando condemnatum eſſe Oppianicũ, ſed aliquandiu incolumem fuiſſe miremini. primum uidete hominis audaciam. Saſſiam in matrimonium ducere Habiti matrem, illam, cuius uirum A. Aurium occiderat, concupiuit. utrum impudentior hic, qui poſtulet: an

crudelior illa ſi nubat: difficile dictu eſt. ſed tamen utriuſque humanitatem, conſtantiamq́ꝫ cognoſcite. petit Oppianicus, ut ſibi Saſſia nubat: & id magnopere contendit. illa autem non admiratur audaciam: non impudentiam aſpernatur: non denique illam Oppianici dexteram, uiri ſui ſanguine redundantem reformidat: ſed quod haberet tres ille filios: idcirco ſe ab his nuptijs abhorrere reſpondit. Oppianicus, qui pecuniam Saſſiæ concupiuiſſet: domo ſibi quærendum remedium exiſtimauit ad eam moram, quæ nuptijs afferebatur. nam cum haberet ex Nouia infantem filium: alter autem eius filius Pappia natus, Teani Apuli, quod abeſt à Larino decem & octo millia paſſuū: apud matrem educaretur: accerſit ſubito ſine cauſa puerū Teano: quod facere niſi ludis publicis, aut feſtis diebus antea non ſolebat. mater nihil mali miſera ſuſpicans mittit. ille ſe Tarentum proficiſci cum ſimulaſſet: eo ipſo die puer, cum hora undecima in publico ualens uiſus eſſet: ante noctem mortuus, & poſtridie, antequàm luceret: combuſtus eſt. atque hunc tantum mœrorem matri prius hominum rumor, quàm quiſquam ex Oppianici familia renunciauit. illa cum uno tempore audiſſet ſibi non ſolum filium, ſed etiam exequiarum munus ereptum: Larinum confeſtim exanimata uenit: & ibi de integro funus iam ſepulto filio fecit. dies nondum decem interceſſerant: cum ille alter filius infans necatur. itaque nubit Oppianico continuo Saſſia lætanti iam animo, & ſpe optima confirmata. nec mirum, quę ſe non nuptialibus donis, ſed filiorū funeribus delinitam uideret. itaque quod cæteri propter liberos pecuniæ cupidiores ſolent eſſe: ille propter pecuniam liberos amittere iucundum eſſe duxit. ſentio Iudices uos pro ueſtra humanitate his tantis ſceleribus breuiter à me demonſtratis, uehementer eſſe commotos. quo tandem igitur animo fuiſſe illos arbitramini? quibus his de rebus non modo audiendum fuit: uerum etiam iudicandum? uos auditis de eo: in quē Iudices non eſtis: de eo, quem non uidetis: de eo, quem odiſſe iam non poteſtis: de eo, qui & naturæ, & legibus ſatiſfecit: quem leges exilio, natura morte multauit: auditis non ab inimico: auditis ſine teſtibus: auditis cum ea, quæ copioſiſſime dici poſſunt: breuiter à me ſtrictimq́ꝫ dicuntur. illi audiebant: de eo, de quo iurati ſententias ferre debebant: de eo, cuius præſentis nefariū, & conſceleratum uultum intuebantur: de eo, quem oderant propter audaciam: de eo, quem omni ſupplicio dignum eſſe ducebant: audiebant ab accuſatoribus: audiebant uerba multorum teſtium: audiebant cum unaquaq́ꝫ de re à P. Cannutio homine eloquentiſſimo grauiter, & diu diceretur. & eſt quiſquam? qui, cum hæc cognouerit: ſuſpicari poſſit Oppianicū iudicio oppreſſum, & circunuentum eſſe innocentem? aceruatim iam reliqua Iudices dicā: ut ad ea, quæ propiora huius cauſæ, & adiunctiora ſunt: perueniam. uos quæſo memoria teneatis, non mihi hoc eſſe propoſitum: ut accuſem Oppianicum mortuum: ſed, cum hoc perſuadere uobis uelim: iudicium ab hoc non eſſe corruptū: hoc uti initio ac fundamento defenſionis: Oppianicum hominem ſceleratiſſimum, & nocentiſſimum, eſſe damnatū. qui uxori ſuæ Cluentiæ, quæ amita huius Habiti fuit: cum ipſe poculū dediſſet: ſubito illa in media potione exclamauit: ſe maximo cum dolore mori: nec diutius uixit: quā locuta eſt. nam in ipſo ſermone hoc, & uociferatione mortua eſt. & ad hanc mortem tam repentinam, uocemq́ꝫ morientis, omnia præterea, quæ ſolent

eſſe

eſſe indicia,& ueſtigia ueneni:in illius mortuæ corpore fuerunt.eodemq́ ueneno C.Oppianicũ fratrem necauit.neq́ eſt hoc ſatis:tametſi in ipſo fraterno parricidio nullum ſcelus prætermiſſum uidetur:tamen ut ad hoc nefariũ facinus accederet:aditũ ſibi alĳs ſceleribus ante muniuit. nam cum eſſet grauida Auria fratris uxor:& iam appropinquare partus uideretur:mulierẽ ueneno interfecit:ut unà,illa,& quod erat ex fratre conçeptũ,necaretur. poſtea fratrẽ aggreſſus eſt.qui ſero iam exhauſto illo poculo mortis,cum & de ſuo,& de uxoris interitu clamaret:teſtamentumq́ mutare cuperet:in ipſa ſignificatione huius uoluntatis, eſt mortuus.ita mulierem,ne partu eius ab hæreditate fraterna excluderetur:necauit.fratris autem liberos prius uita priuauit:quàm illi hanc ab natura propriam lucem accipere potuerunt: ut omnes intelligerent nihil ei clauſum:nihil ſanctum eſſe poſſe:cuius ab audacia fratris liberos ne materni quidem corporis cuſtodia tegere potuiſſet.Memoria teneo Mileſiam quandam mulierem,cum eſſem in Aſia:quòd ab hæredibus ſecundis accæpta pecunia partum ſibi ipſa medicamentis abegiſſet: rei capitalis eſſe damnatam.neque iniuria:quæ ſpem parentis,memoriam nominis, ſubſidium generis,hæredem familiæ,deſignatum Reipub.ciuem ſuſtuliſſet. quanto eſt Oppianicus in eadem iniuria maiore ſupplicio dignus? ſiquidem illa cum ſuo corpori uim attuliſſet:ſeipſam cruciauit.hic autem idem illud effecit per alieni corporis mortem, atque cruciatum. cæteri non uidentur in ſingulis hominibus multa parricidia ſuſcipere poſſe: Oppianicus inuentus eſt:qui in uno corpore plures necaret.itaque cum hanc eius conſuetudinem, audaciamq́ cognoſceret auunculus illius adoleſcentis Oppianici, Cn.Magius:iſque graui morbo affectus eſſet: & hæredem illum ſororis ſuæ filium faceret:amicis adhibitis præſente matre ſua Dinea,uxorem ſuam interrogauit:eſſet ne prægnans? quæ cum ſe eſſe reſpondiſſet:ab ea petiuit: ut ſe mortuo apud Dineam:quæ tum ei mulieri ſocrus erat,quoad pareret:habitaret: diligentiamq́ adhiberet:ut id quod concæperat:ſeruaret: ut ſaluum parere poſſet.itaque ei teſtamento legat grandem pecuniam à filio, ſi qui natus eſſet:ab ſecundo hærede, nihil legat.quid de Oppianico ſuſpicatus ſit:uidetis. quid iudicarit:obſcurum non eſt.nam cum eius filium faceret hæredem: eũ tutorem liberis non adſcripſit.quid Oppianicus fecerit cognoſcite: ut illum Magium intelligatis longe animo proſpexiſſe morientem.quæ pecunia mulieri legata erat à filio,ſi qui natus eſſet: eam pręſentẽ Oppianicus non debitam mulieri,ſoluit:ſi hęc ſolutio legatorum,& non merces abortionis appellenda eſt.quo illa præcio accæpto,multisq́ præterea muneribus,quę tum ex tabulis Oppianici recitabantur:ſpẽ illam,quam in aluo commendatã à uiro continebat:uicta auaritia ſceleri Oppianici uendidit.nihil poſſe iam ad hanc improbitatem addi uidetur.attendite exitum:quæ mulier obteſtatione uiri decem illis menſibus ne domum quidem ullam,niſi ſocrus ſuæ noſſe debuit: hæc quinto menſe poſt uiri mortem,ipſi Oppianico nupſit.quæ nuptiæ non diuturnæ fuerunt.erant enim non matrimonĳ dignitate,ſed ſceleris ſocietate coniunctæ.quid illa cædes Aſinĳ Larinatis adoleſcentis pecunioſi: quàm clara,tum recenti re fuit? quàm omniũ ſermone celebrata? fuit Aiulius quidam Larinas perdita nequitia,& ſumma egeſtate,arte quadam præditus ad libidines adoleſcentulorum excitandas,accommodata.qui ut ſe blanditĳs,&

aſſentationibus in Aſinij conſuetudinem penitus immerſit: Oppianicus continuo ſperare cœpit hoc ſe Aiulio, tanquam aliqua machina admota, capere Aſinij adoleſcentiã, & fortunas eius patrias expugnare poſſe. ratio excogitata Larini eſt: res tranſlata Romam. iniri enim id conſilium facilius in ſolitudine: perfici rem eiuſmodi commodius in turba poſſe arbitrati ſunt. Aſinius cum Aiulio Romam eſt profectus. hos ueſtigijs Oppianicus conſecutus eſt. iam ut Romæ uixerint, quibus conuiuijs, quibus flagitijs, quantis, & quàm profuſis ſumptibus, non modo conſcio, ſed etiam conuiua, & adiutore Oppianico: longum eſt mihi dicere: preſertim ad alia properanti. exitum huius aſſimulatę familiaritatis cognoſcite. Cũ eſſet adoleſcens apud mulierculam quandam, atque ibi pernoctaret: & ibi diem poſterum commoraretur: Aiulius, ut erat conſtitutum: ſimulat ſe ægrotare: & teſtamentum facere uelle. Oppianicus obſignatores ad eum, qui neque Aſinium, neque Aiuliũ noſſent: adducit: & illum Aſinium appellat. ipſe teſtamento Aſinij nomine obſignato, diſcedit. Aiulius illico conualeſcit. Aſinius autem breui illo tempore, quaſi in hortulos iret: in arenarias quaſdam extra portam Eſquilinam perductus, occiditur. qui cum unum iam, & alterum diem deſideraretur: neque in his locis, ubi ex conſuetudine quærebatur: inueniretur: & Oppianicus in foro Larinatium dictitaret, nuper ſe, & ſuos amicos teſtamentum eius obſignaſſe: liberti Aſinij, & nonnulli amici, quòd eo die, quo poſtremũ Aſinius uiſus erat, Aiulium cum eo fuiſſe, & à multis uiſum eſſe conſtabat: in eũ inuadunt: & hominem ante pedes Q. Manilij, qui tum erat triumuir, conſtituunt. atque ille continuo nullo teſte, nullo indice, recentis maleficij conſcientia perterritus, omnia, ut à me paulo ante dicta ſunt: exponit: Aſiniumq́ꝫ ab ſe, conſilio Oppianici interfectum fatetur. extrahitur domo latitans Oppianicus à Manilio: index Aiulius ex altera parte coràm tenetur. hic iam quid reliqua quæritis? Manilium pleriqꝫ noratis. non ille honorem à pueritia, non ſtudia uirtutis, non ullum exiſtimationis bonæ fructum unquam cogitarat: ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra, in diſcordijs ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum ſępe conuicijs perductus erat: tum ſuffragijs Populi peruenerat. itaque rem cum Oppianico tranſigit: pecuniam ab eo accipit: cauſam, & ſuſcæptam, & manifeſtam relinquit. ac tum in Oppianici cauſa: crimen hoc Aſinianum cum teſtibus multis: tum uero indicio Aiulij probabatur. in quo inter allegatos, Oppianici nomen primum eſſe conſtabat: eius quem uos miſerum, atque innocentem, falſo iudicio circunuentum eſſe dicitis. quid? auiam tuam Oppianice Dineam: cui tu es hęres: pater tuus non manifeſto necauit? ad quam cum adduxiſſet medicum illum ſuũ iam cognitum, & ſæpe uictorem: per quem interfecerat plurimos: mulier exclamat ſe ab eo nullo modo uelle curari: quo curante ſuos omnes perdidiſſet. tum repente Anconitanum quendam L. Clodium pharmacopolam circunforaneum, qui caſu tum Larinum ueniſſet, aggreditur, & cum eo HS quadringentis, id quod ipſius tabulis tum eſt demonſtratum, tranſigit. L. Clodius, qui properaret: cui fora multa reſtarent: ſimul atqꝫ introductus eſt: rem conficit. prima potione mulierem ſuſtulit. neque poſtea Larini punctum eſt temporis commoratus. eadem hac Dinea teſtamentũ faciente: cum tabulas prenhendiſſet Oppianicus: qui gener eius fuiſſet: digito legata deleuit: & cum id

multis

multis locis feciſſet: poſt mortem eius, ne lituris coargui poſſet: teſtamentũ in alias tabulas tranſcriptum ſignis adulterinis obſignauit. multa prætereo conſulto: etenim uereor, ne hęc ipſa nimium multa eſſe uideantur: uos tamen cum ſimilē ſui fuiſſe in cęteris uitę ſuę partibus exiſtimare debetis. illum tabulas publicas Larini cenſorias corrupiſſe Decuriones uniuerſi iudicauerunt: cum illo iam nemo rationem, nemo rem ullam contrahebat: nemo illum ex tam multis cognatis, & affinibus tutorem unquam liberis ſuis ſcripſit. nemo illum aditu, nemo congreſſione, nemo ſermone, nemo conuiuio dignum iudicabat: omnes aſpernabantur: omnes abhorrebant: omnes ut aliquam immanem, ac pernicioſam beſtiam, peſtemq́ fugiebant. hunc tamen hominem tam audacem, tam nefarium, tam nocentem, nunquam accuſaſſet Habitus Iudices: ſi id prætermittere ſaluo capite ſuo potuiſſet. erat huic inimicus Oppianicus. erat: ſed tamen erat uitricus. crudelis, & huic infeſta mater: attamen mater. poſtremo nihil tam remotum ab accuſatione: quàm Cluentius & natura, & uoluntate, & inſtituta ratione uitæ. ſed cum eſſet hæc illi propoſita conditio: ut aut iuſte, pieq́ accuſaret: aut acerbe, indigneq́ moreretur: accuſare quoquo modo poſſet: quàm illo modo emori: maluit. atque ut hæc ita eſſe perſpicere poſſitis: exponam uobis Oppianici facinus manifeſto compertũ, atque deprehenſum: ex quo ſimul utrumq́, & huic accuſare, & illum condemnari neceſſe fuiſſe intelligetis. Martiales quidam Larini appellabantur miniſtri publici Martis, atq́ ei deo ueteribus inſtitutis, religionibusq́ Larinatium conſecrati. quorum cum ſatis magnus numerus eſſet: cumq́ item ut in Sicilia, permulti uenerei ſunt: ſic illi Larini in Martis familia numerarentur: repente Oppianicus eos omnes liberos eſſe, ciuesq́ Romanos cœpit defendere. grauiter id Decuriones Larinatium, cunctiq́ municipes tulerunt. itaque ab Habito petiuerunt: ut eam cauſam ſuſciperet: publiceq́ defenderet. Habitus cum ſe ab omni eiuſmodi negocio remouiſſet: tamen pro loco, pro antiquitate generis ſui, pro eo quòd ſe non ſolum ſuis commodis, ſed etiam ſuorum municipum, cæterorumq́ neceſſariorum natum eſſe arbitrabatur: tantæ uoluntati uniuerſorum Larinatium deeſſe noluit. ſuſcæpta cauſa, Romamq́ delata, magnæ quotidie contentiones inter Habitum, & Oppianicum ex utriuſque ſtudio defenſionis excitabantur. erat ipſe immani, acerbaq́ natura Oppianicus: incendebat eius amentiam infeſta, atque inimica filio mater Habiti. magni autem illi ſua intereſſe arbitrabantur: hunc à cauſa Martialium dimouere. ſuberat etiam alia cauſa maior: quæ Oppianici hominis auariſſimi, atque audaciſſimi mentem maxime commouebat. nam Habitus uſque ad illius iudicij tempus, nullum teſtamentum unquam fecerat: neque enim legare eiuſmodi matri, poterat in animum inducere: neque teſtamento nomen omnino prætermittere parentis. id cum Oppianicus ſciret (neque enim erat obſcurum) intelligebat Habito mortuo, bona eius omnia ad matrem eſſe uentura. quæ ab ſeſe poſtea, aucta pecunia maiore præmio, orbata filio minore periculo, necaretur. itaque his rebus incenſus: qua ratione Habitum ueneno tollere conatus ſit cognoſcite. C. & L. Fabritij fratres gemini fuerunt ex municipio Aletrinate, homines inter ſe, cum forma, tum moribus ſimiles, municipum autem ſuorum diſſimillimi: in quibus quantus ſplendor ſit, quàm prope ęquabilis,

quàm ferè omnium conſtans, & moderata ratio uitæ, nemo ueſtrum, ut mea fert opinio: ignorat. his Fabritijs ſemper uſus eſt Oppianicus familiariſſime. iam hoc ferè ſcitis omnes: quantam uim habeat ad coniungendas amicitias ſtudiorum, ac naturæ ſimilitudo. cum illi ita uiuerent: ut nullum quæſtum turpem eſſe arbitrarentur: cum omnis ab his fraus, omnes inſidiæ circunſcriptionesq́ adoleſcentium naſcerentur: cumq́ eſſent uitijs, atq; improbitate omnibus noti: ſtudioſe ut dixi, ad eorum ſe familiaritatem multis iam ante annis Oppianicus applicarat. itaque tum ſic ſtatuit: per C. Fabritium (nam L. erat mortuus) inſidias Habito comparare. erat illo tempore infirma ualetudine Habitus: utebatur autem medico ignobili, ſed ſpectato homine Cleophanto: cuius ſeruum Diogenem Fabritius ad uenenũ Habito dandum ſpe, & precio ſollicitare cœpit. ſeruus non incallidus, ſed ut ipſa res declarauit, frugi, atq; integer, ſermonẽ Fabritij non eſt aſpernatus: rem ad dominum detulit. Cleophantus autem cum Habito eſt locutus. Habitus autem ſtatim cum M. Bebrio Senatore familiariſſimo ſuo communicauit: qui qua fide, qua prudentia, qua dignitate fuerit: meminiſſe uos arbitror. ei placuit ut Diogenem Habitus emeret à Cleophanto, quo facilius, aut comprehenderetur res, eius indicio, aut falſa eſſe cognoſceretur. ne multis: Diogenes emitur: uenenum diebus paucis, multi uiri boni cum ex occulto interueniſſent, pecuniaq́ obſignata, quæ ad eam rem dabatur: in manibus Scamandri liberti Fabritiorum deprehenditur. prò dij immortales, Oppianicum quiſquam his rebus cognitis: circunuentum dicit eſſe? quis unquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudicium adductus eſt? quod ingenium? quæ facultas dicendi? quæ à quoquam excogitata defenſio huic uni crimini potuit obſiſtere? ſimul & illud, quis eſt, qui dubitet? quin hac re comperta, manifeſtoq́ deprehenſa: aut obeunda mors Cluentio: aut ſuſcipienda accuſatio fuerit? ſatis eſſe arbitror demonſtratũ Iudices: ijs criminibus accuſatum eſſe Oppianicũ, ut honeſte abſolui nullo modo potuerit. cognoſcite nunc ita reum citatum eſſe illum: ut re ſemel, atq; iterum prœiudicata, condemnatus in iudicium uenerit. nam Cluentius Iudices primũ nomen eius detulit: cuius in manibus uenenum deprehenderat: is erat libertus Fabritiorum Scamander. integrum conſiliũ: iudicij corrupti nulla ſuſpitio: ſimplex in iudicium cauſa: certa res: uerum crimen allatũ eſt. hic tum Fabritius is, de quo ante dixi: qui liberto damnato ſibi illud impendere periculũ uideret: quòd mihi cum Aletrinatibus uicinitatem, & cum pleriſq; eorum magnum uſum eſſe ſciebat: frequentes eos ad me domum adduxit. qui quamquam de homine, ſicut neceſſe erat, exiſtimabant: tamen quòd erat ex eodem municipio: ſuæ dignitatis eſſe arbitrabantur: eum, quibus rebus poſſent, defendere: idque à me ut facerem, & ut cauſam Scamandri ſuſciperem: petebant. in qua cauſa patroni omne periculum continebatur. ego qui neque illis talibus uiris, ac tam amantibus mei rem poſſem ullam negare: neque illud crimen tantum, ac tam manifeſtum eſſe arbitrarer: ſicut nec illi quidem ipſi, qui mihi tum illam cauſam commendabant: arbitrabantur: pollicitus ijs ſum, me omnia, quæ uellent, eſſe facturum. res agi cœpta eſt: citatus eſt Scamander reus: accuſabat P. Cannutius homo in primis ingeniſous, & in dicendo exercitatus: accuſabat autem ille quidem Scamandrum uerbis

tribus: uenenum eſſe deprehenſum. omnia tela totius accuſationis in Oppianicum conijciebantur: aperiebatur cauſa inſidiarum: Fabritiorum familiaritas commemorabatur: hominis uita, & audacia proferebatur: deniꝗ omnis accuſatio uarie, grauiterq́ tractata ad extremum manifeſta ueneni deprehenſione concluſa eſt. hic ego cum ad reſpondendũ ſurrexi: qua cura dij immortales, qua ſollicitudine animi, quo timore? ſemper equidem magno cum metu incipio dicere: quotieſcunꝗ dico, toties mihi uideor in iudiciũ uenire, non ingenij ſolum, ſed etiam uirtutis, atꝗ officij: ne aut id profiteri uidear, quod non poſſim implere: quod eſt impudentię: aut id non efficere, quod poſſim: quod eſt aut perfidiæ, aut negligentię. tum uero ita ſum perturbatus: ut omnia timerem: ſi nihil dixiſſem: ne infantiſſimus: ſi multa in eiuſmodi cauſa dixiſſem: ne impudentiſſimus exiſtimarer. collegi me aliquando, & ita conſtitui: fortiter eſſe agendum: illi ætati, qua tum eram, ſolere laudi dari: etiam ſi in minus firmis cauſis hominum periculis non defuiſſem. itaque feci: ſic pugnaui: ſic omni ratione contendi: ſic ad omnia confugi: quantũ ego aſſequi potui, remedia, ac perfugia cauſarum: ut hoc, quod timide dicam: conſecutus ſim: ne quis illi cauſæ patronũ defuiſſe arbitraretur. ſed ut quicquid ego apprehenderam, ſtatim accuſator extorquebat è manibus. ſi quæſieram an inimicitiæ Scamandro cum Habito? fatebatur nullas fuiſſe: ſed Oppianicum, cuius ille miniſter fuiſſet: huic inimiciſſimum fuiſſe, atꝗ eſſe, dicebat. ſin autem illud egeram: nullum ad Scamandrum morte Habiti uenturum emolumentum fuiſſe: concedebat: ſed ad uxorem Oppianici hominis in uxoribus necandis exercitati omnia bona Habiti uentura eſſe dicebat. cum illa defenſione uſus eſſem: quę in libertinorum cauſis honeſtiſſima ſemper exiſtimata eſt: Scamandrũ patrono eſſe probatum: fatebatur: ſed quærebat: cui probatus eſſet ipſe patronus? cũ ego pluribus uerbis in eo commoratus eſſem: Scamandro factas inſidias eſſe per Diogenem, conſtitutumq́ inter eos de alia re fuiſſe: ut medicamentum non uenenum Diogenes afferret: hoc cuiuis uſui uenire poſſe: quærebat, cur in eiuſmodi locum tam abditum, cur ſolus, cur cum obſignata pecunia ueniſſet? deniꝗ hoc loco cauſa teſtibus honeſtiſſimis hominibus premebatur. M. Bebrius de ſuo conſilio Diogenem emptum: ſe præſente Scamandrum cum ueneno, pecuniaq́ deprehenſum eſſe dicebat. P. Quintius Varus homo ſumma religione, & ſumma authoritate præditus, de inſidijs, quæ fierent Habito: & de ſollicitatione Diogenis recenti re ſecum Cleophantum locutum eſſe dicebat. atque in illo iudicio cum Scamandrum nos defendere uideremur: uerbo ille reus erat: re quidem uera, & periculo, & tota accuſatione, Oppianicus. neque id obſcure ferebat: nec diſſimulare ullo modo poterat: aderat frequens: aduocabat: omni ſtudio, gratiaq́ pugnabat: poſtremo id, quod maximo malo illi cauſæ fuit, hoc ipſo in loco, quaſi reus ipſe eſſet, ſedebat. oculi omnium iudicum non in Scamandrum, ſed in Oppianicum conijciebantur: timor eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertusq́ uultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpitioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebant. cum in conſilium iri oporteret: quæſiuit ab reo C. Iunius Quæſitor ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clam an palàm de ſe ſententiam ferri uellet? de Oppianici ſententia reſponſum eſt: quòd is Habiti familiarem Iunium eſſe dicebat, clam

uelle ferri. itum eſt in conſilium: omnibus ſententijs præter unam, quam ſuã Stalenus eſſe dicebat: Scamander prima actione condemnatus eſt. quis tum erat omnium? qui Scamandro condemnato non iudicium de Oppianico factum eſſe arbitraretur? quid eſt illa damnatione iudicatum: niſi uenenum id, quod Habito daretur: eſſe quæſitum? quæ porrò tenuiſſima ſuſpitio collata in Scamandrum eſt: aut conferri potuit: ut is ſua ſponte necare uoluiſſe Habitum putaretur? atque hoc tum iudicio facto, & Oppianico re, & exiſtimatione iam, lege & pronunciatione nondũ condemnato, tamen Habitus Oppianicum reum ſtatim non fecit. uoluit cognoſcere, utrum Iudices in eos ſolos eſſent ſeueri: quos uenenum habuiſſe ipſos comperiſſent: an etiam conſilia, conſcientiasq́ eiuſmodi facinorum ſupplicio dignas iudicarent. itaque C. Fabritium, quem propter familiaritatem Oppianici conſcium illi facinori fuiſſe arbitrabatur: reum ſtatim fecit: utq́ ei locus primus conſtitueretur: propter cauſæ coniunctionem impetrauit. hic tum Fabritius non modo ad me meos uicinos, & amicos Aletrinates non adduxit: ſed ipſe ijs neque defenſoribus uti poſtea, nec laudatoribus potuit. rem enim integram hominis non alieni, quamuis ſuſpitioſam defendere, humanitatis eſſe putamus: iudicatam labefactare conari, impudentiæ. itaq́ tum ille inopia & neceſſitate coactus, in cauſa eiuſmodi ad Cepaſios fratres confugit, homines induſtrios, atq́ eo animo, ut quæcunq́ dicendi poteſtas eſſet data, in honore atq́ in beneficio ponerent. iam hoc quoque propè iniquiſſime comparatum eſt: quod in morbis corporis, ut quiſq́ eſt difficillimus, ita medicus nobiliſſimus, atq́ optimus quæritur. in periculis capitis, ut quæq́ cauſa difficillima eſt: ita deterrimus, obſcuriſſimusq́ patronus adhibetur. niſi forte hæc cauſa eſt, quod medici nihil prẹter artificium, oratores etiam authoritatem prẹſtare debent. Citatur reus: agitur cauſa: paucis uerbis accuſat, ut de re iudicata Cannutius. incipit longo, & alte petito procœmio reſpondere maior Cepaſius. primo attente auditur eius oratio: erigebat animum iam demiſſum, & oppreſſum Oppianicus: gaudebat ipſe Fabritius: non intelligebat animos iudicum, nõ illius eloquentia, ſed defenſionis impudentia commoueri. poſteaquam de re cœpit dicere: ad ea, quẹ erant in cauſa, addebat etiam ipſe noua quẹdam uulnera. hoc quamquam ſedulo faciebat: tamen interdũ non defendere, ſed prẹuaricari accuſatori uidebatur. itaq́ cum callidiſſime ſe dicere putaret: & cum illa uerba grauiſſima ex intimo artificio deprompſiſſet: reſpicite Iudices hominum fortunas: reſpicite dubios, uariosq́ caſus: reſpicite C. Fabritij ſenectutem: cum hoc reſpicite ornandæ orationis cauſa ſæpe dixiſſet: reſpexit ipſe: at C. Fabritius à ſubſellijs demiſſo capite diſceſſerat. hic Iudices ridere: ſtomachari: atque acerbè ferre: patronus cauſam ſibi eripi: & ſe cætera de illo loco, reſpicite Iudices non poſſe dicere: nec quicquam propius eſt factum: quàm ut illum perſequeretur: & collo obtorto ad ſubſellia reduceret: ut reliqua poſſet perorare. iam tum Fabritius primum ſuo iudicio, quod eſt grauiſſimum: deinde legis ui, & ſententijs iudicum eſt condemnatus. quid eſt quod iam de Oppianici cauſa plura dicamus? apud eoſdem Iudices reus eſt factus: cum is duobus præiudicijs iam damnatus eſſet: ab ijſdem autem iudicibus, qui Fabritiorum damnatione de Oppianico iudicarant: locus ei primus eſt conſtitutus: accuſatus eſt crimini-

bus grauiſſimis:ijs quæ à me breuiter dicta ſunt:& pręterea multis,quę ego omnia nunc omitto. accuſatus eſt apud eos,qui,& Scamandrum miniſtrum Oppianici,& Fabritium conſcium maleficij condemnarant.utrum per deos immortales magis eſt mirandum:quòd is condemnatus eſt?an quòd omnino reſpondere auſus eſt? quid enim illi Iudices facere potuerunt?qui ſi innocentes Fabritios condemnaſſent:tamen in Oppianico ſibi conſtare,& ſuperioribus conſentire iudicijs debuerunt. an uero illi ſua per ſe ipſi iudicia reſcinderent?cum cæteri ſoleant in iudicando ne ab aliorũ iudicijs diſcrepent, prouidere.& illi qui Fabritij libertum,quia miniſter in maleficio fuerat:patronum,quia conſcius, condemnaſſent: ipſum principem atque architectum ſceleris abſoluerent?& qui cæteros nullo pręiudicio facto,tamen ex ipſa cauſa condemnaſſent: hunc,quem bis condemnatum iam acceperant: liberarent?tum uero illa iudicia Senatoria, non falſa inuidia, ſed uera, atque inſigni turpitudine notata,atq; operta dedecore & infamia, defenſioni locum nullum reliquiſſent.quid enim tandem illi Iudices reſponderent?ſi quis ab ijs quæreret:condemnaſtis Scamandrum:quo crimine?nempe quòd Habitum per ſeruum medici ueneno necare uoluiſſet.quid Habiti morte Scamander conſequebatur?nihil.ſed adminiſter erat Oppianici.condemnaſtis C.Fabritium.quid ita?quia cum ipſe familiariſſime Oppianico uſus, libertus autem eius in maleficio deprehenſus eſſet:illum expertem eius conſilij fuiſſe nõ probabatur.ſi igitur ipſum Oppianicum bis ſuis iudicijs condemnatum abſoluiſſent: quis tantam turpitudinem iudiciorum? quis tantam inconſtantiam rerum iudicatarum? quis tantam libidinem iudicum ferre potuiſſet? quòd ſi hoc uidetis: quod iam hac omni oratione patefactum eſt:illo iudicio reũ condemnari,preſertim ab ijſdem iudicibus,qui duo pręiudicia feciſſent: neceſſe fuiſſe:ſimul illud uideatis neceſſe eſt: nullam accuſatori cauſam eſſe potuiſſe:cur iudicium uellet corrumpere.quæro enim abs te Tite Acti relictis iam cæteris argumentis omnibus:num Fabritios quoq; innocentes condemnatos exiſtimes?num etiam illa iudicia pecunia corrupta eſſe dicas? quibus iudicijs alter à Staleno ſolo abſolutus eſt:alter etiam ipſe ſe condemnauit?age ſi nocentes:cuius maleficij?nunquid præter uenenum quæſitũ, quo Habitus necaretur, obiectũ eſt?nunquid aliud in illis iudicijs uerſatum eſt? præter haſce inſidias Habito ab Oppianico per Fabritios factas?nihil,nihil inquam aliud Iudices reperietis.extat memoria:ſunt tabulæ publicæ:redargue me,ſi mentior:teſtium dicta recita: doce in illorum iudicijs quid præter hoc uenenum Oppianici, non modo in criminis, ſed in maledicti loco ſit obiectum.multa dici poſſunt:quare ita neceſſe fuerit iudicari. ſed ego occurram expectationi ueſtræ Iudices. nam etſi à uobis ſic audior: ut nunquam benignius, neque attentius quenquam auditum putem: tamen uocat me aliò iamdudum tacita ueſtra expectatio:quæ mihi obloqui uidetur. quid ergo? negas ne illud iudicium eſſe corruptum? non nego. ſed ab hoc corruptum non eſſe, confirmo. à quo igitur eſt corruptum? opinor, primum ſi incertum fuiſſet, quiſnam exitus illius iudicij futurus eſſet: ueriſimilius tamen eſſet, cum potius corrupiſſe, qui metuiſſet ne ipſe condemnaretur: quàm illum, qui ueritus eſſet, ne alter abſolueretur: deinde cum eſſet nemini dubium quod iudicari neceſſe eſſet: cum certe potius qui

ſibi aliqua ratione diffideret: quàm eum qui omni ratione confideret. poſtre mo certe potius illum, qui bis apud eos Iudices offendiſſet: quàm eum, qui bis cauſam ijs probauiſſet. unum quidem certe nemo erit tam iniquus Cluen tio, qui mihi non concedat: ſi conſtet corruptum illud eſſe iudicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico eſſe corruptum. ſi doceo non ab Habito: uinco ab Oppianico. ſi oſtendo ab Oppianico: purgo Habitũ. quare etſi ſatis docui, rationem nullam huic corrumpendi fuiſſe: ex quo intelligitur ab Oppiani co eſſe corruptum: tamen de illo ipſo ſeparatim cognoſcite. atq; ego illa non argumentabor: quę ſunt grauia uehementer: eum corrupiſſe, qui in periculo fuerit: eum, qui metuerit: eum, qui ſpem ſalutis in alia ratione non habuerit: eum, qui ſemper ſingulari fuerit audacia. multa ſunt eiuſmodi. uerum cum ha beam rem non dubiam, ſed apertam, atque manifeſtam: enumeratio ſingu lorum argumentorum non eſt neceſſaria. dico C. Aelio Staleno iudici pecu niam grandem Statium Albium ad corrumpendum iudicium dediſſe. nun quis negat? te appello Oppianice, te T. Acti. quorum alter eloquentia da mnationem illam, alter tacita pietate deplorat. audete negare ab Oppianico, Staleno iudici pecuniam datam: negate, negate inquam in eo loco. quid reti cetis? at negare nõ poteſtis, quod repetiſtis: quod confeſſi eſtis: quod abſtuli ſtis. quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij facitis? cũ ab iſta par te, iudici pecuniam ante iudicium datam, poſt iudicium ereptam eſſe fateami ni? quonam igitur hæc modo geſta ſunt? repetam paulo altius Iudices: & omnia, quæ in diuturna obſcuritate latuerunt, ſic aperiam: ut ea cernere oculis uideamini. uos quæſo ut adhuc me attente audiſtis: item, quæ reliqua ſunt: audiatis: profecto nihil à me dicetur: quod non dignum hoc conuentu, & ſilentio, dignum ueſtris ſtudijs atq; auribus eſſe uideatur. Nam ut pri mum Oppianicus, ex eo, quòd Scamander reus erat factus: quid ſibi impen deret: cœpit ſuſpicari: ſtatim ſe ad hominis egentis, audacis, in iudicijs cor rumpendis exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaritatem applica uit. ac primum Scamandro reo, tantum donis datis, muneribusq; perfecerat: ut eo authore uteretur cupidiore, quàm fides iudicis poſtulabat. poſt autem cum eſſet Scamander unius Staleni ſententia abſolutus: patronus autem Sca mandri ne ſua quidẽ ſententia liberatus: acrioribus ſaluti ſuæ remedijs ſub ueniendum putauit. tum à Staleno, ſicut ab homine ad excogitandum acutiſ ſimo, ad audendum impudentiſſimo, ad efficiendum acerrimo (hæc enim il le, & aliqua ex parte habebat: & maiore ex parte ſe habere ſimulabat) auxi lium capiti, & fortunis ſuis petere cœpit. iam hoc non ignoratis Iudices: ut etiam beſtiæ fame dominante plerunq; ad eum locum, ubi paſtæ aliquando ſint, reuertantur. Stalenus ille biennio ante, cum cauſam bonorum Safinij Atellę recæpiſſet: ſexcentis millibus nummum ſe iudicium corruptur ũ eſſe dixerat. quæ cum accępiſſet à pupillo: ſuppreſſit: iudicioq; facto, nec Safi nio, nec bonorum emptoribus reddidit. quam cum pecuniam profudiſſet: & ſibi nihil non modo ad cupiditates ſuas, ſed ne ad neceſſitatem quidem reliquiſſet: ſtatuit ad eaſdem ſibi prędas, ac ſuppreſſiones iudiciales reuerten dum. itaque cum Oppianicum iam perditum, & duobus iugulatum præiudi cijs uideret: promiſſis eum ſuis excitauit abiectum: & ſimul ſaluti deſperare uetuit. Oppianicus orare hominem cœpit: ut ſibi rationem oſtenderet iu

dicij

dicij corrumpendi. ille autem (quemadmodum ex ipſo Oppianico poſtea eſt auditum) negauit quenquam eſſe in ciuitate præter ſe: qui id efficere poſſit. ſed primo grauari cœpit: quod ędilitatem ſe petere cum hominibus nobiliſſimis, & inuidiam, atq; offenſionem timere dicebat. poſt exoratus, initio permagnam pecuniam popoſcit. deinde ad id peruenit: quod confici potuit: & ſeſtertia ſexcenta quadraginta millia deferri ad ſe domum iuſſit. quę pecunia ſimulatq; ad eũ delata eſt: homo impuriſſimus ſtatim cœpit in eiuſmodi mente, & cogitatione uerſari. nihil eſſe ſuis rationibus utilius: quàm Oppianicum condemnari. illo abſoluto, pecuniam illam aut iudicibus diſpertiendam, aut ipſi eſſe reddendam. damnato, repetiturum eſſe neminem. itaq; rem excogitat ſingularem. atque hæc Iudices, quæ uere dicuntur à nobis, facilius credetis: ſi cum animis ueſtris longo interuallo recordari C. Staleni uitam, & naturã uolueritis. nam perinde ut opinio eſt de cuiuſq; moribus: ita quid ab eo factum, & non factum ſit, exiſtimari poteſt. cum eſſet egens, ſumptuoſus, audax, callidus, perfidioſus, & cum domi ſuę miſerrimus, & inaniſſimus, tantum nummorum poſitum uideret: ad omnem maliciam & fraudem uerſare mentem ſuam hæc ſecum cogitans cœpit. dem ne iudicibus? mihi igitur ipſi præter periculum, & infamiam quid quæratur? nihil excogitem, quamobrem Oppianico damnari neceſſe ſit? qui tandem? nihil enim eſt quod fieri non poſſit. ſi quis eum forte caſus ex periculo eripuerit: nonne reddendum eſt? præcipitantem igitur impellamus inquit: & perditum proſternamus. capit hoc conſilium: ut pecuniam quibuſdam iudicibus leuiſſimis polliceatur: deinde eam poſtea ſupprimat: ut quoniam graues homines ſua ſponte ſeuere iudicaturos putabat: hos, qui leuiores erant: deſtitutione iratos Oppianico redderet. itaque ut erat ſemper præpoſterus, atque peruerſus, initium facit à Bulbo: & eum quod iam diu nihil quęſierat, triſtem atque oſcitantem leuiter impellit. quid tu inquit? ecquid me adiuuas Bulbe? ne gratis Reipub. ſeruiamus? ille uero, ſimul atq; hoc audiuit, ne gratis: quo uoles inquit ſequar: ſed quid affers? tum ei quadraginta millia, ſi eſſet abſolutus Oppianicus pollicetur: & eum ut cæteros appellet, quibuſcum loqui conſueſſet, rogat: atque etiam ipſe conditor totius negocij Guttam aſpergit huic Bulbo. itaque minime amarus is uiſus eſt: qui aliquid ex eius ſermone ſpeculæ deguſtarat. unus & alter dies interceſſerat: cum res parum certa uidebatur: ſequeſter & confirmator pecuniæ deſiderabatur. tum appellat hilari uultu hominẽ Bulbus, ut blandiſſime poteſt: quid tu inquit Pacete? (hoc enim ſibi Stalenus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat: ne ſi ſe Ligurem feciſſet: nationis magis ſuæ, quàm generis uti cognomine uideretur) qua de re mecum locutus es: quærunt à me ubi ſit pecunia. hic ille plancus improbiſſimus quæſtu iudiciario paſtus, qui illi pecunię, quam condiderat, ſpe iam atque animo incubaret: contrahit frontem (recordamini faciem, atque illos eius fictos ſimulatosq; uultus) quæritur ſe ab Oppianico deſtitutum: & qui eſſet totus ex fraude, & mendacio factus: quiq; ea uicia, quæ ab natura habebat, etiam ſtudio, atque artificio quodam malitiæ condiuiſſet: pulchre aſſeuerat ſe ab Oppianico deſtitutum: atque hoc addit teſtimonij: ſua illum ſententia, quàm palàm omnes laturi eſſent, condemnatum iri. manarat ſermo in conſilio, pecuniæ quandam mentionem inter Iudices eſſe uerſatã: res neq; tam fuerat oc

culta: quàm erat occultanda: neque tam erat aperta: quàm Reipub. cauſa aperienda. in ea obſcuritate, ac dubitatione omnium, Cannutio perito homini, qui quodam odore ſuſpitionis Stalenum corruptum eſſe ſenſiſſet: neq; dum rem perfectam arbitraretur: placuit repente iudices pronunciare. dixerunt ſe id uelle. hic tum Oppianicus non magnopere pertimuit. rem à Staleno perfectam eſſe arbitrabatur. in conſilium erant ituri Iudices triginta & duo: ſententijs decem & ſex abſolutio confici poterat: HS quadraginta millia nummum in ſingulos Iudices diſtributa cum numerum ſententiarum conficere debebant: ut ad cumulum, ſpe maiorum præmiorum ipſius Staleni ſententiæ ſeptimadecima accederet. atque etiam caſu tum, quòd illud repente erat factum, Stalenus ipſe non aderat: cauſam neſcio quam apud Iudicem defendebat. facile hoc Habitus patiebatur: facile Cannutius. at non Oppianicus, neque patronus eius L. Quintius. qui cum eſſet eo tempore Tribunus plebis: conuicium C. Iunio Iudici quęſtionis maximum fecit: ut ne ſine Staleno in conſilium iretur: cumq; id ei per uiatores conſulto negligentius agi uideretur: ipſe à publico iudicio ad priuatum Staleni iudicium profectus eſt: & illud pro poteſtate dimitti iuſſit: Stalenum ipſe ad ſubſellia adduxit. conſurgitur in conſiliũ: cum ſententias Oppianicus, quæ tum erat poteſtas: palàm ferri uelle dixiſſet: ut Stalenus ſcire poſſet, quid cuiq; deberetur. uaria iudicũ genera, nummarij pauci, ſed omnes irati. ut enim qui accipere in campo conſuerunt: ijs candidatis, quorum nummos ſuppreſſos eſſe putant, inimiciſſimi ſolent eſſe: ſic eiuſmodi Iudices infeſti tum reo uenerant. cæteri nocentiſſimum eſſe arbitrabantur: ſed ſpectabant ſententias eorum: quos corruptos putabant: ut ex his conſtituerent: à quo iudicium corruptum uideretur. ecce tibi eiuſmodi ſortitio: ut in primis Bulbo & Staleno & Guttę eſſet iudicandum. ſumma omnium expectatio: quidnam ſententiæ ferrent leues, ac nummarij Iudices, atq; illi omnes ſine ulla dubitatione condemnant. hic tum iniectus eſt hominibus ſcrupulus, & quædam dubitatio, quidnam eſſet actum. deinde homines ſapientes ex uetere illa diſciplina iudiciorum, qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent: neque eum de quo eſſet orta ſuſpitio, pecunia oppugnatum, re illa incognita primo condemnare uellent: non liquere dixerunt. nonnulli autem ſeueri homines, hoc ſtatuerunt: quo quiſq; animo quid faceret, ſpectari oportere: etſi alij pecunia accæpta uerum iudicabant: tamen nihilo minus ſe ſuperioribus ſuis iudicijs conſtare putabant oportere. itaque damnarunt. quinq; omnino fuerunt: qui illum ueſtrum innocentem Oppianicũ ſiue imprudentia, ſiue miſericordia, ſiue aliqua ſuſpitione, ſiue ambitione adducti abſoluerent. condemnato Oppianico, ſtatim L. Quintius homo maxime popularis, qui omneis rumorum & concionum uentos colligere conſueſſet: oblatam ſibi facultatem putauit: ut ex inuidia ſenatoria poſſet creſcere: quòd eius ordinis iudicia minus iam probari populo arbitrabatur. habetur una, atque altera concio uehemens, & grauis: accæpiſſe pecuniam Iudices, ut innocentem reum condemnarent: Tribunus plebis clamitabat: agi fortunas omnium dicebat: nulla eſſe iudicia, qui pecunioſum inimicum haberet: incolumen eſſe neminem poſſe. homines totius ignari negocij, qui Oppianicum nunquam uidiſſent: uirum optimum & hominem pudentiſſimum pecunia oppreſſum arbitrarentur: incenſi ſuſpitione rem in

medium

medium uocare cœperunt:& cauſam illam totã depoſcere.atq; illo ipſo tempore in ædes T. Annij hominis honeſtiſſimi, neceſſarij, & amici mei noctu Stalenus accerſitus ab Oppianico uenit.iam cętera nota ſunt omnibus:ut cũ illo Oppianicus egerit de pecunia:ut ille ſe redditurũ eſſe dixerit: ut eorum ſermonem omnem audierint uiri boni: qui tum conſulto prope in occulto ſtetiſſent:ut res patefacta atque in forum prolata,& pecunia omnis à Staleno extorta,atque erepta ſit.huius Staleni perſona populo iam nota,atq; perſpecta, ab nulla turpi ſuſpitione abhorrebat:ſuppreſſam eſſe ab eo pecuniã, quam pro reo pronunciaſſet:qui erant in concione non intelligebant:neque enim docebantur:uerſatam eſſe in iudicio mentionem pecuniæ ſentiebant: innocentem reum condemnatum eſſe audiebant: Staleni ſententia condemnatum uidebant:non gratis id ab eo factum eſſe,quòd hominem norant, iudicabant:ſimilis in Bulbo,in Gutta,in alijs nonnullis ſuſpitio conſiſtebat. itaque confiteor(licet enim iam impune hoc preſertim in loco confiteri) quòd Oppianici non modo uita, ſed etiam nomen ante illud tempus populo ignotum fuiſſet:indigniſſimum porrò uideretur circunuentum eſſe innocentẽ pecunia:hanc deinde ſuſpitionem augeret Staleni improbitas,& nonnullorum eius ſimilium iudicum turpitudo:cauſam autem ageret L. Quintius homo cum ſumma poteſtate præditus, tum ad inflammandos animos multitudinis accommodatus:ſummam illi iudicio inuidiã, infamiamq; eſſe conflatam. atque in hanc flammam recentem C. Iunium, qui illi quæſtioni præfuerat,iniectum eſſe memini:& illum hominem Ædilitium,iam Prætorem opinionibus hominum conſtitutum,non diſcæptatione dicendi,ſed clamore hominum de foro,atque adeo de ciuitate eſſe ſublatum.neque me pœnitet hoc potius tempore, quàm illo cauſam A. Cluentij defendere. cauſa enim manet eadem:quæ mutari nullo modo poteſt:temporis iniquitas,atq; inuidia receſſit.ut quod in tempore mali fuit,nihil obſit:quod in cauſa boni fuit,proſit.itaq; nunc quemadmodum audiar,ſentio, non modo ab ijs quorum iudicium,atque poteſtas eſt:ſed etiam ab illis, quorum tantum eſt exiſtimatio.at tum ſi dicerem:non audirer:non quòd alia res eſſet: immo eadẽ: ſed tempus aliud,id adeo ſic cognoſcite. quis tum auderet dicere nocentem condemnatum eſſe Oppianicum? quis nunc audet negare? quis tum poſſet arguere ab Oppianico tentatum eſſe iudicium pecunia? quis id hoc tempore inficiari poteſt? cui tum liceret docere Oppianicum reum factum eſſe? tum denique,cum duobus proximis præiudicijs condemnatus eſſet? quis eſt,qui id hoc tempore infirmare conetur? quare inuidia remota, quam dies mitigauit:oratio mea deprecata eſt:ueſtra fides,atque æquitas à ueritatis diſcæptatione reiecit:quid eſt præterea quod in cauſa relinquatur? uerſatam eſſe in iudicio pecuniam conſtat:ea quæritur unde profecta ſit: ab accuſatore, an ab reo? accuſator dicit hæc:primum,grauiſſimis criminibus accuſabam: ut nihil opus eſſet pecunia.deinde,condemnatum adducebam: ut ne eripi quidẽ pecunia poſſet.poſtremo, etiam ſi abſolutus eſſet:mearum tamen omnium fortunarum ſtatus incolumis maneret.quid contra reus? primum ipſam multitudinem,& atrocitatem criminũ pertimiſcebam.deinde Fabritijs propter conſcientiam mei ſceleris condemnatis,me eſſe condemnatum, ſentiebam. poſtremo,in eum caſum ueneram:ut omnis mearum fortunarũ ſtatus unius

iudicij periculo contineretur.age, quoniam corrumpendi iudicij cauſas ille multas,& graueis habuit: hic nullam: profectio ipſius pecuniæ requiratur. confecit tabulas diligentiſſime Cluentius. hæc autem res habet hoc certe:ut nihil poſſit neque additum,neque detractum de re familiari latere.anni ſunt octo:cum iſta cauſa in iſta meditatione uerſatur:cum omnia, quæ nunc ad eam rem pertinent:& ex huius, & ex aliorum tabulis agitatis:tractatis: inquiritis:cum interea Cluentianæ pecuniæ ueſtigium nullum inuenitis. quid? Albiana pecunia ueſtigijs ne uobis odoranda eſt? an ad ipſum cubile uobis ducibus uenire poſſumus? tenentur uno in loco HS ſexcenta quadraginta millia nummum:tenentur apud hominem audaciſſimum:tenentur apud iudicem:quid uultis amplius? at enim Stalenus non fuit ab Oppianico ſed à Cluentio ad iudicium corrumpendum conſtitutus.cur eum, cum in conſiliū iretur:Cluentius,& Cannutius abeſſe patiebantur? cum in conſilium mittebant:Stalenum iudicem,cui pecuniam dederant,non requirebant? Oppianicus quærebat? Quintius flagitabat? ſine Staleno ne in conſilium iretur, Tribunitia poteſtate perfectum eſt? at condemnauit. hanc enim damnationem dederat obſidem Bulbo,& cæteris:ut deſtitutus ab Oppianico uideretur.quare ſi iſtinc cauſa corrumpendi iudicij,iſtinc pecunia,iſtinc Stalenus, iſtinc denique omnis fraus,& audacia eſt:hinc pudor,honeſta uita, & nulla ſuſpitio pecuniæ,nulla corrumpendi iudicij cauſa:patiamini ueritate patefacta,atque omni errore ſublato,eò tranſire illius turpitudinis infamiam: ubi cætera maleficia conſiſtant: ab eo inuidiam diſcedere aliquando: ad quem nunquam acceſſiſſe culpam uidetis.at enim pecuniam Staleno dedit Oppianicus,non ad corrumpendum iudicium, ſed ad conciliationem gratiæ. te ne hoc Acti dicere,tali prudentia,etiam uſu,atque exercitatione præditum? Sapientiſſimum eſſe dicunt eum:cui quod opus ſit,ipſi ueniat in mentem. proxime accedere illum:qui alterius bene inuentis obtemperet.in ſtultitia contra eſt.minus enim ſtultus eſt is:cui nihil in mentem uenit: quàm ille: qui quod ſtulte alteri uenit in mentem: comprobat. iſtam conciliationem gratiæ Stalenus tum recenti re,cum faucibus premeretur:excogitauit:ſiue ut homines tum loquebantur,à P.Cethego admonitus, iſtã dedit conciliationis, & gratiæ fabulam.nam fuiſſe hunc hominum ſermonem recordari poteſtis: Cethegum,quòd hominem occidiſſet:& quòd eius improbitatem uerſari in Repub.nollet:& quod uideret eum:qui ſe ab reo pecuniam,cum iudex eſſet: clam,atque extra ordinem accæpiſſe confeſſus eſſet: ſaluum eſſe non poſſe: minus ei fidele conſilium dediſſe.in hoc ſi improbus Cethegus fuit: uidetur mihi aduerſarium remouere uoluiſſe.uerum inerat eiuſmodi cauſa:ut Stalenus nummos ſe accępiſſe negare non poſſet: nihil autem erat periculoſius, nec turpius,quàm ad quam rem accæpiſſet confiteri:non eſt conſiliū Cethegi reprehendendum. uerum alia cauſa tum Staleni fuit: alia nunc Acti tua eſt.ille cū re premeretur:quodcunq; diceret,honeſtius diceret:quàm ſi quod erat factum,fateretur.te uero illud idem,quod tum exploſum,& eiectum eſt, nunc retuliſſe demiror.qui enim poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius? qui cum matre habebat ſimultates:hęrebat in tabulis publicis reus,& accuſator:condemnati erant Fabritij:nec elabi alio accuſatore poterat Albius:nec ſine ignominia calumniæ relinquere accuſationem Cluentius.

tius.an ut prævaricaretur? iam id quoque ad corrumpendum iudicium perti net.ſed quid opus erat ad eã rem iudice ſequeſtre? & omnino, quamobrem tota iſta res per Stalenum potius,hominem ab utroq; alieniſſimũ,ſordidiſſimum,turpiſſimum,quàm per bonum aliquẽ uirum ageretur,& amicum,neceſſariumq; communẽ? ſed quid ego hęc pluribus,quaſi de re obſcura diſputo? cum ipſa pecunia,quę Staleno data eſt:numero,ac ſumma ſua non modo quanta fuerit:ſed etiam ad quam rem data fuerit,oſtendat.ſexdecim dico Iudices,ut Oppianicus abſolueretur,corrumpendos fuiſſe:ad Stalenũ Sexcenta & quadraginta millia nummũ eſſe delata.ſi ut tu dicis gratiæ conciliandæ cauſa:quadraginta iſtorum acceſſio millium quid ualet?ſi ut nos dicimus,ut DCXL millia nummũ ſexdecim iudicibus darentur:non Archimedes melius potuit deſcribere. At enim iudicia facta permulta ſunt,à Cluentio Iudicium eſſe corruptũ.immo uero ante hoc tempus omnino iſta ipſa res ſuo nomine in iudicium nunquam eſt uocata:ita multum agitata:ita diu iactata iſta res eſt:ut hodierno die primũ cauſa illa defenſa ſit:hodierno die primũ ueritas uocem contra inuidiam his iudicibus freta miſerit.ueruntamen multa iſta iudicia quæ ſunt? ego enim me ad omnia confirmaui:& ſic paraui:ut docerẽ quæ facta poſtea iudicia de illo iudicio dicerentur:partim ruinę ſimiliora,aut tempeſtati,quàm iudicio,& diſcęptationi fuiſſe:partim nihil contra Habitum ualere:partim etiam pro hoc eſſe:partim eſſe eiuſmodi:ut neq; appellata unquã iudicia ſint:neq; exiſtimata.hic ego magis ut conſuetudinẽ ſeruem:quàm quòd uos non ueſtra hoc ſponte faciatis:petam à uobis,ut me dum de his ſingulis diſputo iudicijs,attente audiatis. condemnatus eſt C. Iunius,qui ei quęſtioni pręfuerat.adde etiam illud ſi placet:tum eſt condemnatus:cum eſſet iudex quęſtionis.non modo cauſę,ſed ne legi quidẽ quicquam per Tribunum pl. laxamenti datum eſt.quo tempore illum à quæſtione ad nullũ aliud Reip.munus abduci licebat:eo tempore ad quæſtionẽ ipſe abreptus eſt.at quam quæſtionẽ? uultus enim ueſtri Iudices me inuitant:ut quæ reticenda putaram,libeat iam libere dicere.quid? illa tandem quæſtio,aut diſcęptatio,aut iudicium fuit? putato fuiſſe.dicat qui uult hodie de illo populo concitato: cui tum mos geſtus eſt: qua de re Iunius cauſam dixerit. quencunq; rogaris,hoc reſpondebit.quod pecuniam accęperit:quod innocentẽ circunuenerit.eſt hæc opinio.at ſi ita eſſet:hac lege accuſatum eſſe oportuit: qua accuſatur Habitus. at ipſe ea lege quærebat. paucos dies expectaſſet Quintius.at neque priuatus accuſare,nec ſedata iam inuidia uolebat. uidetis igitur non in cauſa, ſed in tempore, ac poteſtate ſpem omnem accuſatoris fuiſſe.multam petiuit.qua lege? quòd in legem non iuraſſet:quæ res nemini unquam fraudi fuit:& quod C. Verres Prætor urbanus homo ſanctus, & diligens ſubſortitionẽ eius in eo codice non haberet:qui tum interlitus proferebatur.his de cauſis C. Iunius condemnatus eſt Iudices,leuiſſimis,& infirmiſſimis:quas omnino in iudicium afferri non oportuit.itaq; oppreſſus eſt non cauſa,ſed tempore.hoc uos Cluentio iudiciũ putatis obeſſe oportere? quam ob cauſam? ſi ex lege ſubſortitus non erat Iunius: aut ſi in legem aliquando non iurauerat:iccirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? non inquit.ſed ille idcirco his legibus condemnatus eſt:quòd contra aliam legem commiſerat.qui hoc confitentur, poſſunt illud idem iudicium

non fuiſſe defendere. ergo iccirco inquit infeſtus tum Prætor Iunio fuit: quòd illud iudicium corruptum per eum putabatur. num igitur hoc tempore cauſa mutata eſt? num alia res, alia ratio illius iudicij, alia natura totius negocij nunc eſt, ac tum fuit? non opinor, ex ijs rebus quæ geſtæ ſunt, rem ullam potuiſſe mutari. quid ergo eſt cauſæ? quòd nunc noſtra defenſio audiatur tanto ſilentio? tunc Iunio defendendi ſui poteſtas erepta ſit? quia tum in cauſa nihil erat præter inuidiam, errorem, ſuſpitionem, conciones quotidianas ſeditioſe, ac populariter concitatas. accuſabat Tribunus plebis: idem in concionibus: idem ad ſubſellia: ad iudicium non modo de concione, ſed etiã cum ipſa concione ueniebat. gradus illi Aurelij tum noui, quaſi pro theatro illi iudicio ædificati uidebantur: quos ubi accuſator concitatis hominibus complerat, non modo dicendi ab reo: ſed ne ſurgendi quidem poteſtas erat. nuper apud C. Orchinium Collegam meum, locus ab iudicibus Fauſto Syllæ de pecunijs reſiduis non eſt conſtitutus: non quo illi, aut exlegem eſſe Syllam, aut cauſam pecuniæ publicę contemptam, atque abiectam putarent: ſed quòd accuſante Tribuno plebis conditione æqua diſcæptari poſſe non putauerunt. quid? conferam Syllam ne cum Iunio? an hunc Tribunum pl. cum Quintio? an uero tempus cum tempore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinibus, neceſſarijs, clientibus plurimis. hæc autem apud Iunium parua, & infirma, & ipſius labore quæſita, atque collecta. hic Tribunus plebis modeſtus, prudens, non modo non ſeditioſus, ſed etiam ſeditioſis aduerſarius. ille autẽ acerbus, criminoſus, popularis homo, ac turbulentus. tempus hoc tranquillum, ac pacatum. illud omnibus inuidiæ tempeſtatibus concitatum. quæ cum ita eſſent: in Fauſto tamen illi Iudices ſtatuerunt, iniqua conditione reum cauſam dicere: cum aduerſario eius ad ius accuſationis ſumma uis poteſtatis accederet. quam quidem rationem uos Iudices diligenter pro ueſtra ſapientia, & humanitate cogitare, & penitus perſpicere debetis: quid mali, quantum periculi unicuiq; noſtrum inferre poſſit uis Tribunitia, conflata preſertim inuidia, & concionibus ſeditioſe concitatis. optimis hercle temporibus, tum cum homines ſe non iactatione populari, ſed dignitate, atq; innocentia tuebantur: tamen nec C. Popilius, nec Q. Metellus clariſſimi, atque ampliſſimi uiri uim Tribunitiam ſuſtinere potuerunt. ne dum his temporibus, his moribus, his magiſtratibus, ſine ueſtra ſapientia, ac iudiciorum remedijs ſalui eſſe poſſimus. non fuit igitur illud iudicium iudicij ſimile Iudices: non fuit: in quo non modus eſt habitus: non mos conſuetudoq; ſeruata: non cauſa defenſa. uis illa fuit, & ut ſæpe iam dixi, ruina quædam, atque tempeſtas, & quiduis potius, quàm iudicium, aut diſcæptatio, aut quæſtio. quòd ſi quis eſt: qui illud iudicium fuiſſe arbitretur: & qui his rebus iudicatis ſtandum putet: is tamen hanc cauſam ab illa debet ſeiungere. ab illo enim, ſiue quòd in legem non iuraſſet: ſiue quòd ex lege ſubſortitus iudicem non eſſet: multa petita eſſe dicitur. Cluentij autem ratio cum illis legibus, quibus ab Iunio multa petita eſt: nulla poteſt ex parte eſſe coniuncta. At etiam Bulbus eſt condemnatus. adde, maieſtatis: ut intelligas hoc iudicium cum illo non eſſe coniunctum. at eſt hoc illi crimen obiectum. fateor. ſed etiam legionem eſſe ab eo ſollicitatam in Illyrico, C. Coſconij literis, & multorum teſtimonijs planum factũ eſt. quod crimen erat proprium illius quæſtionis: & quæ

res

res lege maieſtatis tenebatur. at hoc obfuit ei maxime. iam iſtà diuinatio eſt: qua ſi uti licet: uide ne mea coniectura multo ſit uerior. ego enim ſic arbitror. Bulbum, quòd homo nequam, turpis, improbus, multis flagitijs contaminatus in iudicium ſit adductus: iccirco facilius eſſe condemnatum. tu mihi ex tota cauſa Bulbi: quod tibi commodum eſt: eligis: ut id eſſe ſecutos Iudices dicas. quapropter hoc Bulbi iudicium non plus obeſſe huic cauſæ debet, quàm illa, quæ commemorata ſunt ab accuſatore, duo iudicia, P. Popilij & T. Guttæ, qui cauſam de ambitu dixerunt: qui accuſati ſunt ab ijs, qui erant ipſi ambitus condemnati: quos ego non iccirco eſſe arbitror in integrum reſtitutos: quòd planũ fecerint: illos ob rem iudicandam pecuniam accępiſſe: ſed quòd Iudicibus probarint: quòd in eodem genere, in quo ipſi offendiſſent, alios reprehendiſſent: ſe ad præmia legis uenire oportere. quapropter neminem dubitare exiſtimo: quin illa damnatio ambitus nulla ex parte cum cauſa Cluentij, ueſtroq́ iudicio coniuncta eſſe poſſit. Quid? quòd Stalenus eſt condemnatus? non dico hoc tempore Iudices, id quod neſcio an dici oporteat: illum maieſtatis eſſe damnatum: non recito teſtimonia hominum honeſtiſſimorum: quæ in Stalenum ſunt dicta ab ijs: qui M. Æmilio clariſſimo uiro Legati, & præfecti, & Tribuni militares fuerunt: quorum teſtimonijs planum factum eſt, maxime eius opera, cũ Quæſtor eſſet, in exercitu ſeditionem eſſe conflatam. ne illa quidem teſtimonia recito: quæ dicta ſunt de HS DCXL millibus. quæ ille cum accæpiſſet nomine iudicij Safiniani: ſicut in Oppianici iudicio poſtea: retinuit: atque ſuppreſſit. omitto & hæc, & alia permulta: quæ illo iudicio in Stalenum dicta ſunt. hoc dico eandem tum fuiſſe P. & L. Cominijs, Equitibus Rom. honeſtiſſimis hominibus, & diſertis controuerſiam cum Staleno: quem accuſabant: quæ nunc mihi eſt cum Actio. Cominij dicebant idem quod ego dico: Stalenum ab Oppianico pecuniam accæpiſſe: ut iudicium corrumperet. Stalenus conciliandæ gratiæ cauſa ſe accæpiſſe dicebat. irridebatur hæc illius reconciliatio, & perſona uiri boni ſuſcæpta: ſicut in ſtatuis inauratis, quas poſuit ad Iuturnæ: quibus ſubſcripſit, reges ab ſe in gratiam eſſe reductos: exagitabantur omnes eius fraudes, atque fallaciæ: tota uita in eiuſmodi ratione uerſata aperiebatur: egeſtas domeſtica, quæſtus forenſis in medium proferebatur: nummarius interpres pacis, & concordiæ non probabatur. itaque tum Stalenus cum idem defenderet quod Actius: condemnatus eſt. Cominij cum hoc agerent: quod nos in tota cauſa egimus: probauerunt. quamobrem ſi Staleni damnatione, Oppianicum iudicium corrumpere uoluiſſe: Oppianicum iudici ad emendas ſententias dediſſe pecuniam, iudicatum eſt: cum ita conſtitutum ſit: uti in illa culpa aut Cluentius ſit: aut Oppianicus: Cluentij nummus nullus iudici datus ullo ueſtigio reperitur: Oppianici pecunia poſt iudicium factum à iudice ablata eſt: poteſt eſſe dubium? quin illa damnatio Staleni, non modo non ſit contra Cluentium? ſed maxime noſtram cauſam defenſionemq́ confirmet? ergo adhuc Iunij iudicium uideo eſſe eiuſmodi: ut incurſionem potius ſeditionis, uim multitudinis, impetum Tribunitium, quàm iudicium appellandum putem. quòd ſi quis illud iudicium appellet: tamen hoc confiteatur neceſſe eſt: nullo modo illam multam, quæ à Iunio petita ſit: cum Cluen-

tij cauſa poſſe coniungi. illud igitur Iunianum per uim factum eſt: Bulbi, & Popilij,& Guttæ contra Cluentium non eſt: Staleni etiam pro Cluentio. uideamus ecquod aliud iudicium,quod pro Cluentio ſit:proferre poſſimus. dixit ne tandem cauſam C. Fidiculanus Falcula? qui Oppianicum condemnarat:cum preſertim id quod fuit in illo iudicio inuidioſiſſimũ: poſt paucos dies ex ſubſortitione ſediſſet.dixit.& bis quidem dixit.in ſummam enim L.Quintius inuidiam concionibus eum quotidianis ſeditioſis,& turbulentis adduxerat.uno iudicio multa eſt ab eo petita: ſicut ab Iunio: quòd non ſuæ Decuriæ munere,neque ex lege ſediſſet.paulo ſedatiore tempore eſt accuſatus,quàm Iunius:ſed eadem ferè lege,& crimine.quia nulla in iudicio ſeditio,necꝫ uis,neque turba uerſata eſt:prima actione facillime eſt abſolutus. non numero hanc abſolutionem.nihilo minus enim poteſt:ut illam multam non commiſerit: accæpiſſe tamen ob rem iudicandam pecuniam,quam captam nuſquam Stalenus eadem lege dixit. proprium crimen illud quæſtionis eius non fuit. Fidiculanus quid feciſſe dicebatur? accæpiſſe à Cluentio HS CCCC. cuius erat ordinis? Senatorij. qua lege in eo genere à Senatore ratio repeti ſolet de pecunijs repetundis,ea lege accuſatus, honeſtiſſime eſt abſolutus.acta eſt enim cauſa more maiorum,ſine ui,ſine metu, ſine periculo:dicta,& expoſita,& demonſtrata ſunt omnia:adducti Iudices ſunt non modo potuiſſe honeſte ab eo reũ condemnari:qui nõ perpetuo ſediſſet:ſed, ſi aliud is iudex nihil ſciſſet:niſi quæ præiudicia de eo facta eſſe conſtarent: audire præterea nihil debuiſſe.tum etiam illi quincꝫ,qui imperitorum hominum rumuſculos aucupati,tum illum abſoluerunt:iam ſuam clementiam laudari magnopere nolebant. à quibus ſi qui quæreret:ſediſſent ne Iudices in C.Fabritium? ſediſſe ſe dicerent.ſi interrogarentur:num quo crimine is eſſet accuſatus? prçterquam ueneni eius:quod quæſitum Habito diceretur? negarent.ſi deinde eſſent rogati:quid iudicaſſent? condemnaſſe ſe dicerent.nemo enim abſoluit.eodem modo quæſitum ſi eſſet de Scamandro:certe idem reſpondiſſent.tametſi ille una ſententia eſt abſolutus:ſed illam unã nemo tum iſtorum ſuam dici uellet. uter igitur facilius ſuæ ſententiæ rationem redderet? is ne? qui ſe & ſibi & rei iudicatæ conſtitiſſe dicit? an ille? qui ſe in principem maleficij lenem,in adiutores eius, & conſcios uehementiſſimum eſſe reſpondit? quorum ego de ſententia non debeo diſputare.neque enim dubito quin ij tales uiri ſuſpitione aliqua perculſi repentina: de ſtatu ſuo declinarent. quare eorum, qui abſoluerunt, miſericordiam non reprehendo: eorum, qui in iudicando ſuperiora iudicia ſecuti ſunt ſua ſponte,non Staleni fraude, conſtantiam comprobo: eorum uero, qui ſibi non liquere dixerunt: ſapientiam laudo: qui abſoluere eum, quem nocentiſſimum cognorant: & quem ipſi bis iam antea condemnarant: nullo modo poterant: condẽmnare, cùm tanta conſilij infamia, & tam atrocis rei ſuſpitio eſſet iniecta, paulo poſterius, patefacta re, maluerunt. ac ne ex facto ſolum ſapientes illos iudicetis: ſed etiam ex nominibus ipſis, quod ij fecerint, rectiſſime ac ſapientiſſime factum probetis: quis P. Octauio Balbo ingenio prudentior? iure peritior? fide, religione, officio, diligentior? aut ſanctior commemorari poteſt? non abſoluit. quis Q. Conſidio conſtantior? quis iudiciorum, atque eius dignitatis, quæ in iudicijs publicis

uerſari debet: peritior? quis uirtute,conſilio,authoritate præſtantior? ne is quidem abſoluit.longum eſt de ſingulorum uirtute ita dicere. quæ quia cognita ſunt ab omnibus:uerborũ ornamenta non quærunt.qualis uir M.Iuuentius Pedo fuit ex uetere illa iudicum diſciplina? qualis L.Caulius Mergus? M.Baſilius? C.Caudinus? qui omnes in iudicijs publicis iam tum florente Rep.floruerunt.ex eodẽ numero L.Caſſius,Cn.Neuius pari & integritate, & prudentia:quorũ nullius ſententia eſt Oppianicus abſolutus.atq; ex his omnibus,natu minimus,ingenio,& diligentia,& religione par ijs, quos antea commemoraui,P.Saturius in eadem ſententia fuit.O innocentiã Oppianici ſingularem: quo in reo,qui abſoluit,ambitioſus,qui diſtulit,cautus, qui condemnauit, conſtans exiſtimatur.hæc tum agitante Quintio,neq; in concione, neq; in iudicio demonſtrata ſunt:neq; enim ipſe dici patiebatur: nec per multitudinẽ concitatam conſiſtere cuiquam in dicendo licebat.itaq; ipſe,poſtquam Iunium peruertit:cauſam totam reliquit.paucis enim diebus illis,& ipſe priuatus eſt factus:& hominum ſtudia deferbuiſſe intelligebat. quòd ſi per quos dies Iunium accuſauit,Fidiculanum accuſare uoluiſſet: reſpondendi Fidiculano poteſtas facta non eſſet.ac primo quidem, omnibus illis iudicibus,qui Oppianicum condemnarant:minabatur.iam inſolentiam noratis hominis: noratis animos eius, ac ſpiritus Tribunitios. quod erat odium dij immortales? quæ ſuperbia? quanta ignoratio ſui? quàm grauis, atque intolerabilis arrogantia? qui illud etiam ipſum acerbe tulerit: ex quo illa nata ſunt omnia:non ſibi,ac defenſioni ſuæ condonatum eſſe Oppianicum.proinde quaſi non ſatis ſigni eſſe debuerit,ab omnibus eum fuiſſe deſertum:qui ſe ad patronum illum contuliſſet.erat enim Romæ ſumma copia patronorum hominum eloquentiſſimorum, atque ampliſſimorum: quorum certe aliquis defendiſſet Equitem Romanum in municipio ſuo nobilem:ſi honeſte putaſſet eiuſmodi cauſam poſſe defendi. nam Quintius quidem quam cauſam unquã antea dixerat? cũ annos ad quinquaginta natus eſſet? quis eum unquam non modo in patroni, ſed in laudatoris,aut aduocati loco uiderat? qui,quòd roſtra iamdiu uacua,locumq; illum poſt aduentũ L.Syllæ,à Tribunitia uoce deſertum oppreſſerat:multitudinemq; iam deſuefactã à concionibus,ad ueteris conſuetudinis ſimilitudinem reuocauerat: iccirco cuidam hominum generi pauliſper iucundior fuit.atq; idem quanto in odio poſtea ſuis illis ipſis fuit:per quos in altiorem locũ aſcenderat? neq; iniuria. facite enim:ut non ſolum mores eius,& arrogantiam,ſed etiam uultum atq; amictum,atq; illam uſq; ad talos demiſſam purpuram recordemini.is, quaſi non eſſet ullo modo ferendum,ſe ex iudicio diſceſſiſſe uictum,rem ab ſubſellijs in roſtra detulit.& iam querimur ſæpe hominibus nouis non ſatis magnos in hac ciuitate eſſe fructus? nego uſquam unquam fuiſſe maiores.ubi,ſi quis nobili loco natus, ita uiuat:ut nobilitatis dignitatem uirtute tueri poſſe uideatur: uſque eo peruenit:quoad eum induſtria cum innocentia perſecuta eſt. ſi quis autem hoc uno nititur: quòd ſit ignobilis: procedit ſæpe longius: quàm ſi idem ille eſſet cum ijſdem ſuis uitijs nobiliſſimus: ut Quintius (nihil enim dicam de cæteris) ſi fuiſſet homo nobilis: quis eum cum illa ſuperbia, atque intolerantia ferre potuiſſet? quòd eo loco fuit: ita tulerunt: ut ſi quid haberet à natura boni: prodeſſe ei putarent

oportere: ſuperbiam autem, atq; arrogantiam eius deridendam magis arbitrarentur propter humilitatem hominis: quàm pertimeſcendam. ſed, ut illuc reuertar: quo tempore Fidiculanus eſt abſolutus: tu, qui ea iudicia facta commemoras: quæro quid tum eſſe exiſtimas iudicatum? certe gratis iudicaſſe. at condemnarat: at cauſam totam non audierat: at in concionibus omnibus à L. Quintio uehementer erat, & ſæpe uexatus. illa igitur omnia Quintiana, iniqua, falſa, turbulenta, popularia, ſeditioſa iudicia fuerunt. eſto: potuit eſſe innocens Falcula. iam ergo aliquis Oppianicũ gratis condemnauit: iam non eos Iunius ſubſortitus eſt: qui pecunia accepta condemnarent: iam potuit aliquis ab initio non ſediſſe: & tamen Oppianicum gratis condemnaſſe. uerũ ſi innocens Falcula: quæſo quis nocens? ſi hic gratis condemnauit: quis accepit? nego rem eſſe ullam in quenquã illorum obiectam: quæ Fidiculano obiecta non ſit: neq; aliquid fuiſſe in Fidiculani cauſa: quod idem nõ eſſet in cęterorum. aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius accuſatio rebus iudicatis niti uidebatur: neceſſe eſt. aut, ſi hoc uerum eſſe concedis: Oppianicum gratis condemnatum eſſe fateare. quamquã ſatis magno argumento eſſe debet: quòd ex tam multis iudicibus abſoluto Falcula, nemo reus factus eſt. quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis teſtibus? cum primum illi ipſi debuerint potius accuſari de pecunijs repetundis: quàm ambitus. nam ſi in ambitus iudicijs hoc his obfuit: cũ alia lege cauſam dicerent: certe ſi propria lege huius peccati adducti eſſent: multo plus obfuiſſet. deinde, ſi tanta uis fuit iſtius criminis: ut qua quiſq; lege ex illis iudicibus reus factus eſſet: tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accuſatorũ, tantis præmijs cæteri rei facti non ſunt? Hic profertur id quod iudicium appellari non oportet: P. Septimio Sceuolæ litem eo nomine eſſe æſtimatam. cuius rei quæ conſuetudo ſit: quoniam apud homines peritiſſimos dico: pluribus uerbis docere non debeo. nunquam enim ea diligentia, quæ ſolet adhiberi in cæteris iudicijs: eadem reo damnato adhibita eſt. in litibus æſtimandis ferè Iudices, aut quòd ſibi eum quem ſemel condemnarunt: inimicum putant eſſe: ſi quæ in eum lis capitis illata eſt, non admittunt: aut quòd ſe perfunctos iam eſſe arbitrantur: cum de reo iudicarunt: negligentius attendunt cætera. itaque & maieſtatis abſoluti ſunt permulti: quibus damnatis de pecunijs repetundis, lites eſſent æſtimatæ: & hoc quotidie fieri uidemus: ut reo damnato de pecunijs repetundis, ad quos perueniſſe pecunias in litibus æſtimandis ſtatutum ſit: eos illi iudices abſoluant. quod cum fit: non iudicia reſcinduntur: ſed hoc ſtatuitur: ęſtimationem litium, non eſſe iudicium. Scæuola condemnatus eſt alijs criminibus, frequentiſſimis Apuliæ teſtibus: omni contentione pugnatum eſt: ut lis hæc capitis æſtimaretur. quæ res, ſi rei iudicatæ pondus habuiſſet: ille poſtea uel ijſdem, uel alijs inimicis reus hac lege ipſa factus eſſet.

Sequitur id, quod illi iudicium appellant: maiores autem noſtri nunquam neque iudicium nominarunt, neque perinde ut rem iudicatam obſeruauerunt animaduerſionem, atque authoritatem Cenſoriam. qua de re antequam dicere incipio, perpauca mihi de meo officio uerba facienda ſunt: ut à me cum huiuſce periculi, tum cæterorum quoque officiorum, & amicitiarum ratio conſeruata eſſe uideatur. nam mihi cum uiris fortibus,

qui Cenſores proxime fuerunt:ambobus eſt amicitia:cum altero uero(ſicuti & pleriq; ueſtrum ſciunt)magnus uſus, & ſumma utriuſq; officij conſtituta neceſſitudo eſt.quare quicquid de ſubſcriptionibus eorum mihi dicendum erit,eo dicam animo,ut omnem orationem meam non de illorũ facto, ſed de ratione Cenſoria habitam exiſtimari uelim.à Lentulo autem familiari meo, qui à me pro eximia ſua uirtute,ſummisq; honoribus, quos à Populo Ro.adeptus eſt:honoris cauſa nominatur:facile hoc Iudices impetrabo: ut quam ipſe adhibere conſueuit in amicorum periculis fidem,& diligentiã, tum uim animi,libertatemq; dicendi:in hac mihi concedat, ut tantum mihi ſumam:quantum ſine huius periculo præterire non poſſum. à me tamen, ut æquum eſt,omnia caute,pedetentimq; dicentur:ut neque fides huius defenſionis relicta,neq; cuiuſquam aut dignitas læſa, aut amicitia uiolata eſſe uideatur.uideo igitur Iudices:animaduertiſſe Cenſores in Iudices quoſdam illius conſilij Iuniani:cum iſtam ipſam cauſam ſubſcriberent. hic primum illud commune proponam:nunquam animaduerſionibus Cenſorijs hanc ciuitatem ita contentam,ut rebus iudicatis fuiſſe : neque in re nota conſumam tempus exemplis.ponam illud unũ:C.Getam cum à L.Metello,& Cn.Domitio Cenſoribus ex Senatu eiectus eſſet : Cenſorem ipſum poſtea eſſe factum:& cuius mores à Cenſoribus erant reprehenſi:hunc poſtea & Populi Ro.& eorum,qui in ipſum animaduerterant: moribus præfuiſſe. quòd ſi illud iudicium putaretur:ut cæteri turpi iudicio damnati in perpetuũ omni honore,ac dignitate priuantur:ſic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus,neque in curiam reditus eſſet.nunc ſi quem Cn.Lentuli, aut L.Gellij libertus furti condemnarit:is omnibus ornamentis amiſſis nunquã ullam honeſtatis ſuę partem recuperabit.quos autem ipſe L.Gellius,& Cn. Lentulus duo Cenſores clariſſimi uiri,ſapientiſſimiq; homines,furti, & captarum pecuniarum nomine notauerunt:non modo in Senatum redierunt: ſed etiam illarum ipſarum rerum iudicijs abſoluti ſunt.neminem uoluerunt maiores noſtri non modo de exiſtimatione cuiuſquã,ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicẽ:niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. quapropter in omnibus legibus,quibus exceptũ eſt,de quibus cauſis aut magiſtratum capere non liceat:aut iudicem legi:aut alterum accuſare:hæc ignominię cauſa prætermiſſa eſt.timoris enim cauſam,non uitæ pœnã in illa poteſtate eſſe uoluerunt.itaq; non ſolũ Iudices illud oſtendam,quod iam uidetis:Populi Ro.ſuffragijs ſępenumero Cenſorias ſubſcriptiones eſſe deletas:uerum etiam iudicijs eorum, qui iurati ſtatuere maiore cum religione, & diligentia debuerunt.primũ Iudices,Senatores Equitesq; Ro.in compluribus iam reis, quos contra leges pecunias accępiſſe ſubſcriptum eſt:ſuę potius religioni, q̃ Cenſorum opinioni paruerunt. deinde Prætores urbani,qui iurati debent optimum quenq; in ſelectos Iudices referre:nunquã ſibi ad eam rem Cenſoriam ignominiã impedimento eſſe oportere duxerunt.Cenſores deniq; ipſi ſępenumero ſuperiorũ Cenſorum iudicijs(ſi iſta iudicia appellari uultis)nõ ſteterunt.atq; etiã ipſi inter ſe Cenſores ſua iudicia tanti eſſe arbitrantur : ut alter alterius iudiciũ non modo reprehendat:ſed etiam reſcindat:ut alter de Senatu mouere uelit:alter retineat:& ordine ampliſſimo dignũ exiſtimet: ut alter in ęrarios referri,aut tribu moueri iubeat:alter uetet.quare qui uobis

in mentem uenit? hæc appellare iudicia? quæ à Populo Ro. reſcindi, ab iura-tis iudicibus repudiari, à magiſtratibus negligi, ab ijs qui eandem poteſtatẽ adepti ſunt, commutari, inter Collegas diſcrepare uideatis. quæ cum ita ſint: uideamus quid tandem Cenſores de illo iudicio corrupto iudicaſſe dicantur. ac primum illud ſtatuamus: utrum quia Cenſores ſubſcripſerint: ita ſit: an quia ita fuerit: illi ſubſcripſerint. ſi ideo quia ſubſcripſerint: uidete quid aga-tis: ne in unumquenq; noſtrum Cenſoribus in poſterum poteſtatem regiam permittatis? ne ſubſcriptio Cenſoria non minus calamitatis ciuibus, quàm il la acerbiſſima proſcriptio poſſit afferre: ne Cenſorium ſtilum, cuius mucro-nem multis remedijs maiores noſtri retuderunt: æque poſthac, atque illum Dictatorium gladium pertimeſcamus. ſin autem, quod ſubſcriptum eſt, quia uerum eſt: iccirco graue debet eſſe: hoc quæramus, uerum ſit, an falſum: remo ueantur authoritates Cenſorię: tollatur id ex cauſa: quod in cauſa non eſt. do ce quam pecuniam Cluentius dederit: unde dederit: quemadmodum dede-rit: unum denique aliquod à Cluentio profectę pecuniæ ueſtigium oſtende. uince deinde uirum bonum fuiſſe Oppianicum: hominem integrum: nihil de illo unquam ſecus eſſe exiſtimatum: nihil denique præiudicatum. tum au-thoritatem Cenſorum amplexator: tum illorum iudicium cum re coniun-ctum eſſe defendito. dum uero eum fuiſſe Oppianicum conſtabit: qui tabu-las publicas municipij ſui corrupiſſe iudicatus ſit: qui teſtamentum interleue rit: qui ſuppoſita perſona falſum teſtamentum obſignandum curarit: qui eum, cuius nomine id obſignatum eſt, interfecerit: qui auunculum filij ſui in ſeruitute, ac uinculis necarit: qui municipes ſuos proſcribendos, occiden-dosq; curarit: qui eius uxorem quem occiderat, in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro abortione dederit: qui ſocrum, qui uxorem, qui uno tem-pore fratris uxorem, ſperatosq; liberos, fratremq; ipſum, qui deniq; ſuos li-beros interfecerit: qui cum uenenum priuigno ſuo quæreret, manifeſto ſit deprehenſus: cuius miniſtris, conſcijsq; damnatis: ipſe adductus in iudicium pecuniam iudici dederit: ad ſententias iudicum corrumpendas: dum hæc, in-quam, de Oppianico conſtabunt: nec ullo argumento Cluentianæ pecuniæ crimen tenebitur: quid eſt quod te iſta Cenſoria ſiue uoluntas, ſiue opinio fuit: adiuuare aut hunc innocentem opprimere poſſe uideatur? quid igitur Cenſores ſecuti ſunt? ne ipſi quidem, ut grauiſſime dicam, quicquam aliud di cent: præter ſermonem, atque famam. nihil ſe teſtibus, nihil tabulis, nihil gra ui aliquo argumento comperiſſe: nihil denique cauſa cognita ſtatuiſſe di-cent. quòd ſi ita feciſſent: tamẽ id non ita fixum eſſe deberet: ut conuelli non liceret. non utar exemplorum copia: quæ ſumma eſt: non rem ueterem, non hominem potentem aliquem aut gratioſum proferam. nuper hominem te-nuem ſcribam Ædilitium D. Matrinium cum defendiſſem apud M. Iuniũ, Q. Publicium Prætores, & M. Plætorium, C. Flaminiũ ædiles curules, per-ſuaſi ut ſcribam iurati legerent eum, quem ijdem iſti Cenſores ærarium reli-quiſſent. cum enim in homine nulla culpa reperiretur: quid ille meruiſſet: nõ quid de eo ſtatutum eſſet: quærendum eſſe duxerunt. nam hæc quidem, quæ de iudicio corrupto ſubſcripſerint, quis eſt? qui ab illis ſatis cognita, & dili-genter iudicata arbitretur? in M. Aquilium, & in T. Guttam uideo eſſe ſub-ſcriptum. quid eſt hoc? duos eſſe corruptos ſolos pecunia. quid? cæteri ui-

delicet

delicet gratis condemnarunt.non eſt igitur circunuentus,non oppreſſus pecunia: non ut illæ Quintianæ conciones habebantur: omnes qui Oppianicum condemnarunt:in culpa ſunt,ac ſuſpitione ponendi.duos ſolos uideo authoritate Cenſorum affines ei turpitudini iudicari. nam ut illud afferant nihil eſt,quod de his duobus habuerint compertum, de cæteris comperiſſe. nam illud quidem minime probandum eſt: ad notationes authoritatemq́ Cenſoriam,exemplum illos à conſuetudine militari tranſtuliſſe. ſtatuerunt enim ita maiores noſtri:ut ſi à multis eſſet flagitium rei militaris admiſſum: ſortitione in quoſdam animaduerteretur:ut metus uidelicet ad omneis:pœna ad paucos perueniret. quod idem facere Cenſores in delectu dignitatis, & in iudicio ciuium,& in animaduerſione uitiorum,qui conuenit? nam miles qui locum non tenuit:qui hoſtium impetum,uimq́ pertimuit:poteſt idē poſtea & miles eſſe melior,& uir bonus,& ciuis utilis.quare ne in bello propter hoſtium metum delinqueret:amplior ei mortis,& ſupplicij metus eſt à maioribus conſtitutus.ne autem nimium multi pœnam capitis ſubirent: idcirco illa ſortitio comparata eſt.hoc tu idem facies Cenſor in Senatu legendo? ſi erunt plures qui ob innocentem condemnandum pecuniā accæperint: ut non animaduertas in omnes? ſed carpes ut uelis? & paucos ex multis ad ignominiam ſortiere? habebit igitur te ſciente & uidente curia Senatorem, Populus Ro.iudicem,Reſp.ciuem ſine ignominia quenquam:qui ad perniciem innocentis fidem ſuam,& religionem pecunia commutarit? & qui precio adductus eripuerit patriam,fortunas,liberos ciui innocenti:is Cenſoriæ ſeueritatis nota non inuretur? tu es præfectus moribus? tu magiſter ueteris diſciplinæ & ſeueritatis? ſi aut retines quenquam ſciens in Senatu ſcelere tanto contaminatum:aut ſtatuis qui in eadem culpa ſit:non eadem pœna affici oportere conuenire.& quam conditionem ſupplicij maiores in bello timiditati militis propoſitam eſſe uoluerunt: eandem tu in pace conſtitues improbitati Senatoris? quòd ſi hoc exemplum ex re militari ad animaduerſionem Cenſoriam transferendū fuit:ſortitione id ipſum factum eſſe oportuit. ſin autem ſortiri ad pœnam,atq́ hominum delictum fortunæ iudicio committere,minime Cenſorium eſt:certe in multorum peccato carpi paucos ad ignominiam, & turpitudinem non oportet. uerum omnes intelligimus in iſtis ſubſcriptionibus uentum quendam popularem eſſe quæſitum. iactata res erat in concione à Tribuno ſeditioſo:incognita cauſa probatū illud erat: multitudinem illicitum eſt contradicere * nemo denique ut defenderet contrariam partem laborabat. in inuidiam porrò magnā illa iudicia uenerant. etenim paucis poſtea menſibus alia uehemens erat in iudicijs ex notatione tabularum inuidia uerſata.prætermitti à Cenſoribus & negligi macula iudiciorum poſſe non uidebatur.homines quos cæteris uitijs,atque omni dedecore infameis uidebant:eos hac quoq́ ſubſcriptione notare uoluerunt:& eo magis,quòd illo ipſo tempore,illis Cenſoribus erant iudicia cum Equeſtri ordine communicata:ut uiderentur per hominū idoneorum ignominiam, ſua authoritate illa iudicia cum Equeſtri ordine reprehendiſſe. quòd ſi hanc apud eos ipſos Cenſores mihi,aut alij cauſam agere licuiſſet:hominibus tali prudentia certe probauiſſem(res enim indicat)nihil ipſos habuiſſe cogniti, nihil comperti:ex tota ipſa ſubſcriptione rumorem quendam & plauſum

popularem eſſe quęſitum.nam in L.Popilium,qui Oppianicum condemnarat:ſubſcripſit L.Gellius:quod is pecuniam accæpiſſet:quo innocentē condemnaret.iam id ipſum quantę diuinationis eſt:ſcire innocentem fuiſſe reū: quem fortaſſe nunquam uiderat:cum homines ſapientiſſimi Iudices(ut nihil dicam de ijs,qui condemnarunt)cauſa cognita ſibi dixerint non liquere. uerum eſto:condemnat Popilium Gellius:iudicat accæpiſſe à Cluentio pecuniam.negat hoc Lentulus.nam Popilium,quòd erat libertini filius in Senatum non legit.locum quidem Senatorium ludis,& cætera ornamenta reliquit:& eum omni ignominia liberat.quod cum facit: iudicat eius ſententia gratis eſſe Oppianicum condemnatum.& eundem Popilium poſtea Lentulus in ambitus iudicio pro teſtimonio diligentiſſime laudat. quare ſi neque L.Gellij iudicio ſtetit Lentulus:neque Lentuli exiſtimatione contentus fuit Gellius:& ſi uterq; Cenſor Cenſoris opinione ſtandū non putauit:quid eſt quamobrem quiſquam noſtrum Cenſorias ſubſcriptiones omnes fixas, & in perpetuum ratas putet eſſe oportere? at in ipſum Habitum animaduerterunt.nullam quidem ob turpitudinem:nullum ob totius uitæ non dicam uitium,ſed erratum.neque enim hoc homine ſanctior,neque probior,neque in omnibus officijs retinendis diligentior eſſe quiſquam poteſt.neq; illi aliter dicunt.ſed eandem illam famam iudicij corrupti ſecuti ſunt. neque ipſi ſecus exiſtimant:quàm nos exiſtimari uolumus de huius pudore,integritate, uirtute.ſed putarunt prætermitti accuſatorem non potuiſſe: cum animaduerſum eſſet in Iudices.qua de re tota ſi unum factum ex omni antiquitate protulero:plura non dicam.non enim mihi exemplum ſummi,& clariſſimi uiri P. Africani prætereundū uidetur.qui cum eſſet Cenſor:& in Equitum cenſu C.Licinius ſacerdos prodijſſet:clara uoce,ut omnis concio audire poſſet, dixit ſe ſcire illum uerbis concæptis peieraſſe.ſi quis contradicere uellet:uſurum eſſe eum ſuo teſtimonio.deinde cum contra nemo diceret:iuſſit equum traducere.itaque is cuius arbitrio & Populus Ro.& exteræ gentes contentę eſſe conſueuerunt: ipſe ſua ſcientia ad ignominiam alterius contentus non fuit.quòd ſi hoc Habito facere licuiſſet:facile illis ipſis iudicibus,& falſæ ſuſpitioni,& inuidiæ populariter excitatę reſtitiſſet. Vnum etiam eſt,quod me maxime conturbat:cui loco reſpondere poſſe uix uideor:quod elogium recitaſti de teſtamento Cn.Egnatij patris,hominis honeſtiſſimi uidelicet,& ſapientiſſimi:iccirco ſe exhæredaſſe filium:quòd is ob Oppianici damnationem pecuniam accæpiſſet.de cuius hominis leuitate,& inconſtantia plura non dicam.hoc teſtamentum ipſum quod recitas eiuſmodi eſt:ut ille cum eum filium exhæredaret:quem oderat:ei filio cohæredes homines alieniſſimos coniungeret,quem diligebat.ſed tu Acti conſideres cenſeo diligenter, utrum Cenſorium iudicium graue uelis eſſe? an Egnatij? ſi Egnatij: leue eſt quòd Cenſores de cæteris ſubſcripſerunt.ipſum enim Cn.Egnatium, quem tu grauem eſſe uis:ex Senatu eiecerunt. ſinautem Cenſorium: hunc Egnatium,quem pater Cenſoria ſubſcriptione exhæredauit:Cenſores in Senatu, cum patrem eijcerent,retinuerunt.at enim Senatus uniuerſus iudicauit illud corruptum eſſe iudicium.quomodo? ſuſcępit cauſam.an potuit rem delatam eiuſmodi repudiare? cum Tribunus pl. populo concitato rem penè ad manus reuocauiſſet:cum uir optimus,& homo innocentiſſimus pecunia circun-

uentus

uentus eſſe diceretur: cum inuidia flagraret ordo Senatorius: potuit nihil decerni? potuit illa concitatio multitudinis ſine ſummo periculo Reip. repudiari? at quid eſt decretũ? quàm iuſte? quàm ſapienter? quàm diligenter? SI QVI SVNT QVORVM OPERA FACTVM SIT: VT IVDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR. utrum uidetur Senatus id factũ iudicare? an ſi factum ſit, moleſte grauiterq; ferre? ſi ipſe A. Cluentius ſententiã de iudicijs rogaretur: aliam non diceret, atq; ij dixerunt: quorum ſententijs Cluentium condemnatum eſſe dicitis. ſed quęro à uobis num iſtam legem ex iſto Senatuſconſulto L. Lucullus Conſul homo ſapientiſſimus tulerit? num anno poſt, M. Lucullus & C. Caſſius? in quos cum Conſules deſignatos idẽ illud Senatus decreuerit: non tulerunt. & quod tu Habiti pecunia factum eſſe arguis: neque id ulla tenuiſſima ſuſpitione confirmas: factum eſt primo illorum æquitate, & ſapientia Conſulum: ut id quod Senatus decreuerat ad illud inuidiæ præſens incendium reſtinguendum, id poſtea referendum ad populum non arbitrarentur. ipſe deinde Populus Ro. qui L. Quintij Tribuni Pl. fictis querimonijs antea concitatus, rem illam & rogationem flagitarat: idem C. Iunij filij pueri paruuli lachrymis commotus, maximo clamore, & concurſu totam illam legem, & quæſtionem repudiauit. ex quo intelligi potuit id, quod ſæpe dictum eſt: ut mare quod ſua natura tranquillum ſit: uentorum ui agitari, atq; turbari: ſic & Populum Ro. ſua ſponte eſſe placatum, hominum ſeditioſorum uocibus, ut uiolentiſſimis tempeſtatibus concitari. Eſt etiam reliqua, permagna authoritas: quam ego turpiter penè pręterij: mea enim eſſe dicitur. recitauit ex oratione neſcio qua Actius, quam meam eſſe dicebat: cohortationem quandam iudicum ad honeſte iudicandum, & commemorationem tum illorum iudiciorum, quæ probata non eſſent: tum illius ipſius iudicij Iuniani: perinde quaſi ego non ab initio huius defenſionis dixerim, inuidioſum illud fuiſſe iudicium: aut cum de infamia iudiciorum quę probata non eſſent, diſputarem: potuerim illud, quod tam populare eſſet, in illo tempore præterire. ego uero ſi quid eiuſmodi dixi: neque cognitũ commemoraui: necq; pro teſtimonio dixi: & illa oratio potius temporis mei, quàm iudicij, & authoritatis fuit. cum enim accuſarem: & mihi initio propoſuiſſem: ut animos & Populi Ro. & iudicũ commouerem: cumq; omneis offenſiones iudiciorum non ex mea opinione, ſed ex hominum rumore proferrem: iſtã rem, quæ tam populariter eſſet agitata: præterire non potui. ſed errat uehementer, ſi quis in orationibus noſtris, quas in iudicijs habuimus: authoritates noſtras conſignatas ſe habere arbitratur. omnes enim illę orationes cauſarũ, & temporum ſunt, non hominum ipſorũ, ac patronorum. nam ſi cauſæ ipſæ pro ſe loqui poſſent: nemo adhiberet oratorem. nunc adhibemur: ut ea dicamus: non quæ noſtra authoritate conſtituantur: ſed quę ex re ipſa, cauſaq; ducantur. hominem ingenioſum M. Antonium aiunt ſolitum eſſe dicere: iccirco ſe nullam unquam orationem ſcripſiſſe: ut ſi quid aliquando quod non opus eſſet, ab ſe eſſet dictum: poſſet ſe negare dixiſſe. perinde quaſi quid à nobis dictum, aut actum ſit, id niſi literis mandauerimus, hominũ memoria non comprehendatur. ego uero in iſto genere libentius cum multorum, tum hominis eloquentiſſimi, & ſapientiſſimi L. Craſſi authoritatem ſequor: qui cum L. Plancium defenderet accuſante M. Bruto

homine in dicendo uhementi & callido: cum Brutus duobus recitatoribus conſtitutis, ex duabus eius orationibus capita alterna inter ſe contraria recitanda curaſſet: quòd in diſſuaſione rogationis eius, quæ contra coloniã Narbonenſem ferebatur: quantũ poteſt de authoritate Senatus detrahit: in ſuaſione legis Seruiliȩ ſummis ornat Senatũ laudibus: & multa in Equites Ro. cum ex ea oratione aſperius dicta recitaſſet: quo animi illorum iudicum in Craſſum incenderentur: aliquantum eſſe commotus dicitur. itaq; in reſpondendo primum expoſuit utriuſq; rationem temporis: ut oratio ex re, & cauſa habita uideretur. deinde ut intelligere poſſet Brutus, quem hominem, & non ſolum qua eloquentia, uerum etiam quo lepore, & quibus facetijs præditum laceſſiſſet: tres & ipſe excitauit recitatores cum ſingulis libellis: quos M. Brutus pater illius accuſatoris de iure ciuili reliquit. eorũ initia cum recitarentur: ea quȩ uobis nota eſſe arbitror. Forte euenit: ut ruri in priuernate eſſemus ego, & Brutus filius. fundum priuernatem flagitabat. In Albano eramus ego & Brutus filius. Albanum poſcebat. In Tyburti forte cũ aſſediſſemus. Tyburtinũ fundum requirebat. Brutum autem hominem ſapientem, quòd filij nequitiam uideret: quæ prædia ei relinqueret, teſtificari dicebat uoluiſſe. quòd ſi potuiſſet honeſte ſcribere: ſe in balneis cum id ætatis filio fuiſſe: non prætetijſſet. eas ſe tamen ab eo balneas non ex libris patris, ſed ex tabulis, & ex cenſu quærere. Craſſus tum ita Brutum ultus eſt: ut illum recitationis ſuæ pœniteret. moleſte enim fortaſſe tulerat: ſe in his orationibus reprehenſum: quas de Repub. habuiſſet: in quibus forſitan magis requiratur conſtantia. ego autem illa recitata non moleſte fero. neque enim ab illo tempore, quod tum erat: neq; ab ea cauſa, quæ tum agebatur: aliena fuerunt. neque mihi quicquam oneris ſuſcȩpi: cum iſta dixi: quo minus honeſte hanc cauſam, & libere poſſem defendere. quòd ſi uelim confiteri me cauſam A. Cluentij nunc cognoſcere: antea fuiſſe in illa opinione populari: quis tandẽ id poſſit reprehendere? preſertim Iudices cum à uobis quoq; ipſis hoc impetrari ſit æquiſſimum: quod ego & ab initio petiui: & nunc peto: ut ſi quam huc grauiorem de illo iudicio opinionem attuliſtis: hanc cauſa perſpecta, atque omni ueritate cognita deponatis. Nunc quoniam ad omnia, quæ abs te dicta ſunt T. Acti de Oppianici damnatione reſpondi: confiteare neceſſe eſt: te opinionem multum fefelliſſe: quòd exiſtimaris me cauſam A. Cluentij non facto eius, ſed lege defenſurum. nam hoc perſæpe dixiſti: tibi ſic renunciari: me habere in animo cauſam hanc præſidio legis defendere. ita ne eſt? ab amicis uidelicet imprudentes prodimur: & eſt neſcio quis de his, quos amicos nobis arbitramur: qui noſtra conſilia ad aduerſarios deferat. quis nam tibi hoc renunciauit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo ut opinor in culpa eſt. ſed nimirum tibi iſtuc lex ipſa renunciauit. ſed num tibi ita defendiſſe uideor: ut tota in cauſa mentionẽ nullam fecerim legis? num ſecus hanc cauſam defendiſſem: ac ſi lege Habitus teneretur? certe ut hominem confirmare oportet: nullus eſt locus à me purgandi iſtius inuidioſi criminis prætermiſſus. quid ergo eſt? quæret fortaſſe quiſpiam: diſpliceat ne mihi legum præſidio à capite periculum propulſare? mihi uero Iudices nõ diſplicet. ſed utor inſtituto meo. in hominis honeſti prudentiſq; iudicio, non ſolum meo conſilio uti conſueui: ſed multum etiam eius quem

defendo

defendo,& conſilio,& uoluntati obtempero.nam ut hæc ad me cauſa delata eſt: qui leges eas,ad quas adhibemur: & in quibus uerſamur: noſſe deberem: dixi Habito ſtatim,de eo qui coiſſet,quo quis condemnaretur: illum eſſe liberum.teneri autem noſtrum ordinem.atque ille me orare & obſecrare cœpit:ut ne ſeſe lege defenderem.cum ego quæ mihi uiderentur, dicerem: traduxit me ad ſuam ſententiam.affirmabat enim lachrymans non ſe cupidiorē eſſe ciuitatis retinendę: quàm exiſtimationis.morem homini geſſi: & tamen iccirco feci(neque enim id ſemper facere debemus)quòd uidebam per ſe ipſam cauſam ſine lege copioſiſſime poſſe defendi.uidebam in hac defenſione, qua iam ſum uſus: plus dignitatis,in illa, qua me hic uti noluit: minus laboris futurum.quòd ſi nihil aliud eſſet actum: niſi ut hanc cauſam obtinerem: lege recitata peroraſſem.neque me illa oratio commoueret: quòd ait Actius, indignum eſſe facinus: ſi Senator iudicio quenquam circunuenerit: legibus eum teneri: ſi Eques Ro.hoc idem fecerit: non teneri.ut tibi concedā hoc indignum eſſe(quod cuiuſmodi ſit,iam uidero) tu mihi concedas neceſſe eſt: multo eſſe indignius: in ea ciuitate, quæ legibus teneatur: diſcedi à legibus. hoc enim uinculum eſt huius dignitatis: qua fruimur in Republica: hoc fundamentum libertatis: hic fons æquitatis,mens, & animus, & conſilium,& ſententia ciuitatis poſita eſt in legibus.ut corpora noſtra ſine mente, ſic ciuitas ſine lege,ſuis partibus,& neruis,ac ſanguine,& membris uti non poteſt.legum miniſtri magiſtratus: legum interpretes Iudices: legum denique iccirco omnes ſerui ſumus: ut liberi eſſe poſſimus.quid eſt Q.Naſo? cur tu in iſto loco ſedeas? quæ uis eſt? qua abs te hi iudices tali dignitate præditi coerceantur: uos autem Iudices quamobrem ex tam magna multitudine ciuium tam pauci de hominū fortunis ſententiam fertis? quo iure Actius quæ uoluit dixit? cur mihi tamdiu dicendi poteſtas datur? quid ſibi autem illi ſcribæ? quid lictores? quid cæteri,quos apparere huic quæſtioni uideo: uolunt? opinor hæc omnia lege fieri: totumq́; hoc iudiciū(ut antea dixi)quaſi mente quadam regi legis,& adminiſtrari.quid ergo eſt? hæc quęſtio ſola ita gubernatur? quid M.Pletorij,& C.Flaminij inter ſicarios? quid C.Orchinij peculatus? quid mea de pecunijs repetundis? quid C.Aquilij,apud quē nunc de ambitu cauſa dicitur? quid reliquæ quæſtiones? circunſpicite omnes Reipub.partes: omnia legum imperio,& præſcripto fieri uidebitis.ſi quis apud me,te T.Acti reum uelit facere: clames te lege pecuniarum repetundarum non teneri: neque hæc tua recuſatio confeſſio ſit captæ pecuniæ,ſed laboris, ſed periculi non legitimi declinatio. nunc quid agatur, & quid abs te iuris conſtituatur,uide.iubet lex ea,qua legē hæc quæſtio conſtituta eſt: iudicem quæſtionis,hoc eſt Q.Voconium cum ijs iudicibus,qui ei obuenerint(uos appellat Iudices) quærere de ueneno. in quem quærere? infinitum eſt. quicunq; fecerit: uendiderit: emerit: habuerit: dederit. quid eadem lex ſtatim adiungit? recita. DE QVE EIVS CAPITE QVÆRITO: eius qui coierit? conuenerit? non ita eſt.quid ergo eſt? dic. QVI TRIBVNVS MILITVM LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS, QVIVE QVÆSTORES TRIBVNI PL. deinceps omnis magiſtratus nominauit. QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXIT: DIXERIT. quid tum? QVI EORVM COIT: COIERIT: CONVENIT: CONVENERIT: QVO

QVIS IVDICIO PVBLICO CONDEMNARETVR. qui eorũ? quorum? uidelicet, qui ſupraſcripti ſunt. quid intereſt utro modo ſcriptum ſit? etſi eſt apertum: tamen ipſa lex docet. ubi enim omnes mortales alligat: ita loquitur. QVI VENENVM MALVM FECIT: FECERIT. omnes uiri, mulieres, liberi, ſerui in iudicium uocantur. ſi item de coitione uoluiſſet: adiunxiſſet: quiue coierit. nunc ita eſt: DE QVE EIVS CAPITE QVAERITO. QVI MAGISTRATVM HABVERIT: QVIVE IN SENATV SENTENTIAM DIXERIT. QVI EORVM COIT: COIERIT. num is eſt Cluentius? certe non eſt. quis ergo eſt Cluentius? qui tamẽ defendi cauſam ſuam lege nolit. itaque abijcio legem: morem Cluentio gero: tibi tamen Acti pauca, quę ab huius cauſa ſeiuncta ſunt: reſpondebo. eſt enim quiddam in hac cauſa: quod Cluentius ad ſe: eſt aliquid, quod ego ad me putẽ pertinere. hic ſua putat intereſſe, ſe re ipſa, & geſto negocio, non lege defendi. ego autem mea exiſtimo intereſſe: me nulla in diſputatione ab Actio uideri eſſe ſuperatum. non enim mihi hæc cauſa ſola dicenda eſt: omnibus hic labor meus propoſitus eſt, quicunq; hac facultate defenſionis contenti eſſe poſſunt. nolo quenquã eorum, qui aſſunt, exiſtimare, me, quæ de lege ab Actio dicta ſunt: ſi reticuerim, comprobare. quamobrem Cluenti de te tibi obſequor: neque ego legem recito: neq; hoc loco pro te dico: ſed ea quæ à me deſiderari arbitror: non relinquam. iniquum tibi uidetur Acti eſſe: non ijſdem legibus omnes teneri. primum (ut id iniquiſſimũ eſſe confitear) huiuſmodi eſt: ut commutatis eis opus ſit legibus: non ut ijs quæ ſunt: non pareamus. deinde quis unquam hoc Senator accuſauit? ut cum altiorem gradum dignitatis, beneficio Populi Ro. eſſet conſecutus: eo ſe putaret durioribus legum conditionibus uti non oportere? quàm multa ſunt commoda: quibus caremus: quàm multa moleſta, ac difficilia: quæ ſubimus. atq; hæc omnia tantum honoris & amplitudinis commodis compenſantur. conuerte nunc ad Equeſtrem ordinem, atq; in cæteros ordines: eaſdem uitæ conditiones non perferent. putant enim minus multos ſibi laqueos legum, & conditionum, ac iudiciorũ propoſitos eſſe oportere: qui in ſummum locum ciuitatis, aut non potuerunt aſcendere: aut non petiuerunt. atque ut omittam leges alias omnes: quibus nos tenemur: cæteri autem ſunt ordines liberati: hanc ipſam legem, ne quis iudicio circunueniretur: C. Gracchus tulit. eam legem pro plebe non in plebem tulit. poſtea L. Sylla homo à populi cauſa remotiſſimus, tamen cum eius rei quęſtionem hac ipſa lege conſtitueret: qua uos hoc tempore iudicatis: populum Ro. quem ab hoc genere liberum accæperat: alligare nouo quæſtionis genere auſus non eſt. quod ſi fieri poſſe exiſtimaſſet: pro illo odio, quod habuit in Equeſtrem ordinem: nihil feciſſet libentius, quàm omnem illam acerbitatem proſcriptionis ſuæ, queſtus in ueteres Iudices, in hanc unam quæſtionem contuliſſet. nec nunc quicquam agitur: mihi credite Iudices: & proſpicite id, quod prouidendum eſt: niſi ut Eques ter ordo in huiuſce legis periculũ includatur. neque hoc agitur ab omnibus: ſed à paucis. nam ij Senatores, qui ſe facile tuentur integritate, & innocentia: quales (ut uere dicam) uos eſtis: & cæteri, qui ſine cupiditate uixerunt: Equites ordini Senatorio dignitate proximos, concordia coniunctiſſimos eſſe cupiunt. ſed ij, qui ſe uolunt poſſe omnia: neque præterea quicquam eſſe aut in homine ullo, aut in ordine: hoc

uno

ũno metu ſe putant Equites Ro.in poteſtate ſua redacturos:ſi conſtitutum eſt:ut de ijs qui rẽ iudicarent, huiuſcemodi iudicia fieri poſſint. uident enim authoritatem huius ordinis confirmari:uident iudicia comprobari.hoc metu propoſito,euellere ſe aculeũ ſeueritatis ueſtræ poſſe confidunt. quis enim de homine audeat paulo maioribus opibus prædito, uere & fortiter iudicare:cum uideat ſibi,de eo,quòd coierit,aut conſenſerit cauſam eſſe dicendam? O uiros fortes Equites Ro.qui homini clariſſimo,ac potentiſſimo M.Druſo Tribuno pl.reſtiterunt:cũ ille nihil aliud ageret:quàm ut illa cuncta,quæ tum erant nobilitatis:niſi utiq; rẽ iudicaſſent,huiuſcemodi quæſtionibus in iudicium uocarentur.tunc C.Flauius Puſio,Cn.Titinnius,C.Mecœnas,illa robora Populi Ro.cæteriq́; huiuſcemodi ordinis non fecerunt idem,quod nunc Cluentius:ut aliquid culpę ſuſcipere ſe putarent,recuſando:ſed apertiſſime repugnarunt.cum hęc recuſarent:& palàm fortiſſime atq; honeſtiſſime dicerent:ſe potuiſſe iudicio Populi Ro.in ampliſſimum locum peruenire:ſi ſua ſtudia ad honores petendos conferre uoluiſſent. ſeſe uidiſſe, in ea uita qualis ſplendor ineſſet, quanta ornamenta, quæ dignitas: quæ ſe non contempſiſſe:ſed ordine ſuo patrumq́; ſuorum contentos fuiſſe : & uitam illam tranquillam,& quietã,remotam à procellis inuidiarum,& huiuſcemodi iudiciorum anfractu ſequi maluiſſe.aut ſibi ad honores petendos ętatem integrã reſtitui oportere:aut quoniam id non poſſet:eam conditionem uitæ, quã ſecuti petitionẽ reliquiſſent:manere.iniquum eſſe,eos qui honorum ornamenta propter periculorum multitudinem prętermiſiſſent:populi beneficijs eſſe priuatos:iudiciorum nouorum periculis non carere.Senatorẽ hoc queri non poſſe:propterea,quòd ea conditione propoſita petere cœpiſſet:quodq́; permulta eſſent ornamenta:quibus eam mitigare moleſtiã poſſet:locus,authoritas,domi ſplendor,apud exteras nationes nomen,& gratia,toga prętexta, ſella curulis,inſignia,faſces,exercitus,imperia,prouincię:quibus in rebus, cũ ſummum recte factis maiores noſtri præmium, tum plura peccatis pericula propoſita eſſe uoluerunt.illi nõ hoc recuſabant:ea ne lege accuſarentur: qua nunc Habitus accuſatur:quæ tunc erat Sempronia:nunc eſt Cornelia.intelligebant enim ea lege Equeſtrem ordinem non teneri:ſed ne noua lege alligarentur, laborabant.Habitus ne hoc quidem unquã recuſauit:quo minus uel ea lege rationẽ uitę ſuæ redderet:qua non teneretur.quę ſi uobis conditio placet:omnes id agamus:ut hæc quamprimum in omnis ordines quæſtio perferatur.interea quidem per deos immortales, quoniam omnia commoda noſtra,iura,libertatem,ſalutẽ deniq; legibus obtinemus:à legibus non recedamus. ſimul & illud quàm ſit indignum cogitemus:Populũ Ro.aliud nunc agere:uobis Remp.& fortunas ſuas commiſiſſe:ſine cura eſſe: nõ metuere, ne lege ea, quam nunquam ipſe iuſſerit:& quæſtione, qua ſe ſolutum, liberumq́; eſſe arbitraretur:per paucos Iudices aſtringatur.agit enim ſic cauſam T.Actius,adoleſcẽs bonus,&diſertus:omnes ciues legibus teneri omnibus: uos attenditis & auditis ſilentio : ſicut facere debetis. A. Cluentius Eques Ro.cauſam dicit ea lege: quà lege Senatores,& hi qui magiſtratũ habuerũt, ſoli tenentur. mihi per eũ recuſare,& in arce legis præſidia conſtituere defenſionis meę non licet.ſi obtinuerit cauſam Cluentius(ſicuti ueſtra ęquitate niſi confidimus)omnes exiſtimabunt:id quod erit:obtinuiſſe propter inno

centiam,quoniam ita defenſus ſit.in lege autem,quā attingere noluerit:pręſi dĳ nihil fuiſſe.hic nunc eſt quiddā,quod ad me pertineat:de quo ante dixi: quod ego Populo Ro.pręſtare debeam.quoniā is meæ uitę ſtatus eſt:ut omnis mihi cura,atque opera poſita ſit in omnium periculis defendendis.uideo quanta & quàm periculoſa & q̄ infinita quæſtio tentetur ab accuſatoribus: cum eam legē,quæ in noſtrum ordinem ſcripta ſit:in Populū Ro.transferre conentur.qua in lege eſt. QVI COIERIT.quod quàm late pateat: uidetis. CONVENERIT.æque infinitum & incertum eſt.CONSENSERIT.hoc uero cū incertum & infinitum,tum obſcurum & occultū eſt. FALSVMVE TESTIMONIVM DIXERIT.quis de plebe Romana teſtimoniū dixit unquā,cui non hoc periculum T. Actio authore paratum eſſe uideatis? nam dicturum quidem certe, ſi hoc iudicium plebi Romanæ propoſitū ſit:neminem unquā eſſe confirmo.ſed hoc polliceor omnibus:ſi cui forte hac lege negocium faceſſetur:qui lege non teneatur:ſi is uti me defenſore uoluerit: me eius cauſam,legis pręſidio defenſurū:& uel his iudicibus,uel eorū ſimilibus facile probaturum:& omni me defenſione uſurū eſſe legis:qua nunc,ut utar, ab eo cuius uoluntati mihi obtemperandū eſt:non conceditur.non enim debeo dubitare Iudices:quin ſi qua ad uos cauſa huiuſmodi delata ſit eius, qui lege non teneatur:etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe uideatur: etiam ſi eum oderitis:etiam ſi inuiti abſoluturi ſitis:tamen abſoluatis:& religioni potius ueſtræ,quàm odio parcatis.eſt enim ſapientis iudicis cogitare tantum ſibi à Populo Ro.eſſe permiſſum:quantum commiſſum ſit,& creditum:& non ſolum ſibi poteſtatem datam:uerum etiam fidem habitam eſſe meminiſſe.poſſe,quem oderit,abſoluere:quem non oderit,condemnare: & ſemper non quid ipſe uelit:ſed quid lex & religio cogat:cogitare: animaduertere qua lege reus citetur:de quo reo cognoſcat:quæ res in quæſtione uerſetur.cum hæc ſunt uidenda:tum uero illud eſt hominis magni Iudices atq; ſapientis:cū illam iudicandi cauſa tabellam ſumpſerit:non ſe putare eſſe ſolum:neq; ſibi quodcunq; concupierit,licere:ſed habere in conſilio legem,religionem,ęquitatem,fidem:libidinem autē,odium,inuidiam,metum,cupiditatesq́; omneis amouere:maximeq́; æſtimare conſcientiā mentis ſuę:quā ab dĳs immortalibus accępimus:quę à nobis diuelli non poteſt:quę ſi optimorum conſiliorū,atq; factorum teſtis in omni uita nobis erit:ſine ullo metu,& ſumma cum honeſtate uiuemus.hęc ſi T. Actius aut cognouiſſet:aut cogitaſſet:profecto ne conatus quidem eſſet dicere id,quod multis uerbis egit:iudicem quod ei uideatur,ſtatuere:& non deuinctum legibus eſſe oportere.quibus de rebus mihi pro Cluentĳ uoluntate nimium, pro Reip. dignitate parū,pro ueſtra prudentia,ſatis dixiſſe uideor. Reliqua perpauca ſunt:quę, quia ueſtræ quæſtionis erant:iccirco illi ſtatuerunt ſibi non fugienda eſſe,& proferenda:ne omnium turpiſſimi reperirentur:ſi in iudicium nihil,præter inuidiam attuliſſent.atq; ut exiſtimetis neceſſario me de his rebus,de quibus iā dixerim,pluribus egiſſe uerbis:attendite reliqua. profecto intelligetis, ea quę paucis demonſtrari potuerunt:breuiſſime eſſe defenſa. Cn. Decio Samniti,ei,qui proſcriptus eſt:iniuriā in calamitate eius ab huius familia factā eſſe dixiſti.ab nullo ille liberalius,quàm à Cluentio tractatus eſt.huius illum opes in rebus eius ĩcommodis ſubleuarunt,atq; hoc cū ipſe:tum omnes eius

amici,

amici,neceſſarĳq́ cognorunt. Ancarĳ & Paceni paſtoribus,huius uillicũ uim,& manus attuliſſe.cũ quędam in collibus(ut ſolet)controuerſia paſtorum eſſet orta:Habiti uillici rem domini,& priuatam poſſeſſionẽ defenderunt.cũ eſſet expoſtulatio facta:cauſa illis demonſtrata,ſine iudicio controuerſiaq́ diſceſſum eſt. P.Elĳ teſtamento propinquus exhęredatus cũ eſſet: hæres hic alienior inſtitutus eſt. P.Elius Habiti merito fecit: neq; hic in teſtamento faciendo interfuit:idq́ teſtamentum ab huius inimico Oppianico eſt obſignatũ. Florio legatum ex teſtamento inficiatum eſſe.nõ eſt ita:ſed cũ HS XXX ſcripta eſſent, pro HS CCC:neq; ei ſatis cautum uideretur: uoluit eum aliquid accæptum referre liberalitati ſuæ.primo debere negauit: poſt ſine controuerſia ſoluit. Cn.cuiuſdã Samnitis uxorem poſt bellum ab hoc eſſe repetitã.mulierem cum emiſſet de ſectoribus:quo tempore eam primũ liberam eſſe audiuit:ſine iudicio reddidit Cn.Celio. Enniũ eſſe quendam:cuius bona teneat Habitus.eſt hic Ennius egens quidam calumniator, mercennarius Oppianici,qui permultos annos quieuit:deinde aliquando cũ ſeruo Habiti furti egit:nuper ab ipſo Habito petere cœpit.hic illo priuato iudicio(mihi credite)nobis ĳſdem fortaſſe patronis calumniã non effugiet. Atq; etiam:ut nobis renunciatur:hominẽ multorum hoſpitum, A. Binniũ quendã Coponem de uia Latina,ſubornatis:qui ſibi à Cluentio,ſeruisq́ eius in taberna ſua manus allatas eſſe dicat.quo de homine, nihil etiã nunc dicere nobis eſt neceſſe.ſi inuitauerit:id quod ſolet:ſic hominẽ accipiemus:ut moleſte ferat:ſe de uia diſceſſiſſe. Habetis Iudices,quę in totam uitã de moribus A.Cluentĳ, quẽ illi inuidioſum reum uolunt eſſe:annos octo meditati accuſatores collegerunt:q̃ leuia genere ipſo,q̃ falſa re,quàm breuia reſponſu.cognoſcite nunc id:quod ad ueſtrũ iuſiurandũ pertinet:quod ueſtri iudicĳ eſt: quod uobis oneris ĩpoſuit ea lex:qua coacti huc conueniſtis:de criminibus ueneni:ut omnes intelligant,q̃ paucis uerbis hæc cauſa perorari potuerit: & q̃ multa à me dicta ſint:quæ ad huius uoluntatẽ maxime,ad ueſtrum iudiciũ minime pertinerent. Obiectũ eſt C.Vibium Capacem ab hoc A.Cluentio ueneno eſſe ſublatũ.opportune adeſt homo ſumma fide,& omni uirtute prędi̇tus,L.Pletorius Senator:qui illius Capacis hoſpes fuit,& familiaris.apud hunc ille Romæ habitauit:apud hunc ægrotauit:huius domi eſt mortuus. haud hęres eſt Cluentius:inteſtatũ dico eſſe mortuũ.poſſeſſionemq́ eius bonorũ Prętoris edicto,huic illius ſororis filio adoleſcenti pudentiſſimo, & in primis honeſto Equiti Ro.datã,Numerio Cluentio,quem uidetis.alterũ ueneficĳ crimen:Oppianico huic adoleſcenti,cum eius in nuptĳs more Larinatium multitudo hominũ pranderet:uenenum Habiti conſilio paratũ.id cum daretur in mulſo:Balbutiũ quendam eius familiarẽ intercępiſſe:bibiſſe:ſtatimq́ eſſe mortuum.hoc ego ſi ſic agerem:tanq̃ mihi crimen eſſet diluendũ: hęc pluribus uerbis dicerem:quę nunc paucis percurrit oratio mea.quid unquam Habitus in ſe admiſit?ut hoc tantũ ab eo facinus nõ abhorrere uideatur?quid autẽ magnopere Oppianicũ metuebat?cum ille uerbũ omnino in hac ipſa cauſa nullum facere potuerit:huic autẽ accuſatores matre uiua deeſſe non poſſent:quod iã intelligetis.an ut de cauſa eius,periculi nihil decederet? ad cauſam nouũ crimen accederet?quod autẽ tempus ueneni dandi,illo die? in illa frequentia?per quẽ porrò datum?unde ſumptũ?quę deinde ĩtercęptio

poculi? cur non de integro autem datum? multa ſunt quæ dici poſſunt. ſed non committam ut uidear non dicendo uoluiſſe dicere. res enim iam ſe ipſa defendat. nego illum adoleſcentem, quem ſtatim epoto poculo mortuũ eſſe dixiſtis: omnino illa die eſſe mortuum. magnum, & impudens mendacium. perſpicite cætera. dico illum, cum ad illud prandium crudior ueniſſet: & ut ætas illa fert: ſibi tum non peperciſſet: aliquot dies ægrotaſſe: & ita eſſe mortuum. quis huic rei teſtis eſt? idem qui ſui luctus, pater. pater inquam illius adoleſcentis, quem propter animi dolorem pertenuis ſuſpitio potuiſſet ex illo loco teſtem in A. Cluentium conſtituere: is hunc ſuo teſtimonio ſubleuat. quod recita. tu autem niſi moleſtum eſt: pauliſper exurge: & perfer hunc dolorem commemorationis neceſſariæ: in qua ego diutius non morabor: quoniam quod fuit uiri optimi, feciſti: ut ne cui innocenti mœror tuus calamitatem & falſum crimen afferret. Vnum etiam mihi reliquum eiuſmodi crimen eſt Iudices: ex quo illud perſpicere poſſitis: quod à me initio orationis meę dictum eſt: quicquid mali per hos annos A. Cluentius uiderit: quicquid hoc tempore habeat ſollicitudinis, ac negocij: id omne à matre eſſe conflatum. Oppianicum ueneno necatum eſſe, quod ei datum ſit in pane per M. Aſellium quendam familiarem illius: idq; Habiti conſilio factum eſſe, dicitis. in quo primum illud quæro: quæ cauſa Habito fuerit: cur interficere Oppianicum uellet. inimicitias enim inter ipſos fuiſſe confiteor: ſed homines, inimicos ſuos morte affici uolunt: uel quòd metuunt: uel quòd oderunt. quo tandem igitur Habitus metu adductus, tantum in ſe facinus ſuſcipere conatus eſt? quid erat quod iam Oppianicum pœna affectum pro maleficijs, eiectũ è ciuitate quiſquã timeret? quid metuebat? ut oppugnaretur à perdito? an ne accuſaretur à condemnato? an ne exulis teſtimonio lęderetur? ſin autẽ quòd oderat Habitus: iccirco illum uita frui noluit: adeo ne erat ſtultus, ut illam, quã tum ille uiuebat: uitam eſſe arbitraretur? damnati, exulis, deſerti ab omnibus: quem propter animi importunitatẽ nemo recipere tecto, nemo adire, nemo alloqui, nemo reſpicere uellet. huius igitur uitæ Habitus inuidebat? hunc ſi acerbe, & penitus oderat, non eum q̃ diutiſſime uiuere uelle debebat? huic mortem maturabat inimicus: quod illi unum in malis perfugiũ erat calamitatis? qui ſi quid animi ac uirtutis habuiſſet (ut multi ſæpe fortes uiri in eiuſmodi dolore) mortẽ ſibi ipſe conſciſſet. huic q̃obrem id uellet inimicus offerre, quod ipſe ſibi optare deberet? nam nunc quidem quid tandẽ illi mali mors attulit? niſi forte ineptijs, ac fabulis ducimur: ut exiſtimemus illũ apud inferos impiorũ ſupplicia perferre: ac plures illic offendiſſe inimicos: q̃ hic reliquiſſe: à ſocrus, ab uxorũ, à fratris, à liberũ pœnis actum eſſe pręcipitem in ſceleratorũ ſedem, atq; regionem. quę ſi falſa ſunt: id quod omnes intelligunt: quid ei tandem aliud mors eripuit: pręter ſenſum doloris? age uero uenenũ per quem datum? per M. Aſellium. quid huic cum Habito? nihil. atq; adeo quòd ille Oppianico familiariſſime eſt uſus: potius etiã contra ſimultas. ei ne igitur, quẽ ſibi offenſiorem, Oppianico familiariſſimũ ſciebat eſſe: potiſſimũ & ſuum ſcelus, & illius periculũ committebat? cur deinde tu, qui pietate ad accuſandũ excitatus es: hunc Aſellium eſſe inultũ tandiu ſinis? cur nõ Habiti exemplo uſus es? ut per illũ, qui attuliſſet uenenũ, de hoc pręiudicaretur? iam uero illud quàm non probabile, q̃ inuſitatum Iudices, quàm nouũ?

in pane datum uenenum. facilius ne potuit, quàm in poculo? latentius potuit abditum aliqua in parte panis, quàm ſi totum conliquefactum in potione eſſet? celerius potuit comeſum, quàm epotum in uenas, atq; in omnis partes corporis permanare? facilius fallere in pane ſi eſſet animaduerſum: quàm in poculo: cum ita confuſum eſſet: ut ſecerni nullo modo poſſet? at repentina morte perijt. quod ſi eſſet ita factum: tamen ea res propter multorum eiuſmodi mortem, ſatis firmam ueneni ſuſpitionem non haberet. ſi eſſet ſuſpitioſum: tamen ad alios potius quàm ad Habitum pertineret. uerum in eo ipſo homines impudentiſſime mentiuntur. id ut intelligatis, & mortem eius, & quemadmodum poſt mortem in Habitum ſit crimen à matre quæſitum: cognoſcite. Cum uagus & exul erraret, atq; undiq; excluſus Oppianicus in Falernum ſe ad C. Quintilium contuliſſet: ibi primum in morbum incidit: ac ſatis uehementer, diuq; ægrotauit. cum eſſet una Saſſia: & Statio Albio quodam colono homine ualente, qui ſimul eſſe ſolebat: familiarius uteretur: quàm uir diſſolutiſſimus incolumi fortuna pati poſſet: & ius illud matrimonij caſtum, atq; legitimũ damnatione uiri ſublatum arbitraretur: Nicoſtratus quidam fidelis Oppianici ſeruulus percurioſus, & minime mendax: multa dicitur renunciare domino ſolitus eſſe. interea Oppianicus cũ iam conualeſceret: neq; in Falerno improbitatem coloni diutius ferre poſſet: & huc ad urbem profectus eſſet: ſolebat enim extra portam aliquid habere conducti: cecidiſſe ex equo dicitur: & homo infirma ualetudine latus offendiſſe uehementer: & poſtea quàm ad urbem cum febri uenerit: paucis diebus eſſe mortuus. mortis ratio Iudices eiuſmodi eſt: ut aut nihil habeat ſuſpitionis: aut ſi quid habet: id intra parietes in domeſtico ſcelere uerſetur. poſt mortem eius Saſſia ſtatim moliri nefaria mulier cœpit inſidias filio: quæſtionem habere de uiri morte conſtituit: emit de A. Rupilio: quo erat uſus Oppianicus medico: Stratonem quendã: quaſi ut idem faceret, quod Habitus in emendo Diogene fecerat. de hoc Stratone, & de aſſecla quodam ſeruo ſuo quęſituram eſſe dixit. præterea ſeruum illum Nicoſtratum, quem nimium loquacem fuiſſe, ac nimium domino fidelem arbitrabatur: ab hoc adoleſcente Oppianico in quæſtionem poſtulauit. hic cum eſſet illo tempore puer: & illa quęſtio de patris ſui morte conſtitui diceretur: etſi illum ſeruum, & ſibi beneuolum eſſe, & patri fuiſſe arbitrabatur: nihil tamen eſt auſus recuſare. aduocantur amici & hoſpites Oppianici, & ipſius mulieris multi homines honeſti, atq; omnibus rebus ornati: tormentis omnibus uehementiſſimis quæritur. cum eſſent animi ſeruorum, & ſpe, & metu tentati: ut aliquid in quæſtione dicerent: tamen (ut arbitror) authoritate aduocatorum, & ui tormentorum adducti in ueritate manſerunt: neque ſe quicquam ſcire dixerunt. quæſtio illo die de amicorum ſententia dimiſſa eſt. ſatis longo interuallo poſt iterum aduocantur. habetur de integro quæſtio: nulla uis tormentorum acerrimorum prætermittitur: aduerſarij aduocati etiam uix ferre poſſe. furere crudelis atq; importuna mulier: ſibi nequaquam ut ſperaſſet, ea quæ cogitaſſet, procedere. cum iam tortor, atq; eſſent tormenta ipſa defeſſa: neque tamen illa finem facere uellet: quidã ex aduocatis, homo & honoribus populi ornatus, & ſumma uirtute præditus, intelligere ſe dixit, non id agi ut uerum inueniretur: ſed ut aliquid falſi dicere cogerentur. hoc poſtquam cæteri comprobarunt: ex

omnium ſententia conſtitutum eſt: ſatis uideri eſſe quæſitum. redditur Oppianico Nicoſtratus: Larinum ipſa proficiſcitur cum ſuis, mœrens, quòd iam certe incolumem filium fore putabat: ad quem non modo uerum crimen, ſed ne ficta quidem ſuſpitio perueniret: & cui non modo aperta inimicorum oppugnatio, ſed ne occultæ quidem matris inſidię nocere potuiſſent. Larinum poſtquam uenit: quæ à Stratone illo uenenum antea uiro ſuo datum ſibi perſuaſum eſſe ſimulaſſet: inſtructam ei continuo & ornatam Larini medicinæ exercendæ cauſa tabernam dedit. unum, alterum, tertium annum Saſſia quieſcebat: ut uelle atque optare aliquid calamitatis filio potius, quàm id ſtruere, & moliri uideretur. tum interim Hortenſio, Q. Metello COSS. ut hunc Oppianicum aliud agentem ac nihil eiuſmodi cogitantem ad hanc accuſationem detraheret: inuito deſpondit ei filiam ſuam illam, quā ex genero ſuſcæperat: ut eum nuptijs alligatum ſimul, & teſtamenti ſpe deuinctum poſſit habere in poteſtate. hoc ipſo ferè tempore Strato ille medicus domi furtum fecit: & cædem eiuſmodi. Cum eſſet in ædibus armarium: in quo ſciret eſſe nummorum aliquantum, & auri: noctu duos conſeruos dormientes occidit: in piſcinamq́; deiecit: ipſe armarij fundum execuit: & ſeſtertiorum & auri quinq; pondo abſtulit, uno ex ſeruis puero non grandi conſcio. furto poſtridie cognito omnis ſuſpitio in eos ſeruos, qui non comparebant, commouebatur. cum exectio illa fundi in armario animaduerteretur: quærebant homines quonam modo fieri potuiſſet. quidam ex amicis Saſſiæ recordatus eſt: ſe nuper in auctione quadam uidiſſe in rebus minutis aduncam ex omni parte dentium, & tortuoſam uenire ſerrulam: qua illud potuiſſe ita circunſecari uidęretur. ne multa: perquiritur à coactoribus: inuenitur ea ſerrula ad Stratonem perueniſſe. hoc initio ſuſpitionis orto, & aperte inſimulato Stratone, puer ille conſcius pertimuit: rem omnem dominæ indicauit: homines in piſcina inuenti ſunt: Strato in uincula coniectus eſt: atque etiam in taberna eius nummi nequaquam omnes reperiuntur. conſtituitur quæſtio de furto. nam quid quiſquam ſuſpicari aliud poteſt? an hoc dicitis: armario expilato, pecunia ablata, non omni recuperata, occiſis hominibus, inſtitutam eſſe quæſtionē de morte Oppianici? cui probatis? quid eſt quòd minus ueriſimile proferre potuiſtis? deinde, ut omittam cętera, triennio poſt mortem Oppianici de eius morte quærebatur. atque etiam incenſa odio priſtino, Nicoſtratum eundem illum tum ſine cauſa in quæſtionem poſtulauit. Oppianicus primo recuſauit. poſtea quàm illa, abducturam ſe filiam, mutaturam eſſe teſtamentum minaretur: mulieri crudeliſſimæ ſeruum fideliſſimum, non in quæſtionem tulit: ſed planè ad ſupplicium dedit. poſt trienniū igitur agitata deniq; quæſtio de uiri morte habebatur. & de quibus ſeruis habebatur? noua credo res obiecta: noui quidam homines in ſuſpitionem uocati ſunt. de Stratone, & de Nicoſtrato. quid? Romæ quęſitum de iſtis hominibus erat? ita ne tandem? mulier iam non morbo, ſed ſcelere furioſa, cum quæſtionem habuiſſet Romæ: cum de T. Annij, L. Rutilij, P. Saturij, & cęterorum honeſtiſſimorum uirorum ſententia conſtitutum eſſet, ſatis quæſitum uideri, eadem de re triennio poſt ijſdem de hominibus, nullo adhibito, non dicam uiro, ne colonum forte abfuiſſe dicatis: ſed bono uiro: in filij caput quæſtionem habere conata eſt. an hoc dicitis? mihi enim uenit in men-

tem,

tem,quid dici poſſit:tametſi adhuc non eſſet dictum:cum haberetur de furto quæſtio:Stratonem aliquid de ueneno eſſe confeſſum.hoc uno modo Iudices ſæpe multorum improbitate depreſſa ueritas emergit:& innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat:quòd aut hi qui ad fraudem callidi ſunt: non tantum audent quantum excogitant:aut illi quorum eminet audacia, atq; proiecta eſt:à conſilijs malitiæ deſeruntur:quòd ſi aut confidens aſtutia,aut callida eſſet audacia: uix ullo obſiſti modo poſſet. utrum furtum factum non eſt? at nihil clarius Larini fuit.an ad Stratonem ſuſpitio non pertinuit? at is & ex ſerrula inſimulatus,& à puero conſcio eſt indicatus. an id actum non eſt in quærendo? quæ fuit alia igitur cauſa quærendi? an id quod dicendum uobis eſt:& quod tum Saſſia dictitabat:cum de furto quæreretur:tum Strato ijſdem in tormentis dixit de ueneno? en hoc illud eſt:quod ante dixi: mulier abundat audacia: conſilio & ratione deficitur. nam tabellæ quæſtionis plures proferuntur:quę recitatę,uobisq; editę ſunt,illæ ipſæ,quas tum obſignatas eſſe dixi.in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur.nō uenit in mentem primam orationē Stratonis conſcribere de furto:poſt aliquid adiungere dictum de ueneno:quod non percontatione quæſitum, ſed dolore expreſſum uideretur. quæſtio de furto eſt,ueneni iam ſuſpitione,ſuperiore quæſtione ſublata:quod ipſum hæc eadem mulier indicarat.quæ ut Romæ de amicorum ſententia ſtatuerat ſatis eſſe quæſitum: poſtea per triennium maxime ex omnibus ſeruis Stratonem illum dilexerat:in honore habuerat: commodis omnibus affecerat.cum igitur de furto quæreretur: & eo furto quod ille ſine controuerſia fecerat:tum ille de eo,quod quærebatur,uerbum nullum fecit:de ueneno ſtatim dixit:de furto,ſi non eo loco quo debuit: ne in extrema quidem,aut media,aut in aliqua denique parte quæſtionis,uerbū nullum fecit.iam uidetis illam nefariam mulierem Iudices eadē manu, qua, ſi detur poteſtas,interficere filium cupiat:hanc fictam quæſtionem conſcripſiſſe.atque iſtam ipſam quæſtionem dicite quis obſignauit? unum aliquem nominate.neminem reperietis:niſi forte eiuſmodi hominem: quē ego proferri malim:quàm neminem nominari.quid ais T.Acti? tu periculum capitis,tu indicium ſceleris,tu fortunas alterius literis conſcriptas in iudicium afferas? neq; earum authorem literarum,neq; obſignatorem,neque teſtem ullum nominabis? & quam tu peſtem innocentiſſimo filio ex matris ſinu deprompſeris,hanc hi tales uiri comprobabunt? eſto,in tabellis nihil eſt authoritatis:quid? ipſa quæſtio iudicibus,quid? amicis hoſpitibusq; Oppianici, quos adhibuerat antea:quid? huic tandē ipſi tempori,cur non reſeruata eſt? quid iſtis hominibus factum eſt Stratone, & Nicoſtrato? quęro abs te Oppianice,ſeruo tuo Nicoſtrato quid factum eſſe dicas? quem tu cū hunc breui tempore accuſaturus eſſes:Romā deducere:dare poteſtatem indicandi:incolumen denique ſeruare quæſtioni:ſeruare his iudicibus:ſeruare huic tempori debuiſti.nam Stratonem quidem Iudices in crucem actum eſſe execta ſcitote lingua:quod nemo eſt Larinatium qui neſciat.timuit mulier amens nō ſuam conſcientiam,non odium municipum,non famam omnium: ſed quaſi non omnes eius ſceleris teſtes eſſent futuri:ſic metuit ne condemnaretur extrema ſeruuli uoce morientis.quod hoc portentū dij immortales? quod tantum monſtrum in ullis locis? quod tam infeſtum ſcelus,& immane,aut un-

de natum eſſe dicamus? iam enim uidetis profecto Iudices, non ſine neceſſarijs me ac maximis cauſis principio orationis meæ de matre dixiſſe. nihil eſt enim mali: nihil ſceleris: quod illa non ab initio filio uoluerit: optauerit: cogitauerit: effecerit. mitto illam primam libidinis iniuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam: quæ nondum ad huiuſce uitæ periculum, ſed ad commune familiæ dedecus pertinebant: nihil de alteris Oppianici nuptijs queror: quarum illa cum obſides filios ab eo mortuos accæpiſſet: tum denique in familiæ luctum, atq; in priuignorum funus nupſit. prætereo quòd Aurium Melinum, cuius illa quondam ſocrus, paulo ante uxor fuiſſet: cum Oppianici eſſe opera proſcriptum, occiſumq; cognoſceret: eam ſibi domum, ſedemq; coniugij delegit: in qua quotidie ſuperioris uiri mortis indicia, & ſpolia fortunarum uideret. illud primum queror, de illo ſcelere, quod nunc deniq; patefactum eſt Fabritiani ueneni: quod iam tum recens ſuſpitioſum cæteris, huic incredibile, nunc uero apertum iam omnibus, ac manifeſtum uidetur. non eſt profecto de illo ueneno celata mater: nihil eſt ab Oppianico ſine conſilio mulieris cogitatum. quod niſi eſſet: certe poſtea deprehenſa re non illa ut ab improbo uiro diſceſſiſſet: ſed ut à crudeliſſimo hoſte fugiſſet. domumq; illam in perpetuum ſcelere omni affluentem reliquiſſet. non modo id non fecit: ſed ab illo tempore nullum locum prætermiſit: in quo non inſtrueret inſidias aliquas: ac dies omnes ac noctes tota mente mater de pernicie filij cogitaret. quæ primum ut illum confirmaret Oppianicum accuſatorem filio ſuo: donis muliebribus, collocatione filiæ, ſpe hæreditatis obſtrinxit. itaque apud cæteros nouis inter propinquos ſuſcæptis inimicitijs ſæpe fieri diuortia, atque affinitatum diſſidia uidimus: hæc mulier ſatis firmum accuſatorem filio ſuo fore neminem putauit: niſi qui in matrimonium ſororem eius ante duxiſſet. cæteri nouis affinitatibus adducti, ueteres inimicitias ſæpe deponunt. illa ſibi ad confirmandas inimicitias affinitatis coniunctionē pignori fore putauit. neq; in eo ſolum diligens fuit: ut accuſatorem filio ſuo compararet: ſed etiam cogitauit: quibus eum rebus armaret. hinc enim illę ſolicitationes ſeruorum, & minis & promiſſis: hinc illæ infinitæ crudeliſſimæq; de morte Oppianici quæſtiones: quibus finem aliquando non mulieris modus: ſed amicorum authoritas fecit: ab eodē ſcelere illæ triennio poſt habitæ Larini quæſtiones: eiuſdem amentiæ falſæ conſcriptiones quæſtionum: ex eodem furore etiam illa conſcelerata exectio linguæ: totius denique huius ab illa eſt, & inuenta & adornata comparatio criminis. atque his rebus cum inſtructum accuſatorem filio ſuo Romam ipſa miſiſſet: pauliſper conquirendorum, & conducendorum teſtium cauſa Larini eſt commorata. poſtea autem cum appropinquare huius iudicium ei nunciatum eſt: confeſtim huc aduolauit: ne aut accuſatoribus diligentia, aut pecunia teſtibus deeſſet: aut ne forte mater hoc ſibi optatiſſimum ſpectaculum huius ſordium, atque luctus, & tanti ſqualoris amitteret. iam uero quod iter Romam eius mulieris fuiſſe exiſtimatis? quod ego propter uicinitatem Aquinatium & Venafranorum ex multis audiui: & comperi. quos concurſus in his oppidis? quantos & uirorum & mulierum gemitus eſſe factos? mulierem quandam Larino atque illam uſque à mari Supero Romam proficiſci: cum magno comitatu & pecunia: quo faci-

lius

lius circumuenire iudicio capitis,atq; opprimere filium poſſet. nemo erat illorum penè dicam:quin expiandum illum locum eſſe arbitraretur:quacunque illa iter feciſſet:nemo quin terram ipſam uiolari:quæ mater eſt omniũ: ueſtigijs conſceleratæ matris putaret.itaq; nullo in oppido conſiſtendi poteſtas ei fuit:nemo ex tot hoſpitibus inuentus eſt:qui non contagionem aſpectus fugeret.nocti ſe potius ac ſolitudini,quàm ulli aut urbi,aut hoſpiti committebat.nunc uero quid agat:quid moliatur:quid deniq; quotidie cogitet:quẽ ignorare noſtrũ putat? quos appellarit:quibus pecuniam promiſerit: quorum fidem precio labefactare conata ſit:tenemus.quin etiam nocturna ſacrificia,quę putat occultiora eſſe:ſceleratasq; eius preces,& nefaria uota cognouimus:quibus illa etiam deos immortales de ſuo ſcelere teſtatur:neq; intelligit pietate,& religione,& iuſtis precibus,deorum mentes,non contaminata ſuperſtitione,neq; ad ſcelus perficiendũ cæſis hoſtijs poſſe placari.cuius ego furorem,atq; crudelitatem deos immortales à ſuis aris, atq; templis aſpernatos eſſe confido.uos Iudices,quos huic A.Cluentio quoſdam alios deos ad omne uitæ tempus fortuna eſſe uoluit:huius importunitatem matris à filij capite depellite.multi ſæpe in iudicando peccata liberum,parentum miſericordiæ conceſſerunt.uos ne huius honeſtiſſime actam uitam matris crudelitati condonetis,rogamus.preſertim cum ex altera parte totum munipium uidere poſſitis.omnes ſcitote Iudices(incredibile dictu eſt:ſed à me ueriſſime dicetur)omnes Larinates,qui ualuerunt:ueniſſe Romã:ut hunc ſtudio frequentiaq; ſua quantum poſſent,in tanto eius periculo ſubleuarent.pueris illud hoc tempore,& mulieribus oppidum ſcitote eſſe traditum: idq; in præſentia,in communi Italię pace domeſticis copijs eſſe tutum.quos tamẽ ipſos æque,& eos quos præſentes uidetis, huius expectatio iudicij dies noctesq; ſollicitat.non illi uos de unius municipis fortunis arbitrantur, ſed de totius municipij ſtatu,dignitate,commodisq; omnibus ſentẽtias eſſe laturos.ſumma eſt enim Iudices,hominis in communem municipij rem diligentia:in ſingulos municipes benignitas:in omnes homines iuſtitia,& fides.pręterea nobilitatem illam inter ſuos,locumq; à maioribus traditum ſic tuetur: ut maiorum grauitatem, conſtantiam, gratiam, liberalitatem aſſequatur. itaque ijs eum uerbis publice laudant:ut non ſolum teſtimonium ſuum,iudiciumq; ſignificent:uerum etiam curam animi,ac dolorem.quæ dum laudatio recitatur:uos quæſo qui eam detuliſtis,aſſurgite.ex lachrymis horum Iudices exiſtimare poteſtis, omnes hæc Decuriones decreuiſſe lachrymantes. age uero uicinorum quantum ſtudium,quàm incredibilis beneuolentia, quanta cura eſt? non illi in libellis laudationum decreta miſerunt:ſed homines honeſtiſſimos,quos noſſemus omnes,huc frequentes adeſſe:& hunc pręſentes laudare uoluerunt.adſunt Ferentani homines nobiliſſimi: Marrucini itẽ:pari dignitate Theano, Apulo, atq; Luceria Equites Ro.honeſtiſſimos homines laudatores uidetis:Bouiano,totoq; ex Samnio cũ laudationes honeſtiſſimę miſſæ ſunt:tum homines ampliſſimi, nobiliſſimiq; uenerunt. iã qui in agro Larinati prædia,qui negocia, qui res pecuniarias habent: honeſti homines & ſummo ſplendore prędití,difficile dictu eſt:quàm ſint ſolliciti:quàm laborent.non multi mihi ab uno ſic deligi uidentur:ut hic ab his uniuerſis. quàm non abeſſe ab huius iudicio L. Voluſenũ ſummo ſplendore hominem,ac uir

tute prędítum,uellem.præſentem poſſem P.Heluidium Rufum Equitē Ro. omnium ornatiſſimum nominare:qui cum huius cauſa dies noctesq́ꝫ uigilaret:& cū me hanc cauſam doceret:in morbū grauem periculoſumq́ꝫ incidit. in quo tamē non minus,de capite huius,quàm de ſua uita laborat.Cn. Tudici Senatoris uiri optimi,& honeſtiſſimi par ſtudiū & teſtimonio,& laudatione cognoſcetis.eadē ſpe,ſed maiore uerecundia de te P. Volumni, quoniam iudex es in A.Cluentium,dicimus.& ne longū ſit:omnium uicinorum ſummam eſſe in hunc beneuolentiā confirmamus. horū omnium ſtudium, curā, diligentiā, meumq́ꝫ unà laborē,qui totam hanc cauſam,uetere inſtituto ſolus peroraui:ueſtrāq́ꝫ ſimul Iudices ęquitatem,& manſuetudinē, una mater oppugnat.at quæ mater? quā cęcam crudelitate,& ſcelere ferri uidetis:cuius cupiditatē nulla unquam turpitudo retardauit:quæ uitijs animi in deterrimas partes iura hominū conuertit omnia:cuius ea ſtultitia eſt:ut eā nemo hominem,ea uis:ut nemo fœminā,ea crudelitas:ut nemo matrē appellare poſſit. atq; etiam nomina neceſſitudinū,non ſolum naturę nomen,& iura mutauit: uxor generi,nouerca filij,filię pellex.eo iam deniq; adducta eſt:ut ſibi pręter formā,nihil ad ſimilitudinem hominis reſeruarit.quare Iudices ſi ſcelus odiſtis:prohibete aditum matris à filij ſanguine:date parenti hunc incredibilē dolorem ex ſalute,ex uictoria liberū:patiamini matrem,ne orbata filio lætetur:uictam potius ueſtra æquitate diſcedere.ſin autem id quod ueſtra natura poſtulat:pudorem,bonitatem, uirtutemq́ꝫ diligitis : leuate hunc aliquando ſupplicem ueſtrum Iudices tot annos in falſa inuidia,periculisq́ꝫ uerſatū.qui nunc primum poſt illam flammā,aliorum facto,& cupiditate excitatam, ſpe ueſtræ ęquitatis erigere animum,& paulū reſpirare à metu cœpit:cui poſita ſunt in uobis omnia:quem ſeruatū eſſe plurimi cupiunt:ſeruare ſoli uos poteſtis.orat uos Habitus Iudices:& flens obſecrat:ne ſe inuidiæ,quę in iudicijs ualere non debet:ne matri,cuius uota,& preces à ueſtris mentibus repudiare debetis:ne Oppianico homini nefario condemnato iam,& mortuo condonetis.quòd ſiqua calamitas hunc in hoc iudicio afflixerit innocentem:nę iſte miſer Iudices,ſi id.quod difficile factu eſt:in uita remanebit:ſæpe & multū queretur, deprehenſum eſſe illud quondam Fabritianum uenenum:quod ſi tum indicatum non eſſet:non huic erumnoſiſſimo uenenum illud fuiſſet:ſed multorum medicamentū laborum.poſtremo etiam fortaſſis mater exequias illius funeris proſecuta,mortem ſe filij lugere ſimulaſſet:nunc uero quid erit perfectum ? niſi ut huius ex medijs mortis inſidijs,uita ad luctum reſeruata,mors ſepulchro patris priuata eſſe uideatur? ſatis diu fuit in miſerijs Iudices:ſatis multos annos ex inuidia laborauit.nemo huic tam iniquus præter parentem fuit:cuius animum non iam expletum eſſe putemus.uos qui æqui eſtis omnibus:qui ut quiſq; crudeliſſime oppugnatur,eum leniſſime ſubleuatis:conſeruate A.Cluentium:reſtituite incolumem municipio:amicis, uicinis,hoſpitibus, quorum ſtudia uidetis,reddite: uobis in perpetuum liberisq́ꝫ ueſtris obſtringite:ueſtrum eſt hoc Iudices: ueſtræ dignitatis : ueſtræ clementiæ. recte hoc repetitur à uobis , ut uirum optimum , atque innocentiſſimum , plurimisq́ꝫ mortalibus charum,atq; iucundiſſimum,his aliquando calamitatibus liberetis:ut omnes intelligant,in concionibus eſſe inuidiæ locum:in iudicijs ueritati.

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM TRIBVNVM PLEBIS IN SENATV.

ORATIO. XV.

Deſunt permulta.

quæ res aperte petebatur, ea nunc occulte cuniculis oppugnatur. dicent enim Decemuiri id: quod & dicitur à multis, & ſæpe dictum eſt: poſt eoſdē Conſules, regis Alexandrini teſtamento, regnum illud Populi Ro. eſſe factum. dabitis igitur Alexandriā clam petentibus ijs: quibus apertiſſime pugnantibus reſtitiſtis? hęc per deos immortales, utrum eſſe uobis conſilia ſiccorū: an uinolentorum ſomnia? & utrum cogitata ſapientum: an optata furioſorum uidentur? Videte nunc proximo capite, ut impurus helluo turbet Rempublicam: ut à maioribus noſtris poſſeſſiones relictas diſperdat: & diſſipet: ut ſit non minus in Populi Ro. patrimonio nepos, quàm in ſuo. proſcribit in ſua lege, uectigalia: quæ Decemuiri uendant: hoc eſt proſcribit auctionem publicorum bonorum. agros emi uult: qui diuidantur. quærit pecuniam. uidelicet excogitabit aliquid: atq; afferet. nam ſuperioribus capitibus dignitas Populi Ro. uiolabatur: nomen imperij in commune odium orbis terræ uocabatur: urbes pacatæ, agri ſociorum, regum ſtatus Decemuiris donabantur: nunc præſens certa pecunia numerata quæritur. expecto quid Tribunus Pleb. uigilans & acutus excogitet. ueneat inquit ſylua Scantia. utrum tandem hanc ſyluam in relictis poſſeſſionibus, an in cenſorum paſcuis inueniſti? ſi quid eſt: quod indagaris: inueneris: ex tenebris erueris: quamquam iniquum eſt: tamen conſume ſanè: quoniam commodum eſt: quoniam quidem tu attuliſti. ſyluam uero tu Scantiam uendas, nobis conſulibus, atq; hoc Senatu? tu ullū uectigal attingas? tu Populo Ro. ſubſidia belli, tu ornamenta pacis eripias? tum uero hoc me inertiorem Conſulem iudicabo, quàm illos fortiſſimos uiros: qui apud maiores noſtros fuerunt: quòd quæ uectigalia illis Conſulibus Populo Ro. parta ſunt: ea me Conſule ne retineri quidem potuiſſe iudicabuntur. uendit Italię poſſeſſiones ex ordine omnes. ſanè eſt in eo diligens: nullam enim prætermittit. perſequitur in tabulis Cenſorijs totam Siciliam: nullum ædificium, nullos agros relinquit. audiſtis auctionem Populi Ro. proſcriptam à Tribuno plebis, conſtitutam in menſem Ianuarium: & credo non dubitatis, quin iccirco hæc, ęrarij cauſa non uendiderunt ij: qui armis, & uirtute pepererunt: ut eſſet quod nos largitionis cauſa uenderemus. uidete nunc quoad fecerit iter apertius quàm antea. nam ſuperiore parte legis quemadmodum Pompeium oppugnarent, à me indicati ſunt: nunc

iam ſe ipſi indicabunt.iubent uenire agros Attalenſium,atq; Olympenorũ. hos Populo Ro. Seruilij fortiſſimi uiri uictoria adiunxit. deinde agros in Macedonia regios,qui partim T.Flaminij,partim L.Pauli,qui Perſen uicit: uirtute parti ſunt:deinde agrum optimum,& fructuoſiſſimum Corinthiũ, qui L.Mummij imperio,ac felicitate ad uectigalia Populi Rom. adiunctus eſt:poſt autẽ agros in Hiſpania apud Carthaginem nouam,duorum Scipionũ eximia uirtute poſſeſſos,tum ipſam ueterem Carthaginẽ uendunt:quam P.Africanus nudatã tectis, ac mœnibus, ſiue ad notandam Carthaginenſiũ calamitatẽ,ſiue ad teſtificandam noſtram uictoriam,ſiue ad oblatam aliquã religionem,ad ęternam hominũ memoriam conſecrauit.his inſignibus,atq; inſulis imperij uenditis,quibus ornatã uobis maiores ueſtri Remp.tradiderunt:iubent eos agros uenire:quos rex Mythridates in Paphlagonia,Ponto,Cappadociaq; poſſederit.num obſcure uidentur propè haſta præconis inſectari Cn.Pompeij exercitũ? qui uenire iubeant eos ipſos agros:in quibus ille etiam nunc bellum gerat: atque uerſetur.hoc uero cuiuſmodi eſt? quòd eius auctionis,quam conſtituunt,locum ſibi nullum definiunt? nã Decemuiris quibus in locis ipſis uideatur,uendendi poteſtas lege permittitur. Cenſoribus uectigalia locare niſi in conſpectu Populi Ro.non licet.his uendere uel in ultimis terris licebit? at hoc etiã nequiſſimi homines conſumptis patrimonijs faciunt:ut in atrijs auctionarijs potius, quàm in triuijs, aut in compitis auctionentur.hic permittit ſua lege Decemuiris,ut in quibus commodum ſit,tenebris,ut in qua uelint ſolitudine,bona Populi Ro.poſſint diuendere. Iam illa omnibus in prouincijs,regnis,liberis,populis,quàm acerba, quàm formidoloſa, quàm quæſtuoſa concurſatio decemuiralis futura ſit,non uidetis? hæreditatum obeundarum cauſa,quibus uos legationes dediſtis:qui & priuati,& priuatum ad negocium exierunt:non maximis opibus,neque ſumma authoritate præditi,tamen auditis profecto quàm graues eorum aduentus ſocijs ueſtris eſſe ſoleant.quamobrem quid putatis impendere hac lege omnibus gentibus terroris,& mali? cum mittantur in orbem terrarum Decemuiri ſummo cum imperio, ſumma cum auaritia, infinitaq; omnium rerum cupiditate? quorum cum aduentus graues,cum faſces formidoloſi,tum uero iudicium,ac poteſtas erit non ferenda.licebit enim,quod uidebitur,publicum iudicare:quod iudicarint,uendere.etiam illud,quod homines ſancti non facient:ut pecuniam accipiant,ne uendant:tamen id ijs ipſum per legem licebit.hinc uos quas ſpoliationes,quas pactiones,quam denique in omnibus locis nundinationem iuris, ac fortunarum fore putatis? etenim quod ſuperiore parte legis præfinitum fuit,Sylla,& Pompeio Conſulibus:id rurſus liberum, infinitumq; fecerunt. iubet eoſdem Decemuiros omnibus agris publicis pergrande uectigal imponere:ut ijdem poſſint & liberare agros,quos commodum ſit:& quos ipſis libeat publicare.quo in iudicio perſpici non poteſt:utrum ſeueritas acerbior,an benignitas quæſtuoſior ſit futura. ſunt tamen in toga lege exceptiones duæ non tam iniquæ, quàm ſuſpitioſæ.excipit in uectigali imponendo agrum Recentoricum Sicilienſem:in uendendis agris eos agros,de quibus cautum ſit fœdere.hi ſunt in Africa:qui ab Hyempſale poſſidentur. hic quæro, ſi Hympſali ſatis eſt cautum fœdere:& Recentoricus ager priuatus eſt: quid attinuerit excipi?

ſin & fœdus illud habet aliquam dubitationem: & ager Recentoricus dicitur nonnunquam eſſe publicus: quem putet exiſtimaturũ duas cauſas in orbe terrarum repertas, quibus gratis parceret? nunc quiſnam tam abſtruſus uſquam nummus uidetur: quem nõ architecti huiuſce legis olfecerint? prouincias, ciuitates liberas, ſocios, amicos, reges deniq; exhauriunt: admouent manus uectigalibus Populi Romani. non eſt ſatis. audite uos qui ampliſſimo populi, Senatusq́; iudicio exercitus habuiſtis: & bella geſſiſtis. quod ad quenq; peruenit, peruenerit ex præda, ex manubijs, ex auro coronario, quod neq; conſumptum in monimento, neq; in ærarium relatum ſit: id ad decemuiros referri iubet. hoc capite multa ſperant: in omneis Imperatores, hæredesq́; eorum, quęſtionem ſuo iudicio comparant. ſed maximam pecuniam ſe à Fauſto ablaturos arbitrantur. quam cauſam ſuſcipere iurati iudices noluerunt: hanc iſti decemuiri ſuſcępere. iccirco à iudicibus fortaſſe prætermiſſam eſſe arbitrantur: quòd ſit ipſis reſeruata. deinde etiam in reliquum tempus diligentiſſime ſancit: ut quod quiſq; Imperator habeat pecuniæ, protinus ad decemuiros deferat. hic tamen excipit Pompeium: ſimillime ut mihi uidetur: atque in illa lege, qua peregrini Roma eijciuntur: Glaucippus excipitur. non enim hac excæptione unus afficitur beneficio: ſed unus priuatur iniuria. ſed cui manubias remittit: huius uectigalia inuadit. iubet enim pecuniam, ſiqua poſt nos Conſules ex nouis uectigalibus recipiatur: hac uti decemuiros: quaſi uero non intelligamus: hæc eos uectigalia, quæ Cn. Pompeius adiunxerit, uendere cogitare. uidetis iam P.C. omnibus rebus, & modis conſtructam, & coaceruatam pecuniam decemuiralem. minuetur huius pecuniæ inuidia. conſumetur enim in agrorum emptionibus. optime. quis ergo emet agros iſtos? ijdẽ decemuiri: tu Rulle, miſſos enim facio cæteros: emes quos uoles: uendes quos uoles: utrunq; horum facies, quanti uoles. cauet enim uir optimus: ne emat ab inuito. quaſi uero nõ intelligamus, ab inuito emere, iniurioſum eſſe: ab nõ inuito, quęſtuoſum. quantũ tibi agri uendet, ut alios omittam: ſocer tuus? & ſi ego eius ęquitatẽ animi probe noui: uendet non inuitus. facient idem cęteri libenter: ut poſſeſſionis inuidiã pecunia commutent: accipiant, quod cupiunt: dent, quod retinere uix poſſunt. nunc proſpicite omniũ rerũ infinitam, atq; intolerandam licentiã. pecunia coacta eſt ad agros emendos: ij porrò ab inuitis nõ ementur. ſi conſenſerint poſſeſſores non uendere: quid futurũ eſt? referetur pecunia? nõ licet. exigetur? uetat. uerum eſto: nihil eſt, quod non emi poſſit: ſi tantum des: quantũ uelit uenditor. ſpoliemus orbem terrarũ: uendamus uectigalia: effundamus ærarium: ut locupletatis, aut inuidię, aut peſtilentię poſſeſſoribus, agri tamẽ emantur. quid? tũ quę erit in iſtos agros deductio? quę totius rei ratio? atq; deſcriptio? deducentur inquit coloniæ. quo? quorũ hominum? in quæ loca? quis enim nõ uidet in colonijs eſſe hæc omnia conſideranda? tibi nos Rulle, & iſtis tuis harum omnium rerum machinatoribus, totã Italiam inermem tradituros exiſtimaſti? quã pręſidijs confirmaretis: colonijs occuparetis: omnibus uinclis deuinctã, & conſtrictam teneretis. ubi enim cauetur, ne in Ianiculo coloniam conſtituatis? ne urbem hanc urbe alia premere, atq; urgere poſſitis? non faciemus inquit. primum neſcio. deinde timeo. poſtremo non committã: ut ueſtro beneficio potius, quàm noſtro conſilio ſalui eſſe poſſimus. quòd uero totam Italiã ueſtris

colonijs complere uoluiſtis: id cuiuſmodi eſſet, neminem nē noſtrum intelle ćturum exiſtimaſtis? ſcriptū eſt enim, quæ in municipia, quasq́ in colonias decemuiri uelint: deducant colonos, quos uelint: & ijs agros aſſignent, quibus in locis uelint: ut cum totam Italiam militibus ſuis occuparint: uobis nō modo dignitatis retinendæ, ſed ne libertatis quidēm recuperandæ ſpes relinquatur. atque hæc à me ſuſpitionibus & coniećtura coarguuntur. iam omnis omnium tolletur error: iam aperte oſtendent: ſibi nomen huius Reipub. ſedem urbis, atque imperij, denique hoc templum Iouis optimi maximi, atq́ hanc arcem omnium gentium diſplicere. Capuam deduci colonos uolunt. illam urbem huic urbi rurſus opponere, illuc opes ſuas deferre, & imperij nomen transferre cogitant. qui locus propter ubertatem agrorum, abundantiamq́ rerum omnium, ſuperbiam, & crudelitatem genuiſſe dicitur: ibi noſtri coloni delećti ad omne facinus à decemuiris collocabuntur. & credo qua in urbe homines in ueteri dignitate, fortunaq́ nati copiam rerum moderate ferre non potuerunt: in ea iſti ueſtri ſatellites modeſte inſolentiam ſuam continebunt? maiores noſtri Capua magiſtratus, Senatum, conſilium commune, omnia denique inſignia Reip. ſuſtulerunt: neque aliud quicquam niſi inane nomen Capuæ reliquerunt: non crudelitate, quid enim illis fuit clementius? qui etiam externis hoſtibus uićtis ſua ſæpiſſime reddiderunt: ſed conſilio: quòd uidebant: ſi quod Reipub. ueſtigium illis mœnibus contineretur: urbem ipſam imperio domiciliū præbere poſſe. uos hęc, niſi euertere Remp. cuperetis: ac uobis nouam dominationē comparare: credo quàm pernicioſa eſſent, non uideretis? quid enim cauendum eſt in colonijs deducendis? ſi luxuries Annibalē ipſum Capuæ corrupit? ſi ſuperbia nata inibi eſſe ex Campanorum faſtidio uidetur? ſi pręſidiū non pręponitur huic urbi iſta colonia: ſed opponitur? At quemadmodum armatur dij immortales? nam bello Punico quicquid potuit Capua: potuit ipſa per ſeſe. nunc omnes urbes, quæ circum Capuā ſunt: à colonis per eoſdē Decemuiros occupabuntur. hanc enim ob cauſam permittit ipſa lex. in omnia quę uelint oppida colonos ut decemuiri deducant, quos uelint. atq́ his colonis agrum Campanum, & Stellatem campum diuidi iubet. non queror diminutionem uećtigalium: non flagitiū huius iacturę atq́ damni? prętermitto illa, quę nemo eſt: quin grauiſſime, & ueriſſime conqueri poſſit: nos caput patrimonij publici, pulcherrimam Populi Ro. poſſeſſionē, ſubſidium annonæ, horreū belli, ſub ſigno, clauſtrisq́ Reip. poſitum uećtigal, ſeruare non potuiſſe: eum deniq́ nos agrū P. Rullo conceſſiſſe: qui ager ipſe per ſeſe, & Syllanę dominationi, & Gracchorū largitioni reſtitiſſet: nō dico ſolū hoc in Rep. uećtigal eſſe, quod amiſſis alijs remaneat: intermiſſis non conquieſcat: in pace niteat: in bello non obſoleſcat: militem ſuſtentet: hoſtē non pertimeſcat: prætermitto omnem hanc orationem: & concioni reſeruo: de periculo ſalutis, ac libertatis loquor. quid enim exiſtimatis integrū uobis in Rep. fore? aut in ueſtra libertate, ac dignitate retinendum? cū Rullus, atq́ ij, quos multo magis quàm Rullum timetis: cum omni egentium, atq́ improborū manu, cum omnibus copijs, cū omni argento, & auro, Capuā, & urbes circa Capuā occuparint? his ego rebus P. C. reſiſtā uehementer, atq́ acriter: neq́ patiar homines ea me Conſule expromere: quę contra Remp. diu cogitarint. erraſtis Rulle uehemēter et tu, & nonnulli

Collegæ

Collegæ tui,qui ſperaſtis uos contra Conſulem ueritate,non oſtentatione popularem;poſſe in euertenda Republica populares exiſtimari,laceſſo uos: in concionem uoco:Populo Romano diſceptatore uti uolo. etenim, ut circunſpiciamus omnia:quæ populo grata,atque iucunda ſunt: nihil tam populare,quàm pacem, quàm concordiam,quàm ocium reperiemus.ſollicitam mihi ciuitatem ſuſpitione,ſuſpenſam metu,perturbatam ueſtris legibus, & concionibus,& ſeditionibus tradidiſtis:ſpem improbis oſtendiſtis: timorem bonis inieciſtis: fidem de foro, dignitatem de Republica ſuſtuliſtis. hoc motu, atque hac perturbatione animorum, atque rerum cum Populo Romano uox, & authoritas Conſulis repente in tantis tenebris illuxerit: cum oſtenderit nihil eſſe metuendum, nullum exercitum, nullam manum, nullas colonias,nullam uenditionem uectigalium, nullum imperium nouū, nullum regnum decemuirale,nullam alteram Romam, neque aliam ſedem imperij nobis Conſulibus futuram,ſummamq́ tranquillitatem pacis, atque ocij:uerendum credo nobis erit:ne ueſtra iſta præclara lex Agraria magis popularis eſſe uideatur? cum uero ſcelera conſiliorū ueſtrorum, fraudemq́ legis,& inſidias, quæ ipſi Populo Romano à popularibus Tribunis ple. fiant:oſtendero: pertimeſcam credo, ne mihi non liceat contra uos in concione conſiſtere? preſertim cum mihi deliberatum,& conſtitutum ſit:ita gerere Conſulatum:quo uno modo geri grauiter,& libere poteſt:ut neq́ prouinciam,neque honorem,neque ornamentum aliquod,aut commodum, neque rem ullam,quæ à Tribuno plebis impediri poſſit:appetiturus ſim. dicit frequentiſſimo Senatu Conſul Calend. Ianuarij,ſeſe,ſi ſtatus hic Reipublicæ maneat,neque aliud negocium exſtiterit: quod honeſte ſubterfugere non poſſit.in prouinciam non iturum.ſic me in hoc magiſtratu geram Populi Romani:ut poſſim Tribunum ple. Reipublicæ iratum coercere: mihi iratum contemnere.quamobrem per deos immortales colligite uos Tribuni plebis:deſerite eos,à quibus,niſi proſpicitis, breui tempore deſeremini: conſpirate nobiſcum:conſentite cum bonis:communem Rempublicā,communi ſtudio,atque amore defendite.multa ſunt occulta Reipublicæ uulnera:multa nefariorum ciuium pernicioſa conſilia: nullum externum periculum eſt:non rex,non gens ulla,non natio pertimeſcenda eſt: incluſum malum,inteſtinum,ac domeſticum eſt.huic pro ſe quiſque noſtrum mederi, atque hoc omnes ſanare uelle debemus.erratis ſi Senatum probare ea,quæ dicuntur à me,putatis:populum autem eſſe in alia uoluntate.omnes,qui ſe incolumes uolent:ſequentur authoritatem Conſulis ſoluti à cupiditatibus, liberi à delictis,cauti in periculis,non timidi in contentionibus. quòd ſi quis ueſtrum ſpe ducitur:ſe poſſe turbulenta ratione honori uelificari ſuo: primum me Conſule id ſperare deſiſtat:deinde habeat me ipſum ſibi documento:quem Equeſtri ortum loco Conſulem uidet: quæ uitæ uia facillime uiros bonos ad honorem,dignitatemq́ perducat. quòd ſi uos ueſtrum mihi ſtudium P.C.ad communem dignitatem defendendam profitemini: perficiam profecto id,quod maxime Reſpublica deſiderat:ut huius ordinis authoritas,quæ apud maiores noſtros fuit:eadem nunc longo interuallo Reipublicæ reſtituta eſſe uideatur.

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIVM RVLLVM TRIBVNVM PL. AD POPVLVM,

ORATIO. XVI.

EST hoc in more poſitum Quirites, inſtitutoq; maiorum: ut ij, qui beneficio ueſtro imagines familiæ ſuę conſecuti ſunt: eam primam habeant concionem: qua gratiam beneficij ueſtri cum ſuorum laude coniungant. qua in oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiuntur. plerique autem hoc perficiunt: ut tantum maioribus eorum debitum eſſe uideatur: unde, etiam quod poſteris ſolueretur, redundaret. mihi quidem apud uos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non quòd non tales fuerint: quales nos illorum ſanguine creatos, diſciplinisq; inſtitutos uidetis: ſed quòd laude populari, atque honoris ueſtri luce caruerunt. de me autem ipſo uereor, ne arrogantis ſit apud uos dicere: ingrati, tacere. nam & quibus ſtudijs hanc dignitatem conſecutus ſim, memetipſum commemorare perquàm graue eſt: & ſilere de tantis ueſtris beneficijs nullo modo poſſum: quare adhibebitur à me certa ratio, moderatioq; dicendi: ut quid à uobis accæperim, commemorem: quare dignus ueſtro ſummo honore, ſingulariq; iudicio ſim, ipſe modice dicam: ſi neceſſe erit: uos eoſdem exiſtimaturos putem: qui iudicauiſtis. me perlongo interuallo propè memoriæ, temporumq; noſtrorum primum hominem nouum Conſulem feciſtis: & eum locum, quem nobilitas præſidijs firmatum, atque omni ratione obuallatum tenebat: me duce reſcidiſtis: uirtutiq; in poſterum patere uoluiſtis: neque me tantummodo Conſulem, quod eſt ipſum per ſeſe ampliſſimum: ſed ita feciſtis: quomodo pauci nobiles in hac ciuitate Conſules facti ſunt: nouus ante me nemo. nam profecto ſi recordari uolueritis de nouis hominibus: reperietis, eos, qui ſine repulſa Conſules facti ſunt: diuturno labore, atque aliqua occaſione eſſe factos: cum multis annis poſt petiſſent, quàm Prætores fuiſſent: aliquanto ſerius, quàm per ætatem, ac per leges liceret. qui autem anno ſuo petierint: ſine repulſa non eſſe factos. me eſſe unum ex omnibus nouis hominibus, de quibus meminiſſe poſſumus: qui conſulatum petierim: cum primum licitum ſit: Conſul factus ſim: cum primum petierim. ut ueſter honos ad mei temporis diem petitus, non ad alienæ petitionis occaſionem intercæptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, ſed dignitate impetratus eſſe uideatur. eſt illud ampliſſimum quod paulo ante commemoraui Quirites: quòd hoc honore ex nouis hominibus primum me multis poſthabitis affeciſtis: quod prima petitione: quòd anno meo. ſed tamen magnificentius, atque ornatius eſſe illo nihil

poteſt:

poteſt: quòd meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed uocem uiuam prę uobis indicem ueſtrarum erga me uoluntatum, ac ſtudiorum tuliſtis. itaq; me non extrema tribus ſuffragiorum, ſed primi illi ueſtri concurſus, neque ſingulæ uoces præconum, ſed una uoce uniuerſus Populus Romanus Conſulem declarauit. hoc ego tam inſigne, tam ſingulare ueſtrum beneficium Quirites, cum ad animi mei fructum, atq; lętitiam duco eſſe permagnum: tum ad curam, ſollicitudinemq; multo maius. uerſantur enim Quirites in animo meo multæ, & graues cogitationes: quæ mihi nullam partē neque diurnæ neq; nocturnæ quietis impartiunt. primum tuendi Conſulatus. quæ cum omnibus eſt difficilis, & magna ratio: tum uero mihi præter cæteros: cui errato nulla uenia, recte facto exigua laus, & ab inuitis expreſſa proponitur: non dubitanti fidele conſilium, non laboranti certum ſubſidiū nobilitatis oſtenditur. quòd ſi ſolus in diſcrimen aliquod adducerer: ferrem Quirites animo æquiore. ſed mihi uidentur certi homines: ſiqua in re me nō modo conſilio, uerum etiam caſu lapſum eſſe arbitrabuntur: uos uniuerſos, qui me antetuleritis nobilitati: uituperaturi. mihi autem Quirites omnia potius perpetienda eſſe duco: quàm non ita gerendum Conſulatum: ut in omnibus meis factis, atq; conſilijs, ueſtrum de me factum, conſiliumq; laudetur. accedit etiam ille mihi ſummus labor, ac difficillima ratio Conſulatus gerendi: quòd non eadem, qua ſuperioribus Conſulibus, lege, & conditione utendum eſſe decreui: qui aditum huius loci, conſpectumq; ueſtrum partim magnopere fugerunt: partim non uehementer ſecuti ſunt. ego autem non ſolū hoc in loco dicam: ubi eſt id dictu facillimum: ſed in ipſo Senatu, in quo eſſe locus huic uoci non uidebatur: popularem me futurum eſſe Conſulem, prima mea illa oratione Calen. Ianuarij dixi. neque enim ullo modo facere poſſum: ut cum me intelligam non hominum potentium ſtudio: non excellentibus gratijs paucorū: ſed uniuerſi Populi Romani iudicio Conſulem ita factum: ut nobiliſſimis hominibus longe præponerer: non & in hoc magiſtratu, & in omni uita eſſem popularis. ſed mihi ad huiuſce uerbi uim, & interpretationem uehementer opus eſt ueſtra ſapientia. uerſatur enim magnus error propter inſidioſas nonnullorum ſimulationes: qui cum populi non ſolum commoda, uerum etiam ſalutem oppugnant: & impediunt: oratione aſſequi uolunt: ut populares eſſe uideantur. ego qualem Calend. Ianuarij accæperim Rempublicam Quirites intelligo: plenam ſollicitudinis, plenam timoris: in qua nihil erat mali: nihil aduerſi: quod non boni metuerent: improbi expectarent. omnia turbulenta conſilia contra hunc Reipublicæ ſtatum, & contra ueſtrum ocium, partim iniri, partim nobis Conſulibus deſignatis inita eſſe dicebantur. ſublata erat de foro fides: non ictu aliquo nouæ calamitatis, ſed ſuſpitione, ac perturbatione iudiciorum, infirmatione rerum iudicatarum: nouæ dominationes, extraordinaria non imperia, ſed regna quæri putabantur. quæ cum ego non ſolum ſuſpicarer: ſed planè cernerem: neque enim obſcure gerebantur. dixi in Senatu, in hoc magiſtratu me popularem Conſulem futurum. quid enim eſt tam populare, quàm pax? qua non modo ij, quibus natura ſenſum dedit: ſed etiam tecta, atque agri mihi lætari uidentur. quid tam populare, quàm libertas? quam non ſolum ab hominibus, uerum etiam à beſtijs expeti,

atque omnibus rebus anteponi uidetis. quid tam populare, quàm ocium? quod ita iucundum eſt: ut & uos, & maiores ueſtri, & fortiſſimus quiſq; uir, maximos labores ſuſcipiendos putet: ut aliquando in ocio poſſit eſſe, preſertim in imperio, ac dignitate. qui iccirco etiam maioribus noſtris præcipuam laudem, gratiamq; debemus: quòd eorum labore eſt factum: ut impune in ocio eſſe poſſemus. quare qui poſſum non eſſe popularis? cum uideam hæc omnia Quirites, pacem externam, libertatem propriam generis, ac nominis ueſtri, ocium domeſticum, deniq; omnia, quæ uobis chara, atq; ampla ſunt: in fidem, & quodam modo in patrocinium mei Conſulatus eſſe collata? neque enim Quirites illud uobis iucundum, aut populare debet uideri, largitio aliqua promulgata: quæ uerbis oſtentari poteſt: re uera fieri, niſi exhauſto ærario, nullo pacto poteſt. neque uero illa popularia ſunt exiſtimanda: iudiciorum perturbationes, rerum iudicatarum infirmationes, reſtitutio damnatorum, qui ciuitatum afflictarum perditis iam rebus extremi exitiorum ſolent eſſe exitus. neq; ſi qui agros Populo Ro. pollicentur: ſi aliud quiddam obſcure moliuntur: aliud ſpe ac ſpecie ſimulationis oſtentant: populares exiſtimandi ſunt. nam uere dicam Quirites, genus ipſum legis Agrariæ uituperare non poſſum. uenit enim mihi in mentem, duos clariſſimos, ingenioſiſſimos, amantiſſimos plebis Romanæ uiros, Tyberium, & C. Gracchos, plebem in agris publicis conſtituiſſe: qui agri à priuatis antea poſſidebantur. non ſum autem ego is Conſul: qui ut plerique, nefas eſſe arbitrer, Gracchos laudare: quorum conſilijs, ſapientia, legibus, multas eſſe uideo Reip. partes conſtitutas. itaq; ut initio mihi deſignato Conſuli nunciabatur: legem Agrariam Tribunos ple. deſignatos conſcribere: cupiebam quid cogitarent, cognoſcere. etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis eſſent magiſtratus: eſſe aliquam oportere inter nos bene adminiſtrandæ Reipub. ſocietatem. cum familiariter me in eorum ſermonem inſinuarem: ac darem: celabar: excludebar. & cum oſtenderem, ſi lex utilis plebi Romanæ mihi uideretur: authorem me, atq; adiutorem futurum: tamen aſpernabantur hanc liberalitatem meam. negabant me adduci poſſe: ut ullam largitionem probarem. finem feci offerendi mei: ne forte mea ſedulitas, aut inſidioſa, aut impudens uideretur. interea nō deſiſtebant clam inter ſe conuenire: priuatos quoſdam adhibere: ad ſuos cœtus occultos noctem adiungere, & ſolitudinem. quibus rebus, quanto in metu fuerimus, ex ueſtra ſollicitudine, in qua illis temporibus fuiſtis: facile aſſequi coniectura poteritis. ineunt tandem magiſtratus Tribuni plebis: concio tandem expectata P. Rulli: quod & princeps erat Agrariæ legis: & truculentius ſe gerebat, quàm cæteri: iam deſignatus alio uultu, alio uocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur: ueſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido, capillatior quàm ante, barbaq; maiore: ut oculis & aſpectu denunciare omnibus uim Tribunitiam: & minitari Reipub. uideretur. legem hominis, concionemq; expectabam. lex initio nulla proponitur: concionem in primis aduocari iubet. ſumma cum expectatione concurritur. explicat orationem ſanè longā, & uerbis ualde bonis. unum erat quod mihi uitioſum uidebatur: quod tanta ex frequentia inueniri nemo potuit: qui intelligere poſſet, quid diceret. hoc ille utrum inſidiarum cauſa fecerit: an hoc genere eloquentiæ delectetur: neſcio. tamē ſi qui acutiores in concione ſteterant:

ne ſteterant: de lege Agraria neſcio quid uoluiſſe eum dicere ſuſpicabantur. aliquando tandem me deſignato lex in publicum proponitur: concurrunt iuſſu meo plures uno tempore librarij: deſcriptam legem ad me afferunt. omni hoc uobis ratione confirmare poſſum Quirites: hoc animo me ad legendam legem, cognoſcendamq́ue ueniſſe: ut ſi eam uobis accommodatam, atque utilem eſſe intelligerem: author eius, atque adiutor eſſem. non enim natura, neque diſſidio, neque odio penitus inſito bellum neſcio quod habet ſuſcæptum Conſulatus cum Tribunatu: quia perſæpe ſeditioſis, atque improbis Tribunis Pl. boni & fortes Conſules obſtiterunt: & quia uis Tribunitia nonnunquam libidini reſtitit Conſulari. non poteſtatum diſſimilitudo, ſed animorum diſiunctio diſſenſionem facit. itaque hoc animo legem ſumpſi in manus: ut eam cuperem eſſe aptam ueſtris commodis: & eiuſmodi, quam Conſul re, non oratione popularis, & honeſte, & libenter poſſet defendere. atque ego à primo capite legis uſque ad extremum reperio Quirites, nihil aliud cogitatum: nihil aliud ſuſcæptum: nihil aliud actum: niſi uti decem reges, ærarij, uectigalium, prouinciarum omnium, totius Reipublicæ, regnorum, liberorũ populorum, orbis denique terrarum, domini conſtituerentur, legis Agrariæ ſimulatione, atque nomine. ſic confirmo Quirites: hac lege Agraria pulchra, atque populari, dari uobis nihil: condonari certis hominibus omnia: oſtentari Populo Romano agros, eripi etiam libertatem: priuatorum pecunias augeri: publicas exhauriri: denique, quod eſt indigniſſimum: per Tribunum pl. quem maiores præſidem libertatis, cuſtodemq́ue eſſe uoluerunt: reges in ciuitate conſtitui. quæ cum expoſuero: ſi falſa uobis uidebuntur eſſe: ſequar authoritatem ueſtram: mutabo meam ſententiam. ſin inſidias fieri libertati ueſtræ, ſimulatione largitionis intelligetis: nolitote dubitare plurimo ſudore, & ſanguine maiorum ueſtrorum partam, uobiſq́ue traditam libertatem, nullo ueſtro labore Conſule adiutore defendere. Primũ caput eſt legis Agrariæ: quo, ut illi putant, tentamini leuiter, quo animo libertatis ueſtræ diminutionem ferre poſſitis. iubet enim, Tribunum pl. qui eam legẽ tulerit: creare decemuiros per tribus ſeptem decem: ut quem nouem tribus fecerint: is decemuir ſit. hic quæro, quam ob cauſam initium rerum, ac legum ſuarũ hinc duxerit: ut Populus Ro. ſuffragio priuaretur? toties legibus Agrarijs curatores conſtituti ſunt: triumuiri, quinqueuiri, decemuiri: quæro à populari Tribuno pl. ecquando niſi per XXXV tribus creati ſint? etenim cum omnes poteſtates, imperia, curationes, ab uniuerſo Populo Ro. proficiſci conuenit: tum eas profecto maxime: quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquẽ, & commodum: in quo & uniuerſi deligant: quem Populo Ro. maxime conſulturum putent: & unuſquiſque ſtudio, & ſuffragio ſuo uiam ſibi ad beneficium impetrandum munire poſſit. hoc Tribuno pl. potiſſimũ uenit in mentem, Populum Rom. uniuerſum priuare ſuffragijs: paucas tribus non certa conditione iuris, ſed ſortis beneficio fortuito, ad uſurpandam libertatem uocare. Item inquit eodemq́ue modo capite altero, ut comitijs Pontificis Maximi. ne hoc quidẽ uidit: maiores noſtros tam fuiſſe populares: ut quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum: in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij uoluerint populo ſupplicari. atque hoc idem de cæteris ſacerdotijs Cn. Domitius Tribunus Pl. uir clariſſimus tulit: quod

populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat:ut minor pars po-
puli uocaretur:ab ea parte qui eſſet factus:is à collegio coaptaretur. uidete
quid interſit inter Cn.Domitium Tribunum pl. hominem nobiliſſimũ, &
P.Rullum:qui tentauit:ut opinor patientiam ueſtram:cum ſe nobilem eſſe
diceret.Domitius quod per cerimonias populi,fieri non poterat:ratione aſ-
ſecutus eſt:ut id,quoad poſſet:quoad fas eſſet:quoad liceret:populi ad par-
tes daret.hic quod populi proprium ſemper fuit:quod nemo imminuit:ne-
mo immutauit:quin ĳ qui populo agros eſſent aſſignaturi:ante acciperent à
populo beneficium:quàm darent:id totum eripere uobis, atque è manibus
extorquere conatus eſt. ille quod dari populo nullo modo poterat:tamen
quodammodo dedit.hic quod adimi nullo pacto poterat poteſtate: quadã
ratione eripere conatur.quæret quiſpiam in tanta iniuria,tantaq́ impuden-
tia quid ſpectarit? non defuit conſilium.fides erga plebem Romanam, ęqui-
tas in uos,libertatemq́ ueſtram uehementer defuit. iubet enim comitia de-
cemuiris habere creandis eum:qui legẽ tulerit.hoc dicam planius.iubet Rul
lus homo non cupidus,neque appetens,habere comitia Rullum.nondum re
prehendo.uideo feciſſe alios.illud,quod nemo fecit,de minore parte populi,
quo pertineat uidete.habebit comitia.uolet eos denunciare, quibus regia po
teſtas hac lege quæritur.uniuerſo populo neque ipſe committit:neq illi ho-
rum conſiliorum authores committi recte putant poſſe.ſortietur tribus idẽ
Rullus homo felix:educet quas uolet tribus:quos nouẽ tribus decemuiros
fecerint,ab eodẽ Rullo eductæ:hos omnium rerum(ut iam oſtendã)domi-
nos habebimus.atq ĳ,ut grati,ac memores beneficĳ eſſe uideantur: aliquid
ſe nouem tribuũ notis hominibus debere confitebuntur:reliquis uero ſex &
XX tribubus nihil erit:quod non putent poſſe ſuo iure denegare.quos tan
dem igitur decemuiros creari uult? ſe primum.qui licet? leges enim ſunt uete
res,neq eæ Conſulares,ſi quid intereſſe hoc arbitramini:ſed tribunitiæ,uo-
bis,maioribusq́ ueſtris uehementer gratæ,atq iucundę.Licinia eſt lex:atq
altera Ebutia:quę non modo eum,qui tulerit de aliqua curatione,ac poteſta
te:ſed etiã Collegas eius, cognatos,affinis excipit:ne eis ea poteſtas curatió-
ue mandetur. etenim ſi populo conſulis:remoue te à ſuſpitione alicuius tui
commodi:fac fidem te nihil niſi populi utilitatem,& fructũ quęrere:ſine ad
alios poteſtatẽ,ad te gratiam beneficĳ tui peruenire.nam hoc quidem uix eſt
liberi populi,uix ueſtrorum animorum,ac magnificentiæ.quis legem tulit?
Rullus.quis maiorem partem populi,ſuffragĳs priuauit? Rullus.quis comi
tĳs præfuit? Rullus.quis tribus,quas uoluit,uocauit nullo cuſtode ſortitus?
quis decemuiros, quos uoluit,renunciauit? idem Rullus.quem principem re
nunciauit? Rullum.uix mehercule ſeruis hoc eum ſuis, non uobis omnium
gentium dominis probaturum arbitrarer.optimæ leges igitur hac lege ſine
ulla excæptione tollentur.idem legis ſibi ſua lege curationem petet: idem ma
iore parte populi ſuffragĳs ſpoliata,comitia habebit:quos uolet,atque in ĳs
ſe ipſum renunciabit:& uidelicet Collegas ſuos adſcriptores legis Agrarię,
non repudiabit:à quibus ei locus primus inuidiæ,in præſcriptione legis con
ceſſus eſt:cæteri fructus omnium rerum, qui in ſpe legis huius poſiti ſunt:
communi cautione,atque æqua ſibi parte retinentur.at uidete hominis dili-
gentiam:ſi aut Rullum cogitaſſe,aut ſi Rullo potuiſſe in mentem uenire ar-
bitramini.

bitramini.uiderunt ij,qui hæc machinabantur:ſi uobis ex omni populo deligendi poteſtas eſſet data:quęcunq; res eſſet:in qua fides,integritas,uirtus, authoritas quęreretur:uos eam ſine dubitatione ad Cn.Pompeium principem delaturos.etenim quem unum ex cunctis delegiſſetis:ut eum omnibus omnium gentium bellis,terra,& mari præponeretis:certe in decemuiris faciendis,ſiue fides haberetur:ſiue honos:& committi huic optime:& ornari hunc iuſtiſſime poſſe intelligebant.itaq; excipitur hac lege,nõ adoleſcentia, non legitimum aliquod impedimentum, non poteſtas, non magiſtratus ullus alijs negocijs,ac legibus impeditus,reus deniq;, quo minus decemuir fieri poſſit.pręſentem eum profiteri iubet.quod nulla alia in lege unquam fuit: ne in his quidem magiſtratibus:quorũ certus ordo eſt.Timebat enim Pompeius,ne ſi adeſſet,ferri non poſſet:aut ne ſi accæpta lex eſſet:illum ſibi Collegam aſcriberetis cuſtodem ac uindicem cupiditatum.hic,quoniam uideo uos hominis dignitate,& contumelia legis eſſe commotos:renouabo illud, quod initio dixi:regnum comparari:libertatem ueſtram hac lege funditus tolli.an uos aliter exiſtimabatis?cum ad omnia ueſtra pauci homines cupiditatis oculos adieciſſent:non eos in primis id acturos:ut ex omni cuſtodia ueſtræ libertatis,ex omni poteſtate,curatione, patrocinio ueſtrorum commodorũ,Cn.Pompeius depelleretur?uiderunt:& uident:ſi per imprudentiam ueſtram,negligentiam meam,legem incognitam accæperitis: fore uti poſtea cognitis inſidijs,cum decemuiros crearetis:tum uicijs omnibus,& ſceleribus legis,Cn.Pompeij præſidium opponendum putetis.& hoc paruum argumentum uobis erit: à certis hominibus dominationem,poteſtatemq; omnium rerum quæri?cum uideatis eum, quem cuſtodem ueſtræ libertatis fore uideant:expertẽ fieri dignitatis. Cognoſcite nunc quę poteſtas decemuiris,& quanta detur.primum lege Curiata decemuiros ornat.iam hoc inauditum, & planè nouo more: uti Curiata lege magiſtratus detur,cui nullis comitijs ante ſit datus.eam legem ab eo Prætore qui ſit primus factus: ferri iubet.at quomodo?ut ij Decemuiratum habeant: quos plebs deſignauerit. oblitus eſt,nullos à plebe deſignari.& is orbem terrarum conſtringit nouis legibus:qui quid in ſecundo capite ſcriptum eſt,non meminit in tertio.atq; hic perſpicuum eſt:quid iuris à maioribus accęperitis:quid ab hoc Tribuno pl.uobis relinquatur.maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam ferre uoluerunt.nam centuriata lex Cenſoribus ferebatur:cum Curiata cæteris patricijs magiſtratibus:tum iterum de eiſdem iudicabatur:ut eſſet reprehendendi poteſtas:ſi populum beneficij ſui pœniteret.nunc quia prima illa comitia tenetis centuriata,& tributa:curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerunt. hic autem Tribunus Ple.quia uidebat poteſtatem neminem iniuſſu populi, aut plebis poſſe habere:curiatis ea comitijs, quæ uos non ſinitis,confirmauit:tributa,quæ ueſtra erant:ſuſtulit.ita cum maiores binis comitijs uoluerint uos de ſingulis magiſtratibus iudicare: hic homo popularis ne unam quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit.ſed uidete hominis religionem, & diligentiam. uidit, & perſpexit,ſine Curiata lege decemuiros habere poteſtatem non poſſe: quoniam per nouem tribus eſſent conſtituti.iubet ferre de his legem curiatã.Prætori imperat.quàm id ipſum abſurde, nihil ad me attinet.iubet enim qui primus ſit Prætor factus:eum

legem

legem Curiatam ferre. ſin is ferre non poſſet: qui poſtremus ſit.ut aut luſiſſe in tantis rebus, aut profecto neſcio quid ſpectaſſe uideatur. uerum hoc quod eſt aut ita peruerſum, ut ridiculum, aut ita malitioſum, ut obſcurum ſit: relinquamus. ad religionẽ hominis reuertamur. uidet ſine lege Curiata nihil agi per decemuiros poſſe. quid poſtea ſi ea lata non erit? attendite ingeniũ. tum ij decemuiri inquit eodẽ iure ſint: quo qui optima lege. ſi hoc fieri poteſt: ut in hac ciuitate, quæ longe iure libertatis cæteris ciuitatibus antecellit: quiſquam nullis comitijs imperium, aut poteſtatem aſſequi poſſit: quid attinet tertio capite legem Curiatam ferre iubere? quoniam quarto permittas: ut ſine lege Curiata idem iuris habeant: quod haberent, ſi optima lege à populo eſſent creati? reges conſtituuntur, non decemuiri Quirites: ijq; ab his initijs, fundamentisq; naſcuntur: ut non modo cum gerere cœperint: ſed etiam cum conſtituentur: omne ueſtrum ius, poteſtas, libertasq; tollatur. at uidete quàm diligenter retineat ius Tribunitiæ poteſtatis. Conſulibus legem Curiatam ferentibus, à Tribunis ple. ſæpe eſt interceſſum. neque tamen nos id querimur: eſſe hanc Tribunorum pl. poteſtatem: tantummodo ſi quis ea poteſtate temere eſt uſus: exiſtimamus. hic Tribunus ple. lege Curiata, quam Prætor ferat: adimit intercedendi poteſtatẽ. atq; hoc cum in eo reprehendendũ eſt: quòd per Tribunum pl. Tribunitia poteſtas minuitur: tum in eo deridendum: quòd Conſuli, ſi legem Curiatam non habet: attingere rem militarem non licet. hic qui uetat intercedendi poteſtatem, etiam ſi interceſſum ſit: tamen eandem conſtituit: quam ſi lata eſſet lex: ut non intelligam: quare aut hic uetet intercedere: aut quenquam interceſſurum putet: cũ interceſſio ſtultitiam interceſſoris ſignificatura ſit: non rem impeditura. Sint igitur decemuiri neq; ueris comitijs, hoc eſt populi ſuffragijs, neque illis ad ſpeciem, atq; ad uſurpationem uetuſtatis per XXX lictores auſpiciorũ cauſa adumbratis, conſtituti. uidete nunc eos qui à uobis nihil poteſtatis accæperint: quanto maioribus ornamentis afficiat: quàm omnes nos affecti ſumus: quibus uos ampliſſimas poteſtates dediſtis. iubet auſpicij coloniarum deducendarum cauſa decemuiros habere pullarios. eodẽ iure inquit quo habuerunt tres uiri lege Sempronia. audes etiam Rulle mentionem facere legis Semproniæ? nec te ea lex ipſa commonet tres uiros illos XXXV tribuum ſuffragio eſſe creatos? & cum tu à T. Gracchi æquitate, ac pudore longiſſime remotus ſis: id quod diſſimillima ratione factum ſit: eodem iure putas eſſe oportere? dat pręterea poteſtatem uerbo Prætoriam: re uera regiam. definit in quinquennium: facit ſempiternam. tantis enim confirmat opibus, & copijs: ut inuitis eripi nullo modo poſſit. deinde ornat apparitoribus, ſcribis, librarijs, præconibus, architectis, præterea mulis, tabernaculis, centurijs, ſupellectili. ſumptum haurit ex ærario: ſuppeditat à ſocijs. ianitores ex Equeſtri loco ducentos in annos ſingulos: ſtipatores corporis conſtituit: eoſdem miniſtros, & ſatellites poteſtatis. formam adhuc habetis Quir. & ſpeciem ipſam Tyrannorum: inſignia ueteris poteſtatis: nondum ipſam poteſtatẽ. dixerit enim fortaſſe quiſpiam. quid me iſta lædunt? ſcriba, lictor, pręco, pullarius? omnia ſunt hæc huiuſmodi Quirites: ut ea qui habeat ſine ueſtris ſuffragijs: aut rex non ferendus, aut priuatus furioſus eſſe uideatur. perſpicite quanta poteſtas permittatur: non priuatorum inſaniam, ſed intolerantiam

regis

regis eſſe dicetis.primum permittitur infinita poteſtas innumerabilis pecu-niæ conficiendæ de ueſtris uectigalibus non fruendis,ſed alienandis. deinde orbis terrarum,gentiumq́ omnium datur cognitio ſine conſilio, pœna ſine prouocatione,animaduerſio ſine auxilio.iudicare per quinquennium uel de Conſulibus,uel de ipſis Tribunis pl.poterunt.de illis interea nemo iudica-bit.magiſtratus his gerere licebit:cauſam dicere non licebit:emere agros à quibus uolent,uel quos uolent,quàm uolent magno poterunt:colonias de-ducere nouas,renouare ueteres,totã Italiam ſuis colonijs ut complere liceat: permittitur:omnes prouincias obeundi, liberos populos agris multandi, regnorũ uel dandorum ſumma poteſtas datur:cum uelint,Romę eſſe:cum commodum ſit:quacunq; uelint ſummo cum imperio,iudicioq́ omnium re rum uagari ut liceat conceditur.interea diſſoluant iudicia publica:de conſi-lijs abducant,quos uelint:ſinguli de maximis rebus iudicent:Quæſtori per-mittant:finitorem mittant:ratum ſit quod finitor uni ulli,à quo miſſus erit, renunciauerit.uerbum mihi deeſt Quirites:cum ego hanc poteſtatem regiã appello.ſed profecto maior eſt quędam.nullum enim regnum fuit unquam, quod non ſi minus iure aliquo,at regionibus tamen certis,contineretur. hoc uero infinitum eſt:quo & regna omnia,& ueſtrum imperium,quod latiſſi-me patet:& ea,quę partim libera à uobis,partim etiam ignorata uobis ſunt: permiſſu legis continentur.datur igitur eis,primum ut liceat eis uendere om nia:de quibus uendendis Senatuſconſulta facta ſunt M.Tullio,Cn. Corne-lio Conſulibus.cur hoc tam eſt obſcurũ,atq; cęcum?quid?iſta omnia,de qui-bus Senatus cenſuit:nominatim in lege perſcribi nónne potuerunt?duę ſunt huius obſcuritatis cauſæ Quirites:una pudoris:ſi quis pudor eſſe poteſt in tam inſigni impudentia:altera ſceleris.nam neque ea,quæ Senatus nomina-tim uendenda cenſuit:audet appellare.ſunt enim loca publica urbis:ſunt ſa-cella:quæ poſt reſtitutam Tribunitiam poteſtatem nemo attigit:quæ maio res in urbe partim,periculi perfugia eſſe uoluerunt.hæc lege Tribunitia de-cemuiri uendent. accedit eo mons Gaurus: accedent ſalicta ad Minturnas: adiungetur etiam illa uia uendibilis Herculanea multarũ deliciarum,& ma-gnæ pecuniæ:permulta alia,quæ Senatus propter anguſtias ærarij uenden-da cenſuit:Conſules propter inuidiam non uendiderunt.uerum hæc fortaſſe propter pudorem in lege reticentur.ſed illud magis eſt credendum,& perti meſcendum:quòd audaciæ decemuirali,corrumpendarum tabularum publi carum,fingendorumq́ Senatuſconſultorum,quæ facta nunquam ſunt:cum ex eo numero,qui per eos annos Conſules fuerunt,multi mortui ſint:magna poteſtas permittitur.niſi forte nihil eſt æquum uos de eorum audacia ſuſpi-cari:quorum cupiditati nimium anguſtus orbis terrarum eſſe uideatur. ha-betis unum uenditionis genus:quod magnum uideri uobis intelligo:ſed at-tendite animos ad ea,quæ conſequuntur.hunc quaſi gradum quendam atq; aditũ ad cætera iactum intelligetis. QVI AGRI,QVÆ LOCA,ÆDIFI-CIA.quid eſt præterea?multa in mancipijs,in pecore,auro,argento,ebore, ueſte,ſuppellectili,cæteris rebus.quid dicam?inuidioſum putaſſet hoc fore: ſi omnia nominaſſet?non metuit inuidiam.quid ergo?longum putauit:& ti muit,nequid præteriret.adſcripſit: ALIVDVE QVID.qua breuitate rem nullam eſſe exceptam uidetis,quicquid ergo ſit extra Italiam:quod publicũ

Populi Ro.factum ſit L.Sylla,Q.Pompeio Conſulibus,aut poſtea:id decemuiros iubet uendere. hoc capite Quirites omneis gentes,nationes, prouincias,regna,decemuirum ditioni,iudicio,poteſtatiq; permiſſa, & condonata eſſe dico.primum hoc quæro,qui tandem locus uſquam ſit:quem non poſſint decemuiri dicere publicum Populi Ro.eſſe factum? nam cum idem poſſit iudicare,qui dixerit:quid eſt:quod non liceat ei dicere:cui liceat idem iudicare? commodum erit Pergamum, Smyrnam,Trallis, Epheſum, Miletum,Cyzicum,totam denique Aſiam,quę poſt L.Syllam, Q.Pompeium COSS.recuperata ſit,Populi Ro.factam eſſe dicere.utrũ oratio ad eius rei diſcæptationem deerit? an cum idem & diſſeret,& iudicabit:impelli non poterit:ut falſum iudicet? an ſi condemnare Aſiam uolet:terrorem damnationis,& minas non quanti uolet æſtimabit? quid quòd diſputari contra nullo pacto poteſt? * quoniam ſtatutum à uobis eſt,& iudicatum,quam hæreditatem iam creuimus.regnum Bithyniæ quod certe publicum eſt Populi Romani factum.num quid cauſæ eſt,quin omnes agros, urbes, ſtatiua, portus, totam deniq; Bithyniam decemuiri uendituri ſint? quid Mytilenæ? quæ certe ueſtræ Quirites belli lege, ac uictoriæ iure factæ ſunt: urbs & natura, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum, & pulchritudine in primis nobilis: agri iucundi, & fertiles.nempe eodem capite incluſi continentur. quid Alexandria,cunctaq; Egyptus? ut occulte latet? ut recondita eſt? ut furtim tota decemuiris traditur? quis enim ueſtrum hoc ignorat? dici illud regnum teſtamento regis Alexandrini Populi Ro.eſſe factum? hic ego Conſul Populi Ro.non modo nihil iudico:ſed ne quid ſentiam quidẽ profero.magna enim mihi res non modo ad ſtatuendum,ſed etiam ad dicendũ uidetur eſſe. uideo qui teſtamentum factum eſſe confirmet:authoritatem Senatus extare hæreditatis aditæ ſentio.tum quando Alexandro mortuo legatos Tyrum miſimus:qui ab illo pecuniam depoſitam,noſtris recuperarent.hæc L.Philippũ ſæpe in Senatu confirmaſſe memoria teneo. eum qui regnũ illud teneat hoc tempore:neq; genere,neque animo regio eſſe,inter omnes ferè uideo conuenire.dicitur contra:nullum eſſe teſtamentum: non oportere Populum Ro. omnium regnorum appetentẽ uideri:demigraturos in illa loca noſtros homines propter agrorum bonitatem,& omnium rerum copiam.hac tanta de re P.Rullus cum cæteris decemuiris Collegis ſuis iudicabit? & uerum iudicabit? nam utrunq; ita magnum eſt:ut nullo modo neque concedendum, neq; ferendum ſit.uolet eſſe popularis.Populo Ro.adiudicabit. ergo idem ex ſua lege uendet Alexandriam:uendet Egyptum:urbis copioſiſſimæ,pulcherrimorumq; agrorum iudex,arbiter, dominus,rex deniq; opulentiſſimi regni reperietur.non ſumet ſibi tantum:non appetet: iudicabit Alexandriã regis eſſe:à Populo Ro.abiudicabit.primum Populi Ro.hæreditatem decemuiri iudicent? cum uos uolueritis de priuatis hæreditatibus centumuiros iudicare? deinde quis aget cauſam Populi Romani? ubi res iſta agetur? qui ſunt iſti decemuiri? quos perſpiciamus regnum Alexandriæ Ptolemęo gratis adiudicaturos? quòd ſi Alexandria petebatur:cur non eoſdem curſus hoc tempore,quos L.Cotta L.Torquato COSS.cucurrerunt? cur nõ aperte ut antea? cur non item:ut cum decreto & palàm regionem illam petierunt? an quietis his,qui per curſum rectum regnum tenere non potuerunt: nunc tetris tene-

bris,&

bris, & caligine ſe Alexandriam peruenturos arbitrati ſunt? atque illud circunſpicite ueſtris mentibus, unaque * Legatos noſtros homines authoritate tenui: qui rerum priuatarum cauſa legationes liberas obeunt: tamen exteræ nationes ferre uix poſſunt. graue eſt enim nomen imperij: atque id etiam in leui perſona pertimeſcitur. propterea quòd ueſtro, non ſuo nomine, cum hinc egreſſi ſunt, abutuntur. quid cenſetis cum iſti Decemuiri cum imperio, cum faſcibus, cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum uagabuntur? quo tandem animo? quo metu? quo periculo miſeras nationes futuras? eſt in imperio terror. patientur. eſt in aduentu ſumptus. ferent. imperabitur aliquid muneris. non recuſabunt. illud uero quantum eſt Quirites? cum is Decemuir, qui aliquam in urbem aut expectatus, ut hoſpes, aut repente, ut dominus uenerit: illum ipſum locum: quò uenerit: illam ipſam ſedem hoſpitalem: in quam erit deductus: publicam Populi Romani eſſe dicet? quanta calamitas populi: ſi dixerit? quantus ipſi quæſtus: ſi negarit? atque ijdem, qui hæc appetunt, queri nonnunquam ſolent: omnes terras Cn. Pompeio, atque omnia maria eſſe permiſſa. ſimile uero eſt multa committi: & condonari omnia? uel labori & negocio præponi, an prædæ & quæſtui? mitti ad ſocios liberandos, an ad opprimendos? denique ſi quis eſt honos ſingularis: nihil ne intereſt? utrum Populus Romanus eum, cui uelit, deferat: an is impudenter Populo Romano per legis fraudem ſurripiatur? Intellexiſtis quot res, & quantas Decemuiri legis permiſſu uendituri ſint. non eſt ſatis, cum ſeſe ſociorum, cum exterarum nationum, cum regum ſanguine implerint: incidant neruos Populi Romani: adhibeant manus uectigalibus ueſtris: irrumpant in ærarium. ſequitur enim caput, quo capite non permittit quidem, ſi forte deſit pecunia: quæ tanta ex ſuperioribus recipi poteſt: ut deeſſe non debeat: ſed planè, quaſi ea res nobis ſaluti futura ſit: ita cogit, atque imperat: ut Decemuiri ueſtra uectigalia uendant nominatim. quam tu mihi ex ordine recita de legis ſcripto Populi Romani auctionem. quam mehercule ego præconi huic ipſam luctuoſam, & acerbam prædicationem futuram puto. ut in ſuis rebus: ita in Republica luxurioſus nepos qui prius ſyluas uendat, quàm uineas. Italiam percenſuiſti. perge in Siciliam. nihil eſt in hac prouincia: quòd aut in oppidis, aut in agris maiores noſtri proprium nobis reliquerint: quin id uenire iubeat. quod partum recenti uictoria maiores uobis in ſociorum urbibus, ac finibus, & uinculum pacis, & monimentum belli reliquerunt: id uos ab illis acceptum hoc authore uendetis? hic mihi parumper mentes ueſtras Quir. commouere uideor, dum patefacio uobis, quas iſti penitus abſtruſas inſidias ſe poſuiſſe arbitrantur contra Cn. Pompeij dignitatem. & mihi quæſo ignoſcite: ſi appello talem uirum ſæpius. uos mihi Prætori biennio ante Quir. hoc eodem in loco perſonam hanc impoſuiſtis: ut quibuſcunque rebus poſſem: illius abſentis dignitatem uobiſcum unà tuerer. feci adhuc quæ potui, neque familiaritate illius adductus, nec ſpe honoris, atque ampliſſimæ dignitatis: quam ego & ſi libente illo, tamen abſente illo per uos conſecutus ſum. quamobrem cum intelligam hanc totam ferè legem ad illius opes euertendas tanquam machinam comparari, & reſiſtam conſilijs

hominum: & perficiam profecto: quod ego uideo comparari: ut id uos uniuerſi non ſolum uidere: uerum etiam tenere poſſitis. iubet uenire quę Attalenſium, quæ Phaſelitum, quæ Olympenorum fuerint: agrumq; Agerenſem, & Orindicum, & Geduſanum. hæc P. Seruilij imperio, & uictoria clariſſimi uiri ueſtra facta ſunt. adiungit agros Bithyniæ regios: quibus nunc publicani fruuntur. deinde Attalicos agros in Cheroneſo, in Macedonia, qui regis Philippi ſiue Perſæ fuerunt: qui item à Cenſoribus locati ſunt: & certiſſimum uectigal. adſcribit idem auctioni Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenſes qui Appionis fuerunt. & agros in Hiſpania propter Carthaginem nouam, & in Africa ipſam ueterem Carthaginem uendit: quam uidelicet P. Africanus non propter religionem ſedium illarum ac uetuſtatis de conſilij ſententia conſecrauit: ſed ut ipſe locus, eorum, qui cum hac urbe de imperio certarunt: ueſtigia calamitatis oſtenderet. ſed non fuit tam diligens, quàm eſt Rullus: aut fortaſſe emptorem ei loco reperire non potuit. uerum inter hos agros regios, captos ueteribus bellis, uirtute ſummorum imperatorum, adiungit regios agros Mithridatis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappadocia fuerunt: ut eos decemuiri uendant. ita ne uero? non legibus datis, non auditis uerbis imperatoris, nondum denique bello confecto, cum rex Mithridates amiſſo exercitu, regno expulſus, tamen in ultimis terris aliquid etiam nunc moliatur: atque ab inuicta Cn. Pompeij manu mæotide, & illis paludibus, & itinerum anguſtijs, atque altitudine montium defendatur: cum imperator in bello uerſetur: in locis autem illis etiam nunc belli nomen reliquum ſit: eos agros, quorum adhuc penes Cn. Pompeium omne iudicium, & poteſtas more maiorum debet eſſe: decemuiri uendent? & credo P. Rullus (is enim ſic ſe gerit: ut ſibi iam decemuir deſignatus eſſe uideatur) ad eam auctionem potiſſimum proficiſcetur? is uidelicet, antequam ueniat in Pontum: literas ad Cn. Pompeium mittet. quarum ego iam exemplum ab iſtis compoſitum eſſe arbitror. P. SERVILIVS RVLLVS TRIBVNVS PL. DECEMVIR S. D. POMPEIO CN. F. non credo aſcripturum eſſe Magno. non enim uidetur id, quod imminuere lege conatur: conceſſurus uerbo. TE VOLO CVRARE: VT MIHI SINOPE PRAESTO SIS: AVXILIVMQVE ADDVCAS: DVM EOS AGROS, QVOS TVO LABORE CAEPISTI, EGO MEA LEGE VENDAM. an Pompeium non adhibebit? in eius prouincia uendet manubias imperatoris? ponite ante oculos uobis Rullum in Ponto inter ueſtra, atque hoſtium caſtra haſta poſita cum ſuis formoſis finitoribus auctionantem. neque in hoc ſolum ineſt contumelia: quæ uehementer & inſignis eſt, & noua: ut ulla res parta bello, nondum legibus datis, etiam tum imperatore bellum adminiſtrante, non modo uenierit: uerū etiam locata ſit. plus ſpectant homines certe, quàm contumeliam: ſperant ſi conceſſum ſit inimicis Cn. Pompeij cum imperio, cum iudicio omnium rerum, cum infinita poteſtate, cum innumerabili pecunia, non ſolum alijs in locis uagari: uerum etiam ad ipſius exercitum peruenire: aliquid illi inſidiarum fieri: aliquid de eius exercitu, copijs, gloria, detrahi poſſe. putant, ſi quam ſpem in Cn. Pompeio exercitus habeat, aut agrorum, aut aliorum commodorum: hanc non habiturum:

cum

cum uiderit earum rerum omnium poteſtatem ad decemuiros eſſe tranſla- tam. patior non moleſte tam ſtultos eſſe, qui hæc ſperent: tam impudentes, qui conentur. illud queror, tam me ab ijs eſſe contemptum: ut hæc porten- ta me Conſule potiſſimum cogitarent. atque in omnibus his agris, ædifi- cijsq; uendendis permittitur decemuiris ut uendant quibuſcunque in locis uideatur. O perturbatam rationem. O libidinem refrenandam. O conſilia diſſoluta atque perdita. uectigalia locare nuſquam licet, niſi in hac urbe, hoc ex loco, hac ueſtrum frequentia. uenire, ueſtras res proprias, & in perpetuum à uobis alienari: in Paphlagoniæ tenebris atque in Cappadociæ ſolitudine licebit? L. Sylla cum bona indemnatorum ciuium funeſta illa auctione ſua uenderet: & ſe prædam ſuam diceret uendere: tamen ex hoc loco uendidit: nec quorum oculos offendebat: eorum ipſorum conſpectum fugere auſus eſt. decemuiri ueſtra uectigalia non modo ne uobis quidem arbitris: ſed ne præcone quidem publico teſte uendent? Sequitur omnes agros extra Italiam infinito ex tempore: non, ut antea, ab Sylla & Pompeio COSS. co- gnitio decemuirum: priuatus ſit an publicus, ſicq; agro pergrande uectigal imponitur. hoc quantum iudicium, quàm intolerandum, quàm regium ſit: quem præterit? poſſe quibuſcunque locis uelint, nulla diſceptatione, nullo conſilio, priuata publicare, publica liberare. excipitur hoc capite ager in Si- cilia Recentoricus: quem ego excipi, & propter hominum neceſſitudinem, & propter æquitatem Quir. ſæpe uehementer gaudeo. ſed quæ hæc impu- dentia? qui agrum Recentoricum poſſident: uetuſtate poſſeſſionis ſe, non iure, miſericordia Senatus, non agri conditione defendunt. nam illum agrum publicum eſſe fatentur. ſed moueri poſſeſſionibus, amiciſſimis ſe- dibus, ac dijs penatibus negant oportere. at ſi eſt priuatus ager Recento- ricus: quid eum excipis? ſin autem publicus: quæ eſt iſta æquitas? cæte- ros, etiam ſi priuati ſint: permittere, ut publici iudicentur: hunc excipe- re nominatim qui publicus eſſe fateatur. ergo eorum ager excipitur: qui apud Rullum alia ratione ualuerunt. cæteri agri omnes, qui ubique ſunt, ſine ullo delectu, ſine Populi Romani notione, ſine iudicio Senatus, de- cemuiris addicentur. atque etiam eſt alia ſuperiore capite, quo omnia ue- neunt, quæſtuoſa excæptio: quæ teget eos agros: de quibus fœdere cau- tum eſt. audiuit hanc rem non à me, ſed ab alijs agitari ſæpe in Senatu: nonnunquam ex hoc loco: poſſidere agros in ora maritima regem Hyem- pſalem: quos P. Africanus Populo Romano adiudicarit: & tamen po- ſtea per C. Cottam COS. cautum eſſe fœdere. hoc quia uos fœdus non iuſ- ſeritis, ueretur Hyempſal ut ſatis firmum ſit, & ratum. quid, cuiuſmodi eſt illud? tollitur ueſtrum iudicium: fœdus totum excipitur: comprobatur. quòd minuit auctionem decemuiralem: laudo: quòd regi amico cauet: non reprehendo: quòd non gratis fit: indico. uolitat enim ante oculos iſtorum Iubæ regis filius adoleſcens non minus bene nummatus, quàm bene ca- pillatus. Vix iam uidetur locus eſſe, qui tantos aceruos pecuniæ ca- piat. auget: addit: accumulat: aurum, argentum ex præda, ex manubijs, ex coronario, ad quoſcunque peruenit, neque relatum eſt in publicum: neque in monumento conſumptum: id profiteri apud decemuiros, & ad eos referre iubet. hoc capite etiam quæſtionem de clariſſimis uiris, qui

Populi Romani bella geſſerunt: iudiciumq́; de pecunijs repetundis ad decemuiros tranſlatum uidetis. horum erit nullum iudicium, quantæ cuiuſque manubiæ fuerint: quid relatum, quid reſiduum ſit. in poſterum uero lex hæc imperatoribus ueſtris conſtituitur: ut quicunque de prouincia deceſſerit: apud eoſdem decemuiros, quantum habeat prædæ, manubiarum, auri coronarij, profiteatur. hic tamen uir optimus, eum quẽ amat excipit, Cn. Pompeium. unde iſte amor tam improuiſus, ac tam repentinus? qui honore decemuiratus excluditur propè nominatim: cuius iudicium, legumq́; datio, captorum agrorum ipſius uirtute cognitio tollitur: cuius non in prouinciam, ſed in ipſa caſtra decemuiri cum imperio, infinita pecunia, maxima poteſtate, & iudicio rerum omnium mittuntur: cui ius imperatorium, quod ſemper omnibus imperatoribus eſt conſeruatum: ſoli eripitur: is excipitur unus ne manubias referre debeat. utrum tandem hoc capite, honos haberi homini, an inuidia quæri uidetur? remittit hoc Rullo Cn. Pompeius: beneficio iſto legis, benignitate decemuirali nihil utitur. nam ſi eſt æquum prædas, ac manubias ſuas imperatores, non in monimenta deorum immortalium, neque in urbis ornamenta conferre: ſed ad decemuiros, tanquam ad dominos reportare, nihil ſibi appetit præcipue Pompeius: nihil uult ſe in communi, atque in eodem quo cæteri, iure uerſari. ſin eſt iniquum Quirites, ſi turpe, ſi intolerandum, hos decemuiros portitores omnibus omnium pecunijs conſtitui: qui non modo reges, atque exterarum nationum homines, ſed etiam imperatores noſtros excutiant: non mihi uidentur honoris cauſa, excipere Pompeium: ſed metuere, ne ille eandem contumeliam, quam cæteri, ferre non poſſit: Pompeius autem hoc animo ſit: ut quicquid uobis placeat, ſibi ferendum putet: quod uos ferre non poteritis, id profecto perficiat: ne diutius inuiti ferre cogamini. ueruntamen cauet: ut ſiqua pecunia, poſt nos Conſules, ex nouis uectigalibus recipiatur: ea decemuiri utantur. noua porrò uectigalia uidet ea fore: quæ Pompeius adiunxerit. ita remiſſis manubijs, uectigalibus eius uirtute partis, ſe frui putat oportere. parta ſit pecunia Quir. decemuiris tanta, quanta ſit in terris: nihil prætermiſſum: ſed omnes urbes, agri, regna denique, poſtremo etiam uectigalia ueſtra uenierint: acceſſerint in cumulum manubiæ ueſtrorum imperatorum: quantæ, & quàm immanes diuitiæ decemuiris in tantis auctionibus, tot iudicijs, tam infinita poteſtate rerum omnium quærantur, uidetis. Cognoſcite nunc alios immenſos, atque intolerabiles quæſtus: ut intelligatis ad certorum hominum importunam auaritiam hoc populare legis Agrariæ nomen eſſe quæſitum. hac pecunia iubet agros emi: quo deducamini. non conſueui homines appellare aſperius Quir. niſi laceſſitus: uelim fieri poſſet: ut à me ſine contumelia nominarentur ij: qui ſe decemuiros ſperant futuros: iam uideretis quibus hominibus omnium rerum, & uendendarum, & emendarum poteſtatem permitteretis. ſed quod ego nondum ſtatuo mihi eſſe dicendum: uos tamen id poteſtis cum animis ueſtris cogitare. unum hoc certe uideor mihi, ueriſſime poſſe dicere. tum cum haberet hæc Reſpublica Luſcinos, Calatinos, Acidinos, homines non ſolum honoribus populi, rebusq́; geſtis, uerum etiam patientia paupertatis ornatos: & tum, cum erant Catones, Philippi, Lelij;

quorum

quorum ſapientiam, temperantiamq́ in publicis, priuatisq́, forenſibus, domeſticisq́ rebus perſpexeratis: tamē huiuſcemodi res commiſſa nemini eſt: ut idem iudicaret: & uenderet: & hoc faceret per quinquennium toto in orbe terrarum: idemq́ agros uectigaleis Populi Ro. abalienaret: & cum ſummam tantæ pecuniæ nullo teſte ſibi ipſe ex ſua uoluntate feciſſet: tum deniq́ emeret à quibus uellet, quod uideretur. committite uos nunc Quirites his hominibus hæc omnia, quos odorari hunc decemuiratum ſuſpicamini: reperietis partem eſſe eorum, quibus, ad habendum, partem quibus ad conſumendum, nihil ſatis eſſe uideatur. hic ego iam illud, quod expeditiſſimum ſit: ne diſputo quidem Quirites: non eſſe hanc uobis à maioribus relictam conſuetudinem: ut emantur agri à priuatis: quo plebs publice deducatur: omnibus legibus, agris publicis priuatos eſſe deductos: huiuſcemodi me aliquid ab hoc horrido, ac truce Tribuno pl. expectaſſe: hanc uero emendi & uendendi quæſtuoſiſſimam, ac turpiſſimam mercaturam, alienam actionę Tribunitia, alienam dignitate Populi Ro. ſemper putaui. Libet agros emi. primum quęro quos agros? & quibus in locis? nolo ſuſpenſam, & incertam plebem Ro. obſcura ſpe & cæca expectatione pendere. Albanus ager eſt, Setinus, Priuernas, Fundanus, Veſtinus, Falernus, Linternus, Cumanus, Caſinas. audio. ab alia porta, Capenas, Faliſcus, Sabinus ager, Reatinus, Venafranus, Aliſanus, Trebullanus. habes tantam pecuniam: qua hoſce omnes agros, & cæteros horum ſimiles non modo emere, uerum etiam coaceruare poſſis. cur eos nō definis? neque nominas? ut ſaltem deliberare plebs Romana poſſit: quid interſit ſua: quid expediat: quantū tibi in emendis, & uendendis rebus committendum putet. definio inquit Italiam. ſatis certa regio. etenim quantulum intereſt utrum in Maſſici radices: an in Italiam alióue deducamini? age uero definis locum. quidnam agri uero inquit? qui arari, aut coli poſſit. qui poſſit arari inquit, aut coli: non qui aratus aut cultus ſit. utrum hæc lex eſt: an tabula Veratianæ auctionis? in qua ſcriptum fuiſſe aiunt: iugera CC, in quibus oliuetum fieri poteſt: iugera CCC, ubi inſtitui uineæ poſſunt. hoc tu emes iſta innumerabili pecunia: quod arari aut coli poſſit? quod ſolum tam exile, & macrum eſt: quod aratro perſtringi non poſſit? aut quod eſt tam aſperum ſaxetum: in quo agricolarum cultus non elaboret? iccirco, inquit, agros nominare non poſſum: quia tangam nullum ab inuito. hoc quoque multo eſt quæſtuoſius: quàm ſi ab inuito ſumeret. inietur enim ratio quæſtus de ueſtra pecunia: & tum dèniq́ ager emetur: cum idem expedierit emptori & uenditori. ſed uidete uim legis Agrariæ: ne ij quidem, qui agros publicos poſſident: decedent de poſſeſſione, niſi erunt deducti optima conditione, & pecunia maxima. conuerſa ratio. antea, cum erat à Tribuno pl. mentio legis Agrariæ facta: continuo qui agros publicos, aut qui poſſeſſiones inuidioſas tenebant: pertimeſcebant. hæc lex eos homines fortunis locupletat: inuidia liberat. quàm multos enim Quirites, exiſtimatis eſſe: qui latitudinem poſſeſſionum tueri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre non poſſint? qui uendere cupiant? emptorem non reperiant? perdere iam denique illos agros ratione aliqua uelint? qui paulo ante, diem, noctemq́ Tribunitium nomen horrebant: ueſtram uim metuebant: mentionem legis Agrariæ pertimeſcebant: ij nunc etiam ultro rogabuntur:

atq; orabuntur;ut agros partim publicos,partim plenos inuidiæ, plenos periculi,quanti ipſi uelint decemuiris tradant.atque hoc carmen hic Tribunus ple. non uobis,ſed ſibi intus canit.habet ſocerum uirum optimum:qui tantum agri in illis Reip.tenebris occupauit:quantum concupiuit.huic ſubuenire uult ſuccumbenti,iam oppreſſo Syllanis oneribus,graui ſua lege:ut liceat illi inuidiam deponere:pecuniam condere.& uos non dubitatis:quin uectigalia ueſtra uendatis plurimo maiorum ueſtrorum ſanguine,& ſudore quæſita? ut Syllanos poſſeſſores diuitijs augeatis:periculo liberetis? nã ad hanc emptionem decemuiralem duo genera agrorum ſpectant Quirites,eorum unum,propter inuidiam domini fugiunt:alterum,propter uaſtitatem. Syllanus ager à certis hominibus latiſſime continuatus tantam habet inuidiam: ut ueri ac fortis Tribuni ple.ſtridorẽ unum perferre non poſſit:hic ager omnis,quoquo precio coemptus erit:tamen ingenti pecunia uobis inducetur.alterum genus agrorum propter ſterilitatem incultum, propter peſtilentiam uaſtum,atque deſertum,emetur ab ijs:qui eos uident ſibi eſſe,ſi non uendiderint,relinquendos.& nimirum iſtud eſt,quod ab hoc Tribuno ple.dictũ eſt in Senatu:urbanam plebem nimium in Repub.poſſe:exhauriendã eſſe. hoc enim uerbo eſt uſus:quaſi de aliqua ſentina,ac non de optimorum ciuium genere loqueretur.uos uero Quirites,ſi me audire uultis:retinete iſtam poſſeſſionem gratiæ,libertatis,ſuffragiorum,dignitatis,urbis,fori,ludorum,feſtorum dierum,cæterorum omnium commodorum.niſi forte mauultis, relictis his rebus,atq; hac luce Reip.in Sipontina ſiccitate,aut in Salpinorum peſtilentiæ finibus Rullo duce collocari.at dicat quos agros empturus ſit:oſtendat,& quid,& quibus daturus ſit.ut uero cum omnes urbes,agros, uectigalia,regna uendiderit:tum arenam aliquam,aut paludes emat:id uos poteſtis quæſo concedere? quamquam illud eſt egregium:quòd hac lege ante omnia uæneunt:ante pecuniæ coguntur:& coaceruantur:quàm gleba una ematur: deinde emi iubet:ab inuito uetat.quæro,ſi,qui uelint uendere, non fuerint: quid pecunia fiet? & referre in ærarium lex uetat:exigi prohibet.igitur pecuniam omnem decemuiri tenebunt:uobis ager non emetur. uectigalibus abalienatis,ſocijs uexatis,regibus, atque omnibus gentibus exinanitis,illi pecunias habebunt:uos agros non habebitis.facile inquit adducentur pecuniæ magnitudine,ut uelint uendere.ergo ea lex eſt:qua noſtra uendamus:quanti poſſimus:aliena emamus:quanti poſſeſſores uelint.atq; in hos agros, qui hac lege empti ſint:colonias ab ijs decemuiris deduci iubet.quid? omnis ne locus eiuſmodi eſt? ut nihil interſit Reipub.colonia deducatur in eum locũ, nec ne? an eſt locus,qui coloniam poſtulet? eſt planè rectius & * quo in genere,ſicut in cæteris Reip.partibus,eſt operepręcium diligentiam maiorũ recordari:qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpitionem periculi collocarunt:ut eſſe non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperij uiderentur. hi deducent colonias in eos agros:quos emerint.etiam ne ſi Reipub.non expediat? & in quę loca præterea uidebitur? quid igitur eſt cauſæ:quin coloniam in Ianiculum poſſint deducere? & ſuum præſidium in capite, atque ceruicibus ueſtris poſſint collocare? tu non definias,quo colonias,in quæ loca, quo numero colonorum deduci uelis? tu occupes locum, quem idoneum ad uim tuam iudicaris? compleas numero? confirmes præſidio, quo uelis? Populi

Romani uectigalibus,atq; omnibus copijs ipſum Populum Ro.coerceas? opprimas? redigas in iſtam decemuiralem ditionem,ac poteſtatem? ut uero totam Italiam ſuis præſidijs obſidere,atque occupare cogitet:quæſo Quir. cognoſcite.permittit decemuiris:ut in omnia municipia,in omnes colonias totius Italiæ colonos deducant,quos uelint:ijsq; colonis agrum dari iubet. num obſcure maiores opes,quàm libertas ueſtra pati poteſt:& maiora præſidia quæruntur? num obſcure regnũ conſtituitur? num obſcure libertas ueſtra tollitur? nam cum ijdem omnem pecuniam,maximam multitudinem,id eſt totam Italiam ſuis opibus obſidebunt:ijdem ueſtram libertatẽ ſuis pręſidijs,& colonijs interclusam tenebunt:quæ ſpes tandem? quæ facultas recuperandæ ueſtræ libertatis relinquetur? at enim ager Campanus hac lege diuidetur orbis terræ pulcherrimus:& Capuam colonia deducetur, urbem amplisſimam,atq; ornatiſſimam. atqui quid ad hæc poſſumus dicere? de commodo ueſtro prius dicam Quirites:deinde ad amplitudinem,& dignitatem reuertar.ut ſi quis agri aut oppidi bonitate delectetur:ne quid expectet: ſi quem rei dignitas commouet:ut huic ſimulatę largitioni reſiſtat.ac primum de oppido dicam,ſi quis eſt forte,quem Capua magis,quàm Roma delectat. quinq; millia colonorum Capuam ſcribi iubet.ad hunc numerum quingentos ſibi ſinguli ſument. quæſo nolite uoſmetipſos conſolari:uere & diligenter conſiderate.num uobis,aut ueſtri ſimilibus,integris,quietis,ociosis hominibus in hoc numero locum fore putatis? ſi eſt omnibus uobis,aut maiori ueſtrum parti:quamquam me,ueſter honos uigilare dies atq; noctes,& intentis oculis omneis Reip.parteis intueri iubet:tamen pauliſper, ſi ita commodum ueſtrum feret:conniuebo.ſed ſi quinque hominum millibus ad uim,facinus,cædemq; delectis,locus atque urbs,quæ bellum facere,atque inſtruere poſſit,quęritur:tamen ne patiemini ueſtro nomine contra uos firmari opes: armari præſidia:urbes,agros,copias,comparari? nam agrum quidem Campanum,quem uobis oſtentant:ipſi concupiuerunt.deducent ſuos:quorũ nomine ipſi teneant:& fruantur:coemant præterea:iſta dena iugera continuabunt.nam ſi dicent per legem id non licere:ne per Corneliam quidem licet: at uidemus(ut longinqua mittamus)agrum Præneſtinum à paucis poſſideri.neque iſtorũ pecunijs quicquam aliud deeſſe uideo:niſi eiuſmodi fundos, quorum ſubſidio familiarum magnitudines,& Cumanorum ac Puteolanorum prædiorum ſumptus ſuſtentare poſſint.quod ſi ueſtrum commodũ ſpectat:ueniat:& coram mecum de agri Campani diuiſione diſputet.quęſiui ex eo Calend.Ianua.quibus hominibus,& quemadmodum illum agrum eſſet diſtributurus.reſpondit à Romilia Tribu ſe initium eſſe facturum.primum quæ eſt iſta ſuperbia,& contumelia? ut populi pars amputetur:ordo tribuũ negligatur:ante ruſticis detur ager:qui habent:quàm urbanis, quibus iſta agri ſpes,& iucunditas oſtenditur.aut ſi hoc ab ſe dictum negat:& ſatiſfacere omnibus uobis cogitat:proferat:in iugera dena deſcribat:ab Otriculana, uſque ad Narnienſem nomina ueſtra proponat.ſi non modo dena iugera dari uobis:ſed ne conſtipari quidẽ tantum numerum hominum poſſe in agrũ Campanum intelligetis:tamen ne uexari Rempublicam,contemni maieſtatem Populi Romani,deludi uoſmetipſos diutius à Tribuno plebis patiemini? quòd ſi poſſet ager iſte ad uos peruenire;nónne eum tamen in patrimo-

nio ueſtro remanere malletis? unum ne fundum pulcherrimum Populi Ro. caput ueſtrę pecuniæ,pacis ornamentum,ſubſidium belli,fundamentũ uecti galium,horreum legionum,ſolatiũ annonæ, diſperire patiemini? an obliti eſtis Italico bello amiſſis cęteris uectigalibus,quantos agri Campani fructibus exercitus alueritis? an ignoratis cætera illa magnifica Populi Ro.uectigalia,perleui ſæpe momento fortunæ,inclinatione temporis pendere? quid nos Aſiæ portus,quid Syriæ rura,quid omnia tranſmarina uectigalia iuuabunt, tenuiſſima ſuſpitione prædonum,aut hoſtium iniecta? at uero hoc agri Campani uectigal,cum eiuſmodi eſt:ut domi ſit:& omnibus præſidijs oppidorũ tegatur:tum necꝙ bellis infeſtum,necꝙ fructibus uariũ,nec cœlo,ac loco calamitoſum eſſe ſolet.maiores noſtri non ſolum id quod à Campanis cæperant,non imminuerunt:uerum etiam quod & tenebant, quibus adimi iure non poterat,coemerunt.qua de cauſa nec duo Gracchi,qui de plebis Ro. commodis plurimum cogitauerunt:nec L.Sylla,qui omnia ſine ulla religione,quibus uoluit,eſt dilargitus:agrum Campanum attingere auſus eſt. Rullus extitit:qui ex ea poſſeſſione Rempublicam dimoueret:ex qua nec Gracchorum benignitas eam,nec Syllæ dominatio deieciſſet. quem agrum nunc prætereuntes ueſtrum eſſe dicitis:& quem pariter qui iter faciunt,externi homines ueſtrum eſſe audiunt:is cum erit diuiſus:neque erit,necꝙ ueſter eſſe dicetur.at qui homines poſſidebunt? primo quidem acres,ad uim prompti,ad ſeditionem parati:qui ſimul ac decemuiri concrepuerint:armati in ciues, & & expediti ad cædem eſſe poſſint.deinde ad paucos opibus,& copijs affluentis totum agrum Campanum perferri uidebitis.uobis interea,qui illas à maioribus pulcherrimas uectigalium ſedes armis captas accæpiſtis:gleba nulla de paternis,atque auitis poſſeſſionibus relinquetur:ac tantũ intererit inter ueſtram & priuatorum diligentiam:quòd cum à maioribus ueſtris P.Lentulus,princeps Senatus in ea loca miſſus eſſet:ut & priuatos agros,qui in publicum Campanum incurrebant, pecunia publica coemeret: dicitur renunciaſſe,nulla ſe pecunia fundũ cuiuſdam emere potuiſſe:eumꝙ qui nollet uendere,ideo negaſſe ſe adduci poſſe uti uenderet:quòd cum plures fundos haberet:ex illo ſolo fundo nunquam malum nuncium audiſſet. ita ne uero? priuatum hęc cauſa cómmouit? Populum Ro.ne agrum Campanum priuatis,gratis Rullo rogante tradat,non commouebit? at quidem Populus Ro. de hoc uectigali poteſt dicere: quod ille de ſuo fundo dixiſſe dicitur. Aſia multos annos uobis fructum Mithridatico bello nón tulit:Hiſpaniarum uectigal temporibus Sertorianis nullum fuit:Siciliæ ciuitatibus bello fugitiuorum M.Attilius etiam mutuum frumentũ dedit:at ex hoc uectigali nunquam malus nuncius auditus eſt.cætera uectigalia belli facultatibus affligun tur:hoc uectigali etiam belli facultates ſuſtentantur.deinde in hac aſſignatione agrorum:ne illud quidem dici poteſt:quod in cæteris: agros deſertos à plebe,atꝙ à cultura hominum liberorum eſſe non oportere.ſic enim dico: ſi Campanus ager diuidatur:exturbari,& expelli plebem ex agris:non conſtitui, & collocari.totus enim ager Campanus colitur,& poſſidetur à plebe optima,& modeſtiſſima.quod genus hominum optime moratum,optimorum,& aratorum,& militum,ab hoc plebicola Tribuno ple. funditus eijcitur,atque illi miſeri nati in illis agris,& educati,glebis ſubigendis exercitati,

quo

quo ſe ſubito conferant,non habebunt.his robuſtis, & ualentibus,& audacibus decemuirum ſatellitibus agri Campani poſſeſſio tota tradetur. & ut uos nunc de ueſtris maioribus prædicatis: hunc agrum nobis maiores noſtri reliquerunt:ſic ueſtri poſteri de uobis prædicabunt:hunc agrum patres noſtri accæptum à patribus ſuis perdiderunt.equidem exiſtimo,ſi iam Campus Martius diuidatur: & unicuiq; ueſtrum,ubi conſiſtat, bini pedes aſſignentur:tamē promiſcue toto,quàm proprie,parua frui parte malletis.quare etiam ſi ad uos eſſet ſingulos aliquid ex hoc agro peruenturum: qui uobis oſtenditur:alijs comparatúr:tamen honeſtius eum uos uniuerſi, quàm ſinguli poſſideretis.nunc uero cum ad uos nihil pertineat:ſed paretur alijs:eripiatur uobis:nónne acerrime tanquam armato hoſti, ſic huic legi pro ueſtris agris reſiſtetis? adiungit Stellatem campum agro Campano:& in eo duodena deſcribit in ſingulos homines iugera. quaſi uero paulum differat ager Campanus,ac Stellatis.& multitudo Quirites quæritur:qua illa omnia oppida compleantur.nam dixi antea,lege permitti:ut quæ uelint municipia,quas uelint ueteres colonias, colonis ſuis occupent. Calenum municipium complebunt:Theanū oppriment:Attellam,Cumas,Neapolin,Pompeios,Nuceriam ſuis præſidijs deuincient.puteolos uero,qui nunc in ſua poteſtate ſunt:ſuo iure libertateq; utuntur:totos nouo populo, atque aduentitijs copijs occupabunt. tunc illud exilium Campanæ coloniæ uehementer huic imperio timendum,Capua à decemuiris inferetur:tunc contra hanc Romam communem patriam omnium noſtrum,illa altera Roma quæretur.in id oppidum homines nefarij Rempublicam noſtram transferre conantur: quo in oppido maiores ueſtri nullam omnino Rempublicam eſſe uoluerunt:qui tres ſolum urbes in terris omnibus Carthaginem,Corinthum,Capuam ſtatuerunt poſſe imperij grauitatem,ac nomen ſuſtinere. deleta Carthago eſt:quòd cum hominum copijs,tum ipſa natura,ac loco ſuccincta portibus,armata muris,excurrere ex Africa,imminere ita fructuoſiſſimis inſulis Populi Romani uidebatur.Corinthi ueſtigium uix relictum eſt. erat enim poſita in anguſtijs,atque in faucibus Græciæ: ſic ut terra clauſtra locorum teneret:& duo maria maxime nauigationi diuerſa, penè coniungeret:cum pertenui diſcrimine ſepararentur. hæc quæ procul erant à conſpectu imperij:non ſolum afflixerunt:ſed etiam nequando recreata exurgere, atque erigere ſe poſſent:funditus ut dixi,ſuſtulerunt.de Capua multū eſt, & diu conſultum. extant literæ Quirites publicæ: ſunt ſenatus conſulta complura. ſtatuerunt homines ſapientes:ſi agrum Campanis ademiſſent:magiſtratus, Senatum,publicum ex illa urbe conſilium ſuſtuliſſent:imaginem Reip.nullam reliquiſſent:nihil fore quòd Capuam timeremus.itaque hoc perſcriptū in monumentis ueteribus reperietis:ut eſſet urbs:quæ res eas, quibus ager Campanus coleretur:ſuppeditare poſſet: ut eſſet locus comparandis, condendisq; fructibus:ut aratores cultu agrorum defeſſi, urbis domicilijs uterentur:iccirco illa ædificia non eſſe deleta.uidete quantum interuallum ſit interiectum,inter maiorum noſtrorum conſilia,& inter iſtorum hominum dementiam.illi Capuam recęptaculum aratorum,nundinas ruſticorum, cellam,atque horreum Campani agri eſſe uoluerunt.hi expulſis aratoribus,effuſis,ac diſſipatis fructibus ueſtris,eandem Capuam ſedem nouę Reip.con

ſtituunt: molem contra ueterem Rempublicam comparant. quòd ſi maiores noſtri exiſtimaſſent, quenquam in tam illuſtri imperio, & tam præclara Populi Ro. diſciplina, Bruti aut P. Rulli ſimilem futurum (hos enim nos duos adhuc uidemus: qui hanc Rempublicam Capuam totam transferre uellent) profectò nomen illius urbis non reliquiſſent. uerum arbitrabantur Corintho, & Carthagini, etiam ſi Senatum & magiſtratum ſuſtuliſſent: agrumq́ ciuibus ademiſſent: tamen non defore, qui illa reſtituerent: atq; qui ante omnia commutarent: q̃ nos audire poſſemus. hic uero in oculis Senatus P.q́ Ro. nihil poſſe exiſtere: quod non ante extingui, atq; opprimi poſſet quàm planè exortum, ac natum eſſet. neq; uero ea res fefellit homines diuina mente, & conſilio præditos. nam poſt Q. Fuluium, Q. Fabium COSS. quibus Conſulibus Capua deuicta, atque capta eſt: nihil eſt in ea urbe contra hanc Rempublicam non dico factum: ſed nihil omnino excogitatum. multa poſtea bella geſta cum regibus, Philippo, Antiocho, Perſa, Pſeudophilippo, Ariſtonico, Mithridate, & cæteris. multa præterea bella grauia Carthaginenſium, Corinthium, Numantinum, multæ in hac Republica ſeditiones domeſticæ, quas prætermitto: bella cum ſocijs, Fregellanum, Marſicum: quibus omnibus domeſticis externisq́ bellis Capua non modo non obfuit: ſed opportuniſſimam ſe nobis præbuit, & ad bellum inſtruendum, & ad exercitus ornandos, & tectis, ac ſedibus ſuis recipiendos. homines non inerant in urbe: qui malis concionibus, turbulentis Senatuſconſultis, iniquis imperijs Rempublicam miſcerent: & rerum nouarum cauſam aliquam quærerent. neque enim concionandi poteſtas erat cuiquam, nec conſilij capiundi publici. non gloriæ cupiditate efferebantur: propterea, quòd ubi honos publicè non eſt: ibi gloriæ cupiditas eſſe non poteſt. non contentione, non ambitione diſcordes. nihil enim ſupererat: de quo certarent: nihil, quod contra peterent. nihil ubi diſſiderent. itaque illam Campanam arrogantiam, atque intolerandam ferociam, ratione, & conſilio maiores noſtri ad inertiſſimum, & deſidioſiſſimum ocium perduxerunt. ſic & credulitatis infamiã effugerunt: quòd urbem ex Italia pulcherrimam non ſuſtulerunt: & multum in poſterum prouiderunt: quòd neruis urbis omnibus exectis urbem ipſam ſolutã, ac debilitatam reliquerunt. hæc conſilia maiorum M. Bruto, ut antea dixi, reprehendenda, & P. Rullo uiſa ſunt. neque te P. Rulle omina illa M. Bruti, atq; auſpicia à ſimili furore deterrent. nam & ipſe qui deduxit: & qui magiſtratũ Capuæ & Leo creanti * cæperunt: & qui aliquam partem illius deductionis, honoris, muneris attigerunt: omnes acerbiſſimas impiorũ pœnas pertulerunt. & quoniam Bruti, atque illius temporis feci mentionem: commemorabo id quod egomet uidi: cum ueniſſem Capuam, coloniam deductam L. Conſidio & Sex. Saltio (quemadmodũ ipſi loquebantur) Prætoribus: ut intelligatis quantã locus ipſe afferat ſuperbiam. quæ paucis diebus, quibus illò colonia deducta fuit: perſpici atq; intelligi potuit. nam primum id quod dixi: cum cæteris in colonijs duumuiri appellentur: hi ſe, Prętores appellari uolebant. quibus primus annus hanc cupiditatem attuliſſet: nonne arbitramini paucis annis fuiſſe Conſulum nomen appetituros? deinde anteibant lictores, non cum bacillis: ſed ut hic Prætoribus anteeunt: cum faſcibus duobus. erant hoſtiæ maiores in foro conſtitutæ: quæ ab his Prætoribus

toribus de tribunali,ſicut à nobis Conſulibus de conſilij ſententia probatis, ad præconem,& ad tibicinem immolabantur.deinde patres conſcripti uocabantur.iam uero uultum Conſidij uidere ferendum uix erat.quem hominem ut grandi macie torridum Romæ,contemptum,abiectum uidebamus: hunc Capuę Campano ſupercilio,ac regio ſpiritu cum uideremus:Magios, Bloſſios mihi uidebar illos uidere,ac Iubellios.iam uero qui metus erat tunicatorum illorum?& in Albana,& Seplaſia,quæ concurſatio percontantiū,quid Prætor edixiſſet?ubi cœnaret?quid enunciaſſet?nos autem,hinc Roma qui ueneramus:iam non hoſpites, ſed peregrini, atque aduenæ nominabamur. hæc qui proſpexerint,maiores noſtros dico Quirites:non eos in deorū immortalium numero,uenerandos à nobis,& colendos putatis?quid enim uiderunt?hoc quod nunc uos quæſo perſpicite:atque cognoſcite.non ingenerantur hominibus mores tam à ſtirpe generis,ac ſeminis:quàm ex his rebus: quæ ab ipſa natura loci & à uitæ conſuetudine ſuppeditantur:quibus alimur & uiuimus.Carthaginenſes fraudulenti,& mendaces,non genere, ſed natura loci:quod propter portus ſuos,multis,& uarijs mercatorum ſermonibus,ad ſtudium fallendi,ſtudio quæſtus uocabantur.Ligures montani, duri,atq; agreſtes:docuit ager ipſe,nihil ferendo,niſi multa cultura, & magno labore quæſitum.Campani ſemper ſuperbi bonitate agrorum, & fructuum magnitudine,urbis ſalubritate, deſcriptione,pulchritudine.ex hac copia,atque omnium rerum affluentia,primum illa nata ſunt:arrogantia,qua à maioribus noſtris alterū Capua Conſulem poſtulauit:deinde ea luxuries,quę ipſum Annibalem armis etiam tum inuictum,uoluptate uicit.huc iſti decemuiri cum numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint:centum Decuriones, decem Augures,ſex Pontifices conſtituerint:quos illorum animos,quos impetus,quam ferociam fore putatis?Romam in montibus poſitam,& conuallibus,cœnaculis ſublatam,atque ſuſpenſam,non optimis uijs, anguſtiſſimis ſemitis,præ ſua Capua planiſſimo in loco explicata,ac præ illis ſemitis irridebunt:atq; contemnent.agros uero Vaticanū & Pupiniam cū ſuis optimis, atq; uberibus campis conferendos ſcilicet non putabunt. oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per riſum,ac per iocum contemnent:Labicos,Fidenas,Collatiam,ipſum hercle Lanuuium,Ariciam, Tuſculum,cū Calibus,Theano,Neapoli,Puteolis,Cumis, Pompeijs, Nuceria comparabunt.quibus illi rebus elati,& inflati fortaſſe non continuo, ſed certe,ſi paulum aſſumpſerint uetuſtatis,ac roboris:non continebuntur:progredientur longius:efferentur. ſingularis homo priuatus, niſi magna ſapientia præditus,uix facile ſeſe regionibus officij, magnis in fortunis, & copijs continetur.nedum iſti ab Rullo,& Rulli ſimilibus conquiſiti,atq; electi coloni,Capuæ,in domicilio ſuperbiæ,atq; in ſedibus luxuriæ collocati,non ſtatim conquiſituri ſint aliquid ſceleris,& flagitij:immo uero etiam hoc magis, quàm illi ueteres,germaniq; Campani:quod in uetere fortuna illos natos, & educatos,nimiæ tamen rerum omnium copiæ deprauabant:hi ex ſumma egeſtate,in eandem rerum abundantiam traducti,non ſolum copia,uerū etiam inſolentia commouebuntur.hæc tu P.Rulle M.Bruti ſceleris ueſtigia, quàm monimenta maiorum ſapientiæ ſequi maluiſti. hæc tu cum iſtis tuis actoribus excogitaſti:ut uetera uectigalia uenderetis,& expleretis noua.urbi Ca-

puam ad certamen dignitatis opponere uis:ut ſub ueſtrum ius, iuriſditionē, poteſtatē, urbes,nationes,prouincias,liberos populos,reges,terrarū deniq; orbem ſubiungeretis:ut cū omnem pecuniam ex ærario exhauſiſſetis:ex uectigalibus redegiſſetis: ab omnibus regibus,gentibus, imperatoribus noſtris coegiſſetis:tamen omnes uobis pecunias ad nutum ueſtrum penderent: ut ijdē partim inuidioſos agros à Syllanis poſſeſſoribus, partim deſertos,ac peſtilentes, à ueſtris neceſſarijs,à uobiſmetipſis emptos,quanti uelletis Populo Ro.induceretis:ut omnia municipia, coloniasq; Italiæ, nouis colonis occuparetis:ut quibuſcunq; in locis uobis uideretur,ac quammultis uideretur:colonias collocaretis:ut omnem Rempublicam ueſtris militibus,ueſtris urbibus,ueſtris præſidijs cingeretis:atq; oppreſſam teneretis:ut ipſum Cn. Pompeium,cuius præſidio ſæpiſſime Populus Ro. cōtra acerrimos hoſtes, & contra improbiſſimos ciues uictor eſt:proſcribere,atque horum conſpectu priuare poſſetis:ut nihil auro,& argento uiolari,nihil numero,& ſuffragijs declarari,nihil elata manu perfringi poſſet:quod non uos oppreſſum, atq; ereptum teneretis:ut uolitaretis interea per gentes,per regna omnia cū imperio ſummo,cum iudicio infinito,cum omni pecunia: ut ueniretis in caſtra Cn.Pompeij:atq; ipſa caſtra,ſi commodum uobis eſſet:uenderetis : ut interea magiſtratus reliquos legibus omnibus ſoluti,ſine metu iudiciorum, ſine periculo petere poſſetis:ut nemo ad Populum Ro.uos adducere:nemo producere:non Senatus cogere:non Conſul coercere:non Tribunus pl.retinere poſſit.Hęc ego uos concupijſſe pro ueſtra ſtultitia,atq; intemperantia non miror:ſperaſſe me Conſule aſſequi poſſe, demiror. nam cum omnium Conſulum grauis in Repub.cuſtodienda cura,ac diligentia debet eſſe:tum eorum maxime,qui non in cunabulis,ſed in campo ſunt Conſules facti.nulli Populo Ro.pro me maiores mei ſpoponderunt:mihi creditum eſt:à me petere,quod debeo,me ipſum appellare debetis.quemadmodū cum petebam: nulli me uobis authores generis mei commendarunt:ſic ſi quid deliquero: nullæ ſunt imagines,quæ me à uobis deprecentur.quare modo ut uita ſuppetat:quamquam ego ſum is qui eam poſſim ab iſtorū ſcelere, inſidijsq; defendere:polliceor hoc uobis Quirites bona fide, Remp.uigilanti homini,non timido, diligenti nō ignauo commiſiſtis.ego is Conſul qui concionem metuā? qui Tribunos pl. perhorreſcam? qui ſæpe, & ſine cauſa tumultuer? qui timeam ne mihi in carcere habitandum ſit:ſi Tribunus pl.duci iuſſiſſet? ego nondum ueſtris armis armatus,inſignibusq; ampliſſimis ornatus,imperio, authoritate,non horrui in hunc locum progredi poſſe : uobisq; authoribus improbitati hominis reſiſtere:nunc uerear ne Reſp. tantis munita præſidijs, ab iſtis uinci,aut opprimi poſſit? ſi antea timuiſſem:tamen hac concione,hoc populo certe non uererer. quis enim unquam tam ſecunda concione legem Agrariam ſuaſit: quàm ego diſſuaſi? ſi hoc diſſuadere eſt:ac non diſturbare, ac peruertere? ex quo intelligi Quir.poteſt:nihil eſſe tam populare,quàm id quod ego uobis in hunc annum Conſul popularis affero, pacem, tranquillitatem,ocium.quę nobis deſignatis timebatis:ea ne accidere poſſent,conſilio meo,ac ratione prouiſa ſunt.non modo uos eritis in ocio: qui ſemper eſſe uolueratis:uerum etiam iſtos,quibus ocioſi negocium feciſſemus:ocioſiſſimos reddam.etenim illis honores,poteſtates,diuitię,ex tumultu,atque diſſenſionibus

nibus

nibus ciuium comparari ſolent.uos,quorum gratia in ſuffragijs cōſiſtit:libertas in legibus:honos in iudicijs,& ęquitate:magiſtratus,& res familiaris in pace:omni ratione ocium tenere debetis. nam etſi ij qui propter deſidiam in ocio uiuunt;tamen in ſua turpi inertia capiunt uoluptatem:ſub ipſo ocio quo uos fortunam regitis:ſi hunc ſtatum quem habetis eſſe meliorem non ignoratis;non ut quæſitū ſed uita partum ocium tenueritis.quod ego & concordia,quam mihi conſtitui cum collega,inuitiſſimis ijs hominibus quos in Conſulatu inimicos eſſe,& animis & corporis actibus prouidi:omnibus proſpexi ſanè,& reuocaui:idem Tribunis ple. denunciaui,quid turbulenti me Conſule conflarent.ſummum & firmiſſimū eſt illud communibus fortunis præſidium Quirites:ut quales uos hodierna die maxima concione mihi pro ſalute ueſtra præbuiſtis:tales reliquis temporibus Populi Rom. præbeatis.pro certo polliceor hoc uobis,atque confirmo:me eſſe perfecturum:ut iam tandem illi,qui honori inuiderunt meo;tamē uos uniuerſos in Conſule deligendo plurimum uidiſſe fateantur.

DE LEGE AGRARIA CONTRA RVLLVM TRIBVNVM PL. AD POPVLVM.

ORATIO. XVII.

Commodius feciſſent Tribuni plebis Quirites: ſi quæ apud uos de me deferunt: ea coràm potius me præſente dixiſſent.nam & æquitatem ueſtræ diſceptationis,& conſuetudinem ſuperiorum,& ius ſuæ poteſtatis retinuiſſent. ſed quoniam adhuc præſens certamen, contentionemq́ fugerunt: nunc, ſi uidetur eis in meam concionem prodeant: & quo prouocati à me,uenire noluerunt;reuocati ſaltem reuertantur.uideo quoſdam Quirites ſtrepitu ſignificare neſcio quid:& non eoſdem uultus,quos proxima mea concione præbuerunt: in hanc concionem mihi retuliſſe. quare à uobis,qui nihil de me credidiſtis:ut eam uoluntatem, quam ſemper habuiſtis erga me:retineatis peto. à uobis autem quos leuiter immutatos eſſe ſentio:paruam exigui temporis uſuram bonę de me opinionis poſtulo:ut eam,ſi quę dixero,uobis probabo:perpetuo retineatis:ſin aliter:hoc ipſo in loco depoſitam,atque abiectam relinquatis. Completi ſunt animi,auresq́ ueſtræ Quirites: me gratificantem ſeptem tyrannis, cæteriſq́ Syllanarum aſſignationum poſſeſſoribus, Agrariæ legi, & commodis ueſtris obſiſtere. hæc ſi qui crediderunt: illud prius crediderint ne

ceſſe eſt: hac lege Agraria, quæ promulgata ſit: adimi Syllanos agros: uobiſq; diuidi: aut denique minui priuatorum poſſeſſiones: ut in eas uos deducamini. ſi oſtendo, non modo non adimi cuiquam glebam de Syllanis agris: ſed etiam genus id agrorum certo capite legis impudentiſſime confirmari, atque ſanciri: ſi doceo agris his, qui à Sylla ſunt dati: ſic diligenter Rullum ſua lege conſulere: ut facile appareat eam legem: non à ueſtrorum commodorum patrono, ſed à Valgij genero eſſe conſcriptam. num quid eſt cauſæ Quirites, quin illa criminatione, qua in me abſentem uſus eſt: non ſolum meam, ſed etiam ueſtram diligentiam, prudentiamq; deſpexerit? caput eſt legis XL, de quo ego conſulto Quirites: neque apud uos ante feci mentionē: ne aut refricare obductam iam Reipub. cicatricem uiderer: aut aliquid alieniſſimo tempore nouę diſſenſionis commouere. neque uero nunc ideo diſputabo: quod nunc ſtatum Reipub. non magnopere defendendū putem: preſertim qui ocij, & concordiæ patronum me in hunc annū Reipub. confeſſus ſim: ſed ut doceā Rullum poſthac in his ſaltem tacere rebus: in quibus de ſe, & de ſuis factis taceri uelit. Omnium legum iniquiſſimā diſſimillimamq; legis eſſe arbitror eam quā L. Flaccus interrex de Sylla tulit: ut omnia quæcunque ille feciſſet: eſſent rata. nam cum cęteris in ciuitatibus Tyrannis inſtitutis, leges omnes extinguantur, atque tollantur: hic Reipub. Tyrannum lege conſtituit. eſt inuidioſa lex, ſicut dixi. ueruntamen habet excuſationem. non enim uidetur hominis lex eſſe: ſed temporis. quid ſi eſt hæc multo impudentior? nam Valeria lege, Cornelijſq; legibus eripitur: cum datur: coniungitur impudens gratificatio cum acerba iniuria. ſed tamen habet in illis legibus ſpem nonnullam ille cui ademptus eſt: aliquem ſcrupulum cui datus eſt. Rulli cautio eſt hæc. QVÆ POST C. MARIVM, CN. PAPIRIVM CONSVLES. quàm procul à ſuſpitione fugit: quòd eos Conſules, qui aduerſarij Syllæ maxime fuerunt, potiſſimum nominauit. ſi enim Syllam Dictatorem nominaſſet: perſpicuum fore, & inuidioſum arbitratus eſt. ſed quē ueſtrum tam tardo ingenio fore putauit? cui poſt eos Conſules Syllam Dictatorem fuiſſe in mentem uenire non poſſet? quid ergo ait Marianus Tribunus ple. qui nos Syllanos in inuidiam rapit? QVÆ POST MARIVM ET CARBONEM COSS. agros, ædificia, lacus, ſtagna, loca, poſſeſſiones: cœlum & mare prætermiſit: cætera complexus eſt. PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT. à quo Rulle? poſt Marium & Carbonem COSS. quis aſſignauit? quis dedit? quis conceſſit? prēter Syllam? EA OMNIA EO IVRE SINT. quo iure? labefactat uidelicet neſcio quid. nimium acer, nimium uehemens Tribunus ple. Syllana reſcindit. VT QVÆ OPTIMO IVRE PRIVATA SINT. etiam ne meliore, quàm paterna & auita? meliore. at hoc Valeria lex non dicit? Corneliæ leges non ſanciunt: Sylla ipſe non poſtulat. ſi iſti agri partem aliquam iuris, aliquam ſimilitudinem propriæ poſſeſſionis, aliquam ſpem diuturnitatis attingunt: nemo eſt tam impudens iſtorum: quin agi ſecum præclare arbitretur. tu uero Rulle quid quæris? quod habent, ut habeant? quis uetat? ut priuatum, ſed ita latum eſt: ut melior tui ſoceri fundus Irpinus ſit: ſiue ager Irpinus (totum enim poſſidet) quàm meus paternus auituſq; fundus Arpinas. id enim caues, optimo enim iure ea ſunt

profecto

profecto prędia:quę optima conditione ſunt.libera meliore iure ſunt:quàm ſerua.capite hoc,omnia quæ ſeruiebant:non ſeruient.ſoluta meliore in cauſa ſunt:quàm obligata.eodem capite obligata omnia,ſi modo Syllana ſunt:liberantur.immunia commodiore conditione ſunt:quàm illa quæ penſitant. ego Tuſculanis pro aqua Crebra uectigal pendam:quia à municipio fundū accępi:ſi à Sylla mihi datus eſſet:Rulli lege non penderem.uideo uos Quir. ſicuti res ipſa cogat,commoueri,uel legis,uel orationis impudentia. legis, quæ ius melius Syllanis prædijs conſtituat: quàm paternis. orationis, quæ eiuſmodi cauſa inſimulare quenquam audeat:rationes Syllę nimium uehementer defendere.at ſi illa ſolum ſanciret:quæ à Sylla eſſent data,tacerē:modo ipſe ſe Syllanum eſſe confiteretur.ſed non modo illis cauet:uerum etiam aliud quoddam genus donationis inducit:& is qui à me Syllanas poſſeſſiones defendi criminatur:non eas ſolum ſancit: uerum ipſe nouas aſſignationes inſtituit:& repentinus Sylla nobis exoritur.nam attendite quantas conceſſiones agrorum hic noſter obiurgator uno uerbo facere conetur. QVAE DATA,DONATA,CONCESSA,VENDITA.patior. audio. quid deinde? POSSESSA.hoc Tribunus pl.promulgare auſus eſt?ut quod quiſque poſt Marium & Carbonem COSS.poſſidet:id eo iure teneret:quo optimo priuatum.etiam ne ſi ui eiecit?etiam ne ſi clam,ſi precario uenit in poſſeſſionem?ergo hac lege ius ciuile,cauſæ poſſeſſionum, Prætorum interdicta tollentur.non mediocris res,neque paruum ſub hoc uerbo furtum Quirites latet.ſunt enim multi agri lege Cornelia publicati,nec cuiquam aſſignati, neq; uenditi:qui à paucis hominibus impudentiſſime poſſidentur. his cauet:hos defendit:hos priuatos facit:hos inquā agros,quos Sylla nemini dedit,Rullus non uobis aſſignare uult:ſed eis condonare:qui poſſident.Cauſam quęro,cur ea quę maiores uobis in Italia,Sicilia,duabus Hiſpanijs,Macedonia, Aſia,quęſiuerunt:ueniri patiamini?cū ea,quę ueſtra ſunt:condonari poſſeſſoribus eadē lege uideatis?iam totam legem intelligetis cum ad paucorū dominationem ſcripta ſit:tum ad Syllanę aſſignationis rationes eſſe accommodatiſſimā.nam ſocer huius uir multum bonus eſt:neq; ego nunc de illius bonitate,ſed de genere impudentiæ diſputo.ille enim quod habet retinere uult: neq; ſe Syllanū eſſe diſſimulat.hic ut ipſe habeat:quod non habet,quę dubia ſunt:per uos ſancire uult:& cum plus appetat q̄ ipſe Sylla:quibus ego rebus reſiſto,Syllanas res defendere criminor.habet agros nonnullos,inquit,ſocer meus deſertos,atq; longinquos:uendet eos mea lege quanti uolet. habet incertos,ac nullo iure poſſeſſos:confirmabuntur optimo iure.habet publicos, reddā priuatos.deniq; eos fundos,quos in agro Caſſinati optimos,fructuoſiſſimos continuauit:cum uſq; eo uicinos proſcriberet:quoad oculos continuando,ex multis prędijs unam fundi regionem formamq; perfecerit: quos nunc cū aliquo metu tenet:ſine ulla cura poſſidebit.& quoniam qua de cauſa,& quorum cauſa ille hoc promulgauit,oſtendi:doceat ipſe,num ego quē poſſeſſorem defendam,cum Agrariæ legi reſiſto? ſiluam Scantiam uendis. Reſp.poſſidet.defendo.Campanum agrum diuidis.uos eſtis in poſſeſſione. non cedo.deinde Italię,Siciliæ,cæterarumq; prouinciarum poſſeſſiones uenaleis,ac proſcriptas hac lege uideo.ueſtra ſunt prædia:ueſtræ poſſeſſiones. reſiſtam:atq; repugnabo:neq; patiar à quoquā Populum Romanū de ſuis

poſſeſſionibus me Conſule dimoueri: preſertim cum uobis nihil quæratur.
hoc enim uos in errore uerſari diutius non oportet. nunquis ueſtrũ ad uim,
ad facinus, ad cædẽ accommodatus eſt? nemo. atq; ei generi hominum, mihi
credite, Campanus ager, & præclara illa Capua ſeruatur. exercitus contra
uos, contra libertatem ueſtram, contra Cn. Pompeium conſtituitur: contra
hanc urbem Capua, contra uos manus hominũ audaciſſimorum, contra Cn.
Pompeium decem duces comparantur. ueniant coram, & quoniam me in ue
ſtram concionem uobis flagitantibus conuocauerunt: diſſerant.

PRO C. RABIRIO PERDVELLIONIS REO, AD QVIRITES. ORATIO. XVIII.

ETSI Quirites non eſt meæ conſuetudinis initio di-
cendi rationem reddere, qua de cauſa quenq; defen-
dam: propterea, quòd cum omnibus ciuibus in eorũ
periculis ſemper ſatis iuſtam mihi cauſam neceſſitudi
nis eſſe duxi: tamen in hac defenſione capitis, famæ,
fortunarumq; omnium C. Rabirij, proponenda ra-
tio uidetur eſſe officij mei: propterea quòd quę iuſtiſ-
ſima mihi cauſa ad hunc defendendũ eſſe uiſa eſt: ea-
dem uobis ad abſoluendũ debet uideri. nam me cum amicitiæ uetuſtas, tum
dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meæ uitæ perpetua conſuetu-
do, ad C. Rabiriũ defendendum eſt adhortata. tum uero ut id ſtudioſiſſime
facerem: ſalus Reipub. conſulare officium, Conſulatus deniq; ipſe mihi unà
uobiſcũ cum ſalute Reip. commendatus, coegit. non enim C. Rabiriũ culpa
delicti, non inuidia, uitæq; turpitudo, non deniq; ueteres iuſtæ, grauesq; ini-
micitiæ ciuium, in diſcrimen capitis uocauerunt. ſed ut illud ſummum auxi-
lium maieſtatis, atq; imperij, quod nobis à maioribus eſt traditum, de Re-
publica tolleretur: ut nihil poſthac authoritas Senatus, nihil conſulare impe
rium, nihil conſenſio bonorum, contra peſtem, ac perniciem ciuitatis uale-
ret: iccirco in his rebus euertendis unius hominis ſenectus, infirmitas, ſolitu-
doq; tentata eſt. quamobrem ſi eſt boni Conſulis: cum cuncta auxilia Reip.
labefactari conuelliq; uideat: ferre opem patriæ: ſuccurrere ſaluti, fortuniſq;
communibus: implorare ciuium fidem: ſuam ſalutem poſteriorẽ ſalute com-
muni ducere: eſt etiã bonorum, & fortium ciuium: quales uos omnibus Rei-
publicæ temporibus extitiſtis: intercludere omnes ſeditionum uias: munire
præſidia Reipub. ſummum in Conſulibus imperium, ſummũ in Senatu con
ſilium, putare: ea qui ſecutus ſit: laude potius, & honore quàm pœna, & ſup-
plicio dignum iudicari. quamobrẽ labor in hoc defendendo præcipue meus
eſt: ſtudium uero conſeruandi hominis commune mihi uobiſcum eſſe debe-
bit. ſic enim exiſtimare debetis Quirites: poſt hominũ memoriam rem nul-
lam maiorẽ, magis periculoſam, magis ab omnibus uobis prouidendã, neq;

à Tribuno pl.ſuſceptam:neq; à Conſule defenſam:neque ad Populum Romanũ eſſe delatam.agitur enim nihil aliud in hac cauſa Quirites:niſi ut nullum ſit poſthac in Rep.publicum conſilium:nulla bonorum conſenſio contra improborum furorem,& audaciam:nullum extremis Reip. temporibus perfugium,& præſidium ſalutis.quæ cum ita ſint:primum,quod in tanta dimicatione capitis,famæ,fortunarumq; omniũ fieri neceſſe eſt:ab Ioue Optimo Maximo,cęteriſq; dijs,deabuſq; immortalibus,quorum ope,& auxilio multo magis hæc Reſpub.quàm ratione hominum,& conſilio gubernatur: pacem ac ueniam peto:præcorq; ab ijs:ut hodiernũ diem,& ad huius ſalutẽ conſeruandam,& ad Remp.conſtituendam, illuxiſſe patiantur. deinde uos Quirites,quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit oro:atque obſecro:quoniam uno tempore uita C.Rabirij hominis miſerrimi,atq; innocentiſſimi,ſalus Reip.ueſtris manibus ſuffragijſq; permittitur:adhibeatis in hominis fortunis miſericordiam: in Reip.ſalute ſapientiam,quam ſoletis.nunc quoniam T.Labiene diligentiæ meæ,temporis anguſtijs obſtitiſti:meq; ex comparato,& conſtituto ſpatio defenſionis,in ſemihorę curriculum coegiſti:parebitur,& quod iniquiſſimum eſt, accuſatoris conditioni:& quod miſerrimum,inimici poteſtati.quanquam in hac prę ſcriptione ſemihorę,patroni mihi partes reliquiſti:Conſulis ademiſti: propterea quòd ad defendendũ propemodum ſatis erit hoc mihi temporis:uerũ ad conquerendũ parum.niſi forte de locis religioſis,ac delubris,quos ab hoc uiolatos eſſe dixiſti:pluribus uerbis tibi reſpondendũ putas.quo in crimine nihil eſt unquã abs te dictum:niſi à C.Macro obiectum eſſe crimen id C.Rabirio.in quo ego demiror,meminiſſe te quid obiecerit C.Rabirio Macer inimicus:oblitum eſſe,quid æqui & iurati iudices iudicarint.an de peculatu facto,an de tabulario incenſo,longa oratio eſt exprimẽda? quo in crimine propinquus C.Rabirij iudicio clariſſimo C.Curtius pro uirtute ſua,eſt honeſtiſſime liberatus:ipſe uero Rabirius nõ modo in iudicium horum criminũ, ſed ne in tenuiſſimã quidem ſuſpitionem uerbo eſt unquam uocatus.an de ſororis filio diligentius reſpondendum eſt? quem ab hoc necatum eſſe dixiſti:cũ ad iudicij moram familiaris funeris excuſatio quæreretur.quid enim eſt tam ueriſimile,quàm chariorem huic ſororis maritum,quàm ſororis filiũ fuiſſe? atq; ita chariorem:ut alter uita crudeliſſime priuaretur:cum alteri ad prolationẽ iudicij biduum quęreretur.an de ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis,aut de ciuibus Ro.contra legẽ Porciã uerberatis,aut necatis,plura dicenda ſunt? cũ tanto ſtudio C.Rabirius totius Apuliæ,ſingulari uoluntate Campaniæ uicinitatis ornetur? cumq; ad eius propulſandum periculum non modo homines,ſed propè regiones ipſę conuenerint,aliquanto etiam latius excitatę,ꝗ̃ ipſius uicinitatis nomen,ac termini poſtulabant? nã quid ego ad id longam orationẽ comparem? quod eſt in eadẽ multę irrogatione prę ſcriptum.hunc nec ſuę nec alienę pudicitię pepercisse? quin etiã ſuſpicor eo mihi ſemihorã à Labieno pręſtitutam eſſe:ut ne plura de pudicitia dicerẽ.ergo ad hęc crimina,quę patroni diligentiã deſiderant:ĩtelligis mihi ſemihorã iſtam nimiũ longam fuiſſe.illam alteram partem de nece Saturnini nimis exiguã, atq; anguſtam eſſe uoluiſti:quæ non oratoris ingeniũ,ſed Conſulis auxiliũ implorat,& flagitat.nam de perduellionis iudicio:quod à me ſublatum eſſe

criminari ſoles: meum crimē eſt, non Rabirij. quod utinam Quirites ego id aut primus, aut ſolus ex hac Repub. ſuſtuliſſem: utinam quod ille crimē eſſe uult: proprium teſtimonium meę laudis eſſet. quid enim optari poteſt, quod ego mallem: quàm me in conſulatu meo carnificem de foro, crucem de campo ſuſtuliſſe? ſed iſta laus primū eſt maiorum noſtrorum Quirites: qui expulſis regibus, nullum in libero populo ueſtigium crudelitatis regiæ retinuerunt. deinde multorum uirorum fortium: qui ueſtram libertatem non acerbitate ſuppliciorum infeſtam, ſed lenitate legum munitam eſſe uoluerunt. quamobrem uter noſtrum tandē Labiene popularis eſt? tu ne? qui ciuibus Romanis in concione ipſa carnificē, qui uincla adhiberi putas oportere? qui in campo Martio comitijs Centuriatis auſpicato in loco crucem ad ciuium ſupplicium defigi, & conſtitui iubes? an ego? qui funeſtari concionem contagione carnificis ueto: qui expiandum forū Populi Ro. ab illis nefarijs ſceleris ueſtigijs eſſe dico: qui caſtam concionem, ſanctum campum, inuiolatum corpus omnium ciuiū Ro. integrum ius libertatis defendo ſeruari oportere? popularis uero Tribunus pl. cuſtos, defenſorq́ iuris, & libertatis. Porcia lex uirgas ab omniū ciuium Ro. corpore amouit. hic miſericors flagella retulit. Porcia lex libertatem ciuiū lictori eripuit. Labienus homo popularis carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit ne de capite ciuiū Ro. iniuſſu ueſtro iudicaretur. hic popularis à duumuiris iniuſſu ueſtro, non iudicari de ciue Ro. ſed indicta cauſa ciuem Ro. capitis condemnari coegit. tu mihi etiā legis Porcię, tu C. Gracchi, tu horū libertatis, tu cuiuſquam deniq; hominis popularis mentionem facis: qui non modo ſupplicijs inuſitatis, ſed etiam uerborū inaudita crudelitate, uiolare libertatem huius populi, tentare manſuetudinē, commutare diſciplinam conatus es? nanq; hæc tua, quæ te hominem clementem popularemq́; delectant: I lictor colliga manus: quæ non modo huius libertatis, manſuetudinisq́; non ſunt: ſed ne Romuli quidem, aut Numę Pompilij, ſed Tarquinij ſuperbiſſimi, atq; crudeliſſimi regis iſta ſunt cruciatus carmina: quæ tu homo lenis ac popularis libentiſſime commemoras: caput obnubito: arbori infelici ſuſpendito: quæ uerba Quir. iampridem in hac Rep. non ſolum tenebris uetuſtatis, uerum etiam luce libertatis oppreſſa ſunt. an uero, ſi actio iſta popularis eſſet: & ſi ullam partem ęquitatis haberet, aut iuris, C. Gracchus eam reliquiſſet? ſcilicet tibi grauiorem dolorem patrui tui mors attulit: quàm C. Graccho fratris? & tibi acerbior eius patrui mors eſt: quem nunquam uidiſti: q̄ illi eius fratris: qui cum concordiſſime uixerat? & ſimilis uiri tu ulciſceris patrui mortē: atq; ille perſequeretur fratris ſui: ſi iſta ratione agere uoluiſſet? & par deſiderium ſui reliquit apud Populum Ro. Labienus iſte patruus ueſter, quiſquis fuit? & Ti. Gracchus reliquerat? an pietas tua maior, quàm Gracchi? an animus? an conſiliū? an opes? an authoritas? an eloquentia? quæ ſi in illo minima fuiſſent: tamen præ tuis facultatibus maxima putarentur. cū uero his rebus omnibus C. Gracchus omneis uicerit: quantum interuallum tandem inter te atq; illum interiectū putas? ſed moreretur prius acerbiſſima morte millies Gracchus: quàm in eius concione carnifex conſiſteret: quē non modo foro, ſed etiam cœlo hoc, ac ſpiritu Cenſoriæ leges, atque urbis domicilio carere uoluerunt. hic ſe popularem dicere audet? me alienum à commodis ueſtris? cum iſte omnis, & ſuppliciorum, &

uerborum

uerborũ acerbitates,non ex memoria ueſtra,ac patrum ueſtrorũ,ſed ex anna lium monumentis,atq; ex regum commentariјs conquiſierit: ego omnibus meis opibus,omnibus conſilijs,omnibus dictis,atque factis repugnarim: & reſtiterim crudelitati.niſi forte hanc conditionem uobis eſſe uultis: quam ſer ui,ſi libertatis ſpẽ propoſitam non haberent:ferre nullo modo poſſent.miſe ra eſt ignominia iudiciorũ publicorum:miſera multatio bonorum: miſerũ exiliũ:ſed tamen in omni calamitate retinetur aliquod ueſtigium libertatis. mors denique ſi proponitur:in libertate moriamur.carnifex uero,& obdu-ctio capitis,& nomẽ ipſum crucis abſit,non modo à corpore ciuium Ro.ſed etiã à cogitatione,oculis,auribus.harum enim omnium rerum non ſolũ euen tus,atque perpeſſio,ſed etiam conditio,expectatio,mentio ipſa deniq; indi-gna ciue Ro.atque homine libero eſt.an uero ſeruos noſtros horum ſuppli-ciorum omnium metu,dominorum benignitas una uindicta liberauit: nos à uerberibus,ab unco,à crucis denique terrore,neq; res geſtæ, neq; acta ætas, neq; noſtri honores uindicabunt? quamobrẽ fateor: atq; etiam T. Labiene profiteor: & præ me fero: te ex illa crudeli,importuna,non tribunitia actio-ne,ſed regia,meo conſilio,uirtute,authoritate eſſe depulſum.qua tu in actio-ne,quamquam omnia exempla maiorum, omneis leges, omnem authorita-tem Senatus,omneis religiones,atq; auſpiciorum publica iura neglexiſti:ta men à me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies.liberum tempus nobis dabitur ad iſtam diſceptationem.nunc de Saturnini crimine,ac de cla-riſſimi patrui tui morte dicemus.arguis occiſum eſſe à C.Rabirio L.Saturni num: & id C. Rabirius multorum teſtimonijs,Q. Hortenſio copioſiſſime defendente,antea falſum eſſe docuit.ego autem ſi mihi eſſet integrum: ſuſci-perem hoc crimen: agnoſcerem: confiterer.utinam hanc mihi facultatem cau ſa concederet: ut poſſem hoc prædicare: C.Rabirij manu,L.Saturninum ho ſtem Populi Ro.interfectum.nihil me clamor iſte commouet: ſed conſola-tur: cum indicat eſſe quoſdam ciueis imperitos: ſed non multos. nunquã mi-hi credite,Populus Ro.hic qui ſilet: conſulem me feciſſet: ſi ueſtro clamore perturbatum iri arbitraretur.quanto iam leuior eſt acclamatio.quin contine tis uocem indicem ſtultitiæ ueſtræ,teſtem paucitatis.libenter inquam confi-terer ſi uere poſſem: aut etiam ſi mihi eſſet integrum: C.Rabirij manu,L.Sa turninum eſſe occiſum: & id facinus pulcherrimum eſſe arbitrarer. ſed quo-niam id facere non poſſum: confitebor id,quod ad laudem minus ualebit: ad crimen non minus.confiteor interficiendi Saturnini cauſa,C.Rabirium ar-ma cæpiſſe. quid eſt Labiene? quam à me grauiorem confeſſionem, aut quod in hunc maius crimen expectas? niſi uero intereſſe aliquid putas,in-ter eum,qui hominem occidit: & eum qui cum telo occidendi hominis cau-ſa fuit. ſi interfici Saturninum nefas fuit: arma ſumpta eſſe contra Satur-ninum ſine ſcelere non poſſunt: ſi arma iure ſumpta concedis: interfectum iure concedas neceſſe eſt.

Paucula quædam deeſſe uidentur.

Fit S.C. ut C.Marius, L.Valerius Conſules adhiberent Tribunos ple.& Prætores,quos eis uideretur:operamq; darent, ut imperium Populi Rom. maieſtasq; conſeruaretur. adhibent omnis Tribunos ple.præter Saturninum:præter Glauciam:qui Rempublicam ſaluam eſſe uellent, arma capere & ſe ſequi iubent.parent omnes.ex ædificijs,armamentarijsq; publicis arma Populo Ro.C.Mario Conſule diſtribuente,dantur.hic iam ut omittam cætera,de te ipſo Labiene quæro:cum Saturninus Capitolium teneret: armatus eſſet unà C.Glaucia,C.Saufeius,etiam ille ex compedibus,atq; ergaſtulo Gracchus:addam(quoniam ita uis)eodem Q.Labienum patruum tuum: in foro autem C.Marius, & L.Valerius Flaccus COSS. poſt cunctus Senatus: atque ille Senatus, quem etiam uos ipſi, qui hos P. conſcriptos qui nunc ſunt, in inuidiam uocatis: quo facilius de hoc Senatu detrahere poſſitis:laudare conſueuiſtis:cum equeſter ordo, at quorum equitum Rom. dij immortales? patrum noſtrorum atque eius ętatis:quę tum magnam partem Reipub.atque omnem dignitatem iudiciorum tenebat:cum omnes omniũ ordinum homines,qui in ſalute Reipub. ſalutem ſuam repoſitã eſſe arbitrabantur:arma cæpiſſent:quid tandem C.Rabirio faciendũ fuit? de te ipſo inquam Labiene quæro.cum ad arma Conſules ex S.conſulto uocauiſſent:cũ armatus M.Æmilius princeps Senatus in comitio conſtitiſſet: qui cum ingredi uix poſſet:non ad inſequendum ſibi tarditatem pedum,ſed ad fugiendum impedimento fore putabat:cum deniq; Q.Sceuola confectus ſenectute,præpeditus morbo,mancus,& membris omnibus captus,ac debilis,haſtili nixus,& animi uim,& infirmitatem corporis oſtenderet: cum L. Metellus, Ser. Galba, C.Serranus,P.Rutilius,C. Fimbria,Q. Catulus, omnesq; qui tum erant Conſulares:pro ſalute communi arma cæpiſſent: cum omnes Prætores, cuncta nobilitas, ac iuuentus accurreret: C. & L. Domitius,L. Craſſus,Q.Mutius,C.Claudius,M.Druſus:cum omnes Octauij,Metelli, Iulij,Caſſij,Catones,Pompeij, cum L.Philippus,L.Scipio,cum M.Lepidus,cum D.Brutus,cũ hic ipſe P.Seruilius,quo tu imperatore Labiene meruiſti:cum hic Q.Catulus admodum tum adoleſcens, cum hic C.Curio, cũ denique omnes clariſſimi uiri cum Conſulibus eſſent:quid tandem C.Rabirium facere conuenit? utrum incluſum atque abditum latere in occulto? atq; ignauiam ſuam tenebrarum,ac parietum cuſtodijs tegere? an in Capitolium pergere? atque ibi ſe cum tuo patruo,& cęteris ad mortem propter uitæ turpitudinem confugientibus congregare? an cum Mario,Scauro,Catulo, Metello,Sceuola,cũ bonis deniq; omnibus coire non modo ſalutis, uerum etiã periculi ſocietatem? tu denique Labiene quid faceres tali in re ac tempore? cum ignauiæ ratio te in fugam,atq; in latebras impelleret:improbitas & furor L.Saturnini in Capitolium arceſſeret:Conſules ad patriæ ſalutem ac libertatem uocarent:quam tandem authoritatem,quam uocem, cuius ſectam ſequi,cuius imperio parere potiſſimum uelles? patruus inquit meus cum Saturnino fuit.quid pater? qui cum? quid propinqui ueſtri Equites Romani? quid omnis pręfectura,regio,uicinitas ueſtra? quid ager Picenus uniuerſus? utrum Tribunitium furorem,an conſularem authoritatẽ ſecutus eſt? Equidem hoc affirmo:quod tu nunc de tuo patruo prædicas:neminem unquam adhuc de ſeſe eſſe confeſſum. nemo eſt in quã inuentus tam profligatus, tam

perditus

perditus:tam ab omni non modo honeſtate,ſed etiam ſimulatione honeſta-tis relictus:qui ſe in Capitolio fuiſſe cum Saturnino fateretur.at fuit ueſter patruus.fuerit:& fuerit nulla deſperatione rerum ſuarum, nullis domeſticis uulneribus coactus:induxerit eum L.Saturnini familiaritas: ut amicitiã patriæ prẹponeret:iccirco ne oportuit C.Rabirium deſciſcere à Republica? nõ comparere in illa armata multitudine bonorum? conſulum uoci,atq; imperio non obedire? atqui uidemus hæc in rerum natura tria fuiſſe:ut aut cũ Saturnino eſſet:aut cum bonis:aut lateret.latere mortis erat inſtar turpiſſimẹ: cum Saturnino eſſe furoris,& ſceleris.uirtus,& honeſtas,& pudor cum Conſulibus eſſe cogebat.hoc tu igitur in crimen uocas? quod cum ijs fuerit C.Rabirius:quos amentiſſimus fuiſſet,ſi oppugnaſſet: turpiſſimus,ſi reliquiſſet. at C.Decianus,de quo tu ſæpe commemoras:quia cum hominem omnibus inſignem notis turpitudinis P.Furium accuſaret ſummo ſtudio bonorũ omnium:queri eſt auſus in concione de morte Saturnini: condemnatus eſt: & Sex.Titius,quòd habuit imaginẽ L.Saturnini domi ſuæ:condemnatus eſt. ſtatuerunt Equites Ro.illo iudicio,improbum ciuem eſſe,& non retinendũ in ciuitate:qui hominis hoſtilem in modum ſeditioſi imagine aut mortẽ eius honeſtaret:aut deſideria imperitorum miſericordia commoueret: aut ſuam ſignificaret imitandæ improbitatis uoluntatem.itaque mihi mirum uidetur: unde hanc tu Labiene imaginem,quam habes,inueneris.nam Sex.Titio damnato,qui iſtam habere auderet,inuentus eſt nemo.quod tu ſi audiſſes: aut ſi per ætatem ſcire potuiſſes:nunquam profecto iſtam imaginem quæ domi poſita peſtem,atq; exilium Sex.Titio attuliſſet:in roſtra atque in concionẽ attuliſſes:nec tuas unquã rationes ad eos ſcopulos appuliſſes:ad quos Sex. Titij afflictam nauem,& in quibus C.Deciani naufragium fortunarum uideres.ſed in his rebus omnibus imprudentia laberis.cauſam enim ſuſcæpiſti antiquiorem memoria tua:quæ cauſa ante mortua eſt:quàm tu natus eſſes. qua in cauſa tute profecto fuiſſes:ſi per ætatem eſſe potuiſſes:eam cauſam in iudicium uocas.an non intelligis primũ quos homines,& quales uiros mortuos ſummi ſceleris arguas? deinde quot ex ijs,qui uiuunt,eodem crimine in ſummum capitis periculum arceſſas? nam ſi C.Rabirius fraudem capitalem admiſit:quòd arma contra L.Saturninum tulit:huic quidem afferet aliquã deprecationem periculi ætas illa,qua tum fuit: Q.uero Catulum patrem huius,in quo ſumma ſapiẽtia,eximia uirtus,ſingularis humanitas fuit: M.Scaurum, illa grauitate, illo conſilio, illa prudentia, duos Mutios,L.Craſſum, M.Antonium,qui tum extra urbem cum præſidio fuit:quorum in hac ciuitate longe maxima conſilia,atq; ingenia fuerunt:cẹteros pari dignitate prẹditos,cuſtodes,gubernatoresq; Reipublicæ quemadmodũ mortuos defendemus? quid de illis honeſtiſſimis uiris,atq; optimis ciuibus Equitibus Romanis dicemus? qui tum unà cum Senatu ſalutem Reip.defenderunt? quid de tribunis ærarijs? cæterorumq; ordinum omnium hominibus? qui tum arma pro communi libertate cæperunt. ſed quid ego de ijs omnibus,qui Conſulari imperio paruerunt:loquor? de ipſorum COSS.fama: quid futurum eſt? L.Flaccum hominem cum ſemper in Repub.tum in magiſtratibus gerendis,in ſacerdotio,cerimonijsq;, quibus præerat,diligentiſſimum, nefarij ſceleris,ac parricidij mortuum condemnabimus? adiungemus ad hanc labẽ

ignominiamq́ mortis etiam C.Marij nomen? C. Marium, quem uere patrē patriæ, parentem inquam ueſtræ libertatis, atq; huiuſce Reip. poſſumus dicere: ſceleris ac parricidij nefarij mortuum condemnabimus? etenim ſi C.Rabirio quòd ijt ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendã putauit: quod tandem excogitabitur in eum ſupplicium: qui uocauit? ac ſi fides Saturnino data eſt: quod abs te ſępiſſime dicitur: nõ eam C.Rabirius, ſed C. Marius dedit: idemq́ uiolauit: ſi in fide non ſtetit. quæ fides Labiene qui potuit ſine Senatuſconſulto dari? adeo ne hoſpes huiuſce urbis? adeo ne ignarus es diſciplinę, conſuetudinisq́ noſtræ? ut hæc neſcias? ut peregrinari in aliena ciuitate: non in tua magiſtratũ gerere uideare? quid iã iſta C.Mario, inquit, nocere poſſunt? quoniam ſenſu & uita caret. ita ne uero? tantis in laboribus C. Marius periculisq́ uixiſſet: ſi nihil longius quàm uitæ termini poſtulabant: ſpe atque animo de ſe, & gloria ſua cogitaſſet? at credo, cum innùmerabileis hoſtium copias in Italiam fudiſſet: atque obſidione Rempublicam liberaſſet: omnia ſua ſecum unà moritura arbitrabatur. non eſt ita Quirites: neq; quiſquam noſtrum in Reipub. periculis cum laude, ac uirtute uerſatur: quin ſpe poſteritatis fructuq́ ducatur. itaque cum multis alijs de cauſis uirorum bonorum mentes diuinæ mihi, atque æternæ uidentur eſſe: tum maxime, quod optimi, & ſapientiſſimi cuiuſq; animus ita præſentit in poſterum: ut nihil niſi ſempiternum ſpectare uideatur. quapropter equidem & C.Marij, & cæterorum uirorum ſapientiſſimorum, ac fortiſſimorum ciuium mentes, quæ mihi uidentur ex hominum uita ad deorum religionem, & ſanctimoniam demigraſſe: teſtor: me pro illorum fama, gloria, memoria, non ſecus ac pro patrijs fanis, atque delubris propugnandum putare. ac ſi pro illorum laude mihi arma capienda eſſent: non minus ſtrenue caperem: quàm illi pro communi ſalute cæperunt. etenim Quirites exiguum nobis uitæ curriculum natura circunſcripſit: immenſum gloriæ. quare ſi eos qui iam de uita deceſſerunt ornabimus: iuſtiorem nobis mortis conditionem relinquemus. ſed ſi illos Labiene, quos iam uidere non poſſumus: negligis: ne his quidem, quos uides, conſuli putas oportere? neminem eſſe dico ex ijs omnibus: qui illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudicium uocas: pubesq́ tum fuerit: quin arma cæperit: quin Conſules ſecutus ſit. omnes ij, quorum tu ex ætate coniecturam facere potes, quid tum fecerint: abs te rei capitis C.Rabirij, nomine citantur. at occidit Saturninum Rabirius. utinam feciſſet. non ſupplicium deprecarer: ſed premium poſtularem. etenim ſi Sceuæ ſeruo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum: libertas data eſt: quod Equiti Romano præmium dari par fuiſſet? & ſi C.Marius, quòd fiſtulas quibus aqua ſuppeditabatur Iouis Opt. Max. templis, ac ſedibus, præcidi imperarat: quòd in cliuo Capitolino improborum ciuium.

Deſunt non pauca.

IN L. CATILINAM IN SE-NATV. ORATIO. XIX.

QVouſq; tandem abutere Catilina patientia noſtra? quamdiu nos etiam furor iſte tuus eludet? quem ad finem ſeſe effrenata iactabit audacia? nihil ne te no-cturnum præſidium palatij? nihil urbis uigiliæ? ni-hil timor populi? nihil conſenſus bonorum omniũ? nihil hic munitiſſimus habendi Senatus locus? nihil horum ora, uultusq́; mouerunt? patere tua conſilia non ſentis? conſtrictam iam horũ omnium conſcien-tia teneri coniurationem tuam non uides? quid proxima, quid ſuperiore no-cte egeris: ubi fueris: quos conuocaueris: quid conſilij cæperis: quem noſtrũ ignorare arbitraris? O tempora: O mores. Senatus hoc intelligit: Conſul ui-det: hic tamen uiuit. uiuit? immo uero etiam in Senatũ uenit: fit publici con-ſilij particeps: notat, & deſignat oculis ad cædem unumquenq; noſtrũ. nos autem uiri fortes ſatiſfacere Reip. uidemur: ſi iſtius furorem, ac tela uitemus. ad mortem te Catilina duci iuſſu Conſulis iampridem oportebat: in te con-ferri peſtem iſtã: quam tu in nos omnes iamdiu machinaris. an uero uir am-pliſſimus P. Scipio Pontifex maximus Tyberium Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reipub. priuatus interfecit? Catilinam orbem terræ cæde, atq; incendijs uaſtare cupientẽ nos Conſules perferemus? nam illa ni-mis antiqua prætereo: quòd Q. Seruilius Hala Sp. Melium nouis rebus ſtu-dentem manu ſua occidit. fuit, fuit iſta quondam in hac Repub. uirtus: ut ui-ri fortes acrioribus ſupplicijs ciuem pernicioſum, quàm acerbiſſimum hoſtẽ coercerent. habemus enim Senatuſconſultũ in te Catilina uehemens, & gra-ue. non deeſt Reipub. conſilium, neq; authoritas huius ordinis. nos, nos dico aperte, Conſules deſumus. decreuit quondã Senatus ut L. Opimius COS. uideret: ne quid Reſpublica detrimenti caperet. nox nulla interceſſit. interfe-ctus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpitiones C. Gracchus clariſſimo pa-tre natus, auis, maioribus: occiſus eſt cum liberis M, Fuluius Conſularis. ſi-mili Senatuſconſulto C. Mario & L. Valerio COSS. permiſſa eſt Reſpu-blica. num unum diem poſtea L. Saturninum Tribunum plebis, & C. Serui-lium mors à Reipub. pœna remorata eſt? at nos uigeſſimum iam diem pati-mur hebeſcere aciem horum authoritatis. habemus enim huiuſmodi Sena-tuſconſultum, ueruntamen incluſum in tabulis, tanquam gladium in uagina reconditum: quo ex Senatuſconſulto confeſtim interfectum te eſſe Catilina conuenit. uiuis: & uiuis non ad deponendam, ſed ad confirmandam auda-ciam. Cupio P. C. me eſſe clementem: cupio in tantis Reipub. periculis non diſſolutum uideri. ſed iam me ipſum inertiæ nequitiæq́; condemno. caſtra ſunt in Italia contra Rempub. in Hetruriæ faucibus collocata: creſcit in dies ſingulos hoſtium numerus: eorum autem caſtrorũ Imperatorem, ducemq́; hoſtium intra mœnia, atq; adeo in Senatu uidemus, inteſtinam aliquã quo-

tidie perniciem Reip.molientem.ſi te iam Catilina comprehendi, ſi interfici iuſſero:credo erit uerendum mihi:ne non hoc potius omnes boni ſerius à me,quàm quiſquam crudelius factum eſſe dicant.uerū ego hoc,quod iampridem factum eſſe oportuit:certa de cauſa nondum adducor,ut faciā. tum denique interficiam te:cum iam nemo tam improbus,tam perditus,tam tui ſimilis inueniri poterit:qui id non iure factum eſſe fateatur.quamdiu quiſquā erit:qui te defendere audeat:uiues:& uiues ita,ut nunc uiuis,multis meis, & firmis præſidijs obſeſſus:ne commouere te contra Rempub.poſſis. multorum te etiam oculi, & aures non ſentientem,ſicut adhuc fecerunt,ſpeculabuntur,atque cuſtodient.etenim quid eſt Catilina quod iam amplius expectes? ſi neque nox tenebris obſcurare cœtus nefarios : nec priuata domus parietibus continere uocem coniurationis tuæ poteſt:ſi illuſtrantur:ſi erumpunt omnia.muta iam iſtam mentem:mihi crede:obliuiſcere cædis, atque incendiorum : teneris undique : luce ſunt clariora nobis tua conſilia omnia. quæ etiam mecum licet recognoſcas.meminiſti ne me ante diem XII.Calen.nouemb.dicere in Senatu, certo die fore in armis, qui dies futurus eſſet ante diem VIII.Cal.nouembris C.Manlium audaciæ ſatellitem,atq; adminiſtrū tuæ. num me fefellit Catilina non modo res tanta,tam atrox,tam incredibilis?uerum id,quod multo magis eſt admirandum,dies?dixi ego idem in Senatu cędem te optimatum contuliſſe in ante diem V Cal.nouembris:tum cū multi principes ciuitatis Roma.non tam ſui conſeruandi,quàm tuorū conſiliorum reprimendorum cauſa profugerunt. num inficiari potes te illo ipſo die meis præſidijs,mea diligentia circunclusum,commouere te contra Rempub.non potuiſſe?cum tu diſceſſu cæterorum,noſtra tamen,qui remanſiſſemus:cæde contentum te eſſe dicebas?quid?cū te Præneſte Cal.ipſis Nouembris occupaturum nocturno impetu eſſe confideres?ſenſiſti ne illam coloniā meo iuſſu,meis præſidijs,cuſtodijs,uigilijsq; eſſe munitam?nihil agis: nihil moliris:nihil cogitas:quod ego non modo audiam:ſed etiam uideam:planeq; ſentiam.recognoſce mecum tandem illam ſuperiorē noctem:iam intelliges multo me uigilare acrius ad ſalutem,quàm te ad perniciem Reip.dico te priori nocte ueniſſe inter falcarios,non agam obſcure,in M.Lecęę domū: conueniſſe eodem complures eiuſdem amentiæ,ſcelerisq; ſocios.num negare audes?quid taces?conuincam,ſi negas.uideo enim eſſe hic in Senatu quoſdam:qui tecum unà fuere.O dij immortales,ubi nam gentium ſumus?quam Rempublicā habemus?in qua urbe uiuimus?hic,hic ſunt in noſtro numero P.C. in hoc orbis terrę ſanctiſſimo, grauiſſimoq; conſilio:qui de noſtro omnium interitu,qui de huius urbis,atq; adeo orbis terrarū exitio cogitent. hoſce ego uideo Conſul:& de Repub.ſententiam rogo.& quos ferro trucidari oportebat:eos nondum uoce uulnero.fuiſti igitur apud Leccam ea nocte Catilina:diſtribuiſti partes Italiæ:ſtatuiſti quo quenq; proficiſci placeret:delegiſti quos Romę relinqueres:quos tecum educeres : deſcripſiſti urbis partes ad incendia:confirmaſti te ipſum iam eſſe exiturum:dixiſti paululum tibi eſſe etiā tum morę:quòd ego uiuerem.reperti ſunt duo Equites Ro. qui te iſta cura liberarent:& ſeſe illa ipſa nocte paulo ante lucem me in meo lectulo interfecturos pollicerentur.hęc ego omnia,uix dum etiā cœtu ueſtro dimiſſo,comperi:domum meam maioribus præſidijs muniui: atq; firmaui:

exclusi

excluſi eos, quos tu ad me ſalutatum mane miſeras: cum illi ipſi ueniſſent: quos ego iam multis, ac ſummis uiris ad me id temporis uenturos eſſe prædixeram. quæ cum ita ſint Catilina: perge quo cœpiſti: egredere aliquando ex urbe: patent portæ: proficiſcere. nimium diu te imperatorem tua illa Manliana caſtra deſiderant: educ tecum omnes tuos: ſi minus, quàm plurimos. purga urbem. magno me metu liberabis: dummodo inter me, atque te murus interſit. nobiſcum uerſari iam diutius non potes. non feram: non patiar: non ſinam. magna dijs immortalibus habenda eſt gratia: atque huic ipſi Ioui Statori antiquiſſimo cuſtodi huius urbis: quòd hanc tam tetram, tam horribilem, tamq́ infeſtam Reipublicæ peſtem toties iam effugimus. non eſt ſæpius in uno homine ſumma ſalus periclitanda Reipublicæ. quamdiu mihi Conſuli deſignato Catilina inſidiatus es: non publico me præſidio, ſed priuata diligentia defendi. cum proximis comitijs Conſularibus me Conſulem in campo, & competitores tuos interficere uoluiſti: compreſſi tuos nefarios conatus amicorum præſidio, & copijs, nullo tumultu publice concitato. denique quotieſcunque me petiſti: per me tibi obſtiti: quamquam uidebam, perniciem meam cum magna calamitate Reipublicæ eſſe coniunctam. nunc iam aperte Rempublicam uniuerſam petis: templa deorum immortalium, tecta urbis, uitam omnium ciuium, Italiam denique totam, ad exitium, & uaſtitatem uocas. quare, quoniam id quod primum, atque huius Imperij, diſciplinæq́ maiorum proprium eſt: facere non audeo: faciam id, quod eſt ad ſeueritatem lenius: ad communem ſalutem utilius. nam ſi te interfici iuſſero: reſidebit in Republica reliqua coniuratorum manus. ſin tu (quod te iamdudum hortor) exieris: exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna, & pernicioſa ſentina Reipublicæ. quid eſt Catilina? num dubitas id me imperante facere: quod iam tua ſponte faciebas? exire ex urbe Conſul hoſtem iubet: interrogas me, num in exilium? non iubeo: ſed ſi me Conſulis, ſuadeo. quid enim eſt Catilina? quod te iam in hac urbe delectare poſſit? in qua nemo eſt extra iſtam coniurationem perditorum hominum, qui te non metuat: nemo, qui te non oderit. quæ nota domeſticæ turpitudinis non inuſta uitæ tuæ eſt? quod priuatarum rerum dedecus non hæret infamiæ? quæ libido ab oculis, quod facinus à manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit? cui tu adoleſcentulo, quem corruptelarum illecebris irretiſſes: non ad audaciam ferrum, ad libidinem facem prætuliſti? quid uero nuper? cum morte ſuperioris uxoris nouis nuptijs domũ uacuam feciſſes: nónne etiam alio incredibili ſcelere hoc ſcelus cumulaſti? quod ego prętermitto: & facile patior ſileri: ne in hac ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitiſſe, aut non uindicata eſſe uideatur. prætermitto ruinas fortunarum tuarũ: quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties. ad illa uenio: quæ non ad priuatam ignominiam uitiorum tuorum, non ad domeſticam tuam difficultatem, ac turpitudinem, ſed ad ſummam Reipub. atq; ad omnium noſtrum uitam, ſalutemq́ pertinent. poteſt ne tibi huius uitæ hæc lux Catilina, aut huius cœli ſpiritus eſſe iucundus? cum ſciás horum eſſe neminem: qui neſciat te pridie Calend. Ianu. Lepido & Tullo COSS. ſtetiſſe in comitio cum telo? manum Conſulum & principum ciuitatis interficiendorũ cauſa parauiſſe? ſceleri ac furori tuo non mentem aliquam aut timorem tuum, ſed fortunam

Reipublicæ obſtitiſſe? ac iam illa omitto: neque enim ſunt aut obſcura, aut non multa poſt commiſſa. quoties tu me deſignatum, quoties me Conſulem interficere uoluiſti? quot ego tuas petitiones ita coniectas ut uitari poſſe non uiderentur, parua quadam declinatione, & ut aiunt, corpore effugi? nihil agis: nihil aſſequeris: nihil moliris: quod mihi latere ualeat in tempore. neque tamen conari, ac uelle deſiſtis. quoties iam, quoties iam tibi extorta eſt ſica iſta de manibus? quoties uero excidit caſu aliquo, & elapſa eſt? tamen ea carere diutius non potes. quæ quidem quibus abs te initiata ſacris, ac deuota ſit, neſcio: quòd eam neceſſe putas in Conſulis corpore defigere. nunc uero quę tua eſt iſta uita. ſic enim iam tecum loquar: non ut odio permotus eſſe uidear: quo debeo: ſed ut miſericordia, quæ tibi nulla debetur. ueniſti paulo ante in Senatum: quis te ex hac tanta frequentia, ex tot tuis amicis, ac neceſſarijs ſalutauit? ſi hoc poſt hominum memoriam contigit nemini: uocis expectas contumeliam: cum ſis grauiſſimo iudicio taciturnitatis oppreſſus? quid? quòd aduentu tuo iſta ſubſellia uacua facta ſunt? quid? quòd omnes Conſulares, qui tibi perſæpe ad cædem conſtituti fuerunt: ſimulatq; aſſediſti, partem iſtam ſubſelliorum nudam, atque inanem reliquerunt. quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? ſerui mehercle mei ſi me iſto pacto metuerent: ut te metuunt omnes ciues tui: domum meam relinquendam putarem. tu tibi urbem non arbitraris? etſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectum tam grauiter, atque infenſum uiderem: carere me aſpectu ciuium, quàm infeſtis oculis omnium conſpici mallem. tu cum conſcientia ſcelerum tuorum agnoſcas odium omnium iuſtum, & iam tibi diu debitum: dubitas, quorum mentes, ſenſusq; uulneras: eorum aſpectum, præſentiamq; uitare? ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui: neq; eos ulla ratione placare poſſes: ut opinor, ab eorum oculis aliquò concederes. nunc te patria, quę communis eſt omnium noſtrum parens, odit: ac metuit: & iam diu de te nihil iudicat, niſi de parricidio ſuo cogitare: huius tu neq; authoritatem uerebere? neq; iudiciũ ſequere? neq; uim pertimeſces? quæ tecum Catilina ſic agit: & quodammodo tacita loquitur. nullum iam tot annos facinus extitit niſi per te, nullum flagitium ſine te: tibi uni multorum ciuium neces, tibi uexatio, direptioq; ſociorum impunita fuit, ac libera: tu non ſolum ad negligendas leges, & quæſtiones, uerum etiam ad euertendas perfringendasq; ualuiſti. ſuperiora illa, quamquam ferenda non fuerunt: tamen ut potui, tuli. nunc uero me totam eſſe in metu propter unum te: quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum uideri contra me conſilium iniri poſſe: quod à tuo ſcelere abhorreat: non eſt ferendum. quamobrem diſcede: atque hunc mihi timorem eripe: ſi uerus: ne opprimar. ſin falſus: ut tandem aliquando timere deſinam. hæc ſi tecum, ut dixi, patria loquatur: nónne impetrare debeat? etiam ſi uim adhibere non poſſit? quid? quòd tu te ipſe in cuſtodiam dediſti? quid quòd uitandæ ſuſpitionis cauſa, apud M. Lepidum te habitare uelle dixiſti? à quo non recæptus etiam ad me uenire auſus es: atque domi meæ te aſſeruari rogaſti? cum à me quoque id reſponſum tuliſſes: me nullo modo poſſe ijſdem parietibus tuto eſſe tecum: qui magno in periculo eſſem: quòd ijſdem mœnibus contineremur: ad Q. Metellum Prætorem ueniſti. à quo repudiatus ad ſodalem tuum,

uirum

uirum optimum, M. Marcellum demigraſti: quem tu uidelicet, & ad cuſtodiendum te diligentiſſimum, & ad ſuſpicandum ſagaciſſimum, & ad uindicandum fortiſſimum fore putaſti. ſed quàm longe uidetur à carcere, atque à uinculis abeſſe debere: qui ſeipſum iam dignum cuſtodia iudicauerit? quæ cum ita ſint Catilina: dubitas, ſi emori æquo animo non potes: abire in aliquas terras? & uitam iſtam multis ſupplicijs iuſtis debitisq́ ereptam, fugæ, ſolitudiniq́ mandare? refer inquis ad Senatum: id enim poſtulas: & ſi hic ordo ſibi placere decreuerit, te ire in exilium: obtemperaturum te eſſe dicis. non referam, id, quod abhorret à meis moribus: ſed tamen faciam, ut intelligas quid hi de te ſentiant. egredere ex urbe Catilina: libera Rempublicam metu: in exilium, ſi hanc uocem expectas, proficiſcere. quid eſt Catilina? ecquid? attendis, ecquid? animaduertis horum ſilentium? patiuntur: tacent. quid expectas authoritatem loquentium: quorum uoluntatem tacitorum perſpicis? at ſi hoc idem huic adoleſcenti optimo P. Sextio, ſi fortiſſimo uiro M. Marcello dixiſſem: iam mihi Conſuli hoc ipſo in templo iure optimo Senatus uim, & manus intuliſſet. de te autem Catilina cum quieſcunt: probant: cum patiuntur: decernunt: cum tacent: clamant. neque hi ſolum, quorum tibi authoritas eſt uidelicet chara, uita uiliſſima: ſed etiam illi Equites Romani honeſtiſſimi atque optimi uiri, cæteriq́ fortiſſimi ciues: qui circunſtant Senatum: quorum tu & frequentiam uidere, & ſtudia perſpicere, & uoces paulo ante exaudire potuiſti. quorum ego uix abs te iamdiu manus, ac tela contineo: eoſdem facile adducam: ut te hæc, quæ iampridem uaſtare ſtudes, relinquentem, uſque ad portas proſequantur. quamquam quid loquor? te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? tu ut ullam fugam meditere? tu ullum ut exilium cogites? utinam tibi iſtam mentem dij immortales donarent. tam & ſi uideo: ſi mea uoce ire in exilium animum induxeris: quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem inpendeat. ſed eſt mihi tanti: dummodo iſta tua priuata ſit calamitas: & à Reipublicæ periculis ſeiungatur. ſed tu ut uitijs tuis commoueare: ut legum pœnas pertimeſcas: ut temporibus Reipublicæ concedas: non eſt poſtulandum. neque enim Catilina is es: ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. quamobrem, ut ſæpe iam dixi proficiſcere: ac ſi mihi inimico, ut prædicas, tuo conflare uis inuidiam: recta perge in exilium. uix feram ſermones hominum: ſi id feceris: uix molem iſtius inuidiæ, ſi in exilium ieris iuſſu Conſulis: ſuſtinebo. ſin autem ſeruire meæ laudi, & gloriæ mauis: egredere cum importuna ſceleratorum manu: confer te ad Manlium: concita perditos ciues: ſecerne te à bonis: infer patriæ bellum: exulta impio latrocinio: ut à me non eiectus ad alienos, ſed inuitatus ad tuos iſſe uidearis. quamquã quid ego te inuitem? à quo iam ſciam eſſe pręmiſſos: qui tibi ad forum Aurelium pręſtolarentur armati: ſciam pactam, & conſtitutam eſſe cum Manlio diem: à quo etiam Aquilam illam argenteã, quam tibi ac tuis omnibus pernicioſam eſſe confido, & funeſtam futuram: cui domi tuæ ſacrarium ſcelerum tuorum conſtitutum fuit: ſciam eſſe præmiſſam. tu ut illa diutius carere poſſis? quam uenerari ad cędem proficiſcens ſolebas: à cuius altaribus ſępe iſtam dextram

impiam ad necem ciuium tranſtuliſti. ibis tandem aliquando, quo te iam pridem tua iſta cupiditas effrenata, ac furioſa rapiebat. neque enim tibi hæc res affert dolorem: ſed quandam incredibilem uoluptatem. ad hanc te amentiam natura peperit: uoluntas exercuit: fortuna ſeruauit. nunquam tu non modo ocium, ſed ne bellum quidem, niſi nefarium concupiſti. nactus es ex perditis, atque ab omni non modo fortuna, uerum etiam ſpe derelictis conflatam improborum manum. hic tu qua lætitia perfruere? quibus gaudijs exultabis? quanta in uoluptate bacchabere? cum in tanto numero tuorum neque audies uirum bonum quenquam: neque uidebis. ad huius uitæ ſtudium meditati illi ſunt, qui feruntur, labores tui: iacere humi non modo ad obſidendum ſtuprum, uerum etiam ad facinus obeundum: uigilare non ſolum ad inſidiandum ſomno maritorum, uerum etiam bonis occiſorum. habes ubi oſtentes tuam illam præclaram patientiam famis, frigoris, inopiæ rerum omnium, quibus te breui tempore confectum eſſe ſenties. tantum profeci tum, cum te à Conſulatu repuli: ut exul potius tentare, quàm Conſul uexare Rempublicam poſſes: atque ut id quod eſſet à te ſcelerate ſuſceptum: latrocinium potius, quàm bellum nominaretur. Nunc ut à me P.C. quandam propè iuſtam patriæ querimoniam deteſter: ac deprecer: percipite quæſo diligenter quæ dicam: & ea penitus animis ueſtris, mentibusq́ mandate. etenim ſi mecum patria, quæ mihi uita mea multo eſt carior: ſi cuncta Italia, ſi omnis Reſpublica loquatur: M. Tulli quid agis? tu ne eum quem eſſe hoſtem comperiſti: quem ducem belli futurum uides: quem expectari imperatorem in caſtris hoſtium ſentis: authorem ſceleris, principem coniurationis, euocatorem ſeruorum, & ciuium perditorum, exire patieris? ut abs te non emiſſus ex urbe, ſed immiſſus in urbem eſſe uideatur? nónne hunc in uincula duci, non ad mortem rapi, non ſummo ſupplicio mactari imperabis? quid tandem impedit te? mos ne maiorum? at perſæpe, etiam priuati in hac Republica pernicioſos ciues morte multarunt. an leges, quæ de ciuium Romanorum ſupplicio rogatæ ſunt? at nunquam in hac urbe hi, qui à Republica defecerunt, ciuium iura tenuerunt. an inuidiam poſteritatis times? præclaram uero Populo Romano refers gratiam: qui te hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum, tam mature ad ſummum imperium per omnes honorum gradus extulit: ſi propter inuidiam, aut alicuius periculi metum, ſalutem ciuium tuorum negligis. ſed ſi quis eſt inuidiæ metus: non eſt uehementius ſeueritatis, ac fortitudinis inuidia, quàm inertiæ, ac nequitiæ pertimeſcenda. an, cum bello uaſtabitur Italia: uexabuntur urbes: tecta ardebunt: tum te non exiſtimas inuidiæ incendio conflagraturum? His ego ſanctiſſimis Reipublicæ uocibus, & eorum hominum, qui idem ſentiunt, mentibus pauca reſpondebo. Ego ſi hoc optimum factu iudicarem P. C. Catilinam morte multari, unius uſuram horæ gladiatori iſti ad uiuendum non dediſſem. etenim ſi ſummi uiri, & clariſſimi ciues, Saturnini, & Gracchorum, & Flacci, & ſuperiorum complurium ſanguine non modo ſe non contaminarunt: ſed etiam honeſtarunt: certe uerendum mihi non erat: ne quid hoc parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi in poſteritatem redundaret. quòd ſi ea mihi maxime impenderet: tamen hoc animo ſemper fui:

ut inuidiam uirtute partam, gloriam, non inuidiam putarem. quamquam nonnulli ſunt in hoc ordine: qui aut ea, quæ imminent, non uideant: aut ea quæ uideant, diſſimulent: qui ſpem Catilinæ mollibus ſententijs aluerunt: coniurationemq́ꝫ naſcentem non credendo corroborauerunt: quorum authoritatem ſecuti multi non ſolum improbi, uerum etiam imperiti, ſi in hunc animaduertiſſem: crudeliter, nõ egregie factum eſſe dicerent. nunc intelligo, ſi iſte quo intendit, in Manliana caſtra peruenerit: neminem tam ſtultum fore: qui non uideat coniurationem factam eſſe: neminem tam improbum: qui non fateatur. hoc autem uno interfecto, intelligo hanc Reipublicæ peſtem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi poſſe. quòd ſi ſe eiecerit: ſecumq́ꝫ ſuos eduxerit: & eodem cæteros undique collectos naufragos aggregauerit: extinguetur, atque delebitur, non modo hæc tam adulta Reipublicæ peſtis, uerum etiam ſtirps, ac ſemen malorum omnium. etenim iamdiu P.C. in his periculis coniurationis, & inſidijs uerſamur. ſed neſcio quo pacto omnium ſcelerum, ac ueteris furoris, & audaciæ maturitas in noſtri Conſulatus tempus erupit. quòd ſi ex tanto latrocinio iſte unus tolletur: uidebimur fortaſſe ad breue quoddam tempus cura, & metu eſſe releuati: periculum autem reſidebit: & erit incluſum penitus in uenis, atque in uiſceribus Reipublicæ. ut ſæpe homines ægri, morbo graui, cum æſtu, febriq́ꝫ iactantur: ſi aquam gelidam biberint: prius releuari uidentur: deinde multo grauius, uehementiusq́ꝫ afflictantur. ſic hic morbus, qui eſt in Republica releuatus iſtius pœna, uehementius uiuis reliquis ingraueſcet. quare P.C. ſecedant improbi: ſecernant ſe à bonis: unum in locum congregentur: muro denique, id quod ſæpe iam dixi, ſecernantur à nobis: deſinant inſidiari domi ſuæ Conſuli: circunſtare tribunal Prætoris urbani: obſidere cum gladijs curiam: malleolos ad incendendam urbem, faſcesq́ꝫ comparare: ſit denique inſcriptum in fronte uniuſcuiuſque ciuis, quid de Republica ſentiat. hoc polliceor uobis P.C. tantam in nobis COSS. fore diligentiam: tantam in uobis authoritatem: tantam in Equitibus Romanis uirtutem: tantam in omnibus bonis conſenſionem: ut Catilinæ profectione omnia patefacta, illuſtrata, oppreſſa, uindicata eſſe uideatis. hiſce omnibus Catilina cum ſumma Reipublicæ ſalute, & cum tua peſte, ac pernicie, cumq́ꝫ eorũ exitio, qui ſe tecum omni ſcelere, parricidioq́ꝫ iunxerunt: proficiſcere ad impium bellum, ac nefarium. tum tu Iuppiter qui ijſdẽ quibus hæc urbs, auſpicijs à Romulo es conſtitutus, quem Statorem huius urbis, atque imperij uere nominamus: hunc, & huius ſocios à tuis aris, cæterisq́ꝫ templis, à tectis urbis, ac mœnibus, à uita, fortunisq́ꝫ ciuium omnium arcebis: & homines inimicos bonorum, hoſtes patriæ, latrones Italiæ, ſcelerum fœdere inter ſe, ac nefaria ſocietate coniunctos, æternis ſupplicijs uiuos, mortuosq́ꝫ mactabis.

IN L.CATILINAM, AD QVI- RITES. ORATIO. XX.

TAndem aliquando Quirites L. Catilinam furentem audacia,ſcelus anhelantem,peſtem patriæ nefarie molientem, uobis, atque huic urbi ferro flammaq; minitantem,ex urbe uel eiecimus:uel emiſimus: uel ipſum egredientem urbe proſecuti ſumus. abijt: exceſſit:euaſit:erupit:nulla iam pernicies à monſtro illo atq; prodigio mœnibus ipſis intra mœnia comparabitur.atq; hunc quidem unum huius belli domeſtici ducem ſine controuerſia uicimus.non enim iã inter latera noſtra ſica illa uerſabitur:non in campo,non in foro,non in curia,non deniq; intra domeſticos parietes pertimeſcemus.loco ille motus eſt:cum eſt ex urbe depulſus: palàm iam cum hoſte nullo impediente bellum iuſtum geremus. ſine dubio perdidimus hominem:magnificeq; uicimus: cum illum ex occultis inſidijs in apertum latrocinium coniecimus. quòd uero non cruentum mucronem, ut uoluit,extulit:quòd uiuis nobis egreſſus eſt:quòd ei ferrum de manibus extorſimus:quòd incolumes ciues,quòd ſtantẽ urbem reliquit:quanto tandem illum mœrore afflictum eſſe,& profligatũ putatis? iacet ille nunc proſtratus Quirites,& ſe perculſum,atq; abiectum eſſe ſentit:& retorquet oculos profecto ſæpe ad hanc urbem:quam ex ſuis faucibus ereptam eſſe luget. quę quidẽ lætari mihi uidetur,quòd tantam peſtem euomuerit:foraſq; proiecerit.at ſi quis eſt talis: quales eſſe omnes oportebat: qui in hoc ipſo,in quo exultat,& triumphat oratio mea,me uehementer accuſet:quòd tam capitalẽ hoſtem non comprehenderim potius:quàm emiſerim:non eſt iſta mea culpa Quirites,ſed temporum. interemptum eſſe L.Catilinam, & grauiſſimo ſupplicio affectum iampridem oportebat.id à me & mos maiorum, & huius imperij ſeueritas,& Reſpub.poſtulabat.ſed quàm multos fuiſſe putatis? qui quæ ego deferrem,non crederent? quàm multos? qui propter ſtultitiam nõ putarent? quàm multos? qui etiam defenderent? quàm multos? qui propter improbitatem fauerent? ac ſi ſublato illo,depelli à uobis omne periculum iudicarem: iampridem ego L.Catilinam non modo inuidiæ meę,uerum etiam uitæ periculo ſuſtuliſſem.ſed cum uiderem ne uobis quidem omnibus re etiã probata,ſi illum,ut erat meritus,morte multaſſem: fore, ut eius ſocios inuidia oppreſſus,perſequi non poſſem: rem huc deduxi: ut tum palàm pugnare poſſetis,cum hoſtem aperte uideretis. quem quidem ego hoſtem Quir. quàm uehementer foris eſſe timendum putem: licet hinc intelligatis: quòd illud etiam moleſte fero,quòd ex urbe parũ comitatus exierit.utinam ille omnes ſecum ſuas copias eduxiſſet. Tongillũ mihi eduxit: quem amare in prætexta calumnia cœperat: Publicium,& Munatium: quorum æs alienum contractum in popinam nullum Reip.motum afferre poterat.reliquit quos uiros? quanto alieno ære,quàm ualentes,quàm nobiles,uos uidetis.itaque ego

illum exercitum ex Gallicanis legionibus, & cum hoc delectu, quem in agro Piceno & Gallico Q. Metellus habuit, ex his copijs, quæ à nobis quotidie comparantur, magnopere contemno, collectũ ex ſenibus deſperatis, agreſti luxuria, ex ruſticis mendiculis, ex decoctoribus, ex ijs, qui uadimonia deſerere, quàm illum exercitum maluerunt. quibus ego non modo ſi aciem exercitus noſtri, uerum etiam ſi edictum Prætoris oſtendero: concident. hos, quos uideo uolitare in foro: quos ſtare ad Curiam: quos etiam in Senatũ uenire: qui nitent unguentis: qui fulgent purpura: mallem ſecum ſuos milites eduxiſſet. qui ſi hic permanent: mementote non tam exercitum illum eſſe nobis, quàm hos, qui exercitum deſeruerunt, pertimeſcendos. atq; etiam hoc magis ſunt timendi: quòd quid cogitent, me ſcire ſentiunt: neq; tamen permouentur. uideo cui Apulia ſit attributa: qui habeat Hetruriam: qui agrum Picenum: qui Gallicum: qui ſibi has urbanas inſidias cędis, atq; incendiorũ depopoſcerit: omnia ſuperioris noctis conſilia ad me perlata eſſe ſentiunt. patefeci in Senatu heſterna die: Catilina ipſe pertimuit: profugit: hi quid expectant? næ illi uehementer errant: ſi illã meam priſtinam lenitatem perpetuã ſperant futuram. quod expectaui, iam ſum aſſecutus: ut uos omnes factã eſſe aperte coniurationem contra Remp. uideretis. niſi uero ſi quis eſt qui Catilinæ ſimiles cum Catilina ſentire non putet. non eſt iam lenitati locus: ſeueritatem res ipſa flagitat. unum etiam nunc concedam: exeant: proficiſcantur: ne patiantur deſiderio ſui Catilinam miſerũ tabeſcere. demonſtrabo iter. Aurelia profectus eſt. ſi accelerare uolent: ad ueſperam conſequentur. O fortunatam Rempub. ſi quidem hanc ſentinam huius urbis eiecerit. uno mehercle Catilina exhauſto, releuata mihi, & recreata Reſp. uidetur. quid enim mali aut ſceleris fingi, aut excogitari poteſt: quod non ille concæperit? quis tota Italia ueneficus? quis gladiator? quis latro? quis ſicarius? quis parricida? quis teſtamentorũ ſubiector? quis circunſcriptor? quis ganeo? quis nepos? quis adulter? quæ mulier infamis? quis corruptor iuuentutis? quis corruptus? quis perditus inueniri poteſt? qui ſe cũ Catilina non familiariſſime uixiſſe fateatur? quæ cædes per hoſce annos ſine illo facta eſt? quod nefarium ſtuprũ non per illum? iam uero quæ tanta in ullo unquam homine iuuentutis illecebra fuit? quanta in illo? qui alios ipſe amabat turpiſſime: aliorũ amori flagitioſiſſime ſeruiebat: alijs fructũ libidinum, alijs mortem parentum nõ modo impellendo, uerum etiam adiuuando pollicebatur. nunc uero quàm ſubito nõ ſolum ex urbe, uerum etiam ex agris ingentem numerum perditorũ hominũ collegerat? nemo nõ modo Romę, ſed ne ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit: quem nõ ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit. atq; ut eius diuerſa ſtudia in diſſimili ratione perſpicere poſſitis: nemo eſt in ludo gladiatorio paulo ad facinus audacior: qui ſe non intimum Catilinæ eſſe fateatur: nemo in ſcena leuior, & nequior: qui ſe nõ eiuſdem propè ſodalem fuiſſe commemoret. atq; idem tamen ſtuprorum & ſcelerum exercitatione aſſuefactus frigore, & fame, & ſiti, ac uigilijs perferendis, fortis ab ijs iſtis ſuis ſocijs prædicabatur: cum induſtriæ ſubſidia, atq; inſtrumenta uirtutis in libidine, audaciaq; conſumerentur. hunc uero ſi ſui fuerint comites ſecuti: ſi ex urbe exierint deſperatorum hominũ flagitioſi greges, O nos beatos: O Remp. fortunatam: O præclarã laudem Conſulatus mei. iã enim non ſunt

mediocres hominum libidines: non humanæ ac tolerandę audaciæ: nihil co-gitant, niſi cædes, niſi incendia, niſi rapinas: patrimonia ſua profuderunt: fortunas ſuas obliguricrunt: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit. eadem tamen illa, quæ erat in abundantia, libido permanet. quòd ſi in uino, & alea comeſſationes ſolum, & ſcorta quærerent: eſſent illi quidē deſperandi: ſed tamen eſſent ferendi. hoc uero quis ferre poſſit? inertes homines fortiſſimis uiris inſidiari? ſtultiſſimos prudentiſſimis? ebrioſos ſobrijs? dormientes uigilantibus? qui mihi accubantes in conuiuijs, complexi mulieres impudicas, uino languidi, confecti cibo, ſertis redimiti, unguentis obliti, debilitati ſtupris, eructant ſermonibus ſuis cędem bonorū, atq; urbis incendia. quibus ego confido impendere fatum aliquod: & pœnas iamdiu improbitati, nequitiæ, ſceleri, libidini debitas, aut inſtare iam planè, aut certe iam appropinquare. quos ſi meus conſulatus, quoniam ſanare non poteſt: ſuſtulerit: nō breue neſcio quod tempus, ſed multa ſecula propagarit Reip. nulla eſt enim natio, quam pertimeſcamus: nullus Rex, qui bellū Populo Ro. inferre poſſit. omnia ſunt externa, unius uirtute terra, mariq; pacata: domeſticum bellum manet: intus inſidiæ ſunt: intus incluſum periculum eſt: intus eſt hoſtis: cum luxuria nobis, cū amentia, cum ſcelere certandum eſt. huic ego me bello ducem profiteor Quirites: ſuſcipio inimicitias hominum perditorū. quæ ſanari poterunt, quacunq; ratione ſanabo: quę reſecanda erunt, non patiar ad perniciē ciuitatis manare. proinde aut exeant: aut quieſcant: aut ſi et in urbe, & in eadē mente permanent: quæ merentur, expectent. at etiam ſunt Quirites, qui dicant à me in exilium eiectum eſſe Catilinam. quod ego ſi uerbo aſſequi poſſem: ipſos iſtos eijcerem: qui hæc loquuntur. homo enim uidelicet timidus, & permodeſtus uocem Conſulis ferre non potuit: ſimulatq; ire in exiliū iuſſus eſt: paruit. qui quod heſterno die cū domi meæ penè interfectus eſſem: Senatum in ædem Iouis Statoris uocaui: rem omnem ad patres conſcriptos retuli. quo cum Catilina ueniſſet: quis enim eū Senator appellauit? quis ſalutauit? quis deniq; ita aſpexit: ut perditum ciuem, ac non potius ut importuniſſimum hoſtem? quin etiam principes eius ordinis partem illam ſubſelliorum, ad quam ille acceſſerat: nudatam atque inanem reliquerunt. hic ego uehemens ille Conſul, qui uerbo ciues in exilium eijcio: quæſiui à Catilina an nocturno conuentu apud M. Leccam fuiſſet, necne? cum ille homo audaciſſimus conſcientia conuictus primo reticuiſſet: patefeci cætera: quid ea nocte egiſſet: ubi fuiſſet: quid in proxima conſtituiſſet: quemadmodum eſſet ei ratio totius belli deſcripta, docui. cum hæſitaret: cum cunctaretur: quæſiui quid dubitaret proficiſci eò: quo iampridem pararat: cum arma, cum ſecures, cum faſces, cum tubas, cum ſigna militaria, cum aquilam illam argenteā, cui ille etiam ſacrariū ſcelerum domi ſuę fecerat: ſcirem eſſe pręmiſſam. in exiliū eijciebam? quē iam ingreſſum eſſe in bellū uidebam? etenim credo Manlius iſte Centurio, qui in agro Feſulano caſtra poſuit: bellū Populo Ro. ſuo nomine indixit: & illa caſtra nunc non Catilinam ducē expectant: & ille eiectus in exilium, ſe Maſſiliam, ut aiunt, nō in hęc caſtra conferet. O conditionem miſeram non modo adminiſtrandæ, uerum etiam conſeruandæ Reip. nunc ſi L. Catilina conſilijs, laboribus, periculis meis circunclusus, ac debilitatus ſubito pertimuerit: ſententiā mutauerit: deſeruerit ſuos: conſiliū belli

faciundi

faciundi abiecerit: ex hoc curſu ſceleris, & belli iter ad fugam, atq; in exilium conuerterit: non ille à me ſpoliatus armis audaciæ, nõ obſtupefactus, ac perterritus mea diligentia, non de ſpe, conatuq́; depulſus, ſed indemnatus, innocens in exilium eiectus à Conſule, ui, & minis eſſe dicetur: & erunt, qui illũ, ſi hoc fecerit: non improbum, ſed timidum, me nõn diligentiſſimum Conſulem, ſed crudeliſſimum tyrannum exiſtimari uelint. Eſt mihi tanti Quirites huius inuidię falſæ atq; iniquę tempeſtatem ſubire: dummodo à uobis huius horribilis belli, ac nefarij periculũ depellatur. dicatur ſanè eiectus eſſe à me: dummodo eat in exilium. ſed, mihi credite, non eſt iturus. nunquã ego à dijs immortalibus optabo Quirites inuidiæ meę leuandæ cauſa: ut L. Catilinã ducere exercitum hoſtium, atq; in armis uolitare audiatis: ſed triduo tamen audietis. multoq́; magis illud timeo: ne mihi ſit inuidioſum aliquando: quòd illum emiſerim potius, quàm quod eiecerim. ſed cum ſint homines, qui illum cum profectus ſit, eiectũ eſſe dicant: ijdem ſi interfectus eſſet: quid dicerent? quamquã iſti, qui Catilinam Maſſiliam ire dictitant: non tam hoc queruntur: quàm uerentur. nemo eſt iſtorum tam miſericors: qui illum nõ ad Manlium, quàm ad Maſſilienſes ire malit. ille autẽ ſi mehercules hoc, quod agit, nunquã ante cogitaſſet: tamen latrocinantem ſe interfici mallet: quàm exulẽ uiuere. nunc uero, cũ ei nihil adhuc præter ipſius uoluntatem cogitationemq́; acciderit: niſi quòd uiuis nobis Roma profectus eſt: optemus potius, ut eat in exilium, q̃ queramur. Sed cur tamdiu de uno hoſte loquimur? & de eo hoſte, qui iam fatetur ſe eſſe hoſtẽ? & quem, quia quod ſemper uolui: murus intereſt: non timeo. de his, qui diſſimulant: qui Romæ remanent: qui nobiſcũ ſunt: nihil dicimus? quos quidem ego, ſi ullo modo fieri poſſet: non tam ulciſci ſtudeo: quàm ſanare: & ipſos placare Reip. neq; id quare fieri non poſſit, ſi me audire uoluerint, intelligo. exponam enim uobis Quir. ex quibus generibus hominum iſtæ copiæ comparentur. deinde ſingulis medicinã conſilij, atq; orationis meæ, ſi quam potero, afferam. Primũ genus eſt eorum: qui magno in ęre alieno, maiores etiã poſſeſſiones habent: quarum amore adducti diſſolui nullo modo poſſunt. horum hominum ſpecies eſt honeſtiſſima. ſunt enim locupletes. uoluntas uero, & cauſa impudentiſſima. tu agris, tu ædificijs, tu argento, tu familia, tu rebus omnibus ornatus, & copioſus ſis? & dubites aliquid de poſſeſſione detrahere? ac fidẽ acquirere? quid enim expectas? bellũ? quid? ergo in uaſtatione omnium tuas poſſeſſiones ſacroſanctas futuras putas? an tabulas nouas? errant qui iſtas à Catilina expectant. meo beneficio tabulæ nouæ proferentur: uerum auctionarię. neq; enim iſti qui poſſeſſiones habent, alia ratione ulla ſalui eſſe poſſunt. quod ſi maturius facere uoluiſſent: neque (id quod ſtultiſſimum eſt) certare cum uſuris, fructibus prædiorum: & locupletioribus his, & melioribus ciuibus uteremur. ſed hoſce homines minime puto pertimeſcendos: quòd aut deduci de ſententia poſſunt: aut, ſi permanebunt: magis mihi uidentur uota facturi contra Remp. quàm arma laturi. Alterum genus eſt eorum: qui quamquam premuntur ære alieno, dominationem tamen expetunt: rerum potiri uolunt: honores, quos quieta Rep. deſperãt: perturbata ſe conſequi poſſe arbitrantur. quibus hoc pręcipiendum uidetur: unum ſcilicet & idem, quod cęteris omnibus: ut deſperent ſe id quod conantur conſequi poſſe. primum omniũ me ipſum ui-

gilare:adeſſe:prouidere Reipub.deinde magnos animos eſſe in bonis uiris: magnam concordiam:maximam multitudinẽ:magnas præterea copias militum:deos deniq; immortales huic inuicto populo,clariſſimo imperio,pulcherrimæ urbi, contra tantam uim ſceleris præſentis auxilium eſſe laturos. Quòd ſi iam ſint id,quod cũ ſummo furore cupiunt,adepti:num illi in cinere urbis,& ſanguine ciuiũ,quę mente conſcelerata,ac nefaria concupiuerunt: conſules ſe,aut dictatores,aut etiam reges ſperant futuros? non uident ſe cupere id,quod ſi adepti fuerint:fugitiuo alicui, aut gladiatori concedi ſit neceſſe? Tertium genus eſt ætate iam confectum,exercitatione robuſtum:quo ex genere iſte eſt Manlius: cui nunc Catilina ſucceſſit. hi ſunt homines ex his colonijs,quas Feſulis Sylla conſtituit:quas ego uniuerſas ciuiũ eſſe optimorum,& fortiſſimorum uirorum ſentio.ſed tamen hi ſunt coloni: qui ſe inſperatis repentinisq; pecunijs ſumptuoſius,inſolentiusq; iactarunt.hi dum ædificant tanquam beati:dum prędijs,lecticis,familijs magnis,conuiuijs apparatis delectantur:in tantum æs alienum inciderunt:ut, ſi ſalui eſſe uelint: Sylla ſit his ab inferis excitandus.qui etiam nonnullos agreſtes homines tenues,atq; egentes in eandem illam ſpem rapinarũ ueterum impulerunt.quos ego utroſq; Quirites,in eodem genere prædatorũ, direptorumq; pono. ſed eos hoc moneo: deſinant furere,& proſcriptiones,& dictaturas cogitare.tantus enim illorum temporum dolor inuſtus eſt ciuitati:ut iam iſta non modo homines,ſed ne pecudes quidẽ mihi paſſuræ eſſe uideantur. Quartum genus eſt ſanè uarium,& mixtum,& turbulentum:qui iampridem premuntur:qui nunquam emergent:qui partim inertia,partim male gerendo negocio,partim etiam ſumptibus in uetere ęre alieno uacillant:qui uadimonijs,iudicijs,proſcriptionibus bonorũ defatigati,permulti, & ex urbe, & ex agris ſe in illa caſtra conferre dicuntur.hoſce ego non tam milites acres,quàm inficiatores lentos eſſe arbitror:qui homines primum ſi ſtare non poſſunt:corruant:ſed ita,ut non modo ciuitas,ſed ne uicini quidem proximi ſentiant.nã illud non intelligo:quamobrem,ſi uiuere honeſte non poſſunt:perire turpiter uelint.aut cur minore dolore perituros ſe cũ multis,quàm ſi ſoli pereant, arbitrentur. Quintum genus eſt parricidarum,ſicariorum,deniq; omniũ facinoroſorum:quos ego à Catilina non reuoco:nam neq; ab eo diuelli poſſunt:& pereant ſanè in latrocinio:quoniam ſunt ita multi:ut eos carcer capere non poſſit. Poſtremũ autem genus eſt non ſolum numero,uerum etiã genere ipſo,atq; uita,quod proprium eſt Catilinæ,de eius delectu,immo uero de complexu eius,ac ſinu:quos pexo capillo nitidos,aut imberbes,aut bene barbatos,uidetis, manicatis, & talaribus tunicis, uelis amictos non togis: quorum omnis induſtria uitæ,& uigilandi labor in antelucanis cœnis expromitur.in his gregibus omnes aleatores,omnes adulteri, omnes impuri, impudiciq; uerſantur. hi pueri tam lepidi, ac delicati, non ſolum amare, & amari,neq; cantare,& pſallere,ſed etiam ſicas uibrare,& ſpargere uenena didicerunt:qui niſi exeunt:niſi pereunt:etiam ſi Catilina perierit:ſcitote hoc in Rep.ſeminarium Catilinarium futurum:ueruntamen quid ſibi iſti miſeri uolunt? num ſuas ſecum mulierculas ſunt in caſtra ducturi? quemadmodum autem illis carere poterunt? his preſertim iam noctibus? quo autem pacto illi Apenninũ,atq; illas pruinas,ac niues perferent? niſi iccirco ſe facilius hye-

mem

mem toleraturos putant: quòd in conuiuijs nudi ſaltare didicerunt. O bellũ magnopere pertimeſcendum: cum hanc ſit habiturus Catilina ſcortatorum cohortem Prætoriam. inſtruite nunc Quir. contra has tam præclaras Catilinæ copias ueſtra præſidia, ueſtrosq́ exercitus. & primũ gladiatori illi confecto, & ſaucio, Conſules, imperatoresq́ ueſtros opponite. deinde contra illam naufragorum eiectam, ac debilitatam manum, florem totius Italiæ, ac robur educite. iam uero urbes coloniarum, ac municipiorum reſpondebunt Catilinæ tumulis ſylueſtribus. necq́ uero cęteras copias, ornamenta, præſidia ueſtra, cum illius latronis inopia, atque egeſtate debeo conferre. ſed ſi omiſſis his rebus omnibus, quibus nos ſuppeditamur: eget ille: Senatu, Equitibus Romanis, populo, urbe, ærario, uectigalibus, cuncta Italia, prouincijs omnibus, exteris nationibus, ſi his rebus omiſſis, cauſas ipſas, quæ inter ſe confligunt: contendere uelimus: ex eo ipſo, quàm ualde ipſi iaceant, intelligere poſſumus. ex hac enim parte pudor pugnat: illinc petulantia: hinc pudicitia: illinc ſtuprum: hinc fides: illinc fraudatio: hinc pietas: illinc ſcelus: hinc conſtantia: illinc furor: hinc honeſtas: illinc turpitudo: hinc continentia: illinc libido. denique ęquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, uirtutes omnes, certant cum iniquitate, cum luxuria, cum ignauia, cum temeritate, cum uicijs omnibus. poſtremo copiæ cũ egeſtate, bona ratio cum perdita, mens ſana cum amentia, bona denique ſpes cum omnium rerũ deſperatione confligit. in huiuſmodi certamine ac prælio nónne, etiam ſi hominũ ſtudia deficiant: dij ipſi immortales cogent ab his pręclariſſimis uirtutibus tot, & tanta uitia ſuperari? quæ cum ita ſint Quir. uos quemadmodum iam antea dixi: ueſtra tecta cũ ſtodijs, uigilijsq́ defendite. mihi ut urbi ſine ueſtro metu, ac ſine ullo tumultu, ſatis eſſet præſidij conſultũ, ac prouiſum eſt. coloni omnes municipesq́ ueſtri certiores à me facti de hac nocturna excurſione Catilinę, facile urbes ſuas finesq́ defendent. gladiatores, quam ſibi ille maximam manum, & certiſſimam fore putauit: quamquã meliore animo ſunt quàm pars patriciorũ, poteſtate tamen in ueſtra continebuntur. Q. Metellus, quem ego hoc proſpiciens, in agrum Gallicanũ, picenumq́ præmiſi: aut opprimet hominem: aut omnes eius motus, conatusq́ prohibebit. reliquis autem de rebus conſtituendis, maturandis, agendis, iam ad Senatum referemus: quem uocari uidetis. nunc illos qui in urbe remanſerunt: atq́ adeo contra urbis ſalutẽ omniumq́ ueſtrum in urbe à Catilina relicti ſunt: quamquã ſunt hoſtes: tamen quia nati ſunt ciues: monitos etiam atque etiam uolo. mea lenitas adhuc ſi cui ſolutior uiſa eſt: hoc expectauit: ut id quod latebat: erumperet. quod reliquũ eſt: iam non poſſum obliuiſci: meam hanc eſſe patriam: me horum eſſe Conſulem: mihi aut cum his uiuendum: aut pro his eſſe moriendum. nullus eſt portæ cuſtos: nullus inſidiator uię: ſi qui exire uolunt: conſulere ſibi poſſunt. qui uero in urbe ſe commouerit: cuius ego non modo factum, ſed inceptũ ullum, conatumue contra patriam deprehendero: ſentiet in hac urbe eſſe Conſules uigilantes: eſſe egregios magiſtratus: eſſe fortem Senatũ: eſſe arma: eſſe carcerem: quem uindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerũ maiores noſtri eſſe uoluerunt. atq́ hæc omnia ſic agentur Quirites: ut res maximę minimo motu, pericula ſumma, nullo tumultu, bellum inteſtinum, ac domeſticũ poſt hominum memoriam crudeliſſimum, & maximum, me uno togato duce, &

imperatore ſedetur. quod ego ſic adminiſtrabo Quirites: ut ſi ullo modo fieri poterit: ne improbus quidem quiſquam in hac urbe pœnã ſui ſceleris ſufferat. ſed ſi uis manifeſtę audacię, ſi impendens patrię periculum me neceſſario de hac animi lenitate deduxerint: illud profecto perficiam: quod in tanto, & tam inſidioſo bello uix optandum uidetur: ut nequis bonus intereat: paucorumq; pœna uos omnes iam ſalui eſſe poſſitis. quæ quidem ego neque mea prudentia, neq; humanis conſilijs fretus polliceor uobis Quir. ſed multis & non dubijs deorum immortalium ſignificationibus: quibus ego ducibus in hanc ſpem, ſententiamq; ſum ingreſſus. qui iam non procul, ut quondam ſolebant, ab extero hoſte, atq; longinquo, ſed hic præſentes ſuo numine, atque auxilio ſua templa, atq; urbis tecta defendunt. quos uos Quir. precari, uenerari, atq; implorare debetis: ut quam urbem pulcherrimam, florentiſſimam, potentiſſimamq; eſſe uoluerunt: hanc omnibus hoſtium copijs terra mariq; ſuperatis à perditiſſimorum ciuium nefario ſcelere defendant.

IN L. CATILINAM, AD QVIRITES.

ORATIO. XXI.

REmpublicam Quirites, uitamq; omnium ueſtrum, bona, fortunas, coniuges, liberosq; ueſtros, atq; hoc domicilium clariſſimi imperij, fortunatiſſimam pulcherrimamq; urbem, hodierno die deorum immortalium ſummo erga uos amore, laboribus, conſilijs, periculis meis ex flamma, atque ferro, ac penè ex faucibus fati ereptam, & uobis conſeruatam, ac reſtitutam uidetis. & ſi non minus nobis iucundi, atque illuſtres ſunt ij dies, quibus conſeruamur, quàm illi, quibus naſcimur: quòd ſalutis certa lætitia eſt: naſcendi incerta conditio: & quòd ſine ſenſu naſcimur: cum uoluptate conſeruamur: profecto, quoniam illum, qui hanc urbem condidit, Romulum ad deos immortales beneuolentia, famaq; ſuſtulimus: eſſe apud uos, poſterosq; ueſtros in honore debet dies is: qui eandem hanc urbem conditam, amplificatamq; ſeruauit. nam totius urbis templis, delubris, tectis omnibus, ſubiectos propè iã ignes circundatosq; reſtinximus: ijdemq; gladios in Rempublicã diſtrictos retudimus: mucronesq; eorum à iugulis ueſtris reiecimus. quæ quoniã in Senatu illuſtrata, patefacta, compertaq; ſunt per me: uobis iam exponam breuiter Quirites: ut & quanta, & q̃ manifeſta, & qua ratione inueſtigata, & comprehenſa ſint: uos, qui & ignoratis: & expectatis ſcire poſſitis. Principio ut Catilina paucis ante diebus erupit ex urbe: cũ ſceleris ſui ſocios, & huiuſce nefarij belli acerrimos duces Romæ reliquiſſet: ſemper uigilaui: & prouidi Quirites: quemadmodum in tantis, & tam abſconditis inſidijs ſalui eſſe poſſemus. nam tum, cum ex urbe Catilinam eijciebam (nõ enim iam uereor huius uerbi inuidiam: cum illa magis ſit timenda,

quòd

quòd uiuus egreſſus eſt) ſed tum, cum illum exterminari uolebam: aut reliquam coniuratorum manum ſimul exituram, aut eos, qui reſtitiſſent, infirmos ſine illo, ac debiles fore putabam. atque ego ut uidi, quos maximo furore & ſcelere eſſe inflammatos ſciebam: eos nobiſcum eſſe: & Romæ remanſiſſe: in eo omnes dies noctesq́ conſumpſi: ut quid agerent, quid molirentur, ſentirem: ac uiderem: ut quoniam auribus ueſtris propter incredibilem magnitudinem ſceleris minorem fidem faceret oratio mea: rem ita comprehenderem: ut tum demum animis ſaluti ueſtræ prouideretis: cum oculis maleficium ipſum uideretis. itaque ut comperi legatos Allobrogum belli Tranſalpini, & tumultus Gallici excitandi cauſa: à P. Lentulo eſſe ſollicitatos: eosq́ in Galliam ad ſuos ciues, eodem itinere cum literis, mandatisq́ ad Catilinam eſſe miſſos: comitemq́ ijs adiunctum Vulturcium: atque huic eſſe ad Catilinam datas literas: facultatem mihi oblatam putaui: ut quod erat difficillimum: quodq́ ego ſemper optabam à dijs immortalibus: tota res non ſolum à me, ſed etiam à Senatu, & à uobis manifeſte deprehenderetur. itaque heſterno die L. Flaccum, & Cn. Pontinum Prætores fortiſſimos, atque amantiſſimos Reipublicæ uiros, ad me uocaui: rem omnem expoſui: quid fieri placeret oſtendi. illi autem, qui omnia de Republica præclara, atque egregia ſentirent: ſine recuſatione, ac ſine ulla mora negocium ſuſceperunt: & cum aduesperaſceret: occulte ad pontem Miluium peruenerunt: atq́ ibi in proximis uillis ita bipartito fuerunt: ut Tybris inter eos, & pons intereſſet. eodem autem & ipſi ſine cuiuſquam ſuſpitione multos fortes uiros eduxerunt: & ego ex Præfectura Reatina complures delectos adoleſcentes, quorum opera utor aſſidue in Reipublicæ præſidio: cum gladijs miſeram. interim tertia ferè uigilia exacta, cum iam pontem cum magno comitatu legati Allobrogũ ingredi inciperent, unaq́ Vulturcius: fit in eos impetus: educuntur: & ab illis gladij & à noſtris: res erat Prætoribus nota ſolis: ignorabatur à cæteris. tum interuentu Pontini, atque Flacci, pugna quæ erat commiſſa, ſedatur: literæ, quæcunque erant in eo comitatu: integris ſignis Prætoribus traduntur: ipſi comprehenſi ad me cum iam diluceſceret, deducuntur. atque horum omnium ſcelerum improbiſſimum machinatorem Cimbrum Gabinium, ſtatim ad me nihil dum ſuſpicantem uocaui. deinde item accerſitur L. Statilius, & poſt eũ Cethegus: tardiſſime autem Lentulus: credo quòd literis dandis præter conſuetudinem proxima nocte uigilarat. cum uero ſummis ac clariſſimis huius ciuitatis uiris, qui audita re frequentes ad me mane conuenerant: literas à me prius aperiri, quàm ad Senatum referri placeret: ne ſi nihil eſſet inuentum: temere à me tantus tumultus iniectus ciuitati uideretur: negaui me eſſe facturum: ut de periculo publico, non ad conſilium publicum rem integram deferrem. etenim Quir. ſi ea quæ erant ad me delata, reperta non eſſent: tamen ego non arbitrabar in tantis Reipublicæ periculis eſſe mihi nimiam diligentiam pertimeſcendam. Senatum frequentem celeriter, ut uidiſtis, coegi. atq́ interea ſtatim admonitu Allobrogum C. Sulpitium Prætorem fortẽ uirum miſi: qui ex ędibus Cethegi ſi quid telorũ eſſet: efferret. ex quibus ille maximum ſicarũ numerum, & gladiorũ extulit. introduxi Vulturciũ ſine Gallis: fidẽ ei publicã iuſſu Senatus dedi: hortatus ſum: ut ea, quę ſciret, ſine timore

indicaret. tum ille dixit, cum uix ſe ex magno timore recreaſſet: à P. Lentulo ſe habere ad Catilinam mandata, & literas: ut ſeruorum præſidio uteretur: & ad urbem quàmprimum cum exercitu accederet. id autem eo conſilio: ut cum urbem ex omnibus partibus quemadmodum deſcriptum, diſtributumq́ erat: incendiſſent: cædemq́ infinitam ciuium feciſſent: præſto eſſet ille: qui & fugientes exciperet: & ſe cum his urbanis ducibus coniungeret. introducti autem Galli iuſiurandum ſibi, & literas à P. Lentulo, Cethego, Statilio ad ſuam gentem datas eſſe dixerunt. atque ita ſibi ab his, & à L. Caſſio eſſe præſcriptum: ut equitatum in Italiam quamprimum mitterent: pedeſtres ſibi copias non defuturas: Lentulum autem ſibi confirmaſſe ex fatis Sybillinis, Aruſpicumq́ reſponſis ſe eſſe tertium illum Cornelium: ad quem regnum huius urbis, atque imperium peruenire eſſet neceſſe: Cinnam ante ſe, & Syllam fuiſſe: eundemq́ dixiſſe: fatalem hunc eſſe annum ad interitum huius urbis, atque imperij: qui eſſet decimus annus poſt uirginum abſolutionem: poſt Capitolij autem incenſionem uigeſimus. hanc autem Cethego cum cæteris controuerſiam fuiſſe dixerunt, quòd cum Lentulo & cæteris, Saturnalibus cædem fieri, atque urbem incendi placeret: Cethego nimium id longum uideretur. ac, ne longum ſit Quirites: tabellas proferri iuſſimus: quæ à quoque dicebantur datæ. primum oſtendimus Cethego: ſignum cognouit. nos linum incidimus: legimus. erat ſcriptum ipſius manu Allobrogum Senatui, & populo, ſeſe quæ eorum legatis confirmaſſet: eſſe facturum. orare ut item illi facerent: quæ ſibi legati eorum præcepiſſent. tum Cethegus, qui paulo ante aliquid tamen de gladijs, ac ſicis, quæ apud ipſum erant deprehenſę: reſpondiſſet: dixiſſetq́ ſe ſemper bonorum ferramentorum ſtudioſum fuiſſe: recitatis literis debilitatus, atque abiectus conſcientia repente conticuit. introductus Statilius: cognouit & ſignum & manum ſuam: recitatæ ſunt tabellæ in eandem ferè ſententiam: confeſſus eſt. tum oſtendi tabellas Lentulo: & quæſiui cognoſceret ne ſignum. annuit. eſt uero inquam notum quidē ſignum imago aui tui clariſſimi uiri: qui amauit unice patriam, & ciues ſuos. quæ quidem te à tanto ſcelere etiam muta reuocare debuit. leguntur eadem ratione ad Senatum Allobrogum, populumq́ literæ. ſi quid de his rebus dicere uellet: feci poteſtatem. atque ille primo quidem negauit. poſt autem aliquanto toto iam indicio expoſito, atque edito, ſurrexit: quæſiuit à Gallis, quid ſibi eſſet cum his? quamobrem domum ſuam ueniſſent? item à Vulturcio. qui cum illi breuiter, conſtanterq́ reſpondiſſent, per quem ad eum quotiesq́ ueniſſent: quæſiſſentq́ ab eo: nihil ne ſecum eſſet de fatis Sibyllinis locutus? tum ille ſubito ſcelere demens, quanta conſcientiæ uis eſſet, oſtendit. nam cū id poſſet inficiari: repente pręter opinionem omnium confeſſus eſt. ita eum non modo ingenium illud, & dicendi exercitatio, qua ſemper ualuit: ſed etiam propter uim ſceleris manifeſti, atque deprehenſi, impudentia, qua ſuperabat omnes, improbitasq́ defecit. Vulturcius uero ſubito literas proferri, atque aperiri iuſſit: quas ſibi à Lentulo ad Catilinam datas eſſe dicebat. atq́ ibi uehementiſſime perturbatus Lentulus, tamen & ſignum & manum ſuā cognouit. erant autem ſcriptæ ſine nomine: ſed ita. QVI SIM, EX EO, QVEM AD TE MISI: COGNOSCES. CVRA, VT VIR SIS: ET COGITA, QVEM IN

locum

LOCVM SIS PROGRESSVRVS, ET VIDE QVID IAM TIBI SIT NECESSE. CVRA VT OMNIVM TIBI AVXILIA ADIVNGAS ETIAM INFIMORVM. Gabinius deinde introductus, cum primo impudenter reſpondere cœpiſſet: ad extremum nihil ex ijs quæ Galli inſimulabant: negauit. ac mihi quidem Quirites cum illa certiſſima uiſa ſunt argumenta, atque indicia ſceleris, tabellæ, ſigna, manus, denique uniuſcuiuſque confeſſio: tum multo certiora illa: color, oculi, uultus, taciturnitas. ſic enim obſtupuerant: ſic terram intuebantur: ſic furtim nonnunquā inter ſe aſpiciebant: ut non iam ab alijs indicari: ſed ipſi à ſe uiderentur. indicijs expoſitis, atque editis Quirites Senatum conſului de ſumma Reipublicæ quid fieri placeret. dictæ ſunt à principibus acerrimę ac fortiſſimæ ſententiæ: quas Senatus ſine ulla uarietate eſt conſecutus. & quoniam nondum eſt perſcriptum Senatuſconſultum, ex memoria uobis Quirites quid Senatus cenſuerit, exponam. primum mihi gratiæ uerbis ampliſſimis aguntur: quòd uirtute, conſilio, prouidentia mea Reſpublica maximis ſit periculis liberata. deinde L. Flaccus, & C. Pontinius Prætores quòd eorum opera forti fidelięꝫ uſus eſſem: merito, ac iure laudantur. atque etiam uiro forti Collegę meo C. Antonio laus impertitur: quòd eos, qui huius coniurationis participes fuiſſent: à ſuis & Reipublicæ conſilijs remouiſſet. atque ita cenſuerunt: ut P. Lentulus, cum ſe Prætura abdicaſſet: tum in cuſtodiam traderetur. itemqꝫ uti C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes præſentes erant: in cuſtodiam traderentur. atque idem hoc decretum eſt in L. Caſſium: qui ſibi procurationem incendendæ urbis depopoſcerat: in M. Ceparium, cui ad ſollicitandos paſtores Apuliam attributam eſſe erat indicatum: in P. Furium, qui eſt ex his colonis, quos Feſulas L. Sylla deduxit: in Q. Manlium Chilonem, qui unà cum hoc Furio ſemper erat in hac Allobrogum ſollicitatione uerſatus: in P. Vmbrenum libertinum hominem, à quo primum Gallos ad Gabinium perductos eſſe conſtabat. atque ea lenitate Senatus eſt uſus Quirites: ut ex tanta coniuratione, tantaqꝫ ui, ac multitudine domeſticorum hoſtium, nouem hominum perditiſſimorum pœna, Republica conſeruata, reliquorum mentes ſanari poſſe arbitraretur. atqꝫ etiam ſupplicatio dijs immortalibus pro ſingulari eorum merito, meo nomine decreta eſt Quirites: quod mihi primum poſt urbem conditam togato contigit: & his decreta uerbis eſt: quod urbem incendijs, cæde ciues, Italiam bello liberaſſem. quæ ſupplicatio ſi cum cæteris conferatur Quirites: hoc interſit: quod cæteræ bene geſta, hæc una conſeruata Republica, conſtituta eſt. atque illud quod faciendum primum fuit: factum, atque tranſactum eſt. nam P. Lentulus, quamquam patefactus indicijs, & confeſſionibus ſuis, iudicio Senatus, non modo Prætoris ius, uerum etiam ciuis amiſerat: tamen magiſtratu ſe abdicauit. ut quæ religio C. Mario clariſſimo uiro non fuerat, quo minus C. Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretum: Prætorem occideret: ea nos religione in priuato Pub. Lentulo puniendo liberaremur. nunc quoniam Quirites ſceleratiſſimi, periculoſiſſimiqꝫ belli nefarios duces captos iam, & comprehenſos tenetis: exiſtimare debetis omnes Catilinæ copias, omnes ſpes, atque opes his depulſis urbis periculis concidiſſe. quem quidem ego cum ex urbe pellebam: hoc prouide-

bam animo Quirites remoto Catilina, non mihi eſſe P. Lentuli ſomnum, nec L. Caſſij adipem, nec C. Cethegi furioſam temeritatem pertimeſcendam. ille erat unus timendus ex his omnibus: ſed tamdiu, dum urbis mœnibus continebatur. omnia norat: omnium aditus tenebat: appellare, tentare, ſollicitare poterat: audebat. erat ei conſilium ad facinus aptum. conſilio autem neque lingua, neque manus deerat. iam ad cæteras res conficiendas certos homines delectos, ac deſcriptos habebat. neque uero, cum aliquid mandauerat: confectum putabat: nihil erat: quod non ipſe obiret: occurreret: uigilaret: laboraret. frigus, ſitim, famem ferre poterat. hunc ego hominem tam acrem, tam paratum, tam audacem, tam callidum, tam in ſcelere uigilantem, tam in perditis rebus diligentem, niſi ex domeſticis inſidijs in caſtrenſe latrocinium compuliſſem (dicam id quod ſentio Quirites) non facile hanc tantam molem mali à ceruicibus ueſtris depuliſſem. non ille uobis Saturnalia conſtituiſſet: neque tanto ante exitium, ac fati diem Reipublicæ denunciauiſſet: neque commiſiſſet ut ſignum, ut literæ ſuæ, teſtes manifeſti ſceleris deprehenderentur. quæ nunc illo abſente ſic geſta ſunt: ut nullum in priuata domo furtum unquam ſit tam palàm inuentum: quàm hæc tanta in Rempublicam coniuratio manifeſto inuenta, atque deprehenſa eſt. quòd ſi Catilina in urbe ad hanc diem remanſiſſet: quamquam quoad fuit: omnibus eius conſilijs occurri: atque obſtiti: tamen, ut leuiſſime dicam: dimicandum nobis cum illo fuiſſet: neque nos unquam, dum ille in urbe hoſtis fuiſſet: tantis periculis Rempublicã, tanta pace, tanto ocio, tanto ſilentio liberaſſemus. Quamquam hæc omnia Quirites ita ſunt à me adminiſtrata: ut deorum immortalium nutu, atque conſilio, & geſta, & prouiſa eſſe uideantur. idq; cum coniectura conſequi poſſumus: quòd uix uidetur humani conſilij tantarum rerum gubernatio eſſe potuiſſe: tum uero ita præſentes his temporibus opem & auxilium nobis tulerunt: ut eos penè oculis uidere poſſemus. nam ut illa omittam, uiſas nocturno tempore ab occidente faces, ardoremq; cœli, ut fulminum iactus, ut terręmotus, cæteraq; quæ tam multa nobis Conſulibus facta ſunt: ut hæc quæ nunc fiunt: canere dij immortales uiderentur: hoc certe Quirites quod ſum dicturus, neque prætermittendum, neque relinquendum eſt. nam profecto memoria tenetis Cotta, & Torquato COSS. complures in Capitolio turres de cœlo eſſe percuſſas: cum & ſimulacra deorum immortalium depulſa ſunt: & ſtatuæ ueterum hominum deiectæ, & legum æra liquefacta. tactus eſt etiam ille, qui hanc urbem condidit, Romulus: quem inauratum in Capitolio paruum atque lactentem uberibus lupinis inhiantem fuiſſe meminiſtis. quo quidem tempore, cum Aruſpices ex tota Hetruria conueniſſent: cædes, atque incendia, & legum interitum, & bellum ciuile, ac domeſticum, & totius urbis, atq; imperij occaſum appropinquare dixerunt: niſi dij immortales omni ratione placati ſuo numine propè fata ipſa flexiſſent. itaque illorum reſponſis tunc, & ludi decem per dies facti ſunt: neque res ulla, quæ ad placandum deos pertineret: prætermiſſa eſt. ijdemq; iuſſerunt ſimulacrum Iouis facere maius: & in excelſum collocare: & contrà atque ante fuerat, ad orientem conuertere. ac ſe ſperare dixerunt: ſi illud ſignum, quod uidetis: ſolis ortum, & forum, curiamq; conſpiceret: fore, ut ea conſilia, quæ

clam

clam eſſent inita contra ſalutem urbis, atque imperij, illuſtrarentur: ut à Senatu P. q; Ro. perſpici poſſent. atq; illud ita collocandum Conſules illi ſtatuerunt: ſed tanta fuit operis tarditas: ut neque à ſuperioribus Conſulibus, neque à nobis ante hodiernum diem collocaretur. hic quis poteſt eſſe Quirites tam auerſus à uero? tam præceps: tam mente captus? qui neget hæc omnia, quæ uidemus: præcipueq; hanc urbem deorum immortalium nutu, atq; poteſtate adminiſtrari? etenim cum eſſet ita reſponſum: cædes, incendia, interitumq; Reipublicæ comparari: & ea à perditis ciuibus: quæ tum propter magnitudinem ſcelerum nonnullis incredibilia uidebantur: ea non modo cogitata à nefarijs ciuibus, uerum etiam ſuſcæpta eſſe ſenſiſtis. illud uero nónne ita præſens eſt? ut nutu Iouis optimi maximi factum eſſe uideatur? ut cum hodierno die mane per forum meo iuſſu, & coniurati, & eorũ indices in ædem Concordiæ ducerentur: eo ipſo tempore ſignum ſtatueretur. quo collocato, atque ad uos, Senatumq; conuerſo, omnia & Senatus, & uos quæ erant contra ſalutem omnium cogitata: illuſtrata, & patefacta uidiſtis. quo etiam maiore ſunt iſti odio ſupplicioq; digni: qui non ſolum ueſtris domicilijs, atque tectis, ſed etiam deorum templis, atque delubris ſunt funeſtos, ac nefarios ignes inferre conati. quibus ego ſi me reſtitiſſe dicam: nimium mihi ſumam: & non ſim ferendus. ille, ille Iuppiter reſtitit: ille Capitolium, ille hęc templa, ille hanc urbem, ille uos omnes ſaluos eſſe uoluit. dijs ego immortalibus ducibus hanc mentem Quirites uoluntatemq; ſuſcæpi: atque ad hæc tanta indicia perueni. iam uero illa Allobrogum ſollicitatio à Lentulo, cæteriſq; domeſticis hoſtibus tanta res tam dementer credita & ignotis & barbaris, commiſſæq; literæ nunquam eſſent profecto: niſi à dijs immortalibus huic tantæ audaciæ conſilium eſſet ereptum. quid uero? ut homines Galli ex ciuitate male pacata, quæ gens una reſtat: quæ bellum Populo Ro. facere poſſe, & non nolle uideatur: ſpem imperij, & rerum amplisſimarum ultro ſibi à patricijs hominibus oblatã negligerent: ueſtramq; ſalutem ſuis opibus anteponerent: id nónne diuinitus factum eſſe putatis? preſertim qui nos non pugnando, ſed tacendo ſuperare potuerunt? quamobrem Quirites quoniam ad omnia puluinaria ſupplicatio decreta eſt: celebratote illos dies cum coniugibus, ac liberis ueſtris. nam multi ſæpe honores dijs immortalibus iuſti habiti ſunt, ac debiti: ſed profecto iuſtiores nunquam. erepti enim ex crudeliſſimo ac miſerrimo interitu, & erepti ſine cæde, ſine ſanguine, ſine exercitu, ſine dimicatione, me uno togato duce, & imperatore uiciſtis. etenim recordamini Quirites omnes ciuiles diſſenſiones: neque ſolum eas quas audiſtis: ſed & has, quas uoſmetipſi meminiſtis: & uidiſtis. L. Sylla P. Sulpitium oppreſſit: C. Marium cuſtodem huius urbis: multoſq; fortes uiros partim eiecit ex ciuitate: partim interemit. Cn. Octauius Conſul armis ex urbe Collegam expulit. omnis hic locus aceruis corporum, & ciuium ſanguine redundauit. ſuperauit poſtea Cinna cum Mario. tum uero clariſſimis uiris interfectis, lumina ciuitatis extincta ſunt. ultus eſt huius uictoriæ crudelitatem poſtea Sylla. ne dici quidem opus eſt quanta diminutione ciuium, & quanta calamitate Reipublicæ diſſenſit M. Lepidus à clariſſimo, & fortiſſimo uiro Q. Catulo. attulit non tam ipſius interitus Reipublicæ luctum, quàm cæterorum. atque illę diſſen-

ſiones erant huiuſmodi Quirites: quæ non ad delendam, ſed ad commutandam Rempublicam pertinerent. non illi nullam eſſe Rempublicam: ſed in ea, quæ eſſet: ſe eſſe principes: neque hanc urbem conflagrare: ſed ſe in hac urbe florere uoluerunt. atque illæ tamen omnes diſſenſiones, quarum nulla exitium Reipublicæ quæſiuit: eiuſmodi fuerunt: ut non reconciliatione concordiæ, ſed internitione ciuium diiudicatæ ſint. in hoc autem uno poſt hominum memoriam maximo, crudeliſſimoq́ bello, quale bellum nulla unquam barbaria cum ſua gente geſſit: quo in bello lex hæc fuit à Lentulo, C. Caſſio, Cethego conſtituta: ut omnes, qui ſalua urbe ſalui eſſe poſſent: in hoſtium numero ducerentur: ita me geſſi Quirites: ut ſalui omnes conſeruaremini. & cum hoſtes ueſtri tantum ciuium ſuperfuturum putaſſent: quantum infinitæ cædi reſtitiſſet: tantum autem urbis: quantum flamma obire non potuiſſet: & urbem, & ciues integros incolumesq́ ſeruaui. quibus pro tantis rebus Quirites nullum ego à uobis præmium uirtutis, nullum inſigne honoris, nullum monimentum laudis poſtulo: præterquàm huius diei memoriam ſempiternam. in animis ego ueſtris omnes triumphos meos, omnia ornamenta honoris, monimenta gloriæ, laudis inſignia, condi, & collocari uolo. nihil me mutum poteſt delectare: nihil tacitum: nihil denique huiuſmodi: quod etiam minus digni aſſequi poſſint. memoria ueſtra Quir. noſtræ res alentur: ſermonibus creſcent: literarum monimentis inueteraſcent: & corroborabuntur: eandemq́ diem intelligo, quam ſpero ęternam fore: & ad ſalutem urbis, & ad memoriam Conſulatus mei propagatam. unoq́ tempore in hac Republica duos ciues extitiſſe: quorũ alter fines ueſtri imperij: non terrę, ſed cœli regionibus terminaret. alter eiuſdem imperij domicilium, ſedemq́ ſeruaret. ſed quoniam earum rerum, quas ego geſſi, non eadem eſt fortuna atque conditio, & illorum qui externa bella geſſerunt: quòd mihi uiuendum eſt cum illis quos uici, ac ſubegi: illi hoſtes aut interfectos, aut oppreſſos reliquerunt: ueſtrum eſt Quirites: ſi cæteris recta ſua facta proſunt: mihi mea nequando obſint, prouidere. mentes enim hominum audaciſſimorum ſceleratæ ac nefariæ ne uobis nocere poſſent, ego prouidi: ne mihi noceant ueſtrum eſt prouidere. quamquam Quir. mihi quidem ipſi nihil iam ab iſtis noceri poteſt. magnum enim eſt in uobis præſidium, quod mihi in perpetuum comparatum eſt: magna in Repub. dignitas: quæ me ſemper tacita defendet: magna uis conſcientię: quam qui negligent: cum me uiolare uolent: ſe ipſi indicabunt. eſt etiam in nobis is animus Quir. ut non modo nullius audaciæ cedamus: ſed etiam omnes improbos ultro ſemper laceſſamus. quòd ſi omnes impetus domeſticorum hoſtium depulſi à uobis, ſe in me unum conuerterint: uobis erit uidendum Quirites, qua conditione poſthac eos eſſe uelitis: qui ſe pro ſalute ueſtra obtulerint inuidiæ, periculisq́ omnibus. mihi quidem ipſi quid eſt quod iam ad uitæ fructum poſſit acquiri? preſertim cum neque in honore ueſtro, neque in gloria uirtutis, quicquam uideam altius quo mihi libeat aſcendere. illud perficiam profecto Quirites: ut ea, quæ geſſi in conſulatu, priuatus tuear, atque ornem: ut ſiqua eſt inuidia in conſeruanda Republica ſuſcæpta: lædat inuidos: mihi ualeat ad gloriam. denique ita me in Republica tractabo: ut meminerim ſemper quæ geſſerim: curemq́ ut ea uirtute, non caſu geſta eſſe uideantur. uos

Quirites quoniam iam nox eſt: uenerati Iouem illum cuſtodem huius urbis, ac ueſtrum: in ueſtra tecta diſcedite: & ea, quamquam iam eſt periculum depulſum: tamen æque ac priori nocte: cuſtodijs, uigilijsq́ defendite. id ne uobis diutius faciundum ſit: atque ut in perpetua pace eſſe poſſitis: prouidebo.

IN L. CATILINAM IN SENATV. ORATIO XXII.

VIdeo P.C. in me omnium ueſtrum ora, atq; oculos eſſe conuerſos: uideo uos non ſolũ de ueſtro, ac Reipublicę, uerum etiam, ſi id depulſum ſit: de meo periculo eſſe ſolicitos. eſt mihi iucunda in malis, & grata in dolore ueſtra erga me uoluntas. ſed eam per deos immortales quæſo deponite: atq; obliti ſalutis meæ, de uobis, ac de liberis ueſtris cogitate. mihi quidem ſi hæc conditio Conſulatus data eſt: ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatusq́ perferrem: feram non ſolum fortiter, ſed etiam libenter: dummodo meis laboribus uobis, Populoq́ Ro. dignitas, ſalusq́ pariatur. ego ſum ille Conſul P.C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur: non campus, conſularibus auſpicijs conſecratus, non curia, ſummum auxilium omnium gentium, non domus, commune perfugiũ, non lectus, ad quietem datus, non denique hæc ſedes honoris ſella curulis unquã uacua mortis periculo, atq; inſidijs fuit. ego multa tacui: multa pertuli: multa conceſſi: multa meo quodã dolore, in ueſtro timore ſanaui. nunc ſi hunc exitum Conſulatus mei dij immortales eſſe uoluerunt: ut uos P.C. Populumq́ Ro. ex cæde miſera, coniuges, liberosq́ ueſtros, uirginesq́ ueſtales ex acerbiſſima uexatione, templa, atq; delubra, hanc pulcherrimam patriam omniũ noſtrũ ex fœdiſſima flamma, totam Italiam ex bello, & uaſtitate eriperem: quæcunq; mihi uni proponetur fortuna, ſubeatur. etenim ſi P. Lentulus ſuũ nomen inductus à uatibus fatale ad perniciem Reipublicæ fore putauit: cur ego non læter meum Conſulatum ad ſalutem Reip. propè fatalem extitiſſe? quare P.C. conſulite uobis: proſpicite patriæ: conſeruate uos, coniuges, liberos, fortunasq́ ueſtras: Populi Ro. nomen, ſalutemq́ defendite: mihi parcere, ac de me cogitare deſinite. nam primum debeo ſperare omnes deos, qui huic urbi præſident: pro eo mihi, ac mereor relaturos gratiam eſſe. deinde, ſi quid obtigerit: æquo animo paratoq́ moriar. neque enim turpis mors forti uiro poteſt accidere: neq; immatura conſulari: nec miſera, ſapienti: nec tamẽ ego ſum ille ferreus: qui fratris chariſſimi, atque amantiſſimi præſentis mœrore non mouear, horumq́ omnium lachrymis, à quibus me circunſeſſum uidetis. neque meam mentem non domum ſæpe reuocat exanimata uxor, abiecta metu filia, & paruulus filius: qui mihi uidetur amplecti Rempub.

tanquam obſidem Conſulatus mei:neque ille, qui expectans huius exitum diei aſtat in conſpectu meo gener.moueor his rebus omnibus: ſed in eã partem,ut ſalui ſint uobiſcum omnes:etiam ſi me uis aliqua oppreſſerit: potius quàm ut illi & nos una Republicæ peſte pereamus.quare P.C.incumbite ad ſalutem Reipub.circunſpicite omnes procellas: quæ impendent:niſi prouidetis. non Tib.Gracchus,qui iterum Tribunus pl.fieri uoluit:non C.Gracchus, qui agrarios concitare conatus eſt:non L. Saturninus, qui C. Memmium occidit:in diſcrimen aliquod,atq; in ueſtræ ſeueritatis iudicium adducitur:ſed tenentur hi,qui ad urbis incendium,ad ueſtrum omniũ cædem, ad Catilinam accipiendum Romæ reſtiterunt.tenentur literę,ſigna,manus, denique uniuſcuiuſq; confeſſio. ſollicitantur Allobroges: ſeruitia excitantur: Catilina acceſſitur:id eſt initum conſiliũ:ut interfectis omnibus,nemo ne ad deplorandum quidem Populi Ro.nomen,atq; ad lamentandã tanti imperij calamitatem relinquatur.hęc omnia indices detulerunt:rei confeſſi ſunt:uos multis iam iudicijs iudicauiſtis.primum,quod mihi gratias egiſtis ſingularibus uerbis:& mea uirtute,atq; diligentia perditorum hominum patefactã eſſe coniurationem decreuiſtis. deinde quòd P.Lentulum, ut ſe abdicaret Prætura coegiſtis.tum quòd eum,& cæteros de quibus iudicauiſtis,in cuſtodiam dandos cenſuiſtis: maximeq;, quòd meo nomine ſupplicationem decreuiſtis: qui honos togato habitus ante me eſt nemini. poſtremo heſterno die præmia legatis Allobrogũ,Titoq; Vulturcio dediſtis ampliſſima. quæ ſunt omnia eiuſmodi:ut hi qui in cuſtodiam nominatim dati ſunt: ſine ulla dubitatione à uobis damnati eſſe uideantur. ſed ego inſtitui referre ad uos P.C.tanquam integrum,& de facto quid iudicetis:& de pœna,quid cenſeatis.illa prædicam:quæ ſunt conſulis.Ego magnum in Rep.uerſari furorem, & noua quædam miſceri,& concitari mala iampridẽ uidebam.ſed hanc tantam,tam exitioſam haberi coniurationem à ciuibus nunquam putaui. nunc quicquid eſt: quocunq; ueſtræ mentes inclinant,atque ſententiæ: ſtatuendũ uobis ante noctem eſt.quantum facinus ad nos delatũ ſit,uidetis.huic ſi paucos putatis affines eſſe:uehementer erratis.latius opinione diſſeminatum eſt hoc malum:manauit non ſolum per Italiam,uerum etiam tranſcendit alpes: & obſcure ſerpens multas iam prouincias occupauit.id opprimi ſuſtentando, ac prolatando nullo pacto poteſt. quacunque ratione placet, celeriter uobis uindicandum eſt. uideo duas adhuc eſſe ſententias:unam D.Syllani: qui cenſet eos qui hæc delere conati ſunt morte eſſe multandos. alteram C. Cæſaris qui mortis pœnam remouet:cæterorum ſuppliciorum omnes acerbitates amplectitur.uterq; & pro ſua dignitate, & pro rerum magnitudine inſumma ſeueritate uerſatur.alter eos,qui nos omnes,qui Populum Ro. uita priuare conati ſunt:qui delere imperium: qui Populi Ro. nomen extinguere:puncto temporis frui uita,& hoc communi ſpiritu non putat oportere.atq; hoc genus pœnæ ſæpe in improbos ciues in hac Repub.eſſe uſurpatũ recordatur.alter intelligit,mortẽ à dijs immortalibus non eſſe ſupplicij cauſa conſtitutam:ſed aut neceſſitatem naturæ, aut laborum, ac miſeriarũ quietem eſſe.itaq; eam ſapientes nunquam inuiti,fortes etiam ſæpe libenter oppetiuerunt. uincula uero, & ea ſempiterna,certe ad ſingularem pœnam nefarij ſceleris inuenta ſunt. itaq; municipijs diſpertiri iubet. habere uidetur iſta

res

res iniquitatem, ſi imperare uelis: difficultatem, ſi rogare. decernatur tamen ſi placet. ego enim ſuſcipiam: & ut ſpero reperiam: qui id quod ſalutis omnium cauſa ſtatueritis: non putet eſſe ſuæ dignitatis recuſare. adiungit grauem pœnam municipibus: ſi quis eorum uincula ruperit: horribiles cuſtodias circundat: & digna ſcelere homnium perditorum ſancit: ne quis eorum pœnam, quos condemnat: aut per Senatum, aut per populum leuare poſſit. eripit etiam ſpem: quæ ſola homines in miſerijs conſolari ſolet. bona præterea publicari iubet. uitam ſolam relinquit nefarijs hominibus: quam ſi eripuiſſet, multas uno dolore animi ac corporis, & omnes ſcelerum pœnas ademiſſet. itaque ut aliqua in uita formido improbis eſſet poſita: apud inferos eiuſmodi quædã illi antiqui ſupplicia impijs conſtituta eſſe uoluerunt: quòd uidelicet intelligebant his remotis non eſſe mortem ipſam pertimeſcendam.

Nunc P.C. ego mea uideo quid interſit. ſi eritis ſecuti ſententiam C. Cæſaris: quoniam hanc is in Republica uiam, quæ popularis habetur: ſecutus eſt: fortaſſe minus erunt hoc monitore, & authore huiuſce ſententiæ mihi populares impetus pertimeſcendi. ſin illam alteram: neſcio an amplius mihi negocij contrahatur. ſed tamen meorum periculorum rationes utilitas Reipublicæ uendicat. habemus enim à C. Cæſare, ſicut ipſius dignitas & maiorum eius amplitudo poſtulabat: ſententiam tanquam obſidem perpetuæ in Rempublicam uoluntatis: intellectum eſt, quid interſit inter leuitatem concionatorum, & animum uere popularem, ſaluti populi conſulentẽ. uideo de iſtis, qui ſe populares haberi uolunt: abeſſe non neminem: ne de capite uidelicet ciuium Romanorum ſententiam ferat. is & nudiuſtertius in cuſtodiam ciues Romanos dedit: & ſupplicationem mihi decreuit: & indices heſterno die maximis præmijs affecit. iam hoc nemini dubium eſt: qui reo cuſtodiam, quæſitori gratulationem, indici præmium decreuit: quid de tota re, & cauſa iudicarit. at uero C. Cæſar intelligit, legem Semproniam eſſe de ciuibus Romanis conſtitutam: qui autem in Repub. ſit hoſtis, eum ciuem eſſe nullo modo poſſe. denique ipſum latorem legis Semproniæ iuſſu populi pœnas Reipublicæ dependiſſe. idem etiam ipſum largitorem Lentulum, & prodigum, non putat, cum de perniciæ Reipublicæ, & exitio huius urbis tam acerbe, tamq; crudeliter cogitarit: etiam appellari poſſe popularem. itaque homo mitiſſimus, atque leniſſimus non dubitat P. Lentulum æternis tenebris uinculisq; mandare: & ſancit in poſterum: ne quis huius ſupplicio leuando ſe iactare, & in pernicie Reipublicæ poſthac popularis eſſe poſſit. adiungit etiam publicationem bonorum: ut omnes animi cruciatus, & corporis, etiã egeſtas, ac mendicitas conſequatur. quamobrem ſiue hoc ſtatueritis: dederitis mihi comitem ad concionem, Populo charum, atque iucundum. ſiue Syllani ſententiam ſequi malueritis: facile me, atque uos à crudelitatis uituperatione defendetis: atq; obtinebo eam multo leuiorem fuiſſe. quamquam P.C. quæ poteſt eſſe in tanti ſceleris immanitate punienda crudelitas? ego enim de meo ſenſu iudico. nam ita mihi ſalua Republica uobiſcum perfrui liceat: ut ego quod in hac cauſa uehementior ſum: non atrocitate animi moueor (quis enim eſt me mitior?) ſed ſingulari quadam humanitate & miſericordia. uideor enim mihi uidere hanc urbem lucem orbis terrarum, atq; arcem omnium gentium, ſubito uno incen-

dio concidentem: cerno animo ſepultam patriam: miſeros atque inſepultos aceruos ciuium: uerſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi, & furor, in ueſtra cæde bacchantis. cum uero mihi propoſui regnantem Lentulum: ſicut ipſe ſe ex fatis ſperaſſe confeſſus eſt: purpuratum eſſe hinc Gabinium: cum exercitu ueniſſe Catilinam: tum lamentationem matrumfamilias, tum fugã uirginum, atq; puerorum, ac uexationem uirginum ueſtalium perhorreſco. & quia mihi uehementer hæc uidentur miſera, atque miſeranda: iccirco in eos, qui ea perficere uoluerunt: me ſeuerum uehementemq; præbeo. etenim quæro, ſi quis paterfamilias liberis ſuis à ſeruo interfectis, uxore occiſa, incenſa domo, ſupplicium de ſeruis quamacerbiſſimum ſumpſerit: utrum is clemens, ac miſericors, an inhumanus, & crudeliſſimus eſſe uideatur? mihi uero importunus, ac ferreus: qui non dolorem cruciatu lenierit. ſic nos in his hominibus, qui nos, qui coniuges, qui liberos noſtros trucidare uoluerunt: qui ſingulas uniuſcuiuſq; domos, & hoc uniuerſum Reipub. domicilium, delere conati ſunt: qui id egerunt: ut gentem Allobrogum in ueſtigijs huius urbis, atq; in cinere deflagrati imperij collocarent: ſi uehementiſſimi fuerimus, miſericordes habebimur. ſin remiſſiores eſſe uoluerimus: ſummæ nobis crudelitatis in patriæ ciuiumq; pernicie fama ſubeunda eſt. niſi cuipiam L. Cæſar uir fortiſſimus, & amantiſſimus Reipublicæ crudelior nudiuſtertius uiſus eſt: cum ſororis ſuę fœminæ electiſſimæ uirum prę ſentem, & audientem uita priuandum eſſe dixit: cum auum iuſſu COS. interfectum, filiumq; eius impuberem ligatum à Pr. miſſum in carcerem necandum eſſe dixit. quorum quod ſimile factum? quod initum delendæ Reipublicæ conſilium? largitionis uoluntas tum in Republica uerſata eſt, & partium quædam contentio. atque illo tempore huius auus Lentuli clariſſimus uir, armatus Gracchum eſt perſecutus. ille etiam graue tum uulnus accæpit: ne quid de ſumma Reip. dignitate minueretur. hic ad euertenda fundamenta Reip. Gallos acceſſiuit: ſeruitia concitauit: Catilinam euocauit: attribuit nos trucidandos Cethego: cæteros ciues interficiendos Gabinio: urbem inflammandam Caſſio: totam Italiam uaſtandam, diripiendamq; Catilinæ. uereamini Cenſeo ne in hoc ſcelere tam immani, ac nefario, nimis aliquid ſeuere ſtatuiſſe uideamini? cum multo magis ſit uerendum: ne remiſſione pœnæ crudeles in patriã, quàm ne ſeueritate animaduerſionis, nimis uehementes in acerbiſſimos hoſtes fuiſſe uideamini. ſed quæ exaudio P. C. diſſimulare non poſſum. iactantur enim uoces: quæ perueniunt ad aures meas: eorum qui uereri uidentur, ut habeam ſatis præſidij ad ea: quæ uos ſtatueritis hodierno die, tranſigenda. omnia prouiſa, parata, & conſtituta ſunt P. C. cum mea ſumma cura, atque diligentia, tum multo etiam maiore Populi Romani, ad ſummum imperium retinendum, & ad communes fortunas conſeruandas uoluntate. omnes adſunt omnium ordinum homines, omnium denique ætatum: plenum eſt forum: pleni omnes aditus huius loci, ac templi. cauſa enim eſt poſt urbẽ conditam hæc inuenta ſola: in qua omnes ſentirent unum, atque idem, præter eos, qui cum ſibi uiderent eſſe pereundum: cum omnibus potius, quàm ſoli perire uoluerunt. hoſce ego homines excipio: & ſecerno libenter. neque enim in improborum ciuium, ſed in acerbiſſimorũ hoſtium numero habendos puto. cæteri uero, dij immortales, qua frequentia, quo ſtudio, qua uirtute

ad

ad communem dignitatem,ſalutemq́ꝫ conſentiunt.quid ego hic Equites Ro. commemorem? qui uobis ita ſumma ordinis conſilijq́ꝫ concedunt:ut uobiſcum de amore Reipublicæ certent.quos ex multorum annorum diſſenſione. ad huius ordinis ſocietatem,concordiamq́ꝫ reuocatos,hodiernus dies uobiſcum,atque hæc cauſa coniungit.quam coniunctionem, ſi in Conſulatu confirmatam meo,perpetuã in Republica tenuerimus:confirmo uobis, nullum poſthac malum ciuile ac domeſticum ad ullam Reipublicæ partem eſſe uenturum.pari ſtudio defendendę Reipublicę conueniſſe uideo Tribunos ærarios fortiſſimos uiros. ſcribas item uniuerſos. quos cum caſu hic dies ad ærarium frequentaſſet:uideo ab expectatione ſortis, ad communem ſalutem eſſe conuerſos.omnis ingenuorum adeſt multitudo, etiam tenuiſſimorum.quis eſt enim? cui non hæc templa, aſpectus urbis, poſſeſſio libertatis, lux denique hæc ipſa,& hoc commune patriæ ſolum,cum ſit charum,tum uero dulce,atque iucundum? Operæprecium eſt P.C.libertinorum hominum ſtudia cognoſcere:qui ſua uirtute fortunã ciuitatis conſecuti,hanc uere ſuam patriam eſſe iudicant:quam quidam hinc nati,& ſummo nati loco, non patriam ſuam, ſed urbem hoſtium eſſe iudicauerunt.ſed quid ego huiuſce ordinis homines commemorem? quos priuatæ fortunæ,quos communis Reſpublica,quos denique libertas ea,quæ dulciſſima eſt: ad ſalutem patriæ defdendam excitauit? ſeruus eſt nemo : qui modo tolerabili conditione ſit ſeruitutis: qui non audaciam ciuium perditorum perhorreſcat:qui non obſtare cupiat:qui non tantum,quantum audet:& quantum poteſt : conferat ad communem ſalutis uoluntatem.quare ſi quem ueſtrum forte commouet hoc,quod auditum eſt:lenonem quendam Lentuli concurſare circum tabernas,precio ſperantem ſollicitari poſſe animos egentium,atque imperitorũ: eſt id quidem cœptum,atque tentatum:ſed nulli ſunt inuenti tam aut fortuna miſeri,aut uoluntate perditi : qui non ipſum illum ſellæ,atque operis, & quæſtus quotidiani locum,qui non cubile,ac lectulum ſuum,qui deniq́ꝫ non curſum hunc ocioſum uitæ ſuæ, ſaluum eſſe uelit. multo uero maxima pars eorum,qui in tabernis ſunt:immo uero(id enim potius eſt dicendum)genus hoc uniuerſum amantiſſimum eſt ocio.etenim omne eorum inſtrumentum,omnis opera,ac quæſtus,frequentia ciuium ſuſtinetur:alitur ocio. quorum ſi quæſtus occluſis tabernis minui ſolet: quid tandem incenſis futurum eſt? quæ cum ita ſint P.C.uobis Populi Romani præſidia non deſunt : uos ne Populo Romano deeſſe uideamini,prouidete.habetis Conſulem ex plurimis periculis,& inſidijs,atque ex media morte,non ad uitam ſuam, ſed ad ſalutem ueſtram reſeruatum:omnes ordines ad conſeruandam Remp.mente,uoluntate,ſtudio,uirtute,uoce,conſentiunt:obſeſſa facibus,& telis impiæ coniurationis,uobis ſupplex manus tendit patria communis:uobis ſe,uobis uitam omnium ciuium,uobis arcem,& Capitolium,uobis aras penatiũ, uobis illum ignem ueſtæ perpetuum, ac ſempiternum, uobis omnia deorum templa,atq́ꝫ delubra,uobis muros,atque urbis tecta commendat.pręterea de ueſtra uita,de coniugum ueſtrarum,ac liberorum anima,de fortunis omniũ, de ſedibus,de focis ueſtris,hodierno die uobis iudicandum eſt. habetis ducem memorem ueſtri, oblitum ſui: quæ non ſemper facultas datur. habetis omnes ordines,omnes homines, uniuerſum Populum Ro.id quod in cię

uili cauſa hodierno die primum uidemus: unum atque idem ſentientem. cogitate quantis laboribus fundatum imperium, quanta uirtute ſtabilitam libertatem, quanta deorum benignitate auctas, exaggeratasq́ fortunas nox una penè delerit. id ne unquam poſt hac non modo confici, ſed ne cogitari quidem poſſit: uobis hodierno die prouidendum eſt. atque hæc, non ut uos, qui mihi ſtudio penè præcurritis, excitarem, locutus ſum: ſed ut mea uox, quæ debet eſſe in Republica princeps, officio functa Conſulari uideretur. nunc antequam ad ſententiam redeo: de me pauca dicam. ego quanta manus eſt coniuratorum: quam uidetis eſſe permagnam: tantam me inimicorũ multitudinem ſuſcæpiſſe uideo. ſed eam eſſe iudico turpem, & infirmam, contemptam, & abiectam. quod ſi aliquando alicuius furore, & ſcelere concitata manus iſta plus ualuerit: quàm ueſtra, ac Reip. dignitas: me tamen meorum factorum, atq; conſiliorũ P. C. nunquam pœnitebit. etenim mors, quam illi mihi fortaſſe minitantur: omnibus eſt parata. uitæ tantam laudem, quanta uos me ueſtris decretis honeſtaſtis: nemo eſt aſſecutus. cęteris enim ſemper bene geſtæ, mihi uni conſeruatæ Reipublicæ gratulationem decreuiſtis. ſit Scipio clarus ille: cuius conſilio, atque uirtute Annibal in Africam redire, atque Italia decedere coactus eſt: ornetur alter eximia laude Africanus: qui duas urbes huic imperio infeſtiſſimas Carthaginem, Numantiamq́; deleuit: habeatur uir egregius L. Paulus ille, cuius currum Rex potentiſſimus quondã & nobiliſſimus Perſes honeſtauit: ſit in æterna gloria Marius: qui bis Italiam obſidione, & metu ſeruitutis liberauit: anteponatur omnibus Pompeius: cuius res geſtæ, atque uirtutes ijſdem quibus ſolis curſus regionibus, ac terminis continentur. erit profecto inter horum laudes aliquid loci noſtræ glorię: niſi forte maius eſt patefacere nobis prouincias, quo exire poſſimus: quàm curare, ut etiã illi, qui abſunt: habeant quo uictores reuertantur. quamquã eſt in uno loco conditio melior externę uictorię, quàm domeſticæ: quòd hoſtes alienigenæ, aut oppreſſi ſeruiunt: aut recępti, beneficio ſe obligatos putant. qui autem ex numero ciuium dementia aliqua deprauati, hoſtes patriæ ſemel eſſe cœperunt: eos cum à pernicie Reipub. repuleris: neque ui coercere, neque beneficio placare poſſis. quare mihi cum perditis ciuibus æternũ bellum ſuſcęptum eſſe uideo. quod ego ueſtro, bonorumq́; omnium auxilio, memoriaq́; tantorum periculorum, quæ non modo in hoc populo, qui ſeruatus eſt: ſed in omnium gentium ſermonibus, ac mentibus ſemper hærebit: à me atque à meis facile propulſari poſſe confido. neque ulla profecto tanta uis reperietur: quæ coniunctionem ueſtram Equitumq́; Ro. & tantam conſpirationem bonorum omnium perfringere, & labefactare poſſit. quæ cum ita ſint Patres conſcripti: pro imperio, pro exercitu, pro prouincia, quam neglexi, pro triumpho, cæteriſq́; laudis inſignibus, quæ ſunt à me propter urbis, ueſtræq́; ſalutis cuſtodiam repudiata: pro clientelis, hoſpitijsq́; prouincialibus, quæ tamen urbanis opibus non minore labore tueor, quàm comparo: pro his igitur omnibus rebus, & pro meis in uos ſingularibus ſtudijs, proq́; hac quam proſpicitis ad conſeruandam Rempublicam diligentia, nihil à uobis niſi huius temporis, totiusq́; mei Conſulatus memoriam poſtulo. quæ dum erit ueſtris mentibus infixa: firmiſſimo me muro ſeptum eſſe arbitrabor. quod ſi meam ſpem uis improborum fefellerit: atque ſuperauerit:

rauerit:commendo uobis paruum meum filium:cui profecto ſatis erit præſidij,non ſolũ ad ſalutem,uerũ etiam ad dignitatem:ſi eius qui hæc omnia ſuo ſolus periculo cõſeruauerit;illum eſſe filiũ memineritis.quapropter de ſumma ſalute ueſtra Populiq; Ro.P.C.de ueſtris coniugibus ac liberis,de aris,ac focis,de fanis,ac templis,de totius urbis tectis,ac ſedibus,de imperio,de libertate,de ſalute Italiæ, de uniuerſa Rep.decernite diligenter, ut inſtituiſtis,ac fortiter.habetis enim Conſulem:qui & parere ueſtris decretis non dubitet: & ea,quę ſtatueritis,quoad uiuet defendere,& per ſe ipſum præſtare poſſit.

PRO L. MVRENA.

ORATIO. XXIII.

QVæ deprecatus à dijs immortalibus ſum Iudices,more,inſtitutoq; maiorum illo die,quo auſpicato comitijs centuriatis L.Murenam Conſulem renunciaui: ut ea res mihi,magiſtratuiq; meo, populo, plebiq; Romanę bene,atque feliciter eueniret:eadem precor ab ijſdem dijs immortalibus ob eiuſdẽ hominis Conſulatum unà cum ſalute obtinendum: & ut ueſtræ mentes, atque ſententiæ cum Populi Romani uoluntate, ſuffragijſq; conſentiant: eaq; res uobis, Populoq; Romano pacem, tranquillitatem, ocium, concordiamq; afferat. quòd ſi illa ſolennis comitiorum precatio Conſularibus auſpicijs conſecrata tantam habet in ſe uim, & religionem: quantam Reipublicæ dignitas poſtulat: idem ego ſum precatus:ut ijs quoque hominibus, quibus hic Conſulatus me rogante datus eſſet:ea res fauſte, feliciter, proſpereq; eueniret. quæ cum ita ſint Iudices: & cum omnis deorum immortalium poteſtas aut tranſlata ſit ad uos: aut certe communicata uobiſcum:idem Conſul eum ueſtræ fidei commendat: qui antea dijs immortalibus commendauit: ut eiuſdem hominis uoce & declaratus Conſul, & defenſus beneficium Populi Romani cum ueſtra, atque omnium ciuium ſalute tueatur. Et quoniam in hoc officio ſtudium meæ defenſionis ab accuſatoribus, atque etiam ipſa ſuſcæptio cauſæ reprehenſa eſt: antequam pro L. Murena dicere inſtituo: pro me ipſo pauca dicam: non quo mihi potior hoc quidem in tempore ſit officij mei, quàm huiuſce ſalutis defenſio: ſed ut meo facto uobis probato, maiore authoritate ab huius honore, fama, fortuniſq; omnibus inimicorum impetus propulſare poſſim. Et primum M. Catoni uitam ad certam rationis normam dirigenti, & diligentiſſime perpendenti momenta officiorum omnium, de officio meo reſpondebo. Negat fuiſſe rectum Cato, me & Conſulem, & legis ambitus latorem, & tam ſeuere geſto Conſulatu, cauſam L. Murenæ attingere. cuius reprehenſio me uehementer mouet: non ſolum ut uobis Iudices, quibus maxime debeo: uerum etiam ut ipſi Catoni, grauiſſimo atque integerrimo uiro rationem fa-

cti mei probem. à quo tandē M. Cato eſt æquius Conſulem defendi: quàm à Conſule? quis mihi in Repub. poteſt, aut debet eſſe coniunctior? quàm is, cui Reſpublica à me una traditur ſuſtinenda magnis meis laboribus, & periculis ſuſtentata? quòd ſi in his rebus repetendis, quæ mancipi ſunt: is periculum iudicij pręſtare debet: qui ſe nexu obligauit: profecto etiam rectius in iudicio Conſulis deſignati, is potiſſimum Conſul, qui Conſulem declarauit, author beneficij Populi Ro. defenſorq́ꝫ periculi eſſe debebit. ac ſi, ut nonnullis in ciuitatibus fieri ſolet, patronus huic cauſæ publice conſtitueretur: is potiſſime honore affecto defenſor daretur: qui eodem honore pręditus non minus afferret ad dicendum authoritatis, quàm facultatis. quòd ſi è portu ſoluentibus, ij qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere ſummo ſtudio ſolent, & tempeſtatum rationem, & prædonum, & locorum: quòd natura affert: ut eis faueamus: qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediantur: quo tandem animo me eſſe oportet propè iam ex magna iactatione terram uidentem, in hunc, cui uideo maximas Reipublicæ tempeſtates eſſe ſubeundas? quare ſi eſt boni Conſulis, non ſolum uidere quid agatur: uerum etiam prouidere, quid futurum ſit: oſtendam alio loco quantum ſalutis communis interſit: duos Conſules in Rep. Cal. Ianuarijs eſſe. quod ſi ita eſt: non tam me officiū debuit ad hominis amici fortunas, quàm Reſp. Conſulē ad communem ſalutem defendendam uocare. nam quòd legem de ambitu tuli: certe ita tuli: ut eam, quam mihimetipſi iampridem tulerim, de ciuium periculis defendendis, non abrogarem. etenim ſi largitionem factam eſſe confiterer: idq́ꝫ recte factum eſſe defenderem: facerem improbe: etiam ſi alius legem tuliſſet: cum uero nihil commiſſum contra legem eſſe defendam: quid eſt quod meam defenſionem latio legis impediat? negat eſſe eiuſdem ſeueritatis, Catilinam exitium Reipublicę intra mœnia molientem, uerbis, & penè imperio urbe expuliſſe: & nunc pro L. Murena dicere. ego autē has parteis lenitatis & miſericordiæ, quas me natura ipſa docuit: ſemper egi libenter. illam uero grauitatis, ſeueritatisq́ꝫ perſonam non appetiui: ſed ab Repub. mihi impoſitam ſuſtinui: ſicut huius imperij dignitas in ſummo periculo ciuiū poſtulabat. quòd ſi tum, cum Reſpub. uim & ſeueritatem deſiderabat: uici naturam: & tam uehemens fui, quàm cogebar: non quàm uolebam: nunc, cum omnes me cauſæ ad miſericordiam, atque ad humanitatem uocent: quanto tandem ſtudio debeo naturæ meæ, conſuetudiniq́ꝫ ſeruire? ac de officio defenſionis meę, ac de ratione accuſationis tuæ fortaſſe etiam alia in parte orationis dicendum nobis erit. Sed me Iudices non minus hominis ſapientiſſimi, atque ornatiſſimi Ser. Sulpitij conqueſtio, quàm Catonis accuſatio commouebat. qui grauiſſime, & acerbiſſime ferre dixit: me familiaritatis, neceſſitudinisq́ꝫ oblitum cauſam L. Murenæ contra ſe defendere. huic ego Iudices ſatiſfacere cupio: uosq́ꝫ adhibere arbitros. nam cum graue eſt uere accuſari in amicitia: tum etiam, ſi falſò accuſeris, non eſt negligendum. ego Serui Sulpiti me in petitione tua tibi omnia ſtudia, atque officia pro noſtra neceſſitudine & debuiſſe confiteor: & præſtitiſſe arbitror. nihil tibi Conſulatum petenti à me defuit: quod eſſet aut ab amico, aut à gratioſo, aut à Conſule poſtulandum. abijt illud tempus: mutata ratio eſt. ſic exiſtimo: ſic mihi perſuadeo, me tibi contra honorem L. Murenæ,

quantum

quantum tu à me poſtulare auſus ſis: tantum debuiſſe: contra ſalutem, nihil debere. neque enim ſi tibi tum, cum peteres conſulatum: affui: iccirco nunc, cum Murenam ipſum petas: adiutor eodem pacto eſſe debeo. atque hoc non modo non laudari: ſed ne concedi quidem poteſt: ut amicis noſtris accuſantibus, non etiam alieniſſimos defendamus. mihi autem cum Murena Iudices & uetus, & magna amicitia eſt: quæ in capitis dimicatione à Ser. Sulpitio non icci rco obruetur: quod ab eodem in honoris contentione ſuperata eſt. quæ ſi cauſa non eſſet: tamen uel dignitas hominis, uel honoris eius, quem adeptus eſt, amplitudo, ſummam mihi ſuperbię, crudelitatisq́ famam inuſiſſet: ſi hominis & ſuis, & Populi Romani ornamentis ampliſſimi cauſam tanti periculi repudiaſſem. neque enim iam mihi licet: neque eſt integrum: ut meum laborem hominum periculis ſubleuandis non impertiam. nam cum præmia mihi tanta pro hac induſtria ſint data: quanta antea nemini: labores per quos ea cæperis, cum adeptus ſis, deponere, eſſet hominis & aſtuti, & ingrati. quod ſi licet deſinere: ſi te authore poſſum: ſi nulla inertiæ, nulla ſuperbiæ turpitudo, nulla inhumanitatis culpa ſuſcipitur: ego uero libenter deſino. ſin autem fuga laboris deſidiam, repudiatio ſupplicum, ſuperbiam, amicorum neglectio improbitatem coarguit: nimirum hæc cauſa eſt eiuſmodi, quam nec induſtrius, quam nec miſericors, nec officioſus deſerere poſſit. atque huiuſce rei coniecturam de tuo ipſius ſtudio Serui faciliime cæperis. nam ſi tibi neceſſe putas etiam aduerſarijs amicorum tuorum de iure conſulentibus reſpondere: & ſi turpe exiſtimas te aduocato illum ipſum, quem contra ueneris, cauſa cadere: noli tam eſſe iniuſtus: ut cum tui fontes uel inimicis tuis pateant: noſtros riuulos etiam amicis putes clauſos eſſe oportere. etenim ſi me tua familiaritas ab hac cauſa remouiſſet: & ſi hoc idē Q. Hortenſio, M. Craſſo clariſſimis uiris, ſi item cæteris, à quibus intelligo tuam gratiā magni æſtimari: accidiſſet: in ea ciuitate Conſul deſignatus defenſorem non haberet: in qua nemini unquam infimo maiores noſtri patronum deeſſe uoluerunt. ego uero Iudices ipſe me exiſtimarem nefariū ſi amico, crudelem ſi miſero, ſuperbum ſi Conſuli defuiſſem. quare quod dandum eſt amicitiæ, large dabitur à me: ut tecum agam Serui non ſecus, ac ſi meus eſſes frater: qui mihi eſt chariſſimus. iſto in loco quod tribuendum eſt officio, fidei, religioni: id ita moderabor: ut meminerim me contra amici ſtudium pro amici periculo dicere. Intelligo Iudices treis totius accuſationis partes fuiſſe: & earum unam in reprehenſione uitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe uerſatam. atque harum trium partium prima illa, quæ grauiſſima eſſe debebat: ita fuit infirma, & leuis: ut illos lex magis quædam accuſatoria, quàm uera maledicendi facultas de uita L. Murenæ dicere aliquid coegerit. obiecta eſt enim Aſia: quæ ab hoc non ad uoluptatem, & luxuriam expetita eſt: ſed in militari labore peragrata. qui ſi adoleſcens patre ſuo imperatore non meruiſſet: aut hoſtem, aut patris imperium timuiſſe, aut à parente repudiatus uideretur: aut cum ſedere in equis triumphantium prætextati potiſſimum filij ſoleant: huic donis militaribus, patris triumphum decorare fugiendum fuit: ut rebus communiter geſtis penè ſimul cum patre triumpharet. hic uero Iudices & fuit in Aſia: & uiro fortiſſimo parenti ſuo

magno adiumento in periculis,ſolatio in laboribus,gratulationi in uictoria fuit.& ſi habet Aſia ſuſpitionem luxurię quandam:non Aſiam nunquam uidiſſe,ſed in Aſia continenter uixiſſe laudandum eſt.quamobrem non Aſiæ nomen obijciendum Murenæ fuit:ex qua laus familiæ,memoria generi,honos & gloria nomini conſtituta eſt:ſed aliquod aut in Aſia ſuſcæptum, aut ex Aſia deportatum flagitium,ac dedecus,meruiſſe uero ſtipendia in eo bello,quod tum Populus Romanus non modo maximum,ſed etiam ſolum gerebat:uirtutis, patre imperatore libentiſſime meruiſſe:pietatis,finem ſtipendiorum patris uictoriam ac triumphum fuiſſe:felicitatis fuit.maledicto quidem iccirco nihil in hiſce rebus loci eſt: quod omnia laus occupauit. ſaltatorem appellat L.Murenam Cato. maledictum eſt,ſi uere obijcitur: uehementis accuſatoris: ſin falſò: maledici conuiciatoris. quare cum iſta ſis authoritate: non debes M.Cato arripere maledictum ex triuio,aut ex ſcurrarum aliquo conuitio: neque temere Conſulem Populi Romani ſaltatorem uocare: ſed conſpicere quibus præterea uitijs affectum eſſe neceſſe ſit eum, cui uere iſtud obijci poſſit.nemo enim ferè ſaltat ſobrius: niſi forte inſanit: neque in ſolitudine, neque in conuiuio moderato, atque honeſto. intempeſtiui conuiuij,amœni loci,multarum deliciarum comes eſt extrema, ſaltatio. tu mihi arripis hoc:quod neceſſe eſt omnium uitiorum eſſe poſtremum: relinquis illa:quibus remotis hoc uitium omnino eſſe non poteſt. nullum turpe conuiuium,non amor,non comeſſatio,non libido, non ſumptus, oſtenditur:& cum ea non reperiantur: quæ uoluptatis nomen habent. quæq; uitioſa ſunt: in quo ipſam luxuriam reperire non potes: in eo te umbram luxuriæ reperturum putas? nihil igitur in uitam L.Murenæ dici poteſt? nihil inquam omnino Iudices.ſic à me Conſul deſignatus defenditur:ut eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla crudelitas, nullum petulans dictum in uita proferatur.bene habet.iacta ſunt fundamenta defenſionis.nondum enim noſtris laudibus,quibus utar poſtea:ſed propè inimicorum confeſſione,uirum bonum, atque integrum hominem defendimus. quo conſtituto, facilior eſt mihi aditus ad contentionem dignitatis: quæ pars altera fuit accuſationis. Summam uideo eſſe in te Serui Sulpiti dignitatem generis, integritatis, induſtriæ,cæterorumq; ornamentorum omnium.quibus fretum ad Conſulatus petitionem aggredi par eſt.paria cognoſco eſſe iſta in L. Murena: atque ita paria: ut neque ipſe dignitate uinci potuerit: neque te dignitate ſuperarit. contempſiſti L. Murenæ genus: extuliſti tuum. quo loco, ſi tibi hoc ſumis: niſi qui patritius ſit:neminem bono eſſe genere natum: facis ut rurſus plebs in Auentinum ſeuocanda eſſe uideatur. ſin autem ſunt amplæ, & honeſtæ familiæ plebeiæ, & proauus L. Murenæ, & auus Prætores fuerunt: & pater cum ampliſſime, atque honeſtiſſime ex Prætura triumphaſſet: hoc faciliorem huic gradum Conſulatus adipiſcendi reliquit: quod is iam patri debitus, à filio petebatur. tua uero nobilitas Serui Sulpiti, tametſi ſumma eſt: tamen hominibus literatis,& hiſtoricis eſt notior: populo uero,& ſuffragatoribus obſcurior. pater enim fuit Equeſtri loco:auus nulla illuſtri laude celebratus. itaque non ex ſermone hominum recenti, ſed ex annalium uetuſtate eruenda eſt memoria nobilitatis tuæ.quare ego te ſemper in noſtrum numerum aggre-

gare ſoleo: quòd uirtute, induſtriáq́ perfeciſti: ut, cum Equitis Ro. eſſes filius: ſumma tamen amplitudine dignus putarere. nec mihi unquã minus in Q. Pompeio nouo homine, & fortiſſimo uiro uirtutis eſſe uiſum eſt: quàm in homine nobiliſſimo M. Æmilio. etenim eiuſdem animi, atque ingenij eſt: poſteris ſuis, quod Pompeius fecit: amplitudinem nominis, quam non accæperit: tradere: & ut Scaurus, memoriam propè intermortuam generis ſui uirtute renouare. quamquam ego iam putabam Iudices multis uiris fortibus ne ignobilitas generis obijceretur: meo labore eſſe perfectum: qui non modo Curijs, Catonibus, Pompeijs antiquis illis fortiſſimis uiris, nouis hominibus, ſed his recentibus Marijs, & Didijs, & Celijs commemorandis iacebant. cum uero ego tanto interuallo clauſtra iſta nobilitatis refregiſſem: ut aditus ad Conſulatum poſthac: ſicut apud maiores noſtros fuit: non magis nobilitati quàm uirtuti pateret: non arbitrabar, cum ex familia uetere & illuſtri Conſul deſignatus ab Equitis Ro. filio Conſule defenderetur: de generis nouitate accuſatores eſſe dicturos. etenim mihi ipſi accidit: ut cum duobus patricijs: altero improbiſſimo, atque audaciſſimo, altero modeſtiſſimo, atque optimo uiro peterem: ſuperaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam: quòd ſi id crimen homini nouo eſſe deberet: profectò mihi neque inimici, neque inuidi defuiſſent. omittamus igitur de genere dicere: cuius eſt magna in utroq́ dignitas. uideamus cætera. Quæſturam unà petijt: & ſum ego factus prior. non eſt reſpondendum ad omnia. neq́ enim quenquam ueſtrũ fugit: cum multi pares dignitate fiant: unus autem primum ſolus poſſit obtinere: non eundem eſſe ordinẽ dignitatis, & renunciationis, propterea, quod renunciatio gradus habeat: dignitas autem ſit perſæpe eadem omnium. ſed Quæſtura utriuſque propemodum pari momento ſortis fuit. habuit hic lege Titia prouinciam tacitam, & quietam. tu illam, cui cum Quæſtores ſortiuntur: etiam acclamari ſolet: Hoſtienſem, non tam gratioſam, & illuſtrem, quàm negocioſam, & moleſtam. conſedit utriuſq́ nomen in Quæſtura. nullum enim uobis ſors campum dedit: in quo excurrere uirtus, cognoſciq́ poſſet. reliqui temporis ſpatium in contentionem uocatur. ab utroq́ diſſimillima ratione tractatum eſt. Seruius hic nobiſcum hanc urbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenam ſollicitudinis, ac ſtomachi ſecutus eſt: ius ciuile didicit: multum uigilauit: laborauit: præſto multis fuit: multorum ſtultitiam perpeſſus eſt: arrogantiam pertulit: difficultatem exorbuit: uixit ad aliorum arbitrium, non ad ſuum. magna laus, & grata hominibus, unum hominem elaborare in ea ſcientia: quæ ſit multis profutura. quid Murena interea? fortiſſimo & ſapientiſſimo uiro ſummo imperatori legatus L. Lucullo fuit. qua in legatione duxit exercitum: ſigna contulit: manum conſeruit, magnas copias hoſtium fudit: urbes partim ui, partim obſidione cæpit: Aſiam iſtam refertam & eandem delicatam ſic obijt: ut in ea neque auaritiæ, neque luxuriæ ueſtigium reliquerit: maximo in bello ſic eſt uerſatus: ut hic multas res, & magnas ſine imperatore geſſerit: nullam ſine hoc imperator. atque hæc, quamquam præſente L. Lucullo loquar: tamen ne ab ipſo propter periculum noſtrum conceſſam uideamur habere licentiam fingendi: publicis literis teſtata ſunt omnia: quibus L. Lucullus tantum laudis impertit: quantum neq́ ambitioſus im

perator,neque inuidus tribuere alteri in communicanda gloria debuit.ſumma in utroq; eſt honeſtas:ſumma dignitas.quam ego,ſi mihi per Seruium liceat:pari,atque in eadem laude ponam.ſed non licet:agitat rem militarem: inſectatur totam hanc legationem: aſſiduitatis, & operarum harum quotidianarum putat eſſe Conſulatum:apud exercitum mihi fueris inquit:tot annos forum non attigeris:abfueris tamdiu:ut cum longo interuallo ueneris: cum ĳs qui in foro habitarunt,de dignitate contendas? primum iſta noſtra aſſiduitas Serui neſcis quantum interdum afferat hominibus faſtidĳ:quantum ſatietatis.mihi quidem uehementer expedit:poſitam in oculis eſſe gratiam.ſed tamen ego mei ſatietatem magno meo labore ſuperaui.& tu idē fortaſſe.ueruntamen utriq; noſtrum deſiderium nihil obfuiſſet.ſed ut hoc omiſſo ad ſtudiorum,atque artium contentionem,reuertamur: qui poteſt dubitare:quin ad conſulatum adipiſcendum multo plus afferat dignitatis rei militaris:quàm iuris ciuilis gloria? uigilas tu de nocte:ut tuis conſultoribus reſpondeas:ille,ut eò quo intendit:mature cum exercitu perueniat.te gallorū, illum buccinarum cantus exuſcitat.tu actionem inſtituis: ille aciem inſtruit. tu caues ne tui conſultores,ille,ne urbes,aut caſtra capiantur.ille tenet, & ſcit ut hoſtiū copiæ,tu ut aquæ pluuię arceantur.ille exercitatus eſt in propagandis finibus:tu in regendis.ac nimirum,dicendū eſt enim quod ſentio:rei militaris uirtus præſtat cæteris omnibus.hæc nomen Populo Ro.hæc huic urbi æternam gloriam peperit:hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit. omnes urbanæ res,omnia hæc noſtra præclara ſtudia, & hæc forenſis laus,& induſtria,latent in tutela,ac præſidio bellicæ uirtutis. ſimulatq; increpuit ſuſpitio tumultus:artes illico noſtræ conticeſcunt.& quoniam mihi uideris iſtam ſcientiam iuris,tanquam filiolam oſculari tuam:non patiar te in tanto errore uerſari:ut iſtud neſcio quid,quod tantopere didiciſti:præclarū aliquid eſſe arbitrere.alĳs ego te uirtutibus,continentiæ,grauitatis, iuſtitiæ, fidei,cęteris omnibus,conſulatu,& omni honore ſemper digniſſimum iudicaui.quod quidem ius ciuile didiciſti:non dicam,operam perdidiſti: ſed illud dicam:nullam eſſe in illa diſciplina munitam ad conſulatum uiam. omnes enim artes,quæ nobis Populi Ro.ſtudia conciliant:& admirabilem dignitatem,& per gratam utilitatem debent habere.ſumma dignitas eſt in ĳs, qui militari laude antecellunt.omnia enim quæ ſunt in imperio,& in ſtatu ciuitatis:ab ĳs defendi,& firmari putantur.ſumma etiā utilitas: ſiquidem eorum conſilio,& periculo,cum Repub.tum etiam noſtris rebus perfrui poſſumus.grauis etiam illa eſt,& plena dignitatis dicendi facultas:quæ ſæpe ualuit in conſule deligendo:poſſe conſilio,atque oratione,& Senatus,& populi,& eorum qui res iudicant mentes permouere. quæritur conſul:qui dicendo nonnunquam comprimat Tribunitios furores: qui concitatum populū flectat:qui largitioni reſiſtat.non mirum ſi ob hanc facultatem homines ſæpe etiam non nobiles conſulatum conſecuti ſunt:preſertim cum hæc eadem res,plurimas gratias,firmiſſimas amicitias, maxima ſtudia pariat. quorum in iſto ueſtro artificio Sulpiti nihil eſt.primum dignitas in tam tenui ſcientia quæ poteſt eſſe? res enim ſunt paruæ propè in ſingulis literis,atque interpunctionibus uerborum occupatæ. deinde etiam ſi quid apud maiores noſtros fuit in iſto iure admirationis: id enunciatis ueſtris myſterĳs totum

eſt contemptum & abiectum. poſſet agi lege, nec ne, pauci quondam ſcie-
bant. faſtos enim uulgo non habebant. erant in magna potentia qui conſu-
lebantur. à quibus etiam dies tanquam à Chaldeis petebantur. inuentus eſt
Scriba quidam Cn. Flauius: qui cornicum oculos confixerit: & ſingulis die-
bus ediſcendos faſtos populo propoſuerit: & ab ipſis cautis iuriſconſultis
eorum ſapientiam compilarit. itaque irati illi, quod ſunt ueriti ne dierum ra-
tione promulgata, & cognita, ſine ſua opera lege poſſet agi: notas quaſdam
compoſuerunt: ut omnibus in rebus ipſi intereſſent. cum hoc fieri belliſſime
poſſet: fundus Sabinus meus eſt: immo meus: deinde iudiciū noluerunt. fun
dus inquit qui eſt in agro: qui Sabinus uocatur. ſatis uerboſe. cedo quid po-
ſtea? eum ego ex iure meum eſſe aio. quid tum inde? inde ego te ex iure ma-
nu conſertum uoco. quid huic tam loquaciter litigioſo reſponderet ille, unde
petebatur: nō habebat. tranſit idem iuriſconſultus tibicinis latini modo. un-
de tu me inquit ex iure manu conſertum uocaſti: inde ibi ego te reuoco. Prę-
tor interea, ne pulchrum ſe ac beatum putaret: atque aliquid ipſe ſua ſponte
loqueretur: ei quoqꝫ carmen compoſitum eſt, cum cæteris rebus abſurdum:
tum uero nullo uſui. utriſque ſuperſtitibus præſentibus: iſtam uiam dico. ini
te uiam. præſto aderat ſapiens ille: qui inire uiam doceret. redite uiam. eodem
duce redibant. hæc iam tum apud illos barbatos ridicula credo uidebantur:
homines cum recte, atque in loco conſtitiſſent: iuberi abire: ut unde abiſſent,
eodem ſtatim redirent. ijſdem ineptijs fucata ſunt illa omnia. quando te in iu
re conſpicio. & hæc, ſed an ne tu dicis, qui cauſa uindicaueris? quæ dum erant
occulta: neceſſario ab eis, qui ea tenebant, petebantur. poſtea uero peruulga-
ta, atque in manibus iactata, & excuſſa, inaniſſima prudentiæ reperta ſunt:
fraudis autem, & ſtultitiæ pleniſſima. nam cū permulta præclare legibus eſ-
ſent conſtituta: ea iuriſconſultorum ingenijs pleraqꝫ corrupta, ac deprauata
ſunt. mulieres omnes propter infirmitatem conſilij maiores in tutorum pote
ſtate eſſe uoluerunt. hi inuenerunt genera tutorum: quæ poteſtate mulierum
continerentur. ſacra interire illi noluerunt. horū ingenio ſenes ad coemptio-
nes faciendas interimendorum ſacrorum cauſa reperti ſunt. in omni denique
iure ciuili æquitatem reliquerunt: uerba ipſa tenuerunt. ut quia in alicuius li-
bris exempli cauſa, id nomē inuenerant: putarunt omnes mulieres quæ coem
ptionem facerent: Caias uocari. iam illud mihi quidem mirum uideri ſolet:
tot homines, tam ingenioſos, per tot annos etiam nunc ſtatuere non potuiſ-
ſe, utrum diem tertium, an perendinum, iudicem, an arbitrum, rem, an litem
dici oporteret. itaque (ut dixi) dignitas in iſta ſcientia Conſularis nunquam
fuit: quę tota ex rebus fictis, commentitijſqꝫ conſtaret. gratię uero multo etiā
minus. quod enim omnibus patet: & æque promptum eſt mihi, & aduerſa-
rio meo: id eſſe gratum nullo pacto poteſt. itaque non modo beneficij collo-
candi ſpem, ſed etiam illud, quod aliquando fuit: licet conſulere, iam perdidi
ſtis. ſapiens exiſtimari nemo poteſt in ea prudentia, quæ neque extra Romā
uſquam, neqꝫ Romæ rebus prolatis quicquā ualet. peritus ideo haberi nemo
poteſt: quòd in eo quod ſciunt omnes. nullo modo poſſunt iter ſe diſcrepare.
difficilis autem res ideo non putatur: quód & perpaucis & minime obſcuris
literis continetur. itaqꝫ ſi mihi homini uehementer occupato ſtomachum mo
ueritis: triduo me iuriſconſultū eſſe profitebor. etenim quæ de ſcripto agun-

tur: ſcripta ſunt omnia. neque tamen quicquam tam anguſte ſcriptũ eſt: quo ego non poſſim, qua de re agitur, addere. quæ conſuluntur autem, minimo periculo reſpondentur. ſi id quod oportet, reſponderis: idem uideare reſpondiſſe quod Seruius. ſin aliter: etiam controuerſum ius noſſe, & tractare uideare. quapropter non ſolũ illa gloria militaris ueſtris formulis, atq; actionibus anteponenda eſt: uerum etiam dicendi conſuetudo longe & multum iſti ueſtræ exercitationi ad honorem antecellet. itaque mihi uidentur pleriq; initio multo hoc maluiſſe. poſt, cum id aſſequi non potuiſſent: iſtuc potiſſimum ſunt delapſi. ut aiunt in Græcis artificibus, eos auletas eſſe: qui citharœdi fieri non potuerint: ſic nonnullos uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris ſtudium deuenire. magnus dicendi labor, magna res, magna dignitas, ſumma etiam gratia. etenim à uobis ſalubritas quædam: ab ijs qui dicunt ſalus ipſa petitur. deinde ueſtra reſponſa, atq; decreta, & euertuntur ſæpe dicendo: & ſine defenſione oratoris firma eſſe non poſſunt. in qua re ſi ſatis profeciſſem: parcius de eius laude dicerem. nunc nihil de me dico: ſed de his qui in dicendo magni ſunt: aut fuerunt. duæ ſunt artes: quæ poſſunt locare homines in ampliſſimo gradu dignitatis. una imperatoris, altera oratoris boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. cæteræ tamen uirtutes ipſæ per ſe multum ualent: iuſtitia, fides, pudor, temperantia, quibus te Serui excellere omnes intelligunt. ſed nunc de ſtudijs ad honorem diſpoſitis, non de inſita cuiuſque uirtute diſputo. omnia iſta nobis ſtudia de manibus excutiuntur: ſimulatq; aliquis motus nouus bellicum canere cœpit. etenim ut ait ingenioſus poeta, & author ualde bonus: prælijs promulgatis TOLLITVR E MEDIO non ſolum iſta ueſtra uerboſa ſimulatio prudentiæ: ſed etiam ipſa illa domina rerum SAPIENTIA: VI GERITVR RES. SPERNITVR ORATOR non ſolum odioſus in dicendo, ac loquax: uerum etiam BONVS: HORRIDVS MILES AMATVR. ueſtrum uero ſtudium totum iacet. NON EX IVRE MANV CONSERTVM: SED MAGE FERRO inquit REM REPETVNT. quod ſi ita eſt: cedat opinor Sulpiti forũ caſtris, ocium militiæ ſtilus gladio, umbra ſoli: ſit deniq; in ciuitate ea prima res: propter quam ipſa eſt ciuitas omnium princeps. Verum hæc Cato nimium nos noſtris uerbis magna facere demonſtrat: & oblitos eſſe, bellum illud omne Mithridaticum cum mulierculis eſſe geſtum. quod ego longe ſecus exiſtimo Iudices: deq; eo pauca diſſeram. neque enim cauſa in hoc continetur. nam ſi omnia bella quæ cum Græcis geſſimus contemnenda ſunt: derideatur de rege Pyrrho triumphus M. Curij: de Philippo T. Flaminij: de Ætolis M. Fuluij: de rege Perſe L. Pauli: de Pſeudophilippo Q. Metelli: de Corinthijs L. Mummij. ſin hæc bella grauiſſima, uictoriæq; eorum bellorum gratiſſimæ fuerunt: cur Aſiaticæ nationes, atque ille à te hoſtis contemnitur? atqui ex ueterum rerum monimentis, uel maximum bellum Populum Romanũ cum Antiocho geſſiſſe uideo: cuius belli uictor L. Scipio, parta cum Publio fratre gloria, quam laudem ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandem hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit. quo quidem in bello uirtus enituit egregia M. Catonis proaui tui. quo ille cum eſſet, ut ego mihi ſtatuo, talis, qualẽ te eſſe uideo: nunquam cum Scipione eſſet profectus: ſi cum mulierculis bellandum ar-

bitraretur. necq uero cum P. Africano Senatus egiſſet: ut legatus fratri proficiſceretur: cum ipſe pauloante Annibale ex Italia expulſo, ex Africa eiecto, Carthagine oppreſſa, maximis periculis Rempublicam liberauiſſet: niſi illud graue bellum, & uehemens putaretur. atqui ſi diligenter quid Mithridates potuerit: & quid effecerit: & qui uir fuerit, conſideraris: omnibus regibus, cum quibus Populus Ro. bellum geſſit: hunc regem nimirum antepones. quem L. Sylla maximo & fortiſſimo exercitu cum exacerbaſſet, pugna non rudis imperator, ut aliud nihil dicam, eum bello inuectum totam in Aſiam: cum pace dimiſit. quem L. Murena pater huiuſce uehementiſſime uigilantiſſimecq uexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit. qui rex ſibi aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes, & copias belli, tantum ipſe opibus, conatucq inualuit: ut ſe Oceanum cum Ponto, Sertorij copias cum ſuis coniuncturum putaret. ad quod bellum duobus Conſulibus ita miſſis, ut alter Mithridatem perſequeretur: alter Bithiniam tueretur: alterius res & terra & mari calamitoſę, uehementer & opes regis, & nomē auxerunt. L. Luculli uero res tantæ extiterunt: ut neque maius bellum commemorari poſſit: neque maiore conſilio, & uirtute geſtum. nam cum totius impetus belli ad Cyzicenorum mœnia conſtitiſſet: eamcq urbem ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putauiſſet: qua effracta, & reuulſa tota pateret prouincia: perfecta ab Lucullo hæc ſunt omnia: ut urbs fideliſſimorum ſociorū defenderetur: ut omnes copiæ regis diuturnitate obſidionis conſumerentur. quid illam pugnam naualem ad Tenedum, cū contento curſu, acerrimis ducibus, hoſtium claſſis Italiam ſpe, atque animis inflata peteret: mediocri certamine, & parua dimicatione commiſſam arbitraris? mitto prælia: prætereo oppugnationes oppidorum: expulſus regno tandem aliquando tantum tamen conſilio, atque authoritate ualuit: ut ſe rege Armeniorum adiuncto nouis opibus copijsq́ renouarit. ac ſi mihi nunc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitus, imperatorisq́ dicendum: plurima & maxima prælia commemorare poſſem. ſed non id agimus. hoc dico: ſi bellum hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille rex contemnendus fuiſſet: neque tanta cura Senatus, & Populus Ro. ſuſcipiendum putaſſet: neque tot annos geſſiſſet: neque tanta gloria L. Luculli: necq uero eius belli conficiendi curam tanto ſtudio Populus Ro. ad Cn. Pompeiū detuliſſet: cuius ex omnibus pugnis, quæ ſunt innumerabiles: uel acerrima mihi uidetur illa: quæ cum rege commiſſa eſt: & ſumma contentione pugnata. qua ex pugna cum ſe ille eripuiſſet: & Boſphorum confugiſſet: quo exercitus adire non poſſet: etiam in extrema fortuna, & fuga nomen tamen retinuit regium. itaque ipſe Pompeius regno poſſeſſo, ex omnibus oris ac notis ſedibus, hoſte pulſo, tamen tantum in unius anima poſuit: ut cum ille omnia, quæ tenuerat: adierat: ſperarat: uictoria poſſideret: tamen non antequā illum uita expulit, bellum confectum iudicarit. hunc tu hoſtem Cato contemnis? quo cum per tot annos, tot prælijs, tot imperatores bella geſſerunt: cuius expulſi, & eiecti uita tanti æſtimata eſt: ut morte eius nunciata, tum denicq bellum confectum arbitraretur. hoc igitur in bello L. Murenam Legatum fortiſſimi animi, ſummi conſilij, maximi laboris cognitum eſſe defendimus. & hanc eius operam nō minus ad Conſulatum adipiſcendum, quàm hanc noſtram forenſem induſtriam dignitatis habuiſſe. at enim in Præturæ

petitione prior renunciatus eſt Seruius. pergitis ne uos, tanquam ex ſyngrapha agere cum populo? ut quem locum ſemel honoris cuipiam dederit: eundem reliquis honoribus debeat? quod enim fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam uarias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æſtus habet ratio comitiorum? dies intermiſſus unus, aut nox interpoſita ſæpe perturbat omnia: & totam opinionem parua nonnunquam commutat aura rumoris. ſępe etiam ſine ulla aperta cauſa fit aliud, atque exiſtimamus: ut nonnunquam ita factum eſſe etiã populus admiretur: quaſi uero nõ ipſe fecerit. nihil eſt incertius uulgo: nihil obſcurius uoluntate hominũ: nihil fallacius ratione tota comitiorũ. quis L. Philippũ ſummo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio ſuperari poſſe arbitratus eſt? quis Q. Catulum humanitate, ſapientia, integritate antecellentẽ, à Cn. Manlio? quis M. Scaurũ hominem grauiſſimum, ciuem egregium, fortiſſimũ Senatorem à Q. Maximo? non modo horum nihil ita fore putatum eſt: ſed ne cum eſſet factum quidem: quare ita factum eſſet, intelligi potuit. nam ut tempeſtates ſæpe certo aliquo cœli ſigno commouentur: ſæpe improuiſo nulla ex certa ratione, obſcura aliqua ex cauſa excitantur: ſic in hac comitiorũ tempeſtate populari ſæpe intelligas: quo ſigno commota ſit: ſæpe ita obſcura eſt: ut caſu excitata eſſe uideatur. ſed tamen ſi eſt reddenda ratio: duæ res uehementer in Prætura deſideratæ ſunt: quæ ambæ in Conſulatu tum Murenæ profuerunt. una, expectatio muneris: quæ & rumore nonnullo, & ſtudijs ſermonibusque competitorum creuerat. altera, quod ij, quos in prouincia, ac legatione omnis & liberalitatis & uirtutis ſuæ teſteis habuerat: nondum deceſſerant. horum utrunque ei fortuna ad Conſulatus petitionem reſeruauit. nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphum conuenerat: idem comes L. Murenæ præſto fuit: & munus ampliſſimum quod petitio Præturę deſiderabat: Prætura reſtituit. num tibi hæc parua uidentur adiumenta, & ſubſidia conſulatus? uoluntas militũ: quæ cum per ſe ualet multitudine: tum apud ſuos gratia. tum uero in Conſule declarando multum etiam apud uniuerſum Populum Ro. authoritatis habet ſuffragatio militaris. imperatores enim comitijs Conſularibus, non uerborum interpretes deliguntur. quare grauis eſt illa oratio: me ſaucium recreauit: me præda donauit: hoc duce caſtra cœpimus: ſigna contulimus: nunquam iſte plus militi laboris impoſuit: quàm ſibi ſumpſit: ipſe cum fortis, tum etiam felix. hoc quanti putas eſſe ad famam hominum, ac uoluntatem? etenim ſi tanta illis comitijs religio eſt: ut adhuc ſemper omen ualuerit pręrogatiuum: quid mirum eſt, in hoc felicitatis famã ſermonemque ualuiſſe? ſed ſi hæc leuiora ducis: quæ ſunt grauiſſima: & hanc urbanam ſuffragationem militari anteponis: noli ludorum huius elegantiam, & ſcenæ magnificentiam ualde contemnere: quæ huic admodum profuerunt. nam quid ego dicam populum, ac uulgus imperitorum ludis magnopere delectari? minus eſt mirandum. quamquam huic cauſæ id ſatis eſt: ſunt enim populi, ac multitudinis comitia. quare ſi populo ludorum magnificentia uoluptati eſt: non eſt mirandum eam L. Murenę apud populũ profuiſſe. ſed ſi noſmetipſi, qui & ab delectatione omni negocio impedimur: & in ipſa occupatione delectationes alias multas habere poſſumus: ludis tamẽ oblectamur: & ducimur: quid tu admirere de multitudine indocta? L. Otho

uir

uir fortis meus neceſſarius,Equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam uoluptatem.itaque lex hæc,quę ad ludos pertinet:eſt omnium gratiſſima:quòd honeſtiſſimo ordini cum ſplendore,fructus quoq; iucunditatis eſt reſtitutus.quare delectant homines mihi crede ludi:etiam illos qui diſſimulant:non ſolum eos,qui fatentur:quod ego in mea petitione ſenſi. nam nos quoque habuimus ſcenam competitricem. quòd ſi ego,qui trinos ludos Ædilis feceram: tamen Antonij ludis commouebar: tibi qui caſu nullos feceras:nihil huius iſtam ipſam quam irrides argenteam ſcenam aduerſatam putas? ſed hæc ſanè ſint paria omnia.ſit par forenſis opera militari:ſit par militari ſuffragatio urbana:ſit idem,magnificentiſſimos,& nullos unquam feciſſe ludos.quid? in ipſa Prætura nihil ne exiſtimas inter tuam,& iſtius ſortem interfuiſſe? huius ſors ea fuit:quam omnes tui neceſſarij tibi optabamus: iuris dicundi:in qua gloriam conciliat magnitudo negocij:gratiam æquitatis largitio. qua in ſorte ſapiens Prætor, qualis hic fuit, offenſionem uitat ęquabilitate decernendi:beneuolentiã adiungit lenitate audiendi.egregia,& ad Conſulatum apta prouincia:in quà laus æquitatis,integritatis,facilitatis, ad extremum ludorum uoluptate concluditur.quid tua ſors? triſtis, atrox, quæſtio peculatus,ex altera parte lachrymarum & ſqualoris, ex altera plena cathenarum atq; iudicum.cogendi Iudices:inuiti retinendi contra uoluntatem:ſcriba damnatus: ordo totus alienus. Syllana gratificatio reprehenſa: multi uiri fortes,& propè pars ciuitatis offenſa eſt:lites ſeuere æſtimatæ. cui placet,obliuiſcitur:cui dolet, meminit.poſtremo tu in prouinciam ire noluiſti.non poſſum id in te reprehendere:quod in me ipſo & Prætor,& Conſul probaui.ſed tamen L.Murenę prouincia multas bonas gratias cum optima exiſtimatione attulit.habuit proficiſcens delectum in Vmbria:dedit ei facultatem Reſpublica liberalitatis:qua uſus,multas ſibi tribus, quæ municipijs Vmbriæ conficiuntur:adiunxit.ipſe autem in Gallia, ut noſtri homines deſperatas iam pecunias exigerent:ęquitate diligentiaq; perfecit.tu interea Romæ ſcilicet amicis præſto fuiſti.fateor.ſed tamen illud cogita:nonnullorum amicorum ſtudia minui ſolere in eos:à quibus prouincias contemni intelligant.& quoniam oſtendi Iudices parem dignitatem ad Conſulatus petitionem,diſparem fortunam prouincialiũ negociorum in Murena,atque in Sulpitio fuiſſe:dicam iam apertius in quo meus neceſſarius fuerit inferior Seruius: & ea dicam uobis audientibus amiſſo iam tempore: quæ ipſi ſoli re integra ſæpe dixi. Petere Conſulatum neſcire te Serui perſæpe dixi:& in his rebus ipſis,quas te magno,& forti animo,& agere, & dicere uidebam: tibi ſolitus ſum dicere:magis te fortem Senatorem mihi uideri: quàm ſapientem candidatum. primum accuſandi terrores & minæ: quibus tu quotidie uti ſolebas: ſunt fortis uiri:ſed & populi opinionem à ſpe adipiſcendi auertunt:& amicorum ſtudia debilitant.neſcio quo pacto ſemper hoc fit:neque in uno aut altero animaduerſum eſt:ſed iam in pluribus:ſimulatq; candidatus accuſationem meditari uiſus eſt: ut honorem deſperaſſe uideatur. quid ergo? accæptam iniuriam perſequi non placet? immo uehementer placet.ſed aliud tempus eſt petendi:aliud perſequendi.petitorem ego, preſertim Conſulatus,magna ſpe,magno animo,magnis copijs, & in forum, & in campũ deduci uolo.non placet mihi inquiſitio candidati prænuncia repulſę:non te-

ſtium potius, quàm ſuffragatorum comparatio. non minę magis, quàm blanditiæ: non declamatio potius, quàm ſalutatio. preſertim cum iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium concurſent: & ex uultu candidatorū coniecturam faciant: quantum quiſque animi, & facultatis habere uideatur. uides ne tu illum triſtem, demiſſum? iacet: diffidit: abiecit haſtas. ſerpit hic rumor. ſcis tu illum accuſationem cogitare? inquirere in competitores? teſtes quærere? alium faciam: quoniam ſibi hic ipſe deſperat. eiuſmodi candidatorum amici intimi debilitantur: ſtudia deponunt: aut teſtatam rem abijciunt: aut ſuam operam, & gratiam iudicio, & accuſationi reſeruant. accedit eodem: ut etiam ipſe candidatus totum animum atque omnem curam, operam, diligentiamq́ ſuam in petitione non poſſit ponere. adiungitur enim accuſationis cogitatio, non parua res, ſed nimirum omnium maxima. magnum eſt enim te comparare ea: quibus poſſis hominem è ciuitate, preſertim non inopem, neque infirmum exturbare: qui & per ſe, & per ſuos, & uero etiam per alienos defendatur. omnes enim ad pericula propulſanda concurrimus: & qui non aperte inimici ſumus: etiam alieniſſimis in capitis periculis amiciſſimorum officia, & ſtudia præſtamus. quare ego expertus, & petendi, & defendendi, & accuſandi moleſtiam, ſic intellexi: in petendo ſtudium eſſe acerrimum: in defendendo officium: in accuſando laborem. itaque ſic ſtatuo: fieri nullo modo poſſe: ut idem accuſationem, & petitionem Conſulatus diligenter adornet: atque inſtruat. unum ſuſtinere pauci poſſunt: utrunque nemo. tu, cum te de curriculo petitionis deflexiſſes: animumq́ ad accuſandum tranſtuliſſes: exiſtimaſti te utriq́ negocio ſatiſfacere poſſe? uehementer erraſti. quis enim dies fuit, poſteaquàm in iſtam accuſandi denunciationem ingreſſus es: quem tu non totum in iſta ratione conſumpſeris? legem ambitus flagitaſti: quæ tibi non deerat. erat enim ſeueriſſime ſcripta Calpurnia. geſtus eſt mos, & uoluntati, & dignitati tuæ. ſed tota illa lex accuſationem tuā, ſi haberes nocentem reum: fortaſſe armaſſet: petitioni uero, refragata eſt. pœna grauior in plebem tua uoce efflagitata eſt. commoti animi tenuiorū; exilium in noſtrum ordinem. conceſſit Senatus poſtulationi tuæ: ſed non libenter duriorem fortunæ communi conditionem te authore conſtituit. morbi excuſationi pœna addita eſt. uoluntas offenſa multorum: quibus aut contra ualetudinis commodum laborandum eſt: aut incommodo morbi etiam cæteri uitæ fructus relinquendi. quid ergo? hæc quis tulit? is qui authoritati Senatus, uoluntati tuæ paruit. deniq́ is tulit: cui minime proderant. illa quæ mea ſumma uoluntate Senatus frequens repudiauit: mediocriter aduerſata tibi eſſe exiſtimas? confuſionem ſuffragiorum flagitaſti: prorogationē legis Maniliæ: æquationem gratiæ, dignitatis, ſuffragiorū. grauiter homines honeſti, atque in ſuis ciuitatibus, & municipijs gratioſi tulerunt: à tali uiro eſſe pugnatum: ut omnes & dignitatis, & gratiæ gradus tollerentur. idem edititios Iudices eſſe uoluiſti: ut odia occulta ciuium, quæ tacitis nunc diſcordijs continentur: in fortunas optimi cuiuſque erumperent. hæc omnia tibi accuſandi uiam muniebant: adipiſcendi obſcpiebant. atque ex omnibus illa plaga eſt iniecta petitioni tuæ non tacente me maxima. de qua ab homine ingenioſiſſimo & copioſiſſimo Hortenſio multa grauiſſime dicta ſunt. quo etiā mihi durior locus eſt dicendi datus, ut cum ante me & ille dixiſſet: & uir

ſumma dignitate,& diligentia,& facultate dicendi M.Craſſus:ego in extremo non partem aliquam agerem cauſæ: ſed de tota re dicerem, quod mihi uideretur. itaque in iiſdem rebus ferè uerſor,& quod poſſum Iudices, occurro ueſtræ ſapientiæ.ſed tamen Serui, quam te ſecurim putas inieciſſe petitioni tuæ: cum tu Populum Rom. in eum metum adduxiſti:ut pertimeſceret,ne Conſul Catilina fieret:dum tu accuſationem comparares, depoſita atque abiecta petitione? etenim te inquirere uidebant triſtem ipſum: mœſtos amicos:obſeruationes,teſtificationes, ſeductiones teſtium, ſeceſſionem ſubſcriptorum animaduertebant.quibus rebus certe ipſi candidatorum uultus obſcuriores uideri ſolent.Catilinam interea alacrem,atque lætum, ſtipatum choro iuuentutis,uallatum indicibus,atque ſicariis,inflatum cum ſpe militum,tum Collegæ mei, quemadmodum dicebat ipſe, promiſſis, circunfluente colonorum Arretinorum & Feſulanorum exercitu. quam turbam diſſimillimo ex genere, diſtinguebant homines percuſſi Syllani temporis calamitate.uultus erat ipſius plenus furoris:oculi ſceleris:ſermo arrogantiæ. ſic ut ei iam exploratus,& domi conditus Conſulatus uideretur. Murenam contemnebat:Sulpitium accuſatorem ſuum numerabat,non competitorem. ei uim denunciabat:Reipublicæ minabatur. quibus rebus qui timor bonis omnibus iniectus ſit: quantaq́ deſperatio Reipublicæ ſi ille factus eſſet: nolite à me commoneri uelle: uoſmetipſi uobiſcum recordamini. meminiſtis enim cum illius nefarii gladiatoris uoces percrebuiſſent:quas habuiſſe in concione domeſtica dicebatur: cum miſerorum fidelem defenſorem negaſſet inueniri poſſe:niſi eum qui ipſe miſer eſſet:integrorum & fortunatorum promiſſis,ſaucios,& miſeros credere non oportere.quare qui conſumpta replere, erepta recuperare uellent:ſpectarent quid ipſe deberet:quid poſſideret: quid auderet: minime timidum, & ualde calamitoſum eſſe oportere eum:qui eſſet futurus dux,& ſignifer calamitoſorum.tum igitur his rebus auditis meminiſtis fieri Senatuſconſultum referente me:ne poſtero die comitia haberentur:ut de his rebus in Senatu agere poſſemus. itaque poſtridie frequenti Senatu Catilinam excitaui:atque eum de his rebus iuſſi,ſi quid uellet:quæ ad me allatæ eſſent,dicere.atque ille ut ſemper fuit apertiſſimus: non ſe purgauit:ſed indicauit,atque induit.tum enim dixit:duo corpora eſſe Reipublicæ unum debile infirmo capite, alterum firmum ſine capite.huic, cum ita de ſe meritum eſſet: caput ſe uiuo non defuturum. congemuit Senatus frequens:neque tamen ſatis ſeuere pro rei indignitate decreuit. nam partim ideo fortes in decernendo non erant: quia nihil timebant. partim quia timebant. tum erupit è Senatu triumphans gaudio: quem omnino uiuum illinc exire non oportuerat. preſertim cum idem ille in eodem ordine paucis diebus ante Catoni fortiſſimo uiro iudicium minitanti,ac denuncianti reſpondiſſet:ſi quod eſſet in ſuas fortunas incendium excitatum:id ſe non aqua,ſed ruina reſtincturum. his tum rebus commotus, & quòd homines iam tum coniuratos cum gladiis in campum deduci à Catilina ſciebam: deſcendi in campum cum firmiſſimo præſidio fortiſſimorum uirorum, & cum illa lata, inſigniq́ lorica: non quæ me tegeret. etenim ſciebam Catilinam non latus,aut uentrem, ſed caput & collum ſolere petere. uerum ut omnes boni animaduerterent:& cum in metu,& periculo Conſulem uiderent: id

quod eſt factum, ad opem præſidiumq́ meum concurrerent. itaque cum te Serui remiſſiorem in petendo putarent: Catilinam, & ſpe & cupiditate inflammatum uiderent: omnes qui illam ab Republica peſtem depellere cupiebant: ad Murenam ſe ſtatim contulerunt. magna eſt autem comitijs conſularibus repentina uoluntatum inclinatio: preſertim cum incubuit ad uirum bonum, & multis alijs adiumentis petitionis ornatum. qui cum honeſtiſſimo patre, atque maioribus, modeſtiſſima adoleſcentia, clariſſima legatione, Prætura probata in iure, grata in munere, ornata in prouincia, petiſſet diligenter: & ita petiſſet: ut neque minanti cederet: neque cuiquam minaretur: huic mirandum eſt: magno adiumento Catilinæ ſubitam ſpem conſulatus adipiſcendi fuiſſe? Nunc mihi tertius ille locus eſt orationis de ambitus criminibus, perpurgatus ab ijs, qui ante me dixerunt: à me quoniam ita Murena uoluit retractandus. quo in loco Poſthumio familiari meo ornatiſſimo uiro de diuiſorum indicijs, & de deprehenſis pecunijs, adoleſcenti ingenioſo & bono, Seruio Sulpicio, de Equitum Centurijs: M. Catoni homini in omni uirtute excellenti de ipſius accuſatione, de Senatuſconſulto, de Repub. reſpondebo. ſed pauca quæ meum animum repente mouerunt, prius de L. Murenæ fortuna conquerar. nam cum ſæpe antea Iud. & ex aliorum miſerijs, & ex meis curis, laboribusq́ quotidianis, fortunatos eos homines iudicarem: qui remoti à ſtudijs ambitionis, ocium ac tranquillitatem uitæ ſecuti ſunt: tum uero in his L. Murenæ tantis, tamq́ improuiſis periculis ita ſum animo affectus: ut non queam ſatis, neq́ communem omnium noſtrum conditionem, neque huius euentum fortunamq́ miſerari. qui primum dum ex honoribus continuis familiæ maiorumq́ ſuorum unum aſcendere gradum dignitatis conatus eſt: uenit in periculum: ne & ea quæ relicta, & hæc quæ ab ipſo parta ſunt: amittat. deinde propter ſtudium nouæ laudis etiam in ueteris fortunæ diſcrimen adducitur. quæ cum ſunt grauia Iudices: tum illud acerbiſſimum eſt: quòd habet eos accuſatores: non qui odio inimicitiarum ad accuſandum, ſed qui ſtudio accuſandi ad inimicitias deſcenderent. nam ut omittam Seruium Sulpitium: quem intelligo non iniuria L. Murenæ, ſed honoris contentione permotum: accuſat paternus amicus Cn. Poſthumius, uetus ut ait ipſe uicinus, ac neceſſarius: qui neceſſitudinis cauſas complureis protulit: ſimultatis nullam commemorare potuit: accuſat Seruius Sulpicius ſodalis filij: cuius ingenio paterni omnes neceſſarij munitiores eſſe debebant: accuſat M. Cato: qui quamquam à Murena nulla re unquam alienus fuit: tamen ea conditione nobilis erat in hac ciuitate natus: ut eius opes, & ingenium præſidio multis etiam alieniſſimis uix cuiquam inimicus eſſe deberet. reſpondebo igitur Poſthumio primum: qui neſcio quo pacto mihi uidetur Prætorius candidatus in Conſularem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum incurrere. cuius competitores ſi nihil deliquerunt, dignitati eorum conceſſit: cum petere deſtitit. ſin autem eorum aliquis largitus eſt: expetendus amicus eſt: qui alienam potius iniuriam, quàm ſuam perſequatur.

Ea omnia,quæ & Poſthumio,& Ser.Sulpitio adoleſcenti reſponſa ſunt,deſiderantur.

Venio nunc ad M.Catonem:quod eſt firmamentum, ac robur totius accuſationis: qui tamē ita grauis eſt accuſator,& uehemens:ut multo magis eius authoritatem quàm criminationem pertimeſcam. in quo ego accuſatore Iudices,primum illud deprecabor:ne quid L.Murenæ dignitas illius, ne quid expectatio Tribunatus,ne quid totius uitæ ſplendor,& grauitas noceat:denique ne ea ſoli huic obſint bona M.Catonis:quæ ille adeptus eſt: ut multis prodeſſe poſſet. bis Conſul fuerat P. Africanus: & duos terrores huius imperij Carthaginem, Numantiamq́ deleuerat: cum accuſauit L.Cottam. erat in eo ſumma eloquentia, ſumma fides, ſumma integritas, authoritas tanta, quanta in ipſo imperio Populi Romani quod illius opera tenebatur. ſæpe hoc maiores natu dicere audiui: hanc accuſatoris eximiam dignitatem plurimum L. Cottæ profuiſſe. noluerunt ſapientiſſimi homines, qui tum rem illam iudicabant:ita quenquam cadere in iudicio,ut nimijs aduerſarij uiribus abiectus uideretur. quid Sergium Galbam (nam traditum memoriæ eſt) nónne proauo tuo fortiſſimo,atque florentiſſimo uiro, M.Catoni incumbenti ad eius perniciem Populus Ro.eripuit? ſemper in hac ciuitate nimis magnis accuſatorum opibus, & populus uniuerſus, & ſapientes ac multum in poſterum proſpicientes Iudices reſtiterunt. nolo accuſator in iudicium potentiam afferat:non uim maiorem aliquam, non authoritatem excellentem,non nimiam gratiam. ualeant hæc omnia ad ſalutem innocentium, ad opem impotentum,ad auxilium calamitoſorum. in periculo uero & in pernicie ciuium repudientur. nam ſi quis hoc forte dicet: Catonem deſcenſurum ad accuſandum non fuiſſe: niſi prius de cauſa iudicaſſet: iniquam legem Iudices & miſeram conditionem inſtituet periculis hominum: ſi exiſtimabit iudicium accuſatoris in reū pro aliquo præiudicio ualere oportere.ego tuum conſilium Cato propter ſingulare animi mei de tua uirtute iudicium, uituperare non audeo:nonnulla in re forſitan conformare,& leuiter emendare poſſim.non multa peccas inquit ille fortiſſimo uiro ſenior magiſter:ſed ſi peccas,te regere poſſum.at ego te ueriſſime dixerim,peccare nihil: neque ulla in re te eſſe huiuſmodi:ut corrigendus potius, quàm leuiter inflectendus eſſe uideare. finxit enim te ipſa natura ad honeſtatem,grauitatem,temperantiam,magnitudinem animi,iuſtitiam,ad omnes deniq́ uirtutes magnum hominem & excelſum. acceſſit his tot,doctrina non moderata nec mitis,ſed,ut mihi uidetur,paulo aſperior,& durior: quàm aut ueritas,aut natura patiatur.& quoniā non eſt nobis hęc oratio habenda,aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conuentu agreſtium:audacius paulo de ſtudijs humanitatis,quæ & mihi,& uobis,nota,& iudicanda ſunt, diſputabo. In M.Catone Iudices hæc bona,quæ uidemus diuina & egregia, ipſius ſcitote eſſe propria.quę nonnunquā requirimus,ea ſunt omnia nō à natura,ſed à magiſtro.fuit enim quidam ſummo ingenio uir, Zeno:cuius inuentorum æmuli Stoici nominantur,huius ſententiæ ſunt,& præcępta,eiuſmodi.ſapientem

gratia nunquam moueri:nunquam cuiuſquam delicto ignoſcere:neminem miſericordem eſſe, niſi ſtultum, & leuem: uiri non eſſe, neq; exorari: neq; placari:ſolos ſapientes eſſe,ſi diſtortiſſimi ſint,formoſos:ſi mendiciſſimi, diuites:ſi ſeruitutem ſeruiant,reges.nos autem qui ſapientes non ſumus,fugitiuos,exules,hoſteis,inſanos denique eſſe dicunt.omnia peccata eſſe paria:omne delictum ſcelus eſſe nefarium:nec minus delinquere eum,qui gallum gallinaceum,cum opus non fuerit:quàm eum,qui patrem ſuffocauerit. ſapientem nihil opinari:nullius rei pœnitere:nulla in re falli: ſententiam mutare nunquã.hęc homo ingenioſiſſimus M.Cato authoribus eruditiſſimis inductus arripuit:neq; diſputandi cauſa,ut magna pars:ſed ita uiuendi.petunt aliquid Publicani.caue quicquam habeat momenti gratia. ſupplices aliqui ueniunt miſeri,& calamitoſi.ſceleratus & nefarius fueris: ſi quicquam miſericordia adductus feceris.fatetur aliquis ſe peccaſſe:& eius delicti ueniam petit.nefarium eſt facinus ignoſcere.at leue delictum eſt.omnia peccata ſunt paria. dixiſti quippe,iam fixum,& ſtatutum eſt. non re ductus es: ſed opinione.ſapiens nihil opinatur. erraſti aliqua in re, male dici putat. hac ex diſciplina nobis illa ſunt.dixi in Senatu me nomen conſularis candidati delaturum.iratus dixiſti.nunquam inquit ſapiens iraſcitur.at temporis cauſa. improbi inquit hominis eſt mendacio fallere.mutare ſententiam,turpe eſt: exorari,ſcelus:miſereri,flagitium.noſtri autem illi(fatebor enim Cato,me quoque in adoleſcentia diffiſum ingenio meo quæſiſſe adiumenta doctrinæ)noſtri inquam illi à Platone, & Ariſtotele moderati homines,& temperati, aiunt apud ſapientem ualere aliquando gratiam:uiri boni eſſe,misereri: diſtincta genera eſſe delictorum,& diſpares pœnas:eſſe apud hominem conſtantem ignoſcendi locum: ipſum ſapientem ſæpe aliquid opinari: quod neſciat:iraſci nonnunquam:exorari eundem, & placari: quod dixerit, interdum ſi ita rectius ſit,mutare:de ſententia decedere aliquando:omnes uirtutes mediocritate quadam eſſe moderatas.hos ad magiſtros ſi qua te fortuna Cato cum iſta natura detuliſſet:non tu quidem uir melior eſſes, nec fortior,nec temperantior,nec iuſtior(neque enim eſſe potes)ſed paulo ad lenitatem propenſior.non accuſares nullis adductus inimicitijs, nulla laceſſitus iniuria,pudentiſſimum hominem, ſumma dignitate, atque honeſtate præditum:putares,cum in eiuſdem anni cuſtodia,te atque L. Murenam fortuna poſuiſſet:aliquo te cum hoc Reipub.uinculo eſſe coniunctum.quod atrociter in Senatu dixiſti,aut non dixiſſes:aut ſepoſuiſſes:aut mitiorem in partem interpretarere. ac te ipſum(quantũ ego opinione auguror)nunc & animi quodam impetu concitatum,& ui naturę atq; ingenij elatũ,& recentibus præcęptorum ſtudijs flagrantem,iam uſus flectet:dies leniet:ętas mitigabit. etenim iſti ipſi mihi uidentur ueſtri præcęptores, & uirtutis magiſtri fines officiorum paulo longius,quàm natura uellet,protuliſſe:ut cum ad ultimum animo contendiſſemus:ibi tamen,ubi oporteret,conſiſteremus.nihil ignoueris.immo aliquid,non omnia:nihil gratię cauſa feceris:ĩmo reſiſtito gratię: cum officium & fides poſtulabit.miſericordia commotus ne ſis etiam in diſſoluenda ſeueritate.ſed tamen eſt laus aliqua humanitatis.in ſententia permaneto:enimuero niſi ſententia alia uicerit melior.huiuſcemodi Scipio ille fuit: quem non pœnitebat facere idem, quod tu, habere eruditiſſimum homi-

nem,& penè diuinum domi:cuius oratione, & præceptis quamquam erant eadem iſta,quæ te delectant: tamen aſperior non eſt factus:ſed(ut accæpi à ſenibus)leniſſimus.quis uero C.Lælio comior? quis iucundior,eodẽ ex ſtudio iſto? quis illo grauior? ſapientior? poſſum de L.Philippo,de C. Gallo dicere hæc eadem.ſed te domum iam deducam tuam . quenquã ne exiſtimas Catone proauo tuo commodiorem,comiorem,moderatiorem fuiſſe,ad omnem rationem humanitatis? de cuius præſtanti uirtute cum uere grauiterq; diceres:domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandũ.eſt illud quidem exemplum tibi propoſitum domi:ſed tamẽ naturæ ſimilitudo illius, ad te magis, qui ab illo ortus es,quàm ad unumquenq; noſtrum peruenire potuit.ad imitandum uero tam mihi propoſitum exemplum illud eſt, quàm tibi.ſed ſi illius comitatem,& facilitatem tuæ grauitati, ſeueritatiq; aſperſeris: non iſta quidem erunt meliora:quæ nunc ſunt optima:ſed certe condita iucundius.quare ut ad id,quod inſtitui,reuertar:tolle mihi è cauſa nomen Catonis:remoue, ac prætermitte authoritatem:quæ in iudicijs aut nihil ualere, aut ad ſalutem debet ualere:congredere mecum criminibus ipſis. quid accuſas Cato? quid affers in iudicium? quid arguis? ambitum accuſas.non defendo.me reprehendis:quòd idem defendam:quod lege punierim. puniui ambitum,non innocentiam.ambitum uero ipſum uel tecum accuſabo, ſi uoles. dixiſti Senatuſconſultum me referente eſſe factum:ſi mercede corrupti obuiam candidatis iſſent:ſi conducti ſectarentur:ſi gladiatoribus, uulgo locus tributus, & item prandia ſi uulgo eſſent data:contra legem Calpurniam factum uideri.ergo ita Senatus iudicat contra legem facta hæc uideri: ſi facta ſint:decernit quod nihil opus eſt:dum candidatis morem gerit.nam factum ſit nec ne,uehementer quæritur.ſi factum ſit:quin contra legem ſit: dubitare nemo poteſt.eſt igitur ridiculum,quod eſt dubium,id relinquere incertum: quod nemini dubium poteſt eſſe,id iudicare.atq; id decernitur omnibus poſtulantibus candidatis:ut ex S.C.neque cuius interſit,neq; contra quem ſit, intelligi poſſit.quare doce à L.Murena illa eſſe commiſſa. tum egomet tibi contra legem commiſſa eſſe concedam. multi obuiam prodierunt de prouincia decedenti,Conſulatum petenti.ſolet fieri.eccui autem non proditur reuertenti? quæ fuit iſta multitudo? primum ſi tibi iſtam rationẽ non poſſim reddere:quid habet admirationis tali uiro aduenienti,candidato Conſulari obuiam prodiſſe multos? quod niſi eſſet factum : magis mirandum uideretur. quid ſi etiam illud addam:quod à conſuetudine non abhorret: rogatos eſſe multos? num aut criminoſum ſit,aut mirandum, qua in ciuitate rogati infimorum hominum filios propè de nocte ex ultima ſæpe urbe deductum uenire ſoleamus:in ea non eſſe grauatos homines prodire hora tertia in Campum Martium,preſertim talis uiri nomine rogatos? quid ſi omnes ſocietates uenerunt? quarum ex numero multi hic ſedent Iudices. quid ſi multi homines noſtri ordinis,honeſtiſſimi? quid ſi illa officioſiſſima, quæ neminem patitur non honeſte in urbem introire:tota natio candidatorum? ſi denique ipſe accuſator noſter Poſthumius obuiam cum bene magna caterua ſua uenit? quid habet iſta multitudo admirationis? omitto clientes,uicinos,tribules,exercitum totum Luculli:qui ad triumphum per eos dies uenerat.hoc dico,frequentiam in iſto officio gratuitam non modo dignitati ullius unquã,

ſed ne uoluntati quidem defuiſſe. at ſectabantur multi. doce mercede: conce-dam eſſe crimen. hoc quidem remoto, quid reprehendis? quid opus eſt in-quit ſectatoribus? à me tu id quęris? quid opus ſit eo, quo ſemper uſi ſumus? homines tenues unum habent in noſtrum ordinem aut promerendi, aut pro-ferendi beneficij locum, hanc in noſtris petitionibus operam, atque affecta-tionem. neque enim fieri poteſt: necꝫ poſtulandum eſt à nobis, aut ab Equi-tibus Ro. ut ſuos neceſſarios candidatos, ſectentur totos dies: à quibus ſi do-mus noſtra celebratur: ſi interdum ad forum deducimur: ſi uno baſilicæ ſpa-tio honeſtamur: diligenter obſeruari uidemur, & coli. tenuiorum, & amico-rum non occupatorum eſt iſta aſſiduitas. quorum copia bonis & beneficis deeſſe non ſolet. noli igitur eripere hunc inferiori generi hominum fructum officij Cato: ſine eos, qui omnia à nobis ſperant: habere ipſos quocꝫ aliquid: quod nobis tribuere poſſint. ſi nihil erit præter ipſorum ſuffragiũ: tenue eſt: ſi ut ſuffragantur, nihil ualent gratia: ipſi denique, ut ſolent loqui: non dicere pro nobis, non ſpondere, non uocare domum ſuam poſſunt. atque hæc à no-bis petunt omnia: necꝫ ulla re alia, quæ à nobis conſequuntur, niſi opera ſua compenſari putant poſſe. itaque & legi Fabiæ, quæ eſt de numero ſectato-rum, & S.C. quod eſt L. Cæſare Conſule factum, reſtiterunt. nulla eſt enim pœna: quæ poſſit obſeruantiam tenuiorum ab hoc uetere inſtituto officio-rum excludere. at ſpectacula ſunt tributim data: & ad prandiũ uulgo uocati. etſi hoc factũ à Murena omnino Iudices non eſt: ab eius amicis autem more, & modo factum eſt: tamen admonitus re ipſa, recordor quantum hæ quæ-ſtiones in Senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. quod enim tempus fuit, aut noſtra, aut patrum noſtrorum memoria: quo hæc ſiue ambi-tio eſt, ſiue liberalitas, non fuerit? ut locus & in circo, & in foro daretur ami-cis, & tribulibus? hæc homines tenuiores primum ne dum qui ea ſuis tribu-libus uetere inſtituto aſſequebantur.

Deſunt nonnulla.

Præfectum fabrum ſemel locum tribulibus ſuis dediſſe: quid ſtatuent in ui-ros primarios: qui in Circo totas tabernas tribulium cauſa compararunt? hæc omnia ſectatorum, ſpectaculorum, prandiorũ item crimina à multitudi-ne in tuam nimiam diligentiam Serui coniecta ſunt: in quibus tamen Mure-na ab Senatus authoritate defenditur. quid enim Senatus? num obuiam pro-dire crimen putat? non. ſed mercede. conuince. num ſectari multos? non. ſed conductos. doce. num locum ad ſpectandum dare? aut ad prandium inuita-re? minime. ſed uulgo paſſim. quid eſt uulgo? uniuerſos. non igitur ſi L. Na-cta ſummo loco adoleſcens, qui & quo animo iam ſit: & qualis uir futurus ſit: uidemus: in equitum Centurijs uoluit eſſe, & ad hoc officium neceſſitudi-nis, & ad reliquum tempus gratioſus: id erit eius uitrico fraudi, aut crimini. nec ſi uirgo Veſtalis huius propinqua, & neceſſaria locum ſuum gladiato-rium conceſſit huic: non & illa pie fecit: & hic à culpa eſt remotus. omnia hæc ſunt officia neceſſariorum: commoda tenuiorum: munimina candidatorũ.

At enim

At enim agit mecum auſtere,& ſtoice Cato.negat uerũ eſſe allici beneuolen-tiam cibo:negat iudicium hominum in magiſtratibus mandandis corrumpi uoluptatibus oportere.ergo ad cœnam petitionis cauſa ſi quis uocat:conde-mnetur.quippe inquit tu mihi ſummum imperium,ſummam authoritatem, tu gubernacula Reip.petas fouendis hominum ſenſibus,& deliniendis ani-mis,& adhibendis uoluptatibus?utrum lenocinium inquit à grege delicatæ iuuentutis,an orbis terrarum imperium à Populo Rom.petebas? horribilis oratio.ſed eam uſus,uita,mores,ciuitas ipſa reſpuit.neque tamen Lacedæmo nij authores iſtius uitæ,atque orationis,qui quotidianis epulis in robore ac-cumbunt:neq; uero Cretes,quorum nemo guſtauit unquam cubans,melius quàm Romani homines,qui tempora uoluptatis,laboriſq; diſpertiunt: Reſ pub. ſuas retinuerunt. quorum alteri uno aduentu noſtri exercitus deleti ſunt.alteri noſtri imperij præſidio diſciplinã ſuam,legeſq; conſeruant. qua-re noli Cato maiorum inſtituta,quæ res ipſa publica,quæ diuturnitas impe-rij comprobat:nimium ſeuera oratione reprehendere. fuit eodem ex ſtudio uir eruditus apud patres noſtros,& honeſtus homo,& nobilis,Q.Tubero. is,cum epulũ Q.Maximus Africani patrui ſui nomine Populo Ro. daret: rogatus eſt à Maximo:ut triclinium ſterneret:cum eſſet Tubero eiuſdẽ Afri cani ſororis filius. atque ille homo eruditiſſimus, ac ſtoicus,ſtrauit pelliculis hœdinis lectulos punicanos,& expoſuit uaſa Samia:quaſi uero eſſet Dioge nes Cynicus mortuus: & non diuini hominis Africani mors honeſtaretur: quẽ cum ſupremo eius die Maximus laudaret:gratias egit dijs immortali-bus:q; ille uir in hac Rep.potiſſimum natus eſſet.neceſſe enim fuiſſe:ibi eſſe terrarum imperiũ:ubi ille eſſet.huius in morte celebranda grauiter tulit Po-pulus Ro.hanc peruerſam ſapientiam Tuberonis. itaque homo integerri-mus,ciuis optimus,cum eſſet L.Pauli nepos:P.Africani,ut dixi, ſororis fi-lius:his hœdinis pelliculis Prętura deiectus eſt.odit Populus Ro. priuatam luxuriam:publicam magnificentiam diligit.non amat profuſas epulas:ſor-des & inhumanitatem multo minus.diſtinguit rationem officiorũ, ac tem-porum:uiciſſitudinem laboris,ac uoluptatis.nam quod ais nulla re allici ho-minum mentes oportere ad magiſtratum mandandum, niſi dignitate: hoc tu ipſe in quo ſumma eſt dignitas:nõ ſeruas.cur enim quenquam,ut ſtudeat tibi,ut te adiuuet,rogas?rogas tu me,ut mihi præſis: ut committam ego me tibi.quid tandẽ?iſtuc me rogari oportet abs te?an te potius à me,ut pro mea ſalute laborem,periculumq; ſuſcipias? quid, quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis:& decipis.nam ſi nomine appellari abs te ciueis tuos ho-neſtum eſt:turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo,quàm tibi.ſin etiam noris:ta men per monitorem appellandi ſunt?cur ante petis quàm inſuſurrauit? aut quid cum admoneris: tamen quaſi tu te noris: ita ſalutas?quid poſteaquàm es deſignatus:multos ſalutas negligentius?hæc omnia ad rationem ciuitatis ſi dirigas:recta ſunt.ſin perpendere ad diſciplinæ pręcepta uelis:reperiantur prauiſſima.quare nec plebi Ro.eripiendi fructus iſti ſunt ludorum, gladia-torum,conuiuiorum:quæ omnia maiores noſtri comparauerunt:nec candi-datis iſta benignitas adimenda eſt:quę liberalitatem magis ſignificat quàm largitionem. at enim te ad accuſandum Reſpub.adduxit. credo Cato te iſto animo,atque ea opinione ueniſſe,ſed tu imprudentia laberis,ego quod facio

Iudices cum amicitiæ, dignitatisq; L. Murenæ gratia facio: tum me pacis, ocij, concordiæ, libertatis, ſalutis, uitę denique omnium ueſtrum cauſa facere clamo, atq; obteſtor. audite, audite Conſulem Iudices, nihil dicam arrogantius: tantum dicam, totos dies, atque noctes de Repub. cogitantem. non uſq; eo L. Catilina Rempublicam deſpexit: atque contempſit: ut ea copia, quam ſecum eduxit: ſe hanc ciuitatem oppreſſurum arbitraretur. latius patet illius ſceleris contagio: quam quiſquam putat: ad plures pertinet. intus, intus inquam eſt equus Troianus: à quo nunquam me Conſule dormientes opprimemini. quæris à me quid ego Catilinam metuam? nihil. & curaui: ne quis metueret. ſed copias illius, quas hic uideo: dico eſſe metuendas. nec tam timendus eſt nunc exercitus L. Catilinæ: quàm iſti, qui illum exercitum deſeruiſſe dicuntur. non enim deſeruerunt: ſed ab illo in ſpeculis, atq; inſidijs relicti in capite, atq; in ceruicibus noſtris reſtiterunt. hi & integrum Conſulem, & bonum imperatorem, & natura, & fortuna cum Reip. ſalute coniunctum deijci de urbis præſidio, & de cuſtodia ciuitatis ueſtris ſententijs deturbari uolunt. quorum ego ferrum, & audaciam reieci in campo: debilitaui in foro: compreſſi etiam domi meæ ſæpe Iudices: his uos ſi alterum Conſulem tradideritis: plus multo erunt ueſtris ſententijs, quàm ſuis gladijs conſecuti. magni intereſt Iudices: id quod ego multis repugnantibus egi: atque perfeci: eſſe Calen. Ian. in Repub. duos Conſules. nolite arbitrari mediocribus conſilijs, aut uſitatis uijs, aut lege improba, aut pernicioſa largitione auditum aliquando aliquod malum Reipub. quæri. inita ſunt in hac ciuitate conſilia Iudices urbis delendæ, ciuium trucidandorum, nominis Romani extinguendi. atq; hæc ciues, ciues inquam (ſi eos hoc nomine appellari fas eſt) de patria ſua & cogitant: & cogitauerunt. horum ego quotidie conſilijs occurro: audaciam debilito: ſceleri reſiſto. ſed uos moneo Iudices: in exitu iam eſt meus conſulatus. nolite mihi ſubtrahere uicarium meæ diligentiæ: nolite adimere eũ cui Remp. cupio tradere incolumem ab his tantis periculis defendendam. atque ad hæc mala Iud. quid accedat aliud non uidetis? te te appello Cato: nónne proſpicis tempeſtatem anni tui? iam enim heſterna concione intonuit uox pernicioſa deſignati Collegæ tui: contra quem multum tua mens, multum omnes boni prouiderunt: qui te ad Tribunatus petitionem uocauerunt. omnia quæ per hoc trienniũ agitata ſunt: iam ab eo tempore, quo à L. Catilina, & Cn. Piſone initum conſilium Senatus interficiendi ſcitis eſſe: in hos dies, in hos menſes, in hoc tempus erumpunt. qui locus eſt Iudices? quod tempus? qui dies? quæ nox? cum ego non ex iſtorum inſidijs, ac mucronibus non ſolum meo, ſed multo etiam magis diuino conſilio eripiar: atque euolem? neq; iſti me meo nomine interfici, ſed uigilantem Conſulem de Reipub. præſidio dimouere uolunt. nec minus uellent Cato te quoq; aliqua ratione, ſi poſſent, tollere. id quod mihi crede, & agunt: & moliuntur. uident quantum in te ſit animi: quantum ingenij: quantum authoritatis: quantum Reipub. præſidij. ſed cum conſulari authoritate, & auxilio ſpoliatam uim tribunitiã uiderint: tum ſe facilius inermem, & debilitatum te oppreſſuros arbitrantur. nam ne, ſufficiatur Conſul non timent. uident in tuorum poteſtate collegarum fore. ſperant ſibi Syllanum clarũ uirum ſine Collega, te ſine Conſule, Remp. ſine præſidio obijci poſſe. his tantis in rebus, tantisq; in periculis, eſt tuũ M. Cato: qui

to:qui non mihi,non tibi,ſed patriæ natus es: uidere quid agatur: retinere adiutorem, defenſorem, ſocium in Repub.Conſulem non cupidum, Conſulem(quod maxime tempus hoc poſtulat)fortuna conſtitutum ad amplexandum ocium:ſcientia,ad bellum gerendum:animo & uſu, ad quod uelis negocium.quamquam huiuſce rei poteſtas omnis in uobis ſita eſt Iudices:totam Rempub.uos in hac cauſa tenetis:uos gubernatis.ſi L.Catilina cum ſuo conſilio nefariorum hominum,quos ſecum eduxit:hac de re poſſet iudicare: condemnaret L.Murenam.ſi interficere poſſet: occideret. petunt enim rationes illius,ut orbetur auxilio Reſpublica: ut minuatur contra ſuum furorem imperatorum copia:ut maior facultas Tribunis pl.detur depulſo aduerſario,ſeditionis ac diſcordiæ concitandæ.idem ne igitur delecti ampliſſimis ex ordinibus honeſtiſſimi,atque ſapientiſſimi uiri iudicabunt? quod ille importuniſſimus gladiator, hoſtis Reipub. iudicaret? mihi credite Iudices:in hac cauſa non ſolum de L.Murenæ,uerum etiam de ueſtra ſalute ſententiam feretis.in diſcrimen extremum uenimus:nihil eſt iam unde nos reficiamus: aut ubi lapſi reſiſtamus. non ſolum minuenda non ſunt auxilia: quæ habemus: ſed etiam noua, ſi fieri poſſit: comparanda. hoſtis eſt enim non apud Anienem,quod bello Punico grauiſſimũ uiſum eſt:ſed in urbe,in foro (dij immortales ſine gemitu hoc dici non poteſt) non nemo etiam in illo ſacrario Reipub.in ipſa inquam curia non nemo hoſtis eſt.dij faxint,ut meus Collega uir fortiſſimus hoc Catilinæ nefarium latrocinium armatus opprimat: ego togatus uobis,boniſq; omnibus adiutoribus,hoc quod concæptũ Reſpub.periculum parturit:conſilio diſcutiam:& comprimam. ſed quid tandẽ fiet:ſi hæc elapſa de manibus noſtris in eum annum,qui conſequitur:redundarint? unus erit Conſul:& is non in adminiſtrando bello, ſed in ſufficiendo Collega occupatus.hunc iam qui impedituri ſint.

Deſunt nonnulla.

illa peſtis immanis,importuna Catilinæ prorumpet:qua poterit:& iam Popu.Ro.minatur:in agros ſuburbanos repente aduolabit: uerſabitur in caſtris furor:in curia timor:in foro coniuratio:in campo exercitus:in agris uaſtitas:omni autem in ſede,ac loco ferrum flammamq; metuemus. quæ iam diu comparantur:eadem iſta omnia,ſi ornata ſuis præſidijs erit Reſp. facile & magiſtratuum conſilijs,& priuatorum diligentia opprimentur. quæ cum ita ſint Iudices:primum Reipub.cauſa,qua nulla res cuiquam potior debet eſſe: uos pro mea ſumma & uobis cognita in Rempublicam diligentia,moneo:pro authoritate conſulari hortor: pro magnitudine periculi obteſtor: ut ocio,ut paci,ut ſaluti,ut uitæ ueſtræ,& cæterorum ciuium conſulatis.deinde ego fidem ueſtram uel defenſoris,& amici officio adductus oro, atq; obſecro Iud.ut ne hominis miſeri, & cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, L.Murenæ recentem gratulationem noua lamentatione obruatis. modo maximo beneficio Populi Romani ornatus fortunatus uidebatur: quod primus in familiam ueterem, primus in municipium antiquiſſimum

Conſulatum attuliſſet.nunc idem ſqualore ſordidus, confectus morbo, lachrymis ac mœrore perditus, ueſter eſt ſupplex Iudices: ueſtram fidem obteſtatur: miſericordiam implorat: ueſtram poteſtatem, ac ueſtras opes intuetur. nolite per deos immortales Iud. hac eum re, qua ſe honeſtiorem fore putauit, etiam cæteris antepartis honeſtatibus, atque omni dignitate fortunaq́ priuare. atque ita uos Murena Iud. orat, atque obſecrat: ſi iniuſte neminem læſit: ſi nullius aures uoluntatemq́ uiolauit: ſi nemini, ut leuiſſime dicam, odio, nec domi, nec militiæ fuit: ſit apud uos modeſtiæ locus: ſit demiſſis hominibus perfugium: ſit auxilium pudori. miſericordiam ſpoliatio Conſulatus magnam habere debet Iudices: unà enim eripiuntur cum conſulatu omnia. inuidiam uero ijs temporibus habere conſulatus ipſe nullam poteſt. obijcitur enim concionibus ſeditioſorum: inſidijs coniuratorum: telis Catilinæ: ad omne denique periculum, atque ad omnem inuidiam ſolus opponitur. quare quid inuidendum Murenæ, aut cuiquam noſtrum ſit in hoc præclaro conſulatu, non uideo Iudices. quæ uero miſeranda ſunt, ea & mihi ante oculos uerſantur: & uos uidere, & perſpicere poteſtis. ſi (quod Iuppiter omen auertat) hunc ueſtris ſententijs afflixeritis: quo ſe miſer uertet? domum ne? ut eam imaginem clariſſimi uiri parentis ſui, quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione conſpexit: eandem deformatam ignominia, lugentemq́ uideat? an ad matrem? quæ miſera modo Conſulem oſculata filium ſuum, nunc cruciatur, & ſollicita eſt: ne eundem paulopoſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat. ſed quid ego matrem, aut domum appello? quem noua pœna legis, & domo, & parente, & omnium ſuorum conſuetudine, conſpectuq́ priuat. ibit igitur in exilium miſer? quo? ad orientis ne parteis? in quibus annos multos legatus fuit: & exercitus duxit: & res maximas geſſit. at habet magnum dolorem: unde cum honore deceſſeris: eodem cum ignominia reuerti. an ſe in contrariam partem terrarum abdet? ut Gallia Tranſalpina, quem nuper ſummo cum imperio libentiſſime uiderit: eundem lugentem, mœrentem, exulem uideat? in ea porrò prouincia, quo animo C. Murenam fratrem ſuum aſpiciet? qui huius dolor? qui illius mœror erit? quæ utriuſque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ, atque ſermonis? quòd quibus in locis paucis ante diebus factum eſſe Conſulem Murenam nuncij literæq́ celebraſſent: & unde hoſpites, atque amici gratulatum Romam concurrerint: repente eò accedet ipſe nuncius ſuæ calamitatis. quę ſi acerba, ſi miſera, ſi luctuoſa ſunt: ſi alieniſſima manſuetudine, & miſericordia ueſtra Iudices: conſeruate Populi Romani beneficium: reddite Reipub. Conſulem: date hoc ipſius pudori: date patri mortuo: date generi, & familiæ: date etiam Lanuuio municipio honeſtiſſimo: quod in hac cauſa frequens mœſtumq́ uidiſtis, nolite à ſacris patrijs Iunonis Soſpitæ, cui omnes Conſules facere neceſſe eſt: domeſticum & ſuum Conſulem potiſſimum auellere. quem ego uobis, ſi quid habet aut momenti commendatio, aut authoritatis confirmatio mea: Conſul Conſulem Iudices ita commendo: ut cupidiſſimumm ocij, ſtudioſiſſimum bonorum, acerrimum contra ſeditionẽ, fortiſſimum in bello, inimiciſſimum huic coniurationi, quæ nunc Rempub. labefactat: futurum eſſe promittam, & ſpondeam.

PRO L. FLACCO.

ORATIO. XXIIII

CVm in maximis periculis huius urbis, atque imperij, grauiſſimo, atque acerbiſſimo Reipub. caſu, ſocio, atque adiutore conſiliorum, periculorumq́; meorum, L. Flacco, cædem à uobis, coniugibus, liberis ueſtris, uaſtitatem à templis, delubris, urbe, Italia depellebã: ſperabam Iudices honoris potius L. Flacci me adiutorem futurum: quàm miſeriarum deprecatorẽ. quod enim eſſet præmium dignitatis: quod Populus Ro. cum huius maioribus ſemper detuliſſet: huic denegaret? cum L. Flaccus ueterem Valeriæ gentis in liberanda patria laudem propè quingenteſimo anno Reipub. retuliſſet. ſed ſi forte aliquando aut beneficij huius obtrectator, aut uirtutis hoſtis, aut laudis inuidus extitiſſet: exiſtimabam L. Flacco multitudinis potius imperitæ, nullo tamen cum periculo, quàm ſapientiſſimorũ, & lectiſſimorum uirorum iudicium eſſe ſubeundum. etenim quibus authoribus, & defenſoribus omnium tum ſalus eſſet non ciuium ſolum, uerum etiã gentium defenſa, ac retenta: neminem unquam putaui per eos ipſos periculũ huius fortunis atque inſidias creaturum. quod ſi eſſet aliquando futurum ut aliquis de L. Flacci pernicie cogitaret: nunquam tamen exiſtimaui Iudices D. Lælium optimi uiri filium, optima ipſum ſpe præditum, ſummę dignitatis eam ſuſcæpturum accuſationem: quę ſceleratorum ciuium potius odio, & furori, quàm ipſius uirtuti, atque inſtitutæ adoleſcentiæ conueniret. etenim cum à clariſſimis uiris iuſtiſſimas inimicitias ſæpe cum bene meritis ciuibus depoſitas eſſe uidiſſem: non ſum arbitratus quenquam amicum Reipub. poſteaquam L. Flacci amor in patriam perſpectus eſſet: nouas huic inimicitias, nulla accæpta iniuria, denunciaturum. ſed quoniam Iudices multa nos & in noſtris rebus, & in Rpeub. fefellerunt: ferimus ea, quæ ſunt ferenda. tantum à uobis petimus: ut omnia Reipub. ſubſidia, totum ſtatum ciuitatis, omnem memoriam temporum præteritorum, ſalutem præſentium, ſpem reliquorũ, in ueſtra poteſtate, in ueſtris ſententijs, in hoc uno iudicio poſitam eſſe, & defixam putetis. ſi unquam Reſpub. conſilium, grauitatem, ſapientiam, prouidentiam iudicum implorauit: hoc tempore, hoc inquam tempore implorat. non eſtis de Lydorum, aut Myſorum, aut Phrygum, qui huc compulſi concitatiq́; uenerunt: ſed de ueſtra Rep. iudicaturi: de ciuitatis ſtatu, de communi ſalute, de ſpe bonorum omnium, ſi qua reliqua eſt etiam nunc: quæ fortium ciuium mentes cogitationesq́; ſuſtentet. omnia alia perfugia bonorum, præſidia innocentum, ſubſidia Reipub. conſilia, auxilia, iura ceciderunt. quẽ enim alium appellem? quem obteſter? quem implorem? Senatũ ne? at is ipſe auxilium petit à uobis: & confirmationẽ authoritatis ſuæ, ueſtræ poteſtati permiſſam eſſe ſentit. an Equites Romanos? iudicabitis principes eius ordinis quinquaginta, quid cũ omnibus ſenſeritis. an Populum Romanum? at is quidem omnem ſuam de bonis poteſtatem tradit uobis. quamobrem niſi

hoc loco, niſi apud uos, niſi per uos Iudices non authoritatem, quæ amiſſa eſt: ſed ſalutem noſtram, quæ ſpe exigua, extremaq́ pendet: tenuerimus: nihil eſt præterea, quò confugere poſſimus. niſi forte quæ res hoc iudicio teneteur: quid agatur: cui cauſæ fundamenta iaciantur Iudices non uidetis. damnatus eſt is, qui Catilinam ſigna patriæ inferentem interemit. quid eſt cauſæ? cur non is, qui Catilinam ex urbe repulit, pertimeſcat? rapitur ad pœnā, qui indicia communis exitij cæpit. cur ſibi confidat is? qui ea proferenda, & patefacienda curauit? ſocij conſiliorum, miniſtri, comitesq́ uexantur. quid authores? quid duces? quid principes ſibi expectent? atq; utinam inimici noſtri ac bonorum omnium mecum potius contendant: utrū tamen omnes boni, duces noſtri, an comites fuerint ad communē conſeruandam ſalutem ✱

Deſit fortaſſe quidpiam.

Hunc igitur uirum Læli quibus tandem rebus oppugnas? fuit P. Seruilio imperatore in Cilicia tribunus militum. ea res ſiletur. fuit M. Piſoni Quæſtor in Hiſpania. uox de Quæſtura nulla miſſa eſt. bellum Cretenſe ex magna parte geſſit: atque unà cum ſummo imperatore ſuſtinuit. muta eſt huius temporis accuſatio. Præturæ iuriſdictio, res uaria, & multiplex ad ſuſpitiones, & ſimultates non attingitur: ea uero in ſummo, & periculoſiſſimo Reipublicæ tempore etiam ab inimicis laudatur. at à teſtibus læditur. antequam dico à quibus: qua ſpe, qua ui, qua re concitatis: qua leuitate, qua egeſtate, qua perfidia, qua audacia præditis: dicam de genere uniuerſo, & de conditione omnium noſtrum. per deos immortales Iudices uos quomodo is qui anno ante Romæ ius dixerat: anno poſt in Aſia ius dixerit: à teſtibus quæretis ignotis? ipſi coniectura nihil iudicabitis? in tam uaria iuriſdictione, tam multa decreta: tot hominum gratioſorum læſæ uoluntates. quæ eſt unquam iacta non ſuſpitio, quæ tamen ſolet eſſe falſa: ſed iracundiæ uox, aut doloris? & is eſt reus auaritiæ: qui in uberrima re turpe compendium: in maledicentiſſima ciuitate, in ſuſpicioſiſſimo negocio maledictum omne, non modo crimen effugit. prætereo illa quæ prætereunda non ſunt: nullum huius in priuatis rebus factum auarum, nullam in re pecuniaria contentionem, nullam in re familiari ſordem poſſe proferri. quibus igitur teſtibus ego hoſce poſſum refutare, niſi uobis? Timolites ille uicanus, homo non modo nobis, ſed ne inter ſuos quidem notus, uos docebit qualis ſit L. Flaccus? quem uos modeſtiſſimum adoleſcentem, prouinciæ maximæ ſanctiſſimum uirum, noſtri exercitus fortiſſimum militem, diligentiſſimum ducem, temperatiſſimum legatum, quæſtoremq́ cognouerunt: quem uos præſentes conſtantiſſimū Senatorem, iuſtiſſimum Prætorem, ac amantiſſimum Reipublicæ ciuem iudicaſtis. de quibus uos alijs teſtes eſſe debetis: de ijs ipſi alios teſtes audietis? at quos teſtes? primum dicam (id quod eſt commune) Græcos. non quo nationi huic ego unus maxime fidem derogem. nam ſi quis unquam de noſtris hominibus à genere iſto, ſtudio, ac uoluntate non abhorrens fuit: me & eſſe arbitror: & magis etiam tum, cum plus erat ocij, fuiſſe. ſed ſunt in illo numero

multi

multi boni,docti,pudentes: qui ad hoc iudicium deducti non ſunt: multi impudentes,illiterati,leues,quos uarijs de cauſis uideo concitatos. ueruntamen hoc dico de toto genere Græcorum: tribuo illis literas: do multarum artium diſciplinam: non adimo ſermonis leporem,ingeniorum acumen,dicendi copiam: denique etiam, ſi qua ſibi alia ſumunt: non repugno. teſtimoniorũ religionem, & fidem, nunquam iſta natio coluit: totiusq́ huiuſce rei quæ ſit uis,quæ authoritas,quod pondus ignorant. unde illud eſt: da mihi teſtimonium mutuum? num Gallorum? num Hiſpanorũ putatur? totum iſtud Græcorum eſt: ut etiam qui Græce neſciunt: hoc quibus uerbis à Græcis dici ſoleat,ſciant. itaque uidete, quo uultu,quã confidentia dicant: tum intelligetis qua religione dicant. nunquam nobis ad rogatum reſpondent: ſemper accuſatori pluſquam ad rogatum: nunquam laborant, quemadmodum probent quod dicunt: ſed quemadmodum ſe explicent dicendo. iratus Flacco dixit M. Lurco, quod (ut ipſe aiebat) libertus erat eius turpi iudicio condemnatus. nihil dixit,quod læderet eum: cum cuperet: impediebat enim religio. tamen id quod dixit: quanto cũ pudore,quo tremore,& pallore dixit? quàm promptus homo P. Septimius? quàm iratus de iudicio,& de uillico? tamen hæſitabat: tamen eius iracundiæ religio nonnunquam repugnabat. inimicus M. Cælius: quòd cum in re manifeſta putaſſet nefas eſſe publicanum iudicare contra publicanum: ſublatus erat è numero Recuperatorum: tamen tenuit ſe: neque attulit in iudicium quicquam ad lædendum,niſi uoluntatem. hi ſi Græci fuiſſent: ac niſi noſtri mores ac diſciplina plus ualerent, quàm dolor,ac ſimultas: omnes ſe ſpoliatos, uexatos, fortunis euerſos eſſe dixiſſent. Græcus teſtis cum ea uoluntate proceſſit: ut lædat: non iuriſiurandi, ſed lædendi uerba meditatur. uinci,refelli,coargui putat eſſe turpiſſimum: ad id ſe parat: nihil aliud curat. itaque non optimus quiſq́, nec grauiſſimus, ſed impudentiſſimus,loquaciſſimusq́ deligitur. uos autem in priuatis minimarum rerum iudicijs teſtem diligenter expenditis: etiam ſi formam hominis, ſi nomen, ſi tribum noſtis: mores tamen exquirendos putatis. qui autem dicit teſtimoniũ ex noſtris hominibus,ut ſe ipſe ſuſtentat: ut omnia uerba moderatur: ut timet, ne quid cupide, ne quid iracunde, ne quid plus minuſue quàm ſit neceſſe: dicat. num illos idem putatis? quibus iuſiurandum iocus eſt: teſtimonium,ludus: exiſtimatio ueſtra,tenebræ: laus,merces,gratia,gratulatio propoſita eſt omnis in impudenti mendacio. ſed non dilatabo orationem meam: etenim poſſet eſſe infinita: ſi mihi libeat totius gentis in teſtimonijs dicendis explicare uanitatem. ſed propius accedam. de his ueſtris teſtibus dicam. uehementem accuſatorem nacti ſumus Iudices,& inimicum in omni genere odioſum,ac moleſtum: quem ſpero his rebus fore magno uſui, & amicis,& Reip. ſed certe inflammatus incredibili cupiditate hanc cauſam accuſationemq́ ſuſcępit. qui comitatus in inquirendo? comitatum dico? immo uero quantus exercitus? quæ iactura? qui ſumptus? quanta largitio? quæ quamquam utilia ſunt cauſæ: timide tamen dico: quòd uereor ne Lælius ex his rebus, quas ſibi ſuſcæpit gloriæ cauſa: putet aliquid oratione mea ſermonis in ſeſe,aut inuidiæ eſſe quæſitum. itaque hanc partem totam relinquã. tantum à uobis petam Iudices: ut ſi quid ipſi audiſtis communi fama, atque ſermone de ui, de manu, de armis, de copijs: memineritis quarum rerum

inuidia lege hac recenti, ac noua, certus eſt inquiſitioni comitum numerus conſtitutus. ſed ut hanc uim omittam: quanta illa ſunt? quæ quoniam accuſatorio iure, & more ſunt facta: reprehendere non poſſumus: queri tamen cogimur. primũ quòd ſermo eſt tota Aſia diſſipatus. Cn. Pompeium, quòd L. Flacco eſt uehementer inimicus: contendiſſe à Lælio paterno amico ac perneceſſario: ut hunc hoc iudicio arceſſeret: omnemq; ei ſuam authoritatē, gratiam, copias, opes ad hoc negocium conficiendum detuliſſe. id hoc ueriſimilius Græcis hominibus uidebatur: quòd paulo ante familiarem Lælium in eadem prouincia Flacco uiderant. Pompeij autem authoritas cum apud omnes tanta eſt: quanta eſſe debet: tum excellit in iſta prouincia: quam nuper & prædonum, & regum bello liberauit. adiunxit illa: ut eos qui domo exire nolebant: teſtimonij denunciatione terreret: qui domi ſtare non poterant: largo, & liberali uiatico commoueret. ſic adoleſcens ingenij plenus, locupletes metu, tenues præmio, ſtultos errore permouit. ſic ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitantur, pſephiſmata, non ſententijs, neque authoritatibus declarata, nec iureiurando conſtricta, ſed porrigenda manu, profundendoq; clamore multitudinis concitatæ. O morem præclarum, diſciplinamq;, quam à maioribus accæpimus: ſiquidem teneremus. ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. nullã enim illi noſtri ſapientiſſimi, & ſanctiſſimi uiri uim concionis eſſe uoluerunt. quæ ſciſceret plebs: aut quæ populus iuberet ſummota concione, diſtributis partibus, tributim, & centuriatim deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis authoribus, re multos dies promulgata, & cognita, iuberi, uetariq; uoluerunt. Græcorum autem totæ Reſpub. ſedentis concionis temeritate adminiſtrantur. itaque ut hanc Græciam, quæ iam diu ſuis conſilijs perculſa & afflicta eſt, omittam: illa uetus, quæ quondam opibus, imperio, gloria floruit: hoc uno malo concidit: libertate immoderata, ac licentia concionum. cum in theatro imperiti homines rerum omnium rudes, ignariq; conſederant: tum bella inutilia ſuſcipiebant: tum ſeditioſos homines Reipublicę præficiebant: tum optime meritos ciues è ciuitate ejjciebant. quòd ſi hæc Athenis tum cum illę non ſolum in Græcia, ſed propè cunctis gentibus eminebant: accidere ſunt ſolita: quam moderationem putatis in Phrygia, aut in Myſia concionum fuiſſe? noſtras conciones illarum nationum homines plerunque perturbant. quid, cum ſoli ſunt ipſi: tandem fieri putatis? Cæſus eſt uirgis Cynicus ille Athenagoras: qui in fame frumentum exportare erat auſus. data concio Lælio eſt. proceſſit ille: & Græcus apud Græcos non de culpa ſua dixit: ſed de pœna queſtus eſt. porrexerunt manus. pſephiſma natum eſt. hoc teſtimonium eſt? nuper epulati, paulo ante omni largitione ſaturati Pergameni, quod Mithridates, qui multitudinem illam non authoritate, ſed ſagina tenebat: ſe uelle dixit: id ſutores, & zonarij conclamarunt. hoc teſtimonium eſt ciuitatis? ego teſtes à Sicilia publice duxi. uerum erant ea teſtimonia non concitatæ concionis, ſed iurati Senatus. quare iam non eſt mihi contentio cum teſte. uobis uidendum eſt, ſint ne hæc teſtimonia putanda. adoleſcens bonus, honeſto loco natus, diſertus, cum maximo ornatiſſimoq; comitatu uenit in oppidum Græcorum: poſtulat concionem: locupletes homines, & graues, ne ſibi aduerſentur: teſtimonij denunciatione deterret. egentes, & leues ſpe

legationis

legationis, & uiatico publico, priuata etiam benignitate prolectat. opifices & tabernarios, atque illam omnem fecem ciuitatum quid eſt negocij conci-tare? in eum preſertim qui nuper ſummo cum in imperio fuerit: ſummo autē in amore eſſe, propter nomen ipſum imperij non potuerit. mirandum uero eſt, homines eos, quibus odio ſunt noſtræ ſecures: nomen acerbitati: ſcriptu-ra, decumæ, portorium, morti: libenter arripere facultatē lædendi, quæcunque detur? mementote igitur cum audietis pſephiſmata: non audire uos teſtimo-nia: audire temeritatem uulgi: audire uocem leuiſſimi cuiuſque: audire ſtre-pitum imperitorum: audire concionem concitatam leuiſſimæ nationis. itaque perſcrutamini penitus naturam rationemque criminum. iam nihil præter ſpe-ciem, nihil præter terrorem ac minas reperietis. *

Deeſſe uidentur nonnulla,

In ærario nihil habent ciuitates: nihil in uectigalibus. duæ rationes confi-ciendæ pecuniæ: aut uerſura, aut tributo. nec tabulæ creditoris proferuntur: nec tributi confectio ulla recitatur. quam uero facile falſas rationes inferre, & in tabulas quodcunque commodum eſt, referre ſoleant: ex Cn. Pompeij literis ad Hypſeum, & Hypſei ad Pompeium miſſis quæſo cognoſcite. LITERÆ POMPEII ET HYPSEI. ſatis ne uobis coarguere his authoribus diſ-ſolutam Græcorum conſuetudinem, licentiamque impudentem uidemur? niſi forte qui Cn. Pompeium, qui præſentem, qui nullo impellente fallebant: eos urgente Lælio in abſentem, & in L. Flaccum aut timidos fuiſſe aut reli-gioſos putamus. ſed fuerint incorruptæ literæ domi, nunc uero quam habe-re authoritatem aut quam fidem poſſunt? triduo lex ad Prętorem deferri: iu dicum ſignis obſignari iubet. trigeſimo die uix deferuntur. ne corrumpi tabu læ facile poſſint: iccirco lex obſignatas in publico poni uoluit. at obſignan-tur corruptę. quid refert igitur: tanto poſt ad iudices deferantur: an omnino non deferantur? Quid ſi teſtium ſtudium cum accuſatore ſociatum eſt? ta men ne iſti teſtes habebuntur? ubi eſt igitur illa expectatio: quę uerſari in iu-dicijs ſolet? nam antea cū dixerat accuſator acriter, & uehementer: cunque de-fenſor ſuppliciter demiſſeque, reſponderat: tertius ille erat expectatus locus te ſtium: qui aut ſine ullo ſtudio dicebant: aut cum diſſimulatione aliqua cupi-ditatis. hoc uero quid eſt? unà ſedent: ex accuſatorum ſubſellijs ſurgunt: non diſſimulant: nō uerentur. de ſubſellijs queror? unà ex domo prodeunt: ſi uer bo titubarint: quo reuertantur non habebunt. an quiſquā eſſe teſtis poteſt: quem accuſator ſine cura interroget? nec metuat ne ſibi aliquid quod ipſe no lit, reſpondeat? ubi eſt igitur illa laus oratoris: quę uel in accuſatore antea, uel in patrono ſpectari ſolebat? bene teſtem interrogauit: callide acceſſit: repre-hendit: quo noluit, adduxit: conuicit: & elinguem reddidit. quid tu iſtum ro ges Lęli? qui priuſquā hoc, te rogo, dixeris: plura etiā effundet: quàm tu ei do mi ante pręſcripſeris. quid ego autē defenſor rogem? nam aut oratio teſtium refelli ſolet: aut uita lædi. qua diſputatione orationē refellam eius: qui dicit, dedimus? nihil amplius in hominē dicendum eſt. igitur cū oratio argumen-

tationem non habet:quid dicam in ignotum? quærendũ eſt ergo,& deplorandum,id quod iamdudum facio:de omni accuſationis iniquitate. primum de communi genere teſtium.dicit enim natio minime in teſtimonijs dicendis religioſa.propius accedo.nego eſſe iſta teſtimonia: quæ tu ipſe pſephiſmata appellas. ſed & fremitum egentium & motum quendam temerarium Græculę concionis.intrabo etiam magis.qui geſſit:non adeſt:qui numeraſſe dicitur:non eſt deductus:priuatæ literæ nullæ proferuntur:publicæ retentæ ſunt in accuſatorum poteſtate:ſumma eſt in teſtibus:hi uiuunt cum inimicis: adſunt cum aduerſarijs: habitant cum accuſatoribus. utrum hic tandem diſcæptationem,& cognitionem ueritatis,an innocentiæ labem aliquam aut ruinam fore putatis? multa enim ſunt eiuſmodi Iudices:ut, etiam ſi in homine ipſo de quo agitur,negligenda ſint: tamen in imitatione,atque in exemplo pertimeſcenda uideantur.ſi quem infimo loco natum,nullo ſplendore uitæ,nulla commendatione famæ defenderem:tamen ciuis ciuẽ à ciuibus communis humanitatis iure,ac miſericordia deprecarer: ne ignotis teſtibus, ne incitatis,ne accuſatoris conſeſſoribus,conuiuis, contubernalibus, ne hominibus leuitate Græcis,crudelitate barbaris,ciuem ac ſupplicem ueſtrum dederetis: ne periculoſam imitationem exempli reliquis in poſterum proderetis. ſed cum L. Flacci res agatur: cuius ex familia qui primus Conſul factus eſt:primus in hac ciuitate Conſul fuit:cuius uirtute regibus exterminatis libertas in Rep.conſtituta eſt:quæ uſque ad hoc tempus honoribus, imperio, rerum geſtarum gloria continuata permanſit:cunćq; ab hac perenni conteſtatać; uirtute maiorum non modo non degenerauerit L.Flaccus:ſed id,quod maxime florere in generis ſui gloria uiderat:laudem patriæ in libertatẽ uindicandæ Prætor adamauerit: in hoc ego reo ne quod pernicioſum exemplum prodatur,pertimeſcam? in quo etiam ſi quid erraſſet:omnes boni conniuendum eſſe arbitrarentur. quod quidem ego non modo non poſtulo: ſed contra Iud.uos oro,& obteſtor: ut totam cauſam quammaxime intentis oculis(ut aiunt)acerrime contemplemini.nihil religione teſtatum, nihil ueritate fundatum, nihil dolore expreſſum, contrać; omnia corrupta libidine, iracundia, ſtudio, precio, periurio reperientur. etenim iam uniuerſa iſtorum cognita cupiditate, accedam ad ſingulas querelas,criminationesćq; Græcorum. Claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperatam queruntur. quod nos factum Iud. confitemur. ſed ſi hoc crimen eſt:aut in eo eſt: quòd non licuerit imperare:aut in eo: quòd non opus fuerit nauibus: aut in eo: quòd nulla hoc Pretore claſſis nauigarit.licuiſſe ut intelligas:cognoſce quid me Conſule Senatus decreuerit: cum quidem nihil à ſuperioribus continuorum annorũ decretis deceſſerit. SENATVS CONSVLTVM.proximum eſt ergo ut opus fuerit claſſe,nec ne,quæramus.utrũ igitur hoc Græci ſtatuent, aut ullæ exteræ nationes? an ueſtri Prætores? ueſtri duces? ueſtri imperatores? equidem exiſtimo in eiuſmodi regione, atque prouincia, quæ mari cincta,portibus diſtincta, inſulis circundata eſſet: non ſolum præſidij, ſed etiam ornandi imperij cauſa nauigandum fuiſſe.hæc enim ratio ac magnitudo animorum in maioribus noſtris fuit:ut cum in priuatis rebus,ſuisćq; ſumptibus minimo contenti,tenuiſſimo cultu uiuerent: in imperio, atque in publica dignitate omnia ad gloriam ſplendoremćq; reuocarent.quæritur

enim

enim in re domeſtica continentiæ laus: in publica dignitatis. quid ſi etiam præſidij cauſa claſſem habuit? quis erit tam iniquus, qui reprehendat? nulli erant prædones. quid? nullos fore quis præſtare poterat? minuis inquit gloriam Pompeij. immo tu auges moleſtiam. ille enim claſſes pręedonum, urbes, portus, receptacula ſuſtulit: pacem maritimam ſumma uirtute, atque incredibili celeritate confecit. illud uero neque ſuſcępit: neque ſuſcipere debuit: ut ſi qua uſpiam nauicula prædonum apparuiſſet: accuſandus uideretur. itaque ipſe in Aſia, cum omnia iam bella, terra, mariq́ꝫ confeciſſet: claſſem tamen ijſdem iſtis ciuitatibus imperauit. quod ſi tum ſtatuit opus eſſe: cum ipſius pręſentis nomine tuta omnia & pacata eſſe poterant: quid cum ille deceſſiſſet? Flacco exiſtimatis ſtatuendum, & faciendum fuiſſe? quid nos hic? nónne ipſo Pompeio authore, Syllano & Murena COSS. decreuimus: ut claſſis in Italia nauigaret? nónne eo ipſo tempore, cum L. Flaccus in Aſia remiges imperabat: nos hic in mare ſuperum & inferum ſeſtertium ter & quadragies rogabamus? quid poſtero anno? nónne M. Curio & P. Sextilio Quæſtoribus pecunia in claſſem eſt erogata? quid? hoc omni tempore equites in ora maritima nõ fuerunt? illa eſt enim gloria diuina Pompeij: primum pręedones eos, qui tum cum illi bellum maritimum gerendum datum eſt: toto mari diſperſi uagabantur: redactos eſſe omnes in poteſtatẽ: deinde Syriam eſſe noſtram: Ciliciam teneri: Cyprum per Ptolemæum regem nihil audere: præterea Cretam Metelli uirtute eſſe noſtram: nihil eſſe, unde proficiſcantur: nihil, quo reuertantur: omnes ſinus, promontoria, litora, inſulas, urbes maritimas, clauſtris imperij noſtri contineri. quod ſi Flacco Prætore nemo in mari prædo fuiſſet: tamen huius diligentia reprehendenda non eſſet. iccirco enim quòd hic claſſem habuiſſet: exiſtimarem non fuiſſe. quid ſi L. Oppij, L. Agrij, C. Ceſtij Equitum Ro. huius etiam clariſſimi uiri Cn. Domitij, qui in Aſia tum legatus fuit: teſtimonio doceo: eo ipſo tempore, quo tu ipſe negas claſſem habendam fuiſſe: complures à prædonibus eſſe captos? tamen Flacci conſilium in remigibus imperandis reprehendetur? quid ſi etiam occiſus eſt à piratis Adramitenus homo nobilis, cuius eſt ferè nobis omnibus nomen auditum: Acinas pugil Olympionices? hoc eſt apud Græcos (quoniam de eorũ grauitate dicimus) propè maius, & glorioſius: quàm Romæ triumphaſſe. at neminem cæpiſti. quàm multi oræ maritimæ clariſſimi uiri præfuerunt: qui cum prædonem nullum cæpiſſent: mare tamen tutum præſtiterunt? caſus eſt enim in capiendo, locus, euentus, occaſio: defendendi facilis eſt cautio, non ſolum latibulis occultorum locorum, ſed etiam tempeſtatum moderatione & conuerſione. reliquum eſt: ut quæratur, utrum noſtra iſta claſſis curſu, & remis, an ſumptu tantum, & literis nauigarit. num igitur negari poteſt? cuius rei cuncta teſtis eſt Aſia: bipartito claſſem diſtributam fuiſſe? ut una pars ſupra Epheſum, altera infra Epheſum nauigaret? hac claſſe M. Craſſus uir ampliſſimus ab Hemo in Aſiam, his nauibus Flaccus ex Aſia in Macedoniã nauigauit. in quo igitur Prætoris eſt diligentia requirenda? in numero nauiũ? & in deſcriptione ęquabili ſumptus? dimidium eius, quo Pompeius erat uſus: imperauit. num potuit parcius? deſcripſit autem pecuniam ad Pompeij rationem: quæ fuit accommodata L. Syllę deſcriptioni. qui cum omnes Aſiæ ciuitates proportione in prouincias

deſcripſiſſet: illam rationem in imperando ſumptu & Pompeius, & Flaccus ſecutus eſt. neque eſt adhuc tamen ea ſumma completa. non refert uero. quid lucretur? cum enim genus imperatæ pecuniæ ſuſcipit: id quod tu crimen eſſe uis, confitetur. qui igitur probari poteſt in ea pecunia non referenda, crimen ſibi ipſum facere: in qua crimen eſſet nullum, ſi referret? at enim negas fratrem meum qui L. Flacco ſucceſſerit: pecuniam ullam in remiges imperaſſe. equidẽ Q. fratris mei laude delector: ſed alijs magis grauioribus, atq; maioribus. aliud quiddam ſtatuit: aliud uidit. exiſtimauit quocunque tempore auditum quid eſſet de prædonibus: quàm uellet ſubito ſe claſſem comparaturum. denique hoc primus frater meus in Aſia fecit: ut hoc ſumptu remigum ciuitates leuaret. crimen autem tum uideri ſolet: cũ aliquis ſumptus inſtituit eos: qui antea non erant inſtituti: non cum ſucceſſor aliquid immutat de inſtitutis priorum. Flaccus quid alij poſtea facturi eſſent, ſcire non poterat. quid feciſſent: uidebat. Sed quoniam de communi totius Aſiæ crimine dictum eſt: aggrediar iam ad ſingulas ciuitates. ex quibus ſit ſanè nobis prima ciuitas Æmonenſis. Citat præco uoce maxima legatos Æmonenſes. procedit unus Aſclepiades. prodeant. etiam ne præconem mentiri coegiſti? eſt enim credo is uir iſte: ut ciuitatis nomen ſua authoritate ſuſtineat? damnatus turpiſſimis iudicijs domi, notatus literis publicis. cuius de probris, adulterijs, ac ſtupris extant Æmonenſium literæ: quas ego non ſolum propter longitudinem, ſed etiam propter turpiſſimam obſcœnitatem uerborũ prætereundas puto. dixit publice datum drachmarũ CC & VI millia. dixit tantum: nihil oſtendit: nihil protulit. ſed adiunxit id, quod certe, quoniam erat domeſticum, docere debuit: ſe priuatim drachmas CCVI dediſſe. quantum ſibi ablatum homo impudentiſſimus dicit: tantum nunquam eſt auſus ut haberet, optare. ab Aulo Sextilio dicit ſe dediſſe, & à ſuis fratribus. potuit dare Sextilius. nam fratres quidem conſortes ſunt mendicitatis. audiamus igitur Sextilium. fratres denique ipſi prodeant. quàm uolent impudenter mentiantur: & quod nunquam habuerint: dediſſe ſe dicant: tamen aliquid fortaſſe coràm producti dicent: in quo reprehendantur. non deduxi inquit Sextiliũ. cedo tabulas. non deportaui. fratres ſaltem exhibe. non denunciaui. quid ergo unus Aſclepiades, fortuna egens, uita turpis, exiſtimatione damnatus, impudentia, atque audacia fretus, ſine tabulis, ſine authore legerit: id nos quaſi crimen, aut teſtimonium pertimeſcamus? idem laudationem, quam nos ab Æmonenſibus Flacco datam proferebamus: falſam eſſe dicebat. cuius quidẽ laudationis iactura exoptanda nobis fuit. nam ut ſignum publicum inſpexit præclarus iſte author ſuę ciuitatis: ſolere ſuos ciues, cęterosq; Gręcos ex tempore, quod opus ſit, obſignare dixit. tu uero tibi habeto iſtam laudationem: nec enim Æmonenſium teſtimonio Flacci uita, & dignitas nititur. das enim mihi, quod hæc cauſa maxime poſtulat: nullam grauitatem, nullam conſtantiam, nullum firmum in Græcis hominibus conſilium, nullam denique eſſe teſtimonij fidem. niſi uero hactenus iſta formula teſtimonij atque orationis tuæ deſcribi, ac diſtingui poteſt: ut Flacco abſenti aliquid ciuitates tribuiſſe dicantur: Lælio pręſenti, per ſe agenti, ui legis, iure accuſationis, opibus pręterea ſuis terrenti, ac minanti, nihil temporis cauſa ſcripſiſſe, aut obſignaſſe uideantur. equidem in minimis rebus ſæpe res magnas uidi Iud. deprehendi: ac

di: ac

di:ac teneri.ut in hoc Aſclepiade. hæc quæ eſt à nobis prolata,laudatio,obſi-gnata erat creta illa Aſiatica:quæ ferè eſt omnibus nota nobis:qua utuntur omnes non modo in publicis,ſed etiam in priuatis literis:quas quotidie uidemus mitti à publicanis ſæpe unicuiq; noſtrum.neq; enim teſtis ipſe ſigno inſpecto,falſum nos proferre dixit:ſed leuitatem totius Aſiæ protulit: de qua nos & libenter & facile concedimus. noſtra igitur laudatio, quam ille temporis cauſa nobis datam dicit: datam quidem confitetur: conſignata creta eſt.in illo autem teſtimonio,quod accuſatori dicitur datum:cæram eſſe uidemus.hic ego Iudices,ſi uos Æmonenſium decretis,ſi cæterorum Phrygum literis permoueri putarem;uociferarer:& quantum maxime poſſem,contenderem:teſtarer publicanos:excitarem negociatores:ueſtram etiam conſcientiam implorarem:cæra deprehenſa,confiderem totius teſtimonij fictam audaciam,manifeſto comprehenſam,atq; oppreſſam teneri.nunc uero non inſultabo uehementius:nec uolitabo in hoc inſolentius:neque in iſtum nugatorem tanquam in aliquem teſtem inuehar:neque in toto Æmonenſium teſtimonio,ſiue hic confictum eſt:ut apparet:ſiue miſſum domo eſt: ut dicitur: commouebor.etenim quibus ego iſtam laudationem remittam:quoniã ſunt (ut Aſclepiades dicit)leues:horum teſtimonium non pertimeſcam. Venio nunc ad Dorylenſium teſtimonium:qui producti tabulas ſe publicas ad ſpeluncas perdidiſſe dixerunt.O paſtores neſcio quos cupidos literarum:ſiquidem nihil iſtis præter literas abſtulerunt.ſed aliud eſſe cauſæ ſuſpicamur: ne forte iſti parum uerſuti eſſe uideantur.pœna eſt ut opinor Dorylenſium grauior,quàm apud alios,falſarum,& corruptarum literarum. ſi ueras protuliſſent:criminis nihil erat:ſi falſas:erat pœna.belliſſimum putarunt,dicere amiſſas.quieſcant igitur:& me hoc in lucro ponere,atque aliud agere patiantur.non ſinunt.ſupplet enim ille neſcio quis:& priuatim dicit ſe dediſſe.hoc uero ferri nullo modo poteſt.qui de tabulis publicis recitat,his quæ in accuſatoris poteſtate fuerunt:non debet habere authoritatem. ſed tamen indiciũ fieri uidetur:cum tabulæ illæ ipſæ cuiuſquemodi ſunt,proferuntur. cum uero is,quem nemo ueſtrum uidit unquam: nemo qui mortalis eſſet, audiuit: tantum dicit dedi:dubitabitis Iudices,quin ab hoc ignotiſſimo Phryge nobiliſſimum ciuem uindicetis?atque huic eidem nuper tres Equites Ro.honeſti & graues,cum in cauſa liberali eum qui aſſerebatur, cognatum ſuum eſſe diceret:non crediderunt.qui hoc euenit?ut qui locuples teſtis doloris,& ſanguinis ſui non fuerit:idem ſit grauis author iniuriæ publicæ?atque hic Dorylenſis nuper cum efferretur magna frequentia,conſeſſuq; ueſtro: mortis illius inuidiam in L.Flaccum Lælius conferebat.facis iniuſte Læli:ſi putas periculo noſtro uiuere tuos contubernales:preſertim quòd tua negligentia factum arbitremur.homini enim Phrygi,qui arborem fici nunquam uidiſſet: fiſcinam ficorum obieciſti. cuius mors te ex aliqua parte releuauit. edacem enim hoſpitem amiſiſti.Flacco uero quid profuit?qui ualuit tandiu dum huc prodiret:mortuus eſt aculeo iam dimiſſo,ac dicto teſtimonio.at iſtud columen actionis tuæ Mithridates,poſteaquam biduum retentus teſtis à nobis, effudit,quæ uoluit,omnia:reprehenſus,conuictus, fractuſq; diſceſſit:ambulat cum lorica.metuit homo doctus,& ſapiens,ne L. Flaccus nunc ſe ſcelere alliget:cum iam teſtem illum effugere nõ poſſit,ut qui ante dictum teſtimo-

nium ſibi temperarit: cum tamen aliquid aſſequi poſſit: is nunc id agat: ut ad falſum auariciæ teſtimonium, uerum etiam maleficij crimen adiungat. ſed de hoc teſte, totoq; Mithridatico, diſſeruit & ſubtiliter, & copioſe Q. Hortenſius. nos ut inſtituimus: ad reliqua pergamus. Caput eſt omnium Græcorum concitandorum, qui cum accuſatoribus ſedet, Heraclydes ille Tennites, homo ineptus, & loquax: ſed (ut ſibi uidetur) ita doctus, ut etiam magiſtrū aliorum ſe eſſe dicat. & qui ita ſit ambitioſus: ut omnes uos, noſq; quotidie perſalutet: Tenni uſque ad illam ætatem in Senatum uenire non potuit. & qui ſe artem dicendi traditurū etiam cæteris profitebatur: ipſe omnibus turpiſſimis iudicijs conuictus eſt. pari felicitate unà legatus uenit Nicomedes: qui neq; in Senatum ulla conditione peruenire potuit: & furti, & pro ſocio, damnatus eſt. nam princeps legationis Lyſanias adeptus eſt ordinem Senatorium: ſed cum Remp. nimium amplecteretur: peculatus damnatus & bona, & Senatorium nomen amiſit. hi tres etiam ærarij noſtri tabulas falſas eſſe uoluerunt. nam ſeruos nouem ſe profeſſi ſunt habere: cum omnino ſine comite ueniſſent. decreto ſcribendo primum uideo affuiſſe Lyſaniam: cuius fratris bona, quòd is populo non ſoluebat: Prætore Flacco publice uenierunt. præterea Philippus eſt Lyſaniæ gener & Hermobius: cuius frater Poles itē pecuniæ publicæ eſt condemnatus. dicunt ſe Flacco, & ijs qui ſimul eſſent, drachmarum XV millia dediſſe. cum ciuitate mihi res eſt acerrima, & conficientiſſima literarum: in qua nummus moueri nullus poteſt ſine quinque Prætoribus, tribus Quæſtoribus, quatuor menſarijs: qui apud illos à populo creantur. ex hoc tanto numero deductus eſt nemo: & cum illam pecuniā nominatim Flacco datam referant: maiorem etiam aliquam, cum huic ijdem darent: in ædem ſacram reficiendā ſe perſcripſiſſe dicunt. quod minime conuenit. nam aut omnia occulte referenda fuerunt: aut aperte omnia. cum perſcribunt nominatim Flacco: nihil timent: nihil uerentur. cum operi publico referunt: ijdem homines ſubito eundem quem contempſerant, pertimeſcunt. ſi Prætor dedit, ut eſt ſcriptum: à Quæſtore numerauit: Quæſtor à menſa publica: menſa aut ex uectigali aut ex tributo. nunquam erit iſtud ſimile criminis: niſi mihi totam rationem omni & perſonarum genere, & literarum explicaris. uel quod eſt in eodem decreto ſcriptum: homines clariſſimos ciuitatis, ampliſſimis uſos honoribus hoc Prætore circunuentos. cur hi neque in iudicio adſunt? neq; in decreto nominantur? non enim credo ſignificari iſto loco illum: qui ſe erigit, Heraclidem. utrum enim in clariſſimis eſt ciuibus is, quem iudicatum hic duxit Hermippus? qui hanc ipſam legationē, quam habet, non accæpit à ſuis ciuibus: ſed uſque Tymolo petiuit: cui nullus honos in ſua ciuitate habitus eſt unquam. res autem ea, quæ tenuiſſimis committebatur: huic uni in uita commiſſa ſola eſt. cuſtos T. Aufidio Prætore in frumento publico eſt poſitus: pro quo cum à P. Varino Prætore pecuniam accæpiſſet: celauit ſuos ciues: ultroq; ijs ſumptum intulit. quod poſteaquam Tenni literis à P. Varino miſſis cognitum, atque patefactum eſt: cunq; eadē de re Cn. Lentulus, qui Cenſor fuit: Tennitarum patronus literas miſiſſet: Heraclidem iſtum Tenni nemo poſtea uidit. atq; ut eius impudentiam perſpicere poſſitis: cauſam ipſam, quæ leuiſſimi hominis animum in Flaccum incitauit: quæſo cognoſcite. fundum Cymeum Romæ mercatus eſt de pupillo

pillo

pillo Meculonio,cum uerbis ſe locupletem faceret: haberet nihil præter illam impudentiam: quam uidetis: pecuniam ſumpſit mutuam à Sex. Scola Iudice hoc noſtro primario uiro: qui & rem agnoſcit: neque hominem ignorat. qui tamen credidit P. Fuluij Verratij lectiſſimi hominis fidei. is cum ſolueret, ſumpſit à C. & M. Fuſijs, Equitibus Rom. primarijs uiris. hic hercule, cornici oculum, ut dicitur. nam hunc Hermippum hominē eruditum ciuem ſuum, cui debebat eſſe notiſſimus: percuſſit. eius enim fide ſumpſit à Fuſijs. ſecurus Hermippus Tennum proficiſcitur: cum iſte ſeſe pecuniam, quam huius fide ſumpſerat: à diſcipulis ſuis, diceret Fuſijs perſoluturum. habebat enim Rhetor iſte adoleſcentes quoſdam locupletes: quos dimidio redderet ſtultiores, quàm accæperat: ubi nihil poſſent diſcere niſi ignorantiam literarum. neminem quidem adeo infatuare potuit: ut ei nummum ullum crederet. itaque cum Roma clàm eſſet profectus: multosq́ minutis mutuationibus fraudauiſſet: in Aſiam uenit: Hermippoq́ percontanti de nomine Fuſiano, reſpondet ſe omnem pecuniam Fuſijs perſoluiſſe. interim neque ita longo interuallo libertus à Fuſijs cum literis ad Hermippum uenit. pecunia petitur ab Hermippo. Hermippus ab Heraclida petit. ipſe tamen Fuſijs ſatiſfacit abſentibus: & fidem ſuam liberat. hunc æſtuantem, & tergiuerſantem iudicio ille perſequitur. à recuperatoribus cauſa cognoſcitur. nolite exiſtimare Iud. non unam & eandem omnibus in locis eſſe fraudatorum, & inficiatorum impudentiam. fecit eadem omnia quæ noſtri debitores ſolent. negauit ſeſe omnino uerſuram ullam feciſſe Romæ. Fuſiorū ſe affirmauit nunquam omnino nomen audiſſe. Hermippū uero ipſum pudentiſſimum, atq; optimum uirum, ueterem amicum, atque hoſpitem meum, ſplendidiſſimum atque ornatiſſimum ciuitatis ſuæ, probris omnibus, maledictisq́ uexat. ſed cum ſe homo uolubilis quadam præcipiti celeritate dicendi in illa oratione iactaret: repente teſtimonijs Fuſiorum nominibusq́ recitatis homo audaciſſimus pertimuit: loquaciſſimus obmutuit. itaque Recuperatores contra iſtum rem minime dubiam prima actione iudicauerunt. cum iudicatum non faceret: addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt. habetis & honeſtatem hominis, & authoritatem teſtimonij, & cauſam omnem ſimultatis. atque is ab Hermippo miſſus cum ei pauca mancipia uendidiſſet: Romam ſe contulit. deinde in Aſiam redijt: cum iam frater meus Flacco ſucceſſiſſet. ad quē adijt: cauſamq́ ita detulit: Recuperatores ui Flacci coactos & metu falſum inuitos iudicauiſſe. frater meus pro ſua æquitate prudentiaq́ decreuit: ut ſi iudicatū negaret: in duplum iret. ſi metu coactos diceret: haberet eoſdem Recuperatores. recuſauit: & quaſi nihil eſſet actum: nihil iudicatum: ab Hermippo ibidem mancipia, quę ipſe ei uendiderat, petere cœpit M. Gratidius legatus, ad quem eſt aditum: actionem ſe daturum negauit: re iudicata ſtari oſtendit placere. iterum iſte, cui nullus eſſet unquam conſiſtendi locus: Romam ſe retulit. perſequitur Hermippus: qui nunquam iſtius impudentiæ ceſſit. petit Heraclides à C. Plocio Senatore uiro primario, qui legatus in Aſia fuerat: mancipia quædam: quæ ſe, cum iudicatum eſſet, per uim uendidiſſe dicebat. Q. Naſo uir ornatiſſimus, qui Prætor fuerat, Iudex ſumitur. qui cum ſententiam ſecundū Plocium ſe dicturum oſtenderet: & ab eo iudice abiret: quod iudicium lege non erat: cauſam totam reliquit. ſatis ne uobis Iud. uideor ad

ſingulos

ſingulos teſtes accedere? neque ut primo conſtitueram tantummodo cũ uniuerſo genere confligere? uenio ad Lyſaniam eiuſdem ciuitatis, peculiarem tuum Deciane teſtem. quem tu cum Ephebum Tenni cognoſſes: quoniam te nudus delectarat: ſemper nudum eſſe uoluiſti. abduxiſti Tenno Apollonidem. pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fiducia tamen accæpta, occupauiſti. hanc fiduciam commiſſam tibi tenes hodie: ac poſſides. eum tu teſtẽ ſpe recuperandi fundi paterni uenire ad teſtimonium dicendum coegiſti. qui quoniam teſtimonium dixit, quidnam ſit dicturus, expecto. noui genus hominum: noui conſuetudinem: noui libidinem. itaque & ſi teneo quid ſit dicere paratus: nihil tamen contra diſputabo: prius quàm dixerit: totum enim conuertet, atque alia finget. quamobrem & ille ſeruet quod parauit: & ego me ad id quod attulerit: integrum conſeruabo. Venio nunc ad eam ciuitatem: in quam ego multa, & magna officia contuli: & quã meus frater in primis colit, atque diligit. quæ ſi ciuitas per uiros bonos grauesq; homines querelas ad uos detuliſſet: paulo commouerer magis. nunc uero quid putem? Trallianos Meandrio cauſam commiſiſſe homini egenti, ſordido, ſine honore, ſine exiſtimatione, ſine cenſu? ubi erant illi Pythodorus & Lepiſon? cæteri homines apud nos noti, inter ſuos nobiles? ubi illa magnifica, & glorioſa oſtentatio ciuitatis? nonne eſſet puditum: ſi hanc cauſam agerent ſeuere: non modo legatum, ſed Trallianum omnino dici Meandrium? huic illi legato, huic publico teſti patronum ſuum iam inde à patre, atque maioribus, L. Flaccum mactandum ciuitatis teſtimonio tradidiſſent? non eſt ita Iudices: non eſt profecto. uidi ego in quodam iudicio nuper Philodorum teſtem Trallianum: uidi Parrhaſium: uidi Archidemum. cum quidem idem hic mihi Meandrius quaſi miniſtrator aderat, ſubijciens, quid in ſuos ciues ciuitatemq; ſi uellem, dicerem. nihil enim illo homine leuius: nihil egentius: nihil inquinatius. quare ſi hunc habent authorem Tralliani doloris ſui: ſi hunc cuſtodem literarum: ſi hunc teſtem iniuriæ: ſi hunc authorem querelarum: remittant ſpiritus: comprimant animos ſuos: ſedent arrogantiam: fateantur in Meandrij perſona eſſe expreſſam faciem ciuitatis. ſin iſtum ſemper illi ipſi domi proterendum eſſe, & conculcandum putauerunt: deſinant putare authoritatem eſſe in eo teſtimonio: cuius author inuentus eſt nemo. ſed exponam quid in re ſit: ut quamobrem iſta ciuitas neq; ſeuere Flaccum oppugnarit: neq; benigne defenderit: ſcire poſſitis. erat ei Caſtriciano nomine irata: de quo toto reſpondit Hortenſius. inuita ſoluerat Caſtricio pecuniã iam diu debitam. hinc totum odium: hinc omnis offenſio. quo cum ueniſſet Lęlius ad iratos: & illud Caſtricianũ uulnus dicendo refricuiſſet: ſiluerunt principes: neque in illa concione adfuerunt: neq; ipſius decreti, ac teſtimonij authores eſſe uoluerunt. uſq; eò orba fuit ab optimatibus illa concio: ut princeps principũ eſſet Meandrius: cuius lingua quaſi flabello ſeditionis illa tum eſt egentium concio uentilata. itaque ciuitatis pudentis ut ego ſemper exiſtimaui: & grauis, ut ipſi exiſtimari uolunt: iuſtum dolorem, querelasq; cognoſcite. quę pecunia fuerit apud ſe Flacci patris nomine collata à ciuitatibus: hanc à ſe ablatam queruntur. alio loco quærã: quid licuerit Flacco. nunc tantum à Trallianis requiro: quam pecuniam à ſe ablatam queruntur: ſuam ne dicant, ſibi à ciuitatibus collatam in uſus ſuos, cupio audire. non inquit dicimus. quid

igitur

igitur? delatam ad nos, creditam nobis L. Flacci patris nomine, ad eius dies feſtos atque ludos. quid tum? hanc te inquit capere non licuit. iam id uidero. ſed primum illud tenebo. queritur grauis, locuples, ornata ciuitas: quod non retinet alienum. ſpoliatam ſe dicit: quòd id non habet: quod eius non fuit. quid hoc impudentius dici aut fingi poteſt? delectum eſt oppidum: quo in oppido uno pecunia à tota Aſia ad honores L. Flacci poneretur. hęc pecunia ab honoribus tranſlata in quæſtum, & fœnerationem, recuperata eſt multis poſt annis. quæ ciuitati facta eſt iniuria? at moleſte fert ciuitas. credo. amiſſum eſt enim præter ſpem: quod erat ſpe deuoratum lucrum. at queritur. impudenter facit. non enim omnia quæ dolemus: eadem iure queri poſſumus. at accuſat uerbis grauiſſimis. non ciuitas, ſed imperiti homines à Meandrio concitati. quo loco etiam atque etiam facite ut recordemini, quę ſit temeritas multitudinis: quę leuitas propria Gręcorũ: quid in concione ſeditioſa ualeat oratio. hic in hac grauiſſima & moderatiſſima ciuitate, cũ eſt forum plenum iudiciorum: plenum magiſtratuũ: plenum optimorum uirorũ & ciuium: cum ſpeculatur atque obſidet roſtra uindex temeritatis, & moderatrix officij Curia: tamen quantos fluctus excitari concionum uidetis? quid uos fieri cenſetis Trallibus? an id quod Pergami? niſi forte hæ ciuitates exiſtimari uolunt, facilius una ſe epiſtola Mithridatis moueri impelliq́ꝫ potuiſſe: ut amicitiam Populi Romani, fidem ſuam, iura omnia officij, humanitatisq́ꝫ uiolarent: quàm ut filium teſtimonio læderent: cuius patrem armis pellendum à ſuis mœnibus cenſuiſſent. quare nolite mihi iſta nomina ciuitatum nobilium opponere. quos enim hoſtes hæc familia contempſit: nunquam eoſdem teſtes pertimeſcet. uobis autem eſt confitendum, ſi conſilijs principũ ueſtræ ciuitates reguntur: non multitudinis temeritate, ſed optimatum conſilio bellum ab iſtis ciuitatibus cum Populo Romano eſſe ſuſcæptum. ſin ille tum motus eſt temeritate imperitorum excitatus: patiamini me delicta uulgi à publica cauſa ſeparare. at enim iſtam pecuniam huic capere non licuit. utrum uultis patri Flacci licuiſſe nec ne? ſi licuit, ſicuti certe licuit: ad eius honores collatam, ex quibus ipſe nihil capiebat: patris pecuniam recte abſtulit filius. ſi non licuit: tamen illo mortuo non modo filius, ſed quiuis hæres rectiſſime potuit auferre. ac tum quidem Tralliani cum ipſi graui fœnore iſtam pecuniam multos annos occupauiſſent: à Flacco tamen omnia quæ uoluerunt, impetrauerunt. neque tam fuerunt impudentes: ut id quod Lælius dixit: dicere auderent: hanc eis pecuniam abſtuliſſe Mithridatem. quis enim erat: qui non ſciret in ornandis ſtudioſiorem Mithridatem quàm in ſpoliandis Trallianis fuiſſe? quæ quidem à me ſi ut dicenda ſunt: dicerentur: grauius agerem Iudices: quàm adhuc egi: quantam Aſiaticis teſtibus habere uos fidem conueniret. reuocarem animos ueſtros ad Mithridatici belli memoriam: ad illam uniuerſorum ciuium Rom. per tot urbes uno puncto temporis miſeram, crudelemq́ꝫ cædem: Prætores noſtros deditos, Legatos in uincula coniectos, nominis propè Romani memoriam cum ueſtigio imperij non modo ex ædibus Græcorum, uerum etiam ex literis eſſe deletam. Mithridatem demum, illum patrem, illum conſeruatorem Aſiæ, illum Dionisium, Bacchum, Liberum nominabant. unum atq; idem erat tempus, cum L. Flacco Conſuli portas tota Aſia claudebat: Cappadocem autem illum

non modo recipiebat ſuis urbibus:uerum etiam ultro uocabat.liceat hæc nobis,ſi obliuiſci non poſſumus:at tacere.liceat mihi potius de leuitate Græcorum queri:quàm de crudelitate.authoritatē iſti habeant apud eos, quos eſſe omnino noluerunt.nam quoſcunq; potuerunt togatos, interemerunt:nomē ciuium Rom.quantum in ipſis fuit,ſuſtulerunt. in hac igitur urbe ſe iactant: quam oderunt: apud eos, quos inuiti uident:in ea Repub.ad quam opprimendam non animus eis,ſed uires defuerunt. aſpiciant hunc florem legatorum, laudatorumq; Flacci ex uera atque integra Græcia:tum ſe ipſi expendant: tum his ſe cómparent: tum ſi audebunt, dignitati horum opponant ſuā. Adſunt Athenienſes:unde humanitas,doctrina,religio,fruges,iura, ges ortæ,atque in omnes terras diſtributæ putantur.de quorum urbis poſitione,propter pulchritudinem etiam inter deos certamē fuiſſe proditum eſt. quæ uetuſtate ea eſt:ut ipſa ex ſeſe ſuos ciues genuiſſe dicatur:& eorum eadē terra parens,altrix,patria dicatur.authoritate autē tanta eſt:ut iam fractum propè ac debilitatū Græciæ nomen huius urbis laude nitatur. Adſunt Lacedæmonij:cuius ciuitatis ſpectata ac nobilitata uirtus,non ſolū natura corroborata,uerum etiam diſciplina putatur.qui ſoli toto orbe terrarum ſeptingentos iam annos amplius unis moribus, & nunquam mutatis legibus uiuunt.adſunt ex Achaia cuncta legati,Bœotia,Theſſalia,quibus locis nuper L.Flaccus imperatore Metello præfuit.neq; uero te Maſſilia prætereo:quæ L. Flaccum militem Quæſtoremq; cognoſti. cuius ego ciuitatis diſciplinam, atque grauitatem non ſolum Græciæ, ſed haud ſcio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam. quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus,diſciplinis,linguaq; diuiſa,cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbarię fluctibus alluatur:ſic optimatum conſilio gubernatur:ut omnes eius inſtituta laudare facilius poſſint:quàm emulari. hiſce utitur laudatoribus Flaccus:his innocentiæ teſtibus:ut Græcorum cupiditati Græcorum auxilio reſiſtamus.quanquam quis ignorat:qui modo unquam mediocriter res iſtas ſcire curauit:quin tria Græcorum genera ſint uere: quorū uni ſunt Athenienſes:quę gens Ionum habebatur:Æolis alteri: Doris tertij nominabantur.atque hæc cuncta Græcia,quæ fama,quæ gloria,quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude floruit:paruum quendam locum ut ſcitis Europæ tenet:ſemperq; tenuit. Aſiæ maritimam oram bello ſuperatam cinxit urbibus:non ut munitam colonijs illam augeret gentē,ſed ut obſeſſam teneret.quamobrem quæſo à uobis Aſiatici teſtes: ut cum uere recordari uoletis:quantum authoritatis in iudicium afferatis: uoſmetipſi deſcribatis Aſiam:nec quid alienigenæ de uobis loqui ſoleant: ſed quid uoſmetipſi de genere ueſtro ſtatuatis: memineritis. namq; ut opinor Aſia ueſtra conſtat ex Phrygia,Myſia,Caria,Lydia.utrum igitur noſtrum eſt,an ueſtrū hoc uetus prouerbium? Phrygem plagis fieri ſolere meliorem? quid de tota Caria? nónne hoc ueſtra uoce uulgatū eſt? ſi quid cum periculo experiri uelis:in Caria id potiſſimum eſſe faciundum? quid porrò in Græco ſermone tam tritum,atque celebratum eſt:quàm ſi quis deſpicatui ducitur:ut Myſorum ultimus eſſe dicatur? nam quid ego dicam de Lydia? quis unquam Græcus Comœdiam ſcripſit:in qua ſeruus primarum partiū non Lydus eſſet? quamobrem quæ uobis fit iniuria:ſi ſtatuimus ueſtro nobis iudicio

bis iudicio ſtandum eſſe de uobis? Equidem mihi iam ſatis ſuperq; dixiſſe uideor de Aſiatico genere teſtium. ſed tamen ueſtrum eſt Iudices, omnia quę dici poſſunt in hominum leuitatem, inconſtantiam, cupiditatem, etiam ſi à me minus dicuntur: ueſtris animis & cogitatione comprehendere. Sequitur auri illa inuidia Iudaici. hoc nimirum eſt illud: quòd non longè à gradibus Aurelijs hæc cauſa dicitur: ob hoc crimen hic locus abs te Læli, atque illa turba quæſita eſt. ſcis quanta ſit manus: quanta concordia: quantum ualeat in concionibus: ſummiſſa uoce agam; tantum ut Iudices audiant. neque enim deſunt; qui iſtos in me, atque optimum quenq; incitent: quos ego quo id facilius faciant, non adiuuabo. cum aurum Iudęorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus ueſtris prouincijs Hieroſolymam exportari ſoleret: Flaccus ſanxit edicto ne ex Aſia exportari liceret. quis eſt Iudices: qui hoc non uere laudare poſſit? exportari aurum non oportere, cum ſæpe antea Senatus, tum me Conſule grauiſſime iudicauit. huic autem barbaræ ſuperſtitioni reſiſtere, ſeueritatis: multitudinem Iudęorum flagrantem nonnunquam in concionibus pro Republica contemnere: grauitatis ſummæ fuit. at Cn. Pompeius captis Hieroſolymis, uictor ex illo fano nihil attigit. in primis hoc, ut multa alia ſapienter. qui in tam ſuſpitioſa ac maledica ciuitate locum ſermoni obtrectatorum non reliquit. non enim credo religionem & Iudæorum & hoſtium impedimento præſtantiſſimo imperatori, ſed pudorem, fuiſſe. ubi ergo crimen eſt? quoniam quidem furtum nuſquam reprehendis: edictum probas: iudicatum fateris: quæſitum & probatum palàm non negas: actum eſſe per uiros primarios res ipſa declarat. Apameæ manifeſte comprehenſum: ante pedes Prætoris in foro expenſum eſt auri pondo centum paulo minus, per Sextum Ceſium Equitem Romanum caſtiſſimum hominem atque integerrimum. Laodiceæ uiginti pondo paulo amplius per hunc ipſum L. Peduceum Iudicem noſtrum. Adrymeti per Cn. Domitium Legatum. Pergami non multum auri ratio conſtat. aurum in ærario eſt: furtum non reprehenditur: inuidia quæritur: à iudicibus oratio auertitur: uox in coronam turbamq; effunditur. ſua cuique ciuitati religio Læli eſt. noſtra nobis. ſtantibus Hierſolymis, pacatiſq; Iudæis, tamen iſtorum religio ſacrorum à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorum inſtitutis abhorrebat. nunc uero hoc magis: quod illa gens quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis. quàm chara dijs immortalibus eſſet: docuit: quòd eſt uicta: quòd elocata: quòd ſeruata. quamobrem quoniam quod crimen eſſe uoluiſti: id totum uides in laudem eſſe conuerſum: ueniamus iam ad ciuium Romanorum querelas. ex quibus ſit ſanè prima Deciani. quid tibi tandem Deciane iniuriæ factum eſt? negociaris in libera ciuitate. primum patere me eſſe curioſum: quouſque negociabere? preſertim cum ſis iſto loco natus. annos iam triginta in foro uerſaris: ſed tamen Pergameno. longo interuallo, ſiquando tibi peregrinari commodum eſt: Romam aduenis: affers faciem nouam, nomen uetus, purpuram Tyriam. in qua tibi inuideo: quòd unis ueſtimentis tamdiu lautus es. uerum eſto: negociari libet. cur non Pergæ? Smyrnæ? Trallibus? ubi & multi ciues Romani ſunt: & ius à noſtro magiſtratu dicitur? ocium te delectat: lites, turba, Prætor, odioſi: Græco

rum libertate gaudes. cur ergo unus tu Apollonidenſes amantiſſimos Populi Romani fideliſſimos ſocios, miſeriores habes: quàm aut Mithridates, aut etiam pater tuus habuerit unquam? cur his per te frui libertate ſua? cur denique eſſe liberis non licet? homines ſunt tota ex Aſia frugaliſſimi, ſanctiſſimi, à Græcorum luxuria, & leuitate remotiſſimi, patreſſamilias ſuo contenti, aratores, ruſticani: agros habent & natura perbonos, & diligentia culturaq; meliores. in hiſce agris tu prædia habere uoluiſti. omnino mallem: & magis erat tuum: ſi iam te craſſi agri delectabant: hic alicubi in Cruſtumino, aut in Capenati parauiſſes. utrum eſto: Catonis eſt edictum: pedibus compenſari pecuniam: longe omnino à Tiberi ad Caicum: quo in loco etiam Agamemnon cum exercitu erraſſet: niſi ducem Telephum inueniſſet. ſed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit. emiſſes. Amyntas eſt genere, honore, exiſtimatione, pecunia, princeps illius ciuitatis, huius ſocrum, mulierem imbecilli conſilij ſatis locupletem pellexit Decianus ad ſeſe: & cum illa quid ageretur, neſciret: in poſſeſſione prædiorum eius familiam ſuam collocauit: uxorem abduxit ab Amynta pregnantem: quæ peperit apud Decianum filiam: hodieq; apud Decianum eſt, & uxor Amyntæ & filia. nunquid harum rerum à me fingitur Deciane? ſciunt hæc omnes nobiles: ſciunt boni uiri: ſciunt denique noſtri homines: ſciunt mediocres negociatores. exurge Amynta: repete à Deciano, non pecuniam, non prædia: ſocrum denique ſibi habeat: reſtituat uxorem: reddat miſero patri filiam. nam membra quæ debilitauit lapidibus, fuſtibus, ferro: manus, quas contudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit: reſtituere non poteſt: filiam, filiam inquam ærumnoſo patri Deciane redde. hæc Flacco te non probaſſe miraris? cui quæſo tandem probaſti? emptiones falſas, prædiorum proſcriptiones cum mulierculis aperta circunſcriptione feciſti. tutor his rebus Græcorum legibus aſcribendus fuit. Polemocratem ſcripſiſti mercennarium, & adminiſtrum conſiliorum tuorum. adductus eſt in iudicium Polemocrates de dolo malo, & de fraude à Dione huius ipſius tutelæ nomine. qui concurſus ex oppidis finitimis undiq;? qui dolor animorum? quæ querela? condemnatus eſt Polemocrates ſententijs omnibus. irritæ uenditiones: irritæ proſcriptiones. num reſtituis? defers ad Pergamenos: ut illi reciperent in ſuas literas publicas præclaras proſcriptiones, & emptiones tuas. repudiant: reijciunt. at qui homines? Pergameni laudatores tui. ita enim mihi gloriari uiſus es laudatione Pergamenorum: quaſi honorem maiorum tuorum aſſecutus eſſes: & hoc te ſuperiorem putabas eſſe: quàm Lælium: quod te ciuitas Pergamena laudaret. num honeſtior eſt ciuitas Pergamena quàm Smyrnæ? an ne ipſi quidem dicunt? uellem tantũ habere ocij, ut poſſem recitare pſephiſmata Smyrnæorũ, quæ fecerunt in Caſtritium mortuũ. Primum ut in oppidũ introferretur: quod alijs non conceditur. deinde ut ferrent Ephebi. poſtremo ut imponeretur aurea corona mortuo. hęc P. Scipioni clariſſimo uiro, quum eſſet pergami mortuus, facta non ſunt. at Caſtritium quibus uerbis dij immortales: decus patriæ, ornamentum Populi Romani, florem iuuentutis appellant. quare Deciane, ſi cupidus es gloriæ, alia ornamenta quæras cenſeo. Pergameni te deriſerunt. quid? tu ludi te non intelligebas? quum tibi hæc

uerba

uerba recitabant: clariſſimum uirum, præſtantiſſima ſapientia, ſingulari ingenio, mihi crede, ludebant. quum uero coronam aureã literis imponebant: reuera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant. ne tum quidem hominũ uenuſtatem, & facetias perſpicere potuiſti? iſti igitur iſti Pergameni perſcriptiones, quas tu afferebas, repudiauerunt. P. Orbius homo & prudens & innocens contra te omnia decreuit. in P. Globulũ meum neceſſariũ fuiſti gratioſior. utinam neque ipſum, neque me pœniteret, Flaccum in Curia decreuiſſent. ueridicas adiungis cauſas inimicitiarum, quòd patri L. Flacci Ædili Curuli pater tuus Tribunus pl. diem dixerit. at iſtud nec ipſi quidẽ patri Flacci, ualde moleſtum eſſe debuit: preſertim cum ille, cui dies dicta eſt, Prætor poſtea factus ſit, & Conſul: ille qui diem dixit: non potuerit priuatus in ciuitate conſiſtere. ſed ſi iuſtas inimicitias putabas: cur cum Tribunus militũ Flaccus eſſet: in eius legione miles fuiſti? quũ tibi per leges militares effugere liceret iniquitatem Tribuni. cur autem per te inimicum paternum, in conſilium uocauit? quæ quidẽ quàm ſancte ſolita ſint obſeruari: ſcitis omnes. nunc accuſamur ab ijs qui in conſilio nobis fauerunt. decreuit Flaccus, num aliud atque oportuit? in liberos. num aliter ac cenſuit Senatus? in abſentem decreuit. quum ibidem eſſes: quum prodire nolles: non eſt hoc in abſentem reum. SENATVSCONSVLTVM ET DECRETVM FLACCI. quid ſi non decreuiſſet, ſed dixiſſet: quis poſſet uere reprehendere? num etiã fratris mei literas pleniſſimas humanitatis, & æquitatis reprehenſurus? quas eaſdem mulieres à me datas: apud Patara nos requiſiuit. recita literas. Q. Ciceronis. quid? hæc Apollonidenſes occaſione facta ad Flaccum detulerunt? apud Orbium acta non ſunt? ad Globulum delata non ſunt? ad Senatum noſtrum me Conſule, nonne legati Apollonidenſes omnia poſtulata de iniurijs unius Deciani detulerunt? ad hæc, prædia etiam incenſu dedicauiſti. mitto quòd aliena, mitto quòd poſſeſſa per uim: mitto quòd conuicta ab Apollonidenſibus: mitto quód à Pergamenis repudiata: mitto etiam quòd à noſtris magiſtratibus in integrum reſtituta: mitto quòd nullo in iure, neque in re, neque poſſeſſione tua. illud quæro, ſunt ne iſta prædia cenſui cenſendo: habeant ius ciuile. ſint nec ne: ſint mancipi? ſubſignari apud ærarium, apud Cenſorem poſſint: in qua tribu denique iſta prædia cenſuiſti? commiſiſti, ſi tempus aliquod grauius accidiſſet: ut ex ijſdem prædijs & Apollonidæ & Romæ imperatum eſſet tributum. uerum eſto glorioſus fuiſti: uoluiſti magnum agri modum cenſeri: & eius agri qui diuidi plebi Romanæ non poteſt. cenſus es præterea numeratæ pecuniæ CXXX. eam opinor tibi numeratam non eſſe abs te. ſed hæc omitto. cenſus es mancipia Amyntæ: neque huic ullam in eo feciſti iniuriam: poſſidet enim ea mancipia Amyntas. ac primo quidem pertimuit, quum te audiſſet ſeruos ſuos eſſe cenſum. retulit ad iuriſconſultos. conſtabat inter omnes: ſi aliena cenſendo, Decianus ſua facere poſſet: eum maxima habiturum eſſe * habetis cauſam inimicitiarum, qua cauſa inflammatus Decianus ad Lælium detulerit hanc opimam accuſationem. nam ita queſtus eſt Lælius, quum de perfidia Deciani diceret. qui mihi author fuit: qui cauſam ad me detulit: quem ego ſum ſecutus: is à Flacco corruptus eſt: is me deſeruit, ac prodidit. ſiccine tu author tandem eum, cui tu in conſilio fuiſſes: apud

quem omnes gradus dignitatis tuæ retinuiſſes, prudentiſſimum hominem, nobiliſſima familia natum, optime de Republica meritum in diſcrimen omnium fortunarum uocauiſti? ſcilicet defendam Decianum qui tibi in ſuſpitionem nullo ſuo delicto uenit. non eſt, mihi crede, corruptus. quid enim fuit quod ab eo redimeretur? ut duceret iudicium? cui ſex horas omnino lex dedit. quantum tandem ex his horis detraheret: ſi tibi morē gerere uoluiſſet? nimirū illud eſt quod ipſe ſuſpicatur. inuidiſti ingenio ſubſcriptoris tui: quod ornabat facile locū quem prehenderat: & acute teſteis interrogabat, aut circunueniebat: fortaſſe feciſtis & tu, & populi ſermo ne exciperes. iccirco Decianum uſque ad coronam applicuiſti. ſed ut hoc uerisimile eſt: haud uerisimile Decianum à Flacco eſſe corruptum. ita ſcitote Iudices eſſe cætera uel quod ait Luceius: L. Flaccum ſibi dare cupiſſe: ut à fide ſe abduceret: ſeſtertium uicies. & eum tu accuſas auariciæ? quem dicis ſeſtertium uicies uoluiſſe perdere. nam qiud emebat: cum te emebat? ut ad ſe tranſires? quam partem cauſæ tibi daremus? an ut enunciares conſilia Lęlij? qui teſtes ab eo prodirent? quid? nos non uidebamus habitare unà? quis hoc neſcit? tabulas in Lælij poteſtate fuiſſe num dubium eſt? an ne uehementer ne copioſe accuſares? nunc facis ſuſpitionem. ita enim dixiſti: ut neſcio quid abs te impetratum eſſe uideatur. at enim Androni Sextilio grauis iniuria facta eſt: & non ferenda: quòd cum eſſet eius uxor Valeria inteſtata mortua: ſic egit eam rem Flaccus: quaſi ad ipſum hæreditas pertineret. in quo quid reprehendas, ſcire cupio. quod falſum intenderit? qui doces? ingenua inquit fuit. O peritum iuris hominem. quid? ab ingenuis mulieribus hæreditates lege non ueniunt? in manu inquit conuenerat. nunc audio: ſed quæro utrū uſu? an coemptione? uſu non potuit. nihil enim poteſt de tutela legitima ſine omnium tutorum authoritate diminui. coemptione? omnibus ergo authoribus. in quibus certe Flaccum fuiſſe non dices. relinquitur illud. quod uociferari non deſiſtit: non debuiſſe, cum Prætor eſſet: ſuum negocium agere, aut mentionem facere hæreditatis. maximas audio tibi L. Luculle, qui de L. Flacco ſen-tentiam laturus es: pro tua eximia liberalitate, maximiſq́ beneficijs in tuos, ueniſſe hæreditates, cum Aſiam prouinciam Conſulari imperio obtineres. ſi quis eas ſuas eſſe dixiſſet: conceſſiſſes? tu T. Vecti ſiqua tibi in Africa uenerit hæreditas: uſu amittes? an tuum nulla auaricia ſalua dignitate retinebis? at iſtius hæreditatis iam Globulo Prætore Flacci nomine petita poſſeſſio eſt. non igitur impreſſio, non occaſio, non uis, non tempus, non imperium, non ſecures ad iniuriam faciendam, Flacci animum impulerunt. itaque eodem etiam M. Lurco uir optimus meus familiaris conuertit aculeum teſtimonij ſui. negauit priuato pecuniam in prouincia Prætorem petere oportere. cur tandem Marce Lurco nō oportet? eripere, extorquere, accipere contra leges non oportet: petere non oportere, nunquam oſtendes: niſi docueris non licere. an legationes ſumere liberas exigendi cauſa, ſicut & tu ipſe nuper, & multi uiri boni ſæpe fecerunt: rectū eſt? quod ego non reprehendo, ſocios uideo queri. Prætorem ſi hęreditatem in prouincia non reliquerit: non ſolū reprehendendum, uerum etiam condemnandum putas? doti inquit Valeria pecuniam omnem ſuam dixerat. nihil iſtorū explicari poteſt: niſi oſtenderis, illā in tutela Flacci non fuiſſe. ſi fuit: quęcunq́ ſine hoc authore eſt dicta dos:

nulla

nulla eſt.ſed tamen Lurconem quamquam pro ſua dignitate moderatus eſt in teſtimonio dicendo religioni ſuæ:tamen iratum Flacco eſſe uidiſtis. neque enim occultauit cauſam iracundiæ ſuæ:neque reticendam putauit. queſtus eſt libertum ſuum Flacco Prætore eſſe damnatum.O conditiones miſeras adminiſtrandarum prouinciarum: in quibus diligentia plena ſimultatũ eſt:negligentia uituperationum:ubi ſeueritas periculoſa eſt: liberalitas ingrata:ſermo inſidioſus:aſſentatio pernicioſa:frons omnium familiaris:multorum animus iratus:iracundiæ occultæ:blanditiæ apertæ:uenientes Prætores expectant:præſentibus inſeruiunt:abeuntes deſerunt. ſed omittamus querelas:ne noſtrum conſilium in omittendis prouincijs laudare uideamur. literas miſit de uillico P.Septimij hominis ornati: qui uillicus cædem fecerat. Septimium ardentem iracundia uidere potuiſtis. in Lurconis libertum iudicium ex edicto dedit.hoſtis eſt Lurco.quid igitur? hominum gratioſorum ſplendidorumq́ libertis fuit Aſia tradenda?an ſimultates neſcio quas cum libertis ueſtris Flaccus exercuit?an uobis in ueſtris ueſtrorumq́ cauſis ſeueritas odio eſt? eandem laudatis cum de nobis iudicatis? at iſte Andro ſpoliatus bonis ut dicitis, ad dicendum teſtimonium non uenit. quid ſi ueniat? deciſionis arbiter C.Cælius fuit: quo ſplendore uir, qua fide, qua religione? obſignator C. Sextilius Lurconis ſororis filius, homo & prudens & conſtans & grauis.ſi uis erat,ſi fraus, ſi metus, ſi circunſcriptio:quis pactionem fieri? quis adeſſe iſtos coegit? quid ſi iſta omnis pecunia, huic adoleſcentulo L. Flacco reddita? ſi petita, ſi redacta, ſi per hunc Antiochum paternum huius adoleſcentis libertum, ſeni illi Flacco probatiſſimum? uidemur ne non ſolum auaritiæ crimen effugere: ſed etiam liberalitatis laudem aſſequi ſingularem? communem enim hæreditatem, quæ æqualiter ad utrunque lege ueniſſet:conceſſit adoleſcenti propinquo ſuo:nihil ipſe attigit de Valerianis bonis.quod ſtatuerat facere, adductus huius pudore, & non ampliſſimis patrimonij copijs:id non ſolum fecit:ſed etiam prolixe,cumulateq́ fecit. ex quo intelligi debet:eum contra leges pecunias non cæpiſſe:qui tam fuerit in hæreditate concedenda liberalis.at Falcidianum crimen eſt ingens. talenta quinquaginta ſe Flacco dicit dediſſe. audiamus hominem.non adeſt. quomodo igitur dicit? epiſtolam mater eius profert, & alteram ſoror.ſcriptum ad ſe dicunt eſſe ab illo,tantam pecuniam Flacco datam. ergo is,qui ſi aram tenens iuraret:crederet nemo:per epiſtolam,quod uolet, iniuratus probabit? at qui uir? quàm non amicus ſuis ciuibus? qui patrimonium ſatis lautum, quod hic nobiſcũ conficere potuit:Græcorum conuiuijs maluit diſſipare.quid attinuit relinquere hanc urbem? libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ non liceret.nunc deniq́ materculæ ſuę feſtiuus filius aniculę minime ſuſpitioſę purgat ſe per epiſtolam:ut eam pecuniam, quam confecerat: non conſumpſiſſe, ſed Flacco dediſſe uideatur. at fructus iſti Trallianorum Globulo Pr. uenierant. Falcidius emerat HS nongentis millibus. ſi dat tantam pecuniam Flacco: nempe iccirco dat: ut rata ſit emptio. emit igitur aliquid: quod certe multo pluris eſſet. dat de lucro: nihil detrahit de uiuo. minus igitur lucri facit. cur Albanum uenire iubet? cur matri præterea blanditur? cur epiſtolis, & ſororis & matris imbecillitatem aucupatur? poſtremo

cur non audimus ipſum? retinetur credo in prouincia.mater negat. ueniſſet inquit:ſi eſſet denunciatum.tu certe coegiſſes:ſi ullum firmamentū in illo teſte poſuiſſes.ſed hominem ab negocio abducere noluiſti.magnum erat ei certamen propoſitum:magna cum Græcis contentio: qui tamen ut opinor iacent uicti. nam iſte unus totam Aſiam magnitudine poculorū, bibendoq́ꝫ ſuperauit.ſed tamen quis tibi Læli de epiſtolis iſtis indicauit? mulieres negant ſe ſcire.quis? is ipſe?igitur ille tibi ſe ad matrem,& ſororē ſcripſiſſe narrauit?an etiam ſcripſit rogatu tuo?at uero M. Ebutium conſtantiſſimum & prudentiſſimum hominem Falcidij affinem nihil interrogas?nihil eius generum pari fide præditum C. Manlium? qui profecto de tanta pecunia ſi eſſet data,nihil audiſſe nō poſſet.his tu igitur epiſtolis Deciane recitatis,his mulierculis productis, illo abſente authore laudato,tantum te crimen probaturum putaſti?preſertim cum ipſe non deducendo Falcidium,iudicium feceris plus falſam epiſtolam habituram ponderis,quàm ipſius pręſentis fictam uocem,& ſimulatū dolorem.ſed quid ego de epiſtolis Falcidij,aut de Androne Sextilio,aut de Deciani cenſu tamdiu diſputo?poſtremo de ſalute omniū noſtrum,de fortunis ciuitatis,de ſumma Reip.taceo?quam uos uniuerſam in hoc iudicio ueſtris humeris, ueſtris inquam humeris Iudices ſuſtinetis.uidetis quo in motu temporū,quanta in conuerſione rerum,ac perturbatione uerſemur.cum alia multa certi homines, tum hoc uel maxime moliuntur: ut ueſtræ quoqꝫ mentes,ueſtra iudicia,ueſtræ ſententiæ optimo cuiqꝫ infeſtiſſimę atqꝫ inimiciſſimæ reperiantur.grauia iudicia pro Reip. dignitate, multa de coniuratorū ſcelere feciſtis.non putant ſatis conuerſam eſſe Rempub. niſi in eandem impiorum pœnam optime meritos ciues detruſerint. oppreſſus eſt C. Antonius.eſto.habuit quandam ille infamiam ſuam:neque tamen ille ipſe,pro meo iure dico:uobis iudicibus damnatus eſſet:cuius damnatione ſepulchrum L. Catilinæ floribus ornatum,hominum audaciſſimorum, ac domeſticorum hoſtium conuentu,epuliſq́ꝫ celebratum eſt.iuſta Catilinæ facta ſunt.nunc à Flacco Lentuli pœnę per uos expetuntur.quam poteſtis P. Lentulo,qui uos in complexu liberorum coniugumq́ꝫ ueſtrarum trucidatos incendio patriæ ſepelire conatus eſt:mactare uictimam gratiorem?quàm ſi L. Flacci ſanguine illius nefarium in uos omnes odium ſaturaueritis? litemus igitur Lentulo:parentemus Cethego:reuocemus eiectos:nimiæ pietatis,& ſummi amoris in patriam uiciſſim nos pœnas,ſi ita dijs placet, ſufferamus. nos iam ab indicibus nominamur:in nos crimina finguntur:nobis pericula comparantur.quæ ſi pęr alios agerent:ſi deniqꝫ per populi nomen ciuiū imperitorum multitudinem concitaſſent:æquiore animo ferre poſſemus.illud uero ferri non poteſt:quod per Senatores,& per equites Ro.qui hæc omnia pro ſalute omnium communi conſilio,una mente atqꝫ uirtute geſſerunt: harum rerum authores,duces,principes ſpoliari omnibus fortunis,ac de ciuitate expelli poſſe arbitrantur.etenim Populi Ro.perſpiciunt iam mentem & uoluntatem.omnibus rebus quibus poteſt Populus Ro.ſignificat quid ſentiat:nulla uarietas eſt inter homines opinionis: nulla uoluntatis: nulla ſermonis.quare ſi quis illuc me uocat:uenio.Populum Ro. diſcæptatorem non modo non recuſo:ſed etiam depoſco.uis abſit:ferrum ac lapides remoueantur:operę faceſſant:ſeruitia ſileant:nemo erit tam iniuſtus,qui me audierit:

ſit modo liber,& ciuis: quin potius de præmijs meis quàm de pœna cogitandum putet. O dij immortales quid hoc miſerius? nos qui P. Lentulo ferrum & flammam de manibus extorſimus: imperitæ multitudinis iudicio confidimus, lectiſſimorum ciuium & ampliſſimorū ſententias pertimeſcimus. M. Aquilium patres noſtri multis auariciæ criminibus, teſtimonijsq́; conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum geſſerat: iudicio liberauerunt. Conſul ego nuper defendi C. Piſonem: qui quia Conſul fortis, conſtansq́; fuerat: incolumis eſt Reip. conſeruatus. defendi item Conſul L. Murenā Conſulem deſignatum. nemo illorum iudicum clariſſimis uiris accuſantibus audiendū ſibi de ambitu putauit: cum bellum iam gerente Catilina omnes me authore duos Conſules Cal. Ianuarijs ſcirent eſſe oportere. innocens & bonus uir, & omnibus rebus ornatus, bis hoc anno me defendente abſolutus eſt Q. Thermus. quanta Reipub. cauſa lætitia Populi Ro. quanta gratulatio conſecuta eſt? ſemper graues, & ſapientes iudices in rebus iudicandis quid utilitas ciuitatis, quid communis ſalus, quid Reip. tempora poſcerent, cogitauerunt. cum tabella uobis dabitur Iudices: non de Flacco dabitur ſolum: dabitur de ducibus, authoribusq́; conſeruandæ ciuitatis: dabitur de omnibus bonis ciuibus: dabitur de uobiſmetipſis: dabitur de liberis ueſtris: de uita, de patria, de ſalute communi. non iudicatis in hac cauſa de exteris nationibus: non de ſocijs: de uobis, ac ueſtra Repub. iudicatis. quòd ſi prouinciarum uos ratio magis mouet: quàm ueſtra: ego uero non modo non recuſo: ſed etiam poſtulo, ut prouinciarum authoritate moueamini. etenim opponemus Aſiæ prouinciæ: primum magnam partem eiuſdem prouinciæ: quæ pro huius periculis legatos, laudatoresq́; miſit: deinde prouinciam Ciliciam, prouinciam Hiſpaniam, prouinciā Cretam. Græcis autem, Lydis, & Phrygibus, & Myſis, obſiſtent Maſſilienſes, Rhodij, Lacedęmonij, Athenienſes, cuncta Achaia, Theſſalia, Bœotia, Septimio & Cælio teſtibus, P. Seruilius, & Q. Metellus, huius pudoris integritatisq́; teſtes repugnabunt. Aſiaticæ iuriſdictioni urbana iuriſdictio reſpondebit. annui temporis criminationem omnis ætas L. Flacci & perpetua uita defendet. & ſi prodeſſe L. Flacco Iud. debet: quod ſe Tribunū mil. quòd Quęſtorem, quòd Legatum imperatoribus clariſſimis, exercitibus ornatiſſimis, prouincijs grauiſſimis dignum ſuis maioribus præſtitit: proſit quòd hic uobis uidentibus, in periculis communibus omnium ueſtrum, ſua pericula cum meis coniunxit: proſint honeſtiſſimorum municipiorum, coloniarumq́; laudationes: proſit etiam Senatus Populiq́; Ro. præclara & uera laudatio. O nox illa quæ penè æternas huic urbi tenebras attuliſti: cum Galli ad bellum, Catilina ad urbem, coniurati ad ferrum, & flammam uocabantur? cum ego te Flacce, cœlum noctemq́; conteſtans, flens flentem obteſtabar: cum tuæ fidei optimæ & ſpectatiſſimæ ſalutem urbis, & ciuium commendabam. tu, tu Flacce Prætor communis exitij nuncios cæpiſti: tu incluſam in literis Reipub. peſtem deprehendiſti: tu periculorum indicia, tu ſalutis auxilia, ad me, & ad ſenatum attuliſti. quæ tibi tum gratiæ ſunt à me actæ? quæ ab Senatu? quæ à bonis omnibus? quis tibi, quis C. Pontinio fortiſſimo uiro, quenquam bonum putaret unquam non ſalutem, uerum honorem ullum denegaturum? O Nonæ illæ Decembres: quæ me Couſule fuiſtis: quem ego diem uere natalem huius urbis, aut

certe ſalutarem appellare poſſum.O nox illa:quam iſte eſt dies conſecutus, fauſta huic urbi, miſerum me, metuo ne funeſta nobis.qui tum animus L. Flacci (nihil dicam enim de me) qui amor in patriam? quæ uirtus? quæ grauitas extitit? ſed quid ea commemoro; quæ tum,cum agebantur,uno con ſenſu omnium,una uoce Populi Romani,uno orbis terræ teſtimonio, in cœ lum laudibus efferebantur? nunc uereor ne non modo non proſint: uerum etiam aliquid obſint.etenim multo acriorem improborum interdum memo riam eſſe ſentio: quàm bonorum.ego te,ſi quid grauius acciderit:ego te in quam Flacce perdidero.mea dextra illa,mea fides, mea promiſſa, cum te, ſi Remp.conſeruaremus: omnium bonorum præſidio,quoad uiueres,non mo do munitum,ſed etiam ornatum fore pollicebar.putaui,ſperaui,etiam ſi ho nos noſter uobis uilior fuiſſet: ſalutem certe charam futuram.at L. Flaccum quidem Iudices ſi (quod dij immortales omen auertant) grauis iniuria af flixerit: nunquam tamen proſpexiſſe ueſtræ ſaluti: conſuluiſſe uobis,libe ris, coniugibus,fortunis ueſtris,pœnitebit: ſemper ita ſentiet: talem ſe ani mum & generis dignitati,& pietati ſuæ,& patriæ debuiſſe.uos ne pœniteat tali ciui non pepercisse, per deos immortales Iud. prouidete. quotus enim quiſque eſt? qui hanc in Rep.ſectam ſequatur? qui uobis,qui ueſtri ſimilibus placere cupiat? qui optimi atque ampliſſimi cuiuſque hominis atque ordi nis authoritatem magni putet? illam uiam ſibi uident expeditiorem ad ho nores,& ad omnia quæ concupiuerunt. ſed cætera ſint eorum: ſibi habeant potentiam: ſibi honores: ſibi cæterorum commodorum ſummas facultates. liceat ijs,qui hæc ſalua eſſe uoluerunt: ipſis eſſe ſaluis. nolite Iud. exiſtimare eos,quibus integrum eſt: qui nondum ad honores acceſſerunt: non expecta re huius exitum iudicij.ſi L.Flacco tantus amor in bonos omnes, tantum in Repub.ſtudium,calamitati fuerit: quem poſthac tam amentem fore putatis: qui non illam uiam uitæ, quam ante præcipitem,& lubricam eſſe ducebat: huic planæ & ſtabili præponendam eſſe arbitretur? quòd ſi talium ciuium uos Iud.tędet: oſtendite. mutabunt ſententiam: qui potuerint: conſtituent quid agant: quibus integrum eſt.nos qui iam progreſſi ſumus: hunc exitum noſtræ temeritatis feremus.ſin hoc animo quamplurimos eſſe uultis: decla rabitis hoc iudicio,quid ſentiatis.pręclara illi hęc oratio quidem,ſi huic,huic miſero puero, ueſtro,ac liberorũ ueſtrorum ſupplici Iudices hoc iudicio ui uendi præcępta dabitis. cui ſi patrē conſeruatis: qualis ipſe debeat eſſe ciuis, præſcribetis.ſi eripitis: oſtenditis bonæ rationi,& conſtanti, & graui nul lum à uobis fructum eſſe propoſitum. qui uos quoniam eſt id ætatis,ut ſen ſum iam percipere poſſit ex mœrore patrio, auxilium nondum patri ferre poſſit: orat ne ſuum luctum patris lachrymis,patris mœrorem ſuo fletu au geatis.qui etiam me intuetur: me uultu appellat: meam quodammodo flens fidem implorat: ac repetit eam,quam ego patri ſuo quondam pro ſalute pa triæ ſpoponderim dignitatem.miſeremini familię Iudices: miſeremini for tiſſimi patris: miſeremini filij: nomen clariſſimum,& fortiſſimum,uel gene ris,uel uetuſtatis,uel hominis cauſa, Reipub.reſeruate.

PRO P. SYLLA.

ORATIO. XXV.

MAxime uellem Iudices, ut P. Sylla & antea dignitatis ſuæ ſplendorem obtinere, & poſt calamitatem acceptam modeſtiæ fructum aliquem potuiſſet percipere. ſed quoniam ita tulit caſus infeſtus: ut ampliſſimo in honore, cũ communi ambitionis inuidia, tum ſingulari Antronij odio euerteretur: & in his priſtinæ fortunæ reliquijs miſeris, & afflictis, tamen haberet quoſdam: quorum animos, ne ſupplicio quidem ſuo ſatiare poſſet: quamquam ex huius incommodis magnam animo moleſtiam capio: tamen in cæteris malis facile patior oblatũ mihi tempus: in quo boni uiri lenitatem meam, miſericordiamq́; notam omnibus quondã, nunc quaſi intermiſſam agnoſcerent: improbi ac perditi ciues edomiti atq; uicti, præcipitante Repub. uehementem me fuiſſe atq; fortem, conſeruata mitem, ac miſericordem faterentur. & quoniam L. Torquatus meus familiaris, ac neceſſarius Iudices exiſtimauit, ſi noſtram in accuſatione ſua neceſſitatem, familiaritatemq́; uiolaſſet: aliquid ſe de authoritate meæ defenſionis poſſe detrahere: cum huius periculi propulſatione coniungam defenſionem officij mei. quo quidem genere non uterer orationis Iudices hoc tempore: ſi mea ſolum intereſſet. multis enim mihi locis & data facultas eſt, & ſæpe dabitur de mea laude dicendi. ſed ut ille Iudices quantum de mea authoritate diripuiſſet, tantum ſe de huius præſidijs diminuturum ſperauit: ſic hoc ego ſentio: ſi mei facti rationem uobis, conſtantiamq́; huius officij ac defenſionis probauero: cauſam quoq; me P. Syllę probaturum. Ac primum abs te illud L. Torquate quæro: cur me à cęteris clariſſimis uiris, ac principibus ciuitatis in hoc officio, atq; in defenſionis iure ſecernas? quid enim eſt? quamobrem abs te Q. Hortenſij factum clariſſimi uiri, atque ornatiſſimi ciuis non reprehenditur: reprehendatur meum? nam ſi initum eſt conſilium à P. Sylla inflammandæ ciuitatis, huius extinguendi imperij, delendæ urbis, mihi maiorem hęc res dolorem, quàm Q. Hortenſio, mihi maius odium afferre debet? meũ denique grauius eſſe iudicium: qui adiuuandus in his cauſis, qui oppugnandus, qui defendendus, qui deferendus eſſe uideatur? ita inquit. tu enim inueſtigaſti, tu patefeciſti coniurationem. quod cum dicit: non attendit, eum qui patefecerit, hoc curaſſe: ut id omnes uiderent: quod antea fuiſſet occultum. quare iſta coniuratio ſi patefacta per me eſt: tam patet Hortenſio, quàm mihi. quem cum uideas honore hoc, authoritate, uirtute, conſilio præditum non dubitaſſe, quin innocentem P. Syllam defenderet: quæro cur qui aditus ad cauſam Hortenſio patuerit: mihi intercluſus eſſe debuerit? quæro illud etiã: ſi me qui defendo, reprehendendum putas eſſe: quid tandem exiſtimes de his ſummis uiris, & clariſſimis ciuibus? quorum ſtudio, & dignitate celebrari hoc iudicium, & ornari, cauſam defendi huius innocentis uides? non enim una eſt ratio defenſionis ea, quæ poſita eſt in oratione. omnes qui adſunt, qui

laborant, qui ſaluum uolunt, pro ſua parte atque authoritate defendunt. an uero in quibus ſubſellijs hæc ornamenta, ac lumina Reipub. uiderem: in his me apparere nollem? quorum ego opera illum in locum, atque in hanc celſiſſimam ſedem dignitatis, atque honoris multis meis, ac magnis laboribus & periculis aſcendiſſem? atque ut intelligas Torquate quem accuſes: ſi te id offendit: quòd ego qui hoc genere quæſtionis defenderim neminẽ: non deſim P. Syllæ: recordare de cæteris: quos adeſſe huic uides. intelliges & de hoc, & de cæteris iudicium meum, & horum par atque unum fuiſſe. quis noſtrum adfuit Varguntco? nemo. ne hic quidem Q. Hortenſius: preſertim qui illum ſolus antea de ambitu defendiſſet. non enim iam ſe ullo officio cum illo coniunctum arbitrabatur: cum ille tanto ſcelere commiſſo omnium officiorum ſocietatem diremiſſet. quis noſtrum Seruium Syllam? quis P. Lentulum? quis M. Leccam? quis Cornelium defendendum putauit? quis his horum adfuit? nemo. quid ita? quia cæteris in cauſis etiam nocentes, uiri boni, ſi neceſſarij ſunt: non defendendos eſſe non putant. in hoc crimine non ſolum leuitatis eſt culpa: uerum etiam quędam contagio ſceleris: ſi defendas eum quẽ obſtrictum eſſe patriæ ſuſpicere. quid Antronio? nónne ſodales, non Collegæ ſui, non ueteres amici, quorum ille copia quondã abundarat: non hi omnes, qui ſunt in Repub. principes defuerunt? immo etiam teſtimonio plerique læſerunt? ſtatuerant tantum illud eſſe maleficium: quod non modo non occultari per ſe, ſed etiam aperiri. illuſtrarique deberet. quamobrẽ quid eſt quod mirere: ſi cum ijſdem me in hac cauſa uides adeſſe: cum quibus in cæteris intelligis abfuiſſe? niſi uero me unum uis ferum præter cæteros, me aſperum, me inhumanum exiſtimari: me ſingulari immanitate, & crudelitate præditum. hanc mihi tu ſi propter res meas geſtas imponis in omni uita mea perſonam Torquate: uehementer erras. me natura miſericordem, patria ſeuerum, crudelem nec patria nec natura eſſe uoluit. denique iſtam ipſam perſonam uehementem, & acrem, quã mihi tum tempus, & Reſpublica impoſuit: iam uoluntas & natura ipſa detraxit. illa enim ad breue tempus ſeueritatem poſtulauit. hæc in omni uita miſericordiã, lenitatemque deſiderat. quare nihil eſt quòd ex tanto comitatu uirorum ampliſſimorum me unum abſtrahas. ſimplex officium, atque una eſt omnium bonorum cauſa. nihil erit quod admirere poſthac: ſi in ea parte, in qua hos animaduerteris: me uidebis. nulla eſt enim in Repub. cauſa mea propria. tempus agendi fuit magis mihi propriũ, quàm cæteris: doloris uero, & timoris, & periculi fuit illa cauſa communis. neque enim princeps tunc ad ſalutem eſſe potuiſſem: ſi eſſe alij comites noluiſſent. quare neceſſe eſt quod mihi Conſuli pręcipuum fuit pręter alios: id iam priuato cum cæteris eſſe commune. neque ego hoc partiendæ inuidię, ſed communicandę laudis cauſa loquor. oneris mei partem nemini impertio: glorię bonis omnibus. in Antronium teſtimonium dixiſti inquit: Syllam defendis. hoc totum eiuſmodi eſt Iudices: ut ſi ego ſim inconſtans ac leuis: nec teſtimonio fidem tribui conuenerit: nec defenſioni authoritatem. ſin eſt in me ratio Reipub. religio priuati officij, ſtudium retinendę uoluntatis bonorum: nihil minus accuſator debet dicere: quàm à me defendi Syllam: teſtimonio lęſum eſſe Antronium. uideor enim non ſolum ſtudium ad defendendas cauſas, uerum opinionis aliquid, & authoritatis afferre, qua & moderate ego

utar

utar Iudices:& omnino non uterer:ſi ille me non coegiſſet. Duæ coniurationes abs te Torquate conſtituuntur:una quę Lepido & L. Tullio COSS. patre tuo Conſule deſignato facta eſſe dicitur.altera quæ me Conſule. harū in utraque Syllam dicis fuiſſe.patris tui fortiſſimi uiri,atque optimi Conſulis,ſcis me conſilījs non interfuiſſe:ſcis me,cum mihi ſummus tecum uſus eſſet:tamen illorum expertem temporum,& ſermonū fuiſſe.credo quòd nondum penitus in Repub.uerſabar:quod nondum ad propoſitum mihi finem honoris perueneram:quòd mea me ambitio,& forenſis labor ab omni illa cogitatione abſtrahebat.quis ergo intererat ueſtris conſilījs? omnes hi,quos uides huic adeſſe:& in primis Q. Hortenſius. qui cum propter honorem, ac dignitatem,atque animum eximium in Rempublicam,tum propter ſummam familiaritatem,ſummumq́ amorē in patrem tuum,tum communibus, tum præcipuis patris tui periculis commouebatur.ergo iſtius coniurationis crimen defenſum ab eo eſt:qui interfuit:qui cognouit:qui particeps & conſilīj ueſtri fuit,& timoris.cuius in hoc crimine propulſando cum eſſet copioſiſſima,atq; ornatiſſima oratio:tum nō minus inerat authoritatis in ea quàm facultatis.illius igitur coniurationis quæ facta contra uos,delata ad uos,à uobis prolata eſſe dicitur:ego teſtis eſſe non potui.non modo enim nihil comperi:ſed uix ad aures meas iſtius ſuſpitionis fama peruenit.qui uobiſcum in conſilio fuerunt:qui uobiſcum illa cognorunt:quibus ipſis periculum tum conflari putabatur:qui Antronio non adfuerunt:qui in illū teſtimonia grauia dixerunt:hunc defendunt:huic adſunt:in huius periculo declarant,ſe nō crimine coniurationis, ne adeſſent cæteris:ſed hominum maleficio deterritos eſſe.mei conſulatus autem tempus,& crimen maxime coniurationis à me defendetur.atque inter nos partitio non eſt fortuito Iudices,nec temere facta.ſed cum uideremus eorum criminum nos patronos adhiberi: quorū teſtes eſſe poſſemus:uterque noſtrum id ſibi ſuſcipiendum putauit:de quo aliquid ſcire ipſe,atque exiſtimare potuiſſet.& quoniam de criminibus ſuperioris coniurationis Hortenſiū diligenter audiſtis:de hac coniuratione quæ me Conſule facta eſt,hoc primū attendite. Multa cū eſſem Conſul de ſummis Reip.periculis audiui:multa quæſiui:multa cognoui:nullus unquā de Sylla nuncius ad me,nullum indiciū,nullæ literæ peruenerunt,nulla ſuſpitio.multum hæc uox fortaſſe deberet ualere eius hominis:qui Conſul inſidias Reip. conſilio inueſtigaſſet:ueritate aperuiſſet:magnitudine animi uindicaſſet:cū ipſe nihil audiſſe de P. Sylla,nihil ſuſpicatum eſſe diceret. ſed ego nondum utor hac uoce ad hunc defendendum:ad purgandum me potius utor:ut mirari Torquatus deſinat:me,qui Antronio abfuerim:Syllam defendere.quę enim Antronīj fuit cauſa? quæ Syllæ eſt? ille ambitus iudicium tollere,ac diſturbare primum conflato uoluit gladiatorum, ac fugitiuorū tumultu:deinde id quod uidimus omnes:lapidatione,atque concurſu.Sylla ſi ſibi ſuus pudor ac dignitas non prodeſſet:nullum auxilium requiſiuit.ille damnatus ita ſe gerebat non ſolum conſilījs,& ſermonibus,uerum etiam aſpectu,atq; uultu:ut inimicus eſſe ampliſſimis ordinibus,infeſtus bonis omnibus,hoſtis patriæ uideretur.hic ſe ita fractum illa calamitate,atque afflictum putauit:ut nihil ſibi ex priſtina dignitate ſupereſſe arbitraretur:niſi quod modeſtia retinuiſſet.hac uero in coniuratione,quid tam coniunctum quàm ille cum Cati-

lina? cum Lentulo? quæ tanta ſocietas ullis inter ſe rerum optimarum? quan-
ta ei cum illis ſceleris,libidinis,audaciæ? quod flagitium Lentulus non cum
Antronio concępit? quod ſine eodem illo Catilina facinus admiſit? cum in-
terim Sylla cum eiſdem ipſis non modo noctem,ſolitudinemq; non quære-
ret: ſed ne mediocri quidem ſermone,& congreſſu coniungeretur. illum Al-
lobroges maximarum rerum ueriſſimi indices,illum multorũ literæ,ac nun-
cij coarguerunt. Syllam interea nemo inſimulauit: nemo nominauit. poſtre-
mo eiecto,ſiue emiſſo iam ex urbe Catilina,ille arma miſit,cornua,tubas,fal-
ces,ſigna, legiones: ille relictus intus,expectatus foris, Lentuli pœna com-
preſſus conuertit ſe aliquando ad timorem: nunquam ad ſanitatem. hic con-
tra ita quieuit: ut eo tempore omni Neapoli fuerit: ubi neque homines fuiſſe
putantur huius affines ſuſpitionis: & locus eſt ipſe non tam ad inflamman-
dos calamitoſorum animos,quàm ad conſolandos accommodatus. propter
hanc igitur tantã diſſimilitudinem hominum,atq; cauſarum,diſſimilẽ me in
utroq; prębui. ueniebat enim ad me,& ſępe ueniebat Antronius multis cũ la-
chrymis ſupplex: ut ſe defenderem: & ſe meum condiſcipulum in pueritia,fa-
miliarem in adoleſcentia,collegã in Quæſtura commemorabat fuiſſe: multa
mea in ſe,nonnulla etiam ſua in me proferebat officia. quibus ego rebus Iudi-
ces,ita flectebar animo: atq; frangebar: ut etiam ex memoria,quas mihi ipſi
fecerat inſidias deponerem: ut iam immiſſum eſſe ab eo C. Corneliũ: qui me
in ſedibus meis, in conſpectu uxoris meæ,ac liberorum meorum trucidaret:
obliuiſcerer. quæ ſi de uno me cogitaſſet: qua mollicia ſum animi,ac lenitate:
nunquam mehercule illius lachrymis ac precibus reſtitiſſem. ſed cũ mihi pa-
triæ,cum ueſtrorum periculorũ,cum huius urbis,cum illorum delubrorum,
atq; templorum,cum puerorum infantium,cum matronarũ,ac uirginum ue-
niebat in mentẽ: & cum illæ infeſtæ,ac funeſtæ faces,uniuerſumq; totius ur-
bis incendium,cum tela,cum cædes,cum ciuium cruor,cum cinis patriæ uer-
ſari ante oculos,atque animum memoria refricare cœperat: tum deniq; ei re-
ſiſtebam: neque ſolum illi hoſti,ac parricidæ, ſed his etiam propinquis illius
Marcellis patri & filio: quorum alter apud me parentis grauitatem,alter fi-
lij ſuauitatem obtinebat: nec me arbitrabar ſine ſummo ſcelere poſſe quod
maleficium in alijs uindicaſſem,idem in illorum ſocio,cum ſcirem, defende-
re. atque idem ego neque P. Syllam ſupplicem ferre,neque eoſdem Marcel-
los,neque huius M. Meſſalæ hominis neceſſarij preces ſuſtinere potui. neq;
enim eſt cauſa aduerſata naturæ: nec homo,nec res miſericordiæ meæ repu-
gnauit. nuſquam nomen,nuſquam ueſtigium fuerat: nullum crimen,nullum
indicium. ſuſcępi cauſam Torquate,ſuſcępi,& feci libenter: ut me quem bo-
ni conſtantem ſemper,ut ſpero,exiſtimaſſent: eundem me improbi quidem
crudelem dicerent. hic ait ſe ille Iudices regnum meum ferre non poſſe. quod
tandem Torquate regnum? Conſulatus credo mei: in quo ego imperaui ni-
hil: ſed contra patribus conſcriptis,& bonis omnibus parui. quo in magiſtra-
tu non inſtitutum eſt à me Iudices regnum: ſed non permiſſum. quem tum
in tanto imperio,tanta poteſtate non dicis fuiſſe regem, nunc priuatum re-
gnare dicis? quo tandem nomine? quòd in quos teſtimonia dixiſti inquit: da-
mnati ſunt: quem defendis: ſperat ſe abſolutũ iri. hic tibi ego de teſtimonijs
meis hoc reſpondeo: ſi falſum dixerim: te in eos dixiſſe. ſin uerũ non eſſe hoc

regnare: cum uerum iuratos dicas probare. de huius ſpe tantum dico: nullas à me opes P. Syllam, nullam potentiã, nihil deniq; præter fidem defenſionis expectare. niſi tu inquit cauſam recepiſſes: nunquam mihi reſtitiſſet: ſed indicta cauſa profugiſſet. ſi iam hoc tibi concedam, Q. Hortenſium tanta grauitate hominẽ, ſi hos tales uiros non ſuo ſtare iudicio, ſed meo: ſi hoc tibi dem: quod credi non poteſt, niſi ego huic adeſſem, hos adfuturos non fuiſſe: uter tandem rex eſt? is ne, cui innocentes homines non reſiſtunt? an is, qui calamitoſos non deſerit? at hic etiã, id quod tibi neceſſe minime fuit: facetus eſſe uoluiſti: cum Tarquinium, & Numam, & me tertium peregrinũ regem eſſe dixiſti. mitto iam de rege quęrere. illud quęro peregrinum cur me eſſe dixeris? nam ſi ita ſum, non tam eſt admirandum regem eſſe me: quia ut tu uis etiam peregrini reges Romæ fuerunt: quàm Conſulẽ Romæ fuiſſe peregrinum. hoc dico inquit, te eſſe ex municipio. fateor: & addo etiam ex eo municipio: unde iterum iam ſalus huic urbi imperioq; miſſa eſt. ſed ſcire ex te peruelim: quamobrem qui ex municipijs ueniant, peregrini tibi eſſe uideantur? nemo enim iſtuc M. illi Catoni ſeni, cum plurimos haberet inimicos: nemo T. Coruncano, nemo Curioni, nemo huic ipſi noſtro C. Mario, cũ ei multi inuiderent: obiecit unquam. equidem uehementer lætor, eum eſſe me: in quem tu, cum cuperes, nullam contumeliam iacere potueris: quæ non ad maximã partem ciuium conueniret. ſed tamen te à me pro magnis cauſis noſtræ neceſſitudinis, monendum eſſe etiam atq; etiam puto. nõ poſſunt omnes eſſe patricij: ſi uerum quæris, ne curant quidẽ. nec ſe æquales tui propter iſtam cauſam abs te anteiri putant. at ſi tibi nos peregrini uidemur: quorum iam & nomẽ & honos inueterauit, & huic urbi, & hominum famæ, ac ſermonibus: quàm tibi illos competitores tuos peregrinos uideri neceſſe erit: qui iã ex tota Italia delecti tecum de honore, & de omni dignitate contendunt? quorũ caue tu quenquam peregrinum appelles: ne peregrinorum ſuffragijs obruare. qui ſi attulerint neruos, & induſtriam: mihi crede, excutient tibi iſtam uerborũ iactationem: & te ex ſomno ſæpe excitabunt: nec patientur ſe abs te niſi uirtute uincentur, honore ſuperari. ac ſi Iud. cæteris patricijs me & uos peregrinos uideri oporteret: à Torquato tamen hoc uicium ſileretur. eſt enim ipſe à materno genere municipalis honeſtiſſimi ac nobiliſſimi generis: ſed tamẽ Aſculani. aut igitur doceat Picentes ſolos non eſſe peregrinos: aut gaudeat ſuo generi me meũ non anteponere. quare neq; me peregrinum poſt hac dixeris: ne grauius refutere: neq; regem: ne derideare. niſi forte regiũ tibi uidetur, ita uiuere: ut non modo homini nemini, ſed ne cupiditati quidẽ ulli ſeruias: contemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non cęterarũ rerum indigere: in Senatu ſentire libere: populi utilitati magis conſulere: q̃ uoluntati: nemini cedere: multis obſiſtere. ſi hoc putas eſſe regiũ: me regem confiteor eſſe. ſin te potentia mea, ſi dominatio, ſi deniq; aliquod dictũ arrogans, aut ſuperbũ mouet: quin tu id potius profers? q̃ uerbi inuidiam contumeliamq; maledicti? ego tantis à me beneficijs in Rep. poſitis, ſi nullum aliud mihi pręmium à Senatu Populoq; Ro. niſi honeſtũ ocium poſtularem: quis nõ concederet? ſibi haberent honores: ſibi imperia: ſibi prouincias: ſibi triumphos: ſibi alia pręclarę laudis inſignia: mihi liceret eius urbis, quam conſeruaſſem: conſpectu, trãquillo animo, & quieto frui? quid ſi hoc nõ poſtulo? ſi ille labor meus pri

ſtinus,ſi ſollicitudo,ſi officia,ſi operæ,ſi uigiliæ deſeruiunt amicis: præſto ſunt omnibus:ſi neque amici in foro requirunt ſtudium meum, neque Reſpub.in curia:ſi me non modo non rerum geſtarum uacatio,ſed neq; honoris,neque ætatis excuſatio uendicat à labore:ſi uoluntas mea,ſi induſtria, ſi domus,ſi animus,ſi aures patent omnibus:ſi mihi ne ad ea quidem,quæ pro ſalute omnium geſſi, recordanda,& cogitanda quicquam relinquitur temporis:tamen hoc regnum appellabitur? cuius uicarius quæ uelit eſſe, inueniri nemo poteſt:longe abeſt regni ſuſpitio.ſi quæris:qui ſint Romæ regnum occupare conati:ut ne replices annalium memoriam:ex domeſticis imaginibus inuenies.res enim geſtæ credo meæ,me nimis extulerunt? ac mihi neſcio quos ſpiritus attulerunt? quibus de rebus tã claris,tam immortalibus Iudices,hoc poſſum dicere:me qui è ſummis eripuerim periculis urbem hanc,& uitam omnium ciuium:ſatis adeptum fore: ſi ex hoc tanto in omnes mortales beneficio nullum in me periculum redundabit.etenim in qua ciuitate res tantas geſſerim,memini:& in qua urbe intelligo.plenum forum eſt eorũ hominum:quos ego à ueſtris ceruicibus depuli Iudices:à meis non remoui.niſi uero paucos fuiſſe arbitramini: qui conari, aut ſperare poſſent ſe tantum imperium poſſe delere. horum ego faces eripere de manibus,& gladios extorquere potui:ſicut feci:uoluntates uero conſceleratas,ac nefarias nec ſanare potui:nec tollere.quare non ſum neſcius quanto periculo uiuam in tanta multitudine improborum:cum mihi uni cum omnibus improbis æternum uideam bellum eſſe ſuſcæptum.quòd ſi illis meis pręſidijs forte inuides:& ſi ea tibi regia uidentur:quòd omnes boni omnium generum,atque ordinum ſuam ſalutem cum mea coniungunt:conſolare te:quòd omnium mentes improborum mihi uni maxime ſunt infenſæ,& aduerſæ.qui me non ſolum iccirco oderunt:quòd eorum conatus impios,& furorem conſceleratum repreſſi:ſed eo etiã magis:quòd nihil etiam ſe ſimile me uiuo conari poſſe arbitrantur.at uero quid ego miror:ſi quid ab improbis de me improbe dicitur? cum L.Torquatus primum ipſe his fundamentis adoleſcentiæ iactis, ea ſpe propoſita ampliſſimæ dignitatis, deinde L.Torquati fortiſſimi Conſulis, conſtantiſſimi Senatoris,ſemper optimi ciuis filius,interdum efferatur immoderatione uerborũ? qui cum ſuppreſſa uoce de ſcelere P.Lentuli,de audacia coniuratorũ omnium dixiſſet:tantummodo ut uos qui ea probatis,exaudire poſſetis:de ſupplicio P.Lentuli,de carcere,magna,& queribunda uoce dicebat,in quo primum illud erat abſurdum:quod, cum ea quæ leuiter dixerat: uobis probare uolebat: eos autem qui circum iudicium ſtabant, audire nolebat:non intelligebat ea,quæ clare diceret:ita illos audituros, quibus ſe uenditabat: ut uos quoq; audiretis:qui id non probabatis. deinde alterum iam oratoris uicium:non uidere quid quæq; cauſa poſtulet. nihil eſt enim tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuſet: quàm uideri coniuratorum pœnam,mortemq; lugere. quod cum is Tribunus ple. facit: qui unus uidetur ex illis ad lugendos coniuratos relictus: nec mirũ eſt. difficile eſt enim tacere cum doleas. te,ſi quid eiuſmodi facis:non modo talem adoleſcentem, ſed in ea cauſa, in qua te uindicem coniurationis uelis eſſe: uehementer miror. ſed reprehendo tamen illud maxime: quod iſto ingenio & prudentia præditus,cauſam Reipublicæ non tenes:qui arbitrere

bitrere plebi Romanæ res eas non probari: quas me Conſule omnes boni pro ſalute communi geſſerunt. ecquem tu horum, qui adſunt: quibus te contra ipſorum uoluntatem uenditabas: aut tam ſceleratum ſtatuis fuiſſe: ut hæc omnia perire uoluerit? aut tam miſerum: ut & ſe perire cuperet: & nihil haberet quod ſaluum eſſe uellet? an uero clariſſimum uirum generis ueſtri ac nominis nemo reprehendit? qui filium ſuum uita priuauit: ut in cæteris firmaret imperium. tu Rempublicam reprehendis: quæ domeſticos hoſtes ne ab his ipſa necaretur: necauit? itaq; attende iam Torquate quàm ego nõ deſugiam authoritatem conſulatus mei. maxima uoce, ut omnes exaudire poſſint, dico: ſemperq́; dicã. Adeſtote omnes animis: qui adeſtis corporibus: quorum ego frequentia magnopere lætor. erigite mentes aureſq́; ueſtras: & me de inuidioſis rebus, ut ille putat, dicentem attendite. ego Conſul, cũ exercitus perditorum ciuium clandeſtino ſcelere conflatus crudeliſſimum & luctuoſiſſimũ exitium patriæ comparaſſet: cum ad occaſum interitumq́; Reipub. Catilina in caſtris, in his autem templis, atque tectis dux Lentulus eſſet conſtitutus: meis conſiliis, meis laboribus, mei capitis periculis, ſine tumultu, ſine delectu, ſine armis, ſine exercitu quinque hominibus comprehenſis atque confoſſis, incenſione urbem, internitione ciues, uaſtitate Italiam, interitu Rempublicam liberaui. ego uitam omnium ciuium, ſtatum orbis terræ, urbem hanc denique ſedem omnium noſtrum, arcem regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium imperij, quinque hominum amentium, ac perditorum pœna redemi. an me exiſtimaſti hæc iniuratum in iudicio non eſſe dicturum? quæ iuratus in maxima concione dixiſſem? atque etiam illud addam: ne qui forte incipiat improbus ſubito te amare Torquate: & aliquid ſperare de te: atque ut idem omnes exaudiant: clariſſima uoce dicam. harum omnium rerum quas ego in Conſulatu pro ſalute communi ſuſcępi & geſſi: L. ille Torquatus cum eſſet meus contubernalis in Conſulatu: cum ſignifer eſſet iuuentutis: atque Prætura fuiſſet: author, adiutor, particeps extitit: cum princeps, cum author, cum ſignifer eſſet iuuentutis: parens eius homo amantiſſimus patriæ, maximi animi, ſummi conſilij, ſingularis conſtantiæ: cum eſſet æger: tamen omnibus rebus illis interfuit: nunquam eſt à me digreſſus: ſtudio, conſilio, authoritate, unus adiuuit plurimum: cum infirmitatem corporis animi uirtute ſuperaret. uides ne ut eripiam te ex improborum ſubita gratia? & reconciliem bonis omnibus? qui te & diligunt: & retinent: retinebuntq́; ſemper: nec ſi à me forte deſciueris: iccirco te à ſe & à Repub. & à tua dignitate deficere patientur. ſed iam redeo ad cauſam. atque hoc uos Iudices teſtor. mihi de memetipſo tam multa dicendi neceſſitas quædam impoſita eſt ab illo. nam ſi Torquatus Syllam ſolum accuſaſſet: ego quoq; hoc tempore nihil aliud agerem: niſi eum qui accuſatus eſſet, defenderem. ſed cum ille tota illa oratione in me eſſet inuectus: & cum initio, ut dixi, defenſionem meam authoritate ſpoliare uoluiſſet: etiam ſi dolor meus reſpondere non cogeret: tamen ipſa cauſa hanc à me orationem flagitaſſet. Allobrogibus nominatum Syllam eſſe dicis. quis negat Syllæ indicium? at uide quemadmodum nominatus ſit. L. Caſſium dixerunt commemoraſſe cum cęteris Antronium ſecum facere. quæro num Syllam dixerit Caſſius? nunquam. ſeſe aiunt

quæſiſſe de Caſſio, quid Sylla ſentiret. uidete diligentiam Gallorum. qui
uitam hominum, naturamq́; non noſſent: ac tantum audiſſent eos, pari cala-
mitate qui fuerant, eſſe in eadem uoluntate. quid tum? Caſſius ſi reſpondiſſet
idem ſentire, & ſecum facere Syllã: tamen mihi non uideretur in hunc id cri-
minoſum eſſe debere. quid ita? quia qui barbaros homines ad bellum impel-
leret: non debebat minuere illorum ſuſpitionẽ: & purgare eos, de quibus illi
aliquid ſuſpicarentur. non reſpondit tamen unà facere Syllã. etenim eſſet ab-
ſurdum: cum cæteros ſua ſponte nominaſſet: mentionem Syllæ facere nullã,
niſi admonitum & interrogatum. niſi forte ueriſimile eſt: P. Syllæ nomen in
memoria Caſſio non fuiſſe. ſi nobilitas hominis, ſi afflicta fortuna, ſi reliquię
priſtinæ dignitatis non tam illuſtres fuiſſent: tamen Antronij commemora
tio memoriam Syllæ retuliſſet: etiam ut arbitror: cum authoritates principũ
coniurationis ad incitandos animos Allobrogũ colligeret Caſſius: & cum
ſciret exteras nationes maxime nobilitate moueri: non prius Antronium
quàm Syllam nominaſſet. iam uero illud probari minime poteſt: Gallos An
tronio nominato putaſſe propter calamitatis ſimilitudinẽ ſibi aliquid de Syl
la eſſe quærendum: Caſſio, ſi hic eſſet in eodem ſcelere: ne cũ appellaſſet qui-
dem Antronium: huius in mentem uenire potuiſſe. ſed tamen quid reſpon-
dit de Sylla Caſſius? ſe neſcire certum. non purgat inquit. dixi antea: ne ſi ar-
gueret quidem tum deniq;, cum eſſet interrogatus: id mihi criminoſum ui-
deretur. ſed ego in iudicijs, & quæſtionibus non hoc quærendum arbitror:
num purgetur aliquis: ſed num arguatur. etenim cum negat ſe ſcire Caſſius:
utrũ ſubleuat Syllam? an ſatis probat ſe neſcire? ſubleuat apud Gallos? quid
ita? ne indicent? quid? ſi periculum eſſe putaſſet, ne ulli unquam indicarent:
de ſeipſo confeſſus eſſet? neſciuit. credo Iudices cęlatum eſſe Caſſium de Syl-
la uno: nam de cęteris certe ſciebat: & ea domi eius pleraq; conflata eſſe con-
ſtabat. qui negare noluit eſſe in eodem numero Syllam: quo plus ſpei Gal-
lis daret: dicere autem falſum non auſus eſt. neſcire dixit. atqui hoc perſpi-
cuum eſt. cum is qui de omnibus ſcierit: de Sylla ſe ſcire negarit: eandem
uim eſſe negationis huius: quàm ſi extra coniurationem hunc eſſe ſe ſcire di-
xiſſet. nam cuius ſcientiam de omnibus conſtat fuiſſe: eius ignoratio de ali-
quo, purgatio debet uideri. ſed iam non quæro purget ne Caſſius Syllam. il-
lud mihi tantum ſatis eſt: contra Syllam nihil eſſe in indicio. excluſus hac cri
minatione Torquatus rurſus in me irruit: me accuſat: ait me aliter, ac dictum
eſt, in tabulas publicas retuliſſe. O dij immortales, uobis enim tribuam:
quæ ueſtra ſunt: nec uero poſſum meo tantum ingenio dare: ut tot res, tan-
tas, tam uarias, tam repentinas in illa turbulentiſſima tempeſtate Reip. mea
ſponte deſpexerim. uos profecto animum meum tum conſeruandæ patriæ
cupiditate incendiſtis: uos me ab omnibus cæteris cogitationibus ad unam
ſalutem Reip. contuliſtis: uos deniq; in tantis tenebris erroris, & inſcientiæ
clariſſimum lumen prætuliſtis menti meæ. uidi ego hoc Iudices: niſi recenti
memoria Senatus, authoritatem huius indicij monimentis publicis teſtatus
eſſem: fore ut aliquando non Torquatus, neque Torquati quiſpiam ſimilis
(nam id me multum fefellit) ſed ut aliquis patrimonio naufragus, inimicus
ocij, bonorum hoſtis, aliter indicata hæc eſſe diceret: quo facilius uento ali-
quo in optimum quenq; excitato, poſſet in malis Reipub. portum ſuorum

malorum

malorum inuenire aliquem.itaq; introductis in Senatum indicibus conſtitui Senatores qui omnia indicum dicta,interrogata,reſponſa preſcriberent. at quos uiros? non ſolū ſumma uirtute,& fide,cuius generis in Senatu facultas maxima: ſed etiam quos ſciebam memoria,ſcientia,conſuetudine,& celeritate ſcribendi facillime quæ dicerentur,perſequi poſſe: C.Coſconium, qui tunc erat Prætor: M.Meſſalam, qui tum præturam petebat: P. Nigidium, Appium Claudium.credo eſſe neminem: qui his omnibus,aut uere referendis,aut etiam ſcribendis putet ingenium defuiſſe.quid deinde? quid feci? cū ſcirem ita indicium in tabulas publicas relatum: ut ille tabulæ priuata tamen cuſtodia more maiorum continerentur: non occultaui: non continui domi: ſed deſcribi ab omnibus ſtatim librarijs,diuidi paſſim,& peruulgari, atque edi Populo Romano imperaui: diuiſi toti Italię: diuiſi in omnes prouincias: eius indicij,è quo ſalus oblata eſſet omnibus: expertem eſſe neminem uolui. itaque dico locum in orbe terrarum eſſe nullum: quo in loco Populi Rom. nomen ſit: quin eodem perſcriptum hoc indiciū peruenerit. in quo ego tam ſubito, & exiguo, & turbido tempore multa diuinitus,ita ut dixi,non mea, ſponte prouidi.primum ne qui poſſet tantum aut de Reipublicę,aut de alicu ius periculo meminiſſe: quantum uellet.deinde ne cui liceret unquam reprehendere illud indicium: aut temere creditum criminari.poſtremo ne quid iā à me,ne quid ex meis commentarijs quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria uideretur nimia: ne denique aut negligentia turpis,aut diligentia crudelis putaretur.ſed tamen abs te Torquate quæro: cum indicatus tuus inimicus eſſet: & eſſet eius rei frequens Senatus,& recens memoria teſtis: tibi meo familiari, & contubernali prius etiā edituri fuerint indicium ſcribæ mei,ſi uoluiſſes: quàm in codicem retuliſſent? cum uideres aliter fieri: cur tacuiſti? paſſus es? non mecum aut cum familiari meo queſtus es? aut quoniam tam facile inueheris in amicos: iracundius aut uehementius expoſtulaſti? tu cum tua uox nunquam ſit audita: cum indicio lecto,deſcripto, diuulgato, quieueris: tacueris: repente tantam rem enunciare audeas? & in eum locum te deducas: ut antequā me commutati indicij coargueris: te ſummę negligentiæ tuo indicio conuictum eſſe fateare? mihi cuiuſquam ſalus tanti fuiſſet? ut meam negligerem? per me ego ueritatē patefactam contaminarem aliquo mendacio? quenquam deniq; ego iuuarem: à quo & crudeles inſidias in Remp.factas, & in me potiſſimū Conſulem putarem? quòd ſi iā eſſem oblitus ſeueritatis, & conſtantiæ meæ,tam ne amens eram,ut cū literę poſteritatis cauſa repertę ſint: quę ſubſidio obliuioni eſſe poſſent: ego recentem putarem memoriam cuncti Senatus,commentario meo poſſe ſuperari? fero ego te Torquate iandudum,fero: & nonnunquā animum incitatum ad ulciſcendam orationem tuam,reuoco ipſe: & reflecto.permitto aliquid iracundiæ tuæ: do adoleſcentię: cedo amicitię: tribuo parenti.ſed niſi tibi aliquem modum uitę conſtitueris: coges oblitum me noſtrę amicitiæ habere rationē meæ dignitatis. nemo unquā me tenuiſſima ſuſpitione perſtrinxit: quē non præuerterim.ſed mihi hoc credas uelim.non his libentiſſime ſoleo reſpondere: quos mihi uideor facillime poſſe ſuperare.tu quoniam minime ignoras conſuetudinem dicendi meā: noli hac noua lenitate abuti mea: noli aculeos orationis mę,qui reconditi ſunt: excuſſos arbitrari,noli id putare omnino à me eſſe omiſſum: ſi quid

eſt tibi remiſſum,atq; conceſſum.cum illæ ualent apud me excuſationes iniu riæ tuæ:iratus animus tuus,ætas,amicitia noſtra:tum nondum ſtatuo te uirium ſatis habere:ut ego tecum luctari & congredi debeam. quòd ſi eſſes uſu atque ætate robuſtior:eſſem idem qui ſoleo:cum ſum laceſſitus.nunc tecum ſic agam:tuliſſe ut potius iniuriam:quàm retuliſſe gratiam uidear.neq; uero quid mihi iraſcare intelligere poſſum.ſi quòd eum defendo:quem tu accuſas.cur tibi quoq; ipſe non ſuccenſeo? qui accuſes eum:quē ego defendo? inimicum inquis accuſo meum.& amicum ego defendo meum.non debes tamen quenquam in coniurationis quæſtione defendere. immo nemo magis eum:de quo nihil eſt ſuſpicatus:quàm is,qui de alijs multa cogitauit.cur dixiſti teſtimonium in alios? quia coactus.cur damnati ſunt? quia creditū eſt. regnum eſt dicere in quem uelis:ac defendere quem uelis.immo ſeruitus eſt non dicere in quem uelis:ac defendere quem uelis.ac ſi conſiderare cœperis, utrum magis mihi hoc neceſſe fuerit facere: an tibi:intelliges, honeſtius te inimicitiarum modum ſtatuere potuiſſe:quàm me humanitatis.an uero cum honos agebatur ampliſſimus familiæ ueſtræ, hoc eſt Conſulatus parentis tui: ſapientiſſimus uir familiariſſimis ſuis non ſuccenſuit pater tuus:cū Syllam & defenderent:& laudarent? intelligebat hanc nobis à maioribus eſſe traditam diſciplinam:ut nullius amicitia ad propulſanda pericula impediremur.& erat huic iudicio longe diſſimilis illa contentio.tum afflicto P.Sylla Conſulatus uobis pariebatur:ſicuti partus eſt:honoris erat certamen:ereptum repetere uos clamitabatis: ut uicti in campo, in foro uinceretis. tum qui contra uos pro huius ſalute pugnabant,amiciſſimi ueſtri,quibus nō iraſcebamini:Conſulatum uobis eripiebant:honori ueſtro repugnabant:& tamen id inuiolata ueſtra amicitia,integro officio,ueteri exemplo,atque inſtituto optimi cuiuſque faciebant.ego uero quibus ornamentis aduerſor tuis? aut cui dignitati ueſtræ repugno? quid eſt quod iam ab hoc expetas? honor ad patrem, inſignia honoris ad te delata ſunt. tu ornatus ærumnis uenis ad eum lacerandum:quem interemiſti.ego iacentem & ſpoliatum defendo:& protego.atque hic tu & reprehendis me:quia defendam:& iraſceris. ego autem non modo tibi non iraſcor:ſed ne reprehendo quidem factum tuum.te enim exiſtimo tibi ſtatuiſſe quid faciendum putares:& ſatis idoneum officij iudicem poſuiſſe.at accuſat C.Cornelij filius:idemq; ualere debet:ac ſi pater indicaret.O patrem Cornelium ſapientem:qui quod præmij ſolet eſſe in iudicio,reliquerit:quod turpitudinis in confeſſione:id per accuſationem filij ſuſceperit.ſed quid eſt tandem quod indicat per iſtum puerū Cornelius? ſi eſt cauſa mihi ignota,cum Hortenſio communicata, reſpondeat Hortenſius.ſin tu ais illum comitatum Antronij & Catilinæ,cum in campo Conſularibus comitijs quæ à me habita ſunt:cædem facere uoluerunt. Antronium tum in campo uidimus.& quid dixi uidiſſe nos? ego uidi.uos enim tum Iudices nihil laborabatis:neque ſuſpicabamini. ego tectus præſidio firmo amicorum,Catilinæ tum,& Antronij copias,& conatum repreſſi.num quis eſt igitur? qui tum dicat in campum aſpiraſſe Syllam? atqui ſi tum ſecum Catilina ſocietate ſceleris coniunxerat: cur ab eo diſcedebat? cur cum Antronio non erat? cur in pari cauſa nō paria ſigna reperiuntur criminis? ſed quoniam Cornelius ipſe, etiam nunc de indicando dubitat: ut dicitis informat

ad hoc

ad hoc adumbratum indicium, filiũ: quid tandem de illa nocte dicit? cum inter falcarios ad M. Leccam nocte ea quæ conſecuta eſt poſterum diem Nonarum Nouembris me Conſule Catilinæ denunciatione conuenit? quæ nox omnium temporum coniurationis acerrima fuit, atque acerbiſſima. tum Catilinæ dies exeundi, tum cæteris manendi conditio, tum deſcriptio totam per urbem cædis, atque incendiorum conſtituta eſt: tunc tuus pater Corneli: id quod tandem aliquando confitetur: illam ſibi officioſam prouinciã depopoſcit: ut cũ prima luce Conſulem ſalutatum ueniret: intromiſſus meo more, & iure amicitiæ me in meo lectulo trucidaret. hoc tempore, cum arderet acerrime coniuratio: cum Catilina egrederetur ad exercitum: Lentulus in urbe relinqueretur: Caſſius incendijs, Cetegus cædi præponeretur: Antronio ut occuparet Hetruriam præſcriberetur: cum omnia ordinarentur: inſtituerentur: pararentur: ubi fuit Sylla Corneli? num Romæ? imo longe abfuit. num in his regionibus? quo ſe Catilina referebat? multo etiam longius. num in agro Camerti? Piceno? Gallico? quas oras maxime quaſi morbus quidam illius furoris peruaſerat? nihil uero minus. fuit enim, ut iam ante dixi, Neapoli: fuit in ea parte Italiæ: quæ maxime ea ſuſpitione caruit. quid ergo indicat, aut quid affert, aut ipſe Cornelius, aut uos: qui ab eo hæc mandata defertis? gladiatores emptos eſſe Fauſti ſimulatione, ad cædem, ac tumultum. ita prorſus: interpoſiti ſunt gladiatores: quos teſtamento patris uidemus deberi. arrepta eſt familia: quæ ſi eſſet prætermiſſa: poſſet alia familia Fauſti munus præbere. utinam quidem hæc ipſa non modo iniquorũ inuidiæ, ſed & æquorum expectationi ſatiſfacere poſſet. properatum uehementer: cum longe tempus muneris abeſſet. quaſi uero tempus dandi muneris non ualde appropinquaret. nec opinante Fauſto, cum is neque ſciret: neq; uellet: familia eſt comparata. at literę ſunt Fauſti: per quas ille precibus à P. Sylla petit: ut emat gladiatores: & ut hos ipſos emat. neque ſolum ad Syllam miſſæ: ſed ad L. Cæſarem, Q. Pompeium, C. Memmium: quorũ de ſententia tota res geſta eſt. at præfuit familiæ Cornelius. iam ſi in comparanda familia ſuſpitio eſt nulla: quod præfuit nihil ad rem pertinet. ſed tamen munere ſeruili obtulit ſe ad ferramenta proſpicienda: pręfuit uero nunquam: eaq; res per bellũ Fauſti libertum omni tempore adminiſtrata eſt. At enim Cincius eſt ab hoc in ulteriorem Hiſpaniam miſſus: ut eam prouinciam perturbaret. primum Cincius Iudices L. Iulio C. Figulo conſulibus profectus eſt aliquanto ante furorem Catilinæ, & ante ſuſpitionem huius coniurationis. deinde eſt profectus non tum primum: ſed cum in ijſdem locis aliquanto ante eadem de cauſa aliquot annos fuiſſet. ac profectus eſt non modo ob cauſam, ſed etiam neceſſariam cauſam, magna ratione cum Mauritaniæ rege contracta. tum autem illo profecto, Sylla procurante eius rem, & gerente, plurimis, & pulcherrimis P. Cincij prædijs uenditis, æs alienum eiuſdem diſſolutum eſt: ut quæ cauſa cæteros ad facinus impulit, cupiditas retinendæ poſſeſſionis: ea Cincio non fuerit prædijs diminutis. iam uero illud quàm incredibile? quàm abſurdum? qui Romæ cædem facere, qui hanc urbem inflammare uellet: cum familiariſſimum ſuum dimittere ab ſe: & mandare in ultimas terras? utrum quo facilius Romæ ea, quæ conabatur, efficeret: ſi in Hiſpania turbatum eſſet? at hæc ipſa per ſe ſine ulla coniunctione agebantur. an in tantis rebus, tã nouis con-

ſilijs,tam periculoſis,tam turbulentis, hominem amantiſſimum ſui,familia⸗riſſimum,coniunctiſſimum,officijs,uſu,conſuetudine,dimittendum eſſe ar⸗bitraretur? uerisimile non eſt:ut quem in ſecundis rebus,quem in ocio ſecum ſemper habuiſſet: hunc in aduerſis,& in eo tumultu:quem ipſe comparabat: ab ſe dimitteret.ipſe autem Cincius(non enim mihi deſerenda eſt cauſa ami ci ueteris atq; hoſpitis)is homo eſt? aut ea familia? ac diſciplina? ut hoc credi poſſit? cum bellum Reip.facere uoluiſſe? ut cuius pater,cum cęteri deficerent finitimi,ac uicini,ſingulari extiterit in Rempublicam noſtram officio, & fi⸗de: is ſibi nefarium bellum contra patriam ſuſcipiendũ putaret? cuius æs alie⸗num uidemus Iudices non libidine, ſed negocij gerendi ſtudio eſſe contra⸗ctum: qui ita Romę debuit:ut in prouincijs,& in regnis maximæ ei pecunię deberentur: quas cum peteret: non commiſit,ut ſui procuratores quicquam oneris abſente ſe ſuſtinerent: uenire omnes ſuas poſſeſſiones,& patrimonio ſe ornatiſſimo ſpoliari maluit: quàm ullam moram cuiquam fieri creditorũ ſuorum.à quo quidem genere Iudices ego nunquam timui: cum in illa Rei⸗publicæ tempeſtate uerſarer.illud erat genus hominũ horribile, & pertime⸗ſcendũ: qui tanto amore ſuas poſſeſſiones amplexi tenebant:ut ab his mem⸗bra diuelli citius,ac diſtrahi poſſe diceres. Cincius nunquam ſibi cognatio⸗nem cum prædijs eſſe exiſtimauit ſuis.itaq; ſe non modo ex ſuſpitione tan⸗ti ſceleris,ueruntetiam ex omni hominum ſermone,non armis, ſed patrimo⸗nio ſuo uendicauit. Iam uero,quod ſubijcit,Pompeianos eſſe à Sylla im⸗pulſos : ut ad iſtam coniurationem,& ad hoc nefarium facinus accederent: id cuiuſmodi ſit intelligere non poſſum.an tibi Pompeiani coniuraſſe uiden tur? quis hoc unquã dixit? aut quæ fuit iſtius rei uel minima ſuſpitio? diſiun xit inquit eos à colonis:ut hoc diſſidio,ac diſſenſione facta oppidum in ſua poteſtate poſſet,& Pompeianos habere.primum,omnis Pompeianorũ,co⸗lonorumq; diſſenſio delata ad patronos eſt:cum iam inueteraſſet:ac multos annos eſſet exagitata.deinde ita à patronis res cognita eſt:ut nulla in re à cæ⸗terorum ſententijs Sylla diſſenſerit.poſtremo coloni ipſi ſic intelligunt:nõ Pompeianos à Sylla magis quàm ſeſe eſſe defenſos. atq; hoc Iudices ex hac frequentia colonorum honeſtiſſimorum hominum intelligere poteſtis : qui adſunt:laborant:hunc patronum,defenſorem,cuſtodem illius coloniæ, ſi in omni fortuna,atq; omni honore incolumem habere non potuerunt:in hoc tamẽ caſu,quo afflictus iacet:per uos tutari,conſeruareq; cupiunt. adſunt pa ri ſtudio Pompeiani:qui ab illis etiam in crimen uocantur:qui ita de ambi⸗tione,& de ſuffragijs ſuis cum colonis diſſenſerunt:ut idem de communi ſa⸗lute ſentirent.ac ne hæc quidẽ P.Syllę mihi uidetur ſilentio prętereunda eſſe uirtus:quòd cum ab hoc illa colonia deducta ſit:& cum commoda colonorũ à fortunis Pompeianorum Populi Ro.fortuna diuiſerit:ita charus utriſque eſt,atq; iucundus:ut non alteros dimouiſſe,ſed utroſque conſtituiſſe uidea⸗tur. At enim & gladiatores,& omnis iſta uis,rogationis Cęcilię cauſa com parabantur.atque hoc loco in L.Cæcilium prudentiſſimum , atq; ornatiſſi⸗mum uirum uehementer inuectus eſt.cuius ego de uirtute, & conſtantia Iu⸗dices tantum dico:talem hunc in iſta rogatione,quam promulgauit, non de tollenda,ſed de leuanda calamitate fratris ſui: fuiſſe:ut conſultum eſſe uolue⸗rit fratri:tamen cum Rep.pugnare noluerit : promulgarit impulſus amore

fraterno:

fraterno: deſtiterit fratris authoritate deductus. atque in ea re per L. Cæciliũ Sylla accuſatur: in qua re eſt uterq; laudandus. primum Cęcilius: qui id promulgarit: in quo res iudicatas uidebatur uoluiſſe reſcindere: ut reſtituerent Sylla recte reprehendit. ſtatus enim Reip. maxime iudicatis rebus continetur. neq; ego tantum fraterno amori dandum arbitror: ut quiſquã de ſalute ſuorũ conſulat: communem relinquat: nihil de iudicio ferebat: ſed pœnã ambitus eam ferebat: quę fuerat nuper ſuperioribus legibus conſtituta. itaq; hac rogatione, nõ iudicum ſententiam, ſed legis uicium corrigebat. nemo iudiciũ reprehendit: cum de pœna quęritur: ſed legẽ. damnatio enim eſt iudicũ: quæ manebat: pœna legis: quę leuabatur. noli igitur animos eorum ordinum, qui pręſunt iudicijs ſumma cum grauitate, & dignitate: alienare à cauſa: nemo labefactare iudiciũ eſt conatus: nihil eſt eiuſmodi promulgatum: ſemper Cæcilius in calamitate fratris ſui iudicũ poteſtatem perpetuandam, legis acerbitatem mitigandã putauit. ſed quid ego de hoc plura diſputem? dicerẽ fortaſſe: & facile & libenter dicerem: ſi paulo etiã longius, quàm finis quotidiani officij poſtulat: pietas & fraternus amor L. Cęcilium protuliſſet: implorarẽ ſenſus ueſtros: uniuſcuiuſq; indulgentiã in ſuos teſtarer: peterẽ errato ueniam L. Cęcilij ex intimis ueſtris cogitationibus, atque ex humanitate communi. lex dies fuit propoſita paucos: ferri cœpta, nunquã poſita eſt in Senatu: Populum Romanũ latuit. cum in Capitolium nos Senatum conuocaſſemus: nihil eſt actum prius: & id mandato Syllæ Q. Metellus Prętor ſe loqui dixit: Syllam illam rogationem de ſe nolle ferri. ex illo tempore L. Cæcilius multa de Repub. egit: Agrariæ legi, quæ tota à me reprehenſa, & abiecta eſt: interceſſorem fore perpeſſus eſt: improbis largitionibus reſtitit: Senatus authoritatem nunquam impediuit: ita ſe geſſit in Tribunatu: ut onere depoſito domeſtici officij, nihil poſtea niſi de Reipub. commodis cogitarit. atq; in ipſa rogatione ne per uim quid ageretur: quis tamen ueſtrum Syllam, aut Cæcilium uerebatur? nõnne omnis terror ille, omnis ſeditionis timor, atque opinio, ex Antronij improbitate pendebat? eius uoces, eius minæ ferebantur: eius aſpectus, concurſatio, ſtipatio, greges hominum perditorum, metum nobis ſeditioneſq; afferebant. itaque P. Sylla hoc importuniſſimo tum honoris, tum etiam calamitatis ſocio, atque comite, & ſecundas fortunas amittere coactus eſt: & in aduerſis ſine ullo remedio, atq; alleuamento permanere.

Hic tu epiſtolam meam ſæpe recitas: quam ego ad Cn. Pompeium de meis rebus geſtis, & de ſumma Reipub. miſi: & ex ea crimen aliquod in P. Syllã quæris: & ſi furorem incredibilem biennio ante conceptum erupiſſe in meo conſulatu ſcripſi: me hoc demonſtraſſe dicis: Syllam in illa fuiſſe ſuperiore coniuratione. ſcilicet is ſum: qui exiſtimem Cn. Piſonem, & Catilinam, & Vargunteum, & Antronium nihil ſcelerate, nihil audacter ipſos per ſeſe ſine P. Sylla facere potuiſſe? de quo etiã ſi quis dubitaſſet antea, num id quod tu arguis, cogitaſſet: interfecto patre tuo Conſule deſcendere Cal. Ian. cũ lictoribus: ſuſtuliſti hanc ſuſpitionem: cum dixiſti, hunc, ut Catilinam Conſulem efficeret, contra patrem tuum operas, & manum comparaſſe. quod ſi tibi ego confiteor: tu mihi concedas neceſſe eſt: hunc cum Catilinæ ſuffragaretur: nihil de ſuo Conſulatu, quem iudicio amiſerat, per uim recuperando cogitauiſſe. neque enim iſtorum facinorum tantorum, tam atrocium crimen Iudices

P.Syllæ perſona ſuſcipit. iam enim faciā criminibus omnibus ferè diſſolutis contra atque in cæteris cauſis fieri ſolet:ut nunc denicꝫ de uita hominis ac de moribus dicam.etenim de principio ſtuduit animus occurrere magnitudini criminis:ſatiſfacere expectationi hominum:de me aliquid,& de ipſo qui accuſatus eſt,dicere.nunc iam reuocandi eſtis eò, quò uos ipſa cauſa etiam tacente me cogit,animis.omnibus in rebus Iudices,quæ grauiores maiores&ꝫ ſunt:quid quiſcꝫ uoluerit,cogitarit,admiſerit,non ex crimine, ſed ex moribus eius qui arguitur,eſt ponderandum. neque enim poteſt quiſquam noſtrum ſubito fingi: neque cuiuſquam repente uita mutari:aut natura conuerti.circunſpicite pauliſper mentibus ueſtris,ut alia omittamus:hoſce ipſos homines:qui huic affines ſceleri fuerunt.Catilina contra Remp.coniurauit: cuius aures unquam hoc reſpuerunt,conatum eſſe hominē uſcꝫ à pueritia,nō ſolum intemperantia & ſcelere,ſed etiam conſuetudine,& ſtudio in omni flagitio,ſtupro, cæde uerſatum? quis eum contra patriam pugnantem periſſe miratur? quem ſemper omnes ad ciuile latrocinium natum putauerunt? quis Lentuli ſocietates cum indicibus? quis inſaniam libidinum? quis peruerſam atque impiam religionem recordatur? qui illum aut nefarie, aut ſtulte cogitaſſe miretur? quis de C.Cethego,atcꝫ eius in Hiſpaniam profectione, ac de uulnere Q.Metelli pij cogitat? cui non ad illius pœnā carcer ædificatus eſſe uideatur? omitto cæteros:ne ſit infinitum.tantum à uobis peto: ut taciti de omnibus,quos coniuraſſe cognitum eſt:cogitetis. intelligetis unumquencꝫ illorum prius à ſua uita,quàm noſtra ſuſpitione eſſe damnatum.ipſum illum Antronium (quoniam eius nomen finitimum maxime eſt huius periculo & crimini) non ſua ante acta uita conuincit? ſemper audax,petulans, libidinoſus. quem in ſtuprorum defenſionibus non ſolum uerbis uti improbiſſimis ſolitum eſſe ſcimus:uerum etiam pugnis & calcibus:quem exturbare homines è poſſeſſionibus:cædem facere uicinorum:ſpoliare fana ſociorum: ui conatum & armis diſturbare iudicia:in bonis rebus omnes contemnere:in malis pugnare contra bonos:non Reipub.cedere,non fortunæ ipſi ſuccumbere:huius ſi cauſa non manifeſtiſſimis rebus teneretur:tamen eū mores ipſius ac uita conuincerent. Agedū conferte nunc cum illius uita uitā P. Syllæ uobis Populocꝫ Ro.notiſſimam Iudices:& eam ante oculos ueſtros proponite.ecquod huius factū,aut commiſſum non dicam audacius, ſed quod cuiquam paulominus conſideratum uideretur factum,quæro? uerbum ecquod unquam ex ore huius excidit? unde quiſquam poſſet offendi? at uero in illa graui L.Syllæ uictoria turbulentacꝫ,quis P.Sylla mitior? quammultorum hic uitam à L.Sylla deprecatus? quàm multi ſunt ſummi homines & ornatiſſimi,& noſtri,& equeſtris ordinis:quorum pro ſalute ſe hic Syllæ obligauit? quos ego nominarem:neque enim ipſi nolunt:& huic animo gratiſſimo adſunt: ſed quia maius eſt beneficium:quàm poſſe debet ciuis ciui dare:ideo à uobis peto:ut quod potuit,tempori tribuatis:quod fecit,ipſi. quid reliquam conſtantiam uitæ commemorem? dignitatem,liberalitatem,moderationem in priuatis rebus,ſplendorem in publicis? quæ ita à fortuna deformata ſunt:ut tamen à natura inchoata compareant.quæ domus? quæ celebratio quotidiana? quæ familiaris dignitas? quæ ſtudia amicorū? quæ ex quocꝫ ordine multitudo? hęc diu multū,& multo labore quæſita:una eripuit hora.

accepit P. Sylla Iudices uehemens uulnus,& mortiferum:uéruntamen eiuſmodi:quod uideretur eius uita,& natura accipere potuiſſe:honeſtatis & dignitatis habuiſſe nimis magnam iudicatus eſt cupiditatem. quam ſi nemo alius habuit in Conſulatu petendo:cupidior iudicatus eſt hic fuiſſe,quàm cæteri.ſin etiam in alijs nonnullis fuit iſte Conſulatus amor:fortuna in hoc fuit fortaſſe grauior,quàm in cæteris.poſtea uero quis P. Syllam,niſi mœrentē, demiſſum,afflictumq́; uidit? quis unquam eſt ſuſpicatus hunc magis odio quàm pudore,hominum aſpectum, lucemq́; uitare? qui cum multa haberet inuitamenta urbis & fori propter ſumma ſtudia amicorum: quæ tamen ei ſola in malis reſtiterunt:abfuit ab oculis ueſtris:& cum lege retineretur:ipſe ſe exilio penè multauit.in hoc uos pudore iudicij,& in hac uita, tanto ſceleri locum fuiſſe creditis? aſpicite ipſum:contuemini os:conferte crimen cum uita uſque ad hoc tempus explicata:tum crimen recognoſcite. mitto Remp. quæ fuit ſemper Syllę chariſſima:hos ne amicos tales uiros,tam cupidos ſui, per quos res eius ſecundæ quondam erant ornatæ:nunc ſubleuantur aduerſæ:crudeliſſime perire uoluit? ut cum Lentulo,& Catilina,& Cethego fidiſſimam uitam,ac miſerrimam, turpiſſima morte propoſita degeret? non inquam cadit in hos mores,non in hunc pudorem,non in hanc uitam, non in hunc hominem iſta ſuſpitio.noua quædã illa immanitas exorta eſt:incredibilis fuit,ac ſingularis furor:ex multis ab adoleſcentia collectis perditorũ hominum uitijs,repente iſta tanta importunitas inauditi ſceleris exarſit. nolite Iud.arbitrari hominum illum impetum,& conatum fuiſſe. neque enim ulla gens tam barbara,aut tam immanis unquam fuit:in qua non modo tot, ſed unus tam crudelis hoſtis patriæ ſit inuentus.belluæ quædam illæ ex portentis immanes,ac ferę forma hominum indutæ extiterunt.perſpicite etiam atq; etiam Iudices:nihil enim eſt,quod in hac cauſa dici poſſit uehementius.penitus introſpicite Catilinæ, Antronij,Cethegi, Lentuli,cæterorumq́; mentes: quas uos in his libidines,quæ flagitia,quas turpitudines, quantas audacias. quàm incredibiles furores,quas notas ſcelerum,quæ indicia parricidiorum, quantos aceruos facinorũ reperietis? ex magnis, & diuturnis,& iam deſperatis Reipub.morbis iſta repente uis erupit:ut ea confecta & eiecta conualeſcere aliquando,& ſanari ciuitas poſſit.neque enim eſt quiſquam: qui arbitretur illis incluſis in Repub.peſtibus,diutius hoc imperium ſtare potuiſſe. itaq; eos non ad perficiendum ſcelus, ſed ad luendas Reipub. pœnas furiæ quædam incitauerunt.in hunc igitur gregem uos nunc P. Syllam Iud.ex his qui cum hoc uiuunt,atque uixerunt: honeſtiſſimorum hominum gregibus reijcietis? ex hoc hominum numero,ex hac familiari dignitate,in impiorum partem,atque in parricidarum cœtum,ac numerum transferetis? ubi erit igitur illud fortiſſimũ pręſidium pudoris? quo in loco nobis uita ante acta proderit? quod ad tempus exiſtimationis partæ fructus reſeruabitur? ſi in extremo diſcrimine:ac dimicatione fortunæ deſeruerit:ſi non aderit:ſi nihil adiuuabit.quæſtiones nobis ſeruorũ ac tormenta accuſator minitatur. in quibus quamquam nil periculi ſuſpicamur: tamen illa tormenta gubernat dolor: moderatur natura cuiuſq; tum animi tum corporis:regit quæſitor:flectit libido:corrumpit ſpes:infirmat metus:ut in tot rerum anguſtijs nihil ueritati loci relinquatur.uita P. Syllæ torqueatur: ex ea quæratur,num quæ occul-

ſetur libido? num quod lateat facinus? num quæ crudelitas? num quæ auda-cia? nihil erroris erit in cauſa, nec obſcuritatis Iudices: ſi à uobis uitæ perpe-tuæ uox ea, quæ grauiſſima debet eſſe, audietur. nullum in hac cauſa teſtem timemus: nihil quenquam ſcire, nihil uidiſſe, nihil audiſſe arbitramur. ſed ta-men ſi nihil uos P. Syllæ fortuna mouet Iudices: ueſtra moueat. ueſtra enim qui cum ſumma elegantia atq; integritate uixiſtis, hoc maxime intereſt: non ex libidine, aut ſimultate, aut leuitate teſtium cauſas honeſtorum hominum ponderari: ſed in magnis diſquiſitionibus, repentinisq; periculis uitã uniuſ-cuiuſq; eſſe teſtem. quam uos Iud. nolite armis ſuis ſpoliatam, atque nudatã obijcere inuidiæ: dedere ſuſpitioni. munite communẽ arcem bonorum: ob-ſtruite perfugia improborum: ualeat ad pœnam, & ad ſalutem plurimum: quam ſolam uidetis ipſam ex ui ſua, naturaq; facillime perſpici: ſubito flecti, fingiq; non poſſe. quid uero hæc authoritas (ſemper enim de ea dicendũ eſt: quanquam à me timide modiceq; dicetur) quid inquam hæc authoritas no-ſtra? qui à cæteris coniurationis cauſis abſtinuimus: P. Syllam defendimus: nihil hunc tandem iuuabit? graue ſi appetimus aliquid: ſi cum cæteri de no-bis ſilent: non etiam noſmetipſi tacemus. graue. ſed ſi lædimur: ſi accuſamur: ſi in inuidiam uocamur: profecto conceditis Iudices: ut nobis libertatem re-tinere liceat: ſi minus liceat dignitatẽ. accuſati ſunt uno nomine Conſulares: ut iam uideatur honoris ampliſſimi nomẽ plus inuidiæ, quàm dignitatis af-ferre. affuerunt inquit Catilinæ: illumq; laudarunt. nulla tum patebat, nulla erat cognita coniuratio. defendebant amicum: aderant ſupplici: uitæ eius tur pitudinem in ſummis eius periculis non inſequebantur. quin etiam parens tuus Torquate, Conſul reo de pecunijs repetundis Catilinæ fuit aduocatus, improbo homini, at ſupplici, fortaſſe audaci, at aliquando amico. cui cum ad-fuit, poſt delatam ad eum primum illam coniurationem: indicauit ſe audiſſe aliquid: non credidiſſe. at idem non adfuit alio in iudicio: cũ adeſſent cæteri. ſi poſtea cognorat ipſe aliquid: quod in Conſulatu ignoraſſet: ignoſcendum eſt ijs qui poſtea nihil audierunt. ſin illa res de pecunijs repetundis prima ualuit, non inueterata, quàm recens debuit eſſe grauior. ſed ſi tuus parens etiã in illa ſuſpitione periculi ſui tamen humanitate adductus aduocationem ho-minis improbiſſimi, ſella curuli, atq; ornamentis & ſuis, & conſulatus hone-ſtauit: quid eſt quamobrem conſulares, qui Catilinæ adfuerunt: reprehen-dantur? at ijdem ijs, qui ante hunc cauſam de coniuratione dixerunt, nõ ad-fuerunt. tanto ſcelere aſtrictis hominibus ſtatuerunt nihil à ſe adiumenti, ni-hil opis, nihil auxilij ferri oportere. atque ut de eorum conſtantia, atque ani-mo in Remp. dicam: quorum tacita grauitas, & fides de uno quoque loqui-tur: neq; cuiuſquam ornamenta orationis deſiderat: poteſt quiſquam dicere unquam meliores, fortiores, conſtantiores conſulares fuiſſe? quàm ijs tempo-ribus & periculis: quibus penè oppreſſa eſt Reſpublica? quis non de com-muni ſalute apertiſſime? quis non fortiſſime? quis non conſtantiſſime ſen-ſit? neque ego præcipue de conſularibus diſputo: nam hæc & hominum or-natiſſimorum qui Pretores fuerunt: & uniuerſi Senatus communis eſt laus: ut conſtet poſt hominum memoriam, nunquam in illo ordine plus uirtutis, plus amoris in Rempub. plus grauitatis fuiſſe. ſed quia ſunt deſcripti conſu-lares: de his tantum mihi dicendũ putaui, quod ſatis eſſet, atteſtante memo-

ria

ria omnium: neminem eſſe ex illo honoris gradu: qui non omni ſtudio, uirtute, authoritate, incubuerit ad Rempub. conſeruandam. ſed quid? ego qui Catilinam non laudaui: qui reo Catilinæ Conſul non adfui: qui teſtimoniū de coniuratione dixi in alios: adeo ne uobis alienus à ſanitate? adeo oblitus conſtantiæ meæ? adeo immemor rerum à me geſtarum eſſe uideor? ut cum Conſul bellum geſſerim cum coniuratis: nunc eorum ducem conſeruare cupiam? & in animum inducam, cuius nuper ferrum retuderim: flammamq́ꝫ reſtinxerim: eiuſdem nunc cauſam, uitamq́ꝫ defendere? Si mediusfidius Iudices non me ipſa Reſpub. meis laboribus & periculis conſeruata ad grauitatem animi, & conſtantiam ſua dignitate reuocaret: tamen hoc natura eſt inſitum: ut quem timueris: qui cum de uita, fortunisq́ꝫ contenderis: cuius ex inſidijs euaſeris: hunc ſemper oderis. ſed cum agatur honos meus ampliſſimus: gloria rerum geſtarum ſingularis: cum quoties quiſquam eſt in hoc ſcelere conuictus: toties renouetur memoria per me inuentę ſalutis: ego ſim tā demens? ego committam? ut ea quæ pro ſalute omnium geſſi: caſu magis & felicitate à me, quàm uirtute, & conſilio geſta eſſe uideantur? quid ergo? hoc tibi ſumis dicet fortaſſe quiſpiam? ut quia tu defenderis, innocens iudicetur? ego uero Iudices non modo mihi nihil aſſumo: in quo quiſpiam repugnet: ſed etiam ſi quid ab omnibus conceditur: id reddo, ac remitto. non in ea Repub. uerſor: non his temporibus caput meum obtuli pro patria periculis omnibus: non aut ita ſunt extincti quos uici: aut ita grati quos ſeruaui: ut eo mihi plus appetere coner: quàm quantum omnes inimici, inuidiq́ꝫ patiantur. graue eſſe eum uideretur, qui inueſtigarit coniurationem: qui patefecerit: qui oppreſſerit: cui Senatus ſingularibus uerbis gratias egerit: cui uni togato ſupplicationem decreuerit: dicere in iudicio: non defenderem, ſi coniuraſſet. non dico id, quod graue eſt: dico illud, quod in his cauſis coniurationis non authoritati aſſumā, ſed pudori meo. ego ille coniurationis inueſtigator, atque ultor, certe non defenderem Syllam: ſi coniuraſſe arbitrarer. ego Iudices de tantis omnium periculis cum quęrerem omnia: multa audirē: non crederem omnia: cauerem omnia: dico hoc: quod initio dixi: nullius indicio, nullius ſuſpitione, nullis literis de re Publij Syllę rem ullam ad me eſſe delatam. quamobrem uos dij patrij ac penates, qui huic urbi, atq; huic imperio præſidetis: qui hoc imperium, qui hanc libertatem, Populumq́ꝫ Ro. qui hæc tecta, atq; templa me Conſule, ueſtro numine, auxilioq́ꝫ ſeruaſtis: teſtor, integro me animo, ac libero P. Syllæ cauſam defendere: nullum à me ſciente facinus occultari: nullum ſcelus ſuſcęptum contra omnium ſalutem defendi, ac tegi. nihil de hoc Conſul comperi: nihil ſuſpicatus ſum: nihil audiui. itaq; idē ego ille, qui uehemens in alios, qui inexorabilis in cæteros eſſe uiſus ſum: perſolui patriæ quod debui. reliqua iam à me meæ perpetuę conſuetudini naturęq́ꝫ debentur. tam ſum miſericors Iudices: quàm uos: tam mitis, quàm qui leniſſimus. in quo uehemens fui uobiſcum: nihil feci, niſi coactus: Reip. præcipitanti ſubueni: patriam demerſam extuli: miſericordia ciuiū adducti tunc fuimus tam uehementes: quàm neceſſe fuit. ſalus eſſet omniū amiſſa una nocte: niſi eſſet ſeueritas illa ſuſcæpta. ſed ut ad ſceleratorū pœnam amore Reipub. ſum adductus: ſic ad ſalutem innocentium uoluntate deducor. nihil uideo eſſe in hoc P. Sylla Iud. odio dignum: miſericordia digna multa. neque

enim nunc propulſandæ calamitatis ſuæ cauſa ſupplex ad uos Iudices confugit: ſed nequa generi, ac nomini ſuo nota nefariæ turpitudinis inuratur. nam ipſe quidem ſi erit ueſtro iudicio liberatus: quæ habet ornamenta? quæ ſolatia reliquæ uitæ? quibus lætari & perfrui poſſit? domus erit credo exornata: aperientur maiorum imagines: ipſe ornatum ac ueſtitum recuperabit. omnia Iudices hæc amiſſa ſunt: omnia generis, nominis, honoris inſignia, atque ornamenta, unius iudicij calamitate occiderunt. ſed ne extinctor patriæ, ne proditor, ne hoſtis appelletur: ne hanc labem tanti generis in familia relinquat: id laborat: id metuit: cui honoris integros fructus non ſit traditurus: ne æternam memoriam dedecoris relinquat. hic uos orat Iudices paruus: ut ſe aliquando ſi nō integra fortuna, at afflicta patri ſuo gratulari ſinatis. huic miſero notiora ſunt iudiciorum itinera, & fori, quàm diſciplinarum. nō iam de uita P. Syllæ Iudices, ſed de ſepultura contenditur. uita erepta eſt ſuperiore iudicio: nunc ne corpus eijciatur, laboramus. quid enim eſt huic reliqui? quod eum in uita hac teneat? aut quid eſt? quamobrem hæc cuiquam uita uideatur? nuper is homo fuit in ciuitate P. Sylla: ut nemo ei ſe neque honore, neque gratia, nec fortunis anteferret. nunc ſpoliatus omni dignitate, quæ erepta ſunt, non repetit: quod fortuna in malis reliqui fecit: ut cum parente, cū liberis, cum fratre, cum his neceſſarijs lugere ſuam calamitatem liceat: id ſibi ne eripiatis Iudices, uos obteſtatur. te ipſum iam Torquate expletum huius miſerijs pateat. etſi nihil aliud Syllæ niſi conſulatum abſtuliſſetis: tamen eo uos contentos eſſe oportebat. honoris enim contentio uos ad cauſam, nō inimicitiæ deduxerunt. ſed cum huic omnia cum honore detracta ſint: cum in hac fortuna miſera ac luctuoſiſſima deſtitutus ſit: quid eſt quod expetas amplius? lucis ne hanc uſuram eripere uis plenam lachrymarum, atque mœroris? in qua cum maximo cruciatu atque dolore retinetur? libenter reddiderit adempta ignominia fœdiſſimi criminis. an uero inimicum ut expellas? cuius ex miſerijs, ſi eſſes crudeliſſimus, uidendo fructū caperes maiorem, quàm audiendo? O miſerum & infelicem illum diem: quo conſul omnibus centurijs P. Sylla renunciatus eſt: O falſam ſpem: O uolucrem fortunam: O cæcam cupiditatem: O prępoſteram gratulationem. quàm cito illa omnia ex lętitia, & uoluptate ad luctum, & lachrymas reciderunt? ut qui paulo ante Conſul deſignatus fuiſſet: retineret repente nullum ueſtigium priſtinæ dignitatis. quid enim erat mali? quod huic ſpoliato honore, fama, fortunis deeſſe uideretur? aut cui nouæ calamitati locus ullus relictus eſſet? urget eadem fortuna quæ cœpit: repetit nouum mœrorem: non patitur hominem calamitoſum uno modo afflictum uno in luctu perire. ſed iam impedior egomet Iudices dolore animi: ne de huius miſeria plura dicam. ueſtræ iam ſunt partes Iudices: in ueſtra manſuetudine, atque humanitate cauſam totam repono. uos & reiectione interpoſita nihil ſuſpicantibus nobis repentini in nos Iudices conſediſtis, ab accuſatoribus delecti ad ſpem acerbitatis, à fortuna nobis ad præſidium innocentiæ conſtituti. ut ego quid de me Populus Romanus exiſtimaret: quia ſeuerus in improbos fueram: laboraui: & quæ prima innocentis mihi defenſio eſt oblata: ſuſcæpi. ſic uos ſeueritatem iudiciorum, quæ per hos menſes in homines audaciſſimos facta eſt: lenitate ac miſericordia mitigate. hoc cum impetrare à uobis ipſa cauſa debet: tum eſt

ueſtri

ueſtri animi atque uirtutis declarare, non eſſe eos uos: ad quos potiſſimum interpoſita reiectione deuenire conuenerit. in quo ego Iudices uos, quantum meus amor in uos poſtulat: tantum hortor: ut communi ſtudio, quoniam in Repub. coniuncti ſumus: manſuetudine & miſericordia ueſtra falſam à nobis crudelitatis famam repellamus.

PRO A. LICINIO ARCHIA POETA. ORATIO XXVI.

SI quid eſt in me ingenij Iud. quod ſentio quàm ſit exiguũ: aut ſi qua exercitatio dicendi: in qua me non inficior mediocriter eſſe uerſatum: aut ſi huiuſce rei ratio aliqua ab optimarum artium ſtudijs, & diſciplina profecta: à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruiſſe: earum rerum omnium uel in primis hic A. Licinius fructum à me repetere propè ſuo iure debet. nam quoad longiſſime poteſt mens mea reſpicere ſpatium præteriti temporis: & pueritiæ memoriam recordari ultimam: inde uſq; repetens, hunc uideo mihi principem, & ad ſuſcipiendam, & ad ingrediendam rationem horum ſtudiorum extitiſſe. quòd ſi hæc uox huius hortatu, præcæptiſq; conformata nonnullis aliquando ſaluti fuit: à quo id accæpimus: quo cęteris opitulari, & alios ſeruare poſſemus: huic profecto ipſi, quantum eſt ſitum in nobis: & opem, & ſalutem ferre debemus. ac ne quis à nobis hoc ita dici forte miretur: quòd alia quædam in hoc facultas ſit ingenij: neque hæc dicendi ratio, aut diſciplina: nec nos quidem huic cuncti ſtudio penitus unquam dediti fuimus. etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent: habent quoddam commune uinculum: & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. ſed ne cui ueſtrum mirum eſſe uideatur: me in quęſtione legitima, & in iudicio publico, cum res agatur apud Prætorem Populi Ro. lectiſſimum uirum, & apud ſeueriſſimos Iudices tanto conuentu hominum, ac frequentia: hoc uti genere dicendi: quod non modo à conſuetudine iudiciorum, uerum etiam à forenſi ſermone abhorreat: quæſo à uobis, ut in hac cauſa mihi detis hanc ueniam, accommodatam huic reo, uobis quemadmodum ſpero non moleſtam: ut me pro ſummo poeta, atq; eruditiſſimo homine dicentem, hoc concurſu hominum literatiſſimorum, ac ueſtra humanitate, hoc denique Prætore exercente iudicium, patiamini de ſtudijs humanitatis, ac literarum paulo loqui liberius: & in eiuſmodi perſona, quæ propter ocium ac ſtudium minime in iudicijs periculiſq; tractata eſt: uti propè nouo quodam, & inuſitato genere dicendi. quod ſi mihi à uobis tribui, concediq; ſentiam: perficiam profecto: ut hunc A. Licinium non modo non ſegregandum, cum ſit ciuis, à numero ciuium, uerum etiam, ſi non eſſet: putetis aſciſcendum fuiſſe. nam ut primum ex pue-

ris exceſſit Archias:atque ab his artibus quibus ætas puerilis ad humanitatem informari ſolet: ſe ad ſcribendi ſtudium contulit: primum Antiochiæ (nam ibi natus eſt,loco nobili,& celebri quondam urbe,& copioſa,atq; eruditiſſimis hominibus,liberaliſſimisq; ſtudijs affluenti) celeriter antecellere omnibus ingenij gloria contigit. poſt in cæteris Aſiæ partibus, cunctæq; Græciæ,ſic eius aduentus celebrabatur:ut famam ingenij expectatio hominis, expectationem, ipſius aduentus admiratioq; ſuperaret.erat Italia tunc plena Græcarum artium,ac diſciplinarū:ſtudiaq; hæc & in Latio uehementius tum colebantur:quàm nunc ijſdē in oppidis:& hic Romæ propter tranquillitatem Reip.non negligebantur.itaq; hunc & Tarentini, & Rhegyni & Neapolitani ciuitate,cæterisq; præmijs donarunt:& omnes, qui aliquid de ingenijs poterant iudicare:cognitione atque hoſpitio dignum exiſtimarunt.hac tanta celebritate famæ,cum eſſet iam abſentibus notus,Romam uenit Mario Conſule,& Catulo.nactus eſt primum Conſules eos,quorū alter res ad ſcribendum maximas:alter cum res geſtas,tum etiam ſtudium, atque aures adhibere poſſet. ſtatim Luculli,cum prætextatus etiā tum Archias eſſet:eum domum ſuam recæperunt. ſed enim hoc non ſolum ingenij ac literarum,uerū etiam naturæ,atq; uirtutis fuit:ut domus quę huius adoleſcentię prima fuerit:eadem eſſet familiariſſima ſenectuti.erat temporibus illis iucundus Q.Metello illi Numidico,& eius Pio filio:audiebatur à M.Æmilio:uiuebat cum Q.Catulo & patre,& filio:à L.Craſſo colebatur:Lucullos uero & Druſum,& Octauios,& Catonem,& totam Hortenſiorum domum deuinctam conſuetudine cum teneret:afficiebatur ſummo honore: quod eum non ſolum colebant,qui aliquid percipere,aut audire ſtudebant:uerum etiā, ſi qui forte ſimulabant.interim longo ſatis interuallo,cum eſſet cum L. Lucullo in Ciciliam profectus:& cum ex ea prouincia cū eodem Lucullo decederet:uenit Heracleam.quæ cum eſſet ciuitas ęquiſſimo iure,ac fœdere:aſcribi ſe in eam ciuitatem uoluit.idq;,cū ipſe per ſe dignus putaretur:tum authoritate & gratia Luculli ab Heraclienſibus impetrauit.data eſt ciuitas Syllani lege & Carbonis,ſi qui fœderatis ciuitatibus aſcripti fuiſſent:ſi tum,cum lex ferebatur,in Italia domiciliū habuiſſent:& ſi ſexaginta diebus apud Prętorem eſſent profeſſi.cum hic domicilium Romæ multos iam annos haberet: profeſſus eſt apud Prætorem Q.Metellum familiariſſimum ſuum. ſi nihil aliud,niſi de ciuitate,ac lege dicimus:nihil dico amplius:cauſa dicta eſt.quid enim horum infirmari Gracche poteſt? Heracleæ ne eſſe eum aſcriptum negabis? adeſt uir ſumma authoritate,& religione,& fide,L.Lucullus:qui ſe non opinari,ſed ſcire,non audiuiſſe,ſed uidiſſe,non interfuiſſe,ſed egiſſe dicit. adſunt Heraclienſes legati, nobiliſſimi homines:qui huius iudicij cauſa, cum mandatis,& cum publico teſtimonio uenerunt:qui hunc aſcriptum Heraclienſem dicunt. Hic tu tabulas deſideras Heraclienſium publicas: quas Italico bello incenſo tabulario interiſſe ſcimus omnes. eſt ridiculum ad ea quæ habemus nihil dicere: quærere quæ habere non poſſumus:& de hominum memoria tacere: literarum memoriam flagitare: & cum habeas ampliſſimi uiri religionem, integerrimi municipij iuſiurandum fidemq;:ea, quæ deprauari nullo modo poſſunt, repudiare: tabulas quas idem dicis ſolere corrumpi: deſiderare. At domicilium Romæ

non

non habuit is,qui tot annis ante ciuitatem datam,ſedem omnium rerũ,ac fortunarum ſuarum Romæ collocauit. At non eſt profeſſus.immo uero his tabulis profeſſus:quæ ſolę ex illa profeſſione collegioq́ Prætorum obtinent publicarum tabularũ authoritatem.nam cum Appij tabulę negligentius aſſeruatæ dicerentur:Gabinij,quamdiu incolumis fuit,leuitas,poſt damnationem,calamitas,omnem tabularũ fidem reſignaſſet:Metellus homo ſanctiſſimus modeſtiſſimusq́ omnium,tanta diligentia fuit:ut ad L.Lentulũ Prætorem,& ad Iudices uenerit:& unius nominis litura ſe commotum eſſe dixerit.his igitur tabulis nullam lituram in nomen A.Licinij uidetis.quę cum ita ſint:quid eſt quod de eius ciuitate dubitetis?preſertim cum alijs quoq́ in ciuitatibus fuerit aſcriptus.etenim cũ mediocribus multis,& aut nulla,aut humili aliqua arte præditis gratuito ciuitatem in Gręcia homines impertiebantur: Rheginos,credo, aut Locrenſes, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod ſcenicis artificibus largiri ſolebant:id huic ſumma ingenij prędito gloria noluiſſe?quid?cum cæteri non modo poſt ciuitatem datam,ſed etiã poſt legem Papiam,aliquo modo in eorum municipiorũ tabulas irrepſerunt:hic qui nec utitur quidem illis,in quibus eſt ſcriptus:quod ſemper ſe Heraclienſem eſſe uoluit:reijcietur? Cenſus noſtros requiris ſcilicet.eſt enim obſcurum proximis cenſoribus,hunc cum clariſſimo imperatore L.Lucullo apud exercitũ fuiſſe:ſuperioribus,cum eodem Quęſtore fuiſſe in Aſia:primis Iulio,& Craſſo,nullam populi partẽ eſſe cenſam.ſed quoniã cenſus non ius ciuitatis confirmat:ac tantummodo indicat,eũ,qui ſit cenſus,ita ſe iam tum geſſiſſe pro ciue:his temporibus,quę tu criminaris,ne ipſius quidẽ iudicio in ciuium Ro.iure eſſe uerſatũ:& teſtamentum ſępe fecit noſtris legibus:& adijt hęreditates ciuium Ro.& in beneficijs ad ęrariũ eſt delatus à L.Lucullo Prętore,& Conſule.quære argumenta,ſi qua potes:nunquã enim hic neq́ ſuo, neq́ amicorũ iudicio reuincetur. Quæres à nobis Gracche,cur tantopere hoc homine delectemur?quia ſuppeditat nobis:ubi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur:& aures conuitio defeſſæ conquieſcant. an tu exiſtimas: aut ſuppetere nobis poſſe:quod quotidie dicamus in tanta uarietate rerum, niſi animos noſtros doctrina excolamus?aut ferre animos tantam poſſe contentionem?niſi eos doctrina eadẽ relaxemus?ego uero fateor me his ſtudijs eſſe deditũ:cæteros pudeat:ſi qui ita ſe literis abdiderunt:ut nihil poſſint ex his neq́ ad communem afferre fructum:neq́ in aſpectum,lucemq́ proferre. me autẽ quid pudeat?qui tot annos ita uiuo Iud.ut ab illis nullo unquam me tempore,aut commodum,aut ocium meũ abſtraxerit:aut uoluptas auocarit: aut deniq́ ſomnus retardarit.quare quis tandẽ me reprehendat?aut quis mihi iure ſuccenſeat?ſi quantum cæteris ad ſuas res obeundas,quantũ ad feſtos dies ludorũ celebrandos,quantum ad alias uoluptates,& ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis:quantum alij tribuunt tempeſtiuis conuiuijs:quantum deniq́ aleę:quantum pilæ:tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero. atque hoc ideo mihi concedendum eſt magis: quod ex his ſtudijs,hæc quoque creſcit oratio & facultas.quæ quantacunq́ in me eſt: nunquam amicorum periculis defuit. quæ ſi cui leuior uidetur: illa quidem certe, quæ ſumma ſunt: ex quo fonte hauriam, ſentio. nam ſi multorum præceptis multisq́ literis mihi ab adoleſcentia ſuaſiſſem:nihil

eſſe in uita magnopere expetendum,niſi laudem,atque honeſtatem:in ea autem perſequenda omnes cruciatus corporis,omnia pericula mortis,atq; exilij parui eſſe ducenda:nunquam me pro ſalute ueſtra in tot,ac tantas dimicationes,atq; in hos profligatorum hominũ quotidianos impetus obieciſſem. ſed pleni omnes ſunt libri:plenæ ſapientum uoces:plena exemplorum uetuſtas:quæ iacerent in tenebris omnia:niſi literarũ lumen accederet.quàm multas nobis imagines,non ſolum ad intuendum,uerum etiam ad imitandũ,fortiſſimorum uirorũ expreſſas,ſcriptores & Græci,& Latini reliquerunt?quas ego mihi ſemper in adminiſtranda Rep.proponens,animũ & mentem meã ipſa cogitatione hominum excellentium conformabam. Quæret quiſpiã: quid?illi ipſi ſummi uiri,quorum uirtutes literis proditę ſunt:iſta ne doctrina,quam tu effers laudibus,eruditi fuerunt?difficile eſt hoc de omnibus confirmare:ſed tamen eſt certum quid reſpondeam.ego multos homines excellenti animo,ac uirtute fuiſſe,& ſine doctrina,naturæ ipſius habitu propè diuino,per ſeipſos & moderatos,& graues extitiſſe fateor.etiã illud adiungo: ſæpius ad laudem atque uirtutem, naturam ſine doctrina,quàm ſine natura ualuiſſe doctrinam. atq; idem ego contendo: cum ad naturam eximiam,atque illuſtrem acceſſerit ratio quædã,confirmatioq; doctrinę: tum illud neſcio quid præclarũ,ac ſingulare ſolere exiſtere .ex hoc eſſe hunc numero, quẽ patres noſtri uiderunt, diuinum hominem Africanũ:ex hoc C.Lælium,L. Furium modeſtiſſimos homines,& continentiſſimos:ex hoc fortiſſimũ uirum,& illis temporibus doctiſſimum Catonem illum ſenem.qui profecto ſi nihil ad percipiendam colendamq; uirtutem literis adiuuarentur: nunquam ſe ad earum ſtudiũ contuliſſent.quod ſi non hic tantus fructus oſtenderetur: & ſi ex his ſtudijs delectatio ſola peteretur:tamen ut opinor hanc animi remiſſionem humaniſſimam,ac liberaliſſimam iudicaretis. nam cæterę neque temporum ſunt,neq; ætatum omnium,neq; locorum.hæc ſtudia adoleſcentiam alunt:ſenectutem oblectant:ſecundas res ornant:aduerſis perfugiũ,ac ſolatium præbent:delectant domi:non impediunt foris:pernoctant nobiſcum:peregrinantur:ruſticantur.quòd ſi ipſi hæc neq; attingere,neque ſenſu noſtro guſtare poſſemus:tamen ea mirari deberemus,etiam cũ in alijs uideremus.quis noſtrum tam animo agreſti ac duro fuit?ut Roſcij morte nuper non commoueretur?qui cum eſſet ſenex mortuus:tamen propter excellentẽ artem,ac uenuſtatem,uidebatur omnino mori non debuiſſe.ergo ille corporis motu tantum amorem ſibi conciliarat à nobis omnibus:nos animorũ incredibiles motus,celeritatemq; ingeniorum negligemus?quoties ego hunc Archiam uidi Iudices(utar enim ueſtra benignitate:quoniam me in hoc nouo genere dicendi tam diligenter attenditis)quoties ego hunc uidi:cum literam ſcripſiſſet nullam:magnum numerum optimorum uerſuum de his ipſis rebus,quæ tum agerentur dicere extempore? quoties reuocatũ eandem rem dicere commutatis uerbis,atq; ſententijs?quæ uero accurate,cogitateq; ſcripſiſſet:ea ſic uidi probari:ut ad ueterum ſcriptorum laudẽ peruenirent.hunc ego non diligam?non admirer?non omni ratione defendendũ putem?atqui ſic à ſummis hominibus,eruditiſſimiſq; accępimus: cæterarũ rerum ſtudia, & doctrina,& præceptis,& arte conſtare:poetã natura ipſa ualere: & mentis uiribus excitari:& quaſi diuino quodã ſpiritu afflari.quare ſuo iure noſter

ſter ille Ennius ſanctos appellat poetas: quod quaſi deorũ aliquo dono, atq; munere commendati nobis eſſe uideantur. ſit igitur Iud. ſanctum apud uos humaniſſimos homines hoc poetæ nomen: quod nulla unquã barbaria uiolauit. ſaxa & ſolitudines uoce reſpondent. beſtiæ ſępe immanes cantu flectuntur: atq; conſiſtunt. nos inſtituti rebus optimis non poetarum uoce moueamur? Homerũ Colophonĳ ciuem eſſe dicunt ſuum: Chĳ ſuũ uendicant: Salaminĳ repetunt: Smyrnęi uero ſuum eſſe confirmant. itaq; etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt. permulti alĳ pręterea pugnant inter ſe, atq; contendunt. ergo illi alienum, quia poeta fuit, poſt mortem etiam expetunt: nos hunc uiuũ, qui & uoluntate & legibus noſter eſt: repudiabimus? preſertim cum omne olim ſtudium, atq; omne ingeniũ contulerit Archias ad Populi Ro. gloriam, laudemq; celebrandã. nam & Cimbricas res adoleſcens attigit: & ipſi illi C. Mario, qui durior ad hæc ſtudia uidebatur: iucundus fuit. neq; enim quiſquã eſt tam auerſus à Muſis: qui non mandari uerſibus æternum ſuorum laborum facile prędonium patiatur. Themiſtoclem illum ſummum Athenis uirum dixiſſe aiunt: cum ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius uocem libentiſſime audiret: eius, à quo ſua uirtus optime prędicaretur. itaque ille Marius item eximie L. Plotiũ dilexit: cuius ingenio putabat ea, quę geſſerat, poſſe celebrari: Mithridaticum uero bellum magnũ, atq; difficile, & in multa uarietate terra, mariq; uerſatum, totum ab hoc expreſſum eſt. qui libri non modo L. Lucullum fortiſſimũ, & clariſſimum uirum, uerum etiam Populi Ro. nomẽ illuſtrant. Populus enim Ro. aperuit Lucullo imperante pontum, & regĳs quondã opibus, & ipſa natura regionis uallatum: Populi Ro. exercitus eodem duce non maxima manu innumerabiles Armeniorũ copias fudit: Populi Ro. laus eſt, urbem amiciſſimam Cyzicenorum eiuſdem conſilio ex omni impetu regio, ac totius belli ore, ac faucibus ereptã eſſe, atque conſeruatã. noſtra ſemper feretur & pręedicabitur L. Lucullo dimicante cum interfectis ducibus depreſſa hoſtium claſſis, & incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis. noſtra ſunt trophea: noſtra monimenta: noſtri triumphi. quare quorũ ingenĳs hæc feruntur: ab his Populi Ro. fama celebratur. charus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius. itaq; etiã in ſepulchro Scipionũ putatur is eſſe conſtitutus: & marmoratis laudibus certe non ſolum ipſi, qui laudantur: ſed etiã Populi Ro. nomen ornatur. in cœlũ huius proauus Cato tollitur. magnus honos Populi Ro. rebus adiungitur. omnes deniq; illi Maximi, Marcelli, Fuluĳ non ſine communi omnium noſtrũ laude decorantur. ergo illum, qui hęc fecerat, Rudium hominẽ maiores noſtri in ciuitatem recęperunt: nos hunc Heracljenſem, multis ciuitatibus expetitum, in hac autẽ legibus conſtitutũ, de noſtra ciuitate eĳciemus? nam ſi quis minorẽ gloriæ fructum putat ex Gręcis uerſibus percipi, quàm ex Latinis: uehementer errat: propterea quòd Gręca leguntur in omnibus ferè gentibus: Latina ſuis finibus, exiguis ſanè continentur. quare ſi res hæ, quas geſſimus: orbis terræ regionibus definiuntur: cupere debemus: quo minus manuum noſtrarum tela peruenerint: eodem gloriam famamq; penetrare. quòd cum ipſis populis, de quorũ rebus ſcribitur: hęc ampla ſunt: tum his certe, qui de uita, gloriæ cauſa dimicant: hoc maximum & periculorũ incitamentum eſt, & laborum. quàm multos ſcriptores rerum ſuarũ magnus ille Alexander ſecum habuiſſe dici-

tur? atq; is tamen, cum in Sigeo ad Achillis tumulum aſtitiſſet: O fortunate inquit adoleſcens: qui tuæ uirtutis præconem Homerū inueneris. & uere. nā niſi Ilias illa extitiſſet: idē tumulus, qui corpus eius contexerat: nomen etiam obruiſſet. quid noſter hic Magnus? qui cū uirtute fortunā adęquauit? nonne Theophanem Mitylenęum ſcriptorem rerum ſuarū in concione militum ciuitate donauit? & noſtri illi fortes uiri, ſed ruſtici, ac milites, dulcedine quadam gloriæ commoti, quaſi participes eiuſdem laudis magno illud clamore approbauerunt? itaq; credo, ſi ciuis Ro. Archias legibus non eſſet: ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur: perficere non potuit? Sylla cū Hiſpanos & Gallos donaret: credo hunc petentem repudiaſſet? quem nos in concione uidimus, cum ei libellū malus poeta de populo ſubieciſſet: quòd epigramma in eum feciſſet tantummodo alternis uerſibus longiuſculis: ſtatim ex his rebus, quas tunc uendebat: iubere ei præmiū tribui ſub ea conditione: ne quid poſtea ſcriberet. qui ſedulitatem mali Poetæ duxerit aliquo tamē præmio dignam: huius ingeniū, & uirtutē in ſcribendo, & copiam nō expetiſſet? quid? à Q. Metello Pio familiariſſimo ſuo, qui ciuitate multos donauit: neque per ſe, neq; per Lucullos impetrauiſſet? qui preſertim uſq; eo de ſuis rebus ſcribi cuperet: ut etiā Cordubę natis Poetis pingue quiddam ſonantibus, atq; pere grinum, tamē aures ſuas dederet. neq; enim eſt hoc diſſimulandū: quod obſcurari non poteſt: ſed prę nobis ferendū. trahimur omnes ſtudio laudis: & optimus quiſque, maxime gloria ducitur. ipſi illi philoſophi, etiā in illis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt: nomen ſuū inſcribunt. & in eo ipſo, in quo prędicationē, nobilitatemq; deſpiciunt: prædicari de ſe, ac nominari uolunt. Decius quidem Brutus. ſummus uir, & imperator Accij amiciſſimi ſui carminibus templorū, ac monimentorum aditus exornauit ſuorū. iam uero ille qui cum Ætolis Ennio comite bellauit Fuluius, non dubitauit Martis manubias muſis conſecrare. quare in qua urbe imperatores propè armati Poetarū nomen, & muſarum delubra coluerunt: in ea nō debent togati Iud. à muſarum honore, & à Poetarū ſalute abhorrere. atq; ut id libentius faciatis: iam me uobis Iud. indicabo: & de meo quodam amore gloriæ, nimis acri fortaſſe, ueruntamen honeſto, uobis confitebor. nam quas res nos in Conſulatu noſtro uobiſcū ſimul pro ſalute huius urbis, atq; imperij, & pro uita ciuium, proq; uniuerſa Rep. geſſimus: attigit hic uerſibus, atq; inchoauit. quibus auditis, quod mihi magna res, & iucunda uiſa eſt: hunc ad perficiendum hortatus ſum. nullā enim uirtus aliam mercedem laborū, periculorumq; deſiderat, preter hanc laudis, & gloriæ. qua quidē detracta Iud. quid eſt quòd in hoc tam exiguo uitæ curriculo, & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? certe ſi nihil animus præſentiret in poſterū: &, ſi quibus regionibus uitæ ſpaciū circunſcriptum eſt: eiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas: nec tantis ſe laboribus frangeret: neq; tot curis, uigilijsq; angeretur: nec toties de uita ipſa dimicaret. nunc inſidet quędam in optimo quoq; uirtus: quæ noctes, & dies animum gloriæ ſtimulis concitat: atq; admonet: non cū uitæ tempore eſſe dimittendā commemorationem nominis noſtri: ſed cum omni poſteritate adęquandam. an uero tam parui animi uideamur eſſe omnes: qui in Rep. atq; in his uitæ periculis laboribusq; uerſamur? ut cum uſq; ad extremum ſpatiū nullum tranquillū, atq; ocioſum ſpiritum duxerimus: nobiſcū

ſimul

ſimul moritura omnia arbitremur? an, cum ſtatuas & imagines non animorum ſimulacra, ſed corporũ, ſtudioſe multi ſummi homines reliquerunt: conſiliorum relinquere, ac uirtutum noſtrarum effigiem nónne multo malle debemus, ſummis ingenijs expreſſam, & politã? ego uero omnia, quæ gerebã: iam tum in gerendo ſpargere me, ac diſſeminare arbitrabar in orbis terræ memoriã ſempiternam. hæc uero, ſiue à meo ſenſu poſt mortẽ abfutura ſunt: ſiue, ut ſapientiſſimi homines putauerunt: ad aliquã animi mei partem pertinebunt: nunc quidẽ certe cogitatione quadam, ſpeq; delector. quare conſeruate Iud. hominem, pudore eo, quem amicorum ſtudijs uidetis comprobari: tum dignitate, tum etiã uenuſtate: ingenio autem tanto, quanto id conuenit exiſtimari, quod ſummorũ hominum ingenijs expetitum eſſe uideatis: cauſa uero eiuſmodi: quæ beneficio legis, authoritate municipij, teſtimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur. quæ cum ita ſint, petimus à uobis Iud. ſi qua non modo humana, uerũ etiam diuina in tantis negocijs commendatio debet eſſe: ut eum, qui uos, qui ueſtros imperatores, qui Populi Ro. res geſtas ſemper ornauit: qui etiã his recentibus noſtris, ueſtriſq; domeſticis periculis æternum ſe teſtimoniũ laudum daturum eſſe profitetur: iſq; eſt eo numero: qui ſemper apud omnes ſancti ſunt habiti, atq; dicti: ſic in ueſtrã accipiatis fidẽ: ut humanitate ueſtra leuatus potius, quàm acerbitate uiolatus eſſe uideatur. quæ de cauſa pro mea conſuetudine breuiter, ſimpliciterq; dixi Iudices, ea confido probata eſſe omnibus: quę non fori, neq; iudiciali conſuetudine, & de hominis ingenio, & communiter de ipſius ſtudio locutus ſum: ea Iud. à uobis ſpero eſſe in bonã partem accępta: ab eo, qui iudiciũ exercet, certe ſcio.

AD QVIRITES POST REDITVM. ORATIO. XXVII.

QVod precatus à Ioue Optimo Maximo, cæteriſq; dijs immortalibus ſum Quirites, eo tempore, cũ me, fortunaſq; meas pro ueſtra incolumitate, ocio, concordiaq; deuoui: ut ſi meas rationes unquam ueſtræ ſaluti antepoſuiſſem: ſempiternam pœnam ſuſtinerẽ mea uoluntate ſuſcæptam: ſin & ea, quæ ante geſſeram, conſeruandæ ciuitatis cauſa geſſiſſem: & illam miſeram profectionem, ueſtrę ſalutis gratia ſuſcępiſſem: ut quod odium ſcelerati homines, & audaces in Remp. & in omnes bonos concæptum iamdiu continerent: id in me unum potius, quàm in optimũ quenq;, & in uniuerſam Remp. deflecterent: hoc ſi animo in uos, liberoſq; ueſtros fuiſſem: ut aliquando uos, patreſq; conſcriptos, Italiamq; uniuerſam, memoria mei, miſericordia, deſideriumq; teneret: eius deuotionis me eſſe conuictum iudicio deorum immortalium, teſtimonio Senatus, conſenſu Italiæ, confeſſione inimicorũ, beneficio diuino, immortaliq; ueſtro maxime

lætor Quirites.etſi nihil eſt homini magis optandum: quàm proſpera equabilis, perpetuaq́ fortuna, ſecundo uitæ ſine ulla offenſione curſu: tamen ſi mihi tranquilla, & placata omnia fuiſſent: incredibili quadam, & penè diuina, qua nunc ueſtro beneficio fruor: lætitiæ uoluptate caruiſſem. quid dulcius hominum generi à natura datũ eſt: quàm ſui cuiq; liberi? mihi uero & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorum ingeniũ, uita ſunt mea chariores. tamẽ non tanta uoluptate erant ſuſcæpti: quanta nunc ſunt reſtituti. nihil cuiquam fuit unquam iucundius: quàm mihi meus frater. non tam id ſentiebam cum fruebar: quàm tunc, cum carebam: & poſteaquam uos me illi, & mihi eum reddidiſtis. res familiaris ſua quenq; delectat. reliquæ meæ fortunæ recuperatę plus mihi nunc uoluptatis afferunt: quàm tunc incolumi afferebant. amicitiæ, conſuetudines, uicinitates, clientelę, ludi denique, & dies feſti, quid haberent uoluptatis, carendo magis intellexi, quàm fruendo. iam uero honos, dignitas, locus, ordo, beneficia ueſtra, quamquam mihi ſemper clariſſima uiſa ſunt: tamẽ ea nunc renouata illuſtriora uidentur: quàm ſi obſcurata non eſſent. ipſa autẽ patria, dij immortales, dici uix poteſt: quid charitatis, quid uoluptatis habet? quæ ſpecies Italiæ? quæ celebritas oppidorũ? quæ forma regionum? qui agri? quę fruges? quæ pulchritudo urbis? quę humanitas ciuium? quæ Reip. dignitas? quæ ueſtra maieſtas? quibus ego omnibus antea rebus ſic fruebar: ut nemo magis. ſed tanquam bona ualitudo iucundior eſt eis: qui è graui morbo recreati ſunt: quàm qui nunquã ægro corpore fuerunt. ſic ea omnia deſiderata magis, quàm aſſidue percæpta, delectant. quorſum igitur hæc diſputo? quorſum? ut intelligere poſſitis: neminem unquam tanta eloquentia fuiſſe: neque tam diuino atque incredibili genere dicendi: qui ueſtrorum magnitudinem, multitudinemq́ beneficiorum, quæ in me fratremq́ meum, liberosq́ noſtros contuliſtis: nõ modo augere, aut ornare oratione, ſed enumerare, aut conſequi poſſit. à parentibus, idquod neceſſe erat: paruus ſum procreatus. à uobis natus ſum conſularis. illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus eſſet: dederunt. nos ſpectatum, & incredibili pietate cognitum reddidiſtis. Rempub. illis accæpi temporibus eam: quæ penè amiſſa eſt. à uobis eam recuperaui: quam aliquando omnes unius opera ſeruatã iudicauerunt. Dij immortales mihi liberos dederunt. uos reddidiſtis. multa præterea à dijs immortalibus optata conſecuti ſumus: niſi ueſtra uoluntas fuiſſet: omnibus diuinis muneribus caruiſſemus. ueſtros denique honores, quos eramus gradatim ſingulos aſſecuti: nunc à uobis uniuerſos habemus. ut quantum antea parentibus, quantũ dijs immortalibus, quantum uobiſmetipſis, tantum hoc tempore uniuerſo cuncta Populo Romano debeamus. nam cũ in ipſo beneficio ueſtro tanta magnitudo eſt: ut eam complecti oratione non poſſim: tum in ſtudijs ueſtris tanta animorum declarata eſt uoluntas: ut non ſolum calamitatem mihi detraxiſſe, ſed etiam dignitatẽ auxiſſe uideamini. non enim pro meo reditu, ut pro P. Popilij nobiliſſimi hominis adoleſcentes filij, & multi præterea cognati, atque affines deprecati ſunt: non ut pro Q. Metello clariſſimo uiro iam ſpectata ætate filius, non L. Dalmaticus Conſularis, ſumma authoritate uir, non C. Metellus Cenſorius, non eorum liberi, non Q. Metellus nepos, qui tum conſulatũ petebat: non ſororũ filij Luculli, Seruilij, Scipiones: permulti enim tum Metelli, aut

Metellorum liberi pro Q. Metelli reditu uobis, ac patribus ueſtris ſupplicauerunt. quod ſi ipſius ſumma dignitas, maximæq; res geſtæ non ſatis ualerent: tamen filij pietas, propinquorum preces, adoleſcentium ſqualor, maiorum natu lachrymę, Populum Romanum mouere potuerunt. nam C. Marij, qui poſt illos ueteres clariſſimos Conſulares, ueſtra patrumq; memoria, tertius ante me Conſularis, ſubijt indigniſſimam fortunam præſtantiſſima ſua gloria: diſſimilis fuit ratio. non enim ille deprecatione redijt: ſed in diſſenſu ciuium, exercitu ſe, armisq; reuocauit. at me nudum à propinquis, nulla cognatione munitum, nullo armorum ac tumultus metu, C. Piſonis generi mei diuina quædam, & inaudita authoritas, atque uirtus, fratrisq; mei miſerrimi, atque optimi quotidianæ lachrymæ, ſordesq; lugubres à uobis deprecatæ ſunt. frater erat unus: qui ſuo ſqualore ueſtros oculos inflecteret: qui ſuo fletu deſideriū mei, memoriamq; renouaret: qui ſtatuerat Quirites, ſi uos me ſibi non reddidiſſetis: eandem ſubire fortunam: tanto in me amore extitit: ut negaret fas eſſe non modo domicilio, ſed ne ſepulchro quidem ſe à me eſſe ſeiunctum. pro me præſente Senatus hominumq; præterea uiginti millia ueſtem mutauerunt. pro eodem me abſente unius ſqualorem ſordesq; uidiſtis. unus hic qui domi, qui in foro poſſet eſſe mihi ætate filius inuentus eſt: beneficio parens: amore idem, qui ſemper fuit, frater. nam coniugis miſeræ ſqualor, & luctus, atque optimæ filię mœror aſſiduus, filijq; parui deſiderium mei, lachrymæq; pueriles, aut itineribus neceſſarijs aut magna parte tectis, ac tenebris continebantur. quare hoc maius eſt ueſtrum in nos promeritum: quod non multitudini propinquorum, ſed nobiſmetipſis nos reddidiſtis. ſed quemadmodum propinqui, quos ego parare non potui: mihi ad deprecandam calamitatem meam non affuerunt: ſic illud, quod mea uirtus præſtare debuit: adiutores, authores, hortatoresq; ad me reſtituendum ita multi fuerunt: ut longe ſuperiores omnes hac dignitate copiaq; ſuperarem. nunquam de P. Popilio clariſſimo, atque fortiſſimo uiro, nunquam de Q. Metello nobiliſſimo, & conſtantiſſimo ciue, nunquam de C. Mario cuſtode ciuitatis, atq; imperij ueſtri in Senatu mentio facta eſt. Tribunitijs ſuperiores illi rogationibus, nulla authoritate Senatus ſunt reſtituti. Marius uero non modo non à Senatu, ſed etiam oppreſſo Senatu eſt reſtitutus: nec rerum geſtarum memoria in reditu C. Marij, ſed exercitus atque arma ualuerunt. at de me ut ualeret: ſemper Senatus flagitauit: ut aliquando perficeretur: cum primum licuit: frequentia, atque authoritate perfecit. nullus in eorum reditu motus municipiorum, & coloniarum factus eſt. at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit: illi inimicis interfectis magna ciuium cæde facta reducti ſunt. ego ijs à quibus eiectus ſum, prouincias obtinentibus, inimico autē optimo uiro, & mitiſſimo altero Conſule referente reductus ſum. cum is inimicus, qui ad meam perniciem uocem ſuā communibus hoſtibus præbuiſſet: ſpiritu duntaxat uiueret: re quidem infra omnes mortuos mandatus eſſet. nunquam de Popilio L. Opimius fortiſſimus Conſul, nunquam de Q. Metello non modo C. Marius qui erat inimicus: ſed ne is quidem, qui ſecutus eſt, M. Antonius homo eloquentiſſimus, cum A. Albino Collega Senatum, aut populum eſt cohortatus. at pro me ſuperiores Conſules ſemper ut referrent efflagitati ſunt, ſed ueriti ſunt ne gra-

tiæ cauſa facere uiderentur: quod alter mihi affinis erat: alterius cauſam capitis receperam: qui prouinciarum fœdere irretiti, totum illum annum querelas Senatus, luctum bonorum, Italiæ gemitum pertulerunt. Calendis uero Ianu. poſtea quàm orba Reſpub. Conſulis fidem tanquam legitimi tutoris implorauit: P. Lentulus Conſul parens, deus, ſalus noſtræ uitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, ſimulac ſolenni de religione retulit: nihil humanarum rerum ſibi prius, quàm de me, agendum iudicauit. atque eo die confecta res eſſet: niſi is Tribunus plebis, quem ego maximis beneficijs Quæſtorē Conſul ornaram: cum & cunctus ordo, & multi eum ſummi uiri orarent, & Cn. Oppius ſocer, optimus uir, ad pedes eius flens iaceret: noctem ſibi ad deliberandum poſtulaſſet: quæ deliberatio non in reddenda, quemadmodum nonnulli arbitrabantur: ſed, ut patefactum eſt: in augenda mercede conſumpta eſt. poſtea res acta eſt in Senatu alia nulla: cum uarijs rationibus impediretur: & uoluntate tamen perſpecta Senatus, cauſa ad uos menſe Ian. deferebatur. hic tantum interfuit inter me, & inimicos meos. ego cum homines in Tribunali Aurelio palàm conſcribi, centuriariq́; uidiſſem: cum intelligerē ueteres ad ſpem cædis Catilinæ copias eſſe reuocatas: cum uiderem ex ea parte homines, cuius partis nos, uel principes numerabamur: partim, quod mihi inuiderent: partim, quod ſibi timerent: aut proditores eſſe, aut deſertores ſalutis meæ: cum duo Conſules empti pactione prouinciarum, authores ſe inimicis Reipub. tradidiſſent: cum egeſtatem, auariciam, libidines ſuas uiderent expleri non poſſe: niſi me conſtrictū domeſticis hoſtibus dedidiſſent: cum Senatus Equitesq́; Rom. flere pro me, ac mutata ueſte uobis ſupplicare edictis atq́; imperijs uetarentur: cum omnium prouinciarum pactiones, cum omnia cum omnibus fœdera, reconciliationes gratiarū, ſanguine meo ſancirentur: cum omnes boni non recuſarent, quin uel pro me, uel mecum perirent: armis decertare pro mea ſalute nolui: quod & uincere, & uinci luctuoſum Reipublicæ fore putaui. at inimici mei menſe Ianu. cum de me ageretur, corporibus ciuium trucidatis, flumine ſanguinis meum reditum intercludendū putauerunt. itaque, cum ego abfui, eam Remp. habuiſtis: ut æque me, atque illam reſtituendam putaretis. ego autem in qua ciuitate nihil ualeret Senatus: omnis eſſet impunitas: nulla iudicia: uis, & ferrum in foro uerſaretur: cum priuati ſe parietum præſidio non legum tuerentur: Tribuni ple. uobis inſpectantibus uulnerarentur: ad magiſtratuū domos cum ferro, & facibus iretur: Conſulis faſces frangerentur: deorum immortalium templa incenderentur: Rempublicam nullam eſſe putaui. itaque neque Repub. exterminata, mihi locum in hac urbe eſſe duxi: nec ſi ulla reſtitueretur: dubitaui quin me ſecum ipſa reduceret. an ego cum mihi eſſet exploratiſſimum: P. Lentulum proximo anno Conſulem futurum: qui illis ipſis Reipub. periculoſiſſimis temporibus Ædilis curulis me Conſule omnium meorum conſiliorum particeps, periculorumq́; ſocius, fuiſſet: dubitarem quin is me confectū Conſularibus uulneribus Conſulari medicina ad ſalutē reduceret? hoc duce, collega autem eius clementiſſimo, atque optimo uiro primo non aduerſante, poſt etiam adiuuante, reliqui magiſtratus penè omnes fuerunt defenſores ſalutis meæ. ex quibus excellenti animo, uirtute, authoritate, præſidio, T. Annius, & P. Sextius, præſtanti in me beneuolentia, & diuino ſtudio extiterunt.

terunt.eodemq́ P.Lentulo authore, & pariter referente Collega,frequentiſſimus Senatus uno diſſentiente,nullo intercedente,dignitatem meã quibus potuit uerbis ampliſſimis,ornauit: ſalutem uobis,municipijs,colonijsq́ omnibus commendauit.ita me nudum à propinquis,nulla cognatione munitum,Conſules,Prætores,Tribuni ple.Senatus, Italia cuncta ſemper à uobis deprecata eſt: deniq; omnes,qui ueſtris maximis beneficijs honoribusq́ ſunt ornati: producti ad uos ab eodem,non ſolum ad me conſeruandum uos cohortati ſunt: ſed etiam rerum mearum geſtarum authores teſtes, laudatores, fuerunt. quorum princeps ad cohortandos uos, & ad rogandos fuit, Cn.Pompeius,uir omnium,qui ſunt: fuerunt: erunt: uirtute,ſapientia, gloria princeps.qui mihi unus uni priuato amico,eadem omnia dedit: quæ uniuerſæ Reipub.ſalutem,ocium,dignitatem.cuius oratio fuit,quemadmodum accæpi,tripartita.primum uos docuit,meis conſilijs Rempub.eſſe ſeruatam: cauſamq́ meam cum communi ſalute coniunxit: hortatusq́ eſt: ut authoritatem Senatus,ſtatum ciuitatis,fortunas ciuis benemeriti defenderetis. tum in perorando poſuit: uos rogari à Senatu: rogari ab Equitibus Ro. rogari ab Italia cuncta.denique ipſe ad extremum pro mea uos ſalute non rogauit ſolum: uerum etiam obſecrauit.huic ego homini Quirites tantũ debeo: quantum hominem homini debere uix fas eſt.huius conſilia,P.Lentuli ſententiã, Senatus authoritatem uos ſecuti,in eo me loco,in quo ueſtris beneficijs fueram: ijſdem Centurijs,quibus collocaratis: repoſuiſtis.eodem tempore audiſtis eodem ex loco ſummos uiros ornatiſſimos,atque ampliſſimos homines, principes ciuitatis,omnes Conſulares,omnes Prætorios eadẽ dicere: ut omnium teſtimonio per me unum Remp.conſeruatam eſſe conſtaret. itaque cũ P.Seruilius grauiſſimus uir & ornatiſſimus ciuis dixiſſet,opera mea Remp. incolumẽ magiſtratibus deinceps traditam: dixerunt in eandem ſententiam cæteri. ſed audiſtis eo tempore clariſſimi uiri non ſolum authoritatem, ſed etiam teſtimonium,L.Gellij: qui quia ſuam claſſem attentatam magno cum ſuo periculo penè ſenſit: dixit in concione ueſtra,ſi ego Conſul,cum fui,non fuiſſem: Remp.funditus interituram fuiſſe.en ego tot teſtimonijs Quirites, hac authoritate Senatus,tanta conſenſione Italiæ,tanto ſtudio bonorũ omnium,agente P.Lentulo,conſentientibus cæteris magiſtratibus, deprecante Cn.Pompeio,omnibus hominibus fauentibus, dijs deniq; immortalibus frugum ubertate,copia,uilitate,reditum meũ comprobantibus, mihi, meis, Reipub.reſtitutus,tantum uobis,quantum facere poſſum Quirites,pollicebor.primum qua ſanctiſſimi homines pietate erga deos immortales eſſe ſoleant: eadem me erga Populum Ro.ſemper fore: numenq́ ueſtrum ęque mihi graue,& ſanctum,ac deorum immortalium in omni uita futurum.deinde, quoniam me in ciuitatem Reſp.ipſa reduxit: nullo me loco Reipub. defuturum.quòd ſi quis exiſtimat,me aut uoluntate eſſe mutata,aut debilitata uirtute,aut animo fracto: uehementer errat.mihi quod potuit uis,& iniuria, & ſceleratorum hominum furor detrahere: eripuit: abſtulit: diſſipauit. quod uiro forti adimi non poteſt: id manet, & permanebit. uidi ego fortiſſimum uirum municipem meum, C. Marium, quoniam nobis quaſi aliqua fatali neceſſitate, non ſolum cum his, qui hæc delere uoluiſſent, ſed etiam cum fortuna belligerandum fuit: eum tamen uidi cum eſſet ſumma ſene

ctute:non modo non infracto animo propter magnitudinẽ calamitatis:ſed confirmato,atque renouato.quem egomet dicere audiui:tum ſe fuiſſe miſerum:cum careret patria:quam obſidione liberauiſſet:cum ſua bona poſſideri ab inimicis,ac diripi audiret:cum adoleſcentem filium uideret eiuſdem ſocium calamitatis:cum in paludibus demerſus concurſu ac miſericordia Minturnenſium corpus,ac uitã ſuam conſeruaſſet:cũ parua nauicula traiectus in Africam,quibus regna ipſe dederat:ad eos inops ſupplexq́; ueniſſet. recuperata uero ſua dignitate,ſe non commiſſurum:ut cum ea,quæ amiſerat:ſibi reſtituta eſſent: uirtutem animi non haberet:quam nunquam perdidiſſet.ſed hoc inter me,atque illum intereſt:quod ille,qua re plurimum potuit, ea ipſa re inimicos ſuos ultus eſt:armis.ego qua conſueui utar pietate: quoniam illi arti in bello,ac ſeditione locus eſt:huic in pace,atq; ocio.quamquam ille animo irato nihil niſi de inimicis ulciſcendis agebat.ego de ipſis inimicis tantum,quantum mihi Reſp.permittet,cogitabo. Deniq; Quirites, quoniam me quatuor omnino genera hominum uiolarunt:unum eorũ,qui odio Reipub.quod eam ipſis inuitis,conſeruaram:inimiciſſimi mihi fuerunt: alterũ, qui per ſimulationem amicitiæ,nefarie prodiderunt:tertium, qui cum propter inertiam ſuam,eadem aſſequi non poſſent: inuiderent laudi, & dignitati meę:quartum,qui cum cuſtodes Reipub.eſſe debuerunt:ſalutem meam, ſtatũ ciuitatis,dignitatem eius imperij,quod erat penes ipſos, uendiderunt: ſic ulciſcar genera ſingula:quemadmodum à quibuſq; ſum prouocatus: malos ciues,Rempub.bene gerendo,perfidos amicos,nihil credendo,atque omnia cauendo,inuidos,uirtuti & glorię ſeruiendo:mercatores prouinciarum, reuocando domum,atque ab ijs prouinciarum rationem repetendo. quamquam mihi maiori curæ eſt:quemadmodum quidem uobis,qui de me eſtis optime meriti:gratiam referam:q̃ quemadmodum inimicorũ iniurias, crudelitatemq́; perſequar.etenim ulciſcendæ iniuriæ facilior ratio eſt:quàm beneficij remunerandi.propterea quod ſuperiorẽ eſſe contra improbos,minus eſt negocij:quàm bonis exęquari.tum etiam ne tam neceſſarium quidẽ eſt, male meritis quàm optime meritis referre quod debeas.odium uel precibus mitigari poteſt:uel temporibus Reip. communiq́; utilitate deponi:uel difficultate ulciſcendi teneri:uel uetuſtate ſedari.bene meritos quin colas,nec exorari fas eſt:neq; id Reip.repetere utcunq; neceſſe eſt:neq; eſt excuſatio difficultatis:neq; ęquum eſt tempore,& die memoriam beneficij definire.poſtremo qui in ulciſcendo remiſſior fuit:mox aperte laudatur.at grauiſſime uituperatur:qui in tantis beneficijs,quanta uos in me contuliſtis: remunerandis eſt tardior:neq; ſolum ingratus,quod ipſum graue eſt:uerum etiam impius appelletur neceſſe eſt.atque in officio perſoluendo diſſimilis eſt ratio,& pecunia debita:propterea quòd pecuniam qui retinet non diſſoluit:qui reddidit,non habet.gratiam,& qui retulit,habet:& qui habet,diſſoluit. quapropter memoriam ueſtri beneficij colam beneuolentia ſempiterna, non ſolum dum anima ſuperero mea:ſed etiam cum mortuo monimenta ueſtri in me beneficij permanebunt.in referenda autem gratia hoc uobis repromitto: ſemperq́; præſtabo:mihi neque in conſilijs de Rep.capiundis,diligentiam,neq; in periculis à Repub.propulſandis, animum,neque in ſententia ſimpliciter referenda,fidem,neq; in hominum uoluntatibus pro Rep.lædendis liberta-

tem,nec

tem, nec in perferendo labore,induſtriam,nec in ueſtris commodis augendis, gratam animi beneuolentiam defuturam. atque hæc cura Quirites erit infixa animo meo ſempiterna:ut cum uobis, qui apud me deorum immortalium uim,& numen tenetis:tum poſteris ueſtris, cunctisq́ gentibus, digniſſimus ea ciuitate uidear: quæ ſuam dignitatem non poſſe ſe tenere, niſi me recuperaſſet,cunctis ſuffragijs iudicauit.

POST REDITVM IN SENATV. ORATIO. XXVIII.

SI patres conſcripti pro ueſtris immortalibus in me, fratremq́ meum, liberosq́ noſtros meritis, parum uobis cumulate gratias egero:quæſo,obteſtorq́,ne meæ naturæ potius, quàm magnitudini ueſtrorum beneficiorum id tribuendum putetis.quæ enim tanta poteſt exiſtere ubertas ingenij? quæ tanta dicendi copia? quod tam diuinum, atque incredibile genus orationis? quo quiſquam poſſit ueſtra in nos uniuerſa promerita,non dicam complecti orando,ſed percenſere numerando? qui mihi fratrem optatiſſimum,me fratri amantiſſimo,liberis noſtris parentes,nobis liberos,qui dignitatẽ,qui ordinem, qui fortunas,qui ampliſſimã Remp. qui patriam, qua nihil poteſt eſſe iucundius:qui deniq́ noſmetipſos nobis reddidiſtis.quòd ſi parentes chariſſimos habere debemus:quod ab ijs nobis uita,patrimonium,libertas,ciuitas tradita eſt:ſi deos immortales:quorũ beneficio & hæc tenuimus : & cæteris rebus aucti ſumus:ſi Populum Romanum:cuius honoribus in ampliſſimo conſilio,& in altiſſimo gradu dignitatis,atque in hac omnium terrarum arce collocati ſumus : ſi hunc ipſum ordinem: à quo ſæpe magnificentiſſimis decretis ſumus honeſtati : immenſum quiddam,& infinitum eſt:quod uobis debeamus : qui ueſtro ſingulari ſtudio atque conſenſu parentum beneficia,deorum immortalium munera, Populi Romani honores,ueſtra de me multa iudicia,nobis uno tempore omnia reddidiſtis.ut cum multa uobis,magna Populo Romano, innumerabilia parentibus,omnia dijs immortalibus debeamus:quod hæc antea ſingula per illos habuerimus:nunc uniuerſa per uos recuperauerimus.itaque P. C.quod ne optandum quidem eſt homini : immortalitatem quandam per uos adepti uidemur.quod enim tempus erit unquam? quo ueſtrorum in nos beneficiorum memoria,ac fama moriatur? qui illo ipſo tempore,cum ui,ferro,metu,minis obſeſſi teneremini:non multo poſt diſceſſum meum me uniuerſi reuocauiſtis,referente L.Mummio fortiſſimo,atque optimo uiro:quẽ habuit ille peſtifer annus & maxime fidelem,& minime timidum ſi dimicare placuiſſet:defenſorem ſalutis meæ.poſteaquam,uobis poteſtas decernendi non eſt permiſſa per eum Tribunũ plebis:qui cum per ſe Rempub. lace-

rare non poſſet: ſub alieno ſcelere deleuit: nunquam de me ſiluiſtis: nunquã meam ſalutem non ab his conſulibus, qui uendiderant: flagitauiſtis. itaque ueſtro ſtudio, atque authoritate perfectum eſt: ut ille ipſe annus, quem ego mihi, quàm patriæ malueram eſſe fatalem: octo Tribunos haberet: qui promulgarent de ſalute mea: & ad uos ſæpenumero referrent. nam conſules modeſti, legumq; metuentes, impediebantur lege, non ea quæ de me, ſed ea quæ de ipſis lata erat. cũ meus inimicus promulgauit: ut ſi reuixiſſent hi, qui hæc penè delerunt: tum ego redirem. quo facto utrunq; confeſſus eſt: & ſe illorum uitam deſiderare: & magno in periculo Rempublicam futuram: ſi aut hoſtes, atque interfectores Reipublicæ reuixiſſent: aut ego non reuertiſſem. itaque illo ipſo anno, cum ego ceſſiſſem: princeps autem ciuitatis, non legum præſidio, ſed parietum, uitam ſuam tueretur: Reſpublica ſine conſulibus eſſet: neque ſolum parentibus perpetuis, uerum etiam tutoribus annuis eſſet orbata: ſententias dicere prohiberemini: caput meæ proſcriptionis recitaretur: nunquam dubitaſtis meam ſalutem cum communi ſalute coniungere. poſtea uero quàm ſingulari & præſtantiſſima uirtute P. Lentuli Conſulis, ex ſuperioris anni caligine & tenebris lucem in Repub. Calend. Ianu. deſpicere cœpiſtis: cum Q. Metelli nobiliſſimi hominis, atque optimi uiri ſumma dignitas, cum Prætorum, Tribunorum pl. penè omnium uirtus, & fides Reipub. ſubueniſſet: cum uirtute, gloria, rebus geſtis, Cn. Pompeius omnium gentium, omnium ſeculorum, omnis memoriæ facile princeps, tuto ſe uenire in Senatum arbitraretur: tantus ueſter conſenſus de ſalute mea fuit: ut licet corpus abeſſet meum: dignitas iam in patriam reuertiſſet. quo quidem menſe quid inter me & meos inimicos intereſſet, exiſtimare potuiſtis. ego meam ſalutem deſerui: ne propter me ciuium uulneribus Reſpub. cruentaretur. illi meum reditum non Populi Romani ſuffragijs, ſed flumine ſanguinis intercludendum putauerunt. itaque poſtea nihil uos ciuibus, nihil ſocijs, nihil regibus reſpondiſtis: nihil Iudices ſententijs, nihil populus ſuffragijs, nihil hic ordo authoritate declarauit, mutum forum, elinguem curiam, tacitam, & fractam ciuitatem uidebatis. quo quidem tempore, cum is exceſſiſſet: qui cædi, & flammæ uobis authoribus reſtiterat: cum ferro, & facibus homines tota urbe uolitantes, magiſtratuum tecta oppugnata, deorum templa inflammata, ſummi uiri & clariſſimi Conſulis faſces fractos, fortiſſimi atque optimi uiri Tribuni ple. ſanctiſſimum corpus non ſolum tactum, ac uiolatum manu, ſed uulneratum ferro confectumq; uidiſtis. qua ſtrage nonnulli permoti magiſtratus, partim metu mortis, partim deſperatione Reipublicæ paululum à mea cauſa receſſerunt. reliqui fuerunt, quos neque terror, nec uis, nec ſpes, nec metus, nec promiſſa, nec minæ, nec tela, nec faces à ueſtra authoritate, à Populi Romani dignitate, à mea ſalute depellerent. princeps P. Lentulus parens, ac deus noſtræ uitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, hoc ſpecimen uirtutis, hoc indicium animi, hoc lumen conſulatus ſui fore putauit: ſi me mihi, ſi meis, ſi uobis, ſi Reipublicæ reddidiſſet. qui ut eſt deſignatus: nunquam dubitauit ſententiam de ſalute mea, ſe & Republica dignam dicere. cum à Tribuno ple. uetaretur: cum præclarum caput recitaretur: ne quis ad uos referret: ne quis decerneret: ne diſputaret: ne loqueretur: ne pedibus iret: ne ſcribendo adeſſet:

totam illam clauſulam, ut ante dixi, proſcriptionem, non legem putauit: qua ciuis optime de Repub. meritus nominatim ſine iudicio, unà cum Senatu Reipublicę eſſet ereptus. ut uero inijt magiſtratum, non dicam quid egit prius: ſed quid omnino egit aliud: niſi ut me conſeruato ueſtram in poſterũ dignitatem, authoritatemq́ ſanciret? dij immortales quantum mihi beneficium dediſſe uidemini: quòd hoc anno P. Lentulus Conſul fuit: quo quanto maius dediſſetis: ſi ſuperiore anno fuiſſet? nec enim eguiſſem medicina conſulari, niſi conſulari uulnere concidiſſem. audieram ex ſapientiſſimo homine, atque optimo ciue, & uiro Q. Catulo, non ſæpe unum Conſulem improbum, duos uero nunquam, excepto illo Cinnano tempore fuiſſe. quare meam cauſam ſemper fore firmiſſimam dicere ſolebat: dum uel unus in Repub. Conſul eſſet. quod uere dixerat: ſi illud de duobus conſulibus, quod ante in Repub. non fuerat: perenne ac proprium manere potuiſſet. quod ſi Q. Metellus illo tempore Conſul fuiſſet unicus: dubitatis quo animo fuerit in me conſeruando futurus? cum in reſtituendo authorem fuiſſe, aſcriptoremq́ uideatis? ſed fuerunt ij conſules: quorum mentes anguſtæ, humiles, prauæ, oppletæ tenebris, ac ſordibus, nomen ipſum conſulatus, ſplendorẽ illius honoris, magnitudinem tanti imperij, nec intueri, nec ſuſtinere, nec capere potuerunt. non conſules, ſed mercatores prouinciarum, ac uenditores ueſtræ dignitatis. quorum alter à me Catilinam amatorem ſuum multis audientibus, alter Cethegum conſobrinum repoſcebat. qui me duo ſceleratiſſimi poſt hominum memoriam, non conſules, ſed latrones, nõ modo deſeruerunt, in cauſa preſertim publica & conſulari: ſed prodiderunt: oppugnarunt: omni auxilio non ſolum ſuo, ſed etiam ueſtro, cæterorumq́ ordinum ſpoliatum eſſe uoluerunt. quorum alter tamen neq; me, neque quenquam feſellit. quis enim ullam ullius boni ſpem haberet in eo? cuius primum tempus ætatis palàm fuiſſet ad omnes libidines diuulgatum: qui ne à ſanctiſſima quidem parte corporis potuiſſet hominum impuram intemperantiam propulſare: qui cum ſuam rem non minus ſtrenue, quàm poſtea publicam confeciſſet: egeſtatem, & luxuriam domeſtico lenocinio ſuſtentauit: qui niſi in aram Tribunatus confugiſſet: neque uim Prætoris, nec multitudinem creditorum, nec bonorum proſcriptionem effugere potuiſſet: qui in magiſtratu niſi rogationem de piratico bello tuliſſet: profecto egeſtate, & improbitate coactus piraticam ipſe feciſſet: ac minore quidem cum Reip. detrimento, quàm quòd intra mœnia nefarius hoſtis, prædoq́ uerſatus eſt. quo inſpectante ac ſedente, legem Tribunus ple. tulit: ne auſpicijs obtemperaretur: ne obnunciare concilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret: ut lex Helia & Fuſia ne ualerent: quæ noſtri maiores certiſſima ſubſidia Reipub, contra tribunitios furores eſſe uoluerunt. idemq́ poſtea, cum innumerabilis multitudo bonorum de Capitolio ſupplex ad eum ſordidata ueniſſet: cunq; adoleſcentes nobiliſſimi, cunctiq́ Equites Romani ſe ad lenonis impuriſſimi pedes abieciſſent: quo uultu cincinnatus ganeo non ſolum ciuium lachrymas, uerum etiam patriæ preces repudiauit? neque eo contentus fuit: ſed etiã in concionem aſcendit: eaq́ dixit: quæ ſi eius uir Catilina reuixiſſet: dicere non eſſet auſus: ſe nonarum Decembrium, quæ me Conſule fuiſſent: cliuiq́ capitolini pœnas ab Equitibus Romanis eſſe repetiturum. neque ſolum id

dixit:ſed quos ei commodum fuit, compellauit. L. uero Lamiam Equitem Ro. præſtanti dignitate hominem, & ſaluti meæ, pro familiaritate, Reipublicæ pro fortunis ſuis amiciſſimum, Conſul imperioſus exire urbe iuſſit: & cum uos ueſtem mutandam cenſuiſſetis: cunctiq; mutaſſetis: atque idem omnes boni iam ante feciſſent: ille unguentis oblitus, cum toga prætexta, quam omnes Prætores, Ædilesq; tum abiecerant: irriſit ſqualorem ueſtrum, & luctum grauiſſimæ ciuitatis. fecitq; quod nemo unquam Tyrannus: ut quo minus occulte ueſtrum malum gemeretis, nihil diceret; ne aperte incommoda patriæ lugeretis: ediceret. cũ uero in Circo Flaminio non à Tribuno pl. Conſul in concionẽ, ſed à latrone Archipirata productus eſſet: primũ proceſſit, qua authoritate uir? uini, ſomni, ſtupri plenus: madenti coma: compoſito capillo: grauibus oculis: fluentibus buccis: preſſa uoce & temulenta, quod in ciueis indemnatos eſſet animaduerſum: id ſibi dixit grauis author uehementiſſime diſplicere. ubi nobis hæc authoritas tamdiu tanta latuit? cur in luſtris & helluationibus huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia uirtus tamdiu ceſſauit? nam ille alter Ceſoninus Caluentius ab adoleſcentia uerſatus eſt in foro: cum eum præter ſimulatam uerſutamq; triſtitiam nulla res commendaret: non conſulis ſtudium, non diſcendi initia rei militaris, non cognoſcendorum hominum, non liberalitas. quem præteriens cum incultum, horridũ, mœſtumq; uidiſſes: etiam ſi agreſtem, & inhumanum exiſtimares: tamen libidinoſum, & perditum non dubitares. cum hoc homine, aut cũ ſtipite ęthiope, ſi in foro conſtitiſſes: nihil crederes intereſſe: ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, cappadocem modo abreptũ de grege uenalium diceres. idem domi quàm libidinoſus? quàm impurus? quàm intemperans? nõ ianua recæptis, ſed pſeudothyro intromiſſis uoluptatibus? cum uero etiam literas ſtudere incipit: & helluo immanis cũ Græculis philoſophari: tum eſt epicureus: non penitus illi diſciplinæ quęcunq; eſt, deditus, ſed captus uno uerbo uoluptatis. habet autem magiſtros non ex iſtis ineptis: qui dies totos de officio, ac de uirtute diſſerunt: qui ad laborem, ad induſtriã, ad pericula pro patria ſubeunda, adhortãtur: ſed eos, qui diſputent horã nullam uacuam uoluptate eſſe debere: in omni parte corporis ſemper oportere aliquod gaudium, delectationemq; uerſari. his utitur quaſi præfectis libidinum ſuarum: hi uoluptates omnes ueſtigant: atque odorantur: hi ſunt conditores, inſtructoresq; conuiuij: ijdem expendunt, atque extimant uoluptates: ſententiamq; dicunt: & iudicant: quantum cuiq; libidini tribuendum eſſe uideatur. horum ille artibus eruditus, ita contempſit hanc prudentiſſimã ciuitatem: ut omnes ſuas libidines, omnia flagitia latere poſſe arbitraretur: ſi modo uultum importunum in forum detuliſſet. is non me, quanquam equidem non cognoram eum, propter Piſonum affinitatem, quam longe huic ab hoc genere cognatio materna Tranſalpini ſanguinis abſtuliſſet: ſed uos, Populumq; Romanum non conſilio, neque eloquentia, quod in multis ſæpe accidit: ſed rugis ſupercilioq; decępit. L. Piſo tu ne auſus es iſto oculo, nõ dicam iſto animo, iſta fronte, non uita, tanto ſupercilio, non enim poſſum dicere tantis geſtis, cum Gabinio conſociare conſilia peſtis meæ? non te illius unguentorum odor, non uini anhelitus, non frons calamiſtri notata ueſtigijs, in eam cognitionem adducebat? ut cum illius re ſimilis fuiſſes: frontis

tibi

tibi integumento ad occultanda tanta flagitia diutius uti nõ liceret: cum hoc coire auſus es: ut Conſularem dignitatem, ut Reipub. ſtatum, ut Senatus authoritatem, ut ciuis optime meriti fortunas prouinciarum fœdere addiceres: te Conſule, tuis edictis, & imperijs, Senatui Populoq; Romano non eſt licitum, non modo ſententijs, atque authoritate ſua, ſed ne luctu quidem, ac ueſtitu Reip. ſubuenire. Capuę ne te putabas, in qua urbe domicilium quondam ſuperbiæ fuit: Conſulem eſſe an Romæ, ſicut eras, eo tempore: in qua ciuitate omnes ante uos Conſules Senatui paruerunt: tu es auſus in Circo Flaminio productus cum tuo illo pari dicere, te ſemper miſericordem fuiſſe: quo uerbo Senatum, atque omneis bonos tum cum à patria peſtem expellerent: crudelis demonſtrabas fuiſſe. tu miſericors me affinem tuum, quem comitijs, prærogatiuæ primum cuſtodem præfeceras: quem Cal. Ianu. tertio loco ſententiam rogaras: conſtrictum inimicis Reipub. tradidiſti. tu meum generum propinquum tuum, tu affinem tuam, filiam meam ſuperbiſſimis, & crudeliſſimis uerbis à genibus tuis repuliſti: idemq; clementia ac miſericordia ſingulari, cum ego unà cum Repub. non tribunitio, ſed conſulari ictu concidiſſem: tanto ſcelere tantaq; intemperantia fuiſti: ut ne unam quidem horam intereſſe paterere inter meam peſtem, & tuam prædam: ſaltem dum conticeſceret illa lamentatio, & gemitus urbis. nondum palàm factum erat concidiſſe Rempublicã: cum tibi arbitria funeris ſoluebantur: uno eodemq; tempore domus mea diripiebatur: ardebat: bona ad uicinum Conſulem de palatio, de Thuſculano ad item uicinum alterum Conſulem deferebantur: cum ijſdem operis ſuffragium ferentibus, eodẽ gladiatore latore, uacuo non modo à bonis, ſed etiam à liberis, atque inani foro, ignaro Populo Romano quid ageretur, Senatu uero oppreſſo, & afflicto, duobus impijs, nefarijsq; Conſulibus, ærarium, prouinciæ, legiones, imperia donabantur. horum Conſulum ruinas, uos Conſules ueſtra uirtute fulſiſtis, ſumma Tribunorum pleb. Prætorumq; fide, & diligentia ſubleuati. quid ego de præſtantiſſimo uiro T. Annio dicam: aut quis de tali ciue ſatis digne unquam loquetur: qui cum uideret ſceleratum ciuem, aut domeſticum potius hoſtem, ſi legibus uti liceret: iudicio eſſe frangendum: ſin ipſa iudicia uis impediret: ac tolleret: audaciam uirtute, furorem fortitudine, temeritatem conſilio, manum manu, uim ui eſſe ſuperandam: primo de ui poſtulauit. poſteaquam ab eodẽ iudicia ſublata eſſe uidit: ne ille omnia ui poſſet efficere, curauit. qui docuit neque tecta, neque templa, neq; forum, neque curiam, ſine ſumma uirtute, ac maximis opibus, & copijs ab inteſtino latrocinio poſſe defendi. qui primus poſt meum diſceſſum metum bonis, timorem huic ordini, ſeruitutem depulit ciuitati. quam rationem pari uirtute, animo, fide, P. Sextius ſecutus, pro mea ſalute, pro ueſtra authoritate, pro ſtatu ciuitatis nullas ſibi inimicitias, nullam uim, nullos impetus, nullum uitæ diſcrimen uitandum unquam putauit. qui cauſam Senatus exagitatam concionibus improborum, ſic ſua diligentia multitudini commendauit: ut nihil tam populare, quàm ueſtrum nomen, nihil tam omnibus charum aliquando, quàm ueſtra authoritas uideretur. qui me cum omnibus rebus, quibus Tribunus ple. potuit, defendit: tum reliquis officijs iuxta, ac ſi meus frater eſſet: ſuſtentauit. cuius ego clientibus, libertis, familia, copijs, literis ita ſum ſuſtentatus: ut meæ calamitatis non ad-

iutor ſolum,uerum etiam ſocius uideretur.iam cæterorum officia ſtudiaq́ue ui diſtis: quàm cupidus mei C.Ceſtilius,quàm ſtudioſus ueſtri,quàm non uarius fuerit in cauſa.quid Moſopius? cui ego ipſi,parenti fratriq́ue eius, ſentio quantum debeam: qui,cum à me uoluntas eorum,in priuato iudicio eſſet offenſa: publici mei beneficij memoria priuatam offenſionem obliterauerunt. iam T.Fadius,qui mihi Quæſtor fuit: M.Curtius,cuius ego patri Quęſtor fui: ſtudio,amore,animo,huic neceſſitudini non defuerunt. multa de me C. Meſſinius,& amicitiæ & Reipublicæ cauſa dixit: legem ſeparatim initio de ſalute mea promulgauit.Q.Fabricius,ſi quæ de me agere conatus eſt: ea contra uim,& ferrum perficere potuiſſet: menſe Ianuario noſtrum ſtatum recuperaſſemus.quem ad ſalutem meam uoluntas impulit: uis retardauit: authoritas ueſtra reuocauit.iam uero Prætores quo animo in me fuerint uos exiſtimare potuiſtis: cum L.Cecilius priuatim me ſuis omnibus copijs ſtuduerit ſuſtentare: publice promulgarit de mea ſalute cum collegis penè omnibus: direptoribus autem bonorum meorum in ius adeundi poteſtatem non fecerit. M.autem Calidius ſtatim deſignatus,ſententia ſua, quàm eſſet chara ſibi mea ſalus declarauit. omnia officia C.Septimij. Q. Valerij,P.Craſſi, Sex. Quintilij,C. Cornuti,ſumma & in me,& in Rempublicã conſtiterunt.quæ cum libenter commemoro: tum non inuitus nonnullorũ in me nefarie commiſſa prætereo.non eſt mei temporis iniurias meminiſſe: quas ego,etiam ſi ulciſci poſſem: tamen obliuiſci mallem.aliò transferenda mea tota uita eſt: ut bene de me meritis referam gratiam: cum apertis hoſtibus bellum geram: timidis amicis ignoſcam: proditoribus meis non indicem dolorem profectionis meæ: deſenſores, reditus dignitate conſoler. quòd ſi mihi nullum aliud eſſet officium in omni uita reliquum: niſi ut erga duces ipſos, & principes, atque authores ſalutis meæ,ſatis gratus iudicarer: tamen exiguum reliquæ uitæ tempus non modo ad referendam, uerum etiam ad commemorandam gratiam mihi relictum putarem.quando enim ego huic homini, ac liberis eius,quando omnes mei gratiam referent? quæ memoria? quæ uis ingenij? quæ magnitudo obſeruantiæ? tot tantisq́ue beneficijs reſpondere poterit? qui mihi primus afflicto,& iacenti,conſularem fidem,dexteramq́ue porrexit: qui me à morte ad uitam,à deſperatione ad ſpem,ab exitio ad ſalutem reuocauit. qui tanto amore in me, ſtudio in Rempub. fuit: ut excogitaret quemadmodum calamitatem meam non modo leuaret: ſed etiam honeſtaret: quid enim magnificentius? quid præclarius mihi accidere potuit? quàm quod illo petente uos decreuiſtis: ut cuncti ex omni Italia, qui Rempublicã ſaluam uellent: ad me unum hominem fractum, & propè diſſipatum reſtituendum,& defendendũ uenirent: ut qua uoce à te Romule * poſt Romam conditam Conſul uſus eſſet pro uniuerſa Repub. apud eos ſolum qui eius uocem exaudire poſſent: eadem uoce Senatus omnibus agris,uicis atq́ue oppidis,ciues,totamq́ue Italiam ad unius ſalutem defendendã excitaret. quid ego glorioſius meis poſteris potui relinquere? quàm hoc Senatum iudicaſſe: qui ciuis me non defendiſſet: eum Rempublicam ſaluam noluiſſe.itaque tantum ueſtra authoritas,tantum eximia Conſulis dignitas ualuit: ut omnes is flagitium ſe committere putaret: ſi quis non ueniret.idemq́ue Conſul, cum illa incredibilis multitudo Romã, & penè Italia ipſa ueniſſet: uos frequentiſſimos

tiſſimos in Capitolium conuocauit. quo tempore quantam uim uera boni-tas haberet, aut uera nobilitas: intelligere potuiſtis. nam Q. Metellus, & ini-micus, & frater inimici, perſpecta ueſtra uoluntate, omnia priuata odia depo ſuit. quem P. Seruilius uir cum clariſſimus, tum uero optimus, mihiq́ amiciſ-ſimus, & authoritatis, & orationis ſuæ diuina quadam grauitate, ad ſui gene ris, communisq́ ſanguinis facta, uirtutesq́ reuocauit: ut haberet in conſilio & fratrem ab inferis ſocium rerum mearum, & omnis Metellos præſtantiſſi mos ciueis penè ex Acheronte excitatos: in quibus Numidicum illum Me-tellum: cuius quondam de patria diſceſſus honeſtis omnibus luctuoſus tan-dem uiſus eſt. itaque extitit non modo ſalutis defenſor: qui ante hoc unũ be-neficium, fuerat inimicus: uerũ etiam aſcriptor dignitatis meæ. quo quidem die cum CCCCXVII eſſetis: magiſtratus autem omnes adeſſent: diſſen-ſit unus is: qui ſua lege coniuratos etiam ab inferis excitandos putarat. atque illo die, quòd Rempublicam meis conſilijs conſeruatam grauiſſimis uerbis, & plurimis iudicaſſetis: idem Conſul curauit: ut eadem à principibus ciuita-tis in concione poſtero die dicerentur. cum quidem ipſe egit ornatiſſime meã cauſam: perfecitq́ aſtante, atque audiente Italia tota, ut nemo cuiuſquã con-ducti, aut perditi uocem acerbam atq́ inimicam bonis, poſſet audire. ad hæc non modo adiumenta ſalutis, ſed etiam ornamenta dignitatis meæ reliqua uos ijdẽ addidiſtis: decreuiſtis, ne quis ulla ratione rem impediret: qui impe-diſſet: grauiter moleſteq́ laturos: illum contra Rempublicam ſalutemq́ bo norum, concordiamq́ ciuium, facturum: & ut ad uos ea ſtatim referretur: meq́, etiam ſi diutius calumniarentur, redire iuſſiſtis. quid? ut agerentur gra tiæ, qui è municipijs ueniſſent? quid? ut ad illam diem res cum rediſſent: ro-garentur, ut pari ſtudio conuenirent? quid denique illo die, quem P. Lentu-lus mihi, fratriq́ meo, liberisq́ noſtris natalem conſtituit, non modo ad no-ſtram, uerum etiam ad ſempiterni memoriam temporis: quo die nos comi-tijs centuriatis, quæ maxime maiores iuſta dici, haberiq́ uoluerunt: arceſſi-uit in patriam: ut eædem Centuriæ, quæ me Conſulem fecerant: conſulatum meum comprobarent. quo die quis ciuis fuit? qui fas eſſe putaret, quacunq́ aut ætate, aut ualitudine eſſet: non ſe de ſalute mea ſententiam ferre? quando tantam frequentiam in campo? tantum ſplendorem Italię totius, ordinumq́ omnium? quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodesq́ uidiſtis? itaque P. Lentuli beneficio excellenti, atq́ diuino non ſolum reducti ſumus in patriam: ut nonnulli clariſſimi ciues: ſed equis inſignibus, & curru aurato reportati. poſſum ego ſatis in Cn. Pompeium unquam gratus uideri? qui nõ ſolum apud uos qui omnes idem ſentiebatis: ſed etiam apud uniuerſum Po-pulum ſalutem Populi Romani & conſeruatam per me, & coniunctam eſſe cum mea dixerit. qui cauſam meã prudentibus commendarit: imperitos edo cuerit: eodemq́ tempore improbos authoritate ſua compreſſerit: bonos ex-citarit. qui Populum Romanum pro me, tanquam pro fratre, aut pro paren te, non ſolum hortatus ſit: uerum etiam obſecrarit. qui cum ipſe propter me-tum dimicationis, & ſanguinis domo ſe teneret: etiam à ſuperioribus Tri-bunis petierit: ut de ſalute mea, & promulgarent, & referrent. qui in colonia nuper conſtituta cum ipſe gereret magiſtratum, in qua nemo erat emptus interceſſorum: uim & crudelitatem priuilegij, authoritate honeſtiſſimorum

hominum & publicis literis conſignauit: principesq́; Italiæ totius præſidiũ ad meam ſalutem implorandum putauit. qui cum ipſe mihi ſemper amiciſſimus fuiſſet: etiam ut ſuos neceſſarios mihi amicos redderet, elaborauit. quibus autem officijs T. Annij beneficia remunerabor? cuius omnis ratio, cogitatio, totus denique Tribunatus, nihil aliud fuit: niſi conſtans, perpetua, fortis, inuicta defenſio ſalutis meæ? quid de P. Sextio loquar? qui ſuam erga me beneuolentiam & fidem non ſolum animi dolore, ſed etiam corporis uulneribus oſtendit? uobis uero P. C. ſingulis & egi, & agam gratias uniuerſis. egi initio, quantum potui. ſatis ornate agere nullo modo poſſum. & quamquam ſunt in me præcipua merita multorum: quæ ſileri nullo modo poſſunt: tamen huius temporis ac timoris mei non eſt, conari commemorare beneficia ſingulorum. nam difficile eſt non aliquem, nefas quemquam præterire. ego uos uniuerſos Patres Conſcripti deorũ numero colere debeo. ſed ut in ipſis dijs immortalibus non ſemper eoſdem, atque aliâs alios ſolemus, & uenerari: & precari: ſic in hominibus de me diuinitus meritis omnis erit ætas mihi ad eorum erga me merita prædicanda, atque recolenda. hodierno autem die nominatim à me magiſtratibus ſtatui gratias eſſe agendas: & de priuatis uni: qui pro ſalute mea, municipia, coloniasq́; adiſſet: Populum Romanum ſupplex obſecraſſet: ſententiam dixiſſet eam: quam uos ſecuti, mihi dignitatem meam reddidiſtis. uos me florentem ſemper ornaſtis: laborantem, mutatione ueſtis, & propè luctu ueſtro, quoad licuit, defendiſtis. noſtra memoria Senatores, ne in ſuis quidem periculis, mutare ueſtem ſolebant. in meo periculo Senatus ueſte mutata fuit: quoad licuit per eorum edicta: qui mea pericula non modo ſuo præſidio, ſed etiam ueſtra deprecatione nudarunt. quibus ego rebus obiectis, cum mihi priuato confligendum uiderem cum eodẽ exercitu: quem Conſul non armis, ſed ueſtra authoritate ſuperaram: multa mecum ipſe reputaui. dixerat in concione Conſul, ſe cliui capitolini pœnas ab Equitibus Ro. repetiturum: nominatim alij citabantur: alij compellabantur: alij relegabantur: aditus templorũ erant non ſolum præſidijs, & manu, uerum etiã demolitione ſublati. alter Conſul, ut me, & Remp. nõ modo deſererent: ſed etiam hoſtibus Reip. proderent: pactionibus eos ſuorũ premiorum obligarat. erat alius ad portas cum imperio in multos annos, magnoq́; exercitu: quem ego inimicum mihi fuiſſe non dico: tacuiſſe cũ diceretur eſſe inimicus: ſcio. duę partes eſſe in Repub. cum putarentur: altera me depoſcere propter inimicitias, altera timide defendere propter ſuſpitionem cædis putabatur. qui autem me depoſcere uidebantur: in hoc auxerunt dimicationis metum: quod nunquam inficiando ſuſpitionem hominum, curamq́; minuerunt. quare cum uiderem Senatum ducibus orbatũ, me à magiſtratibus partim oppugnatum, partim proditum, partim derelictum: ſeruos ſimulatione collegiorum nominatim eſſe conſcriptos: copias omnis Catilinæ penè ijſdẽ ducibus ad ſpem cædis, & incendiorum eſſe reuocatas: Equites Ro. proſcriptionis, municipia uaſtitatis, omnes cædis metu eſſe permotos: potui, potui P. C. multis authoribus fortiſſimis uiris, me ui, armisq́; defendere. nec mihi ipſe ille animus idem meus, uobis non incognitus defuit. ſed uidebam, ſi uiciſſem præſentem aduerſarium: nimium multos mihi alios eſſe uincendos: ſi uictus eſſem: multis bonis & pro me, & mecum, etiam poſt me eſſe pereundum:

dum:

dum: Tribunitijq; ſanguinis ultores eſſe præſenteis: meæ mortis pœnas iu-
dicio, & poſteritati reſeruari. nolui cum Conſul communem ſalutem ſine fer
ro defendiſſem: meam priuatus armis defendere: bonosq; uiros lugere ma-
lui meas fortunas, quàm ſuis deſperare. ac ſi ſolus eſſem interfectus: mihi tur
pe: ſi cũ multis: Reip. funeſtum fore uidebatur. quod ſi mihi æternã eſſe pro-
poſitam erumnã arbitrarer: morte me ipſe potius, quàm ſempiterno dolore
multaſſem. ſed cum uiderem me, non diutius, quàm ipſam Remp. ex hac urbe
abfuturum: neque ego illa exterminata mihi remanendum putaui: & illa ſi-
mulatq; reuocata eſt: me ſecum pariter reportauit. mecum leges, mecũ quæ-
ſtiones, mecum iura magiſtratuũ, mecum Senatus authoritas, mecũ libertas,
mecũ etiam frugum ubertas, mecum deorũ & hominum ſanctitates omnes,
& religiones affuerunt. quæ ſi ſemper abeſſent: magis ueſtras fortunas luge-
rem: quàm deſiderarem meas. ſin aliquando reuocarentur: intelligebam mi-
hi cũ illis unà eſſe redeundum. cuius mei ſenſus certiſſimus teſtis eſt hic idẽ,
qui cuſtos capitis fuit: Cn. Plancius. qui omnibus prouincialibus ornamen-
tis, commodisq; depoſitis, totam ſuam Quæſturã in me ſuſtentando, & con
ſeruando collocauit. qui ſi mihi Quęſtor imperatori fuiſſet, in filij loco fuiſ-
ſet: nunc certe erit in parentis: cum fuerit Quæſtor non imperij, ſed dolo-
ris mei. quapropter Patres conſcripti quoniam in Rempub. ſum pariter cũ
Republica reſtitutus: non modo in ea defendenda nihil minuam de liberta-
te mea priſtina: ſed etiam adaugebo. etenim ſi eam tum defendebam: cum mi
hi aliquid illa debebat: quid nunc me facere oportet: cum ego illi plurimum
debeo? nam quid eſt, quod animum meum frangere, aut debilitare poſſit? cu
ius ipſam calamitatem nõ modo nullius delicti, ſed etiam diuinorũ in Rem-
pub. beneficiorum teſtem eſſe uideatis? nam importata eſt: quia defenderam
ciuitatem: & mea uoluntate ſuſcæpta eſt: ne à me defenſa Reſpub. per eundẽ
me extremum in diſcrimen uocaretur. pro me, non ut pro P. Popilio nobiliſ
ſimo homine adoleſcentes filij, non propinquorũ multitudo Populum Ro.
eſt deprecata: nõ, ut pro Q. Metello ſummo & clariſſimo uiro ſpectata iam
adoleſcentia filius: non L. & C. Metelli conſulares, non eorum liberi, non
Q. Metellus nepos, qui tum conſulatum petebat: non Luculli, Seruilij, Sci-
piones, Metellorum filij flentes ac ſordidati Populo Romano ſupplicaue-
runt. ſed unus frater qui in me pietate filius, conſilijs parens, amore (ut erat)
frater inuentus eſt: ſqualore, & lachrymis, & quotidianis precibus, deſideriũ
mei nominis renouari, & rerum geſtarum memoriam uſurpari coegit. qui
cum ſtatuiſſet niſi per uos me recuperaſſet: eandem ſubire fortunam: atque
idem ſibi domicilium & uitæ & mortis depoſceret: tamen nunquam nec ma-
gnitudinem negocij, nec ſolitudinem ſuam, nec uim inimicorum, ac tela per-
timuit. alter fuit propugnator mearum fortunarũ, & defenſor aſſiduus, ſum-
ma uirtute, & pietate C. Piſo gener. qui minas inimicorum meorum, qui ini-
micitias affinis mei, propinqui Conſulis, qui Pontum, & Bithyniam Quæ-
ſtor pro mea ſalute neglexit. nihil unquam Senatus de P. Popilio decreuit,
nunquam in hoc ordine Q. Metelli mentio facta eſt. Tribunitijs ſunt illi ro
gationibus, interfectis inimicis, denique nulla authoritate Senatus, reſtituti:
cum alter eorum Senatui paruiſſet: alter uim, cædemq; fugiſſet. nam C. qui-
dem Marius, qui hac hominum memoria tertius ante me Conſularis tempe-

ſtate ciuili expulſus eſt: non modo à Senatu non eſt reſtitutus: ſed reditu ſuo Senatum cunctum penè deleuit. nulla de illis magiſtratuũ conſenſio, nulla ad Rempub. defendendam Populi. Ro. conuocatio, nullus Italiæ motus, nulla decreta municipiorum, & coloniarum extiterunt. quare cũ me ueſtra authoritas accerſierit: Populus Ro. reuocarit: Reſpub. implorarit: Italia cuncta penè ſuis humeris reportarit: non committam P. C. ut cum ea ſint mihi reſtituta: quæ in poteſtate mea non fuerunt: ea non habeam: quæ ipſe præſtare poſſim: preſertim cum illa, amiſſa recuperarim: uirtutem & fidem nunquam amiſerim.

PRO DOMO SVA AD PONTIFICES. ORATIO. XXIX.

CVm multa diuinitus Pontifices à maioribus noſtris inuenta atque inſtituta ſunt: tum nihil præclarius: quàm quod uos eoſdem & religionibus deorum immortalium, & ſummæ Reipub. præeſſe uoluerunt: ut ampliſſimi & clariſſimi ciues Rempublicã bene gerendo, religiones religionibus ſapienter interpretando, Rempub. conſeruarent. quòd ſi ullo tempore magna cauſa in ſacerdotum Populi Ro. iudicio, ac poteſtate uerſata eſt: hæc profecto tanta eſt: ut omnis Reipub. dignitas, omnium ciuium ſalus, uita, libertas, aræ, foci, dij penates, bona, fortunæ, domicilia, ueſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatiq́ commiſſa, creditaq́ eſſe uideantur. uobis hodierno die conſtituendum eſt: utrum poſthac amenteis ac perditos magiſtratus, improborũ, ac ſceleratorum ciuium præſidio nudare, an etiam deorũ immortalium religione armare malitis. nam ſi illa labes, ac flamma Reip. ſuum illum peſtiferum, & funeſtum Tribunatũ, quem ęquitate humana tueri non poteſt: diuina religione defenderit: aliæ cerimoniæ nobis erunt, alij antiſtites deorum immortalium, alij interpretes religionum requirendi. ſin autem ueſtra authoritate, ſapientiaq́ Pontifices, ea quæ furore improborũ in Republica ab alijs oppreſſa, ab alijs deſerta, ab alijs prodita, geſta ſunt: reſcinduntur: erit cauſa: qua conſilium maiorum in ampliſſimis uiris ad ſacerdotia deligendis iure, ac merito laudare poſſimus. ſed quoniã ille demens, ſi ea quę per hos dies ego in Senatu de Rep. ſenſi, uituperaſſet: aliquem ſe aditum ad aures ueſtras eſſe habiturum putauit: omittam ordinem dicendi meum: reſpondebo hominis furioſi non orationi, qua ille uti non poteſt: ſed conuitio: cuius exercitationem cum intolerabili petulantia, tum etiã diuturna impunitate muniuit. Ac primum illud à te homine ueſano, ac furioſo requiro: quæ te tanta pœna tuorum ſcelerum flagitiorumq́ uexet? ut hos tales uiros, qui non ſolum conſilijs ſuis, ſed etiam ſpecie ipſa dignitatem Reipub. ſuſtinent: quod ego in ſententia dicenda ſalutem ciuiũ cum honore Cn. Pom-

peij coniunxerim: mihi eſſe iratos, & aliud de ſumma religione hoc tempore ſenſuros, ac me abſente ſenſerint: arbitrere? fuiſti tu inquit apud Pontifices ſuperior: ſed etiam quoniam te ad populum contuliſti: ſis inferior neceſſe eſt. ita ne uero? quod in imperita multitudine eſt uitioſiſſimum: uarietas, & inconſtantia, & crebra tanquam tempeſtatum, ſic ſententiarum commutatio: hoc tu ad hos transferas? quos ab inconſtantia grauitas, à libidinoſa ſententia certum & definitum ius religionum, uetuſtas exemplorum, authoritas literarum, monimentorumq; deterret? tu ne es ille inquit: quo Senatus carere non potuit? quem boni luxerunt? quem Reſpublica deſiderauit? quo reſtituto, Senatus authoritatem reſtitutam putabamus? quam primum aduenιens prodidiſti? nondum de mea ſententia dico. impudentiæ primum reſpondebo tuæ. hunc igitur funeſta Reipublicæ peſtis, hunc tu ciuem ferro, & armis, & exercitus terrore, & conſulum ſcelere, & audaciſſimorum hominum minis, ſeruorum delectu, obſeſſione templorum, occupatione fori, oppreſſione curiæ, domo, & patria, ne cum improbis boni ferro dimicarent: cedere curaſti? quem à Senatu, quem à bonis omnibus, quem à cuncta Italia deſideratum, accerſitum, reuocatum, conſeruandæ Reipublicæ cauſa confiteris? At enim in Senatum uenire, in Capitolium intrare turbulento illo die non debuiſti. ego uero neque ueni, & domi me tenui: quamdiu turbulentum tempus fuit: cum ſeruos tuos à te iampridem, ad bonorum cædem paratos cum illa tua conſceleratorum ac perditorum manu armatos in Capitolium tecum ueniſſe conſtabat. quod cum mihi nunciaretur: ſcio me domi manſiſſe: & tibi & gladiatoribus tuis inſtaurandæ cædis poteſtatem non feciſſe. poſtea quàm mihi nunciatum eſt, Populum Romanum in Capitolium propter metum, atq; inopiam rei frumentariæ conueniſſe: miniſtros autem ſcelerum tuorum perterritos, partim amiſſis gladijs, partim ereptis diffugiſſe: ueni non ſolum ſine ullis copijs, ac manu, uerum etiam cum paucis amicis. an ego cum P. Lentulus Conſul optime de me ac de Republica meritus, cum Q. Metellus, qui cum meus inimicus eſſet, frater tuus, & diſſenſioni noſtræ, & precibus tuis ſalutem ac dignitatem meam prætuliſſet: me arceſſerent in Senatum: cum tanta multitudo ciuium tam recenti officio ſuo me ad referendam gratiam nominatim uocarent: non uenirem? cum preſertim te iam illinc cum tua fugitiuorum manu diſceſſiſſe conſtaret. Hic tu me etiam cuſtodem defenſoremq; Capitolij, templorumq; omnium, hoſtem Capitolinum appellare auſus es? quòd cum in Capitolio Senatum duo Conſules haberent. eò uenirem. utrum ne eſt tempus aliquod: quo in Senatum ueniſſe turpe ſit? an res illa talis erat: de qua agebatur: ut rem ipſam repudiare, & eos qui agebant, condemnare deberem? primum dico Senatoris eſſe boni ſemper in Senatum uenire: nec cum his ſentio: qui ſtatuunt minus bonis temporibus in Senatum ipſi non uenire: non intelligentes hanc ſuam nimiam perſeuerantiam uehementer ijs, quorum animum offendere uoluerint: & gratam & iucundam fuiſſe. At enim nonnulli propter timorem, quòd ſe in Senatu tuto nõ eſſe arbitrabantur: diſceſſerunt. non reprehendo: nec quæro, fuerit ne aliquid pertimeſcendum. puto ſuo quenq; arbitrio timere oportere. cur ego non timuerim, quæris? quia te illinc abiſſe conſtabat. cur cum

uiri boni nonnulli putarint tuto ſe in Senatu eſſe non poſſe: ego non idem ſenſerim? cur cum ego me exiſtimaſſem tuto omnino in ciuitate eſſe non poſſe: illuc irem? an alijs licet, & recte licet in meo metu ſibi nihil timere? mihi uni neceſſe erit, & meam, & aliorum uicem pertimeſcere? an quia non condemnaui ſententia mea duos Conſules: ſum reprehendendus? eos igitur ego potiſſimum damnare debui? quorum lege perfectum eſt: ne ego indemnatus, atque optime de Republica meritus, damnatorum pœnam ſuſtinerem? quorum etiam delicta propter eorum egregiam in me conſeruando uoluntatem, non modo me, ſed omnis bonos ferre oporteret: eorum optimum conſilium ego potiſſimum per eos in meam priſtinam dignitatem reſtitutus, meo conſilio repudiarem? At quam ſententiam dixi? primum eam quam populi ſermo in animis noſtris iam ante defixerat: deinde eam: quæ erat ſuperioribus diebus agitata in Senatu: deinde eam: quam Senatus frequens, tum, cum mihi eſt aſſenſus: ſecutus eſt: ut neque allata ſit à me res inopinata ac recens: nec ſiquod in ſententia uicium eſt: magis ſit eius, qui dixerit: quàm omnium, qui probarint. At enim liberum Senatus iudicium propter metum non fuit. ſi timuiſſe eos facis: qui diſceſſerunt: concede non timuiſſe eos: qui remanſerunt. ſin autem ſine ijs qui tum abfuerunt, nihil decerni libere potuit: cum omnes adeſſent: cœptum eſt referri de inducendo S. conſulto. ab uniuerſo Senatu reclamatum eſt. ſed quæro in ipſa ſententia, quoniam princeps ego ſum eius atque author: quid reprehendatur? utrum cauſa noui cònſilij capiendi non fuit? an meæ partes in ea cauſa non precipuæ fuerunt? an aliò potius confugiendum fuit? quæ uis, quæ cauſa maior quàm fames eſſe potuit? quàm ſeditio? quàm conſilia tua, tuorumque? qui facultate oblata ad imperitorum animos incitandos, renouaturum te tua illis funeſta latrocinia ob annonæ cauſam putarunt. frumentum prouinciæ frumentariæ partim non habebant: partim in alias terras, credo propter uarietatē uenditorum, miſerant: partim, quo gratius eſſet, tum, cum in ipſa fame ſubueniſſent: cuſtodijs ſuis clauſum continebant: ut ſubito nouum mitterent. res erat non in opinione dubia: ſed in præſentia, atque ante oculos propoſito periculo: neque id coniectura proſpiciebamus: ſed iam experti uidebamus. nam cum ingraueſceret annona: ut iam planè inopia, ac fames, non caritas timeretur: concurſus eſt ad templum Concordiæ factus, Senatū illuc uocante Metello Conſule. qui ſi uerus fuit, ex dolore hominum & fame: certe Conſules cauſam ſuſcipere, certe Senatus aliquid conſilij capere potuit. ſin cauſa fuit annona: ſeditionis quidem inſtimulator & concitator, tu fuiſti: nònne id agendum nobis omnibus fuit? ut materiem ſubtraheremus furori tuo? quid ſi utrunque fuit? & ut fames ſtimularet homines: & tu in hoc ulcere tanquam unguis exiſteres? nònne fuit eo maior adhibenda medicina? quæ & illud natiuum, & hoc delectum malum ſanare poſſet? erat igitur & præſens caritas: & futura fames. inde ſaxis facta lapidatio eſt. ſi ex dolore plebeio nullo incitante: magnum malum. ſi P. Clodij impulſu: uſitatum hominis facinoroſi ſcelus: ſi utrunque: ut res eſſet ea: quæ ſua ſponte multitudinis animos incitaret: & parati atque armati ſeditionis duces: uidetur ne ipſa Reſp. & Conſulis auxilium imploraſſe? & Senatus fidem? atqui utrunque fuiſſe perſpicuum eſt. difficultatem annonæ, ſummamque inopiam rei frumentariæ, ut homines non

iam

iam diuturnam caritatem, ſed ut famem planè timerent: nemo negat. hunc iſtum ocij, & pacis hoſtem cauſam arrepturum fuiſſe ad incendia, cædes, rapinas, nolo Pontifices ſuſpicemini: niſi uideritis. qui ſunt homines à Q. Metello fratre tuo Conſule in Senatu palàm nominati? à quibus ille ſe lapidibus appetitum, & percuſſum eſſe dixit? L. Sergium & M. Lollium nominauit. quis eſt iſte Lollius? qui ſine ferro ne nunc quidem tecum eſt: qui te Tribuno pl. nihil de me dicam: ſed qui Cn. Pompeium interficiendum depopoſcit. quis eſt Sergius? armiger Catilinæ, ſtipator tui corporis, ſignifer ſeditionis, concitator tabernariorum, damnatus iniuriarum, percuſſor, lapidator, fori depopulator, obſeſſor curiæ. his atque huiuſmodi ducibus, cum tu in annonę caritate in conſules, in Senatum, in bona, fortunasq́ue locupletum, per cauſam inopum atque imperitorum, repentinos impetus comparares: cum tibi ſalus eſſe in ocio nulla poſſet: cum deſperatis ducibus decuriatos ac deſcriptos haberes exercitus perditorum: nónne prouidendũ Senatui fuit? ne in hanc tantam materiem ſeditionis, iſta funeſta fax adhæreſceret? fuit igitur cauſa capiendi noui conſilij. uidete nunc, fuerint ne partes meæ penè præcipuæ. quem tum Sergius ille tuus, quem Lollius, quem cæteræ peſtes in lapidatione illa nominabant? quem annonam præſtare oportere dicebant? nónne me? quid puerorum illa concurſatio nocturna? num à te ipſo inſtituta, me frumentum flagitabant? quaſi uero ego aut rei frumentariæ prȩfuiſſem: aut compreſſum aliquod frumentum tenerem: aut in iſto genere omnino quicquam aut curatione, aut poteſtate ualuiſſem. ſed homo ad cædem imminens, meum nomen operis ediderat: imperitis iniecerat. cum de mea dignitate in templo Iouis Optimi Maximi Senatus frequentiſſimus uno iſto diſſentiente decreuiſſet: ſubito illo ipſo die cariſſimam annonam nec opinata uilitas conſecuta eſt. erant qui deos immortales (id quod ego ſentio) numine ſuo reditum meum dicerent comprobaſſe. nonnulli autem illam rem ad illam rationem, coniecturamq́ue reuocabant: qui, quòd in meo reditu ſpes ocij, & concordiæ ſita uidebatur: in diſceſſu autem quotidianus ſeditionis timor: iam penè belli depulſo metu commutatam annonam eſſe dicebant: quæ quia rurſus in meo reditu facta erat durior: à me cuius aduentu fore uilitatem boni uiri dictitabant: annona flagitabatur. ego denique non ſolum ab operis tuis impulſu tuo nominabar: ſed etiam depulſis ac diſſipatis tuis copijs à Populo Romano uniuerſo, qui tum in Capitolium conuenerat: cum illo die minus ualerem: in Senatum nominatim uocabar. ueni expectatus, multis iam ſententijs dictis, rogatus ſum ſententiam: dixi Reipublicæ ſaluberrimam, ac mihi neceſſariam. petebatur à me frumenti copia, annonæ uilitas: quaſi poſſem aliquid in ea re gerenda: non habebatur. flagitabar bonorum expoſtulatione: improborum conuicia ſuſtinere non poteram. delegaui amico locupletiori: non quo illi ita de me merito onus illud imponerem (ſuccubuiſſem enim potius ipſe) ſed quia uidebam id, quòd omnes: quod nos de Cn. Pompeio polliceremur: id illum fide, conſilio, uirtute, authoritate, felicitate denique ſua facillime perfecturum. itaque ſiue hunc dij immortales fructum mei reditus Populo Romano tribuunt: ut quemadmodum diſceſſu meo frugum inopia, fames, uaſtitas, cædes, incendia, rapinæ, ſcelerum impunitas, fuga, formido, diſcordia fuiſſet:

ſic reditu meo ubertas agrorum, frugum copia, ſpes ocij, tranquillitas animorum, iudicia, leges, concordia populi, Senatus authoritas mecum ſimul reducta uideantur: ſiue egomet aliquid aduentu meo, conſilio, authoritate, diligentia pro tanto beneficio Populo Ro. præſtare debui: præſto: promitto: ſpondeo: nihil dico amplius: hoc quod ſatis eſt huic tempori dico: Rempublicam annonæ nomine, in id diſcrimen, quod uocabatur: nõ eſſe uenturam. num igitur in hoc officio, quod fuit præcipue meum: ſententia mea reprehenditur? rem maximam eripui à peſte ſummi periculi: non ſolum eam: ſed etiam uos à cæde, incendijs, uaſtitate. nemo negat, cum ad cauſam caritatis accederet iſte ſpeculator communium miſeriarum: qui ſemper in Reipublicæ malis, ſceleris ſui faces inflammarit. negat oportuiſſe quicquam uni extra ordinem decerni. non iam tibi ſic reſpondebo, ut cæteris. Cn. Pompeio plurima, periculoſiſſima, maxima, terra, mariq́ bella extra ordinem eſſe commiſſa: quarum rerum ſi quẽ pœniteat: eum uictoriæ Populi Romani pœnitere. non ita tecum ago. cum his hæc à me haberi oratio poteſt: qui ita diſputant: ſi qua res ad unum deferenda ſit: ad Cn. Pompeium delaturos potiſſimum. ſed ſe extra ordinem nihil cuiquam dare. cum Pompeio datum ſit: id ſe pro dignitate hominis ornare, ac tueri ſolere. horum ego ſententiam ne laudem, impedior Cn. Pompeij triumphis: quibus ille, cum eſſet extra ordinẽ ad patriam defendendam uocatus: auxit nomen Populi Romani, imperiumq́ honeſtauit. conſtantiam probo: quà mihi quoque utendum fuit: quo ille authore extra ordinem bellum cum Mithridate, Tigraneq́ geſſit. ſed cum illis poſſum tamen aliquid diſputare. tua uero quæ tanta impudentia eſt? ut audeas dicere extra ordinem dari nihil cuiquam oportere? qui cum lege nefaria Ptolemæum regem Cypri, fratrem regis Alexandrini eodem iure regnantem cauſa incognita publicaſſes: Populumq́ Romanũ ſcelere obligaſſes: cum in eius regnum, bona, fortunas, latrocinium huius imperij immiſiſſes: cuius cum patre, auo, maioribus, ſocietas nobis, & amicitia fuiſſet: huic pecuniæ deportandæ, & ſi quis ſuum ius defenderet: bello gerendo, M. Catonem præfeciſti. dices quem uirum? ſanctiſſimum, prudentiſſimum, fortiſſimum, amiciſſimum Reipublicæ, uirtute, conſilio, ratione uitæ mirabili ad laudem, & propè ſingulari. ſed quid ad te? qui negas eſſe iuris quenquam ulli Reipublicæ extra ordinem præfici? atque in hoc ſolum inconſtantiam redarguo tuam: qui in ipſo Catone, quem tu in eo non pro illius dignitate produxeras: ſed pro tuo ſcelere ſubduxeras: quem tuis Sergijs, Lollijs, Titijs, cæterisq́ cædis, & incendiorum ducibus, obieceras: quem carnificem ciuium, quem indemnatorum necis principem, quem crudelitatis authorem fuiſſe dixeras: ad hunc honorem, & imperium extra ordinem nominatim rogatione tua detuliſti: & tanta fuiſti intemperantia: ut illius tui ſceleris rationem occultare non poſſes. literas in concione recitaſti: quas tibi à C. Cæſare miſſas diceres. CAESAR PVLCHRO. cum etiam es argumentatus, amoris eſſe hoc ſignum: cum nominibus tantum uteretur: neque aſcriberet Proconſuli, aut Tribuno plebis. deinde gratulari tibi: quod idem in poſterum M. Catonem Tribunatu tuo remouiſſes: & quod idem in poſterum de extraordinarijs poteſtatibus libertatem ademiſſes. quas aut nunquam tibi ille literas miſit: aut ſi miſit: in concione recitari noluit.

luit. aut ſiue ille miſit: ſiue tu finxiſti: certe conſilium tuum de Catonis hono‑re, illarum literarum recitatione patefactum eſt. ſed omitto Catonem: cuius eximia uirtus, dignitas, & in eo negocio, quod geſſit, fides, & continentia te‑gere uidentur improbitatem & legis, & actionis tuæ. quis prouinciam homi‑ni poſt homines natos turpiſſimo, ſceleratiſſimo, contaminatiſſimo, quis il‑lam opimam fertilemq́ Syriam, quis bellum pacatiſſimis gentibus, quis pe‑cuniam ad emendos agros conſtitutam, ereptam ui ex Cæſaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? cui quidem cum Ciliciam dediſſes: mutaſti pactionem: & Ciliciam ad Prætorem item extra ordinem tranſtuliſti: Ga‑binio precio amplificato Syriam nominatim dediſti. quid? homini teterri‑mo, crudeliſſimo, fallaciſſimo, omnium ſcelerum libidinumq́ maculis nota‑tiſſimo, L. Piſoni, nónne nominatim populos liberos, multis Senatuſconſul‑tis, etiam recenti lege ſoceri ipſius liberatos, uinctos, & conſtrictos tradidi‑ſti? nónne cum ab eo merces tui beneficij, preciumq́ prouinciæ meo ſangui‑ne tibi eſſet perſolutũ: tamen ęrarium cum eo partitus es? ita ne uero? tu pro‑uincias conſulares, quas C. Gracchus, qui unus maxime popularis fuit: non modo non abſtulit ab Senatu: ſed etiam, ut neceſſe eſſet quotannis conſtitui per Senatum decreta lege ſanxit: eas lege Sempronia per Senatum decretas reſcidiſti? extra ordinem ſine ſorte nominatim dediſti, non conſulibus: ſed Reipublicæ peſtibus? nos quòd nominatim rei maxime penè iam deſperatæ ſummum uirum ſæpe ad extrema Reipub. diſcrimina delectum præfecimus: à te reprehendemur? quid tandem? ſi quæ tum in illis Reip. tenebris, cęcisq́ nubibus, & procellis, cum Senatum à gubernaculis deieciſſes: populum è na‑ui exturbaſſes, ipſe archipirata cum grege prædonum impuriſſimo pleniſ‑ſimis uelis nauigares: ſi quæ tum promulgaſti, conſtituiſti, promiſiſti, uen‑didiſti, perficere potuiſſes: qui locus orbe terrarum uacuus extraordinarijs faſcibus, atque imperio Clodiano fuiſſet? ſed excitatus aliquando Cn. Pom‑peij (dicam ipſo audiente quod ſenſi, & ſentio: quoquo animo me auditurus eſt) excitatus inquam aliquando Cn. Pompeij nimium diu reconditus, & pe‑nitus abſtruſus animi dolor ſubuenit ſubito Reipublicæ: ciuitatemq́ fra‑ctam malis, mutam, debilitatam, abiectam metu, ad aliquam ſpem liberta‑tis, & priſtinæ dignitatis erexit. hic uir extra ordinem rei frumentariæ præ‑ficiendus non fuit? ſcilicet tu helluoni ſpurciſſimo, prægustatori libidinum tuarum, homini egentiſſimo, & facinoroſiſſimo Sex. Clodio, ſocio tui ſan‑guinis, qui ſua lingua etiam ſororem tuam à te abalienauit: omne frumen‑tum priuatum, & publicum, omnes prouincias frumentarias, omnes man‑cipes, omnis horreorum clauis lege tua tradidiſti. qua ex re primum ca‑ritas nata eſt: deinde inopia: impendebat fames, incendia, cædes, direptio: imminebat tuus furor omnium fortunis & bonis. queritur etiam impor‑tuna peſtis ex ore impuriſſimo Sex. Clodij rem frumentariam eſſe ereptam: ſummisq́ in periculis, eius uiri auxilium imploraſſe Rempublicam: à quo ſæpe ſe, & ſeruatam, & amplificatam eſſe meminiſſet. extra ordinem fer‑ri nihil placet Clodio. quid de me quod tuliſſe te dicis parricida, fratri‑cida, ſororicida, nónne extra ordinem tuliſti? an de peſte ciuis, quemad‑modum omnes iam dij atque homines iudicarunt: conſeruatoris Reipubli‑cæ, quemadmodum autem tute ipſe confiteris: non modo indemnati, ſed

ne accuſati quidem,licuit tibi ferre non legem,ſed nefarium priuilegium, lu-
gente ſenatu,mœrentibus bonis omnibus,totius Italiæ precibus repudiatis,
oppreſſa,captaq́; Republica? mihi Populo Ro.implorante,Senatu poſcen-
te,temporibus Reipub.flagitantibus,non licuit de ſalute Populi Ro.ſenten-
tiam dicere? qua quidem in ſententia ſi Cn.Pompeij dignitas aucta eſt con-
iuncta cum utilitate communi:certe laudandus eſſem:ſi eius dignitati ſuffra-
gatus uiderer;qui meę ſaluti opem,& auxilium tuliſſet.deſinant,deſinant ho
mines iiſdem machinis ſperare me reſtitutum poſſe labefactari: quibus an-
tea ſtantem perculerunt. quod enim par amicitiæ conſularis fuit unquam in
hac ciuitate coniunctius? quàm fuimus inter nos,ego & Cn.Pompeius? quis
apud Populum Romanũ de illius dignitate induſtrius? quis Senatui ſæpius
dixit? qui tantus fuit labor? quæ ſimultas? quæ contentio? quam ego nõ pro
illius dignitate ſuſceperim? qui ab illo in me honos? quæ prædicatio de mea
laude? quæ remuneratio beneuolentiæ prætermiſſa eſt? hanc noſtrã coniun-
ctionem,hanc conſpirationem in Repub.bene gerenda, hanc iucundiſſimã
uitæ,atque officiorum omnium ſocietatem,certi homines fictis ſermonibus,
& falſis criminibus diremerunt:cũ iidem illum, ut me metueret, me caueret,
monerent:idem apud me,mihi illum uni eſſe inimiciſſimum,dicerent:ut ne-
que ego ab illo quæ mihi petenda eſſent,ſatis audacter petere poſſem:neque
ille tot ſuſpitionibus certorum hominum,& ſcelere exulceratus,quæ meum
tempus poſtularet, ſatis prolixe mihi polliceretur. data merces eſt erroris
mei magna Pontifices:ut me non ſolum pigeat ſtultitiæ meæ : ſed etiam pu-
deat:qui,cum me non repentinum aliquod meum tempus,ſed ueteres multo
ante ſuſcepti,& prouiſi labores cum uiro fortiſſimo,& clariſſimo coniunxiſ-
ſent;ſim paſſus à tali amicitia diſtrahi:neq; intellexerim quibus,aut ut aper-
tiſſimis inimicis obſiſterem:aut ut inſidioſis amicis non crederem. proinde
deſinant aliquando me iiſdem inflammare uerbis. quid ſibi iſte uult? neſcit
quantum authoritate ualeat:quas res geſſerit:qua dignitate ſit reſtitutus.cur
ornat eum;à quo deſertus eſt? ego uero neque me tum deſertum puto:ſed pe
nè deditum:nec quæ ſint in illa Reipub.flamma geſta contra me,neque quo-
modo,neq; per quos patefaciundum mihi eſſe arbitror.ſi utile Reipub. fuit,
haurire me unum pro omnibus illam indigniſſimam calamitatẽ : etiam hoc
utile ſit:quorum id ſcelere conflatum ſit:me occultare:& tacere.illud uero eſt
hominis ingrati,tacere.itaque libentiſſime prædicabo. Cn.Pompeium ſtu-
dio & authoritate æque,ut unumquenq; ueſtrum,opibus,contentione, pre-
cibus,periculis denique,præcipue pro ſalute mea laboraſſe.hic tuis P.Lentu
le,cum tu nihil aliud dies & noctes niſi de ſalute mea cogitares:conſiliis om-
nibus interfuit:hic tibi grauiſſimus author ad inſtituendam,fideliſſimus ſo
cius ad comparandam,fortiſſimus adiutor ad rem perficiendam fuit:hic mu
nicipia,coloniasq́; adiit:hic Italiæ totius auxilium cupientis implorauit:hic
in Senatu princeps ſententiæ fuit:idemq́; cum dixiſſet:tum etiam pro ſalute
mea Populum Ro.obſecrauit.quare iſtam orationem, qua es uſus, omittas
licet:poſt illam ſententiam, quam dixeram de annona:Pontificum animos
eſſe mutatos.proinde quaſi iſti,aut de Cn.Pompeio aliter,atque ego exiſti-
mo,ſentiant:aut quid mihi pro expectatione Populi Romani,pro Cn.Pom
peij meritis erga me,pro ratione mei temporis,faciendũ fuerit,ignorent. aut

etiam

etiam,ſi cuius forte Pontificis animum,quod certo ſcio aliter eſſe: mea ſententia offendit:alio modo ſit conſtiturus aut de religione Pontificum, aut de Repub. quàm eum aut cerimoniarum ius, aut ciuitatis ſalus coegerit.
Intelligo Pontif. me plura extra cauſam dixiſſe, quàm aut opinio tulerit, aut uoluntas mea.ſed cum me purgatū uobis eſſe cuperem:tum etiam ueſtra in me attente audiendo benignitas prouexit orationem meam.ſed hoc compenſabo breuitate eius orationis:quę pertinet ad ipſam cognitionem ueſtrā: quæ cum ſit in ius religionis,& in ius Reipub.diſtributa:religionis partem quæ multo eſt uerboſior:prætermittens, de iure Reip.dicam. quid eſt enim aut tā arrogans? quàm de religione,de rebus diuinis,cerimonijs,ſacris,Pontificum collegium docere conari? aut tam ſtultum? quàm,ſi quis quid in ueſtris libris inuenerit:id narrare uobis? aut tam curioſum? quàm ea ſcire uelle? de quibus maiores noſtri uos ſolos & conſuli, & ſcire uoluerunt? nego potuiſſe iure publico,legibus ijs,quibus hæc ciuitas utitur:quenquam ciuem ulla eiuſmodi calamitate affici ſine iudicio.hoc iuris in hac ciuitate,etiā tum, cum reges eſſent:dico fuiſſe:hoc nobis eſſe à maioribus traditum: hoc eſſe denique proprium liberæ ciuitatis:ut nihil de capite ciuis,aut de bonis, ſine iudicio Senatus,aut populi,aut eorū,qui de quaq; re conſtituti iudices ſint: detrahi poſſit.uides ne me non radicitus euellere omneis actiones tuas? neq; illud agere,quod apertum eſt:te omnino nihil geſſiſſe iure: non fuiſſe Tribunum plebis.hoc dico,eſſe parricidium.dico apud Pontifices:augures adſunt:uerſor in medio iure publico.quod eſt Pontifices ius adoptionis? nempe ut is adoptet:qui neque procreare iam liberos poſſit:& cum potuerit,ſit expertus.quæ deinde cauſa cuique ſit adoptionis:quæ ratio generum, ac dignitatis:quæ ſacrorum,quæri à Pontificum collegio ſolet. quid eſt horum in iſta adoptione quæſitum? adoptat annos uiginti natus,etiam minor,Senatorem. liberorum ne cauſa? at procreare poteſt: habet uxorem: ſuſcepit etiam liberos.exhæredabit igitur pater filium.quid ſacra Clodiæ gentis,cur intereunt quod in te eſt? quæ omnis notio Pontificum, cum adoptaret,eſſe debuit.niſi forte ex te ita quæſitum eſt:num perturbari Rempub. ſeditionibus uelles? & ob eam cauſam adoptari:nō ut filius eſſes:ſed ut Tribunus plebis fieres:& funditus euerteres ciuitatem? reſpondiſti credo te ita uelle. Pontificibus bona cauſa uiſa eſt: approbauerunt. non ætas eius qui adoptabat, quæſita eſt:ut Cn.Aufidio,M.Puppio: quorum uterque noſtra memoria, ſumma ſenectute,alter Oreſtem,alter Piſonem adoptauit.quas adoptiones, ſicut alias innumerabiles,hæreditates nominis,pecuniæ,ſacrorū ſecutæ ſunt. tu neque Fonteius es:qui eſſe debebas:neque patris hæres:neq; amiſſis ſacris paternis,in hęc adoptiua ueniſti.ita perturbatis ſacris,contaminatis gentibus,& quam deſeruiſti,& quam polluiſti:iure Quiritum legitimo tutelarum,& hæreditatum relicto,factus es eius filius contra fas:cuius per ætatem pater eſſe potuiſti.dico apud Pontifices:nego iſtam adoptionem pontificio iure eſſe factam:primū,quod hæ ueſtrę ſint ætates:ut is,qui te adoptauit:uel filij tibi loco per ætatē eſſe potuerit.deinde quòd cauſa quæri ſolet adoptandi:ut & is adoptet:qui quod natura iam aſſequi nō poteſt:legitimo & pontificio iure quærat:& ita adoptet:ut ne quid aut de dignitate generum,aut de ſacrorū religione minuatur.illud in primis:nequa calumnia,nequa fraus,

ne quis dolus adhibeatur: ut hæc ſimulata adoptio filij quammaxime ueritatem illam ſuſcipiendorum liberorum imitata eſſe uideatur. quæ maior calumnia eſt? quam uenire imberbem adoleſcentulum, bene ualentem, ac maritum? dicere filium Senatorem Populi Ro. ſibi uelle adoptare? id autem ſcire, & uidere omnes: non ut ille filius inſtituatur: ſed ut è patricijs exeat: ut Tribunus pl. fieri poſſit: iccirco adoptari? neq; id obſcure: nam adoptatū emancipari ſtatim: ne ſit eius filius, qui adoptarit. cur ergo adoptatur? probate genus adoptionis. iam omnium ſacra interierint: quorum cuſtodes uos eſſe debetis: iam patricius nemo relinquetur. cur enim quiſquam uellet Tribunum plebis ſe fieri non licere? anguſtiorem ſibi eſſe petitionem conſulatus: in ſacerdotiū cum poſſit uenire: quia patricio non ſit is locus, non uenire. ut cuiq; aliquid acciderit: quare commodius ſit eſſe plebeium: ſimili ratione adoptabitur. itaque Populus Ro. breui tempore, neque regem ſacrorum, neque Flamines, nec Salios habebit: nec ex parte dimidia reliquos ſacerdotes, neq; authores centuriatorum, & curiatorum comitiorum: auſpiciaq; Populi Romani ſi magiſtratus patricij creati non ſint: intereant neceſſe eſt: cum interrex nullus ſit: quod, & ipſum patricium eſſe, & à patricio prodi neceſſe eſt. dixi apud pontifices iſtam adoptionem nullo decreto huius collegij probatã, contra omne pontificiū ius factam, pro nihilo eſſe habendam. qua ſublata, intelligis totum Tribunatum tuum concidiſſe. Venio ad augures. quorū ego libros, ſi qui ſunt reconditi: non ſcrutor: non ſum in exquirendo iure augurum curioſus: hæc quæ unà cum populo didici: quæ ſæpe in concionibus reſponſa ſunt: noui. negant fas eſſe agi cum populo, cum de cœlo ſeruatum ſit. quo die de te lex Curiata lata eſſe dicatur: audes negare de cœlo eſſe ſeruatū? adeſt pręſens uir ſingulari uirtutę, conſtantia, grauitate prædìtus, M. Bibulus. hunc Conſulem illo ipſo die contendo ſeruaſſe de cœlo. infirma ſunt igitur acta tua ſententia C. Cęſaris uiri fortiſſimi? minime. neque enim mea iam quicquam intereſt, excęptis his telis: quæ ex illius actionibus in meum corpus immiſſa ſunt. ſed hæc de auſpicijs, quæ ego nunc perbreuiter attingo: acta ſunt à te. tu tuo præcipitante iam, & debilitato Tribunatu, auſpiciorum patronus ſubito extitiſti: tu M. Bibulum in concione, tu augures produxiſti: te interrogante augures reſponderunt, cum de cœlo ſeruatum ſit: cū populo agi non poſſe: tibi M. Bibulus quærenti, ſe de cœlo ſeruaſſe reſpondit: idemq; in concione dixit ab Appio fratre tuo productus: te omnino, quod contra auſpicia adoptatus eſſes: Tribunum pl. non fuiſſe. tua denique omnis actio poſterioribus menſibus fuit: omnia quæ C. Cæſar egiſſet: quæ contra auſpicia eſſent acta: per Senatum reſcindi oportere. quod ſi fieret: dicebas te tuis humeris me cuſtodem urbis in urbem relaturum. uidete hominis amentiam. ubi per ſuum Tribunatum Cæſaris actis alligatus teneretur * Si & ſacrorum iure Pontifices, & auſpiciorum religione augures, totum euertunt Tribunatum tuum: quid quæris amplius? an etiam apertius aliquod ius populi, atque legum? hora fortaſſe ſexta diei queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium Collegam meum defenderem: quædam de Republica: quæ mihi uiſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere. hæc homines improbi ad quoſdam uiros fortes, longe aliter atque à me dicta erant: detulerunt. hora nona illo ipſo die tu es adoptatus. ſi quod in cęteris legibus trinum nundinum eſſe

oportet:

oportet:id in adoptione ſatis eſt, trium eſſe horarum:nihil reprehendo. ſin eadem obſeruanda ſunt:decreuit Senatus M.Druſi legibus, quæ contra legem Ceciliam,& Didiam latæ eſſent:populum non teneri. Iam intelligis omni genere iuris, quod in ſacris, quod in auſpicijs,quod in legibus ſit:te Tribunum pl.non fuiſſe? atque ego hoc totum non ſine cauſa relinquo. uideo enim quoſdam clariſſimos uiros, principes ciuitatis,aliquot locis iudicaſſe:te cum plebe iure agere potuiſſe.qui etiam de meipſo,cum tua rogatione funere elatam Rempub.eſſe dicerent:tamen id funus,& ſi miſerum,atque acerbum fuiſſet:iure indictum eſſe dicebant.quod de me ciue, ac de Repub. bene merito tuliſſes:funeſtum funus te indixiſſe Reipub.quod ſaluis auſpicijs tuliſſes:iure egiſſe dicebant.quare licebit,ut opinor, nobis eas actiones non infirmare:quibus illi actionibus conſtitutum Tribunatum tuum comprobauerunt.fueris ſanè Tribunus pl.tam iure,quàm lege:quàm fuit hic ipſe Rullus uir omnibus rebus clariſſimus, atque ampliſſimus. quo iure,quo more,quo exemplo legem nominatim de capite ciuis indemnati tuliſti? uetant leges ſacratæ, uetant XII tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari: id eſt enim priuilegium.nemo unquam tulit:nihil eſt crudelius,nihil perniciosius:nihil quod minus hæc ciuitas ferre poſſit. proſcriptionis miſerrimũ nomen illud,& omnis acerbitas Syllani temporis quid habet: quod maxime ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor pœnam in ciues Romanos nominatim ſine iudicio conſtitutam.hanc uos igitur Pontifices iudicio,atq; authoritate ueſtra Tribuno ple. poteſtatem dabitis? ut proſcribere poſſit, quos uelit? quæro enim, quid ſit aliud proſcribere: uelitis,iubeatis,ut M. Tullius in ciuitate ne ſit:bonaq; eius ut mea ſint. ita enim fecit:etſi alijs uerbis tulit.hoc plebiſcitum eſt? hæc lex? hæc rogatio eſt? hoc uos pati poteſtis? hoc ferre ciuitas? ut ſinguli ciues ſingulis uerſiculis è ciuitate tollantur? Equidem iam perfunctus ſum:nullam uim,nullum impetum metuo:expleui animos inuidorum:placaui odia improborum:ſaturaui etiam perfidiam,& ſcelus proditorum:deniq; de mea cauſa,quæ uidebatur perditis ciuibus ad inuidiam eſſe propoſita:iam omnes urbes,omnes ordines,omnes dij,atque homines iudicauerunt.uobiſmetipſis Pont.& ueſtris liberis, cæteriſq; ciuibus pro ueſtra authoritate,& ſapientia conſulere debetis.nam cum tam moderata iudicia populi ſint à maioribus conſtituta:primum,ut ne pœna capitis cũ pecunia coniungatur:deinde ne niſi prædicta die quis accuſetur:ut ter ante magiſtratus accuſet intermiſſa die:quàm multam irroget:aut iudicet:quarta ſit accuſatio Trinum nundinum,prodita die qua die iudicium ſit futurũ: cùm multa etiam ad placandum,atque ad miſericordiam reis conceſſa ſint: deinde exorabilis populus: facilis ſuffragatio pro ſalute:denique etiam, ſi qua res illũ diem aut auſpicijs,aut excuſatione ſuſtulit:tota cauſa,iudiciumq; ſublatum eſt.hæc cum ita ſint in re,ubi crimen eſt? ubi accuſator? ubi teſtes? quid indignius? quàm qui neque adeſſe ſit iuſſus:neque citatus:neque accuſatus:de eius capite,liberis,fortunis omnibus conductos,& ſicarios, egentis, & perditos ſuffragium ferre? & eam legem putare? at ſi hoc de me potuit: quem honos,quem dignitas,quem cauſa,quem Reſpub.tuebatur:cuius denique pecunia non expetebatur:cui nihil oberat præter conuerſionem ſtatus,& inclinationem communium temporũ: quid tandem futurum eſt ijs?

quorum uita remota ab honore populari, & ab hac illuſtri gratia eſt? pecuniæ autem tantæ ſunt? ut eas nimium multi egentes, ſumptuoſi, nobiles concupiſcant? date hanc Tribuno pl. licentiam: & intuemini pauliſper animis iuuentutẽ: & eos maxime: qui imminere iam cupiditate uidentur in Tribunitiam poteſtatem: Collegia mediuſfidius Tribunorum ple. tota reperientur hoc iure firmato: quæ coeant de hominum locupletiſſimorum bonis: præda preſertim populari, & ſpe largitionis oblata. At quid tulit legum ſcriptor peritus, callidus? uelitis, iubeatis, ut M. Tullio aqua & ignis interdicatur? crudele, nefarium, ne in ſceleratiſſimo quidem ciue ſine iudicio ferendum. nõ tulit ut interdicatur? quid ergo? ut interdictum ſit. O cœnum, O portentum, O ſcelus, hanc tibi legem Clodius ſcripſit ſpurciorem lingua ſua: ut interdictum ſit: cui non ſit interdictum. Sexte noſter bona uenia dic, quoniam iam dialecticus es: & hæc quoq; liguris: quod factum non eſt, ut ſit factum, ferri ad populum, aut uerbis ullis ſanciri, aut ſuffragijs confirmari poteſt? hoc tu ſcriptore, hoc conſiliario, hoc miniſtro omnium non bipedum ſolum, ſed etiam quadrupedum impuriſſimo, Rempub. perdidiſti: neque tu eras tam excors, tamq; demens: ut neſcires hunc Clodium eſſe: qui contra leges faceret: & alios eſſe: qui leges ſcribere ſolerent. ſed neque eorum, neque cæterorum, in quibus eſſet aliquid modeſtiæ: cuiuſquam tibi poteſtas fuit. neque tu legum ſcriptoribus ijſdem potuiſti uti: quibus cæteri: neque operum architectis: neque Pontificem adhibere quem uelles: poſtremo ne in prædæ quidem ſocietate mancipem, aut prædæ ſocium, extra tuorum gladiatorum numerum, aut denique ſuffragij latorem in iſta tua proſcriptione quenquã niſi furem, aut ſicarium reperire potuiſti. itaque cum tu florens ac potens per medium forum popularis uolitares: amici illi tui te uno amico tecti & beati, qui ſe populo commiſerant: ita repellebantur: ut etiam Palatinam linguam tuã perderent. qui in iudicium uenerant: ſiue accuſatores erant: ſiue rei: te deprecante damnabantur. denique etiam ille nouitius Ligur, uenalis aſcriptor, & ſubſcriptor tuus, cum M. Papirij ſui fratris eſſet teſtamento, & iudicio improbatus: mortem eius ſe uelle perſequi dixit: nomen Sexti Properti detulit: accuſare alienæ damnationis, ſceleriſq; ſocius propter calumniæ metum non eſt auſus. de hac igitur lege dicimus: quæ iure rogata uideatur: cuius quã quiſque partem tetigit, digito, uoce, præda, ſuffragio: quocunq; uenit, repudiatus, conuictuſq; diſceſſit. quid? ſi his uerbis ſcripta eſt iſta proſcriptio: ut ſe ipſa diſſoluat? eſt enim, quod M. Tullius falſum Senatuſconſultum retulerit. ſi igitur retulit falſum Senatuſconſultum: tum eſt rogatio. ſi non retulit: nulla eſt. ſatis ne tibi uidetur à Senatu iudicatum? me non modo nõ ementitum eſſe authoritatem eius ordinis: ſed etiam unum poſt urbem conditam diligentiſſime Senatui paruiſſe? quot modis? doceo legem iſtam, quam uocas, non eſſe legem? quid? ſi etiam pluribus de rebus uno ſortitu retuliſti? tamen ne arbitraris, id quod M. Druſus in legibus ſuis pleriſq;, bonus ille uir M. Scaurus, & L. Craſſus Conſularis non obtinuerint: id te poſſe omnium facinorum, & ſtuprorum omnium Decumis, & Clodijs authoribus obtinere? tuliſti de me ne reciperer: non ut exirem: quem tu ipſe non poteras dicere, non licere eſſe Romæ. quid enim diceres? damnatũ? certe non. expulſum? qui licuit? ſed tamen ne id quidem eſt ſcriptum: ut exirem. pœna eſt: qui re-

cæperit

cœperit.quam omnes neglexerunt.eiectio nuſquam eſt.uerum ſit. quid operum publicorum exactio? quid nominis inſcriptio tibi? num aliud uidetur eſſe:ac meorum bonorum direptio? præterquam quòd ne id quidem per legem Liciniam,ut ipſe tibi curationẽ ferres:facere potuiſti. quid hoc ipſum, quod nunc apud Pont.agis? te meam domum conſecraſſe: te monimentum feciſſe:in meis ædibus te ſignum dedicaſſe:eaq́ te ex una rogatiuncula feciſſe? unum & idem uidetur eſſe:atque id quod de me ipſo nominatim tuliſti? tam hercule eſt unum: quàm quod idem tu lege una tuliſti:ut Cyprius rex, cuius maiores huic populo ſocij,atque amici ſemper fuerunt:cum bonis omnibus ſub præcone ſubijceretur:& exules Byzantium reducerentur. eidem inquit utraq́ de re negocium dediſſe:quid ſi eidem negocium dediſſes? ut in Aſia Ciſtophorum flagitaret:inde iret in Hiſpaniam:cum Romæ deceſſiſſet:conſulatum ei petere liceret: cum factus eſſet:prouinciam Syriam obtineret? quoniam de uno homine ſcriberes:una res eſſet? quod ſi iam Populus Romanus de iſta re Conſultus eſſet:& non omnia per ſeruos latronesq́ geſſiſſes:nónne fieri poterat:ut populo de Cyprio rege placeret: de exulibus Byzantinis diſpliceret? quæ eſt quaſi alia uis, quæ ſententia Ceciliæ legis,& Didiæ? niſi hæc? ne populo neceſſe ſit in coniunctis rebus compluribus,aut id,quod nolit,accipere:aut id,quod uelit,repudiare? quid ſi per uim tuliſti? tamen ne lex eſt? aut quicquam iure geſtum uideri poteſt: quod per uim geſtum eſſe conſtet? an ſi in ipſa latione tua capta iam urbe lapides iacti, ſi manus collata non eſt:iccirco tu ad illam labem, atq́ eluuiem ciuitatis ſine ſumma ui peruenire potuiſti? cum in tribunali Aurelio conſcribebas palàm, non modo liberos, ſed etiam ſeruos ex omnibus uicis concitatos:uim tuam uidelicet non parabas? cum edictis tuis tabernas claudi iubebas:non uim imperitæ multitudinis, ſed hominum honeſtorum modeſtiam prudentiamq́ quærebas? cum arma in ædem Caſtoris comportabas:nihil aliud,niſi uti ne quid per uim agi poſſet:machinabare? cum uero gradus Caſtoris conuelliſti:ac remouiſti:tum ut modeſte tibi agere liceret, homines audaces ab eius templi aditu, atque aſcenſu repuliſti? cum eos, qui conuentu uirorum bonorum uerba de ſalute mea fecerant:adeſſe iuſſiſti:eorumq́ aduocationem, manibus,ferro,lapidibus diſcuſſiſti: tum profecto oſtendiſti uim tibi maxime diſplicere? uerum hæc furioſa uis ueſani Tribuni ple. facile ſuperari, frangiq́ potuit uirorum bonorum uel uirtute, uel multitudine. quid? cum Gabinio Syria dabatur: Macedonia Piſoni:utriq́ infinitum imperium,ingens pecunia,ut tibi omnia permitterent:te adiuuarent:tibi manum,copias, tibi ſuos paratos centuriones,tibi pecunias,tibi familias compararent:te ſuis ſceleratis concionibus ſubleuarent: Senatus authoritatem irriderent: Equitibus Ro.mortem proſcriptionemq́ minitarentur:me terrerent minis:mihi cædem,& dimicationem denunciarent:meam domum refertam uiris bonis per amicos ſuos complerent: proſcriptionis metu me frequentia nudarent: uirorum bonorũ me præſidio ſpoliarent:Senatum pro me non modo propugnare,ampliſſimum ordinem,ſed etiam plorare,& ſupplicare mutata ueſte prohiberent:ne tum quidẽ uis erat? quid igitur ego geſſi? aut qui timor fuit? non dicam in me quidem:fac me timidum eſſe natura.quid illa tot uirorum fortiſſimorum millia? quid illi Equites Romani? quid Senatus? quid

denique omnes boni? ſi nulla uis erat: cur me flentes potius proſecuti ſunt? quàm aut increpantes retinuerunt: aut irati reliquerunt? an hoc timebam: ſi mecum ageretur more, inſtitutoq; maiorum: ut poſſem præſens ſuſtinere? utrum ſi dies dicta eſſet: iudicium mihi fuit pertimeſcendum? an ſine iudicio priuilegium? iudicium? in cauſa tam turpi ſcilicet is homo ſum, qui etiam ſi cauſa eſſet ignota: dicendo non poſſem explicare? an eam cauſam probare non poteram? cuius tanta bonitas eſt: ut ea ipſa non modo ſe, ſed etiam me abſentem per ſe probarit. an Senatus? an ordines? an ij, qui cuncta ex Italia ad me reuocandum conuolauerunt: ſegniores me præſente ad me retinendũ, & conſeruandum fuiſſent, in ea cauſa: quam ipſe iam parricida talem dicat fuiſſe: ut me ab omnibus ad meam priſtinam dignitatem expectatum, atque reuocatum queratur. an uero in iudicio, periculi nihil fuit? priuilegium pertimui? ne mihi præſenti ſi multa irrogaretur: nemo intercederet? tam inops autem ego eram ab amicis? aut tam nuda Reſpublica à magiſtratibus? quid? ſi uocatę tribus eſſent: proſcriptionem non dicam in me, ita de ſua ſalute merito, ſed omnino in ullo ciue comprobauiſſent? an ſi ego præſens fuiſſem: ueteres illæ copiæ coniuratorum, tuiq; perditi milites, atque egentes, & noua uis ſceleratiſſimorum Conſulum, corpori meo pepercissent? qui, cum eorum omnium crudelitati ſceleriq; ceſſiſſem: ne abſens quidẽ luctu meo mentes illorum ſaciare potui. quid enim uos uxor mea miſera uiolarat? quam uexauiſtis: raptauiſtis: omni crudelitate laceraui ſtis. quid mea filia? cuius fletus aſſiduus, ſordesq; lugubres uobis erant iucundæ: cæterorum omnium mentes oculosq; flectebant. quid paruus filius? quem quamdiu abfui: nemo niſi lachrymantem, confectumq; uidit: quid fecerat? quod eum toties per inſidias interficere uoluiſtis? quid frater meus? qui cum aliquanto poſt meũ diſceſſum ex prouincia ueniſſet: neq; ſibi uiuendum, niſi me reſtituto putaret: cum eius mœror, ſqualor incredibilis, & inauditus, omnibus mortalibus miſerabilis uidebatur: quoties ex ueſtro ferro, ac manibus eſt elapſus? ſed quid ego ueſtram crudelitatẽ expromo? quam in ipſum me ac meos adhibuiſtis? qui parietibus, qui tectis, qui columnis, ac poſtibus meis horrificum quodam, & nefarium omni imbutum odio bellum intuliſtis? non enim te arbitror cum poſt meum diſceſſum omnium locupletum fortunas, omniũ prouinciarum fructus, & Tetrarcharum, ac Regum bona, ſpe & auaricia deuoraſſes: argenti & ſuppellectilis meæ cupiditate eſſe cæcatum: non exiſtimo Campanum illum conſulem cum ſaltatore Collega, cum alteri totam Achaiam, Theſſaliam, Bœotiam, Græciam, Macedoniam, omnemq; barbariam, bona ciuium Ro. condonaſſes: alteri Syriam, Babylonem, Perſas, integerrimas, pacatiſſimasq; gentes ad diripiendum tradidiſſes: illos tam cupidos liminum meorum, & columnarum, & ualuarum fuiſſe. neq; porrò illa manus, copiæq; Catilinæ, cementis, ac tignis tectorum meorum ſe famem ſuam expleturas putauerunt. ſed ut hoſtium urbes, nec omnium hoſtium, uerum eorum, quibus cum acerbum bellum inteſtinumq; ſuſcæpimus: non præda adducti, ſed odio ſolemus excidere: quod in quos propter eorum crudelitatem inflammatæ mentes noſtræ fuerunt: cum horum etiam tectis ac ſedibus reſidere aliquod bellum ſemper uideretur. nihil erat latum de me: non adeſſe erã iuſſus: non citatus affueram: eram etiam tuo iudicio ciuis incolumis: cum domus

mus in Palatio, uilla in Thuſculano, altera ad alterum Conſulem tranſfere- batur: Senatum Conſules uetabant: columnę marmoreæ ex ædibus meis in- ſpectante Populo Ro. ad ſocerum Conſulis portabantur: in fundum autem uicini Conſulis non modo inſtrumentum, aut ornamenta uillæ, ſed etiam ar- bores tranſferebantur. cum ipſa uilla non prædæ cupiditate, quid enim erat prædæ? ſed odio, & crudelitate funditus euerteretur: domus ardebat in Pala tio non fortuito, ſed oblato incendio: Conſules epulabantur: & in coniura- torum gratulatione uerſabantur: cum alter ſe Catilinę delitias, alter Cethegi conſobrinum fuiſſe diceret. hanc ego uim Pontifices, hoc ſcelus, hunc furo- rem, meo corpore oppoſito à bonorum omniū ceruicibus depuli: omnemq́ impetum diſcordiarum, omnem diu collectam uim improborum, quæ inue- terata compreſſo odio, atq; tacito iam erumpebat in actum: tam audaces du ces excępi meo corpore: in me uno conſulares faces iactæ manibus Tribuni- tijs: in me omnia quæ ego quondam retuderā coniurationis nefaria tela ad- hæſerunt. quòd, ſi ut multis fortiſſimis uiris placuit: ui & armis contra uim decertare uoluiſſem: aut uiciſſem cum magna internitione improborum, ſed tamen ciuium: aut interfectis bonis omnibus, quod illis optatiſſimum erat: unà cum Rep. concidiſſem. uidebam uiuo Senatu Populoq́ Ro. celerem mi- hi ſumma cum dignitate reditum: nec intelligebam fieri diutius poſſe: ut mi- hi non liceret eſſe in ea Rep. quam ipſe ſeruaſſem. quod ſi non liceret: audie- ram & legerā clariſſimos noſtræ ciuitatis uiros, ſe in medios hoſtes ad per- ſpicuam mortem pro ſalute exercitus inieciſſe. ego pro ſalute Reip. uniuerſæ dubitarem hoc meliore conditione eſſe quàm Decij: quòd illi ne auditores quidē ſuæ gloriæ, ego etiam ſpectator meę laudis eſſe potuiſſem. itaq; infra- ctus furor tuus, inanes faciebat impetus: omnem enim uim omnium ſcelera- torum acerbitas mei caſus excęperat. nō erat in tam immani iniuria, tantisq́ ruinis nouę crudelitati locus. Cato fuerat proximus. quid ageres? non erat, ut
* qui modus omnibus moribus fuerat, idem eſſet iniurię. quid? poſſes extrude re ad Cypriā pecuniam. pręda perierit. alia non deerit. hunc modo amandan dum eſſe. ſic M. Cato inuiſus quaſi per beneficium Cyprū relegatur. eijciun- tur duo, quos improbi uidere non poterant: alter per honorem turpiſſimū: alter per honeſtiſſimam calamitatem. atque ut ſciatis non hominibus iſtum, ſed uirtutibus hoſtem ſemper fuiſſe: me expulſo, Catone amandato, in eum ipſum ſe conuertit: quo authore, quo adiutore, in concionibus, ea, quæ gere- bat omnia, quæq́ geſſerat, ſe feciſſe, & facere dicebat. Cn. Pompeium, quem omnium iudicio longe principem eſſe ciuitatis uidebat: diutius furori ſuo ue niam daturum non arbitrabatur. qui ex eius cuſtodia per inſidias regis ami- ci filium hoſtem captiuum ſurripuiſſet: & ea iniuria uirum fortiſſimum la- ceſſiſſet: ſperauit ijſdem ſe copijs cum illo poſſe confligere: quibus cum ego noluiſſem bonorum periculo dimicare. & primo quidem adiutoribus Con- ſulibus: poſtea fregit fœdus Gabinius. Piſo tamen in fide manſit. quas iſte tum cædes, quas lapidationes, quas fugas fecerit: quàm facile ferro, quoti- dianisq́ inſidijs, cum iam à firmiſſimo robore copiarum ſuarum relictus eſ- ſet: Cn. Pompeium foro, curiaq́ priuarit: domumq́ coniecerit: uidiſtis. ex quo iudicare poteſtis: quanta uis illa fuerit oriens, & congregata: cū hęc Cn. Pompeiū terruerit iam diſtracta, & extincta. hæc uidit in ſententia dicenda

Cal.Ianuarij uir prudentiſſimus, & cum Reipublicæ, tum mihi,tum etiam ueritati amiciſſimus,L.Cotta:qui legem de meo reditu ferendam non cenſuit:qui me conſuluiſſe Reipublicæ:ceſſiſſe tempeſtati:amiciorem uobis,cæterisq́; ciuibus,quàm mihi ac meis extitiſſe:ui, armis, diſſenſione hominum ad cædem inſtituta,nouoq́; dominatu pulſum me eſſe dixit.nihil de meo capite potuiſſe ferri:nihil eſſe inſcriptum:aut poſſe ualere:omnia contra leges, moresq́; maiorum temere,turbulente,per uim,per furorem eſſe geſta. quòd ſi illa lex eſſet: nec referre ad Senatum Conſules, nec ſententiam dicere ſibi, licere. quorum utrunq; cum fieret:non oportere, ut de me lex ferretur, decerni:ne illa,quæ nulla eſſet:eſſe lex iudicaretur.ſententia uerior, grauior, utilior, melior Reipublicæ nulla eſſe potuit. hominis enim ſcelere,& furore notato,ſimilis à Republica labes in poſterum dimouebatur.neque hoc Cn. Pompeius,qui ornatiſſimam de me ſententiam dixit: uosq́; Pontifices, qui me ueſtris ſententijs,authoritatibusq́; defendiſtis:non uidiſtis,illam eſſe nullam,atque eſſe potius flammam temporis,interdictum ſceleris, uocem furoris:ſed proſpexiſtis ne qua popularis in uos aliquando inuidia redundaret: ſi ſine populi iudicio reſtituti uideremur.eodemq́; conſilio M.Bibuli fortiſſimi uiri Senatus ſententiam ſecutus eſt:ut uos de mea domo ſtatueritis:non quòd dubitaret:quin ab iſto nihil legibus,nihil religionibus,nihil iure eſſet actum:ſed ne quis oriretur aliquando in tanta ubertate improborum:qui in meis ædibus aliquam religionem reſidere diceret.nam legem quidem iſtam nullam eſſe, quotieſcunque de me Senatus ſententiam dixit: toties iudicauit: quandoquidem ſcripto illo iſtius, ſententiam dicere uetabatur. atque hanc rem par illud ſimile Piſo & Gabinius uidit. homines legum, iudiciorumq́; metuentes,cum frequentiſſimus Senatus eos,ut de me referrent,quotidie flagitaret:non ſe rem improbare dicebant:ſed lege iſtius impediri.erat hoc uerum.nam impediebantur:uerum ea lege,quam idem iſte de Macedonia,Syriaq́; tulerat.hanc tu P.Lentule neq; priuatus,neque Conſul legē eſſe unquam putaſti. nam Tribunis pl.referentibus, ſententiam de me deſignatus Conſul ſæpe dixiſti:ex Cal.Ianuarij,quoad perfecta res eſt,de me retuliſti: legem promulgaſti:tuliſti: quorum tibi, ſi eſſet illa lex: nihil liceret. at etiam Q.Metellus,Collega tuus,uir clariſſimus,quam legem eſſe homines alieniſſimi à P.Clodio iudicarent,Piſo,& Gabinius:eam nullam eſſe frater P.Clodij,cum de me ad Senatū tecum una retulit:iudicauit.ſed iſti,qui Clodij leges timuerunt:quemadmodum cæteras obſeruarunt? Senatus quidem, cuius eſt grauiſſimum iudicium de iure legum: quotieſcunq; de me conſultus eſt:toties eam nullam eſſe iudicauit.quod idem tu Lentule uidiſti in ea lege:quam de me tuliſti.nam non eſt ita latum:ut mihi Romam uenire liceret: ſed ut uenirem.non enim uoluiſti id,quod licebat:ferre,ut liceret: ſed me ita eſſe in Rep.magis ut accerſitus imperio Populi Ro. uiderer:quàm ad adminiſtrandam ciuitatem reſtitutus.hunc tu etiam pernitioſa peſtis exulem appellare auſus es? cum tantis ſceleribus eſſes,& factis notatus: ut omnem locum,quo adiſſes, exilij ſimillimū redderes? quid eſt enim exul? ipſum per ſe nomen calamitatis,non turpitudinis.quando igitur eſt turpe? re uera,quando eſt pœna peccati:opinione autem hominum etiam ſi eſt pœna damnati. utrum igitur peccato meo exulis nomē ſubeo? an re iudicata? peccato iā neq;

tu id dicere audes: quem iſti ſatellites tui felicem Catilinam nominant: neq; quiſquam eorum qui ſolebant. non modo iam nemo eſt tam imperitus: qui ea, quæ geſſi in Conſulatu, peccata eſſe dicat: ſed nemo eſt tam inimicus patriæ: qui non meis conſilijs patriam conſeruatam eſſe fateatur. quod enim eſt in terris commune tantum, tantulumue conſilium? quod non de meis rebus geſtis ea, quæ mihi eſſent optatiſſima, & pulcherrima iudicarit? ſummum eſt Populi Ro. populorumq;, & gentium omnium, ac regum conſilium: Senatus decreuit, ut omnes qui Rempub. ſaluam eſſe uellent: ad me unum defendendum uenirent: oſtenditq; nec ſtare potuiſſe Rempub. ſi ego non fuiſſem reſtitutus: nec futuram eſſe ullam: ſi non rediſſem. proximus eſt huic dignitati ordo Equeſter: omnes omnium publicanorum ſocietates de meo Conſulatu, ac de meis rebus geſtis ampliſſima, atque ornatiſſima decreta fecerunt. Scribæ, qui nobiſcum in rationibus, monimentisq; publicis uerſantur: non obſcurum de meis in Rempub. beneficijs ſuum iudicium decretumq; eſſe uoluerunt. nullum eſt in hac urbe Collegium: nulli pagani, aut montani, quoniã plebi quoq; urbanæ maiores noſtri conuenticula, & quaſi concilia quædam eſſe uoluerunt: qui non ampliſſime non modo de ſalute mea, ſed etiam de dignitate decreuerint. nam quid ego illa diuina, atque immortalia municipiorum, & coloniarum, & totius Italiæ decreta commemorem? quibus tanquam gradibus mihi uideor in cœlum aſcendiſſe: non ſolum in patriam reuertiſſe. ille uero dies quis fuit? cum te P. Lentule legem de me ferentem Populus Ro. ipſe uidit: ſenſitq; quantus, & quanta dignitate eſſes. conſtat enim nullis unquam comitijs campum Martiũ tanta celebritate, tanto ſplendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruiſſe. omitto ciuitatum, nationum, prouinciarum, regum, orbis deniq; terrarũ, de meis in omnes mortales meritis unum iudiciũ, unumq; conſenſum. aduentus meus, atque introitus in urbem qui fuit? utrum me patria ſic accæpit, ut lucem ſalutemq; redditam ſibi, ac reſtitutam accipere debuit? an ut crudelem Tyrannum? quod uos Catilinæ gregales de me dicere ſolebatis. itaque ille unus dies, quo die me Populus Ro. à porta in Capitolium, atq; inde domum ſua celebritate, lætitiaq; comitatum honeſtauit: tantæ mihi iucunditati fuit: ut tua mihi conſcelerata illa uis non modo non propulſanda, ſed etiam emenda fuiſſe uideatur. quare illa calamitas (ſi ita eſt appellanda) excuſſit hoc genus totum maledicti: ne quiſquam audeat iam reprehendere conſulatum meum, tot, tantis, tam ornatis iudicijs, teſtimonijs, authoritatibus comprobatũ. quòd ſi in iſto tuo maledicto probrum non modo mihi nullum obiectas: ſed etiam laudem illuſtras meam: quid te aut fieri aut fingi dementius poteſt? uno enim maledicto bis à me patriam ſeruatam eſſe concedis. ſemel, cum id feci: quod omnes non negent immortalitati, ſi fieri poteſt, mandandum: tu ſupplicio puniendum putaſti. iterum, cum tuum, multorumq;, propter te inflammatum in bonos omnes impetum meo corpore excępi: ne eam ciuitatem, quam ſeruaſſem inermis: armatus in diſcrimen adducerẽ. eſto, non fuit in me pœna ulla peccati: at fuit iudicij. cuius? quis me unquam ulla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? poteſt igitur damnati pœnã ſuſtinere indemnatus? hoc Tribunitiũ eſt? hoc populare eſt? quamquã ubi tute popularem, niſi cũ pro populo feciſti, potes dicere? ſed cũ hoc iuris à maioribus proditũ ſit: ut nemo

ciuis Ro.aut libertatem,aut ciuitatem poſſit amittere: niſi ipſe author factus ſit.quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa diſcere.credo enim quamquã in illa adoptione legitime factum eſt nihil:tamẽ te eſſe interrogatum, author ne eſſes: ut in te P.Fonteius uitę,necisq́ poteſtatem haberet,ut in filio.quęro ſi aut negaſſes:aut tacuiſſes:ſi tamen id XXX curiæ iuſſiſſent:num id iuſſum eſſet ratum? certe non.quid ita? quia ius à maioribus noſtris,qui non ficte, & fallaciter populares,ſed uere & ſapienter fuerunt:ita comparatum eſt: ut ciuis Ro.libertatem nemo poſſit inuitus amittere. quin etiam ſi decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent:tamen quotieſcunq́ uellet quis, hoc in genere ſe rem iudicatam referre poſſe uoluerunt.ciuitatem uero nemo unquam ullo populi iuſſu amittet inuitus.qui ciues Ro.in colonias Latinas proficiſcebantur: fieri non poterant Latini: qui non erant authores facti: nomenq́ dederant.qui erant rerum capitalium condemnati: non prius hanc ciuitatem amittebant: quàm erant in eam recæpti: quo uertendi,hoc eſt mutandi ſoli cauſa uenerant.id autem ut eſſet faciundum : non ademptione ciuitatis,ſed tecti,& aquæ,& ignis interdictione faciebant.Populus Romanus L. Sylla Dictatore ferente, comitijs Centuriatis municipijs ciuitatem ademit: ademit eiſdem agros.de agris ratum eſt(fuit enim populi poteſtas)de ciuitate,ne tam diu quidem ualuit,quamdiu illa Syllani temporis arma ualuerunt.hanc uero Volaterranis,cum etiam tum eſſent in armis: L.Sylla uictor Republica recuperata comitijs Centuriatis ciuitatem eripere non potuit: hodieq́ Volaterrani non modo ciues, ſed etiam optimi ciues,fruuntur nobiſcum ſimul hac ciuitate.conſulari homini P.Clodius euerſa Republica ciuitatem adimere potuit,concilio aduocato,conductis operis non ſolum egentium,ſed etiam ſeruorum,Sedulio principe? qui ſe illo die confirmauit Romæ non fuiſſe.quod ſi non fuit: quid te audacius? qui in eius nomen incideris? quid deſperatius? qui ne ementiendo quidem potueris authorem adumbrare meliorem? ſin autem is primus ſciuit: quod facile potuit propter inopiam tecti in foro pernoctans: cur non iuret ſe Gadibus fuiſſe: cum tu te fuiſſe Interamne probaueris? hoc tu igitur homo popularis iure munitam ciuitatem, & libertatem noſtram putas eſſe oportere? ut ſi Tribuno plebis rogante uelitis, iubeatis ne: Sedulij centum ſe uelle & iubere dixerint: poſſit unuſquiſq́ noſtrum amittere ciuitatem? tum igitur maiores noſtri populares non fuerunt: qui de ciuitate, & libertate ea iura ſanxerunt: quæ nec uis temporum,nec potentia magiſtratuum,nec res tum iudicata,nec deniq́ uniuerſi Populi Ro.poteſtas,quæ cæteris in rebus eſt maxima: labefactare poſſit.at tu etiam ereptor ciuitatis, legem de iniurijs publicis tuliſti Anagnino neſcio cui Menulæ per gratiam: qui tibi ob eam legem ſtatuam in meis ædibus poſuit: ut locus ipſe in tua tanta iniuria legem, & inſcriptionem ſtatuæ refelleret.quæ res municipibus Anagninis ornatiſſimis multo maiori dolori fuit: quàm quæ idem ille gladiator ſcelera Anagnię fecerat.quid? ſi ne ſcriptum quidem unquam eſt in iſta ipſa rogatione quam ſe Sedulius negat ſciuiſſe: tu huius,ut acta tui præclari Tribunatus hominis dignitate cohoneſtes: authoritatem amplecteris.ſed tamen ſi nihil de me tuliſti: quominus eſſem non modo in ciuium numero: ſed etiã in eo loco in quo me honores Populi Ro.collocauerunt: tamen ne eum tua uoce uiolabis? quem poſt nefariũ

ſcelus Conſulum ſuperiorum, totuides iudicijs Senatus, Populi Ro. Italiæ totius honeſtatum? quem ne tum quidem, cum aberam, negare poteras eſſe tua lege Senatorem? ubi enim tuleras: ut mihi aqua, & ignis interdiceretur? quod Gracchus de P. Popilio, Saturninus de Metello tulit. homines ſeditioſiſſimi de optimis, ac fortiſſimis ciuibus, non ut eſſet interdictũ, quod ferri non poterat: tulerunt: ſed ut interdiceretur. ubi cauiſti, ne meo me loco cenſor in Senatũ legeret? quod de omnibus, etiam quibuſdam damnatis interdictum eſt, ſcriptum eſt in legibus. quære hæc ex Clodio ſcriptore legũ tuarum. iube adeſſe. latitat omnino. ſed ſi requiri iuſſeris: inuenient hominem apud ſororem tuam occultantem ſe capite demiſſo. ſed ſi patrem tuum ciuem mediuſfidius egregium, diſſimilemq; ueſtri, nemo unquam ſanus exulem appellauit: qui cum de eo Tribunus pl. promulgaſſet: adeſſe propter iniquitatem illius Cinnani temporis noluit: eiq; imperium eſt abrogatum: ſi in illo pœna legitima turpitudinem non habuit propter uim temporum: in me, cui dies dicta nunquam eſt: qui reus non fui: qui nunquam ſum à Tribuno ple. citatus: damnati pœna eſſe potuit? ea preſertim, quæ ne in ipſa quidem rogatione perſcripta eſt. at uide quid interſit inter illum iniquiſſimũ patris tui caſum, & hanc fortunam, conditionemq; noſtram. patrem tuum ciuem optimum clariſſimi uiri filium: qui ſi uiueret: qua ſeueritate fuit, tu profecto non uiueres: L. Philippus Cenſor auunculum ſuum præterijt in recitando Senatu. nihil enim poterat dicere, quare rata non eſſent, quæ erant acta in ea Repub. in qua ſe illis ipſis temporibus Cenſorem eſſe uoluiſſet. me L. Cotta homo cenſorius, in Senatu iuratus dixit: ſe, ſi Cenſor tum eſſet, cũ ego aberam: meo loco Senatorem recitaturum fuiſſe. quis in meum locum iudicem ſubdidit? quis meorum amicorum teſtamentum diſceſſu meo fecit: qui mihi non idem tribuerit: quod, & ſi adeſſem? quis me non modo ciuis, ſed ſocius recipere contra tuam legem & iuuare dubitauit? deniq; uniuerſus Senatus multo ante, quàm eſt lata lex: de me gratias agendas cenſuit ciuitatibus ijs: quæ M. Tullium tantum ne? immo etiam ciuem optime de Repub. meritum recępiſſent. & tu unus peſtifer ciuis, eum reſtitutum negas eſſe ciuem: quem eiectum uniuerſus Senatus non modo ciuem, ſed etiam egregium ciuem ſemper putauit? at uero ut annales Populi Ro. & monimenta uetuſtatis loquuntur: Cenſor ille Quintius, & M. Furius Camillus, & M. Seruilius Hala cum eſſent optime de Repub. meriti: tamen populi incitati uim, iracundiamq; ſubierunt: damnatiq; comitijs Centuriatis cum in exiliũ profugiſſent: rurſus ab eodem populo placato ſunt in ſuam priſtinam dignitatem reſtituti. quòd ſi ijs damnatis non modo non imminuit calamitas clariſſimi nominis gloriã: ſed etiam honeſtauit (nam etſi optabilius eſt, curſum uitæ conficere ſine dolore, & ſine iniuria: tamen ad immortalitatem glorię plus affert deſideratum eſſe à ſuis ciuibus: quàm omnino nunquam eſſe uiolatum) mihi ſine ullo iudicio populi profecto, tum ampliſſimis omniũ iudicijs reſtituto, maledicti locum aut criminis obtinebit? fortis & conſtans in optima ratione ciuis P. Popilius ſemper fuit. tamẽ eius in omni uita nihil eſt ad laudem illuſtrius, quàm calamitas ipſa. quis enim iam meminiſſet eum bene de Rep. meritum? niſi & ab improbis expulſus eſſet: & per bonos reſtitutus? Q. Me[illegible] claru imperiũ in re militari fuit: egregia Cenſura: omnis uita plena [illegible]: tamen

huius uiri laudem ad ſempiternam memoriam temporis calamitas propagauit.quòd ſi & illis,qui expulſi ſunt inique,ſed tamen legibus:reducti inimicis interfectis,rogationibus Tribunitijs,non authoritate Senatus,non comitijs Centuriatis,non decretis Italiæ,non deſiderio ciuitatis: inimicorum iniuria probro non fuit:in me,qui profectus ſum integer:abſui ſimul cum Republica:dicam maxima cum dignitate: te uiuo,fratre tuo altero Conſule reducente,altero Prætore petente, tuum ſcelus meum probrum putas eſſe oportere?ac ſi me Populus Ro.incitatus iracundia,aut inuidia è ciuitate eieciſſet:idemq; poſtea mea in Rempub. beneficia recordatus ſe collegiſſet:temeritatem,atq; iniuriam ſuam reſtitutione mea reprehendiſſet:tamen profecto nemo tam eſſet amens:qui mihi populi tale iudicium non dignitati potius,quàm dedecori putaret eſſe oportere.nunc uero,cum me in iudicium populi nemo omnium uocarit: condemnari non potuerim,qui accuſatus non ſim:deniq; ne expulſus quidem ita ſim:ut ſi contenderem:ſuperare non poſſem:contráq; à Populo Romano ſemper ſim defenſus, amplificatus, ornatus:quid eſt?quare quiſquam mihi ſeipſa populari ratione anteponat?an tu Populum Romanũ eſſe illum putas?qui conſtat ex ijs, qui mercede conducuntur?qui impelluntur:ut uim afferant magiſtratibus?ut obſideant Senatum?optent quotidie cędem,incendia,rapinas?quem tu tamen populum niſi tabernis clauſis frequentare non poteras:cui populo duces Lentidios,Lollios,Sergios, præfeceras. O ſpeciem dignitatemq; Populi Ro.quam reges, quam nationes exteræ,quam gentes ultimæ pertimeſcunt:multitudinem hominum ex ſeruis conductis,ex facinoroſis,ex egentibus congregatã.illa fuit pulchritudo Populi Ro. illa forma:quam in campo uidiſti tum,cum etiam tibi contra Senatus, totiusq; Italiæ authoritatem & ſtudium,dicendi poteſtas fuit:ille,ille populus eſt dominus regum,uictor,atque imperator omniũ gentium: quem illo clariſſimo die ſcelerate uidiſti:tum,cum omnes principes ciuitatis,omnes ordinum,atque ætatum omnium,ſuffragium ſe non de ciuis, ſed de ciuitatis ſalute ferre cenſebant:cum deniq; homines in campum non tabernis,ſed municipijs clauſis uenerunt. hoc ego populo, ſi tum Conſules aut fuiſſent in Repub.aut omnino non fuiſſent:nullo labore,tuo pręcipiti furori, atque impio ſceleri reſtitiſſem.ſed publicam cauſam contra uim armatã,ſine populi præſidio ſuſcipere nolui:non quo mihi P.Scipionis fortiſſimi uiri uis intima priuati hominis diſpliceret. ſed Scipionis factum ſtatim P.Mutius Conſul, qui in gerenda Repub.putabatur fuiſſe ſegnior geſta,multis Senatuſconſultis,non modo defendit:ſed etiam ornauit.mihi aut te interfecto,cum Conſulibus,aut te uiuo,& tecum,& cum illis armis decertandum fuit.erant eo tempore multa etiam alia metuenda.ad ſeruos mediuſfidius res perueniſſet.tantum homines impios ex uetere illa coniuratione inuſtum nefarijs mentibus bonorũ odium retinebat.hic tu me etiam gloriari uetas.negas eſſe ferenda:quæ ſoleam de me prædicare:& homo facetus inducis etiam ſermonem urbanum,ac uenuſtum:me dicere ſolere,eſſe me Iouem: eundemq; dictitare Mineruam eſſe ſororem meam . non tam inſolens ſum, quòd Iouem me eſſe dico , quàm eruditus : quod Mineruam ſororem Iouis eſſe exiſtimo . ſed tamen ego mihi ſororem uirginem aſciſco? tu ſororem tuam uirginem eſſe non ſiuiſti . ſed uide ne tu te debeas Iouem di-

cere

cere: quòd tu iure eandem ſororem & uxorem, appellare poſſis. & quoniam hoc reprehendis: quòd ſolere me dicas de me ipſo glorioſius prædicare: quis unquam audiuit: cum ego de me niſi coactus ac neceſſario dicerem? nam ſi cũ mihi furta, largitiones, libidines obijciuntur: ego reſpondere ſoleo: meis con ſilijs, periculis, laboribus, patriam eſſe conſeruatam: non tam ſum exiſtiman dus de geſtis rebus gloriari: quàm de obiectis non confiteri. ſed ſi mihi ante hæc duriſſima Reip. tempora nihil unquam aliud obiectum eſt: niſi crudeli- tas illius temporis: cum à patria perniciem depuli: quid? me huic maledicto utrum non reſpondere? an demiſſe reſpondere decuit? ego uero etiã Reip. ſemper intereſſe putaui: me illius pulcherrimi facti, quod ex authoritate Se- natus, conſenſu bonorum omnium, pro ſalute patriæ geſſiſſem: ſplendorem uerbis, dignitatemq́ retinere: preſertim cum mihi uni in hac Repub. audien- te Populo Romano opera mea, hanc urbem, & hanc Remp. eſſe ſaluam iu- rato dicere fas fuiſſet. extinctum eſt iam illud maledictum crudelitatis: quod me non ut crudelem Tyrannum, ſed ut mitiſſimum parentem omnium ciuiũ ſtudijs deſideratum, repetitum, accerſitum uident. aliud exortum eſt. obijci- tur mihi meus ille diſceſſus: cui ego crimini reſpondere ſine mea maxima lau de non poſſum. quid enim Pontifices debeo dicere? peccati me conſcientia profugiſſe? at id, quod mihi crimini dabatur: non modo peccatum non erat: ſed erat res poſt natos homines pulcherrima. iudicium populi pertimuiſſe? at id nec propoſitum ullum fuit: & ſi fuiſſet: duplicata gloria diſceſſiſſem. bo norum mihi præſidium defuiſſe? falſum eſt. me mortem timuiſſe? turpe eſt. dicendum igitur eſt id: quod non dicerem niſi coactus (nihil enim unquam de me dixi ſublatius aſciſcendæ laudis cauſa potius, quàm criminis depellen- di) dico igitur: & quàm poſſum maxima uoce dico: cum omnium perdito- rum, & coniuratorum incitata uis duce Tribuno plebis, Conſulibus authori bus, & afflicto Senatu, perterritis Equitibus Ro. ſuſpenſa ac ſolicita tota ci- uitate, non tam in me impetum faceret: quàm per me in omnes bonos: me ui- diſſe, ſi uiciſſem: tenuis Reip. reliquias, ſi uictus eſſem: nullas futuras. quod cum iudicaſſem: defleui coniugis miſeræ diſſidium, liberorum chariſſimorũ ſolitudinem, fratris abſentis amantiſſimi, atque optimi caſum, ſubitas funda tiſſimæ familiæ ruinas. ſed his omnibus rebus uitam antepoſui meorum ci- uium: remq́ publicam condere unius diſceſſu, quàm omnium interitu oc- cidere malui. ſperaui id, quod accidit: me iacentem poſſe à uiuis uiris forti- bus excitari: ſi unà cum bonis interijſſem: nullo modo poſſe recreari. accæpi Pontifices magnum, atque incredibilem dolorem: non nego: neq́ iſtam mi hi aſciſco ſapientiam: quã nonnulli in me requirebant: qui me animo nimis fracto eſſe, atque afflicto loquebantur. an ego poteram: cũ à tot rerum tanta uarietate diuellerer: quas iccirco prætereo: quòd, ne nunc quidem ſine fletu commemorare poſſum? inficiari me eſſe hominem? & communem naturæ ſenſum repudiare? tum uero neque illud meum factum laudabile, nec benefi- cium ullum à me in Remp. profectum dicerem: ſiquidem ea Reipub. cauſa re liquiſſem: quibus æquo animo carerem: eamq́ animi duriciam, ſicut corpo- ris, quod cum uritur: non ſentit: ſtuporem potius, quàm uirtutem putarem. ſuſcipere tantos animi dolores: atq́ ea, quæ capta urbe accidunt uictis: ſtan- te urbe unum perpeti: & iam ſe uidere diſtrahi à complexu ſuorum: diſtur-

bari tecta: diripi fortunas: patriæ denique cauſa patriam ipſam amittere: ſpo liari Populi Ro. beneficijs ampliſſimis: præcipitari ex altiſſimo dignitatis gradu: uidere prætextatos inimicos nondum morte complorata arbitria petentes funeris: hæc omnia ſubire conſeruandorum ciuium cauſa: atque ita ut dolenter abſis, non tam ſapiens, quàm ij qui nihil curant: ſed tam amans tuorum, ac tui, quàm communis humanitas poſtulat: ea laus præclara ac diuina. nam qui ea, quæ nunquam chara atque iucunda duxit: æquo animo Reipub. cauſa deſerit: nullam beniuolentiam inſignem in Rempub. declarat. qui autẽ ea relinquit Reip. cauſa: à quibus cum ſummo dolore diuellitur: ei chara patria eſt: cuius ſalutem charitati anteponit ſuorũ. quare diſrumpatur licet iſta furia: atque audiat hæc ex me: quoniam laceſſiuit: bis ſeruaui: ut Conſul, togatus armatos uicerim: priuatus, conſulibus armatis ceſſerim. utriuſq; temporis fructum tuli maximum. ſuperioris, quod ex Senatus authoritate, & Senatũ, & omnes bonos meæ ſalutis cauſa mutata ueſte uidi. poſterioris, quod & Senatus & Populus Ro. & omnes mortales, & priuatim, & publice iudicarunt, ſine meo reditu Rempub. ſaluam eſſe non poſſe. ſed hic meus reditus Pontifices ueſtro iudicio continetur. nam ſi uos me in meis ædibus collocatis: id quod in omni mea cauſa ſemper ſtudijs, conſilijs, authoritatibus, ſententijsq; feciſtis: uideo me planè, ac ſentio reſtitutũ. ſin mea domus non modo mihi non redditur: ſed etiam monimentum præbet inimico doloris mei, ſceleris ſui, publicæ calamitatis: quis erit? qui hunc reditũ potius, quàm pœnam ſempiternam putet? in conſpectu præterea totius urbis domus eſt mea Pontifices. in qua ſi manet illud non monimentum urbis, ſed ſepulchrũ inimico nomine inſcriptũ: demigrandum potius aliquò eſt: quàm habitandum in ea urbe: in qua trophea, & de me, & de Repub. uideam conſtituta. an ego tantam aut animi duriciem habere, aut oculorum impudentiam poſſim? ut cuius urbis ſeruatorem me eſſe Senatus omnium aſſenſu toties iudicarit: in ea poſſim intueri domum meam euerſam non ab inimico meo, ſed ab hoſte communi: & ab eodem extructam, & poſitam in oculis ciuitatis: ne unquam conquieſcere poſſit fletus bonorum. Sp. Melij regnũ appetentis domus eſt complanata. & quid aliud æquum accidiſſe Melio Populus Ro. iudicauit? nomine ipſo æquimelij ſtultitia pœna comprobata eſt. Sp. Caſſij domus ob eandem cauſam euerſa, atque in eodẽ loco ædes poſita Telluris. in Vacci pratis domus fuit M. Vacci: quæ publicata eſt, & euerſa: ut illius facinus memoria, & nomine loci notaretur. M. Manlius cum ab aſcenſu Capitolij Gallorũ impetũ repuliſſet: non fuit contentus beneficij ſui gloria: regnum appetiſſe eſt iudicatus. ergo eius domum euerſam duobus lucis conueſtitam uidetis. quam igitur maiores noſtri ſceleratis, ac nefarijs ciuibus maximam pœnam conſtitui poſſe arbitrati ſunt: eandem ego ſubibo, ac ſuſtinebo? ut apud poſteros noſtros nõ extinctor coniurationis, & ſceleris, ſed author, & dux fuiſſe uidear? hanc uero Pontifices labem turpitudinis, & inconſtantiæ poterit Populi Ro, dignitas ſuſtinere? uiuo Senatu? uobis principibus publici conſilij? ut domus M. Tullij Ciceronis cum domo Fuluij Flacci ad memoriam pœnæ publice conſtitutæ coniuncta eſſe uideatur? M. Flaccus, quia cum C. Graccho contra ſalutem Reip. fecerat: & Senatus ſententia eſt interfectus: & eius domus euerſa, & publicata eſt. in qua porticũ poſt aliquanto Q. Ca-

tulus de manubijs Cimbricis fecit.iſta autem fax,ac furia patriæ,cum urbem Piſone,& Gabinio ducibus cæpiſſet:occupaſſet:teneret:uno eodemq; tempore & clariſſimi uiri mortui monimenta delebat:& meam domum cũ M. Flacci domo coniungebat:ut qua pœna Senatus affecerat euerſorem ciuitatis:eadem iſte oppreſſo Senatu afficeret eum : quem P.C. cuſtodem patriæ iudicaſſent.hanc uero in Palatio,atque in pulcherrimo urbis loco porticum eſſe patiemini,furoris Tribunitij,ſceleris conſularis, crudelitatis coniuratorum,calamitatis Reipub.doloris mei,defixum indicium ad memoriam omnium gentium ſempiternam? quam porticum pro amore quem habetis in Rempub. & ſemper habuiſtis : non modo ſententijs, ſed ſi opus eſſet manibus ueſtris diſturbare cuperetis.niſi quem forte illius caſtiſſimi ſacerdotis ſuperſtitioſa dedicatio deterret.O rem,quam homines ſoluti,à cura liberati ridere non deſinant:triſtiores autem ſine maximo dolore audire non poſſint. P.ne Clodius,qui ex Pontificis maximi domo religionem eripuit:is in meã intulit? hunc inquam etiam uos, qui eſtis antiſtites cerimoniarum, & ſacrorum,authorem habetis,& magiſtrum publicæ religionis? O dij immortales (uos enim hæc audire cupio) P.Clodius ueſtra ſacra curat? ueſtrum numen horret? res omnis humanas religione ueſtra contineri putat? hic non illudit authoritati horũ omnium,qui aſſunt,ſummorum uirorũ? non ueſtra Pont. grauitate abutitur? ex iſto ore,religionis uerbum excidere aut elabi poteſt? cum tu eodem ore accuſando Senatum,quod ſeuere de religione decerneret: impuriſſime teterrimeq; uiolaſti.aſpicite,aſpicite Pont.hominẽ religioſum: & ſi uobis uidetur (quod eſt bonorum Pontificum) monete eum : modum quendam eſſe religionis:nimium eſſe ſuperſtitioſum non oportere. quid tibi neceſſe fuit anili ſuperſtitione homo fanatice ſacrificium,quod alienæ domi fieret:inuiſere? quæ autem te tanta mentis imbecillitas tenuit? ut non putares deos ſatis poſſe placari:niſi etiam muliebribus religionibus te impliuiſſes? quem unquam audiſti maiorum tuorum? qui & ſacra priuata coluerunt:& publicis ſacerdotijs præfuerunt:cum ſacrificiũ Bonæ deæ fieret:interfuiſſe? neminem.ne illum quidem,qui cæcus factus eſt.ex quo intelligitur multa in uita falſò homines opinari:cũ ille qui nihil uideret ſciens,quod nefas eſſet:lumina amiſit:iſtius,qui non ſolum aſpectu,ſed etiam inceſto flagitio,& ſtupro polluit cerimonias:pœna omnis oculorum ad cæcitatem mentis eſt conuerſa.hoc authore tam caſto,tam religioſo,tam ſancto,tam pio poteſtis Pont.non commoueri? cum ſuis dicat ſe manibus domum ciuis optimi euertiſſe:& eam ijſdem manibus conſecraſſe.quæ tua fuit conſecratio? tuleram inquit ut mihi liceret.quidnon excæperas? ut ſi quod ius non eſſet rogare:ne eſſet rogatũ? ius igitur ſtatuetis eſſe,uniuſcuiuſq; ueſtrum ſedes, aras, focos,deos penates, ſubiectos eſſe libidini Tribunitiæ? in quem quiſq; per homines concitatos irruerit:quem impetu perculerit:huius domum non ſolum affligere : quod eſt præſentis inſaniæ,quaſi tempeſtatis repentinæ : ſed etiam in poſterum tempus religione ſempiterna obligare? equidem ſic accæpi Pontifices:in religionibus ſuſcipiendis caput eſſe,interpretari,quę uoluntas deorum immortalium eſſe uideatur.nec eſt ulla erga deos pietas,niſi honeſta de numine eorũ,ac mente opinio:cum expeti nihil ab ijs,quod ſit iniuſtum, ac inhoneſtum, arbitrere.hominem inuenire iſta labes tum,cum om-

nia tenebat:neminem potuit:cui ſedes meas addiceret: cui traderet: cui donaret.ipſe cum loci illius,cum ædium cupiditate flagraret: ob eamq́ causam unam,una iuſta illa rogatione ſua uir bonus dominũ ſe in meis bonis eſſe uoluiſſet:tamen illo ipſo in furore ſuo non eſt auſus meam domum,cuius cupiditate inflammatus erat:poſſidere.deos immortales exiſtimatis, cuius labore,& conſilio ſua ipſi templa tenuerunt:in eius domum afflictam,& euerſam per unius hominis ſceleratiſſimi nefarium latrocinium immigrare uoluiſſe? ciuis eſt nemo in tanto populo,extra contaminatam illam, & cruentam P. Clodij manum:qui rem ullam de meis bonis attigerit:qui non pro ſuis opibus in illa tempeſtate defenderit.at,qui aliqua ſe contagione prædæ ſocietatis,emptionis,contaminauerunt:nullius neque priuati,neque publici iudicij pœnam effugere potuerunt.ex his igitur bonis,quorum nemo rem ullam attigit:qui non omnium iudicio ſceleratiſſimus haberetur:dij immortales domum meam concupiuerunt? iſta tua pulchra libertas,deos penates, & familiares meos lares expulit:ut à te ipſa tanquam in captiuis ſedibus collocaretur? quid eſt ſanctius? quid omni religione munitius:quàm domus uniuſcuiuſq́ ciuium? hic aræ ſunt:hic foci,hic dij penates, hic ſacræ religionis cerimoniæ continentur:hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus:ut inde abripi neminẽ fas ſit.quo magis eſt furor iſtius ab auribus ueſtris repellendus: qui quæ maiores noſtri religionibus tuta nobis & ſancta eſſe uoluerunt: ea iſte non ſolum contra religionem labefactauit:ſed etiam ipſius religionis nomine euertit.at quæ dea eſt? bonam eſſe oportet:quandoquidẽ eſt abs te dedicata.libertas inquit eſt. eam tu igitur domi meæ collocaſti: quam ex urbe tota ſuſtuliſti? tu,cum Collegas tuos ſumma poteſtate prędítos negares liberos eſſe:cum in templum Caſtoris aditus eſſet apertus nemini:cum hunc clariſſimum uirum ſummo genere natum,ſummis populi beneficijs uſum,Pontificem,& Conſularem,& ſingulari bonitate,& modeſtia præditum, quem ſatis mirari quibus oculis aſpicere audeas,non queo: audiente Populo Ro. à pediſſequis conculcari iuberes:cum indemnatum exturbares priuilegijs tyrannicis irrogatis:cum principem orbis terræ uirum incluſum domi contineres:cum forum armatis cateruis perditorum hominum poſſideres:libertatis ſimulacrum in ea domo collocabas:quæ domus erat ipſa indicio tui crudeliſſimi dominatus, & miſerrimæ Populi Ro.ſeruitutis? cum ne potiſſimũ libertas domo ſua debuit pellere? qui niſi fuiſſet:in ſeruorum poteſtatem ciuitas tota ueniſſet? at unde inuenta eſt iſta libertas? quæſiui enim diligenter. Tanagrea quædam meretrix fuiſſe dicitur. eius non longe à Tanagris ſimulacrum è marmore in ſepulchro poſitum fuit.hoc quidam homo nobilis non alienus ab hoc religioſo libertatis ſacerdote,ad ornatum ædilitatis ſuæ deportauit.etenim cogitarat omnis ſuperiores,muneris ſplendore ſuperare. itaq́ omnia ſigna,tabulas,ornamentorũ quod ſuperfuit in fanis,& communibus locis,tota è Græcia,atque inſulis omnibus honoris Populi Ro.cauſa, ſanè frugaliter domum ſuam deportauit.is poſteaquã intellexit,poſſe ſe interuerſa ędilitate à L.Piſone Conſule Prætorem renunciari:ſi modo eadem prima litera competitorem habuiſſet aliquem:ædilitatẽ duobus in locis partim in arca,partim in hortis ſuis collocauit.ſignum de buſto meretricis ablatum iſti dedit:quod eſſet ſignum magis iſtorum, quàm publicæ libertatis. *

hanc

hanc deam quiſquam uiolare audeat? & imaginem meretricis, ornamentum ſepulchri, à fure ſublatam: à ſacrilego collocatam? hæc me domo mea pellet? hæc ultrix afflictæ ciuitatis, Reip. ſpolijs ornabitur? hæc erit in eo monimento: quod poſitum eſt: ut eſſet indicium oppreſſi Senatus ad memoriam ſempiternam turpitudinis? O Q. Catule, patrem ne appellem, an filium? recentior memoria filij eſt: & cum meis rebus geſtis coniunctior. tantúm ne te fefellit? cum mihi ſumma & quotidie maiora præmia in Repub. fore putabas. negabas fas eſſe duos Conſules eſſe in hac ciuitate inimicos Reip. ſunt inuenti: qui Senatum Tribuno furenti conſtrictum traderent: qui pro me patres conſcriptos deprecari, & populo ſupplices eſſe, edictis atque imperio uetarent: quibus ſpectantibus domus mea diſturbaretur: diriperetur: qui deniq; ambuſtas fortunarum mearũ reliquias ſuas in domos comportari iuberent. Venio nunc ad patrem. tu Q. Catule M. Fulurj domum, cum is fratris tui ſocer fuiſſet, monimentum tuarum manubiarũ eſſe uoluiſti: ut eius, qui pernicioſa Reſp. conſilia cæpiſſet: omnis memoria funditus ex oculis hominum ac mentibus tolleretur. hoc ſi quis tibi ędificanti illam porticum diceret: fore tempus: cum is Tribunus pl. qui authoritatem Senatus, iudicium bonorum omnium neglexiſſet: tuum monimentum Conſulibus non modo inſpectantibus, uerũ adiuuantibus diſturbaret: euerteret: idq; cũ eius ciuis, qui Remp. ex Senatus authoritate Conſul defendiſſet: domo coniungeret: nónne reſponderes? id niſi euerſa ciuitate accidere non poſſe? at uidete hominis intolerabilem audaciam, cũ proiecta quadam & effrenata cupiditate. monimentum iſte nunquã, aut religionem ullam excogitauit: habitare laxe, & magnifice uoluit: duasq; & magnas, & nobiles domos coniungere. eodem puncto temporis, quo meus diſceſſus iſti cauſam cædis eripuit: à Q. Seio contendit ut Q. Poſthumius ſibi domũ uenderet. cum ille id negaret: primo ſe luminibus eius eſſe obſtructurum minabatur. affirmabat Poſthumius ſe uiuo illam domum iſtius nunquam futuram. acutus adoleſcens ex ipſius ſermone intellexit, quid fieri oporteret. hominem ueneno apertiſſime ſuſtulit. emit domũ litigatoribus defatigatis propè dimidio carius quàm æſtimabat. Quorſum igitur hæc oratio pertinet? domus mea illa propè tota uacua eſt: uix pars ædium mearum decima ad Catuli porticum acceſſit. cauſa fuit ambulatio, & monimentum, & iſta Tanagrea oppreſſa libertate libertas. in Palatio pulcherrimo proſpectu porticum cum conclauibus pauimentatã trecentum pedum concupierat: ampliſſimum periſtylum: cætera eiuſmodi: facile ut omnium domos, & laxitate, & dignitate ſuperaret. & homo religioſus, cũ ædes meas idem emeret, & uenderet: tamen illis tantis tenebris non eſt auſus ſuum nomen emptioni illi aſcribere. poſuit ſcilicet Statonem illum hominem ſua uirtute egentem: ut is, qui in Marſis ubi natus eſt, tectum, quod hymbris uitandi cauſa ſuccederet: nullum haberet: ædes in palatio nobiliſſimas emiſſe ſe diceret. inferiorẽ ædium partem aſſignauit non ſuæ genti Fonteię, ſed Clodiæ, quam reliquit. quem in numerum ex multis Clodijs nemo nomẽ dedit: niſi aut egeſtate, aut ſcelere perditus. hanc uos Pontifices tam uariam, tam nouam in omni genere uoluntatem, impudentiam, audaciam, cupiditatem, comprobabitis? pontifex inquit affuit. non te pudet: cũ apud Pontifices res agatur: pontificem dicere, non Collegium pontificum affuiſſe: preſertim cum

Tribunus ple. uel denunciare potueris: uel etiam cogere? eſto: Collegiũ non adhibuiſti. quid? de Collegio quis tandẽ affuit? poſuerat enim authoritatem in uno: quæ eſt in his omnibus. ſed tamen auget, & ætas, & honos dignitatẽ. opus erat etiam ſcientia. quã & ſi omnes conſecuti ſunt: tamẽ certe peritiores uetuſtas facit. quis ergo affuit? frater inquit uxoris meę. ſi authoritatem quęrimus: etſi id eſt ætatis: ut nondum conſecutus ſit: tamen quanta eſt in adoleſcente authoritas, ea propter tantam coniunctionem affinitatis, minor eſt putanda. ſin autẽ ſcientia eſt quæſita: quis erat minus peritus, quàm is? qui paucis illis diebus in Collegium uenerat? qui etiam tibi erat magis obſtrictus beneficio recenti: cum ſe fratrem uxoris tuæ, fratri tuo germano antelatum uidebat. & ſi in eo prouidiſti: ne frater te accuſare poſſet. hanc tu igitur dedicationem appellas? ad quam non Collegium, non honoribus Populi Ro. ornatum Pontificem, non deniq; adoleſcentem quenquam, cum haberes in Collegio familiariſſimos adhibere potuiſti? affuit is: ſi modo affuit: quem tu impuliſti: ſoror rogauit: mater coegit. uidete igitur Pontifices quid ſtatuatis in mea cauſa de omnium fortunis. uerbo ne Pontifices putatis, ſi is poſtem tenuerit: & aliquid dixerit: domum uniuſcuiuſq; conſecrare poſſe? an iſtę dedicationes, & templorum, & delubrorum religiones ad honorem deorum immortalium ſine ulla ciuium calamitate à maioribus noſtris conſtitutæ ſunt? eſt inuentus Tribunus ple. qui conſularibus copijs inſtructus, omni impetu furoris in eum ciuem irruerit: quem percuſſum ipſa Reſp. ſuis manibus extolleret. quid? ſi quis ſimilis iſtius, neq; enim iam deerunt qui imitari uelint: aliquem mei diſſimilem, cui Reſp. non tantum debeat: per uim afflixerit: domũ eius per Pontificem dedicarit: id uos iſta authoritate conſtituetis ratum eſſe oportere? dicitis, quem reperiet Pontificem: quid? & Tribunus pl. idem eſſe non poteſt Pontifex? M. Druſus ille clariſſimus uir Tribunus plebis Pontifex fuit. ergo ſi is Q. Cepionis inimici ſui poſtem ædium tenuiſſet: & pauca uerba feciſſet: ædes Cepionis eſſent dedicatæ? nihil loquor de Pontificio iure: nihil de ipſius uerbis dedicationis: nihil de religione, cerimonijs: non diſſimulo me neſcire ea, quæ etiam ſi ſcirem, diſſimularem: ne alijs moleſtus, uobis etiam curioſus uiderer: etſi effluunt multa ex ueſtra diſciplina: quę etiã ad noſtras aures ſæpe permanant. poſtem teneri in dedicatione oportere uideor audiſſe templi. ibi enim poſtis eſt: ubi templi aditus eſt, & ualuæ ambulationis. poſtes nemo unquã tenuit in dedicando. ſimulacrũ autem aut aram ſi dedicaſti: ſine religione loco moueri poteſt. ſed iam hoc dicere tibi nõ licebit: quoniam Pontificem poſtem tenuiſſe dixiſti. quamquã quid ego de dedicatione loquar? aut quid de ueſtro iure, & religione contra quàm propoſueram diſputabo? ego uero ſi omnia ſolennibus uerbis, ueteribus, & priſcis inſtitutis acta eſſe dicerem: tamen me Reipub. iure defenderem. an cum tu eius ciuis diſceſſu, cuius unius opera Senatus atq; omnes boni ciuitatem eſſe incolumen toties iudicaſſent: oppreſſam teterrimo latrocinio cũ duobus ſceleratiſſimis conſulibus Remp. teneres: domum eius, qui patriam à ſe ſeruatã perire ſuo nomine noluiſſet: per Pontificẽ aliquem dedicaſſes: poſſet recreata Reſp. ſuſtinere? date de hac religione aditum Pontifices: iam nullum fortunis communibus exitum reperietis. an ſi poſtem tenuerit Pontifex: & uerba ad religionem deorum immortaliũ compoſita, ad perniciem ciuium tranſtulerit:

ſtulerit: ualebit ad iniuriam nomen ſanctiſſimum religionis? ſi Tribunus pl. uerbis non minus priſcis, & penè ſolennibus bona ciuis cuiuſpiam conſecrarit: non ualebit? atqui C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli: qui eum ex Senatu Cenſor reiecerat: aui tui Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proaui tui P. Scipio conſecrauit foculo poſito in roſtris, adhibitoq́ tibicine. quid tum? num ille furor Tribuni pl. ductus ex nonnullis ueterum temporū exemplis fraudi Metello fuit ſummo illi & clariſſimo uiro? certe non fuit. uidimus hoc idem Cn. Lentulo Cenſori Tribunum pl. facere. nunquid igitur is bona Lentuli religioni obligauit? ſed quid ego cæteros? tu, tu inquam capite uelato, concione aduocata, foculo poſito, bona tui Gabinij, cui regna omnia, Syrorum, Arabum, Perſarumq́ donaras: conſecraſti. quod ſi tum nihil eſt actum: quid in meis bonis agi potuit? ſin eſt ratum: cur ille gurges helluatus tecum ſimul Reipublicæ ſanguinem, ad cœlum tamen extruxit uillam in Tuſculano uiſceribus ærarij? mihi meas ruinas, quarum ego ſimilem totam urbem eſſe paſſus non ſum: aſpicere non licuit? omitto Gabinium. quid? exemplo tuo bona tua nónne L. Mummius uir omniū fortiſſimus, atq́ optimus conſecrauit? quod, ſi quia ad te pertinet, ratum eſſe negas oportere: ea iura conſtituiſti in præclaro Tribunatu tuo: quibus in te conuerſis, recuſares: alios euerteres. ſin iſta conſecratio legitima eſt: quid eſt quod profanum in tuis bonis eſſe poſſit? an conſecratio nullum habet ius? dedicatio eſt religioſa? quid ergo illa tua tum obteſtatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid priſca uerba uoluerunt? ementiri, fallere, abuti deorum immortalium numine ad hominum timorem quid uoluiſti? nam ſi eſt illud ratum: mitto Gabinium: tua domus certe, & quicquid habes aliud, eſt Cereri conſecratū. ſin ille ludus fuit: quid te impurius? qui religiones omnis pollueris aut ementiendo, aut ſtuprando. iam fateor inquit me in Gabinio nefarium fuiſſe. quippe uides pœnam illam à te in alium inſtitutã, in te ipſum eſſe conuerſam. ſed homo omnium ſcelerum flagitiorumq́ documentum quod in Gabinio fateris: cuius impudicitiam pueritiæ, libidines, adoleſcentiæ, dedecus, & egeſtatem reliquæ uitæ, latrociniū conſulatus uidimus: cui ne iſta quidem ipſa calamitatis iniuria potuit accidere: id in me infirmas: & grauius eſſe dicis, quod uno adoleſcente, quàm quod concione tota teſte feciſti. dedicatio magnam inquit habet religionẽ. nónne uobis Numa Pompilius uidetur loqui? diſcite orationẽ Pont. & uos Flamines etiam, tu Rex diſce à gentili homine tuo: quamquam ille gentem iſtam reliquit: ſed tamen diſce ab homine religionibus dedito, iuſto, tum omnium religionū perito. quid? in dedicatione nónne & quis dicit? & quid? & quomodo quæritur? an tu hæc ita confundis: & perturbas? ut quicunq́ uelit: quod uelit: quomodo uelit: poſſit dedicare? quis eras tu: qui dedicabas? quo iure? qua lege? quo exemplo? qua poteſtate? ubi te iſti rei Populus Ro. præfecerat? uideo enim eſſe legem ueterem Tribunitiam: quæ uetet iniuſſu plebis ædes, terram, aram conſecrare. neque tum hoc ille Q. Papirius, qui hanc legem rogauit: ſenſit: neq́ ſuſpicatus eſt: fore periculum ne domicilia, aut poſſeſſiones indemnatorū ciuium conſecrarentur. neq́ enim id fieri fas erat: neq́ quiſquam fecerat: neq́ erat cauſa, cur prohibendo nō tam deterrere uideretur: quàm admonere. ſed quia conſecrabantur ædes, non priuatorum domicilia, ſed quæ ſacræ nominantur: conſecra-

bantur agri: non ita ut noſtra prædia,ſi quis uellet:ſed ut imperator agros de hoſtibus captos conſecraret:ſtatuebantur aræ:quę religionem afferrent: ipſo ſi loco eſſent conſecratæ:hæc niſi plebs iuſſiſſet: fieri uetuit.quæ ſi tu interpretaris de noſtris ædibus,atque agris ſcripta eſſe:non repugno.ſed quęro,quæ lex lata ſit:ut tu meas ædeis conſecrares?ubi tibi hæc poteſtas data ſit?quo iure feceris?neque ego nunc de religione,ſed de bonis omnium noſtrum,nec de pontificio,ſed de iure publico diſputo.Lex Papiria uetat ędeis iniuſſu plebis conſecrari.ſit ſanè hoc de noſtris ædibus:ac nõ de publicis templis.unum oſtende uerbum conſecrationis in ipſa tua lege:ſi illa lex eſt:ac nõ uox ſceleris & crudelitatis tuæ.quòd ſi tibi tum in illo Reip.naufragio omnia in mentem uenire potuiſſent:aut ſi tuus ſcriptor in illo incendio ciuitatis non ſyngraphas cum Bizantijs exulibus, & cum Legatis regijs faceret: ſed uacuo animo tibi iſta non ſcita,ſed portenta conſcriberet: eſſes omnia ſi minus re,at uerbis legitimis conſecutus.ſed uno tempore cautiones fiebant pecuniarum:fœdera feriebantur prouinciarum:regum appellationes uenales erant:ſeruorum omnium uicatim celebrabatur tota urbe deſcriptio: inimici in gratiam reconciliabantur:imperia aſcribebantur,nouæ iuuentuti: Q.Seio uenenum miſero parabatur:de Cn.Pompeio propugnatore, & cuſtode imperij interficiendo conſilia inibantur: Senatus nequid eſſet: ut lugerent boni ſemper:ut capta Reſp. conſulum proditione ui Tribunitia teneretur. hæc cum tot tantaq; agerentur:non mirum eſt,preſertim in furore animi,& cæcitate,multa illum & te fefelliſſe.at uidete quanta ſit uis huius Papiriæ legis: in re tali, non qualem tu affers ſceleris plenam & furoris: Q.Martius Cenſor ſignum Concordiæ fecerat:idq; in publico collocarat. hoc ſignũ C. Caſſius Cenſor cum in curiam tranſtuliſſet: Collegium ueſtrum conſuluit: nunquid eſſe cauſæ uideretur:quin id ſignum curiamq; Concordiæ dedicaret?quæſo Pont.& hominem cum homine,& tempus cum tempore, & rem cum re comparate.ille erat ſumma modeſtia,& grauitate Cenſor. hic Tribunus pl.ſcelere & audacia ſingulari.tempus illud erat tranquillũ,& in libertate populi,& gubernatione poſitũ Senatus.tuum porrò tempus libertate Populi Ro.oppreſſa,Senatus authoritate deleta.res illa plena iuſtitię,ſapientię, dignitatis.Cenſor enim,penes quẽ maiores noſtri(id quod tu ſuſtuliſti)iudicium Senatus de dignitate eſſe uoluerunt:Concordiæ ſignum uolebat in Curia,Curiamq; ei deæ dedicare.præclara uoluntas,atq; omni laude digna. præſcribere enim ſe arbitrabatur:ut ſine ſtudijs diſſenſionis ſententiæ dicerentur:ſi ſedem ipſam ac templũ publici conſilij religione Concordiæ deuinxiſſet. tu,cum ferro,cum metu,cum edictis, cum priuilegijs, cum præſentibus copijs perditorum, abſentis exercitus terrore, & minis,Conſulum ſocietate, & nefario fœdere ſeruitute oppreſſam ciuitatem teneres: libertatis ſignum poſuiſti magis ad ludibrium impudentiæ, quàm ad ſimulationem religionis.ille in Curia,quæ poterat,ſine cuiuſquam incommodo,dedicabat.tu in ciuis optime de Rep.meriti cruore,ac penè oſſibus ſimulacrũ non libertatis publicæ,ſed licentiæ collocaſti.atque ille tamen ad Collegium retulit.tu ad quem retuliſti? ſi quid deliberares,ſi quid tibi aut piandum, aut inſtituendum fuiſſet religione domeſtica:tamen inſtituto cæterorum uetere,ad Pontificem detuliſſes,nouum delubrum cum in urbis clariſſimo loco,

nefando

nefando quodam atque inaudito inſtituto inchoares: referendum ad ſacerdotes publicos non putaſti. at ſi collegium Pontificum adhibendum non uidebatur: nemo ne horum tibi idoneus uiſus eſt? qui ætate, honore, authorita te antecellunt: ut cum eo dedicationem communicares? quorum quidem tu non contempſiſti, ſed pertimuiſti dignitatem. an tu auderes quærere ex P. Seruilio? aut ex M. Lucullo? quorum ego conſilio, atque authoritate Remp. Conſul ex ueſtris manibus, ac faucibus eripui: quibuſnam uerbis, aut quo ritu, primum hoc dico, ciuis domũ conſecrares: deinde ciuis eius, cui princeps Senatus, cui etiam ordines omnes, deinde Italia tota, poſt cunctæ gentes teſtimonium huius urbis, atque imperij conſeruati dediſſent. quid diceres O nefanda & pernicioſa labes ciuitatis? ades, ades Luculle, Seruili, dum dedico domum Ciceronis: ut mihi præeatis: poſtemque teneatis. es tu quidem cũ audacia, tum impudentia ſingulari: ſed tibi tamen oculi, uultus, uerba cecidiſſent: cum te uiri, qui ſua dignitate perſonam Populi Ro. atque authoritatem imperij ſuſtinerent: uerbis grauiſſimis perterruiſſent: neque ſibi fas eſſe dixiſſent, furori intereſſe tuo, atque in patriæ parricidio & ſcelere. quæ cum uideres: tum te ad tuum affinem non delectum à te, ſed relictum à cæteris contuliſti. quem ego tamẽ credo, ſi eſt ortus ab illis: quos memoriæ proditum eſt, ab ipſo Hercule perfuncto iam laboribus ſacra didiciſſe: in uiri fortis erumnis, non ita crudelem fuiſſe: ut in uiui & iam ſpirantis caput buſtũ ſuis manibus imponeret. qui aut nihil dixit: aut ſi fecit: omnino pœnã hanc maternæ temeritatis tulit: ut mutam in delicto perſonam, nomenque præberet. aut ſi dixit aliquid uerbis hæſitantibus: poſtemque tremebunda manu tetigit: certe nihil rite, nihil caſte, nihil more, inſtitutoque perfecit. uiderat ille Murenam uitricum ſuum conſulem deſignatum, ad me conſulem cum Allobrogibus communis exitij indicia afferre: audierat ex illo ſe à me bis ſalutem accæpiſſe: ſeparatim ſemel: iterum cum uniuerſis. quare quis eſt? qui exiſtimare poſſit, huic nouo Pontifici primam hanc poſt ſacerdotium initum, religionem inſtituenti, uocemque mittenti, non & linguam obmutuiſſe? & manum obtorpuiſſe? & mentem debilitatam metu concidiſſe? preſertim cum ex Collegio tanto, non regem, non Flaminem, non Pontificem uideret: fierique particeps alieni ſceleris inuitus cogeretur: & grauiſſimas pœnas affinitatis impuriſſimæ ſuſtineret. ſed ut reuertar ad ius publicũ uiudicandum: quod ipſi Pont. ſemper non ſolum ad ſuas cerimonias, ſed etiam ad populi iuſſa accommodauerunt: habetis in commentarijs ueſtris C. Caſſium cenſorem de ſigno Concordię dedicando ad Pontificum Collegiũ retuliſſe. eique M. Emilium Pont. Maximum pro Collegio reſpondiſſe: niſi eũ Populus Ro. nominatim prꝗfeciſſet: atque eius iuſſu faceret: non uideri ea recte poſſe dedicari. quid? cũ Licinia uirgo Veſtalis ſummo loco nata, ſanctiſſimo ſacerdotio prędita, T. Flaminio Q. Metello COSS. aram & ædiculã & puluinar ſub ſacro ſaxo dedicaſſet: non eã rem ex authoritate Senatus ad hoc Collegiũ Sex. Iulius Prætor retulit? cũ P. Scęuola Pont. Max. pro Collegio reſpondit: quod in loco publico Licinia C. F. iniuſſu populi dedicaſſet: ſacrum non uideri eſſe. quam quidẽ rem quanta ſeueritate, quantaque diligentia Senatus ſuſtulerit, ex ipſo S.C. facile cognoſcetis. uidetis ne Pretori urbano negocium datũ, ut curaret, ne id ſacrum eſſet? & ut ſi quæ eſſent inciſæ aut inſcriptæ literæ tollerentur?

O tempora: O mores. tum Cenſorem hominem ſanctiſſimum ſimulacrum Concordię dedicare Pontifices in templo inaugurato prohibuerunt. poſt autem Senatus in loco auguſto conſecratam eam aram tollendam, ex authoritate Pontificum cenſuit: neque ullum eſt paſſus ex ea dedicatione literarum extare monimentum. tu procella patriæ, turbo, ac tempeſtas pacis, atq; ocij, quod in naufragio Reipublicæ, tenebris offuſis, demerſo Populo Ro. euerſo, atque eiecto Senatu dirueris: ædificaris: religione omni uiolata, Reipub. tantum nomine contaminaris: in ciuis huiuſce ædibus, & in urbe quam ſuis laboribus ac periculis conſeruaſſet: monimentum deletæ Reipub. collocaris ad Equitum notam, ad dolorem bonorum omniũ: ſublatoq; Q. Catuli nomine incideris: id ſperaſti Remp. diutius, quàm quoad mecum ſimul expulſa careret his mœnibus: eſſe laturam? at ſi Pont. neque is cui licuit, neque id quod fas fuit dedicauit: quid me attinet iam illud tertium, quod propoſuerã docere? non his inſtitutis, ac uerbis, quibus cerimoniæ poſtulant, dedicaſſe. dixi à principio nihil me de ſcientia ueſtra, nihil de ſacris, nihil de abſcondito iure Pontificum dicturum. quæ ſunt adhuc à me de iure dedicandi diſputata: non ſunt quęſita ex occulto aliquo genere literarum: ſed ſumpta de medio ex rebus palàm per magiſtratus actis, ad collegiumq; delatis, ex S. conſulto, ex lege. illa interiora, iam ueſtra ſunt. quid dici, quid præcipere, quid tangi, quid teneri ius fuerit. quæ ſi omnia ex Coruncani ſcientia, qui peritiſſimus Pontifex fuiſſe dicitur: acta eſſe conſtarent: aut ſi M. Oratius ille Puluillus, qui cum eius dedicationem multi propter inuidiam fictis religionibus impedirent: reſtitit: & conſtantiſſima mente Capitolium dedicauit: huiuſmodi alicui dedicationi præfuiſſet: tamen in ſcelere religio non ualeret: nedum ualeat id quod imperitus adoleſcens, nouus ſacerdos, ſororis precibus, matris minis adductus, ignarus, inuitus, ſine Collegis, ſine libris, ſine authore, ſine ſcriptore, furtim mente, ac lingua titubante feciſſe dicatur. preſertim cum iſte impurus atque impius hoſtis omnium religionum, qui contra fas & inter uiros ſæpe mulier, & inter mulieres uir fuiſſet: ageret illam rem ita raptim, & turbulente: ut neq; mens, neq; uox, neq; lingua conſiſteret. delatum tum eſt ad uos Pont. & poſt omnium ſermone celebratum: quemadmodũ iſte præpoſteris uerbis, ominibus obſcœnis identidem ſe ipſe reuocando dubitans, timens, hæſitans, omnia aliter ac uos in monimentis habetis: & pronunciarit: & fecerit. quod quidem minime mirum eſt in tanto ſcelere, tantaq; dementia, ne audaciæ quidem locum ad timorem comprimendum fuiſſe. etenim ſi nemo unquam prædo tam barbarus, atq; immanis fuit: qui cum fana ſpoliaſſet: deinde aram aliquam in litore deſerto ſomnijs ſtimulatus, aut religione aliqua conſecraret: non horreret animo: cum diuinũ numen ſcelere uiolatum placare precibus cogeretur. qua tandem iſtum perturbatione mentis omniũ templorũ atq; tectorum, totiuſq; urbis prędonem fuiſſe cenſetis? cũ pro deteſtatione tot ſcelerum unã aram nefarie conſecraret. non poterat ullo modo (quamquã & inſolentia dominatus extulerat animos: & erat incredibili armatus audacia) nõ in agendo ruere, ac ſępe peccare. preſertim illo Pontifice & magiſtro, qui cogeretur docere: antequã ipſe didiciſſet. magna uis eſt cum in deorum immortaliũ numine, tum uero in ipſa Rep. dij immortales ſuorũ templorũ cuſtodem, ac prędidem ſcelertiſſime pulſum cum uiderent: ex ſuis

templis

templis in eius ædes immigrare nolebant. itaq; iſtius uecordiſſimi mentem cura metuq́; terrebant. res uero publica, quamquã erat exterminata mecum: tamen obuerſabatur ante oculos exterminatoris ſui: & ab iſtius inflammato atque ignito furore iam tum me ſeq; repetebat. quare quid eſt mirum? ſi iſte metus furore inſtinctus, ſcelere pręceps, neq; inſtitutas cerimonias perſequi, neque uerbum ullum ſolenne potuit effari? quæ cum ita ſint Pontifices: reuocate iam animos ueſtros ab hac ſubtili noſtra diſputatione ad uniuerſam Rempublicam: quam antea cum uiris fortibus multis, in hac uero cauſa ſolis ueſtris ceruicibus ſuſtinetis. uobis uniuerſi Senatus perpetua authoritas: cui uoſmetipſi præſtantiſſimi ſemper in mea cauſa præfuiſtis: uobis Italiæ magnificentiſſimus ille motus, municipiorumq́; concurſus, uobis campus, centuriarumq́; una uox omnium, quarum uos principes atque authores fuiſtis: uobis omnes ſocietates, omnes ordines, omnes qui aut re, aut ſpe deniq; ſunt boni: omne uobis erga meã dignitatem, ſtudium, & iudiciũ, non modo commiſſum, uerum etiam commendatum eſſe arbitrabantur. deniq; ipſi dij immortales, qui hanc urbem, atque hoc imperiũ tuentur: ut eſſet omnibus gentibus poſteritatiq́; perſpicuum, diuino me numine eſſe Reipub. redditũ: idcirco mihi uidentur fructum ipſum reditus & gratulationis meæ ad ſuorum ſacerdotũ poteſtatem, iudiciumq́; reuocaſſe. hic eſt enim reditus Pontifices: hæc reſtitutio: in domo, in ſedibus, in aris, in focis, in dijs penatibus recuperandis. quorum ſi iſte ſuis ſceleratiſſimis manibus tecta, ſedesq́; conuellit: ducibusq́; Conſulibus tanquam urbe capta hanc unam domum quaſi acerrimi propugnatoris ſibi delendam putauit: tamen illi dij penates ac familiares mei per uos in meam domum mecum erunt reſtituti. quocirca te Capitoline, quem propter beneficia Populus Romanus Optimũ, propter uim, Maximum nominauit: teq́; Iuno regina, & te cuſtos urbis Minerua, quæ ſemper adiutrix conſiliorum meorum, teſtis laborum extitiſti: precor, ac quęſo: uosq́; qui maxime me repetiſtis: atq; reuocaſtis: quorũ de ſedibus hæc mihi propoſita eſt contentio: patrij penates, familiaresq́;: qui huic urbi & Reip. præſides eſtis: uos obteſtor: quorum ego à templis, ac delubris peſtiferam illam & nefariam flammam depuli: teq́; Veſta mater, cuius caſtiſſimas ſacerdotes ab hominum amentia, furore, & ſcelere defendi: cuiuſq; ignem illum ſempiternum non ſum paſſus aut ſanguine ciuium reſtingui: aut cum totius urbis incendio commiſceri: ut ſi in illo penè fato Reipub. obieci meum caput pro ueſtris cerimonijs, atq; templis perditiſſimorum ciuium furori, atq; ferro: & ſi iterum cum ex mea contentione interitus bonorum omnium quæreretur: uos ſum teſtatus: uobis me ac meos commendaui: meq́; ac meum caput ea conditione deuoui: ut ſi & eo ipſo tempore, & ante in Conſulatu meo, commodis meis omnibus, emolumentis, præmijs prætermiſſis, cura, cogitatione, uigilijs omnibus, nihil niſi de ſalute meorum ciuium laboraſſem: tum mihi Rep. aliquando reſtituta liceret frui: ſin autem mea conſilia patriæ non profuiſſent: ut perpetuum dolorem auulſus à meis ſuſtinerẽ: hanc ego deuotionem capitis mei, cum ero in ſedes meas reſtitutus: tum deniq; conuictam eſſe, & commiſſam putabo. nam nunc quidẽ Pont. non ſolum domo, de qua cognoſcitis: ſed tota urbe careo: in quam uideor eſſe reſtitutus. urbis enim celeberrimæ & maximæ partes aduerſum illud non monimentum ſed uulnus

patriæ contuentur.quem cum mihi conſpectum morte magis uitandum fugiendumq; eſſe uideatis: nolite quæſo eum, cuius reditu reſtitutam Remp. fore putaſtis: non ſolum dignitatis ornamentis, ſed etiam urbis partibus uelle eſſe priuatum. non me bonorum direptio, non tectorum exciſio, non depopulatio prædiorum, non præda Conſulum ex meis fortunis crudeliſſime capta permouet. caduca ſemper & mobilia hęc eſſe duxi, non uirtutis, atq; ingenij, ſed fortunæ, & temporum munera: quorum ego non tam facultatem unquam, & copiam expetendam putaui: quam & in utendo rationem, & in carendo patientiam. etenim ad noſtrum uſum propemodũ iam eſt definita moderatio rei familiaris: liberis autem noſtris ſatis amplum patrimonium paterni nominis, ac noſtræ memoriæ relinquemus. domo per ſcelus erepta, per latrocinium occupata, per religionis uim ſceleratius etiam ædificata, quàm euerſa, carere ſine maxima ignominia Reipub. meo dedecore, ac dolore non poſſum. quapropter ſi dijs immortalibus, ſi Senatui, ſi Populo Ro. ſi cunctæ Italiæ, ſi prouincijs, ſi exteris nationibus, ſi uobiſmetipſis, qui in mea ſalute principem ſemper locum authoritatemq; tenuiſtis, gratum & iucundum meum reditum intelligitis eſſe: quæſo, obteſtorq;, uos Pontifices: ut me, quẽ authoritate, ſtudio, ſententijs reſtituiſtis, nunc, quoniam Senatus ita uult, manibus quoq; ueſtris in ſedibus meis collocetis.

DE ARVSPICVM RESPONSIS IN SENATV. ORATIO. XXX.

HEſterno die P. C. cum me & ueſtra dignitas, & frequentia Equitum Romanorũ, quibus Senatus dabatur: magnopere commouiſſet: putaui mihi reprimendam eſſe P. Clodij impudicam impudentiã: cum is publicanorum cauſam ſtultiſſimis interrogationibus impediret: & P. Tullioni Syro nauaret operam: atque ei ſeſe, cui totus uenierat: etiam uobis inſpectantibus uenditaret. itaq; hominem furentem, exultantemq; continui: ſimulac periculum iudicij intendi: duobus incœptis uerbis omnem impetum gladiatoris, ferociamq; compreſſi. attamen ignarus ille, qui Conſules eſſent, exanguis, atq; ęſtuans ſe è curia repente proripuit, cum quibuſdam fractis iam, atq; inanibus minis, & cum illius Piſoniani temporis Gabinianiq; terroribus. quem cum egredientem inſequi cœpiſſem: cæpi equidem fructũ maximum, & ex conſurrectione omnium ueſtrum, & ex comitatu Publicanorum. ſed uecors repente ſine ſuo uultu, ſine colore, ſine uoce conſtitit: deinde reſpexit: & ſimulac Cn. Lentulum COS. aſpexit: concidit in Curiæ penè limine: recordatione credo Gabinij ſui, deſiderioq; Piſonis. cuius ego de effrenato, & præcipiti furore quid dicã? haud poteſt grauioribus à me uerbis uulnerari: quàm eſt ſtatim, in facto ipſo, à grauiſſimo uiro P. Seruilio confectus

fectus,ac trucidatus.cuius ſi etiam uim,& grauitatẽ illam ſingularem,ac penè diuinã aſſequi poſſem:tamen non dubito,quin ea tela,quæ coniecerit inimicus:quam ea,quæ Collega patris emiſit:leuiora atq; hebetiora eſſe uideantur.ſed tamen mei facti rationem exponere illis uolo:qui heſterno die dolore me elatum,& iracundia longius propè digreſſum arbitrabantur:quàm ſapientis hominis cogitata ratio poſtulaſſet. nihil feci iratus: nihil impotenti animo:nihil non diu conſideratum,ac multo ante meditatũ.ego enim me P. C.inimicum ſemper eſſe profeſſus ſum duobus:qui me,qui rem meam,cum defendere deberent:ſeruare poſſent:cunctq; ad Conſulare officium,ipſis inſignibus illius imperij,ad meam ſalutem,non ſolum authoritate,ſed etiã precibus ueſtris uocarentur:primo reliquerunt:deinde prodiderunt:poſtremo oppugnarunt: præmijsq; nefariæ pactionis funditus unà cum Repub.oppreſſum extinctumq; uoluerunt:quiq; ſuo ductu & imperio cruento illo atque funeſto,ſupplicia neq; à ſociorum mœnibus prohibere,neq; hoſtium urbibus inferre potuerunt:exciſionem,inflammationem,euerſionem, depopulationem, uaſtitatem eam ſua cum præda meis omnibus tectis, atque agris intulerunt.cum his furijs,& facibus,cum his inquam exitioſis prodigijs, ac penè huius imperij peſtibus, bellum mihi inexpiabile dico eſſe ſuſceptum: neque id tamen ipſum tantum quantum meus,ac meorum,ſed tantum, quantum ueſter,atq; omnium bonorum dolor poſtulauit. In Clodium uero non eſt hodie meum maius odium:quàm illo die fuit:cum illum ambuſtum religioſiſſimis ignibus,cognoui muliebri ornatu ex inceſto ſtupro, atq; ex domo Pontificis maximi emiſſum.tum inquam, tum uidi:ac multo ante proſpexi:quanta tempeſtas excitaretur:quanta impenderet procella Reipub.uidebam illud ſcelus tam importunum, audaciam tam immanem adoleſcentis furentis,nobilis,uulnerati,non poſſe arceri ocij finibus:erupturum illud malum aliquando,ſi impunitum fuiſſet:ad perniciem ciuitatis.non multum mihi ſanè poſt ad odium acceſſit.nihil enim contra me fecit odio mei: ſed odio ſeueritatis,odio dignitatis,odio Reip.non me magis uiolauit,quàm Senatũ, quàm Equites Ro.quàm omnes bonos,quàm Italiam cunctam:non deniq; in me ſceleratior fuit:quàm in ipſos deos immortales. etenim illos eo ſcelere uiolauit:quo nemo antea:in me fuit,eodem animo: quo etiam eius familiaris Catilina,ſi uiciſſet,fuiſſet.itaque eum nunquam à me eſſe accuſandum putaui:non plus,quàm ſtipitem illum:qui quorum hominũ eſſet, neſciremus, niſi ſe Ligurem ipſe eſſe diceret.quid enim hunc perſequar pecudem, ac beluam pabulo inimicorum meorum,& glande corruptum?qui ſi ſenſit,quo ſe ſcelere deuinxerit:non dubito,quin ſit miſerrimus.ſin autẽ id non uidet:periculum eſt,ne ſe ſtuporis excuſatione defendat.accedit etiam,quod expectatione omnium,fortiſſimo,& clariſſimo uiro T.Annio deuota,& conſtituta iſta hoſtia eſſe uidetur.cui me præripere deſponſam iam, & deſtinatam laudem,cum ipſe eius opera & dignitatem,& ſalutem recuperarim:ualde eſt iniquum.etenim ut P.ille Scipio natus mihi uidetur ad interitũ exitiumq; Carthaginis:qui illam à multis imperatoribus obſeſſam, oppugnatam,labefactatam, penè captam,aliquando quaſi fatali euentu ſolus euertit:ſic T.Annius ad illam peſtem comprimendam,extinguendam,funditus delendã natus eſſe uidetur:& quaſi diuino munere donatus Reip. ſolus ille cognouit,

quemadmodum armatum ciuem,qui lapidibus,qui ferro alios fugaret:alios domi contineret:qui urbem totam,qui Curiã,qui forum,qui templa omnia cęde,incendijsq; terreret:non modo uinci,uerũ etiam uincere oporteret.huic ego,& tali,& ita de me,ac de patria merito uiro,nunquã mea uoluntate prę-ripiam,eũ preſertim reum:cuius ille inimicitias non ſolum ſuſcæpit propter ſalutem meam:uerum etiam appetiuit.ſed ſi etiã nunc illaqueatus iam omniũ legũ periculis,irretitus odio bonorum omnium,expectatione ſupplicij iam non diuturna implicatus,feretur tamen hæſitans:& in me impetum impeditus facere conabitur:reſiſtam:& aut concedente,aut etiam adiuuante Milone,eius conatum refutabo.uelut heſterno die,cum mihi ſtanti tacens minaretur:uoce tantum attigi legum initium,& iudicij. concidit ille. conticui. diem dixiſſet:ut fecerat:feciſſem,ut ei ſtatim tertius à Prætore dies diceretur. atq; hoc ſi moderetur:& cogitet:ſi contentus ſit his ſceleribus:quę commiſit:iam ſe eſſe conſecratum Miloni:ſi quod in me telum intorſerit:ſtatim me eſſe arrepturum arma iudiciorum,atq; legum : at qui pauloante P.C. concionem habuit:quæ eſt ad me tota delata.cuius concionis primum uniuerſum argumentum,ſententiamq; audite.cum riſeritis impudentiam hominis: tum à me de tota concione audietis.de religionibus ſacris,& cerimonijs eſt concionatus patres conſcripti Clodius:P.inquam Clodius ſacra & religiones negligi,uiolari,pollui,queſtus eſt.non mirum:ſi hoc uobis ridiculum uidetur.etiã ſua concio riſit,hominem quomodo ipſe gloriari ſolet:ducentis confixũ Senatuſconſultis,quæ ſunt omnia contra illum pro religionibus facta: hominemq; illum,qui puluinaribus bonæ Deæ ſtuprum intulerit:eaq; ſacra,quæ uiri oculis,ne imprudentis quidem aſpici fas eſt:nõ ſolum aſpectu uirili, ſed flagitio, ſtuproq; uiolarit:in concione de religionibus neglectis conqueri. itaq; nunc proxima concio eius expectatur de pudicitia. quid enim intereſt? utrum ab altaribus religioſiſſimis fugatus, de ſacris & religionibus conqueratur? an ex ſororum cubiculo egreſſus, pudorem, pudicitiamq; defendat? Reſponſum Aruſpicum hoc recens de fremitu,in concione recitauit. in quo cum alijs multis ſcriptum etiã illud eſt (id quod audiſtis) loca ſacra, & religioſa,profana haberi.in ea cauſa eſſe dixit domum meam à religioſiſſimo ſacerdote P.Clodio conſecratã.gaudeo mihi de toto hoc oſtento,quod haud ſcio,an grauiſſimum multis his annis huic ordini nunciatum ſit:datam nõ modo iuſtam,ſed etiã neceſſariam cauſam eſſe dicendi.reperietis enim ex hoc toto prodigio,atq; reſponſo,nos de iſtius ſcelere,ac furore,ac de impendentibus periculis maximis,propè iam uoce Iouis Optimi Maximi pręmoneri.ſed primum expiabo religionem ædium mearum:ſi id facere uere, ac ſine cuiuſquam dubitatione potero.ſin ſcrupulus tenuiſſimus reſidere aliquis uidebitur:non modo patienti,ſed etiam libenti animo portentis deorum immortalium,religioniq; parebo.ſed quæ tandem eſt in hac urbe tanta domus ab iſta ſuſpitione religionis tam uacua,atque pura? quamquam ueſtræ domus P.C.cæterorumq; ciuium multo maxima ex parte ſunt liberæ religione:tamen una mea domus iudicijs omnibus liberata, in hac urbe ſola eſt. te enim appello Lentule,& te Philippe.ex hoc Aruſpicum reſponſo decreuit Senatus:ut de locis ſacris,religioſis, ad hunc ordinem referretis. poteſtis ne referre de mea domo? quę(ut dixi)ſola in hac urbe omni religione,omnibus

iudicijs

iudicijs liberata eſt? quam primum inimicus ipſe in illa tempeſtate ac nocte Reipub. cum cætera ſcelera ſtilo illo impuro Sex. Clodius conſcripſiſſet: ne una quidem attigit litera religionis. deinde eandem domum, Populus Ro. cuius eſt ſumma poteſtas omnium rerum: comitijs Centuriatis omnium æta tum, ordinumq́ue ſuffragijs, eodẽ iure eſſe iuſſit: quo fuiſſet. poſtea uos P.C. non quòd dubia res eſſet: ſed ut huic furiæ, ſi diutius in hac urbe, quam delere cuperet: maneret: uox interdiceretur: decreuiſtis, ut de mearum ædium religione ad Pontificum Collegiũ referretur. quæ tanta religio eſt? qua non in noſtris dubitationibus, atq; in maximis ſuperſtitionibus, unius P. Seruilij, ac M. Luculli reſponſo, ac uerbo liberemur? de ſacris publicis, de ludis maximis, de deorũ Penatium Veſtæq́ue matris cerimonijs, de illo ipſo ſacrificio, quod fit pro ſalute Populi Ro. quod poſt Romã conditam, huius unius caſti tutoris religionum, ſcelere uiolatũ eſt: quod tres Pont. ſtatuiſſent: id ſemper Populo Ro. ſemper Senatui, ſemper ipſis dijs immortalibus ſatis ſanctũ, ſatis auguſtum, ſatis religioſum eſſe uiſum eſt. at uero meam domũ P. Lentulus COS. & Pontifex, P. Seruilius, M. Lucullus, Q. Metellus M. Glabrio, M. Meſſala, L. Lentulus Flamẽ Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius Rex ſacrorum, M. Scaurus, M. Craſſus, C. Curio, Sex. Cæſar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinouanus, Q. Terentius Pontifices minores, cauſa cognita duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſſimorum, ac ſapientiſſimorum ciuium aſtante, omni religione una mente omnes liberauerunt. nego unquam poſt ſacra conſtituta, quorum eadem eſt antiquitas: quæ ipſius urbis: ulla de re, ne de capite quidem uirginũ Veſtalium, tam frequens Collegium iudicaſſe. quamquam ad facinoris diſquiſitionẽ intereſt adeſſe quamplurimos. ita eſt enim interpretatio illa Pontificum: ut ijdem poteſtatem habeant iudicum. religionis explanatio uel ab uno Pontifice perito recte fieri poteſt. quod idem in iudicio capitis durũ atque iniquum eſt, tamen ſic reperietis, frequentiores Pont. de mea domo, quã unquam de cerimonijs uirginum iudicaſſe. poſtero die frequentiſſimus Senatus, te Conſule deſignato Lentule ſententiæ principe P. Lentulo, & Q. Metello COSS. referentibus, ſtatuit: cum omnes Pontifices qui erant huius ordinis adeſſent: cumq́ue alij qui honoribus Populi Ro. antecedebant, multa de Collegij iudicio uerba feciſſent: omnesq́ue ijdem ſcribendo adeſſent: domũ meam iudicio Pontificum religione liberatam uideri. de hoc igitur loco ſacro potiſſimum uidentur Aruſpices dicere: qui locus ſolus ex priuatis locis omnibus hoc præcipue iuris habet: ut ab ipſis, qui ſacris præſunt: ſacer nõ eſſe iudicatus ſit. uerum referte, quod ex S.C. facere debetis. aut uobis cognitio dabitur: qui primi de hac domo ſententiam dixiſtis: & eam religione omni liberaſtis. aut Senatus ipſe iudicabit: qui uno ſolo illo Antiſtite ſacrorũ diſſentiente frequentiſſimus antea iudicauit. aut id quod certe fiet: ad Pont. rejicietur: quorũ authoritati, fidei, prudentiæ maiores noſtri ſacra religionesq́ue & priuatas, & publicas commendarunt. quid ergo hi poſſunt aliud iudicare ac iudicauerunt? multæ ſunt domus in hac urbe, P.C. atq; haud ſcio an penè cunctæ iure optimo: ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure authoritatis, iure mancipij, iure nexi: nego eſſe ullam domum aliam æque priuato iure atque optima lege: publico uero omni præcipuo, & humano, & diuino iure

munitam.quæ primum ædificatur ex authoritate Senatus pecunia publica: deinde contra uim nefariam huius gladiatoris tot Senatuſconſultis munita, atque ſepta eſt.primum negocium ijſdem magiſtratibus eſt datum anno ſuperiore,ut curarent,ut ſine ui ædificare mihi liceret:quibus in maximis periculis uniuerſa Reſp.commendari ſolet. deinde cum ille ſaxis, & ignibus, & ferro uaſtitatem meis ędibus intuliſſet:decreuit Senatus eos qui id feciſſent: lege de ui,quæ eſt in eos qui uniuerſam Remp.oppugnaſſent: teneri.uobis uero referentibus O poſt hominũ memoriam fortiſſimi atq; optimi Conſules,decreuit idem Senatus frequentiſſimus:qui meam domum uiolaſſet,contra Remp.eſſe facturum.nego ullo de opere publico,de monimento, de templo,tot Senatus extare conſulta: quot de mea domo: quam Senatus unam, poſt hanc urbem conſtitutã,ex ærario ędificandam,à Pontificibus liberandam,à magiſtratibus defendendam,à iudicibus puniendam putaret. P. Valerio pro maximis in Rempub. beneficijs data domus eſt in uilla publica.at mihi in palatio reſtituta.illi locus,at mihi etiã parietes atq; tectum. illi quam ipſe priuato iure tueretur. mihi quam publice magiſtratus omnes defenderent. quæ quidem ego ſi aut per me,aut ab alijs haberem:non prædicarem apud uos:ne nimis gloriari uiderer.ſed cum ſint mihi data à uobis:cum ea attententur eius lingua:cuius antea manu euerſa uos mihi & liberis meis,manibus ueſtris reddidiſtis:non ego de meis,ſed de factis ueſtris loquor:nec uereor,ne hæc mea ueſtrorum beneficiorũ prædicatio,non grata potius,quàm arrogans uideatur. quamquam ſi me tantis laboribus pro communi ſalute perfunctum, efferret aliquando ad gloriam in refutandis maledictis hominum improborum animi quidam dolor:quis non ignoſceret? uidi enim heſterno die quendam murmurantem: quem aiebant negare, ferre me poſſe: quia cum ab hoc eodem impuriſſimo parricida rogarer, cuius eſſem ciuitatis:reſpondi me,probantibus & uobis & Equitibus Ro.eius eſſe:quæ carere me non potuiſſet.ille,ut opinor,ingemuit.quid igitur reſponderem? quæro ex eo ipſo.qui ferre me non poteſt.me ciuem eſſe Romanum? literate reſpondiſſem.an tacuiſſem? deſertum negocium.poteſt quiſquam uir in rebus magnis cum inuidia uerſatus,ſatis grauiter contra inimici contumeliam ſine ſua laude reſpondere? at ipſe non modo reſpondet quicquid poteſt: cum eſt laceſſitus:ſed etiam gaudet,ſe ab amicis quid reſpondeat,admoneri.ſed quoniã mea cauſa expedita eſt:uideamus nunc,quid Aruſpices dicant. ego enim fateor,me & magnitudine oſtenti,& grauitate reſponſi,& una,atq; conſtanti Aruſpicum uoce uehementer eſſe commotum.neq; is ſum:qui, ſi cui forte uideor plus quàm cæteri,qui æque atq; ego,ſunt occupati: uerſari in ſtudio literarum:his delecter, aut utar omnino literis: quæ noſtros animos deterrent,atq; auocant à religione.ego uero primũ habeo authores,ac magiſtros religionum colendarum maiores noſtros:quorum mihi tanta fuiſſe ſapientia uidetur:ut ſatis ſuperq; prudentes ſint:qui illorum prudentiam non dicã aſſequi, ſed quanta fuerit, perſpicere poſſint.qui ſtatas ſolenneiſq; cerimonias,Pontificatu,rerum bene gerendarum authoritates,augurio,fatorum ueteres prædictiones,Apollinis uatum libris,portentorũ explanationes, Hetruſcorum diſciplina contineri putauerunt.quæ quidem tanta eſt: ut noſtra memoria primum Italici belli funeſta illa principia,poſt Syllani,Cinnaniq;

temporis

temporis extremum penè diſcrimen, tum hanc recentem urbis inflammandę delendiq́ imperij coniurationem nõ obſcure nobis pauloante prædixerint. deinde etiã cognoui multa homines doctiſſimos ſapientiſſimosq́, & dixiſſe: & ſcripta de deorum immortalium numine reliquiſſe: quę quamquam diuinitus perſcripta uideo: tamen eiuſmodi ſunt: ut ea maiores noſtri docuiſſe illos, non ab illis didiciſſe uideantur. etenim quis eſt tam uecors? qui aut cum ſuſpexit in cœlum: deos eſſe non ſentiat? & ea, quæ tanta mente fiunt: ut uix quiſquam arte ulla ordinem rerum ac uiciſſitudinem perſequi poſſit: caſu fieri putet? aut cum deos eſſe intellexerit: non intelligat eorum numine hoc tantum imperium eſſe natum, & auctum, & retentum. quàm uolumus licet P.C. ipſi nos amemus: tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec deniq́ hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuoq́ ſenſu Italos ipſos, ac Latinos, ſed pietate, ac religione, atq́ hac una ſapientia, quod deorum immortalium numine omnia regi, gubernariq́ perſpeximus: omnes gentes, nationesq́ ſuperauimus. quare ne plura de re minime loquar dubia: adhibete animos: & mentes ueſtras, non ſolũ aures, ad Aruſpicum uocẽ admouete. quod in agro latinienſi auditus eſt ſtrepitus cum fremitu. mitto Aruſpices: mitto illam ueterem ab ipſis dijs immortalibus, ut hominum fama eſt Hetruriæ datam diſciplinam: nos nónne Aruſpices eſſe poſſumus? exauditus in agro propinquo, & ſuburbano eſt ſtrepitus quidam reconditus, & horribilis fremitus armorum. quis eſt ex gigantibus illis, quos poetæ ferunt bellum dijs immortalibus intuliſſe: tam impius? qui hoc tam nouo tantoq́ motu non magnum aliquid deos Populo Rom. pręmonſtrare & præcinere fateatur? de ea re ſcriptũ eſt? poſtulationes decretas eſſe Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs cœleſtibus. audio quibus dijs uiolatis expiatio debeatur: ſed hominum quæ ob delicta quæro. ludos minus diligenter factos, pollutosq́. quos ludos? te appello Lentule: tui ſacerdotij ſunt tenſæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæq́ ludorum publicorũ: P.C. uosq́ Pontifices: ad quos Epulones Iouis Optimi Max. ſi quid eſt prętermiſſum: aut commiſſum: afferunt: quorum de ſententia illa eadem renouata, atque inſtaurata celebrantur: qui ſunt ludi minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro Pontificum collegio: nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum: omnia ſolennia ac iuſta ludorum, omnibus rebus obſeruatis ſumma cum cerimonia eſſe ſeruata. quos igitur Aruſpices ludos minus diligenter factos pollutosq́ eſſe dicunt? eos: quorũ ipſi dij immortales, atq́ illa Mater dea, te te Cn. Lentule, cuius ab auia manibus eſſet accępta: ſpectatorẽ eſſe uoluit: quòd ni tu Megaleſia illo die ſpectare uoluiſſes: haud ſcio an uiuere nobis, atq; his de rebus iam queri liceret. uis enim innumerabilis incitata ex omnibus uicis collecta ſeruorum, ab hoc ædili religioſo repente fornicibus, hoſtijsq́ omnibus in ſcenam ſigno dato immiſſa irrupit. tua tum tua Cn. Lentule eadem uirtus fuit: quæ in priuato quondã tuo proauo. te, nomen, imperium, uocem, aſpectum impetum tuum ſtans Senatus, Equitesq́ Ro. & omnes boni ſequebantur: cum ille ſeruorũ & ludiorum multitudini Senatũ Populumq́ Ro. uinctum ipſo conſeſſu, & conſtrictum ſpectaculis, atque impeditum turba, & anguſtijs tradidiſſet, an ſi Ludius conſtitit:

aut tibicen repente conticuit: aut puer ille patrimus & matrimus ſi terram non tenuit: aut tenſam, aut lorum omiſit: aut ſi Ædilis uerbo, aut ſi nutu aberrauit: ludi ſunt non rite facti? eaq́ errata expiantur? & mentes deorum immortalium ludorum inſtauratione placantur? ſi ludi ab lætitia ad metum traducti: ſi non intermiſſi, ſed perempti, atque ſublati ſunt: ſi ciuitati uniuerſæ ſcelere eius qui ludos ad luctum conferre uoluit: extiterunt dies illi feſti penè funeſti: dubitabimus quos ille fremitus nunciet ludos eſſe pollutos? ac ſi uolumus ea, quæ de quoq́ deo nobis tradita ſunt: recordari: hanc Matrem magnam, cuius ludi uiolati, polluti, penè ad cędem, & ad funus ciuitatis conuerſi ſunt: hanc inquam accæpimus agros & nemora cum quodam ſtrepitu fremituq́ peragrare. hæc igitur uobis, hæc Populo Ro. & ſcelerum indicia oſtendit: & periculorum ſigna patefecit. nam quid ego de illis ludis loquar? quos in palatio noſtri maiores ante templũ, in ipſo Matris magnę conſpectu Megalenſibus fieri, celebrariq́ uoluerunt: qui ſunt more inſtitutisq́ maxime caſti, ſolennes, religioſi. quibus ludis primum ante populi conſeſſum Senatui locum P. Africanus iterũ Conſul ille maior dedit: ut eos ludos hæc lues impura pollueret? quo ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſa acceſſerat: manus afferebantur. quo matrona nulla adijt propter uim conſeſſumq́ ſeruorum. ita ludos eos, quorum religio tanta eſt: ut ex ultimis terris accerſita in hac urbe conſederit: qui uni ludi ne uerbo quidem appellabantur latino: ut uocabulo ipſo, & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſcæpta declaretur: hos ludos ſerui fecerunt: ſerui ſpectauerunt: tota denique hoc ædile ſeruorum Megaleſia fuerunt. Prò dij immortales, qui magis nobiſcũ loqui poſſetis? ſi eſſetis, uerſareminiq́ nobiſcum? ludos eſſe pollutos ſignificaſtis: ac planè dicitis. quid magis inquinatum deformatum, peruerſum, conturbatum dici poteſt? quàm omne ſeruitium permiſſu magiſtratus liberatum in alteram ſcenam immiſſum: alteri præpoſitum: ut alter conſeſſus poteſtati ſeruorum obijceretur: alter ſeruorum totus eſſet? ſi examen apum ludis in ſcenã ueniſſet: Aruſpices acciendos ex Hetruria putaremus. uidemus uniuerſi repente examina tanta ſeruorũ immiſſa in Populum Ro. ſeptum atque incluſum: & non commouemur? atque in apum fortaſſe examine, nos ex Hetruſcorum ſcriptis Aruſpices, ut à ſeruitio caueremus monerent. quod igitur ex aliquo diſiuncto, diuerſoq́ monſtro ſignificatum caueremus: id cum ſibi ipſum monſtrum eſt: & cum in eo ipſo periculũ eſt: ex quo periculum portenditur: non pertimeſcemus? iſtiuſmodi Megaleſia fecit pater tuus? iſtiuſmodi patruus? is mihi etiam generis ſui mentionẽ facit: cum Athenionis, aut Spartaci exemplo ludos facere maluerit: quàm C. aut Appij Claudiorum. illi cum ludos facerent: ſeruos de cauea exire iubebant. tu in alteram ſeruos immiſiſti: ex altera liberos eieciſti. itaque qui antea uoce præconis à liberis ſemouebantur: tuis ludis non uoce, ſed manu liberos à ſe ſegregabant. ne hoc quidem tibi in mentem ueniebat Sybilino ſacerdoti: hæc ſacra maiores noſtros ex ueſtris libris expetiſſe: ſi illi ſunt ueſtri: quos tu impia mente conquiris: uiolatis oculis legis: contaminatis manibus attrectas. hac igitur uate ſuadente quondam, defeſſa Italia Punico bello, atque ab Annibale uexata, ſacra iſta maiores noſtri aſcita ex Phrygia Romæ collocarunt: quæ uir is accæpit: qui eſt optimus à Populo Ro. iudicatus, P. Scipio: fœmina

fœmina autem quæ matronarum caſtiſſima putabatur: Q.Claudia. cuius priſcam illam ſeueritatem ſacrificij mirifica tua ſoror exiſtimatur imitata. nihil te igitur, neque maiores tui coniuncti cum his religionibus, neque ſacerdotium ipſum, quo eſt hæc tota religio conſtituta: neque curulis ædilitas, quæ maxime hanc tueri religionem ſolet: permouit: quo minus caſtiſſimos ludos omni flagitio pollueres: dedecore maculares: ſcelere obligares? ſed quid ego id admiror? qui accæpta pecunia Peſſinuntem ipſum, ſedem domiciliumq́ matris deorum, uaſtaris: & Brogitaro Gallogræco impuro homini, ac nefario, cuius legati te Tribuno, diuidere in æde Caſtoris tuis operis nummos ſolebant: totum illum locum fanumq́ uendideris: ſacerdotem ab ipſis aris, puluinaribusq́ detraxeris: omnia illa, quæ uetuſtas, quæ Perſæ, quæ Syri, quæ reges omnes, qui Europam Aſiamq́ tenuerunt: ſemper ſumma religione coluerunt: peruerteris? quæ denique noſtri maiores tam ſancta duxerunt: ut cum refertam urbem, atque Italiam fanorum haberemus: tamen noſtri imperatores maximis & periculoſiſſimis bellis huic deæ uota facerent: eaq́ in ipſo Peſſinunte ad illam ipſam principem aram, & in illo loco fanoq́ perſoluerent. quod cum Deiotarus religione ſua caſtiſſime tueretur: quem unum habemus in orbe terrarum fideliſſimum huic imperio, atque amantiſſimum noſtri nominis, Brogitaro, ut ante dixi, addictum pecunia tradidiſti. atque hunc tamen Deiotarum ſæpe à Senatu regali nomine dignum exiſtimatum, clariſſimorum Imperatorum teſtimonijs ornatum, tu etiam Regem appellari cum Brogitaro iubes. ſed alter eſt Rex iudicio Senatus per nos, pecunia Brogitarus per te appellatus. alterum putabo regem: ſi habuerit, unde tibi ſoluat, quod ei per ſyngrapham credidiſti. nam cum multa regia ſunt in Deiotaro: tum illa maxime: quod tibi nummum nullũ dedit: quòd eam partem legis tuæ, quæ congruebat cum iudicio Senatus: ut ipſe Rex eſſet: non repudiauit: quòd Peſſinuntem per ſcelus à te uiolatum, & ſacerdote ſacriſq́ ſpoliatum recuperauit: ut in priſtina religione ſeruaret: quòd cerimonias ab omni uetuſtate accæptas, à Brogitaro pollui non ſinit: mauultq́ generum ſuum munere tuo, quàm illud fanum antiquitate religionis carere. Sed ut ad hæc Aruſpicũ reſponſa redeam: ex quibus eſt primum de ludis: quis eſt? qui id non totum in iſtius ludos prædictum, & reſponſum eſſe fateatur? Sequitur de locis ſacris: religioſis. O impudentiam miram. de mea domo dicere audes? committe uel Conſulibus, uel Senatui, uel Collegio Pontificum tuam. at mea quidem his tribus omnibus iudicijs, ut dixi antea liberata eſt. at in his ædibus, quas tu Q.Seio Equite Romano uiro optimo per te apertiſſime interfecto tenes: ſacellum dico fuiſſe, aras. tabulis hoc Cenſorum, memoria multorum firmabo, ac docebo. agatur modo hæc res: quod ex eo S.C. quod nuper eſt factum, referri ad uos neceſſe eſt: habeo quæ de locis religioſis uelim dicere: cum de domo tua dixero. in qua tamen ita eſt inædificatum ſacellum: ut alius fecerit: tibi tantummodo ſit demoliendum. tum uidebo num mihi neceſſe ſit de alijs etiam aliquid dicere. putant enim ad me nonnulli pertinere armamentarium Telluris aperire. nuper id patuiſſe dicunt: & ego recordor. nunc ſanctiſſimam partem, ac ſedem maximæ religionis priuato dicunt ueſtibulo contineri. multa me mouent: quòd ædes Telluris eſt curationis meæ: quòd is, qui illud arma-

mentarium ſuſtulit: meam domum Pontificum iudicio liberatam, ſecundum fratrem ſuum iudicatum eſſe dicebat. mouet me etiam in hac caritate annonæ, ſterilitate agrorum, inopia frugum, religio Telluris: & eo magis: quòd eodem oſtento Telluri poſtulatio deberi dicitur. uetera fortaſſe loquimur: quamquam hoc ſi minus ciuili iure perſcriptum eſt: lege tamen naturæ, communi iure gentium ſancitum eſt: ut nihil mortales à dijs immortalibus uſu capere poſſint. ueruntamen antiqua negligimus. etiam ne ea negligemus: quæ fiunt maxime? quæ uidemus? L. Piſonem quis neſcit his ipſis temporibus maximum, & ſanctiſſimum Dianæ ſacellum in Cœliculo ſuſtuliſſe? adſunt uicini eius loci: multi ſunt etiam in hoc ordine: qui ſacrificia gentilicia illo ipſo in ſacello, ſtatuto loco anniuerſaria factitarint. & conquirimus dij immortales quæ loca deſiderent: quid ſignificent: de quo loquantur? a Sex. Serrano ſanctiſſima ſacella ſuffoſſa, incenſa, inædificata, oppreſſa, ſumma denique turpitudine eſſe fœdata neſcimus? tu meam domum religioſam facere potuiſti? & qua mente? qua inuaſeras. qua manu? qua diſturbaras. qua uoce? qua incendi iuſſeras. qua lege? quam ne in illa quidem impunitate tua ſcripſeras. quo puluinari? quod ſtupraras. quo ſimulacro? quod ereptum ex meretricis ſepulchro imperatoris monimento collocaras. quid habet mea domus religioſi? niſi quod impuri & ſacrilegi parietem tangit? itaque ne quis meorum imprudens introſpicere tuam domum poſſit: ac te ſacra illa tua facientem uidere: tollam altius tectum: non ut ego te deſpiciam: ſed tu ne aſpicias urbem eam: quam delere uoluiſti. ſed iam Aruſpicum reliqua reſponſa uideamus. Oratores, contra ius faſq; interfectos. quid eſt hoc? de Alexandrinis uideo eſſe ſermonem, quem ego non refuto. ſic enim ſentio: ius legatorum cum hominum præſidio munitum ſit: tum etiam diuino iure eſſe uallatum. ſed quæro ab illo, qui omnes Iudices Tribunus è carcere in forum effudit: cuius arbitrio ſicæ omnes nunc, atque omnia uenena tractantur: qui cum Hermacho Chio ſyngraphas fecit: ecquid ſciat unum acerrimum aduerſarium Hermachi Theodoſium legatum ad Senatum à ciuitate libera miſſum ſica percuſſum? quod non minus quàm de Alexandrinis indignum dijs immortalibus eſſe uiſum certe ſcio. nec confero nunc in te unum omnia. ſpes maior eſſet ſalutis: ſi præter te nemo eſſet impurus. plures ſunt. hoc & tu tibi confidis magis: & nos propè iure diffidimus. quis Platorem ex Oreſtide, quæ pars Macedoniæ libera eſt: hominem in illis locis clarum, ac nobilem, legatum Theſſalonicam ad noſtrum (ut ſe ipſe appellauit) Imperatorem ueniſſe neſcit? quem ille propter pecuniam, quam ab eo extorquere non poterat: in uincla coniecit: & medicum intromiſit ſuum: qui legato, ſocio, amico, libero fœdiſſime & crudeliſſime uenas incideret. ſecures ſuas cruentari ſcelere noluit. nomen quidem Populi Romani tanto ſcelere contaminauit: ut id nulla re poſſit niſi ipſius ſupplicio expiari. quales hunc carnifices putamus habere? qui etiam medicis ſuis non ad ſalutem, ſed ad necem utatur? ſed recitemus quid ſequatur. fidem iuſiurandumq; neglectum. hoc quid ſit. per ſe ipſum non facile interpretor. ſed ex eo quod ſequitur, ſuſpicor de tuorum iudicum manifeſto periurio dici. quibus olim erepti eſſent nummi: niſi à Senatu præſidium poſtulaſſent. quare autem de his dici ſuſpicer, hæc

cauſa

cauſa eſt: quod ſic ſtatuo: & illud in hac ciuitate eſſe maxime illuſtre, atque inſigne periurium: & te ipſum tamen in periurij pœnam ab his quibus cum coniuraſti, non uocari: & uideo in Aruſpicum reſponſis hæc eſſe ſubiuncta. ſacrificia uetuſta, occultaq; minus diligenter facta, pollutaq;. Aruſpices hæc loquuntur? an patrij penatesq; dij? multi ſunt enim credo: in quos huius maleficij ſuſpitio cadat. quis præter hunc unum? obſcure dicitur, quæ ſacra polluta ſint? quid planius? quid religioſius? quid grauius dici poteſt? uetuſta, occultaq;. nego ulla uerba Lentulum grauem oratorem, ac diſertum ſæpius, cum te accuſaret: uſurpaſſe: quàm hæc, quæ nunc ex Hetruſcis libris in te conuerſa, atque interpretata dicuntur. etenim quod ſacrificium tam uetus eſt: quàm hoc? quod à regibus æquale huic urbi accæpimus? quod autem tam occultum: quàm id: quod non ſolum curioſos oculos excludit: ſed etiam errantes? quo non modo improbitas, ſed ne imprudentia quidem poſſit intrare? quod quidem ſacrificium nemo ante P. Clodium omni memoria uiolauit: nemo unquam adijt: nemo neglexit: nemo uir aſpicere non horruit: quod fit per uirgines Veſtales: fit pro Populo Romano: fit in ea domo, quæ eſt in imperio: fit incredibili cerimonia: fit ei deæ, cuius ne nomen quidem uiros ſcire fas eſt: quam iſte iccirco Bonam dicit: quod in tanto ſibi ſcelere ignouerit. non ignouit: mihi crede: non. niſi forte tibi eſſe ignotum putas: quod te Iudices dimiſerunt excuſſum, & exhauſtum, ſuo iudicio abſolutum, omnium condemnatum. aut quòd oculos: ut opinio illius religionis eſt: non perdidiſti. quis enim ante te ſacra illa uir ſciens uiderat? ut quiſquam pœnam, quæ ſequeretur illud ſcelus, ſcire poſſet? an tibi luminis obeſſet cęcitas plus, quàm libidinis? ne id quidem ſentis: conniuentis illos oculos abaui tui magis optandos fuiſſe: quàm os flagrantis ſororis? tibi uero ſi diligenter attenderis: intelliges hominum pœnas deeſſe adhuc: non deorum. homines te in re fœdiſſima defenderunt: homines turpiſſimum, nocentiſſimumq; laudarunt: homines propè confitentem iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui ſtupri illata, in ipſos, dolori non fuit: homines tibi arma, alij in me, alij poſt in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorſus concedo tibi: ac maiora non eſſe quærenda. à dijs quidem immortalibus quæ poteſt homini maior eſſe pœna, furore, atque dementia? niſi forte in tragœdijs, quos uulnere ac dolore corporis cruciari, ac conſumi uides: grauiores deorum immortalium iras ſubire, quàm illos, qui furentes inducuntur, putas. non ſunt illi eiulatus & gemitus Philoctetæ tam miſeri (quamquam ſunt acerbi) quàm illa exultatio Athamantis: & quàm ſomnium matricidarum. tu cum furiales in concionibus uoces mittis: cum domos ciuium euertis: cum lapidibus optimos uiros foro pellis: cum ardentis faces in uicinorum tecta iactas: cum ædes ſacras inflammas: cum ſeruos concitas: cum ſacra ludosq; conturbas: cum uxorem, ſororemq; non diſcernis: cum quod ineas cubile non ſentis: cum baccharis: cum furis: tum das eas pœnas: quæ ſunt ſolæ hominum ſceleri à dijs immortalibus conſtitutæ. nam corporis quidem noſtri infirmitas multos ſubit caſus per ſe. denique ipſum corpus tenuiſſima de cauſa ſæpe conficitur. deorum tela in impiorum mentibus figuntur. quare miſerior es, cum in omnem fraudem raperis

oculis: quàm ſi omnino oculos non haberes. ſed quoniam de his omnibus, quæ Aruſpices commiſſa eſſe dicunt: ſatis eſt dictum: uideamus, quid ijdem Aruſpices à dijs iam immortalibus dicant moneri. Monent ne per optimatium diſcordiam, diſſenſionemꝗ, patribus, principibusꝗ cædes, periculaꝗ creentur: auxilioꝗ diminuti deficiantur: quare ad unum imperium prouinciæ redeant: exercitusꝗ pulſus, diminutioꝗ accedat. Aruſpicum uerba ſunt hæc omnia. nihil addo de meo. quis igitur hanc optimatium diſcordiam molitur? idem iſte. nec ulla ui ingenij, aut conſilij ſui, ſed quodam errore noſtro: quem quidem ille, quod obſcurus non erat: facile perſpexit. hoc enim etiam turpius afflictatur Reſpublica: quod ne ab eo quidem uexatur: ut tanquam fortis in pugna uir, acceptis à forti aduerſario uulneribus aduerſis, & honeſtis cadere uideatur. T. Gracchus conuellit ſtatum ciuitatis: qua grauitate uir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil ut à patris, auiꝗ Africani præſtabili inſigniꝗ uirtute, præterquam quòd à Senatu deſciuerat: deflexiſſet. ſecutus eſt C. Gracchus quo ingenio? quanta ui? quanta grauitate dicendi? ut dolerent boni omnes: non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, uoluntatemꝗ eſſe conuerſa. ipſe L. Saturninus ita fuit effrenatus, & penè demens: ut author eſſet egregius: & ad animos imperitorum excitandos inflammandosꝗ perfectus. nam quid ego de P. Sulpitio loquar? cuius tanta in dicendo grauitas, tanta iucunditas, tanta breuitas fuit: ut poſſet, uel ut prudentes errarent: uel ut boni minus bene ſentirent: perficere dicendo. cum his conflictari, & pro ſalute patriæ quotidie dimicare: erat omnino illis, qui tum Rempublicam gubernabant: moleſtum. ſed habebat ea moleſtia quandam tamen dignitatem. hic uero, de quo ego ipſe tam multa nunc dico: prò dij immortales quid eſt? quid ualet? quid affert? ut tanta ciuitas ſi cadet: quod dij omen obruant: à uiro tamen confecta uideatur. qui poſt patris mortem primam illam ætatulam ſuam ad ſcurrarum locupletum libidines detulit. quorum intemperantia expleta, in domeſticis eſt germanitatis ſtupris uolutatus. deinde iam robuſtus, prouinciæ ſe ac rei militari dedit: atque ibi piratarum contumelias perpeſſus etiam: Cilicum libidines Barbarorumꝗ ſatiauit: poſt exercitu L. Luculli ſollicitato per nefandum ſcelus fugit illinc: Romæꝗ recenti aduentu ſuo cum propinquis ſuis decidit: ne reos faceret: à Catilina pecuniam accæpit: ut turpiſſime præuaricaretur. inde cum Murena ſe in Galliam contulit: in qua prouincia mortuorum teſtamenta conſcripſit: pupillos necauit: nefarias cum multis ſcelerum pactiones ſocietatesꝗ conflauit. unde ut redijt: quæſtum illum maxime fœcundum, uberemꝗ campeſtrem, totum ad ſe ita redegit: ut homo popularis fraudaret improbiſſime populum: idemꝗ uir clemens diuiſores omnium tribuum domi ipſe ſuæ crudeliſſima morte mactaret. exorta eſt illa Reipublicæ, ſacris, religionibus, authoritati ueſtræ, iudicijs publicis funeſta Quæſtura: in qua idem iſte deos, hominesꝗ, pudorem, pudicitiam, Senatus authoritatem, ius, fas, leges, iudicia, uiolauit. atque hic ei gradus (O miſera tempora, ſtultasꝗ noſtras diſcordias) P. Clodio gradus ad Rempublicam, hic primus eſt additus ad popularem iactationem, atque aſcenſus. nam T. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo Quæſtor C. Mancini COS. cum

eſſet:interfuerat:& in eo fœdere improbando Senatus ſeueritas dolori,& timori fuit:iſtaq́ res illum fortem & clarum uirum à grauitate patrum deſciſcere coegit. C. autem Gracchum mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domeſtici ſanguinis pœnas excitauit. Saturninum quod in annonæ caritate Quæſtorem à ſua frumentaria procuratione Senatus amouit:eiq́ rei M.Scaurum præfecit:ſcimus,dolore factum eſſe popularem. Sulpitium ab optima cauſa profectum, C.q́ Thuſcio Conſulatum contra leges petenti, reſiſtentem,longius quàm uoluit popularis aura prouexit. fuit in his omnibus cauſa, etſi non iuſta (nulla enim poteſt cuiquam male de Republica merendi iuſta eſſe cauſa) grauis tamen,& cum aliquo animi & iuris dolore coniuncta. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus ſoleis, purpureisq́ faſceolis, à ſtrophio, à pſaltrio, à flagitio à ſtupro eſt factus repente popularis. niſi eum mulieres exornatum ita deprehendiſſent: niſi ex eo loco, quo eum adire fas non fuerat: ancillarum beneficio emiſſus eſſet: populari homine Populus Romanus, Reſpublica ciue tali careret.hanc ob amentiam in diſcordijs noſtris,de quibus ipſis,his prodigijs recentibus à dijs immortalibus admonemur: arreptus eſt, unus ex patricijs: cui Tribuno plebis fieri non liceret. quod anno ante frater Metellus,& concors etiam tum Senatus principi Cn.Pompeio ſententiam dicenti, excluſerat: acerrimeq́ una uoce ac mente reſtiterat: id poſt diſcidium optimatium, de quo ipſo nunc monemur:ita perturbatum itáque permutatum eſt: ut quod frater Conſul ne fieret obſtiterat: quod affinis, & ſodalis clariſſimus uir, qui illum reum non laudarat: excluſerat:id is Conſul efficeret in diſcordijs principum:qui illi unus inimiciſſimus eſſe debuerat: & eo feciſſe authore ſe diceret:cuius authoritatis neminem poſſet pœnitere.iniecta fax eſt fœda,ac luctuoſa Reipublicæ:petita eſt authoritas ueſtra,grauitas ampliſſimorum ordinum, conſenſio bonorum omnium, totus denique ciuitatis ſtatus. hæc enim certe petebantur: cum in me cognitorem harum omnium rerum, illa flamma illorum temporum conijciebatur.excæpi:& pro patria ſolus exarſi:ſic tamen,ut uos ijſdem ignibus circunſepti, me primum ictum pro uobis, & fumantem uideretis.non ſedabantur diſcordiæ:ſed etiam creſcebat in eos odium: à quibus nos defenſi putabamur. ecce ijſdem authoribus,Pompeio principe,qui cupientem Italiam, flagitantes uos,Populum Romanum deſiderantem,non authoritate ſua ſolum, ſed etiam precibus ad meam ſalutem excitauit:reſtituti ſumus. ſit diſcordiarum finis aliquando:à diuturnis diſſenſionibus conquieſcamus. non ſinit eadem iſta labes: eas habet conciones: ea miſcet: ac turbat: ut modo uendat illis:nec tamen ita, ut ſe quiſquam, ſi ab iſto laudatus ſit, laudatorem putet: ſed ut eos, quos non amant: ab eodem gaudeant uituperari. atque ego hunc non miror. quid enim faciat aliud? illos homines ſapientiſſimos, grauiſſimosq́ miror.primum quod quenquam clarum hominem atque optime de Repub.ſępe meritum impuriſſimi uoce hominis uiolari facile patiuntur.deinde quòd exiſtimant perditi hominis profligatiq́ maledictis poſſe id,quod minime conducit ipſis,cuiuſquam gloriam dignitatemq́ uiolari.poſtremo quòd non ſentiunt id quod tamẽ mihi iam ſuſpicari uidentur:illius furentes,ac uiolentos impetus in ſeipſos poſſe conuerti.atq́ ex hac

nimia nonnullorum alienatione, & quibuſdam hærentia tela in Republica: quæ quamdiu hærebant in uno me: grauiter equidem, ſed aliquanto leuius ferebam. an iſte, niſi primo ſe dediſſet ijs: quorum animos à ueſtra authoritate ſeiunctos eſſe arbitrabamur: niſi eos in cœlum ſuis laudibus præclarus author extolleret: niſi exercitum C. Cæſaris, in quo fallebat multos: ſed eum nemo redarguebat: niſi eum inquam exercitum ſignis infeſtis in curiam ſe immiſſurum minitaretur: niſi Cn. Pompeio adiutore, M. Craſſo authore, quæ faciebat, facere clamaret: niſi Conſules cauſam coniunxiſſe ſecum, in quo uno non mentiebatur: confirmaret: tam crudelis mei, tam ſceleratus Reipublicæ uexator eſſe potuiſſet? idem poſteaquam reſpirare uos à metu cædis, emergere authoritatem ueſtram à fluctibus illis ſeruitutis, reuiuiſcere memoriam ac deſiderium mei uidit: uobis ſe cœpit ſubito fallaciſſime uenditare. tum leges Iulias contra auſpicia latas, & hic, & in concionibus dicere: in quibus legibus inerat Curiata illa lex: quæ totum eius Tribunatum continebat: quam Cæcus amentia non uidebat. producebat fortiſſimum uirum M. Bibulum: quærebat ex eo, C. Cæſare leges ferente de cœlo ſemper ne ſeruaſſet? ſemper ſe ille ſeruaſſe dicebat. augures interrogabat: quæ ita lata eſſent: recte ne lata eſſent? illi uitio lata eſſe dicebant. ferebant in oculis hominem quidam boni uiri, & de me optime meriti, ſed illius, ut ego arbitror, furoris ignari. longius proceſſit. in ipſum Cn. Pompeium authorem, ut prædicare eſt ſolitus, conſiliorum ſuorum inuehi cœpit. inibat gratiam à nonnullis. tum uero eſt ratus ſe poſſe, quoniam togatum domeſtici belli extinctorem nefario ſcelere fœdaſſet: illum etiam, illum externorum bellorum, hoſtiumq́ uictorem affligere. tum eſt illa in templo Caſtoris ſcelerata & penè deletrix huius imperij ſica deprehenſa. tum ille, cui nulla hoſtium diutius urbs unquam fuit clauſa: qui omnes anguſtias, omneis altitudines, omnium obiecta tela, ſemper ui & uirtute perfregit: obſeſſus ipſe eſt domi: meq́ nonnulla imperitorum uituperatione, timiditatis meæ, conſilio, & facto ſuo liberauit. nam ſi Cn. Pompeio uiro uni omnium fortiſſimo, quicunque nati ſunt: miſerrimum magis fuit, quàm turpe, quamdiu ille Tribunus plebis fuit: lucem non aſpicere: carere publico: minas eius perferre: cum in concionibus diceret: uelle ſe in Carinis ædificare alteram porticum: quæ palatio reſponderet: certe mihi exire domo mea ad priuatum dolorem fuit luctuoſum: ad rationem Reipublicæ, glorioſum. uidetis igitur hominem per ſeipſum iam pridem afflictum, ac iacentem, pernicioſis optimatium diſcordijs excitari. cuius initia furoris, diſſenſionibus eorum, qui tum à uobis ſeiuncti uidebantur: ſuſtentata ſunt. reliqua iam præcipitantis Tribunatus, etiam poſt Tribunatum obtrectatores eorum, atque aduerſarij defenderunt: ne à Republica Reipublicæ peſtis remoueretur. reſtiterunt etiam, ne cauſam diceret: etiam ne priuatus eſſet. etiam ne in ſinu atque in delitijs quidam optimi uiri uiperam illam uenenatam ac peſtiferam habere potuerunt? quo tandem decæpti munere? uolo inquiunt eſſe, qui in concione detrahat de Pompeio. detrahat ille uituperando? uelim ſic hoc uir ſummus: atque optime de mea ſalute meritus accipiat: ut à me dicitur. dicam quidem certe quod ſentio. mihi mediuſfidius tum de illius ampliſſima dignitate detrahere, cum maximis laudibus efferebat: uidebatur.

uidebatur. utrum tandem C.Marius ſplendidior? cum eum C.Glaucia laudabat: an cum eundem iratus poſtea uituperabat? an ille demens, & iam pridem ad pœnam exitiumq́ præceps, fœdior atque inquinatior in Cn.Pompeio accuſando, quàm in uniuerſo Senatu uituperando fuit? quod quidem miror, cum alterum gratum ſit iratis: alterum eſſe tam bonis ciuibus non acerbum. ſed ne id uiros optimos diutius delectet: legant hanc eius concionem, de qua loquor: in qua Pompeium ornat: an potius deformat? certe laudat. & unum eſſe in hac ciuitate dignum huius imperij gloria dicit: & ſignificat ſe illi amiciſſimum eſſe: & reconciliationem eſſe gratiæ factam. quod ego quamquam quid ſit, neſcio: tamen hoc ſtatuo: hunc ſi amicus eſſet Pompeio: laudaturum illum non fuiſſe. quid enim, ſi illi inimiciſſimus eſſet: amplius ad eius laudem minuendam facere potuiſſet? uideant ij, qui illum Cn. Pompeio inimicum eſſe gaudebant: ob eamq́ cauſam in tot tantisq́ ſceleribus conniuebant: & nonnunquam eius indomitos atque effrenatos furores plauſu etiam ſuo proſequebantur: quàm ſe cito inuerterit. nunc enim iam laudat illum: in eos inuehitur: quibus ſe antea uenditabat. quid exiſtimatis eum, ſi reditus ei gratiæ patuerit: eſſe facturum? qui tam libenter in opinionem gratiæ irrepat? quas ego alias optimatum diſcordias à dijs immortalibus definiri putem? nam hoc quidem uerbo neque P.Clodius, neque quiſquam de gregalibus eius, aut de conſiliarijs deſignatur. habent Hetruſci libri certa nomina: quæ in id genus ciuium cadere poſſunt. deteriores, repulſos (quod iam audietis) hos appellant: quorum & mentes & res ſunt perditæ: longeq́ à communi ſalute diſiunctæ. quare cum dij immortales monent de optimatium diſcordia, de clariſſimorum & optime meritorum ciuium diſſenſione prædicunt. cum principibus periculum, cædemq́ portendunt: in tuto collocant Clodium: qui tantum abeſt à principibus: quantum à puris, quantum à religioſis. uobis o clariſſimi atque optimi ciues, & ueſtræ ſaluti conſulendum, & proſpiciendum uident. cædes principum oſtenditur: id quod interitum optimatium ſequi neceſſe eſt, adiungitur: etiam ne in unius imperium res decidat: admonemur. ad quem metum ſi deorum monitis non duceremur: tamen ipſi noſtro ſenſu, coniecturaq́ raperemur. neque enim ullus alius diſcordiarum ſolet eſſe exitus inter claros & potentes uiros: niſi aut uniuerſus interitus, aut uictoris dominatus; aut regnum. diſſenſit cum Mario clariſſimo ciue, Conſul nobiliſſimus & fortiſſimus L.Sylla. horum uterque ita cecidit uictus: ut uictor idem regnauerit. cum Octauio Collega Cinna diſſenſit. utriſque horum ſecunda fortuna regnum eſt largita: aduerſa mortem. idem iterum Sylla ſuperauit. tum ſine dubio habuit regalem poteſtatem: quamquam Rempublicam recuperauit. ineſt hoc tempore haud obſcurum odium, atque id inſitum penitus, & inuſtum animis hominum ampliſſimorum: diſſident principes: captatur occaſio: qui non tantum opibus ualent, neſcio quam fortunam tamen ac tempus expectant: qui ſine controuerſia plus poſſunt: hi fortaſſe nonnunquam conſilia, ac ſententias inimicorum ſuorum extimeſcunt. tollatur hæc è ciuitate diſcordia: iam omnes iſti qui portenduntur metus, extinguentur: iam iſta ſerpens, quæ tum hic deliteſcit: tum ſe emergit: & fertur illuc: compreſſa, atque illiſa morietur. monent enim ijdem ne occultis

conſilijs Reſpublica lædatur. quæ ſunt occultiora? quàm eius, qui in concione auſus eſt dicere: iuſtitium edici oportere: iuriſditionem intermitti: claudi ærarium; iudicia tolli. niſi forte exiſtimatis hanc tantam colluuionem illi, tantamq́ euerſionem ciuitatis, in mentem ſubito in roſtris nec cogitanti uenire potuiſſe. eſt quidem ille plenus uini, ſtupri, ſomni: plenusq́ inconſideratiſſimæ ac dementiſſimæ temeritatis. ueruntamen nocturnis uigilijs, etiam coitione hominum iuſtitium illud concæptum, ac meditatum eſt. mementote Patres conſcripti uerbo illo nefario tentatas aures ueſtras: & pernicioſam uiam audiendi conſuetudine eſſe munitam. Sequitur illud: ne deterioribus repulſisq́ honos augeatur. repulſos uideamus. nam deteriores qui ſint, poſt docebo. ſed tamen in eum cadere hoc uerbum maxime, qui ſit unus omnium mortalium ſine ulla dubitatione deterrimus: concedendum eſt. qui ſunt igitur repulſi? non ut opinor ij, qui aliquando honorem uitio ciuitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti. nam id quidem multis ſæpe optimis ciuibus, atque honeſtiſſimis uiris accidit. repulſi ſunt ij: quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſime largientes, non ſolum alieni, ſed etiam ſui, uicini, tribules, urbani, ruſtici, repulerunt. hi ne honore augeantur: monemur. debet eſſe gratum: quod prædicunt. ſed tamen huic malo Populus Romanus ipſe, nullo Aruſpicum admonitu ſua ſponte proſpexit. deteriores cauete. quorum quidem eſt magna natio: ſed tamen eorum omnium hic dux eſt, atque princeps. etenim ſi unum hominem deterrimum poeta præſtanti aliquis ingenio fictis conquiſitisq́ uicijs deformatum uellet inducere: nullum profecto dedecus reperire poſſet: quod in hoc non ineſſet: multaq́ in eo penitus defixa, atque hærentia præteriret. parentibus, & dijs immortalibus, & patriæ nos primum natura conciliat. eodem enim tempore & ſuſcipimur in lucem: & hoc cœleſti ſpiritu augemur: & certam in ſedem ciuitatis, ac libertatis aſcribimur. iſte parentum nomen, ſacra, memoriam, gentem, Fonteiano nomine obruit. deorum ignis, ſolennes menſas, abditos ac penetrales focos, occulta, & maribus non inuiſa ſolum, ſed etiam inaudita ſacra inexpiabili ſcelere peruertit: idemq́ earum templum inflammauit dearum: quarum ope etiam alijs incendijs ſubuenitur. quid de patria loquar? qui primum eum ciuem ui, ferro, perriculis, urbe, omnibus patriæ præſidijs depulit: quem uos patriæ conſeruatorem eſſe ſæpiſſime iudicaueritis: deinde euerſo Senatus, ut ego ſemper dixi, comite, duce, ut ille dicebat, Senatum ipſum principem ſalutis, mentisq́ publicæ, ui, cæde, incendijsq́ peruertit: ſuſtulit duas leges Heliam & Fuſiam maxime Reipublicæ ſalutares: Cenſuram extinxit: interceſſionem remouit: auſpica deleuit: Conſules ſceleris ſui ſocios ærario, prouincijs, exercitu armauit: reges qui erant, uendidit: qui non erant, appellauit: Cn. Pompeium ui, ferro, domum compulit: imperatorum monimenta euertit: inimicorum domos diſturbauit: ueſtris monimentis nomen ſuum inſcripſit. infinita ſunt ſcelera: quæ ab illo in patriam ſunt edita: quid? quæ in ſingulos ciues? quos necauit: ſocios: quos diripuit: Imperatores: quos prodidit: exercitus: quos tentauit. quæ uero ea, & quanta ſunt? quæ in ſe ipſum ſcelera, quæ in ſuos edidit? quis minus unquam pepercit hoſtium caſtris? quàm ille omnibus corporis ſui partibus?

quæ

quæ nauis unquam in flumine publico tam uulgata omnibus? quàm iſtius ætas fuit? quis unquam nepos tam libere eſt cum ſcortis, quàm hic cum ſororibus uolutatus? quam denique tam immanem Charibdin poetæ fingendo exprimere potuerunt? quæ tantos exhaurire gurgites poſſet? quantas iſte Byzantiorum, Brogitarorumq́ prædas exorbuit? aut tam eminentibus canibus Syllam, tamq́ ieiunis? quàm quibus iſtum uidetis Gellijs, Clodijs, Titijs roſtra ipſa mandentem? quare id, quod extremum eſt in Aruſpicum reſponſis: prouidete: ne Reipublicæ ſtatus commutetur. etenim, uix hæc, ſi undique fulciamus, iam labefacta, uix inquam innixa in omnium noſtrum humeris cohærebunt. fuit quondam ita firma hæc ciuitas, & ualens: ut negligentiam Senatus, uel etiam iniurias ciuium ferre poſſet. iam non poteſt. ęrarium nullum eſt: uectigalibus non fruuntur, qui redemerunt: authoritas principum cecidit: conſenſus ordinum eſt diuulſus: iudicia perierunt: ſuffragia diſtricta tenentur à paucis: bonorum animus ad nutum noſtri ordinis expeditus iam non erit: ciuem qui ſe pro patriæ ſalute opponat inuidiæ, fruſtra poſt hac requiretis. quare hunc ſtatum, qui nunc eſt: qualiſcunque eſt: nulla alia re niſi concordia retinere poſſumus. nam ut meliore ſimus loco: ne optandum quidem eſt illo impunito. deteriore autem ſtatu ut ſimus: unus eſt inferior gradus, aut interitus, aut ſeruitutis. quo ne trudamur, dij immortales nos admonent: quoniam iam pridem humana conſilia ceciderunt. atque ego hanc orationem P.C. tam triſtem, tam grauem, non ſuſcæpiſſem: non inquam: niſi hanc perſonam, & has partes honoribus Populi Romani, ueſtris plurimis ornamentis mihi tributis deberem, & poſſem, ſuſtinere. ſed tamen facile tacentibus cæteris reticuiſſem. ſed hæc oratio omnis fuit non authoritatis meæ, ſed publicæ religionis. mea fuerunt uerba fortaſſe plura. ſententiæ quidem omnes Aruſpicum. ad quos aut referri nunciata oſtenta non conuenit: aut eorum reſponſis commoueri neceſſe eſt. quod ſi cætera magis peruulgata nos ſæpe & leuiora mouerunt: uox ipſa deorum immortalium non mentes omnium permouebit? nolite enim id putare accidere poſſe: quod in fabulis ſæpe uidetis fieri: ut deus aliquis elapſus de cœlo cetus hominum adeat: uerſetur in terris: cum hominibus colloquatur. cogitate genus ſonitus eius, quem Latinienſes nunciarunt: recordamini illud etiam, quod nondum eſt relatum: quod eodem ferè tempore factus in agro Piceno Potentiæ nunciatur, terremotus horribilis cum quibuſdam multis metuendiſq́ rebus: hæc eadem profecto, quæ futura proſpicimus: impendentia pertimeſcetis. etenim hæc deorum immortalium uox, hæc penè oratio iudicanda eſt: cum ipſe mundus, cum agri terræmotu quodam nouo contremiſcunt: & inuſitato aliquid ſono incredibilíq́ prædicunt. in quo conſtituendæ nobis quidem ſunt procurationes, & obſecratio: quemadmodum monemur. ſed faciles ſunt preces apud eos: qui ultro nobis uiam ſalutis oſtendunt. noſtræ nobis ſunt inter nos iræ, diſcordiæq́ placandæ.

PRO C.N. PLANCIO. ORA- TIO. XXXI.

CVm propter egregiam,& ſingularē Cn. Plancij Iud. in mea ſalute cuſtodienda fidem, tam multos,& bo- nos uiros eius honori uiderem eſſe fautores: capiebā animo non mediocrem uoluptatem: quod cuius offi- cium mihi ſaluti fuiſſet: ei meorum temporum me- moriam ſuffragari uidebam. cum autem audirē meos partim inimicos, partim inuidos, huic accuſationi eſſe fauturos: eandemq; rem aduerſariam eſſe in iu- dicio Cn. Plancio: quæ in petitione fuiſſet adiutrix: dolebā Iudices: & acer- be ferebam: ſi huius ſalus ob eam ipſam cauſam eſſet infeſtior: quòd is meam ſalutem, atq; uitam ſua beneuolentia, præſidio, cuſtodiaq; texiſſet. nunc autē ueſter Iud. conſpectus, & conſeſſus iſte, reficit & recreat mentem meam: cum intueor, & contemplor unumquenque ueſtrum. uideo enim hoc in numero neminem: cui mea ſalus non chara fuerit: cuius non extet in me ſuum meri- tum: cui non ſim obſtrictus memoria beneficij ſempiterna. itaque non exti- meſco, ne Cn. Plancio cuſtodia meæ ſalutis apud eos obſit: qui me ipſum ma xime ſaluum uidere uoluerunt: ſæpiusq; Iudices mihi uenit in mentem, ad- mirandum eſſe, M. Laterenſem hominem ſtudioſiſſimum, & diligentiſſi- mum ſalutis meæ, reum ſibi hunc potiſſimum delegiſſe: quàm metuendum, ne uobis id ille magna ratione feciſſe uideatur. quamquam mihi non ſumo tantum Iudices: neque arrogo: ut Cn. Plancium ſuis erga me meritis impu- nitatem conſecuturum putem. niſi eius integerrimam uitam, modeſtiſſimos mores, ſummam fidem, continentiam, pietatem, innocentiam oſtendero: ni- hil de pœna recuſabo. ſin omnia præſtitero: quæ ſunt à bonis uiris expeten- da: petam Iud. à uobis: ut cuius miſericordia ſalus mea cuſtodita ſit: ei uos ue- ſtram miſericordiam me deprecante tribuatis. equidem ad reliquos labores, quos in hac cauſa maiores ſuſcipio: quàm in cæteris: etiam hanc moleſtiam aſſumo: quòd mihi non ſolū pro Cn. Plancio dicendum eſt: cuius ego ſalutē non ſecus ac meam tueri debeo: ſed etiā pro me ipſo: de quo accuſatores plu- ra penè quàm de re reoq; dixerunt. quamquam Iud. ſi quid eſt in me ipſo ita reprehenſum: ut id ab hoc alienum ſit, non me id magnopere conturbet. non enim timeo ne quia perraro grati homines reperiantur: iccirco, cum me ni- mium gratū illi eſſe dicant: id mihi criminoſum eſſe poſſit. quæ uero ita ſunt agitata ab illis: ut aut merita. Cn. Plancij erga me minora eſſe dicerent: quàm à meipſo prædicarentur: aut ſi eſſent ſumma: negarent ea tamen ita magni, ut ego putarem, ponderis apud uos eſſe debere: hæc mihi ſunt tractanda Iud. & modice: ne quid ipſe offendam: & tum deniq;, cum reſpondero criminibus: ne non tam innocentia reus ſua, quàm recordatione meorum temporū de- fenſus eſſe uideatur. Sed mihi in cauſa facili, atq; explicata perdifficilis Iud. & lubrica defenſionis ratio proponitur. nam ſi tantummodo mihi neceſſe eſſet contra Laterenſem dicere: tamen id ipſum eſſet in tanto uſu noſtro, tan-

taq;

taq́; amicitia moleſtum. uetus enim eſt lex illa iuſtæ, ueræq́; amicitiæ: quæ mihi cum illo iam diu eſt: ut idem amici ſemper uelint: neque eſt ullum certius amicitiæ uinculum: quàm conſenſus, & ſocietas conſiliorum, & uoluntatum. mihi autem non id eſt in hac re ſolum moleſtū: contra illum dicere: ſed multo id magis: quod in ea cauſa contradicendum eſt: in qua quædam hominum ipſorum uidetur facienda eſſe contentio. quærit enim Laterenſis: atque hoc uno maxime urget: qua ſe uirtute, qua laude Plancius, qua dignitate ſuperarit? ita ſi cedo illius ornamentis: quæ multa & magna ſunt: non ſolū huius dignitatis iactura facienda eſt: ſed etiā largitionis recipienda ſuſpitio eſt. ſin hunc illi antepono: contumelioſa habenda eſt oratio: & dicendum eſt, id quod ille me flagitat: Laterenſem à Plancio dignitate eſſe ſuperatum. ita aut amiciſſimi hominis exiſtimatio offendenda eſt: ſi illam accuſationis conditionē ſequar: aut optime de me meriti ſalus deſerenda eſt. ſed ego Laterenſis cæcum me, & pręcipitē ferri confitear in cauſa: ſi te aut à Plancio, aut ab ullo dignitate potuiſſe ſuperari dixero. itaq́; diſcedam ab ea contentione ad quā tu me uocas: & ueniam ad illam: ad quam me cauſa ipſa deducit. quid? tu ne inanem dignitatis iudicem putas eſſe populum? fortaſſe nonnunquam eſt. utinam uero ſemper eſſet. ſed eſt perraro. & ſiquando eſt: in ijs magiſtratibus eſt mandandis: quibus ſalutem ſuam committi putat. his leuioribus comitijs, diligentia & gratia petitorum honos paritur: non ijs ornamentis quę eſſe in te uidemus. nam quod ad populū pertinet: ſemper dignitatis iniquus iudex eſt: qui aut inuidet: aut fauet. quamquam nihil potes in te Laterenſis conſtituere: quod ſit proprium laudis tuæ: quin id tibi ſit commune cum Plancio. ſed hoc totum agetur alio loco. nunc tantum diſputo de iure populi: qui & poteſt, & ſolet nonnunquam dignos præterire. nec ſi à populo præteritus eſt, quem non oportuit: à iudicibus condemnandus eſt: qui præteritus non eſt. nam ſi ita eſſet: quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt: ut reprehenſores eſſent comitiorum: id haberent Iudices, uel quod multo etiam minus eſt ferendum. tum enim magiſtratum non gerebat is, qui cæperat: ſi patres authores non erant facti. nunc poſtulatur à uobis, ut eius exilio, qui creatus ſit: iudicium Populi Romani reprehendatis. itaq́;, quamquam qua nolui ianua ſim ingreſſus in cauſam: ſperare uideor, tantum abfuturam eſſe orationem meam à minima ſuſpitione offenſionis tuę: te ut potius obiurgem: quod iniquum in diſcrimen adducas dignitatem tuam: quàm ut ego eam ulla contumelia coner attingere. tu continentiam, tu induſtriam, tu animum in Rempublicam, tu uirtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quod Ædilis non ſis factus: fractos eſſe, & abiectos, & repudiatos putas? uide tandem Laterenſis quantum à te diſſentiam. ſi mediuſfidius decem ſoli eſſent in ciuitate uiri boni, ſapientes, iuſti, graues, qui te indignum ædilitate iudicauiſſent: grauius de te iudicatum putarem: quàm eſt hoc, quod tu metuis ne à populo iudicatum eſſe uideatur. non enim comitijs iudicat ſemper populus: ſed mouetur plerunque gratia: cedit precibus: facit eos, à quibus eſt maxime ambitus: denique ſi iudicat, non delectu aliquo, aut ſapientia ducitur ad iudicandum: ſed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. non eſt enim conſilium in uulgo: non ratio: non diſcrimen: non diligentia: ſemperq́; ſapientes, ea quæ populus feciſſet, ferenda: non ſemper laudan-

da duxerunt.quare cum te ædilem fieri oportuiſſe dicis:populi culpam,non competitoris accuſas.at fueris dignior quàm Plancius:de quo ita tecum contendam paulopoſt:ut conſeruem dignitatem tuam.ſed ut fueris dignior: nō competitor,à quo es uictus:ſed populus, à quo es præteritus:in culpa eſt. in quo primum illud debes putare:comitijs,preſertim ædilicijs ſtudium eſſe populi,non iudicium.eblandita illa,non enucleata eſſe ſuffragia.eos qui ſuffragium ferant,quid denique ipſi debeant conſiderare ſæpius:quàm quid cuiq; à Republica uideatur deberi.ſin autem mauis eſſe iudiciū. non tibi id reſcindendum eſt:ſed ferendum.male iudicauit populus. at iudicauit. non debuit. at potuit.non fero.at multi clariſſimi & ſapientiſſimi ciues tulerunt.eſt enim conditio liberorum populorum,præcipueq́; huius principis populi, & omnium gentium domini,atque uictoris:poſſe ſuffragijs uel dare,uel detrahere quod uelit cuiq;.noſtrum eſt autem:qui in hac tempeſtate populi iactemur, ac fluctibus: ferre modice populi uoluntates:allicere alienas:retinere partas:placare turbatas:honores ſi magni non putemus:non ſeruire populo.ſin eos expetamus:non defatigari ſupplicando. Venio iam ad ipſius populi partes:ut illius contra te oratione potius quàm mea diſputem.qui ſi tecū congrediatur:& ſi una uoce loqui poſſit: hæc dicat. ego tibi Laterenſis Plancium non antepoſui:ſed cum eſſetis ęque boni uiri:meum beneficium potius ad eum detuli:qui à me contenderat:quàm ad eum,qui mihi non nimis ſubmiſſe ſupplicarat.reſpondebis credo,te ſplendore,& uetuſtate familiæ fretum,non ualde ambiendum putaſſe.at uero te ille ad ſua inſtituta, ſuorumq́; maiorum exempla reuocabit.ſemper ſe dicet rogari uoluiſſe:ſemper placuiſſe:M.Seium,qui ne Equeſtrem quidem ſplendorem incolumē à calamitate iudicij retinere potuiſſet:homini nobiliſſimo,innocentiſſimo, eloquentiſſimo,M.Piſoni prætuliſſe:præpoſuiſſe ſe Q.Catulo in ſumma familia nato ſapientiſſimo & ſanctiſſimo uiro,non dico C.Serenum ſubtiliſſimum hominem(fuit enim & animi ſatis magni,& conſilij) ſed Cn. Manlium non ſolum ignobilem,uerum ſine uirtute,ſine ingenio, uita etiam contempta ac ſordida.deſiderarunt te inquit oculi mei:cū tu eſſes Cyrenis:me enim quàm ſocios tua frui uirtute malebam:& quo plus intererat,eo plus aberas à me. certe non uidebam.deinde ſitientem me uirtutis tuæ deſeruiſti: ac dereliquiſti.cœperas enim petere Tribunatum plebis temporibus his:quæ iſtam eloquentiam & uirtutem requirebant.quam petitionem cum reliquiſſes:ſi hoc iudicaſti,tanta in tempeſtate te gubernare non poſſe:de uirtute tua dubitaui:ſi nolle:de uoluntate.ſin,quod magis intelligo,temporibus te alijs reſeruaſti:ego quoque inquam & Reſpublica ad ea te tempora reuocaui:ad quæ tu te ipſe ſeruaras.pete igitur eum magiſtratum in quo mihi magnæ utilitati eſſe poſſis.ædiles quicunq; erunt:idem mihi:quod oſtenderas:aut ſi quod * mea minus intereſt,id te magis forte delectat:reddam tibi iſtam ædilitatem etiam negligenter petenti.ſed ampliſſimos honores ut pro dignitate tua conſequare:condiſcas cenſeo,mihi paulo diligentius ſupplicare. hæc populi oratio eſt.mea uero Laterenſis hæc.quare uictus ſis,non debere iudicem quærere:modo ne largitione ſis uictus.nam ſi quotieſcunque præteritus erit is,qui non debuerit præteriri:toties oportebit eum,qui factus erit, condemnari:nihil iam eſt quod populo ſupplicetur:nihil quod direptio,nihil quod ſupplicatio

catio

catio magiſtratuum, renunciatio ſuffragiorum expectetur. ſimul ut qui ſint profeſſi: uideo quid dicam: hic familia conſulari eſt: ille Prætoria: reliquos uideo eſſe ex Equeſtri loco: ſunt omnes ſine macula: ſunt æque boni uiri, atque integri: ſed ſeruari neceſſe eſt gradum: cedat conſulari generi prætoriũ: nec contendat cum prætorio Equeſter locus: ſublata ſunt ſtudia: extinctę ſuffragationes: nullæ contentiones: nulla libertas populi in mandandis magiſtratibus: nulla expectatio ſuffragiorum: nihil ut plerunque euenit, præter opinionem accidet: nulla erit poſthac uarietas comitiorum. ſin hoc perſæpe accidit: ut & factos aliquos, & non factos eſſe miremur: ſi campus, atque illę undæ comitiorum, ut mare profundum, & immenſum ſic efferueſcunt quodam quaſi æſtu: ut ad alios accedant: ab alijs autem recedant: in tanto nos impetu ſtudiorum & motu temeritatis modum aliquem, & conſilium, & rationem requiramus? quare noli me ad contentionem ueſtrum reuocare Laterenſis. etenim ſi populo grata eſt tabella, quæ frontes aperit hominum: mentes tegit: datque eam libertatẽ, ut quod uelint, faciant: promittant autem, quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis: quod non fit in campo? hic quàm ille dignior perquam graue eſt dictu. quomodo igitur eſt æquum? ſic credo, quod agitur: quod ſatis eſt iudici. hic factus eſt. cur iſte potius quàm ego? uel neſcio: uel non dico: uel denique quod mihi grauiſſimum eſſet ſic dicere: ſed impune tamen deberem dicere: non recte. nam quid aſſequerer: ſi illa extrema defenſione uterer: populum quod uoluiſſet feciſſe: nõ quod debuiſſet? quid? ſi populi quoque factum defendo Laterenſis? & doceo Cn. Plancium non obrepſiſſe ad honorem: ſed eo ueniſſe curſu, qui ſemper patuerit omnibus hoc noſtro Equeſtri loco? poſſum ne eripere orationi tuæ contentionem ueſtrum? quæ tractari ſine contumelia non poteſt? & te ad cauſam crimenque deducere? ſi quòd Equitis Rom. filius eſt: inferior eſſe debuit: omnes tecum Equitum Rom. filij petiuerunt. nihil dico amplius. hoc tamen miror: cur tu huic potiſſimum iraſcare: qui longiſſime à te abfuit. equidem ſiquando, ut fit, iactor in turba: non illum accuſo: qui eſt in ſumma Sacra uia: cum ego ad Fabium fornicem impellor: ſed eum qui in meipſum incurrit: atque incidit. tu neque Q. Pedio forti uiro ſuccenſes: neque huic A. Plotio ornatiſſimo homini familiari meo: & ab eo, qui hos dimouit: potius, quàm ab ijs, qui in te ipſum incubuerunt: te depulſum putas. ſed tamen hæc tibi eſt prima cum Plancio generis ueſtri familiæque contentio: qua abs te uincitur. cur enim non confitear: quod neceſſe eſt? ſed non hic magis quàm ego à meis competitoribus, & aliâs, & in conſulatus petitione uincebar. ſed uide ne hæc ipſa, quæ deſpicis: huic ſuffragata ſint. ſic enim conferamus. eſt tuum nomen utraque familia conſulare. non dubitas igitur quin omnes, qui fauent nobilitati: qui id putant eſſe pulcherrimum: qui imaginibus, qui nominibus ueſtris ducuntur: te Ædilem fecerint. equidem non dubito. ſed ſi parum multi ſunt: qui nobilitatem ament: num iſta eſt noſtra culpa? etenim ad caput, & ad fontem utriuſque generis ueniamus. tu es ex municipio antiquiſſimo Thuſculano: ex quo plurimæ familiæ ſunt conſulares: in quibus eſt etiam Iuuentia: * quot è reliquis municipijs omnibus non ſunt. Hic eſt è præfectura Atinati, non tam priſca, non tam honorata, non tam ſuburbana. quantum intereſſe uis ad rationem petendi? primum utrum magis fauere putas Atinates, an

Thuſculanos ſuis? alteri (ſcire enim hoc propter uicinitatem facile poſſum) cum huius ornatiſſimi, atque optimi uiri Cn. Saturnini patrem Ædilem, cum Prætorem uiderunt: quod primus ille non modo in eam familiam, ſed etiam in præfecturam illam ſellam curulem attuliſſet: mirandum in modum lætati ſunt. alteros, credo quia refertum eſt municipium conſularibus: nam maleuolos non eſſe certe ſcio: nunquam intellexi uehementius hoſpitum ſuorum honore lætari. habemus hoc nos: habent noſtra municipia. quod ego de me, de fratre meo loquar. quorum honoribus agri propè dicam ipſi, montesq́ fauerunt. num aliquando uides Thuſculanũ aliquem de M. Catone illo in omni uirtute principe, num de T. Coruncano municipe ſuo, num de tot Fabijs gloriari? uerbum nemo facit. at in quencunq́ Arpinatem incideris: etiam ſi nolis: erit tamen tibi fortaſſe de nobis aliquid, aliquid & de C. Mario audiendum. primum igitur hic habuit ſtudia ſuorum ardentia. tu tanta, quanta in hominibus iam ſaturatis honoribus eſſe potuerunt. deinde tui municipes ſunt illi quidem ſplendidiſſimi homines: ſed tamen pauci: ſiquidem cum Atinatibus conferantur. huius præfectura plena uirorum fortiſſimorum: ſic ut nulla tota Italia frequentior dici poſſit. quam quidem nunc multitudinem uidetis Iud. in ſqualore & luctu ſupplicem uobis. hi tot Equites Rom. tot Tribuni ærarij (nam plebem à iudicio dimiſimus: quæ cuncta comitijs adfuit) quid roboris, quid dignitatis huius petitioni attulerunt? non enim Tribum Terentinam, de qua dicam alio loco: ſed dignitatem, ſed oculorum coniectum, ſed ſolidam & robuſtam & aſſiduam frequentiã præbuerunt. iam municipia coniunctione etiam uicinitatis uehementer mouentur. omnia quę dico de Plancio, dico expertus in nobis. ſumus enim finitimi Atinatibus. laudanda eſt, uel etiam amanda uicinitas retinens ueterem illum officij morem, non infuſcata maleuolentia, non aſſueta mendacijs, non fucata, non fallax, non erudita artificio ſimulationis uel ſuburbano, uel etiã urbano. nemo Arpinas non Plancio ſtuduit: nemo Soranus: nemo Caſſinas: nemo Aquinas. totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Alifanus, tota deniq́ noſtra illa aſpera, & montuoſa, & fidelis, & ſimplex, & fautrix ſuorũ regio, ſe huius honore ornari, ſe augeri dignitate, arbitrabatur. ijſdemq́ nunc è municipijs adſunt Equites Ro. publice cum legationis teſtimonio: nec minore nunc ſunt ſollicitudine: quàm tum erant ſtudio. etenim eſt grauius ſpoliari fortunis: quàm non augeri dignitate. ergo ut alia in te erant illuſtriora Laterenſis: quæ tibi maiores tui reliquerant: ſic te Plancius hoc non ſolum municipij, uerum etiam uicinitatis genere uincebat. niſi forte te Lauicana, aut Bouillana, aut Gabina uicinitas adiuuabat. quibus è municipijs uix iam qui carnem Latinis petant: inueniuntur. adiungam (ſi uis) id quod tu etiam huic obeſſe putas: patrem Publicanum. qui ordo quanto adiumento ſit in honore, quis neſcit? flos enim Equitum Ro. ornamentum ciuitatis, firmamentum Reipub. Publicanorum ordine continetur. quis eſt igitur qui neget, ordinis eius ſtudium fuiſſe in honore Plancij ſingulare? neque iniuria: uel quòd erat pater is: qui eſt princeps iamdiu Publicanorũ: uel quòd is ab ſocijs unice diligebatur: uel quòd diligentiſſime rogabat: uel quia pro filio ſupplicabat: uel quia huius ipſius in illum ordinẽ ſumma officia quæſturæ, Tribunatusq́ conſtabant: uel quòd illi in hoc ornando, ordinem ſe ornare, & conſulere liberis

ſuis

ſuis arbitrabantur. aliquid præterea, timide dico: ſed tamen dicendum eſt: non enim opibus, non inuidioſa gratia, non potentia uix ferenda, ſed commemoratione beneficij, ſed miſericordia, ſed precibus aliquid attulimus etiam nos. appellaui populum: tribubus ſubmiſi me: & ſupplicaui: ultro mehercules ſe mihi etiam offerentes, ultro pollicentes rogaui. ualuit cauſa rogandi, nõ gratia. nec ſi uir ampliſſimus, cui nihil eſt: quod roganti concedi non iure poſſit: de aliquo, ut dicis, non impetrauit: ego ſum arrogans, qui me ualuiſſe dico. nam ut omittã illud: quod ego pro eo laborabam: qui ualebat ipſe per ſeſe: rogatio ipſa ſemper eſt gratioſiſſima: quæ eſt officio neceſſitudinis coniuncta maxime. neq; ego ſic rogabam, ut petere uiderer: quia familiaris eſſet meus: quia uicinus: quia huius parente ſemper plurimum eſſem uſus: ſed ut quaſi parenti, & cuſtodi meo. non potentia mea, ſed cauſa rogationis fuit gratioſa. nemo mea reſtitutione lætatus eſt: nemo iniuria doluit: cui non huius in me miſericordia grata fuerit. etenim ſi ante reditum meum Cn. Plancio ſe uulgo uiri boni, cum hic Tribunatum peteret: ultro offerebant, cui nomen meum honori fuiſſet: ei meas præſentes preces, non putas profuiſſe? an Minturnenſes coloni, quod C. Marium ciuili errore, atque ex impijs manibus eripuerunt: quod tecto recęperunt: quòd feſſum inedia, fluctibusq; recrearunt: quod uiaticum congeſſerunt: quòd nauigium dederunt: quòd eum linquentem terrã eam, quam ſeruauerat, lachrymis uotisq; omnibus proſecuti ſunt: æterna in laude uerſantur? Plancio, quòd me uel ui pulſum, uel ratione cedentem tempori recæperit: iuuerit: cuſtodierit: is & Senatui Populoq; Rom. ut haberent quod reducerent, conſeruarit: honori hanc fidem, miſericordiam, uirtutem fuiſſe miraris? uitia mehercule res hæ Cn. Plancij, de quibus dixi, tegere potuerunt: ne tu in ea uita, de qua iam dicam: tot & tanta adiumenta huic honori fuiſſe mirere. hic eſt enim qui adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo grauiſſimo, & ſanctiſſimo, atque omni laude & honore digniſſimo uiro dilectus eſt: ut & contubernij neceſſitudo, & adoleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat. quod, ſi adeſſet: non minus ille declararet: quàm hic illius frater patruelis, & ſocer, T. Torquatus illi omni uirtute & laude par: qui eſt quidem cum illo maximis uinculis, & propinquitatis, & affinitatis coniunctus: ſed ita magni amoris: ut illæ neceſſitudinis cauſæ leues eſſe uideantur. fuit in Creta poſtea contubernalis Saturnini propinqui ſui, miles huius Q. Metelli. quibus cum fuerit probatiſſimus: hodieq; ſit: omnibus eſſe ſe probatũ debet ſperare. in ea prouincia legatus fuit C. Sacerdos, qua uirtute? qua conſtantia uir? L. Flaccus, qui homo? qui ciuis? qualem hunc putent: aſſiduitate teſtimonioq; declarant. in Macedonia Tribunus militum fuit. in eadem prouincia poſtea quæſtor. primum Macedonia ſic eum diligit: ut indicant hi principes ciuitatum ſuarum: qui cum miſſi ſint ob aliam cauſam: tamen huius repentino periculo commoti huic aſſident: pro hoc laborant: huic ſi præſto fuerint: gratius ſe ciuitatibus ſuis facturos putant: quàm ſi legationẽ & mandata ſua confecerint. L. uero Apuleius hunc tanti facit: ut morem illum maiorum, qui præſcribit in parentum loco quæſtoribus ſuis Prætores eſſe oportere: officijs beneuolentiaq; ſuperarit. Tribunus ple. fuit non fortaſſe tam uehemens: quàm iſti, quos tu iure laudas: ſed certe talis: quales ſi omnes ſemper fuiſſent: nunquam deſideratus

uehemens eſſet Tribunus. omitto illa: quæ ſi minus neceſſaria ſunt: at certe cum ſunt prolata: laudantur: ut uiuat cum ſuis: primum cum parente: nam meo iudicio pietas fundamentum eſt omnium uirtutum: quem ueretur ut deum: neqꝫ enim multo ſecus parens liberis: amat uero ut ſodalem, ut fratrẽ, ut æqualem. quid dicam cum patruo? cum affinibus? cum propinquis? cum hoc Cn. Saturnino ornatiſſimo uiro? cuius quantam honoris huius cupiditatem fuiſſe creditis? cum uideatis luctus ſocietatem? quid de me dicam? qui mihi in huius periculo reus eſſe uideor? quid de his tot uiris talibus? quos uidetis ueſte mutata? atqui hæc ſunt indicia ſolida Iudices, & expreſſa hæc ſigna probitatis, non fucata forenſi ſpecie, ſed domeſticis inuſta notis ueritatis. facilis eſt illa occurſatio, & blandicia popularis: aſpicitur: non attrectatur: procul apparet: non excutitur: non in manus ſumitur. omnibus igitur rebus ornatum hominem, quem externis, quẽ domeſticis nonnullis rebus inferiorem quàm te generis & nominis, dico: ſuperiorem alijs, municipum, uicinorum, ſocietatum ſtudio, temporum meorum memoria, patris uirtute, integritate, modeſtia Ædilem factum eſſe miraris? hunc tu uitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis? iacis adulteria: quæ nemo non modo nomine, ſed ne ſuſpitione quidem poſſit agnoſcere? maritum appellas: ut uerba etiam fingas, non ſolum crimina: ductum eſſe ab eo in prouinciam aliquem dicis libidinis cauſa: quod non crimen eſt, ſed impunitum in maledico mendacium. raptam eſſe mimulam. quod dicitur Atinæ factum à iuuene, uetere quodam in ſcenicos iure, maximeqꝫ oppidano. O adoleſcentiam traductam eleganter: cui quidem cum quod licuerit, obijciatur: tamen id ipſum falſum reperiatur. emiſſus aliquis è carcere. equidem emiſſus (ut cognoſtis) neceſſarij hominis optimiqꝫ adoleſcentis rogatu. idem poſtea præ mandatis requiſitus. atque hæc, nec ulla alia ſunt conie cta maledicta in eius uitam: de cuius uos pudore, religione, integritate dubitetis. pater uero inquit etiam obeſſe filio debet. O uocem duram, atque indignam tua probitate Laterenſis. pater ut in iudicio capitis, pater ut in dimicatione fortunarum, pater ut apud tales uiros obeſſe filio debeat? qui ſi eſſet turpiſſimus, ſordidiſſimus: tamen ipſo nomine patrio ualeret apud clementes Iudices, & miſericordes: ualeret inquam communi ſenſu omnium, & dulciſſima commendatione naturæ. ſed cum ſit Cn. Plancius is Eques Romanus: ea primum uetuſtate Equeſtris ordinis: ut pater, ut auus, ut maiores eius omnes Equites Ro. fuerint: ſummum in præfectura florentiſſima gradum tenuerint & dignitatis, & gratiæ: deinde, ut ipſe in legionibus P. Craſſi imperatoris inter ornatiſſimos homines Equites Ro. ſummo ſplendore fuerit: ut poſtea princeps inter ſuos plurimarum rerum ſanctiſſimus & iuſtiſſimus iudex, maximarum ſocietatum author, plurimarum magiſter: ſi non modo in eo nihil unquam reprehenſum: ſed laudata ſunt omnia: tamen is oberit honeſtiſſimo filio pater? qui uel minus honeſtum & alienum tueri uel authoritate ſua, uel gratia poſſit? aſperius inquit locutus eſt aliquid aliquando. immo fortaſſe liberius. at id ipſum inquit non eſt ferendum. ergo hi ferendi ſunt: qui queruntur libertatem Equitis Romani ſe ferre non poſſe? ubi nam ille mos? ubi illa æquitas iuris? ubi illa antiqua libertas? quæ malis oppreſſa ciuilibus extollere iam caput, & aliquando recreata ſe erigere debebat? Equitum ego

Romanorum etiam in homines nobiliſſimos maledicta, publicanorum in
Q. Sceuolam uirum omnibus ingenio, iuſtitia, integritate præſtantem aſpe
re, & ferociter, & libere dicta commemorem? Conſuli P. Naſicæ præco Gra
nius medio in foro, cum ille edicto iuſtitio domum deſcendens rogaſſet Gra
nium: quid triſtis eſſet? an quòd auctiones eſſent? immo uero inquit quòd le
giones. idē Tribuno pl. potentiſſimo homine M. Druſo, ſed multa in Rem-
publicam molienti, cum ille eum ſalutaſſet: ut fit: dixiſſetq́;, quid agis Gra-
ni? reſpondit: immo uero tu Druſe quid agis? ille L. Craſſi, ille M. Antonij
uoluntatem aſperioribus facetijs ſæpe perſtrinxit impune. nunc uſque eo op
preſſa ueſtra arrogantia ciuitas eſt: ut quę fuit olim pręconi in ridendo, nunc
Equiti Ro. in plorando non ſit conceſſa libertas. quæ enim unquā fuit Plan-
cio uox contumeliæ potius, quàm doloris? quid eſt autem unquam queſtus?
niſi cum à ſocijs & à ſe iniuriam propulſaret? cum Senatus impediretur, quo
minus id, quod hoſtibus ſemper erat tributum: reſponſum Equitibus Ro.
redderetur. omnibus illa iniuria dolori publicanis fuit. ſed eum ipſum dolorē
hic tulit paulo apertius: communis ille ſenſus in alijs fortaſſe latuit. hic quod
cum cæteris animo ſentiebat, id magis quàm cæteri, & uultu promptum ha-
buit, & lingua. quamquā Iud. (agnoſco enim ex me) permulta in Planciū,
quæ ab eo nunquam dicta ſunt: conferuntur. ego quia dico aliquid aliquan
do nō ſtudio adductus: ſed contentione dicendi, aut laceſſitus: & quia (ut fit
in multis) exit aliquando aliquid ſi non perfacetum, attamē fortaſſe non ru-
ſticum: quod quiſq; dixit, me id dixiſſe dicunt. ego autem ſi quid eſt, quod
mihi ſcitum eſſe uideatur: & homine ingenuo dignum atque docto: non aſ-
pernor. ſtomachor uero cum aliorum non me digna in me conferuntur. nam
quòd primus ſciuit legem de publicanis: tum cum uir ampliſſimus Con-
ſul id illi ordini per populum dedit: quod per Senatum ſi licuiſſet, dediſſet:
ſi in eo crimen eſt: quia ſuffragiū tulit: quis non tulit publicanus? ſi quia pri-
mum ſciuit: utrum id ſortis eſſe uis? an eius qui illam legem ferebat? ſi ſortis:
nullum crimen eſt in caſu. ſi Conſulis: ſplendor etiā Plancij, hunc à ſummo
uiro principem ordinis iudicatū. Sed aliquando ueniamus ad cauſam. in
qua tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitijs, omnes ambitus legis com
plexus es. neq; enim quicquam aliud in hac lege niſi edititios Iudices es ſecu-
tus. quod genus iudiciorū ſi eſt æquum nulla in re, niſi hac tribuaria: non in-
telligo quamobrem Senatus hoc uno in genere tribus edi uoluerit ab ac-
cuſatore: neque eandem editionem tranſtulerit in cæteras cauſas. de ipſo
denique ambitu, reiectionem fieri uoluerit iudicium alternorum. cúnque
nullum genus acerbitatis prætermitteret: hoc tamen unum prætereundum
putarit. quid? huius rei obſcura cauſa eſt? an & agitata? cum iſta in Sena-
tu res agebatur: & diſputata heſterno die copioſius à Q. Hortenſio? cui
tum eſt Senatus aſſenſus. hoc igitur ſenſimus: cuiuſcunque tribus largi-
tor eſſet: & per conſenſionem magiſtratuum quæ honeſte ſodalitas no-
minaretur: quam quiſque tribum turpi largitione corrumperet: eum ma-
xime his hominibus, qui eius tribus eſſent: eſſe notum. ita putauit Sena-
tus, cum reo tribus ederentur hæ: quas is largitione deuinctas haberet: eoſ-
dem fore teſtes & iudices. acerbum omnino genus iudicij: ſed tamen ſi uel
ſua, uel ea, quæ maxime eſſet cuique coniuncta: tribus ederetur: uix recu-

ſandum. tu autem Laterenſis quas tribus edidiſti? Terentinam credo? fuit certe id ęquum: & certe expectatum eſt: & fuit dignum conſtantia tua. cuius tu tribus uenditorem, & corruptorem, & ſequeſtrem Plancium fuiſſe clamitas: eam tribum profecto, ſeueriſſimorum preſertim hominum & grauiſſimorum, edere debuiſti. aut Volitiniam. libet enim tibi: neſcio quid etiam de illa tribu criminari. hanc igitur ipſam cur non edidiſti? quid Plancio cum Lemonia? quid cum Veientina? quid cum Cruſtumina? nam tertiã etiam, non quæ iudicaret, ſed quæ reijceretur; eſſe uoluiſti. dubitatis igitur Iud. quin uos M. Laterenſis ſuo iudicio non ad ſententiam legis, ſed ad ſuam ſpem aliquã de ciuitate delegerit? dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas neceſſitudines habet Plancius: cum ille non ediderit: iudicarit officijs ab hoc obſeruatas, non largitione? quid enim poteſt dicere? cur iſta editio non ſummam habeat acerbitatem remota ratione illa: quam in decernendo ſecuti ſumus? tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut denique eos quos inexorabiles, quos inhumanos, quos crudeles exiſtimes? tu me ignaro, nec opinante, inſcio, notes & tuos, & tuorum neceſſarios: uel iniquos meos, uel etiam defenſorum meorum? eodemq́ adiungas, quos natura putes aſperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repente: ut ante conſeſſum eorum iudicum uideã: quàm potuerim, qui eſſent futuri, ſuſpicari? apud eosq́ me, ne quinq́ quidem reiectis, quod in proximo reo de conſilij ſententia conſtitutum eſt: cogas cauſam de fortunis omnibus dicere? non enim ſi aut Plancius ita uixit: ut offenderet ſciens neminem: aut tu ita erraſti: ut eos ederes imprudens: ut nos, inuito te tamen ad Iudices non ad carnifices ueniremus: idcirco iſta editio per ſe non acerba eſt. an uero nuper clariſſimi ciues nomen editi iudicis non tulerunt? cum ex CXXV iudicibus, principibus Equeſtris ordinis, quinque & LXX reus reijceret: L referret: omniaq́ potius permiſcuerunt: quàm ei legi conditioniq́ parerent? nos neque ex delectis iudicibus, ſed ex omni populo, neque editos ad reijciendum, ſed ab accuſatore conſtitutos Iudices ita feremus: ut neminem reijciamus? neque ego nunc legis iniquitatem queror: ſed factum tuum à ſententia legis doceo diſcrepare: & illud acerbum iudicium, ſi quemadmodũ Senatus cenſuit, populusq́ iuſſit, ita feciſſes: ut in hunc & ſuam, & ab hoc obſeruatas ederent: non modo non quererer: ſed hunc iudicibus editis, qui teſtes ijdem eſſe poſſent, abſolutum putarem. neque nunc multo ſecus exiſtimo. cum enim has tribus edidiſti: ignotis te iudicibus uti malle quàm notis indicauiſti. fugiſti ſententiam legis: equitatem omnem reieciſti: in tenebris quàm in luce cauſam uerſari maluiſti. Volitinia tribus ab hoc corrupta. Terentinam habuerat uenalem. quid diceret apud Volitinienſes? aut tribules ſuos Iudices? immo uero tu quid diceres? quem iudicem ex illis aut tacitum teſtem haberes: aut uero etiam excitares? etenim ſi reus tribus ederet Volitiniam, fortaſſe Plancius propter uicinitatem ac neceſſitudinem ſuam non edidiſſet? & ſi quæſitor edendus fuiſſet: quem tandem potius quàm hunc C. Alphium? quem habet, cui notiſſimus eſſe debet: uicinum, tribulem, grauiſſimum hominẽ, iuſtiſſimumq́ ediſſet? cuius quidem æquitas & meæ ſimilis uoluntas erga Cn. Plancij ſalutem, quam ille ſine ulla cupiditatis ſuſpitione præ ſe fert: facile declarat non fuiſſe fugiendum tribulem huic iudicem: cui quæſitorem tribulem exoptandum

dum

dum fuiſſe uideatis.nec ego nunc conſiliũ reprehendo tuum:quod non eas tribus,quibus hic maxime notus erat:edideris.ſed à te doceo conſilium non ſeruatũ Senatus.etenim quis te tum audiret illorum? aut quid diceres? ſequeſtrem ne Plancium reſpuerent aures:nemo agnoſceret:repudiaretur.an gratioſum? illi libenter audirent:nos non timide confiteremur.noli enim putare Laterenſis legibus iſtis, quas Senatus de ambitu ſancire uoluerit: id eſſe actum:ut ſuffragatio,ut obſeruantia,ut gratia tolleretur.ſemper fuerunt boni uiri:qui apud tribules ſuos gratioſi eſſe uellent.neque uero tam durus in plebem noſter ordo fuit:ut eam coli noſtra modica liberalitate noluerit:neque hoc liberis noſtris interdicendum eſt:ne obſeruent tribules ſuos: ne diligant:ne reficere neceſſarijs ſuis ſuam tribum poſſint:ne par ab his munus in ſua petitione reſpectent.hæc enim plena ſunt officij:plena obſeruantiæ: plena etiam antiquitatis.iſto in genere & fuimus ipſi: cũ ambitionis noſtra tempora poſtulabant:& clariſſimos uiros eſſe uidimus: & hodie eſſe uidemus quamplurimos gratioſos.decuriatio tribulium,deſcriptio populi, ſuffragia largitione deuincta,ſeueritatem Senatus & bonorum omnium uim ac dolorem excitarunt. hæc doce: hæc profer:huc incumbe Laterenſis: decuriaſſe Plancium:conſcripſiſſe:ſequeſtrem fuiſſe:pronunciaſſe:diuiſiſſe:tum mirabor te his armis uti,quæ tibi lex dabat, noluiſſe.tribulibus enim iudicibus non modo ſeueritatem illorum,ſi iſta uera ſunt: ſed ne uultus quidem ferre poſſemus. hanc tu rationem cum fugeris:cumq́ hos Iudices habere nolueris:quorum in huius delicto cum ſcientia certiſſima, tum dolor grauiſſimus eſſe debuerit:quid apud hos dices qui abs te taciti requirunt: cur hoc ſibi oneris impoſueris? cur ſe potiſſimum delegeris? cur denique ſe diuinare malueris:quàm eos,qui ſcirent iudicare? ego Planciũ Laterenſis & ipſum gratioſum eſſe dico:& habuiſſe in petitione multos cupidos ſui,gratioſos.quos tu ſi ſodales uocas:officioſam amicitiã nomine inquinas crimino ſo. ſin quia gratioſi ſunt accuſandos putas:noli mirari te id quod tua dignitas poſtularit,repudiandis gratioſorum amicitijs non eſſe aſſecutum.!iam ut ego doceo gratioſum eſſe tribulibus Planciũ:quòd multis benigne fecerit:pro multis ſpoponderit:in operas plurimos patris authoritate & gratia miſerit: quod denique omnibus officijs per ſe,per patrem,per maiores ſuos totam Atinatem præfecturam comprehenderit:ſic tu doce ſequeſtrem fuiſſe: largitum eſſe: conſcripſiſſe:tribules decuriauiſſe.quod ſi non potes:noli tollere ex ordine noſtro liberalitatem:noli maleficium putare eſſe, gratiam: noli obſeruantiam ſancire pœna.itaque hæſitantem te in hoc ſodalitiorum tribuario crimine ad communẽ ambitus cauſam contuliſti.in qua deſinamus aliquando(ſi uidetur)uulgari & peruagata declamatione contendere.ſic enim tecũ ago.quam tibi commodum eſt,unam tribum delige tu:doce id,quod debes: per quem ſequeſtrem,quo diuiſore corrupta ſit:ego ſi id facere nõ potueris: quod ut opinio mea fert:ne incipies quidem:per quem tulerit,docebo.eſt ne hæc uera contentio? placet ne ſic agi? non poſſum magis pedem conferre (ut aiunt) aut propius accedere.quid taces? quid diſſimulas? quid tergiuerſaris? etiam atque etiam inſto,atque urgeo:inſector:poſco:atque adeo flagito crimen.quancunq́ tribum inquam delegeris:quam tulerit Plancius:tu oſtendito ſi poteris uitium:ego qua ratione tulerit,docebo.nec erit hæc alia ratio

Plancio ac Laterenſi.nam ut quas tribus tu tuliſti:ſic iam ex te requiram:
poſſes quorum ſtudio tuleris explicare.ſicq; ego hoc contendo : me tibi ipſi
aduerſario cuiuſcunq; tribus rationem popoſceris:redditurum. ſed cur ego
ſic ago? quaſi non comitijs iam ſuperioribus ſit Plancius deſignatus Ædilis:
quæ comitia primum habere cœpit Conſul tum omnibus in rebus ſumma
authoritate:tum harum ipſarum legum ambitus author? deinde habere cœ-
pit ſubito,prӕter opinionem omnium:ut,ne ſi cogitaſſet quidẽ quiſpiam lar-
giri,daretur ſpatium comparandi. uocatæ tribus:latum ſuffragium : deſcri-
ptæ:renunciatæ.longe plurimum ualuit Plancius.nulla largitionis nec fuit,
nec eſſe potuit ſuſpitio. an tandem una centuria prærogatiua tantum habet
authoritatis:ut nemo unquam prior eam tulerit:quin renunciatus ſit? tu aut
his ipſis comitijs Conſularibus? aut certe in illum annum Ædilem Plancium
factum miraris? in quo non exigua pars populi, ſed uniuerſus populus uo-
luntatem ſuam declararit? cuius in honore non unius tribus pars,ſed comitia
tota comitijs fuerint prærogata? quo quidẽ tempore,ſi id Laterenſis facere
uoluiſſes: aut ſi grauitatis eſſe putaſſes tuæ:quod multi nobiles ſæpe fece-
runt:ut cum minus ualuiſſent ſuffragijs,quàm putaſſent:poſtea prolatis co-
mitijs proſternerent ſe:& Populo Romano fracto animo,atq; humili ſup-
plicarent:non dubito:quin omnis ad te conuerſura ſe fuerit multitudo. nun-
quam enim nobilitas integra preſertim atque innocens à Populo Romano
ſupplex repudiata fuit. ſed ſi tibi grauitas tua, & magnitudo animi pluris
fuit:ſicut eſſe debuit:quàm Ædilitas:noli,cum habeas id quod malueris:de-
ſiderare id,quod minoris putaris.equidem primum ut honore dignus eſſem
maxime ſemper laboraui.ſecundo ut exiſtimarer.tertiũ mihi fuit illud:quod
pleriſq; primum eſt:ipſe honos:qui ijs denique debet eiſe iucundus : quorũ
dignitati Populus Ro.teſtimonium,non beneficium ambitioni dedit. quæ-
ris etiam Laterenſis quid imaginibus tuis, quid ornatiſſimo, atque optimo
uiro patri tuo,reſpondeas mortuo? noli iſta meditari:atq; illud caue potius:
ne tua iſta querela,dolorq; nimius,ab illis ſapientiſſimis uiris reprehenda-
tur.uidit enim pater tuus Appium Claudium nobiliſſimũ hominem uiuo pa
tre ſuo potentiſſimo,& clariſſimo ciue C.Claudio,Ædilem non eſſe factum:
& eundem ſine repulſa factum eſſe Conſulem:uidit hominem ſibi maxime
coniunctum egregium uirum L. Volcatium:uidit M.Piſonem in iſta Ædi-
litate offenſiuncula accæpta,ſummos à Populo Rom.eſſe honores adeptos.
auus uero tuus,& P.Naſicæ tibi Ædilitiam prædicaret repulſam : quo ciue
neminem ego ſtatuo in hac Repub.fortiorem:& C.Marij,qui duabus Ædi
litatis accæptis repulſis ſepties Conſul eſt factus, & L.Cӕſaris,Cn.Octauij,
M.Tullij,quos omnes ſcimus Ædililate præteritos,Conſules eſſe factos.ſed
quid ego Ædilitias repulſas colligo? quæ ſæpe eiuſmodi habitӕ ſunt: ut his
qui præteriti eſſent:benigne à populo factum uideretur. Tribunus militum
L.Philippus ſumma nobilitate,& eloquentia,Quæſtor Q.Cælius clariſſi-
mus ac fortiſſimus adoleſcens,Tribunus ple.Rutilius Ruffus, C.Fimbria,
C.Caſſius,Cn.Oreſtes facti non ſunt: quos tamen omnes Conſules factos
ſcimus eſſe.quæ tibi ultro pater & maiores tui non conſolandi tui gratia di-
cerent:neq; uero quo te liberent aliqua culpa:quam tu uereris:ne à te ſuſcæ-
pta uideatur:ſed ut te ad curſum iſtum tenendum,quem à prima ætate ſuſcӕ-
piſti:

piſti:cohortentur.nihil eſt enim,mihi crede Laterenſis,de te detractum. detractum dico?ſi mehercules uere,quod accidit,interpretari uelis: eſt aliquid etiam de uirtute ſignificatum tua.noli enim exiſtimare non magnum quendam motum fuiſſe illius petitionis tuæ:de qua ne aliquid iurares, deſtitiſti. denunciaſti homo adoleſcens quid de ſumma Reip.ſentires. fortius tu quidem quàm nonnulli defuncti honoribus : ſed apertius quàm uel ambitionis uel ætatis tuæ ratio poſtulabat. quamobrem in diſſentiente populo noli putare nullos fuiſſe:quorum animos tuus ille fortis animus offenderet:qui te incautum fortaſſe nunc tuo loco dimouere potuerunt : prouidentem ante, & præcauentem nunquam certe mouebunt. ante illa argumenta duxerunt ? dubitatis inquit quin coitio facta ſit?cum tribus plerаſque cum Plotio tulerit Plancius ? an unà fieri potuerunt : ſi unà tribus non tuliſſent? cũ nonnullas punctis penè totidem. quippe cum iam facti propè ſuperioribus comitijs declaratiq; ueniſſent.quamquam ne id quidem ſuſpitionẽ coitionis habuerit:neque enim unquam maiores noſtri ſortitionem conſtituiſſent ædilitiam:niſi uiderent accidere poſſe:ut competitores pares ſuffragijs eſſent.& ais prioribus comitijs Anienſem à Plotio, Terentinam à Plancio tibi eſſe conceſſam.nunc ab utroq; eas auulſas:ne in anguſtũ uenirent. quàm conuenit,nondum cognita populi uoluntate hos,quos iam tum coniunctos fuiſſe dicis:iacturam ſuarum tribuum,quo uos adiuuaremini:feciſſe:eoſdẽ, cum iam eſſent experti quid ualerent:reſtrictos & tenaces fuiſſe. etenim uerebantur credo anguſtiàs:quaſi res in contentionem aut in diſcrimẽ aliquod poſſet uenire.ſed tamen tu an Plotium uirum ornatiſſimum in idem crimen uocandũ iudicas,an dicis eum te arripuiſſe à quo non ſis rogatus?nam quod queſtus es plures te teſtes habere de Volitinia : quàm quot in ea tribu puncta tuleris:indicas aut eos teſtes te adducere:qui quia nummos accæperint, te præterierint:aut te ne gratuita quidem eorum ſuffragia tuliſſe. illud uero crimen de nummis,quos in Circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſti: caluit re recenti:nunc in cauſa refrixit.neque enim qui illi nummi fuerint,nec quæ tribus,nec qui diuiſor,oſtenderis. atque is quidem adductus ad Conſules, qui tum in crimen uocabatur:ſe inique à tuis iactatum grauiter querebatur. qui ſi erat diuiſor,preſertim eius, quem tu habebas reum:cur abs te reus non eſt factus?cur non eius damnatione aliquid ad hoc iudicium pręiudicij comparaſti?ſed neque tu habes hæc:nec; eis confidis:alia te ratio, alia cogitatio, ad ſpem huius opprimendi excitauit.magnæ ſunt in te opes : late patet gratia:multi amici:multi cupidi tui:multi fautores laudis tuæ : multi huic inuident:multis etiam pater optimus uir nimium retinens Equeſtris iuris,& libertatis uidetur:multi etiam communes inimici reorum omniũ:qui ita ſemper teſtimonium de ambitu dicunt:quaſi aut moueant animos ſuis teſtimonijs:aut gratum Populo Romano ſit:aut ab eo facilius ob eam cauſam, dignitatem quam uolunt:conſequantur.quibus cum me Iud.pugnantem meo more priſtino nõ uidebitis:non quòd mihi fas ſit quicquam effugere: quod ſalus Plancij poſtulet:ſed quia neque neceſſe eſt, me id perſequi uoce:quod uos mente uideatis:& quòd ita de me meriti ſunt illi ipſi:quos ego teſtes uideo paratos:ut eorum reprehenſionem uos ueſtræ prudentiæ aſſumere,meæ modeſtiæ remittere debeatis,illud unum uos magnopere oro,atque obſecro

Iudices cum huius,quem defendo,tum communis periculi cauſa:ne fictis audi-
ditionibus,ne diſſeminato, diſperſoq́ꝫ ſermoni, fortunas innocentiũ ſubij-
ciendas putetis. multi amici accuſatoris, nonnulli etiam noſtri iniqui,multi
communes obtrectatores,atque omnium inuidi multa finxerunt.nihil eſt au
tem tam uolucre,quam maledictum:nihil facilius emittitur:nihil citius exci-
pitur:nihil latius diſſipatur.neque ego,ſi fontem maledicti reperietis:ut ne-
gligatis,aut diſſimuletis,unquam poſtulabo.ſed ſi quid ſine capite manabit:
aut ſi quid erit eiuſmodi:ut non extet author,qui audierit: aut ita negligens
uobis eſſe uidebitur:ut unde audierit,oblitus ſit:aut ita leuem habebit autho
rem:ut memoria dignum non putarit:huius illa uox uulgaris auditu ne quid
reo innocenti noceat,oramus. Sed uenio iam ad L. Caſſium familiarem
meũ:cuius ex oratione ne illum quidem Iuuentium tecum expoſtulaui: quẽ
ille omni, & uirtute,& humanitate ornatus adoleſcens primũ de plebe Ædi-
lem curulem factum eſſe dixit.in quo Caſſi ſi iſta tibi reſpondeam:neſciſſe id
Populum Romanum:neque fuiſſe qui id nobis narraret, preſertim mortuo
Longino:non ut opinor admirarere:cum ego ipſe non abhorrens à ſtudio
antiquitatis,me hic id ex te primum audiſſe confitear.& quoniã tua fuit per-
elegans,ac perſubtilis oratio digna Equitis Ro.uel ſtudio,uel pudore: quo-
niamq́ꝫ ſic ab his es auditus:ut magnus honos & ingenio & humanitati tuæ
tribueretur:reſpondebo ad ea quæ dixiſti: quæ pleraqꝫ de ipſo ſine fuerunt:
in quibus ipſi aculei,ſi quos habuiſti in me reprehendendo:tamen mihi non
ingrati acciderunt.quæſiſti,utrum mihi putarem Equitis Ro.filio faciliorem
fuiſſe ad adipiſcendos honores uiam:an futuram eſſe filio meo:qui eſſet fa-
milia conſulari?ego uero,quamquam illi omnia malo,quàm mihi:tamen illi
honorum aditus nunquam faciliores optaui,quàm mihi fuerunt.quin etiam,
ne forte ille ſibi me potius peperiſſe iam honores, quàm iter demonſtraſſe
adipiſcendorum putet:hæc illi ſoleo præcipere:quamquã ad præcepta ætas
non eſt gnati:quæ ille à Ioue ortus ſuis præcæpit filijs.uigilandum eſt ſem-
per:multæ inſidię ſunt bonis.noſtis cætera. nónne id quod multi inuideant:
quæ ſcripſit grauis ille & ingenioſus poeta:ſcripſit,non ut illos regios pue-
ros,qui iam nuſquam erant:ſed ut nos & noſtros liberos ad laborem & lau
dem excitaret.quæris quid potuerit amplius aſſequi Plancius,ſi Cn. Scipio-
nis fuiſſet filius?magis ædilis fieri non potuiſſet: ſed hoc præſtare, quod ei
minus inuideretur. etenim honorum gradus ſummis hominibus & infimis
ſunt pares:gloriæ diſpares. quis noſtrum ſe dicit M.Curio, quis C. Fabri-
tio?quis P.Duellio parem? quis Atilio Calatino?quis Cn.& P. Scipioni-
bus?quis Africano?Marcello?Maximo?eoſdem ſumus honorum gradus,
quos illi,aſſecuti.eſt enim in uirtute multis aſcenſus:uti is gloria maxime ex-
cellat:qui uirtute plurimum præſtet. honorum populi finis eſt Conſulatus.
quem magiſtratum iam octingenti ferè conſecuti ſunt. horum, ſi diligenter
quæras:uix decimam partem reperias gloria dignam.ſed nemo unquam ſic
egit ut tu.cur iſte ſit Conſul?quid potuit amplius:ſi L.Brutus eſſet:qui ciui-
tatem dominatu regio liberauit?honore nihil amplius.laude multum.ſic igi-
tur Plancius, nihilominus Quæſtor eſt factus,& Tribunus ple.& Ædilis:
quàm ſi eſſet ſummo loco natus.ſed hæc pari loco orti, ſunt innumerabiles
alij conſecuti.profers triumphos T.Gracchi,& C.Marij:& quæris quid ſi-
mile

mile in Plancio.quaſi uero iſti, quos commemoras,propterea magis laude fuerint digni:quòd triumpharunt:& non quia commiſſi ſunt ijs magiſtratus:in quibus re bene geſta triumpharent. rogas quæ caſtra uiderit: qui & miles in Creta Metello hoc imperatore,& Tribunus in Macedonia militũ fuerit:& Quæſtor tantum ex re militari detraxerit temporis:quantũ in me cuſtodiendũ transferre maluerit.quæris num diſertus? immo id quod ſecundum eſt:ne ſibi quidem uidetur.num iuris conſultus? quaſi quiſquam ſit:qui ſibi hunc falſum de iure reſpondiſſe dicat? omnes enim iſtiuſmodi artes in ijs reprehenduntur:qui cum profeſſi fuerint:ſatiſfacere non poſſunt: non in his:qui abfuiſſe ab his ſtudijs confitentur.uirtus,probitas,integritas,in candidato,non linguæ uolubilitas,non ars,non ſcientia requiri ſolet. ut nos in mancipijs parandis quamuis frugi hominem,ſi pro fabro, aut pro textore emimus,ferre moleſte ſolemus,ſi eas artes quas in emendo ſecuti ſumus, forte neſciuerit.ſin autem emimus, quem uillicum imponeremus: quem pecori præficeremus:nihil in eo niſi frugalitatem, laborem, uigilantiam eſſe curamus.ſic Populus Ro.deligit magiſtratus,quaſi Reipublicæ uillicos: in quibus ſi qua præterea eſt ars:facile patitur.ſin minus: uirtute eorum & innocentia contentus eſt.quotus enim quiſq; diſertus? quotus quiſque iuris peritus eſt? ut eos numeres:qui uolunt eſſe.quòd ſi præterea honore dignus nemo:quidnã tot optimis & ornatiſſimis ciuibus eſt futurum? iubes Planciũ de uitijs Laterenſis dicere.nihil poteſt.niſi eum nimis in ſe iracundum putabis fuiſſe.idẽ effers Laterenſem laudibus.facile patior id te agere multis uerbis:quod ad iudicium nõ pertineat:& id te accuſantem tamdiu dicere:quod ego defenſor ſine periculo poſſim confiteri.atqui non modo confiteor ſumma in Laterenſe ornamenta eſſe:ſed te etiam reprehendo:quòd ea non enumeres:alia quædam inania & leuia conquiras.Præneſte feciſſe ludos. quid? alij Quæſtores nónne fecerunt? Cyrenis liberalem in publicanos:iuſtum in ſocios fuiſſe,quis negat? ſed ita multa Romę geruntur:ut uix ea,quę fiunt in prouincijs,audiantur.non uereor ne mihi aliquid Iud.uidear arrogaſſe:ſi de Quæſtura mea dixero.quamuis enim illa floruerit:tamen eũ me poſtea fuiſſe in maximis rebus arbitror:ut non ita mihi multum ſit ex Quęſturæ laude repetendum. ſed tamen non uereor, ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia Quæſturam aut gratiorem,aut clariorem fuiſſe.uere mehercules hoc dicam. ſic tum exiſtimabam:nihil homines unquam aliud Romæ,niſi de Quæſtura mea,loqui.frumenti in ſumma charitate maximũ numerum miſeram: negociatoribus comis,mercatoribus iuſtus,municipibus liberalis,ſocijs abſtinens,omnibus eram uiſus in omni officio diligentiſſimus. excogitati quidã erant à Siculis honores inauditi.itaque hac ſpe decedebam:ut mihi Populũ Ro.ultro omnia delaturũ putarem.at ego,cum caſu diebus ijs itineris faciendi cauſa decedens è prouincia Puteolos forte ueniſſem:cum plurimi & lautiſſimi ſolent eſſe in his locis:concidi penè Iudices:cum ex me quidam quæſiſſet:quo die Roma exiſſem:& nunquid in ea eſſet noui.cui cum reſpondiſſem,me è prouincia decedere:etiam mehercules inquit ut opinor ex Africa. huic ego iam ſtomachans faſtidioſe,immo ex Sicilia inquam.tum quidam, quaſi qui omnia ſciret:quid? tu neſcis inquit hunc Syracuſis Quæſtorẽ fuiſſe? quid multa? deſtiti ſtomachari:& me unum ex his feci;qui ad aquas ue-

niſſent.ſed ea res Iud.haud ſcio an plus mihi profuerit:quàm ſi mihi tum eſſent omnes congratulati.nam poſteaquàm ſenſi Populum Romanum aures hebetiores,oculos acres,atque acutos habere:deſtiti quid de me audituri eſſent homines cogitare:feci ut poſtea quotidie me præſentem uiderent:habitaui in oculis:preſſi eorum neminem à congreſſu meo:neque ianitor meus, neque ſomnus abſterruit.& quid ego dicam de occupatis meis temporibus? cui fuerit ne ocium quidem unquam ocioſum? nam quas tu commemoras Caſſi,legere te ſolere orationes,cū ocioſus ſis:has ego ſcripſi ludis & ferijs, ne omnino unquā eſſem ocioſus.etenim M.Catonis illud,quod in principio ſcripſit Originum ſuarum:ſemper magnificū & præclarum putaui: clarorū uirorum atque magnorum non minus ocij, quàm negocij rationem extare oportere.ita ſi quam habeo laudem:quæ quanta ſit neſcio:parta Romæ eſt: quæſita in foro:meaq́ꝫ priuata conſilia publici quoque caſus comprobauerunt:ut etiā ſumma Reſp.mihi domi fuerit gerenda:& urbs in urbe ſeruanda.eadem igitur Caſſi uia munita Laterenſi eſt:idem uirtutis curſus ad gloriam:hoc facilior fortaſſe:quòd ego huc à me ortus,& per me nixus aſcendi: iſtius egregia uirtus adiuuabitur commendatione maiorum.ſed ut redeā ad Plancium:nunquam ex urbe abfuit,niſi forte,lege,neceſſitate.non ualuit rebus ijſdem,quibus fortaſſe nonnulli:at ualuit aſſiduitate:at ualuit obſeruandis amicis:ualuit liberalitate:fuit in oculis:petiuit:eſt uſus ratione:qua minima inuidia noui homines plurimi eoſdem honores conſecuti ſunt.nam quòd ais Caſſi,non plus me Plancio debere:quàm bonis omnibus:quòd ijs æque mea ſalus chara fuerit. ego me debere bonis omnibus fateor:ſed etiā ijs,quibus ego debeo: boni uiri & ciues ædilitijs comitijs aliquid ſe meo nomine debere Plancio dicebant.uerum fac me multis debere:& in ijs Plancio. utrū igitur me conturbare oportet?an cæteris cum cuiuſque dies uenerit:hoc nomen,quod urget,nunc cum petitur diſſoluere.quamquam diſſimilis eſt pecuniæ debitio,& gratiæ.nam qui pecuniam diſſoluit:ſtatim nō habet id quod reddidit.qui autem debet:is retinet alienum.gratiam autem & qui refert,habet:& qui habet,in eo ipſo quod habet,refert.neqꝫ ego nunc Plancio deſinā debere:ſi hoc ſoluero:nec minus ei redderem uoluntate ipſa:ſi hoc moleſtiæ non accidiſſet.quæris à me Caſſi,quid pro fratre meo:qui mihi eſt chariſſimus:quid pro meis liberis,quibus nihil poteſt mihi eſſe iucundius: amplius quàm pro Plancio facio,facere poſſim:nec uides iſtorum ipſorum charitate ad huius ſalutem defendendam maxime ſtimulari me,atque excitari.nā neqꝫ illis huius ſalute,à quo meam ſciunt eſſe defenſam:quicquam eſt optatius:& ego ipſe nunquam illos aſpicio:quin per hunc me his conſeruatum eſſe meminerim:& huius meriti in me recorder.Opimium damnatum eſſe commemoras ſeruatorem ipſum Reipub.Calidium adiungis:cuius lege Q.Metellus in ciuitatē ſit reſtitutus. reprehendis meas pro Plancio preces:quod nec Opimius ſuo nomine liberatus ſit:nec Q.Metelli Calidius.de Calidio tibi tantum reſpondeo:quod ipſe uidi:Q.Metellum Pium Conſulē prætorijs comitijs petente Q.Calidio Populo Ro.ſupplicaſſe:cum quidem non dubitaret & Conſul,& homo nobiliſſimus patronum illum eſſe ſuum,& familiæ ſuæ nobiliſſimæ dicere.quo loco quæro ex te: num id in iudicio Calidij putes,quod ego in Plancij facio,aut Metellū Pium ſi Romæ eſſe potuiſſet:

aut

aut patrem eius, ſi uixiſſet: non fuiſſe facturum? nam Opimij quidem calamitas utinam ex hominum memoria poſſet euelli. uulnus illud Reipublicæ, dedecus huius imperij, turpitudo Populi Romani, non iudicium putandum eſt. quam enim illi Iudices, ſi Iudices, & non parricidæ patriæ nominandi ſunt: grauiorem potuerunt Reip. infligere ſecurim: quàm cum illũ è ciuitate eiecerunt: qui Prætor finitimo, Conſul domeſtico bello Remp. liberarat? at enim nimis ego magnum beneficium Plancio: & ut ais, id uerbis exaggero. quaſi uero me tuo arbitratu, & non meo gratũ eſſe oporteat. quod iſtius tantum meritum inquit? an quia te non iugulauit? immo uero quia iugulari paſſus non eſt. quo quidem tu loco Caſſi etiam purgaſti inimicos meos: meæq; uitæ nullas ab illis inſidias fuiſſe dixiſti. poſuit hoc idem Laterenſis. quamobrem de iſto paulopoſt plura dicam. de te tantum requiro: utrum putes odium in me mediocre inimicorum fuiſſe? quod fuit ullorum tantum requiro? utrum putes odium unquam barbarorum tam immane, ac tam crudele in hoſtem? an fuiſſe in ijs aliquem aut famæ metum, aut pœnæ? quorum uidiſti toto illo anno ferrum in foro, flammam in delubris, uim in tota urbe uerſari? niſi exiſtimas, eos iccirco uitæ meæ pepercisse: quòd de reditu meo non timerent. & quenquam putas fuiſſe tam excordem: qui uiuis his, ſtante urbe, & curia rediturum me ſi uiuerem, non putaret? quamobrem non debes is homo, & is ciuis prædicare uitam meam, quæ fidelitate amicorum conſeruata ſit: inimicorum modeſtia non eſſe appetitam. reſpondebo tibi nunc Laterenſis minus fortaſſe uehementer, quàm abs te ſum prouocatus: ſed profecto nec conſiderate minus, nec minus amice. nam primum illud fuit aſperius: me quæ de Plancio dicerem, mentiri: & temporis cauſa fingere. ſcilicet homo ſapiens excogitaui, quamobrẽ uiderer maximis beneficij uinculis obſtrictus, cum liber eſſem & ſolutus. quid enim? mihi ad defendendum Plancium parum multæ, parum iuſtæ neceſſitudines erant familiaritatis, uicinitatis, patris amicitiæ? quæ ſi non eſſent: uereor credo ne turpiter facerem: ſi hoc ſplendore, & hac dignitate hominem defenderem: fingenda fuit mihi Iud. cauſa peracuta: ut ei quem mihi debere oporteret, ego me omnia debere dicerem. at id etiam gregarij milites faciunt inuiti: ut coronam dent ciuicam: & ſe ab aliquo ſeruatos eſſe fateantur. non quo turpe ſit protectum in acie hoſtium manibus eripi (nam id accidere niſi forti uiro, & pugnanti comminus nõ poteſt) ſed onus beneficij reformidant: quod permagnum eſt alieno debere idem, quod parenti. ego, cum cæteri uera beneficia etiam minora diſſimulent: ne obligati eſſe uideantur: eo me beneficio obſtrictum eſſe ementiar: cui ne referri quidem gratia poſſe uideatur. an hoc tu Laterenſis ignoras? qui, cum mihi eſſes amiciſſimus: cum uel periculum uitæ tuæ mecum ſociare uoluiſſes: cum me in illo triſti, & acerbo luctu, atque diſceſſu non lachrymis ſolum tuis, ſed animo, corpore, copijs proſecutus eſſes: cum meos liberos, & uxorem me abſente tuis opibus auxilioq; defendiſſes: ſic mecum ſemper egiſti: te mihi remittere, atque concedere: ut omne ſtudium meum in Cn. Plancij honorem conſumerem: quòd eius in me meritum tibi etiam gratum eſſe dicebas. nihil autem me noui, nihil temporis cauſa dicere: nónne etiam illa teſtis eſt oratio? quæ eſt à me prima habita in Senatu? in qua cum perpaucis nominatim egiſſem gratias: quod omnes enumerari

nullo modo poſſent: ſcelus autem eſſet quenquam prçteriri: ſtatuiſſemq́ eos ſolum nominare: qui cauſæ noſtræ duces & quaſi ſigniferi fuiſſent: in his Plancio gratias egi. reciteturq́ oratio: quæ propter eius magnitudinem dicta de ſcripto eſt. in qua ego homo aſtutus ei me dedam: cui nihil magnopere debeam: & huius tanti officij ſeruitutem aſtringam teſtimonio ſempiterno? nolo cætera quæ à me mandata ſunt literis recitare. prætermitto illa: ne aut proferre uidear ad tempus: aut eo genere uti literarum: quod meis ſtudijs aptius, quàm conſuetudini iudiciorum eſſe uideatur. atque etiam clamitas Laterenſis: quouſq́ iſta dicis? nihil in Criſpio profeciſti? abſolutæ iam ſunt preces tuæ. de Criſpio mihi ne tu obijcies: quem ego de me bene meritum quia te teſte cognoueram, te eodem authore defendi? & ei dices, quouſq́? quem negas quod pro Criſpio contenderim impetrare potuiſſe? nam iſtius uerbi quouſque, hæc poterat eſſe inuidia. datus eſt tibi ille: condonatus ille: non facis finem: ferre non poſſumus. ei quidem qui pro uno laborarit: & ipſum id non obtinuerit: dici quouſq́, irridentis magis eſt: quàm reprehendentis. niſi forte ego unus ita me geſſi in iudicijs: ita & cum his, & inter hos uixi: is in cauſis patronus, is in Republica ciuis & ſum: & ſemper fui: ſolus ut à te conſtituar: qui nihil à iudicibus debeam unquam impetrare. & mihi lachrymulam Criſpiani iudicij obiectas. ſic enim dixiſti: uidi ego tuam lachrymulam. uide quàm me uerbi tui pœniteat. non modo lachrymulam, ſed multas lachrymas, & fletum cũ ſingultu uidere potuiſti. an ego, qui meorum lachrymis me abſente commotus, ſimultates quas mecum habebat depoſuiſſet: meæq́ ſalutis non modo non oppugnator (ut inimici mei putarant) ſed etiam defenſor fuiſſet: huius in periculo non dolorem meum ſignificarem? tu autem Laterenſis, qui tum lachrymas meas gratas eſſe dicebas: nunc eaſdem uis inuidioſas uideri. negas Tribunatum Plancij quicquam attuliſſe adiumenti dignitati meæ. atque hoc loco (quod ueriſſime facere potes) L. Racilij fortiſſimi & conſtantiſſimi uiri, diuina in me merita commemoras: cui quidem ego, ſicut Plancio, nunquam diſſimulaui me plurimum debere: ſemperq́ præ me feram. nullas enim ſibi ille neque contentiones, neque inimicitias, neque uitæ dimicationes, nec pro Rep. nec pro me defugiendas putauit. atq́ utinam quam ego ſum in illum gratus: tam licuiſſet per hominum uim & iniuriam Populi Ro. ei gratiam referri. ſed ſi non eadem contendit in Tribunatu Plancius: exiſtimare debes, non huic uoluntatẽ defuiſſe: ſed me. cum iam Plancio deberem: M. Racilij beneficij fuiſſe contentum. an uero putas Iudices iccirco minus mea cauſa facturos: quòd me eſſe gratum crimineris? an, cum Populus Ro. illo Senatus conſulto, quod in monimento Marij factum eſt: quo mea ſalus omnibus eſt gentibus commendata: uni Cn. Plancio gratias egerit: unus enim fuit de magiſtratibus defenſor ſalutis meæ: cui Senatus pro me gratias agendas putauit: ei ego à me referendã gratiã non putem? atqui, eum cum uides: quo me tandẽ animo in te putas eſſe Laterenſis? ullum eſſe tantũ periculum? tantũ laborem? tantã contentionẽ? quã ego non modo pro ſalute tua, ſed etiã pro dignitate defugerẽ? quo quidem etiã magis ſum nõ dicam miſer (natura quidẽ abhorret à uirtute uerbi) ſed certe exercitus: non quia multis debeo (leue enim onus beneficij gratia) ſed quia ſçpe concurrit, propter aliquorũ de me meritorũ inter ipſos contentiones,

tiones,ut eodẽ tempore in omnes uerear ne uix poſſim gratus uideri.ſed ego hoc meis ponderibus examinabo:non ſolũ quid cuiq; debeam:ſed etiã,quid cuiuſq; interſit:& quid à me cuiuſque tempus poſcat.agitur ſtudium tuum: uel etiam,ſi uis,exiſtimatio,laus,ædilitas.at Cn.Plancij ſalus,patria,fortunę. ſaluum tu me eſſe cupiſti:hic fecit etiam ut eſſe poſſem. diſtineor tamen, & diuellor dolore: & in cauſa diſpari offendi te à me doleo.ſed mediuſfidius multo citius meam ſalutem pro te obiecero:quàm Cn.Plancij ſalutem tradidero contentioni tuæ.etenim Iudices cum omnibus uirtutibus me affectum eſſe cupiam:tum nihil eſt quod malim:quàm me & gratum eſſe: & uideri. hæc eſt enim una uirtus non ſolum maxima: ſed etiam mater uirtutum omnium reliquarum.quid eſt pietas? niſi uoluntas grata in parentes? qui ſunt boni ciues?qui belli?qui domi de patria bene merentes? niſi qui patriæ beneficia meminerunt?qui ſancti?qui religionum colentes? niſi qui meritam dijs immortalibus gratiam iuſtis honoribus,& memori mente perſoluunt? quæ poteſt eſſe iucunditas uitæ,ſublatis amicitijs?quę porrò amicitia poteſt eſſe inter ingratos?quis eſt noſtrum liberaliter educatus? cui non educatores,cui non magiſtri ſui,atque doctores,cui non locus ille mutus, ubi ipſe altus,aut doctus eſt:cum grata recordatione in mente uerſetur?cuius opes tantæ eſſe poſſunt?aut unquam fuerunt?quæ ſine multorum amicorum officijs ſtare poſſint?quæ certe ſublata memoria & gratia, nulla extare poſſunt? equidem nil tam proprium hominis exiſtimo:quàm non modo beneficio, ſed etiam beneuolentiæ ſignificatione alligari.nihil porrò tam inhumanum, tam immane,tam ferũ:quàm committere,ut beneficio non dicam indignus, ſed uictus eſſe uideare.quæ cum ita ſint:iam ſuccumbam Laterenſis iſto tuo uerbo:in eo ipſo,in quo nihil poteſt eſſe nimium:quoniam ita tu uis:nimiũ me gratum eſſe concedam:petamq; à uobis Iudices: ut eum beneficio complectamini:quem,qui reprehenderit,in eo reprehendit, quod gratum præter modum dicat eſſe.neque enim ad negligendam meam gratiam debet ualere:quod dixit idẽ:uos nec nocentes,nec litigioſos eſſe:quo nimis me apud uos ualere oporteret.quaſi uero in amicitia mea non hæc præſidia (ſi qua forte ſunt in me) parata ſemper amicis eſſe maluerim:quàm neceſſaria. etenim ego de me tantum audeo dicere:amicitiam meam uoluptati pluribus quàm præſidio fuiſſe: neq; uehementer uitæ meę pœniteret:ſi in mea familiaritate locus eſſet nemini niſi litigioſo,aut nocenti.ſed hoc neſcio quomodo frequenter in me congeſſiſti:ſaneq; in eo creber fuiſti:te iccirco in locos cauſam conijcere uoluiſſe:ne ego mea conſuetudine aliquid de thenſis miſericordiæ cauſa dicerẽ:quod in alijs Ædilibus ante feciſſem.non nihil egiſti hoc loco.nam mihi eripuiſti ornamentũ orationis meę.deridebor ſi mentionem thenſarum fecero:cum tu id prædixeris.ſine thenſis autem quid potero dicere? hic etiam addidiſti me iccirco mea lege ex iſto ambitu traxiſſe:ut miſerabiliores epilogos poſſem dicere.non uobis uideor cum aliquo declamatore, non cauſa laboris, & fori diſputare?Rhodi enim inquit non fui. me uult fuiſſe. ſed fui inquit, putabam in Niceis dicturum:bis in Bythynia.ſi locus habet reprehenſionis anſam aliquam:neſcio cur ſeueriorem Niceam putes,quàm Rhodum. ſi ſpectanda cauſa eſt:& tu in Bithynia ſumma cum dignitate fuiſti: & ego Rhodi non minore.nam quòd in eo me reprehendiſti:quòd nimium

multos defenderim: utinam & tu, qui potes: & cæteri, qui defugiunt: uellent me labore hoc leuare. ſed fit ueſtra diligentia: qui in cauſis ponderandis omnes ferè repudiatis: ut ad nos pleræque confluant: qui miſeris & laborantibus nihil negare poſſumus. admonuiſti etiam, quòd in Creta fuiſſes: dictum aliquid in petitione tua dici potuiſſe: me id perdidiſſe. uter igitur noſtrum eſt cupidior dicti? ego ne? qui quod dici potuit, non dixerim? an tu? qui etiam ipſe in te dixeris? te aiebas de tuis rebus geſtis nullas literas miſiſſe: quod mihi meę, quas ad aliquem miſiſſem, obfuiſſent. quas ego mihi obfuiſſe non intelligo: Reipub. uideo prodeſſe potuiſſe. ſed ſunt hæc leuiora: illa uero grauiora, atque magna: quòd meum diſceſſum, quem ſæpe defleras: nunc quaſi reprehendere, & ſubaccuſare uoluiſti. dixiſti enim non auxiliũ mihi, ſed me auxilio defuiſſe. ego uero fateor mehercule quod uiderim mihi auxilium nõ deeſſe: iccirco me illi auxilio perpeperciſſe. quis enim ſtatus, quod diſcrimẽ, quæ fuerit in Repub. tempeſtas illa, quis neſcit? tribunitius me terror, an conſularis furor mouit? decertare mihi ferro magnum fuit cum reliquijs eorũ, quos ego florentes, atque integros ſine ferro uiceram? Conſules poſt hominum memoriam teterrimi, atque turpiſſimi, ſicut & illa principia, & hi recentes rerum exitus declarant: quorum alter exercitum perdidit: alter uendidit: emptis prouincijs à Senatu, à Republica, à bonis omnibus defecerant: qui exercitibus, qui armis, qui opibus plurimum poterant: cum quid ſentirent, neſciretur: furialis illa uox nefarijs ſtupris, religioſis altaribus effœminata, ſecum, & illos Conſules facere acerbiſſime perſonabat: egentes in locupletes, perditi in bonos, ſerui in dominos, armabantur: aderat mecum Senatus, & quidem ueſte mutata: quod pro me uno poſt hominum memoriam publico conſilio ſuſcæptum eſt. ſed recordare qui tum fuerint conſulum nomine hoſtes: qui ſoli in hac urbe Senatũ Senatui parere non ſiuerint: edictoque ſuo non luctum patribus conſcriptis, ſed luctus indicia ademerint. aderat mecum cunctus Equeſter ordo: quem quidẽ in concionibus ſaltator ille Catilinæ Conſul proſcriptionis denunciatione terrebat. at tota Italia conuenerat: cui quidem belli inteſtini & uaſtitatis metus inferebatur. hiſce ego auxilijs ſtudentibus, atque incitatis uti me Laterenſis potuiſſe confiteor: ſed erat non iure, non legibus, non diſceptando decertandum. nam profecto, preſertim tam bona in cauſa, nunquam quo cæteri abundarunt, id mihi ipſi auxilium defuiſſet. armis fuit, armis inquam fuit dimicandum, quibus à ſeruis, atque à ſeruorum ducibus cædem fieri Senatus, & bonorum, Reipublicæ exitioſum fuiſſet. uinci autem improbos à bonis, fateor fuiſſe præclarum: ſi finem eum uincendi uiderem. quem profecto non uidebam. ubi enim præſto fuiſſet mihi aut tam fortis Conſul? quàm L. Opimius? quàm C. Marius? quàm L. Flaccus? quibus ducibus improbos ciues Reſp. uicit armatis. aut ſi minus fortes: attamen tam iuſti, quàm P. Mutius? qui arma, quæ priuatus P. Scipio ſumpſerat: ea Ty. Graccho interempto iure optimo ſumpta eſſe defendit? eſſet igitur pugnandum cum Conſulibus. nihil amplius dico: niſi illud uictoriæ noſtræ graues aduerſarios paratos, interitus nullos ultores eſſe uidebam. hiſce ego auxilijs ſalutis meæ ſi iccirco defui: quia nolui dimicare: fateor id quod uis: non mihi auxilium, ſed me auxilio defuiſſe. ſin autem quo maiora ſtudia in me bonorum fuerunt: hoc his magis conſulendum

lendum, & parcendum putaui: tu id in me reprehendis: quod Q. Metello laudi datum eſt: hodieq́ eſt: & ſemper erit maximæ gloriæ. quem, ut potes ex multis audire, qui tum affuerunt, inuictiſſimis uiris: conſtat bonis ceſſiſſe: nec fuiſſe dubium: quin contentione, & armis ſuperior poſſet eſſe. ergo ille cum ſuum, non cum Senatus factum defenderet: cum perſeuerantiam ſententiæ ſuę, non ſalutem Reipub. retinuiſſet: tamen ob illam conſtantiam qua illud uoluntarium uulnus accępit: iuſtiſſimos omnium Metellorum & clariſſimos triumphos gloriæ laude ſuperauit: quòd & illos ipſos improbiſſimos ciues interfici noluit: & nequis bonus interiret in eadem cæde, prouidit. ego tantis periculis propoſitis, cum ſi uictus eſſem, interitus Reipublicæ, ſi uiciſſem, infinita dimicatio pararetur: committerem, ut idem perditor Reipublicæ nominarer: qui ſeruator fuiſſem? mortem me timuiſſe dicis. ego uero ne immortalitatem quidem contra Rempublicā accipiendam putarem: ne dum emori cum pernicie Reipub. uellem. nam qui pro Republica uitam reddiderunt (licet me deſipere dicatis) nunquā mehercule eos mortem potius, quàm immortalitatem aſſecutos putaui. ego uero ſi tum illorum impiorum ferro ac manu concidiſſem: in perpetuum Reſp. ciuile præſidium ſalutis ſuæ perdidiſſet. quin etiam ſi me uis aliqua morbi, aut natura ipſa conſumpſiſſet: tamē auxilia poſteritatis eſſent imminuta: quod peremptum eſſet mea morte id exemplū: qualis futurus in me retinendo fuiſſet Senatus Populusq́ Ro. an ſi unquam in me uitæ cupiditas fuiſſet: ego menſe Decembri mei conſulatus omniū parricidarum tela commoſſem? quę ſi uiginti quieſſem dies: in aliorū iugulum Conſulum recidiſſent? quamobrem ſi uitæ cupiditas contra Rempub. eſt turpis: certe multo mortis cupiditas mea turpior fuiſſet cum pernicie ciuitatis. nam quòd eſſe te in Repub. liberū es gloriatus: id ego & fateor: & lætor: & tibi etiam in hoc gratulor. quòd me autem negaſti: in eo neq́ te, neque quenquam diutius patiar errare. nam ſi quis iccirco aliquid de libertate mea diminutum putat: quòd non ab omnibus eiſdem: à quibus antea ſolitus ſum diſſentire: diſſentiam. primum ſi bene de me meritis gratum me præbeo: non deſino incurrere in crimen hominis nimiū memoris, nimiumq́ grati. ſin autem ſine ullo Reipublicæ detrimento reſpicio etiam aliquando ſalutem tum meam, tum meorum: certe non modo non ſum reprehendendus: ſed, etiā ſi ruere uellem: boni uiri me ut id ne facerem, rogarent. res uero ipſa publica ſi loqui poſſet: ageret mecum, ut quoniā ſibi ſeruiſſem ſemper: nunquam mihi: fructus autem ex ſeſe non ut oportuiſſet lætos & uberes, ſed magna acerbitate permixtos tuliſſem: ut iam mihi ſeruirem: conſulerē meis: ſe non modo ſatis habere à me: ſed etiam uereri, ne parum mihi, pro eo, quod tum à me haberet: reddidiſſet. quid ſi horum ego nihil cogito? & idem ſum in Republica: qui fui ſemper: tamen ne tu libertatem requires meam? quam tu ponis in eo: ſi ſemper cum ijs, quibus cum aliquando contendimus: depugnemus. quod eſt longe ſecus. ſtare enim omnes debemus tanquam in orbe aliquo Reipublicæ. qui quoniam uerſetur: eam deligere partem: ad quam nos illius utilitas, ſalusq́ conuerterit. ego autem Cn. Pompeium, non dico authorem, ducem, defenſorem ſalutis meæ (nam hæc priuatim fortaſſe officiorum memoriam & gratiam quærunt) ſed dico hoc, quod ad ſalutem Reipublicæ pertinet: ego eum non tuear? quem omnes in Republica principem

eſſe concedunt? ego C. Cæſaris laudibus deſim? quas primum Populi Ro. nunc etiã Senatus, cui me ſemper addixi: plurimis atq; ampliſſimis iudicijs uideam eſſe celebratas? tum Hercule me confitear non iudicium aliquod habuiſſe de Reip. utilitate: ſed hominibus amicum, aut inimicum fuiſſe. an cum uideam nauem ſecundis uentis curſum tenentem ſuum? ſi non eum petat portum quem ego aliquando probaui: ſed alium non minus tutum atque tranquillum: cum tempeſtate pugnem periculoſe potius? quàm illi, ſalute preſertim propoſita obtemperem? & paream? neque enim inconſtantis puto ſententiam tanquam aliquod nauigium atque curſum, ex Reipub. tempeſtate moderari. ego uero hæc didici: hæc uidi: hæc ſcripta legi: hęc de ſapientiſſimis, & clariſſimis uiris & in hac Repub. & in alijs ciuitatibus monimenta nobis literę prodiderunt: non ſemper eaſdẽ ſententias ab ijſdem, ſed quaſcunq; Reipub. ſtatus, inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtularet: eſſe defendendas. quod ego & facio Laterenſis: & ſemper faciam: libertatemq́; quam in me requiris: quam ego neque dimiſi unquam: neq; dimittam: non in pertinacia, ſed in quadã moderatione poſitam putabo. Nunc uenio ad illud extremum: quod dixiſti: dum Plancij in me meritum uerbis extollerem: me arcem facere ex cloaca: lapidemq́; è ſepulchro uenerari pro deo: neq; enim mihi inſidiarum periculum ullum, neq; mortis fuiſſe. cuius ego temporis rationem explicabo breui: neq; inuitus. nihil enim ex meis eſt temporibus: quod minus peruagatum: quodq́; minus aut mea commemoratione celebratũ ſit: aut hominibus auditum, atque notum. ego enim Laterenſis ex illo incendio legum, iuris, Senatus, bonorum omnium cedens cum mea domus ardore ſuo deflagrationem urbi, atq; Italiæ toti minaretur: niſi quieuiſſem: Siciliam petiui: animo quæ & ipſa erat mihi ſicut domus una coniuncta: & obtinebatur à C. Virgilio: quo cum me uno uel maxime cũ uetuſta amicitia: tum mei fratris Collegia, tum Reſpub. ſociarat. uide nunc caliginem temporum illorum. cum ipſa penè inſula mihi ſeſe obuiam ferre uellet: Prætor ille eiuſdem Tribuni pl. concionibus propter eandem Reipub. cauſam ſæpe uexatus, nihil amplius dico: niſi me in Siciliam uenire noluit. quid dicam? C. Virgilio tali ciui, & uiro beneuolentiam in me, memoriam communium temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuiſſe? nihil uidelicet eſt eorum. ſed quam tempeſtatẽ nos uobiſcum non tuliſſemus: metuit ut eam ipſe non poſſet opibus ſuis ſuſtinere. tum conſilio repente mutato, iter à Vibone Brunduſium terra petere contendi: nam maritimos curſus præcludebat hyemis magnitudo. cum omnia illa municipia, quæ ſunt à Vibone Brunduſium: in fide mea Iud. eſſent: iter mihi tutum multis minitantibus magno cum ſuo metu præſtiterunt. Brunduſium ueni: uel potius ad mœnia acceſſi: urbem unam mihi amiciſſimam declinaui: quæ ſe uel potius excindi quàm è ſuo complexu ut eriperer, facile pateretur. in hortos me M. Lenij Flacci contuli: cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exilium, mors proponeretur: hæc perpeti, ſi acciderent, maluit: quàm cuſtodiam mei capitis dimittere. huius ego, & parentis eius prudentiſſimi, atq; optimi ſenis, & utriuſq; filiorũ manibus in naui tuta ac fideli collocatus, eorumq́; preces, & uota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium, quod erat in fide mea: petere contendi. quo cum ueniſſem: cognoui id, quod audieram: refertam eſſe Græciam ſceleratiſſimorum

hominum

hominnm ac nefariorum: quorum impium ferrum, igneſq; peſtiferos meus ille conſulatus è manibus extorſerat. qui antequam de meo aduentu audire potuiſſent: cum tum abeſſent: aliquorum dierum uiam in Macedoniam ad Planciumq; perrexi. hic uero ſimul atq; me mare tranſiſſe cognouit: audi, audi, atq; attende Laterenſis: ut ſcias quid ego Plancio debeã: confitearéq; aliquando quod faciam, me, & grate, & pie facere: huic quę pro ſalute mea fecerit: ſi minus profutura ſint: obeſſe certe non oportere. nam ſimulac me Dyrrachium attigiſſe audiuit: ſtatim ad me lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, ueſte mutata profectus eſt. O acerbam mihi Iud. memoriam temporis illius, & loci: cum hic in me incidit: complexus eſt: conſperſitq; lachrymis: nec loqui præ mœrore potuit: O rem cum auditu crudelem: tum uiſu nefariam: O reliquas omnes dies noctesq; eas quibus iſte à me non recedens Theſſalonicam me in Quæſtoriumq; perduxit. hic ego nunc de Prætore Macedoniæ nihil dicam amplius: niſi eum & ciuem optimum ſemper, & mihi amicũ fuiſſe: ſed eadem timuiſſe: quæ cæteros. Cn. Plancium fuiſſe unum: non qui minus timeret: ſed, ſi acciderent ea, quæ timerentur: mecum ea ſubire, & perpeti uellet. qui, cum ad me L. Tubero meus neceſſarius, qui fratri meo legatus fuiſſet: decedens ex Aſia ueniſſet: eaſq; inſidias, quas mihi paratas ab exulibus coniuratis audierat: animo amiciſſimo detuliſſet: in Aſiam me ire propter eius prouincię metũ, & cum meo fratre necis inſidias comparatas nõ eſt paſſus. ui me inquã Plancius, & complexu ſuo retinuit: multoſq; menſes à capite meo non diſceſſit: abiecta Quæſtoria perſona, comitiſq; ſumpta. O excubias tuas Cn. Planci miſeras: O flebiles uigilias: O noctes acerbas: O cuſtodiam etiam mei capitis infelicem: ſiquidẽ ego tibi uiuus non proſim: qui fortaſſe mortuus profuiſſem. memini enim, memini: neq; unquã obliuiſcar noctis illius, cum tibi uigilanti, aſſidenti, mœrenti, uana quædam miſer atq; inania, falſa ſpe inductus pollicebar: me ſi eſſem in patriam reſtitutus: præſentem tibi gratiam relaturum. ſin autem uitam mihi ſors ademiſſet: aut uis aliqua maior reditum peremiſſet: hos, hos, quos enim ego tum alio animo intuebar? omnia tibi illorum laborum præmia pro me perſoluturos. quid me aſpectas? quid mea promiſſa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar: ſed horum erga me beneuolentiam promittebam: hos pro me lugere, hos gemere, hos decertare pro meo capite uel uitæ periculo uelle uidebam: de eorum deſiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum ſimul audiebam. nunc timeo ne nihil tibi præter lachrymas queam reddere: quas tu in meis acerbitatibus plurimas effudiſti. quid enim poſſum aliud niſi mœrere? niſi flere? niſi te cum mea ſalute complecti? ſalutẽ tibi ijdem dare poſſunt: qui mihi reddiderunt. huc exurge tamen quæſo: retinebo: & complectar: nec me ſolum deprecatorem fortunarum tuarum, ſed comitem ſociumq; profitebor. atq; (ut ſpero) nemo erit tam crudeli animo, tamq; inhumano, nec tam immemor meorum non dicam in bonos meritorum, ſed bonorum in me: quia à me mei ſeruatorem capitis diuellat: ac diſtrahat. non ego meis ornatum beneficijs à uobis deprecor Iudices: ſed cuſtodem ſalutis meæ: non opibus contendo, non authoritate, non gratia: ſed precibus, ſed lachrymis, ſed miſericordia. mecumq; uos ſimul miſerrimus & optimus obteſtatur parens: & pro uno filio duo patres deprecamur. nolite

Iudices per uos,per fortunas ueſtras,per liberos, inimicis meis,his preſertim quos ego pro ueſtra ſalute ſuſcæpi:dare lætitiam, gloriantibus uos iam oblitos mei:ſalutiſꝗ eius,à quo mea ſalus conſeruata eſt:hoſtes extitiſſe.nolite animum meum debilitare tum luctu,tum etiam metu commutatæ ueſtrę uoluntatis erga me:ſinite me,quod uobis fretus huic ſæpe promiſi:id à uobis ei perſoluere.teꝗ C.Flaui oro:&obteſtor: qui meorum conſiliorum in cònſulatu ſocius,periculorū particeps,rerum quas geſſi adiutor fuiſti:meꝗ non modo ſaluum ſemper,ſed etiam ornatum florentemꝗ eſſe uoluiſti : ut mihi per hos conſerues eum:per quem me tibi,& his conſeruatum uides.plura ne dicam,tuæ me etiam lachrymæ impediunt:ueſtræꝗ Iudices, non ſolū meę.quibus ego magno in metu meo,ſubito inducor in ſpem:uos eoſdem in hoc conſeruando futuros:qui fueritis in me.quoniam iſtis ueſtris lachrymis de illis recordor:quas pro me ſæpe,& multum profudiſtis.

PRO P.SESTIO, ORATIO. XXXII.

SI quis antea Iudices mirabatur:quid eſſet quòd pro tantis opibus Reip.tantaꝗ dignitate imperij,nequaquam ſatis multi ciues forti & magno animo inuenirentur:qui auderent ſe,& ſalutem ſuam in diſcrimen offerre pro ſtatu ciuitatis,& pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, ſi quem bonum & fortem ciuem uiderit:quàm ſi quem aut timidum,aut ſibi potius quàm Reipub.conſulentem.nam ut omittatis de uniuſcuiuſꝗ caſu cogitando recordari:uno aſpectu intueri poteſtis eos,qui cum Senatu,cū bonis omnibus,Remp.afflictam excitarint:& latrocinio domeſtico liberarint:mœſtos,ſordidatos,reos,de capite,de fama,de ciuitate,de fortunis,de liberis dimicantes.eos autē qui omnia diuina,& humana uiolarint:uexarint:perturbarint:euerterint:non ſolū alacres,lætoſꝗ uolitare:ſed etiā uoluntarios fortiſſimis,atꝗ optimis ciuibus periculū moliri: de ſe nihil timere.in quo cum multa ſunt indigna,tum nihil minus eſt ferendum:quàm quòd iam non per latrones ſuos,nō per homines egeſtate,& ſcelere perditos,ſed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculū inferre conantur.& quos lapidibus,quos ferro,quos facibus,quos ui,manu, copijs delere non potuerunt:hos ueſtra authoritate,ueſtra religione, ueſtris ſententijs ſe oppreſſuros arbitrantur.ego autem Iud.qua uoce mihi in agendis gratijs,commemorandoꝗ eorum:qui de me optime meriti ſunt beneficio:eſſe utendum putabam:ea nunc uti cogor in eorū periculis depellendis. ijs potiſſimum uox hæc ſeruiat:quorum opera,& mihi,& uobis,& Populo Romano reſtituta eſt.& quamquam à Q.Hortenſio clariſſimo uiro atque eloquentiſſimo,cauſa eſt P.Seſtij perorata:nihilꝗ ab eo prætermiſſum eſt: quod aut pro Repub.conquerendum fuit;aut pro reo diſputandum : tamen

aggrediar

aggrediar ad dicendum: ne mea propugnatio ei potiſſimum defuiſſe uideatur: per quem eſt perfectum: ne cæteris ciuibus deeſſet. atq; ego ſic ſtatuo Iudices à me in hac cauſa, atque hoc extremo dicendi loco: pietatis potius quàm defenſionis, querelæ quàm eloquentiæ, doloris quàm ingenij partes eſſe ſuſcæptas. itaq; ſi aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt: peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatur: quantum & pio dolori, & iuſtæ iracundiæ concedendum putetis. neque enim officio coniunctior dolor ullius eſſe poteſt, quàm hic meus, ſuſcæptus ex hominis de me optime meriti periculo: neque iracundia magis ulla laudanda: quàm ea quæ me inflammat eorum ſcelere: qui cum omnibus meæ ſalutis defenſoribus bellum eſſe ſibi gerendum iudicauerunt. ſed quoniam ſingulis criminibus cæteri reſponderunt: dicam ego de omni ſtatu P. Seſtij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de ſtudio conſeruandæ ſalutis communis, atque ocij: contendamq; (ſi modo id conſequi potero) ut in hac confuſa atq; uniuerſa defenſione: nihil à me quod ad ueſtram quæſtionē: nihil quod ad reū, nihil quod ad Remp. pertineat: prætermiſſum eſſe uideatur. & quoniam in grauiſſimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis euerſæ atq; afflictæ Reipub. P. Seſtij Tribunatus eſt à fortuna ipſa collocatus: non aggrediar ad illa maxima, atque ampliſſima prius, quàm docuero: quibus initijs ac fundamentis hæ tantæ ſummis in rebus laudes excitatæ ſint. Parente P. Seſtius natus eſt Iud. homine (ut plerique meminiſtis) & ſapiente, & ſancto, & ſeuero. qui cum Tribunus pl. primus inter homines nobiliſſimos temporibus optimis factus eſſet: reliquis honoribus non tam uti uoluit: quàm dignus uideri. eo authore duxit honeſtiſſimi & ſpectatiſſimi uiri C. Albini filiam: ex qua hic eſt puer: & nupta iam filia. duobus grauiſſimis antiquitatis uiris ſic probatus fuit: ut utriq; eorum, & charus maxime & iucundus eſſet. ademit Albino ſoceri nomen mors filię: ſed charitatē illius neceſſitudinis, & beneuolentiā non ademit. hodie ſic hunc diligit: ut uos facillime poteſtis ex hac uel aſſiduitate eius, uel ſollicitudine, & moleſtia iudicare. duxit uxorē patre uiuo optimi, & calamitoſiſſimi uiri filiā L. Scipionis. clara in hoc P. Seſtij pietas extitit, & omnibus grata, quòd & Maſſiliam ſtatim profectus eſt: ut ſocerū uidere conſolariq; poſſet fluctibus Reip. expulſum in alienis terris iacentē: quē in maiorum ſuorum ueſtigijs ſtare oportebat: & ad eum filiā eius adduxit: ut ille inſperato aſpectu complexuq;, ſi non omnem, at aliquam partem mœroris ſui deponeret: & maximis officijs, & illius ęrumnam, quoad uixit: & filię ſolitudinem ſuſtentauit. poſſum multa dicere de liberalitate, de domeſticis officijs, de Tribunatu militari, de prouinciali in eo magiſtratu abſtinentia: ſed mihi ante oculos obuerſatur Reipub. dignitas, quæ me ad ſe ſe rapit: hæc minora relinquere hortatur. Quæſtor hic C. Antonij Collegæ mei Iud. fuit ſorte: ſed ſocietate conſiliorum meus. impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quàm multa ad me detulerit: quanto ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, præter unū: nunquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciuitatis, neque communē metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipſo ſuſpitionem, aut inficiando tollere, aut diſſimulando ſedare uoluiſſe. in quo Collega ſuſtinendo atque moderando: ſi meam in illum indulgentiam coniunctam cum ſumma

cuſtodia Reipub. laudare uere ſolebatis: par propè laus P. Seſtij eſſe debet: qui ſuum ita Conſulem obſeruauit: ut & illi Quæſtor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cum illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupiſſet: palamq́ armata uolitaret: uenit cum exercitu Capuam: quam urbem propter plurimas belli opportunitates, ab illa impia & ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur: & inde M. Aulanū Tribunum militū Antonij Capua præcipitem eiecit: hominem perditum, & non obſcure Piſauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa coniuratione uerſatum. idemq́ C. Marcellum: cum is non Capuam ſolum ueniſſet: uerum etiam ſe quaſi armorum ſtudio in maximam familiam conieciſſet: exterminandum ex illa urbe curauit. qua de cauſa & tum conuentus ille Capuæ: qui propter ſalutem illius urbis conſulatu conſeruatam meo: me unum patronum adoptauit: huic apud me P. Seſtio maximas gratias egit: & hoc tempore ijdem homines nomine commutato Coloni Decurionesq́ fortiſſimi, atque optimi uiri: beneficium P. Seſtij teſtimonio declarant: periculumq́ decreto ſuo deprecantur. recita quæſo P. Seſti quid decreuerint Capuæ Decuriones: ut iam uirilis tua uox poſſit aliquid ſignificare inimicis noſtris: quidnam cum ſe corroborarit: effectura eſſe uideatur. DECRETVM DECVRIONVM. non recito decretum officio aliquo expreſſum, uicinitatis, aut clientelę, aut hoſpitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: ſed recito memoriam perfuncti periculi prædicationem ampliſſimi beneficij, uicem officij præſentis, teſtimonium præteriti temporis. atque illis temporibus ijſdem cum iam Capuam metu Seſtius liberaſſet: urbem Senatus, atque omnes boni deprehenſis, atque oppreſſis domeſticis hoſtibus me duce ex periculis maximis detraxiſſent: ego literis eum Capua accerſiui, cum illo exercitu: quem tum ſecum habebat. quibus hic literis lectis ad urbem confeſtim incredibili celeritate aduolauit. atque ut illius temporis atrocitatem recordari poſſitis, audite literas: & ueſtrā memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate. LITERAE CICERONIS CONSVLIS. hoc aduentu P. Seſtij, Tribunorum ple. nouorum: qui tum extremis diebus conſulatus mei res eas quas geſſeram, uexare cupiebant, reliquæq́ coniurationis impetus, & conatus ſunt retardati. ac poſteaquam eſt intellectum Catone Tribuno pleb. fortiſſimo, atque optimo ciue Remp. defendente: per ſeipſum Senatus Populusq́ Rom. ſine militum prę ſidio tueri facile maieſtatem ſuam, & dignitatem eorum, qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Seſtius cum illo ſuo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus. hic ego quid prædicem: quibus hic rebus Conſulem ad rem gerendam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini fortaſſis ſtudioſo uictoriæ: ſed tamen nimium communem martem, belliq́ caſum metuenti? longum eſt ea dicere. ſed hoc breue dicam. ſi M. Petreij non excellens animo, & amore Reipublicæ uirtus, non ſumma authoritas apud milites, non mirificus uſus in re militari extitiſſet: neque adiutor ei P. Seſtius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuiſſet datus: illo in bello eſſet hyemi locus: neque unquam Catilina cum è pruina Apennini, atque è niuibus illis emerſiſſet, atque æſtatem integram nactus, Italiæ callis, & paſtorum ſtabula prædari cœpiſſet: ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiæ uaſtitate miſerrima concidiſſet. hunc igitur animū ad Tribunatum

bunatum attulit P. Seſtius: ut Quæſturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora ueniam. quamquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis: cuius ego nuper in Macedonia uidi ueſtigia non preſſa leuiter ad exigui prædicationem temporis: ſed fixa ad memoriam illius prouinciæ ſempiternam. uerum hæc ita prętereamus: ut tamen intuentes & reſpectantes relinquamus. ad Tribunatum: quia ipſe ad ſeſe iamdudum uocat: & quodammodo abſorbet orationẽ meam: contento ſtudio, curſuq́ꝫ ueniamus. de quo quidem Tribunatu ita dictum à Q. Hortenſio: ut eius oratio non defenſionem modo criminum uideretur continere: ſed etiam memoria digna uti, & Reipublicæ capeſſendæ authoritatem diſciplinamq́ꝫ præſcribere. ſed tamen quoniam Tribunatus totus P. Seſtij nihil aliud niſi meum nomen cauſamq́ꝫ ſuſtinuit: neceſſario mihi de ijſdem rebus eſſe arbitror, ſi non ſubtilius diſputandum: at certe dolentius deplorandum. qua in oratione ſi aſperius in quoſdam homines inuehi uellem: quis non concederet? ut eos quorum ſceleris furore uiolatus eſſem: uocis libertate perſtringerem? ſed ut agam moderate, & huic potius tempori ſeruiam: quàm dolori meo: ſi qui occulte à ſalute noſtra diſſentiunt: lateant: ſi qui fecerunt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent & quieſcunt: nos quoq; ſimus obliti: ſi qui ſe offerunt inſolenter, & inſectantur, quoad ferri poterunt, perferemus: neq; quenquam offendet oratio mea, niſi qui ſe ita obtulerit: ut in eum non inuaſiſſe: ſed incurriſſe uideamur. ſed neceſſe eſt antequam de Tribunatu P. Seſtij dicere incipiam, me totum ſuperioris anni Reipub. naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda ſalute communi, omnia reperientur P. Seſtij dicta, facta, conſilia, uerſata. fuerat ille annus tanquam in Reipub. magno metu & multorum timore intentus arcus in me unum, ſicut uulgo ignari rerum loquebantur. re quidem uera in uniuerſam Rempub. traductione ad plebem furibundi hominis ac perditi, mihi irati, ſed multo acrius ocij, & communis ſalutis inimici. hunc uir clariſſimus mihiq́ꝫ multis repugnantibus amiciſſimus Cn. Pompeius omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat: nihil in Tribunatu contra me eſſe facturum. At ille nefarius, ex omnium ſcelerũ colluuione natus, parum ſe fœdus uiolaturum arbitratus: niſi ipſum cautorem alieni periculi, ſuis proprijs periculis terruiſſet: hanc tetram immanemq́ꝫ belluam uinctam auſpicijs, alligatam more maiorum: conſtrictam legum ſacratarum catenis ſoluit ſubito legum Conſul: uel ut ego arbitror exoratus: uel ut non nemo putaret mihi iratus: ignarus quidem certe, & imprudens impendentium tantorum ſcelerum ac malorum. qui Tribunus ple. felix in euertenda Repub. fuit, nullis ſuis neruis: qui enim in eiuſmodi uita nerui eſſe potuerunt: hominis fraternis flagitijs, ſororis ſtupris, omni inaudita libine infamis? ſed fuit profecto quædam illa Reipub. fortuna fatalis: ut ille cæcus, atque amens Tribunus ple. nanciſceretur: quid dicam Conſules? hoccine ut ego appellem nomine euerſores huius imperij? proditores ueſtræ dignitatis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum Senatum, affligendum Equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque inſtituta maiorum, ſe illis faſcibus, cæteriſq́ꝫ inſignibus ſummi honoris, atque imperij ornatos eſſe arbitrabantur. quorum per deos immortales: ſi nondum ſcelera uulneraq́ꝫ inuſta Reipub. uultis recordari: uultum atq; inceſſum animis in

tueamini. facilius eorum facta occurrent mentibus ueſtris: ſi ora ipſa oculis propóſueritis. alter unguentis affluens, clamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum ac ueteres uexatores ætatulæ ſuæ: puteali, & fœneratorum gregibus inflatus, atque compulſus: olim ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam adhereſceret: in Tribunatus portum perfugerat. contemnebat Equites Romanos: minitabatur Senatui: uenditabat ſe operis: atque ab ijs ſe ereptum: ne de ambitu cauſam diceret, prędicabat: ab ijſdemq́; ſe etiam inuito Senatu prouinciam ſperare dicebat: eamq́;, niſi adeptus eſſet: ſe incolumē nullo modo fore arbitrabatur. alter ò dij boni quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribilis aſpectu? unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen Reip. diceres intueri: ueſtitus aſper noſtra hac purpura plebeia, ac penè fuſca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipſe tum imaginis formandæ cauſa Duumuiratum gerebat: Seplaſiam ſublaturus uideretur. nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum hominibus non ſupercilium, ſed pignus Reipub. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio Reſpublica tanquam * Atlante cœlum niti uideretur. erat hic omnium ſermo: eſt tamen Reipub. magnum firmumq́; ſubſidium. habeo quem opponam labi illi, atque cœno. uultu mediusfidius Collegæ ſui libidinem leuitatemq́; franget. habebit Senatus in hunc annum quem ſequatur: nō deerit author & dux bonis. mihi deniq́; homines præcipue gratulabantur: quòd habiturus eſſem contra Tribunū plebis furioſum & audacem, tum amicum & affinem, tum etiam fortem & grauem Conſulem. atque eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula Reipub. tractare in maximo curſu, ac fluctibus poſſe arbitraretur hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum ac ſtuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq́; confectum? cum is præter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet: qui non modo tempeſtatem impendentem intueri temulentus: ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet. alter multos planè in omnes partes fefellit. erat enim hominū opinioni nobilitate ipſa blanda conciliatricula commendatus. omnes boni ſemper nobilitati fauemus: & quia utile eſt Reipub. nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis: & quia ualet apud nos clarorū hominum & bene de Republica meritorū memoria etiam mortuorum. quia triſtem ſemper, quia taciturnum, quia ſubhorridum, atq; incultū uidebant: & quòd erat eo nomine: ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur: fauebant, gaudebant, & ad integritatem maiorum ſpe ſua hominem uocabant, materni generis obliti. ego autem (uere dicam Iudices) tantum eſſe in homine ſceleris, audaciæ, crudelitatis: quantum ipſe cum Repub. ſenſi, nunquā putaui. nequam eſſe hominem, & leuem, & falſa opinione, errore hominum ab adoleſcentia commendatum ſciebam. etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur. ſed hæc obſtructio, nec diuturna eſt, nec obducta, ita ut curioſis oculis perſpici non poſſit. uidebamus genus uitæ, deſidiam, inertiam: incluſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant: intuebantur. deni que etiam ſermonis anſas dabat: quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus. laudabat homo doctus philoſophos neſcio quos: neq; eorum tamen nomina poterat dicere. ſed tamen eos laudabat maxime: qui dicuntur præter

cæteros

cæteros eſſe authores & laudatores uoluptatis.cuius,& quo tempore,& quo modo,non quærebat.uerbum ipſum omnibus modis animi & corporis deuorabat:eoſdemq; præclare dicere,aiebat,ſapientes omnia ſuá cauſa facere: Remp.capeſſere hominem bene ſanum non oportere:nihil eſſe præſtabilius ocioſa uita,plena & conferta uoluptatibus.eos autem qui dicerent dignitati eſſe ſeruiendum: Reip.conſulendum:officij rationem in omni uita,non commodi eſſe ducendam:ſubeunda pro patria pericula:uulnera excipienda:mortem oppetendam:uaticinari atque inſanire dicebat.ex his aſſiduis eius quotidianisq; ſermonibus,& quòd uidebam quibuſcum hominibus in interiore ædium parte uiueret: & quod ita domus ipſa fumabat: ut multa eius ſermonis indicia redolerent:ſtatuebant ſic,boni nihil ab illis nugis expectandum:mali quidem certe nihil pertimeſcendum. ſed ita eſt Iud.ut ſi gladium paruo puero,aut ſi imbecillo ſeni aut debili dederis: ipſe impetu ſuo nemini noceat:ſin ad nudũ,uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit:poſſit acie ipſa, & ferri uiribus uulnerari. ita cum hominibus eneruatis atque exanguibus conſulatus tanquã gladius eſſet datus:qui per ſe pungere neminem unquã potuiſſent:hi ſummi imperij nomine armati,Remp.contrucidauerunt:fœdus fecerunt cũ Tribuno pl.palàm,ut ab eo prouincias acciperent,quas ipſi uellent: exercitum & pecuniam quantam uellent:ea lege,ſi ipſi prius Tribuno pl. afflictam Remp.tradidiſſent.id autẽ fœdus meo ſanguine ictum ſanciri poſſe dicebant.qua re patefacta(neq; enim diſſimulari tantum ſcelus poterat, nec latere)promulgantur uno eodemq; tempore,rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie,& de prouincijs Conſulum nominatim.hic tum Senatus ſolicitus,uos Equites excitati,Italia cuncta permota,omnes deniq; omnium generum atque ordinum ciues ſummæ Reipub.à Conſulibus, atq; à ſummo imperio petendum eſſe auxilium arbitrabantur:cum illi ſoli eſſent, præter furioſum illum Tribunum,duo Reipublicæ turbines:qui non modo præcipitanti patriæ non ſubuenirent:ſed eam nimium tarde concidere mœrerent. flagitabatur ab his quotidie,cum querelis bonorum omnium, tum etiã precibus Senatus,ut meam cauſam ſuſciperent:agerent aliquid:deniq; ad Senatum referrent.hi non modo negando,ſed etiã irridendo ampliſſimũ quenq; illius ordinis inſequebantur.hic ſubito cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe, cunctaq; Italia conueniſſet:ueſtem mutandam omnes, meq; etiam omni ratione,priuato conſilio(quoniam publicis ducibus Reſp. careret)defendendum putarunt.erat eodem tempore Senatus in æde Concordiæ:quod ipſum templum repræſentabat memoriam conſulatus mei:cũ flens uniuerſus ordo cincinnatum Conſulem orabat.nam alter ille horridus & ſeuerus conſulto ſe domi continebat.qua tum ſuperbia cœnum illud,ac labes,ampliſſimi ordinis preces,& clariſſimorum ciuium lachrymas repudiauit?me ipſum ut contempſit helluo patriæ? nam quid ego patrimonij dicã? quod ille cum quaſi quæſtum faceret,amiſit.cum ueniſſet ad Senatum, uos inquam Equites Romani & omnes boni ueſte mutata, uos inquam pro meo capite ad pedes lenonis impuriſſimi proieciſtis. cum ueſtris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide,magnitudine animi,conſtantia, L.Mummius ad Senatum de Republica retulit:Senatusq; frequens ueſtem pro mea ſalute mutandam cenſuit. O diem illum Iudices funeſtum

Senatui,bonisq; omnibus,Reip.luctuoſum,mihi ad domeſticum mœrorem
grauem,ad poſteritatis memoriam glorioſum. quid enim quiſquam poteſt
ex omni memoria ſumere illuſtrius,quàm pro uno ciue,& bonos omnes pri-
uato conſenſu,& uniuerſum Senatum publico conſilio mutaſſe ueſtem? quę
quidem tum mutatio non deprecationis eſt cauſa facta,ſed luctus. quē enim
deprecarentur,cū omnes eſſent ſordidati? cumq; hoc ſatis eſſet ſigni,eſſe im-
probum,qui mutata ueſte non eſſet. hac mutatione ueſtis facta,tanto in lu-
ctu ciuitatis,omitto quid ille Tribunus, omnium rerum diuinarū humana-
rumq; prædo fecerit: qui adeſſe nobiliſſimos adoleſcentes, honeſtiſſimos
Equites Ro.deprecatores ſalutis meæ iuſſerit:eosq; operarum ſuarum gla-
dijs,& lapidibus obiecerit:de Conſulibus loquor,quorum fide Reſpub. niti
debuit.exanimatus euolat ex Senatu,non minus perturbato animo atq; uul-
tu,quàm ſi annis ante paucis in creditorum conuentū incidiſſet:aduocat con-
cionem:habet orationem talem Conſul,qualem nunquā Catilina uictor ha-
buiſſet:errare homines ſi etiam tum Senatum aliquid in Repub. poſſe arbi-
trarentur.Equites uero Ro.daturos illius diei pœnas, quo, me conſule, cum
gladijs in cliuo Capitolino fuiſſent:ueniſſe tempus ijs,qui in timore fuiſſent
(coniuratos uidelicet dicebat)ulciſcendis.ſi dixiſſet hęc ſolum,omni ſuppli-
cio eſſet dignus:nam oratio ipſa Conſulis pernicioſa,poteſt Remp. labefa-
ctare.quid fecerit uidete. L.Lamiam,qui cum me ipſum pro ſumma familia-
ritate,quæ mihi cū fratre,cum patre eius erat,unice diligebat:tum pro Rep.
uel mortē oppetere cupiebat:in concione relegauit:edixitq;,ut ab urbe abeſ-
ſet milia paſſuū ducenta:quòd eſſet auſus pro ciue,pro benemerito ciue, pro
amico,pro Repub.deprecari.quid hoc homine facias? aut quo ciuem impor-
tunum,aut quo potius hoſtem tam ſceleratum reſerues? qui,ut omittam cæte
ra,quæ ſunt ei cum Collega immani,impuroq; coniuncta atque communia:
hoc unum habet proprium,ut ex urbe,expulerit, relegarit,non dico Equitē
Ro.non ornatiſſimum,atque optimum uirum,non amiciſſimū Reip.ciuem,
non illo ipſo tempore unà cum Senatu,& cum bonis omnibus, caſum amici
reiq; publicæ lugentem,ſed ciuem Ro.ſine ullo iudicio, aut edicto,ex patria
Conſul eiecerit. nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti ſunt: quàm id quod
perraro accidit,ex urbe exire à Conſulibus iuberi.atq; illis erat tum reditus
in ſuas ciuitates,ad ſuos lares familiares: & in illo communi incommodo,
nulla inquenquā propria ignominia nominatim cadebat.hoc uero quid eſt?
exterminabit ciues Ro.dicto Conſul à ſuis dijs penatibus? expellet à patria;
deliget quē uolet? damnabit? atq; eijciet nominatim? hic,ſi unquam uos eos,
qui nunc eſtis in Rep.fore putaſſet:ſi deniq; imaginem iudiciorū, aut ſimu-
lacrum aliquod futurū in ciuitate reliquum credidiſſet:unquā auſus eſſet Se-
natum de Rep.tollere? Equitū Ro.preces aſpernari? ciuium deniq; omniū,
nouis & inauditis edictis,ius,libertatemq; peruertere? Etſi me attētiſſimis
animis ſumma cum benignitate auditis Iudices:tamen uereor,ne quis ueſtrū
forte miretur,quid hæc mea oratio,tam longa,aut tam alte repetita uelit:aut
quid ad P.Seſtij cauſam,eorum,qui ante huius Tribunatū Remp.uexarunt,
delicta pertineant.mihi autem hoc propoſitum eſt oſtendere,omnia conſilia
P.Seſtij,mentemq; totius Tribunatus hanc fuiſſe,ut afflictę,& perditę Rei-
pub.quantū poſſet,mederetur.ac ſi in exponendis uulneribus illis,de meipſo
plura

plura dicere uidebor, ignoſcitote: nam & illam meam cladem uos, & omnes boni maximum eſſe Reipublicæ uulnus; iudicaſtis: & P. Seſtius eſt reus non ſuo, ſed meo nomine. qui cum omnem uim ſui Tribunatus in mea ſalute conſumpſerit: neceſſe eſt meam cauſam præteriti temporis cum huius præſenti defenſione eſſe coniunctam. erat igitur in luctu Senatus: ſqualebat ciuitas publico conſilio ueſte mutata: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ ſocietas uectigalium, nullum collegiū, aut concilium, aut omnino aliquod commune conſilium, quod tum non honorificentiſſime de mea ſalute decreuiſſet: cum ſubito edicunt duo Conſules, ut ad ſuum ueſtitum Senatores redirent. quis unquam Conſul Senatum ipſius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miſeros lugere uetuit? parū ne eſt Piſo, ut omittam Gabinium, quod tantum homines feſelliſti, ut negligeres authoritatem Senatus? optimi cuiuſque conſilia contemneres? Rempub. proderes? conſulare nomen affligeres? etiam ne edicere audeas, ne mœrerent homines meam, ſuam, Reip. calamitatem? neue hunc ſuum dolorem ueſte ſignificarent? ſiue illa ueſtis mutatio ad luctum ipſorum, ſiue ad deprecandum ualebat: quis unquā tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquā, aut ſibi mœrere, aut cæteris ſupplicare? quid? ſua ſponte homines in amicorum periculis ueſtitum mutare non ſolent? pro te ipſo Piſo nemo ne mutauit? ne iſti quidē, quos Legatos non modo nullo Senatuſconſulto, ſed etiam repugnante Senatu, tibi tute legaſti. ergo hominis deſperati, & proditoris Reipub. caſum lugebunt fortaſſe, qui uolent: ciuis florentiſſimi beneuolentia bonorum, & optime de ſalute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis, lugere Senatui non licebit? ijdē Conſules, ſi appellandi ſunt Conſules, quos nemo eſt, qui non modo ex memoria, ſed etiā ex faſtis euellendos non putet: pacto iam fœdere prouinciarū, producti in Circo Flaminio in concionē ab illa furia ac peſte patriæ, maximo cū gemitu ueſtro, illa omnia, quæ tum contra me, contraq; Remp. dixerant: uoce ac ſententia ſua comprobauerunt. ijſdem Conſulibus ſedentibus, atq; inſpectantibus lata lex eſt, ne auſpicia ualerent: ne quis obnunciaret: ne quis legi intercederet: ut omnibus faſtis diebus legē ferri liceret: ut lex Helia, lex Fuſia ne ualeret. qua una rogatione, quis eſt, qui non intelligat uniuerſam Remp. eſſe deletā? ijſdem conſulibus inſpectantibus, ſeruorū delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine Collegiorum: cū uicatim homines conſcriberentur: decuriarentur: ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionē incitarentur. ijſdem conſulibus arma in templū Caſtoris palàm comportabantur: gradus eiuſdē templi tollebantur: armati homines forū, & conciones tenebant: cædes, lapidationesq; fiebant: nullus erat Senatus: nihil reliqui magiſtratus: unus omnem omnium poteſtatem armis & latrocinijs poſſidebat: non aliqua ui ſua, ſed cum duos Conſules à Rep. prouinciarum fœdere, retraxiſſet: inſultabat, dominabatur, alijs pollicebatur: terrore, ac metu multos, plures etiam ſpe & promiſſis tenebat. quæ cum eſſent eiuſmodi Iudices; cum Senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hoſtes haberet: Equeſter ordo reus à Conſulibus citaretur: Italiæ totius authoritas repudiaretur: alij nominatim relegarentur: alij metu ac periculo terrerentur: arma eſſent in templis: armati in foro: eaq; non ſilentio Conſulū diſſimularentur: ſed & uoce & ſententia compro-

barentur:cum omnes urbem nondum excisam,& euerſam, ſed iam captam atque oppreſſam uideremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum ſtudio Iudices reſtitiſſemus: ſed me alij metus, atq; aliæ curæ, ſuſpitionesq; mouerunt. exponam enim hodierno die Iudices omnem rationem facti & conſilij mei: neque huic ueſtro tanto ſtudio audiendi, nec uero huic tantæ multitudini, quanta mea memoria nunquã ullo in iudicio fuit, deero. nam ſi ego in cauſa tam bona, tanto ſtudio Senatus, conſenſu tam incredibili bonorum omnium, tam parato, tota deniq; Italia ad omnem contentionem expedita, ceſſi Tribuni ple. deſpicatiſſimi hominis furori: contemptiſſimorum Conſulum leuitatem, audaciamq; pertimui: nimium me timidum, nullius animi, nullius conſilij fuiſſe confiteor. quid enim ſimile fuit in Q. Metello? cuius cauſam, etſi omnes boni probabant, tamẽ neq; Senatus publice, neq; ullus ordo proprie, neq; ſuis decretis Italia tota ſuſceperat. ad ſuam enim magis quandã ille gloriam, quàm ad perſpicuam ſalutem Reip. ſpectarat: cum unus in legẽ per uim latam iurare noluerat. denique uidebatur ea conditione tam fortis fuiſſe: ut cum patriæ charitate conſtantiæ gloriam commutaret. erat autem res ei cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Marium conſeruatorem patriæ, ſextum iam illum conſulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum Tribuno pl. uigilante homine, & in cauſa populari ſi non moderate, at certe populariter, abſtinenterq; uerſato. ceſſit, ne aut uictus à fortibus uiris cum dedecore caderet: aut uictor multis & fortibus ciuibus Rempub. orbaret. meam cauſam Senatus palàm, Equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq; ſuſcæperant. eas res geſſeram, quarum non unus author, ſed dux omnium uoluntatis fuiſſem: quæq; non modo ad ſingularem meam gloriam, ſed ad communem ſalutem omnium ciuium, & propè gentium pertinerent: ea conditione geſſeram, ut meum factũ ſemper omnes præſtare, tueriq; deberent. erat autem mihi contentio, non cum uictore exercitu, ſed cũ operis conductis, & ad diripiendã urbem concitatis. habebam inimicum non C. Marium terrorem hoſtiũ, ſpem, ſubſidiumq; patriæ, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos ęris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. conſtrictos addixerat. nec mihi erat res cũ Saturnino: qui quod à ſe Quęſtore Oſtienſi per ignominiam ad principẽ & Senatus, & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam tranſlatam ſciebat: dolorem ſuum magna contentione animi perſequebatur: ſed cum ſcurrarũ locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum ueneficio, cum teſtamentario, cum ſicario, cum latrone. quos homines, ſi id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit: quodq; à me optimi & fortiſſimi ciues flagitabant: ui, armisq; ſuperaſſem: non uerebar, ne quis aut uim ui repulſam reprehenderet: aut perditorum ciuium, uel potius domeſticorum hoſtium mortem mœreret. ſed me illa mouerunt. omnibus in concionibus illa furia clamabat: ſe quæ faceret contra ſalutem meam, facere authore Cn. Pompeio clariſſimo uiro, mihiq; & nunc, & quoad licuit, amiciſſimo. M. Craſſus, quo cum mihi omnes erant amicitiæ neceſſitudines, uir fortiſſimus, ab eadem illa peſte infeſtiſſimus eſſe meis fortunis prædicabatur. C. Cæſar, qui à me nullo meo merito alienus eſſe debebat: inimiciſſimus eſſe meæ ſaluti, ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his ſe tribus

authoribus

authoribus in conſilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda, eſſe uſurum dicebat. ex quibus unum habere exercitum in Italia maximum: duo, qui priuati tum eſſent, & præeſſe, & parare ſi uellent exercitum, poſſe: idq; facturos eſſe dicebat. nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contentionem, nec diſcæptationem, aut cauſæ dictionem, ſed uim, arma, exercitus, imperatores, caſtra denunciabat. quid ergo? inimici oratio, uana preſertim, tam improbe in clariſſimos uiros coniecta me mouit? me uero non mouit illius oratio, ſed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur. qui tum, quamquam ob alias cauſas tacebant: tamen hominibus omnia timentibus, tacendo loqui, non inficiando confiteri, uidebantur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa, atque omnis res anni ſuperioris labefactari à Prætoribus, infirmari à Senatu, atque principibus ciuitatis putabant, Tribunum popularem à ſe alienare nolebant: ſuaq; ſibi propiora eſſe pericula quàm mea loquebantur. ſed tamen & Craſſus à Conſulibus meam cauſam ſuſcipiendam eſſe dicebat: & eorum fidem Pompeius implorabat: neque ſe priuatum publice ſuſcæptę cauſæ defuturum eſſe dicebat. quem uirum ſtudioſum mei, cupidiſſimũ Reipublicæ conſeruandæ, domi meæ certi homines ad eam rem poſiti monuerunt, ut eſſet cautior, eiusq; uitæ à me inſidias apud me domi poſitas eſſe dixerunt: atque hanc eius ſuſpitionem alij literis mittendis, alij nuncijs, alij coràm ipſi excitauerunt: ut ille, cum à me certe nihil timeret, ab illis ne quid meo nomine molirentur, ſibi cauendum putaret. ipſe autem Cæſar, quem maxime homines ignari ueritatis, mihi eſſe iratum putabant, erat ad portas: erat cum imperio: erat in Italia eius exercitus: inq; eo exercitu ipſius Tribuni ple. inimici mei fratrem præfecerat. hæc ergo cum uiderem: neque enim erant occulta: Senatum, ſine quo ciuitas ſtare non poſſet: omnino de ciuitate eſſe ſublatum: Conſules, qui publici conſilij duces eſſe deberent: perfeciſſe, ut per ipſos publicũ conſilium funditus tolleretur: eos qui plurimum poſſent: opponi omnibus concionibus falſò, ſed formidoloſe tamen, authores ad perniciem meam: conciones haberi quotidie contra me: uocem pro me, ac pro Repub. neminem mittere: intenta ſigna legionum exiſtimari ceruicibus, ac bonis ueſtris falſò, ſed putari tamen: coniuratorum ueteres copias, & effuſam illam ac ſuperatam Catilinæ importunam manum nouo duce, & inſperata commutatione rerum eſſe renouatam. hæc cum uiderem, quid agerem Iudices? ſcio enim tum non mihi ueſtrum ſtudium, ſed meum, propè ueſtro defuiſſe. contenderem contra Tribunum pl. priuatus armis? uiciſſent improbos boni, fortes inertes, interfectus eſſet is, qui hac una medicina ſola potuit à Reipub. peſte depelli. quid deinde, quid reliquiarum reſtaret? quid denique? erat dubium, quin ille ſanguis tribunitius, nullo preſertim publico conſilio profuſus, Conſules ultores & defenſores eſſet habiturus? cum quidem in concione dixiſſet, aut mihi ſemel pereundum, aut bis eſſe uincendum: quid erat bis uincere? id profecto, ut cum amentiſſimo Tribuno ple. cum decertaſſem: cum Conſulibus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. ego uero ſi mihi uni pereundum fuiſſet: ac non accipienda plaga mihi inſanabilis illi mortifera, quam Reipub. impoſuiſſem: ſemel perire tamen Iud. maluiſſem, quàm bis uincere. erat enim illa altera eiuſmodi contentio, ut neq; uicti neq; uictores. Rempub. tenere poſſemus. quid? ſi in prima con

tentione, ui tribunitia uictus, in foro cum multis bonis uiris concidiſſem? Senatum Conſules credo uocaſſent? quem totum de ciuitate delerant. ad arma uocarent? qui ne ueſtitu quidem defendi Remp. ſiſſent. à Tribuno ple. poſt interitum diſſidiſſent? qui eandem horam meæ peſtis, & ſuorum præmiorū eſſe uoluiſſent. unū enim mihi reſtabat illud, quod forſitan non nemo uir fortis, & acris animi magniq́ue dixerit: reſtitiſſes, repugnaſſes, mortem pugnans oppetiſſes. de quo tete inquam patria teſtor, & uos penates, patrijq́ue dij, me ueſtrarū ſedium templorumq́ue cauſa, me propter ſalutem meorū ciuium, quæ mihi ſemper fuit mea charior uita, dimicationē cędemq́ue fugiſſe. Etenim ſi mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc Iud. accidiſſet: ut multi ex multis locis prædones claſſibus eam nauē ſe oppreſſuros minitarentur: niſi me unum ſibi dedidiſſent: ſi id uectores negarent, ac mecum ſimul interire, quàm me tradere hoſtibus mallent: ieciſſem ipſe me potius in profundum, ut cæteros conſeruarem, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum uitæ diſcrimen adducerem. cum uero in hanc Reip. nauem, ereptis Senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum, ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego eſſem unus deditus, incurſuræ uiderentur: cum proſcriptio, cædes, direptio denunciarentur: cum alij me ſuſpitione periculi ſui non defenderent: alij uetere odio bonorum incitarentur: alij inuiderent: alij obſtare ſibi me arbitrarentur: alij ulciſci dolorem aliquem ſuum uellent: alij rem ipſam publicam, atque hunc bonorum ſtatum ociumq́ue odiſſent: & ob haſce cauſas, tot tamq́ue uarias, me unum depoſcerent: depugnarem potius cum ſummo non dicam exitio, ſed periculo certe ueſtro, liberorumq́ue ueſtrorum, quàm non id, quod omnibus impendebat, unus pro omnibus ſuſciperem? ac ſubirem? uicti eſſent improbi. at ciues. at ab eo priuato, qui ſine armis etiam Conſul Rempub. conſeruarat. ſin uicti eſſent boni: qui ſupereſſent? nonne ad ſeruos uidetis rem uenturam fuiſſe? an mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum, mortem ne fugiebam? an erat res ulla? quam mihi magis optandam putarē? aut ego illas res tantas, in tanta improborum multitudine, cum gerebā: non mihi mors, non exilium ob oculos uerſabatur? non hæc denique à me, tum tanquam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura, aut fortuna dederat, uita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers conſilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipſe legendo, quærendoq́ue cognoueram? neſciebam uitæ breuem eſſe curſum, gloriæ ſempiternum? cum eſſet omnibus definita mors: optandū eſſe, ut uita, quæ neceſſitati deberetur: patriæ potius donata, quàm reſeruata naturæ uideretur? neſciebam inter ſapientiſſimos homines hanc contentionem fuiſſe: ut alij dicerent animos hominum, ſenſusq́ue morte reſtingui: alij autem tum maxime mentes ſapientum, ac fortium uirorum, cum è corpore exceſſiſſent, ſentire, ac uigere? quorum alterum fugiendū non eſſe, carere ſenſu: alterum etiam optandum, meliore eſſe ſenſu. denique cum omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem: nec ſine ea quicquam expetendum eſſe homini in uita putaſſem: mortem, quam etiam uirgines Athenis, regis opinor Erechthæi filiæ, pro patria contempſiſſe dicuntur: ego uir Conſularis

tantis

tantis rebus geſtis timerem? preſertim cum eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mutius ſolus in caſtra Porſenæ ueniſſet: eumq́ interficere propoſita ſibi morte, conatus eſſet? ex qua P. Decius primum pater, poſt aliquot annos patria uirtute præditus filius, ſe ac uitam ſuam inſtructa acie, pro ſalute Populi Ro. uictoriaq́ deuouiſſet? ex qua innumerabiles alij partim adipiſcendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis cauſa mortem in uarijs bellis, æquiſſimis animis oppetiſſent? in qua ciuitate ipſe meminiſſem, patrem huius M. Craſſi fortiſſimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum: eadem ſibi manu uitam exhauſiſſe, qua mortē ſæpe hoſtibus obtuliſſet? hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam: ſi cauſam publicam mea mors peremiſſet: neminem unquam fore, qui auderet ſuſcipere contra improbos ciues Reipub. ſalutem. itaq́ non ſolum ſi ui interiſſem, ſed etiam ſi morbo extinctus eſſem, fore putabam: ut exemplum Reipublicæ conſeruandæ mecum ſimul interiret. quis enim unquam me à Senatu Populoq́ Romano, tanto bonorum omniū ſtudio non reſtituto, (quod certe ſi eſſem interfectus, accidere non potuiſſet) ullam Reip. partem, cum ſua minima inuidia auderet attingere? ſeruaui igitur Rempub. diſceſſu meo Iudices: cædem à uobis, liberisq́ ueſtris, uaſtitatem, incendia, rapinas, meo dolore luctuq́ depuli: & unus Remp. bis ſeruaui, ſemel gloria. iterum ærumna mea. neq́ enim in hoc me hominem eſſe inficiabor unquam: ut me optimo fratre, chariſſimis liberis, fidiſſima coniuge, ueſtro conſpectu, patria, hoc honoris gradu, ſine dolore caruiſſe glorier. quod ſi feciſſem: quod à me beneficium haberetis? cum pro uobis ea quæ mihi eſſent uilia, reliquiſſem. hoc, meo quidem animo, ſummi in patriā amoris mei ſignū eſſe debet certiſſimum: quod cum abeſſe ab ea ſine ſummo dolore non poſſem, hunc me perpeti, quàm illam labefactari ab improbis malui. memineram Iudices diuinum illum uirum, atq́ ex iiſdem, quibus nos, radicibus natum ad ſalutem huius imperij C. Marium, ſumma ſenectute, cum uim prope iuſtorum armorum profugiſſet: primo ſenile corpus paludibus occultaſſe demerſum: deinde ad infimorum, ac tenuiſſimorum hominum Minturnis miſericordiam confugiſſe: inde nauigio perparuo, cū omnis portus terrasq́ fugeret: in oras Africæ deſertiſſimas perueniſſe. atq́ ille uitam ſuam, ne inultus eſſet: ad incertiſſimam ſpem, & ad Reipublicę ſtatum reſeruauit. ego qui (quemadmodum multi in Senatu me abſente dixerunt) periculo Reipub. uiuebam: quiq́ ob eam cauſam Conſularibus literis de Senatus ſententia exteris nationibus commendabar: nónne ſi meam uitam deſeruiſſem, Remp. prodidiſſem? in quo quidem nunc me reſtituto, uiuit mecum ſimul exemplū fidei publicæ, exemplum Reipub. defendendæ. quod ſi immortale retinetur: quis non intelliget immortalem hanc ciuitatem futuram? nam externa bella regum, gentium, nationum, iampridem ita extincta ſunt: ut præclare cū his agamus, quos pacatos eſſe patiamur: denique ex bellica uictoria non ferè quenquam eſt inuidia ciuium conſecuta. domeſticis malis, & audacium ciuiū conſilijs ſæpe eſt reſiſtendum: eorumq́ periculo eſt in Republica retinenda medicina: quam omnem Iudices perdidiſſetis: ſi meo interitu Senatui Populoq́ Ro. doloris ſui de me declarandi poteſtas eſſet erepta. quare moneo uos adoleſcentes, atque hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriam ſpectatis: ne ſi qua uos aliquando neceſſitas ad Rempub. contra

improbos ciues defendendam,uocabit, ſegniores ſitis: & recordatione mei caſus,à conſilijs fortibus refugiatis.primū non eſt periculum, ne quis unquā incidat in eiuſmodi Conſules:preſertim ſi erit ijs id,quod debetur: perſolutum.deinde nunquā iam(ut ſpero)quiſquam improbus conſilio,& auxilio bonorū,ſe oppugnare Remp. dicet,illis tacentibus:nec armati exercitus terrorem opponet togatis:neque erit iuſta cauſa ad portas ſedenti imperatori, quare terrorem ſuum falſò iactari,opponiq́ patiatur.nunquā enim erit tam oppreſſus Senatus,ut ei ne ſupplicandi quidem, ac lugendi ſit poteſtas:tam captus Equeſter ordo, ut Equites Romani à Conſule relegentur. quæ cum omnia,atq́ etiam multo alia maiora,quæ conſulto prætereo,accidiſſent: uidetis me tamen in meam priſtinam dignitatem, breui temporis dolore interiecto, Reipub. uoce eſſe reuocatum.ſed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni eſt oratione propoſitum,omnibus malis,illo anno,ſcelere Conſulum Rempub.eſſe confectam:primum illo ipſo die, qui mihi funeſtus fuit, omnibus bonis luctuoſus,cū ego me è complexu patriæ,conſpectuq́ ueſtro eripuiſſem: & metu periculi ueſtri,non mei,furori hominis,ſceleri,perfidiæ, telis,minisq́ ceſſiſſem:patriamq́,quæ mihi erat chariſſima:propter ipſius patriæ charitatem,reliquiſſem:cum meum illum caſum tam horribilem, tam grauem,tam repentinum,non ſolum homines,ſed tecta urbis,ac templa lugerent:nemo ueſtrum forum,nemo curiam,nemo lucem aſpicere uellet: illo inquam ipſo die,die dico? immo hora,atq́ etiam puncto temporis eodem,mihi Reiq́ pub.pernicies,Gabinio,& Piſoni prouincia rogata eſt.prò dij immortales cuſtodes & conſeruatores huius urbis,atque imperij: quænam illa in Repub.monſtra? quæ ſcelera uidiſtis? ciuis erat expulſus is: qui Rempub. ex Senatus authoritate,cum omnibus bonis defenderat: & expulſus nō alio aliquo,ſed eo ipſo crimine: erat autem expulſus ſine iudicio,ui,lapidibus,ferro,ſeruitio denique concitato: lex erat lata,uaſtato,ac relicto foro,& ſicarijs, ſeruisq́ tradito: & ea lex,quę ut ne ferretur,Senatus fuerat ueſte mutata. hac tanta perturbatione ciuitatis,ne noctem quidem Conſules inter meum diſcrimen,& eorum prædam intereſſe paſſi ſunt.ſtatim me perculſo, ad meum ſanguinem hauriendum,& ſpirante etiam Repub.ad eius ſpolia detrahenda aduolauerunt. omitto gratulationes, epulas,partitionem ærarij, beneficia, ſpem,promiſſa,prædam,lætitiam paucorum in luctu omnium: uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener,& Piſo gener,à Piſonis Conſulis pedibus ſupplex rejciebatur: bona diripiebantur: eaq́ ad Conſules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Conſules epulabantur. quòd ſi meis incommodis lætabantur: urbis tamen periculo commouerentur. ſed ut à mea cauſa,iam recedam: reliquas illius anni peſtes recordamini.ſic enim facillime perſpicietis,quantam uim omnium remediorū à magiſtratibus proximis Reſpub.deſiderarit.legum multitudinem,cum earum,quæ latæ ſunt: tum uero quæ promulgatæ fuerunt,dicam? nam latæ quidem ſunt Conſulibus illis tacentibus, immo uero etiam approbantibus: ut Cenſoria notatio, & grauiſſimum iudicium ſanctiſſimi magiſtratus de Republica tolleretur: ut Collegia non modo illa uetera,contra Senatuſconſultum,reſtituerentur: ſed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conſcriberentur: ut remiſſis ſemiſſibus,& trientibus,quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro

nio pro illa ſua Cilicia,quam ſibi,ſi Rempublicam prodidiſſet, pactus erat:
Syria daretur: & uni helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege
poteſtas fieret prouinciæ commutandæ. mitto eam legem:quæ omnia iu-
ra religionum,auſpiciorum,poteſtatum,omnes leges quæ ſunt de iure,& de
tempore legum rogandarũ,una rogatione deleuit:mitto omnem domeſticã
labem:etiam exteras nationes illius anni furore,conquaſſatas uidebamus.le
ge Tribunitia Matris Magnæ Peſſinuntius ille ſacerdos expulſus,& ſpolia
tus ſacerdotio eſt:fanumq́ ſanctiſſimarum,atque antiquiſſimarum religio-
num,uenditum pecunia grandi,Brogitaro impuro homini,atq; indigno illa
religione,preſertim cũ ea ſibi ille,non colendi,ſed uiolandi cauſa appetiſſet:
appellati reges à populo:qui id nunquam ne à Senatu quidem poſtulaſſent:
reducti exules Byzantium,condemnati,tum,cum indemnati ciues è ciuitate
eijciebantur:rex Ptolæmeus,qui ſi nondum erat ipſe à Senatu ſocius appel-
latus:erat tamen frater eius regis:qui cum eſſet in eadem cauſa:iam erat à Se
natu honorem iſtum conſecutus:erat eodem genere,ijſdemq́ maioribus,ea-
dem uetuſtate ſocietatis:deniq; erat rex:ſi nondum ſocius,at non hoſtis,pa-
catus,quietus,fretus imperio Populi Ro.regno paterno,atque auito,regali
ocio perfruebatur.de hoc nihil cogitante,nihil ſuſpicante,eiſdem operis ſuf-
fragium ferentibus,eſt rogatum:ut ſedens cum purpura,& ſceptro,& illis
inſignibus regijs,præconi publico ſubijceretur:& imperante Populo Ro.
qui etiã bello uictis regibus regna reddere conſueuit:rex amicus,nulla iniu-
ria commemorata,nullis rebus repetitis,cum bonis omnibus publicaretur.
multa acerba,multa turpia,multa turbulenta habuit ille annus:tamen illi ſce
leri,quod in me illorum immanitas edidit:haud ſcio, an recte hoc proximũ
eſſe dicamus: Antiochum illum magnum maiores noſtri magna belli con-
tentione terra,mariq́ ſuperatum,intra montem Taurum regnare iuſſerunt:
Aſiam,qua illum multarunt, Attalo,ut is regnaret in ea, condonauerunt.
cum Armeniorum rege Tigrane graue bellum diuturnumq́ geſſimus:cum
ille iniurijs in ſocios noſtros inferendis bello propè nos laceſſiſſet.hic & ip-
ſe per ſe uehemens fuit:& acerrimũ hoſtem huius imperij Mithridatem pul
ſum Ponto,opibus ſuis,regnoq́ defendit:& à Lucullo ſummo uiro, atque
imperatore pulſus, animo tamen hoſtili,cum reliquis copijs ſuis,in priſtina
mente manſit.hunc Cn.Pompeius,cum in ſuis caſtris ſupplicem abiectũ ui-
diſſet:erexit:atq; inſigne regium,quod ille de ſuo capite abiecerat:repoſuit:
& certis imperatis rebus regnare iuſſit:nec minus & ſibi, & huic imperio
glorioſum putauit conſtitutum à ſe regem,quàm conſtrictum uideri. * Tu-
litgeſſit,qui & ipſe hoſtis fuit Populi Ro.& acerrimum hoſtem in regnum
recepit:qui conflixit,qui ſigna contulit,qui de imperio penè certauit, regnat
hodie:& amicitiæ nomen,ac ſocietatis,quoad armis uiolarat:id precibus eſt
conſecutus.ille Cyprius miſer,qui ſemper amicus,ſemper ſocius fuit,de quo
nulla unquam ſuſpitio durior, aut ad Senatum, aut ad imperatores noſtros
allata eſt:uiuus(ut aiunt)eſt,& uidens cum uictu,ac ueſtitu ſuo publicatus.
en,cur cæteri reges ſtabilem eſſe ſuam fortunam, arbitrentur:cum hoc illius
funeſti anni perdito exemplo uideant,per Tribunum aliquem,& ſexcentas
operas,ſe fortunis ſpoliari,& regno omni poſſe nudari. at etiam eo negocio
M.Catonis ſplendorẽ maculare uoluerunt:ignari,quid grauitas, quid inte-

gritas,

gritas,quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret. quæ in tempeſtate ſeua quieta eſt: & lucet in tenebris:& pulſa loco manet tamen,atque hęret in patria:ſplendetq́ per ſe ſemper,neque alienis unquã ſordibus obſoleſcit.non illi ornandum M.Catonem,ſed relegandum:nec illi committendum illud negocium:ſed imponendum putauerunt:qui in concione palàm dixerint,linguam ſe euelliſſe M.Catoni:quę ſemper contra extraordinarias poteſtates libera fuiſſet.ſentient ut ſpero breui tempore,manere libertatem illam:atque hoc etiam,ſi fieri poterit,eſſe maiorem:quòd cum Conſulibus illis M.Cato,etiam cum iam deſperaſſet aliquid authoritate ſua perficere poſſe:tamẽ uoce ipſa,ac dolore pugnauit:& poſt meum diſceſſum his Piſonem uerbis flens meum & Reipub.caſum uexauit:ut illum hominem perditiſſimum,atque impudentiſſimum penè iam prouinciæ pœniteret.cur igitur rogationi paruit? quaſi uero ille non in alias quoque leges, quas iniuſte rogatas putaret:iam ante iurarit.non offert ſe ille iſtis temeritatibus,ut cum Reipub.nihil proſit:ſe ciue Rempub.priuet.Conſule me,cum eſſet deſignatus Tribunus ple.obtulit in diſcrimen uitam ſuam:dixit eam ſententiam, cuius inuidiam capitis periculo ſibi præſtandam uidebat: dixit uehementer, egit acriter,ea quæ ſenſit,præ ſe tulit:dux,author, actor rerum illarum fuit: non quo periculum ſuum non uideret:ſed in tanta Reipub.tempeſtate nihil ſibi, niſi de patriæ periculis cogitandum putabat.conſecutus eſt ipſius Tribunatus.quid ergo de ſingulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meminiſtis illum diem:cum templo à Collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri,& ciuis timentibus,ipſe animo fortiſſimo uenit in templum:& clamorem hominum: authoritate, impetum improborum uirtute ſedauit.adijt tum periculum,ſed adijt ob cauſam:quæ quanta fuerit,iam mihi dicere non eſt neceſſe.at ſi iſti Cypriæ rogationi ſceleratiſſimæ non paruiſſet: hæreret illa nihilominus in Repub.turpitudo. regno enim iam publicato,de ipſo Catone erat nominatim rogatum.quod ille ſi repudiaſſet: dubitatis quin ei uis eſſet allata? cum omnia acta illius anni per unum illum labefactari uiderentur.atque etiam hoc uidebat: quoniam illa in Repub. macula regni publicati maneret: quam nemo iam poſſet eluere: quod ex malis boni poſſit in Repub. prouenire:id utilius eſſe per ſe conſeruari, quàm per alios.atque ille etiam ſi alia quapiam ui expelleretur illis temporibus,ex hac urbe:facile pateretur.etenim qui ſuperiore anno Senatu caruiſſet:quò ſi tum ueniret,me tamen ſocium ſuorum in Repub.conſiliorum uidere poſſet: is æquo animo,tum me expulſo,& meo nomine cum uniuerſo Senatu, tum ſententia ſua condemnata, in hac urbe eſſe poſſet? ille uero eidem tempori, quo nos,eiuſdem furori,eiſdem conſulibus, eiſdem minis, inſidijs, periculis ceſſit.luctum nos hauſimus maiorem:dolorem ille animi non minorem.his de tot,tantisq́ iniurijs in ſocios,in reges,in liberas ciuitates, conſulum querela eſſe debuit:in eius magiſtratus tutela reges,atq́ exteræ nationes ſemper fuerunt.ecquę uox unquam eſt audita Conſulum? quamquam quis auderet, ſi maxime queri uellet? de Cyprio rege quererentur? qui me ciuẽ nullo meo crimine,patriæ nomine laborantem, non modo ſtantem non defenderunt: ſed ne iacentem quidem protexerunt.ceſſeram,ſi alienam à me plebem fuiſſe uultis: quæ non fuit:inuidiæ:ſi quo moueri omnia uidebantur: tempori: ſi

uis

uis ſuberat:armis:ſi ſocietas magiſtratuum:pactioni: ſi periculum ciuium: Reip.cur,cum de capite ciuis(non diſputo cuiuſmodi ciuis)& de bonis proſcriptio ferretur:cum & ſacratis legibus,& XII tabulis ſanctum eſſet,ut neque priuilegium irrogari liceret:neque de capite,niſi comitijs centuriatis rogari:nulla uox eſt audita Conſulum?conſtitutumq; illo anno eſt: quantum in illis duabus huius imperij peſtibus fuit:iure poſſe per operas concitatas, quemuis ciuem nominatim Tribuni pl.conſilio,ex ciuitate exturbari.quę uero promulgata illo anno fuerunt:quæ promiſſa multis,quæ conſcripta,quæ ſperata,quæ cogitata,quid dicam?qui locus orbis terræ iam non erat alicui deſtinatus?cuius negocij publici cogitari,optari,fingiq́; procuratio potuit? quæ non eſſet attributa,atque deſcripta?quod genus imperij, quæ prouincia,quæ ratio ,aut auferendæ, aut conflandæ pecuniæ, non reperiebatur? quæ regio,oráue terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod ſtatuęretur? quis autem rex? qui illo anno non aut emendum ſibi,quod non habebat:aut redimendum quod habebat,arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam,quis legationē ab Senatu petebat?damnatis de ui,reſtitutio:conſulatus petitio,ipſi illi populari ſacerdoti comparabatur.hæc gemebant boni,ſperabant improbi, agebat Tribunus ple.Conſules adiuuabant. hic aliquando ſerius quàm ipſe uellet,Cn.Pompeius inuitiſſimis ijs, qui mentem optimi,ac fortiſſimi uiri,ſuis conſilijs, fictisq́; terroribus à defenſione meæ ſalutis,auerterant:excitauit illam ſuam,non inſolitam,ſed ſuſpitione aliqua retardatam conſuetudinem Reipub.bene gerendę.non eſt paſſus ille uir,qui ſceleratiſſimos ciues,qui acerrimos hoſtes,qui maximas nationes,qui reges, qui gentes feras atq; inauditas,qui prædonum infinitam manum,qui etiam ſeruitia uirtute uictoriaq́; domuiſſet:qui omnibus bellis terra mariq́; compreſſis,imperium Populi Ro.orbis terrarum terminis definiſſet:Remp.euerti ſcelere paucorū:quam ipſe non ſolum conſilijs,ſed etiam ſanguine ſuo ſæpe ſeruaſſet.acceſſit ad cauſam publicam:reſtitit authoritate ſua reliquis rebus:queſtus eſt de præteritis:fieri quædam ad meliorem ſpem inclinatio uiſa eſt. decreuit Senatus frequens de meo reditu Calend. Iunij diſſentiente nullo,referente L.Mummio,cuius in mea cauſa nunquam fides,uirtusq́; contremuit.interceſſit Ligus iſte neſcio qui,additamentum inimicorum meorum: res erat,& cauſa noſtra eo iam loci, ut erigere oculos,& uiuere uideretur: quiſquis erat,qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocunq; uenerat:quod iudicium cunq; ſubierat,damnabatur:inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragium de me tuliſſe confiteretur:diſceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore,ſed multo etiam maiore mœrore:huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cum lachrymis gemituq́; proceſſerat: loquebatur liberius Senatus : concurrebant Equites Romani : Piſo ille gener meus,cui fructum pietatis ſuæ,neque ex me, neq; à Populo Romano ferre licuit:à propinquo ſuo,ſocerum ſuum flagitabat:omnia Senatus reijciebat, niſi de me primum Conſules retuliſſent.quę cum res iam manibus teneretur: & cum Conſules prouinciarum pactione, libertatem omnem perdidiſſent: qui cū in Senatu priuati,ut de me ſententias dicerent,flagitabantur:legē illi ſe Clodiam timere dicebant.cum hæc non poſſent iam diutius ſuſtinere:initur conſilium de interitu Cn.Pompeij. quo patefacto,ferroq; deprehenſo,

ille incluſus domi tamdiu fuit, quamdiu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt.ex quo intellectum eſt:mihi abſenti creuiſſe amicos,in ea preſertim fortuna,in qua nonnulli etiam, quos eſſe putaueram:non erant:ſed eos uoluntatem ſemper eandem, libertatem non eandem ſemper habuiſſe.nam ex nouē Tribunis,quos tunc habueram, unus me abſente defluxit:qui cognomē ſibi ex Aeliorū imaginibus arripuit:quo magis nationis eius eſſe,quàm generis uideretur.hoc igitur anno magiſtratibus nouis deſignatis,cum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus in eorum fidem conuertiſſent:princeps P.Lentulus authoritate,ac ſententia ſua, Piſone & Gabinio repugnantibus:cauſam ſuſcæpit:Tribuniſq; pl.octo referentibus,prȩſtantiſſimam de me ſententiam dixit.qui cum ad gloriam ſuā, atq; ad ampliſſimi beneficij gratiam magis pertinere uideret:cauſam illā integram ad ſuū conſulatum reſeruari:tamen rem talē per alios citius,quàm per ſe tardius confici malebat.hoc interim tempore P.Seſtius Iud. deſignatus, iter ad C.Cæſarem pro mea ſalute ſuſcȩpit:quid egerit,quantū profecerit,nihil ad cauſam.equidem exiſtimo,ſi ille(ut arbitror)ȩquus nobis fuerit,nihil ab hoc perfectū:ſin iratior,non multum.ſed tamen ſedulitatem atq; integritatem hominis uidetis.ingredior iam in Seſtij Tribunatum:nam hoc primū iter deſignatus Reipub.cauſa ſuſcȩpit.pertinere & ad concordiam ciuium putauit,& ad perficiendi facultatem,animum Cæſaris à cauſa non abhorrere. abijt ille annus:reſpiraſſe homines uidebantur,nondum re,ſed ſpe Reipub. recuperandæ.exierunt malis ominibus,atq; execrationibus,duo Vulturij paludati:quibus utinam ipſis eueniſſent ea,que tum homines precabantur:neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu,neque equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidiſſemus. ineunt magiſtratum Tribuni ple. qui omnes de me promulgaturos confirmarant.ex his princeps emitur ab inimicis meis,is:quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniā id etiam fatum ciuitatis fuit:ut illa ex uepreculis extracta nitedula Rempub. conaretur arrodere. alter uero non ille Serranus ab aratro, ſed ex deſerto * Gaui Oleli horreo,calatis grauis,in Calatinos ac Lælios inſitus ſubitò nominibus in tabulas relatis,nomen ſuum de tabula ſuſtulit. ueniunt Calendæ Ianuarij:uos hæc melius ſcire poteſtis:equidē audita dico:quæ tum frequentia Senatus,quȩ expectatio populi,qui concurſus legatorū ex Italia cuncta, quæ uirtus,actio,grauitas,P.Lentuli Conſulis fuerit:quæ etiā Collegæ eius moderatio de me:qui cum inimicitias ſibi mecum ex Reipub.diſſenſione ſuſcæptas eſſe dixiſſet:eas ſe patribus conſcriptis dixit,& temporibus,& Reipub.permiſſurum.tum princeps rogatus ſententiam L.Cotta dixit id,quod digniſſimum Repub.fuit:nihil de me actum eſſe iure,nihil more maiorum, nihil legibus:non poſſe quenquam de ciuitate tolli ſine iudicio:de capite nō modo ferri,ſed ne iudicari quidem poſſe,niſi comitijs centuriatis.uim fuiſſe, illam flammam quaſſatæ Reip.perturbatorumq; temporum,iure,iudicijsq; ſublatis,magna rerum permutatione impendente,declinaſſe me paululum: & ſpe reliquæ tranquillitatis,præſentes fluctus,tempeſtatemq; fugiſſe.quare cum abſens Rempub.non minus magnis periculis,quàm quodam tempore præſens liberaſſem:non reſtitui me ſolum,ſed etiam ornari à Senatu decere.diſputauit etiam multa prudenter:ita de me illum amentiſſimum, &

profligatiſſimum

profligatiſſimum hoſtem pudoris, & pudicitiæ, ſcripſiſſe, quæ ſcripſerat, his uerbis, rebus, ſententijs: ut etiam ſi iure eſſet rogatum, tamen uim habe-re non poſſet. quare me, qui nulla lege abeſſem: non reſtitui lege, ſed reuo-cari Senatus authoritate, oportere. hunc, nemo erat, quin ueriſſime ſentire di-ceret. ſed poſt eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataꝙ Cottæ ſen-tentia, dixit: ſeſe ocij mei cauſa, ut omni populari concitatione defungerer: cenſere, ut ad Senatus authoritatem, populi quoque Rom. beneficium erga me adiungeretur. cum omnes certatim, aliusꝙ alio grauius, atque ornatius de mea ſalute dixiſſet: fieretꝙ ſine ulla uarietate diſceſſio: ſurrexit, ut ſcia-tis Attilius hic Gauianus: nec auſus eſt, cum eſſet emptus, intercedere: no-ctem ſibi ad deliberandum poſtulauit. clamor Senatus, querelæ, preces, ſo-cer ad pedes abiectus. ille ſe affirmare poſtero die moram nullam eſſe fa-cturum. creditum eſt: diſceſſum eſt. illi interea deliberatori merces, lon-ga interpoſita nocte, duplicata eſt. conſecuti dies pauci omnino Ianuario menſe, per quos Senatum haberi liceret: ſed tamen actum nihil, niſi de me. cum omni mora, ludificatione, calumnia, Senatus authoritas impediretur: uenit tandem conſilij de me agendi dies. VIII Calend. Februarij. prin-ceps rogationis uir mihi amiciſſimus Q. Fabritius. templum aliquanto an-te lucem occupauit. quietus eo die Seſtius, is qui eſt de ui reus, actor hic defenſorꝙ cauſæ meæ: nihil progreditur, conſilia expectat inimicorũ meo-rum. quid illi, quorum conſilio P. Seſtius in iudicium uocatur? quo ſe pa-cto gerunt? cum forum, comitium, curiam, multa de nocte armatis homi-nibus, ac ſeruis pleriſque occupauiſſent: impetum faciunt in Fabritium: manus afferunt: occidunt nonnullos: uulnerant multos: uenientem in fo-rum uirum optimum, & conſtantiſſimum M. Ciſpium Tribunum pl. ui de-pellunt: cædem in foro maximam faciunt: uniuerſiꝙ diſtrictis gladijs & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meum uirum optimum fortiſ-ſimum, meiꝙ amantiſſimum, oculis quærebant: uoce poſcebant: quo-rum ille telis libenter in tanto luctu, ac deſiderio mei non repugnandi, ſed moriendi cauſa corpus obtuliſſet ſuum: niſi ſuam uitam ad ſpem mei reditus reſeruaſſet. ſubit tamen uim illam nefariam conſceleratorum la-tronum. & cum ad fratris ſalutem à Populo Romano depre-candamꝙ ueniſſet: pulſus è roſtris in comitio iacuit: ſeꝙ ſeruorum, & li-bertorum corporibus obtexit: uitamꝙ tum ſuam, noctis, & fugæ præſi-dio, non iuris, iudiciorumꝙ defendit. meminiſtis tum Iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas refarciri, è foro ſpongijs effundi ſan-guinem: ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum, non priuatum aut plebeium, ſed patritium & prætorium eſſe arbitraren-tur. nihilꝙ neque ante hoc tempus, neque hoc ipſo turbulentiſſimo die, criminamini Seſtium? atqui uis in foro uerſata eſt? certe. quando enim ma-ior? lapidationes perſæpe uidimus: non ita ſæpe: ſed nimium tamen ſæpe gladios. cædem uero tantam, tantos aceruos corporum exſtructos, niſi for-te illo Cinnano atque Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut conſtantia interceſſoris oritur ſæpe ſeditio, culpa, atque improbitate latoris, commodo aliquo impe-ritis, aut largitione propoſita. oritur ex concertatione magiſtratuum: oritur

ſenſim ex clamore primum: deinde aliqua diſceſſione concionis: uix ſero, & raro ad manus peruenitur. nullo uero uerbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnam ſeditionem quis audiuit? an uerisimile eſt? ut ciuis Romanus, aut homo liber quiſquam cum gladio in forum deſcenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur? præter eos, qui ab illo peſtifero, ac perdito ciue iampridem Reipublicæ ſanguine ſaginantur. hic iam de ipſo accuſatore quæro, qui P. Seſtium queritur, cum multitudine in tribunatu, & cum præſidio magno fuiſſe: num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur eſt cauſa Reipublicæ, & uicta non auſpicijs, non interceſſione, non ſuffragijs, ſed ui, manu, ferro. nam ſi obnunciaſſet Fabritio, is Tribunus ple. qui ſeruaſſe de cœlo dixerat: accæpiſſet Reſpublica plagam, ſed eam, quam accæptã gemere poſſet. ſi interceſſiſſet Collega Fabritio, lęſiſſet Rempub. ſed Rempublicã iure læſiſſet. gladiatores tu nouitios pro expectata ædilitate ſuppoſitos cum ſicarijs è carcere emiſſis, ante lucem in forum immittas? magiſtratus templo deijcias? cædem maximam facias? forum purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuſes eum, qui ſe præſidio munierit: non ut te oppugnaret: ſed, ut uitam ſuam poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tempore, id egit Seſtius, ut à ſuis munitus tutò in foro, tum magiſtratum gereret: Rempublicam adminiſtraret. itaque fretus ſanctitate Tribunatus, cum ſe non modo contra uim, & ferrum, ſed etiam contra uerba, atque interceſſionem, legibus ſacratis eſſe armatum putaret: uenit in templum Caſtoris, obnunciauit Conſuli: cum ſubito manus illa Clodiana, in cæde ciuium ſæpe iam uictrix, exclamat, incitatur, inuadit: inermem, atque imparatum Tribunum, alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſtibus: à quibus hic multis uulneribus accæptis, ac debilitato corpore, & contrucidato, ſe abiecit exanimatus: neque ulla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis depulit. quem cum iacentem, & conciſum plurimis uulneribus extremo ſpiritu exanguem, & confectum uiderent: defatigatione magis & errore, quàm miſericordia, & modo, aliquando cædere deſtiterunt. & cauſam dicit Seſtius de ui? quid ita? quia uiuit. at id non ſua culpa. plaga una illa extrema defuit: quæ ſi acceſſiſſet, reliquum ſpiritum exhauſiſſet. accuſa Lentidium: non percuſſit locum: maledicito Sabino homini Reatino: cur tam temere exclamarit occiſum. ipſum uero quid accuſas? num defuit gladijs? num repudiauit? num, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recæpit? an hæc ipſa uis eſt? non poſſe emori? an illa? quod Tribunus plebis templum cruentauit? an quod, cum eſſet ablatus, primumq́ꝫ reſipiſſet, non ſe referri iuſſit? ubi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quæro Iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere uoluit, effeciſſet: ſi P. Seſtius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet: fuiſtis ne ad arma ituri? fuiſtis ne uos ad patrium illum animum, maiorumq́ꝫ uirtutem excitaturi? fuiſtis ne aliquando Rempublicam à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc quieſceretis? cunctaremini? timeretis? cum Rempulicam à facinoroſiſſimis ſicarijs, & à ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatam uideretis? cuius igitur mortem ulciſceremini: ſi quidem liberi eſſe, & habere Rempublicam cogitaretis: de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubi-

tandum

tandum putatis? at uero illi ipſi parricidæ, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna: adeo uim facinoris ſui perhorruerant: ut ſi paulo longior opinio mortis Seſtij fuiſſet: Gracchum illum ſuum transferendi in nos criminis cauſa, occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus: neq; enim homines nequam tacere potuerunt: ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit: cum qua primum Romam ad comitia uenerat: meſſoria ſe corbe contexit. cum quærerent alij Numerium, alij Quintium: gemini nominis errore ſeruatus eſt. atque hoc ſcitis omnes: uſqueadeo hominem in periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Seſtium uiuere. quod niſi eſſet patefactum paulo citius, quàm uellem: non illi quidem morte mercennarij ſui transferre potuiſſent inuidiam, in quos putabant: ſed acerbiſſimi ſceleris infamiam grato quodam ſcelere minuiſſent. ac ſi tum P. Seſtius Iudices in templo Caſtoris animam, quam uix retinuit, edidiſſet: non dubito, quin, ſi modo eſſet in Republica Senatus: ſi maieſtas Populi Romani reuixiſſet: aliquando ſtatua huic ob Rempublicam interfecto in foro ſtatueretur. nec uero illorum quiſquam, quos à maioribus noſtris morte obita, poſitos in illo loco, atque in roſtris collocatos, uidetis: eſſet P. Seſtio, aut acerbitate mortis, aut animo in Rempublicam præponendus: qui cum cauſam ciuis calamitoſi, cauſam amici, cauſam bene de Republica meriti, cauſam Senatus, cauſam Italiæ, cauſam Reipublicæ ſuſcæpiſſet: cumq; auſpicijs, religioniq; parens, obnunciaret, quod ſenſerat: luce palàm à nefarijs peſtibus, in deorum, hominumq; conſpectu eſſet occiſus, ſanctiſſimo in templo, ſanctiſſima in cauſa, ſanctiſſimo in magiſtratu. eius igitur uitam quiſquam ſpoliandam ornamentis eſſe dicet? cuius mortem ornandam monimento ſempiterno putaretis? homines, inquit, emiſti, coegiſti, paraſti. quid uti faceret? Senatum obſideret? ciues indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta diſturbaret? templa deorum immortalium inflammaret? Tribunos plebis ferro è roſtris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uenderet? reges appellaret? rerum capitalium condemnatos, in liberas ciuitates, per legatos noſtros reduceret? principem ciuitatis ferro obſeſſum teneret? hæc ut efficere poſſet: quæ fieri, niſi armis oppreſſa Republica, nullo modo poterant: iccirco credo manum ſibi P. Seſtius, & copias comparauit. at nondum erat maturum, nondum res ipſa ad eiuſmodi præſidia uiros bonos compellebat: pulſi nos eramus non omnino iſta manu ſola, ſed tamen non ſine iſta. uos taciti mœrebamini. captum erat forum anno ſuperiore, æde Caſtoris, tanquam arce aliqua, à fugitiuis occupata. ſilebatur. omnia, hominum cum egeſtate, tum audacia perditorum, clamore, concurſu, ui, manu, gerebantur. perferebatis. magiſtratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo reſiſtebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehenſi, in Senatum introducti, confeſſi, in uincula coniecti à Milone, miſſi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium Romanorum conſtratum cæde nocturna, non modo nulla noua quæſtio: ſed etiam uetera iudicia ſublata. Tribunum plebis plus uiginti uulneribus accæptis iacentem, moribundumq; uidiſtis: alterius Tribuni plebis, diuini hominis, (dicam enim quod

ſentio,& quod mecum ſentiunt omnes:) diuini inſigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide pręditi, domus eſt oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano.& tu hoc loco laudas Milonem:& iure laudas? quem enim unquam uirum tam immortali uirtute præditum uidimus? qui nullo præmio propoſito, præter hoc, quod iam contritum, & contemptum putatur, iudicium bonorum: omnia pericula, ſummos labores, grauiſſimas contentiones, inimicitiasq; ſuſcæpit: qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuiſſe, non uerbis, quid oporteret à præſtantiſſimis uiris in Rep. fieri:& quid neceſſe eſſet. oportere hominum audacium, euerſorum Reipublicæ, ſceleri legibus, & iudicijs reſiſtere. ſi leges non ualerent: iudicia non eſſent: ſi Reſpublica ui, conſenſuq; audacium armis oppreſſa teneretur: præſidio, & copijs defendi uitam, & libertatem neceſſe eſſe. hoc ſentire, prudentiæ eſt: facere, fortitudinis: & ſentire uero, & facere, perfectæ, cumulatæq; uirtutis. adijt ad Remp. Tribunus pl. Milo, de cuius laude plura dicam: non quo, aut ipſe hęc dici, quàm exiſtimari, malit: aut ego hunc laudis fructum præſenti libenter impertiam: preſertim cum uerbis conſequi non poſſim: ſed quòd exiſtimo, ſi Milonis cauſam accuſatoris uoce collaudatam probaro: uos in hoc crimine parem Seſtij cauſam exiſtimaturos. adijt igitur T. Annius ad cauſam Reipub. ſicut ciuem patriæ recuperare uellet Reip. * tum ſimplex cauſa, conſtans ratio, plena conſenſionis omnium, plena concordiæ. Collegas adiutores habebat: Conſulis alterius ſummum ſtudium, alterius animus penè placatus: de Prætoribus unus alienus: Senatus incredibilis uoluntas: Equitum Romanorum animi ad cauſam excitati: erecta Italia. duo ſoli erant empti ad impediendum: qui ſi homines deſpecti, & contempti tantam rem ſuſtinere non potuiſſent: ſe cauſam, quam ſuſcæperat: nullo labore peractuꝛum uidebat. agebat authoritate, agebat conſilio, agebat per ſummum ordinem, agebat exemplo bonorum ac fortium ciuium: quid Republica, quid ſe dignum eſſet: quis ipſe eſſet: quid ſperare, quid maioribus ſuis reddere deberet, diligentiſſime cogitabat. huic grauitati hominis, uidebat ille gladiator ſe, ſi moribus ageret, parem eſſe non poſſe: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam cædem, incendia; rapinas, ſe cum exercitu ſuo contulit: domum oppugnare, itineribus occurrere, ui laceſſere, & terrere cœpit. non mouit hominem ſumma grauitate, ſummaq; conſtantia: ſed quamquam dolor animi, innata libertas, prompta excellensq; uirtus, fortiſſimum uirum hortabatur: ui uim oblatam preſertim ſæpius, ut frangeret, & refutaret: tanta moderatio fuit hominis, tantum conſilium, ut contineret dolorem: neque eadem ſe re ulciſceretur, qua eſſet laceſſitus: ſed illum tot iam in funeribus Reipublicæ exultantem, ac tripudiantem, legum ſi poſſet laqueis, conſtringeret. deſcendit ad accuſandum. quis unquam tam proprie Reipublicæ cauſa? nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominum poſtulatione, aut etiam opinione id unquam eſſe facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accuſante priſtini illius ſui iudicij turpitudinem deſperabat. ecce tibi Conſul, Prætor, Tribunus plebis noua noui generis edicta proponunt. ne reus adſit, ne citetur, ne quæratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum aut iudiciorum facere liceat. quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui ſceleratorum hominum corroborata,

rata legibus, iudicijsq; ſublatis? ceruices Tribunus pl. priuato, præſtantiſſimus uir profligatiſſimo homini daret? an cauſam ſuſceptam affligeret? an ſe domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri, etiam eripi? reiecit * ut quoniam ſibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in ſuo, neq; in Reip. periculo pertimeſceret. quomodo igitur hoc in genere præſidij comparati accuſas Seſtium? cum idem laudes Milonem? an qui ſua tecta defendit: qui ab aris, focis, ferrum, flammamq; depellit: qui ſibi licere uult tuto eſſe in foro, in templo, in curia: qui uitæ præſidium comparat: qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, monetur: ut aliquo præſidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur: hunc de ui accuſandum putas? quis enim ueſtrum Iudices ignorat: ita naturam rerum tuliſſe: ut quodam tempore homines, nondum, neque naturali, neque ciuili iure deſcripto, fuſi per agros, ac diſperſi uagarentur: tantumq; haberent, quantum manu, ac uiribus per cædem, ac uulnera, aut eripere, aut retinere potuiſſent. qui igitur primi uirtute, & conſilio præſtanti extiterunt: ij perſpecto genere humanæ docilitatis, atque ingenij, diſſipatos unum in locum congregarunt: eosq; ex feritate illa ad iuſtitiam, atq; manſuetudinem tranſduxerunt. tum res ad communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus: tum conuenticula hominum, quæ poſtea ciuitates nominatæ ſunt: tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus: inuento, & diuino iure, & humano, mœnibus ſepſerunt. atque inter hanc uitam perpolitam humanitate, & illam immanem, nihil tam intereſt, quàm ius atque uis. horum utro uti nolimus: altero eſt utendum. uim uolumus extingui, ius ualeat, neceſſe eſt, ideſt iudicia: quibus omne ius continetur. iudicia diſplicent? aut nulla ſunt? uis dominetur neceſſe eſt. hæc uident omnes. Milo & uidit, & fecit: ut ius experiretur: uim depelleret. altero uti uoluit: ut uirtus audaciam uinceret: altero uſus neceſſario eſt: ne uirtus ab audacia uinceretur. eademq; ratio fuit P. Seſtij, ſi minus in accuſando (neque enim per omnes fuit idem fieri neceſſe) at certe in neceſſitate defendendæ ſalutis ſuæ, præſidioq; contra uim, & manum comparando. O dij immortales, quem nam oſtenditis exitum nobis? quam ſpẽ Reipublicæ datis? quotus quiſque inuenietur tanta uirtute uir? qui optimam quanq; cauſam Reipublicæ amplectatur? qui bonis uiris deſeruiat? qui ſolidam laudem ueramq; quærat? cum ſciat duo illa Reipublicæ penè fata, Gabinium, & Piſonem, alterum haurire quotidie ex pacatiſſimis, atque opulentiſſimis Syriæ gazis, innumerabile pondus auri: bellum inferre quieſcentibus, ut eorum ueteres, illibatasq; diuitias, in profundiſſimum libidinum ſuarũ gurgitem, profundat: uillam ædificare in oculis omnium tantam, tugurium, ut iam uideatur eſſe illa uilla, quam ipſe Tribunus plebis pictam olim in concionibus explicabat: quo fortiſſimum, ac ſummum ciuem, in inuidiam homo caſtus, ac non cupidus, uocaret. alterũ Thracibus, ac Dardanis, primum pacem maxima pecunia uendidiſſe: deinde ut illi pecuniam conficere poſſent, uexandam his Macedoniam & ſpoliandam tradidiſſe: eundemq; bona creditorum ciuium Romanorum, cum debitoribus Græcis diuiſiſſe: cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis: ſpoliare Theſſalos: certam Acheis in annos ſingulos pecuniã imperauiſſe: neque tamen ullo in publico, aut religioſo loco ſignum, aut tabulam, aut orna-

mentum reliquiſſe.hos ſic illudere:quibus omne ſupplicium,atq; omnis iure optimo pœna debetur:reos eſſe hos duos,quos uidetis? omitto iam Numerium,Serranũ,Aelium,quiſquilias ſeditionis Clodianæ:ſed tamen hi quoq; etiã nunc uolitant,ut uidetis,nec dum uos de uobis aliquid timebitis? illi unquam de ſe pertimeſcent? nam quid ego de Ædile ipſo loquar? qui etiã diem dixit,& accuſauit de ui Milonem.neque hic tamen ulla unquam iniuria adducetur:ut eum tali uirtute,tantaq; firmitate animi ſe in Rempub.fuiſſe pœniteat.ſed qui hæc uident adoleſcentes,quonam ſuas mentes conferent? ille, qui monimenta publica,qui ædes ſacras,qui domos inimicorũ ſuorum, oppugnauit,excidit,incendit:qui ſtipatus ſemper ſicarijs,ſeptus armatis,munitus indicibus fuit:quorum hodie copia redundat:qui & peregrinam manũ facinoroſorum concitauit:& ſeruos ad cædem idoneos emit:& in Tribunatu carcerem totum in forum effudit:uolitat Ædilis:accuſat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultantem repreſſit.hic qui ſe eſt tutatus:ſic,ut in priuata re,deos penates ſuos,in Repub.iura Tribunatus,atq; auſpicia defenderet:accuſare eum moderate,à quo ipſe nefarie accuſatur:per Senatus authoritatem non eſt ſitus.nimirum hoc illud eſt:quod de me potiſſimum tu in accuſatione quæſiſti: quæ eſſet noſtra natio optimatium. ſic enim dixiſti.rem quæris præclaram iuuentuti ad diſcendum,nec mihi difficilem ad perdocendum.de qua pauca Iud.dicam:& ut arbitror,nec ab utilitate eorum,qui audient:nec ab officio ueſtro,nec ab ipſa cauſa P.Seſtij abhorrebit oratio mea.

Duo genera ſemper in hac ciuitate fuerunt eorum,qui uerſari in Republica,atque in ea ſe excellentius gerere ſtuduerunt.quibus ex generibus alteri ſe populares,alteri optimates,& haberi,& eſſe uoluerunt.qui ea,quæ faciebant,quæq; dicebant,multitudini iucunda uolebant eſſe,populares.qui autẽ ita ſe gerebant,ut ſua conſilia optimo cuique probarentur:optimates habebantur.quis ergo iſte optimus? quis? de numero ſi quæris, innumerabiles: neque enim aliter ſtare poſſemus.ſunt principes conſilij publici:ſunt qui eorum ſectam ſequuntur:ſunt maximorũ ordinum homines:quibus patet curia:ſunt municipales,ruſticiq; Romani:ſunt negocia gerentes:ſunt etiam libertini optimates. numerus, ut dixi huius generis late,& uarie diffuſus eſt. ſed genus uniuerſum(ut tollatur error)breui circunſcribi,& definiri poteſt. omnes optimates ſunt:qui neque nocentes ſunt,nec natura improbi,nec furioſi,nec malis domeſticis impediti. < eſto igitur,ut hi ſint:quam tu nationẽ appellaſti,& qui integri ſunt,& ſani & bene de rebus domeſticis conſtituti. > horum qui uoluntati,commodis,opinioni in gubernanda Rep. ſeruiunt: defenſores optimatium, ipſiq; optimates grauiſſimi,& clariſſimi ciues nominantur,& principes ciuitatis.quid eſt igitur propoſitum his Reipub.gubernatoribus,quod intueri,& quo curſum ſuum dirigere debeant? id quod eſt præſtantiſſimum,maximeq; optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis,cum dignitate ocium.hoc qui uolunt,omnes optimates:qui efficiunt, ſummi uiri & conſeruatores ciuitatis putantur.neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri,ita conuenit:ut ocio non proſpiciant: neque ullum amplexari ocium:quod abhorreat à dignitate.huius autem ocioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt,hæc membra:quæ tuenda principibus,& uel capitis periculo defendenda ſunt:religiones, auſpicia, poteſtates magiſtratuum,

tuum,

tuum,Senatus authoritas,leges,mos maiorũ,iudicia, iuriſdictio,fides, prouinciæ,ſocij,imperij laus,res militaris,ærarium.harum rerum tot,atque tantarum eſſe defenſorem,& patronum, magni animi eſt, magni ingenij, magnæq́ conſtantiæ.etenim in tanto ciuium numero magna multitudo eſt eorum: qui aut propter metum pœnæ,peccatorum ſuorum conſcij,nouos motus,conuerſionesq́ Reipub.quærant:aut qui propter inſitum quendam animi furorem,diſcordijs ciuium,ac ſeditione paſcantur.aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint,quàm ſuo deflagrare. qui cum authores ſunt,& duces ſuorum ſtudiorum,uitiorumq́ nacti:in Repub. fluctus excitantur:ut uigilandum ſit ijs,qui ſibi gubernacula patriæ depoſcerunt:enitendumq́ omni ſcientia ac diligentia,ut conſeruatis his,quæ ego paulo ante fundamenta,ac membra eſſe dixi:tenere curſum poſſint:& capere ocij illum portum & dignitatis.hanc ego uiam Iudices,ſi aut aſperam, atque arduam,aut plenam eſſe periculorum aut inſidiarum negem, mentiar: preſertim,cum id non modo intellexerim ſemper:ſed etiam præter cæteros ſenſerim.maioribus præſidijs,& copijs oppugnatur Reſpub.quàm defenditur:propterea quòd audaces homines,& perditi,nutu impelluntur:& ipſi etiam ſponte ſua contra Rempub.incitantur:boni neſcio quomodo tardiores ſunt:& principijs rerum neglectis,ad extremum ipſa denique neceſſitate excitantur:ita ut nonnunquam cunctatione ac tarditate,dum ocium uolunt etiam ſine dignitate retinere:ipſi utrunq́ amittant.propugnatores autẽ Reipublicæ qui eſſe uoluerunt:ſi leuiores ſunt,deſciſcunt: ſi timidiores, deſunt: permanent illi ſoli,atque omnia Reipublicæ cauſa perferunt:qui ſunt tales, qualis pater tuus M.Scaure fuit:qui à C.Graccho uſque ad C.Marium ſeditioſis omnibus reſtitit:quem nulla unquam uis,nullæ minæ,nulla inuidia labefecit.aut qualis Q.Metellus patruus matris tuæ, qui cum florentem hominem in populari ratione L.Saturninum Cenſor notaſſet:cumq́ inſitiuũ Gracchum contra uim multitudinis incitatæ cenſu prohibuiſſet: cumq́ in eam legem,quam non iure rogatam iudicarat,iurare unus noluiſſet: de ciuitate maluit,quàm de ſententia dimoueri.aut,ut uetera exempla, quorum eſt copia digna huius imperij gloria, relinquam:ne ue eorum aliquem,qui uiuunt,nominem:qualis nuper Q.Catulus fuit:quẽ neq́ periculi tempeſtas, neq́ honoris aura,potuit unquam de ſuo curſu aut ſpe,aut metu dimouere.

Hæc imitamini per deos immortales,qui dignitatem,qui laudem,qui gloriam quæritis.hæc ampla ſunt, hæc diuina, hæc immortalia: hæc fama celebrantur:monimentis annalium mandantur: poſteritati propagantur. eſt labor: non nego. pericula magna: fateor. multæ inſidiæ ſunt bonis: ueriſſime dictum eſt.

Sed te id quod multi inuideant,multiq́ expetant,

inſcitia ſit:inquit, poſtulare.ſi tu laborem ſumma cũ cura efferas nullum.

idem alio loco dixit,quod exciperent improbi ciues.

Oderint dum metuant. præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti.

Sed tamen hæc uia,hæc ratio Reipublicæ capeſcendæ hodie erat magis pertimeſcenda:cum multis in rebus multitudinis ſtudium ad populi commodũ, ab utilitate Reipub.diſcrepabat. Tabellaria lex ab L.Caſſio ferebatur:populus libertatem agi putabat ſuã:diſſentiebant principes,& in ſalute optima-

tium,temeritatem multitudinis,& tabellæ licentiam pertimeſcebant. Agra-
riam T.Gracchus legē ferebat:grata erat populo:fortunæ conſtitui tenuio-
rum uidebantur. nitebantur contrà optimates, quod ea diſcordiam excitari
uidebant:& cum locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur:ſpoliari
Rempub. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Grac-
chus ferebat:iucunda res plebi Romanæ:uictus enim ſuppeditabatur large
ſine labore. repugnabant boni: quod & ab induſtria plebem ad deſidiam
auocari putabant:& ærarium exhauriri uidebatur. multa etiam noſtra me-
moria,quæ conſulto prætereo,fuerunt in ea contentione,ut popularis cupi-
ditas à conſilio principum diſſideret.Nunc iam nihil eſt,quod populus à de-
lectis principibusq́ diſſentiat:nec flagitat rem ullam,neq; nouarum rerum
eſt cupidus:& ocio ſuo & dignitate optimi cuiuſque,& uniuerſæ Reipubli-
cæ gloria,delectatur.itaque homines ſeditioſi, ac turbulenti,quia nulla iam
largitione Populum Ro.concitare poſſunt:quòd plebs perfuncta grauiſſi-
mis ſeditionibus,ac diſcordijs,ocium malle uideatur:conductas habent con-
ciones:neque id agunt,ut ea dicant,aut ferant,quæ illi uelint audire, qui in
concione ſunt:ſed precio ac mercede perficiunt,ut quicquid dicant,id illi uel-
le audire uideantur.num uos exiſtimatis Gracchos,aut Saturninū,aut quen-
quam illorum ueterum, qui populares habebantur:ullum unquā in concio-
ne habuiſſe conductum. nemo habuit. ipſa enim largitio, & ſpes commo-
di propoſiti, ſine mercede ulla, multitudinem concitabat. itaque illis tem-
poribus,qui populares erant,offendebant illi quidem apud grauis,& ho-
neſtos homines: ſed populi iudicijs, atque omni ſignificatione florebant.
his in theatro plaudebatur:hi ſuffragijs,quod contenderant, conſequeban-
tur.horum homines nomen,orationem,uultum,inceſſum amabant. qui autē
aduerſabantur ei generi,graues, & magni homines habebantur: ſed uale-
bant in Senatu multum:apud bonos uiros plurimum: multitudini iucundi
non erant:ſuffragijs offendebatur ſæpe eorum uoluntas:plauſum uero, etiā
ſiquis eorum aliquando accæperat:ne quid peccaſſet, pertimeſcebat.attamen
ſi qua res erat maior,idem ille populus horum authoritate maxime commo-
uebatur.nunc,niſi me fallit,in eo ſtatu ciuitas eſt: ut ſi operas conductorum
remoueris:omnes idem de Repub. ſenſuri eſſe uideantur. Etenim tribus
locis ſignificari maxime Populi Romani iudiciū, ac uoluntas poteſt,concio-
ne, comitijs,ludorum gladiatorumq́ conſeſſu. quæ concio fuit per hos an-
nos? quæ quidē eſſet non conducta,ſed uera:in qua Populi Romani conſen
ſus perſpici poſſet? habitæ ſunt multæ de me à gladiatore ſceleratiſſimo,ad
quas nemo adibat incorruptus,nemo integer: nemo illum fœdum uultum
aſpicere:nemo furialem uocē bonus audire poterat:erant,erant illæ concio-
nes perditorum hominum neceſſario turbulentæ.habuit de eodē me P.Len-
tulus Conſul concionem.concurſus eſt Populi Rom.factus,omnes ordines,
tota in illa concione Italia conſtitit: egit cauſam ſumma cum grauitate, co-
piaq́ dicendi,tanto ſilentio,tanta approbatione omnium:nihil ut unquam
uideretur tam populare ad Populi Rom.aures accidiſſe.productus eſt ab eo
Cn.Pompeius:qui ſe non ſolum authorem meæ ſalutis,ſed etiam ſupplicem
Populo Ro.exhibuit.huius oratio & pergrauis,& grata in concione fuit.ſic
contendo, nunquam,neque ſententiam eius authoritate,neque eloquentiam

iucunditate

iucunditate,fuiſſe maiorem.quo ſilentio ſunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco nõ appello hoc loco:ne mea oratio,ſi minus de aliquo dixero,ingrata:ſi ſatis de omnibus,infinita eſſe uideatur,cedò nunc eiuſdẽ illius inimici mei de me eodem ad uerum populum, in campo Martio concionem.quis non modo approbauit? ſed non indigniſſimum facinus putauit? illum non dicam loqui,ſed uiuere ac ſpirare? quis fuit? qui non eius uoce maculari Rempublicam? ſeq́;,ſi eum audiret,ſcelere aſtringi arbitraretur?

Venio ad comitia ſiue magiſtratuum placet,ſiue legum:leges uidemus ſæpe ferri multas:omitto eas,quæ feruntur ita,uix ut quini,& ij ex alia tribu,qui ſuffragium ferant,reperiantur:de me,quem tyrannum,atque ereptorem libertatis eſſe dicebat:in illa ruina Reip.dicit ſe legem tuliſſe. quis eſt? qui ſe, cùm contra me ferebatur,iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex Senatuſconſulto comitijs centuriatis ferebatur:quis eſt? qui non profiteatur ſe affuiſſe,& ſuffragium de ſalute mea tuliſſe? utra igitur cauſa popularis debet uideri? in qua omnes honeſtates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà conſentiunt? an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reipub. conuolant? an ſicubi aderit Gellius,homo & fratre indignus, uiro clariſſimo,atque optimo Conſule,& ordine Equeſtri,cuius ille ordinis nomen retinet,ornamenta confecit:id erit populare? eſt enim homo iſte Populo Romano deditus.nihil uidi magis.qui cum eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi uiri L.Philippi uitrici florere potuiſſet: uſque eo non fuit popularis,ut bona ſolus comeſſet.deinde ex impuro adoleſcente,& petulante, poſteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs,ad philoſophorum regulam perduxit: Græculum ſe,atque ocioſum putari uoluit.ſtudio literarum ſe ſubito dedidit.nihil ſanè à te iuuabatur. Anagnoſtæ, libelli, pro uino etiam ſæpe oppignerabantur:manebat inſaturabile abdomen:copiæ deficiebant. itaque ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum:ocio,& tranquillitate Reipublicæ conſeneſcebat.ecquæ ſeditio unquam fuit? in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus? cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio? cuius ille non concitator? cui bene dixit unquam bono? bene dixit? immo quem fortẽ, & bonũ ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui ut credo,non libidinis cauſa,ſed ut plebicola uideretur,libertinam duxit uxorem.is de me ſuffragiũ tulit,is affuit,is interfuit,epulis,& gratulationibus parricidarum. * in quo tamen eſt ne ullus cum illo reo inimicus? eſt meus ſuauiatus. qui quaſi mea culpa bona perdiderit:ita ob eam ipſam cauſam eſt mihi inimicus, quia nihil habet.utrum ego tibi patrimonium eripui Gelli? an tu comediſti? quid tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij helluabare? ut ſi ego Conſul Rempub.contra te,& gregales tuos defendiſſem:in ciuitate eſſe me nolles? te nemo tuorum uidere uult:omnes aditum,ſermonem,congreſſum tuum fugiunt:te ſororis filius Poſthumius adoleſcens grauis, ſenili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non inſtituit.ſed elatus odio,& meo, & Reipub.nomine,quorum ille utri ſit inimicitior,neſcio. plura dixi,quàm dicendum fuit in furioſiſſimum,atq; egentiſſimũ ganeonem.

Illuc reuertor,contra me cum ſit actum,capta urbe,atque oppreſſa,Gellium,Firmidiũ, Titium,eiuſdemmodi furias illis mercennarijs gregibus duces, & authores fuiſſe. cum ipſe lator nihil ab horum turpitudine,audacia, ſordibus abhor-

ret. at cum de dignitate mea ferebatur.nemo ſibi nec ualetudinis excuſatio nem,nec ſenectutis ſatis iuſtam putauit.nemo fuit qui ſe non Rempublicam mecum ſimul reuocare in ſuas ſedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magiſtratuum.fuit collegium nuper Tribunitium,in quo tres minime, uehe menter duo populares exiſtimabantur. ex ijs,qui populares non habeban tur : quibus in illo genere conductarũ concionum conſiſtendi poteſtas non erat:duo à Populo Romano Prętores uideo eſſe factos.& quantum ſermo nibus uulgi,& ſuffragijs intelligere potui:præ ſe Populus Ro.ferebat,ſibi il lum in Tribunatu Cn.Domitij animum,conſtantẽ & egregiũ,atq; Q.An charij,fidem,ac fortitudinem,etiam ſi nihil agere potuiſſent:tamen uolunta te ipſa gratum fuiſſe. iam de C.Fannio,quæ ſit,exiſtimatio uidemus:quod iudicium Populi Ro. in honoribus eius futurum ſit:nemini dubium eſſe de bet.quid populares illi duo?quid egerunt?alter, qui tamen ſe continuerat, tulerat nihil,ſenſerat tantum de Repub. aliud, atque homines expectabant: uir & bonus,& innocens,& bonis uiris ſemper probatus: quòd parum ui delicet intellexit in Tribunatu,quid uero populo probaretur:& quod illum eſſe Populum Romanũ qui in concione erat,arbitrabatur: non tenuit eum locum,in quem,niſi popularis eſſe uoluiſſet:facillime perueniſſet. alter, qui ita ſe in populari ratione iactarat:ut auſpicia,legem Heliam,Senatus autho ritatem,Conſulem,Collegas,bonorum iudicium, nihil putaret : ædilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, ſed non præſtantiſſimis opi bus,& gratia:tribum ſuam non tulit:Palatinam denique, per quam omnes illæ peſtes uexare Populum Ro.dicebantur,perdidit:nec quicquam illis co mitijs,quod boni uiri uellent,niſi repulſam tulit.uidetis igitur populum ip ſum,ut ita dicam,iam non eſſe popularem:qui ita uehementer eos,qui popu lares habentur,reſpuat:eos autem,qui ei generi aduerſantur,honore digniſ ſimos iudicet. Veniamus ad ludos.facit enim Iud.ueſter iſte in me animo rum,oculorumq; contuitus:ut mihi iam licere putẽ,remiſſiore uti genere di cendi.comitiorum,& concionum ſignificationes interdum ueræ ſunt : non nunquam uitiatæ,atq; corruptæ.theatrales gladiatorijq; conſeſſus dicuntur omnino ſolere,leuitate nonnullorum,emptos plauſus,& exiles,& raros exci tare.attamen facile eſt,cum id fit, quemadmodum , & à quibus fiat , & quid integra multitudo faciat,uidere.quid ego nunc dicam, quibus uiris,aut cui generi ciuium maxime applaudatur?neminem ueſtrum fallit.ſit hoc ſanè le ue,quod non ita eſt,quoniam optimo cuiq; impartitur.ſed ſi eſt leue,homini graui leue eſt:ei uero,qui pendet rebus leuiſſimis:qui rumore,&(ut ipſi lo quuntur)fauore populi tenetur,& ducitur:plauſum immortalitatem, ſibilũ mortẽ uideri neceſſe eſt.ex te igitur Scaure potiſſimum quęro:qui ludos ap paratiſſimos magnificentiſſimosq; feciſti:ecquis iſtorum populariũ tuos lu dos aſpexerit?ecquis ſe theatro,Populoq; Ro.commiſerit?ipſe ille maxime Ludius,non ſolũ ſpectator,ſed actor,& acroama,qui omnia ſororis embo lia nouit:qui in cœtum mulierum pro pſaltria adducitur:nec tuos ludos aſpe xit in illo ardenti tribunatu ſuo : nec ullos alios,niſi eos,à quibus uix uiuus effugit.ſemel inquã ſe ludis homo popularis commiſit omnino:cum in tem plo uirtutis honos habitus eſſet uirtuti:C.q; Marij conſeruatoris huius im perij monumentũ municipi eius,& Reipublicæ defenſori ſedem ad ſalutem

præbuiſſet.

præbuiſſet.quo quidem tempore,quid Populus Romanus ſentire ſe oſtenderet,utroque in genere declaratum eſt.primo,cum audito Senatuſconſulto ore ipſi atque abſenti Senatui plauſus eſt ab uniuerſis datus:deinde cum Senatoribus ſingulis,ſpectatum è Senatu redeuntibus.cum uero ipſe,qui ludos faciebat Conſul aſſedit,ſtantes,& manibus paſſis gratias agentes,& lachrymantes gaudio, ſuam erga me beneuolentiam, ac miſericordiã declararunt. at cum ille furibundus incitata illa ſua uecordi mente ueniſſet,uix ſe Populus Ro.tenuit:uix homines odium ſuũ à corpore eius impuro,atq; infando repreſſerunt.uoces quidem,& palmarum intentus,& maledictorum clamorem omnes profuderunt.ſed quid ego Populi Romani animũ, uirtutemq́;, commemoro? libertatẽ iam ex diuturna ſeruitute deſpicientis in eo homine, cui tum petenti iam Ædilitatem ne hiſtriones quidem coram ſedenti pepercerunt.nam cum ageretur Togata,ſimulans,ut opinor,caterua tota,clariſſima concentione in ore impuri hominis imminens concionata eſt.

Huic uitæ tuæ &

Poſt principia atque exitus uitioſæ uitæ.

ſedebat exanimatus:& is qui antea cantorum conuicio conciones celebrare ſuas ſolebat:cantorum ipſorum uocibus eijciebatur.& quoniam facta mentio eſt ludorum, ne illud quidem prætermittam,in magna uarietate ſententiarum,nunquam ullum fuiſſe locum,in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus noſtrum uideretur:quod aut populum uniuerſum fugeret:aut nõ exprimeret ipſe actor. Et quæſo hoc loco Iudices ne qua me leuitate ductũ ad inſolitum genus dicendi labi putetis:ſi de poetis,de hiſtrionibus,de ludis in iudicio loquar.non ſum tam ignarus Iudices cauſarum,non tam inſolens in dicendo,ut omni ex genere orationem aucuper:& omnes undique floſculos carpam,atque delibẽ.ſcio quid grauitas ueſtra,quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P.Seſtij, quid periculi magnitudo,quid ætas, quid honos meus poſtulet. ſed mihi ſumpſi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti: qui eſſent optimates.in ea explicanda demonſtrandum eſt, non eſſe populareis omneis eos,qui putentur. id facillime conſequar, ſi uniuerſi populi iudiciũ uerum,& incorruptum,& ſi intimos ſenſus ciuitatis expreſſero.quid fuit illud? quod recenti nuncio de illo Senatuſconſulto,quod factũ eſt in templo Virtutis,ad ludos ſcenamq́; perlato,conſeſſu maximo, ſummus artifex & mehercule ſemper partium in Repub.tanquam in ſcena optimatium,flens,& recenti lætitia,& mixto dolore,ac deſiderio mei,egit aperte multo grauioribus uerbis meã cauſam: quã egomet de me agere potuiſſem: ſummi enim poetæ ingeniũ non ſolum arte ſua,ſed etiã dolore exprimebat:

Quam enim certo animo qui Rempub.adiuuerit,ſteterit cum Achiuis.

uobiſcum me ſtetiſſe dicebat:ueſtros ordines demonſtrabat.reuocabatur ab uniuerſis.

Re dubia,nec dubitarit uitam offerre,nec capiti pepercerit.

hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cũ iam omiſſo geſtu uerbis poetæ,& ſtudio authoris,& expectationi noſtræ,plauderetur.

Summum amicum ſummo in bello

nam illud ipſe actor adiungebat amico animo,& fortaſſe homines propter aliquod deſiderium approbabant.

Summo ingenio præditum.
Tum illa quanto cum gemitu Populi Romani ab eodem paulo poſt in eadẽ fabula ſunt acta?
O pater.
me me ille abſentem ut patrem deplorandum putarat: quem Q.Catulus, quem multi alij ſæpe in Senatu patrem patriæ nominarant, quanto cum fletu de illis noſtris incendijs,ac ruinis,cum patrem pulſum, patriam afflictam deploraret, domum incenſam, euerſamq́, ſic egit:ut demonſtrata priſtina fortuna cum ſe conuertiſſet:
Hæc omnia uidi inflammari.
fletum etiam inimicis atque inuidis excitaret. Prò dij immortales, quid illa,quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta,& ſcripta uidentur eſſe,ut uel à Catulo,ſi reuixiſſet: præclare poſſe dici uiderentur. is enim libere reprehendere,& accuſare populi nonnunquam temeritatem ſolebat, aut errorem Senatus.
O ingratifici Argiui,inanes Graij,immemores beneficij.
non erat illud quidem uerũ: non enim ingrati,ſed miſeri,quibus reddere ſalutem,à quo acceperant,non liceret: nec unus in quenquam unquam gratior, quàm in me uniuerſi.ſed tamen illud ſcripſit diſertiſſimus poeta pro me:egit fortiſſimus actor,non ſolũ optimus de me,cum omnes ordines demonſtraret,Senatum,Equites Romanos,uniuerſum Populum Ro.accuſaret.
Exulare ſinitis, ſiuiſtis pelli,pulſum patimini, quæ tum ſignificatio fuerit omnium,quæ declaratio uoluntatis ab uniuerſo Populo Ro. in cauſa hominis non popularis, equidem audiebamus:exiſtimare facilius poſſunt, qui affuerunt.& quoniam huc me prouexit oratio: hiſtrio caſum meum toties collachrymauit: cum ita dolenter ageret cauſam meam:ut uox eius illa præclara lachrymis impediretur.neque poetæ,quorum ego ſemper ingenia dilexi,tempori meo defuerunt:eaq́ Populus Romanus non ſolum plauſu, ſed etiam gemitu ſuo comprobauit. utrum igitur hæc Æſopum potius pro me,aut Accium dicere oportuit? ſi Populus Romanus liber eſſet:an principes ciuitatis? nominatim ſum appellatus in Bruto, Tullius: qui libertatem ciuibus ſtabiliuerat.milies reuocatum eſt.parum ne uidebatur? Populum Ro. iudicare id à me,& à Senatu eſſe conſtitutum,quod perditi ciues ſublatũ per nos criminabantur.maximum uero Populi Ro. iudicium uniuerſo conſeſſu gladiatorio declaratum eſt.erat enim munus Scipionis dignum, & eo ipſo, & illo Q.Metello,cui dabatur.id autẽ ſpectaculi genus erat,quod omni frequentia,atq́ omni genere hominum celebratur:quo multitudo maxime delectatur.in hunc conſeſſum P.Seſtius Tribunus pl.cum ageret nihil aliud in eo magiſtratu,niſi meam cauſam,uenit:& ſe populo dedit non plauſus cupiditate,ſed ut ipſi inimici noſtri uoluntatẽ uniuerſi populi uiderent. uenit (ut ſcitis)ad columnam Meniã.tantus eſt ex omnibus ſpectaculis uſq́ à Capitolio,tantus ex fori cancellis plauſus excitatus:ut nunquã maior conſenſio,aut apertior Populi Ro.uniuerſi fuiſſe,ulla in cauſa,diceretur.ubi erant tum illi concionum moderatores,legum domini,ciuium expulſores: alius ne eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus: cui nos offenſi inuiſiq́ fuerimus? equidem exiſtimo,nullum tempus eſſe frequentioris populi,quàm illud gladiatorium.

diatorium,neque concionis ullius,neque uero ullorum comitiorum.hæc igitur innumerabilis hominum multitudo,hæc Populi Romani tanta ſignificatio ſine ulla uarietate uniuerſi,cum illis ipſis diebus,de me actum iri putaretur,quid declarauit? niſi optimorum ciuium ſalutem,& dignitatem Populo Ro.charam eſſe uniuerſo.at uero & ille Tribunus ple.qui de me,non patris,aui,proaui,maiorum denique ſuorum omnium,ſed Græculorum inſtituto,concionem interrogare ſolebat:uellet ne me redire? & cum erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus:Populum Romanum negare dicebat.is cum quotidie gladiatores ſpectaret,nunquam eſt conſpectus, cum ueniret.e mergebat ſubito,cum ſub tabulas ſubrepſerat,ut

Mater te appello

dicturus uideretur.itaque illa uia latebroſa,qua ſpectatum ille ueniebat, Appia iam uocabatur.qui tamen quoquo tempore conſpectus erat, non modo gladiatores,ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. uidetis ne igitur quantum inter Populum Rom.& concionem interſit? dominos concionum omni odio Populi notari: quibus autem conſiſtere in operarum concionibus non liceat,eos omni Populi Ro.ſignificatione decorari.tu mihi etiam M.Attilium Regulum commemoras? qui redire ipſe Carthaginem ſua uoluntate ad ſupplicium,quàm ſine his captiuis,à quibus ad Senatũ miſſus erat,Romæ manere,maluerit? & mihi negas optandũ reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos.uim ſcilicet ego deſideraui? qui dum uis fuit,nihil egi: & quem,ſi uis non fuiſſet,nulla res labefactare potuiſſet.hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me ſtudio gloriæ,putet iccirco exiſſe:ut ita redirem.quem enim unquam Senatus ciuem,niſi me,nationibus exteris commendauit? cuius unquam propter ſalutem,niſi meam,Senatus publice ſocijs Populi Romani gratias egit? de me uno,Patres conſcripti decreuerunt:ut qui prouincias cum imperio obtinerent,qui Quæſtores,legatíq; eſſent,ſalutem & uitam cuſtodirent. in una mea cauſa poſt Romã conditam factum eſt:ut literis conſularibus ex Senatus conſulto cuncta ex Italia omnes,qui Remp.ſaluam uellent:conuocarentur.quod nunquàm Senatus in uniuerſæ Reip.periculo decreuit,id,in unius mea ſalute conſeruanda,decernendum putauit.quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quẽ æque ipſa tribunalia deſiderauerunt? omnia diſceſſu meo,deſerta,horrida,muta,plena luctus & mœroris fuerunt. quis eſt Italiæ locus? in quo non fixum ſit in publicis monimentis ſtudium ſalutis meæ? teſtimoniũ dignitatis? nam quid ego illa de me diuina Senatus conſulta commemorem? uel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum eſt: cũ uir is, qui tripartitas orbis terrarũ oras,atq; regiones,tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit:de ſcripto ſententia dicta,mihi uni teſtimonium patriæ conſeruatæ dedit.cuius ſententiam ita frequentiſſimus Senatus ſecutus eſt:ut unus diſſentiret hoſtis:idq; ipſum tabulis publicis mandaretur ad memoriã poſteri temporis ſempiternam.uel quod eſt poſtridie decretum in curia, Populi ipſius Romani, & eorum, qui ex municipijs conuenerant admonitu: ne quis de cœlo ſeruaret:ne quis moram ullam afferret:ſiquis aliter feciſſet, eum planè euerſorem Reipublicæ fore:idq; Senatum grauiſſime laturum, & ut ſtatim, de eius facto referretur. qua grauitate ſua cum frequens Se-

natus nonnullorum ſcelus, audaciamq́ tardaſſet: tum illud addidit, niſi diebus quinq́, quibus agi de me potuiſſet, nō eſſet actum: redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore Senatus, ut his, qui ex tota Italia ſalutis meę cauſa conuenerant: agerentur gratiæ. atq́ ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur. hęc erat ſtudiorū in mea ſalute contentio: ut ij, qui à Senatu de me rogabantur: ijdem Senatui pro me ſupplicarent. atq́ ita in his rebus unus eſt ſolus inuentus: qui ab hac tam impenſa uoluntate bonorum palàm diſſideret: ut etiam Q. Metellus Conſul, qui mihi uel maxime ex magnis contentionibus Reipub. fuiſſet inimicus, de mea ſalute retulerit: qui excitatus ſumma cum authoritate P. Seruilij, quadam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis euocaſſet Metellos: & ad illius generis, quod ſibi cum eo commune eſſet, dignitatem, propinqui ſui mentem à Clodianis latrocinijs reflexiſſet: cumq́ eum ad domeſtici exempli memoriā, & & ad unum dicto citius Metelli caſum uel glorioſum, uel grauem conuertiſſet: collachrymauit, ut uir egregius, ac uere Metellus: totumq́ ſe P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit: nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiuſdem ſanguinis potuit ſuſtinere: & mecū abſens beneficio redijt in gratiam. quod certe, ſi eſt aliquid ſenſus in morte præclarorū uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni uiro fortiſſimo, & præſtantiſſimo ciui, gratiſſimum fratri ſuo fecit, ſocio laborum, periculorum, conſiliorū meorum. reditus uero meus, qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenienti tanquam totius Italiæ, atque ipſius patriæ dexteram porrexerint Brunduſini: cum ipſis Nonis ſextilibus idem dies aduentus mei fuiſſet reditus qui natalis idem chariſſimæ filiæ, quam ex grauiſſimo tum primum deſiderio luctuq́ conſpexi: idem etiam ipſius coloniæ Brunduſinæ. idem ut ſcitis: cunq́ me domus eadem optimorum, & doctiſſimorum uirorum Lælij Flacci, & patris, & fratris eius lætiſſima accæpiſſet: quæ proximo anno mœrens recæperat: & ſuo præſidio, periculoq́ defenderat: cumq́ itinere toto urbes Italiæ feſtos dies agere aduentus mei uidebantur: uiæ multitudine legatorum undique miſſorum celebrabantur. ad urbem acceſſus incredibili hominū multitudine, & gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium aſcenſus, domum reditus erat eiuſmodi, ut ſumma in lætitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam, tam miſeram, atque oppreſſam fuiſſe. Habes igitur quod ex me quæſiſti, qui eſſent optimates. non eſt natio, ut dixiſti, quod ego uerbum agnoui: eſt enim illius, à quo uno maxime P. Seſtius ſe oppugnari uidet: hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit. qui C. Cæſarem mitem hominem, & à cæde abhorrentem ſæpe increpuit: ſæpe accuſauit: cum affirmaret illum nunquam, dum hæc natio uiueret, ſine cura futurum. nihil profecit de uniuerſis, de me agere non deſtitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in concione de me, & de clariſſimis uiris interrogauit. in quo tamē eos ciues coniunxit eodem periculo, & crimine, ut à me inierit gratiam, quòd me cum ampliſſimis & fortiſſimis uiris congregauit. ſed poſtea mihi nullo meo merito, niſi quod bonis placere cupiebam, omnes eſt inſidias ſceleratiſſime machinatus. ille ad eos à quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat. ille hominē mihi amiciſſimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domum metueret, atque à me

ipſo

ipſo caueret.ille ſe ſic cum inimico meo copularat,ut illum meæ proſcriptionis,quam adiuuabat Sex.Clodius homo his digniſſimus,quibus cum uiuit: tabulam eſſe,ſe ſcriptorem diceret.ille unus ordinis noſtri diſceſſu meo, luctu ueſtro palàm exultauit.de quo ego cum quotidie rueret:uerbum feci Iudices nunquam:neque putaui cum omnibus machinis,ac tormentis,ui,exercitu,copijs oppugnarer: de uno ſagittario me queri conuenire. acta mea illi diſplicere quis neſcit? qui legem eam contemnat,quæ dilucide uetat gladiatores biennio,quo quis petierit,aut petiturus ſit,dare.in quo eius temeritatē ſatis mirari Iudices non queo:facit apertiſſime contra legem:facit is qui neque elabi è iudicio iucunditate ſua,neque emitti gratia poteſt:neque opibus, & potentia leges ac iudicia perfringere.quę res hominem impellit:ut ſit tam intemperans iſta nimia gloriæ cupiditate? familiam gladiatoriam credo nactus eſt ſpecioſam,nobilem,glorioſam:norat ſtudia populi:uidebat clamores,& concurſus futuros.hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ,tenere ſe non potuit:quin hos gladiatores induceret:quorum & ipſe pulcherrimus.ſi ob eā cauſam peccaret,& pro recenti Populi Ro.in ſe beneficio populari ſtudio elatus:tamē ignoſceret nemo:cum uero ne de uenalibus quidem homines electos,ſed ex ergaſtulis emptos nominibus gladiatorijs ornarit:& ſortito alios Samnites, alios Prouocatores fecerit:tanta licentia, tanta legum contemptio,ne non habitura ſit exitum, pertimeſcit. ſed habet defenſiones duas:primum,do,inquit,beſtiarios:lex eſt ſcripta de gladiatoribus.feſtiue.accipite aliquid etiam acutius.dicet ſe non gladiatores, ſed unū gladiatorem dare:& totam ædilitatem in munus hoc tranſtuliſſe. præclara Ædilitas,unus leo,ducenti beſtiarij.uerum utatur hac defenſione. cupio eum ſuæ cauſæ confidere.ſolet enim Tribunos plebis appellare:& ui iudicium diſturbare,cum diffidit.quem non tam admiror, quod meam legē contemnat hominis inimici,quàm quod ſe ſtatuit omnino Conſularem legem nullā putare: Aciliam,Didiam,Liciniam,Iuniā contempſit.etiam ne eius, quem ſua lege,& ſuo beneficio ornatum,munitum, armatum, ſolet gloriari? C. Cæſaris legem de pecunijs repetundis non putat eſſe legem.& aiunt alios eſſe,qui acta Cæſaris reſcindant.cum hæc optima lex,& ab illo ſocero eius,& ab hoc aſſecla negligatur.& cohortari auſus eſt accuſator in hac cauſa uos Iudices: ut aliquando eſſetis ſeueri:aliquando medicinam adhiberetis Reip.non eſt ea medicina:cum ſanæ parti corporis ſcalpellum adhibetur, atq; integrę:carnificina eſt iſta,& crudelitas.ij medentur Reip.qui exſecant peſtem aliquā, tanquam ſtrumam ciuitatis. Sed ut extremū habeat aliquid oratio mea: & ut ego ante dicendi finem faciam,quàm uos me tam attente audiendi:concludam illud de optimatibus, eorumq; principibus, ac Reip.defenſoribus. uosq; adoleſcentes,& qui nobiles eſtis ad maiorum ueſtrorum imitationem excitabo:& qui ingenio,& uirtute nobilitatem poteſtis conſequi:ad eam rationem,in qua multi homines noui,& honore,& gloria floruerunt:cohortabor.hæc eſt una uia,mihi credite,& laudis,& dignitatis,& honoris,à bonis uiris,ſapientibus,& bene natura conſtitutis laudari, & diligi:noſſe deſcriptionē ciuitatis à maioribus noſtris ſapientiſſime conſtitutam:qui cum regū poteſtatem non tuliſſent:ita magiſtratus annuos creauerunt:ut conſiliū Senatus Reip.præponerent ſempiternum:deligerentur autem in id conſilium

uniuerſo populo:aditusq́; in illum ſummum ordinem, omnium ciuiū induſtriæ, ac uirtuti pateret. Senatum Reipub. cuſtodem, præſidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis authoritate uti magiſtratus, & quaſi miniſtros grauiſſimi conſilij eſſe uoluerunt: Senatum autem ipſum proximorum ordinum ſplendore confirmari: plebis libertatē, & commoda tueri, atq; augere uoluerunt. hæc qui pro uirili parte defendunt: optimates ſunt, cuiuſcunque ſint ordinis. qui autem præcipue ſuis ceruicibus tanta munia, atque Rempub. ſuſtineant: ij ſemper habiti ſunt optimatium principes, authores, & conſeruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduerſarios, inimicos, inuidos eſſe: multa proponi pericula: multas inferri inſidias: magnos eſſe experiundos, & ſubeundos labores. ſed mihi omnis oratio eſt cum uirtute, non cum deſidia, cum dignitate, non cum uoluptate, cum his, qui ſe patriæ, qui ſuis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui ſomno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrentur. nam ſiqui uoluptatibus ducuntur: & ſe uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt: miſſos faciant honores: ne attingant Rempub. patiantur uiros fortes labore, ſe ocio ſuo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ ſola uere gloria nominari poteſt: expetunt: alijs ocium quærere debent, & uoluptates: non ſibi. ſudandum eſt his pro communibus commodis: adeundæ inimicitiæ: ſubeundæ ſæpe pro Repub. tempeſtates: cū multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus, dimicandum. hæc audimus de clariſſimorum uirorum conſilijs, & factis: hæc accæpimus: hæc legimus. neq; eos in laude poſitos uidemus: qui incitarunt aliquando populi animos ad ſeditionem: aut qui largitione cęcarunt mentes imperitorum: aut qui forteis & claros uiros, & bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leuis hos ſemper noſtri homines, & audaces, & malos, & pernicioſos ciues putauerunt. at uero qui horum impetus, & conatus repreſſerunt: qui authoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi, conſilijs audacium reſtiterunt: ij graues, ij principes, ij duces, ij authores huius dignitatis, atque imperij ſemper habiti ſunt. ac nequis ex noſtro, aut aliquorum præterea caſu hanc uitæ uiam pertimeſcat: unus in hac ciuitate, quem quidem ego poſſum dicere præclare uir de Repub. meritus L. Opimius indigniſſime concidit. cuius monimentum celeberrimum in foro, ſepulchrum deſertiſſimū in litore Dyrrhachino relictum eſt. atq; hunc tamen flagrantē inuidia propter interitum C. Gracchi ſemper ipſe Populus Ro. periculo liberauit. alia quędam ciuem egregiū iniqui iudicij procella peruertit. cæteri uero, aut repentina ui perculſi, ac tempeſtate populari, per populum tamen ipſum recreati ſunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq́; uixerunt. at uero ij, qui Senatus conſilium, qui authoritatem bonorum, qui inſtituta maiorum neglexerunt: & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi eſſe uoluerunt: omnes ferè Reipublicæ pœnas, aut præſenti morte, aut turpi exilio dependerunt. quod ſi apud Athenienſes homines Græcos, longe à noſtrorum hominum grauitate diſiunctos, non deerant, qui Rempublicam contra populi temeritatem defenderent: cum omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur: ſi Themiſtoclem illum conſeruatorem patriæ non deterruit à Republica defendenda, nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem pauloante ſeruarat: nec Ariſtidis fuga,

qui unus omnium iuſtiſſimus fuiſſe traditur: ſi poſtea ſummi eiuſdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari non eſt neceſſe: propoſitis tot exemplis, iracundię, leuitatisq́; popularis, tamen ſuam Remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primum in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi uidetur: tum in tanta gloria inſiſtentes, ut omnia humana leuiora uideri debeant: deinde ad eam Rempub. tuendam aggreſſi, quæ tanta dignitate eſt, ut eam defendentem occidere, non aliud ſit: quàm oppugnantem rerũ potiri. homines Græci, quos antea nominaui: inique à ſuis ciuibus damnati, atq; expulſi, tamen quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti: tanta hodie gloria ſunt, non in Græcia ſolum, ſed etiam apud nos, atq; in cæteris terris: ut eos, à quibus illi oppreſſi ſint, nemo nominet: horũ calamitatem dominationi illorum omnes anteponant. quis Carthaginenſium pluris fuit Annibale conſilio, uirtute, rebus geſtis? qui unus cum tot imperatoribus noſtris, per tot annos, de imperio, & de gloria decertauit. hunc ſui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtẽ literis noſtris, & memoria uidemus eſſe celebratum. quare imitemur noſtros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Æmilios, innumerabiles alios, qui hanc Rempub. ſtabiliuerunt: quos equidem in deorum immortalium cœtu, ac numero repono. amemus patriam: parcamus Senatui: conſulamus bonis: præſenteis fructus negligamus: poſteritati, & gloriæ ſeruiamus: id eſſe optimum putemus: quod erit rectiſſimũ. ſperemus quæ uolumus, ſed quod acciderit, feramus. cogitemus deniq; corpus uirorum fortium, magnorumq́; hominum, eſſe mortale, animi uero motus, & uirtutis gloriã ſempiternam. neq;, hanc opinionem ſi in illo ſanctiſſimo Hercule conſecratam uidemus: cuius corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitas excępiſſe dicitur: minus exiſtimemus eos, qui hanc tantam Remp. ſuis conſilijs aut laboribus, aut auxerint: aut defenderint: aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriã conſecutos. Sed me repente Iudices, de fortiſſimorum, & clariſſimorum ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantẽ, horum aſpectus in ipſo curſu orationis repreſſit. uideo P. Seſtium meæ ſalutis, ueſtræ authoritatis, publicæ cauſæ defenſorem, propugnatorem, authorem, reum: uideo hunc prætextatum eius filium oculis lachrymantibus me intuentem: uideo Milonem uindicem ueſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium afflictæ Reipub. extinctorem domeſtici latrocinij, repreſſorem cædis quotidianæ, defenſorem templorum, atque tectorum, præſidium curiæ, ſordidatum, & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum, ac parentem ſtatuo fortunæ, ac nominis mei, fratris, rerumq́; noſtrarum in hoc miſero ſqualore, & ſordibus: cui ſuperior annus idem & uirilem patris, & prętextatã populi iudicio, togam dederit: hunc hoc anno, in hac toga, rogationis iniuſtiſſimę ſubitam acerbitatem pro patre fortiſſimo, & clariſſimo ciue deprecantem. atq; hic tot, & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes ſuſcęptæ ſunt propter unum me: quia me defenderunt: quia meum caſum, luctumq́; doluerunt: quia me lugenti patriæ, flagitanti Senatui, poſcenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. quod tantũ eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui, illo, illo die? cũ ad uos indicia, literas, confeſſiones communis exitij detuli? cum parui uobis? ac ſi ſceleſtum eſt amare patriam: pertuli

pœnarum ſatis.euerſa domus eſt,fortunæ uexatę,diſſipati liberi,raptata con-
iunx,frater optimus incredibili pietate,amore inaudito,maximo in ſqualo-
re,uolutatus eſt ad pedes inimiciſſimorũ, ego pulſus aris,focis, deis penati-
bus,diſtractus à meis,carui patria,quam(ut leuiſſime dicam)certe texeram:
pertuli crudelitatẽ inimicorum,ſcelus infidelium,fraudem inuidorum.ſi hoc
non eſt ſatis:quod hæc omnia deleta uidentur reditu meo:multo mihi,mul-
to inquam Iudices præſtat,in eandem illam recidere fortunam: quam tantã
importare meis defenſoribus,& conſeruatoribus calamitatem.an ego in hac
urbe eſſe poſſum, his pulſis,qui me huius urbis compotem fecerunt? nõ ero:
non potero eſſe Iudices:neq; hic unquam puer,qui his lachrymis,qua ſit pie
tate declarat:amiſſo patre ſuo propter me,me ipſum incolumem uidebit:nec
quotieſcunq; me uiderit:ingemiſcet:ac peſtem ſuã,& patris ſui,ſeſe dicet ui-
dere.ego uero uos in omni fortuna,quęcunq; erit oblata,complectar:nec me
ab ijs,quos meo nomine ſordidatos uidetis : unquam ulla fortuna diuellet:
neque hæ nationes,quibus me Senatus commendauit: quibus de me gratias
egit:hunc exulem propter me,ſine me,uidebunt.ſed hæc,dij immortales,qui
me ſuis templis aduenientem recæperunt,ſtipatum ab ijs uiris: & P.Lentu-
lus Conſul,atque ipſa Reſpublica,qua nihil eſt ſanctius:ueſtræ poteſtati Iu-
dices commiſerunt:uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare,
improborum reprimere poteſtis:uos his ciuibus uti optimis,uos me refice-
re,& renouare Remp.poteſtis.quare uos obteſtor,atq; obſecro:ut ſi me ſal-
uum eſſe uoluiſtis:eos conſeruetis,per quos me recuperauiſtis.

IN VATINIVM. ORATIO XXXIII.

SI tua tantummodo Vatini quid indignitas poſtula-
ret, ſpectare uoluiſſem : feciſſem id, quod his uehe-
menter placebat:ut te,cuius teſtimoniũ propter tur-
pitudinem uitæ,ſordesq́; domeſticas nullius momen
ti putaretur:tacitus dimitterem. nemo enim horum,
aut ita te refutandum,ut grauem aduerſarium:aut ita
rogandum, ut religioſum teſtem arbitrabatur. ſed
fui paulo in te intemperantior fortaſſe quàm debui:
odio enim tui,in quo etſi omnes propter tuum in me ſcelus,ſuperare debeo:
tamen ab omnibus penè uincor:ſic ſum incitatus,ut cum te non minus con-
temnerem,quàm odiſſem:tamen uexatum potius,quàm deſpectum, uellem
dimittere.quare ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere,quòd inter-
rogem:quem nemo congreſſu,nemo aditu,nemo ſuffragio,nemo ciuitate,ne
mo luce dignũ putet:nulla me ad id cauſa impuliſſet:niſi ut ferocitatem tuã
iſtam comprimerem:& audaciam frangerem: & loquacitatem pauciſſimis
interrogationibus irretitam retardarem.etenim debuiſti Vatini,etiam ſi fal-
ſò ueniſſes in ſuſpitionem P.Seſtio,tamen mihi ignoſcere,ſi in tanto homi-
nis

nis de me optime meriti periculo, & tempori, eius & uoluntati parere uo-
luiſſem.ſed heſterno pro teſtimonio eſſe mentitum,cum affirmares nullum
tibi omnino cum Albinouano ſermonē non modo de Seſtio accuſando,ſed
nulla unquā de re fuiſſe,paulo ante imprudens indicaſti:qui & T.Claudiū
tecum communicaſſe:& à te conſilium P.Seſtij accuſandi petiſſe:& Albino
uanum,quem antea uix tibi notum eſſe dixiſſes:domum tuam ueniſſe,multa
tecum locutum,dixeris:denique conciones P.Seſtij ſcriptas,quas neq; noſ-
ſet:neq; reperire poſſet:te Albinouano dediſſe:easq; in hoc iudicio eſſe reci
tatas.in quorum altero es confeſſus,à te accuſatores eſſe inſtructos,& ſubor
natos:in altero inconſtantiam tuam cum leuitate,tum etiam periurio impli-
catam refelliſti:cum quem alieniſſimum à te eſſe dixiſſes,eum domi tuę fuiſ-
ſe:quem præuaricatorem ab initio iudicaſſes:ei te,quos rogaſſet,ad accuſan
dum libros dixeris dediſſe.nimium es uehemens feroxq; natura.non putas
fas eſſe uerbum ex ore exire cuiuſquam:quod non iucundum, & honorificū
ad aures tuas accedat. ueniſti iratus omnibus:quod ego, ſimulac te aſpexi,
prius quàm loqui cœpiſti,cum ante Gellius,nutricula ſeditioſorum omniū,
teſtimonium diceret,ſenſi atque prouidi.repente enim te,tanquam ſerpens è
latibulis,oculis eminentibus,inflato collo,tumidis ceruicibus intuliſti.ut mi
hi renouatus ille tuus in te ueterem meū amicum,ſed tamen tuum familiarem
defenderim.cū in hac ciuitate oppugnatio ſoleat:qua tu nunc uteris, nonnun
quam, defenſio nunquam uituperari.ſed quæro à te,cur C.Cornelium non
defenderem? num legem aliquā Cornelius contra auſpicia tulerit? num He-
liam? num Fuſiam legem neglexerit? num Conſuli uim attulerit? num arma-
tis hominibus templum tenuerit? num interceſſorem ui deiecerit? num reli-
giones polluerit? ærarium exhauſerit? Remp. compilarit? tua ſunt, tua ſunt
hęc omnia.Cornelio eiuſmodi nihil obiectum eſt.codicem legiſſe dicebatur:
defendebatur teſtibus Collegis ſuis,non recitandi cauſa legiſſe,ſed recogno
ſcendi.conſtabat tamen Cornelium conſilium illo die dimiſiſſe, interceſſio-
ni paruiſſe.tu uero,cui Cornelij defenſio diſplicet: quam cauſam ad patro-
nos tuos,aut quod os afferes? quibus iam præſcribis,quanto illis probro fu
turum ſit:ſi te defenderint:cum tu mihi Cornelij defenſionem in maledictis
obijciendam putaris.attamen hoc Vatini memento:paulo poſt iſtam defen
ſionem meam,quam tu bonis uiris diſplicuiſſe dicis:me cum uniuerſi Populi
Ro.ſumma uoluntate,tum optimi cuiuſq; ſingulari ſtudio magnificentiſſi-
me poſt hominum memoriam Conſulem factum:omniaq; ea me pudenter
uiuendo conſecutum eſſe:quæ tu impudenter uaticinando ſperare te ſæpe di
xiſti.nam quòd mihi diſceſſum obieciſti meum:& quòd horum,quibus ille
dies acerbiſſimus fuit:qui idem tibi lætiſſimus:luctum & gemitum renoua-
re uoluiſti:tantum tibi reſpondeo:me cum tu cæteræq; Reipub.peſtes armo
rum cauſam quæreretis:& cum per meum nomen fortunas locupletum diri
pere,ſanguinem principū ciuitatis exorbere,crudelitatem ueſtram,odiumq;
diuturnum,quod in bonos iam inueteratū habebatis:ſaturare cuperetis:ſce-
lus & furorem ueſtrum cedendo maluiſſe frangere,quàm reſiſtendo. quare
peto à te,ut mihi ignoſcas Vatini,cum patriæ pepercerim, quam ſeruaram:
& ſi ego te perditorem & uexatorem Reipub.fero:tu me conſeruatorem &
cuſtodem feras.deinde eius uiri diſceſſum increpas,quem uides omnium ci-

uium deſiderio, ipſius denique Reipub. luctu eſſe reuocatum? at enim dixiſti non mea, ſed Reip. cauſa homines de meo reditu laboraſſe. quaſi uero quiſquam uir excellenti animo in Rempub. ingreſſus, optabilius quicquam arbitretur, quàm ſe à ſuis ciuibus Reipub. cauſa diligi. ſcilicet aſpera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, ſuperba reſponſa, inſolens uita: nemo humanitatem, nemo conſuetudinem meam, nemo conſilium, nemo auxilium requirebat: cuius deſiderio (ut hæc minima dicam) forum mœſtum, muta Curia, omnia denique bonarũ artium ſtudia ſiluerunt. ſed nihil ſit factum mea cauſa: omnia illa Senatuſconſulta, populi iuſſa, Italiæ totius, cunctarum ſocietatum, Collegiorum omnium decreta, de me Reipub. cauſa eſſe facta fateamur. quid ergo homo imperitiſſime ſolidæ laudis, ac ueræ dignitatis, præſtantius mihi potuit accidere: quid optabilius ad immortalitatem gloriæ, atq; ad memoriam mei nominis ſempiternam: quàm omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis ſalutem cum unius mea ſalute eſſe coniunctam? quod quidem ego tibi reddo tuum. nam ut tu me charum eſſe dixiſti Senatui Populoq; Romano, non tam mea cauſa quàm Reipublicæ: ſic ego te, quamquam ſis omni diritate atque immanitate teterrimus: tamen dico eſſe odio ciuitati non tam tuo, quàm Reipub. nomine. atque ut aliquando ad te ueniam, de me hoc ſit extremum: quid quiſque noſtrum de ſe ipſe loquatur, non eſt ſanè requirendum: boni uiri iudicent: id eſt maximi momenti & ponderis. duo ſunt tempora quibus noſtrorum ciuium ſpectentur iudicia de nobis: unum honoris, alterũ ſalutis. honos talis Populi Ro. uoluntate paucis eſt delatus ac mihi: ſalus tanto ſtudio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid ſentiant: in honore experti ſumus. in ſalute, expectamus. & ut me cum homine uno non ſolum impudentiſſimo, atq; infimo conferam: de te ipſo homine & arrogantiſſimo, & mihi inimiciſſimo, quæro Vatini: utrum tandem putes, huic ciuitati, huic Reipublicæ, huic urbi, his templis, ærario, curiæ, uiris his quos uides, horum bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris denique deorum immortalium delubris, auſpicijs, religionibus, melius fuiſſe & præſtabilius, me ciuẽ in hac ciuitate naſci, an te? cum mihi hæc reſponderis, aut ita impudenter: ut manus à te homines uix abſtinere poſſint: aut ita dolenter: ut aliquando iſta ilia quæ ſunt inflata, rumpantur: tum memoriter reſpondeto ad ea, quæ de te ipſo rogaro. atque illud tenebroſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis: uicinos compilaris: matrem uerberaris: habeat hoc præmium tua indignitas: ut adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate & ſordibus tuis obtegatur. Quæſturam petiſti cum P. Seſtio, cum hic nihil loqueretur: niſi quod agebat: tu de altero conſulatu gerendo te diceres cogitare. quæro abs te, teneas ne memoria, cum P. Seſtius Quæſtor ſit cunctis ſuffragijs factus: tunc te uix inuitis omnibus non Populi beneficio, ſed Conſulis, extremum adhæſiſſe? in eo magiſtratu, cum tibi magno clamore aquaria prouincia ſorte obtigiſſet: miſſus ne ſis à me Conſule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumq; prohiberes? in eo negocio, cum te non cuſtodem ad continendas, ſed portitorem ad partiendas merces miſſum putares: cunq; omnium domos, apothecas, naueis, furaciſſime ſcrutarere: hominesq; negocia gerentes iudicijs iniquiſſimis irretires, mercatores è naui egredientes terreres: conſcendentes morarere: teneas

ne memoria

ne memoria,tibi in conuentu Puteolis manus eſſe allatas? ad me Conſulem querelas eſſe Puteolanorum delatas? poſt Quęſturam exieris ne Legatus in ulteriorem Hiſpaniā C.Coſconio Proconſule? cū illud iter Hiſpanienſe pedibus ferè confici ſoleat: aut ſi quis nauigare uelit: certa ſit ratio nauigandi: ueneris ne in Sardiniam? atq; inde in Africam? fueris ne,quod ſine Senatus conſulto.tibi facere non licuit: in regno Hiempſalis? fueris ne in regno Maſtaneſoſi? ueneris ne ad fretum per Mauritaniā? quem ſcias unquam Legatum Hiſpanienſem iſtis itineribus in illam prouinciam perueniſſe? factus es Tribunus plebis. quid enim te de Hiſpanienſibus flagitijs tuis, ſordidiſſimisq; furtis interrogem? quæro abs te, primum, quod genus improbitatis, & ſceleris in eo magiſtratu tu prætermiſeris? ac tibi iam inde præſcribo: ne tuas ſordes cum clariſſimorum uirorum ſplendore permiſceas: ego te, quæcunq; rogabo: de te ipſo rogabo: neque te ex ampliſſimi uiri dignitate, ſed ex tuis tenebris extraham: omniaq; mea tela ſic in te conijcientur: ut nemo per tuum latus (quod ſoles dicere) ſaucietur. in tuis pulmonibus ac uiſceribus hærebunt. & quoniam omnium rerum magnarum à dijs immortalibus principia ducuntur: uolo ut mihi reſpondeas tu, qui te Pythagoricū ſoles dicere: & hominis doctiſſimi nomen tuis immanibus, & barbaris moribus prætendere: quæ te tanta prauitas mentis tenuerit? qui tantus furor? ut, cum inaudita ac nefaria ſacra ſuſcæperis: cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare ſoleas: auſpicia, quibus hæc urbs condita eſt: quibus omnis Reſp. atque imperium tenetur: contempſeris? initioq; Tribunatus tui Senatui denunciaris, tuis actionibus augurum reſponſa, atque eius Collegij arrogantiam impedimento non futura? ſecundum ea, quęro, ſeruaris ne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit: quominus conſilium aduocares: legemq; ferres: quod eo die ſcires de cœlo eſſe ſeruatū? & quoniam hic locus unus eſt: quem tibi cum Cæſare communē eſſe dicas: ſeiungam te ab illo, non ſolum Reipub. cauſa: uerū etiam Cæſaris: nequa ex tua ſumma indignitate labes illius dignitati aſperſa uideatur. primum quæro num tu Senatui cauſam tuam permittas: quod facit Cæſar? deinde, quæ ſit authoritas eius: qui ſe alterius facto non ſuo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me uera uox: & dicā ſine cunctatione quod ſentio) ſi iam uiolentior aliqua in re C.Cæſar fuiſſet: ſi eum magnitudo contentionis, ſtudium gloriæ, præſtans animus, excellens nobilitas aliquò impuliſſet: quod in illo uiro & tum ferendum eſſet: & maximis rebus quas poſtea geſſit: obliterandum: id tu tibi furcifer ſumes? & Vatinij latronis ac ſacrilegi uox audietur, hoc poſtulantis, ut idem ſibi concedatur, quod Cæſari? ſic enim ex te quæro: Tribunus plebis fuiſti. ſeiunge te à Conſule. Collegas habuiſti uiros fortis nouē: ex his tres erant: quos tu quotidie ſciebas ſeruare de cœlo: quos irridebas: quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos prætextatos ſedentes uides, te ædilitiam prætextam togam, quā fruſtra confeceras: uendidiſſe. tertium ſcis, ex illo obſeſſo, atque afflicto tribunatu, Conſularem authoritatem, hominem eſſe adoleſcentem conſecutum. reliqui ſex fuerunt: è quibus partim planè tecum ſentiebant: partim medium quendam curſum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C.Coſconius iudex noſter: quem tu diſrumperis, cum ædili-

tium uides. uolo uti mihi reſpondeas:num quis ex toto Collegio legem ſit auſus ferre præter unum te? quę tanta in te fuerit audacia? quę tanta uis? ut cũ tui nouem Collegæ ſibi timendum eſſe duxerint:id unus tu emerſus è cœno, omnium facile omnibus rebus infimus,contemnendum,deſpiciendum, irridendum putares? num quem poſt urbem conditam ſcias Tribunum pl.egiſſe cum plebe:cum conſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiam illud uolo uti reſpondeas:cũ te Tribuno pl.eſſet etiã tum in Rep.lex Helia,& Fuſia: quæ leges ſæpenumero Tribunitios furores debilitarunt, & repreſſerunt: quas contra præter te nemo unquã eſt facere conatus:quæ quidẽ leges anno poſt, ſedentibus in templo duobus non Conſulibus, ſed proditoribus huius ciuitatis ac peſtibus,unà cum auſpicijs,cum interceſſionibus, cũ omni iure publico conflagrauerunt.ecquando dubitaris contra eas leges cũ plebe agere? & conſiliũ conuocare? num quem ex omnibus Tribunis ple.quicunq; ſeditioſi fuerint:tam audacem audieris fuiſſe:ut unquã contra legem Heliam aut Fuſiam conſiliũ aduocaret? quæro illud etiam ex te, conatus ne ſis,uolueris ne, deniq; cogitaris? (eſt enim res eiuſmodi,ut ſi tibi modo in mentẽ uenit,nemo ſit,qui te ullo cruciatu eſſe indignũ putet) cogitaris ne in illo tuo intolerabili,non regno,nam cupis id audire,ſed latrocinio, Augur fieri in Q.Metelli locum? ut quicunq; te aſpexiſſet:duplicẽ dolorem,gemitumq; ſuſciperet: & ex deſiderio clariſſimi & fortiſſimi ciuis,& ex honore turpiſſimi,atq; improbiſſimi.adeo ne nõ labefactatam Remp.te Tribuno,neq; conquaſſatã ciuitatem,ſed captã hanc urbem,atq; euerſam putares:ut Augurem Vatiniũ ferre poſſemus? hoc loco quęro,ſi id quod concupieras, Augur factus eſſes:in qua tua cogitatione nos:qui te oderamus,uix dolorẽ ferebamus:illi autẽ quibus eras in delicijs,uix riſum tenebant:ſed quæro,ſi ad cætera uulnera,quibus putaſti Remp.deleri:hanc quoq; mortiferam plagã inflixiſſes Auguratus tui: utrum decreturus fueris id,quod Augures omnes uſq; à Romulo decreuerunt: Ioue fulgente cum populo agi nefas eſſe? an,quia tu ſemper ſic egiſſes, auſpicia fueris Augur diſſoluturus? ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quod inuitus facio,ut recorder ruinas Reipub.neque enim tu unquam ſtante non modo maieſtate horum,ſed etiam urbe te Augurem fore putaſti:ueruntamen ut ſomnia tua relinquam,ad ſcelera ueniã: uolo uti mihi reſpondeas: cum M.Bibulum Conſulem non dicam bene de Rep.ſentientem,ne tu mihi homo potens iraſcare,qui ab eo diſſenſiſti:ſed hominem certe nuſquã progredientem,nihil in Republica molientem,tantũ animo ab actionibus tuis diſſentientem:cum eum tu Conſulem in uincula duceres:& à tabula Valeria Collegæ tui mitti iuberent:feceris ne ante roſtra pontem continuatis tribunalibus,per quem Conſul Populi Ro. moderatiſſimus & conſtantiſſimus: ſublato auxilio,excluſis amicis,ui perditorum hominũ incitata, turpiſſimo miſerrimoq; ſpectaculo non in carcerem,ſed ad ſupplicium & ad necem duceretur? quæro num quis ante te tam fuerit nefarius,qui id fecerit? ut ſciamus utrum ueterum facinorum ſis imitator, an inuentor nouorũ. idemq; tu cum his atque huiuſmodi conſilijs ac facinoribus,nomine C. Cæſaris clementiſſimi atque optimi uiri, ſcelere uero atque audacia tua, M.Bibulum foro,curia,templis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi contineres; cumq; non maieſtate imperij,non iure legum,ſed ianuæ præſidio & parietũ

cuſtodijs Conſulis uita tegeretur: miſeris ne Viatorem? qui M. Bibulum domo ui extraheret: ut quod in priuatis ſemper eſt ſeruatum, id te Tribuno ple. Conſuli domus exilium eſſe non poſſet. ſimulq́ mihi reſpondeto tu, qui nos qui de communi ſalute conſentimus, Tyrannos uocas: fueris ne non Tribunus ple. ſed intolerandus ex cœno neſcio quo, atque ex tenebris Tyrannus? qui primum eam Rempub. quæ auſpicijs inuentis conſtituta eſt: ijſdẽ auſpicijs ſublatis conarere peruertere. deinde ſanctiſſimas leges, Heliam & Fuſiã dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi, & in contentione Sulpitij, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma uixerunt: ſolus conculcaris: ac pro nihilo putaris. qui Conſulẽ morti obieceris: incluſum obſederis: extrahere ex ſuis tectis conatus ſis. qui in eo magiſtratu nõ modo emerſeris ex mendicitate: ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas. fueris ne tanta crudelitate: ut delectos uiros & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione conareris? cum L. Vectium, qui in Senatu confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe: mortem Cn. Pompeio ſummo & clariſſimo ciui ſuis manibus afferre uoluiſſe, in concionẽ produxeris: indicem in roſtris, in illo inquã augurato templo ac loco collocaris: quo authoritatis exquirendæ cauſa cæteri Tribuni ple. principes ciuitatis producere conſueuerunt: ibi tu indicem Vectium linguã & uocem ſuam ſceleri, & menti tuæ præbere uoluiſti: dixerit ne L. Vectius in concione tua rogatus à te, ſe authores & impulſores, & ſocios habuiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tempore moliebare: ciuitas ſtare non poſſet. M. Bibulum cuius incluſione contentus non eras: interficere uolueras, ſpoliaras Conſulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus geſtis, quòd ipſe ad imperatorias laudes à puero uidelicet ſpectaras: uehementius inuidebas: C. Curionem, perpetuum hoſtem improborum omnium, authorem publici conſilij, libertate communi tuenda maxime liberum, cum filio principe iuuentutis, cum Repub. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate poſtulandum fuit: delere uoluiſti L. domitium cuius dignitas & ſplendor perſtringebat credo oculos Vatinij: quẽ tu propter commune odium in bonos, oderas: in poſterum autem propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atque erat: ante aliquanto timebas. L. Lentulum hunc iudicem noſtrum Flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui competitor: eiuſdem Vectij indicio opprimere uoluiſti: qui ſi tum illam labem peſtemq́ uiciſſet: quod ei tuo ſcelere non licuit: Reſpub. uicta non eſſet. huius etiam filium eodem indicio & crimine ad patris interitum aggregare uoluiſti. L. Paulum qui tum Quæſtor Macedoniam obtinebat: quem ciuem? quem uirum? qui duos nefarios patriæ proditores, domeſticos hoſtes legibus exterminarat: hominem ad conſeruandam Rempub. natum, in idem Vectij indicium, atque in eundem hunc numerum congregaſti. quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo: quòd me ex fortiſſimorum ciuium numero ſeiungendum non putaſti. ſed qui fuit tuus ille tantus furor? ut cum iam Vectius ad arbitrium tuum peroraſſet: & ciuitatis lumina notaſſet: deſcendiſſetq́ de roſtris, eum repente reuocares, colloquerere Populo Romano uidente. deinde interrogares ecquoſnã alios poſſet nominare? inculcaris ne, ut C. Piſonem generum meum nominaret? qui in ſumma copia optimorum adoleſcentiũ, pari continentia, uirtute,

pietate reliquit neminem.itemq́ M.Laterenſem hominem dies atq́ noctes de laude & de Rep.cogitantem? promulgaris ne impuriſſime & perditiſſime hoſtis quęſtionem de tot ampliſſimis & talibus uiris? indici Vectio pręmia ampliſſima? quibus rebus omnium mortalium non uoluntate,ſed conuicio repudiatis, fregeris ne in carcere ceruices ipſi illi Vectio: ne quod indiciũ corrupti indicij extaret: eiusq́ ſceleris in te ipſum quæſtio flagitaretur? & quoniam crebro uſurpas legem te de alternis conſilijs reijciendis tuliſſe: ut omnes intelligant te ne recte quidem facere ſine ſcelere potuiſſe: quæro cum lex eſſet æqua promulgata initio magiſtratus: multas etiam alias tuliſſes: expectaris ne cum C. Antonius reus fieret apud Cn.Lentulũ Q.Claudium? & poſteaquam ille eſt reus factus: ſtatim tuleris in eum,qui tuam poſt legẽ reus factus eſſet: ut homo Conſularis excluſus miſer puncto temporis ſpoliaretur beneficio & æquitate legis tuæ? dices familiaritatem tibi fuiſſe cũ Q.Maximo.præclara defenſio facinoris tui.nam Maximi quidem ſumma laus eſt, ſumptis inimicitijs,ſuſcæpta cauſa,quæſitore,conſilioq́ delecto,commodiorem inimico ſuo contentionem reiectionis dare noluiſſe: nihilq́ Maximus fecit alienum aut ſua uirtute,aut illis uiris clariſſimis Paulis, Maximis, Africanis: quorum gloriam huius uirtute renouatam non modo ſperamus: uerũ etiã iam uidemus.tua fraus,tuum maleficiũ,tuum ſcelus illud eſt, te id quod promulgaſſes miſericordiæ nomine, ad crudelitatis tempus diſtuliſſe. at nunc quidem C. Antonius hac una re miſeriam ſuam conſolatur,quòd imagines patris & fratris ſui,fratrisq́ filiam,non in familia,ſed in carcere collocatas audire maluit,quàm uidere.& quoniam pecunias aliorum deſpicis: de tuis diuitijs intolerantiſſime gloriaris: uolo uti mihi reſpondeas, feceris ne fœdera Tribunus pl.cum ciuitatibus,cum Regibus,cum Tetrarchis? erogaris ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris ne partes illo tempore chariſſimas partim à Cæſare,partim à Publicanis? quę cum ita ſint,quæro ex te, ſis ne ex pauperrimo diues factus illo ipſo anno, quo lex lata eſt de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere poſſent: à te non modo noſtra acta,quos Tyrannos uocas: ſed etiam amiciſſimi tui legem eſſe contemptã. apud quem tu etiam nos criminari ſoles,qui illi ſumus amiciſſimi: cum tu ei contumelioſiſſime toties maledicas: quoties te illi affinem eſſe dicis.atque illud etiam ſcire ex te cupio,quo conſilio,aut qua mente feceris,ut in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumberes? quem unquam uideris? quẽ audieris? quo exemplo,quo more feceris? dices ſupplicationes te illas non probaſſe.optime.nullę fuerint ſupplicationes.uides ne me nihil de anni illius cauſa,nihil de eo,quod tibi commune cum ſummis uiris eſſe uideatur: ſed de tuis proprijs ſceleribus ex te quærere? nulla ſupplicatio fuerit.cedo,quis unquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre,ut munus ſit funeris,epulæ quidem ipſæ dignitatis.ſed omitto epulum, Populi Rom. feſtum diem,argento,ueſte,omni apparatu ornatuq́ uiſendo: quis unquã in luctu domeſtico,quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti,præter te,toga pulla unquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent: cum ipſe epuli dominus Q.Arius albatus eſſet: tu in templum Caſtoris te cũ C.Fidulo atrato,cæterisq́ tuis furijs funeſtum intuliſti. quis tum non ingemuit? quis non doluit Reipub.caſum? quis ſermo alius in illo

epulo

epulo fuit? niſi hanc tantam,& tam grauem ciuitatem ſubiectã eſſe non modo furori,uerumetiã irriſioni tuæ? hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer aut adoleſcens inter coæuos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulo ante ex epulo magnificentiſſimo famem illã ueterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras: dominum cũ toga pulla & eius amicos ante conuiuiũ? quæ te tanta tenuit amentia: ut niſi id feciſſes,quod fas non fuit: niſi uiolaſſes templum Caſtoris,nomen epuli, oculos ciuium,morem ueterẽ,eius qui te inuitarat authoritatẽ,parum putares teſtificatũ eſſe,ſupplicationes te illas non putare? quæro etiam illud ex te quod priuatus admiſiſti: in quo certe iã tibi dicere non licebit: cũ clariſſimis uiris cauſam tuam eſſe coniunctã: poſtulatus ne ſis lege Licinia & Iulia? edixerit ne C.Memmius Prætor ex ea lege,ut adeſſes die triceſimo? cũ is dies ueniſſet: feceris ne,quod in hac Rep. non modo factũ ante nunquã eſt: ſed in omni memoria ſit omnino inauditum? appellaris ne Tribunos pl. ne cauſam diceres? leuius dixi: quamquã id ipſum eſſet & nouum,& non ferendum: ſed appellaris ne nominatim peſtem illius anni? furiam patriæ? tempeſtatẽ Reip. Clodium? qui tamen,cũ iure,cum more,cũ poteſtate iudicium impedire non poſſet: redijt ad illã uim,& furorẽ ſuum: ducemq; ſe militibus tuis præbuit. in quo ne quid à me dictum in te potius putes,quàm abs te eſſe quæſitũ: nullum onus imponam mihi teſtimonij: quæ mihi breui tempore ex eodem iſto loco uideo eſſe dicenda,ſeruabo: teq; non arguam,ſed ut in cęteris rebus feci, rogabo. quæro ex te Vatini,num quis in hac ciuitate poſt urbem conditam Tribunos plebis appellarit,ne cauſam diceret? num quis reus in tribunal ſui quęſitoris aſcenderit: cumq; ui deturbarit? ſubſellia diſſiparit? urnas deleuerit? eaſq; deniq; omnes res in iudicio diſturbando commiſerit: quarũ rerum cauſa iudicia ſunt conſtituta? ſcias ne tum fugiſſe Memmiũ? accuſatores eſſe tuos,de tuis tuorumq; manibus ereptos? Iudices quæſtionũ de proximis tribunalibus eſſe depulſos? in foro,in luce,inſpectante Populo Ro. quæſtionẽ magiſtratus,morem maiorum,leges,Iudices,reum,pœnam eſſe ſublatã? hęc omnia ſcias ne diligentia C.Memmij publicis tabulis eſſe notata atq; teſtata? atq; illud etiam quęro,quod poſteaquã es poſtulatus,ex legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitretur: teq; cum tibi utrum uelles liceret, dictitaris cauſam dicere maluiſſe: qui conſentaneum fuerit, cum legationis perfugio uti noluiſſes, appellatione improbiſſima te ad auxilium nefarium confugiſſe? & quoniam legationis tuę facta mentio eſt: uolo etiam audire de te,quo tandem Senatuſconſulto legatus ſis? de geſtu intelligo quid reſpondeas. tua lege dicis. es ne igitur patriæ certiſſimus parricida? ſpectaris ne id,ut Patres conſcripti ex Repub. funditus tollerentur? ne hoc quidem Senatui relinquebas,quod nemo unquam ademit, ut legati ex eius ordinis authoritate legarentur? adeo ne tibi ſordidum conſilium publicum uiſum eſt? adeo afflictus Senatus? adeo miſera & proſtrata Reſpublica? ut non nuncios pacis ac belli,non curatores,non interpretes,non bellici conſilij authores, non miniſtros muneris prouincialis Senatus more maiorum deligere poſſet? eripueras Senatui prouinciæ decernendæ poteſtatem, imperatoris deligendi iudicium,ærarij diſpenſationem: quæ nunquam ſibi Populus Romanus appetiuit: qui nunquam hæc à ſummi conſilij gubernatione

auferre conatus eſt.age,factum eſt horum aliquid in alijs,raro:ſed tamen factũ eſt ut populus deligeret imperatorem.quis Legatos unquã audiuit ſine Senatuſconſulto? ante te nemo.poſt continuo fecit idẽ in duobus prodigijs Reip.Clodius.quo etiam maiore es malo mactandus: quod nõ ſolum facto tuo,ſed etiam exemplo Remp.uulneraſti:neq; tantum ipſe improbus es:ſed etiam alios docere uoluiſti.atq; illud etiam audire à te cupio,quare,cũ ego legem de ambitu ex Senatus conſulto tulerim ſine ui tulerim: ſaluis auſpicijs tulerim:ſalua lege Helia & Fuſia:tu eam eſſe legem non putes? preſertim cũ ego legibus tuis quoquo modo latæ ſunt,paream? cũ mea lex dilucide uetet biennio,quo quis petat, petiturus ue ſit,gladiatores dare niſi ex teſtamento præſtituta die:quæ tanta in te ſit amentia,ut in ipſa petitione gladiatores audeas dare? nunquẽ putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilem Tribunũ pl: poſſe reperiri? qui ſe interponat,quo minus reus mea lege fias? ob haſce omnes res,ſcias te ſeueriſſimorum hominum Sabinorũ,fortiſſimorum uirorũ Marſorũ,& Pelignorum,tribuliũ tuorum iudicio notatũ:nec poſt Romam conditam præter te tribulem,quenquam tribum Sergiã perdidiſſe.ac ſi hæc omnia contemnis ac deſpicis:quòd ita tibi perſuaſeris, ut palàm dictitas,te dijsq; hominibus, inuitis,amore in te incredibili quodã C.Cæſaris,omnia, quæ uelis,conſecuturum:ecquid audieris? ecquiſnam tibi dixerit? C. Cæſarem nuper Aquileiæ,cum de quibuſdã eſſet mentio facta, dixiſſe C. Alfium præteritum permoleſte tuliſſe: quod in homine ſummam fidem probitatemq; cognoſſet: grauiterq; etiam ſe ferre Prætorem aliquem eſſe factum, qui à ſuis rationibus diſſenſiſſet.tum quæſiſſe quendã, de Vatinio, quemadmodum ferret? ipſum reſpondiſſe, Vatinium in tribunatu gratis nihil feciſſe: qui omnia in pecunia poſuiſſet: honore animo æquo carere debere. quod ſi ipſe, qui te ſuæ dignitatis augendæ cauſa,periculo tuo,nullo ſuo delicto ferri præcipitem eſt facile paſſus: tamen te omni honore indigniſſimum iudicat: ſi te uicini,ſi affines,ſi tribules ita oderunt: ut repulſam tuam triumphum ſuum duxerint:ſi nemo reſpicit,quin ingemiſcat:nemo mentionem facit,quin execretur: ſi uitant, fugiunt,audire de te nolunt:cum uiderunt,tanquam auſpicium malum deteſtantur: ſi cognati reſpuunt: tribules execrantur:uicini metuunt:affines erubeſcunt:ſtrumæ deniq; ab ore improbo demigrarunt:& alijs iam ſe locis collocarunt: ſi es odium publicum populi,Senatus,uniuerſorum hominũ: quid eſt quamobrem Præturã potius exoptes,quàm mortem? preſertim cũ popularem te uelis eſſe:neq; ulla re populo gratius facere poſſis.ſed ut aliquando audiamus,quàm copioſe ad rogata reſpondeas: concludam iam interrogationẽ meam:teq; in extremo pauca de ipſa cauſa rogabo.quæro quæ tanta in te uanitas,tanta leuitas fuerit:ut in hoc iudicio T. Annium ijſdem uerbis laudares:quibus eũ uerbis laudare & boni uiri,& boni ciues conſueuerunt:cũ in eundem nuper ab eadẽ illa teterrima furia productus,ad populũ cupidiſſime falſum teſtimoniũ dixeris? an erit hæc optio,& poteſtas tua:ut cum Clodianas operas,& facinoroſorũ hominũ & perditorum manũ uideris,Milonem dicas,id quod in concione dixiſti,Gladiatoribus,& Beſtiarijs obſediſſe Remp.cum autẽ ad tales uiros ueneris,non audeas ciuẽ ſingulari uirtute,fide,conſtantia, uituperare? ſed cũ T. Anniũ tantopere laudes:& clariſſimo uiro nonnullã laudatione tua labeculam

culam aſpergas:in illorum enim numero mauult T.Annius eſſe,qui à te uituperantur:uerumetiam quæro, cum in Rep.adminiſtranda T.Annio cum P.Seſtio conſiliorum omnium ſocietas fuerit: id quod non ſolum bonorũ, uerumetiam improborum iudicio declaratũ eſt:eſt enim uterq; reus ob eandem cauſam & eodem crimine:alter die dicta ab eo,quem tu unũ improbiorem eſſe,quàm te nunquam ſoles confiteri:alter tuis conſilijs,illo tamen adiuuante:quęro qui poſſis eos,quos crimine coniungis,teſtimonio diſiungere? extremum illud eſt,quod mihi abs te reſponderi uelim,cum multa in Albinouanum,de præuaricatione diceres,dixeris ne,nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Seſtium de ui reum fieri?quauis lege,quouis crimine accuſandum potius fuiſſe? etiam illud dixeris, cauſam Milonis fortiſſimi uiri coniunctam cũ hoc exiſtimari?quæ pro me à Seſtio facta ſint,bonis eſſe grata?non coarguo inconſtantiã orationis ac teſtimonij tui:quas enim huius actiones probatas bonis eſſe dicis:in eas pluribus uerbis teſtimonium dixiſti:qui cum autem eius cauſam periculumq; coniungis:eum ſummis laudibus extuliſti. ſed hoc quæro,num P.Seſtium,qua lege accuſandum omnino fuiſſe negas:ea lege condemnari putes oportere?aut ſi te in teſtimonio conſuli nolis : ne quid tibi authoritatis à me tributum eſſe uideatur:dixeris ne in eum teſtimonium de ui:quem negaris reum omnino de ui fieri debuiſſe?

PRO M.CAELIO ORATIO XXXIIII.

SI quis Iudices forte nunc adſit ignarus legum, iudiciorum,conſuetudinis noſtræ,miretur profecto, quæ ſit tanta atrocitas huiuſce cauſæ: quòd diebus feſtis ludiſq; publicis,omnibus forenſibus negocijs intermiſſis:unum hoc iudiciũ exerceatur.nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur:ut eo neglecto, ciuitas ſtare non poſſit.idem cum audiat eſſe legẽ:quæ de ſeditioſis conſceleratiſq; ciuibus,qui armati Senatũ obſederint:magiſtratibus uim attulerint:Remp. oppugnarint:quotidie quæri iubeat:legem non improbet:crimen quod uerſetur in iudicio requirat. cũ audiat nullũ facinus,nullam audaciã,nullam uim in iudiciũ uocari:ſed adoleſcentem illuſtri ingenio,induſtria,gratia,accuſari ab eius filio:quẽ ipſe in iudiciũ & uocet & uocarit:oppugnari autẽ hunc opibus meretricijs: Atracini illius pietatẽ non reprehendat:muliebrẽ libidinem comprimendã putet:uos laborioſos exiſtimet:quibus ocioſis,ne in communi quidem ocio liceat eſſe. etenim ſi attendere diligenter,exiſtimare uere,de omni hac cauſa uolueritis: ſic conſtituetis Iud.nec deſcenſurũ quenquam ad hanc accuſationẽ fuiſſe:cui utrũ uellet,liceret:nec cũ deſcendiſſet:quicquã habiturũ ſpei fuiſſe:niſi alicuius intolerabili libidine,& nimis acerbo odio niteretur.ſed ego Atracino humaniſſimo atq; optimo adoleſcenti meo neceſſario ignoſco:qui habet excu

ſationem uel pietatis, uel neceſſitatis,uel ætatis.ſi uoluit accuſare:pietati tribuo.ſi iuſſus eſt:neceſſitati.ſi ſperauit aliquid:pueritiæ.cæteris non modo nihil ignoſcendum,ſed etiam acriter eſt reſiſtendum. Ac mihi quidem uidetur Iudices hic introitus defenſionis,adoleſcentiæ M.Cælij maxime conuenire:ut ad ea quæ accuſatores deformandi huius cauſa, detrahendæ, ſpoliandæq́ dignitatis gratia dixerunt:primum reſpondeam. Obiectus eſt pater uarie:quòd aut parum ſplendidus ipſe:aut parum pie tractatus à filio diceretur.de dignitate Cælius notis,ac maioribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facile ipſe reſpondet.quibus autem propter ſenectutem,quòd iam diu minus in foro nobiſcum uerſatur:non æque eſt cognitus:hi ſic habeant: quæcunq; in Equite Ro.dignitas eſſe poſſit:quæ certe poteſt eſſe maxima: eam ſemper in M.Cælio habitam eſſe ſummam:hodieq́ haberi,non ſolum à ſuis,ſed etiã ab omnibus,quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus.Equitis Ro.autem eſſe filium,criminis loco poni ab accuſatoribus: neq; ijs iudicantibus oportuit:neq; defendentibus nobis.nam quod de pietate dixiſtis: eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio:ſed iudicium certe parentis.quid nos opinemur:audietis ex iuratis.quid parentes ſentiant:lachrymæ matris, incredibilisq́ mœror,ſqualor patris,& hæc pręſens mœſtitia quã cernitis,luctusq́ declarat.nam quod eſt obiectum:municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis:nemini unquam præſenti Puteolani maiores honores habuerunt: quàm abſenti M.Cælio:quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptarunt:& ea non petenti detulerunt: quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq́ nunc lectiſſimos uiros,& noſtri ordinis,& Equites Ro.cũ legatione ad hoc iudicium,& cum grauiſſima atq; ornatiſſima laudatione miſerunt. uideor mihi ieciſſe fundamenta defenſionis meæ:quæ firmiſſima ſunt,ſi nituntur iudicio ſuorũ.neq; enim uobis ſatis commendata huius ætas eſſe poſſet:ſi non modo parenti tali uiro,uerum etiam municipio tam illuſtri,ac tam graui diſpliceret.equidem,ut ad me reuertar:ab his fontibus profluxi ad hominũ famam:& meus hic forenſis labor,uitæq́ ratio dimanauit ad exiſtimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorũ.nam quod obiectum eſt de pudicitia:quodq́ omnium accuſatorũ non criminibus, ſed uocibus maledictisq́ celebratum eſt:id nunquã tam acerbe feret M.Cælius: ut eum pœniteat non deformem eſſe natũ.ſunt etenim iſta maledicta peruulgata in omnes,quorũ in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis.ſed aliud eſt maledicere:aliud accuſare.accuſatio crimen deſiderat:rem ut definiat: hominem ut notet:argumento probet:teſte confirmet. maledictio autem nihil habet propoſiti,præter contumeliam:quæ ſi petulantius iactatur: conuitiũ, ſi facetius:urbanitas nominatur.quam quidem partẽ accuſationis admiratus ſum,& moleſte tuli potiſſimum eſſe Atracino datã. neq; enim decebat:neq; ætas illa poſtulabat:neq; id,quod animaduertere poteratis: pudor patiebatur optimi adoleſcentis in tali illũ oratione uerſari.uellem aliquis ex uobis robuſtioribus hunc maledicendi locũ ſuſcæpiſſet:aliquanto liberius & fortius & magis more noſtro refutaremus iſtã maledicendi licentiam.tecũ Atracine agam leuius:quod & pudor tuus moderatur orationi meę:& meum erga te, parentemq́ tuum beneficiũ tueri debeo.illud tamen te eſſe admonitum uolo. primũ qualis es:talem te eſſe exiſtimes:ut quantũ à rerum turpitudine abes:

Conuitium
Urbanitas

tantum

tantum te à uerborum libertate ſeiungas. deinde ut ea in alterum ne dicas: quæ cum tibi falſò reſponſa ſint: erubeſcas. quis eſt enim cui uia iſta non pateat? qui iſti ętati non poſſit quàm uelit petulanter, etiam ſi ſine ulla ſuſpitione, at non ſine argumento maledicere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere uoluerunt: laus pudoris tui: quod ea te inuitũ dicere uidebamus: ingenij: quod ornate politeq́ dixiſti. uerum ad iſtam omnem orationẽ breuis eſt defenſio. nam quoad ætas M. Cælij dare potuit iſti ſuſpitioni locum: fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq́ munita. qui ut huic uirilem togam dedit: nihil dicam hoc loco de me: tantum ſit, quantum uos exiſtimatis: hoc dicam: hunc à patre continuo ad me eſſe deductum. nemo hunc M. Cælium in illo ætatis flore uidit: niſi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cum artibus honeſtiſſimis erudiretur. nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Cælio eſt: longe ab iſta ſuſpitione abhorrere debet. hoc enim adoleſcente ſcitis Conſulatum mecũ petijſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit: aut ſi à me diſceſſit unquam: quamquã multi boni adoleſcentes illi homini nequam, atq; improbo ſtuduerunt: tum exiſtimetur Cælius Catilinę nimium familiaris fuiſſe. at enim poſtea ſcimus, & uidimus eſſe hunc in illius amicis. quis negat? ſed ego illud tempus ætatis: quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt: id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tũ Prætor ille obtinebat: ſecutus eſt annus: cauſam de pecunijs repetundis Catilina dixit. mecum erat hic: illi ne aduocatus quidem uenit unquam. deinceps fuit annus, quo ego Conſulatum petiui: petebat Catilina mecum. nunquam ad illum acceſſit: à me nunquam receſſit. tot igitur annos uerſatus in foro ſine ſuſpitione, ſine infamia, ſtuduit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas cuſtodiendam illam ætatem fuiſſe? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga conſtitutus: & ut exercitatione ludoq́ campeſtri tunicati uteremur. eademq́ erat, ſi ſtatim mereri ſtipendia cœperamus: caſtrenſis ratio, ac militaris. qua in ætate, niſi qui ſe ipſe, ſua grauitate, & caſtimonia, & cum diſciplina domeſtica, tum etiam naturali quodam bono defenderet: quoquomodo à ſuis cuſtoditus eſſet: tamen infamiam ueram effugere non poterat. ſed qui prima illa initia ætatis integra atque inuiolata præſtitiſſet: de eius fama ac pudicitia, cum is iam ſe corroborauiſſet: ac uir inter uiros eſſet: nemo loquebatur. ſtuduit Catilinæ cum iam aliquot annos eſſet in foro Cælius. & multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni ætate fecerunt. habuit enim ille, ſicuti meminiſſe uos arbitror: permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis ſe uiris deditum eſſe ſimulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam induſtriæ quidam (De catilina) ſtimuli ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiã ſtudia rei militaris. neq; ego unquam fuiſſe tale monſtrũ in terris ullum puto, tam ex contrarijs diuerſiſq́ inter ſe pugnantibus naturæ ſtudijs cupiditatibusq́ conflatũ. quis clarioribus uiris quodã tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorũ partium aliquando? quis tetrior hoſtis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effuſior? illa uero Iudices in illo

homine mirabilia fuerunt: comprehendere multos amicitia: tueri obſequio: cum omnibus communicare quod habebat: ſeruire temporibus ſuorum omnium: pecunia, gratia, labore corporis, ſcelere, etiam ſi opus eſſet & audacia, uerſare ſuam naturam, & regere ad tempus: atque huc & illuc torquere, & flectere. cum triſtibus ſeuere, cum remiſſis iucunde, cum ſenibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinoroſis audacter, cum libidinoſis luxurioſe uiuere. hac ille tam uaria multiplicíq; natura, cum omnis omnibus ex terris homines improbos, audacesq; collegerat: tum etiam multos forteis uiros & bonos, ſpecie quadam uirtutis aſſimulatæ tenebat. neque unquam ex illo delendi huius imperij tam ſceleratus impetus extitiſſet: niſi tot uitiorum tanta immanitas quibuſdã facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare iſta conditio Iudices reſpuatur: nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. eſt enim commune cum multis: & cum quibuſdam etiam bonis. me ipſum, me inquã quondam penè ille decæpit: cum & ciuis mihi bonus, & optimi cuiuſq; cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius, quàm opinione, manibus ante, quàm ſuſpitione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorũ ſi fuit etiam Cælius: magis eſt ut ipſe moleſte ferat erraſſe ſe: ſicut & nonnunquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet: quàm ut iſtius amicitiæ crimen reformidet. itaque à maledictis pudicitiæ, ad coniurationis inuidiam oratio eſt ueſtra delapſa. poſuiſtis enim, atque id tamen titubanter & ſtrictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuiſſe: in quo non modo crimen non hærebat: ſed uix diſerti adoleſcentis cohærebat oratio. qui enim tantus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus naturaq; uulnus? aut in re atque fortuna? ubi deniq; in iſta ſuſpitione eſt Cælij nomen auditum? nimium multa de re minime dubia loquor. hoc tamen dico: non modo ſi ſocius coniurationis, ſed niſi inimiciſſimus iſtius ſceleris fuiſſet: nunquam coniurationis accuſatione adoleſcentiam ſuã potiſſimum commendare uoluiſſet. quod haud ſcio an de ambitu, & de criminibus iſtis ſodalium ac ſequeſtrium: quoniam huc incidi: ſimiliter reſpondendum putem. nunquam enim tam Cælius amens fuiſſet: ut ſi ſe iſto infinito ambitu commaculaſſet: ambitus alterum accuſaret: neque enim eius facti in altero ſuſpitionem quæreret: cuius ipſe ſibi perpetuam licentiam optaret. nec ſi ſibi ſemel periculum ambitus ſubeundum putaret: ipſe alterum iterum ambitus crimine accerſeret: quod quamquam nec ſapienter, & me inuito facit: tamen eſt eiuſmodi cupidus: ut magis inſectari alterius innocentiã, quàm de ſe timide cogitare uideatur. nam quòd æs alienum obiectum eſt: ſumptus reprehenſi: tabulæ flagitatæ: uidete quàm pauca reſpondeam. tabulas qui in patris poteſtate eſt: nullas conficit: uerſuram unquam omnino fecit ullam. ſumptus unius generis obiectus eſt, habitationis, triginta millibus dixiſtis eum habitare. nunc demũ intelligo P. Clodij inſulam eſſe uenalem: cuius hic in ædiculis habitet decem ut opinor millibus: uos autem dum illi placere uultis: ad tempus ei mendacium ueſtrum accommodauiſtis. reprehendiſtis à patre quod ſemigrarit. quod quidem iam in hac ætate minime reprehendendum eſt. qui cum ex Reipublicæ cauſa iam eſſet mihi quidem moleſtum, ſibi tamen glorioſam uictoriam conſecutus: & per ætatem magiſtratus petere poſſet: non modo permittente patre, ſed etiam ſuadente, ab eo ſemigrauit.

& cum domus patris à foro longe abeſſet: quo facilius & noſtras obire domos, & ipſe à ſuis coli poſſet: conduxit in palatio, non magno domum. quo loco, poſſum dicere id, quod uir clariſſimus M. Craſſus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quereretur: paulo ante dixit. utinam ne in nemore Pelio. ac longius quidem mihi contexere hoc carmen liceret. nam nunquam hera errans hanc moleſtiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore ſæuo ſaucia. ſic enim Iudices reperietis: quod cum ad id loci uenero, oſtendam: hanc Palatinam Medeam, migrationemq́ꝫ, huic adoleſcenti cauſam ſiue malorū omnium, ſiue potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa, quæ ex accuſatorum oratione præmuniri iam, & fingi intelligebam: fretus ueſtra prudentia Iudices non pertimeſco. aiebant enim fore teſtem Senatorem: qui ſe Pontificijs comitijs pulſatum à Cælio diceret. à quo quæram, ſi prodierit: primū cur ſtatim nihil egerit? deinde, ſi id queri, quàm agere maluerit: cur productus à uobis potius, quàm ipſe per ſe: cur tanto poſt potius, quàm continuo, queri maluerit? ſi mihi ad hæc acute, arguteq́ꝫ reſponderit, tum quærā deniqꝫ: ex quo iſte fonte Senator emanet? nā ſi ipſe orietur & naſcetur ex ſeſe: fortaſſe ut ſoleo commouebor: ſin autem ut riuulus, accerſitus, & ductus ab ipſo capite accuſationis ueſtrę: lætabor: cum tanta gratia, tantisq́ꝫ opibus accuſatio ueſtra nitatur: unum Senatorem ſolum eſſe, qui uobis gratificari uellet, inuentum. nec tamen illud genus alterum nocturnorum teſtium pertimeſco. eſt enim dictū ab illis: fore qui dicerent uxores ſuas à cœna redeuntes attrectatas eſſe à Cælio. graues erunt homines qui hoc iurati dicere audeant: cum ſit his confitendū, nunquam ſe ne congreſſu quidē & conſtituto cœpiſſe de tantis iniurijs experiri. ſed totum genus oppugnationis huius Iud. & iam proſpicitis animis: & cum inferretur: propulſare debebitis. non enim ab ijſdem accuſatur M. Cælius, à quibus oppugnatur. palàm in eum tela iaciuntur: clam ſubminiſtrantur. neque id ego dico: ut inuidioſum ſit in eos: quibus glorioſum hoc etiā eſſe debet. funguntur officio: defendunt ſuos: faciunt quod uiri fortiſſimi ſolent: læſi dolent: irati efferuntur: pugnant laceſſiti. ſed ueſtrę ſapientiæ tamen eſt Iudices: non ſi cauſa iuſta eſt uiris fortibus oppugnandi M. Cælium: ideo uobis quoqꝫ uos cauſam putare eſſe iuſtam alieno dolori potius, quàm ueſtræ fidei conſulendi. quæ ſit multitudo in foro, quæ genera, quæ ſtudia, quæ uarietas hominū uidetis: ex hac copia quàm multos eſſe arbitramini: qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur: ultro ſe offerre ſoleant: operam nauare: teſtimonium polliceri. hoc ex genere ſi qui ſe in hoc iudicium forte proiecerint: excluditote eorum cupiditatem Iud. ſapientia ueſtra: ut eodem tempore huius ſaluti, & religioni ueſtræ, & contra periculoſiſſimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidiſſe uideamini. equidem uos abducam à teſtibus: neque huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo poteſt: in uoluntate teſtium collocari ſinā: quæ facillime effingi, nullo negocio flecti, ac detorqueri poteſt. argumentis agemus: ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione pugnabit, itaqꝫ illam partem cauſæ facile patior grauiter, & ornate à M. Craſſo peroratam: de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana, & de bonis Pallæ, uellem dictum eſſet ab eodem etiam de Dione, de quo ipſo tamen

quid eſt quod expectetis? quod is qui fecit: aut non timet: aut etiam fatetur? etenim reus: qui dictus eſt & adiutor fuiſſe & conſcius, P. Aſcitius, is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen? ut qui commiſit, non neget: qui non negauit: abſolutus ſit: id hic pertimeſcat? qui non modo à facto, uerum etiam à conſcientię ſuſpitione abfuit? & ſi Aſcitio cauſa plus profuit: quàm nocuit inuidia: huic oberit tuum maledictum: qui iſtius facti non modo non ſuſpitione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt Aſcitius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi preſertim à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed Cælius optimam cauſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit: à ſua putat eſſe ſeiunctam. neque ſolum Cælius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi & doctiſſimi rectiſſimis ſtudijs, atque optimis artibus præditi, Titus, Caiusq; Coponij: qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt: qui cum doctrinæ ſtudio, atque humanitatis, tum etiam hoſpitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Luceium ut audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. quid aut hic, aut ſummo ſplendore præditus frater eius, de M. Cælio exiſtimet: ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. ergo hæc remoueantur: ut aliquando in quibus cauſa nititur, ad ea ueniamus. animaduerti enim Iud. audiri à uobis meum familiarem L. Herennium perattente. in quo & ſi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam uerebar ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio ad animos ueſtros ſenſim ac leniter accederet. dixit enim multa de luxuria: multa de libidine: multa de uicijs iuuentutis: multa de moribus: ut qui in reliqua uita mitis eſſet: & in hac ſuauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines: uerſari periucunde ſoleret: fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, Cenſor, magiſter: obiurgauit M. Cælium, ſicut neminem unquã parens: multa de incontinentia intemperantiaq; diſſeruit. quid quæritis Iudices? ignoſcebã uobis attente audientibus: propterea, quòd egomet tam triſte illud, & tam aſperum genus orationis horrebã. ac prima pars fuit illa: quæ me minus mouebat. fuiſſe meo neceſſario Beſtiæ Cælium familiarem: cœnaſſe apud eum: uentitaſſe domum: ſtuduiſſe Præturæ. non me hæc mouent: quæ perſpicue falſa ſunt. etenim eos una cœnaſſe dicit: qui aut abſunt: aut quibus neceſſe eſt idem dicere. neq; uero illud me commouet: quod * ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Cælium dixit. fera quædam ſodalitas, & planè paſtoricia atque agreſtis germanorum Lupercorum: quorum coitio illa ſylueſtris ante eſt inſtituta: quàm humanitas atque leges. ſiquidem non modo nomina deferunt inter ſe ſodales: ſed etiam commemorant ſodalitatem in accuſando: ut ne, ſi quis id forte neſciat, timere uideatur. ſed hæc omittam. ad illa quæ me magis mouerunt reſpondebo. deliciarum obiurgatio fuit longa: & ea lenior: plusq; diſputationis habuit quàm atrocitatis: quo etiam audita eſt attentius. nam P. Clodius amicus meus cum ſe grauiſſime uehementiſſimeq; iactaret: & omnia inflammatus ageret triſtiſſimis uerbis, uoce maxima: tam & ſi probabam eius eloquentiam: tamen non pertimeſcebã. aliquot enim in cauſis eum uideram fruſtra litigantem. tibi autẽ Balbe reſpondebo. primũ precario, ſi licet, ſi fas eſt defendi à me eum: qui nullum conuiuium renuerit: qui unguenta ſumpſerit: qui Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, non modo qui primoribus labris guſtaſſent genus

hoc uitæ: & extremis ut dicitur digitis attigiſſent: ſed qui totam adoleſcentiam uoluptatibus dediſſent: emerſiſſe aliquando: & ſe ad frugem bonam, ut dicitur, recæpiſſe: graueisq́ homines atque illuſtres fuiſſe. datur enim conceſſu omnium huic aliquis ludus ætati: & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates: quæ ſi ita erumpunt: ut nullius uitam labefactent: nullius domū euertant: faciles & tolerabiles haberi ſolent. ſed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cælio uelle conflare, itaq́ omne illud ſilentium, quod eſt orationi tributum tuę: fuit ob eam cauſam: quod uno reo propoſito de multorum uitijs cogitabamus. facile eſt accuſare luxuriem. dies iam me deficiet: ſi quę dici in eam ſententiā poſſunt: coner exprimere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de ſumptibus, immenſa oratio eſt: ut tibi reum neminem, ſed uitia proponas: res tamē ipſa & copioſe & grauiter accuſari poteſt. ſed ueſtræ ſapientiæ Iud. eſt: non abduci ab reo: nec quos aculeos habeat ſeueritas grauitasq́ ueſtra: cum eos accuſator erexerit in rem, in uicia, in mores, in tempora: emittere in hominē, & in reum, cum is non ſuo crimine, ſed multorum uicio ſit in quoddam odium iniuſtum uocatus. itaque ſeueritati tuæ, ut oportet, ita reſpondere non audeo. erat enim meum deprecari uacationem adoleſcentiæ: ueniamq́ petere. non inquam audeo. perfugijs non utor ætatis: conceſſa omnibus iura dimitto: tantum peto: ut, ſi qua eſt inuidia communis hoc tempore ęris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis: quā uideo eſſe magnam: ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporū uitia noceant. atq́ ego idem, qui hæc poſtulo: quin criminibus, quæ in hunc proprie conferuntur: diligentiſſime reſpondeam, non recuſo. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atque eadē perſona uerſatur. aurum ſumptum à Clodia: uenenum quæſitū, quod Clodiæ daretur dicitur: omnia ſunt alia non crimina, ſed maledicta iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæſtionis. adulter, impudicus, ſequeſter, conuicium eſt, non accuſatio. nullū eſt enim fundamentum horum criminum: nulla ſedes: uoces ſunt contumelioſæ temere ab irato accuſatore nullo authore emiſſæ. horum duorum criminum uideo fontem: uideo authorem: uideo certum nomē & caput. auro opus fuit: ſumpſit à Clodia: ſumpſit ſine teſte: habuit quamdiu uoluit. maximum uideo ſignum cuiuſdam egregiæ familiaritatis. necare eandem uoluit: quæſiuit uenenum: ſolicitauit quos potuit: parauit locum: conſtituit: attulit. magnū rurſus odium uideo cum crudeliſſimo diſſidio extitiſſe. res eſt omnis in hac cauſa nobis Iudices cum Clodia muliere non ſolum nobili, ſed etiā nota. de qua ego nihil dicam, niſi depellendi criminis cauſa. ſed intelligis pro tua pręſtanti prudentia Cn. Domiti cum hac ſola rem eſſe nobis: quæ ſi ſe aurū Cælio commodaſſe non dicit: ſi uenenum ab hoc ſibi paratum eſſe non arguit: petulanter facimus: ſi matremfamilias, ſecus quàm matronarū ſanctitas poſtulat, nominamus. ſin iſta muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Cælium illis relinquentur: quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus? niſi ut eos qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerē uehementius: niſi intercederent mihi inimicitiæ cum iſtius mulieris uiro. fratrē uolui dicere. ſemper hic erro. nunc agā modice: nec longius progrediar: quàm me mea fides, & cauſa ipſa coget. neque enim muliebres unquam inimicitias mihi gerendas putaui: preſertim cum ea: quam omnes ſemper ami-

Clodia

cam omnium potius,quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. ſed tamen ex ipſa quæram prius,utrum me ſecum ſeuere,& grauiter,& priſce agere malit: an remiſſe,ac leniter,& urbane.ſin illo auſtero more ac modo:aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis,non hac barbula, qua iſta delectatur:ſed illa horrida:quam in ſtatuis antiquis,& imaginibus uidemus:qui obiurget mulierem:& pro me loquatur:ne iſta mihi forte ſuccenſeat.exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis:ac potiſſimum cecus ille.minimum enim dolorem capiet:qui iſtam non uidebit.qui profecto ſi extiterit:ſic aget:ac ſic loquetur.mulier quid tibi cum Cælio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti:ut aurũ commodares? aut tam inimica ut uenenum timeres? non patrem tuum uideras? non patruum? non auum,proauum,atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas,clariſſimi & fortiſſimi uiri, patriæq; amantiſſimi? qui ſimulac pedem limine extulerat:omneis propè ciueis uirtute,gloria,dignitate ſuperabat? cui cum ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes:cur tibi Cælius tam coniunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum.quid igitur fuit,niſi quædam temeritas ac libido? nonne te,ſi noſtræ imagines uiriles non commouebant:ne progenies quidem mea Q. illa Claudia æmulam domeſticæ laudis,in gloria muliebri eſſe admonebat? nõ uirgo illa Veſtalis Claudia,quę patrẽ complexa triumphantem ab inimico Tribuno ple. de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna uitia potius,quàm bona paterna,& auita,& uſq; à nobis cum in uiris tum etiam in fœminis repetita mouerunt? ideo ne ego pacẽ Pyrrhi diremi? ut tu amorum turpiſſimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi? ut ea tu inceſte uterere? ideo uiam muniui? ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? ſed quid ego Iudices ita grauem perſonã induxi? ut & uerear ne ſe idem Appius repente conuertat:& Cælium incipiat accuſare illa ſua grauitate Cenſoria? ſed uidero hoc poſterius:atque ita Iudices: ut uel ſeueriſſimis diſcæptatoribus M.Cælij uitam me probaturum eſſe confidam. tu modo mulier (iam enim ipſe tecum nulla perſona introducta loquor) ſi ea quæ facis:quæ dicis:quæ inſimulas:quæ moliris:quæ arguis:probare cogitas:rationem tantæ familiaritatis,tantæ conſuetudinis, tantæ coniunctionis reddas,atque exponas neceſſe eſt.accuſatores quidem libidines,amores,adulteria,Baijs acta conuiuia,comeſſationes,cantus, ſymphonias,nauigia iactant. ijdemq; ſignificant:nihil ſe te inuita dicere. quæ tu, quoniam mente neſcio qua effrenata atq; præcipiti in forum deferri iudiciumq; uoluiſti:aut diluas oportet:& falſa eſſe doceas:aut nihil neque crimini tuo neq; teſtimonio credendum eſſe fateare.ſin autem urbanius me agere mauis:ſic agam tecum:remouebo illum ſenem durum ac penè agreſtem:ex hiſq; tuis ſumam aliquẽ, ac potiſſimum minimum fratrem tuum:qui eſt in iſto genere urbaniſſimus: qui te amat plurimum:qui propter neſcio quam credo timiditatem, & nocturnos quoſdam inanes metus tecum ſemper,puſio cum maiore ſorore cubitauit.eum putato tecum loqui.quid tumultuaris ſoror? quid inſanis? quid clamore exorſa,uerbis paruam rem magnam facis? uicinum adoleſcentulum aſpexiſti:candor huius te,& proceritas,uultus, oculiq; perpulerunt:ſæpius uidere uoluiſti:fuiſti nonnunquam in ijſdem hortis uiſa nobilis mulier:illũ

filiumfamilias

filiumfamilias patre parco ac tenaci habere tuis copijs deuinctum non poteſ:calcitrat:reſpuit:non putat tua dona eſſe tanti.confer te aliò. habes hortos ad Tyberim:ac diligenter eo loco præparaſti: quo omnis iuuentus natandi cauſa uenit.hinc licet conditiones quotidie legas.cur huic qui te ſpernit,moleſta es?redeo nunc ad te Cæli uiciſſim:ac mihi authoritatem patriã, ſeueritatemq́ ſuſcipio.ſed dubito quem patrem potiſſimum ſumam. Cæcilianum ne aliquem,uehementem atque durum?nunc enim demum mihi animus ardet:nunc meum cor cumulatur ira.aut illum.O infelix,O ſceleſte. ferrei ſunt iſti patres.ego ne quid dicam?ego ne quid uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis:ut ne quicquam uelim.uix ferenda diceret talis pater. cur te in iſtam uicinitatem meretriciam contuliſti? cur illecebris cognitis non refugiſti?cur alienam ullam mulierem noſti?dede,ac diſijce,per me licebit. ſi egebis:tibi dolebit:mihi ſat eſt:qui ætatis quod reliquũ eſt,oblectem meę. huic triſti,ac decrepito ſeni reſponderet Cælius:ſe nulla cupiditate inductũ de uia deceſſiſſe.quid ſigni?nulli ſumptus,nulla iactura,nulla uerſura.at fuit fama?quotus quiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica ciuitate? uicinũ eius mulieris miraris male audiſſe:cuius frater germanus ſermones iniquorum effugere non potuit? leni uero & clementi patri,cuiuſmodi eſt ille.fores effregit:reſtituentur:reſcidit ueſtem:reſarcietur. Cælij cauſa eſt expeditiſſima.quid enim eſſet?in quo ſe facile non defenderet? nihil iam in iſtam mulierem dico. ſed ſi eſſet aliqua diſſimilis iſtius quæ ſi omnibus peruulgaret: quæ haberet palàm decretum ſemper aliquem, cuius in hortos,domum,Baias,iure ſuo libidines omnium commearent:quæ etiam aleret adoleſcentes:& parſimoniam patrum ſuis ſumptibus ſuſtentaret: ſi uidua libere, proterua petulanter, diues effuſe, libidinoſa meretricio more uiueret: adulterum ego putarem:ſi quis hanc paulo liberius ſalutaſſet?dicet aliquis: hæc igitur eſt tua diſciplina?ſic tu inſtituis adoleſcentes?ob hanc cauſam tibi hunc puerum parens commendauit?& tradidit?ut in amore,& uoluptatibus adoleſcentiam ſuam collocaret:& hanc tu uitam,atque hæc ſtudia defenderes?ego ſi quis Iud.hoc robore animi,atque hac indole uirtutis,ac continentiæ fuit:ut reſpueret omneis uoluptates,omnemq́ uitæ ſuæ curſum in labore corporis,atq; in animi contentione conficeret:quem non quies, non remiſſio,non æqualium ſtudia,non ludi, non conuiuia delectarent:nihil in uita expetendum putaret:niſi quod eſſet cum laude,& cum dignitate coniunctum:hunc mea ſententia diuinis quibuſdam bonis inſtructum,atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuiſſe arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnesq́ eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt.uerum hæc genera uirtutũ non ſolum in moribus noſtris:ſed uix iam in libris reperiuntur.chartæ quoque,quæ illam priſtinam ſeueritatem continebant: obſoleuerunt: neque ſolum apud nos,qui hanc ſectam rationemq́ uitæ,re magis,quàm uerbis ſecuti ſumus:ſed etiam apud Græcos doctiſſimos homines: quibus, cum facere non poſſent:loqui tamen,& ſcribere honeſte,& magnifice licebat.alia quædam mutatis Græciæ temporibus præcæpta extiterunt.itaq; alij uoluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt:neq; ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt.alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt:ut res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniunge-

rent.illud unum ad laudẽ cum labore directum iter qui probauerunt: propẽ ſoli iam in ſcholis ſunt relicti.multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit:quibus ſopita uirtus conniueret:& interdum multas uias adoleſcentiæ lubricas oſtendit:quibus illa inſiſtere,aut ingredi ſine caſu aliquo,aut prolapſione uix poſſet:& multarum rerum iucundiſſimarũ uarietatem dedit:qua non modo hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem ſi quem forte inueneritis: qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum: non odore ullo,non tactu,non ſapore capiatur:excludat auribus omnem ſuauitatem:huic homini,ego fortaſſe,& pauci,deos propitios,pleriq; autem iratos putabunt.ergo hæc deſerta uia,& inculta,atq; intercluſa iam frondibus, & uirgultis relinquatur.detur aliquid ętati:ſit adoleſcentia liberior:non omnia uoluptatibus denegentur:non ſemper ſuperet uera illa, & directa ratio: uincat aliquando cupiditas,uoluptasq; rationem:dummodo illa in hoc genere præſcriptio,moderatioq; teneatur:parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ:ne ſpoliet alienam:ne effundat patrimonium:ne fœnore trucidetur:ne incurrat in alterius domum,atque famam:ne probrum caſtis,labem integris, infamiam bonis inferat:ne quem interimat:ne interſit inſidijs: ſcelere careat: poſtremo cum paruerit uoluptatibus:dederit aliquid temporis ad ludum ętatis,atque ad inanis haſce adoleſcentiæ cupiditates:reuocet ſe aliquando ad curam rei domeſticę,rei forenſis, rei publicę,ut ea,quæ ratione antea non perſpexerat:ſacietate abieciſſe,experiendo contempſiſſe uideatur.ac multi,& noſtra, & patrum,maiorumq; memoria Iudices ſummi homines,& clariſſimi ciues fuerunt:quorum cum adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent: eximiæ uirtutes,firmata iam ætate extiterunt.ex quibus neminem mihi neceſſe eſt nominare:uoſmet uobiſcum recordamini.nolo enim cuiuſquam fortis atq; illuſtris uiri,ne minimum quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod ſi facere uellem:multi à me ſummi,atque ornatiſſimi uiri prædicarentur: quorum partim nimia libertas in adoleſcentia,partim profuſa luxuries, magnitudo ęris alieni,ſumptus,libidines,nominarentur:quę multis poſtea uirtutibus obtecta,adoleſcentiæ qui uellet excuſatione defenderet.at uero in M.Cęlio(dicam enim iam confidentius de ſtudijs eius honeſtis: quoniam audeo quædã fretus ueſtra ſapientia libere confiteri)nulla luxuries reperietur:nulli ſumptus:nullum æs alienum:nulla conuiuiorum ac luſtrorũ libido. quod quidem uitium uentris, & gutturis non modo non minuit ætas hominibus: ſed etiam auget.amores autẽ,& hæ,deliciæ quæ uocantur:quæ firmiore animo præditis diutius moleſte non ſolent eſſe:mature enim & celeriter defloreſcunt:nunquam hunc occupatum impeditumq; tenuerunt.audiſtis cũ pro ſe diceret:audiſtis antea,cum accuſaret:defendendi hæc cauſa,non gloriandi loquor.genus orationis,facultatem,copiam ſententiarum,atque uerborũ, quæ ueſtra prudentia eſt:perſpexiſtis.atque in eo non ſolum ingenium elucere eius uidebatis:quod ſæpe etiam,ſi induſtria non alitur:ualet tamen ipſum ſuis uiribus:ſed inerat,niſi me propter beneuolentiam forte fallebat:oratio & bonis artibus inſtituta,& cura & uigilijs elaborata.atque ſcitote Iudices eas cupiditates,quæ obijciuntur Cælio:atque hæc ſtudia,de quibus diſputo:non facile in eodem homine eſſe poſſe.fieri enim nõ poteſt,ut animus libidini deditus,amore,deſiderio,cupiditate,ſæpe nimia copia,inopia etiam

nonnunquam

nonnunquam impeditus:hoc,quicquid eſt, quod nos facimus in dicendo: non modo agendo, uerum etiam cogitando poſſit ſuſtinere. an uos aliam cauſam eſſe ullam putatis? cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi,tanta laude,tanta gratia,tanto honore,tam ſint pauci ſemperq́ fuerint:qui in hoc labore uerſentur? omittendæ ſunt omnes uoluptates:relinquenda ſtudia delectationis:ludus,iocus,conuiuiū,ſermo etiam penè omniū familiarium deſerendus.quæ res in hoc genere homines à labore ſtudioq́ dicendi deterret:non quo aut ingenia deficiant,aut doctrina puerilis. an hic ſi ſeſe iſti uitę dediſſet:Conſularē hominem admodum adoleſcens in iudicium uocauiſſet? hic ſi laborē fugeret:ſi obſtrictus uoluptatibus teneretur:in hac acie quotidie uerſaretur? appeteret inimicitias? in iudiciū uocaret? ſubiret periculum capitis? ipſo inſpectante Populo Ro.tot menſes aut de ſalute,aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominū fama? nihil Baię deniq́ ipſæ loquuntur? illę uero non loquuntur ſolum:uerū etiam perſonant:huc unius mulieris libidinem eſſe prolapſam:ut ea non modo ſolitudinem ac tenebras,atq́ hæc flagitiorū tegumenta non quęrat: ſed in turpiſſimis rebus frequentiſſima celebritate,& clariſſima luce lætetur.uerum,ſi quis eſt,qui etiā meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet:eſt ille quidē ualde ſeuerus:negare non poſſum:ſed abhorret non modo ab huius ſeculi licentia,uerū etiam à maiorum conſuetudine atq́ conceſſis.quando enim hoc non factum eſt? quando reprehenſum? quando nō permiſſum? quando deniq́ fuit? ut quod licet:non liceret? hic ego iam rem definiam:mulierem nullam nominabo:tantum in medio relinquam.ſi qua non nupta mulier domū ſuam patefecerit omnium cupiditati:palamq́ ſeſe in meretricia uita collocarit:uirorum alieniſſimorum conuiuijs uti inſtituerit:ſi hoc in urbe,ſi in hortis,ſi in Baiarum illa celebritate faciet:ſi deniq́ ita ſeſe geret,non inceſſu ſolum,ſed ornatu,atq́ comitatu,non flagrantia oculorum,non libertate ſermonis,ſed etiam complexu,oſculatione,aquis,nauigatione,conuiuijs,ut non ſolum meretrix,ſed etiam procax uideatur:cum hac ſi quis adoleſcens forte fuerit:utrum hic tibi L.Herenni adulter, an amator? expugnare pudicitiam, an explere libidinē uoluiſſe uideatur? obliuiſcor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei:quæ abs te crudeliter in meos me abſente facta ſunt,negligo:ne ſint hæc in te dicta,quę dixi:ſed ex te ipſa requiro:quoniam & crimen accuſatores abs te,& teſtem eius criminis te ipſam dicunt ſe habere:ſi qua mulier ſit huiuſmodi:qualem ego pauloante deſcripſi:tui diſſimilis,uita inſtitutoq́ meretricio:cum hac aliquid adoleſcentem hominem habuiſſe rationis: num tibi perturpe,aut perflagitioſum eſſe uideatur? ea ſi tu non es:ſicut ego malo: quid eſt: quod obijciant Cælio? ſin eam te uolunt eſſe. quid eſt cur nos crimen hoc,ſi tu contemnis,pertimeſcamus? quare nobis da uiam, rationemq́ defenſionis. nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Cælio petulantius eſſe factum: aut impudentia & huic & cæteris magnam ad ſe defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emerſiſſe iam è uadis,& ſcopulos præteruecta uidetur oratio mea:perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur.duo ſunt enim crimina una in muliere ſummorum facinorum: auri,quod ſumptum à Clodia dicitur: & ueneni, quod eiuſdem Clodiæ necandæ cauſa paraſſe Cælium criminantur. aurum ſumpſit ut dici

tis:quod L.Luceij ſeruis daret:per quos Alexandrinus Dio,qui tum apud Luceium habitabat: necaretur. magnum crimen uel in Legatis inſidiandis, uel in ſeruis ad hoſpitem domi necandum ſolicitandis:plenum ſceleris conſilium:plenum audaciæ.quo quidem in crimine primum illud requiram. dixerit ne Clodiæ quam ad rem aurum tum ſumeret?an non dixerit?ſi non dixit:cur dedit?ſi dixit:eodem ſe conſcientiæ ſcelere deuinxit.tu ne aurũ ex armario tuo promere auſa es?tu ne Venerem illam tuam ſpoliatricem ſpoliare ornamentis?cæterũ cum ſcires quantum ad facinus aurũ hoc quæreretur:ad necem ſcilicet Legati,ad L.Luceij ſanctiſſimi hominis atq; integerrimi labẽ ſceleris ſempiterni:huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia,tua domus popularis miniſtra,tua deniq; hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe nõ debuit. uidit hoc Balbus:facinoris tantum celatam eſſe Clodiam dixit:atq; ita Cælium ad illam attuliſſe: ſe ad ornatum ludorum aurum quærere.ſi tam familiaris erat Clodiæ:quàm tu eſſe uis: cum de libidine eius tam multa dicis:dixit profecto quo uellet aurum:ſi tam familiaris non erat:non dedit.ita ſi uerum tibi Cælius dixit:O immoderata mulier:ſciens tu aurum ad facinus dediſti?ſi non eſt auſus dicere:non dediſti.quid ego nunc argumentis huic crimini,quæ ſunt innumerabilia:reſiſtam?poſſum dicere mores M.Cælij longiſſime à tanti ſceleris atrocitate eſſe diſiunctos:minime eſſe credendum homini tam ingenioſo,tamq; prudenti,non ueniſſe in mentem rem tanti ſceleris ignotis alieniſq; ſeruis non eſſe credendam.poſſum etiam illa, & cæterorum patronorum,& mea conſuetudine ab accuſatore perquirere.ubi ſit congreſſus cum ſeruis Luceij Cælius?qui ei fuerit aditus? ſi per ſe,qua temeritate?ſi per alium:per quem?poſſum omnes latebras ſuſpitionũ peragrare dicendo:non cauſa,non locus,non facultas,non conſcius,non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes,non ratio ulla,non ueſtigiũ maximi facinoris reperietur. ſed hæc quæ ſunt oratoris propria: quæ mihi non propter ingenium meum,ſed propter hanc exercitationem,uſumq; dicendi fructum aliquẽ ferre potuiſſent:cum à meipſo laborata proferri uiderentur:breuitatis cauſa relinquo omnia.habeo enim Iudices,quem uos ſociũ ueſtræ religionis, iuriſq; iurandi facile eſſe patiemini:L.Luceium ſanctiſſimum hominem,& grauiſſimum teſtem:qui tantum facinus in famam atq; fortunas ſuas,neq; non audiſſet illatũ à Cælio:neq; neglexiſſet:neq; tuliſſet.an ille uir illa humanitate præditus,illis ſtudijs,artibus, atque doctrina, illius ipſius periculum,quem propter hæc ipſa ſtudia diligebat: negligere potuiſſet?& quod facinus in alienum hominem illatũ ſeuere acciperet:id omiſiſſe curare in hoſpite? quod per ignotos actum cum comperiſſet doleret:id à ſuis tentatũ eſſe negligeret? quod in agris locis ue publicis factũ reprehenderet:in urbe ac ſuæ domi cœptũ eſſe leuiter ferret?quod in alicuius agreſtis periculo non prętermitteret: id homo eruditus in inſidijs doctiſſimi hominis diſſimulandum putaret?ſed cur diutius uos Iudices teneo?ipſius iurati religionẽ authoritatemq; percipite:atq; omnia diligenter teſtimonij uerba cognoſcite. Recita teſtimoniũ Luceij.quid expectatis amplius?an aliquam uocem putatis ipſam pro ſe cauſam & ueritatem poſſe mittere?hæc eſt innocentiæ defenſio:hæc ipſius cauſę oratio: hæc una uox ueritatis. in crimine ipſo nulla ſuſpitio eſt: & in re nihil eſt argumenti : in negocio,quod actum eſſe dicitur : nullum ueſtigium

ſermonis

ſermonis,loci,temporis:nemo teſtis,nemo conſcius nominatur: totum crimen profertur ex inimica,ex infami, ex crudeli, ex facinoroſa, ex libidinoſa domo:domus autem illa, quæ tentata ſcelere iſto nefario dicitur:plena eſt integritatis,officij,religionis:ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta authoritas:ut res minime dubitanda in contentione ponatur: utrum temeraria,procax,irata mulier finxiſſe crimen:an grauis, ſapiens, moderatusq; uir religioſe teſtimonium dixiſſe uideatur. Reliquum eſt igitur crimen de ueneno.cuius ego neque principium inuenire:neq; euoluere exitum poſſum.quæ fuit enim cauſa,quamobrem iſti mulieri uenenũ uellet dare Cælius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis denique feciſſet mentionem? ſi hic nemini nomen detuliſſet? quin etiam Herennium dicere audiſtis,uerbo ſe moleſtum non futurum fuiſſe Cælio:niſi iterum eadem de re ſuo familiari abſoluto nomen hic detuliſſet. credibile eſt igitur tantum facinus,nullam ob cauſam eſſe commiſſum? & uos non uidetis fingi ſceleris maximi crimen:ut alterius cauſa ſceleris ſuſcipiendi fuiſſe uideatur? cui denique commiſit? quo adiutore uſus eſt? quo ſocio? quo conſcio? cui tantum facinus? cui ſe? cui ſalutem ſuam credidit? ſeruis ne mulieris? ſic enim obiectum eſt.& erat tam demens hic: cui uos ingenium certe tribuitis:etiam ſi cætera inimica oratione detrahitis:ut omnis ſuas fortunas alienis ſeruis committeret? at quibus ſeruis? refert enim magnopere id ipſum.his ne, quos intelligebat non communi conditione ſeruitutis uti: ſed licentius,liberius,familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet Iudices? aut quis hoc ignorat? in eiuſmodi domo, in qua materfamilias meretricio more uiuat:in qua nihil geratur,quod foras proferendum ſit: in qua luſtra,libidines,luxuries,omnia denique inaudita uitia,atq; flagitia uerſentur:hic ſeruos non eſſe ſeruos:quibus omnia committantur:per quos gerantur:qui uerſentur ijſdem in uoluptatibus: quibus occulta credantur: ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumptibus ac luxuria redundet. id igitur Cælius non uidebat? ſi enim tam familiaris erat mulieris: quàm uos uultis:iſtos quoque ſeruos familiares eſſe dominę ſciebat.ſin ei tanta conſuetudo,quanta à uobis inducitur:non erat:quæ cum ſeruis potuit familiaritas tanta eſſe? ipſius autem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæſitũ eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui? quo in loco traditum? habuiſſe aiunt domi:uimq; eius eſſe expertam in ſeruo quodam ad rem ipſam parato. cuius perceleri interitu eſſe ab hoc comprobatum uenenum. prò dij immortales, cur interdum in hominum ſceleribus maximis,aut conniuetis? aut præſentis fraudis pœnas in diem reſeruatis? uidi enim, uidi, & illum hauſi dolorem uel acerbiſſimum in uita:cum Q. Metellus abſtraheretur è ſinu, gremioq; patriæ:cumq; ille uir, qui ſe natum huic imperio putauit:tertio die,poſtquã in Curia,in roſtris,iu Republica floruiſſet:integerrima ætate,optimo habitu,maximis uiribus eriperetur indigniſſime bonis omnibus,atque uniuerſæ ciuitati.quo quidem tempore ille moriens,cum iam cæteris ex partibus oppreſſa mens eſſet:extremum ſenſum ad memoriam Reipub. reſeruabat:cum me intuens flentem ſignificabat interruptis, ac morientibus uocibus, quanta impenderet procella urbi:quanta tempeſtas ciuitati: & cum parietem ſæpe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis:crebro Catulum,

ſæpe me,ſæpiſſime Rempublicam nominabat: ut non tam ſe emori, quàm ſpoliari ſuo præſidio cum patriam, tum etiam me doleret. quem quidem uirum ſi nulla uis repentini ſceleris ſuſtuliſſet: quo nam modo ille furenti fratri ſuo patrueli conſulari reſtitiſſet: qui Conſulem incipientem furere atque conantem ſua ſe manu interfecturum, audiente Senatu dixerit? ex hac igitur domo progreſſa iſta mulier de ueneni celeritate dicere audebit? nonne ipſam domum metuet: ne quam uocem eliciat? at non parietes conſcios, non noctem illam funeſtam ac luctuoſam perhorreſcet? ſed reuertar ad crimen. ſed enim hæc facta illius clariſſimi ac fortiſſimi uiri mentio, & uocem meam fletu debilitauit: & mentem dolore impediuit. ſed tamen uenenum unde fuerit: quemadmodum paratum ſit: non dicitur. datum eſſe hoc aiunt P. Licinio pudenti adoleſcenti, & bono, Cælij familiari: conſtitutum factum eſſe cum ſeruis: ut uenirent ad balneas Xenias: eodem Licinium eſſe uenturum, atque ijs ueneni pyxidem traditurum. hic primum illud requiro: quid attinuerit illud ferri in eum locum conſtitutum? cur illi ſerui non ad Cælium domum uenerint? ſi manebat tanta illa conſuetudo Cælij, tanta familiaritas cum Clodia: quid ſuſpitionis eſſet? ſi apud Cælium mulieris ſeruus uiſus eſſet? ſin autem iam ſuberat ſimultas: extincta erat conſuetudo: diſſidium extiterat: hinc illæ lachrymæ nimirũ: & hæc cauſa eſt omnium horum ſcelerum, atq; criminũ. immo inquit cum ſerui ad dominã rem iſtam, & maleficiũ Cælij detuliſſent: mulier ingenioſa præcæpit ſuis: ut omnia Cælio pollicerentur. ſed ut uenenum cũ à Licinio traderetur manifeſto comprehendi poſſet: conſtitui locũ iuſſit balneas Xenias: ut eò mitteret amicos: qui deliteſcerent. deinde repente, cum ueniſſet Licinius: uenenum traderet: proſilirent: hominemq; comprehenderent. quæ quidem omnia Iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim potiſſimum balneas publicas conſtituerat? in quibus non inuenio quę latebra togatis hominibus eſſe poſſit, nam ſi eſſent: in ueſtibulo balnearum non laterent: ſin ſe in intimũ conijcere uellent: nec ſatis commode calceati & ueſtiti id facere poſſent: & fortaſſe nõ reciperentur. niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori. atq; equidem uehementer expectabã, quinam iſti uiri boni teſtes huius manifeſto deprehenſi ueneni dicerentur. nulli enim ſunt adhuc nominati. ſed non dubito quin ſint pergraues: qui primũ ſint talis fœminę familiares: deinde eam prouinciam ſuſcæperint: ut in balneas contruderentur: quod illa niſi à uiris honeſtiſſimis ac pleniſſimis dignitatis, quàm uelit ſit potens: nunquã impetrauiſſet. ſed quid ego de dignitate iſtorũ teſtium loquor? uirtutem eorum diligentiamq; cognoſcite. in balneis delituerunt. teſteis egregios. deinde temere proſilierunt. homines grauitati deditos, ſic enim fingunt: cum Licinius ueniſſet: pyxidem teneret in manu: conaretur tradere: nondum tradidiſſet: tum repente euolaſſe iſtos præclaros teſtes ſine nomine. Licinium autem cum iam manum ad tradendum pyxidem porrexiſſet: retraxiſſe: atque illo repentino hominum impetu ſe in fugam conieciſſe. O magna uis ueritatis: quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraq; fictas omnium inſidias, facile ſe per ſeipſam defendat. uerum hæc tota fabella ueteris, & plurimarum fabularum poetriæ, quàm eſt ſine argumento? quàm nullum inuenire exitum poteſt? quid enim iſti tot uiri? nam neceſſe

eſt

eſt fuiſſe non paucos: ut & comprehendi Licinius facile poſſet: & res multorum eſſet oculis teſtatior. cur Licinium de manibus amiſerunt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit: cū ſe retraxit: ne pyxidē traderet: quàm ſi non retraxiſſet? erant enim illi poſiti, ut comprehenderent Liciniū: ut manifeſto Licinius teneretur: aut cum retineret uenenum: aut cum tradidiſſet. hoc fuit totum conſilium mulieris: hæc iſtorum prouincia, qui rogati ſunt: quos quidem tu quamobrem temere proſiluiſſe dicas, atque ante tempus, nō reperio. fuerant hoc rogati: fuerant ad hanc rem collocati: ut uenenū, ut inſidiæ, facinus deniq; ipſum ut manifeſto comprehenderetur. potuerúnt ne meliori tempore proſilire? quàm cum Licinius ueniſſet? cū in manu teneret ueneni pyxidem? quæ ſi cum iam erat tradita ſeruis: euaſiſſent ſubito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; comprehendiſſent: imploraret hominum fidem, atq; à ſe illam pyxidem traditam pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? uidiſſe ſe dicerent? primum ad ſe reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id ſe uidiſſe dicerent: quod quo loco collocati fuiſſent: non potuiſſent uidere. tempore igitur ipſo ſe oſtenderunt: cum Licinius ueniſſet: pyxidem expediret: manū porrigeret: uenenum traderet. mimi ergo eſt iam exitus, non fabulæ: in quo cum clauſula non inuenitur: fugit aliquis è manibus: deinde ſcabella concrepant: auleum tollitur. quæro enim cur Licinium titubantem, hæſitantem, cedentem, fugere conantem, mulieris manus iſta de manibus emiſerit? cur non comprehenderint? cur non ipſius confeſſionē multorum oculis, facinoris denique uoce tanti ſceleris crimen expreſſerint? an timebant, ne tot unum, ualentes imbecillum, alacres perterritum ſuperare non poſſent? nullum argumentum in re, nulla ſuſpitio in cauſa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc cauſa ab argumentis, à coniectura, ab ijs ſignis, quibus ueritas illuſtrari ſolet: ad teſtes tota traducta eſt. quos quidem ego teſtes Iudices non modo ſine ullo timore, ſed etiam cum aliqua ſpe delectationis expecto. prægeſtit animus iam uidere, primum lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares: deinde forteis uiros ab imperatrice in inſidijs, atque in præſidio balnearum locatos. ex quibus requiram. quonammodo latuerint? aut ubi? alueus ne ille, an equus Troianus fuerit? qui tot inuictos uiros muliebre bellum gerentes tulerit: ac texerit? illud uero reſpondere cogam: cur tot uiri ac tales, hunc & unum & tam imbecillum quàm uidetis: non aut ſtantem comprehenderint: aut fugientem conſecuti ſint? qui ſe nunquam profecto ſi in iſtum locum proceſſerint: explicabunt. quàm uolent in conuiuijs faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad uinum diſerti ſint: alia fori uis eſt: alia triclinij: alia ſubſelliorum ratio: alia lectorum: non idem iudicum, comeſſatorumq; conſpectus: lux denique longe alia eſt ſolis, & lychnorum. Quamobrem excutiemus omnes iſtorum delitias, omnes ineptias, ſi prodierint. ſed ſi me audiant: nauent aliam operam: aliam ineant gratiam: in alijs ſe rebus oſtentent: uigeant apud iſtam mulierem uenuſtate: dominentur ſumptibus: hæreant: iaceant: deſeruiant: capiti uero innocentis, fortuniſq; parcant. at ſunt ſerui illi de ſententia cognatorum nobiliſſimorum, & clariſſimorum hominum manumiſſi. tandem aliquid inueniemus: quod iſta mulier de ſuorum propinquorum fortiſſimorum uirorum ſententia atque authoritate feciſſe

dicatur.ſed ſcire cupio quid habeat argumenti iſta manumiſſio? in qua aut crimen eſt Cælio quæſitum: aut quæſtio ſubleuata: aut multarũ rerum conſcijs ſeruis cum cauſa præmium perſolutum. at propinquis placuit. cur non placeret? cum rem tute ad eos non ab alijs tibi allatam, ſed à te ipſa compertã deferre diceres? hic etiam miramur ſi illam commentitiam pyxidem obſcœniſſima ſit fabula conſecuta. nihil eſt: quod in eiuſmodi mulierem non cadere uideatur. audita & peruulgata, & percelebrata ſermonibus res eſt. percipitis animis Iudices iamdudũ quid uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiam ſi eſt factũ: certe à Cælio non eſt factum. quid enim attinebat? eſt enim ab aliquo fortaſſe adoleſcente non tam inſulſo, quàm non uerecundo. ſin autem eſt fictum: non illud quidem modeſtum, ſed tamen eſt non infacetũ mendacium. quod profecto nunquam hominum ſermo, atq; opinio comprobaſſet: niſi omnia, quæ cum turpitudine aliqua dicerentur: in iſtã quadrare apte uiderentur. Dicta eſt à me cauſa Iud. & perorata: iam intelligitis quantũ iudicium ſuſtineatis: quanta res ſit commiſſa uobis. de ui quæritis. quę lex ad imperium, ad maieſtatem, ad ſtatum patriæ, ad ſalutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata diſſenſione ciuium Reipub. penè extremis temporibus tulit: quęq; lex ſedata illa flamma Conſulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit: hac enim lege Cælij adoleſcentia non Reipub. pœnas, ſed ad mulieris libidines & delicias depoſcitur. atque hoc etiam loco M. Camurti & Ceſerni damnatio prædicatur. O ſtultitiam, ſtultitiam ne dicam, an impudentiam ſingularem? audetis ne, cum ab ea muliere ueniatis: facere iſtorum hominum mentionem? audetis ne excitare tanti flagitij memoriam? non extinctam illam quidẽ, ſed repreſſam uetuſtate? quo enim illi crimine peccatoq; perierunt? nempe, quod eiuſdem mulieris dolorem, & iniuriam Vectiano nefario ſunt ſtupro perſecuti. ergo ut audiretur Vectij nomẽ in cauſa: ut illa uetus Afrania fabula refricaretur: iccirco Camurti, & Ceſerni cauſa eſt renouata? qui quamquã lege de ui certe nõ tenebantur: eo maleficio tamen erant implicati: ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uero Cęlius cur in hoc iudiciũ uocatur? cui neq; propriũ quęſtionis crimen obijcitur: nec uero aliquid eiuſmodi: quod ſit à lege ſeiunctum: & cũ ueſtra ſeueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita diſciplinis fuit, ijsq; artibus, quibus inſtruimur ad hunc uſum forenſem, ad capeſſendam Rempublicam, ad honorem, gloriam, dignitatem. his autem fuit amicitijs maiorũ natu, quorum imitari induſtriam continentiamq; maxime uelit: his ęqualium ſtudijs: ut eundem quem optimi ac nobiliſſimi, petere curſum laudis uideretur. cum autem paulũ iam roboris acceſſiſſet ętati: in Africam profectus eſt, Q. Pompeio proconſuli contubernalis caſtiſſimo uiro, atq; omnis officij diligentiſſimo: in qua prouincia cum res erant, & poſſeſſiones paternæ: tum etiam uſus quidam prouincialis, non ſine cauſa à maioribus huic ætati tributus. diſceſſit illinc Pompei iudicio probatiſſimus: ut ipſius teſtimonio cognoſcetis. uoluit uetere inſtituto, eorum adoleſcentium exemplo, qui poſt in ciuitate ſummi uiri, & clariſſimi ciues extiterunt: induſtriam ſuam à Populo Ro. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. uellem alio eũ potius gloriæ cupiditas detuliſſet: ſed abijt huius tempus querelæ. accuſauit C. Antonium Collegam meum: cui miſero præclari in Rempub. beneficij memoria nihil profuit: no-

cuit opinio maleficij cogitati.poſtea nemini conceſſit æqualium,plus ut in foro,plus ut in negocijs uerſaretur,cauſisq́ amicorũ:plus ut ualeret inter ſuos gratia.quæ niſi uigilantes homines,niſi ſobrij,niſi induſtrij conſequi nõ poſſunt:omnia labore & diligẽtia eſt conſecutus.in hoc flexu quaſi ętatis(nihil enim occultabo fretus humanitate ac ſapientia ueſtra)fama adoleſcentis paulũ hæſit ad metas,notitia noua mulieris,& infelici uicinitate,& inſolentia uoluptatum.quæ cum incluſæ diutius,& prima ætate compreſſæ,& conſtrictæ fuerunt:ſubito ſe nonnunquam profundunt:atq; eijciunt uniuerſæ.qua ex uita,uel dicam quo ex ſermone,nequaquam enim tantum erat:quantum homines loquebantur:uerum ex eo,quicquid erat:emerſit:totumq́ ſe eiecit:atq; extulit:tantumq́ abeſt ab illius familiaritatis infamia:ut eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias,odiumq́ propulſet.atque ut iſte interpoſitus ſermo deliciarũ, deſidiæq́ moreretur:fecit mehercle inuito & multum repugnante, ſed tamen fecit:nomen amici mei de ambitu detulit. quem abſolutum inſequitur: reuocat:nemini noſtrum obtemperat: eſt uiolentior quàm uellem. ſed ego non loquor de ſapientia:quæ non cadit in hanc ætatem:de impetu animi loquor,de cupiditate uincendi,de ardore mentis ad gloriam.quæ ſtudia in his iam ętatibus noſtris contractiora eſſe debent:in adoleſcentia uero,tanquã in herbis, ſignificant quæ uirtutis maturitas,& quantæ fruges induſtrię ſint futurę. etenim ſemper magno ingenio adoleſcentes refrenandi potius à gloria, quàm incitandi fuerunt.amputanda plura ſunt illi ætati:ſiquidem effloreſcit ingenij laudibus:quàm inſerenda.quare ſi cui nimium efferbuiſſe uidetur huius uel in ſuſcipiendis,uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia: ſi quem etiam minimorum horum aliquid offendit:ſi purpuræ genus,ſi amicorum cateruæ,ſi ſplendor,ſi nitor:iam iſta deferbuerit:iam ætas omnia,iam iſta dies mitigarit.conſeruate igitur Reipublicæ Iudices ciuem bonarum artium,bonarum partium,bonorum uirorũ.promitto hoc uobis:& Reipub. ſpondeo:ſi modo nos ipſi Reipub.ſatiſfecimus:nunquam hunc à noſtris rationibus ſeiunctũ fore.quod cum fretus noſtra familiaritate promitto: tum quod duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit. non enim poteſt, qui hominẽ conſularem,quod ab eo Rempub.uiolatam diceret:in iudicium uocarit:ipſe in Repub.ciuis eſſe turbulentus.non poteſt,qui ambitu ne abſolutum quidẽ patitur eſſe abſolutum:ipſe impune unquam eſſe largitor.habet à M.Cælio Reſp.Iudices duas accuſationes uel obſides periculi,uel pignora uoluntatis. Quare oro,obteſtorq́ uos Iud.ut qua in ciuitate paucis his diebus Sex.Clodius abſolutus ſit:quem uos per biennium aut miniſtrum ſeditionis,aut ducem uidiſtis:qui ędes ſacras,qui cenſum Populi Romani,qui memoriam publicam,ſuis manibus incendit:hominem ſine re,ſine fide,ſine ſpe,ſine ſede,ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum: qui Catuli monimentum afflixit: meam domũ diruit:mei fratris incendit:qui in Palatio atque in urbis oculis ſeruitia ad cædem,& inflammandam urbem incitauit: in hac ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia,M. Cælium libidini muliebri condonatum:ne eadem mulier cum ſuo coniuge,& fratre,turpiſſimum latronem eripuiſſe,& honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe uideatur.quod cum huius uobis adoleſcentiam propoſueritis:conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem:qui hoc unico filio nititur: in

huius ſpe requieſcit,huius unius caſum pertimeſcit:quem uos ſupplicem ue-
ſtræ miſericordiæ,ſeruum poteſtatis,abiectum non tam ad pedes, quàm ad
mores ſenſusq́ ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorū
iucunditate ſuſtentate:ut in alterius dolore, uel pietati, uel indulgentiæ ue-
ſtræ ſeruiatis.nolite Iud.aut hunc iam natura ipſa occidentem uelle maturius
extingui uulnere ueſtro,quàm ſuo fato:aut hunc nunc primum floreſcentem
firmata iam ſtirpe uirtutis:tanquã turbine aliquo aut ſubita tempeſtate per-
uertere.conſeruate parenti filium,parentem filio:ne aut ſenectutem iam pro-
pè deſperatam contempſiſſe,aut adoleſcentiã plenam ſpei maximæ,non mo-
do non aluiſſe uos:ſed etiam perculiſiſſe atq; afflixiſſe uideamini.quem ſi uo-
bis,ſi ſuis,ſi Reipub.conſeruatis,addictum,deditum,obſtrictum uobis ac li-
beris ueſtris habebitis:omniumq́ huius neruorum ac laborum uos potiſſi-
mum Iudices fructus uberes,diuturnosq́ capietis.

DE PROVINCIIS CONSVLA-RIBVS. ORATIO. XXXV.

SI quis ueſtrum P.C. expectat, quas ſim prouincias
decreturus:conſideret ipſe ſecum,qui mihi homines
ex prouincijs potiſſimum detrahendi ſint: non dubi-
tabit,quid ſentire me conueniat:cum quid mihi ſen-
tire neceſſe ſit; cogitarit.ac ſi princeps eam ſententiã
dicerem:laudaretis profecto:ſi ſolus:certe ignoſcere-
tis:etiam ſi paulo minus utilis uobis ſententia uide-
retur:ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis.
nunc uero P.C.non parua afficior uoluptate:uel quod hoc maxime Reipub.
conducit,Syriam Macedoniamq́ decerni: ut dolor meus nihil à communi
utilitate diſſentiat:uel quod habeo authorem P.Seruilium,qui ante me ſen-
tentiam dixit:uirum clariſſimum,& cum in uniuerſam Rempublicam, tum
etiam erga meam ſalutem fide ac beneuolentia ſingulari.quòd ſi ille, & pau-
loante,& quotieſcunq; ei locus dicendi ac poteſtas fuit: Gabinium & Piſo-
nem duo Reipublicæ portenta,ac penè funera,cum propter alias cauſas, tum
maxime propter illud inſigne ſcelus eorum,& importunam in me crudelita-
tem,non ſolum ſententia ſua,ſed etiam uerborū grauitate eiſſe notandos pu-
tauit:quonam me animo in eos eſſe oportet:cuius illi ſalutem pro pignore
tradiderunt ad explendas ſuas cupiditates? ſed ego in hac ſententia dicenda
non parebo dolori meo:non iracundiæ ſeruiam.quo animo unuſquiſq; ue-
ſtrum debet eſſe in illos:hoc ero,præcipuum illum & proprium ſenſum do-
loris mei,quem tamen uos communem ſemper uobis mecum eſſe duxiſtis:à
ſententia dicenda amouebo:ad ulciſcendi tempora reſeruabo. Quatuor
ſunt prouinciæ P.C.de quibus adhuc intelligo ſententias eſſe dictas: Galliæ
duæ:quas hoc tempore uno imperio uidemus eſſe coniunctas:& Syria, &

Macedonia

Macedonia:quas uobis inuitis,& oppreſſis,peſtiferi illi Conſules pro euerſæ Reipub.præmijs occupauerunt.decernendæ nobis ſunt lege Sempronia duæ.quid eſt quod poſſimus de Syria Macedoniaq́ dubitare? mitto, quod eas ita partas habent ij,qui nunc obtinent:ut non ante attigerint:quàm hunc ordinem condemnarint:quàm authoritatẽ ueſtram è ciuitate exterminarint: quàm fidem publicam,quàm perpetuam Populi Romani ſalutem:quàm me ac meos omnes fœdiſſime crudeliſſimeq́ uexarint. omnia illa domeſtica atque urbana mitto:quæ tanta ſunt: ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit:quantum illi effecerint.ad ipſas uenio prouincias.quarum Macedonia,quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus,ſed tropheis:quæ multis uictorijs erat iamdiu triumphisq́ pacata:ſic à Barbaris,quibus eſt propter auaritiã pax erepta:uexatur: ut Theſſalonicenſes poſiti in gremio imperij noſtri relinquere oppidum,& arcem munire cogantur:ut uia illa noſtra,quæ per Macedoniam eſt uſque ad Helleſpontum militaris: non ſolum excurſionibus Barbarorum ſit infeſta:ſed etiam caſtris Thracijs diſtincta,ac notata.ita gentes hæ,quæ ut pace uterentur:uim argenti dederant præclaro noſtro imperatori:ut exhauſtas domos replere poſſent:pro empta pace bellum nobis propè iuſtum intulerunt.iam uero exercitus noſter ille ſuperbiſſimo delectu & duriſſima conquiſitione collectus, omnis interijt.magno hoc dico cum dolore:miſerandum in modum milites Populi Romani capti,necati,deſerti,diſſipati ſunt:incuria,fame,morbo, uaſtitate conſumpti:ut,quod eſt indigniſſimũ ſcelus:is imperator in pœnã exercitus expetitus eſſe uideatur.atque hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis,Barbariaq́ compreſſa,pacatam ipſam per ſe,& quietã,tenui præſidio,atque exigua manu,etiam ſine imperio,per legatos nomine ipſo Populi Romani tuebamur:quæ nunc Conſulari imperio,atque exercitu ita uexata eſt:uix ut ſe poſſit diuturna pace recreare.cum interea quis ueſtrum hoc non audiuit? quis ignorat? Achęos ingentem pecuniã pendere L.Piſoni quotannis? uectigal ac portorium Dyrrachinorum totum in huius unius quæſtum eſſe conuerſum? urbem Byzantiorum uobis atq́ huic imperio fideliſſimam, hoſtilem in modum eſſe uexatam? quo ille,poſtquã nihil exprimere ab egentibus,nihil ulla ui à miſeris extorquere potuit:cohortes in hyberna miſit.his præpoſuit quos putauit fore diligentiſſimos ſatellites ſcelerum,miniſtros cupiditatum ſuarum.omitto iuriſditionem in libera ciuitate contra leges, Senatusq́ conſulta:cædes relinquo:libidines prętereo:quarum acerbiſſimum extat indicium,& ad inſignem memoriam turpitudinis,& penè ad iuſtum odium noſtri imperij:quod conſtat nobiliſſimas uirgines ſe in puteos abiециſſe:& morte uoluntaria nefariam turpitudinem depuliſſe. nec hæc icciro omitto:quod nõ grauiſſima ſint:ſed quia nunc ſine teſte dico.ipſam uero urbem Byzantiorum fuiſſe refertiſſimam,atque ornatiſſimã ſignis quis ignorat? quæ illi exhauſti ſumptibus,belliſq́ maximis,cum Mithridaticos impetus,totumq́ Pontum armatum efferueſcentem in Aſiam, atq́ erumpentem ægre repulſum,& ceruicibus interclusũm ſuis ſuſtinerent:tum inquam Byzantij,& poſtea ſigna illa,& reliqua urbis ornamenta ſanctiſſime cuſtodita tenuerunt.te imperatore infeliciſſimo & teterrimo Ceſonine Caluenti ciuitas libera,& proximis ſuis beneficijs à Senatu & à Populo Romano libera-

ta: ſic ſpoliata atque nudata eſt: ut niſi C. Virginius legatus uir fortis & inno cens interueniſſet: unum ſignum Byzantij ex maximo numero nullum habe rent. quod fanum in Achaia? qui locus, aut lucus in Græcia tota, tam ſanctus fuit? in quo ullum ſimulacrum, ullum ornamentum reliquum ſit? emiſti à fœdiſſimo Tribuno ple. tum in illo naufragio huius urbis: quam tu idẽ, qui gubernare debueras, euerteras: tum inquam emiſti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra Senatus conſultum, & contra legem generi tui dicere liceret. id emptũ ita uendidiſti: ut aut ius nõ diceres: aut bonis ciues Romanos euerteres. quorũ ego nihil dico nunc patres conſcripti, hominem ipſum relinquo: de prouincia diſputo. itaq; omnia illa, quæ & ſæpe audiſtis: & tenetis animis, etiam ſi non audiatis: prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præſens in ueſtris oculis mentibusq; defixit: audacia loquor: nihil de ſuperbia, nihil de contumelia, nihil de crudelitate diſputo: lateant libidines eius illæ tenebricoſæ: quas fronte, & ſupercilio, non pudore & temperantia contegebat. de prouincia quod agitur: id diſputo. huic uos non ſummittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius ut prouinciam tetigit: ſic fortuna cum improbitate certauit: ut nemo poſſet utrum deterior an infelicior eſſet iudicare. an uero in Syria diutius eſt Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciã fuit eiuſmodi: ut Rex Ariobarzanes Conſulem ueſtrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem conduceret. deinde aduentus in Syriam primus, equitatus habuit interitum. poſt con ciſæ ſunt optimæ cohortes. igitur in Syria imperatore illo, nihil aliud actum eſt: niſi pactiones pecuniarum cum Tyrannis, deciſiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm Populi Ro. imperator inſtructo exercitu dexteram tendens non ad laudem milites hortaretur: ſed omnia ſibi & empta & emen da eſſe clamaret. iam uero publicanos miſeros, me etiam miſerum, illorum ita de me meritorum miſerijs ac dolore: tradidit in ſeruitutem iudæis, & Syris nationibus natis ſeruituti. ſtatuit ab initio: & in eo perſeuerauit: ius publicano non dicere: pactiones ſine ulla iniuria factas, reſcidit: cuſtodias ſuſtulit: uectigales multos ac ſtipendiarios liberauit: quo in oppido ipſe eſſet: aut quo ueniret: ibi publicanum, aut publicani ſeruum eſſe uetuit. quid multa? crudelis haberetur: ſi in hoſtis animo fuiſſet eo: quo fuit in ciues Romanos, eius or dinis preſertim, qui eſt ſemper dignitate ſua, benignitate magiſtratus ſuſten tatus. itaq; P. C. uidetis nõ temeritate redemptionis, aut negocij gerendi inſcitia, ſed auaritia, ſuperbia, crudelitate Gabinij, penè afflictos iam, atq; euerſos publicanos, quibus quidem uos, in his anguſtijs ęrarij tamen ſubueniatis neceſſe eſt: etſi iam multis non poteſtis: qui propter illum hoſtem Senatus, inimiciſſimum ordinis Equeſtris, bonorumq; omnium, non ſolum bona, ſed etiam honeſtatem miſeri deperdiderunt. quos non parſimonia, non continentia, non uirtus, non labor, nõ ſplendor tueri potuit contra illius helluonis & prædonis audaciã. quid? qui ſe etiam nunc ſubſidijs patrimonij aut amicorum liberalitate ſuſtentant: hos perire patiemur? an, ſi qui frui publico nõ potuit per hoſtem: hic tegitur ipſa lege Cenſoria? quem is frui non ſinit, qui eſt, etiam ſi non appellatur, hoſtis: huic ferri auxiliũ non oportet? retinete igitur in prouincia diutius eum qui de ſocijs cum hoſtibus, de ciuibus cum ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiã ſe pluris eſſe quàm Collegam putet: quod

ille

ille uos triſtitia,uultuq; decæperit:ipſe nunquam ſe minus quàm erat, nequã eſſe ſimularit. Piſo autẽ alio quodam modo gloriatur ſe breui tempore perfeciſſe:ne C.Gabinius unus omnium nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs,ſi non aliquando deducendi eſſent: diripiendos non putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdem reuocabatis:cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberum ueſtrum iudicium fuiſſet: nec toties dilata res: nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis. id quod cupiebatis, ueſtram authoritatem:his,per quos erat amiſſa,reuocatis,& his ipſis præmijs extortis,quæ erant pro ſcelere,atq; euerſione patriæ conſecuti. quam pœnã ſi tum aliorum opibus,non ſuis,inuitiſſimis uobis euolarunt:at aliam multo maiorem grauioremq; ſubierunt.quæ enim homini in quo aliquis ſi non famæ pudor,at ſupplicij timor eſt:grauior pœna accidere potuit? quàm non credi literis ijs,quę Rempub.bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit Senatus: cum frequens ſupplicationẽ Gabinio denegauit:primũ homini ſceleribus, flagitijs,contaminatiſſimo,nihil eſſe credendum:deinde à proditore, atque eo,quem præſentem hoſtem Reipublicę cognoſſet:bene Rempub. geri non potuiſſe: poſtremo ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa: & ſibi ſupplicari,hominis impuriſſimi & ſceleratiſſimi nomine.itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus:& à ſuis Græcis ſubtilius eruditus: quibus cũ iam in orcheſtra helluatur:antea poſt ſiparium ſolebat:aut amicos habet prudentiores quàm Gabinius:cuius nullæ literæ perferuntur. hoſce igitur imperatores habebimus? quorũ alter non audet nos certiores facere: ut imperator appelletur,alterum,ſi tabellarij non ceſſarint:neceſſe eſt paucis diebus pœniteat audere.cuius amici ſi qui ſunt:aut ſi belluæ tam immani tamq; tetræ poſſunt ulli eſſe amici:hac conſolatione utuntur:etiam T.Albutio ſupplicationem hunc ordinem denegaſſe.quod eſt primum diſſimile:res in Sardinia cũ Maſtrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria geſta:& bellũ cum maximis Syriæ gentibus,Tyrannis,conſulari exercitu imperioq; confectũ.deinde Albutius,quod à Senatu petebat,ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat.conſtabat enim Gręcum hominem ac leuem in ipſa prouincia quaſi triumphaſſe.itaque hanc eius temeritatem Senatus ſupplicatione denegata notauit.ſed fruatur ſanè hoc ſolatio:atque hanc inſignem ignominiam,quoniam uni præter ſe inuſta eſt:putet eſſe leuiorem:dummodo cuius exemplo ſe conſolatur:eius exitũ expectet.preſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines,nec audacia Gabinij fuerit:tamẽ hac una plaga conciderit,ignominia Senatus.atqui duas Gallias qui decernit Conſulibus duobus:hos retinet ambos.qui autem alteram Galliam,& aut Syriam,aut Macedoniam:tamen alterum retinet: & in utriuſque pari ſcelere diſparem conditionem facit. faciam,inquit,illas Prætorias:ut Piſoni & Gabinio ſuccedatur ſtatim.ſi hic ſinat:tum enim Tribunus intercedere poterit:nunc non poteſt. itaque ego idem,qui nunc conſulibus ijs, qui deſignati erunt:Syriam, Macedoniamq; decerno:decernam eaſdem Prætorias:ut & Prætores annuas prouincias habeant:& eos quamprimum uideamus:quos animo æquo uidere non poſſumus. ſed mihi credite: nunquam ſuccedetur illis: niſi cum ea lege referetur

qua intercedi de prouincijs non licebit. itaque hoc tempore amiſſo, annus eſt integer uobis expectandus. quo interiecto ciuium calamitas, ſociorum ærumna, ſceleratiſſimorum hominum impunitas propagatur. quòd ſi eſſent illi optimi uiri: tamen ego mea ſententia C. Cæſari ſuccedendum nondum putarem. qua de re dicam patres conſcripti quod ſentio: atque illam interpellationem mei familiariſſimi, qua pauloante interrupta eſt oratio mea: non pertimeſcam. negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere eſſe quàm Cæſari. omnem enim illam tempeſtatem, cui ceſſerim: Cæſare impulſore, atque adiutore eſſe excitatam. cui ſi primum ſic reſpondeam: me communis utilitatis habere rationem, non doloris mei: poſſim ne probare? cum id me facere dicam: quod exemplo fortiſſimorum & clariſſimorum ciuium facere poſſim. an Tyb. Gracchus, patrem dico: cuius utinã filij non degeneraſſent à grauitate paterna: tantam laudem eſt adeptus? quòd Tribunus plebis ſolus ex toto illo collegio, L. Scipioni auxilio fuit inimiciſſimus & ipſius, & fratris eius Africani: iurauitq́ in concione ſe in gratiam non rediiſſe: ſed alienum ſibi uideri dignitate imperij: quò duces eſſent hoſtium Scipione triumphante ducti: eodem ipſum duci: qui triumphaſſet. quis plenior inimicorum fuit C. Mario? L. Craſſus, M. Scaurus. alij ne inimici? omnes Metelli. at hi non modo illum inimicum ex Gallia ſententijs ſuis non detrahebant: ſed & propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem decernebant. bellum in Gallia maximum geſtum eſt: domitæ ſunt à Cæſare maximæ nationes: ſed nondum legibus, nondum iure certo, nondum ſatis firma pace deuinctæ. bellum affectum uidemus: & uere ut dicam penè confectum: ſed ita, ut ſi idem extrema perſequitur: qui inchoauit: iam omnia perfecta uideamus. ſi ſucceditur: periculum ſit, ne inſtauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. ergo ego Senator, inimicus, ſi ita uultis, homini, amicus eſſe, ſicut ſemper fui, Reipublicæ debeo. quid ſi ipſas inimicitias depono Reipublicæ cauſa? quis me tandem iure reprehendat? preſertim cum ego omnium meorum conſiliorum, atque factorum exempla ſemper ex ſummorum hominum factis mihi cenſuerim petenda. an non M. ille Lepidus qui bis Conſul, & Pontifex maximus fuit: non ſolum memoria, & teſtimonio, ſed etiam annalium literis, & ſummi poetæ uoce laudatus eſt? quod cum M. Fuluio Collega, quo die Cenſor eſt factus: homine inimiciſſimo, in campo ſtatim redijt in gratiam: ut commune officium Cenſuræ communi animo, ac uoluntate defenderent. atque ut uetera, quæ ſunt innumerabilia: mittam: tuus pater Philippe nónne uno tempore cum ſuis inimiciſſimis in gratiam redijt? quibus cum omnibus eadem Reſpublica reconciliauit: quæ alienarat. multa prętereo: quod intueor corã hæc lumina atque ornamenta Reipublicæ, P. Seruilium, & M. Lucullum: utinam etiam L. Lucullus ille uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ in ciuitate grauiores, quàm Lucullorum, atque Seruiliorum? quas in uiris fortiſſimis non ſolum extinxit Reipublicæ dignitas, & ipſorum: ſed etiam ad amicitiam conſuetudinemq́ traduxit. quid? Q. Metellus nepos, nónne Conſul in templo Iouis Optimi Maximi permotus cum authoritate ueſtra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, abſens mecum ſummo ſuo beneficio redijt in gratiam? an ego poſſum huic eſſe inimicus? cuius literis, fama, nuncijs, celebrantur aures quotidie

meæ nouis nominibus gentium,nationũ,locorum. ardeo mihi credite P.C. (id quod uoſmet de me exiſtimatis:& facitis ipſi)incredibili quodam amore patriæ.qui me amor,& ſubuenire olim impendentibus periculis maximis, cum dimicatione capitis,& rurſum,cum omnia tela undiq; eſſe intenta in patriam uiderem:ſubire coegit,atq; excipere unum pro uniuerſis.hic me meus in Remp. animus priſtinus ac perennis cum C.Cæſare reducit, reconciliat, reſtituit in gratiam.quid uolent deniq; homines exiſtiment:nemini ego poſſum eſſe bene merenti de Rep.non amicus.etenim ſi ijs,qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt:non inimicitias ſolum, ſed etiã bellum indixi: atque intuli:cum.partim mihi illorum familiares,partim etiam me defendente capitis iudicijs eſſent liberati:cur eadem Reſpub.quæ me in amicos inflammare potuit:inimicis placare non poſſit?quod mihi odium cum P.Clodio fuit?niſi quòd pernicioſum patriæ ciuem fore putabam:qui turpiſſima libidine incenſus,duas res ſanctiſſimas religionẽ,& pudicitiam uno ſcelere uiolaſſet.num eſt igitur dubium ex his rebus,quas is egit,agitq; quotidie: quin ego in illo oppugnando Reip.plus quàm ocio meo,nonnulli in eodem defendendo ſuo plus ocio, quàm communi proſpexerint?ego me à C. Cæſare in Repub.diſſenſiſſe fateor:& ſenſiſſe uobiſcum.ſed nunc ijſdem uobis aſſentior:cum quibus antea ſentiebam.uos enim,ad quos literas L.Piſo de ſuis rebus non audet mittere:qui Gabinij literas inſigni quadam nota,atque ignominia noua condemnaſtis:C.Cæſari ſupplicationes decreuiſtis numero, ut nemini ullo ex bello, honore,ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquem:qui me cum illo in gratiam reducat?reduxit ordo ampliſſimus,& ordo is,qui eſt & publici conſilij, & meorum omnium conſiliorum author,& princeps.uos ſequor Patres conſcripti : uobis obtempero : uobis aſſentior:qui quamdiu C.Cæſaris conſilia in Repub.non maxime diligebatis:me quoq; cum illo minus coniunctum uidebatis. poſteaquam rebus geſtis mentes ueſtras,uoluntatemq; mutaſtis:me non ſolum comitem eſſe ſententiæ ueſtræ,ſed etiam laudatorem uidiſtis.ſed quid eſt?quod in hac cauſa maxime homines admirentur:& reprehendant meum conſilium? cum ego idem antea multa decreuerim:quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad Reipub.neceſſitatem pertinerent?ſupplicationem quindecim dierum decreui ſententia mea.Reipub.ſatis erat tot dierum:quot C.Mario.dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio:quæ ex maximis bellis.ergo ille cumulus dierum hominis eſt dignitati tributus.in quo ego,quo Conſule referente primum decem dierum eſt ſupplicatio decreta Cn.Pompeio Mithridate interfecto,confectoq; Mithridatico bello:& cuius ſententia primũ duplicata eſt ſupplicatio Conſularis:mihi enim eſtis aſſenſi:cum eiuſdem Pompeij literis recitatis,confectis omnibus maritimis,terreſtribusq; bellis, ſupplicationem dierũ duodecim decreuiſtis:ſum Cn. Pompeij uirtutẽ,& animi magnitudinem admiratus:quod cũ ipſe cæteris omnibus eſſet omni honore antelatus:ampliorẽ honorem alteri tribuebat:quàm ipſe erat conſecutus.ergo in illa ſupplicatione,quã ego decreui:res ipſa tributa eſt dijs immortalibus,& maiorum inſtitutis,& utilitati Reip.ſed dignitas uerborũ,honos, & nouitas,& numerus dierũ,Cæſaris ipſius laudi,gloriæq; conceſſus eſt.relatũ eſt ad nos nuper de ſtipendio exercitus:non decreui ſolum:ſed etiam ut uos

decerneretis laboraui:multa diſſentientibus reſpondi: ſcribendo affui:tum quoq; homini plus tribui,quàm neſcio cui neceſſitati.illum enim arbitrabar etiam ſine hoc ſubſidio pecuniæ retinere exercitum præda ante parta,& bellum conficere poſſe.ſed decus illud & ornamentum triumphi minuendũ noſtra parſimonia non putaui.actũ eſt de decem Legatis:quos alij omnino nõ dabant:alij exempla quærebant:alij tempus differebant:alij ſine ullis uerborum ornamentis dabant.in ea quoque re ſic ſum locutus:ut omnes intelligerent,me id,quod Reip.cauſa ſentirem:facere uberius propter ipſius Cæſaris dignitatem.at ego idem nunc in prouincijs decernendis,qui illas omneis res egi ſilentio:interpellor.cum ſuperioribus cauſis hominis ornamenta fuerint: in hac me nihil aliud,niſi ratio belli,niſi ſumma utilitas Reip.moueat.nã ipſe Cæſar quid eſt,cur in prouincia commorari uelit? niſi ut ea quæ per eũ affecta ſunt:perfecta Reipub.tradantur.amœnitas eum credo locorum,urbium pulchritudo,hominum,nationumq; illarum humanitas,& lepos, uictoriæ cupiditas,finium imperij propagatio,retinet.quid illis terris aſperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot uictorijs præſtabilius? quid oceano longius inueniri poteſt? an reditus in patriam habet aliquam offenſionem? utrum apud populum,à quo miſſus? an apud Senatũ à quo ornatus eſt? an dies auget eius deſiderium? an magis obliuionẽ? ac laurea illa magnis periculis parta,amittit longo interuallo uiriditatem? quare ſi qui hominem non diligunt:nihil eſt:quod eum de prouincia deuocent. ad gloriam deuocant,ad triumphum,ad gratulationem,ad ſummum honorem Senatus,equeſtris ordinis gratiam,populi charitatem.ſed ſi ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reip.frui non properat:ut omnia illa conficiat:quid ego Senator facere debeo? quem,etiã ſi ille aliud uellet:Reip.conſulere oporteret.ego uero ſic intelligo P.C.nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationẽ. nam quis hoc non ſentit:omnia alia eſſe nobis uacua ab omni periculo,atque etiã ſuſpitione belli? iamdiu mare uidemus illud immenſum,cuius feruore non ſolũ maritimi curſus,ſed urbes etiã & uiæ militares iam tenebantur:uirtute Cn.Pompeij ſic à Populo Ro.ab Oceano uſq; ad ultimũ Pontum,tanq; unum aliquem portũ tutũ & clauſum teneri: nationes eas,quę numero hominũ,ac multitudine ipſa poterant in prouincias noſtras redundare:ita ab eodẽ eſſe partim reciſas, partim repreſſas:ut Aſia quę imperiũ antea noſtrũ terminabat:nunc tribus nouis prouincijs ipſa cingatur.poſſum de omni regione,de omni genere hoſtium dicere.nulla gens eſt:quæ non aut ita ſubacta ſit:ut uix extet:aut ita domita:ut quieſcat:aut ita pacata:ut uictoria noſtra imperioq; lętetur. bellum Gallicum patres conſcripti C.Cæſare imperatore geſtum eſt:antea tantummodo repulſum.ſemper illas nationes noſtri imperatores refutandas potius bello,quàm laceſſendas putauerunt.ipſe ille C.Marius,cuius diuina atq; eximia uirtus magnis Populi Ro.luctibus,funeribusq; ſubuenit:influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreſſit:non ipſe ad eorũ urbes ſedesq; penetrauit.modo ille meorum laborum,periculorum, conſiliorum ſocius C. Pontinus fortiſſimus uir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hac ſcelerata coniuratione excitatum,prælijs fregit:eosq; domuit: qui laceſſierant; & ea uictoria contentus Republica metu liberata quieuit. C. Cæſaris

longe

longe aliam uideo fuiſſe rationem.non enim ſibi ſolum cum ijs,quos iam armatos contra Populum Ro.uidebat:bellandũ eſſe duxit: ſed totam Galliã in noſtram ditionem eſſe redigendã.itaq; cum acerrimis nationibus,& maximis,Germanorum,& Heluetiorum,prælijs feliciſſime decertauit.cæteras contriuit:compulit:domuit:imperio Populi Ro.parere aſſuefecit: & quas regiones,quaſq; gentes nullæ nobis antea literæ,nulla uox,nulla fama notas fecerat:has noſter imperator,noſterq; exercitus,& Populi Ro.arma peragrarunt.ſemitam tantum Galliæ tenebamus antea.P.C.cæteræ partes à gentibus,aut inimicis huic imperio,aut infidis, aut incognitis,aut certe immanibus,& barbaris,& bellicoſis tenebantur.quas nationes nemo unquam fuit: quin frangi:domariq; cuperet:nemo ſapienter de Rep.noſtra cogitauit iam inde à principio huius imperij:quin Galliam maxime timendã huic imperio putaret.ſed propter uim ac multitudinem gentiũ illarum,nunquam eſt antea cum omnibus dimicatũ.reſtitimus ſemper laceſſiti:nunc deniq; eſt perfectũ: ut imperij noſtri terrarumq; illarum idem eſſet extremũ.alpibus Italiam munierat ante natura non ſine aliquo diuino numine. nam ſi ille aditus Gallorũ immanitati multitudiniq; patuiſſet:nunquam hæc urbs ſummo imperio domicilium ac ſedem præbuiſſet.quæ iam licet conſidant:nihil eſt enim ultra illam altitudinem montium uſq; ad Oceanum:quod ſit Italiæ pertimeſcendũ. ſed tamen una atq; altera ętas uel metu,uel ſpe,uel pœna, uel præmijs,uel armis,uel legibus poteſt totam Galliam ſempiternis uinculis aſtringere.impolitæ uero res,& acerbæ ſi erunt relictę:quamquã ſunt abſciſæ:tamen efferent ſe aliquando:& ad renouandũ bellum reuireſcent.quare ſit in eius tutela Gallia:cuius fidei,uirtuti,felicitati commendata eſt.etenim ſi fortunæ muneribus ampliſſimis ornatus,ſæpius eius deę periculum facere nollet:ſi in patriã, ſi ad deos penates,ſi ad eam dignitatem,quam in ciuitate ſibi propoſitam uidet:ſi ad iucundiſſimos liberos,ſi ad clariſſimũ generum,redire properaret: ſi in Capitolium inuehi uictor cum illa inſigni laurea geſtiret:ſi deniq; timeret caſum aliquem qui illi tantum addere iam non poteſt:quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia,à quo profligata ſunt:confici uelle.cum uero ille ſuæ gloriæ iam pridem,Reipub.nondum ſatiſfecerit:& malit tamen tardius ad ſuorum laborum fructus peruenire: quàm non explere ſuſcæptum Reipublicæ munus:nec imperatorem incenſum ad Rempublicã bene gerendam reuocare:nec totam Gallici belli rationem propè iam explicatam perturbare,atque impedire debemus.nam illæ ſententiæ uirorum clariſſimorum minime probandæ ſunt:quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria,alter citeriorem.qui ultiorem, omnia illa de quibus diſſerui paulo ante,perturbat. ſimul oſtendit eam ſe ſciſcere legem,quam eſſe legem neget:& quæ pars prouinciæ ſit, cui non poſſit intercedi:hanc ſe auellere: quæ defenſorem habeat:non tangere. ſimul & illud facit:ut quod illi à populo datum ſit:id non uiolet:quod Senatus dederit: id Senator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni Senatoris: legem quam non putat: eam quoque ſeruat: præfinit enim ſucceſſori diem. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate diſciplinaq; maiorum diſſidere: quàm ut qui Conſul Calendis Ian.habere prouinciam debet: is ut eam deſponſam,non decretam habere uideatur:fuerit toto in conſulatu

ſine prouincia: cui fuerit antequã deſignatus eſſet: decreta prouincia. ſortietur, an non? nam & non ſortiri abſurdũ eſt: & quod ſortitus ſis: non habere. proficiſcetur paludatus? quo? quo peruenire ante certã diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciã non habebit: Cal. ei deniq; Martijs naſcetur repente prouincia. attamen his ſententijs Piſo in prouincia permanebit. quę cũ grauia ſunt: tum nihil grauius illo: quod multari imperatorem diminutione prouinciæ contumelioſum eſt. neq; ſolum ſummo in uiro, ſed etiã in mediocri homine ne accidat, prouidendũ. ego uos intelligo P.C. multos decreuiſſe eximios honores C. Cæſari, & propè ſingulares: quod ita meritus erat: gratis etiã: ut quàm coniunctiſſimus huic ordini eſſet. ſapientes ac diuini fuiſtis. neminem unquam eſt hic ordo complexus honoribus & beneficijs ſuis: qui ullam dignitatem præſtabiliorẽ ea, quam per uos eſſet adeptus: putarit. nemo unquã hic potuit eſſe princeps: qui maluerit eſſe popularis. ſed homines aut propter dignitatem ſuam diffiſi ſibi ipſi, aut propter reliquorũ obtrectationem, ab huius ordinis coniunctione depulſi, ſæpe ex hoc portu ſe in illos fluctus propè neceſſario contulerunt. qui ſi ex illa iactatione curſuq; populari bene geſta Rep. referunt aſpectum in Curiam: atque huic ampliſſimæ dignitati commendati eſſe uolunt: nõ modo non repellendi ſunt: uerum etiã expetendi. monemur à fortiſſimo uiro atq; optimo poſt hominum memoriã Conſule: ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis, alicui decernatur: poſt eos Conſules, qui nunc erunt deſignati: perpetuoq́; poſthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent: populari ac turbulenta ratione teneatur. quã ego plagã etſi non contemno P.C. preſertim monitus à ſapientiſſimo Conſule, & diligentiſſimo cuſtode pacis, atq; ocij: tamẽ uehementius arbitror pertimeſcendã: ſi hominum clariſſimorũ ac potentiſſimorum aut honorem minuero: aut ſtudium erga hunc ordinẽ repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à Senatu eximijs ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciã tradat ei, cui minime uos uelitis: per quem ordinem ipſe ampliſſimã ſit gloriam conſecutus: ei ne libertatem quidem relinquat: adduci ad ſuſpicandũ nullo modo poſſum. poſtremo quo quiſq; animo futurus ſit: neſcio. quid ſperem: uideo. præſtare hoc Senator debeo, quantum poſſum: ne quis uir clarus aut potens huic ordini iure iraſci poſſe uideatur. atq; hoc, ſi inimiciſſimus eſſem C. Cæſari: ſentirem tamen Reip. cauſa. ſed non alienũ eſſe arbitror: quo minus ſepe aut interpeller à nonnullis: aut tacita exiſtimatione reprehendar: explicare breuiter quæ mihi ſit ratio & cauſa cũ Cæſare. ac primum illud tempus familiaritatis & conſuetudinis, quæ mihi cũ illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni conſobrino noſtro ab omnium noſtrum adoleſcentia fuit: prætermitto. poſteaquã ſum penitus in Remp. ingreſſus: ita diſſenſi ab illo: ut in diſiunctione ſententiæ, coniuncti tamen amicitia maneremus. Conſul ille egit eas res: quarum participẽ me eſſe uoluit: quibus ego ſi minus aſſentiebar: tamẽ illius mihi iudiciũ gratum eſſe debebat. me ille ut quinqueuiratũ acciperem, rogauit: me in tribus ſibi coniunctiſſimis conſularibus eſſe uoluit: mihi legationẽ quam uellem, quanto cũ honore uellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, ſed obſtinatione quadã ſententiæ repudiaui. quã ſapienter non diſputo. multis enim non probabo. conſtanter quidem, & fortiter certe. qui cũ me firmiſſimis opibus contra ſcelus inimicoꝝ munire, & popularis impetus po-

pulari præſidio poſſem propulſare: quamuis excipere fortunam, ſubire uim, atq; iniuriã malui: quàm aut à ueſtris ſanctiſſimis mentibus diſſidere: aut de meo ſtatu declinare. ſed non is ſolum gratus debet eſſe: qui accępit beneficiũ: uerũ etiam is, cui poteſtas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat: decere me & conuenire ijs rebus, quas geſſeram, nõ putabam. illum quidem amico animo me habere eodẽ loco quo principem ciuẽ ſuum generũ ſentiebã. traduxit ad plebem inimicũ meum: ſiue iratus mihi: quòd me ſecũ ne beneficijs quidem uidebat poſſe coniungi. ſiue exoratus. ne hoc quidẽ fuit iniuria. nam poſtea me ut ſibi eſſem Legatus, non ſolum ſuaſit: uerum etiam rogauit. ne id quidem accæpi. non quo alienum mea dignitate arbitrarer: ſed quòd tantum Reip. ſceleris impendere à Conſulibus proximis non ſuſpicabar. ergo adhuc magis eſt mihi uerendũ ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita atq; improuiſa formido, tenebræ Reip. ruina atq; incendiũ ciuitatis. terror iniectus Cæſari de eius actis: metus cædis bonis omnibus: Conſulũ ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non ſum adiutus: non debuit. ſi deſertus: ſibi fortaſſe prouidit. ſi etiam oppugnatus: ut quidam aut putant: aut uolunt: uiolata amicitia eſt: accæpi iniuriã: inimicus eſſe debui: non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluũ eſſe uoluit: cum uos me ut cariſſimum filiũ deſiderabatis: & ſi uos ijdem pertinere ad cauſam illam putabatis, uoluntatẽ C. Cæſaris à ſalute mea non abhorrere: & ſi illius uoluntatis generũ eius habeo teſtem: qui idem Italiam in municipijs, Populum Ro. in concione, uos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalutem incitauit: ſi denique Cn. Pompeius idẽ mihi teſtis de uoluntate Cęſaris, & ſponſor eſt illi de mea: nónne uobis uideor & ultimi temporis recordatione, & proximi memoria, medium illud triſtiſſimũ tempus debere, ſi ex rerum natura non poſſem euellere: ex animo quidem certe excidere? ego uero ſi mihi nõ licet per aliquos ita gloriari: me dolorem, atq; inimicitias meas Reip. conceſſiſſe: quod magni cuiuſdam hominis & perſapientis uidetur: utar hoc, quod non tam ad laudem adipiſcendam, quàm ad uitandã uituperationem ualet: hominem me eſſe gratum: & non modo tantis beneficijs, ſed etiam mediocri hominũ beneuolentia commoueri. à uiris fortiſſimis, & de me optime meritis quibuſdam peto: ut ſi ego illos meorum laborum, & incommodorum participes eſſe nolui: ne illi me ſuarum inimicitiarũ ſocium uelint eſſe. preſertim cum mihi ijdem illi conceſſerint: ut etiam acta illa Cæſaris, quæ neq; oppugnaui antea: neq; defendi: meo iam iure poſſim defendere. nam ſummi ciuitatis uiri, quorum ego conſilio Remp. conſeruaui: & quorum authoritate illam coniunctionem Cęſaris defugi: Iulias leges, & cæteras illo Conſule rogatas, iure latas negant. ijdem illam proſcriptionem capitis mei contra ſalutem Reipublicæ, ſed ſaluis auſpicijs rogatam eſſe dicebant. itaq; uir ſumma authoritate, ſumma eloquentia dixit grauiter, caſum illum meũ funus eſſe Reipublicæ, ſed funus iuſtum, & indictum. mihi ipſi omnino perhonorificum, diſceſſum meum funus dici Reipub. reliqua non reprehendo: ſed mihi ad id quod ſentio: aſſumo. nam ſi illud iure rogatum dicere auſi ſunt: quod nullo exemplo fieri potuit: nulla lege licuit: quia nemo de cœlo ſeruarat: obliti ne erant, tum cum ille qui id egerat, plebeius eſt lege curiata factus: dici de cœlo eſſe ſeruatum?

qui ſi plebeius omnino eſſe non potuit? qui Tribunus pl. potuit eſſe? & cuius tribunatus ſi ratus eſt: nihil eſt quod irritum ex actis Cæſaris poſſit eſſe: eius non ſolũ Tribunatus, ſed etiam pernitioſiſſimæ res auſpiciorũ religione conſeruata iure latę uidebuntur. quare aut uobis ſtatuendũ eſt legem Heliam manere: legem Fuſiam non eſſe abrogatã: non omnibus faſtis legẽ ferri licere: cũ lex feratur, de cœlo ſeruari, obnunciari, intercedi licere: cenſoriũ iudicium, ac notionem, & illud mirum ſeueriſſimũ magiſterium, non eſſe nefarijs legibus de ciuitate ſublatũ: ſi patricius Tribunus pl. fuerit: contra leges ſacratas, ſi plebeius, contra auſpicia fuiſſe. aut mihi concedant homines oportet: aut in rebus bonis non exquirere ea iura: quę ipſi in perditis non exquirunt: preſertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæſari lata ſit: ut eaſdẽ res alio modo ferret: qua conditione auſpicia requirebant: leges comprobabant: in Clodio auſpiciorũ ratio ſit eadem: leges omnes ſint euerſæ ac perditæ ciuitatis. Extremum illud eſt. ego, ſi eſſent inimicitiæ mihi cũ C. Cæſare: tamen hoc tempore Reip. conſulere, inimicitias in aliud tempus reſeruare deberem. poſſem etiam ſummorũ uirorum exemplo inimicitias Reip. cauſa deponere: ſed cum inimicitię fuerint nunq̃: opinio iniuriæ beneficio ſit extincta: ſententia mea P.C. ſi dignitas agitur C. Cęſaris: homini tribuã: ſi honos quidam: Senatus concordiæ conſulam: ſi authoritas decretorũ ueſtrorum: conſtantiã ordinis in eodem ornando imperatore ſeruabo: ſi perpetua ratio Gallici belli: Reip. prouidebo: ſi aliquod meum priuatum officium: me non ingratũ eſſe præſtabo. atq; hoc uelim probare omnibus P.C. ſed leuiſſime feram: ſi forte aut his minus probaro: qui meum inimicũ repugnante ueſtra authoritate texerunt: aut his: ſi qui meũ cum inimico ſuo reditum in gratiã uituperabunt: cum ipſi & cum meo, & cũ ſuo inimico in gratiã non dubitarint redire.

PRO L. CORNELIO BALBO.

ORATIO. XXXVI.

SI authoritates patronorum in iudicijs ualerent: ab ampliſſimis uiris L. Cornelij cauſa defenſa eſt: ſi uſus: à peritiſſimis: ſi ingenia: ab eloquentiſſimis: ſi ſtudia: ab amiciſſimis, & cum beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quę ſunt igitur meæ partes? authoritatis tantæ, quantam uos in me eſſe uoluiſtis: uſus mediocris: ingenij, minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus eſt defenſus, hunc debere plurimum uideo: ego quantum ei debeam, alio loco oſtendam. principio orationis hoc oppono, me omnibus qui amici fuerint ſaluti & dignitati meæ, ſi minus referenda gratia ſatiſfacere potuerim: at prædicanda & habenda certe ſatis eſſe facturum. quæ fuerit heſterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo Iudices, quæ facultas, quæ copia, non opinione tacita ueſtrorum animorum, ſed perſpicua admiratione declarari uidebatur. nihil

hil enim unquam audiui: quod mihi de iure ſubtilius dici uideretur: nihil de memoria, de more, de exemplis acutius: nihil peritius de fœderibus: nihil illuſtriore authoritate, de bellis: nihil de Republica grauius: nihil de ipſo modeſtius: nihil de cauſa & crimine ornatius. ut mihi iam uerũ uideatur illud eſſe: quod nonnulli literati ac ſtudijs doctrinisq́ dediti quaſi quiddam incredibile dicere putabantur: eum qui omnes animo uirtutes penitus comprehendiſſet: omnia quæ facere uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Craſſo potuit homine nato ad dicendi ſingularẽ quandam facultatem, ſi hanc cauſam ageret: maior eſſe ubertas, uarietas, copia? quàm fuit in eo: qui tantum potuit impertire huic ſtudio temporis: quantum ipſe à pueritia uſque ad hanc ætatem à continuis bellis, & uictorijs conquieuit? quo mihi difficilior eſt hic extremus perorandi locus. etenim ei ſuccedo orationi: quæ non præteruecta ſit aures ueſtras: ſed in animis omnium penitus inſederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modo ex mea, ſed ex cuiuſquam oratione capere poſſitis. ſed mos eſt gerendus non modo Cornelio: cuius ego uoluntati in eius periculis nullo modo deeſſe poſſum: ſed etiã Cn. Pompeio: qui ſui facti, ſui iudicij, ſui beneficij, uoluit me eſſe, ut apud eoſdem uos Iudices nuper in alia cauſa fuerim: & prædicatorẽ, & authorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur: hoc deberi huius excellentis uiri præſtantiſſimæ glorię: hoc proprium eſſe ueſtri officij: hoc ſatis eſſe cauſæ: ut quod feciſſe Cn. Pompeium conſtet: id omnes & licuiſſe concedant. nam uerius nihil eſt: quam quod heſterno die dixit ipſe: ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare: ut nullius in delicti crimen uocaretur. non enim furatus eſſe ciuitatem, non genus ſuum ementitus, non in aliquo impudenti mendacio delituiſſe, non irrepſiſſe in cenſum dicitur. unum obijcitur: natum eſſe Gadibus: quod negat nemo. cæterũ accuſator fatetur, hunc in Hiſpania duriſſimo bello cum Q. Metello, cum C. Memmio, & in claſſe, & in exercitu fuiſſe: & ut Pompeius in Hiſpaniam uenerit: Memmiumq́ habere Quæſtorem cœperit: nunquam à Memmio diſceſſiſſe: Carthaginem eſſe profectũ: acerrimis illis prælijs & maximis Sucronenſi & Durienſi interfuiſſe: cũ Pompeio ad extremum belli tempus fuiſſe. hæc ſunt prælia Cornelij, talis in Remp. noſtram labor, aſſiduitas, dimicatio, uirtus digna ſummo imperatore: ſpes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipſa non ſunt in eius facto, qui adeptus eſt: ſed in eius qui dedit. donatus igitur eſt ob eas cauſas à Cn. Pompeio ciuitate. id accuſator non negat. ſed reprehendit: ut in Cornelio cauſa ipſius probetur: pœna quæratur. in Pompeio cauſa lædatur: pœna ſit nulla. ſic famam, ſic innocentiſſimi hominis fortunas, præſtantiſſimi imperatoris factũ condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur. hunc enim in ea ciuitate, in qua ſit natus: honeſtiſſimo loco natũ eſſe concedis: & ab ineunte ætate relictis rebus ſuis omnibus in noſtris bellis, noſtris cum imperatoribus eſſe uerſatum: nullius laboris, nullius obſeſſionis, nullius prælij expertem fuiſſe. hæc ſunt omnia cũ plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimen eſt ullum. ubi igitur eſt crimẽ? quòd eum Pompeius ciuitate donauit. huiuſce ne crimen? minime. niſi honos ignominia putanda eſt. cuius igitur? re uera nullius. actione accuſatoris eius unius, qui donauit. qui ſi adductus gratia minus idoneum hominẽ præmio affeciſſet: qui

etiam ſi uirum bonum,ſed non ita meritũ,ſi deniq; aliquid quod non contra ac liceret factum diceretur:ſed contra atq; oporteret:tamen eſſet omnis eiuſmodi mali reprehẽſio à uobis Iud.repudianda.nunc uero quid dicitur? quid ait accuſator feciſſe Pompeium? quod ei facere nõ licuerit.quod grauius eſt: quàm ſi id factũ ab eo diceret:quod non oportuiſſet. eſt enim aliquid:quod non oporteat,etiã ſi licet:quicquid uero non licet:certe non oportet.hic ego nunc coner ſic agere Iud.non eſſe fas dubitari:quin quod Cn.Pompeium feciſſe conſtet:id non ſolum decuiſſe,ſed etiam debuiſſe fateamur.quid enim abeſt huic homini:quod ſi adeſſet,iure hoc tribui & concedi putaremus? uſus ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum principium habuit bellorum atq; imperiorum maximorũ:cuius pleriq; æquales minus ſæpe caſtra uiderunt: quàm hic triumphauit:qui tot habet triumphos:quot oræ ſunt parteſq; terrarum:tot uictorias bellicas:quot ſunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiam ipſe caſus euentuſq; rerum,non duces,ſed comites eius conſiliorum fuerint:in quo uno ita ſumma fortuna cum ſumma uirtute certauit:ut omniũ iudicio plus homini quàm decet,tribueretur.an pudor? an integritas? an religio in eo,an diligentia unquam requiſita eſt? quem prouinciæ noſtræ,quem liberi populi,quem reges,quem exteræ gentes,caſtiorem,moderatiorem,ſanctiorem,non modo uiderunt:ſed aut ſperando unquam, aut optando cogitauerunt? quid dicam de authoritate? quæ tanta eſt: quanta in his tantis uirtutibus,ac laudibus eſſe debet.cui Senatus Populuſq; Ro. ampliſſimæ dignitatis præmia dedit non poſtulanti imperia,uerum etiam recuſanti.huius de facto Iud.ita quæri,ut id agatur,licuerit ne ei facere quod fecit:an uero non dicam non licuerit:ſed nefas fuerit:contra fœdus enim ideſt contra Populi Rom.religionem & fidem feciſſe dicitur:non turpe Populo Romano? nónne uobis? audiui hoc de parente meo puer:cum Q.Metellus L.F.cauſam de pecunijs repetundis diceret:ille,ille uir,cui patriæ ſalus dulcior quàm conſpectus fuit:qui de ciuitate decedere quàm de ſententia maluit:hoc igitur cauſam dicente,cũ ipſius tabulæ circunferrentur inſpiciendi nominis cauſa:fuiſſe iudicẽ ex illis Equitibus Romanis grauiſſimis uiris neminem:quin remoueret oculos:& ſe totum auerteret:ne forte quod ille in tabulas publicas retuliſſet:dubitaſſe quiſquam uerúm ne,an falſum eſſet,uideretur.nos Cn.Pompeij decretum iudicium de conſilij ſententia pronunciatũ recognoſcemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus,quorum acerbiſſima diligentia eſt,pertendemus? Athenis aiunt,cum quidam apud eos, qui ſancte grauiterq; uixiſſet:& teſtimonium publice dixiſſet:& (ut mos Græcorum eſt) iurandi cauſa ad aras accederet:una uoce omnes Iudices ne is iuraret,reclamaſſe.cum Græci homines ſpectati uiri noluerint religione uideri potius,quàm ueritate fidem eſſe conſtrictã:nos etiam in ipſa religione & legum & fœderum conſeruanda,qualis fuerit Cn.Pompeius dubitabimus? utrum enim inſcientem uultis contra fœdera feciſſe:an ſcientem? ſi ſcientem: O nomẽ noſtri imperij:O Populi Romani excellens dignitas:O Cn.Pompeij ſic late longeq; diffuſa laus:ut eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur:O nationes,urbes,Populi,reges, Tetrarchæ,Tyranni,teſtes Cn.Pompeij non ſolum uirtutis in bello,ſed etiam religionis in pace:uos denique mutæ regiones imploro,& ſola terrarum ultimarũ:uos maria,

ria,portus,inſulæ,litoraq́;.quæ eſt enim ora? quæ ſedes? qui locus? in quo nõ extent huius cum fortitudinis,tum uero humanitatis,tum animi,tum conſilij impreſſa ueſtigia? hunc quiſquam incredibili quadam atq; inaudita grauitate,uirtute,conſtantia præditum fœdera ſcientem neglexiſſe,uiolaſſe,rupiſſe, dicere audebit? gratificatur mihi geſtu accuſator:inſcientem Cn.Pompeium feciſſe ſignificat.quaſi uero leuius ſit cũ in tanta Rep.uerſere,& maximis negocijs præſis:facere aliquid,quod ſcias non licere: an omnino neſcire quid liceat.etenim cum in Hiſpania bellum acerrimum & maximũ geſſerat: quo iure Gaditana ciuitas eſſet,neſciebat? an cuius linguam populi non noſſet: interpretationem fœderis non tenebat? id igitur quiſquam Cn.Pompeium ignoraſſe dicere audebit,quod mediocres homines, quod nullo uſu, nullo ſtudio præditi militari,quod librarioli deniq; ſcire profiteantur? equidem contra exiſtimo Iudices:cum in omni genere,ac uarietate artium, etiam illarum,quæ ſine ſummo ocio non facile diſcuntur:Cn.Pompeius excellat: ſingularem quandam laudem eius,& præſtabilem eſſe ſcientiam in fœderibus, pactionibus,conditionibus,populorum,regum,exterarum nationũ,in uniuerſo denique belli iure ac pacis.niſi forte quæ nos libri docent in umbra, atq; ocio:ea Cn.Pompeium,neque cum requieſceret,literæ,neq; cum rem gereret, res ipſæ docere potuerunt. atque ut ego ſentio Iudices cauſa dicta eſt temporis magis. ego non huius inquam genere iudicij plura dicam.eſt enim huius ſeculi labes quædam & macula,utrtuti inuidere:uelle ipſum florem dignitatis infringere.etenim ſi Cn.Pompeius ab hinc annos quingentos fuiſſet,is uir,à quo Senatus adoleſcentulo atque Equite Romano ſæpe communis ſalutis auxilium expetiſſet:cuius res geſtæ omnes gentes cum clariſſima uictoria terra mariq́; peragraſſent: cuius tres triumphi teſtes eſſent,totum orbem terrarum noſtro imperio teneri:quem Populus Romanus ſingularibus honoribus decoraſſet:ſi nunc apud uos id quod is feciſſet, contra fœdus factum diceretur:quis audiret? nemo profecto.mors enim cum extinxiſſet inuidiam:res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret:huius præſens,experta atque perſpecta obtrectatorum uoce læderetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua.ſed uos Iudices animis ac memoria tenetote.de lege,de fœdere, de exemplis,de perpetua conſuetudine ciuitatis noſtræ, renouabo ea, quæ dicta ſunt:nihil enim mihi noui,nihil integri,neque M.Craſſus,qui totam cauſam & pro facultate & pro fide ſua diligentiſſime uobis explicauit: neque Cn.Pompeius,cuius oratio omnibus ornamentis abundauit:ad dicendum reliquit.ſed quoniam me recuſante placuit ambobus adhiberi hunc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremum laborem:peto à uobis:ut me officij potius,quàm dicendi ſtudio hanc ſuſcæpiſſe operam,ac munus putetis.ac prius, quàm aggrediar ad ius cauſamq́; Cornelij:quiddam de communi conditione omnium noſtrum deprecandæ maliuolentiæ cauſa breuiter commemorandum uidetur. Si quo quiſque loco noſtrum eſt Iudices natus:aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio conſtitutus: hunc uitæ ſtatum uſque ad ſenectutem obtinere debet:& ſi omnes,quos aut fortuna extulit:aut ipſorum illuſtrauit labor & induſtria:pœna ſunt afficiendi:non grauior L.Cornelio,quàm multis uiris bonis atque fortibus conſtitui lex uitæ

& conditio uidetur.ſin autem multorum uirtus,ingenium,humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu,nō modo amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt:ſed ſummam laudem,honores,gloriam,dignitatem:non intelligo cur potius inuidia uiolatur à uirtute L.Cornelij:quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura uideatur.itaq; quod maxime petendum eſt,à uobis iccirco non peto Iudices:ne de ueſtra ſapientia,atq; de ueſtra humanitate dubitare uidear. eſt autem petendum:ne oderitis ingeniū:ne inimici ſitis induſtriæ: ne humanitatē opprimendam,ne uirtutem puniendam putetis.illud peto:ut ſi cauſam ipſam per ſe firmam eſſe & ſtabilem uideritis: hominis ipſius ornamenta adiumento cauſæ potius,quàm impedimento eſſe malitis.naſcitur Iudices cauſa Cornelij ex ea lege, quàm L.Gellius, Cn. Cornelius ex Senatus ſententia tulerunt.qua lege uideamus ſatis eſſe ſancti uti ciues Rom. ſint ij: quos Cn.Pompeius de conſilij ſententia ſigillatim ciuitate donauerit. donatum eſſe L.Cornelium præſens Pompeius dicit:indicant publicæ tabulæ:accuſator fatetur:ſed negat ex fœderato populo quenquam potuiſſe,niſi is populus fundus factus eſſet: in hanc ciuitatem uenire,O præclarū interpretem iuris,authorem antiquitatis, correctorem atque emendatorem noſtræ ciuitatis:qui hanc pœnam fœderibus aſcribat:ut omnium præmiorum,beneficiorumq; noſtrorum expertes faciat fœderatos . quid enim potuit dici imperitius? quàm fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis eſt proprium fœderatorum , quàm omnium liberorum. ſed totum hoc Iudices in ea fuit poſitum ſemper ratione atque ſententia : ut cum iuſſiſſet Prætor aliquid:ſi id adſciuiſſent ſocij populi ac latini:& ſi ea lex quam nos haberemus,eadem in populo aliquo tanquā in fundo reſediſſet:ut tum lege eadem is populus teneretur:non ut de noſtro iure aliquid minueretur: ſed ut illi populi aut iure eo,quod à nobis eſſet conſtitutum:aut aliquo commodo,aut beneficio uterentur.tulit apud maiores noſtros legē C.Furius de teſtamentis:tulit Q.Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure ſunt latæ:quas Latini uoluerunt:adſciuerunt.ipſa denique Iulia,qua lege ciuitas eſt ſocijs & Latinis data,qui fundi populi facti non eſſent:ciuitatem non haberent.in quo magna contentio Heraclienſium & Neapolitanorum fuit:cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris ſui libertatem ciuitati anteferret.poſtremo hæc uis eſt iſtius & iuris & uerbi: ut fundi populi beneficio noſtro,non ſuo iure fiant. cum aliquid Populus Romanus iuſſit:id ſi eſt eiuſmodi:ut quibuſdā populis ſiue fœderatis, ſiue liberis permittendū eſſe uideatur:ut ſtatuant ipſi,non de noſtris,ſed de ſuis rebus, quo iure uti uelint:tum utrum fundi facti ſint,an non,quærendum eſſe uideatur. de noſtra uero Repub.de noſtro imperio,de noſtris bellis,de uictoria,de ſalute,fundos populos fieri noluerunt.atqui ſi imperatoribus noſtris,ſi Senatui,ſi Populo Romano,non licebit propoſitis præmijs elicere ex ciuitatibus ſociorum atque amicorum fortiſſimum,atque optimum quenq; ad ſubeunda pro ſalute noſtra pericula:ſumma utilitate ac maximo ſæpe præſidio in periculis atque aſperis temporibus carendum erit.ſed per deos immortales, quæ eſt iſta ſocietas? quæ amicitia? quod fœdus? ut aut noſtra ciuitas careat in ſuis periculis Maſſilienſi propugnatore : careat Gaditano:careat Saguntino:aut ſi quis ex illis populis ſit exortus:qui noſtros duces auxilio laboris,

commeatus,

commeatus,periculo ſuo iuuerit:qui cum hoſte noſtro cominus in acie ſæpe pugnarit:qui ſe ſæpe telis hoſtium,qui dimicationi capitis,qui morti obiecerit:nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici poſſit. etenim in Populum Ro.graue eſt non poſſe uti ſocijs excellenti uirtute præditis:qui uelint cum periculis noſtris ſua communicare.in ſocios uero ipſos,& in eos de quibus agimus fœderatos,iniurioſum & contumelioſum eſt:his pręmijs,& his honoribus excluſos eſſe fideliſſimos,& coniunctiſſimos ſocios:quæ pateant ſtipendiarijs:pateant hoſtibus:pateant ſæpe ſeruis.nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia,cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus:& qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent:& magno uſui Reipub.noſtrę fuiſſent:ſcimus ciuitate eſſe donatos.ſeruos denique,quorũ uis & fortunę conditio infima eſt:bene de Rep.meritos perſępe libertate,ideſt ciuitate publice donari uidebamus.hanc tu igitur patrone fœderũ ac fœderatorum conditionẽ ſtatuis Gaditanis tuis ciuibus:ut quod his quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus:atque in ditionẽ noſtrã redegimus:liceat: ſi populus Ro.permiſerit:ut ab Senatu,ab imperatoribus noſtris,ciuitate donentur:id ne liceat ipſis.qui ſi ſuis decretis legibus ue ſanxiſſent:ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum Populi Ro. iniret:ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis,atque in uitæ diſcrimen inferret:Gaditanorum auxilijs cum uellemus,uti nobis nõ liceret:priuatim uero ne quis uir & animo,& uirtute pręcellens pro noſtro imperio periculo ſuo dimicaret:grauiter id iure ferremus:minui auxilia Populi Romani:debilitari animos fortiſſimorũ uirorum:alienigenarũ nos hominum ſtudijs atque externa uirtute priuari. atqui nihil intereſt Iudices utrum hæc fœderati iura conſtituant:ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorum bellorum pericula accedere:an quæ nos eorum ciuibus uirtutis cauſa tribuerimus:ea rata eſſe non poſſint.nihil enim magis uteremur his adiutoribus,ſublatis uirtutis præmijs, quàm ſi omnino his uerſari in noſtris bellis non liceret.etenim cum pro ſua patria pauci poſt genus hominum natum reperti ſint:qui nullis præmijs propoſitis uitam ſuã hoſtium telis obiecerint:pro aliena Republica quenquam fore putatis: qui ſe opponat periculis, non modo nullo propoſito præmio ſed etiam interdicto? Sed quã eſt illud imperitiſſime dictum de populis fundis:quod commune liberorum eſt populorũ: non proprium fœderatorũ. ex quo intelligi neceſſe eſt:aut neminem ex ſocijs fieri poſſe:aut etiã poſſe ex fœderatis.tum uero ius omne noſter iſte magiſter mutandæ ciuitatis ignorat.quod eſt Iud. non ſolum in legibus publicis poſitum:ſed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim noſtro neque mutare ciuitatem quiſquã inuitus poteſt:neque ſi uelit mutare non poteſt:modo aſciſcatur ab ea ciuitate:cuius eſſe ſe ciuitatis uelit: ut ſi Gaditani ſciuerint nominatim de aliquo ciue Romano:ut ſit is ciuis Gaditanus:magna poteſtas ſit noſtro ciui mutandæ ciuitatis:nec fœdere impediatur:quo minus ex ciue Romano ciuis Gaditanus poſſit eſſe.duarum ciuitatum ciuis eſſe noſtro iure ciuili nemo poteſt.non eſſe huius ciuitatis ciuis, qui ſe alij ciuitati dicarit,poteſt.neque ſolum dicatione,quod in calamitate clariſſimis uiris Q.Maximo,C.Lenati,Q.Philippo Nuceriæ,C.Catoni Tarracone,Q.Cepioni,P.Rutilio Smyrnæ uidimus accidiſſe:ut earum ciuitatũ fierent ciues:hanc ante amittere non potuiſſent: quàm huius ſolum ciuitatis

mutatione uertiſſent: ſed etiam poſtliminio poteſt ciuitatis fieri mutatio. neque enim ſine cauſa de Cn. Publicio Menandro libertino homine: quē apud maiores Legati noſtri in Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere uoluerunt: ad Populum latum: ut is Publicius ſi domum reuertiſſet, & inde Romam rediſſet: ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiori memoria ciues Romani ſua uoluntate indemnati, & incolumes his rebus relictis alias ſe in ciuitates contulerunt. quòd ſi ciui Romano licet eſſe Gaditanum ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad fœdus ueniam: quod ad cauſam nihil pertinet (de ciuitatis enim iure non de fœderibus diſceptamus) quid eſt? quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidem longe ſecus ſentio. nam cum ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram: cumq́ noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tum uero ut quæq; nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt: ita mihi maxime communionē beneficiorum, præmiorū, ciuitatis, continere uidetur. atqui cæteræ ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates: ſi idē nos iuris haberemus, quod cæteri. ſed nos nō poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris conceſſum eſt. itaq; in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacædemonios, cæteros undiq; aſcribi: multarumq́ eſſe eoſdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet nonnullos imperitos homines noſtros ciues Athenis in numero iudicum, atq; Areopagitarum, certa tribu, certo numero: cum ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti: hanc ſe perdidiſſe: niſi poſtliminio recuperaſſent. peritus uero noſtri moris ac iuris nemo unquam, qui hanc ciuitatē retinere uellet: in aliam ſe ciuitatem dicauit. ſed hic totus locus diſputationis atque orationis meæ Iudices pertinet ad commune ius mutandarum ciuitatum: nihil habet quod ſit proprium religionis, ac fœderum. defendo enim rem uniuerſam: nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum, neq; tam diſſidentem à Populo Rom. odio quodam atque diſſidio: neque tam fide beneuolentiaq́ coniunctam: ex qua nobis interdictum ſit: ut neque aſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus. O iura præclara, atq; diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus noſtris comparata: ne quis noſtrū plus quàm unius ciuitatis eſſe poſſit: diſſimilitudo enim ciuitatum uarietatē iuris habeat, neceſſe eſt: ne quis inuitus ciuitate mutetur: ne ue in ciuitate maneat inuitus. hæc ſunt enim fundamenta firmiſſima noſtræ libertatis: ſui quenq; iuris & retinendi & dimittendi eſſe dominū. illud uero ſine ulla dubitatione maxime noſtrū fundauit imperiū: & Populi Ro. nomen auxit: quòd princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius authoritate & exemplo nunquam eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio, & communicatio ciuitatis. itaque & ex Latio multi & Thuſculani, & Lanuuini, & ex cæteris generibus gentes uniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ: ut Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſiqui noluiſſent: nec ſiqui eſſent ciuitatem noſtram beneficio Populi Rom. conſecuti, uiolatum fœdus eorum uideretur. at enim quędam fœdera extant: ut Germanorum, Inſubrium, Heluetiorum, Iapidum, nonnullorum item ex Gallia barbarorum: quorum in fœderibus exceptum eſt: ne quis eorum à

nobis

nobis ciuis recipiatur. quod ſi excæptio facit: ne liceat: ibi neceſſe eſt licere: ubi non eſt exceptū. ubi eſt igitur excæptū fœdere Gaditano, ne quem Populus Ro. Gaditanū recipiat ciuitate? nuſq̄. ac ſicubi eſſet: lex id Gellia & Cornelia, quę definite poteſtātē Pompeio ciuitatem donandi dederat: ſuſtuliſſet. excæptū inquit eſt: fœdus ſiquidem ſacroſanctū eſt. ignoſco tibi: ſi neq; Pœnorū iura calles: reliqueras enim ciuitatem tuam: neq; noſtras potuiſti leges inſpicere: ipſæ enim te à cognitione ſua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea quæ de Pompeio à Gellio & à Lentulo COSS. lata eſt: in qua aliquid ſacroſanctū uideretur? primū enim ſacroſanctū nihil eſſe poteſt: niſi quod populus, plebs ue ſanxiſſet. deinde ſanctiones ſacrandę ſunt aut genere ipſo, aut obteſtatione, & conſecratione legis, aut pœnæ, cum caput eius qui contra facit, conſecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiuſmodi? utrum à capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? nihil omnino unquā de iſto fœdere ad populum, nihil ad plebem latum eſſe dico: de quibus etiam ſi latum eſſet, neq; legem, neq; pœnam latam eſſe: ne quem ciuem reciperemus: tamen id eſſet, quod poſtea populus iuſſiſſet, ratum. neq; quicquam illis uerbis ſi quid ſacroſanctū eſſet: eſſe excæptum uideretur. de his cū Populus Ro. nihil unquam iuſſerit: quicquā audes dicere ſacroſanctum fuiſſe? nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum Iud. pertinet. neq; enim eſt meū, contra ius optime meritæ ciuitatis, contra opinionē uetuſtatis, contra authoritatē Senatus dicere. duris enim quondam temporibus Reip. noſtræ cum præpotens terra mariq; Carthago nixa duabus Hiſpaniis huic imperio immineret: & cum duo fulmina noſtri imperij ſubito in Hiſpania Cn. & P. Scipiones extincti occidiſſent: L. Martius primipili Centurio cū Gaditanis fœdus iciſſe dicitur. quod cum magis fide illius populi, iuſtitia ueſtra, uetuſtate denique ipſa, quàm aliquo publico uinculo religionis teneretur: ſapientes homines, & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo COSS. à Senatu de fœdere poſtulauerunt. tum eſt cū Gaditanis fœdus uel renouatū: uel ictum. de quo fœdere Populus Ro. ſententiam non tulit: qui iniuſſu ſuo nullo pacto poteſt religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs ſuis erga Remp. noſtram conſequi potuit: quod imperatorum teſtimonijs, quod uetuſtate, quod Q. Catuli ſummi uiri authoritate, quod iudicio Senatus, quod fœdere, conſecuta eſt: quod publica religione ſanciri potuit: id abeſt. populus enim ſe nuſquā obligauit. neq; ideo eſt Gaditanorū cauſa deterior: grauiſſimis enim & plurimis rebus eſt fulta. ſed iſti diſputationi certe nihil eſt loci: ſacroſanctū enim nihil poteſt eſſe: niſi quod per populū plebēm ue ſancitū eſt. quòd ſi hoc fœdus, quod Populus Ro. authore Senatu, commendatione & iudicio uetuſtatis, uoluntate & ſententijs ſuis comprobat: idem ſuffragijs comprobaſſet: quid erat cur ex ipſo fœdere Gaditanum in ciuitatem noſtram recipi non liceret? nihil eſt enim aliud in fœdere, niſi ut pia & æterna pax ſit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam eſt, quod non eſt in omnibus fœderibus: maieſtatem Populi Romani comiter conſeruent. id habet hanc uim: ut ſit ille in fœdere inferior. primum uerbi genus hoc conſeruandi, quo magis in legibus quàm in fœderibus uti ſolemus: imperantis eſt: non precantis. deinde cum alterius populi maieſtas conſeruari iubetur: de altero ſiletur:

certe ille populus in ſuperiori conditione cauſaq́ ponitur. cuius maieſtas fœderis ſanctione defenditur. in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione: qui ita dicebat comiter eſſe communiter. quaſi uero priſcum aliquod aut inſolitum uerbũ interpretaretur. Comes, benigni, faciles, ſuaues, homines eſſe dicuntur: qui erranti comiter monſtrant uiã, benigne, non grauate, comiter quidẽ certe non communiter conuenit. & ſimul abſurda res eſt: caueri fœdere: ut maieſtatẽ Populi Ro. communiter conſeruent: ideſt ut Populus Ro. ſuam maieſtatem eſſe ſaluã uelit. quod ſi iam ita eſſet: ut eſſe non poteſt: tamen de noſtra maieſtate, nihil de illorũ caueretur. poteſt ne igitur noſtra maieſtas à Gaditanis benigne conſeruari: ſi ad eam retinendam Gaditanos pręmijs elicere non poſſumus? poteſt eſſe ulla deniq́ maieſtas: ſi impedimur: quo minus per Populũ Ro. beneficiorum uirtutis cauſa tribuendorum poteſtatẽ imperatoribus noſtris deferamus? ſed quid ego diſputo: quæ mihi tum ſi Gaditani contra me dicerent, uere poſſe dici uiderentur. illis enim repetentibus L. Corneliũ, reſponderem. legem Populũ Ro. iuſſiſſe de ciuitate tribuenda: hoc genere legum fundos populos fieri non ſolere: Cn. Pompeium de conſilij ſententia ciuitatẽ huic dediſſe: nullum populi noſtri iuſſum Gaditanos habere. itaq́ nihil eſſe ſacroſanctũ: quod lege exceptum uideretur, ſi eſſet: tamẽ in fœdere nihil eſſe cautum pręter pacem. additũ etiam eſſe illud, ut maieſtatem illi noſtram ſeruare deberent: quæ certe minueretur: ſi aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis non liceret: aut præmij tribuendi poteſtatem nullam haberemus. nunc uero quid ego contra Gaditanos loquar? cum id quod defendo, uoluntate eorũ, authoritate, legatione ipſa comprobetur? qui à principio ſui generis ac Reip. ab omni ſtudio ſenſuq́ Pœnorum, mentes ſuas ad noſtrum imperiũ, nomenq́ flexerunt: quos, cũ maxima bella nobis inferrentur: mœnibus excluſerunt: claſſibus inſecuti ſunt: corporibus, opibus, copijs depulerunt: qui & ueterẽ illam ſpeciem fœderis Martiani, ſemper omni ſanctiorẽ marte duxerunt: & hoc fœdere Catuli Senatusq́ authoritate, ſe nobiſcum coniunctiſſimos eſſe arbitrati ſunt. quorum mœnia, delubra, agros, ut Hercules ipſe itinerũ ac laborum ſuorũ, ſic maiores noſtri imperij ac nominis Populi Rom. terminos eſſe uoluerunt. teſtantur & mortuos noſtros imperatores, quorũ uiuit immortalis memoria & gloria: Scipiones, Brutos, Oratios, Caſſios, Metellos, & hunc pręſentem Cn. Pompeium: quẽ procul ab eorum mœnibus acre & magnũ bellum gerentem commeatu pecuniaq́ iuuerunt. & hoc tempore ipſo Populum Ro. quẽ in caritate annonę, ut ſępe ante fecerant, frumento ſuppeditato leuauerunt: ſe hoc ius eſſe uelle: ut ſibi & liberis, ſi qui eximia uirtute fuerint: ſiue in noſtris caſtris: ſiue in imperatorum prętorijs, ſiue deniq́ inter ſigna atq́ in acie, locus: ſit his gradibus aſcenſus etiam ad ciuitatem. quod ſi Afris, ſi Sardis, ſi Hiſpanis agris ſtipendioq́ multatis uirtute adipiſci licet ciuitatem: Gaditanis autem officijs, uetuſtate, fide, periculis, fœdere coniunctis hoc idem non licebit: non fœdus ſibi nobiſcum, ſed iniquiſſimas leges impoſitas à nobis eſſe arbitrabuntur. atque hanc Iudices non à me fingi orationem: ſed me dicere quæ Gaditani iudicarint, res ipſa declarat. hoſpitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos feciſſe publice dico: proferam teſtes: proferam Legatos: excitabo laudatores. ad hoc iudicium ſummos homines, ac nobiliſſimos

liſſimos deprecatores huius periculi miſſos uidetis.re deniq; multo ante Gadibus iam audita,fore huic ut ab illo periculum crearetur:grauiſſima tum in iſtum ciuem ſuum Gaditani Senatuſconſulta fecerunt. potuit magis fundus Populus Gaditanus fieri?(quoniã hoc magnopere delectare uerbo) ſi tum ſit fundus:cum ſcita ac iuſſa noſtra ſua ſententia comprobat:quam cum hoſpitium fecit?ut & ciuitate illum mutatum eſſe fateretur: & ius ciuitatis honore digniſſimum iudicaret.potuit certius interponere iudicium uoluntatis ſuę?quam cum etiam accuſatorem huius multa & pœna multauit?potuit magis de re iudicare?quàm cum ad ueſtrum iudicium ciueis ampliſſimos legauit teſtis huius iuris,uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis eſt tam demens:quin ſentiat ius hoc Gaditanis eſſe retinendum?ne interſeptum ſit his iter perpetuo ad hoc ampliſſimum præmium ciuitatis:& magnopere his eſſe lætandum:huius L.Cornelij beneuolentiam erga ſuos remanere Gadibus:gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate uerſari? quis eſt enim noſtrum cui non illa ciuitas ſit huius ſtudio,cura,diligentia, commendatior? Omitto quantis ornamentis populum iſtum C.Cæſar,cum eſſet in Hiſpania Prætor:affecerit:controuerſias ſedarit:iura ipſorum permiſſu ſtatuerit:inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus diſciplinaq; delerit:ſumma in eam ciuitatem huius rogatu ſtudia & beneficia contulerit.multa prætereo:quæ quotidie labore huius,& ſtudio, aut omnino aut certe facilius conſequantur.itaq; & adſunt principes ciuitatis:& defendunt, amore ut ſuum ciuem,teſtimonio ut noſtrum,officio ut nobiliſſimum & ſanctiſſimum hoſpitem,ſtudio ut diligentiſſimum defenſorem commodorum ſuorum.ac ne ipſi Gaditani arbitrentur:quamquam nullo incommodo afficiantur:ſi liceat horum ciues uirtutis cauſa in noſtram ciuitatem uenire: tamē hoc ipſo inferius eſſe ſuum fœdus quàm cæterorum:conſolabor & hos pręſentes uiros optimos,& illam fideliſſimam,atque amiciſſimam nobis ciuitatem:ſimul & uos non ignoranteis Iud.admonebo,quo de iure hoc iudicium conſtitutū ſit:de eo nunquam omnino eſſe dubitatū.quos igitur prudentiſſimos interpretes fœderum:quos peritiſſimos bellici iuris,quos diligentiſſimos in exquirendis conditionibus ciuitatū,atq; cauſis eſſe arbitramur? eos profecto qui iã imperia,ac bella geſſerunt.etenim ſi Q.Scæuola ille Augur: cum de iure prædiatorio conſuleretur: homo iuris peritiſſimus,conſultores ſuos nonnunquam ad Furium & Caſellium prædiatores rejciebat:ſi nos de aqua noſtra Tuſculana M.Tugionem potius,quàm C.Aquiliū conſulebamus:quòd aſſiduus uſus uni rei deditus,& ingeniū & artem ſępe uincit:quis dubitet de fœderibus,& de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritiſſimis imperatores noſtros anteferre? poſſumus ne igitur tibi probare authorem exempli atq; facti illius,quod à te reprehenditur: C.Marium? quæris aliquē grauiorem?conſtantiorem?pręſtantiorē uirtute,prudentia,religione,æquitate?is igitur M.Annium Appium fortiſſimum uirū,uirtute prēditum ciuitate donauit:cum Camertinum fœdus ſanctiſſimum,atq; ęquiſſimum ſciret eſſe.poteſt igitur Iud.L.Cornelius condemnari?ut nō C.Marij factum condemnetur?exiſtat ergo ille uir parumper cogitatione ueſtra:quoniã re non poteſt:ut conſpiciatis eum mentibus:quem oculis non poteſtis.dicat ſe non imperitū fœderis,non rudem exemplorū,non ignarū belli fuiſſe:ſe P.Afri-

cani diſcipulum,ac militem:ſe ſtipendijs,ſe legationibus bellicis eruditum: ſe ſi tanta bella legiſſet:quanta geſſit:& confecit:ſi tot Conſulibus meruiſſet:quoties ipſe Conſul fuiſſet: omnia iura belli perdiſcere ac noſſe potuiſſe. ſibi non fuiſſe dubium: quin nullo fœdere à Republica bene gerenda impediretur:à ſe ex coniunctiſſima atque amiciſſima ciuitate fortiſſimũ quenq; eſſe delectum:neque Fulginatium, neq; Camertium fœdere eſſe exceptum: quo minus eorum ciuibus à Populo Romano præmia uirtutis tribuerentur. itaque cum paucis annis poſt hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæſtio Licinia & Mutia lege ueniſſet:num quis eorum qui de fœderatis ciuitatibus eſſet ciuitate donatus,in iudicium eſt uocatus? nam Spoletinus T. Macrinus unus ex ijs,quos C.Marius ciuitate donaſſet:dixit cauſam ex Colonia Latina in primis firma & illuſtri.quem cũ diſertus homo L.Antiſtius accuſaret:Spoletinus dixit fundum Spoletinum populum non eſſe factum. uidebat enim populos de ſuo iure,non de noſtro fundos fieri ſolere. ſed cum lege Apuleia Coloniæ non eſſent deductæ:qua lege Saturninus C. Mario tulerat:ut in ſingulas colonias ternos ciues Romanos facere poſſet:negabat hoc beneficium re ipſa ſublata ualere debere.nihil habet ſimilitudinis iſta accuſatio.ſed tamen tanta authoritas in C.Mario fuit: ut non per L.Craſſum affinem ſuum,hominẽ incredibili eloquentia,ſed paucis ipſe uerbis cauſam illam grauitate ſua defenderit:& probarit.quis enim eſſet Iudices qui imperatoribus noſtris in bello,in acie,in exercitu,delectum uirtutis,qui ſocijs,qui fœderatis in defendenda Repub.noſtra ſpem præmiorum eripi uellet? quòd ſi uultus C.Marij,ſi uox,ſi ille imperatorius ardor oculorũ,ſi recentes triumphi,ſi præſens ualuit aſpectus:ualeat authoritas:ualeant res geſtæ:ualeat memoria:ualeat fortiſſimi & clariſſimi uiri nomen æternum: ſit hoc diſcrimen inter gratioſos ciues, atque fortes:ut illi uiui fruantur opibus ſuis:horum etiam mortuorum, ſi quiſquam huius imperij defenſor mori poteſt: uiuat authoritas immortalis. quid? Cn.Pompeius pater rebus Italico bello maximis geſtis,P.Ceſium Equitem Romanum uirum bonum,qui uiuit Rauennæ:fœderato ex populo nónne ciuitate donauit? quid? cohorteis duas uniuerſas Camertium,quid?Eracleinſium legionẽ,P. Craſſus uir ampliſſimus ex ea ciuitate,qua cum propè ſingulare fœdus Pyrrhi temporibus C.Fabritio Conſule ictum putatur: quid? Maſſilienſem Ariſtonem Sylla? quid? quoniã de Gaditanis agimus: idem Prætor LX Gaditanos:quid?uir ſanctiſſimus & ſumma religione ac modeſtia Q.Metellus Pius Q.Fabium Saguntinum:quid?hic qui adeſt:à quo hæc,quæ ego nunc percurro: ſubtiliſſime ſunt omnia perpolita:M.Craſſus,non Aletrinenſem fœderatum ciuitate donauit,homo tum grauitate & prudentia præſtans:tum uel nimium parcus in largienda ciuitate?hic tu, Cn.Pompeij beneficium uel potius iudicium & factum infirmare conaris:qui fecit quod C.Marium feciſſe audierat: fecit quod P.Craſſum,quod L.Syllam,quod Q.Metellum, quod denique domeſticũ authorem patrẽ ſuum facere uiderat? neq; uero id in uno Cornelio id fecit.nã & Gaditanũ Haſdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quoſdã Vticenſes, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. etenim cũ cęteris prẹmijs digni ſunt:qui ſuo labore & periculo noſtrã Rempub.defendunt:tum certe digniſſimi ſunt:qui ciuitate ea donentur: pro qua

pericula ac tela ſubierunt.atque utinam qui ubiq; ſunt propugnatores huius imperij,poſſent in hanc ciuitatem uenire:& contra, oppugnatores Reipub. de ciuitate exterminari.neque enim ille ſummus Poeta noſter Annibalis illã magis cohortationem,quàm communem imperatorum uoluit eſſe: hoſtem qui feriet mihi erit inquit Carthaginienſis:quiſquis erit ciuitatis:& ſi id habent hoc leue,& ſemper habuerunt.itaq; & ciuis fortiſſimos undiq; fortes uiros adſciuerunt:& hominum ignobilium uirtutem perſæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt. Habetis imperatorum ſummorum, & ſapientiſſimorũ hominum clariſſimorum uirorum interpretationem iuris ac fœderum.dabo etiam iudicum:qui huic quæſtioni præfuerunt: dabo uniuerſi Populi Romani:dabo ſanctiſſimũ iudicium etiam Senatus. Iudices cum præ ſe ferrent:palamq; loquerentur:quid eſſent lege Pappia de M.Craſſo Mamertinis repetentibus iudicaturi:Mamertini publice ſuſcæpta cauſa deſtiterunt. multi in ciuitatem recæpti ex liberis fœderatiſq; populis.nemo unquam eſt de ciuitate accuſatus,quòd aut populus fundus factus non eſſet:aut quòd fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur.audebo etiam hoc contendere, nunquam eſſe condemnatum,quem conſtaret ab imperatore noſtro ciuitate donatum. Cognoſcite nunc Populi Ro.iudicium multis rebus interpoſitum, atque in maximis cauſis,re ipſa atque uſu comprobatum. cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp.Caſſio Poſthumio Cominio COSS. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe.quomodo igitur L.Coſſinius Tybursſ,pater huius Equitis Rom.optimi atque ornatiſſimi uiri,damnato Cęlio, quomodo ex eadem ciuitate T.Coponius,ciuis item ſumma uirtute & dignitate (nepotes T.& C.Coponios noſtis) damnato C.Maſſone,ciuis Romanus eſt factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit? manu,& uirtute non potuit? an ne de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit? de hoſtibus non licebit? an quod adipiſci poterant dicendo:id eis pugnando aſſequi non licebat? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori eſſe uoluerunt? quod ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri,ac grauiſſimi, & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis ideſt fœderatis uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt:neq; in his eſt hoc reprehenſum Licinia & Mutia lege:cũ preſertim genus ipſum accuſationis, & nomen, eiuſmodi præmium,quod nemo aſſequi poſſit niſi ex Senatoris calamitate:neq; Senatori,neq; bono cuiquã nimis iucundum eſſe poſſet:dubitandum fuit? quin quo in genere,iudiciorũ prēmia lata eſſent:in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur,aut Seruilia lege,aut cæteris? quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nunc iudicium Senatus:quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum.ſacra Cereris Iudices ſumma maiores noſtri religione confici cerimoniaq; uoluerunt.quæ cũ eſſent aſſumpta de Græcia:& per Græcas ſunt ſemper curata ſacerdotes:& Græca omnia nominata:ſed cum illam quæ Græcum illud ſacrum monſtraret,& faceret, ex Græcia diligerent:tamen ſacra pro ciuibus ciuem facere uoluerunt:ut deos immortales ſcientia peregrina & externa, mente domeſtica & ciuili precaretur. has ſacerdotes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Velienſes fuiſſe fœderatarum ſine dubio ciui-

tatum.mitto uetera.proxima dico.ante ciuitatem Velienſibus datam,de Senatus ſententia C.Valerium Flaccum Prætorem urbanũ nominatim ad populum de Calliphana Velienſe,ut ea ciuis Romana eſſet, tuliſſe. num igitur aut fundos factos Velienſes,aut ſacerdotem illam ciuem Ro.factam nõ eſſe, aut fœdus & à Senatu & à Populo Ro.uiolatum arbitrabimur? Intelligo Iud.in cauſa aperta,minimeq́ dubia,multo & plura, & à pluribus peritiſſimis eſſe dicta: quàm res poſtularet.ſed id factum eſt:non ut uobis rem tam perſpicuam dicendo probaremus:uerum ut omnium maliuolorum,iniquorum, inuidorum animos frangeremus:quos ut accuſator incenderet:ut aliqui ſermones hominum alienis bonis mœrentium etiam ad ueſtras aures permanarent:& in iudicio ipſo redundarent:iccirco illa in omni parte orationis ſua arte aſpergi uidebatis : tum pecuniam L. Cornelij, quæ neque inuidioſa eſt:& quantacunque eſt:eiuſmodi eſt:ut conſeruata magis, quàm corrupta eſſe uideatur:tum luxuriam,quæ non crimine aliquo libidinis, ſed communi maledicto notabatur:tum Thuſculanum,quod Q. Metelli fuiſſe meminerat:& L.Craſſi.Craſſum emiſſe de libertino homine Soterico Martio,ad Metellũ perueniſſe de Venonij Vindicij bonis non tenebat? ſimul illud neſciebat:prædiorũ nullam eſſe gentem:emptionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines,ſæpe ad infimos, non legibus tanquam tutelas peruenire. obiectum eſt etiam quod in Tribum Cruſtuminam peruenerit:quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu,præmio minus inuidioſo,quàm qui legum præmijs Prætoriam ſententiam,& prætextam togam conſequuntur.& adoptio Theophanis agitata eſt:per quam Cornelius nihil eſt præterquam propinquorum ſuorum hæreditates aſſecutus.quamquam iſtorum animos qui ipſi Cornelio inuident:non eſt difficillimum mitigare:more hominũ inuident: in conuiuijs rodunt:in circulis iccirco uellicant:non illo inimico,ſed hoc maledico dente carpunt.qui amicis L.Cornelij aut inimici ſunt:aut inuident:hi ſunt huic multo uehementius pertimeſcendi.nam huic quidem ipſi quis eſt unquam inuentus inimicus? aut quis iure eſſe potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatiq́ non conceſſit? uerſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi,in maximis noſtris malis atque diſcordijs neminem unquam alterius rationis,ac partis,non re,non uerbo,non uultu deniq́ offendit.fuit hoc ſiue meum,ſiue Reipublicę fatum:ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet.non modo non exultauit in ruinis ueſtris,noſtrisq́ diſcordijs Cornelius: ſed omni officio, lachrymis, opera, conſolatione,omnis me abſente meos ſubleuauit.quorum ego teſtimonio ac precibus,munus hoc meritum huic,& ut à principio dixi,iuſtam & debitam gratiam refero.ſperoq́ Iud.ut eos,qui principes fuerunt conſeruandæ ſalutis aut dignitatis meę,diligitis:& charos habetis:ſic quę ab hoc pro facultate huius,pro loco facta ſunt:& grata eſſe uobis, & probata. non igitur à ſuis, quos nullos habet:ſed à ſuorum,qui & multi & potentes ſunt:urgetur inimicis.quos quidẽ heſterno die Cn.Pompeius copioſa oratione,& graui ſecum ſi uellent:contendere iubebat:ab hoc improbo certamine,atque iniuſta contentione auocabat.& erat æqua lex & uobis Iudices,atque omnibus qui noſtris familiaritatibus implicantur:uehementer utilis: ut noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus:amicis noſtrorum inimicorum temperemus. ac ſi

mea authoritas ſatis apud illos in hac re ponderis haberet: cū me præſertim rerum uarietate, atq; uſu ipſo iam perdoctum uiderent: etiam ab illis eos maioribus diſcordijs auocarem. id enim contendere mecum de Republica cum id defendas: quod eſſe optimum ſentias: & fortium uirorum & magnorum hominum ſemper putaui: necq; huic unquam labori, officio, muneri defui. ſed contentio tamdiu ſapiens eſt: quamdiu aūt proficit aliquid: aut ſi non proficit, non obeſt ciuitati. uoluimus quædam: contendimus: experti ſumus: obtenta non ſunt: dolorem alij, nos luctum, mœroremq; ſuſcepimus: cur ea quę mutare non poſſumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cęſarem Senatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit, & numero dierum nouem. idem in anguſtijs ærarij uictorem exercitū ſtipendio affecit: imperatori decem legatos decreuit: lege Sempronia ſuccedendum non cenſuit. harum ego ſententiarum & princeps, & author fui: neque me diſſenſioni meæ priſtinæ putaui potius aſſentiri, quàm præſentibus Reip. temporibus & concordiæ conuenire. non idem alijs uidetur. ſunt fortaſſe in ſententia firmiores: reprehendo neminem. ſed aſſentior non omnibus: necq; eſſe inconſtantis puto, ſententiam aliquam tanquam aliquod nauigium, atque curſum ex Reip. tempeſtate moderari. ſed ſi qui ſunt, quibus infinitum ſit odium: in quo ſemel ſuſcæptum ſit: quos uideo eſſe nonnullos: cum ducibus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribusq; confligant. illam enim fortaſſe pertinaciam nonnulli, uirtutem alij putabunt: hanc uero iniquitatem omnes, cum aliqua crudelitate coniunctam. ſed ſi certorum hominum mentes nulla ratione Iudices placare poſſumus: ueſtros quidem animos certe confidimus, non oratione noſtra, ſed humanitate ueſtra eſſe placatos. quid enim eſt cur non potius ad ſummā laudem huic, quàm ad minimam fraudē Cæſaris familiaritas ualere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſimo: in ſumma amicorum copia cum familiariſſimis eius eſt adæquatus: in Prætura, in Conſulatu præfectum fabrum detulit: conſilium hominis probauit: fidem eſt complexus: officia, obſeruantiamq; dilexit. fuit hic multorum illi laborum ſocius aliquando: eſt fortaſſe nunc nonnullorum particeps commodorum. quæ quidem ſi huic obfuerint apud uos: non intelligo quod bonum cuiquam ſit apud tales uiros profuturum. Sed quoniā C. Cæſar abeſt longiſſime: atq; in his eſt nunc locis: quæ regiones orbem terrarum, rebus illius geſtis, imperium Populi Ro. definiunt: nolite per deos immortales Iud. hunc illi acerbum nuncium uelle deferri: ut ſuum præfectum fabrum, ut hominem ſibi chariſſimū, & familiariſſimum non ob ipſius aliquod delictum, ſed ob ſuam familiaritatem ueſtris oppreſſum ſententijs audiat. miſeremini eius: qui non de ſuo peccato, ſed huius ſummi & clariſſimi uiri facto, non de aliquo crimine, ſed de periculo ſuo, de publico iure diſcæptat: quod ius ſi Cn. Pompeius ignorauit: ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus, ſi Cn. Pompeius pater, L. Sylla, ſi L. Craſſus, ſi C. Marius, ſi Senatus, ſi Populus Ro. ſi qui de re ſimili iudicarunt: ſi fœderati populi, ſi ſocij, ſi illi antiqui Latini: uidete ne utilius uobis & honeſtius ſit, illis ducibus errare: quàm hoc magiſtro erudiri. ſed ſi de certo, de perſpicuo, de utili, de probato, de iudicato uobis iure eſſe conſtituendum uidetis: nolite committere ut in re tam inueterata quicquā noui ſentiatis. ſimul & illa Iudices omnia ante oculos ueſtros proponite. primum eſſe omnes etiā poſt mor

tem reos clariſſimos illos uiros: qui fœderatos ciuitate donarunt. deinde Senatum: qui perſæpe hoc iudicauit: populum: qui iuſſit: iudices: qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote: ſic uiuere ac uixiſſe Cornelium: ut cum omnium peccatorum quæſtiones ſint: non de uitiorum ſuorum pœna, ſed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud: ut ſtatuatis hoc iudicio, utrum poſthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. poſtremo illud Iudices fixum in animis ueſtris tenetote: uos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

IN PISONEM. ORATIO XXXVII.

Deeſt principium.

Iam ne uides bellua? iam ne ſentis? quæ ſit hominũ querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum neſcio quem de grege nouitiorum factum eſſe Conſulem. non enim nos color iſte ſeruilis, non piloſæ genæ, non dentes putridi decæperunt. oculi, ſupercilia, frons, uultus deniq; totus, qui ſermo quidam tacitus mentis eſt: hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus erat ignotus: decæpit: feſellit: in fraudem induxit: pauci iſta tua lutulenta uicia noueramus: pauci tarditatem ingenij, ſtuporem, debilitatemq; linguæ: nunquã erat audita uox in foro: nunquã periculum factũ conſilij: nullum non modo illuſtre, ſed ne notũ quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum: quarũ ſimile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur: ſe omnes magiſtratus ſine repulſa aſſecutum. mihi iſta licet de me uera cum gloria prædicare. omnes enim honores Populus Rom. mihi ipſi homini nouo detulit. nam tu cum Quæſtor es factus: etiam qui te nunquam uiderant: tamen illum honorem nomini mandabant tuo. Ædilis es factus: Piſo eſt à Populo Ro. factus: non iſte Piſo. Prætura item maioribus delata eſt tuis. noti erant illi mortui. te uiuum nondum nouerat quiſquam. me cum Quæſtorem in primis, Ædilem priorem, Prætorem primum cunctis ſuffragijs Populus Rom. faciebat: homini ille honorem, non generi, moribus, non maioribus meis, uirtuti perſpectæ, nõ auditę nobilitati deferebat. nam quid ego de Conſulatu loquar? parto uis, an ne geſto? miſerum me, cum hac me peſte atque labe confero: ſed nihil comparandi cauſa loquar: ac tamẽ ea, quæ ſunt longiſſime diſiuncta, comprehendam. tu Conſul es renunciatus (nihil dicam grauius quàm quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, diſſidentibus COSS. Cæſare & Bibulo: cum hoc non recuſares, quin hi, à quibus dicebare Conſul: te luce dignum non putarent: niſi nequior quàm Gabinius extitiſſes. me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuerſa ciuitas nõ prius tabella, quàm uoce prio-

rem

rem Conſulem declarauit.ſed omitto ut ſit factus uterq; noſtrũ. ſit ſanè fors domina campi.magnificentius eſt dicere,quemadmodum geſſerimus Conſulatum,quàm quemadmodum cœperimus.ego Calendis Ian.Senatũ & bonos omnes legis Agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum,ſi diuidi non oportuit:conſeruaui:ſi oportuit melioribus authoribus reſeruaui.ego in C.Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Conſulem interpoſitam Senatus authoritatem ſuſtinui contra inuidiam,atque defendi.ego adoleſcentes bonos & fortes,ſed uſos ea conditione fortunæ,ut ſi eſſent magiſtratus adepti:Reipub.ſtatum conuulſuri uiderentur:meis inimicitijs nulla Senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium Collegam cupidum prouinciæ multa in Repub. molientem, patientia atq; obſequio meo mitigaui.ego prouinciam Galliam Senatus authoritate,exercitu,& pecunia inſtructam, & ornatam, quam cum Antonio communicaui:quod ita exiſtimabã tempora Reipub. ferre:in concione depoſui reclamante Populo Ro.ego L.Catilinam cædem Senatus, interitum urbis,non obſcure,ſed palàm molientem egredi ex urbe iuſſi:ut à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti eſſe poſſemus. ego tela extremo menſe Conſulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefarijs manibus extorſi.ego faces iam accenſas ad huius urbis incendium comprehendi:protuli:extinxi.me Q.Catulus princeps huius ordinis & author publici conſilij frequentiſſimo Senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clariſſimus,qui propter te ſedet,L.Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Repub.dixit.mihi togato Senatus,non ut multis bene geſtæ,ſed ut nemini,conſeruatæ Reipub.ſingulari genere ſupplicationis deorum immortaliũ templa patefecit.ego cum in concione abiens magiſtratu dicere à Tribuno pl.prohiberer,quæ conſtituerã:cumq; is mihi tantummodo ut iurarem,permitteret:ſine ulla dubitatione iuraui,Rempub.atque hanc urbem mea unius opera eſſe ſaluam.mihi Populus Rom.uniuerſus illa in concione non unius diei gratulationem,ſed æternitatem,immortalitatemq; donauit:cum meum iuſiurandum tale,atque tantum iuratus ipſe una uoce & conſenſu approbauit.quo quidem tempore is meus domũ fuit è foro reditus:ut nemo, niſi qui mecum eſſet,ciuium eſſe in numero uideretur.atque ita eſt à me Conſulatus peractus:ut nihil ſine conſilio Senatus,nihil non approbante Populo Rom. egerim:ut ſemper in roſtris Curiam,in Senatu populum defenderim:ut multitudinem cum principibus,Equeſtrem ordinem cum Senatu coniunxerim.

Expoſui breuiter Conſulatum meum.aude nunc ò furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi Compitalitij,tum primum facti poſt L.Luſcellium & C.Marium COSS.contra authoritatem huius ordinis : quos Q.Metellus (facio iniuriam fortiſſimo uiro mortuo:qui illum,cuius paucos pares hæc ciuitas tulit:cum hac importuna bellua conferam)ſed ille deſignatus Conſul, cum quidam Tribunus pl.ſuo auxilio magnos ludos contra Senatuſconſultum facere iuſſiſſet:priuatus fieri uetuit:atque id,quod nondũ poteſtate poterat:obtinuit authoritate.tu cum in Calendas Ianu.Compitaliciorum dies incidiſſent:Sex.Clodium,qui nunquam antea prætextatus fuiſſet:ludos facere,& prætextatum uolitare paſſus es,hominem impurum,atq; non modo facie,ſed etiam oculo tuo digniſſimum.ergo his fundamentis poſitis Con-

ſulatus tui,triduo poſt inſpectante & tacente te,à P.Clodio,fatali portento, prodigioq́ Reip.lex Helia & Fuſia euerſa eſt,propugnacula,muriq́ tranquillitatis,atque ocij:Collegia,non ea ſolum,quæ Senatus ſuſtulerat:reſtituta ſunt:ſed innumerabilia quædam noua ex omni fece urbis,ac ſeruitio concitata. ab eodē homine in ſtupris inauditis,nefarijsq́ uerſato,uetus illa magiſtra pudoris & modeſtiæ ſeueritas cenſoria ſublata eſt:cum tu interim buſtum Reipub.qui te Conſulem tum Romæ dicis fuiſſe: uerbo nunquam ſignificaris ſententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. nondum quæ feceris,ſed quæ fieri paſſus ſis,dico:neq́ uero multum intereſt,preſertim in Conſule,utrum ipſe pernicioſis legibus, improbis concionibus Rempub.uexet: an alios uexare patiatur.an poteſt ulla eſſe excuſatio non dicam male ſentienti,ſed ſedenti,cunctanti,dormienti in maximo Reipub.motu Conſuli? centum propè annos legem Heliam & Fuſiam tenueramus:quadringentos iudicium rationemq́ Cenſoriam.quas leges auſus eſt non nemo improbus,potuit quidem nemo unquam conuellere: quam poteſtatem minuere, quominus de moribus noſtris quinto quoq́ anno iudicaretur:nemo tam effuſe petulans conatus eſt.hæc ſunt ó carnifex in gremio ſepulta Conſulatus tui.perſequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali ne conniuente quidem te,quod ipſum eſſet ſcelus:ſed etiam hilarioribus oculis,quàm ſolitus eras,intuente,delectus ſeruorum habebatur ab eo:qui nihil ſibi unquam nec facere,nec pati turpe eſſe duxit:arma in templo caſtoris,O proditor templorum omnium,uidente te conſtituebantur ab eo latrone:cui templum illud fuit te Conſule,arx ciuium perditorum,recæptaculum ueterum Catilinæ militum,caſtellum forenſis latrocinij, buſtum legum omnium, ac religionum.erat non ſolum domus mea,ſed totum Palatium Senatu,Equitibus romanis,ciuitate omni, Italia cuncta,refertum: cum tu non modo ad eum Ciceronem (mitto enim domeſtica: quæ negari poſſunt: hæc commemoro quæ ſunt palàm) non modo inquam ad eum, cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ:quem in Senatu ſententiam rogabas tertium: nunquam aſpiraſti:ſed omnibus conſilijs, quæ ad me opprimendum parabantur:non interfuiſti ſolum:uerum etiam crudeliſſime præfuiſti.mihi uero ipſi coram genero meo propinquo tuo, quæ dicere auſus es? egere foris eſſe Gabinium:ſine prouincia,ſtare non poſſe:ſpem habere à Tribuno pl. ſi tua conſilia cum illo coniunxeris:ſed à Senatu quidem deſperaſſe. huius te cupiditati obſequi:ſicuti ego feciſſem in Collega meo.nihil eſſe quod præſidium Conſulum implorarem:ſibi quenq́ conſulere oportere.atque hæc dicere uix audeo.uereor ne qui ſit: qui iſtius inſignem nequitiam frontis inuolutam integumentis nondum cernat.dicam tamen.ipſe certe agnoſcet:& cum aliquo dolore flagitiorum ſuorū recordabitur.meminiſti ne cœnum? cū ad te quinta ferè hora,cum C.Piſone ueniſſem:neſcio quo è gurguſtio te prodire,inuoluto capite,ſoleatum? & cum iſto ore fœtido teterrimam nobis popinā inhalaſſes:excuſatione te uti ualitudinis:quòd diceres, uinolentis te quibuſdam medicaminibus ſolere curari? quam nos cauſam cū accæpiſſemus:quid enim facere poteramus? pauliſper ſtetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo.unde tu nos cum improbiſſime reſpondendo,tum turpiſſime eructando eieciſti.idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo,cui ſic ęquatū

præbebas

præbebas Conſulatum tuum: cum eſſes interrogatus quid ſentires de Conſulatu meo, grauis author, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Ceſonius ſemiplacentinus Caluentius, reſpondes: altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio: crudelitatem tibi nõ placere. hic te ille homo digniſſimus tuis laudibus collaudauit. crudelitatis tu furcifer Senatum Conſul in concione condemnas? non enim me, qui Senatui parui. nam delatio illa ſalutaris, & diligens fuerat Conſulis: animaduerſio quidem & iudicium, Senatus. quæ cum reprehendis: oſtendis qualis tu, ſi ita forte accidiſſet: fueris illo tempore Conſul futurus. ſtipendio mehercule & frumento Catilinam eſſe putaſſes iuuandum. quid enim interfuit inter Catilinam & eum: cui tu Senatus authoritatem, ſalutem ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio uendidiſti? quæ enim L. Catilinam conantẽ Conſul prohibui: ea P. Clodium facientem Conſules adiuuerunt. uoluit ille Senatũ interficere: uos ſuſtuliſtis: leges incendere: uos abrogaſtis: interire patriã: uos adiuuiſtis. quid eſt uobis COSS. geſtum ſine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem: uos eius domum, quẽ propter urbs incenſa non eſt. ac ne illi quidem, ſi habuiſſent ueſtri ſimilem Conſulem: de urbis incendio cogitaſſent. non enim ſe tectis priuare uoluerunt: ſed his ſtantibus, nullũ domicilium ſceleri ſuo fore putauerunt. cædem illi ciuium, uos ſeruitutẽ expetiſtis. hic uos etiam crudeliores. huic enim populo ita fuerat ante uos COSS. libertas inſita: ut emori potius, quàm ſeruire præſtaret. illud uero geminum conſilijs Catilinæ & Lentuli: quod me domo mea expuliſtis: Cn. Pompeiũ domum ſuam compuliſtis. neque enim me ſtante & manente in urbis uigilia, neque reſiſtente Cn. Pompeio omnium gentium uictore, unquam ſe illi Rempub. delere poſſe duxerunt. à me quidem etiam pœnas expetiſtis: quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium incluſum nefarijs ſenſibus impiorum in me profudiſtis. quorum ego furori niſi ceſſiſſem: in Catilinæ buſto uobis ducibus mactatus eſſem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinam interfuiſſe? quàm quòd eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitaſtis: quòd omnes undiq; perditos collegiſtis: quòd in me carcerem effudiſtis: quòd coniuratos armaſtis: quòd eorum ferro meum corpus, atque omnium bonorum uitam obijcere uoluiſtis. ſed iam redeo ad præclaram illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas diſplicet? cui, cum Senatus luctum ac dolorem ſuum ueſtis mutatione declarandum cenſuiſſet: cum uideres mœrere Remp. ampliſſimi ordinis luctu: O noſter miſericors quid facis? quod nulla in barbaria quiſquam Tyrannus. omitto enim illud, Conſulem edicere, ut Senatus Senatuſconſulto ne obtemperet. quo fœdius nec fieri nec cogitari quicquam poteſt. ad miſericordiam redeo eius: cui nimis uidetur Senatus in conſeruanda patria fuiſſe crudelis. edicere eſt auſus cum illo ſuo pari: quem tamen omnibus uitijs ſuperare cupiebat: ut Senatus, contra quàm ipſe cenſuiſſet, ad ueſtitum rediret. quis hoc facit ulla in Scythia Tyrannus? ut eos, quos luctu afficeret: lugere non fineret? mœrorem relinquis: mœroris aufers inſignia. eripis lachrymas non conſolando, ſed minando. quòd ſi ueſtẽ non publico conſilio patres conſcripti, ſed priuato officio, aut miſericordia mutauiſſent: tamẽ id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, poteſtatis erat non ferendæ.

cum uero id Senatus frequens cenſuiſſet:ordines reliqui iam ante feciſſent: tu ex tenebricoſa popina Conſul extractus,cum illa ſaltatrice tonſa, Senatū Reipub.occaſum,atq; interitum lugere uetuiſti.at quærebat etiam paulo ante de me:quid ſuo mihi opus fuiſſet auxilio? cur non meis inimicis meis copijs reſtitiſſem? quaſi uero non modo ego,qui multis ſæpe auxilio fuiſſem: ſed quiſquam tam inops fuerit unquam:qui iſto non modo propugnatore tutiorem ſe,ſed aduocato,aut adſtipulatore paratiorē fore putaret.ego iſtius pecudis ac putidæ carnis conſilio ſcilicet,aut præſidio niti uolebam? ab hoc eiecto cadauere quicquam mihi aut opis aut ornamenti expectabam? Conſulem ego tum requirebam:Conſulem inquam,non illum quidē,quem in hoc animali inuenire non poſſem:qui tantam Reipub.cauſam grauitate & conſilio ſuo tueretur:ſed qui tanquā truncus atque ſtipes,ſi ſtetiſſet modo, poſſet ſuſtinere tamen titulū Conſulatus.cum enim eſſet omnis cauſa illa mea Conſularis,& Senatoria,auxilio mihi opus fuerat & Conſulis,& Senatus. quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à uobis Conſulibus conuerſum: alterum Reipub.penitus ereptum.attamen ſi conſilium exquiris meum:neq; ego ceſſiſſem:& me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet:ſi mihi cum illo buſtuario gladiatore, & tecū,& cum Collega tuo decertandū fuiſſet.alia enim cauſa præſtantiſſimi uiri Q.Metelli fuit:quem ego ciuem meo iudicio cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario fortiſſimo uiro & COS.& ſextum Conſuli,& eius inuictis legionibus ne armis confligeret: cedendū eſſe duxit.quod mihi igitur certamen eſſet huiuſmodi? cum C.Mario ſcilicet? aut cum aliquo pari? an cum altero barbato Epicureo? cum altero Catilinæ laternario? quos neq; Hercule ego, neque ſupercilium tuum, neq; Collegæ tui cymbala,ac crotala fugi:neque tam fui timidus:ut qui in maximis turbinibus,ac fluctibus Reipub.nauem gubernaſſem:ſaluamq; in portu collocaſſem:frontis tuæ nubeculam, tum Collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerē.alios ego uidi uentos:alias proſpexi animo procellas:alijs impendentibus tempeſtatibus,non ceſſi:ſed his unum me pro omnium ſalute obtuli.itaq; diſceſſu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudeliſſimis exciderunt.cum quidem tu,ò uecors & amens,cum omnes boni abditi,incluſiq; mœrerent:templa gemerent:tecta ipſa urbis lugerent: complexus es illud funeſtum animal ex nefarijs ſtupris,ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate,& flagitiorum impunitate concretum.atque eodem in templo,eodem & loci ueſtigio,& temporis,arbitria non mei ſolū, ſed patriæ funeris abſtuliſti.quid ego illorum dierum epulas,quid lætitiam & gratulationem tuam,quid cum tuis ſordidiſſimis gregibus intemperatiſſimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus ſobriū? quis agentem aliquid, quod eſſet libero dignum? quis denique in publico uidit? cum Collegæ tui domus cantu,& cymbalis perſonaret:cumq; ipſe nudus in conuiuio ſaltaret: in quo ne tum quidem,cum illum ſuū ſaltatorium uerſaret orbem: fortunæ rotam pertimeſcebat.hic autē non tam concinnus helluo,nec tam muſicus iacebat in ſuo Græcorum fœtore atque uino.quod quidem iſtius in illis Reip. luctibus, quaſi aliquod Lapitharum aut Centaurorum conuiuium ferebatur:in quo nemo poteſt dicere,utrum iſte plus biberit:an uomuerit:an effuderit.tu etiam mentionē facies Conſulatus tui? aut te fuiſſe Romæ Conſulem

dicere

dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta eſſe Conſulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Conſule eſſe uoluiſti? huius tu Clodiani canis inſignibus conſulatum declarari putas? animo Conſulem eſſe oportet, conſilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto deniq; munere Conſulatus, omni officio. ego Conſulem eſſe putem: qui Senatum eſſe in Repub. non putauit? & ſine eo conſilio Conſulem numerem? ſine quo Romæ ne reges quidem eſſe potuerunt? etenim illa iam omitto: cum ſeruorũ delectus haberetur in foro: arma in templo Caſtoris luce & palàm comportarentur: id autem templum ſublato aditu, reuulſis gradibus, à coniuratorũ reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur: cum Equites Ro. relegarentur: uiri boni lapidibus è foro pellerentur: Senatui nõ ſolum iuuare Remp. ſed ne lugere quidẽ liceret: cum ciuis is, quem hic ordo aſſentiente Italia, cunctisq; gentibus conſeruatorem patriæ iudicarat: nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio atq; armis pelleretur, non dicam auxilio ueſtro, quod uere licet dicere: ſed certe ſilentio: tum Romæ fuiſſe Conſules quiſquam exiſtimabit? qui latrones igitur, ſi quidem uos Conſules? qui prędones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas Conſulis: nõ capiunt anguſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenij ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum tantam perſonam, tam grauẽ, tam ſeuerã. Seplaſia mehercle: ut dici audiebam, te ut primũ aſpexit: Campanum Conſulem repudiauit. audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid accęperat: in quibus ſi moderatio illa, quę in noſtris ſolet eſſe Conſulibus: non fuit: at fuit pompa: fuit ſpecies: fuit inceſſus, ſaltem Seplaſia dignus & Capua. Gabinium denique ſi uidiſſent Duumuirũ ueſtri illi unguentarij: citius agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes ceruſatæq; buccæ dignę Capua, ſed illa uetere. nam hæc quidem, quæ nunc eſt, ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amiciſſimorum multitudine redundat. quorum Capuæ te prætextatum nemo aſpexit: qui non gemeret deſiderio mei: cuius conſilio cum uniuerſam Remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam. me inaurata ſtatua donarant: me patronum unũ aſciuerant: à me ſe habere uitam, fortunas, liberos, arbitrabantur: me & pręſentem contra latrociniũ tuum ſuis decretis legatisq; defenderunt: & abſentem principe Cn. Pompeio referente, & de corpore Reipublicæ tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. an tu eras Conſul? cum in palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigante te. & quod in hac urbe maius unquam incendium fuit? cui non Conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore apud ſocrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam pateferas: ſedebas non extinctor, ſed author incendij: & ardentes faces furijs Clodianis penè ipſe Conſul miniſtrabas. an uero reliquo tempore Conſulem te quiſquam dixit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in Republica? cum obmutuiſſet Senatus: iudicia conticuiſſent: mœrerent boni: uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret: ne que ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo & Gabinij

ſceleri, furoriq́ꝫ ceſſiſſet. at ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſo ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus: cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinũ morem requiſiuit: neque eſt ille uir paſſus, in ea Repub. quam ipſe decorarat: atque auxerat: diutius ueſtrorum ſcelerum peſtem morari. cum tamẽ ille, qualiſcunq; eſt: qui eſt ab uno te improbitate uictus Gabinius, collegit ipſe ſe uix: ſed collegit tamen: & contra ſuum Clodium primũ ſimulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq́ꝫ pugnauit. quo quidem in ſpectaculo mira Reip. æquitas erat: uter eorum periſſet, tanquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem uero quæſtum, ſi uterq; cecidiſſet. ſed ille tamen agebat aliquid: tuebatur authoritatem ſummi uiri: erat ipſe ſceleratus: erat gladiator: cum ſcelerato tamen & cum pari gladiatore pugnabat. tu ſcilicet homo religioſus, & ſanctus, fœdus, quod meo ſanguine in pactione prouinciarum ieceras: frangere noluiſti. cauerat enim ſibi ille ſororius adulter: ut ſi tibi prouinciam, ſi exercitum, ſi pecuniam ereptam ex Reip. uiſceribus dediſſet: omnium ſuorum ſcelerum ſociũ te, adiutoremq́ꝫ præberes. itaq; in illo tumultu fracti faſces: ictus ipſe, quotidie tela, lapides, fugæ: deprehenſus deniq; cum ferro ad Senatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuiſſe conſtabat. & quis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, ſed uocẽ omnino, aut querelam tuam? Conſulem tu te fuiſſe putas? cuius in imperio, qui Remp. Senatus authoritate ſeruarat: idemq́ꝫ in Italia qui omnis omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat: is ſe in publico tuto ſtatuit eſſe non poſſe. an tum eratis Conſules? cum quacunq; de re uerbum facere cœperatis: aut referre ad Senatum: cunctus ordo reclamabat? oſtendebatq́ꝫ nihil eſſe uos acturos: niſi prius de me retuliſſetis? cum uos quamquã fœdere obſtricti tenebamini: tamen cupere non diceretis: ſed lege impediri. quæ lex priuatis hominibus, eſſe lex nõ uidebatur, inuſta per ſeruos, inciſa per uim, impoſita per latrocinium, ſublato Senatu, pulſis è foro bonis omnibus, capta Repub. contra omnes leges, nullo ſcripta more: hanc qui ſe metuere dicerent, Conſules, non dicam animi hominum, ſed faſti ulli ferre poſſunt? nam ſi illam legẽ non putabatis: quæ erat, contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq́ꝫ tribunitia proſcriptio: hac tamen obſtricti pactione tenebamini: quis uos non modo Conſules, ſed liberos fuiſſe putet? quorũ mens fuerit oppreſſa præmio: lingua aſtricta mercede? ſin illã uos ſoli legem putabatis: quiſquã uos Conſules tunc fuiſſe, aut nunc eſſe Conſulares putet? qui eius ciuitatis, in qua in principũ numero uultis eſſe: non leges, non inſtituta, nõ mores, nõ iura noritis? an cum proficiſcebamini paludati in prouincias, uel emptas, uel ereptas: Conſules uos quiſquã putauit? itaq; credo, ſi minus frequentia ſua ueſtrũ egreſſum ornando, atq; celebrando, at omnibus ſaltẽ bonis, ut Conſules, nõ triſtiſſimis, ut hoſtes aut proditores perſequebantur. tu ne etiã immaniſſimũ ac fœdiſſimum monſtrũ auſus es meum diſceſſum illum teſtẽ ſceleris, & crudelitatis tuæ maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidẽ tempore cœpi P. C. fructum immortalem ueſtri in me & amoris & iudicij: qui non admurmuratione, ſed uoce, & clamore abiecti hominis, & ſemiuiui furorem petulantiamq́ꝫ fregiſtis. tu luctum Senatus, tu deſiderium equeſtris

ſtris ordinis,tu ſqualorem Italiæ,tu curiæ taciturnitatem annuam, tu ſilentium perpetuum iudiciorũ ac fori,tu cætera illa in maledicti loco pones:quæ meus diſceſſus Reipub.uulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet: tamẽ miſericordia dignior,quàm contumelia,& cum gloria potius eſſe coniunctus,quàm cum probro putaretur:atq; ille,dolor meus dumtaxat: ueſtrum quidem ſcelus ac dedecus haberetur.tum uero forſitan hoc, quod dicturus ſum:mirabile auditu eſſe uideatur,ſed certe id dicam,quod ſentio.cum tantis à uobis P.C.beneficijs affectus ſim:tantis honoribus:non modo illam calamitatem eſſe non duco:ſed ſi quid mihi poteſt à Repub.eſſe ſeiunctum,quod uix poteſt,priuatim ad meum nomen augendum, optandã duco mihi fuiſſe illam,expetendamq; fortunam.atque ut tuum lætiſſimum diem cum triſtiſſimo meo conferam:utrum tandem bono uiro & ſapienti optabilius putas:ſic exire à patria:ut omnes ſui ciues ſalutem,incolumitatem,reditum precentur: quod mihi accidit:an quod tibi proficiſcenti euenit:ut omnes execrarentur: male precarentur:unam tibi illam uiam & perpetuam eſſe uellent? mihi me diuſſidius in tanto omnium mortalium odio iuſto preſertim & debito,quęuis fuga potius,quàm ulla prouincia eſſet optatior.ſed perge porrò.nam ſi illud meum turbulentiſſimum tempus profectionis,tuo tranquilliſſimo præſtat:quid conferam reliqua? quæ in te dedecoris plena fuerunt:in me dignitatis? me Calendis Ianu.qui dies poſt obitum occaſumq; noſtrum,Reipub. primus illuxit:frequentiſſimus Senatus,concurſu Italiæ, referente clariſſimo,atque fortiſſimo uiro P.Lentulo,conſentiente Populo Rom.atque una uoce reuocauit.me idem Senatus exteris nationibus,me legatis, magiſtratibusq; noſtris authoritate ſua Conſularibus literis,non ut tu nuper dicere auſus es,orbatũ patria,ſed ut Senatus illo ipſo tempore appellauit:ciuem conſeruatorem Reip.commendauit.ad meam unius ſalutem Senatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia,qui Rempub.ſaluam eſſe uellent:Conſulis uoce & literis implorandum putauit.mei capitis ſeruandi cauſa Romã uno tempore quaſi ſigno dato Italia tota conuenit.de mea ſalute P.Lentuli præſtantiſſimi uiri,atq; optimi Conſulis,Cn.Pompeij clariſſimi,atque inuictiſſimi ciuis,cæterorumq; principum celeberrimæ & gratiſſimæ conciones fuerunt.de me Senatus ita decreuit,Cn.Pompeio authore,& eius ſententię principe:ut ſi quis impediſſet reditum meũ:in hoſtium numero putaretur:hiſq; uerbis ea de me Senatus anthoritas declarata eſt:ut nemini ſit triumphus honorificentius,quàm mihi ſalus reſtitutioq; perſcripta.de me,cum omnes magiſtratus promulgaſſent,præter unum Prætorem,à quo non fuit poſtulandum,fratrem inimici mei,preterq; duos de lapide emptos Tribunos pl.legẽ comitijs centuriatis tulit P.Lentulus Conſul de Collegæ Q.Metelli ſententia:quem mecum eadem Reſp.quæ in Tribunatu eius diſiunxerat:in Conſulatu uirtute optimi,ac iuſtiſſimi uiri,ſapientiaq; coniunxit.quæ lex quemadmodum accepta ſit,quid me attinet dicere? ex uobis audio nemini ciui ullam, quominus adeſſet,ſatis iuſtã excuſationem eſſe uiſam:nullis comitijs unquã multitudinem hominum tantam neq; ſplendidiorem fuiſſe.hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ:uos rogatores, uos diribitores, uos cuſtodes fuiſſe tabularum:& quod in honoribus ueſtrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excuſatione, uel honoris: id in ſalute mea nullo rogante

uos ueſtra ſponte feciſtis. confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuam, cum mea. obtinuiſti prouinciam Conſularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Cæſaris iuſtiſſima, atq; optima, populi liberi, planè, & uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem præter te, & Collegam tuũ putauit: omnis erat tibi Achaia, Theſſalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta: habebas exercitum tantum, quantum tibi non Senatus, aut Populus Ro. dederat: ſed quantum tua libido conſcripſerat. ærariũ exhauſeras. quas res geſſiſti in imperio, exercitu, prouincia Conſulari? quas res geſſerit quæro? qui ut uenit ſtatim, nondum commemoro rapinas, nondum exactas pecunias, non captas, non imperatas: non neces ſociorum, non cædem hoſpitum, non perfidiam, non immanitatem, non ſcelera prædico: mox, ſi uidebitur: ut cum fure, ut cum ſacrilego, ut cum ſicario diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. quis unquam prouinciam cum exercitu obtinuit? qui nullas ad Senatum literas miſerit? tantam uero prouinciam cum tanto exercitu, Macedoniam preſertim: quæ tantis barbarorum gentibus attingitur: ut ſemper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint: qui gladiorum atque pilorum. ex qua aliquot Prætorio imperio, Conſularis quidem nemo redijt: qui incolumis fuerit: qui nõ triumpharit. eſt hoc nouum. multo illud magis. appellatus eſt hic uulturius illius prouinciæ (ſi dijs placet) imperator. ne tum quidem Paule noſter tabulas Romam cum laurea mittere audebas? miſi inquit. quis unquam recitauit? quis ut recitarentur, poſtulauit? nihil enim mea refert, utrum tu conſcientia oppreſſus ſcelerum tuorum nihil unquam auſus ſis ſcribere, ad eum ordinẽ, quem deſpexeras: quem afflixeras: quem deleueras: an amici tui tabulas abdiderint: ijdemq; ſilentio ſuo temeritatem atque audaciam tuam condemnarint. atque haud ſcio an malim te uideri nullo pudore fuiſſe in literis mittendis: an amicos tuos plus habuiſſe & pudoris & conſilij: quàm aut te uideri prudentiorem fuiſſe quàm ſoles: aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum. quòd ſi non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs, in perpetuum tibi Curiam præcluſiſſes: quid tandem erat actum, aut geſtum in illa prouincia: de quo ad Senatũ cum gratulatione aliqua ſcribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amiſſio? an ſociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Theſſalonicæ? an obſeſſio militaris uiæ? an exercitus noſtri interitus, ferro, fame, frigore, peſtilentia? tu uero qui ad Senatum nihil ſcripſeris: ut in urbe nequior inuentus es, quàm Gabinius: ſic in prouincia paulo tamen quàm ille demiſſior. nam ille gurges atque helluo natus abdomini ſuo, non laudi, atque gloriæ, cum Equites Ro. in prouincia, cum publicanos nobiſcum & uoluntate, & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq; priuaſſet: cum egiſſet aliud nihil in illo exercitu: niſi ut urbes depopularetur: agros uaſtaret: exhauriret domos: auſus eſt, quid enim ille non auderet? à Senatu ſupplicationem per literas poſtulare. O dij immortales, tu ne etiam, atque adeo uos geminæ uoragines, ſcopuliq; Reip. uos meam fortunam deprimitis? ueſtram extollitis? cũ de me ea Senatus conſulta abſente facta ſint: eæ conciones habitę: his motus fuerit municipiorũ & coloniarum omniũ: ea decreta publicanorũ: ea collegiorum: ea deniq;

deniq; generum,ordinumq; omnium:quæ ego non modo optare nunquam auderem:ſed cogitare non poſſem:uos autem ſempiternas fœdiſſimæ turpitudinis notas ſubieritis.an ego,ſi te & Gabinium cruci ſuffixos uiderem: maiore afficerer lætitia ex corporis ueſtri laceratione,quàm afficior ex infamia? nullum eſt ſupplicium putandum,quo affici caſu aliquo etiam boni uiri forteſq; poſſunt.atque hoc quidem etiam iſti tui dicunt uoluptarij Græci:quos utinam ita audires,ut erant audiendi:nunquam te in tot flagitia ingurgitaſſes.uerum audis in præſepibus:audis in ſtupris:audis in cibo,& uino.ſed dicunt ipſi,qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, ſapientem, etiam ſi in Phalaridis tauro incluſus,ſuccenſis ignibus torreatur:dicturum tamen, ſuaue illud eſſe:ſeſeq; ne tantulum quidem commoueri.tantam uirtutis eſſe uim uoluerunt:ut non poſſet unquam eſſe uir bonus,non beatus.quæ eſt igitur pœna? quod ſupplicium? id mea ſententia:quod accidere nemini poteſt:niſi nocenti:ſuſcæpta fraus,impedita & oppreſſa mens conſcientia,bonorũ omnium odium,nota iuſti Senatus, amiſſio dignitatis.nec mihi ille M.Regulus,quem Carthaginenſes reſectis palpebris, illigatum in machina, uigilando necauerunt:ſupplicio uidetur affectus:nec C.Marius,quem Italia ſeruata ab illo,demerſum in Minturnenſium paludibus,Africa deuicta ab eodẽ, expulſum,& naufragum uidit.fortunæ enim iſta tela ſunt:non culpæ.ſupplicium autem eſt pœna peccati.neq; uero ego ſi unquam uobis mala precarer: quod ſæpe feci:in quo dij immortales meas preces audiuerunt:morbum,aut mortem,aut cruciatum precarer.Thyeſtea iſta execratio eſt,poetæ uulgi animos non ſapientũ mouentis.ut tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis euiſceratus latere penderes(ut ait ille)ſaxa ſpargens tabo ſanie ſanguine atro. non ferrem omnino moleſte:ſi ita accidiſſet:ſed id tamen eſſet humanum.M.Marcellus,qui ter Conſul fuit:ſumma uirtute,pietate,gloria militari,perijt in mari.qui tamen ob uirtutem,gloriæ laude uiuit.in fortuna quadã eſt illa mors,non pœna putanda.quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciũ? quæ ſaxa? quę cruces? ecce duos duces in prouincijs Populi Ro.habere exercitus: appellari imperatores:horum alterum ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerum, & fraudum ſuarum: ut ex ea prouincia,quæ fuerit ex omnibus una maxime triumphalis:nullas ſit ad Senatum literas mittere auſus.ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatiſſimus L.Torquatus magnis rebus geſtis me referente abſens imperator ſit appellatus: unde his paucis annis Cn.Dolabellæ,C.Curionis,M.Luculli iuſtiſſimos triumphos uidimus: ex ea te imperatore nuncius ad Senatum allatus eſt nullus.ab altero allatæ literæ:recitatæ:relatum ad Senatum.dij immortales id ne ego optarem? ut inimicus meus,ea,qua nemo unquam,ignominia notaretur? ut Senatus is: qui in eam iam benignitatis conſuetudinem uenit:ut eos,qui bene Rempublicã geſſerint:nouis honoribus afficiat,& numero dierum,& genere uerborum: huius unius literis nunciantibus non crederet? poſtulantibus denegaret? his ego rebus paſcor:his delector:his perfruor:quod de uobis hic ordo opinatur:non ſecus ac de teterrimis hoſtibus:quod uos Equites Romani,quod cęteri ordines,quod cuncta ciuitas odit:quod nemo bonus,nemo deniq; ciuis eſt:qui modo ſe ciuem eſſe meminerit:qui uos non oculis fugiat:auribus reſpuat:animo aſpernetur:recordatione deniq; ipſa Conſulatus ueſtri perhor

reſcat.hæc ego ſemper de uobis expetiui:hæc optaui:hæc precatus ſum.plura etiam acciderunt:quàm uellem.nam ut amitteretis exercitũ,nunquam me hercule optaui.illud etiam accidit præter optatum meum,ſed ualde ex uoluntate.mihi enim non uenerat in mentem furorem,& inſaniã optare uobis : in quam incidiſtis.atqui fuit optandum.me tamen fugerat deorum immortalium has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas conſtitutas. nolite enim putare P.C.ut in ſcena uidetis,homines conſceleratos impulſu deorũ terreri furiarum tædis ardentibus:ſua quenq; fraus,ſuum facinus,ſuum ſcelus,ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat.hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flammæ,hæ faces.ego te non uecordẽ,non furioſum,non mente captum,non tragico illo Oreſte,aut Athamante dementiorem putem? qui ſis auſus primum facere:nã id eſt caput:deinde paulo ante Torquato grauiſſimo,& ſanctiſſimo uiro premente confiteri:te prouinciam Macedoniam,in quam tantum exercitum tranſportaſſes:ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus:ſit hoc infelicitatis tuæ.dimittendi uero exercitus quã potes afferre cauſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod Senatuſconſultum? quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud furere? niſi non cognoſcere homines:non cognoſcere leges:non Senatũ,non ciuitatem. cruentare corpus ſuum? maior hæc eſt uitæ,famæ,ſalutis ſuæ uulneratio. ſi familiã tuã dimiſiſſes:quod ad neminem niſi ad ipſum te pertineret:amici te tui conſtringendũ putarent.præſidium tu Populi Romani, cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu populi Senatuſq; dimiſiſſes:ſi tuæ mentis compos fuiſſes? ecce tibi alter effuſa iam maxima præda,quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibuſq; ſociorum exhauſerat:cũ partim eius prædæ profundæ libidines deuoraſſent:partim noua quędam & inaudita luxuries:partim etiam in illis locis:ubi omnia diripuit,emptiones,partim permutationes ad hunc Tuſculanum montem extruendum:cum illa eius immenſa & intolerabilis ædificatio conſtitiſſet:ſeipſum,faſceis ſuos,exercitum Populi Romani,numen interdictumq; deorum immortalium,reſponſa ſacerdotum,authoritatem Senatus, iuſſa populi,nomen ac dignitatem imperij,Regi Ægyptio uendidit. cum fineis prouinciæ tantos haberet:quantos uoluerat:quantos optauerat : quantos mei capitis precio periculoq; emerat:his ſe tenere non potuit : exercitum eduxit ex Syria.qui licuit extra prouinciam? tribuit ſe mercenariũ comitem Regi Alexandrino.quid hoc turpius? in Ægyptum uenit: ſigna contulit cũ Alexandrinis.quando hoc bellum aut hic ordo,aut populus ſuſcæperat? cæpit Alexandriam.quid aliud expectamus à furore eius:niſi ut ad Senatũ tantis de rebus geſtis literas mittat? hic ſi mentis eſſet ſuæ:niſi pœnas patriæ, dijſq; immortalibus eas,quæ grauiſſimæ ſunt:furore atque inſania penderet:auſus eſſet,mitto exire de prouincia:educere exercitum:bellum ſua ſponte gerere:in regnum iniuſſu populi aut Senatus accedere.quæ cum plurimæ leges ueteres,tum lex Cornelia maieſtatis,Iulia de pecunijs repetundis planiſſime uetant.ſed hęc omitto.ille ſi non acerrime fureret:auderet quam prouinciam P.Lentulus amiciſſimus huic ordini,cum & authoritate Senatus,& ſorte haberet:interpoſita religione ſine ulla dubitatione depoſuiſſet:eam ſibi tum adſciſcere:cum,etiam ſi religio non impediret:mos maiorum tamen, & exempla,& grauiſſimæ legum pœnæ uetarent.ſed quoniam fortunarum

contentionem

contentionem facere cœpimus: de reditu Gabinij omittamus: quem, etſi ſibi ipſe præcidit: ego tamen os ut uideam hominis expecto. tuum ſi placet reditum cum meo conferamus. at meus quidem is fuit: ut à Brunduſio uſq; Romam agmen perpetuum totius Italiæ uiderem. neq; enim regio fuit ulla, neque municipium, neq; præfectura, aut colonia: ex qua non publice ad me uenerint gratulatum. quid dicam aduentus meos? quid effuſiones hominum ex oppidis? quid concurſum ex agris patrumfamilias cum coniugibus ac liberis? quid eos dies, qui quaſi deorum immortalium, feſti, atque ſolennes ſunt aduentu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit: quo in patriam redij: cum Senatũ egreſſum uidi, Populumq; Romanũ uniuerſum: cum mihi ipſa Roma propè conuulſa ſedibus ſuis ad complectendum conſeruatorem ſuum procedere uiſa eſt. quæ me ita accæpit: ut non modo omnium generum, ætatum, ordinũ omnes uiri, ac mulieres omnis fortunę ac loci, ſed etiã mœnia ipſa uiderentur, & tecta urbis ac templa lætari. me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras: quã expilaras: quam incenderas: Pontifices, Conſules, P.C. collocauerunt: mihiq; (quod ante me nemini) pecunia publica ædificandã domum cenſuerunt. habes reditũ meum. confer nunc uiciſſim tuum: quando quidẽ amiſſo exercitu nihil incolume domum, præter os illud priſtinum tuum retuliſti. qui primũ qua ueneris cum laureatis tuis lictoribus qui ſcit? quos tu Meandros, dum omnes ſolitudines perſequeris: quæ diuerticula, flexionesq; quæſiſti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hoſpes aſpexit? nonne tibi nox erat pro die? non ſolitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, ſed ut mortuus infamis referri uideretur. Romam uero ipſam fœdauit aduentus tuus: O familiæ non dicam Calphurniæ, ſed Caluentiæ, neq; huius urbis, ſed Placentini municipij, neq; paterni generis, ſed brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum ueniſti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium cæterorum, ſed tuorum Legatorum obuiam uenit? mecum enim tum L. Flaccus uir tua legatione indigniſſimus, atq; ijs conſilijs, quibus mecum in Conſulatu meo coniunctus fuit, ad conſeruandam Rempub. dignior, mecum fuit: tum cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantẽ uiſum eſſe narrabat. ſcio item uirum fortem in primis belli ac rei militaris peritum familiarem meum Q. Martium, quorum tu Legatorum prælio imperator appellatus eras: cũ longe abfuiſſes: aduentu iſto tuo domi fuiſſe ocioſum. ſed quid ego enumero, qui tibi obuiam non uenerint? qui dico ueniſſe penè neminem: ne de officioſiſſima quidem natione candidatorum: cum uulgo eſſent & illo ipſo, & multis ante diebus admoniti & rogati. togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt: quibus illi accæptis, ſagula reiecerunt: & cateruã imperatori ſuo nouam præbuerunt. ſic iſte tanto exercitu, tanta prouincia, triennio poſt Macedonicus imperator in urbem ſe intulit: ut nullius negociatoris obſcuriſſimi reditus unquã fuerit deſertior. in quo me tamen, qui eſſet paratus ad ſe defendendum, reprehendit. cum ego Cœlimontana porta introiſſe dixiſſem: reſponſione me mimica Eſquilina introiſſe homo promptiſſimus laceſſiuit. quaſi uero id, aut ego ſcire debuerim: aut ueſtrum quiſpiam audierit: aut ad rem pertineat: qua tu porta introieris: modo ne triumphali: quæ porta Macedonicis ſemper Procon

ſulibus ante te patuit.tu inuentus es,qui Conſulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares.at audiſtis P.C.philoſophi uocẽ.negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe.O ſcelus,O peſtis,O labes,cum extinguebas Senatum:uendebas authoritatem huius ordinis: addicebas Tribuno pl.Conſulatum tuum:Rempub.euertebas:prodebas caput & ſalutem meã una mercede prouinciæ:ſi triumphum non cupiebas: cuius tandem rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi,qui & mihi & cæteris cupidiores prouincię uiderentur:triumphi nomine tegere atque uelare cupiditatem ſuam.hoc modo Decimus Syllanus Conſul in hoc ordine,hoc meus etiã Collega dicebat. neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere,aperteq́ʒ petere:ut non prætexat cupiditatem triumphi.quòd ſi te Senatus populusq́ʒ Ro.aut non appetentem,aut etiam recuſantem,bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet: tamen erat anguſti animi,atque demiſſi, triumphi honorem, atqʒ dignitatẽ contemnere.nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorẽ:ut omnis umbras etiam falſæ gloriæ conſectari:ſic leuis eſt animi,lucem,ſplendoremq́ʒ fugientis,iuſtam gloriam,qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus:repudiare.cũ uero non modo non poſtulante,atque cogente,ſed inuito,atqʒ oppreſſo Senatu,non modo nullo Populi Ro.ſtudio,ſed nullo ferente ſuffragium libero,prouincia tibi iſta manu precium fuerit non euerſæ per te,ſed perditæ ciuitatis : cumq́ʒ omnium tuorum ſcelerum hæc pactio extiterit : ut ſi tu totam Rempub.nefarijs latronibus tradidiſſes: Macedonia tibi ob eam rem , quibus tu finibus uelles redderetur:cum exhauriebas ærarium:cũ orbabas Italiam iuuentute:cum mare uaſtiſſimum hyeme tranſibas:ſi triumphum contemnebas:quæ te prædo amentiſſime,niſi prædæ,ac rapinarũ cupiditas tam cæca rapiebat? non eſt integrum Cn.Pompeio conſilio iam uti tuo.errauit enim:non guſtarat iſtam tuam philoſophiam:ter iam homo ſtultus triumphauit.Craſſe pudet me tui,quid eſt,quod confecto formidoloſiſſimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni uolueris à Senatu? P. Seruili, Q. Metelle,C.Curio,P.Africane,cur non hunc audiſtis tam doctum hominem,tam eruditum,prius quàm in iſtum errorem induceremini? C.ipſi Pontino neceſſario meo iam non eſt integrum:religionibus enim ſuſcæptis impeditur.O ſtultos Camillos,Curios,Fabritios,Calatinos, Scipiones, Marcellos,Maximos:O amentem Paulum,ruſticum Mariũ,nullius conſilij patres iſtorum amborum Conſulum:qui triumpharunt.ſed quoniam præterita mutare non poſſumus : quid ceſſat hic homulus ex argilla & luto fictus Epicureus,dare hæc præclara præcæpta ſapientiæ clariſſimo & ſummo imperatori genero ſuo? fertur ille uir mihi crede gloria:flagrat,ardet cupiditate iuſti & magni triumphi:non didicit eadem iſta,quæ tu.mitte ad eum libellũ. ſed iam ſi ipſe coràm congredi poteris:meditare quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas,atque reſtinguas.ualebis apud hominem uolitantem gloriæ cupiditate uir moderatus & conſtans:apud indoctum eruditus:apud generum ſocer.dices enim,ut es homo facetus:ad perſuadendum concinnus,perfectus,politus è ſchola: quid eſt Cęſar:quòd te ſupplicationes toties decretę,tot dierum,tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur: quas dij negligunt:qui(ut noſter ille diuinus dixit Epicurus) neqʒ propitij cuiquam eſſe ſolent:neqʒ irati.non facies fidem ſcilicet cum hæc diſ-

putabis

putabis.tibi enim & eſſe & fuiſſe deos uidebis iratos. uertes te ad alteram ſcholam:diſſeres de triumpho.quid tandē habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati in equis & Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania ſunt iſta mihi crede,delectamenta penè puerorum: captare plauſus:uehi per urbem:conſpici uelle.quibus ex rebus,nihil eſt,quod ſolidum tenere,nihil,quod referre ad uoluptatem corporis poſſis.quin tu me uides:qui ex qua prouincia T.Flaminius,L.Paulus,Q.Metellus,T.Didius, innumerabiles alij,leui cupiditate commoti triumpharunt:ex ea ſic redij:ut ad portā Eſquilinam Macedonicam lauream conculcarim:ipſe cum hominibus quindecim male ueſtitis ad portam Cœlimontanā ſitiens peruenerim:quo in loco,mihi libertus præclaro imperatori domum ex hac die biduo ante conduxerat:quæ uacua ſi non fuiſſet:in campo Martio mihi tabernaculum collocaſſem.nummus interea mihi Cæſar neglectis uehiculis triumphalibus domi manet:& manebit.rationes ad ærarium retuli continuo:ſicut tua lex iubebat:neque ulla alia in re legi tuæ parui.quas rationes ſi cognoris: intelliges nemini plus quàm mihi literas profuiſſe.ita enim ſunt perſcriptæ ſcite, & literate:ut ſcriba,ad ærarium qui eas retulit:perſcriptis rationibus ſecum ipſe caput ſiniſtra manu perfricans, commurmuratus ſit. ratio quidem hercle apparet:argentum οἴχεται .hac tu oratione non dubito,quin illum iam aſcendentem in currum poſſis reuocare.O tenebræ,O lutum, O ſordes, O paterni generis oblite, materni uix memor:ita neſcio quid iſtuc fractum, humile,demiſſum,ſordidū,inferius etiam eſt,quàm ut Mediolanenſi præcone auo tuo dignū eſſe uideatur.L.Craſſus homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis ſpiculis propè ſcrutatus eſt Alpes:ut ubi hoſtis non erat:ibi triumphi cauſam aliquam quæreret.eadē cupiditate uir ſummo ingenio præditus C.Cotta nullo certo hoſte flagrauit.eorum neuter triumphauit: quod alteri illum honorem Collega,alteri mors ademit.irriſa eſt abs te paulo ante M.Piſonis cupiditas triumphandi:à qua te longe dixiſti abhorrere.qui etiam ſi minus magnum bellum geſſerat:ut abs te dictum eſt: tamen iſtum honorem contemnendū non putauit.tu eruditior quàm Piſo,prudentior quàm Cotta,abundantior conſilio,ingenio,ſapientia quàm Craſſus,ea contemnis:quæ illi idiotæ,ut tu appellas,præclara duxerunt.quod ſi reprehendis quod cupidi laureæ fuerint:cū bella aut parua aut nulla geſſiſſent:tu tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis,minime fructum laborum tuorum,præmia periculorum, * uirtutis inſignia contemnere debuiſti.neque uero contempſiſti,licet Themiſta ſapientior:ſi os tuum ferreum Senatus conuicio uerberare noluiſti.iam uides,quando quidem ita mihimet fui inimicus:ut me tecum compararem: & digreſſum meum,& abſentiam,& reditum ita longe tuo præſtitiſſe:ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint: tibi ſempiternam turpitudinem inflixerint.nunc etiam in hac quotidiana,aſſidua,urbanaq; uita ſplendorem tuum,gratiam,celebritatem domeſticam,operam forenſem,conſilium, auxilium,authoritatem,ſententiam Senatoriam nobis,aut uerius dicam, cuiquā es infirmiſſimo ac deſperatiſſimo antelaturus? age Senatus odit te, quod eū tu facere iure concedis:afflictorem,& proditorem non modo dignitatis & authoritatis,ſed omnino ordinis,ac nominis ſui:uidere Equites Romani nō

poſſunt:quo ex ordine uir præſtantiſſimus L.Ælius eſt te Conſule relegatus:plebs Romana perditū cupit:in cuius tu infamiam ea,quæ per latrones, & per ſeruos de me egeras:contuliſti:Italia cuncta execratur:cuius idē tu ſuperbiſſime decreta,& preces repudiaſti.fac huius odīj tanti ac uniuerſi periculum ſi audes.inſtant poſt hominum memoriam paratiſſimi, magnificentiſſimiq; ludi:quales non modo nunquā fuerunt:ſed ne quomodo fieri quidem poſt hac poſſint,poſſum ullo pacto ſuſpicari.da te populo:committe ludis.ſibilum metuis? ubi ſunt ueſtræ ſcholæ? ne acclametur? ne id quidem eſt curare philoſophi.manus tibi ne afferantur,times.dolor enim eſt malum : ut diſputas.exiſtimatio,dedecus,infamia,turpitudo,uerba ſunt,atque ineptiæ. ſed de hoc non dubito:non audebit accedere ad ludos.conuiuium publicum non dignitatis cauſa inibit:niſi forte,ut cum P. Clodio hoc eſt compotoribus ſuis cœnet.ſed planè animi ſui cauſa ludos nobis idiotis relinquet. ſolet in diſputationibus ſuis oculorum,& aurium delectationi abdominis uoluptates anteferre.nam quòd uobis iſte tantummodo improbus,crudelis olim furunculus,nunc uero etiam rapax,quod ſordidus,quòd contumax,quòd ſuperbus,quòd fallax, quòd perfidioſus,quòd impudens,quòd audax eſſe uideatur:nihil ſcitote eſſe luxurioſius:nihil libidinoſius:nihil poſterius:nihil nequius.luxuriam autem in iſto nolite hanc cogitare:eſt enim quædā,quamquam omnis eſt uitioſa,atque turpis:tamen ingenuo,ac libero dignior.nihil apud hunc lautum:nihil elegans:nihil exquiſitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam præter libidines ſumptuoſum. toreuma nullum:maximi calices:& hi,ne contemnere ſuos uideatur:Placentini:extructa menſa non conchylījs aut piſcibus,ſed multa carne ſubrancida.ſerui ſordidati miniſtrant:nonnulli etiam ſenes:idem coquus:idem atrienſis:piſtor domi nullus:nulla cella:panis & uinum à propola,atq; de cupa:Græci ſtipati,quini in lectulis,ſæpe plures:ipſe ſolus,bibiturus quæ eodem de ſolio miniſtrentur.ubi galli cantum audiuit:auum ſuum reuixiſſe putat:menſam tolli iubet. dicet aliquis unde tibi hæc nota ſunt? non mehercule contumeliæ cauſa deſcribam quenquam,preſertim ingenioſum hominem,atque eruditum.cui generi eſſe ego iratus,ne ſi cupiam quidem,poſſum.eſt quidem Græcus,qui cum iſto uiuit:homo,uere ut dicā:ſic enim cognoui:humanus:ſed tamdiu,quamdiu cum alījs eſt,aut ipſe ſecum.is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dījs irata fronte uidiſſet:non fugit eius amicitiam:cum eſſet preſertim appetitus:dedit ſe in conſuetudinē,ſic,ut prorſus unà uiueret:nec ferè ab iſto unquam diſcederet.non apud indoctos,ſed ut ego arbitror,in hominum eruditiſſimorum,& humaniſſimorum cetu loquor.audiſtis profecto dici,philoſophos Epicureos omneis res,quæ ſunt homini expetendæ : uoluptate metiri. recte an ſecus:nihil ad nos:aut ſi ad nos:nihil ad hoc tempus.ſed tamen lubricum genus orationis,adoleſcenti non acriter intelligenti ſæpe præceps. itaq; admiſſarius iſte ſimulatq; audiuit à philoſopho uoluptatem tantopere laudari:nihil expiſcatus eſt:ſic ſuos ſenſus uoluptarios omneis incitauit: ſic ad illius hanc orationem adhinnījt:ut non magiſtrum uirtutis : ſed authorē libidinis à ſe illum inuentum arbitraretur.Græcus primo diſtinguere atque diuidere illa quemadmodum dicerentur:iſte claudus(quomodo aiunt)pilam retinere:quod accæperat teſtificari:tabulas obſignare uelle : Epicurum

diſertum

diſertum decernere: & tamen dictum opinor, ſe nullum bonum intelligere poſſe demptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis, & ualde uenuſtus, nimis pugnax contra Senatorem Populi Rom. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo loquor: non philoſophia ſolum, ſed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt: perpolitus. poema porrò facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans: nihil ut fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui uolet: modo leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, ſed ut Græculum, ut aſſentatorem, ut poetam. deuenit, aut potius incidit in iſtum eodem decæptus ſupercilio Græcus, atque aduena: quo tam ſapiens, & tanta ciuitas. ſe reuocare non poterat familiaritate implicatus: & ſimul inconſtantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit: ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera, conuiuiorumque, adulteria eius delicatiſſimis uerſibus expreſſerit. in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius tanquam in ſpeculo uitam intueri: ex quibus multa à multis lecta & audita recitarē: niſi uererer ne hoc ipſum genus orationis quo nunc utor: ab huius loci more abhorreret. & ſimul de ipſo, qui ſcripſit, detrahi nolo. qui ſi fuiſſet in diſcipulo comparando meliore fortuna: fortaſſe auſterior & grauior eſſe potuiſſet. ſed eum caſus in hanc conſuetudinem ſcribendi induxit philoſopho ualde indignam: ſiquidem philoſophia ut fertur uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi diſciplinam. quā qui profitetur: grauiſſimam mihi ſuſtinere perſonam uidetur. ſed idem caſus illum ignarū quid profiteretur: cum ſe philoſophum eſſe diceret: iſtius impuriſſimæ ac intemperatiſſimę pecudis cœno, & ſordibus inquinauit: qui modo res geſtas Conſulatus mei cum laudaſſet: quæ quidē laudatio hominis turpiſſimi mihi ipſi erat penè turpis: non ulla tibi inquit inuidia nocuit: ſed uerſus tui. nimis magna pœna te Conſule conſtituta eſt, ſiue malo poetæ, ſiue libero. ſcripſiſti enim uerſus. cedant arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nuſquam opinor ſcriptum fuiſſe in illo elogio: quod te Conſule in ſepulcro Reipub. inciſum eſt: uelitis, iubeatis, ut, non quòd M. Cicero uerſum fecerit: ſed quod uindicarit. ueruntamen quoniam te non Ariſtarchum, ſed Phalarin grammaticum habemus: qui non notam apponas ad malum uerſum: ſed poetam armis perſequare: ſcire cupio quid tandem iſto in uerſu reprehendas? cedant arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ ſummum imperatorē eſſe ceſſurum. quid nunc te aſine literas doceam? non opus eſt uerbis, ſed fuſtibus. non dixi hanc togam, qua ſum amictus: nec arma, ſcutum, & gladium unius imperatoris: ſed quòd pacis eſt inſigne, & ocij toga: contra autem arma tumultus atque belli: more poetarum locutus, hoc intelligi uolui: bellum, ac tumultum paci, atque ocio conceſſurum. quære ex familiari tuo Græco illo poeta: probabit genus ipſum, & agnoſcet: neque te nihil ſapere mirabitur. at in illo altero inquit hæres. concedat laurea laudi. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, niſi tu me expediſſes. nam cum tu timidus ac tremens tuis ipſe furaciſſimis manibus detractam cruentis faſcibus lauream ad portam Eſquilinam abieciſti: indicaſti non modo ampliſſimæ, ſed etiam minimę laudi lauream conceſſiſſe. atque iſta ratione hoc tamen intelligi ſceleratè uis: Pompeium inimicum mihi iſto uerſu eſſe factum: ut ſi uerſus mihi nocuerit: ab eo, quem is uerſus offenderit: uideatur mihi pernicies eſſe quæſita.

omitto nihil iſtum uerſum pertinuiſſe ad illum:nō fuiſſe meum,quem quantum potuiſſem multis ſępe orationibus ſcriptisq; decoraſſem:hunc uno uiolare uerſu.ſed ſit offenſus primo:nónne compenſabit cum uno uerſiculo tot mea uolumina laudum ſuarum? quòd ſi eſt commotus:ad perniciem ne non dicam amiciſſimi,non ita de ſua laude meriti,non ita de Republica,non Conſularis,non Senatoris,non ciuis,non liberi:in hominis caput ille tam crudelis propter uerſum fuiſſet? tu quidem,tu apud quos,de quo dicas intelligis? complecteris ampliſſimos uiros ad tuum & Gabinij ſcelus:neq; id occulte. nam paulo ante dixiſti,me cum ijs confligere,quos deſpicerem:non attingere eos,qui plus poſſent:quibus iratus eſſe deberem. quorum quidem, quis enim non intelligit quos dicas? quamquam non eſt una cauſa omnium: tamen eſt omnium mihi probata.me Cn.Pompeius multis obſiſtentibus eius erga me ſtudio,atque amori ſemper dilexit:ſemper ſua coniunctione digniſſimum iudicauit:ſemper non modo incolumen,ſed etiam ampliſſimum, atq; ornatiſſimum uoluit eſſe. ueſtræ fraudes, ueſtrum ſcelus, ueſtræ criminationes inſidiarum mearum,illius periculorum nefarie fictę,ſimul eorum,qui familiaritatis licentia,ſuorum improbiſſimorum ſermonum domicilium, in auribus eius impulſu ueſtro collocauerunt: ueſtræ cupiditates prouinciarū, effecerunt:ut ego excluderer:omnesq; qui me,qui illius gloriam,qui Remp. ſaluam eſſe cupiebant:ſermone atque aditu prohiberentur.quibus rebus eſt perfectum:ut illi planè ſuo ſtare iudicio non liceret: cum certi homines non ſtudium eius à me alienaſſent:ſed auxilium retardaſſent.nónne ad te L.Lentulus,qui tum erat Prætor:non Q.Sanga,non L.Toquatus pater,non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanū obſecratumq; uenerant:ne meas fortunas deſereret cum Reipub.ſalute coniunctas.quos ille ad te & ad tuum Collegam remiſit:ut cauſam publicam ſuſciperetis:ut ad Senatum referretis:ſe contra armatum Tribunum pl.ſine conſilio publico decertare nolle:Conſulibus ex S.C.Remp.defendentibus ſe arma ſuſcæpturum.ecquid infelix recordaris:quid reſponderis? in quo illi omnes quidem,ſed Torquatus præter cæteros furebat contumacia reſponſi tui: te non eſſe tam fortem quàm ipſe Torquatus in Conſulatu fuiſſet: aut ego: nihil opus eſſe armis:nihil contentione:me poſſe iterum Remp.ſeruare ſi ceſſiſſem:infinitam cædem fore:ſi reſtitiſſem.deinde ad extremum neq; ſe,neq; generum,neque Collegam ſuum,Tribuno pl.defuturū.hic tu hoſtis ac proditor alijs me inimiciorem quàm tibi debere eſſe dicis? ego C.Cæſarem non eadem de Repub.ſenſiſſe,quæ me,ſcio:ſed tamen,quod iam de eo,his audientibus,ſæpe dixi,me ille ſui totius Conſulatus,eorumq; honorum, quos cum proximis communicauit:ſocium eſſe uoluit:detulit: inuitauit: rogauit. non ſum ego propter nimiam fortaſſe conſtantiæ cupiditatem adductus ad cauſam:non poſtulabam ut ei chariſſimus eſſem:cuius ego beneficijs quidē ſententiam meam tradidiſſem.adducta res in certamen te Conſule putabatur: utrum quæ ſuperiore anno ille geſſiſſet: manerent:an reſcinderentur? quid loquar plura? ſi tantum ille in me eſſe uno roboris,& uirtutis putauit:ut ea, quæ ipſe geſſerat,conciderent:ſi ego reſtitiſſem:cur non ignoſcam:ſi antepoſuit ſuam ſalutem meæ? ſed præterita omitto:me ut Cn.Pompeius omnibus ſuis ſtudijs,laboribus, uitæ periculis complexus eſt;cum municipia pro me

adiret:

adiret: Italiæ fidem imploraret: P. Lentulo Conſuli authori ſalutis meæ frequens aſſideret: Senatui ſententiam præſtaret: in concionibus non modo ſe defenſorem ſalutis meæ, ſed etiam ſupplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multũ poſſe intelligebat: mihi non inimicum eſſe cognorat: ſocium ſibi & adiutorem C. Cæſarem adiunxit. iam uides me tibi non inimicum, ſed hoſtẽ: illis, quos deſcribis, nõ modo non iratum, ſed etiã amicum eſſe debere. quorum alter, id quod meminero ſemper, æque mihi fuit amicus ac ſibi: alter id, quod obliuiſcar aliquando, ſibi amicior quàm mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam ſi ferro inter ſe comminus decertarint: tamẽ illud contentionis odium ſimul cum ipſa pugna armisq́ ponant. atqui me ille odiſſe nunquam potuit: ne tum quidem cũ diſſidebamus. habet hoc uirtus: quam tu ne de facie quidem noſti: ut uiros fortes ſpecies eius, & pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet. equidem dicam ex animo P. C. quod ſentio: & quod uobis audientibus ſæpe iam dixi. ſi mihi nunquã amicus C. Cæſar fuiſſet: ſed ſemper iratus: ſi aſpernaretur amicitiam meam: ſe ſeq́ mihi implacabilem inexpiabilemq́ præberet: tamen ei, cum tantas res geſſiſſet: gereretq́ quotidie: non amicus eſſe non poſſem: cuius ego imperio non Alpium uallũ contra aſcenſum tranſgreſſionemq́ Gallorũ, non Rheni foſſam gurgitibus illis redundantem, Germanorũ immaniſſimis gentibus obijcio, & oppono. perfecit ille, ut ſi montes reſediſſent: amnes exaruiſſent: non naturę pręſidio, ſed uictoria ſua rebusq́ geſtis Italiam munitã haberemus. ſed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad ſimultatẽ reuocabis? ſic tuis ſceleribus Reipub. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene noſſes coniunctionem meam, & Cæſaris, eludebas: cum à me trementibus omnino labris, ſed tamen cur tibi nomen non deferrem requirebas. quamquam, quod ad me attinet: nunquam iſtam imminuam curam inficiando tibi: tamen eſt mihi conſiderandum, quantum illi tantis Reip. negocijs, tantoq́ bello impedito, ego homo amiciſſimus, ſollicitudinis atq́ oneris imponam. nec deſpero tamen, quamquam languet iuuentus: nec perinde atq́ debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uerſetur: futuros aliquos: qui abiectum hoc cadauer, conſularibus ſpolijs nudare non nolint: preſertim tã afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo: qui te ita geſſeris: ut timeres: ne indignus beneficio uidereris: niſi eius, à quo miſſus eras, ſimillimus extitiſſes. an uero tu parũ putas inueſtigatas eſſe à nobis labes imperij tui, ſtragesq́ prouincię? quas quidem nos non ueſtigijs odorantes ingreſſus tuos, ſed totis uolutationibus corporis, & cubilibus perſecuti ſumus. notata à nobis ſunt & prima illa ſcelera in aduentu: cũ accępta pecunia à Dyrrhachinis ob necẽ hoſpitis tui Platoris, eius ipſius domũ euertiſti: cuius ſanguinẽ addixeras: eumq́ ſeruis ſymphoniacis, & alijs muneribus accæptis, timentem & multum dubitantẽ confirmaſti: & Theſſalonicã fide tua uenire iuſſiſti. quem ne maiorũ quidem more ſupplicio affeciſti: cũ miſer ille ſecuribus hoſpitis ſui ceruices ſubijcere geſtiret: ſed ei medico, quem tecũ eduxeras, imperaſti: ut uenas hominis incideret. tum quidẽ tibi etiam acceſſio fuit ad necem Platoris, Pleuratus eius comes: quẽ necaſti uerberibus ſumma ſenectute confectũ. idemq́ tu Rabocentũ Beſſicæ gentis principẽ, cum te trecentis talentis Regi Cotto uendidiſſes: ſecuri percuſſiſti: cũ ille ad te Legatus in caſtra ueniſſet: & tibi magna præ-

ſidia & auxilia à Beſſis peditum equitumꝙ polliceretur. neꝙ eum ſolum, ſed etiam cæteros Legatos qui ſimul uenerant: quorū omnium capita Regi Cotto uendidiſti. Denſeletis, quæ natio ſemper obediens huic imperio, etiam in illa omnium barbarorū defectione Macedonica, C. Sextium Prætorē tutata eſt: nefariū bellum & crudele intuliſti: eisꝙ cum fideliſſimis socijs uti poſſes, hoſtibus uti acerrimis maluiſti. ita perpetuos defenſores Macedonię, uexatores ac perditores effeciſti: uectigalia noſtra perturbarunt: urbes cęperunt: uaſtarunt agros: ſocios noſtros in ſeruitutē adduxerunt: familias arripuerunt: pecus abegerunt: Theſſalonicenſes, cum oppido deſperaſſent: munire arcem coegerunt. à te Iouis Velſuri fanum antiquiſſimum barbarorum, ſanctiſſimumꝙ direptum eſt. tua ſcelera dij immortales in noſtros milites expiauerunt. qui cū uno genere morbi affligerentur: neꝙ ſe recreare quiſquā poſſet: qui ſemel incidiſſet: dubitabat nemo, quin uiolati hoſpites, Legati necati, pacati atꝙ ſocij nefario bello laceſſiti, fana uexata, hanc tantā efficerent uaſtitatem. cognoſcis ex particula parua ſcelerum & crudelitatis tuæ genus uniuerſum. quid auaritię, quæ criminibus infinitis implicata eſt: ſummā nunc explicem? generatim ea, quę maxime nota ſunt dicam: nónne ſeſtertium centies & octogies, quod quaſi uaſarij nomine, in uenditione mei capitis aſcripſeras: ex ærario tibi attributum Romę in quęſtu reliquiſti? nónne cū CC talenta tibi Apolloniatæ Romæ dediſſent: ne pecunias creditas ſoluerent: ultro Fufidium Equitem Ro. hominē ornatiſſimum, creditorē debitoribus ſuis addixiſti? nónne hiberna cum Legato, pręfectoꝙ tradidiſſes: euertiſti miſeras funditus ciuitates? quæ nō ſolum bonis ſunt exhauſtę: ſed etiā nefarias libidinū contumelias turpitudinésꝙ ſubierunt. qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi? qui honorarij? ſi quidē, poteſt ui & metu extortum honorariū nominari. quod cū peræque omnes, tum acerbiſſime Bœotij, & Byzantij, Cherronenſes, Theſſalonica ſenſit. unus tu dominus, unus ęſtimator, unus uenditor, tota in prouincia per triennium frumenti omnis fuiſti. quid ego rerum capitaliū quæſtiones, reorū pactiones, redemptiones, acerbiſſimas damnationes, libidinoſiſſimas liberationes proferam? tantū locum aliquem cum mihi notum ſenſeris: tecum ipſe licebit quot in eo genere, & quanta ſint crimina, recordere. quid? illam armorū officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ pecore compulſo, pellium nomine, omnem quæſtum illum domeſticū paternumꝙ renouaſti? uideras enim grandis iā puer bello Italico repleri quæſtu ueſtram domum, cum pater armis faciendis tuus præfuiſſet. quid? uectigalem prouinciam, ſingulis rebus, quæcunꝙ uenirent, certo portorio impoſito, ſeruis tuis publicanis à te factā eſſe meminiſti? quid? centuriatus palàm uenditos? quid? per tuum ſeruulum ordines aſſignatos? quid? ſtipendiū militibus per omnes annos à ciuitatibus menſis palàm propoſitis eſſe numeratum? quid illa in pontum profectio & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia Prætoria nunciata, cum tu nō ſolum quod tibi ſuccederetur: ſed quod Gabinio non ſuccederetur: exanguis & mortuus concidiſti? quid Quæſtor Ædilitius reiectus? præpoſitus Legatorum tuorū turpiſſimus, optimus abs te quiſꝙ uiolatus? Tribuni mil. nō recępti? M. Bebius uir fortis interfectus iuſſu tuo? quid ꝙ tu toties diffidens, ac deſperans rebus tuis in ſordibus, lamentis, luctuꝙ iacuiſti? quòd populari illi ſacerdoti

ſexcentos

ſexcentos ad beſtias amicos ſociosq́ miſiſti? quid? quòd cum ſuſtentare uix poſſes mœrorem tuum,doloremq́ deceſſionis: Samothraciam te primum, inde Tharſum cum tuis teneris ſaltatoribus,& cum Antobulo, Athamante, & Timocle formoſis fratribus contuliſti? quid? cũ inde te recipiens,in uilla Euchadiæ,quæ fuit uxor exegiſti? iacuiſti mœrens aliquot dies? atque inde obſoletus Theſſalonicã omnibus inſcientibus noctuq́ ueniſti. qui cum concurſum plorantium,ac tempeſtatem querelarum ferre non poſſes: in oppidũ deuium Beroam perfugiſti. quo in oppido cũ tibi ſpe falſa,quod Q. Ancharium non eſſe ſucceſſurum putares: animos rumor inflaſſet: quo te modo ad tuam intemperantiam ſcelerate innouaſti? mitto aurum coronarium, quod te diutiſſime torſit: cum modo uelles: modo nolles. lex enim generi tui & decerni,& te accipere uetabat,niſi decreto triumpho. in quo tu accæpta tamẽ & deuorata pecunia Vtinachorum centum talenta euomere non poteras. uocabula tantum pecuniarũ,& genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia paſſim data: mitto numerum nauium,ſummamq́ prædæ: mitto rationẽ exacti imperatiq́ frumenti: mitto ereptam libertatẽ populis,ac ſingulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum nihil eſt: quod non ſit lege Iulia, ne fieri liceat,ſancitum diligenter. Ætoliam,quæ procul à barbaris diſiuncta gentibus in ſinu pacis poſita, medio ferè Græciæ gremio continetur: O pœna,O furia ſociorum,decedens miſerã perdidiſti. Arſinoan Thracum,Neopactum,ut modo tu te indicaſti,nobiles urbes,atque plenas faterís ab hoſtibus eſſe captas. quibus autem hoſtibus? nempe his: quos tu Ambraciæ ſedens,primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum,atq́ Dolopum demigrare,& aras,& focos relinquere coegiſti. hoc tu in exitu pręclare imperator: cũ tibi ad priſtinas clades acceſſio fuiſſet Ætoliæ repentinus interitus: exercitũ dimiſiſti: neq́ ullam pœnã,quæ tanto facinori deberetur: non maluiſti ſubire: quàm numerum tuorum militum reliquiasq́ cognoſcere. atq́ ut duorum Epicureorum ſimilitudinem in re militari imperioq́ uideatis. Albutius cum in Sardinia triumphaſſet: Romæ damnatus eſt. hic cum ſimilem exitum ſpectaret: in Macedonia trophea poſuit: eaq́, quæ bellicæ laudis uictoriæq́ omnes gentes inſignia,& monimenta eſſe uoluerunt: noſter hic prępoſterus imperator amiſſorum oppidorũ,cæſarum legionum,prouinciæ præſidio & reliquis militibus orbatæ ad ſempiternum dedecus ſui generis & nominis indicia conſtituit. idemq́,ut eſſet quod in baſi tropheorum incidi, inſcribiq́ poſſet: Dyrrhachium ut uenit decedens: obſeſſus eſt ab ijs ipſis militibus: quos paulo ante Torquato reſpondit,beneficij cauſa ab ſe eſſe dimiſſos. quibus cum iuratus affirmaſſet: ſe,quæ deberentur,poſtero die perſoluturũ: domum ſe abdidit. inde nocte intempeſta crepidatus ueſte ſeruili nauem conſcendit: Brunduſiumq́ uitauit: & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domum,in qua iſtum eſſe arbitrabantur: obſidere cœperunt: & cum latere hominem putarent: ignes circundederunt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugiſſe noctu crepidatum imperatorem indicauerunt. illi autem ſtatuam iſtius perſimilem,quam ſtare celeberrimo in loco uoluerat: ne ſuauiſſimi hominis memoria moreretur: deturbant: affligunt: comminuunt: diſſipant. ſic odium quod in ipſum attulerant: id in eius imaginem ac ſimulacrum profuderunt. quæ cum ita ſint: non enim du-

bito,quin cum hæc quæ excellunt me noſſe uideas:non exiſtimes:mediā illam partem & turbā flagitiorum tuorum mihi eſſe inauditā:nihil eſt quod me hortere:nihil eſt quod inuites.admoneri me ſatis eſt: admonebit autem nemo alius,niſi Reip.tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquam arbitratus es,appropinquare.ecquid uides,ecquid ſentis,lege iudiciaria lata:quos poſthac Iudices ſimus habituri? non æque legetur quiſquis uoluerit:nec quiſquis noluerit:non legetur.nulli conijcientur in illum ordinem,nulli eximentur:non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem,conijcietur.Iudices iudicabunt ij,quos lex ipſa,non quos hominum libido delegerit.quod cum ita ſit,mihi crede, neminem inuitus inuitabis: res ipſa & Reip.tempus aut meipſum,quod nolim,aut alium quempiā,aut inuitabit,aut dehortabitur.equidem,ut paulo ante dixi,non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo:quę fortaſſe plerique,damnationes,expulſiones,neces.deniq; nullam mihi pœnam uidetur habere id,quod accidere innocenti, quod forti,quod ſapienti,quod bono uiro & ciui poteſt.damnatio iſta,quæ in te flagitatur:obtigit P. Rutilio:quod ſpecimē habuit hæc ciuitas innocentiæ.maior mihi Iudicū & Reip.pœna illa uiſa eſt,quàm Rutilij.L. Opimius eiectus eſt à patria,is,qui Prętor & Conſul maximis Remp.periculis liberarat:non in eo,cui facta eſt iniuria:ſed in ijs,qui fecerunt:ſceleris ac conſcientiæ pœna remanſit.at contra bis Catilina abſolutus:emiſſus etiam ille author tuus prouinciæ:cum ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet.quis fuit in tanta ciuitate? qui illum inceſto liberatū,non eos,qui ita iudicarunt:pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? an ego expectē:dum de te quinq; & ſeptuaginta tabellæ diripiantur? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, ętatum,ordinum iudicauerunt? quis enim te aditu,quis ullo honore,quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriā Conſulatus tui, facta,mores,faciem deniq;,ac nomen à Rep.deteſtantur. Legati qui unà fuere,alienati: Tribuni militū inimici:centuriones,& ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt:non dimiſſi abs te,ſed diſſipati te oderunt:tibi peſtem exoptant:te execrantur: Achaia exhauſta: Theſſalia uexata:laceratæ Athenæ: Dyrrhachium & Apollonia exinanita: Ambracia direpta: Parthini, & Bullienſes illuſi: Epirus exciſa: Locri, Phocij, Bœotij exuſti: Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia condonata barbaris: Ætolia amiſſa: Dolopes, finitimiq; montani oppidis atque agris exterminati:ciues Ro.qui in his locis negociantur:te unū ſolum, ſuum depeculatorē,uexatorem,prædonē,hoſtem ueniſſe ſenſerunt.ad horum omnium iudicia tot atq; tanta,domeſticū iudicium acceſſit,ſententiæ damnationis tuæ,occultus aduentus,furtiuū iter per Italiam,introitus in urbē deſertus ab amicis,nullæ ad Senatū è prouincia literę,nulla trinis æſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio:non modo quid geſſeris,ſed ne quibus in locis quidē fueris dicere audes.ex illo fonte & ſeminario triumphorum,cum arida folia laureæ retuliſſes:cum ea abiecta ad portam reliquiſti:tum tu ipſe de te ſententiam tuliſſe uideris:tum iudiciū pronunciauiſti:qui ſi nihil geſſeras dignum honore:ubi exercitus? ubi ſumptus? ubi imperiū? ubi illa uberrima ſupplicationibus triumphiſq; prouincia? ſin autē aliquid ſperare uolueras: ſi cogitaras id,quod imperatoris nomē,quod laureati faſces,quod illa trophea plena

dedecoris,

dedecoris,& riſus,te commentatum eſſe declarant: quis te miſerior? quis te damnatior? qui neqꝫ ſcribere ad Senatum à te bene Remp. eſſe geſtam,neqꝫ præſens dicere auſus es? an tu mihi,cui ſemper ita perſuaſum fuerit: non euentis ſed factis cuiuſqꝫ fortunam ponderari,dicere audes? neqꝫ in tabellis paucorum iudicum, ſed in ſententijs omnium ciuium famam noſtrã fortunamqꝫ pendere? te indemnatum uideri putas? quem ſocij,quem fœderati,quem liberi populi,quem ſtipendiarij,quem negociatores,quem publicani,quem uniuerſa ciuitas,quē Legati,quem Tribuni militares,quem reliqui milites, qui ferrum,qui famem,qui mortem effugerunt: omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud Senatū,non apud illum ordinem,non apud Equites Ro. non in urbe,non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit: qui ſeipſum oderit: qui metuat omnis: qui ſuam cauſam nemini committere audeat: qui ſeipſum condemnet. nunquam ego ſanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis & probis commune ſupplicium,legis,ac iudicij: ſed abiectum,contemptum, deſpectū à cæteris,à te ipſo deſperatum,& relictum,circunſpectantē omnia, quicquid increpuiſſet pertimeſcentem,diffidentem tuis rebus,ſine uoce,ſine libertate, ſine authoritate,ſine ulla ſpecie Conſulari,horrentem,trementem, adulantē omnis uidere te uolui. uidi. quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat: equidem non moleſte feram. ſin id tardius forte fiet: fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentē uidebo ne reus fias: quàm reum: nec minus lætabor cum te ſemper ſordidum,quàm ſi pauliſper ſordidatū uiderem.

PRO T. ANNIO MILONE. ORATIO. XXXVIII.

ETſi uereor Iudices,ne turpe ſit,pro fortiſſimo uiro dicere incipientem,timere: minimeqꝫ deceat,cum Titus Annius Milo ipſe magis de Reipub. ſalute,quàm de ſua perturbetur: me ad eius cauſam parem animi magnitudinem afferre non poſſe: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocunque inciderint: ueterem conſuetudinem fori,& priſtinum morē iudiciorum minime uident. non enim corona conſeſſus ueſter cinctus eſt,ut ſolebat: non uſitata frequentia ſtipati ſumus. nam illa præſidia,quæ pro templis omnibus cernitis: & ſi contra uim collata ſunt: nō afferunt tamen oratori aliquid: ut in foro,& in iudicio,quamquam præſidijs ſalutaribus & neceſſarijs ſepti ſumus: tamen ne non timere quidem ſine aliquo timore poſſimus. quæ ſi oppoſita Miloni putarem: cederem tempori Iudices: nec inter tantam uim armorum exiſtimarem oratori locum eſſe. ſed me recreat,& reficit Cn. Pompeij ſapientiſſimi & iuſtiſſimi uiri conſiliū: qui profecto nec iuſtitiæ ſuæ putaret eſſe, quem reum ſententijs iudicum

tradidiſſet:eundem telis militum dedere:nec ſapientię,temeritatem concita-
tę multitudinis authoritate publica armare.quamobrem illa arma,centurio-
nes, cohortes, non periculum nobis, ſed præſidium denunciant:neque ſo-
lum ut æquo, ſed etiam ut magno animo ſimus hortantur: neque auxilium
modo defenſioni meæ,uerum etiam ſilentium pollicentur.reliqua uero mul-
titudo, quæ quidem eſt ciuium, tota noſtra eſt: neque eorum quiſquam,
quos undique intuentes ex hoc ipſo loco cernitis:unde aliqua pars fori aſpi-
ci poteſt,& huius exitum iudicij expectantes,nō cum uirtuti Milonis fauet:
tum de ſe,de liberis ſuis,de patria, de fortunis hodierno die decertari putat.
Vnū genus eſt aduerſum,infeſtumq́ nobis,eorum,quos P.Clodij furor ra
pinis,& incendijs,& omnibus exitijs publicis parauit.qui heſterna etiā con-
cione incitati ſunt:ut uobis uoce præirent:quid iudicaretis. quorum clamor
ſi quis forte fuerit:admonere uos debebit:ut eum ciuē retineatis: qui ſemper
genus illud hominū,clamoresq́ maximos pro ueſtra ſalute neglexit. quam-
obrem adeſte animis Iudices:& timorem,ſi quem habetis, deponite. nam ſi
unquam de bonis,& fortibus uiris,ſi unquam de benemeritis ciuibus, pote-
ſtas uobis iudicandi fuit:ſi denique unquam locus ampliſſimorum ordinum
delectis uiris datus eſt:ubi ſua ſtudia erga fortes & bonos ciues,quę uultu &
uerbis ſæpe ſignificaſſent:re & ſententijs declararent:hoc profecto tempore
eam poteſtatem omnem uos habetis:ut ſtatuatis:utrum nos,qui ſemper ue-
ſtræ authoritati dediti fuimus:ſemper miſeri lugeamus.an diu uexati à perdi
tiſſimis ciuibus aliquando per uos,ac ueſtram fidem, uirtutem, ſapientiamq́
recreemur.quid enim nobis duobus Iudices laborioſius, quid magis ſolici-
tum,magis exercitum,dici,aut fingi poteſt? qui ſpe ampliſſimorum præmio
rum ad Rempub.adducti,metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſ-
ſumus.& quidem cæteras tempeſtates & procellas in illis dumtaxat flucti-
bus concionum,ſemper putaui Miloni eſſe ſubeundas, quòd ſemper pro bo
nis contra improbos ſenſerat.in iudicio uero & in eo conſilio,in quo ex cun-
ctis ordinibus ampliſſimi uiri iudicarent:nunquam exiſtimaui ſpem ullam
eſſe habituros Milonis inimicos,ad eius non ad ſalutem modo extinguen-
dam,ſed etiam gloriam per tales uiros infringendam.quamquam in hac cau
ſa Iudices Titi Annij Tribunatu rebus omnibus pro ſalute Reipub. geſtis
ad huius criminis defenſionē non abutemur:niſi oculis uideritis inſidias Mi-
loni à Clodio factas:nec deprecaturi ſumus,ut crimen hoc nobis multa pro-
pter præclara in Rempub.merita condonetis:nec poſtulaturi,ut ſi mors P.
Clodij ſalus ueſtra fuerit:iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm Populi
Ro.felicitati aſſignetis.ſed ſi illius inſidiæ clariores hac luce fuerint:tum de-
nique obſecrabo,obteſtaborq́ uos Iudices:ſi cætera amiſimus: hoc ſaltē no-
bis ut relinquatur:ab inimicorum audacia telisq́ uitam ut impune liceat de-
fendere.ſed antequam ad eam orationem uenio,quæ eſt propria noſtrę quę-
ſtionis:uidentur ea eſſe refutanda: quæ in Senatu ſæpe ab inimicis,ab impro
bis ſæpe iactata ſunt:& in concione etiam paulo ante ab accuſatoribus: ut
omni errore ſublato,rem planè quæ uenit in iudicium uidere poſſitis.negant
intueri lucem fas eſſe ei:qui à ſe hominem occiſum fateatur.in qua tandem
urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea:quę primum iudicium
de capite uidit M.Horatij fortiſſimi uiri:qui nondum libera ciuitate, tamen

Populi Ro.comitijs liberatus eſt:cum ſua manu ſororem eſſe interfectã fate retur.an eſt quiſquã,qui hoc ignoret?cum de homine occiſo quęratur:aut ne gari ſolere omnino eſſe factum:aut recte,ac iure factũ eſſe defendi.niſi uero exiſtimatis dementem P.Africanũ fuiſſe:qui cũ à Q.Carbone Tribuno ple. in concione ſeditioſe interrogaretur,quid de T.Gracchi morte ſentiret: reſpondit iure cæſum uideri.neque enim poſſet aut Hala ille Seruilius,aut P. Naſica,aut L.Opimius,aut C.Marius,aut me Conſule Senatus non nefarius haberi:ſi ſceleratos ciues interfici nefas eſſet.itaq; hoc Iud.non ſine cauſa fictis fabulis doctiſſimi homines memoriæ prodiderunt:eum,qui patris ulciſcendi cauſa matrem necauiſſet:uariatis hominum ſententijs, non ſolum humana,ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia liberatum.quod ſi duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo,diurnum autem,ſi ſe telo defenderit: interfici impune uoluerunt:quis eſt?qui quoquo modo quis interfectus ſit: puniendum putet?cum uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus.atqui ſi tempus eſt ullũ iure hominis necandi:quę multa ſunt:certe illud eſt,non modo iuſtum,uerum etiam neceſſariũ: cum ui uis illata defenditur.pudicitiam cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C.Marij propinquus eius imperatoris: interfectus ab eo eſt: cui uim afferebat. facere enim probus adoleſcens periculoſe, quàm perpeti turpiter maluit.atque hunc ille uir ſummus ſcelere ſolutum periculo liberauit.inſidiatori uero,& latroni,quæ poteſt afferri iniuſta nex?quid comitatus noſtri?quid gladij uolunt?quos habere certe non liceret:ſi uti illis nullo pacto liceret.eſt enim hæc Iudices non ſcripta, ſed nata lex:quam non didicimus:accæpimus:legimus: uerum ex natura ipſa arripuimus: hauſimus:expreſſimus :ad quam non docti,ſed facti,non inſtituti,ſed imbuti ſumus:ut ſi uita noſtra in aliquas inſidias,ſi in uim,in tela aut latronum,aut inimicorum incidiſſet:omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. ſilent enim leges inter arma:nec ſe expectari iubent:cum ei,qui expectare uelit,ante iniuſta pœna luenda ſit:quàm iuſta repetenda.& ſi perſapienter & quodammodo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi:quæ non modo hominem occidi, ſed eſſe cum telo hominis occidendi cauſa uetat:ut cum cauſa non telum quæreretur:qui ſui defendendi cauſa telo eſſet uſus: non hominis occidendi cauſa habuiſſe telũ iudicaretur.quapropter hoc maneat in cauſa Iud.non enim dubito,quin probaturus ſim uobis defenſionem meam:ſi id memineritis,quod obliuiſci non poteſtis:inſidiatorẽ iure interfici poſſe. Sequitur illud quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur:cædem,qua P.Clodius occiſus eſt:Senatum iudicaſſe contra Rempub.eſſe factam.illam uero Senatus non ſenten tijs ſuis ſolum,ſed etiam ſtudijs comprobauit.quoties enim eſt illa cauſa à no bis acta in Senatu?quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis? quàm nec tacitis, nec occultis?quando enim frequentiſſimo Senatu quatuor,ad ſummũ quinque ſunt inuenti:qui Milonis cauſam non probarent?declarant huius ambuſti Tribuni pl.illæ intermortuæ conciones:quibus quotidie meam poten tiam inuidioſe criminabatur:cum diceret: Senatum non quod ſentiret: ſed quod ego uellem decernere.quæ quidem ſi potentia eſt appellanda potius, quàm propter magna in Rempub.merita mediocris in bonis cauſis authori tas:aut propter officioſos labores meos nonnulla apud bonos gratia:appel

letur ita ſanè:dummodo ea nos utamur pro ſalute bonorum contra amentiã perditorum.hanc uero quæſtionem,& ſi non eſt iniqua:nunquam tamen Senatus conſtituendam putauit.erant enim leges:erant quæſtiones uel de cæde,uel de ui:nec tantum mœrorem,ac luctum Senatui mors P.Clodij afferebat:ut noua quęſtio conſtitueretur.cuius enim Senatui de illo inceſto ſtupro iudiciũ decernendi poteſtas eſſet erepta:de eius interitu quis poteſt credere Senatum iudicium nouũ conſtituendum putaſſe? cur igitur incendiũ curiæ, oppugnationem ędiũ Marci Lepidi,cędem hanc ipſam,contra Remp.Senatus factã eſſe decreuit? quia nulla uis unquã eſt in libera ciuitate ſuſcæpta inter ciues non contra Remp.non enim eſt ulla defenſio contra uim unquã optanda:ſed nonnunquam eſt neceſſaria:niſi uero aut ille dies in quo T.Gracchus eſt cæſus:aut ille,quo Caius:aut quo arma Saturnini oppreſſa ſunt:etiam ſi è Rep.Rempub.tamen non uulnerarunt.itaque ego ipſe decreui:cum cædem in Appia factam eſſe conſtaret:non eũ,qui ſe defendiſſet,contra Remp.feciſſe: ſed cum ineſſet in re uis,& inſidiæ:crimẽ iudicio reſeruaui:rem notaui.quòd ſi per furioſum illum Tribunum,Senatui,quod ſentiebat,perficere licuiſſet: nouam quæſtionem nunc nullam haberemus.decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur.diuiſa ſententia eſt poſtulante neſcio quo(nihil enim neceſſe eſt omnium flagitia proferre)ſic reliqua authoritas Senatus empta interceſſione ſublata eſt. At enim Cn.Pompeius rogatione ſua,& de re,& de cauſa iudicauit:tulit enim de cæde:quæ in Appia uia facta eſſet:in qua P.Clodius occiſus fuit.quid ergo tulit? nempe ut quæreretur.quid porrò quærendum eſt? factũ ne ſit? at conſtat.à quo? at patet.uidit,etiam in confeſſione facti,iuris tamen defenſionem ſuſcipi poſſe. quod niſi uidiſſet: poſſe abſolui eum qui fateretur:cum uideret nos fateri: neque quæri unquam iuſſiſſet:nec uobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam,quam illam triſtem dediſſet.mihi uero Cn.Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicaſſe:ſed etiam ſtatuiſſe uidetur,quid uos in iudicando ſpectare oporteret.nam qui non pœnam confeſſioni, ſed defenſionem dedit:is cauſam interitus quærendam,non interitum putauit.iam illud dicet ipſe profecto,quod ſua ſponte fecit:P.ne Clodio tribuendum putet,an tempori? domi ſuæ nobiliſſimus uir,Senatus propugnator, atque illis quidẽ temporibus penè patronus,auunculus huius noſtri iudicis fortiſſimi uiri Catonis,Tribunus ple.M.Druſus occiſus eſt.nihil de eius morte populus conſultus:nulla quæſtio decreta à Senatu eſt.quantum luctum in hac urbe fuiſſe à noſtris patribus accæpimus:cum P.Africano domi ſuæ quieſcenti illa nocturna uis eſſet illata? quis tum non gemuit? quis non arſit dolore? quem immortalem,ſi fieri poſſet,omnes eſſe cuperent:eius ne neceſſariam quidẽ expectatam eſſe mortem? num igitur ulla quæſtio de Africani morte lata eſt? certe nulla.quid ita? quia non alio facinore clari homines,alio obſcuri necantur.interſit inter uitæ dignitatem ſummorum atque infimorum: mors quidem illata per ſcelus ijſdem pœnis teneatur, & legibus. niſi forte mágis erit parricida ſi quis Conſularem patrem,quàm ſi quis humilẽ necauerit? aut eo mors atrocior erit P.Clodij,quòd is in monimentis maiorum ſuorum ſit interfectus? hoc enim ſæpe ab iſtis dicitur:perinde quaſi Appius ille cæcus uiã munierit:non qua populus uteretur:ſed ubi impune ſui poſteri latrocinarentur.

tur.itaque in eadem iſta Appia uia cum ornatiſſimum Equitem Romanum Marcum Papirium occidiſſet:non fuit illud facinus puniendũ. homo enim nobilis in ſuis monimentis Equitem Ro.occiderat.nunc eiuſdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cęde honeſti,atq; innocentis uiri ſilebatur:eadem nunc crebro uſurpatur:poſtea quàm latronis & parricidę ſanguine imbuta eſt.ſed quid ego illa commemoro? comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſeruus P.Clodij:quem ille ad Cn.Pompeium interficiendum collocarat. extorta eſt confitenti ſica de manibus. caruit foro poſtea Pompeius:caruit Senatu:caruit publico:ianua ſe,ac parietibus, non iure legum,iudiciorumq; texit.num quæ rogatio lata? num quæ noua quæſtio decreta eſt? atqui ſi res,ſi uir,ſi tempus ullum dignum fuit:certe hæc in illa cauſa ſumma omnia fuerunt.inſidiator erat in foro collocatus,atque in ueſtibulo ipſo Senatus:ei uiro autem mors parabatur:cuius in uita nitebatur ſalus ciuitatis:eo porrò Reipub.tempore:quo ſi unus ille occidiſſet:non hęc ſolum ciuitas,ſed gentes omnes concidiſſent.niſi forte,quia perfecta res nõ eſt: non fuit punienda.perinde quaſi exitus rerum, non hominum conſilia legibus uindicentur.minus dolendum fuit re non perfecta:ſed puniendum certe nihilo minus.quoties ipſe Iudices ex P.Clodij telis,& cruentis eius manibus effugi? ex quibus ſi me non mea,uel Reipub.fortuna ſeruaſſet: quis tandem de interitu meo quęſtionem tuliſſet? ſed ſtulti ſumus:qui Druſum,qui Africanum,Pompeium,noſmetipſos,cum P.Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa:P.Clodij mortem æquo animo nemo ferre poteſt:luget Senatus:mœret Equeſter ordo:tota ciuitas confecta ſenio eſt:ſquallent municipia:affligantur coloniæ:agri deniq; ipſi tam beneficum,tam ſalutarẽ,tam manſuetum ciuem deſiderant.non fuit ea cauſa Iudices:non fuit:cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionem ferendam.ſed homo ſapiens,& alta quadã mente præditus,multa uidit:fuiſſe ſibi illum inimicum:familiarem Milonem:in communi omniũ lætitia ſi etiam ipſe gauderet:timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ.multa etiam alia uidit:ſed illud maxime: quamuis atrociter ipſe tuliſſet:uos tamẽ fortiter iudicaturos.itaq; delegit è florentiſſimis ordinibus ipſa lumina:neq; uero quod nonnulli dictitant,ſecreuit in iudicibus legendis amicos meos.neq; enim hoc cogitauit uir iuſtiſſimus: neq; in bonis uiris legendis id aſſequi potuiſſet:etiã ſi cupijſſet.nõ enim mea gratia familiaritatibus continetur:quæ late patere non poſſunt:propterea quòd conſuetudines uictus non poſſunt eſſe cum multis.ſed ſi quid poſſumus: ex eo poſſumus:quod Reſp.nos coniunxit cum multis.ex quibus ille cum optimos uiros legeret:idq; maxime ad fidem ſuã pertinere arbitraretur:non potuit legere non ſtudioſos mei.quòd uero te Cn.Domiti huic quæſtioni pręeſſe maxime uoluit:nihil quæſiuit aliud niſi iuſtitiam,grauitatem, humanitatem,fidem.tulit ut Conſularem neceſſe eſſet: credo quòd principum munus eſſe ducebat,reſiſtere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. ex Conſularibus te creauit potiſſimum.dederas enim quàm contemneres populares inſanias iam ab adoleſcentia documenta maxima.quamobrem Iudices ut aliquando ad cauſam crimenq; ueniamus:ſi neq; omnis confeſſio facti eſt inuſitata:neque de cauſa quicquam noſtra aliter,ac nos uellemus,à Senatu iudicatum eſt:& lator ipſe legis,cum eſſet controuerſia nulla facti:iuris tamen

diſcæptationem eſſe uoluit:& electi Iudices,& iſti præpoſitus quæſtioni qui hæc iuſte ſapienterq́ diſcæptet:reliquum eſt Iudices: ut nihil iam aliud quærere debeatis:niſi uter utri inſidias fecerit.quod quo facilius argumentis perſpicere poſſitis:rem geſtam uobis dum breuiter expono:quæſo diligenter attendite. P.Clodius cum ſtatuiſſet omni ſcelere in Prætura uexare Rempublicam:uideretq́ ita tracta eſſe comitia anno ſuperiore:ut non multos menſes Præturam gerere poſſet:qui non honoris gradum ſpectaret, ut cæteri:ſed & L.Paulum Collegam effugere uellet ſingulari uirtute ciuem:& annum integrum ad dilacerandam Rempub.quæreret:ſubito reliquit annū ſuum:ſeq́ in annum proximum tranſtulit:non religione aliqua,ſed ut haberet,quod ipſe dicebat:ad Pręturam gerendam,hoc eſt ad euertendam Rempublicam plenum annū,atq́ integrum.occurrebat mancam,ac debilem Pręturam ſuam futuram Conſule Milone:eum porrò ſummo conſenſu Populi Romani Cōſulem fieri uidebat:contulit ſe ad eius competitores:ſed ita:totam ut petitionem ipſe ſolus etiam inuitis illis gubernaret: tota ut comitia ſuis,ut dictitabat,humeris ſuſtineret.conuocabat tribus:ſe interponebat: coloniam nouam,delectum perditiſſimorum ſcribebat ciuium.quanto ille plura miſcebat:tanto hic magis in dies conualeſcebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratiſſimus fortiſſimum uirum, inimiciſſimum ſuum, certiſſimum Conſulem:idq́ intellexit non ſolum ſermonibus,ſed etiam ſuffragijs Populi Romani ſæpe eſſe declaratum:palàm agere cœpit:& aperte dicere occidendum Milonem.ſeruos agreſtes,& barbaros, quibus ſyluas publicas depopulatus erat:Hetruriamq́ uexarat:ex Appennino deduxerat:quos uidebatis.res erat minime obſcura.etenim palàm dictitabat: Conſulatum Miloni eripi non poſſe:uitam poſſe.ſignificauit hoc ſæpe in Senatu:dixit in concione.quin etiam Fauonio fortiſſimo uiro quęrenti ex eo,qua ſpe fureret Milone uiuo:reſpondit triduo illum,ad ſummum quatriduo periturum. quam uocem eius ad hunc M.Catonem ſtatim Fauonius detulit. interim cum ſciret Clodius(neque enim erat difficile ſcire)iter ſolenne,legitimum, neceſſarium,ante diem XIII Calend.Februarij Miloni eſſe Lanuuium ad Flaminem prodendum:quod erat dictator Lanuuij Milo:Roma ſubito ipſe profectus pridie eſt:ut ante ſuum fundum(quod re intellectum eſt)Miloni inſidias collocaret.atq́ ita profectus eſt:ut concionem turbulentam,in qua eius furor deſideratus eſt:quæ illo ipſo die habita eſt:relinqueret.quam,niſi obire facinoris locum,tempusq́ uoluiſſet:nunquam reliquiſſet.Milo autem,cū in Senatu fuiſſet eo die,quoad Senatus dimiſſus eſt : domum uenit:calceos & ueſtimenta mutauit:pauliſper,dum ſe uxor(ut fit)comparat:commoratus eſt:deinde profectus eſt id temporis,cū iam Clodius(ſi quidē eo die Romam uenturus erat)redire potuiſſet.obuiā fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda,nullis impedimentis,nullis Græcis comitibus (ut ſolebat) ſine uxore,quod nunquā ferè:cum hic inſidiator,qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet:cum uxore ueheretur in rheda penulatus,uulgi magno impedimento,ac muliebri,& delicato ancillarum,puerorumq́ comitatu.fit obuiam Clodio ante fundum eius hora ferè undecima,aut non multo ſecus.ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum: aduerſi rhedarium occidunt.cum autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet: ſeq́

acri

acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam: ut à tergo Milonē adorirentur: partim, quod hunc iam interfectum putarent: cædere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant. ex quibus qui animo fideli in dominum erant: & pręſentes fuerunt: partim occiſi ſunt: partim, cum ad rhedā pugnari uiderent, & domino ſuccurrere prohiberentur: Milonemq́ occiſum eſſe, etiam ex ipſo Clodio audirent: & ita eſſe putarent: fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis cauſa, ſed ut factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domino, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere uoluiſſet. hæc ſicut expoſui, ita geſta ſunt Iudices: inſidiator ſuperatus, ui uicta uis, uel potius oppreſſa uirtute audacia eſt. nihil dico quid Reſpub. conſecuta ſit: nihil quid uos: nihil quid omnes boni: nihil ſanè id proſit Miloni: qui hoc fato natus eſt: ut ne ſe quidem ſeruare potuerit: quin unà Remp. uosq́ ſeruaret. ſi id iure non poſſet: nihil habeo quod defendam. ſin hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit: ut omnem ſemper uim, quacunq́ ope poſſent, à corpore, à capite, à uita ſua propulſarent: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare: quin ſimul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint: aut illorum telis, aut ueſtris ſententijs eſſe pereundum. quod ſi ita putaſſet: certe optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio non ſemel ab illo, neq́ tum primum petitum: quàm iugulari à uobis: quia ſe illi non iugulandū tradidiſſet. ſin hoc nemo ueſtrum ita ſentit: illud iam in iudicium uenit, nō occiſus ne ſit: quod fatemur: ſed iure, an iniuria: quod multis antea in cauſis iam quæſitum eſt. inſidias factas eſſe conſtat: & id eſt, quod Senatus contra Remp. factū eſſe iudicauit. ab utro factæ ſint incertum eſt. de hoc igitur latum eſt, ut quæreretur. ita & Senatus rem, non hominem notauit: & Pompeius de iure, non de facto quæſtionem tulit. nunquid igitur aliud in iudicium uenit? niſi uter utri inſidias fecerit? profecto nihil. ſi hic illi: ut ne ſit impune. ſi ille huic: tum nos ſcelere ſoluamur. quonam igitur pacto probari poteſt: inſidias Miloni feciſſe Clodium? ſatis eſt quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei cauſam, magnā ſpem in Milonis morte propoſitam, magnas utilitates fuiſſe. itaque illud Caſſianum, cui bono fuerit: in his perſonis ualeat: etſi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem: improbi ſæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc aſſequebatur: non modo ut Prætor eſſet non eo Conſule, quo ſceleris nihil facere poſſet: ſed etiam ut his Conſulibus Prætor eſſet: quibus ſi non adiuuantibus, at conniuentibus certe ſperaſſet ſe poſſe Remp. eludere in illis ſuis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent, reprimere poſſent: cum tantum beneficium ei ſe debere arbitrarentur: & ſi uellent: fortaſſe, uix poſſent frangere hominis ſceleratiſſimi corroboratam iam uetuſtate audaciam. an uero Iudices uos ſoli ignoratis? uos hoſpites in hac urbe uerſamini? ueſtræ peregrinantur aures? neque in hoc peruagato ciuitatis ſermone uerſantur? quas ille leges (ſi leges nominandæ ſunt, ac non faces urbis, & peſtes Reipub.) fuerit impoſiturus nobis omnibus, atque inuſturus? exhibe quæſo Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum ueſtrarum: quod te aiunt eripuiſſe è domo: & ex medijs armis, turbaq́ nocturna, tanquam Palladium ſuſtuliſſe: ut pręclarum inde munus, ac inſtrumentum Tribunatus ad aliquē

ſi nactus eſſes,qui tuo arbitrio Tribunatum gereret:deferre poſſes.& aſpexit me quidem illis oculis,quibus tum ſolebat,cum omnia omnibus minabatur.mouet me quippe lumen curiæ.quid?tu me iratum Sexte putas tibi?cuius tu inimiciſſimum multo crudelius etiam punitus es: quàm erat humanitatis meæ poſtulare?tu P.Clodij cruentum cadauer eieciſti domo:tu in publicum eieciſti:tu ſpoliatum imaginibus,exequijs, pompa, laudatione, infeliciſſimis lignis ſemiuſtulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti. quam rem etſi neceſſario feciſti:tamen,quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam:laudare non poſſum:iraſci certe non debeo.P.Clodij Præturam non ſine maximo rerum nouarum motu proponi ſolitam eſſe uidebatis:niſi eſſet is Conſul:qui eam auderet,poſſetq; confringere.eum Milonem eſſe cũ ſentiret uniuerſus Populus Ro.quis dubitaret ſuffragio ſuo ſe metu periculo Rempublicam liberare?at non P.Clodio mortuo uſitatis iam rebus obnitendum eſt Miloni,ut tueatur dignitatem ſuam?ſingularis illa huic uni conceſſa gloria,quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis:iam morte Clodij cecidit.uos adepti eſtis,ne quem ciuem metueretis. hic exercitationem uirtutis,ſuffragationem Conſulatus,fontem perennem gloriæ ſuæ perdidit.itaque Milonis Conſulatus,qui uiuo Clodio labefactari non poterat: mortuo deniq; tentari cœptus eſt.non modo igitur nihil prodeſt, ſed obeſt etiam P.Clodij mors Miloni.at ualuit odium:fecit iratus:fecit inimicus:fuit ultor iniuriæ:punitor doloris ſui.quid?ſi hæc nõ dico maiora fuerunt in Clodio,quam in Milone?ſed in illo maxima,nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odiſſet Clodium Milo,ſegetem,ac materiam ſuæ gloriæ? præter hoc ciuile odium,quo omnes improbos odimus?ille erat ut odiſſet primum defenſorem ſalutis meæ:deinde uexatorem furoris,domitorem armorũ ſuorum:poſtremo etiam accuſatorem ſuum.reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius,quoad uixit.quo tandem animo hoc tyrannũ tuliſſe creditis?quantum odium illius?& in homine iniuſto quàm etiam iuſtum?reliquum eſt ut iam illum natura ipſius,conſuetudoq́; defendat:hunc autẽ hæc eadem coarguant.nihil per uim unquam Clodius:omnia per uim Milo.quid ergo Iudices?cum mœrentibus uobis urbe ceſſi:non ſeruos,non arma,non uim intentauit?quæ fuiſſet igitur cauſa reſtituendi mei:niſi fuiſſet iniuſta eijciendi?diẽ mihi credo dixerat:multam irrogarat: actionem perduellionis intenderat. & mihi Iudices in cauſa aut ueſtra mala,aut mea nec præclariſſima etiam iudicium timendum fuit?ſeruorum,& egentium ciuium,& facinoroſorum armis,meos ciues meis conſilijs periculiſq; ſeruatos,pro me obijci nolui.uidi enim,uidi hunc ipſum Q.Hortenſium lumen & ornamentum Reipub. penè interfici ſeruorum manu:cum mihi adeſſet:qua in turba C.Vibienus Senator uir optimus,cum hoc cum eſſet unà:ita eſt multatus:ut uitam amiſerit. itaq; quando illius poſtea ſica illa,quam à Catilina accęperat,conquieuit?hęc intentata nobis eſt:huic ego uos obijci pro me nõ ſum paſſus: hæc inſidiata Pompeio eſt:hæc iſtam Appiam uiam monimentum ſui nominis nece Papirij cruentauit:hæc eadem longo interuallo conuerſa rurſus eſt in me: nuper quidem ut ſcitis me ad Regiam penè confecit.quid ſimile Milonis?cuius uis omnis hæc ſemper fuit:ne P.Clodius,cum in iudicium detrahi non poſſet: ui oppreſſam ciuitatem teneret:quem ſi interficere uoluiſſet:quantæ quoties

occaſiones,quàm præclaræ fuerunt.potuit ne,cum domum, ac deos penates ſuos illo oppugnante defenderet:iure ſe ulciſci?potuit ne ciue egregio & uiro fortiſſimo P.Seſtio Collega ſuo uulnerato?potuit ne Fabritio uiro optimo, cum de reditu meo legem ferret pulſo,crudeliſſima in foro cæde facta? potuit ne L.Cecilij iuſtiſſimi fortiſſimiq; Prætoris oppugnata domo? potuit ne illo die,cum eſt lata lex de me:cum totius Italiæ concurſus, quem mea ſalus concitarat:facti illius gloriam libens agnouiſſet?ut etiam ſi id Milo feciſſet:cuncta ciuitas eam laudem pro ſua uendicaret. atqui erat id temporis clariſſimus & fortiſſimus Conſul inimicus Clodio,P.Lentulus,ultor ſceleris illius,propugnator Senatus, defenſor ueſtræ uoluntatis, patronus illius publici conſenſus,reſtitutor ſalutis meæ:ſeptem Prętores,octo Tribuni plebis illius aduerſarij,defenſores mei:Cn.Pompeius author & dux mei reditus,illius hoſtis:cuius ſententiam Senatus omnis de ſalute mea grauiſſimam & ornatiſſimam ſecutus eſt:qui Populum Romanum cohortatus eſt: qui cum de me decretum Capuæ feciſſet: ipſe cunctæ Italiæ cupienti,& eius fidem imploranti ſignum dedit: ut ad me reſtituendum Romam concurrerent.omnia tum denique in illum odia ciuium ardebant deſiderio mei. quem qui tum interemiſſet:non de impunitate eius,ſed de præmijs cogitaretur.tamen ſe Milo continuit:& P.Clodium ad iudicium bis,ad uim nunquam uocauit.quid?priuato Milone,& reo ad populum,accuſante P.Clodio,cum in Cn.Pompeium pro Milone dicentem impetus factus eſt?quæ tum non modo occaſio,ſed etiam cauſa illius opprimendi fuit?nuper uero cum M.Antonius ſummam ſpem ſalutis bonis omnibus attuliſſet: grauiſſimamq; adoleſcens nobiliſſimus Reipublicę partem fortiſſime ſuſcæpiſſet:atque illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret:qui locus,quod tempus illud dij immortales fuit? cum ſe ille fugiens in ſcalarum tenebris abdidiſſet: magnum Miloni fuit conficere illam peſtem nulla ſua inuidia, Antonij uero maxima gloria? quid?comitijs in campo,quoties poteſtas fuit? cum ille in ſepta irruiſſet:gladios diſtringendos,lapides iaciendos curaſſet: dein ſubito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim:uos & omnes boni uota faceretis:ut Miloni uti uirtute ſua liberet? quem igitur cum omnium gratia noluit,hunc uoluit cum aliquorum querela? quem iure,quem loco,quem tempore,quem impune nõ eſt auſus:hunc iniuria,iniquo loco,alieno tempore,periculo capitis,non dubitauit occidere?preſertim Iud.cum honoris ampliſſimi contentio,& dies comitiorum ſubeſſet.quo quidem tempore (ſcio enim quàm timida ſit ambitio:quantaq; & quàm ſollicita cupiditas Conſulatus) omnia non modo quæ reprehendi palàm,ſed etiã quæ obſcure cogitari poſſunt:timemus:rumorẽ,fabulam fictam,falſam perhorreſcimus: ora omnium,atq; oculos intuemur.nihil enim eſt tam molle,tam tenerũ,tam aut fragile,aut flexibile,quàm uoluntas erga nos,ſenſusq; ciuiũ:qui non modo improbitati iraſcuntur candidatorum: ſed etiam recte factis ſæpe faſtidiunt.hunc igitur diem campi ſperatum, atque exoptatum ſibi proponens Milo cruentis manibus ſcelus & facinus præ ſe ferens,& confitens ad illa auguſta Centuriarum auſpicia ueniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum?qui ſe,interfecto Milone,regnaturum putaret? quid? quod caput audaciæ eſt Iudices: quis ignorat? maxi

mam illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? in utro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus eſt facti aut præclari, aut certe neceſſarij? an in Clodio? qui ita iudicia pœnamque contempſerat: ut eum nihil delectaret: quod aut per naturam fas eſſet: aut per leges liceret? ſed quid ego argumentor? quid plura diſputo? te Q. Petili appello optimum & fortiſſimum ciuem: te M. Cato teſtor: quos mihi diuina quædam ſors dedit Iudices: uos ex M. Fauonio audiſtis Clodium ſibi dixiſſe, & audiſtis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: poſt diem tertium geſta res eſt: quàm dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret: uos poteſtis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies non fefellit? dixi equidem modo. dictatoris Lanuuij ſtata ſacrificia noſſe negocij nihil erat: uidit neceſſe eſſe Miloni proficiſci Lanuuium illo ipſo, quo profectus eſt, die. itaque anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, inſaniſſima concio ab ipſius mercenario Tribuno plebis eſt concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, niſi ad cogitatum facinus approperaret: nunquam reliquiſſet. ergo illi ne cauſa quidem itineris: etiam cauſa manendi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi, non cauſa ſolum, ſed etiam neceſſitas fuit. quid? ſi ut ille ſciuit Milonem fore eo die in uia: ſic Clodium Milo ne ſuſpicari quidem potuit? primum quæro, qui ſcire potuerit? quod uos idem in Clodio quærere non poteſtis. ut enim neminem alium niſi T. Patinam familiariſſimum ſuum rogaſſet: ſcire potuit illo ipſo die Lanuuij á Dictatore Milone prodi flaminem neceſſe eſſe. ſed erant permulti alij: ex quibus id facillime ſcire poſſet omnes ſcilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu unde quæſiuit? quæſierit ſanè. uidete quid uobis largiar. ſeruum etiam, ut Arius meus amicus dixit corruperit. legite teſtimonia teſtium ueſtrorum. dixit C. Caſſinius, cognomine Schola, interamnis familiaris meus, & idem comes Clodij, cuius iampridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat & Romæ, Publium Clodium illo die in Albano manſurum fuiſſe: ſed ſubito ei eſſe nunciatum Cyrum architectum eſſe mortuum: itaque Romam repente conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item Publij Clodij, C. Clodius. uidete Iudices quantæ res his teſtimonijs ſunt confectæ. primum certe liberatur Milo, non eo conſilio profectus eſſe: ut inſidiaretur in uia Clodio: quippe qui ei obuius futurus omnino non erat: deinde, non enim uideo cur non meum agam negocium: ſcitis Iudices fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent, Milonis manu cędem eſſe factam: conſilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronem, ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, niſi de Cyro auditum eſſet: rediturum fuiſſe. reſpiraui: liberatus ſum: non uereor, ne quod ne ſuſpicari quidem potuerim: uidear id cogitaſſe. nunc perſequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de inſidijs cogitauit: quoniam fuit in Albano manſurus. ſiquidem exiturus ad cędem è uilla non fuiſſet. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nunciaſſe: non id nunciaſſe: ſed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nnnciaret? quem Clodius Roma proficiſcens reliquerat morientem? unà fui: teſtamentum ſimul obſignaui cum Clodio: teſtamentum autem palàm fecerat: & illum hæredem & me ſcripſerat, quem pridie horà tertia animam efflantem reliquiſſet:

cum

eum mortuum poſtridie hora decima ei nunciabatur? age, ſit ita factum: quæ cauſa cur Romam properaret? cur in noctem ſe conijceret? quid afferebat feſtinatio? quòd hæres erat? primum erat nihil cur properato opus eſſet: deinde ſi quid eſſet: quid tandem erat: quod ea nocte conſequi poſſet? amitteret autem ſi poſtridie mane Romam ueniſſet? atque ut illi nocturnus ad urbem aduentus uitandus potius, quàm expetendus fuit: ſic Miloni cum inſidiator eſſet: ſi illum ad urbem noctu acceſſurum ſciebat: ſubſiſtendum atque expectandum fuit. noctu inuidioſo, & pleno latronum in loco occidiſſet. nemo ei neganti non credidiſſet: quem omnes ſaluum etiam confitentem uolunt. ſuſtinuiſſet hoc crimen primum ipſe ille latronum occultator, & receptor locus: dum neque muta ſolitudo indicaſſet: neque ceca nox oſtendiſſet Milonem: deinde ubi multi ab illo uiolati, ſpoliati, bonis expulſi, multi etiam hæc timentes in ſuſpitionem caderent: tota denique rea citaretur Hetruria. atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum: quòd niſi ſciret illum diem Milo Ariciæ fuiſſe: ſuſpicari tamen debuit, eum, etiam ſi Romam illo die reuerti uellet: ad uillam ſuam, quæ uiam tangeret: diuerſurum. cur neque ante occurrit? ne in uilla reſideret? nec eo in loco ſubſedit? quo ille noctu uenturus eſſet? uideo adhuc conſtare omnia Iudices: Miloni etiam utile fuiſſe Clodium uiuere. illi ad ea quæ concupierat optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe. odium illius in hunc acerbiſſimum, in illum nullum huius. conſuetudinem illius perpetuam in ui inferenda, huius tantum in repellenda. mortem ab illo denunciatam palàm Miloni & prædicatam: nihil unquam auditum ex Milone. profectionis huius diem illi notum, reditus illius huic ignotum fuiſſe: huius iter neceſſarium, illius etiam potius alienum: hunc præ ſe tuliſſe illo die Roma exiturum: illum eo die ſe diſſimulaſſe rediturum: nullius rei hunc mutaſſe conſilium: illum cauſam mutandi conſilij finxiſſe: huic ſi inſidiaretur noctẽ propè urbem expectandum: illi, etiam ſi hunc non timeret: tamen acceſſum ad urbem nocturnum fuiſſe metuendum. Videamus nunc id, quod caput eſt: locus ad inſidias ille ipſe, ubi congreſſi ſunt, utri tandem fuerit aptior. id uero Iudices etiam dubitandum & diutius cogitandum eſt? ante fundũ Clodij, quo in fundo propter inſanas illas ſubſtructiones, facile hominum mille uerſabatur ualentium aduerſari. atqui excelſo loco ſuperiorem ſe fore putabat Milo: & ob eam rem eum locum ad pugnam potiſſimum delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipſius loci ſpe facere impetum cogitarat? res loquitur Iudices ipſa: quæ ſemper ualet plurimum. ſi hæc non geſta audiretis: ſed picta uideretis: tamen appareret, uter eſſet inſidiator: uter nihil cogitaret mali: cum alter ueheretur in rheda penulatus: unà ſederet uxor. quid horum non impeditiſſimum? ueſtitus? an uehiculum? an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore pene conſtrictus eſſet. uidete nunc illum, primum egredientem è uilla ſubito. cur ueſperi? quid neceſſe eſt tarde? quid conuenit preſertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij. Pompeium ut uideret? ſciebat in Alſienſi eſſe procul inde. uillam ut perſpiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ, & tergiuerſationis? dum hic ueniret: locum relinquere noluit. Age nunc iter expediti latronis, cum Milonis impedimentis com-

parate. ſemper ille antea cum uxore: tum ſine ea: nunquam non in rheda: tum in equo: comites græculi quocunque ibat, etiam cum in caſtra Hetruſca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo qui nunquam: tum caſu pueros ſymphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille qui ſemper ſecum ſcorta, ſemper exoletos, ſemper lupas ducebat: tum neminem, niſi ut uirum à uiro lectum eſſe diceres. cur igitur uictus eſt? quia non ſemper uiator à latrone, nonnunquam etiam latro à uiatore occiditur: quia quamquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in uiros. nec uero ſic erat unquam non paratus Milo contra illum: ut non ſatis ferè eſſet paratus. ſemper ille, & quantum intereſſet P. Clodij ſe perire: & quanto illi odio eſſet: & quantum ille auderet: cogitabat. quamobrem uitam ſuam, quam maximis præmijs propoſitam & penè addictam ſciebat: nunquam in periculum ſine præſidio & ſine cuſtodia prouehebat. adde caſus: adde incertos exitus pugnarum, martemq́ue communem: qui ſæpe ſpoliantem iam & exultantem euertit: & perculit ab abiecto: adde inſcitiam pranſi, poti, oſcitantis ducis: qui cum à tergo hoſtem interclusum reliquiſſet: nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incenſos ira uitamq́ue domini deſperantes cum incidiſſet: hæſit in his pœnis: quas ab eo ſerui fideles pro domini uita expetiuerunt. cur igitur eos manumiſit? metuebat ſcilicet ne indicaretur? ne dolorem perferre non poſſent? ne tormentis cogerentur occiſum eſſe à ſeruis Milonis in Appia uia P. Clodium confiteri? quid opus eſt tortore? quid quæris? occiderit ne? occidit. iure an iniuria? nihil ad tortorem. facti enim in eculeo quæſtio eſt: iuris in iudicio. quod igitur in cauſa quærendum eſt: id agamus. hoc quod tormentis inuenire uis: id fatemur. manu uero cur miſerit, ſi id potius quæris: quàm cur parum amplis affecerit præmijs: neſcis inimici factum reprehendere. dixit enim hic idem, qui omnia ſemper conſtanter, & fortiter, M. Cato: dixitq́ue in turbulenta concione: quæ tamen huius authoritate placata eſt: non libertate ſolum, ſed etiam omnibus præmijs digniſſimos fuiſſe: qui domini caput defendiſſent. quod enim præmium ſatis magnum eſt tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus ſeruis? propter quos uiuit? & ſi id quidem non tanti eſt: quàm quòd propter eoſdem non ſanguine & uulneribus ſuis crudeliſſimi inimici mentem oculoſq́ue ſatiauit. quos niſi manumiſiſſet: tormentis etiam dedendi fuerunt, conſeruatores domini, ultores ſceleris, defenſores necis? hic uero nihil habet in his malis: quod minus moleſte ferat: quàm etiam, ſi quid ipſi accidat: eſſe tamen illis meritum præmium perſolutum. Sed quæſtiones urgent Milonem: quæ ſunt habitæ nunc in atrio libertatis. quibuſnam de ſeruis? rogas? de P. Clodij. quis eos poſtulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni quid poteſt agi ſeuerius? de ſeruis nulla quæſtio eſt in dominum, niſi de inceſtu; ut fuit in Clodium. proxime ad deos acceſſit Clodius: propius quam tum, cum ad ipſos penetrarat: cuius de morte tanquam de cerimonijs uiolatis quæritur. ſed tamen maiores noſtri in dominum de ſeruo quæri noluerunt: non quia non poſſet uerum inueniri: ſed quia uidebatur indignum eſſe, & domini morte ipſa triſtius. in reum de ſeruis accuſatoris cum quæritur, uerum inueniri poteſt? age uero quæ erat: aut qualis quæſtio? heus ubi Ruſcio? ubi Caſca? Clodius inſidias fecit

Miloni? fecit. certa crux. nullas fecit. ſperata libertas. quid hac quæſtione cer tius? ſubito arrepti in quæſtionem tamen ſeparantur à cæteris: & in arcas conijciuntur: ne quis cum his colloqui poſſit. hi centum dies penes accuſato= rem cum fuiſſent: ab eo ipſo accuſatore producti ſunt. quid hac quæſtione di ci poteſt integrius? quid incorruptius? quod ſi nondum ſatis cernitis, cũ res ipſa tot, tam claris argumentis, ſignisq́ luceat: pura mente atque integra Mi lonem nullo ſcelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conſcientia exa= nimatum Romam reuertiſſe: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius? qui ingreſſus in forum ardente curia? quæ magnitudo animi? qui uultus? quæ oratio? neque uero ſe populo ſolum, ſed etiam Sena= tui tradidit: neque Senatui modo, ſed etiam publicis præſidijs, & armis: neq; his tantum, uerum etiam eius poteſtati, cui Senatus totam Rempublicã, om= nem Italiæ pubem, cuncta Populi Romani arma commiſerat. cui ſe nunquã profecto tradidiſſet: niſi cauſæ ſuæ confideret: preſertim omnia audienti, ma gna metuenti, multa ſuſpicanti, nonnulla credenti. Magna uis eſt conſcientię Iud. & magna in utramq; partem: ut neque timeant: qui nihil commiſerint: & pœnam ſemper ante oculos uerſari putent: qui peccarint. neque uero ſine ratione certa cauſa Milonis ſemper à Senatu probata eſt. uidebant enim ſa= pientiſſimi homines, facti rationem, preſentiam animi, defenſionis conſtan= tiam. an uero obliti eſtis Iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ, non mo do inimicorum Milonis ſermones, & opiniones, ſed nonnullorum etiam im peritorum? qui negabant eum Romam eſſe rediturum? ſiue enim illud ani= mo irato ac percito feciſſet: ut incenſus odio trucidaret inimicum: arbitra= bantur eum tanti mortem P. Clodij putaſſe: ut æquo animo patria careret: cum ſanguine inimici expleſſet odium ſuum. ſiue etiam illius morte patriam liberare uoluiſſet: non dubitaturum fortem uirum: quin, cum ſuo pericu= lo ſalutem Reipublicæ attuliſſet: cæderet æquo animo legibus: ſecum aufer= ret gloriam ſempiternam: nobis hæc fruenda relinqueret: quæ ipſe ſeruaſ= ſet. multi etiam Catilinam atque illa portenta loquebantur: erumpet: occu= pabit aliquem locum: bellum patriæ faciet. miſeros interdum ciues optime de Republica meritos: in quibus homines non modo res præclariſſimas obliuiſcuntur: ſed etiam nefarias ſuſpicantur. ergo illa falſa fuerunt: quæ certe uera extitiſſent: ſi Milo admiſiſſet aliquid: quod non poſſet hone= ſte, uereq; defendere. quid? quæ poſtea ſunt in eum congeſta? quæ quamuis etiam mediocrium delictorum conſcientiam perculiſſent: ut ſuſtinuit dij im= mortales? ſuſtinuit? immo uero ut contempſit? ac pro nihilo putauit? quæ neque maximo animo nocens, neque innocens, niſi fortiſſimus uir, neglige= re potuiſſet. ſcutorum, gladiorum, frenorum, ſparorum, pilorumq́ etiam multitudo deprehendi poſſe iudicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum eſſe dicebant: in quo Miloni non eſſet conducta domus: arma in uillam Otriculanam deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino ſcu= tis referta, plena omnia malleolorum ad urbis incendia comparatorum. hæc non delata ſolum, ſed penè credita: nec ante repudiata ſunt: quàm quæſita. laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij: ſed dicam ut ſentio Iudices: nimis multa audire coguntur: neque aliter face= re poſſunt ij: quibus tota commiſſa eſt Reſpublica. quin etiam audiendus ſit

Popa Licinius neſcio quis de Circo maximo ſeruos Milonis apud ſe ebrios factos, ſibi confeſſos eſſe de interficiendo Cn. Pompeio coniuraſſe. deinde poſtea ſe gladio percuſſum eſſe ab uno de illis, ne indicaret: Pompeio in hortos nunciauit. arceſſor in primis: de amicorum ſententia rem defert ad Senatum. non poteram in illius mei patriæq́ cuſtodis tanta ſuſpitione non metu exanimari. ſed mirabar tamen credi Popę: ebrioſorum confeſſionem ſeruorum audiri: uulnus in latere, quod acu punctum uideretur: pro ictu gladiatoris putari. uerum etiam, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, quàm timebat: non ea ſolũ quæ timenda erant: ſed omnia: ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæſaris clariſſimi & fortiſſimi uiri per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo ſenſerat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium præſtantiſſima uirtute ciuem, timidum ſuſpicari. diligentiam, tota Rep. ſuſcæpta, nimiam, nullam putabam. frequentiſſimo Senatu nuper in Capitolio Senator inuentus eſt: qui Milonem cum telo eſſe diceret. nudauit ſe in ſanctiſſimo templo: quoniam uita talis & ciuis, & uiri fidem non faciebat: niſi eo tacente res ipſa loqueretur. omnia falſa atque inſidioſe ficta comperta ſunt. cum tamen ſi metuitur etiam nunc Milo: non iam hoc Clodianum crimẽ timemus: ſed tuas Cn. Pompei (te enim iam appello ea uoce: ut me audire poſſis) tuas inquam ſuſpitiones perhorreſcimus. ſi Milonem times: ſi hunc de tua uita nefarie aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas: ſi Italiæ delectus, ut nonnulli conquiſitores tui dictitant: ſi hæc arma, ſi Capitolinæ cohortes, ſi excubiæ, ſi uigiliæ, ſi delecta iuuentus, quę tuum corpus domumq́ cuſtodit: contra Milonis impetum armata eſt: atque illa omnia in hunc unum inſtituta, parata, intenta ſunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, & non unius uiri uires, atq; opes indicantur: ſiquidem in hunc unum & præſtantiſſimus dux electus, & tota Reſpub. armata eſt. ſed quis non intelligit, omnes tibi Reipub. partes ægras, & labantes, ut eas his armis ſanares, & confirmares eſſe commiſſas? quòd ſi Miloni locus datus eſſet: probaſſet profecto tibi ipſi, neminem unquam hominem homini cariorem fuiſſe, quàm te ſibi: nullum ſe unquam periculũ pro tua dignitate fugiſſe: cum illa ipſa teterrima peſte ſæpiſſime pro tua gloria contendiſſe: Tribunatum ſuum ad ſalutẽ meam, quæ tibi chariſſima fuiſſet: conſilijs tuis gubernatum: ſe à te poſtea defenſum in periculo capitis: adiutũ in petitione Præturæ: duos ſe habere ſemper amiciſſimos ſperaſſe: te tuo beneficio: me ſuo. quæ ſi non probaret: ſi tibi ita penitus inſediſſet iſta ſuſpitio: nullo ut euelli modo poſſet: ſi deniq; Italia à delectu, urbs ab armis, ſine Milonis clade nunquã eſſet conquietura: nę iſte haud dubitans ceſſiſſet patria: is, qui ita natus eſt: & ita conſueuit: te Magne tamẽ atteſtaretur: quod nunc etiam facit. uide quàm ſit uaria uitæ, commutabiliſq́ ratio: quàm uaga, uolubiliſq́ fortuna: quantæ infidelitates in amicis: quàm ad tempus aptæ ſimulationes: quantæ in periculis fugę proximorum: quantæ timiditates. erit, erit illud profecto tempus & illuceſcet aliquando ille dies: cum tu ſalutaribus ut ſpero, rebus tuis, ſed fortaſſe motu aliquo communium temporum immutatus, qui quàm crebro accidat, experti debemus ſcire: & amiciſſimi beneuolentiam, & grauiſſimi hominis fidem, & unius poſt homines natos fortiſſimi uiri magnitudinem animi deſideres. quamquam quis hoc credat? Cn. Pom-

peium iuris publici,moris maiorum,rei denique publicæ peritiſſimum,cum Senatus ei commiſerit,ut uideret,ne quid Reſp.detrimenti caperet:quo uno uerſiculo ſatis armati ſemper Conſules fuerunt:etiã nullis armis datis: hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuiſſe in eius conſilijs iudicandis: qui uel iudicia ipſa tolleret. ſatis iudicatum eſt à Pompeio: falſo iſta conferri in Milonem: qui legem tulit: qua, ut ego ſentio Milonem abſolui oporteret:ut omnes confitentur,liceret.quòd uero in illo loco, atque in illis publicorum præſidiorum copijs circunfuſus ſedet: ſatis declarat,ſe non terrorem inferre uobis:quid enim illo minus dignum? quàm cogere ut uos eum condemnetis:in quem animaduertere ipſe,& more maiorũ, & ſuo iure poſſet? ſed præſidio eſſe:ut intelligatis,contra heſternam concionem illam licere uobis quod ſentiatis libere iudicare.nec uero me Iud.Clodianum crimen mouet:nec tam ſum demens,tamq́ueſtri ſenſus ignarus, atque expers:ut neſciã quid de morte Clodij ſentiatis.de qua ſi iam nollem ita diluere crimen,ut dilui:tamen impune Miloni palàm clamare atque mentiri glorioſe liceret:occidi,occidi,nõ Spurium Meliũ,qui annona leuanda,iacturisq́ rei familiaris,quia nimis amplecti plebem putabatur:in ſuſpitionẽ incidit regni appetendi:non T.Gracchũ,qui Collegę magiſtratum per ſeditionem abrogauit:quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis ſui gloria:ſed eum(auderet enim dicere:cum patriã periculo ſuo liberaſſet) cuius nefarium adulterium in puluinaribus ſanctiſſimis nobiliſſimæ fœminæ comprehenderunt:eum,cuius ſupplicio Senatus ſolennes religiones expiandas ſæpe cenſuit:eum,quem cum ſorore germana nefarium ſtuprum feciſſe L.Lucullus iuratus ſe quæſtionibus habitis dixit comperiſſe:eũ,qui ciuem,quem Senatus,quem populus,quem omnes gentes,urbis,ac uitæ ciuiũ conſeruatorem iudicabant:ſeruorũ armis exterminauit: eum,qui regna dedit:ademit:orbem terrarum quibus cum uoluit, partitus eſt:eum,qui pluribus cædibus in foro factis, ſingulari uirtute,& gloria ciuem,domum ui & armis compulit:eum,cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine:eum,qui ædem Nympharum incendit:ut memoriam publicæ recenſionis tabulis publicis impreſſam extingueret:eum denique,cui iam nulla lex erat:nullum ciuile ius:nulli poſſeſſionum termini:qui non calumnia litium, non iniuſtis uindicijs ac ſacramentis alienos fundos,ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat:qui nõ ſolum Hetruſcos(eos enim penitus contempſerat)ſed hunc Cn.Pompeium uirum fortiſſimum,atque optimum ciuem, iudicem noſtrum pellere poſſeſſionibus,armis, caſtrisq́ conatus eſt:qui cũ architectis & decempedis uillas multorum,hortosq́ peragrabat:qui Ianiculo,& alpibus ſpem poſſeſſionum terminabat ſuarũ:qui cum ab Equite Romano ſplendidiſſimo,& forti uiro,T.Pacanio nõ impetraſſet:ut inſulam in lacu Precio uenderet:repente lyntribus in eam inſulam materiam, calcem,cementa,atq; arma conuexit:dominoq́ trans ripam inſpectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno:qui huic T.Furfanio.cui uiro dij immortales?(quid enim de muliercula Sanctia? quid de adoleſcente Apronio dico? quorum utriq; mortem eſt minitatus:niſi ſibi hortorũ poſſeſſione ceſſiſſet) ſed auſus eſt Furfanio dicere,ſi ſibi pecuniam quantam popoſcerat non dediſſet:mortuum ſe in domum eius illaturum,qua inuidia huic eſſe tali uiro

conflagrandum? qui Appium fratrem hominem mihi coniunctum fidiſſi-
ma gratia, abſentem de poſſeſſione fundi deiecit: qui parietem ſic per ueſti-
bulum ſororis inſtituit ducere: ſic agere fundamenta: ut ſororem non modo
ueſtibulo priuaret: ſed omni aditu & limine. quamquam hæc quidem iam
tolerabilia uidebantur: etſi æquabiliter in Rempublicam, in priuatos, in lon-
ginquos, in propinquos, in alienos, in ſuos irruebat. ſed neſcio quomodo iã
uſu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero ade
rant iam, & impendebant: quonam modo ea aut depellere potuiſſetis? aut
ferre imperiũ? niſi id ille nactus eſſet. omitto ſocios, exteras nationes, Reges,
Tetrarchas (uota enim feceratis: ut in eos ſe potius mitteret: quàm in ueſtras
poſſeſſiones, ueſtra tecta, ueſtras pecunias) à liberis dico, à liberis mediuſfi-
dius, & à coniugibus ueſtris nunquã ille effrenatas ſuas libidines cohibuiſſet.
fingi hæc putatis? quæ patent? quæ nota omnibus? quæ tenentur? ſeruorum
exercitus illum in urbe conſcripturum fuiſſe: per quos totam Rempublicam
resq́ꝫ priuatas omnium poſſideret. quamobrem ſi cruentum gladium tenens
clamaret T. Annius: adeſte quæſo, atque audite ciues: P. Clodium interfeci:
eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus: hoc
ferro, & hac dextera à ceruicibus ueſtris repuli: per me unum effectum eſt: ut
ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero
timendũ quonam modo id factum ferret ciuitas? nunc enim quis eſt: qui non
probet? qui non laudet? qui non unum poſt hominum memoriam T. An-
nium plurimum Reipub. profuiſſe maxima lętitia Populum Romanũ, cun-
ctam Italiam, nationes omnes affeciſſe, & dicat, & ſentiat? nequeo uetera illa
Populi Romani quanta fuerint gaudia indicare. multas tamen iam ſummo-
rum imperatorum clariſſimas uictorias ætas noſtra uidit: quarum nulla ne-
que tam diuturnam attulit lætitiam, nec tantam. mandate hoc memoriæ Iu-
dices. ſpero multa uos liberosq́ꝫ ueſtros in Repub. bona eſſe uiſuros. in his
ſingulis ita ſemper exiſtimabitis, uiuo P. Clodio nihil horum uos uiſuros
fuiſſe. in ſpem maximam, & quemadmodum confido, ueriſſimam adducti ſu
mus: hunc ipſum annum, hoc ſummo uiro Conſule, concuſſa hominum li-
centia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs conſtitutis, ſalutarem ciuitati
fore. num quis igitur eſt tam demens? qui hoc P. Clodio uiuo contingere po-
tuiſſe arbitretur? quid? ea quæ tenetis priuata atque ueſtra, dominante homi
ne furioſo, quod ius perpetuæ poſſeſſionis habere potuiſſent? non timeo Iu-
dices ne odio inimicitiarum mearum inflammatus libentius hęc in illum euo
mere uidear: quàm uerius. etenim etſi præcipuũ eſſe debebat: tamen ita com-
munis erat omnium ille hoſtis: ut in communi odio penè æqualiter uerſare-
tur odium meum. non poteſt dici ſatis: nec cogitari quidem: quantum in illo
ſceleris, quantum exitij fuerit. quin ſic attendite Iudices. nempe hæc eſt quæ-
ſtio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim ſunt cogitationes no-
ſtræ: & quæ uolunt ſic intuentur: ut ea cernimus, quæ uidemus. fingite igitur
cogitatione imaginem huius conditionis meæ: ſi poſſim efficere ut Milonem
abſoluatis: ſed ita, ſi P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuiſtis? quonam
modo ille uos uiuus affecerat: qui mortuus inani cogitatione percuſſit?
quid? ſi ipſe Cn. Pompeius, qui ea uirtute ac fortuna eſt: ut ea potuerit ſem-
per: quæ nemo præter illum: ſi is inquam potuiſſet, ut quæſtionem de morte

P. Clodij

P.Clodiꝭ ferre:ſic ipſum ab inferis excitare:utrum putatis potius facturum fuiſſe? etiam ſi propter amicitiam uellet illum ab inferis reuocare; propter Rempublicam,non feciſſet.eius igitur mortis ſedetis ultores: cuius uitam ſi putetis per uos reſtitui poſſe:nolitis:& de eius nece lata quæſtio eſt: qui ſi eadem lege reuiuiſcere poſſet:lata lex nunquam eſſet.huius ergo interfector non eſſet in confitendo ab his impetraturus,ne pœnam timeret: quos liberauiſſet? Græci homines deorum honores tribuunt ꝭs uiris,qui tyrannos necauerunt.quæ ego uidi Athenis? quæ alꝭs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus inſtitutas uiris? quos cantus? quæ carmina propè ad immortalitatem & religionem & memoriam conſecrantur.uos tanti conſeruatorem populi,tanti ſceleris ultorem,non modo honoribus nullis afficietis: ſed ad ſupplicium rapi etiã patiemini? confiteretur, confiteretur inquam, ſi feciſſet, & magno animo,& libenter,ſe feciſſe libertatis omnium cauſa: quod certe ei non confitendum modo fuiſſet: uerum etiam prædicandum.etenim ſi id non negat:ex quo nihil petit:niſi ut ignoſcatur:dubitaret id fateri:ex quo etiam præmia laudis eſſent petenda? niſi uero gratius putat eſſe uobis: ſui ſe capitis,quam ueſtri ordinis defenſorem fuiſſe:cum preſertim in ea confeſſione, ſi grati eſſe uelletis:honores aſſequeretur ampliſſimos. ſi factum uobis non probaretur(quamquam qui poterat ſalus ſua cuiq; non probari?)ſed tamẽ ſi minus fortiſſimi uiri uirtus ciuibus grata cecidiſſet:magno animo conſtantiq; cederet ex ingrata ciuitate.nam quid eſſet ingratius? quàm lætari cæteros:lugere eum ſolum,propter quem cæteri lætarentur? quamquam hoc animo ſemper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis:ut quoniam noſtra futura eſſet gloria:periculum quoque & inuidiam noſtram putaremus.nam quæ mihi contribuenda laus eſſet ipſi: cum tantum in Conſulatu meo pro uobis ac liberis ueſtris auſus eſſem:ſi id, quod conabar, ſine maximis dimicationibus meis me eſſe auſurum arbitrarer? quę mulier ſceleratum ac pernicioſum ciuem occidere non auderet? ſi periculum non timeret? propoſita inuidia,morte,pœna,qui nihilo ſegnius Rempub.defendit:is uir uere putandus eſt.populi grati eſt,præmꝭs afficere bene meritos de Republica ciues:uiri fortis ne ſupplicꝭs quidẽ moueri:ut fortiter feciſſe pœniteat. quamobrem uteretur eadẽ confeſſione T. Annius,qua Hala,qua Naſica, qua Opimius,qua Marius,qua noſmetipſi:& ſi grata Reſpublica eſſet:lætaretur:ſi ingrata:tum in graui fortuna conſcientia ſua niteretur. ſed huius beneficꝭ gratiam Iud.fortuna Populi Romani,& ueſtra felicitas, & dꝭ immortales ſibi deberi putant.nec uero quiſquam aliter arbitrari poteſt:niſi qui nullam uim cœleſtem exiſtimat,numen ue diuinum: quem neque imperꝭ ueſtri magnitudo,neq; ſol ille,nec cœli,& ſignorum motus,nec uiciſſitudines rerum, atque ordines mouent:neq; id,quod maximum eſt,maiorum ſapientia: qui ſacra,qui cerimonias,qui auſpicia & ipſi ſanctiſſime coluerunt:& nobis ſuis poſteris prodiderunt.Eſt eſt profecto illa uis:neq; in his corporibus,atq; in hac imbecillitate noſtra ineſt quiddam,quod uigeat:& ſentiat: & non ineſt in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu.niſi forte iccirco eſſe non putant: quia non apparet:nec cernitur:perinde quaſi noſtram ipſam mentem,qua ſapimus:qua prouidemus:qua hæc ipſa agimus:ac dicimus:uidere, aut planè qualis,aut ubi ſit,ſentire poſſimus.ea uis,ea eſt igitur:quæ ſæpe incredibiles

huic urbi felicitates atque opes attulit: quæ illam perniciem extinxit ac ſuſtulit: cui primum mentem iniecit: ut ui irritare ferroq́ue laceſſere fortiſſimum uirum auderet: uinceretur´que ab eo, quem ſi uiciſſet: habiturus eſſet impunitatē & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem Iudices deorum immortalium cura, res illa perfecta: religiones mehercule ipſæ, aræq́ue, cum illam belluam cadere uiderunt: commouiſſe ſe uidentur: & ius in illo ſuum retinuiſſe. uos enim Albani tumuli atque luci, uos inquam imploro atque obteſtor: uosq́ue Albanorum obrutæ aræ ſacrorum Populi Ro. ſociæ, & æquales: quas ille præceps amentia, cęſis proſtratisq́ue ſanctiſſimis lucis ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat: ueſtræ tum aræ, ueſtræ religiones uiguerunt: ueſtra uis ualuit: quam ille omni ſcelere polluerat: tuq́ue ex tuo edito monte Latialis ſancte Iuppiter, cuius ille lacus, nemora finesq́ue, ſæpe omni nefario ſtupro, & ſcelere macularat: aliquando ad eum puniendum oculos aperuiſti. uobis illæ, uobis ueſtro in conſpectu ſeræ, ſed iuſtæ tamen, & debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiam caſu factum eſſe dicimus: ut ante ipſum ſacrarium Bonæ deæ, quod eſt in fundo T. Sextij Galli in primis honeſti, & ornati adoleſcentis: ante ipſam inquam Bonam deam, cum prælium commiſiſſet: primum illud uulnus accæperit: quo teterrimam mortem obiret: ut non abſolutus iudicio illo nefario uideretur: ſed ad hanc inſignem pœnam reſeruatus. nec uero non eadem ira deorū hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam: ut ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exequijs, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici ſolent: ambureretur etiam abiectus. non fuiſſe credo fas clariſſimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre: neque ullo in loco potius mortem eius lacerari: quàm in quo uita eſſet damnata. dura mihi mediuſſidius iam fortuna Populi Ro. & crudelis uidebatur: quæ tot annos illum in hanc Rempublicam inſultare uideret: & pateretur. polluerat ſtupro ſanctiſſimas religiones: Senatus grauiſſima decreta perfregerat: pecunia ſe palàm iudicibus redemerat: uexarat in Tribunatu Senatum: omnium ordinum conſenſu pro ſalu lute Reipub. geſta rēſciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magiſtratuum priuatorumq́ue cędes effecerat: domum mei fratris incenderat: uaſtarat Hetruriā: multos ſedibus, ac fortunis eiecerat: inſtabat: urgebat: capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges: quæ nos noſtris ſeruis addicerent: nihil erat cuiuſquam, quod quidem ille adamaſſet: quod non hoc anno ſuum fore putaret: obſtabat eius cogitationibus nemo: præter illum Milonem ipſum: qui poterat obſtare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quaſi deuinctū arbitrabatur: Cęſaris potentiam, ſuam potentiam eſſe dicebat: bonorum animos etiam in meo caſu contempſerat: Milo unus urgebat. hic dij immortales. ut ſupra dixi. mentem dederunt illi perdito, ac furioſo: ut huic faceret inſidias. aliter perire peſtis illa non potuit. nunquam illum Reſpub. ſuo iure eſſet ulta. Senatus credo Prætorem eum circunſcripſiſſet. ne cum ſolebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an Conſules in Prætore coercendo fortes fuiſſent? primum Milone occiſo habuiſſet ſuos Conſules.

deinde

deinde quis in eo Prætore Conſul fortis eſſet? per quem Tribunum, uirum
Conſularem crudeliſſime necatum eſſe meminiſſet. omnia poſſideret: te-
neret: lege noua, quæ eſt inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodia-
nis: ſeruos noſtros libertos ſuos feciſſet: poſtremo, niſi eum dñ immorta-
les in eam mentem impuliſſent: ut homo effœminatus fortiſſimum uirum
conaretur occidere: hodie Rempublicam nullam haberetis. an ille Prætor,
ille uero Conſul ſi modo hæc templa, atque ipſa mœnia ſtare eo uiuo tam-
diu, & Conſulatum eius expectare potuiſſent: ille denique uiuus, mali ni-
hil feciſſet? qui mortuus uno ex ſuis ſatellitibus Sex. Clodio duce, curiam in-
cenderit? quo quid miſerius? quid acerbius? quid luctuoſius uidimus? tem-
plum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilij publici, caput urbis, aram ſo-
ciorum, portum omnium gentium, ſedem ab uniuerſo populo conceſſam
uni ordini, inflammari: excindi: funeſtari. neque id fieri à multitudine impe-
rita: quamquam eſſet miſerum id ipſum: ſed ab uno, qui cum tantum auſus
ſit ultor pro mortuo: quid ſignifer pro uiuo non eſſet auſus? in curiam potiſ-
ſimum abiecit: ut eam mortuus incenderet: quam uiuus euerterat. & ſunt qui
de uia Appia querantur? taceant de curia? ecquando ab eo ſpirante forum
potuiſſet defendi: cuius non reſtiterit cadaueri curia? excitate, excitate eum ſi
poteſtis ab inferis: frangetis impetum uiui: cuius uix ſuſtinetis furias inſepul
ti. niſi uero ſuſtinuiſtis eos: qui cum facibus ad curiam cucurrerunt: cum falci
bus ad Caſtoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidiſtis Populũ Ro-
manum: concionẽ gladijs diſturbari: cum audiretur ſilentio M. Celius Tri-
bunus ple. uir fortiſſimus, & in ſuſcæpta cauſa firmiſſimus, & bonorum uo-
luntati & authoritati Senatus deditus, & in hac Milonis, ſiue inuidia, ſiue for
tuna, ſingulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam ſatis multa de cauſa: ex-
tra cauſam etiã nimis fortaſſe multa. quid reſtat? niſi ut orem: obteſterq́ uos
Iudices: ut eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo uiro: quam ipſe non im-
plorat: ego etiam repugnante hoc, & imploro, & expoſco. nolite ſi in noſtro
omnium fletu nullam lachrymã aſpexiſtis Milonis: ſi uultum ſemper eun-
dem, ſi uocem, ſi orationem ſtabilem, ac non mutatam uidetis: hoc minus ei
parcere, atq; haud ſcio, an multo etiam ſit adiuuandus magis. etenim ſi in gla-
diatorijs pugnis, & in infimi generis hominũ conditione, atque fortuna timi
dos, & ſupplices, & ut uiuere liceat obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus: fortes,
& animoſos, & ſe acriter ipſi morti offerentes ſeruare cupimus: eorumq́ nos
magis miſeret: qui noſtram miſericordiam non requirunt: quàm qui illam
efflagitant: quanto hoc magis in fortiſſimis ciuibus facere debemus? me qui-
dẽ Iudices exanimant & interimunt hæ uoces Milonis: quas audio aſſidue:
& quibus interſum quotidie. ualeant, inquit, ualeant ciues mei: ſint incolu-
mes: ſint florentes: ſint beati: ſtet hæc urbs præclara, mihiq́ patria chariſſi-
ma, quoquomodo merita de me erit: tranquilla Repub. ciues mei (quoniam
mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruantur: ego ce-
dam: atque abibo. ſi mihi Republica bona frui non licuerit: at carebo mala:
& quamprimum tetigero benemoratam, & liberam ciuitatem: in ea conquie
ſcam. O fruſtra inquit ſuſcæpti mei labores: O ſpes fallaces: O cogitationes
inanes meæ. ego cum Tribunus ple. Repub. oppreſſa me Senatui dediſſem,
quem extinctum accęperam: Equitibus Romanis, quorum uires erant debi-
les; bonis

biles:bonis uiris,qui omnem authoritatem Clodianis armis abiecerant:mihi unquam bonorum præſidium defuturũ putarem?ego cum te (mecum enim ſæpiſſime loquitur)patriæ reddidiſſem:mihi non futurum in patria putarẽ locum?ubi nunc Senatus eſt?quẽ ſecuti ſumus?ubi Equites Romani, illi,illi inquit tui?ubi ſtudia municipiorum?ubi Italiæ uoces? ubi denique tua M. Tulli,quæ plurimis fuit auxilio,uox,& defenſio?mihi ne ea ſoli,qui pro te toties morti me obtuli:nihil poteſt opitulari?nec uero hæc Iud.ut ego nunc, flens,ſed hoc eodem loquitur uultu,quo uidetis.negat enim ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe,quæ fecerit: timidis & omnia circunſpicientibus pericula, non negat.plebem,& infimam multitudinem,quæ P.Clodio duce fortunis ueſtris imminebat:eam quo tutior eſſet noſtra uita,ſe feciſſe commemorat, ut non modo uirtute flecteret:ſed etiam tribus ſuis patrimonijs deliniret:nec timet,ne cum plebẽ muneribus placarit,uos non conciliarit meritis in Rempub.ſingularibus.Senatus erga ſe beneuolentiam temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectam.ueſtras uero,& ueſtrorum ordinũ occurſationes,ſtudia,ſermones,quemcunq; caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturũ eſſe dicit. meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe:quã minime deſiderarit: populi uero cunctis ſuffragijs quod unũ cupierit:ſe Conſulem declaratũ. nunc denique ſi hæc arma contra ſe ſint futura:ſibi facinoris ſuſpitionem non facti crimen obſtare.addit hæc,quæ certe uera ſunt:fortes & ſapientes uiros non tam præmia ſequi ſolere recte factorum,quàm ipſa recte facta.ſe nihil in uita niſi præclariſſime feciſſe.ſiquidem nihil ſit præſtabilius uiro,quàm periculis patriam liberare.beatos eſſe:quibus ea res honori fuerit à ſuis ciuibus:nec tamen eos miſeros:qui beneficio ciues ſuos uicerint.ſed tamẽ ex omnibus præmijs uirtutis, ſi eſſet habenda ratio præmiorum,ampliſſimum eſſe premium gloriam;eſſe hanc unam,quæ breuitatem uitæ poſteritatis memoria conſolaretur:quæ efficeret:ut abſentes adeſſemus:mortui uiueremus:hanc deniq; eſſe:cuius gradibus etiam in cœlum homines uideantur aſcendere.de me,inquit, ſemper Populus Ro.ſemper omnes gentes loquentur:nulla unquam obmuteſcet uetuſtas.quin hoc tempore ipſo,cum omnes à ſuis inimicis faces inuidiæ meæ ſubijciantur:tamen omni in hominum cœtu gratijs agendis,& gratulationibus habendis, & omni ſermone celebramur. omitto Hetruriæ feſtos & actos & inſtitutos dies.centeſima lux eſt hæc ab interitu P.Clodij, & opinor ultra:quàm fines imperij Populi Ro.ſunt: non ſolũ fama iam de illo, ſed etiam lætitia peragrauit.quamobrem ubi corpus hoc ſit,non,inquit, laboro:quoniam omnibus in terris & iam uerſatur,& ſemper habitabit nominis mei gloria.hæc tu mecum ſæpe his abſentibus, ſed ijſdem audientibus: hæc ego tecum Milo.te quidẽ quòd iſto animo es:ſatis laudare non poſſum: ſed quo eſt illa magis diuina uirtus:eo maiore à te dolore diuellor.nec uero ſi mihi eriperis:reliqua eſt illa tamen ad conſolandũ querela:ut his iraſci poſſim:à quibus tantum uulnus accæpero.nõ enim inimici mei te mihi eripient: ſed amiciſſimi:non male aliquando de me meriti:ſed ſemper optime.nullum unquam Iudices mihi tantum dolorem inuretis:etſi quis poteſt eſſe tantus? ſed ne hunc quidẽ ipſum:ut obliuiſcar,quanti me ſemper feceritis.quæ ſi uos cæpit obliuio:aut ſi in me aliquid offendiſtis:cur non id meo capite potius luitur? quàm Milonis? præclare enim uixero: ſiquid mihi acciderit,prius

quàm

quàm hoc tantum mali uidero.nunc me una conſolatio ſuſtentat:quòd tibi ò T.Anni nullũ à me amoris,nullum ſtudij,nullũ pietatis officium defuit.ego inimicitias potentiũ pro te appetiui:ego meum ſæpe corpus & uitam obieci armis inimicorũ tuorum:ego me plurimis pro te ſupplicē abieci:bona,fortunas meas,ac liberorum meorum in communionē tuorum temporũ contuli: hoc deniq; ipſo die ſi qua uis eſt parata:ſiqua dimicatio capitis futura:depoſco.quid iam reſtat?quid habeo?quid dicam?quid faciam pro tuis in me meritis?niſi ut eam fortunam,quæcunq; erit tua:ducam meam?non recuſo:non abnuo:uosq́; obſecro Iudices:ut ueſtra beneficia,quæ in me contuliſtis: aut in huius ſalute augeatis:aut in eiuſdē exitio occaſura eſſe iubeatis.his lachrymis non mouetur Milo:eſt quodam incredibili robore animi:exilium ibi eſſe putat:ubi uirtuti non ſit locus:mortem naturæ finem eſſe: non pœnam. ſed hic ea mente ornatus eſt.quid uos Iudices?quo tandē animo eritis? memoriã Milonis retinebitis?ipſum eijcietis?& erit dignior locus in terris ullus,qui hanc uirtutē excipiat?quàm hic,qui procreauit?uos,uos appello fortiſſimi uiri:qui multũ pro Rep.ſanguinem effudiſtis:uos in uiri,& in ciuis inuicti appello periculo Centuriones,uosq́; milites:uobis non modo inſpectantibus,ſed etiã armatis,& huic iudicio præſidentibus,hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur?exterminabitur?eijcietur?O me me miſerũ: O infelicē: reuocare tu me in patriã Milo potuiſti per hos:ego te in patria per eoſdem retinere non potero?quid reſpondebo liberis meis?qui te parentē alterum putant?quid tibi Q.frater?qui nunc abes:conſorti mecũ temporum illorũ?me ne non potuiſſe Milonis ſalutē tueri per eoſdem:per quos noſtrã ille ſeruaſſet?at in qua cauſa nõ potuiſſe?quę eſt grata gentibus.à quibus nõ potuiſſe? ab his,qui maxime P.Clodij morte acquierunt.quo deprecante?me.quodnã concæpi tantum ſcelus?aut quod in me tantum facinus admiſi Iudices?cum illa indicia communis exitij indagaui, patefeci,protuli,extinxi.omnes in me meosq́; redundant ex illo fonte dolores.quid me reducē eſſe uoluiſtis?an ut inſpectante me expellerentur hi:per quos eſſem reſtitutus?nolite, obſecro uos,pati,mihi acerbiorē reditum eſſe,q̃ fuerit ille ipſe diſceſſus.nam qui poſſum putare me reſtitutũ eſſe?ſi diſtrahor ab ijs,per quos reſtitutus ſum?utinã dij immortales feciſſent(pace tua patria dixerim:metuo enim ne ſcelerate dicam in te:quod pro Milone dicam pie)ut P.Clodius non modo uiueret:ſed etiã Prætor,Conſul,Dictator eſſet:antequã hoc ſpectaculum uiderem.O dij immortales fortem,& à uobis Iud.conſeruandũ uirum.minime,minime,inquit:immo uero pœnas ille debitas luerit:nos ſubeamus,ſi ita neceſſe eſt,nõ debitas.Hiccine uir patrię natus:uſquam niſi in patria morietur?aut ſi forte pro patria,huius uos animi monimenta retinebitis: corporis in Italia nullũ ſepulchrũ eſſe patiemini?hunc ſua quiſquam ſententia ex hac urbe expellet? quem omnes urbes expulſum à uobis ad ſe uocabunt.O terram illam beatã: quæ hunc uirũ excæperit:hanc ingratã:ſi eiecerit:miſeram:ſi amiſerit.ſed finis ſit:neq; enim præ lachrymis iam loqui poſſum:& hic ſe lachrymis defendi uetat.uos oro obteſtorq́; Iud.ut in ſententijs ferendis,quod ſentietis,id audeatis.ueſtram uirtutē,iuſtitiam,fidem(mihi credite)is maxime probabit: qui in iudicibus legendis optimum,& ſapientiſſimum quenq; legit.

PRO C. RABIRIO POSTHVMO.

ORATIO. XXXIX.

SI quis eſt Iudices, qui C. Rabirium, quod ſuæ fortunæ fundatas preſertim, atq; optime conſtitutas opes poteſtati regiæ, libidiniq́; commiſerit: reprehendendum putet: aſcribat ad iudiciũ ſuum non modo meã, ſed huius etiam ipſius qui commiſi t, ſententiã. neque enim cuiquam eius conſilium uehementius quàm ipſi diſplicet. quamquam hoc pleruncq; facimus: ut conſilia euentis ponderemus: & cui bene quid proceſſerit: multum illum prouidiſſe: cui ſecus: nihil ſenſiſſe dicamus. ſi extitiſſet in rege fides: nihil ſapientius Poſthumo: quia fefellit Rex: nihil hoc amentius dicitur. ut iam nihil eſſe uideatur, niſi diuinare ſapientis. ſed tamen ſi quis eſt Iudices: qui illam Poſthumi ſiue inanem ſpem, ſiue inconſultam rationem, ſiue (ut grauiſſimo uerbo utar) temeritatem, uituperandam putet: ego eius opinioni non repugno. illud tamen deprecor: ut cum ab ipſa fortuna crudeliſſime uideat huius conſilia eſſe multata: ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppreſſus eſt: addendũ acerbitatis putet. ſatis eſt homines imprudentia lapſos non erigere. urgere uero iacentes, aut præcipitantis impellere, certe eſt inhumanum. preſertim Iudices cum ſit hoc generi hominũ propè natura datum: uti qua in familia laus aliqua forte floruerit: hanc ferè qui ſunt eius ſtirpis: quod ſermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur: cupidiſſime perſequantur. ſiquidem non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione uitæ, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia Iudices parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius princeps ordinis Equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negocijs gerendis magnitudinem animi non tam homines probaſſent: niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet: ut in augenda re non auaritiæ prædam, ſed inſtrumentum bonitati quærere uideretur. hoc ille natus, quamuis patrem ſuum nunquam uiderat: tamen & natura ipſa duce, quæ plurimum ualet: & aſſiduis domeſticorum ſermonibus, in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa contraxit: magnas partis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt: dedit ſe etiam Regibus. huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniã credidit. nec interea locupletare amicos unquam ſuos deſtitit: mittere in negocium: dare partis: augere: fide ſuſtentare. quid multa? cum magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris, & conſuetudinem expreſſerat. pulſus interea regno Ptolemæus doloſis conſilijs (ut dixit Sibylla: ſenſit Poſthumus) Romam uenit. huic egenti & roganti hic infelix pecuniam credidit. nec tum primum. nam regnanti crediderat abſens. nec temere ſe credere putabat: quod erat nemini dubium: quin is in regnum reſtitueretur à Senatu Populoq́; Romano. in dando autem & credendo proceſſit longius: nec ſuam ſolum peçuniam credidit: ſed

etiam

etiam amicorum.ſtulte.quis negat?aut quis iam non admonet?quod male ce
* cidit?bene conſultũ putares.id eſt difficile:quod cum ſpe magna ſis ingreſ-ſus:id non exequi uſque ad extremum. ſupplex erat rex:multa rogabat:om-nia pollicebatur:ut iam metuere Poſthumus cogeretur:ne quod crediderat, perderet:ſi credendi conſtituiſſet modum.nihil autem erat illo blandius:ni-hil hoc benignius:ut magis pœniteret cœpiſſe: quàm liceret deſiſtere. hinc primum exoritur crimen illud:Senatum corruptũ eſſe dicunt.O dij immor-tales hęc eſt illa exoptata iudiciorum ſeueritas?corruptores noſtri cauſam di cunt:nos qui corrupti ſumus,non dicimus.quid ego Senatũ defendam hoc loco Iudices?omni equidem loco debeo:ita de me eſt meritus ille ordo. ſed id nec agitur hoc tempore:nec cum Poſthumi cauſa, res iſta coniuncta eſt. quamquam ad ſumptum itineris,ad illam magnificentiã apparatus,comita-tumq́ regium,ſuppeditata pecunia à Poſthumo eſt:factæq́ ſyngraphę ſunt in Albano Cn.Pompeij:cum ille Roma profectus eſſet:tamẽ non debuit is qui dabat:quo ille,qui accipiebat,conſumeret,quęrere.non enim latroni,ſed Regi credidit:nec Regi inimico Populi Romani:ſed ei,cuius reditum Con-ſuli datum à Senatu uidebat.nec ei Regi,qui alienus ab hoc imperio eſſet:ſed ei qui cum fœdus feriri in Capitolio uiderat.quod ſi creditor inculpa ſit:nõ qui improbe credita pecunia uſus:damnetur is,qui fabricatus gladiũ eſt: & uendidit:non is,qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrem neq́ tu C.Memmi hoc facere debes:ut Senatum,cuius authoritati te ab adoleſcen tia dediſti:in tanta infamia uerſari uelis:neq́ ego id,quod non agitur,defen dere,Poſthumi enim cauſa,quęcunq́ eſt,ſeiuncta à Senatu eſt.quòd ſi item à Gabinio ſeiunctam oſtendero:certe quod dicas,nihil habebis. eſt enim hæc cauſa:quo ea pecunia peruenerit:quaſi quædã appendicula cauſæ iudicatæ, atq́ damnatæ.ſunt lites æſtimatæ A.Gabinio:nec prædes dati: nec ex eius bonis quanta ſumma litiũ fuiſſet:à populo recipi,lex ęqua eſt.iubet lex Iulia perſequi ab ijs,ad quos ea pecunia,quã is cæperit,qui damnatus ſit,peruene-rit.ſi eſt hoc nouũ in lege Iulia:ſicuti multa ſunt ſeuerius ſcripta,quàm in anti quis legibus,& ſanctius iudicata:ſanè etiã conſuetudo huius generis iudicio-rum noua ſit.hoc totidem uerbis tranſlatũ caput eſt:quod fuit non modo in Cornelia,ſed etiã ante in lege Seruilia.per deos immortales quid agitur Iudi ces?aut quẽ hunc morem nouorum iudiciorũ in Remp.inducimus?erat enim hęc conſuetudo,nota uobis quidẽ omnibus.ſed ſi uſus magiſter eſt optimus: mihi debet eſſe notiſſima. accuſaui de pecunijs repetundis:Iudex ſedi:Præ-tor quæſiui:defendi plurimos:nulla pars,quæ aliquam facultatẽ dicendi af-ferre poſſet:nõ mea fuit.ita contendo:neminem unquã,quo ea pecunia per-ueniſſet:cauſam dixiſſe:qui in æſtimandis litibus appellatus non eſſet.in liti bus autẽ nemo appellabatur:niſi ex teſtiũ dictis,aut tabulis priuatorũ,aut ra tionibus ciuitatũ.itaq́ in inferendis litibus adeſſe ſolebant:qui aliquid de ſe uerebantur:& cũ erant appellati:ſi uidebatur,ſtatim contradicere ſolebant. ſin eius temporis recentẽ inuidiã pertimuerant: reſpondebant poſtea. quod cum feciſſent:permulti ſæpe uicerunt.hoc uero nouum eſt:ante hoc tempus omnino inauditũ:in litibus Poſthumi nomen eſt nuſquã.in litibus dico?mo do uos ijdem in A.Gabiniũ Iud.ſediſtis.num quis teſtis Poſthumũ appella uit?teſtis autem?num accuſator?num deniq́ toto illo iudicio Poſthumi nõ-

men audiſtis? non igitur reus ex ea cauſa quæ iudicata eſt, redundat Poſthumus: ſed eſt arreptus unus Eques Rom. de pecunijs repetundis reus. quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ non ſunt. quo teſte? à quo tum appellatus nuſquam eſt. qua appellatione litium? in qua Poſthumi mentio facta nulla eſt. qua lege? qua non tenetur. hic iam Iudices ueſtri conſilij res eſt: ueſtræ ſapientiæ: quid deceat uos, non quantum liceat uobis ſpectare debetis. ſi enim quid liceat quæritis: poteſtis tollere è ciuitate, quem uultis. tabella eſt: quæ dat poteſtatem: occultat eadem libidinem. cuius conſcientia nihil eſt quod quiſquam timeat: ſi non pertimeſcat ſuam. ubi eſt igitur ſapientia Iudicis? in hoc: ut non ſolum quid poſſit, ſed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum ſibi permiſſum, meminerit ſolum: ſed etiam quatenus commiſſum ſit. datur tibi tabella Iudicij. qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de Equite Romano. at iſte ordo lege ea non tenetur. illo inquit capite, quod erat in Poſthumum: quòd in Gabinium iudex eſſes. nihil Gabinio datum: cum in eum lites æſtimarentur. at nunc audio. reus igitur Poſthumus eſt ea lege, qua non modo ipſe, ſed totus etiã ordo ſolutus, ac liber eſt. hic ego nunc non uos prius implorabo Equites Romani: quorum ius iudicio tentatur: quàm uos Senatores: quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum ſæpe ante, tum in hac ipſa cauſa nuper eſt cognita. nam cum optimo, & præſtantiſſimo Conſule Cn. Pompeio de hac ipſa quæſtione referente, exiſterent nonnullæ, ſed perpaucæ tamẽ acerbæ ſententiæ: quæ cenſerent, ut Tribuni, ut Præfecti, ut Scribæ, ut comites omnes magiſtratuum lege hac tenerentur: uos, uos inquam ipſi, & Senatus frequens reſtitit: & quamquam tum propter multorum delicta, etiam ad innocentiũ periculum tempus illud exarſerat: tamen cum odium non reſtingueretis: huic ordini ignem nouum ſubijci non ſiuiſtis. hoc animo igitur Senatus, quid uos Equites Ro. quid tandem eſtis acturi? Glaucia ſolebat homo impurus, ſed tamen acutus populum monere: ut cum lex aliqua recitaretur: primum uerſum attenderet: ſi eſſet, dictator, Conſul, Prætor, Magiſter Equitũ: ne laboraret: ſciret nihil ad ſe pertinere. ſin autem, Quicunq;, poſt hanc legem uideret: ne qua noua queſtione alligaretur. nunc uos Equites Ro. uidete. ſcitis me ortum è uobis, omnia ſemper ſenſiſſe pro uobis: nihil horũ ſine magna cura, & ſumma charitate ueſtri ordinis loquor: alius alios homines, & ordines, ego uos ſemper complexus ſum. moneo, & prędico: integra re cauſaq; denuncio: omnes homines deosq; teſtor: dum poteſtis: dum licet: prouidete: ne duriorem uobis conditionẽ ſtatuatis, ordiniq; ueſtro: quàm ferre poſſit. ſerpet hoc malũ (mihi credite) longius quàm putatis. potentiſſimo & nobiliſſimo Tribuno ple. M. Druſo unã in Equeſtrem ordinem quæſtionem ferenti: ſi quis ob rem iudicatam pecuniam cępiſſet: aperte Equites Romani reſtiterunt. quid? hoc licere uolebant? minime. neque ſolum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, ſed etiam nefarium arbitrabantur. attamen ita diſputabant: eos teneri legibus oportere: qui ſuo iudicio eſſent illam conditionem uitæ ſecuti. delectat ampliſſimus ciuitatis gradus, ſella curulis, faſces, imperia, prouinciæ, ſacerdotia, triumphi, deniq; imago ipſa ad poſteritatis memoriam prodita: eſt ſimul etiam ſollicitudo aliqua, & legum, & iudiciorum maiorum quidam metus. nos iſta nunquam contempſimus (ita enim diſputabant) ſed hanc uitam quietam, atq; ocioſam

ſecuti

ſecuti ſumus.quæ quoniam honore caret:careat etiam moleſtia.tam es tu Iudex, quàm ego Senator.ita eſt.ſed tu iſtud petĳſti:ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non eſſe liceat:aut legẽ,lege Senatoria non timere.hoc uos Equites Romani ius à patribus accæptum amittetis? moneo,ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, ſed ſermone maliuolorum:niſi cauetis.ſi iam uobis nunciaretur in Senatu ſententias dici:ut his legibus teneremini:concurrendum ad curiam putaretis:ſi lex ferretur:conuolaretis ad roſtra.uos Senatus liberos hac lege eſſe uoluit:populus nunquam alligauit:ſoluti huc conueniſtis:ne conſtricti diſcedatis:cauete.nã ſi Poſthumo fraudi fuerit:qui nec Tribunus,nec Præfectus,nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinĳ fuit:quonam ſe modo defendent poſthac,qui ueſtri ordinis cum magiſtratibus noſtris fuerint his cauſis implicati? tu inquit Gabinium,ut Regem reduceret,impuliſti.non patitur mea etiã fides de Gabinio grauius agere.quem enim ex tantis inimicitĳs recæptum in gratiam ſummo ſtudio defenderim:hunc afflictum uiolare non debeo. quo cum ſtante ſi me Cn.Pompeĳ authoritas in gratiam non reduxiſſet:nunc iam ipſius fortuna reduceret.ſed tamen,cum ita dicis:Poſthumi impulſu Gabinium profectum Alexandriam:ſi defenſioni Gabinĳ fidem non habes:obliuiſceris ne etiam accuſationis tuæ? Gabinius ſe id feciſſe dicebat Reipublicæ cauſa:quod claſſem Archelai timeret:quod mare refertum fore prædonum putaret.lege etiã id ſibi licuiſſe dicebat.tu inimicus negas:ignoſco:& eo magis, quòd eſt contra illud iudicatum.redeo igitur ad crimen & accuſationem tuam.quid uociferabare decem millia talentũ Gabinio eſſe promiſſa? huic uidelicet perblandus reperiendus fuit: qui hominem, ut tu uis,auariſſimum exoraret, ſeſtertium bis millies & quadringenties ne magnopere contemneret.Gabinius illud quoquo conſilio fecit:fecit certe ſuo:quæcunque mens illa fuit:Gabinĳ fuit.ſiue ille ut ipſe dicebat:gloriam,ſiue,ut tu uis:pecuniam quæſiuit:quæſiuit ſibi.num Gabinĳ comes uel ſectator negat.non ad Gabinĳ:cuius id negocium non erat:ſed ad P.Lentuli clariſſimi uiri authoritatem,à Senatu profectam,& conſilio certo,& ſpe non dubia, Romam contenderet.at Diœcetes fuit regius:& quidem in cuſtodia etiam fuit regia:& uita eius oblata pœnæ eſt. multa præterea,quæ libido Regis,quæ neceſſitas coegit ferre, pertulit. quarũ omnium rerum una reprehenſio eſt: quòd regnũ intrarit:quod poteſtati ſe Regis commiſerit.uerũ ſi quærimus,ſtulte.quid enim ſtultius? quàm Equitem Ro. ex hac urbe,huius inquam Reip. ciuem,quæ eſt una maxime, & fuit ſemper libera:uenire in eum locum:ubi parendum alteri,& ſeruiendũ ſit? ſed ego in hoc tandem Poſthumo non ignoſcam homini mediocriter docto? qui uideam ſapientiſſimos homines eſſe lapſos? uirum unũ totius Græciæ facile doctiſſimum Platonem, iniquitate Dionyſĳ Siciliæ tyranni, cui ſe ille commiſerat:in maximis periculis inſidĳsq; eſſe uerſatum accæpimus: Calliſtenem doctum hominem comitem Magni Alexandri ab Alexandro necatum:Demetrium & ex Rep. Athenis,quam optime digeſſerat:& ex doctrina nobilem & clarum,qui Phalereus uocitatus eſt:in eodem iſto Ægyti regno,aſpide ad corpus admota,uita eſſe priuatum.planè confiteor fieri nihil poſſe dementius:quàm ſcientẽ in eum locum uenire:ubi libertatẽ ſis perditurus.ſed huius iſtius facti ſtultitiã maior iam ſuperior ſtultitia defendit.

quæ facit ut hoc ſtultiſſimum facinus, quòd in regnum uenerit: quòd Regi ſe commiſerit: ſapienter factum eſſe uideatur. ſiquidē tam ſemper ſtulti, quàm ſero ſapientis eſt: cū ſtultitia ſua impeditus ſit: quoquomodo poſſit ſe expedire. quamobrem illud maneat: & fixum ſit: quod neq; moueri, neq; mutari poteſt: in quo æqui ſperaſſe Poſthumum dicunt: peccaſſe iniqui: ipſe etiā inſaniſſe ſe confitetur: quòd ſuam, quòd amicorum pecuniam Regi crediderit cū tanto fortunarum ſuarum periculo. hoc quidem ſemel ſuſcæpto, atq; contracto perpetienda illa fuerunt: ut ſe aliquando ad ſuos uindicaret. itaque obijcias licet, quàm uoles ſæpe palliatum fuiſſe: aliqua habuiſſe non Romani hominis inſignia: quoties eorum quippiam dices: toties unum dices: atq; illud, temere hunc pecuniā Regi credidiſſe: ſuas fortunas, atque famam libidini regiæ commiſiſſe. fecerat temere, fateor: mutari factum iam nullo modo poterat: aut pallium ſumendum Alexandriæ, ut & Romæ togato eſſe liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ: ſi togam retinuiſſet. delitiarum cauſa, & uoluptatis, non modo ciueis Romanos, ſed & nobiles adoleſcentes, & quoſdam etiā Senatores ſummo loco natos, non in hortis aut ſuburbanis ſuis, ſed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitrella ſæpe uidemus. chlamydatū illum L. Syllam imperatorē, L. uero Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit: Antiochumq; deuicit: non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis in Capitolio ſtatuam uidetis. quorum impunitas fuit non modo à iudicio, ſed etiam à ſermone. facilius certe P. Rutilium Rufum neceſſitatis excuſatio defendet. qui cum à Mithridate Mitylenis oppreſſus eſſet: crudelitatem Regis in togatos, ueſtitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius qui documentū fuit hominibus noſtris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, Conſularis homo, ſoccos habuit, & pallium: nec uero ideo id homini tum quiſquam, ſed tempori aſſignandum putauit. Poſthumo crimen ueſtitus afferet is: in quo ſpes fuit, poſſe ſeſe aliquando ad fortunas ſuas peruenire. nam ut uentū eſt Alexandriam ad Auletem Iudices: hæc una ratio à Rege propoſita Poſthumo eſt ſeruandæ pecuniæ: ſi curationem & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcæpiſſet. id autem facere non poterat niſi Diœcetes: hoc enim nomine utitur: qui à Rege eſſet conſtitutus. odioſum negocium Poſthumo uidebatur: ſed erat nulla omnino recuſatio. moleſtum etiam nomen ipſum. ſed res habebat nomē hoc apud illos: non hic impoſuerat. oderat ueſtitum etiam illum: ſed ſine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis (ut ait Poeta ille noſter) quæ ſummas frangit infirmatq; opes. moreretur, inquies. nam id ſequitur. feciſſet certe, ſi ſine maximo dedecore tam impeditis ſuis rebus potuiſſet emori. nolite igitur fortunam conuertere in culpam: neque Regis iniuriam, huius crimen putare: nec conſilium ex neceſſitate, nec uoluntatē ex ui interpretari. niſi forte eos etiam, qui in hoſtes, aut in prædones inciderint: ſi aliter quippiam coacti faciant quàm libere: uituperandos putes. nemo noſtrum ignorat: etiam ſi experti non ſumus, conſuetudinem regiam. Regum autem ſunt hæc imperia, animaduerte, & dicto pare. & præter rogitatum ſi querare: & illæ minæ, ſi te ſecundo lumine hic offendero: moriere. quæ non ut delectemur ſolum legere, & ſpectare debemus: ſed ut cauere etiam, & effugere diſcamus. at ex hoc ipſo crimen exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniā Poſthumus cogeret ex decumis imperatorum: pecuniā ſibi coegiſſe. non intelligo hoc quale ſit:

*

le ſit:utrum acceſſionem decumæ, ut noſtri facere coactores ſolent, centeſi-
ma,an deceſſionem de ſumma fecerit.ſi acceſſionem:undecim millia talentũ
ad Gabinium peruenerunt.at nõ modo abs te decemmillia obiecta ſunt:ſed
etiam ab his æſtimata.addo illud etiam:qui tandem conuenit,aut tam graui
onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentum acceſſio-
nem eſſe factam:aut in tanta mercede hominis,ut uis, auariſſimi,mille talen-
tum deceſſionem eſſe conceſſam? neque enim fuit Gabinij,remittere tantum
de ſuo:nec Regis,imponere tantum pati ſuis.aderunt teſtes Legati Alexan-
drini.hi nihil in Gabinium dixerunt. immo hi Gabinium laudauerunt. ubi
ergo ille mos? ubi conſuetudo iudiciorum? ubi exempla? ſolet ne is dicere in
* eum,qui pecuniam redegit:qui in illũ cuius nomine ea pecunia redigeretur:
non dixerit? age ſi is,qui non dixit,ſolet:etiam ne is ſolet, qui laudauit? ijſdẽ
teſtibus,& quidẽ non productis,ſed dictis teſtiũ recitatis,quaſi præiudicata
res ad has cauſas deferri ſolet? & ait etiã meus familiaris,& neceſſarius ean-
dem cauſam Alexandrinis fuiſſe,cur laudarent Gabinium:quæ mihi fuerat:
cur eundẽ defenderem.mihi C.Memmi cauſa defendendi Gabinij fuit recon
ciliatio gratię.neq; me uero pœnitet mortales inimicitias,ſempiternas amici
tias habere.nã ſi me inuitum putas,ne Cn.Pompeij animũ offenderem:de-
fendiſſe:cauſam,& illum,& me uehementer ignoras.neque enim Pompeius
me ſua cauſa quicquam facere uoluiſſet inuitum:neque ego,cui omnium ci-
uium libertas chariſſima fuiſſet:meam proieciſſem. quamdiu inimiciſſimus
Gabinio fui:non amiciſſimus mihi non Pompeius fuit. nec poſtea quàm il-
lius authoritate eam dedi ueniam,quam debui:quicquam ſimulaui : ne cum
mea perfidia illi etiam ipſi facerem,cui beneficium dediſſem:iniuriam. nam
non redeundo in gratiam cum inimico,non uiolabam Pompeium. ſi per eũ
reductus inſidioſe rediſſem:me ſcilicet maxime,ſed proxime illum quoq; fe-
felliſſem.at de me omittamus.ad Alexandrinos iſtos reuertamur.quod ha-
bent os? quam audaciã? modo uobis inſpectantibus in iudicio Gabinij tertio
quoq; uerbo excitabantur.negabant pecuniam Gabinio datam. recitabatur
identidem Pompeij teſtimoniũ:Regem ad ſe ſcripſiſſe nullam pecuniã Ga-
binio,niſi in rem militarẽ datam.non eſt inquit tũ Alexandrinis teſtibus cre
ditũ.quid? poſtea creditum? non. quamobrem? quia nunc aiunt:quod tum
negabant.quid ergo? iſta conditio eſt teſtium? ut quibus creditum non ſit ne
gantibus:ijſdem credatur dicentibus? at ſi uerum tum cum ueriſſima fronte
dixerunt:nunc mentiuntur.ſi tunc mentiti ſunt:doceant nos uerum.quid uul
* tis? ſileant.dicere audiebamus Alexandriã,nunc cognoſcimus: illinc omnes
præſtigiæ, illinc inquam omnes fallaciæ,omnia denique ab his nummorum
argumenta nata ſunt.nec mihi longius quicquã eſt Iudices,quàm uidere ho-
minum uultus.dixerunt hic modo nobiſcum ad hæc ſubſellia:quibus ſuperci
lijs renuentes huic decemmilliũ crimini.iam noſtis inſulſitatem Græcorum.
humeris geſtũ agebant.tum temporis credo cauſa:nunc ſcilicet tempus nul-
lum eſt.ubi ſemel quis peierauerit:ei credi poſtea,etiam ſi per pluris deos iu-
ret:non oportet.preſertim Iud.cum in his iudicijs, ne locus quidem nouo te-
ſti ſoleat eſſe:ob eamq; cauſam ijdẽ Iudices retineantur:qui fuerint de reo:
ut his nota ſint omnia:neque quid fingi noui poſſit.lites quò ea pecunia per-
uenerit:nõ ſuis proprijs iudicijs, ſed in reum factis condemnari ſolent. itaq;

ſi aut prædes dediſſet Gabinius: aut tantum ex eius bonis, quanta ſumma litium fuiſſet: populus recæpiſſet: quamuis magna ad Poſthumum ab eo pecunia perueniſſet: non redigeretur: ut intelligi facile poſſit: quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus eſt, perueniſſe in illo primo iudicio planũ factum ſit: id hoc genere iudicij redigi ſolere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum ſumus? quid tam inſolens, tam peruerſum prępoſterúm ue dici, aut excogitari poteſt? accuſatur is: qui non abſtulit à Rege, ſicut Gabinius iudicatus eſt: ſed qui maximã Regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit: qui non huic reddidit. iam cedo: cum is qui pecuniã Poſthumo debuit: non huic, ſed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniam reddidit? an etiam nunc debet? at habet: & celat. ſunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem eſt iſtud oſtentationis, & gloriæ? ſi nihil habuiſſet unquam: tamen ſi quæſiſſet: cur is diſſimularet habere cauſa non eſſet. qui uero duo lauta & copioſa patrimonia accæpiſſet: remq́; præterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet: quid eſſet tandem cauſæ, cur exiſtimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus uſuris, id agebat: ut haberet quàm plurimum? poſtea quàm exegit, quod crediderat: ut exiſtimaretur egere: nouum genus hoc gloriæ concupiſcit? dominatus eſt enim inquit Alexandriæ. immo uero in ſuperbiſſimo dominatu fuit: pertulit ipſe cuſtodiam: uidit in uinculis familiaris ſuos: mors ob oculos ſæpe uerſata eſt: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. at permutata aliunde pecunia eſt. ductæ naues Poſthumi Puteolis ſunt: auditæ uiſæq́; merces fallaces, quidem & fucoſę, chartis & linteis, & uitro delatæ: quibus cum multę naues refertæ fuiſſent: una non patuit parua artata. plus ille Puteolanus ſermo illius temporis, uectorumq́; curſus, atq; oſtentatio, tum ſubinuiſum apud maleuolos Poſthumi nomen propter opinionem pecuniæ neſcio quam, æſtatem unam complures aureis referſit iſtis ſermonibus. uerum autẽ Iudices ſi ſcire uultis: niſi C. Cæſaris ſumma in omneis, incredibilis in hunc eadem liberalitas extitiſſet: nos hunc Poſthumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorum huius amicorũ excæpit unus: quæq́; multi homines neceſſarij ſecundis Poſthumi rebus deſcripta ſuſtinuerunt: nunc eius afflictis fortunis uniuerſa ſuſtinet. umbrã Equitis Ro. & imaginem uidetis Iudices, unius amici conſeruatam auxilio & fide. nihil huic eripi poteſt præter hoc ſimulacrum priſtinę dignitatis: quod Cæſar ſolus tuetur: & ſuſtinet. quæ quidem in miſerrimis rebus huic tamen tribuenda eſt maxima. niſi uero hoc mediocri uirtute effici poteſt? ut tantus ille uir, tanti ducat hunc, & afflictum preſertim & abſentem: & in tanta fortuna ſua, ut aliena reſpicere magnum ſit: tanta oppugnatione maximarum rerum, quas gerit: atque geſſit: ut uel obliuiſci aliorum non ſit mirum: uel ſi meminerit: oblitum eſſe facile poſſit probare. multas equidẽ C. Cæſaris uirtutes, magnas, incredibiliſq́; cognoui. ſed ſunt cæterę maioribus quaſi theatris propoſitæ, & penè populares. caſtris locum capere: exercitũ inſtruere: expugnare urbes: aciem hoſtiũ profligare: hanc uim frigorũ hyememq́;, quam nos uix huius urbis tectis ſuſtinemus: excipere: his ipſis diebus hoſtẽ perſequi: tum cum etiam ferę latibulis ſe tegant: atq; omnia bella iure gentiũ conquieſcant: ſunt ea quidem magna. quis negat? ſed magnis excitata ſunt præmijs ad memoriam hominum ſempiternam. quo minus admirandũ eſt: eum facere illa, qui

qui immortalitatem concupiuerit.hæc mira laus eſt:quæ non poetarum carminibus,non annaliũ monimentis celebratur:ſed prudentiũ iudicio expenditur.Equitem Ro.ueterem amicum ſuum,ſtudioſum,amantem, obſeruantem ſui,non libidine,non turpibus impenſis cupiditatum atque iacturis,ſed experientia patrimonij amplificandi,labentem excepit: corruere non ſiuit: fulſit & ſuſtinuit,re,fortuna,fide:hodieq́; ſuſtinet:nec amicum pendentẽ corruere patitur:nec illius animi aciẽ perſtringit ſplendor ſui nominis:nec mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunæ & gloriæ.ſint ſanè illa magna: quæ reuera magna ſunt:de iudicio animi mei,ut uolet,quiſque ſentiat: ego enim hanc in tantis opibus,tanta fortuna, liberalitatem in ſuos, memoriam amicitiæ,reliquis uirtutibus omnibus antepono.quam quidẽ uos Iud.in nouo genere bonitatem,inuſitatam claris ac præpotentibus uiris non modo nõ aſpernari,ac refutare,ſed complecti etiã & augere debetis:& eo magis,quòd uidetis hos quaſi ſumptos dies ad labefactandum illius dignitatẽ. ex qua illi nihil detrahi poteſt:quod non aut fortiter ferat:aut facile reſtituat. amiciſſimum hominem ſi honeſtate ſpoliatũ audierit: nec ſine magno dolore feret: nec id amiſerit:quod poſſe ſperet recuperari.ſatis multa hominibus non iniquis hæc eſſe debent.nimis etiam multa uobis:quos æquiſſimos eſſe confidimus.ſed ut omnium uel ſuſpitioni,uel maleuolentiæ,uel crudelitati ſatiſfiat: occultat pecuniã Poſthumus:latent regiæ diuitiæ:ecquis eſt ex tanto populo,qui bona C.Rabirij Poſthumi nummo ſeſtertio ſibi addici uelit? ſed miſerum me,quanto hæc dixi cum dolore.hem Poſthume,tu ne es Curij filius: C.Rabirij iudicio,& uoluntate filius,natura ſororis filius? tu ne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit:qui nihil profudiſti:nihil ullã in libidinẽ contuliſti? tua Poſthume nummo ſeſtertio à me addicuntur? O meum miſerum,acerbumq́; prçconiũ.at hoc etiam optat miſer:ut condemnetur à uobis:ita bona ueneant:ut ſolidũ ſuum cuiq; ſoluatur: nihil iam aliud niſi fidem curat:nec uos huic,ſi iam obliuiſci ueſtræ manſuetudinis uolueritis:quicquam præterea poteſtis eripere.quod Iud.ne faciatis,oro obteſtorq́; uos:atq; eo magis,ſi aduentitia pecunia petitur ab eo:cui ſua non redditur.nã in eum,cui miſericordia opitulari debeat:inuidia quæſita eſt. ſed iã, quoniam,ut ſpero,fidẽ quam potui,tibi præſtiti Poſthume:reddam etiã lachrymas,quas debeo.quas quidem ego tuas in meo caſu plurimas uidi.uerſatur ante oculos luctuoſa nox meis omnibus:cum tu totũ te cum tuis copijs ad me detuliſti.tu comitibus,tu præſidio,tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud poſtulabat:diſceſſum illum ſuſtentaſti:tu nunquã meis me abſente liberis, nunquam coniugi meæ,defuiſti.poſſum excitare multos reductos teſtes liberalitatis tuæ.quod ſæpe audiui patri tuo,qui id feciſſet,magno adiumento in iudicio capitis fuiſſe:ſed iã omnia timeo:bonitatis ipſius inuidiam reformido.iam indicat tot hominũ fletus,quàm ſis charus tuis:& me dolor debilitat:includitq́; uocem.uos obſecro Iudices:ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit:nomen Equitis Ro.& uſuram huius lucis,& ueſtrum conſpectum ne eripiatis.hic uos aliud nihil orat:niſi ut rectis oculis hanc urbem ſibi intueri,atq; in hoc foro ueſtigium facere liceat:quod ipſum fortuna eripuerat:niſi unius amici opes ſubueniſſent.

PRO M. MARCELLO.

ORATIO. XL.

DIuturni ſilentij P.C.quo eram his temporibus uſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim uerecundia: finem hodiernus dies attulit: idemq́; initium quę uellem, quæq́; ſentirem, meo priſtino more dicendi. tantam enim manſuetudinē, tam inuſitatam, inauditamq́; clementiam, tantum in ſumma poteſtate rerum omnium, modum, tam denique incredibilem ſapientiam, ac penè diuinā, tacitus præterire nullo modo poſſum. M.enim Marcello uobis P.C.Reiq́; pub.reddito, non ſolum illius, ſed meam etiam uocem, & authoritatem, & uobis, & Reipub.conſeruatam, ac reſtitutam puto. dolebam enim P.C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum talem, qui in eadem cauſa, in qua ego, fuiſſet: non in eadem eſſe fortuna. nec mihi perſuadere poteram: nec fas eſſe ducebam: uerſari me in ueſtro ueteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore ſtudiorum, ac laborum meorum, quaſi quodam ſocio à me, & comite diſtracto. ergo & mihi meæ priſtinæ uitæ conſuetudinem C.Cæſar interclusam aperuiſti: & his omnibus ad bene de omni Repub.ſperandum quaſi ſignum aliquod ſuſtuliſti. intellectū eſt enim mihi quidem in multis, & maxime in meipſo, ſed paulo ante in omnibus, cum M.Marcellum Senatui Populoq́; Ro.& Reip. conceſſiſti, commemoratis preſertim etiam offenſionibus: te authoritatem huius ordinis, dignitatemq́; Reipub.tuis uel doloribus, uel ſuſpitionibus anteferre. ille quidē fructum omnis anteactæ uitæ hodierno die maximū cæpit, cum ſummo conſenſu Senatus, tum præterea iudicio tuo grauiſſimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio ſit laus: cum in accæpto tanta ſit gloria. eſt uere fortunatus ille: cuius ex ſalute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura ſit: lętitia peruenerit. quod ei quidem merito atque optimo iure contigit. quis enim eſt illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium ſtudio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præſtantior? nullius tantum eſt flumen ingenij, nulla dicendi aut ſcribendi tanta uis, tantaq́; copia: quæ non dicam exornare, ſed enarrare C.Cæſar res tuas geſtas poſſit. tamen hoc affirmo: & hoc pace dicam tua: nullam in his eſſe laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die conſecutus es. ſoleo ſæpe ante oculos ponere, idq́; libenter crebris uſurpare ſermonibus: omnes noſtrorum imperatorū, omnes exterarum gentium, potentiſſimorumq́; populorum, omnes clariſſimorum regum res geſtas, cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorū poſſe conferri. nec uero diſiunctiſſimas terras citius paſſibus cuiuſquam potuiſſe peragrari: quàm tuis non dicam curſibus, ſed uictorijs illuſtratæ ſunt. quæ quidem ego niſi ita eſſe magna fatear: ut ea uix cuiuſquam mens aut cogitatio capere poſſit: amens ſim. ſed tamen ſunt alia maiora. nam bellicas laudes ſolent quidā extenuare uerbis: eaſq́; detrahere du-

cibus:

cibus communicare cum militibus: ne propriæ ſint imperatorum. & certe in armis, militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus, multum iuuant. maximã uero partem quaſi ſuo iure fortuna ſibi uendicat: & quicquid proſpere geſtum eſt: id penè omne ducit ſuum. at uero huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulo ante adeptus, ſocium habes neminem. totum hoc quantumcunq; eſt: quod certe maximum eſt: totum enim inquam tuum eſt. nihil ſibi ex iſta laude Centurio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna, in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert: tibi cedit: tuam eſſe totam & propriã fatetur. nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur: nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes. ſed ea tamen uiciſti: quæ & naturam, & conditionem ut uinci poſſent: habebant. nulla eſt enim tanta uis, tanta copia: quæ nõ ferro, ac uiribus debilitari frangiq; poſſit. uerum animum uincere: iracundiam cohibere: uictoriam temperare: aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute, præſtantem non modo extollere iacentem, ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatem: hæc qui faciat: non ego eum cum ſummis uiris comparo: ſed ſimillimũ deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuę laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris, ſed penè omnium gentium literis, atq; linguis: neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet. ſed tamen eiuſmodi res, neſcio quomodo, etiam dum audiuntur aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tubarum ſono. at uero cum aliquid clementer, manſuete, iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia preſertim, quę eſt inimica conſilio: & in uictoria, quæ natura inſolens & ſuperba eſt: aut audimus: aut legimus: quo ſtudio incendimur? nõ modo in geſtis rebus, ſed etiam in fictis? ut eos ſæpe quos nunquã uidimus: diligamus. te uero, quem præſentem intuemur: cuius mentem, ſenſusq;, & os cernimus: ut quicquid belli fortuna reliquum Reipub. fecerit: id eſſe ſaluum uelis: quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſequemur? qua beneuolentia complectemur? parietes mediuſfidius C. Cæſar, ut mihi uidetur: huius curiæ tibi gratias agere geſtiunt: quòd breui tempore futura ſit illa authoritas in his maiorum ſuorũ, & ſuis ſedibus. equidem cum C. Marcelli uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute prędıti lachrymas modo uobiſcum uiderem: omnium Marcellorũ meum pectus memoria effodit. quibus tu etiã mortuis M. Marcello conſeruato, dignitatem ſuam reddidiſti: nobiliſſimamq; familiam, iam ad paucos redactam, penè ab interitu uindicaſti. hunc tu igitur diẽ tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones. hæc enim res unius eſt propria Cæſaris. cæteræ duce te geſtę magnæ illæ quidem: ſed tamen multo magnoq; comitatu. huius autem rei tu idem dux es & comes: quæ quidẽ tanta eſt: ut tropheis, monimentisq; tuis, nulla unquã allatura ſit finem ętas. nihil enim eſt opere, aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & conſumat uetuſtas. at uero hæc tua iuſtitia, & lenitas animi floreſcet quotidie magis: ita ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet: tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorũ ciuiliũ iam ante æquitate, & miſericordia uiceras: hodierno uero die te ipſum uiciſti. uereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit; atque

ego ipſe cogitans ſentio.ipſam uictoriam uiciſſe uideris:cum ea ipſa quæ illa erat adepta:uictis remiſiſti.nam cum ipſius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidiſſemus:clementiæ tuæ iudicio conſeruati ſumus.recte igitur unus inuictus es:à quo etiam ipſius uictoriæ conditio,uisq; deuicta eſt.atque hoc C.Cæſaris iudicium P.C.quàm late pateat,attendite.omnes enim qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo Reipub.miſero funeſtoq; compulſi:& ſi aliqua culpa tenemur erroris humani:à ſcelere certe liberati ſumus.nam cũ M.Marcellum deprecantibus uobis,Reipub.conſeruauit:memet mihi,& item Reipublicæ nullo deprecante:reliquos ampliſſimos uiros,& ſibi ipſis,& patriæ reddidit:quorum & frequentiam,& dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis:non ille hoſtes induxit in Curiã:ſed indicauit à pleriſq; ignoratione potius,& falſo,atque inani metu,quàm cupiditate,aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum.quo quidem in bello ſemper de pace agendum,audiendumq; eſſe putaui:ſemperq; dolui non modo pacem,ſed orationem etiam ciuiũ pacem efflagitantium repudiari.neque enim ego illa, nec ulla unquam ſecutus ſum arma ciuilia:ſemperq; mea conſilia pacis,& togæ ſocia,non belli,atque armorum fuerunt.hominem ſum ſecutus priuato officio,non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit:ut nulla non modo cupiditate,ſed ne ſpe quidem,prudens,& ſciens tanquam ad interitum ruerem uoluntarium.quod quidem meum conſiliũ minime obſcurum fuit. nam & hoc in ordine integra re,multa de pace dixi:& in ipſo bello eadem etiã cum capitis mei periculo ſenſi.ex quo nemo erit tam iniuſtus rerum æſtimator:qui dubitet,quæ Cæſaris uoluntas de bello fuerit:cum pacis authores conſeruandos ſtatim cenſuerit:cæteris fuerit iratior.atque id munus mirum uideretur fortaſſe tum,cum eſſet incertus exitus,& anceps fortuna belli. qui uero uictor,pacis authores diligit:is profecto declarat,maluiſſe ſe non dimicare, quàm uincere.atq; huius quidem rei M.Marcello ſum teſtis.noſtri enim ſenſus,ut in pace ſemper,ſic tum etiã in bello congruebant.quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi?cum inſolentiam certorum hominum,tum etiam ipſius uictoriæ ferocitatem extimeſcentem?quo gratior tua liberalitas C.Cæſar nobis,qui illa uidimus:debet eſſe.non enim iam cauſæ ſunt inter ſe,ſed uictoriæ comparandæ.uidimus tuam uictoriam pręliorum exitu terminatam: gladium uagina uacuum in urbe non uidimus.quos amiſimus ciues,eos Martis uis perculit,non ira uictoriæ.ut dubitare debeat nemo:quin multos,ſi fieri poſſet,C.Cæſar ab inferis excitaret:quoniam ex eadẽ acie conſeruat,quos poteſt.alterius uero partis nihil amplius eo dicam:quàm id,quod omnes uerebamur,nimis iracundam futuram fuiſſe uictoriam.quidam enim non modo armatis,ſed interdum etiam ocioſis minabantur.nè quid quiſq; ſenſiſſet: ſed ubi fuiſſet: cogitandum eſſe dicebant.ut mihi quidem uideantur dÿ immortales,etiam ſi pœnas à Populo Ro.ob aliquod delictum expetiuerint: qui ciuile bellum tantum,& tam luctuoſum excitauerunt:uel placati iam,uel etiam ſatiati aliquando omnem ſpem ſalutis,ad clementiã uictoris,& ſapientiam contuliſſe.quare gaude tuo iſto tam excellenti bono:& fruere cum fortuna,& gloria,tum etiã natura & moribus tuis.ex quo quidem maximus eſt fructus,iucunditasq; ſapienti.cætera cum tua recordabere:& ſi perſæpe uirtuti,tamen plerunq; felicitati tuæ congratulabere.de nobis quos in Repub.

tecum

tecum ſimul ſaluos eſſe uoluiſti: quoties cogitabis: toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de ſingulari ſapientia tua cogitabis. quæ non modo ſumma bona, ſed nimirū audebo uel ſola dicere. tantus eſt enim ſplendor in laude uera: tanta in magnitudine animi, & conſilij dignitas: ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata eſſe uideantur. noli igitur in conſeruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate aliqua preſertim, aut prauitate lapſis, ſed opinione officij ſtulta fortaſſe, certe nō improba, & ſpecie quadam Reip. non enim culpa tua ulla eſt: ſi te aliqui timuerunt: contraq́ ſumma laus: quod pleriq́ minime timendum fuiſſe ſenſerunt.

Nunc uero uenio ad grauiſſimā querelam, & atrociſſimā ſuſpitionem tuam: quę non tibi ipſi magis, quàm cū omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conſeruati ſumus: prouidenda eſt. quam etſi ſpero eſſe falſam: nunquam tamen uerbis extenuabo. tua enim cautio, noſtra cautio eſt. ut ſi in alterutro peccandum ſit: malim uideri nimis timidus, quàm parum prudens. ſed quiſnam eſt iſte tam demens: qui ſcilicet tibi inſidiaretur? de tuis ne? tametſi qui magis ſunt tui? quàm quibus tu ſalutē inſperantibus reddidiſti? an ex eo numero, qui unà tecū fuerunt? non eſt credibilis tantus in ullo furor: ut quo duce omnia ſumma ſit adeptus: huius uitam non anteponat ſuę. at ſi tui nihil cogitant ſceleris: cauendum eſt ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut ſua pertinacia uitam amiſerunt: aut tua miſericordia retinuerunt: ut aut nulli ſuperſint de inimicis, aut qui ſuperfuerunt, amiciſſimi ſint. ſed tamen cū in animis hominum tantæ latebræ ſint, & tanti receſſus: augeamus ſanè ſuſpitionē tuam: ſimul enim augebimus & diligentiā. nam quis eſt omniū tam ignarus rerū, tam rudis in Rep. tam nihil unquā nec de ſua, nec de communi ſalute cogitans? qui non intelligat tua ſalute, contineri ſuam? & ex unius tui uitā pendere omniū. equidem de te dies noctesq́, ut debeo, cogitans, caſus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimeſco: doleoq́, cum Reſpub. immortalis eſſe debeat: eam in unius mortalis anima conſiſtere. ſi uero ad humanos caſus, incertosq́ euentus ualetudinis, ſceleris etiam accedat, inſidiarumq́ conſenſio: quem deum, etiam ſi cupiat, opitulari poſſe Reipub. credamus? omnia ſunt excitanda tibi C. Cæſar uni: quæ iacere ſentis belli ipſius impetu, quod neceſſe fuit: perculſa, atque proſtrata: conſtituenda iudicia: reuocanda fides: comprimendæ libidines: propaganda ſoboles: omnia, quæ delapſa iam fluxerunt: ſeueris legibus uincienda ſunt. non fuit recuſandum in tanto ciuili bello, tantoq́ animorum ardore & armorum, quin quaſſata Reſp. quicunq́ belli euentus fuiſſet: multa perderet & ornamenta dignitatis, & præſidia ſtabilitatis ſuæ: multaq́ uterq́ dux faceret armatus: quæ idem togatus fieri prohibuiſſet. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera ſananda ſunt: quibus præter te mederi nemo poteſt. itaque illam tuam præclariſſimam & ſapientiſſimam uocem inuitus audiui: ſatis te diu uel naturæ uixiſſe, uel gloriæ. ſatis ſi ita uis naturæ fortaſſe: addo etiam ſi placet gloriæ. at quod maximum eſt: patriæ certe parum. quare omitte quæſo iſtam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli noſtro periculo ſapiens eſſe. ſæpe enim uenit ad aures meas, te idem iſtud nimis crebro dicere: ſatis te tibi uixiſſe. credo: ſed tum id audirem, ſi tibi ſoli uiueres: aut ſi tibi etiam ſoli natus eſſes: nunc cum omniū

ſalutem ciuium,cunctamq́ Remp.res tuæ geſtæ complexæ ſint:tantum abes à perfectione maximorũ operum:ut fundamenta,quæ cogitas,nondum ieceris. hic tu modum tuæ uitæ,non ſalute Reipub.ſed æquitate animi definies? quid?ſi iſtud,ne gloriæ quidem tuæ,ſatis eſt?cuius te eſſe auidiſſimũ quamuis ſis ſapiens,nõ negabis.parum ne igitur inquies gloriam magnã relinquemus?immo uero alijs,quamuis multis,ſatis:tibi uni parũ.quicquid enim eſt, quamuis amplũ ſit:id certe parũ eſt,tum cũ eſt aliquid amplius.quòd ſi rerũ tuarum immortalium C.Cæſar hic exitus futurus fuit:ut deuictis aduerſarijs Remp.in eo ſtatu relinqueres,in quo nunc eſt:uide quæſo,ne tua diuina uirtus admirationis plus ſit habitura,quàm gloriæ.ſiquidem gloria eſt illuſtris, ac peruagata multorum,& magnorum uel in ſuos ciues,uel in patriam,uel in omne genus hominũ fama meritorum.hæc igitur tibi reliqua pars eſt:hic reſtat actus:in hoc elaborandũ eſt:ut Remp.conſtituas:eaq́ tu in primis compoſita,ſumma tranquillitate & ocio perfruare.tum te,ſi uoles,cum & patriæ quod debes,ſolueris:& naturã ipſam expleueris ſacietate uiuendi: ſatis diu uixiſſe dicito.quid enim eſt omnino hoc ipſum diu?in quo eſt aliquid extremum?quod cum uenerit:omnis uoluptas præterita pro nihilo eſt:quia poſtea nulla futura ſit.quamquã iſte tuus animus nunquam his anguſtijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit:contentus fuit.ſemper immortalitatis amore flagrauit.nec uero hæc tua uita dicenda eſt:quæ corpore & ſpiritu continetur.illa inquam illa uita eſt tua Cæſar:quæ uigebit memoria ſeculorum omnium:quã poſteritas alet:quã ipſa æternitas ſemper intuebitur.huic tu inſeruias,huic te oſtentes oportet.quæ quidẽ quæ miretur iampridem multa habet:nunc etiã quæ laudet expectat.obſtupeſcent poſteri certe Imperia,Prouincias,Rhenũ,Oceanum,Nilum,pugnas innumerabiles,incredibiles uictorias,monimenta,munera,triumphos audientes & legentes tuos:ſed niſi hæc urbs ſtabilita tuis conſilijs & inſtitutis erit:uagabitur modo nomen tuũ longe atq; late:ſedem quidẽ ſtabilem & domicilium certum nõ habebit. erit inter eos etiam,qui naſcentur:ſicut inter nos fuit:magna diſſenſio:cũ alij laudibus ad cœlum res tuas geſtas efferent:alij fortaſſe aliquid requirent:idq́ uel maximũ:niſi belli ciuilis incendiũ ſalute patrię reſtinxeris:ut illud fati fuiſſe uideatur:hoc conſilij.ſerui igitur ijs etiã iudicibus:qui multis poſt ſeculis de te iudicabunt:& quidẽ haud ſcio,an incorruptius quàm nos.nã & ſine amore,& ſine cupiditate,& rurſus ſine odio,& ſine inuidia iudicabunt.id autem, etiam ſi tunc ad te,ut quidã falſò putant:non pertinebit:nunc certe pertinet, te eſſe talẽ:ut tuas laudes obſcuratura nulla unquã ſit obliuio.diuerſæ uoluntates ciuium fuerunt:diſtractęq; ſententię.non enim conſilijs ſolũ & ſtudijs, ſed armis etiã,& caſtris diſſidebamus.erat autem obſcuritas quædã:erat certamen inter clariſſimos duces:multi dubitabant,quid optimum eſſet: multi quid ſibi expediret:multi quid deceret:nonnulli etiã quid liceret. perfuncta Reſpub.eſt hoc miſero, fatalíq; bello:uicit is: qui non fortuna inflammaret odium ſuum:ſed bonitate leniret:neque omnes,quibus iratus eſſet: eoſdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs poſita, ab alijs erepta ſunt.ingratus eſt iniuſtusq; ciuis:qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum:ut etiam ille ſit melior,qui in acie cecidit:quàm qui in cauſa animam profudit, quæ enim pertinacia quibuſdam : eadem

alijs

alijs conſtantia uideri poteſt. ſed quia iam omnis fracta diſſenſio eſt armis, & extincta æquitate uictoris: reſtat ut omnes unum uelint: qui habent aliquid non ſolum ſapientiæ, ſed etiam ſanitatis. quia niſi te C. Cæſar ſaluo, & in iſta ſententia, qua cũ antea, tum hodie uel maxime uſus es: manente, ſalui eſſe non poſſumus. quare omnes te, qui hæc ſalua eſſe uolumus: & hortamur: & obſecramus: ut uitæ, ut ſaluti tuæ conſulas: omnesq́ tibi, ut pro alijs etiã loquar: quod de me ipſe ſentio: quoniã ſubeſſe aliquid putas: quod cauendũ ſit: non modo excubias & cuſtodias, ſed etiam laterũ noſtrorum oppoſitus, & corporum pollicemur. ſed ut unde eſt orſa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæſar: maiores etiam habemus. nã omnes idẽ ſentiunt: quod ex omniũ precibus, & lachrymis ſentire potuiſti: ſed quia non eſt aſtantibus omnibus neceſſe dicere: à me certe dici uolunt: cui neceſſe eſt quodammodo, & quod uolunt: & quod M. Marcello à te huic ordini Populoq́ Ro. & Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nã lætari omnes, non ut de unius ſolum, ſed ut de communi omnium ſalute ſentio. quod autẽ ſummæ beneuolentię eſt: quę mea erga illũ omnibus ſemper nota fuit: ut uix C. Marcello optimo, & amantiſſimo fratri: præter eum quidẽ cederem nemini: cũ id ſollicitudine, cura, labore tamdiu præſtiterim, quamdiu eſt de illius ſalute dubitatũ: certe hoc tempore magnis curis, moleſtijs, doloribus liberatus præſtare debeo. itaque C. Cęſar ſic tibi gratias ago: ut omnibus me rebus à te non conſeruato ſolum, ſed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam poſſe non arbitrabar: maximus hoc tuo facto cumulus acceſſerit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM. ORATIO XLI.

NOuum crimen C. Cęſar, & ante hunc diem inauditũ, propinquus meus ad te Q. Tubero detulit: Q. Ligarium in Africa fuiſſe; idq́ C. Panſa pręſtanti uir ingenio, fretus fortaſſe familiaritate ea, quæ eſt ei tecũ, auſus eſt confiteri. itaque quo me uertam neſcio. paratus enim ueneram: cum tu id neq́ per te ſcires: neq́ audire aliunde potuiſſes: ut ignoratione tua ad hominis miſeri ſalutem abuterer. ſed quoniã diligentia inimici inueſtigatum eſt, quod latebat: confitendum eſt, ut opinor: preſertim cum meus neceſſarius C. Panſa fecerit: ut id iam integrũ non eſſet: omiſſaq́ controuerſia omnis oratio ad miſericordiã tuam conferẽda eſt: qua plurimi ſunt conſeruati: cũ à te non ſolum liberationẽ culpę, ſed errati ueniam impetrauiſſent. habes igitur Tubero quod eſt accuſatori maxime optandum, confitentẽ reum: ſed tamẽ hoc ita confitentem: ſe in ea parte fuiſſe: qua te Tubero: qua uirum omni laude dignum patrem tuum. itaq́ prius de ueſtro delicto confiteamini neceſſe eſt; quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis. Q. igi-

tur Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpitio: Legatus in Africam cum
Conſule C.Conſidio profectus eſt:qua in Legatione & ciuibus,& ſocijs ita
ſe probauit:ut decedens Conſidius prouincia,ſatiſfacere hominibus nõ poſ-
ſet:ſi quenquam alium prouinciæ præfeciſſet.itaque Q.Ligarius cum diu re
cuſans nihil profeciſſet:prouinciam accępit inuitus:cui ſic præfuit in pace:ut
& ciuibus, & ſocijs gratiſſima eſſet eius integritas, & fides. bellum ſubito
exarſit.quod,qui erant in Africa,ante audierunt geri:quàm parari. quo au-
dito,partim cupiditate inconſiderata,partim cæco quodam timore,primo ſa
lutis cauſa,poſt etiam ſtudij ſui quærebant aliquem ducem.tum Ligarius dó
mũ ſpectans,& ad ſuos redire cupiens,nullo ſe implicari negocio paſſus eſt.
interim P.Actius Varus,qui Prætor Africam obtinuerat:Vticam uenit.ad
eum ſtatim concurſum eſt.atque ille non mediocri cupiditate arripuit impe-
rium:ſi illud imperium eſſe potuit:quod ad priuatum,clamore multitudinis
imperitę,nullo publico conſilio deferebatur.itaq; Ligarius qui omne tale ne
gocium cuperet effugere:paulum aduentu Vari conquieuit. adhuc C. Cæſar
Q.Ligarius omni culpa uacat.domo eſt egreſſus non modo nullum ad bel-
lum:ſed ne ad minimàm quidem ſuſpitionem belli. Legatus in pace profe-
ctus,in prouincia pacatiſſima ita ſe geſſit:ut ei pacem eſſe expediret. profe-
ctio certe animum tuum non debet offendere. num igitur remanſio? multo
minus.nam profectio uoluntatem habuit non turpem: remanſio etiam ne-
ceſſitatem honeſtam ut urgeret præfecturã.ergo hæc duo tempora carent cri
mine.unum,cum eſt Legatus profectus:alterũ cum efflagitatus à prouincia;
præpoſitus Africæ eſt.tertium eſt tempus, quo poſt aduentũ Vari in Afri-
ca reſtitit.quod ſi eſt criminoſum:neceſſitatis crimen eſt, non uoluntatis.an
ille,ſi potuiſſet illinc ullo modo euadere:Vticæ potius,quàm Romæ? cũ P.
Actio,quàm cũ concordiſſimis fratribus? cũ alienis eſſe,quàm cum ſuis ma-
luiſſet? cum ipſa legatio plena deſiderij,ac ſollicitudinis fuiſſet,propter incre
dibilem quendã fratrum amorẽ:hic æquo animo eſſe potuit,belli diſſidio di
ſtractus à fratribus? nullum igitur habes Cæſar adhuc in Q.Ligario ſignũ
alienæ à te uoluntatis.cuius ego cauſam animaduerte quæſo qua fide defen-
dam:cum prodo meam.O clementiam admirabilẽ,atq; omni laude,prędica
tione,literis monimentiſq; decorandã:M.Cicero apud te defendit alium in
ea uoluntate non fuiſſe:in qua ſeipſum confitetur fuiſſe:nec tuas tacitas cogi
tationes extimeſcit:nec quid tibi de alio audienti de ſeipſo occurrat:reformi
dat.uide quàm non reformidem:uide quanta lux liberalitatis & ſapientiæ
tuæ mihi apud te dicenti oboriatur:quantum potero uoce contendã:ut hoc
Populus Ro.exaudiat:ſuſcæpto bello Cæſar,geſto etiã ex magna parte,nul
la ui coactus,iudicio meo,ac uoluntate ad ea arma profectus ſum:quæ erant
ſumpta contra te.apud quẽ igitur hoc dico? nempe apud eum:qui,cũ hoc ſci-
ret:tamen me,antequã uidit,Reip.reddidit:qui ad me ex Ægypto literas mi-
ſit:ut eſſem idem:qui fuiſſem:qui cũ ipſe Imperator in toto imperio Populi
Ro.unus eſſet:eſſe me alterũ paſſus eſt:à quo hoc ipſo C.Panſa mihi nunciũ
perferente,conceſſos faſces laureatos tenui,quoad tenendos putaui:qui mihi
tum deniq; ſe ſalutem putauit reddere:ſi eam nullis ſpoliatã ornamentis red-
deret.uide quæſo Tubero,ut qui de meo facto non dubitem dicere:de Liga
rij non audeam confiteri.atq; hæc propterea de me dixi:ut mihi Tubero, cũ

de ſe eadem dicerem:ignoſceret.cuius ego induſtriæ gloriæq; faueo:uel propter propinquam cognationem:uel quòd eius ingenio ſtudijsq; delector: uel quod laudem adoleſcentis propinqui exiſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare.ſed hoc quæro:quis putet fuiſſe crimen eſſe in Africa Ligarium? nempe is,qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit:& prohibitum ſe à Ligario queritur:& certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid enim Tubero,tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorũ? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo:commoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. ijſdem in armis fui.quid autem aliud egimus Tubero? niſi ut quod hic poteſt: nos poſſemus? quorum igitur impunitas,Cæſar,tuæ clementiæ laus eſt:eorum ipſorum ad crudelitatẽ te acuet oratio? atque in hac cauſa nonnihil equidem Tubero etiam tuam,ſed multo magis patris tui prudentiam deſidero:quod homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens,genus hoc cauſæ quod eſſet,non uiderit.nam ſi uidiſſet:quouis profecto,quàm iſto modo,à te agi maluiſſet.arguis fatentem: non eſt ſatis:accuſas eum,qui cauſam habet,aut,ut ego dico,meliorem quàm tu:aut ut tu uis,parem.hæc non modo mirabilia ſunt:ſed prodigijs ſimilia, quæ dicam. non habet eam uim iſta accuſatio: ut Q. Ligarius condemnetur: ſed ut necetur.hoc egit ciuis Romanus ante te nemo. externi iſti mores uſque ad ſanguinem,incitare ſolent odium aut leuium Græcorum,aut immanium Barbarorum.nam quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus,ne cum hoc T.Brocho auunculo ſuo,ne cum eius filio conſobrino ſuo,ne nobiſcũ uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus,quam caret? Italia prohibetur: exulat. non tu ergo hunc patria priuare,qua caret:ſed uita uis.at iſtud ne apud eum quidem Dictatorẽ,qui omnes,quos oderat,morte multabat:quiſquam egit iſto modo.ipſe iubebat occidi,nullo poſtulante:præmijs etiam inuitabat.quę tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis poſt,quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt? ego uero iſtud non poſtulo inquies:ita mehercle exiſtimo Tubero.noui enim te:noui patrem tuum:noui domum,nomenq; ueſtrum: ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ,uirtutis,humanitatis,doctrinæ,plurimarum artium,atq; optimarum nota ſunt mihi omnia.itaq; certo ſcio, uos non petere ſanguinem.ſed parũ attenditis.res enim eò ſpectat:ut ea pœna, in qua adhuc Q.Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti.quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi enim in exilio eſt: ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq; eſt grauius. quod nos domi petimus,precibus,& lachrymis proſtrati ad pedes,non tam noſtræ cauſæ fidentes,quàm huius humanitati:id ne impetremus,pugnabis? & in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi cum hoc domi faceremus: quod & fecimus: & ut ſpero non fruſtra fecimus:tu de repente irrupiſſes:& clamare cœpiſſes:C.Cæſar caue credas:caue ignoſcas: caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: nonne omnem humanitatem exuiſſes? quanto hoc durius: quod nos domi petimus: id à te in foro oppugnari? & in tali miſeria multorum, perfugium miſericordiæ tollere? dicam planè C.Cæſar quod ſentio. ſi in hac

tanta fortuna, lenitas tanta non eſſet: quantam tu per te, per te inquam obtines (intelligo quid loquar) acerbiſſimo luctu redundaret iſta uictoria. quammulti enim eſſent de uictoribus, qui te crudelem eſſe uellent: cum etiã de uictis reperiantur quammulti, qui cum à te nemini ignoſci uellent: impedirent clementiam tuam: cum etiã hi quibus ipſe ignouiſti, nolint te in alios eſſe miſericordẽ. quod ſi probare Cæſari poſſemus in Africa Ligariũ omnino non fuiſſe: ſi honeſto, & miſericordi mendacio, ſaluti ciuis calamitoſi conſultũ eſſe uellemus: tamen hominis non eſſet, in tanto diſcrimine, & periculo ciuis refellere, & coarguere noſtrum mendacium: & ſi eſſet alicuius: eius certe non eſſet: qui in eadem cauſa & fortuna fuiſſet. ſed tamen aliud eſt, errare Cæſarem nolle: aliud nolle miſereri. tum diceres, caue Cæſar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoſcas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox eſt. qua qui apud te C, Cæſar utetur: ſuam citius abijciet humanitatem: quam extorquebit tuam. ac primus aditus & poſtulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit: uelle ſe de Q. Ligarij ſcelere dicere. non dubito quin admiratus ſis: uel quod de nullo alio quiſquam: uel quòd is qui in eadem cauſa fuiſſet: uel quidnam noui facinoris afferret. ſcelus tu illud uocas Tubero? cur? iſto enim nomine illa adhuc cauſa caruit. alij errorem appellant, alij timorem: qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauiſſime: temeritatem: ſcelus præter te adhuc nemo. ac mihi quidẽ, ſi proprium & uerum nomen noſtri mali quæratur: fatalis quædam calamitas incidiſſe uidetur: & improuidas hominum mentes occupauiſſe: ut nemo mirari debeat humana conſilia diuina neceſſitate eſſe ſuperata. liceat eſſe miſeros: quamquam hoc uictore eſſe non poſſumus. ſed non loquor de nobis: de illis loquor: qui occiderunt. fuerint cupidi: fuerint irati: fuerint pertinaces: ſceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quiſquam ex te Cæſar audiuit? aut tua quid aliud arma uoluerunt? niſi à te contumeliam propulſare? quid egit tuus ille inuictus exercitus? niſi ut ſuum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid? tu cum pacẽ eſſe cupiebas: id ne agebas? ut tibi cum ſceleratis, an ut cũ bonis ciuibus conueniret? mihi uero Cæſar tua in me maxima merita, tanta certe non uiderentur: ſi me ut ſceleratum à te conſeruatũ putarem. quomodo autem tu de Republica benemeritus eſſes: ſi tot ſceleratos incolumi dignitate eſſe uoluiſſes? ſeceſſionem tu illam exiſtimauiſti Cæſar initio, non bellum: non hoſtile odiũ, ſed ciuile diſſidium, utriſq; cupientibus Rempub. ſaluam, ſed partim conſilijs, partim ſtudijs, à communi utilitate aberrantibus. principũ dignitas erat penè par: non par fortaſſe eorum, qui ſequebantur: cauſa tum dubia: quòd erat aliquid in utraq; parte: quod probari poſſet. nunc melior certe ea iudicanda eſt: quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet: in qua occiderit nemo, niſi armatus? ſed ut omittam communem cauſam: ueniamus ad noſtram. utrum tandem exiſtimas facilius fuiſſe Tubero Ligarium ex Africa exire: àn uos in Africam non uenire? poteramus ne inquies? cum Senatus cenſuiſſet? ſi me conſulis: nullo modo. ſed tamen Ligarium Senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit: cum parere Senatui neceſſe erat: uos tunc paruiſtis: cum paruit nemo, qui noluit. reprehendo igitur? minime uero. neque enim licuit aliter ueſtro generi, no-

mini,

mini,familiæ,diſciplinæ.ſed hoc non concedo:ut quibus rebus gloriemini in uobis:eaſdem in alijs reprehendatis. Tuberonis ſors coniecta eſt,ex S.C. cum ipſe non adeſſet:morbo etiã impediretur:ſtatuerat ſe excuſare. hæc ego noui propter communes neceſſitudines,quæ mihi ſunt cũ L.Tuberone:domi unà eruditi,militiæ contubernales,poſt affines,in omni deniq; uita familiares. magnũ etiam uinculũ:quod ijſdẽ ſemper ſtudijs uſi ſumus.ſcio igitur Tuberonem domi manere uoluiſſe.ſed ita quidã agebant:ita Reip.ſanctiſſimum nomen opponenbant:ut,etiam ſi aliter ſentiret:uerborum tamen ipſorum pondus ſuſtinere nõ poſſet.ceſſit authoritati ampliſſimi uiri;uel potius paruit:unà eſt profectus cum ijs:quorũ erat una cauſa. tardius iter fecit.itaq; in Africam uenit iam occupatam.hinc in Ligarium crimen oritur;uel ira potius.nam ſi crimen eſt prohibere illum uoluiſſe:non minus magnum eſt,uos Africam,omnium prouinciarum arcem,natam ad bellum contra hanc urbẽ gerendum obtinere uoluiſſe:quàm aliquem ſe,imperatorẽ eſſe maluiſſe.atq; is tamen aliquis Ligarius non fuit. Varus imperium ſe habere dicebat.faſces certe habebat.ſed quoquo modo ſeſe illud habet: hæc querela ueſtra Tubero quid ualet? recæpti in prouinciam non ſumus.quid ſi eſſetis? Cæſari ne eã tradituri fuiſſetis? an contra eum retenturi? uide quid licentiæ Cæſar nobis tua liberalitas det,uel potius audaciæ.ſi reſponderit Tubero, Africam, quo Senatus eum,ſorsq; miſerat:tibi patrem ſuum traditurũ fuiſſe: non dubitabo apud ipſum te,cuius id eum facere interfuit:grauiſſimis uerbis eius conſilium reprehendere.non enim ſi tibi ea res grata fuiſſet:eſſet etiam probata. ſed iam hoc totum omitto:non tam ut ne offendam tuas patientiſſimas aures:quàm ne Tubero quod nunquam cogitauit, facturus fuiſſe uideatur.ueniebatis igitur in Africam prouinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infeſtam:in qua erat Rex potentiſſimus,inimicus huic cauſæ:aliena uoluntas:conuentus firmi,atque magni.quęro quid facturi fuiſſetis? quamquã quid facturi fueritis non dubitem:cum uideam,quid feceritis.prohibiti eſtis in prouincia ueſtra pedem ponere, ut perhibetis, ſumma cum iniuria.quomodo id tuliſtis? accæptę iniuriæ querelam ad quem detuliſtis? nempe ad eũ cuius authoritatẽ ſecuti in ſocietatem belli ueneratis.quòd ſi Cæſaris cauſa in prouinciam ueniebatis:ad eum profecto excluſi prouincia ueniſſetis.ueniſtis ad Pompeiũ.quæ eſt ergo apud Cæſarem querela? cum eum accuſetis:à quo queramini uos prohibitos contra Cæſarem bellum gerere.atque in hoc quidem uel cum mendacio ſi uultis,gloriari per me licet:uos prouinciã fuiſſe Cæſari tradituros:etiam ſi à Varo & quibuſdam alijs prohibiti eſſetis.ego autẽ confitebor culpã eſſe Ligarij:qui uos tantæ laudis occaſione priuauerit. ſed uide quæſo C.Cęſar conſtantiam ornatiſſimi uiri L.Tuberonis:quam ego, quamuis ipſe probarem:ut probo:tamen non commemorarem:niſi à te cognouiſſem in primis eam uirtutem ſolere laudari.quæ fuit igitur unquam in ullo homine tanta conſtantia? conſtantiam dico? neſcio an melius patientiã poſſem dicere.quotus enim iſtud quiſq; feciſſet? ut à quibus partibus in diſſenſione ciuili non eſſet recæptus:eſſetq; etiam cum crudelitate eiectus:ad eas ipſas rediret? magni cuiuſdã animi,atq; eius uiri eſt:quem de ſuſcæpta cauſa propoſitaq; ſententia,nulla contumelia,nulla uis,nullum periculum, poſſet depellere.ut enim cætera paria Tuberoni cum Varo fuiſſent;honos,nobili-

tas,ſplendor,ingenium: quæ nequaquam fuerunt: hoc certe præcipuum Tuberonis fuit: quod iuſto cum Imperio,ex S.C.in prouinciam ſuam uenerat: hinc prohibitus non ad Cæſarem,ne iratus,non domum,ne iners,non aliquã in regionem, ne condemnare cauſam illam,quam ſecutus eſſet,uideretur: in Macedoniam,in Cn.Pompeij caſtra uenit,in eam ipſam cauſam, à qua erat reiectus cum iniuria.quid? cũ iſta res nihil commouiſſet eius animum,ad quẽ ueneratis: languidiore credo ſtudio in cauſa fuiſtis? tantummodo in præſidijs eratis? animi uero à cauſa abhorrebant? an,ut fit in ciuilibus bellis,nec in uobis magis, quàm in reliquis: omnes uincendi ſtudio tenebamur? pacis equidem ſemper author fui: ſed tum ſero: erat enim amentis cum aciem uideres: pacem cogitare. omnes inquã uincere uolebamus: tu certe præcipue: qui in eum locum ueniſſes: ubi tibi eſſet pereundum,niſi uiciſſes. quamquam, ut nunc ſe res habet: non dubito quin hanc ſalutem anteponas illi uictoriæ. hæc ego non dicerem Tubero: ſi aut uos conſtantiæ ueſtræ,aut Cæſarem beneficij ſui pœniteret. nunc quæro utrum ueſtras iniurias,an Reipub. perſequamini? ſi Reipublicæ: quid de ueſtra in ea cauſa perſeuerantia reſpondebitis? ſi ueſtras: uidete ne erretis: qui Cæſarem ueſtris inimicis iratum fore putetis: cum ignouerit ſuis. itaq; num tibi uideor Cæſar in cauſa Ligarij occupatus eſſe? num de eius facto dicere? quicquid dixi ad unam ſummã referri uolo,uel humanitatis,uel clementiæ, uel miſericordiæ tuæ. cauſas Cæſar egi multas: & quidem tecum,dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe nunquam hoc modo: ignoſcite Iudices: errauit: lapſus eſt: non putauit: ſi unquam poſt hac. ad parentem ſic agi ſolet. ad iudices,non fecit: non cogitauit: falſi teſtes: fictum crimen. dic te Cæſar de facto Ligarij iudicem eſſe: quibus in præſidijs fuerit, quære. taceo: ne hæc quidem colligo: quæ fortaſſe ualerent etiam apud iudicem: legatus ante bellum profectus: relictus in pace: bello oppreſſus, in eo non acerbus: tum etiã fuit totus animo & ſtudio tuus. ad iudicem ſic agi ſolet: ſed ego ad parentem loquor. erraui: temere feci: pœnitet: ad clementiam tuam confugio: delicti ueniam peto: ut ignoſcas oro: ſi nemo impetrauit: arroganter: ſi plurimi: tu idem fer opem: qui ſpem dediſti. an ſperandi Ligario cauſa non ſit? cum mihi apud te ſit locus etiam pro altero deprecandi? quamquam neque in hac oratione ſpes eſt poſita cauſæ,nec in eorum ſtudijs qui à te pro Ligario petunt tui neceſſarij. uidi enim,& cognoui quid maxime ſpectares: cum pro alicuius ſalute multi laborarent: cauſas apud te rogantium gratiores eſſe,quàm preces: neque ſpectare quàm tuus eſſet neceſſarius is,qui te oraret: ſed quàm illius,pro quo laboraret. itaq; tribuis tu quidẽ tuis ita multa: ut mihi beatiores illi eſſe uideantur interdum: qui tua liberalitate fruuntur: quàm tu ipſe,qui illis tam multa concedis. ſed uideo tamen apud te cauſas ut dixi rogantium ualere plus quàm preces: ab ijſq; te moueri maxime: quorum iuſtiſſimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conſeruando multis tu quidem gratum facies neceſſarijs tuis. ſed hoc quæſo conſidera: quod ſoles. poſſum fortiſſimos uiros Sabinos,tibi probatiſſimos, totumq; agrum Sabinum florem Italiæ,robur Reipub. proponere. noſti optime homines. animaduerte horum omnium mœſtitiam,& dolorẽ. huius T. Brochi de quo non dubito quid exiſtimes,lachrymas, ſqualoremq;,ipſius, & filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæſar putare de unius capite nos

agere.

agere. aũt tres Ligarij in ciuitate retinendi ſunt: aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his eſt optatius: quàm patria, quàm domus, quàm dij penates, uno illo exulante. ſi fraterne, ſi pie, ſi cum dolore faciunt: moueant te horũ lachrymæ: moueat pietas: moueat germanitas: ualeat tua uox illa: quæ uicit. te enim dicere audiebamus: nos omnes aduerſarios putare: niſi qui nobiſcum eſſent: te omnes, qui contra te non eſſent: tuos. uides ne igitur hunc ſplendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Martium, C. Ceſetium, L. Cornificium, hoſce omnes Equites Ro. qui adſunt ueſte mutata: nõ ſolum notos tibi, uerum etiã probatos uiros, qui tecũ fuerunt? atque his maxime iraſcebamur: & hos requirebamus: & his nonnulli etiã minabantur. conſerua igitur tuis ſuos: ut quemadmodũ cætera, quæ dicta ſunt à te: ſic hoc ueriſſimum reperiatur. quod ſi penitus perſpicere poſſes concordiam Ligariorum: omnes fratres tecum iudicares fuiſſe. an poteſt quiſquã dubitare: quin ſi Q. Ligarius in Italia eſſe potuiſſet: in eadẽ ſententia futurus fuerit: in qua fratres fuerunt? quis eſt, qui horum conſenſum conſpirantem, & penè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc nõ ſentiat? quiduis prius futurum fuiſſe: quàm ut hi fratres diuerſas ſententias fortunasque ſequerentur. uoluntate igitur omnes tecum fuerunt. tempeſtate abreptus eſt unus. qui ſi conſilio id feciſſet: eſſet eorũ ſimilis: quos tu tamẽ ſaluos eſſe uoluiſti. ſed ierit ad bellũ: diſſenſerit non à te ſolum, uerũ etiam à fratribus: hi te orant tui. equidem cum tuis omnibus negocijs intereſſem: memoria teneo qualis tum T. Ligarius Quæſtor Vrbanus fuerit erga te, & dignitatem tuã. ſed parum eſt me hoc meminiſſe: ſpero etiam te, qui obliuiſci nihil ſoles, niſi iniurias: quoniam hoc eſt animi, quoniam etiam ingenij tui: te aliquid de huius Quæſtoris officio cogitantem: etiam de alijs quibuſdam Quæſtoribus reminiſcentem recordari. hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud: neque enim hæc diuinabat: niſi ut tu eum ſtudioſum, & bonum uirum iudicares: nunc à te ſupplex fratris ſalutem petit. quam huius admonitus officio cũ utriſque his dederis: tres fratres optimos, & integerrimos, non ſolum ſibi ipſos, neque his tot ac talibus uiris, neque nobis neceſſarijs ſuis, ſed etiam Reipub. condonaueris. fac igitur quod de homine nobiliſſimo, & clariſſimo M. Marcello reſtituto feciſti nuper in curia: nunc idẽ in foro de optimis & huic omni frequentiæ probatiſſimis fratribus. ut conceſſiſti illum Senatui: ſic da hunc populo: cuius uoluntatem clariſſimam ſemper habuiſti. & ſi ille dies tibi glorioſiſſimus, Populo Ro. gratiſſimus fuit: noli obſecro dubitare C. Cæſar ſimilem illi gloriæ laudem quamſæpiſſime quærere. nihil eſt enim tam populare quàm bonitas, nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior miſericordia eſt. homines enim ad deos nulla re propius accedunt: quàm ſalutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius: quàm ut poſſis: nec natura tua melius: quàm ut uelis conſeruare quamplurimos. longiorem orationem cauſa forſitan poſtulat: tua certe natura breuiorem. quare cum utilius eſſe arbitrer te ipſum, quàm me, aut quenquam loqui tecum, finẽ iam faciam. tantum te ipſum admonebo: ſi illi abſenti ſalutem dederis: præſentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO. XLII.

CVm in omnibus cauſis grauioribus C.Cæſar initio dicendi commoueri ſoleam uehementius,quàm uideatur uel uſus,uel ætas mea poſtulare:tum in hac cauſa ita me multa perturbant:ut quantum mea fides ſtudiꝗ mihi afferat ad ſalutem Regis Deiotari defendendã: tantum facultatis timor detrahat.primum dico pro capite fortunisq́; Regis:quod ipſum etſi non iniquũ eſt, in tuo dumtaxat periculo:tamen eſt ita inuſitatum,regem capitis reum eſſe:ut ante hoc tempus non ſit auditum. deinde eum Regem,quem ornare antea cuncto cum Senatu ſolebamus,pro perpetuis eius in noſtram Rempub.meritis:nunc contra atrociſſimũ crimen cogor defendere.accedit ut accuſatorum alterius crudelitate,alterius indignitate perturber. crudelis Caſtor eſt:ne dicam ſceleratum,& impium: qui nepos auum in diſcrimen capitis adduxerit:adoleſcentiæq́; ſuæ terrorem intulerit ei:cuius ſenectutem tueri,& tegere debebat:commendationemq́; ineuntis ætatis ab impietate,& ſcelere duxerit:ac aui ſeruum corruptum præmijs ad accuſandum dominum impulerit:& à Legatorum pedibus abduxerit.Fugitiui autem dominum accuſantis,& dominum abſentem,& dominum amiciſſimũ noſtræ Reip.cum os uidebam:cum uerba audiebam:non tam afflictam regiam conditionem dolebam:quàm de fortunis communibus extimeſcebam.nam cum more maiorum de ſeruo in dominum,ne tormentis quidem quæri liceat: in qua quæſtione dolor ueram uocem elicere poſſit,etiã ab inuito: extortus eſt ſeruus:qui quem in eculeo appellare non poſſet:eum accuſet ſolutus. perturbat me C.Cæſar etiam illud interdum:quod tamen,cum te penitus recognoui:timere deſino.re enim iniquum eſt:ſed tua ſapientia fit æquiſſimum. nam dicere apud eum de facinore,contra cuius uitam conſilium facinoris iniſſe arguare:ſi per ſeipſum conſideres:graue eſt:nemo enim ferè eſt:qui ſui periculi iudex,non ſibi ſe æquiorem,quàm reo præbeat.ſed tua Cęſar præſtans,ſingularisq́; natura hunc mihi metum minuit.non enim tam timeo, quid tu de Rege Deiotaro:quàm intelligo quid de te cęteros uelis iudicare.moueor etiã loci ipſius inſolentia:quod tantam cauſam,quanta nulla unquam in diſcęptatione uerſata eſt:dico intra domeſticos parietes:dico extra conuentum,& eã frequentiam:in qua oratorum ſtudia niti ſolent:in tuis oculis,in tuo ore,uultuq́; acquieſco:te unum intueor:ad te unum omnis mea ſpectat oratio: quæ mihi ad ſpem obtinendæ ueritatis grauiſſima ſunt:ad motum animi,& ad omnem impetum dicendi contentionemq́; leuiora.hanc enim C.Cæſar cauſam ſi in foro dicerem eodem audiente,& diſcęptante te:quantam mihi alacritatem Populi Ro.concurſus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faueret? cuius omnem ætatem in Populi Ro.bellis conſumptam eſſe meminiſſet? ſpectarem curiam: intuerer forum; cœlum deniq́; teſtarer ipſum.ſic cũ & deo-

rum

rum immortalium,& Populi Romani,& Senatus beneficia in Regē Deio-
tarum recordarer:nullo modo mihi deeſſe poſſet oratio.quæ quoniam angu
ſtiora parietes faciunt:actioq́ꝫ cauſæ maxime debilitatur loco:tuum eſt Cæ-
ſar,qui pro multis ſæpe dixiſti:quid nunc mihi animi ſit,ad te ipſum referre:
quo facilius tum æquitas tua,tum audiendi diligentia minuat hanc perturba
tionem meam.ſed antequam de accuſatione ipſa dico:de accuſatorū ſpe pau-
ca dicam. qui cum uideantur neque ingenio,neque uſu, atque exercitatione
rerum ualere:tamen ad hanc cauſam non ſine aliqua ſpe, & cogitatione ue-
nerunt. iratum te Regi Deiotaro fuiſſe non erant neſcij: affectum illum
quibuſdam incommodis,& detrimentis propter offenſionem animi tui me-
minerant:teq́ꝫ cum huic iratum,tum ſibi amicum cognouerant: cunq́ꝫ apud
ipſum te,de tuo periculo dicerent:fore putabant,ut in exulcerato animo faci-
le fictum crimen inſideret.quamobrem hoc nos primū metu C.Cæſar per fi-
dem,& conſtantiam,& clementiam tuam libera:ne reſidere in te ullam par-
tem iracundiæ ſuſpicemur.per dexteram te iſtam oro: quam Regi Deiota-
ro hoſpes hoſpiti porrexiſti: iſtam inquam dexteram,non tam in bellis,&
in prælijs,quàm in promiſſis,& fide firmiorem.tu illius domum inire,tu ue-
tus hoſpitium renouare uoluiſti:te eius dij penates acceperunt:te amicum &
placatum Deiotari Regis aræ fociq́ꝫ uiderunt.cum facile exorari Cæſar,tum
ſemel exorari ſoles:nemo unquam te placauit inimicus:qui ullas reſediſſe in
te ſimultatis reliquias ſenſerit. quamquam cui ſunt inauditæ cum Deiotaro
querelæ tuæ?nunquam tu illum accuſauiſti ut hoſtem: ſed ut amici officio
parum functum:quod propenſior in Cn.Pompeij amicitiam fuiſſet,quàm
in tuam.cui tamen ipſi Regi ueniam te daturum fuiſſe dicebas:ſi tum auxilia
Pompeio,uel ſi etiam filium miſiſſet:ipſe tamen excuſatione ętatis uſus eſſet.
itaque cum maximis eum rebus liberares:perparuam amicitiæ culpam relin
quebas.itaque non ſolum in eum non animaduertiſti: ſed omni metu libe-
rauiſti: hoſpitem agnouiſti:Regem reliquiſti.neque enim ille odio tui pro-
greſſus, ſed errore communi lapſus eſt. is rex, quem Senatus hoc nomi-
ne ſæpe honorificentiſſimis decretis appellauiſſet: quiq́ꝫ eum illum ordi-
nem ab adoleſcentia grauiſſimum ſanctiſſimumq́ꝫ duxiſſet:ijſdem rebus eſt
perturbatus,homo longinquus,& alienigena: quibus nos in media Repu-
blica nati,ſemperq́ꝫ uerſati.cum audiſſet Senatus conſentientis authoritate ar
ma ſumpta:Conſulibus,Prætoribus,Tribunis plebis,nouis imperatoribus
Rempub.defendendam datam:mouebatur animo:& uir huic imperio ami-
ciſſimus de ſalute Populi Romani extimeſcebat: in qua etiā ſuam incluſam
eſſe uidebat.in ſummo tamen timore quieſcendū ſibi eſſe arbitrabatur. maxi
me uero perturbatus eſt:ut audiuit Conſules ex Italia profugiſſe: omnesq́ꝫ
Conſulares:ſic enim nunciabatur cunctum Senatum,totam Italiam,eſſe effu
ſam.talibus enim nuncijs & rumoribus patebat ad orientem uia:nec ulli ue-
ri ſubſequebantur.nihil ille de conditionibus tuis,nihil de ſtudio concordię,
& pacis,nihil de conſpiratione audiebat certorum hominum contra digni-
tatem tuam.quæ cum ita eſſent:tamen uſque eo ſe tenuit:quoad à Cn.Pom-
peio ad eum Legati literæq́ꝫ uenerunt.ignoſce,ignoſce Cæſar,ſi eius uiri au-
thoritati Rex Deiotarus ceſſit:quem nos omnes ſecuti ſumus:in quem,cum
dij atque homines omnia ornamenta congeſſiſſent:tum tu ipſe plurima, &

maxima.neque enim ſi tuæ res geſtæ cæterorum laudibus obſcuritatem attu lerunt:iccirco Cn.Pompeij memoriam amiſimus.quantum nomen eius fuerit,quantæ opes,quanta in omni genere bellorũ gloria,quanti honores Populi Romani,quanti Senatus,quanti tui,quis ignorat? tanto ille ſuperiores uicerat gloria:quanto tu omnibus præſtitiſti.itaq; Cn.Pompeij bella,uictorias,triumphos, Conſulatus admirantes numerabamus:tuos enumerare nõ poſſumus.ad eum igitur Rex Deiotarus uenit,hoc miſero fataliq; bello:quẽ ante iuſtis hoſtilibusq; bellis adiuuerat:quo cum erat non hoſpitio ſolum, uerum etiam familiaritate coniunctus.& uenit,uel rogatus,ut amicus:uel accerſitus,ut ſocius:uel euocatus,ut is,qui Senatui parere didiciſſet. poſtremo uenit ut ad fugientem,non ut ad inſequentem:ideſt ad periculi,non ad uictoriæ ſocietatem.itaque Pharſalico prælio facto,à Pompeio diſceſſit:ſpem infi nitam perſequi noluit:uel officio,ſi quid debuerat:uel errori, ſi quid neſcierat:ſatiſfactum eſſe duxit:domum ſe contulit:teq; Alexandrinũ bellum gerente,utilitatibus tuis paruit.ille exercitum Cn.Domitij ampliſſimi uiri,ſuis tectis,& copijs ſuſtentauit:ille Epheſum ad eum,quem tu ex tuis fideliſſimũ, & probatiſſimum omnibus delegiſti:pecuniam miſit:ille iterum , ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit:qua ad bellum utereris:ille corpus ſuum periculo obiecit:tecumq; in acie contra Pharnacem fuit:tuumq; hoſtem,eſſe duxit ſuum.quę quidem à te in eam partẽ accæpta ſunt C.Cæſar:ut eum ampliſſimo Regis honore & nomine affeceris.is igitur non modo à te periculo liberatus,ſed etiam honore ampliſſimo ornatus,arguitur domi te ſuæ interfi cere uoluiſſe.quod tu:niſi eum furioſiſſimum iudicas:ſuſpicari profecto non potes.ut enim omittam,cuius tanti ſceleris fuerit,in conſpectu deorum penatium necare hoſpitem:cuius tantæ importunitatis,omnium gentium, atque omnis memoriæ clariſſimum lumen extinguere:cuius tantæ ferocitatis,uictorem orbis terrarum non extimeſcere:cuius tam inhumani & ingrati animi,à quo Rex appellatus eſſet:in eum Tyrannum inueniri:ut hæc omittam: cuius tanti furoris fuit? omnes Reges,quorum multi erant finitimi : omnes liberos populos,omnes ſocios,omnes prouincias,omnia deniq; omnium arma contra ſe unum excitare? quonam ille modo cum regno,cum domo, cum coniuge,cum chariſſimo filio diſtractus eſſet? tanto ſcelere non modo perfecto,ſed etiam cogitato? at credo hæc homo inconſultus & temerarius non ui debat? quis conſideratior illo? quis tectior? quis prudentior ? quamquã hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentia, quàm fide & religione uitæ defendendum puto.nota tibi eſt C.Cæſar hominis probitas, noti mores, nota conſtantia.cui porrò,qui modo Populi Romani nomen audiuit:Deio tari probitas,integritas,grauitas,uirtus,fides non ſit audita? quod igitur facinus nec in hominem impudentem cadere poſſet, propter metum præſentis exitij:nec in facinoroſum, niſi eſſet idem amentiſſimus:id uos & à uiro optimo,& ab homine minime ſtulto cogitatũ eſſe confingitis.at quàm non modo non credibiliter,ſed ne ſuſpitioſe quidem.cum inquit, in caſtellũ Luceium ueniſſes:& domum Regis hoſpitis tui diuertiſſes:locus erat quidam: in quo erant ea compoſita : quibus Rex te munerare conſtituerat. huc te è balneo,prius quàm accumberes:ducere uolebat.ibi enim erant armati,qui te interficerent:in eo ipſo loco collocati.en crimen,en cauſa, cur Regem fugi

tiuus,

tiuus,dominum ſeruus accuſet.ego mehercule C.Cæſar initio,cum eſt ad me iſta cauſa delata,Phidippum medicum ſeruū regium,qui cum Legatis miſſus eſſet:ab ipſo adoleſcente exiſtimaui eſſe corruptum. hac ſuſpitione ſum perculſus:medicum indicem ſubornabit:finget uidelicet aliquod crimen ueneni.et ſi à ueritate longe:tamen à conſuetudine criminandi non multum res abhorrebat.quid ait medicus? nihil de ueneno.at id fieri potuit:primo occultius in potione,uel in cibo:deinde etiā impunius fit: quod,cum eſt factum: negari poteſt.ſi palàm te interemiſſet:omnium in ſe gentium non ſolū odia, ſed etiam arma conuertiſſet.ſi ueneno:Iouis illius quidem hoſpitalis numen nunquā cælare potuiſſet:homines uero fortaſſe celauiſſet.quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit: id tibi & medico callido,& ſeruo, ut putabat,fideli nō credidit? de armis,de ferro,de inſidijs cęlare te noluit? at quàm feſtiue crimen contexitur? tua te inquit eadem,quę ſemper,fortuna ſeruauit.negauiſti tum te inſpicere uelle.quid poſtea? an Deiotarus re illo tempore non perfecta,continuo dimiſit exercitum? nullus erat alius inſidiandi locus? at eodem te cū cœnauiſſes rediturum dixeras. itaq; feciſti. horam unā aut duas eodem loco armatos,ut collocati fuerant,retinere magnum fuit? cū in conuiuio comiter & iucunde fuiſſes:tum illuc iuiſti ut dixeras.quo in loco Deiotarum talem erga te cognouiſti:qualis rex Attalus in P.Africanū fuit: cui magnificentiſſima dona,ut ſcriptum legimus,uſque ad Numantiam miſit ex Aſia:quæ Africanus inſpectante exercitu accæpit. quod cum præſens Deiotarus regio & animo,& more feciſſet:tu in cubiculum diſceſſiſti. obſecro C.Cæſar repete temporis illius memoriā:pone illum ante oculos diem: uultus hominum te intuentium,atque admirantium recordare.num quę trepidatio? num qui tumultus? num quid,niſi moderate,niſi quiete, niſi ex hominis grauiſſimi & ſanctiſſimi diſciplina? quid igitur cauſæ excogitari poteſt? cur te lautum uoluerit,cœnatum noluerit occidere? in poſterum inquit diem diſtulit:ut cum in caſtellum Luceium uentū eſſet: ibi cogitata perficeret. non uideo cauſam loci mutandi: ſed tamen acta res crimnoſe eſt. cum inquit uomere poſt cœnam uelle te dixiſſes:in balneum te duce recæperunt. ibi enim erant inſidiæ. at te eadem tua fortuna ſeruauit. in cubiculum te ire malle dixiſti. dij te perdant fugitiue:ita non modo nequam,& improbus, ſed & fatuus, & amens es. quid? ille ſigna ænea in inſidijs poſuerat? quæ è balneo in cubiculum transferri non poſſent? habes crimina inſidiarum. nihil enim dixit amplius.horum inquit eram conſcius. quid tum? ita demens ille erat? ut eum,quem conſcium tanti ſceleris habebat:à ſe dimitteret? Romam etiam mitteret? ubi & inimiciſſimum ſciret eſſe nepotem ſuum, & C. Cæſarem,cui feciſſet inſidias: preſertim cum is unus eſſet:qui poſſet de abſente ſe uindicare? & fratres meos inquit, quòd erant conſcij: in uincula coniecit. cum igitur eos uinciret: quos ſecum habebat: te ſolutum Romam mittebat:qui eadem ſcires:quæ illos ſcire dicis. Reliqua pars accuſationis duplex fuit:una, regem ſemper in ſpeculis fuiſſe: cum à te animo eſſet alieno. altera, exercitum cum contra te magnum comparaſſe. de exercitu dicam breuiter ut cætera.nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit:quibus inferre bellum Populo Romano poſſet: ſed quibus fines ſuos ab excurſionibus hoſtium,& latrocinijs tueretur;& imperatoribus noſtris

auxilia mitteret. atque antea quidem maiores copias alere poterat:nunc exiguas uix tueri poteſt.at miſit ad Cælium neſcio quem. ſed eos, quos miſit, quòd ire noluerunt:in uincula coniecit.non quæro quàm ueriſimile ſit: aut non habuiſſe Regem quos mitteret,aut eos,quos miſiſſet,non paruiſſe: aut qui dicto audientes in tanta re non fuiſſent:eos uinctos potius quàm necatos fuiſſe.ſed tamen cum ad Cælium mittebat: utrum cauſam illam uictam eſſe neſciebat? an Cælium iſtum magnum hominem putabat? quem profecto is qui optime noſtros homines nouit:uel quia non noſſet:uel ſi noſſet: contemneret. addidit etiam illud,equites non optimos, miſiſſe tibi. ueteres credo Cæſar:nihil ad tuum equitatum.ſed miſit ex ijs,quos habuit: electos. ait neſcio quem ex eo numero ſeruum iudicatum. non arbitror: non audiui.ſed in eo,etiam ſi accidiſſet:culpam Regis nullam fuiſſe arbitrarer. alieno autem à te animo fuit. quomodo? ſperauit credo difficiles tibi Alexandriæ fore exitus propter regionis naturam,& fluminis.at eo ipſo tempore pecuniam dedit:exercitum aluit:quem Aſiæ præfeceras,ei nulla in re defuit:tibi uictori non ſolum ad hoſpitium,ſed ad periculum etiam,atque ad aciem præſto fuit.ſecutum eſt bellum Africanum.graues de te rumores ſparſi:qui etiã furioſum illum Cælium excitauerunt.quo tum erga te Rex animo fuit? qui auctionatus ſit:ſeſeq́ & filium ſuũ expoliare maluerit:quàm tibi pecuniam non ſubminiſtrare.at eo inquit tempore ipſo Niceam Epheſumq́ mittebat: qui rumores Africanos exciperent:& celeriter ad ſe referrent.itaque cũ eſſet ei nunciatũ, Domitium naufragio perijſſe:te in caſtello circunſederi:de Domitio dixit uerſum Græcum eadẽ ſententia:qua etiã nos habemus Latinũ. Pereant amici:dum unà inimici intercidant. Quod ille,ſi eſſet tibi inimiciſſimus:nunquam tamen dixiſſet.ipſe enim manſuetus:uerſus immanis.qui autem Domitio poterat eſſe amicus:qui tibi eſſet inimicus? tibi porrò inimicus cur eſſet? à quo cum uel interfici belli lege potuiſſet:regem & ſe,& filium ſuum conſtitutos eſſe meminiſſet? quid deinde furcifer? quo progreditur? ait hac lætitia Deiotarum elatum,uino ſe obruiſſe:in conuiuioq́ nudum ſaltauiſſe.quæ crux huic fugitiuo poteſt ſatis ſupplicij afferre? Deiotarum ſaltantem quiſquam aut ebrium uidit unquam? omnes ſunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæſar ignorare non arbitror:ſed præcipue ſingularis,& admiranda frugalitas.& ſi hoc uerbo ſcio laudari Reges non ſolere.frugi hominẽ dici,non multum laudis habet in Rege.fortem,iuſtũ,ſeuerum,grauem,magnanimum,largum,beneficum,liberalẽ,hæ ſunt regiæ laudes. illa priuata eſt. ut uolet quiſq́ accipiat:ego tamen frugalitatem,ideſt modeſtiam,& temperantiam,uirtutem eſſe maximã iudico.hæc in illo eſt ab ineunte ætate,tum à cuncta Aſia,tum à magiſtratibus legatiſq́ noſtris,tum ab Equitibus Ro.qui in Aſia negociati ſunt:perſpecta,& cognita.multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp.noſtram ad hoc regium nomen aſcendit.ſed tamen quicquid à bellis Populi Ro.uacabat:cũ hominibus noſtris conſuetudines,amicitias,res,rationeſq́ iungebat:ut non ſolum Tetrarcha nobilis,ſed optimus paterfamilias, & diligentiſſimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adoleſcens nondum tanta gloria præditus nihil unquam niſi ſeueriſſime, & grauiſſime fecerit:is ea exiſtimatione, eaq́ ætate ſaltauit? imitari potius Caſtor aui tui mores, diſciplinamq́ debebas:quàm optimo & clariſſimo

mo uiro fugitiui ore maledicere.quòd ſi ſaltatorem auum habuiſſes: neque eum uirum,unde pudoris pudicitiæq́ exempla peterentur:tamen hoc male-dictum minime in illam ætatem conueniret.quibus ille ſtudijs ab ineunte ætate ſe imbuerat:non ſaltandi,ſed bene ut armis,optime ut equis uteretur:ea tàmen illum cuncta iam ætate exacta defecerant. itaque Deiotarum cum plures in equum ſuſtuliſſent:quòd hærere in eo ſenex poſſet:admirari ſolebamus.hic uero adoleſcens,qui meus in Cilicia miles,in Græcia commilito fuit: cũ in illo noſtro exercitu equitaret cum ſuis delectis equitibus:quos una cũ eo ad Pompeium pater miſerat:quos concurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quàm ſe oſtentare? quàm nemini in illa cauſa,ſtudio & cupiditate concederet? cum uero exercitu amiſſo, ego qui pacis author ſemper fui:poſt Pharſalicum autem prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum:hunc ad meam authoritatem non potui adducere:quod & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli:& patri ſatiſfaciendum eſſe arbitrabatur. felix iſta domus:quæ non impunitatem ſolum adepta ſit:ſed habet etiam accuſandi licentiam.calamitoſus Deiotarus:qui ab eo,qui in ijſdem caſtris fuerit, non modo apud te,ſed etiam à ſuis accuſerur. uos ueſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſanè inimicitiæ:quæ eſſe non debebant.rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcuram è tenebris in lucem uocauit.quis tuum patrem antea, qui eſſet, quàm cuius gener eſſet,audiuit? ſed quamuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaueritis: tamen inimicitias hominũ more gerere poteratis:nõ ficto crimine inſectari:non expetere uitam:non capitis arceſſere. eſto conceditur hæc quoque acerbitatis, & odij magnitudo.adeo ne? ut etiam omnia uitæ, ſalutisq́ communis, atque etiam humanitatis iura uiolentur? ſeruum ſollicitare uerbis,ſpe,præmijsq́ corrumpere, adducere domum, contra dominum armare, hoc eſt non uni propinquo, ſed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam iſta corruptela ſerui,ſi non modo impunita fuerit: ſed etiam à tanta authoritate approbata:nulli parietes noſtram ſalutem, nullæ leges,nulla iura cuſtodient.ubi enim id,quod intus eſt, atque noſtrum, impune euolare poteſt, contraq́ nos pugnare: fit in dominatu ſeruitus: in ſeruitute dominatus. O tempora, O mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Conſulem, Cenſorem, Pontificem maximum uidimus: cum Tribunum plebis M.Scaurum principem ciuitatis in iudicium Populi uocauiſſet: Scauriq́ ſeruus ad eum clàm domum ueniſſet:& crimina in dominum delaturum ſe eſſe dixiſſet:comprehendi hominem iuſſit:ad Scaurumq́ deduci. uide quid interſit? & ſi inique Caſtorem cum Domitio comparo.ſed tamen, ille inimico ſeruum remiſit.tu ab auo abduxiſti.ille incorruptum audire noluit:tu corrupiſti.ille adiutorem ſeruum contra dominum repudiauit.tu etiã accuſatorem adhibuiſti.at ſemel iſte eſt corruptus à uobis? nónne cum eſſet productus teſtis:& cum tecum fuiſſet: refugit ad Legatos? nónne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? nónne audiente hoc Ser. Sulpitio clariſſimo uiro, qui tum caſu apud Domitium cœnabat:& hoc T. Torquato optimo adoleſcente,ſe à te corruptũ,tuis promiſſis in fraudẽ impulſum eſſe confeſſus eſt? quę eſt iſta tam impudens,tã crudelis,tam immoderata inhumanitas? iccirco in hanc urbẽ ueniſti? ut huius urbis iura & exempla corrumperes? domeſti-

caq́ꝫ tua inhumanitate noſtrę ciuitatis humanitatem inquinares? at quàm acu
te collecta crimina? Bleſamius inquit, eius enim nomine optimi hominis, nec
tibi ignoti, maledicebat tibi: ad Regem inquit ſcribere ſolebat: te inuidioſe
Tyrannum exiſtimari: ſtatua inter Reges poſita animos hominũ uehemen-
ter offenſos: plaudi tibi non ſolere. nónne intelligis Cæſar, ex urbanis male-
uolorum ſermunculis hæc ab iſtis eſſe collecta? Bleſamius Tyrannum Cæſa
rem ſcriberet? multorũ enim ciuium capita uiderat? multos iuſſu Cæſaris ue-
xatos, uerberatos, necatos? multas afflictas, & euerſas domos? armatis mili-
tibus refertum forum? quæ ſemper in ciuili uictoria ſenſimus: ea te uictore
non uidimus. ſolus inquam es C. Cæſar: cuius in uictoria ceciderit nemo niſi
armatus. & quem nos liberi in ſumma Reipub. libertate nati non modo non
Tyrannum, ſed etiam clementiſſimum in uictoria uidemus ducem: is Bleſa-
mio: qui uiuit in regno: Tyrannus uideri poteſt? nam de ſtatua quis queri-
tur? una preſertim? cum tam multas uideat? ualde enim inuidendum eſt eius
ſtatuæ: cuius trophæis non inuidemus. nam ſi locus affert inuidiã: nullus lo-
cus eſt ad ſtatuam quidem roſtris clarior. de plauſu autem quid reſpondeã?
qui nec deſideratus unquam à te eſt: & nonnunquam obſtupefactis homini-
bus ipſa admiratione compreſſus eſt: & fortaſſe eò prætermiſſus: quia nihil
uulgare te dignum uideri poteſt. Nihil à me arbitror prætermiſſum: ſed
aliquid ad extremam cauſæ partem reſeruatũ. id autem aliquid eſt: te ut pla-
nè Deiotaro reconciliet oratio mea. nõ enim iam metuo, ne tu illi ſuccenſeas.
illud uereor: ne tibi illum ſuccenſere aliquid ſuſpicere. quod abeſt longiſſime
mihi crede Cæſar. quid enim retineat per te meminit: non quid amiſerit: ne-
que ſe à te multatum arbitratur: ſed, cum exiſtimaret multis tibi multa eſſe tri
buenda: quo minus à ſe, qui in altera parte fuiſſet, ea ſumeres, non recuſa-
uit. etenim ſi Antiochus magnus ille Rex Aſiæ, cum poſtea quàm à Scipio-
ne deuictus Tauro tenus regnare iuſſus eſſet: omnemq́ꝫ hanc Aſiam, quæ eſt
nunc noſtra prouincia: amiſiſſet: dicere eſt ſolitus: benigne ſibi à Populo
Romano eſſe factum: quòd nimis magna procuratione liberatus modicis re
gni terminis uteretur: poteſt multo facilius ſe Deiotarus conſolari. ille enim
furoris multam ſuſtinuerat: hic erroris. omnia tu Deiotaro Cæſar tribuiſti:
cum & ipſi, & filio nomen regium conceſſiſti. hoc nomine retento atq́ꝫ con-
ſeruato, nullum beneficium Populi Romani, nullum iudicium de ſe Senatus
imminutum putat: magno animo & erecto eſt: nec unquam ſuccumbet ini-
micis: ne fortunæ quidem. multa ſe arbitratur & peperiſſe antea factis, & ha
bere in animo, atque uirtute: quæ nullo modo poſſit amittere. quæ enim for
tuna? aut quis caſus? aut quæ tanta poſſit iniuria, omnium imperatorum de
Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim eſt ornatus: qui, poſtquam in
caſtris eſſe potuit per ætatem: in Aſia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria,
bella geſſerunt. Senatus uero iudicia de illo tam multa, tamq́ꝫ honorifica,
quæ publicis Populi Romani literis, monimentisq́ꝫ conſignata ſunt: quæ
unquam uetuſtas obruet? aut quæ tanta delebit obliuio? quid de uirtute eius
dicam? quid de magnitudine animi? grauitate? conſtantia? quæ omnes do-
cti, atque ſapientes ſumma, quidam etiam ſola bona eſſe dixerunt: hisq́ꝫ
non modo ad bene, ſed etiam ad beate uiuendum contentam uirtutem eſſe.
hæc ille reputans, & dies & noctes cogitans, non modo tibi non ſuccenſet

(eſſet enim non ſolum ingratus: ſed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis accæptam refert clementiæ tuæ. quo quidē animo cū antea fuerit: tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi: quas ad eum Tarracone huic Bleſamio dediſti: ſe magis etiam erexerit: ab omniq; ſollicitudine abſtraxerit. iubes enim eum bene ſperare, & bono eſſe animo. quod ſcio te non fruſtra ſcribere ſolere. memini enim ijſdem ferè uerbis ad me te ſcribere: meq; tuis literis bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum. laboro equidem Regis Deiotari cauſa: quo cum mihi amicitiam Reſpub. conciliauit: hoſpitium uoluntas utriuſq; coniunxit: familiaritatem conſuetudo attulit: ſummam uero neceſſitudinem magna eius officia in me, & in exercitum meum effecerunt: ſed cum de illo laboro: tum de multis ampliſſimis uiris: quibus ſemel eſſe ignotum à te oportet: nec beneficiū tuum in dubium uocari: nec hęrere in animis hominum ſollicitudinem ſempiternam: nec accidere, ut quiſquam te timere incipiat corū, qui ſemel à te ſint liberati timore. non debeo C. Cæſar quod fieri ſolet in tantis periculis tentare: quonammodo dicendo miſericordiam tuam commouere poſſim. nihil opus eſt. occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis nullius oratione euocata. propone tibi duos Reges: & id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profecto miſericordiæ: quod iracundiæ negauiſti. multa ſunt tuæ clementiæ monimenta: ſed maxime eorum incolumitates: quibus ſalutem dediſti. quæ ſi in priuatis glorioſa ſunt: multo magis commemorabuntur in regibus. ſemper regiū nomen in hac ciuitate ſanctum fuit. ſociorum uero regum, & amicorum, ſanctiſſimum. quod nomen hi reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uero, & à te confirmatum poſteris etiā ſuis tradituros eſſe confido. corpora uero ſua, pro ſalute Regum ſuorū hi Legati tibi regij tradunt, Hieras, & Bleſamius, & Antigonus, tibi, nobiſq; omnibus iam diu noti: eademq; fide, & uirtute præditus Dorilaus: qui nuper cū Hiera Legatus eſt ad te miſſus: tum Regū amiciſſimi, tum tibi etiam probati, ut ſpero. Exquire de Bleſamio, nunquid ad Regem contra dignitatem tuam ſcripſerit? Hieras quidēm cauſam omnem ſuſcipit: & criminibus illis pro Rege ſe ſupponit reum: memoriam tuam implorat: qua uales plurimū. negat unquam ſe à te in Deiotari Tetrarchia pedem diſceſſiſſe: in primis finibus tibi ſe pręſto fuiſſe dicit: uſque ad ultimos proſecutum: cum è balneo exiſſes: tecum ſe fuiſſe: cum illa munera inſpexiſſes cœnatus: cum in cubiculo recubuiſſes: eandemq; aſſiduitatem tibi ſe præbuiſſe poſtridie. quamobrem, ſi quid eorum, quæ obiecta ſunt: cogitatum ſit: non recuſat, quin id facinus ſuum iudices. quocirca C. Cæſar uelim exiſtimes, hodierno die ſententiā tuam aut cum ſummo dedecore miſerrimam peſtem importaturam eſſe Regibus: aut incolumem famam cum ſalute. quorum alterū optare illorum crudelitatis eſt: alterum conſeruare clementiæ tuæ.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO. XLIII.

ANtequam de Republica Patres C. dicam ea, quæ di-
cenda hoc tempore arbitror: exponam uobis breui-
ter conſilium & profectionis & reuerſionis meæ. ego
cum ſperarem aliquando ad ueſtrum conſilium au-
thoritatemꝗ Remp. eſſe reuocatam, manendum mi-
hi ſtatuebam, quaſi in uigilia quadam conſulari ac
Senatoria. nec uero uſquam diſcedebam: nec à Rep.
deijciebam oculos, ex eo die, quo in ædem Telluris
conuocati ſumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis:
Athenienſiumꝗ renouaui uetus exemplum: Græcum etiam uerbum uſurpa-
ui: quod tum in ſedandis diſcordijs uſurpauerat ciuitas illa: atꝗ omnem me-
moriam diſcordiarum obliuione ſempiterna delendam cenſui. præclara tum
oratio M. Antonij: egregia etiam uoluntas: pax deniꝗ per eum, & per libe-
ros eius cum præſtantiſſimis ciuibus confirmata eſt. atque his principijs reli-
qua conſentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Republica:
principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: ſum-
ma cum dignitate & conſtantia ad ea, quæ quæſita erant, reſpondebat: nihil
tum, niſi quod erat notum omnibus, in C. Cæſaris commentarijs reperieba-
tur. num qui exules reſtituti? unum aiebat: præterea neminem. num immuni-
tates datę? nullæ reſpondebat. aſſentiri etiam nos Ser. Sulpitio clariſſimo ui-
ro uoluit: ne qua tabula poſt Idus Martias ullius decreti Cæſaris, aut benefi-
cij figeretur. multa prætereo: eaꝗ præclara. ad ſingulare enim M. Antonij fa-
ctum feſtinat oratio. dictaturā, quæ uim iam regiæ poteſtatis obſederat: fun-
ditus ex Repub. ſuſtulit. de qua ne ſententias quidem diximus. ſcriptum Se-
natuſconſultum, quod fieri uellet: attulit. quo recitato, authoritatē eius ſum-
mo ſtudio ſecuti ſumus: eiꝗ ampliſſimis uerbis per Senatuſconſultum gra-
tias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertule-
ramus: ſed etiam regni timore ſublato: magnumꝗ pignus ab eo Reipub. da-
tum: ſe liberam ciuitatem eſſe uelle: cum Dictatoris nomen, quod ſæpe iuſtū
fuiſſet: propter perpetuæ dictaturę recentem memoriam funditus ex Repu-
blica ſuſtuliſſet. liberatus cædis periculo paucis poſt diebus Senatus: uncus
impactus eſt fugitiuo illi: qui in C. Marij nomen inuaſerat. atque hæc omnia
communiter cum Collega. alia porrò propria Dolabellæ, quæ niſi Collega
abfuiſſet: credo eis fuiſſe futura communia. nam cum ſerperet in urbe infini-
tum malum: idꝗ manaret in dies latius: idemꝗ buſtum in foro facerent: qui
illam inſepultam ſepulturam effecerant: & quotidie magis magiſꝗ perditi
homines, cum ſuis ſimilibus ſeruis, tectis ac templis urbis minarentur: talis
animaduerſio fuit Dolabellæ cum in audaces ſceleratoſꝗ ſeruos, tum in im-
puros, & nefarios liberos: taliſꝗ euerſio illius execratæ columnæ: ut mirum
mihi

mihi uideatur: tam ualde reliquum tempus ab illo uno die diſſenſiſſe. ecce enim Cal. Iunij, quibus ut adeſſemus edixerat: mutata omnia. nihil per Senatũ: multa & magna per ſeipſum, & abſente Populo & inuito. Conſules deſignati ſe audere negabant in Senatũ uenire: patriæ liberatores urbe carebant ea: cuius à ceruicibus iugum ſeruile deiecerant. quos tamen ipſi Conſules & in concionibus, & in omni ſermone laudabant. ueterani qui appellabantur: quibus hic ordo diligentiſſime cauerat: non ad conſeruationem earum rerũ, quas habebant: ſed ad ſpem nouarum prædarũ incitabantur. quæ cum audire mallem: quàm uidere: haberemq́ ius legationis liberũ: ea mente diſceſſi: ut adeſſem Cal. Ianuarij: quod initium Senatus cogendi fore uidebatur.

Expoſui P.C. profectionis conſilium. nunc reuerſionis, quæ plus admirationis habet: breuiter exponam. Cum Brunduſium, iterq́ illud, quod tritum in Græciam eſt: non ſine cauſa uitauiſſem: Cal. Sextilibus ueni Syracuſas quòd ab urbe ea tranſmiſſio in Græciã laudabatur. quę tamen, mihi urbs coniunctiſſima, plus una me nocte, cupiens retinere non potuit. ueritus ſum, ne meus repentinus ad meos neceſſarios aduentus ſuſpitionis aliquid afferret: ſi eſſem commoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetrã, quod eſt promontoriũ agri Rhegini: uenti detuliſſent: ab eo loco conſcendi, ut tranſmitterem. nec ita multum prouectus, reiectus auſtro ſum in eum ipſum locũ, unde conſcenderam. cumq́ intempeſta nox eſſet: manſiſſemq́ in uilla P. Valerij comitis, & familiaris mei: poſtridieq́ apud eundem uentum expectans manerem: municipes Rhegini complures ad me uenerunt: ex his quidã Roma recentes: à quibus primum accipio M. Antonij concionem: quæ ita mihi placuit: ut ea lecta de reuerſione primum cœperim cogitare. nec multo poſt, edictum Bruti affertur, & Caſſij. quod quidem mihi, fortaſſe quòd eos, etiã plus Reipub. quàm familiaritatis gratia diligo: plenum ęquitatis uidebatur. addebant præterea (fit enim plerunq́, ut ij, qui boni quid uolunt afferre: affingant aliquid: quo faciant id, quod nunciant, lætius) Remp. conuenturam Cal. Sextilibus: Senatum frequentem fore: Antonium repudiatis malis ſuaſoribus, remiſſis Gallijs prouincijs, ad 'authoritatem Senatus eſſe rediturũ: tum uero tanta ſum cupiditate incenſus ad reditum: ut mihi nulli neq́ remi, neq́ uenti ſatiſfacerent. non quo me ad tempus occurſurum putarem: ſed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. atq́ ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore non dico. turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti: ex qua Brutus excederet: & ibi uelle tuto eſſe: ubi ille non poſſet. neq́ uero illum ſimiliter, atque ipſe eram, commotum eſſe uidi. erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa de noſtro querebatur. ex quo primũ cognoui, quæ Cal. Sextilibus in Senatu fuiſſet L. Piſonis oratio. qui quamquam parum erat (id enim ipſum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti teſtimonio, quo quid poteſt eſſe grauius? & omnium prędicatione, quos poſtea uidi: magnam mihi uidebatur gloriam conſecutus. hunc igitur ut ſequerer properaui: quem præſentes non ſunt ſecuti: non ut proficerem aliquid (neque enim ſperabam id: neq́ præſtare poteram) ſed ut, ſiquid mihi humanitus accidiſſet (multa autem impendere uidebantur præter naturam etiam, præterq́ fatum) huius diei uocem teſtẽ Reipub. relinquerem meæ perpetuæ erga ſe uo-

luntatis. Quoniam utriuſq; conſilij cauſam P.C.probatã uobis eſſe confido: prius quàm de Repub.dicere incipio: pauca querar de heſterna M.Antonij iniuria: cui ſum amicus: idq; nonnullo eius officio debere eſſe, præ me ſemper tuli. quid tandem erat cauſę? cur in Senatum heſterno die tam acerbe ſolus cogerer? ſolus ne aberam? an non ſæpe minus frequentes fuiſtis? an ea res agebatur? ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal credo erat ad portas? aut de Pyrrhi pace agebatur? ad quam cauſam etiam Appium illum & cæcum & ſenem delatum eſſe memoriæ proditum eſt. de ſupplicationibus referebatur. quo in genere Senatores deeſſe non ſolent. coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita ſine cura Conſules ſunt: ut penè liberum ſit Senatori non adeſſe. qui cum mihi mos notus eſſet: cumq; è uia languerem: & mihimet diſplicerem: miſi pro amicitia qui hoc diceret. at ille uobis audientibus, cum fabris ſe domum meam uenturum eſſe dixit. nimis iracunde hoc quidẽ, & ualde intemperanter. cuius enim maleficij iſta pœna eſt? ut dicere in hoc ordine auderet: ſe publicis operis diſturbaturum publice ex Senatus ſententia ædificatam domum? quis autem unquam tanto damno Senatorẽ coegit? aut quid eſt ultra pignus, aut multam? qui ſi ſciſſet quam ſententiam dicturus eſſem: remiſiſſet aliquid profecto de ſeueritate cogendi. an me cenſetis P.C. quod uos inuiti ſecuti eſtis: decreturum fuiſſe? ut parentalia cum ſupplicationibus miſcerentur? ut inexpiabiles religiones in Rempublicam inducerentur? ut decernerentur ſupplicationes mortuorum? nihil dico quis fuerit ille L.Brutus, qui & ipſe regio dominatu Remp. liberauit, & ad ſimilem uirtutem & ſimile factum ſtirpem in propè quingenteſimum annum propagauit: adduci tamen non poſſem: ut quenquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione: ut cuius ſepulchrum nuſquam extet, ubi parentetur: ei publice ſupplicetur. ego uero eam ſententiã dixiſſem Patres conſcripti: ut me aduerſus Populum Rom. ſi quis accidiſſet grauior Reipublicę caſus: ſi bellum, ſi morbus, ſi fames: facile poſſim defendere: quæ partim iam ſunt: partim timeo ne impendant. ſed hoc ignoſcant dij immortales uelim & Populo Ro. qui id non probat: & huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & ſemper licebit, dignitatem tueri: mortem contemnere. poteſtas modo ueniendi in hunc locum ſit: dicendi periculum non recuſo. atque utinam P.C. Calen. Sextilibus adeſſe potuiſſem: non quo profici potuerit aliquid: ſed ne unus modo Conſularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Repub. inueniretur. qua quidẽ ex re magnum accipio dolorem: homines ampliſſimis Populi Romani beneficijs uſos L.Piſonem ducem optimæ ſententiæ non ſecutos. iccirco ne nos Populus Romanus Conſulares fecit: ut in altiſſimo ampliſſimoq; gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L.Piſoni Conſularis, ſed ne uultu quidem aſſenſus eſt. quęnam (malum) eſt iſta uoluntaria ſeruitus? fuerit quædam neceſſaria. nec ego hoc ab omnibus ijs deſidero: qui ſententiam loco Conſulari dicunt. alia cauſa eſt eorum: quorum ſilentio ignoſco: alia eorum: quorum uocem requiro. quos quidem doleo in ſuſpitionem Populo Ro. uenire: non metu, quod ipſum eſt turpe: ſed alium alia de cauſa deeſſe dignitati ſuæ. quare primum maximas gratias & habeo,

& ago,

& ago, L. Piſoni: qui non quid efficere poſſet in Repub. cogitauit: ſed quid ipſe facere deberet. deinde à uobis P, C. peto: ut etiam ſi ſequi minus audebitis orationem atq; authoritatem meam: benigne tamen me, ut feciſtis adhuc, audiatis. Primum igitur acta Cæſaris ſeruanda cenſeo. non quo probem: quis enim id quidem poteſt? ſed quia rationem habendam maxime arbitror pacis & ocij. uellem adeſſet Antonius: modo ſine aduocatis. ſed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodum ipſe Cæſaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis, & libellis ſe uno authore prolatis, ac ne prolatis quidem, ſed tantummodo dictis, acta Cæſaris firma erunt? quę ille in æs incidit: in quo populi iuſſa, perpetuasq; leges eſſe uoluit: pro nihilo habebuntur? equidē ſic exiſtimo nihil tam eſſe in actis Cæſaris, quàm leges Cæſaris. an ſi cui quid ille promiſit: id erit fixum? quod idem facere non potuit: ut multis multa promiſſa non fecerit. quæ tamē multo plura reperta ſunt illo mortuo: quàm uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. ſed ea non muto: non moueo: ſummo etiam ſtudio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad ædem Opis maneret. cruenta illa quidem: ſed his temporibus, cum ijs quorū eſt, non redditur: neceſſaria. quamquam ea quoq; ſit effuſa: ſi ita in actis eius fuit. ecquid eſt? quod tam proprie dici poſſit actum eius, qui togatus in Rep. cum poteſtate, imperioq; uerſatus ſit: quam lex? quære acta Gracchi: leges Sempronię proferentur: quære Syllę: Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius Conſulatus, in quibus actis conſiſtit? nempe in legibus. à Cæſare ipſo ſi quęreres, quidnam egiſſet in urbe, & toga? leges multas reſponderet ſe, & præclaras tuliſſe. chirographa uero aut mutaret: aut non daret: aut, ſi dediſſet: nō iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa concedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo. in maximis uero rebus, ideſt legibus, acta Cęſaris diſſolui, ferendū non puto. quæ lex melior, utilior, optima etiā in Rep. ſæpius flagitata? quàm ne Prætoriæ prouinciæ pluſquā annum, ne pluſquam biennium Conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur ne uobis acta Cæſaris ſeruari? quid? ea lege, quę promulgata eſt de tertia Decuria iudicū: nónne omnes iudiciarię leges Cæſaris diſſoluuntur? & uos acta Cæſaris defenditis: qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum: id numerabitur in actis: & quamuis iniquū & inutile ſit, defendetur: quod ad populum Centuriatis comitijs tulit: id in actis Cæſaris non habebitur? at quæ eſt iſta tertia decuria? Centurionum inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur inquit. non Centurioni quidem ſolum, ſed Equiti etiam Romano. itaque uiri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt: res & iudicant, & iudicauerunt. nō quęro inquit iſtos: quicunq; ordinem duxit, iudicet. at ſi feratis, quicunq; equo meruiſſet: quod eſt laudatius: nemini probaretis. in iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. non quæro inquit iſta: addo etiam Iudices manipulares ex legione Alaudarum. aliter enim noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. O contumelioſum honorem ijs, quos ad iudicandum nec opinantes uocatis. hic enim eſt legis index: ut ij in tertia Decuria iudicent: qui libere iudicare nō audeant. in quo quantus eſt error dij immortales eorum, qui iſtā legem excogitauerunt? ut enim quiſq; ſordidiſſimus uidebitur: ita libentiſſime ſeueri-

tate iudicandi ſordes ſuas eluet: laborabitq́ ut honeſtis Decurijs potius di-
gnus uideatur: quàm in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex eſt: ut
& de ui, & de maieſtate damnati, ad populum prouocent, ſi uelint. hęc utrum
tandem lex eſt? an legum omnium diſſolutio? quis enim eſt hodie? cuius in-
terſit iſtam legem manere? nemo reus eſt iſtis legibus: nemo eſt quem futurũ
putemus. armis enim geſta, nunquam profecto in iudiciũ uocabuntur. at res
popularis? utinam quidem uellet is aliquid eſſe populare. omnes enim iam ci
ues de Reipublicæ ſalute una & mente, & uoce conſentiunt. quæ eſt igitur ea
cupiditas eius legis ferendæ? quæ turpitudinem ſummam habeat: gratiam
nullam? quid enim turpius, quàm qui maieſtatem Populi Romani per uim
minuerit: eum damnatũ iudicio, ad eam ipſam reuerti: propter quam ſit iu-
re damnatus? ſed quid plura de lege diſputo? quaſi uero id agatur: ut quiſ-
quam prouocet. id agitur: id fertur: ne quis omnino unquã iſtis legibus reus
fiat. quis enim aut accuſator tã amens reperietur? qui reo condemnato obij-
ci ſe multitudini conductæ uelit? aut iudex? qui reum damnare audeat: ut ipſe
ad operas mercenarias ſtatim protrahatur? non igitur prouocatio iſta lege
datur. ſed duæ maxime ſalutares leges, quæſtionesq́ tolluntur. quid eſt igi-
tur aliud? quàm adhortari adoleſcentes, ut turbulenti, ut ſeditioſi, ut perni-
cioſi ciues uelint eſſe? quam autem ad Reipub. peſtem furor tribunitius im-
pelli non poterit, his duabus quæſtionibus de ui, & de maieſtate ſublatis?
quid? quòd abrogatur his legibus Cæſaris, quæ iubent, ei, qui de ui, itemq́
ei, qui maieſtatis damnatus ſit: aqua & igni interdici? quibus cum prouoca-
tio datur: nónne acta Cæſaris reſcinduntur? quæ quidem ego P.C. qui illa
nunquam probaui: ita conſeruanda concordiæ cauſa arbitratus ſum: ut non
modo, quas uiuus Cæſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tempore non puta-
rem: ſed ne illas quidem, quas poſt mortem Cæſaris prolatas eſſe, & fixas ui-
detis. de exilio reducti ſunt à mortuo: ciuitas data non ſolum ſingulis, ſed etiã
nationibus, & prouincijs uniuerſis: immunitatibus infinitis ſublata uectiga-
lia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo authore domo prolata defendimus.
eas leges, quas ipſe uobis inſpectantibus recitauit: pronunciauit: tulit: qui-
bus latis gloriabatur: ijsq́ legibus Remp. contineri putabat: de prouincijs,
de iudicijs: eas inquam Cæſaris leges nos, qui defendimus acta Cæſaris: euer
tendas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ ſunt: ſaltẽ que-
ri poſſumus: de ijs, quæ iam perlatæ dicuntur: ne illud quidẽ licuit. illæ enim
nulla promulgatione latæ ſunt ante, quàm ſcriptæ. quærunt quid ſit: cur aut
ego, aut quiſquam ueſtrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. pa-
ratos habemus, qui intercedant: paratos, qui Rempub. religione defendant:
uacui metu eſſe debemus. quas tu mihi interceſſiones inquis? quas religiones
nominas? eas ſcilicet quibus Reip. ſalus continetur. negligimus iſta: & nimis
antiqua, & ſtulta ducimus. forum ſepietur: omnes claudentur aditus: armati
in præſidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita geſtum: id
lex erit? & in æs incidi iubebitis? cedò illa legitima: quę Conſules populum
iure rogauerunt. hoc enim à maioribus accæpimus ius rogandi: populus quę
iure ſciuit. qui populus? is ne, qui excluſus eſt? quo iure? an eo, quod ui & ar-
mis omne ſublatum eſt? atque ego hoc dico de futuris: quod eſt augurum:
ante dicere ea, quæ uitari poſſunt: quæ ſi facta non erunt: refelletur oratio

mea.

mea.loquor de legibus promulgatis:de quibus eſt integrum uobis.demon⸗ ſtro uitia:tollite.denuncio uim,arma:remouete.iraſci uos quidem mihi Do⸗ labella pro Repub.dicenti non oportebit.quamquam quidem te id facturū non arbitror.noui enim facilitatem tuam.Collegā tuum aiunt in hac ſua for⸗ tuna,quæ bona ipſi uidetur:mihi,ne grauius quippiā dicam:auorū & auun⸗ culi ſui Conſulatum ſi imitaretur:fortunatior uideretur.ſed eum iracundum audio factum.uideo autem quàm ſit odioſum,habere iratum eundem, & ar⸗ matum:cum tanta preſertim gladiorum ſit impunitas. ſed proponam ius ut opinor æquum:quod M.Antonium non arbitror repudiaturū. ego ſi quid in uitam eius,aut in mores contumelioſe dixero:quo minus mihi inimiciſſi⸗ mus ſit.non recuſabo.ſi conſuetudinem meam,quam ſemper in Repub. ha⸗ bui:tenuero:id eſt ſi libere, quæ ſentiam de Republica dixero:primum de⸗ precor ne iraſcatur.deinde,ſi hoc nō impetro:peto, ut ſic iraſcatur:ut quibus armis utatur,ſi ita neceſſe eſt,ut dicit, ſui defendendi cauſa:ĳs qui pro Re⸗ pub.quę ipſis uiſa erunt:dixerint: iſta arma ne noceant.quid hac poſtulatio⸗ ne dici poteſt ęquius?quòd ſi,ut à quibuſdam mihi eius familiaribus dictum eſt:omnis eum quæ habetur contra uoluntatē eius oratio,grauiter offendit: etiam ſi nulla ineſt contumelia:feremus amici naturam.ſed ĳdem illi ita me⸗ cum:non idem tibi aduerſario Cæſaris licebit:quod Piſoni ſocero.& ſimul admonent quiddam:quod cauebimus:nec erit iuſtior P.C.in Senatum non ueniendi morbi cauſa:quàm mortis. Sed per deos immortales, te enim intuens Dolabella,qui es mihi chariſſimus:non poſſum de utriuſq; ueſtrum errore reticere.credo enim uos homines nobiles,magna quędam ſpectantes, non pecuniam,ut quidam nimis creduli ſuſpicantur:quæ ſemper ab ampliſ⸗ ſimo quoq;,clariſſimoq; contempta eſt:non opes uiolentas & Populo Ro. minime ferendam potentiam,ſed charitatem ciuium & gloriam concupiſſe. ea autem eſt gloria,& laus,recte factorum,magnorumq; in Rempub.meri⸗ torum.quæ cum optimi cuiuſq;,tum etiam multitudinis teſtimonio compro batur.dicerem Dolabella qui recte factorū fructus eſſet:niſi te pauliſper eſſe expertum uiderem.quem potes recordari in uita tibi illuxiſſe diem lætiorē? quàm cum expiato foro,diſſipato concurſu impiorum, principibus ſceleris pœna affectis,te domum recępiſti?cuius ordinis?cuius generis?cuius deniq; fortunæ ſtudia tum laudi,& gratulationi tuæ ſe non obtulerunt? quin mihi etiam,quo authore te in ĳs rebus uti arbitrabantur:& gratias boni uiri age⸗ bant:& tuo nomine gratulabantur.recordare quæſo Dolabella conſenſum illum theatri:cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant in⸗ fenſi:ſignificauerunt ſe beneficio nouo memoriam doloris ueteris abieciſſe. hanc tu potuiſti Dolabella(magno loquor cum dolore)hanc tu inquā ęquo animo potuiſti tantam dignitatem deponere?te autem M.Antoni abſentem appello:unū illum diem,quo in æde Telluris Senatus fuit:non omnibus ĳs menſibus,quibus te quidam multum à me diſſentientes beatum putant: an⸗ teponis?quæ fuit oratio tua de concordia?quanto metu ueterani,quanta ſol⸗ licitudine ciuitas tum à te liberata eſt?cum tuum Collegam depoſitis inimici tĳs,oblitus auſpiciorum,auguria te ipſo augure nunciante,illo primum die Collegam tibi eſſe uoluiſti:charſſimus tuus paruus filius in Capitolium à te miſſus pacis obſes fuit.quo Senatus die lætior?quo Populus Romanus?qui

quidem nulla in concione unquam frequentior fuit.tum denique liberati per uiros fortiſſimos uidebamur:quia,ut illi uoluerant,libertatem pax conſequebatur.proximo,altero,tertio deniq; reliquis conſecutis diebus non intermittebas quaſi donum aliquod quotidie afferre Reipub.maximum autem illud: quòd Dictaturæ nomen ſuſtuliſti.hæc inuſta eſt à te,à te inquã,mortuo Cæſari nota ad ignominiam ſempiternam.ut enim propter unius M.Manlij ſcelus decreto gentis Manliæ neminem patricium M.Manlium uocari licet:ſic tu propter unius Dictatoris odium,nomẽ dictatoris funditus ſuſtuliſti. num huiuſce,cum pro ſalute Reip.tanta geſſiſſes:fortunæ te?num amplitudinis? num claritatis?num glorię pœnitebat?unde igitur ſubito tanta iſta mutatio? non poſſum adduci,ut ſuſpicer,te pecunia captum.licet quod cuiq; libet, loquatur:credere non eſt neceſſe.nihil enim unquam in te ſordidum, nihil humile cognoui:quamquam nihil eſt tam ſanctum quod non ſoleant domeſtici deprauare nonnunquam.ſed noui firmitatem tuam:atque utinam ut culpam,ſic etiam ſuſpitionem uitare potuiſſes. illud magis uereor : ne ignorans uerum iter glorię,glorioſum putes,plus te unum poſſe:quàm omnes:& metui à ciuibus tuis,quàm diligi malis.quod ſi ita putas:totã ignoras uiam gloriæ.charum eſſe ciuibus , bene de Rep.mereri,laudari,coli,diligi,glorioſum eſt.metui uero & in odio eſſe,inuidioſum,deteſtabile,imbecillum, caducum. quod uidemus etiã in fabulis,ipſis illis,qui,oderint dum metuant,dixerint: pernicioſum fuiſſe. utinam Antoni auum tuum meminiſſes:de quo tamen multa audiſti ex me ſæpiſſime.putas ne illum immortalitatẽ mereri uoluiſſe: ut propter armorum metuendorũ licentiam metueretur?illa erat uita:illa ſecunda fortuna:libertate eſſe parem cum cæteris:principem dignitate.itaque ut omittam res aui tui proſperas:acerbiſſimum eius diem ſupremum malim: quàm L.Cinnæ dominatum:à quo ille crudeliſſime eſt interfectus. ſed quid oratione te flectam?ſi enim exitus C.Cæſaris efficere hoc non poteſt:ut malis carus eſſe:quàm metui:nihil cuiuſquam proficiet,nec ualebit oratio. quẽ qui beatum fuiſſe putant:miſerrimi ipſi ſunt.beatus eſt nemo:qui ea lege uiuit:ut non modo impune,ſed etiam cum ſummæ interfectoris gloria interfici poſſit.quare flecte te quæſo:& maiores tuos reſpice:atq; ita guberna Rempublicam:ut natum te eſſe ciues tui gaudeant:ſine quo nec beatus,nec clarus eſſe quiſquam poteſt.& Populi quidem Rom.iudicia multa ambo habetis: quibus uos non ſatis moueri permoleſte fero.quid enim gladiatorij clamores innumerabilium ciuium?quid Populi uerſus?quid Pompeij ſtatuę plauſus infiniti?quid ij Tribuni plebis,qui uobis aduerſantur?parum ne hæc ſignificant, incredibiliter conſentientem Populi Rom.uniuerſi uoluntatem? quid Apollinarium ludorum plauſus?uel teſtimonia potius?& indicia Populi Romani?uobis parua eſſe uidebantur?O beatos illos: qui cum adeſſe ipſis,propter uim armorum,non licebat:aderant tamen:& in medullis Populi Ro.ac uiſceribus hærebant.niſi forte Accio tum plaudi & ſexageſimo poſt anno palmam dari putabatis:non Bruto:qui ijs ludis ita caruit:ut in illo apparatiſſimo ſpectaculo ſtudium Populus Ro.tribuerit abſenti:deſiderium liberatoris ſui perpetuo plauſu & clamore leniret.equidem is ſum:qui iſtos plauſus,cũ à popularibus ciuibus tribuerentur:ſemper contempſerim. idemq; cum à ſummis,medijs,infimis,cum denique ab uniuerſis,hoc idẽ fit:

cunctq;

cunq; ij,qui ante ſequi populi conſenſum ſolebant:fugiunt:non plauſum illum,ſed iudicium puto.ſin hæc leuiora uobis uidentur:quæ ſunt grauiſſima: num etiam hoc contemnitis? quòd ſenſiſtis tam charam Populo Ro. uitam A.Hircij fuiſſe? ſatis enim erat probatum illum eſſe Populo Rom.ut eſt: iucundum amicis,in quo uincit omnes:charũ ſuis, quibus eſt ipſe chariſſimus. tantam tamen ſollicitudinem bonorum, tantum timorem omnium, in quo meminimus? certe in nullo.quid igitur? hoc uos per deos immortales quale ſit non interpretamini? quid eos de noſtra uita cogitare cenſetis? quibus eorum,quos ſperant Reipub.conſulturos:uita tam chara ſit? Cæpi P.C.reuerſionis meæ fructum:quoniam ea dixi:ut quicunq; caſus conſecutus eſſet: extaret conſcientiæ meæ teſtimonium:& ſum à uobis benigne,ac diligenter auditus.quæ poteſtas ſi mihi ſæpius ſine meo ueſtroq; periculo fiet: utar. ſi minus:quantum potero,non tam mihi me,quàm Reipub.reſeruabo. mihi ſe rè ſatis eſt,quod uixi,uel ad ætatem,uel ad gloriã.huc ſi quid acceſſerit: non tam mihi,quàm uobis,Reiq; publicæ acceſſerit.

IN M. ANTONIVM, PHILIPPICA SECVNDA ORATIO XLIIII.

QVonam meo fato P.C.fieri dicam:ut nemo his annis uiginti Reipub.hoſtis fuerit:qui non bellum eodem tempore mihi quoq; indixerit.nec uero neceſſe eſt à me quenquam nominari uobis:cum ipſi recordemini.mihi pœnarum illi,pluſquã optarem,dederunt.te miror Antoni quorum facta imitere: eorum exitus non perhorreſcere.atq; hoc in alijs minus mirabar.nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reipub.cauſa laceſſiti.tu,ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior quàm L.Catilina,furioſior,quàm P.Clodius uiderere:ultro maledictis me laceſſiſti:tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi gloriæ fore putauiſti.quid putem? contemptum ne me? non uideo nec in uita,nec in gratia, nec in rebus geſtis , nec in hac mea mediocritate ingenij, quid deſpicere poſſit Antonius. an in Senatu facillime detrahi poſſe credidit? qui ordo clariſſimis ciuibus bene geſtæ Reipublicæ teſtimonium multis, mihi uni conſeruatæ dedit. an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt.quid enim plenius? quid uberius? quàm mihi & pro me,& contra Antonium dicere? illud profecto eſt.non exiſtimauit ſuis ſimilibus probari poſſe, ſe eſſe hoſtem patriæ:niſi mihi eſſet inimicus.cui prius quàm de cæteris rebus reſpondeo:de amicitia,quam à me uiolatã eſſe criminatus eſt: quod grauiſſimum crimen iudico:pauca dicamus. Contra rem ſuã ueniſſe me neſcio quando queſtus eſt. an ego non uenirem contra alienum pro fa-

miliari & neceſſario meo? non uenirem contra gratiã, non uirtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure Prætorio? ſed hoc iccirco commemoratum à te puto: ut te infimo ordini commendares: cum omnes recordarentur libertinum generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadi libertini hominis fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras. nam ita dixiſti. domum meam uentitaras. ne tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ conſuluiſſes. ſed nec feciſti: nec ſi cuperes: tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te conceſſiſſe dixiſti. O incredibilẽ audaciam: O impudentiam prædicandã. quo enim tempore me augurem à toto Collegio expetitum Cn. Pompeius, & Q. Hortenſius nominauerunt: neque enim licebat à pluribus nominari: nec tu ſoluendo eras: nec te ullo modo niſi euerſa Republica fore incolumem putabas. poteras autem eo tempore Auguratum petere: cum in Italia Curio non eſſet? aut tum, cum es factus, unam tribum ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiam familiares de ui condemnati ſunt: quod tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum uſus tuo? quo? quamquam illud ipſum, quod commemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere confiteri: quàm cuiquam minus prudenti non ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? quòd me Brunduſij non occideris? quem ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum: ſaluum eſſe uoluiſſet: in Italiam ire iuſſiſſet: eum tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt aliud P. C. beneficium latronum: niſi ut commemorare poſſint, his ſe uitam dediſſe: quibus non ademerint? quod ſi eſſet beneficium: nunquam ij, qui illum interfecerunt, à quo erant ſeruati: quos tu ipſe uiros clariſſimos appellare ſoles: tantam eſſent gloriam conſecuti. quale autem beneficiũ eſt: quòd te abſtinueris à nefario ſcelere? qua in re, non tam iucundum uideri mihi debuit: non interfectum à te: quàm miſerum: id te impune facere potuiſſe. ſed ſit beneficium. quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reipublicæ queri non debui: ne de te ingratus uiderer? an in illa querela miſera quidem & luctuoſa, ſed mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus Populusq; Romanus collocauit: neceſſaria: quid dictum à me cum contumelia? quid non moderate? quid non amice? & quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem, abſtinere maledicto? preſertim cum tu reliquias Reipublicæ diſſipauiſſes: cum domi tuæ turpiſſimo mercatu omnia eſſent uenalia: cum leges eas: quæ nunquam promulgatæ eſſent: & de te & à te latas confitercre: cum auſpicia Augur, interceſſionem Conſul ſuſtuliſſes: cum eſſes fœdiſſime ſtipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie ſuſciperes: uino luſtriſq; confectus. at ego tanquam mihi cum M. Craſſo contentio eſſet: quo cum multæ & magnæ fuerunt: non cum uno gladiatore nequiſſimo: de Republica grauiter querens, de homine nihil dixi. itaque hodie perficiam: ut intelligat quantum tum à me beneficium accæperit. At etiam literas, quas me ſibi miſiſſe diceret: recitauit homo & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus. quis enim unquam, qui paulum modo bonorum conſuetudinem noſſet: literas ad ſe ab amico miſſas, offenſione aliqua interpoſita in medium protulit? palamq; recitauit? quid hoc eſt aliud? quàm

tollere è uita uitæ ſocietatem? tollere amicorum colloquia abſentium? quàm multa loca ſolent eſſe in epiſtolis? quæ prolata ſi ſint: inepta eſſe uideantur? quammulta ſeria: neque tamen ullo modo diuulganda? ſit hoc inhumanitatis tuæ. ſtultitiam incredibilem uidete. quid habes quod mihi opponas homo diſerte? ut Muſtellæ Tamiſio, & Tironi Numiſio uideris. qui cum hoc ipſo tempore ſtent cum gladijs in conſpectu Senatus: ego quoque te diſertum putabo: ſi oſtenderis quomodo ſis eos inter ſicarios defenſurus. ſed quid oppones tandem? ſi negem me unquam iſtas literas ad te miſiſſe? quo me teſte conuinces? an chirographo? in quo habes ſcientiam quæſtuoſam. qui poſſis? ſunt enim librarij manu. iam inuideo magiſtro tuo: qui te tanta mercede, quantam iam proferam: nihil ſapere docuit. quid eſt minus non dico oratoris, ſed hominis? quàm obijcere aduerſario: quod ille ſi uerbo negarit: longius progredi non poſſit, qui obiecerit. at ego non nego: teq; in iſto ipſo conuinco non inhumanitatis ſolum, ſed etiam amentiæ. quod enim uerbum in iſtis literis eſt non plenũ humanitatis? officij? beneuolentię? omne autem crimen tuum eſt: quod de te in his literis non male exiſtimem: quod ſcribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum uirum, non tanquam ad ſceleratum, & latronem. at ego tuas literas, & ſi iure poteram à te laceſſitus: tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiuraſq;, id te inuito me, non eſſe facturum: idq; à me impetras. quid enim interponerem me audaciæ tuæ? quam neque authoritas huius ordinis, neque exiſtimatio Populi Ro. necq; leges ullæ poſſent coercere? ueruntamen quid erat: quod me rogares, ſi erat is, de quo rogabas: Cęſaris lege reductus? ſed uidelicet meam gratiam uoluit eſſe. in quo ne ipſius quidem ulla eſſe poterat lege lata.

Sed cum mihi P.C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda ſint: alterum peto à uobis: ut pro me dicentem benigne, alterũ ipſe efficiam: ut contra illum cum dicam: attente audiatis. ſimul illud oro: ſi meam cum in omni uita, tum in dicendo moderationẽ, modeſtiamq; cognoſcitis: ne me hodie cum iſti, ut prouocauit, reſpondebo: oblitum eſſe putetis mei. non tractabo ut Conſulem. ne ille quidem me ut Conſularẽ. & ſi ille nullo modo Conſul: uel quod ita uiuit: uel quod ita Remp. gerit: uel quod ita factus eſt Conſul. ego ſine ulla controuerſia Conſularis. ut igitur intelligeretis, qualem me eſſe Conſularem profiteretur: obiecit mihi Conſulatum meũ. qui Conſulatus uerbo meus P.C. re ueſter fuit. quid enim conſtitui? quid geſſi? niſi ex huius ordinis conſilio? authoritate? ſententia? hęc tu homo ſapiens nõ ſolum eloquens, apud eos, quorũ conſilio, ſapientiaq; geſta ſunt: auſus es uituperare? quis autem meum Conſulatũ, præter P. Clodium, qui uituperaret inuentus eſt? cuius quidem te fatum, ſicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ eſt: quod fuit illorum utriq; fatale. non placet M. Antonio Conſulatus meus. at placuit P. Seruilio: ut eum primũ nominem ex illius temporis Conſularibus: qui proxime eſt mortuus: placuit L. Catulo: cuius ſemper in hac Rep. uiuet authoritas: placuit duobus Lucullis, M. Craſſo, Q. Hortenſio, C. Curioni, M. Lepido, C. Piſoni, M. Labeoni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Syllano, L. Murenę: qui tunc erant Conſules deſignati: placuit idẽ quod Conſularibus M. Catoni: qui cũ multa, uita excedens, prouidit: tum, quòd te Conſulẽ nõ uidit, maxime uero conſulatũ meũ Cn. Pompeius probauit: qui,

ut me primum decedens ex Syria uidit:complexus,& gratulans,meo beneficio patriam ſe uiſurum eſſe dixit.ſed quid ſingulos commemoro?frequentiſſimo Senatui ſic placuit:ut eſſet nemo:qui mihi nō ut parenti gratias ageret:qui non mihi uitam ſuam,liberos,fortunas, Rempublicā referret acceptum.ſed quoniam illis,quos nominaui,tot & talibus uiris,Reſpub. orbata eſt:ueniamus ad eos:qui duo è Conſulari numero reliqui ſunt. L.Cotta uir ſummo ingenio,ſummaq́ prudentia,rebus his geſtis,quas tu reprehendis:ſupplicationem decreuit uerbis ampliſſimis:eiq́,illi ipſi,quos modo nominaui,Conſulares,Senatusq́ cunctus aſſenſus eſt.qui honos poſt conditā hanc urbem habitus eſt togato ante me nemini. L. Cæſar auunculus tuus, qua oratione,qua conſtantia, qua grauitate ſententiam dixit in ſororis ſuæ uirum,uitricum tuum?hunc tu,cum authorem,& præceptorem omniū conſiliorum,totiusq́ uitæ debuiſſes habere: uitrici te ſimilē,quàm auunculi eſſe maluiſti.huius ego alienus conſilijs Conſul uſus ſum.tu ſororis filius, quid ad eum unquā de Repub.retuliſti?ad quos refert dij immortales?ad eos ſcilicet: quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt. hodie non deſcendit Antonius.cur?dat natalitia in hortis.cui? neminē nominabo. putatote eum Phormioni alicui,tum Gnatoni,tum Ballioni. O feditatem hominis flagitioſam:O impudentiam,nequitiam,libidinem non ferendam.tu cum Principem,Senatorem,ciuem ſingularem,tam propinquum habeas: ad eum de Republica nihil refers:ad eos refers:qui domū ſuam nullam habent: tuam exhauriunt. tuus uidelicet ſalutaris Conſulatus: pernicioſus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidiſti?ut hoc in eo templo dicere auſus ſis: in quo ego Senatum illum,qui quondam florens orbi terrarū pręſidebat:conſulebam:tu homines perditiſſimos cum gladijs collocauiſti. At etiam auſus es,quid autem eſt:quod tu non audeas?Cliuum Capitolinum dicere me Conſule plenum ſeruorū armatorum fuiſſe.ut illa credo nefaria Senatus conſulta tum fierent,uim afferebam Senatui.O miſerum, ſiue illa tibi nota non ſunt:nihil enim boni noſti:ſiue ſunt:qui apud tales uiros tam impudenter loquare.quis enim Eques Romanus?quis præter te adoleſcens nobilis?quis ullius ordinis?qui ſe ciuem meminiſſet:cum Senatus in hoc templo eſſet: in Cliuo Capitolino non fuit?quis nomen non dedit? quamquam nec ſcribæ ſufficere,nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt.etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur,conſciorum indicijs,ſua manu,uoce penè literarum coacti,ſe urbem inflammare, ciues trucidare, uaſtare Italiam,delere Rempublicā conſenſiſſe:quis eſſet?qui ad ſalutem communem defendendam non excitaretur? preſertim cum Senatus Populusq́ Romanus haberet ducem:qualis ſi quidem nunc eſſet:tibi idem, quod illis accidit, contigiſſet. Ad ſepulturam corpus uitrici ſui negat à me datum. hoc uero ne P.quidem Clodius dixit unquam.quem,quia iure ei fuit inimicus:doleo à te iam omnibus uicijs eſſe ſuperatum. Qui autem tibi uenit in mentem,redigere in memoriam noſtram,te domi P.Lentuli eſſe educatum?an uerebare?ne non putaremus natura te potuiſſe tam improbū euadere:niſi acceſſiſſet etiam diſciplina? Tam autem eras excors:ut tota in oratione tecum ipſe pugnares:ut nō modo non cohęrentia inter ſe diceres:ſed maxime diſiuncta atque contraria:ut non tanta mecum,quanta tecum tibi eſſet contentio.

uitricum

uitricum tuum in tanto fuiſſe ſcelere fatebare: pœna affectum querebare. ita quod proprium meum eſt: laudaſti: quod totius Senatus eſt: reprehendiſti. nam cum comprehenſio ſontium, mea, animaduerſio, Senatus fuerit: homo diſertus non intelligit eum, quem contra dicit: laudari à ſe: eos, apud quos dicit: uituperari. Iam illud cuius eſt non dico audaciæ (cupit enim ſe audacem dici) ſed, quod minime uult, ſtultitiæ? qua uincit omnes: cliui Capitolini mentionem facere? cum inter ſubſellia noſtra uerſentur armati: cũ in hac cella concordiæ (O dij immortales) in qua me Conſule ſalutares ſententiæ dictę ſunt: quibus ad hanc diem uiximus: cũ gladijs homines collocati ſtent. accuſa Senatum: accuſa equeſtrem ordinem: qui tum cum Senatu copulatus fuit: accuſa omnes ordines: omnes ciues: dum confiteare hunc ordinem, hoc ipſo tempore, ab Ithyreis circunſederi. hæc tu non propter audaciã dicis tam impudenter: ſed, qui tantarum rerum repugnantiam non uideas, nihil profecto ſapis. quid eſt enim dementius? quàm cum ipſe contra Remp. pernicioſa arma cæperis: obijcere alteri ſalutaria? At etiam quodam loco facetus eſſe uoluiſti. quã id (dij boni) non decebat. in quo eſt tua culpa nonnulla. aliquid enim ſalis ab uxore mima trahere potuiſti. Cedant arma togæ. quid tum? nónne ceſſerunt? at poſtea tuis armis ceſſit toga. quæramus igitur utrum melius fuerit: libertati Populi Romani, ſceleratorum arma, an libertatem noſtram armis tuis cedere? nec uero tibi de uerſibus reſpondebo. tantum dicam breuiter: neque illos, neq; ullas te omnino literas noſſe. me nec Reip. nec amicis unquam defuiſſe: & tamen omni genere monimentorum meorum perfeciſſe operis ſubciſiuis: ut meæ uigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti utilitatis, & nomini Romano laudis aliquid afferrent. ſed hoc nõ huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo conſilio interfectum eſſe dixiſti. quidnã homines putarent? ſi tum occiſus eſſet: cum tu illum in foro ſpectante Populo Rom. gladio ſtricto inſecutus es? negociumq; tranſegiſſes: niſi ille ſe ſub ſcalas tabernæ librarię conieciſſet? hisq; oppilatis impetum tuũ compreſſiſſet? ſed quid? ego fauiſſe me tibi fateor: ſuaſiſſe ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui. prius enim rem tranſegit: quàm quiſquã tum ſuſpicaretur eum facturũ eſſe. at ego ſuaſi. ſcilicet is animus erat Milonis: ut prodeſſe Reip. ſine ſuaſore non poſſet? at lætatus ſum. quid ergo? in tanta lætitia cunctę ciuitatis me unum triſtem eſſe oportebat? quamquam de morte P. Clodij fuit quæſtio non ſatis prudenter illa quidem conſtituta. quid enim attinebat noua lege quæri de eo? qui hominẽ occidiſſet: cum eſſet legibus quæſtio conſtituta? quæſitum eſt tamen. quid ergo? tum cũ res agebatur: nemo in me dixit: & tot annis poſt tu es inuentus, qui diceres? Quod uero dicere auſus es: idq; multis uerbis: opera mea Pompeium à Cæſaris amicitia eſſe diſiunctũ: ob eamq; cauſam mea culpa ciuile bellũ eſſe natum: in eo non tu quidem tota re, ſed, quod maximũ eſt, temporibus erraſti. ego M. Bibulo præſtantiſſimo ciue Conſule, nihil prętermiſi quantũ facere, enitiq; potui: quin Pompeiũ à Cęſaris coniunctione auocarẽ. in quo Cęſar fuit facilior. ipſe enim Pompeiũ à mea familiaritate diſiunxit. poſtea uero quàm ſe totũ Pompeius Cæſari tradidit: quid ego illum ab eo diſtrahere conarer? ſtulti erat ſperare: ſuadere impudentis. duo tamẽ tempora inciderunt: quibus aliquid contra Cęſarẽ Pompeio ſuaſerim: ea uelim reprehendas ſi potes. unũ, ne quinquennij

imperium Cæſari prorogaretur. alterum ne pateretur fieri, ut abſentis eius ratio haberetur. quorum ſi utrumuis perſuaſiſſem: in has miſerias nunquã inci diſſemus. atq; idem ego cum iam omnes opes ſuas & Reipub. Pompeius ad Cæſarem detuliſſet: ſeroq; eadem ſentire cœpiſſet: quæ ego ante multo prouideram: inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem: pacis, concordiæ, compoſitionis author eſſe non deſtiti: meaq; illa uox eſt nota multis: utinã Cn. Pompei cum C. Cæſare ſocietatem aut nunquam coiſſes: aut nunquam diremiſſes. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc mea M. Antoni ſemper & de Pompeio & de Rep. conſilia fuerunt. quæ ſi ualuiſſent: Reſpublica ſtaret: tu tuis flagitijs, egeſtate, infamia, concidiſſes. Sed hæc uetera. illud uero recens, Cæſarem meo conſilio interfectum. iam uereor P.C. ne, quod turpiſſimum eſt: præuaricatorem mihi appoſuiſſe uidear: qui me non ſolum meis laudibus ornaret: ſed etiam honoraret alienis. quis enim meum in iſtius ſocietate glorioſiſſimi facti nomen audiuit? cuius autẽ, qui in eo numero fuiſſet: nomen eſt occultatum? occultatum dico? cuius non ſtatim diuulgatum? citius dixerim iactaſſe ſe aliquos: ut fuiſſe in iſta ſocietate uiderentur ſocij: cum ſocij non fuiſſent: quam ut quiſquam cælare uellet. quàm ueriſimile porrò eſt in tot hominibus partim obſcuris, partim adoleſcentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuiſſe? etenim ſi authores ad liberandam patriã deſiderarentur illis authoribus: Brutos ego impellerẽ? quorum uterq; L. Bruti imaginem quotidie uideret: alter, etiam Halæ. his igitur maioribus orti ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quàm domi? quid? C. Caſſius in ea familia natus, quæ non modo dominatum, ſed ne potentiam quidem cuiuſquam ferre potuit: me authorem credo deſiderauit? qui etiam ſine his clariſſimis uiris, hanc rem in Ciliciã ad hoſtium fluminis Cydni confeciſſet: ſi ille ad eam ripam, quã conſtituerat: non ad contrariam, nauim applicuiſſet. Cn. Domitiũ non patris interitus clariſſimi uiri? non auunculi mors? non ſpoliatio dignitatis? ad recuperandã libertatem, ſed mea authoritas excitauit? an C. Trebonio perſuaſi? cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quo etiam maiorẽ ei Reſpub. gratiam debet: qui libertatem Populi Rom. unius amicitiæ prępoſuit: depulſorq; dominatus, quàm particeps eſſe maluit. an L. Tullius Cimber me eſt authorem ſecutus? quem ego magis feciſſe illam rem ſum admiratus: quàm facturum putaui. admiratus ſum autem ob eam cauſam: quod immemor beneficiorum, memor patrię fuiſſet. quid duos Seruilios, Caſcas dicam, an Halas? & hos authoritate mea cenſetis excitatos potius, quàm charitate Reipublicæ? longũ eſt perſequi cæteros: idq; Reipub. præclarum, fuiſſe tam multos. tum multo ipſis glorioſius eſt. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæſare interfecto inquit ſtatim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit: atque ei recuperatam libertatem eſt gratulatus. cur mihi potiſſimũ? qui ſciebam. uide ne illa cauſa fuerit appellandi me: quòd cum rem geſſiſſet conſimilem rebus ijs, quas ipſe geſſeram: me potiſſimum teſtatus eſt: ſe æmulum mearum laudum extitiſſe. tu autem omniũ ſtultiſſime non intelligis: ſi id, quod me arguis, uoluiſſe interfici Cæſarem, crimẽ ſit: etiam lætatũ eſſe morte Cæſaris, crimen eſſe. quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert utrum uoluerim fieri? an gaudeam

deam factum? ecquis eſt igitur,te excepto,qui illum regnare gaudebas : qui illud aut fieri noluerit? aut factum improbarit? omnes enim in culpa. etenim omnes boni,quantum in ipſis fuit,Cæſarem occiderunt.alijs conſilium, alijs animus,alijs occaſio defuit:uoluntas nemini.ſed ſtuporem hominis, uel dicam pecudis,attendite.ſic enim dixit.M.Brutus,quem ego honoris cauſa nomino:cruentum pugionē tenens,Ciceronem exclamauit.ex quo intelligi debet eum conſcium fuiſſe.ergo ego ſceleratus appellor à te:quem tu ſuſpicatū aliquid ſuſpicaris? ille,qui ſtillantem præ ſe pugionē tulit:is à te honoris cauſa nominatur? eſto.ſit in uerbis tuis hic ſtupor. quanto in rebus ſententijsq́ maior? conſtitue hoc Conſul aliquando:Brutorum, C. Caſſij,Cn.Domitij, C.Trebonij,reliquorū,quam uelis cauſam eſſe:edormi crapulam inquā:& exhala.an faces admouendæ ſunt? quæ te excitent tantæ cauſæ indormientē? nunquam ne intelligis ſtatuendū tibi eſſe,utrum illi, qui iſtā rem geſſerunt: homicidij rei ſint? an uindices libertatis? attende enim pauliſper : cogitationemq́ ſobrij hominis ad punctū temporis ſuſcipe.etenim ego,qui ſum illorum,ut ipſe fateor,familiaris:ut à te arguor, ſocius:nego quicquam eſſe medium.confiteor eos,niſi liberatores Populi Ro. conſeruatoresq́ Reipublicę ſint:pluſquam ſicarios,pluſquam homicidas,plus etiā quàm parricidas eſſe. ſiquidem eſt atrocius patriæ parentē,quàm ſuum occidere. tu homo ſapiens & conſiderate quid dicis? ſi parricidæ:cur honoris cauſa à te ſunt & in hoc ordine,& apud Populum Ro. ſemper appellati? cur M.Brutus te referente legibus eſt ſolutus:ſi ab urbe pluſquam decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M.Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Caſſio & Bruto datæ? cur quæſtores additi? cur Legatorum numerus additus? atque hæc acta per te.nō igitur homicidæ.ſequitur ut liberatores tuo iudicio ſint:quandoquidem tertium nihil poteſt eſſe.quid eſt? num conturbo te? non enim fortaſſe ſatis,quæ diſtinctius dicuntur,intelligis.ſed tamen hæc eſt ſumma concluſionis meæ:quoniam ſcelere à te liberati ſunt:ab eodē te ampliſſimis pręmijs digniſſimi iudicati ſunt.itaque iam retexo orationem meam:ſcribam ad illos:ut ſi qui forte,quod à te mihi obiectum eſt, quærent ſit ne uerum? ne cui negent.etenim uereor,ne aut cælatum me ab ipſis,illis non honeſtum:aut inuitatū refugiſſe,mihi ſit turpiſſimū.quæ enim res unquam(prò ſancte Iupiter)non modo in hac urbe,ſed in omnibus terris eſt geſta maior? quæ glorioſior? quæ commendatior erit hominum memoriæ ſempiternæ? in huius me conſilij ſocietate,tanquam in equum Troianum includi cum principibus non recuſo.ago etiam gratias,quoquo animo facis.tanta enim res eſt:ut inuidiam iſtam,quā tu in me uis concitare:cum laude non comparem. quid enim beatius illis quos tu expulſos à te prędicas & relegatos? qui locus eſt aut tam deſertus,aut tam inhumanus? qui illos,quo acceſſerint:non affari,atque appetere uideatur? qui homines tam agreſtes? qui ſe,cū eos aſpexerint,non maximum cæpiſſe uitæ fructum putent? quæ uero tam immemor poſteritas? quæ tam ingratæ literæ reperientur? quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria proſequantur.tu uero aſcribe me talem in numerum.ſed unam rem uereor,ne non probes.ſi enim fuiſſem:non ſolū Regem,ſed regnū etiam de Repub.ſuſtuliſſem:& ſi meus ſtilus ille fuiſſet(ut dicitur)mihi crede nō ſolum unum actum,ſed totam fabulam confeciſſem.quamquā ſi interfici Cę-

ſarem uoluiſſe crimen eſt:uide quęſo Antoni,quid tibi futurum ſit:quem & Narbone hoc conſilium cum C.Trebonio cępiſſe notiſſimum eſt:& ob eius conſilij ſocietatē,cum interficeretur Cæſar:tum te à Trebonio uidimus ſeuo cari.ego autem,uide quàm tecum agam non inimice:quòd bene cogitaſti aliquando:laudo:quod non indicaſti:gratias ago:quòd non feciſti: ignoſco. uirum res illa quærebat.quòd ſi te in iudicium quis adducat: uſurpetq́ illud Caſſianum:cui bono fuerit:uide quæſo ne hæreas.quamquam quidem illud fuit,ut tu dicebas,omnibus bono,qui uni ſeruire nolebant:tibi tamen præcipue:qui non modo nō ſeruis:ſed etiam regnas:qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberaſti:qui per eaſdem tabulas innumerabilem pecuniam diſſipauiſti:ad quem è domo Cæſaris tam multa delata ſunt: cuius domus quæſtuoſiſſima eſt falſorum commentariorū,& chirographorum officina,agrorum,oppidorum,immunitatū,uectigalium,flagitioſiſſimæ nundinę. etenim quæ res egeſtati & æri alieno tuo præter mortem Cæſaris ſubuenire potuiſſet? neſcio quid conturbatus mihi eſſe uideris.nunquid ſubtimes,ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? liberabo te metu:nemo credet unquam: non eſt tuum de Republica bene mereri: habet iſtius pulcherrimi facti clariſſimos uiros Reſpublica authores: ego te dico tantum gaudere:feciſſe non arguo. reſpondi maximis criminibus. nunc etiam reliquis reſpondendum eſt.

Caſtra mihi Pompeij atq́ omne illud tempus obieciſti.quo quidem tempore ſi,ut dixi,meum conſilium,authoritasq́ ualuiſſet:tu hodie egeres: nos liberi eſſemus: Reſpub.non tot duces,& exercitus amiſiſſet.fateor enim me,cum ea,quæ acciderunt:prouiderem futura:tanta in mœſtitia fuiſſe:quanta cæteri optimi ciues,ſi idem prouidiſſent,fuiſſent.dolebam,dolebam P.C.Remp. ueſtris quondam meisq́ conſilijs conſeruatam breui tempore eſſe perituram: neque uero eram tam indoctus,ignarusq́ rerū:ut frangerer animo,propter uitæ cupiditatem:quæ me manens conficeret angoribus :dimiſſa moleſtijs omnibus liberaſſet.illos ego præſtantiſſimos uiros,lumina Reip. uiuere uolebam:tot Conſulares,tot Prætorios,tot honeſtiſſimos Senatores, omnem præterea florem nobilitatis,ac iuuentutis,tum optimorum ciuium exercitus: qui ſi uiuerent,quamuis iniqua conditione pacis(mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur)Rempub.hodie teneremus. quę ſententia ſi ualuiſſet:ac non ij maxime,quorum ego uitæ conſulebam:ſpe uictoriæ elati obſtitiſſent:ut alia omittam:tu nunquam in hoc ordine,uel potius nunquam in hac urbe manſiſſes. At uero Cn.Pompeij uoluntatē à me abalienabat oratio mea.an ille quenquam plus dilexit? cum ullo aut ſermones,aut conſilia contulit ſæpius? quod quidem erat magnum:de ſumma re diſſentientes:in eadē conſuetudine amicitiæ permanere.ſed & ego quid ille, & contra ille quid & ego ſentirem,& ſpectarem uidebat.ego incolumitati ciuium primum,& poſtea dignitati,ille præſenti dignitati potius conſulebat.quòd autem habebat uterq́ quid ſequeretur:iccirco tolerabilior erat noſtra diſſenſio.quid uero ille Conſularis uir,ac penè diuinus de me ſenſerit,ſciunt qui eū Pharſalica fuga Paphum proſecuti ſunt.nunquā ab eo mentio de me,niſi honorifica,niſi plena amiciſſimi deſiderij:cum me uidiſſe plus fateretur: ſe ſperauiſſe meliora.& eius uiri nomine me inſectari audes:cuius me amicum,te ſectorem eſſe fateare? ſed omittatur bellum illud:in quo tu nimium fœlix

fuiſti.

fuiſti. Ne iocis quidem reſpondebo:quibus me in caſtris uſum eſſe dixiſti.
erant quidem illa caſtra plena curæ.ueruntamen homines,quamuis in turbi-
dis rebus ſint:tamen ſi modo homines ſunt:interdũ animis relaxantur.quòd
autem idem mœſtitiam meam reprehendit:idem iocum:magno argumento
ſit:me in utroq; fuiſſe moderatum. Hęreditates mihi negaſti uenire. uti-
nam hoc unum uerum crimen eſſet.plures amici mei,& neceſſarij uiuerent.
ſed qui iſtuc tibi uenit in mentem? ego enim amplius HS ducenties accæptũ
hæreditatibus retuli.quamquã in hoc genere fateor feliciorem eſſe te.me ne-
mo niſi amicus fecit hæredem:ut cum illo commodo,ſi quod erat,animi qui-
dam dolor iungeretur.te is,quem nunquam uidiſti:L.Rubrius Caſſinas fe-
cit hæredem.& quidem uide,quàm te amarit is:qui albus atérue fueris igno-
rans,fratris filium præterijt:Q.Furij honeſtiſſimi Equitis Rom.ſuiq; ami-
ciſſimi,quem palàm hæredem ſemper factitarat:ne nomen quidem perſcri-
pſit:quem nunquam uiderat:ac nunquam ſalutauerat:fecit hæredem.uelim
mihi dicas,niſi moleſtum eſt:L.Turſcius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo
municipio? qua tribu? nihil ſcio inquies:niſi quæ prædia habuerit.igitur fra-
trem exhæredans te faciebat hæredem.in multas præterea pecunias alieniſſi-
morum hominũ eiectis ueris hæredibus,tanquam hæres eſſet,inuaſit.quam-
quam hoc maxime admiratus ſum:mentionem te hæreditatum auſum eſſe fa
cere:cum ipſe hæreditatem patris non adiſſes.hæc ut colligeres homo amen
tiſſime,tot dies in aliena uilla declamaſti? quamquam tu quidem(ut tui fami
liariſſimi dictitant)uini exhalandi, non acuendi ingenij cauſa declamitas.
tum uero adhibes ioci cauſa magiſtrum ſuffragio tuo,& compotorum tuo-
rum Rhetorem:cui conceſſiſti,ut in te quæ uellet diceret:ſalſum omnino ho
minem:ſed materia facilis in te & in tuos dicta dicere. uide autem inter te &
auum tuum quid interſit? ille ſenſim dicebat,quod cauſæ prodeſſet.tu curſim
dicis aliena.at quanta merces Rhetori data eſt? audite:audite P.C.& cogno
ſcite Reipub.uulnera:duo millia iugerum campi Leontini Sex.Clodio Rhe
tori aſſignaſti,& quidem immunia:ut pro tanta mercede nihil ſapere diſce-
res.num etiam hoc homo audaciſſime ex Cæſaris commentarijs? ſed dicam
alio loco de Leontino agro,& de Campano:quos iſte agros ereptos Reip.
turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam enim quoniam criminibus eius
ſatis reſpondi:de ipſo emendatore & correctore noſtro quædam dicenda
ſunt.nec enim omnia effundam.ut ſi ſæpius decertandũ ſit:ut erit:ſemper no
uus ueniã.quam facultatem mihi multitudo iſtius uitiorũ,peccatorumq; lar
gitur.uis ne igitur te inſpiciamus à puero? ſic opinor. à principio ordiamur.
tenes ne memoria prætextatum te decoxiſſe? patris inquies iſta culpa eſt.con
cedo.etenim eſt pietatis plena defenſio.illud tamen audaciæ tuæ:quod ſedi-
ſti in quatuordecim ordinibus:cum eſſet lege Roſcia decoctoribus certus lo
cus conſtitutus:quamuis quis fortunæ uicio non ſuo decoxiſſet.ſumpſiſti ui
rilem togam:quam ſtatim muliebrem ſtolam reddiſti. primo uulgare ſcor-
tum:certa flagitij merces:nec ea parua.ſed cito Curio interuenit:qui te à me-
retricio quæſtu abduxit:& tanquam ſtolam dediſſet,in matrimonio ſtabili,
& certo locauit.nemo unquam puer emptus libidinis cauſa tam fuit in domi
ni poteſtate:quàm tu in Curionis.quoties te pater eius domo ſua eiecit? quo-
ties cuſtodes poſuit:ne limen intrares? cum tamen tu nocte ſocia,hortante li-

bidine, cogente mercede, per tegulas dimitterere. quę flagitia domus illa diutius ferre nõ potuit. ſcis ne me de rebus mihi notiſſimis dicere? recordare tempus illud: cum pater Curio mœrens iacebat in lecto: filius ſe ad pedes meos proſternens lachrymans te mihi commendabat: orabat ut te contra ſuum patrẽ, ſi HS ſexagies peteret: defenderẽ. tantũ enim pro te interceſſiſſe dicebat. ipſe autem amore ardens, confirmabat, quòd deſiderium tui diſſidij ferre nõ poſſet: ſe in exilium eſſe iturum. quo ego tempore tanta mala florentiſſimæ familiæ ſedaui: uel potius ſuſtuli. patri perſuaſi, ut æs alienũ filij diſſolueret: redimeret adoleſcentem ſumma ſpe, & animi, & ingenij præditum rei familiaris facultatibus: eumq́; à tua non modo familiaritate, ſed etiã congreſſione patrio iure & poteſtate prohiberet. hæc tu, cũ per me acta meminiſſes: niſi illis, quos uidemus, gladijs, confideres: maledictis me prouocare auſus eſſes? ſed iam ſtupra & flagitia omittam. ſunt quædam, quæ honeſte non poſſum dicere: tu autem eo liberior: quòd ea in te admiſiſti: quæ à uerecundo inimico audire non poſſes. ſed reliquum curſum uitæ uidete. quem quidem celeriter perſtringam. ad hæc enim quæ in ciuili bello, in maximis Reipub. miſerijs fecit: & ea, quæ quotidie facit, feſtinat animus. quæ peto, ut quamquam multo notiora uobis, quàm mihi ſunt: tamen, ut facitis, attente audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio ſolum rerum, ſed etiam recordatio: tametſi incidamus oportet media: ne nimis ſero ad extrema ueniamus. Intimus erat in tribunatu Clodio. qui ſua erga me beneficia commemorat: eius omnium incendiorum fax. cuius etiam domi quiddã iam tum molitus eſt. quid dicam, ipſe optime intelligit. inde itum Alexandriã contra Senatus authoritatem, contra religiones. ſed habebat ducem Gabinium: qui cũ quiduis rectiſſime facere poſſet. qui tum inde reditus? aut qualis? prius in ultimam Galliam, ex Ægypto, quàm domum, quæ autem erat domus? ſuam enim quiſq; domũ. tum obtinebat: neq; erat uſquam tua. domum dico? quid erat in terris: ubi in tuo pedem poneres? præter unum Miſenũ: quod cum ſocijs tanquam Siſaponem tenebas. ueniſti è Gallia ad Quęſturam petendam. aude dicere prius ad patrem tuum ueniſſe, quàm ad me. accæperam enim iam ante Cęſaris literas: ut mihi ſatiſfieri paterer à te. itaque ne loqui quidem ſum te paſſus de gratia. poſtea cuſtoditus ſum à te: tu à me obſeruatus in petitione Quæſturæ. quo quidem tempore P. Clodium approbante Populo Rom. in foro es conatus occidere. cunq́; eam rem tua ſponte conarere, non impulſu meo: tamen ita prædicabas: te non exiſtimare, niſi illum interfeciſſes: unquã mihi pro tuis in me iniurijs ſatis eſſe facturum. in quo demiror, cur Milonẽ impulſu meo rem illam egiſſe dicas: cum te ultro mihi idem illud deferentem nunquam ſim adhortatus. quamquam, ſi in eo perſeuerares: ad tuam gloriã rem illam referri malebam: quàm ad meam gratiã. Quæſtor es factus. deinde continuo ſine Senatus conſulto, ſine ſorte, ſine lege ad Cęſarem cucurriſti. id enim unũ in terris egeſtatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugium eſſe ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuiſſes (ſi hoc eſt explere: quod ſtatim effundas) aduolas egens ad Tribunatũ: ut in eo magiſtratu, ſi poſſes, uitrici tui ſimilis eſſes. accipite nunc quæſo non ea, quæ ipſe in ſe, atque in domeſticũ dedecus impure, atque intemperanter, ſed quæ in nos, fortunasq́; noſtras, ideſt in uniuerſam Remp. impie

ac nefarie

ac nefarie fecerit.ab huius enim ſcelere omnium malorum principium natum reperietis. Nam cum L.Lentulo,C.Marcello conſulibus, Cal.Ianua.labentem,& propè cadentem Rempub.fulcire cuperetis:ipſiq; C.Cæſari,ſi ſana mente eſſet:conſulere uelletis:tum iſte uenditum,atque mancipatum Tribunatum,conſilijs ueſtris oppoſuit:ceruicesq; ſuas ei ſubiecit ſecuri:qua multi in minoribus peccatis occiderunt.in te autem M.Antonij id decreuit Senatus,& quidem incolumis,nondum tot luminaribus extinctis,quod in hoſtē togatum decerni eſt ſolitum more maiorum. & tu apud patres conſcriptos contra me dicere auſus es:cum ab hoc ordine ego conſeruator eſſem,tu hoſtis Reip.iudicatus.commemoratio illius tui ſceleris intermiſſa eſt:non memoria deleta.dum genus hominum,dum Populi Ro. nomen extabit: quod quidem erit,ſi per te licuerit,ſempiternum:tua illa peſtifera interceſſio nominabitur.quid cupide à Senatu,quid temere fiebat? cū tu unus adoleſcens uniuerſum ordinem decernere de ſalute Reipub.prohibuiſti? neq; id ſemel: ſed ſæpius.neq; tu tecum de Senatus authoritate agi paſſus es.quid autem agebatur? niſi ne delere & euertere Rempub.funditus uelles? cum te,neque principes ciuitatis rogando,neque maiores natu monendo, neque frequens Senatus agendo,de uendita atq; addicta ſententia mouere potuit? tum illud,multis ante rebus tentatis,neceſſario tibi uulnus inflictum:quod paucis ante te: quorum incolumis fuit nemo.tum contra te dedit arma hic ordo conſulibus, reliquisq; imperijs,& poteſtatibus.quæ non effugiſſes:niſi te ad arma Cæſaris contuliſſes.tu,tu,inquā M.Antoni princeps C.Cęſari perturbare omnia cupienti,cauſam belli contra patriam inferendi dediſti. quid enim aliud ille dicebat? quàm cauſam dementiſſimi ſui conſilij,& facti afferebat? niſi quòd interceſſio neglecta,ius Tribunitium ſublatum,circunſcriptus à Senatu eſſet Antonius? omitto quàm hæc falſa:quàm leuia:preſertim cum omnino nulla cauſa iuſta cuiquam eſſe poſſit,contra patriā arma capiendi.ſed nihil de Cæſare.tibi certe confitendū eſt:cauſam pernicioſiſſimi belli in perſona tua conſtitiſſe.O miſerū te,ſi intelligis:miſeriorem,ſi non intelligis:hoc literis mandari:hoc memoriæ prodi:huius rei ne poſteritatem quidem omnium ſeculorum unquam immemorem fore:Conſules ex Italia expulſos: cunq; his Cn. Pompeium:qui imperij Populi Rom.decus,ac lumen fuit:omnes Conſulares,qui per ualitudinem exequi fugam illam,clademq; potuiſſent:Prętores, Prætorios,Tribunos pl.magnam partem Senatus,omnem ſobolem iuuentutis,unoq; uerbo Rempub.expulſam,atq; exterminatam ſuis ſedibus. ut igitur in ſeminibus cauſa eſt arborum,& ſtirpium: ſic huius luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti.doletis tres exercitus Populi Romani interfectos. interfecit Antonius.deſideratis clariſſimos ciues.eos quoque eripuit uobis Antonius.authoritas huius ordinis afflicta eſt.affixit Antonius.omnia denique, quę poſtea uidimus:quid autem mali non uidimus? ſi recte ratiocinabimur: uni accæpta referemus Antonio.ut Helena troianis,ſic iſte Reipub.cauſa belli,cauſa peſtis,atque exitij fuit. reliquę partes Tribunatus principio ſimiles. omnia perfecit:quæ Senatus,ſalua Repub. ne fieri poſſent,perfecerat. cuius tamen ſcelus in ſcelere cognoſcite.reſtituebat multos calamitoſos.in his patrui nulla mentio.ſi ſeuerus:cur non in omnes? ſi miſericors:cur non in ſuos? ſed omitto cæteros,Licinium Lenticulam de alea condemnatū colluſorem

ſuum

ſuum reſtituit.quaſi uero ludere cum condemnato non liceret.ſed ut quod in alea perdiderat:beneficio legis diſſolueret.quam attuliſti rationem Populo Ro.cur eum reſtitui oporteret? abſentem credo in reos relatum:rem indicta cauſa iudicatam:nullum fuiſſe de alea lege iudicium:ui oppreſſum & armis: poſtremo quod de patruo dicebatur:pecunia iudicium eſſe corruptum.nihil horum.at uir bonus,& Repub,dignus.nihil id quidem ad rem.ego tamen, quoniam condemnatū eſſe pro nihilo uis:ſi ita eſſet: ignoſcerem. hominem uero omnium nequiſſimum,qui non dubitaret uel in foro alea ludere : lege quæ eſt de alea condemnatum,qui in integrum reſtituit:is non apertiſſime ſtudium ſuum ipſe profitetur? in eodem uero Tribunatu,cum Cæſar in Hiſpaniam proficiſcens,huic conculcandam Italiam tradidiſſet : quæ fuit eius peragratio itinerum? luſtratio municipiorum? ſcio me in rebus celebratiſſimis ſermone omnium uerſari:eaq́,quæ dico, dicturusq́ ſum, notiora omnibus eſſe,qui in Italia tum fuere:quàm mihi:qui non fui.notabo tamen ſingulas res : etſi nullo modo poterit oratio mea ſatiſfacere ueſtræ ſcientiæ. ecquod enim unquam in terris tantum flagitium extitiſſe auditum eſt? tantam turpitudinem? tantum dedecus? uehebatur in eſſedo Tribunus pl.lictores laureati antecedebant:inter quos aperta lectica mima portabatur : quam ex oppidis municipales homines honeſti obuiam neceſſario prodeuntes,nō uero illo,& mimico nomine,ſed Volumniam ſalutabant. ſequebatur rheda cum lenonibus:comites nequiſſimi:reiecta mater amicā impuri filij tanquā nurum ſequebatur. O miſeræ mulieris fœcunditatem calamitoſam. horum flagitiorū iſte ueſtigijs omnia Municipia,Præfecturas,Colonias,totam deniq́ Italiā impreſſit. Reliquorum factorū eius P.C.difficilis eſt ſanè reprehenſio,& lubrica:uerſatus in bello eſt.ſaturauit ſe ſanguine diſſimillimorum ſui ciuiū:fuit fœlix:ſi poteſt ulla eſſe in ſcelere felicitas.ſed quoniā ueteranis cautum eſſe uolumus:quamquā diſſimilis eſt militum cauſa,& tua:illi ſecuti ſunt:tu quæſiſti ducem:tamen,ne apud illos me in inuidiā uoces:nihil de genere belli dicā. uictor è Theſſalia Brunduſium cum legionibus reuertiſti. ibi me non occidiſti.magnum beneficium.potuiſſe enim fateor.quamquā nemo erat eorū,qui tunc tecum fuerunt:qui mihi non cenſeret parci oportere.tanta enim eſt charitas patriæ:ut ueſtris etiā legionibus ſanctus eſſem:quòd eam à me ſeruatā eſſe meminiſſent.ſed fac te dediſſe mihi,quod non ademiſti:meq́ à te habere uitam:quia à te nō ſit erepta:licet nunc mihi per tuas contumelias hoc beneficium ſic tueri:ut tuebar:preſertim cum te hæc auditurum uideres. ueniſti Brunduſium in ſinum quidem & complexum tuæ mimulæ.quid eſt? num mentior? quàm miſerum eſt id negare non poſſe:quod ſit turpiſſimum confiteri.ſi te municipiorū non pudebat:ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit? qui Brunduſij illam non uiderit? quis,qui neſcierit ueniſſe eam tot dierū tibi uiam gratulatum? quis qui non indoluerit tam ſero ſe, quē hominem ſecutus eſſet,cognoſcere? Italiæ rurſus percurſatio eadem comite mima:in oppida,militum crudelis & miſera deductio:in urbe auri & argenti maximeq́ uini fœda direptio.acceſſit,ut Cæſare ignaro,cum eſſet ille Alexandriæ:beneficio amicorum eius magiſter Equitū conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia uiuere:& equos uectigales Sergio mimo tradere,quid ego iſtius decreta? quid rapinas? quid hæreditatū poſſeſſiones datas? quid

tas?quid ereptas proferam?cogebat egeſtas:quo ſe uerteret non habebat? nondum ei tanta à L.Rubrio,non à L.Turſecio hæreditas uenerat: nondũ in Cn.Pompeij locum,multorumq́ aliorum,qui aberant:repentinus hæres ſucceſſerat:erat ei uiuendum latronum ritu:ut tantum haberet:quantum rapere potuiſſet.ſed hæc,quæ robuſtioris improbitatis ſunt: omittamus: loquamur potius de iniquiſſimo genere leuitatis. tu iſtis faucibus,iſtis lateribus,iſta gladiatoria totius corporis firmitate,tantum uini in Hippię nuptijs exhauſeras:ut tibi neceſſe eſſet in Populi Romani conſpectu uomere poſtridie. O rem non modo uiſu fœdam,ſed etiam auditu.ſi inter cœnam,in tuis immanibus illis poculis,hoc tibi accidiſſet:quis non turpe duceret? in cœtu uero populi negocium publicum gerens,magiſter equitum,cui ructare turpe eſſet:is uomens fruſtis eſculentis uinum redolentibus, gremium ſuum,& totum tribunal impleuit.ſed hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus. ueniamus ad ſplendida. Cæſar Alexandriam ſe recæpit felix,ut ſibi quidem uidebatur:mea autem ſententia,ſi quis Reipub.ſit infelix:felix eſſe non poteſt: haſta poſita pro æde iouis Statoris,bona(miſerũ me,conſumptis enim lachrymis,tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn.Pompeij Magni uoci acerbiſſimę ſubiecta pręconis.una in illa re ſeruitutis oblita ciuitas ingemuit:ſeruientibusq́ animis gemitus tamen Populi Ro. liber fuit.expectantibus omnibus,quiſnã eſſet tam impius,tam demens,tam dijs, hominibusq́ hoſtis:qui ad illud ſcelus ſectionis auderet accedere:inuentus eſt nemo,præter Antonium:preſertim cum tot eſſent circa haſtã illam:qui alia omnia auderent.unus inuentus eſt:qui id auderet:quod omniũ fugiſſet:& formidaſſet audacia.tantus igitur te ſtupor oppreſſit? uel,ut uerius dicam, tantus furor?ut primum,cum ſector ſis iſto loco natus:deinde cũ Pompeij ſector: nõ te execrandum Populo Romano,non deteſtabilẽ,non omnes tibi deos,omnes homines,& eſſe inimicos,& futuros ſcias?at quàm inſolenter ſtatim helluo inuaſit in eius uiri fortunas:cuius uirtute terribilior erat Populus Rom. exteris gentibus,iuſtitia charior.in eius igitur copias cum ſe ſubito ingurgitauiſſet:exultabat gaudio perſona de mimo,modo egens,repente diues. ſed ut eſt apud poetam neſcio quem:male parta,male dilabuntur:incredibile ac ſimile portenti eſt:quonam modo illa tam multa,quã paucis non dico menſibus,ſed diebus effuderit.maximus uini numerus fuit: permagnum optimi pondus argenti:precioſa ueſtis:multa & lauta ſuppellex,& magnifica multis locis,non illa quidem luxurioſi hominis,ſed tamen abundantis.horũ paucis diebus nihil erat.quę Charybdis tam uorax?Charybdin dico?quę ſi fuit: fuit animal unum: oceanus mediuſſidius uix uidetur tot res,tam diſſipatas, tam diſtantibus in locis poſitas,tam cito abſorbere potuiſſe. nihil erat clauſum:nihil obſignatum:nihil ſcriptum:apothecæ totæ nequiſſimis hominibus condonabantur:alia mimi rapiebant:alia mimę:domus erat aleatoribus referta:plena ebriorum:totos dies potabatur:atq́ id locis pluribus: ſuggerebantur etiã ſæpe,non enim ſemper iſte felix:damna aleatoria:conchiliatis Cn.Pompeij periſtromatis ſeruorũ in cellis lectos ſtratos uideres. quamobrem deſinite mirari hęc tam celeriter eſſe conſumpta.non modo unius patrimonium,quamuis amplum,ut illud fuit:ſed urbes,& regna tanta nequitia deuorare potuiſſet.at eiuſdem ędes etiam & hortos.O audaciam immanem:

tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importuniſſimum oſtendere? quam domum aliquandiu nemo aſpicere poterat: nemo ſine lachrymis præterire: hac te in domo tamdiu diuerſari non pudet? in qua quamuis nihil ſapias: tamen nihil tibi poteſt eſſe iucundum. an tu illa ueſtibula, roſtra, ſpolia, cum aſpexiſti: domum tuam te introire putas? fieri non poteſt. quamuis enim ſine mente, ſine ſenſu ſis, ut es: tamen & te, & tua, & tuos noſti. nec uero te unquam neque uigilantem, neque in ſomnis credo mente poſſe conſiſtere. neceſſe eſt, quamuis ſis, ut es, uiolentus, & furens: cum tibi obiecta ſit ſpecies ſingularis uiri: perterritum de ſomno excitari: furere etiam ſępe uigilantem. me quidem miſeret parietum ipſorum, atque tectorum. quid enim unquam domus illa uiderat, niſi pudicum, niſi ex optimo more, & ſanctiſſima diſciplina? fuit enim ille uir P.C. ſicut ſcitis, cum foris clarus: tum domi admirandus: neque rebus exteris magis laudandus: quàm inſtitutis domeſticis. huius in ſedibus pro cubiculis ſtabula, pro triclinijs popinæ ſunt. & ſi iã negat. nolite, nolite quærere. frugi factus eſt. mimam illam ſuã ſuas res ſibi habere iuſſit: ex duodecim tabulis cauſam addidit: exegit. quàm porrò ſpectatus ciuis? quàm probatus? cuius ex omni uita nihil eſt honeſtius: quàm quòd cum mima fecit diuortium. At quàm crebro uſurpat, & Conſul, & Antonius? hoc eſt dicere & Conſul, & impudiciſſimus, & Conſul, & homo nequiſſimus. quid enim eſt aliud Antonius? nam ſi dignitas ſignificaretur in nomine: dixiſſet aliquando credo auus tuus ſe & Conſulem, & Antonium. nunquam dixit. dixiſſet etiam Collega meus, patruus tuus. niſi ſolus es Antonius. ſed omitto ea peccata: quæ non ſunt earum partium propria: quibus tu Rempublicam uexauiſti. ad ipſas tuas partes redeo: id eſt ad ciuile bellum. quod natum, conflatum, ſuſceptum, opera tua eſt: cur ei bello tum propter timiditatẽ tuam, tum propter libidines defuiſti? guſtaras ciuilem ſanguinem: uel potius exorbueras: fueras in acie pharſalica anteſignanus: L. Domitium nobiliſſimũ & clariſſimum uirum occideras: multos, qui de prælio effugerant, quorum Cæſar nonnullos fortaſſe ſeruaſſet: crudeliſſime perſecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus geſtis, quid fuit cauſæ, cur in Africam Cæſarem non ſequerere? cum preſertim belli pars tanta reſtaret? itaq; quem locum apud ipſum Cæſarem poſt eius ex Africa reditum obtinuiſti? quo numero fuiſti? cuius tu imperatoris Quæſtor fueras: dictatoris magiſter equitum: belli princeps: crudelitatis author: prædæ ſocius: teſtamenti, ut ipſe dicebas, filius: appellatus es de pecunia: quam pro domo, pro hortis, pro ſectione debebas. primo reſpondiſti planè ferociter: & ne omnia uidear contra te: propemodum æqua & iuſta dicebas. à me C. Cæſar pecuniam? cur potius quàm ego ab illo? an ille ſine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis cauſam attuli: ego leges pernicioſas rogaui: ego arma contra Conſules, imperatoresq; Populi Ro. contra Senatum Populumq; Romanum, contra deos patrios, araſq;, & focos, contra patriam tuli. num ſibi ſoli uicit? quorũ facinus commune: cur non ſit eorum præda communis? ius poſtulabas. ſed quid ad rem? plus ille poterat. itaq; excluſis tuis uocibus, & ad te, & ad prædas tuas milites miſit: cum repente à te præclara illa tabula prolata: qui riſus hominum de te erat? tantam eſſe tabulam, tam uarias, tam multas poſſeſſiones: ex

quibus præter partem Miſeni,nihil erat, quod is, qui auctionaretur: poſſet ſuũ dicere.auctionis uero miſerabilis aſpectus.ueſtis Pompeij nõ multa, eaq́ maculoſa:eiuſdem quædam argentea uaſa colliſa:ſordidata mancipia:ut doleremus quicquam eſſe ex illis reliquijs:quod uidere poſſemus. hanc tamen auctionem hæredes L.Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt.hærebat nebulo:quò ſe uerteret:non habebat.quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus,deprehenſus dicebatur eſſe cũ ſica. de quo Cæſar in Senatu aperte in te inuehens,queſtus eſt.proficiſcitur in Hiſpaniã Cæſar: paucis tibi ad ſoluendum propter inopiam tuam,prorogatis diebus. ne tum quidẽ ſequeris.tam bonus gladiator rudẽ tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquam,qui in ſuis partibus, id eſt in ſuis fortunis tam timidus fuerit:pertimeſcat? profectus eſt tamen aliquando in Hiſpaniã: ſed tuto,ut ait,peruenire nõ potuit.quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut nõ ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni:aut cum ſuſcepiſſes:defendenda uſq; ad extremũ.ter depugnauit Cæſar cum ciuibus,in Theſſalia,Africa,Hiſpania.omnibus affuit his pugnis Dolabella.in Hiſpanienſi etiã uulnus accæpit.ſi de meo iudicio quæris: nollem:ſed tamen conſilium à principio reprehendendũ:laudanda conſtantia.tu uero quis es? Cn.Pompeij liberi primum patriã repetebant.eſto,fuerit partiũ hæc cauſa communis.repetebant præterea deos penates,patrios,aras, focos, larem ſuum familiarẽ: in quæ tu inuaſeras.hæc cũ repeterent armis ij: quorum erant legibus:etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamẽ erat æquiſſimũ contra Cn.Pompeij liberos Cn.Pompeij pugnare ſectorem. an tu Narbonæ in menſas hoſpitũ cum uomeres:Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbona reditus? & tamen quærebat:cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P.C.cauſam reditus mei.uolui etiam ſi poſſem ante Cal.Ian.prodeſſe Reipublicæ.nam quod querebas, quomodo rediſſem? primum luce,non tenebris:deinde cum calceis,& toga, nullis nec caligis, nec lacerna. at etiam aſpicis me,& quidem,ut uideris, iratus.nę tu mecum iam in gratiã redeas:ſi ſcias:quàm me pudeat nequitiæ tuæ: cuius te ipſum non pudet.ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi: nullum audiui:quàm quòd qui magiſter equitũ fuiſſe tibi uiderere:in proximum annum Conſulatum peteres:uel potius rogares:is per municipia, coloniasq́ Galliæ:à qua,cum Conſulatus noſter petebatur,non rogabatur:petere Conſulatum ſolebamus:cum caligis & lacerna cucurriſti.at uidete leuitatem.cum hora diei decima ferè ad ſaxa rubra ueniſſet: delituit in quadam cauponula: atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ciſſio celeriter ad urbem aduectus domum uenit capite inuoluto.ianitor,quis tu? à Marco tabellarius.confeſtim ad eam,cuius cauſa uenerat: deducitur:eiq́ epiſtolã tradidit.quam cum illa legeret flens(erat enim amatorie ſcripta)caput autem literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum: omnem ſe amorem abieciſſe illinc: atque in hanc tranſſudiſſe. cum mulier fleret uberius: homo miſericors ferre non potuit:caput aperuit:in collum inuaſit. O hominem nequam(quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere)ergo ut te catamitum, neque opinato cum oſtendiſſes,præter ſpem mulier aſpiceret:iccirco urbem terrore nocturno,Italiam multorum dierũ metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit,foris etiam turpiorẽ,

ne L.Plancus prædes tuos uenderet: productus autem in concionem à Tribuno pl. cum reſpondiſſes, te rei tuę cauſa ueniſſe: populum in te dicacem etiã reddidiſti. ſed nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. Cæſari ex Hiſpania redeunti obuiam longiſſime proceſſiſti. celeriter iſti: & rediſti: ut cognoſceret te, ſi minus fortem, attamen ſtrenuum. factus ei rurſus neſcio quomodo familiaris. habebat hoc omnino Cæſar: quem planè perditũ ære alieno, egentemq́, ſi eundem nequam hominẽ, audacemq́ cognouerat: hunc in familiaritatem libentiſſime recipiebat. his igitur rebus præclare commendatus, iuſſus eſt renunciari Conſul, & quidẽ cum ipſo: nihil queror de Dolabella: qui tum eſt impulſus, eluſus, inductus. qua in re quanta fuerit utriuſque ueſtrum perfidia in Dolabellã quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promiſſum, & receptum interuertit: ad ſeq́ tranſtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam aſcripſiſti. ueniunt Cal. Ianuariæ: cogimur in Senatũ: inuectus eſt copioſius multo in iſtum, & paratius Dolabella: quàm nunc ego. hic autem iratus, quæ dixit dij boni: cum primũ Cæſar oſtendiſſet, ſe prius quàm proficiſceretur, Dolabellam Conſulem eſſe iuſſurũ: quem negant Regem, qui & faceret ſemper eiuſmodi aliquid, & diceret. ſed cum Cęſar ita dixiſſet: tum hic bonus augur, eo ſe ſacerdotio præditum eſſe dixit: ut comitia auſpicijs uel impedire, uel uitiare poſſet. idq́ ſe facturum eſſe aſſeuerauit. in quo primum incredibilẽ ſtupiditatem hominis cognoſcite. quid enim? iſtuc, quod te ſacerdotij iure facere poſſe dixiſti: ſi augur non eſſes: & Conſul eſſes: minus facere potuiſſes? uide etiam ne facilius. nos enim nunciationem ſolum habemus: Conſules, & reliqui magiſtratus etiam inſpectionẽ. eſto hoc imperite (nec enim ab homine nunquam ſobrio poſtulanda prudentia) ſed uidete impudentiam. multis ante menſibus in Senatu dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturũ auſpicijs: aut id facturum eſſe, quod fecit. quiſquam ne diuinare poteſt, quid uicij in auſpicijs futurum ſit? niſi qui de cœlo ſeruare conſtituit? quod neq́ licet comitijs per leges: & ſiquis ſeruauit: non habitis comitijs, ſed prius quàm habeantur, debet nunciare. uerũ implicata inſcitia, impudentia eſt: ſi neſcit quod augurem: nec facit quod pudentem decet. Atq́ illo die recordamini eius uſq́ ad Idus Martias Conſulatũ. quis unquam apparitor tam humilis? tam abiectus? nihil ipſe poterat: omnia rogabat: caput in aduerſam lecticã inferens, beneficia, quæ uenderet, à Collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorum dies: ſortitio prærogatiuę: quieſcit. renunciatur: tacet. prima claſſis uocatur: renunciatur: deinde, ut aſſolet, ſuffragia. tum ſecunda claſſis uocatur: quæ omnia citius ſunt facta, quàm dixi. confecto negocio bonus augur, Leliũ diceres: alio die inquit. O impudentiã ſingularẽ: quid uideras? quid ſenſeras? quid audieras? nec enim te de cœlo ſeruaſſe dixiſti: neq́ hodie dicis. id igitur obuenit uicium: quod tu iam Calendis Ian. futurũ eſſe præuideras: & tanto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut ſpero, tua potius, q̃ Reip. calamitate ementitus es auſpicia: obſtrinxiſti Populum Ro. religione: augur auguri, Conſul Conſuli obnunciauiſti. nolo plura: ne acta Dolabellæ uidear conuellere: quæ neceſſe eſt aliquando ad noſtrum Collegium deferantur. ſed arrogantiã hominis, inſolentiamq́ cognoſcite. quamdiu tu uoles: uicioſus Conſul Dolabella: rurſus, cum uoles: ſaluis auſpicijs creatus. ſi nihil eſt: cũ augur his uerbis nunciat, quibus nunciaſti: confitere te, cum alio die dixeris: ſobrium non fuiſſe.

ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis:ea quę ſit Augur à Collega requiro.ſed ne forte multis rebus geſtis,M.Antonij rem unam pulcherrimã tranſiliat oratio: ad Lupercalia ueniamus.non diſſimulat P.C.apparet eſſe commotũ: ſudat: pallet.quidlibet,modo ne nauſeet:faciat:quod in porticu Numitia fecit.quæ poteſt eſſe turpitudinis tanta defenſio? cupio audire:ut uideam ubi rhetoris tanta merces,ubi campus Leontinus appareat: ſedebat in roſtris Collega tuus,amictus toga purpurea,in ſella aurea,coronatus:aſcendis:accedis ad ſellam:ita eras Lupercus:ut te eſſe Conſulē meminiſſe deberes.diadema oſtendis.gemitus toto foro.unde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras:ſed attuleras domo meditatum,& cogitatum ſcelus.tu diadema imponebas cũ plangore populi.ille cum plauſu reijciebat.tu ergo unus ſcelerate inuentus es: qui cum author regni inuẽtus eſſes:eum,quem Collegam regni habebas:dominum habere uelles:& idem tentares,quid Populus Ro.ferre,& pati poſſet. at etiam miſericordiã captabas:ſupplex te ad pedes abijciebas:quid petens? ut ſeruires? tibi uni peteres:qui ita à puero uixeras:ut omnia paterere:ut facile ſeruires.à nobis Populoq; Ro.mandatũ id certe non habebas.O præclarã illam eloquentiã tuam:cum es nudus concionatus.quid hoc turpius? quid fœdius? quid ſupplicijs omnibus dignius? num expectas dum te ſtimulis fodiam? hæc te,ſi ullam partē habes ſenſus:lacerat,hæc cruentat oratio. uereor ne imminuam uirorum ſummorũ gloriam.dicam tamen dolore commotus. quid indignius? quàm uiuere eum? qui impoſuerit diadema? cum omnes fateantur iure interfectũ eſſe:qui abiecerit.at etiã inſcribi iuſſit in faſtis,ad Lupercalia C.Cæſari Dictatori perpetuo M.Antoniũ Conſulem populi iuſſu regnum detuliſſe:Cæſarem uti noluiſſe.iam iam minime miror,te ociũ perturbare:non modo urbem odiſſe,ſed etiam lucem:cũ perditiſſimis latronibus non ſolum de die,ſed etiam in diem uiuere.ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus,& iudicijs eſſe poteſt? quæ tu,quantum in te fuit,dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L.Tarquinius regno exactus? Sp.Caſſius, Sp.Melius,M.Manlius necati? ut multis poſt ſeculis,à M.Antonio,quod fas nõ eſt,rex Romæ conſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus.de quibus rebus Idibus Martijs fuit in Senatu Cęſar acturus:quęro tum tu quid egiſſes? audiebã quidem te paratum ueniſſe:quòd me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat:putares eſſe dicturum.ſuſtulit illum diem fortuna Populi Romani:tum etiam tuum de auſpicijs iudicium,interitus Cæſaris ſuſtulit.ſed incidi in id tempus:quod ijs de rebus,in quas ingreſſa erat oratio: prætereundum non ſit.quæ tua fuga? quę formido illa die? quæ propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitæ? cum ex illa fuga beneficio eorum,qui te, ſi ſanus eſſes:ſaluum eſſe uoluerunt: clàm te domum recæpiſti? O mea ſemper fruſtra ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus noſtris,cum me ad te ire uellent: ut ad defendendam Rempublicam te adhortarer: quoad metueres, omnia te promiſſurum: ſimulac timere deſijſſes:ſimilem te futurum tui.itaque cum cæteri Conſulares irent,& redirent:in ſententia manſi:neque te illo die,neque poſtero uidi:neq; ullam ſocietatem optimis ciuibus cũ importuniſſimo hoſte fœdere ullo confirmari poſſe credidi.poſt diem tertium ueni in ædem Telluris,equidem inuitus cũ omnes aditus armati obſiderent.qui tibi ille dies M.Antoni fuit? quamquã

mihi ſubito inimicus extitiſti: tamen me tui miſeret: quòd tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, & quantus fuiſſes? ſi illius diei mentem ſeruare potuiſſes? pacem haberemus: quæ erat facta per obſidem puerum nobilē M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quamquā te bonum timor faciebat, nō diuturni magiſter officij: improbum facit ea, quæ, dum timor abeſt: à te non diſceſſit: audacia. etſi tum, cum optimū te putabant me quidem diſſentiente, funeri Tyranni illius ſceleratiſſime præfuiſti. tua illa pulchra laudatio: tua miſeratio: tua cohortatio: tu tu illas faces incendiſti: & eas, quibus ſemiuſtum latus illius eſt: & eas, quibus incenſa L. Bellieni domus deflagrauit: tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte ſeruorum, quos nos ui, manuq́; repulimus: in noſtras domus immiſiſti. idem tamen quaſi fuligine abſterſa, reliquis diebus in Capitolio præclara Senatus conſulta feciſti: ne qua poſt idus martias immunitatis tabula, neue cuiuſquam beneficij figeretur. meminiſti ipſe, de exulibus, ſcis de immunitate quid dixeris. optimum uero, quòd Dictaturæ nomen in perpetuum de Republica ſuſtuliſti. quo quidem facto tantum te cæpiſſe odium regni uidebatur: ut eius omnem propter proximū dictatorem tolleres metum. conſtituta Reſpub. uidebatur alijs: mihi uero nullo modo: qui omnia te gubernante naufragia metuebam. num me igitur fefellit? aut num diutius potuit ſui eſſe diſſimilis? inſpectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur: neq; ſolum ſingulis ueniebant immunitates: ſed etiam populis uniuerſis: ciuitas nō tam ſigillatim, ſed prouincijs totis dabatur. itaque ſi hæc manent: quæ ſtante Rep. manere non poſſunt: prouincias uniuerſas P. C. perdidiſtis: neq; uectigalia ſolum, ſed etiam imperium Populi Ro. huius domeſticis nundinis diminutum eſt. ubi eſt ſepties millies ſeſtertiū? quod in tabulis, quæ ſunt ad Opis: patebat: funeſtæ illius quidem pecuniæ: ſed tamē, ſi his quorum erat, non redderetur: quę nos à tributis poſſet uindicare. tu autem HS quadringenties, quod Idibus Martijs debuiſti: quonā modo ante Cal. Aprilis debere deſijſti? quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? ſunt ea quidem innumerabilia: quæ à diuerſis emebantur non inſciente te. ſed unum egregium de rege Deiotaro Populo Ro. amiciſſimo decretum in Capitolio fixum. quo propoſito, nemo erat, qui in ipſo dolore riſum poſſet continere. quis enim cuiquam inimicior? quàm Deiotaro Cęsar? ęque atq; huic ordini: ut Equeſtri: ut Maſſilienſibus: ut omnibus, quibus Rempub. Populi Rom. charam eſſe ſentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præſens: nec abſens quicquam æqui, boni'ue impetrauit: apud mortuū factus eſt gratus. compellarat hoſpitem præſens: computarat: pecuniam imperarat: in eius Tetrarchiā ex Græcis comitibus ſuis collocarat: Armeniam abſtulerat à Senatu datā. hæc uiuus eripuit. reddidit mortuus. at quibus uerbis? modo æquum ſibi uideri: modo non iniquum: mira uerborū complexio. at ille nunquā, ſemper enim abſenti affui Deiotaro: quicquā ſibi, quod nos pro illo poſtularemus, æquum dixit uideri. ſyngrapha HS centies per legatos uiros bonos, ſed timidos, & imperitos, ſine reliquorū hoſpitum regis ſententia, facta in gynęceo. quo in loco plurimæ res uenіere: & ueneunt. qua ex ſyngrapha quid ſis acturus meditere cenſeo. rex enim ipſe ſua ſponte nullis commentarijs Cæſaris, ſimulatq; audiuit eius interitū, ſuo marte res ſuas recuperauit. ſciebat homo ſapiens ius ſemper

hoc

hoc fuiſſe:ut quę Tyranni eripuiſſent:ea Tyrannis interfectis,ĳ,quibus ere
pta eſſent,recuperarent.nemo igitur iure conſultus,ne iſte quidẽ,qui tibi uni
eſt iureconſultus:per quem hæc agis,ex iſta ſyngrapha deberi dicit pro ĳs re
bus:quę erant ante ſyngraphã recuperatę.nõ enim à te emit:ſed prius quàm
tu ſuum ſibi uenderes:ipſe poſſedit.ille uir fuit.nos quidẽ contemnendi: qui
authorẽ odimus:acta defendimus.quid ego de commentarĳs infinitis? quid
de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiã imitatores ſunt: qui
ea,tanquam gladiatorũ libellos,palàm uenditent.itaq; tanti aceruí nummo-
rum apud iſtum conſtruuntur:ut iam appendantur, non numerentur pecu-
niæ.at quàm cæca auaritia eſt? nuper fixa tabula eſt:qua ciuitates locupletiſſi
mæ Cretenſiũ uectigalibus liberantur:ſtatuiturq;,ne poſt M.Brutum Pro-
conſulem,ſit Creta prouincia.tu mentis es compos? tu non conſtringendus?
an Cæſaris decreto Creta poſt M.Bruti deceſſum potuit liberari? cum Cre-
ta nihil ad Brutum Cæſare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne
nihil actum putetis) prouinciã Cretam perdidiſtis. omnino ullius rei nemo
fuit emptor:cui defuerit hic uenditor.& de exulibus legem,quam fixiſti: Cæ
ſar tulit? nullius inſector calamitatem:tantum queror primum eorũ reditus
inquinatos:quorum cauſam diſſimilem Cæſar iudicauerit.deinde neſcio cur
reliquis idem nõ tribuas.neq; enim plus quàm tres,aut quatuor reliqui ſunt:
qui ſimili in calamitate fuerint.cur tua miſericordia ſimili non fruuntur? cur
eos habes in loco patrui? de quo ferre,cum de reliquis ferres: noluiſti.quem
etiam ad cenſurã petendam impuliſti:eamq; petitionem comparaſti:quæ &
riſus hominũ,& querelas moueret.cur autem ea comtia nõ habuiſti? an quia
Tribunus ple.fulmen ſiniſtrum nunciabat? tua quid intereſt? nulla auſpicia
tuorum ſunt:cum ſis religioſus.quid? eundem in ſeptemuiratu nonne deſti-
tuiſti? interuenit enim.quid metuiſti? credo ne ſaluo capite negare nõ poſſes.
omnibus eum contumelĳs oneraſti:quẽ patris loco, ſi ulla pietas in te eſſet:
colere debebas.filiam eius,ſororẽ tuam eieciſti,falſa conditione quęſita & an
te perſpecta.non eſt ſatis:probri inſimulaſti pudiciſſimã fœminam. quid eſt
quod addi poſſit? contentus eo non fuiſti.frequentiſſimo Senatu Calen.Ian.
ſedente patruo,hanc tibi eſſe cũ Dolabella odĳ cauſam auſus es dicere:quòd
ab eo ſorori,& uxori tuæ ſtuprum oblatũ eſſe comperiſſes.quis interpretari
poteſt? impudentior ne? qui in Senatu,an improbior? qui in Dolabellam,an
impurior? qui patre audiente,an crudelior? qui in illam miſeram tam ſpurce,
tam impie dixeris.ſed ad chirographa redeamus.quæ fuit tua cognitio? acta
enim Cæſaris pacis cauſa confirmata ſunt à Senatu:quæ quidem Cæſar egiſ-
ſet:non ea,quæ Cæſarem egiſſe dixiſſet Antonius.unde iſta erumpunt? quo
authore proferuntur? ſi ſunt falſa:cur approbantur? ſi uera: cur ueneunt? at
ſic placuerat ut ex Calen.Iunĳs de Cæſaris actis cum conſilio cognoſceretis:
quod fuit conſilium? quem unquam aduocaſti? quas Cal.Iunias expectaſti?
an eas? ad quas te peragratis ueteranorum colonĳs ſtipatum armis retuliſti?
O præclaram illam percurſationẽ tuam menſe Aprili atq; Maio: tum, cum
etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodũ illam adieris:uel potius
penè non adieris:ſcimus enim cui tu urbi minitaris.utinã conere:ut aliquan-
do illud penè tollatur.at quàm nobilis eſt tua illa peregrinatio? quid pran-
diorum apparatus? quid furioſam uinolentiã tuam proferam? tua iſta detri-

trimenta ſunt.illa noſtra.agrum Campanum,qui cum de uectigalibus eximebatur:ut militibus daretur:tamen infligi magnum Reip.uulnus putabamus: hunc tu compranſoribus tuis,& colluſoribus diuidebas.mimos dico,& mimas in agro P.C.Campano collocatos.quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondã arationes Campani,& Leontini in Populi Ro. patrimonio glandiferæ & fructuoſæ ferebantur.medico tria millia iugerũ, quaſi te ſanum feciſſet: rhetori duo,quaſi diſertũ facere potuiſſet.ſed ad iter Italiamq́ redeamus.deduxiſti coloniam Caſilinum:quo Cęſar ante deduxerat.conſuluiſti me per literas de Capua tu quidẽ:ſed idem de Caſilino reſpondiſſem:poſſes ne ubi colonia eſſet:eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam,quæ eſſet auſpicato deducta:dum eſſet incolumis:coloniam nouam iure deduci:colonos nouos aſcribi poſſe reſcripſi.tu autem inſolentia elatus,omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniã deduxiſti: quo erat paucis annis ante deducta:ut uexillum uideres:& aratrum circunduceres:cuius quidem uomere portam Capuæ penè perſtrinxiſti: ut florentis coloniæ territorium minueretur.ab hac religionum perturbatione aduolas in M.Varronis ſanctiſſimi,atq; integerrimi uiri fundum Caſſinatẽ. quo iure? quo ore? eodem inquies,quo in hæredum L.Rubrij,quo in hæredũ L. Turſecij prædia:quo in reliquas innumerabiles poſſeſſiones: & ſi ab haſta ualeant tabulæ,modo Cæſaris,non tuę:quibus debuiſti:non quibus tu te liberauiſti. Varronis quidem Caſſinatem fundum quis uenijſſe dicit? quis haſtam iſtius uenditionis uidit? quis uocẽ præconis audiuit? miſiſſe te dicis Alexandriam,qui emeret à Cæſare.ipſum enim expectare magnum fuit? quis uero audiuit unquam (nullius autem ſalus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam eſſe detractã? quod,ſi etiam ſcripſit ad te Cęſar,ut redderes: quid ſatis poteſt dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus:iam intelliges aliam cauſam eſſe haſtæ Cæſaris:aliã confidentiæ,& temeritatis tuæ.non enim te dominus modo illis ſedibus, ſed quiuis amicus,uicinus,hoſpes,procurator arcebit.at quã multos dies in ea uilla turpiſſime es perbacchatus? ab hora tertia bibebatur:ludebatur:uomebatur. O tecta ipſa miſera,quàm diſpari domino,quamquã quomodo iſte dominus? ſed tamen quàm à diſpari tenebantur.ſtudiorum enim ſuorum M.Varro uoluit eſſe illud,non libidinum diuerſorium.quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ cogitabantur? quę literis mandabantur? iura Populi Rom.monimenta maiorum,omnis ſapientiæ ratio,omnisq́; doctrina.at uero te inquilino (nõ enim domino) perſonabant omnia uocibus ebriorum:natabant pauimenta uino: madebant parietes:ingenui pueri cũ meritorijs,ſcorta inter matresfamilias uerſabantur.Caſilino ſalutatũ ueniebant,Aquino,Interamna:admiſſus eſt nemo.iure id quidem.in homine enim turpiſſimo obſolebant dignitatis inſignia.cum inde Romam proficiſcens ad Aquinum accederet: obuiã ei proceſſit (ut eſt frequens municipium) magna ſanè multitudo.at iſte operta lectica latus eſt per oppidum,ut mortuus. ſtulte Aquinates. ſed tamen in uia habitabant.quid Anagnini? qui cũ eſſent deuij obuiam ei deſcenderunt: ut iſtum,tanquam ſi eſſet Conſul ſalutarent.incredibile dictu.ſed tum nimis inter omnes conſtabat:neminẽ eſſe reſalutatum. preſertim cum duos ſecum Anagninos haberet Muſtellam,& Laconem:quorum alter gladiatorũ eſt

princeps:

princeps: alter poculorum. quid ego illas iſtius minas: contumeliasq́ commemorem? quibus inuectus eſt in Sidicinos? uexauit Puteolanos: quòd C. Caſſium, quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidē iudicio, ſtudio, beneuolentia, charitate: non ut te, ut Baſillum, ui & armis, & alios ueſtri ſimiles: quos clientes nemo habere uelit: non modo eſſe illorū cliens. interea dum tu abes: qui dies ille Collegæ tui? cum illud quod tu uenerari ſolebas, buſtū in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui unà fuerunt: concidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo ualuiſſe, & arma. collegam quidem de cœlo detraxiſti: effeciſtiq́ non tu quidem etiam nunc, ut ſit ſimilis tui: ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllā poſtea dominantem: Cæſarem regnantem uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed tamen abſconditi, nec ita multi. iſta uero quę, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequuntur ſcutati milites: ſicas portari uidemus. atque his quidem iam inueteratis P.C. conſuetudine obduruimus: Calendis Ian. cum in Senatum, ut erat conſtitutum, uenire uellemus: metu perterriti repente diffugimus. at iſte, qui Senatu non egeret: neq; deſiderauit quenquam: & potius diſceſſu noſtro lætatus eſt: ſtatimq́ illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæſaris defendiſſet lucri ſui cauſa: is leges Cæſaris, easq́ præclaras, ut Rempub. concutere poſſet: euertit. numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq́, cum actorum Cæſaris defenſor eſſe deberet: & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæſaris reſcidit. in publicis actis nihil eſt lege grauius: in priuatis firmiſſimum eſt teſtamentum. leges alias ſine promulgatione ſuſtulit: alias ut tolleret promulgauit. teſtamentum irritum fecit. quod etiam infimis ciuibus ſemper obtentum eſt. ſigna, tabulas, quas populo Cæſar una cum hortis legauit: eas hic partim in hortos Pompeij deportauit: partim in uillam Scipionis. & tu in Cæſaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem conſecutus erat? quam ut haberet puluinar, ſimulachrum, faſtigium, flaminem? eſt ergo flamen ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, ſic diuo Iulio, M. Antonius. quid igitur ceſſas? cur non inaugurare? ſume diem: uide qui te inauguret: Collegæ ſumus: nemo negabit. O deteſtabilem hominē: ſiue quod Tyranni ſacerdos es: ſiue quòd mortui. quæro deinceps, num hodiernus dies quis ſit, ignores? neſcis heri quartū in Circo diem ludorum Romanorū fuiſſe? te autem ipſum ad Populum tuliſſe: ut quintus præterea dies Cæſari tribueretur? cur non ſumus prętextati? cur honorem Cæſari tua lege datū deſeri patimur? an ſupplicationes addendo diem contaminari paſſus es? puluinaria noluiſti? aut undiq; religionē tolle: aut uſquequaq; conſerua. quæres placeát ne mihi puluinar eſſe, faſtigium, flaminem? mihi uero nihil iſtorum placet. ſed tu, qui acta Cæſaris defendis: quid potes dicere? cur alia defendas? alia nō cures? niſi forte uis fateri, te omnia quęſtu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad hæc tandem? expecto eloquentiam tuam. diſertiſſimum cognoui auum tuum. at te etiā apertiorem in dicendo. ille nunquā concionatus eſt nudus. tuum hominis ſimplicis pectus uidimus. reſpondebis ne ad hæc? aut omnino hiſcere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea? cui te reſpondere poſſe confidas? ſed præterita omittamus. hunc unum diem, hunc unum inquam hodiernum diem, hoc

punctum temporis,quo loquor:defende ſi potes.cur armatorum corona Senatus ſeptus eſt? cur me tui ſatellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omniū gentium, maxime barbaros Ithyreos cum ſagittis deducis in forum? præſidij ſui cauſa ſe facere dicit. nónne igitur millies perire eſt melius? quàm in ſua ciuitate ſine armatorum præſidio non poſſe uiuere? ſed nullum eſt iſtuc,mihi crede,præſidium.charitate,& beneuolentia ciuium ſeptum oportet eſſe,non armis.eripiet,extorquebit tibi iſta Populus Rom.utinam ſaluis nobis: ſed quoquo modo nobiſcum egeris: dum iſtis conſilijs uteris: non potes eſſe,crede mihi,diuturnus.etenim iſta tua minime auara coniunx,quam ego ſine contumelia deſcribo: nimium debet diu Populo Ro.penſionem tertiam.habet Populus Rom.ad quos gubernacula Reipub.deferat: qui ubicunq; terrarum ſunt: ibi eſt omne Reipub.præſidiū, uel potius ipſa Reſpublica: quæ ſe adhuc tantummodo ulta eſt: nondum recuperauit.habet quidē certe Reſpublica adoleſcentes nobiliſſimos, paratos defenſores.quàm diu uolent illi cedant ocio conſulentes: tamen à Repub.reuocabuntur.& nomen pacis dulce eſt:& ipſa res ſalutaris.ſed inter pacem & ſeruitutem plurimum intereſt.pax eſt tranquilla libertas: ſeruitus poſtremū malorum omnium,non modo bello,ſed morte etiam repellendum. quòd ſi ſeipſos illi noſtri liberatores è conſpectu noſtro abſtulerunt: at exemplum facti reliquerunt.illi,quod nemo fecerat,fecerunt. Tarquiniū Brutus bello eſt perſecutus: qui tamen rex fuit,cum eſſe Romæ regem liceret.Sp.Caſſius,Sp. Melius,M.Manlius propter ſuſpitionem regni appetendi ſunt necati.hi primi cum gladijs,non in regnum appetentem,ſed in regnantem impetum fecerunt.quod cum ipſum factum per ſe præclarum,atq; diuinum eſt: tum expoſitum ad imitandū: preſertim cum illi eam gloriā conſecuti ſunt: quæ uix cœlo capi poſſe uideatur.etſi enim ſatis in ipſa conſcientia pulcherrimi facti fructus erat: tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam. recordare igitur illum M.Antoni diem: quo Dictaturam ſuſtuliſti: pone ante oculos lætitiam Senatus,Populiq; Ro.confer eum cū nummatione tua tuorumq;: tum intelliges quantum inter laudem & lucrū interſit.ſed nimirum, ut quidam morbo aliquo,& ſenſus ſtupore ſuauitatem cibi non ſentiunt: ſic libidinoſi,auari,facinoroſi,ueræ laudis guſtum non habent.ſed ſi te laus allicere ad recte faciendum non poteſt: ne metus quidem à fœdiſſimis factis poteſt auocare? iudicia non metuis.ſi propter innocentiā: laudo: ſi propter uim: nō intelligis,ei,qui iſto modo iudicia non timeat: quid timendum ſit.quod ſi nō metuis uiros fortes,egregiosq; ciues: quod à corpore tuo prohibentur armis: tui te,crede mihi,diutius non ferent.quid eſt autem multos dies, & noctes timeri à ſuis? niſi uero maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quoſdam habuit ex ijs,à quibus eſt interfectus.an tu es ulla re cum eo comparandus? fuit in illo ingenium,ratio,memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello geſſerat,quamuis Reip.calamitoſas,attamen magnas: non multos annos regnare eſt meditatus: magno labore,magnis periculis quod cogitauerat,effecerat: muneribus,monimentis,congiarijs, epulis,multitudinē imperitam lenierat: ſuos præmijs,aduerſarios clementię ſpecie deuinxerat. quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu,partim patientia, conſuetudinem ſeruiendi.cum illo ego te dominandi cupiditate conferre poſſum: cæteris

teris uero rebus nullo modo es comparandus.ſed ex plurimis malis, quæ ab illo Reipub.ſunt inuſta:hoc tantum boni eſt:quod didicit iam Populus Ro. quantum cuiq; crederet:quibus ſe committeret:à quibus caueret.hæc igitur non cogitas?nec intelligis ſatis eſſe uiris fortibus didiciſſe,quàm ſit pulchrũ beneficio gratũ,fama glorioſum Tyrannum occidere?an cũ illum homines nõ tulerint:te ferent?certatim poſthac,mihi crede,ad hoc opus curretur:nec occaſionis tarditas expectabitur.reſpice quæſo aliquando Remp.M.Antoni:quibus ortus ſis,non quibus cũ uiuas,conſidera:mecum ut uoles:cũ Rep. redi in gratiam.ſed de te tu ipſe uideris. ego de me ipſo profitebor. defendi Remp.adoleſcens:non deſerã ſenex:contempſi Catilinæ gladios:non pertimeſcam tuos.quin etiã corpus libenter obtulerim:ſi repreſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt.utinam aliquando dolor Populi Rom. pariat:quod iam diu parturit.etenim ſi ab hinc annos propè uiginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe Conſulari:quanto uerius nunc negabo ſeni?mihi uero P.C.iam etiam optanda mors eſt perfuncto rebus ijs, quas adeptus ſum:quasq; geſſi.duo modo hæc opto:unum,ut moriens Populum Ro.liberum relinquã.hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil poteſt. alterum,ut ita cuiq; eueniat:ut de Rep.quiſq; mereatur.

IN M. ANTONIVM, PHILIPPICA TERTIA ORATIO XLV.

SErius omnino P.C.quàm tempus Reipub. poſtulauit:aliquando tamen,conuocati ſumus.quod flagitabam equidem quotidie:quippe cum bellum nefariũ contra aras,& focos,contra uitã,fortunasq; noſtras, ab homine profligato,ac perdito non comparari, ſed geri iam uiderẽ.expectantur Calendæ Ianuarij:quas non expectat Antonius.qui in prouinciam D. Bruti ſummi & ſingularis uiri,cum exercitu impetum facere conatur.ex qua ſe inſtructum,& paratum ad urbem uenturum eſſe minitatur.quæ eſt igitur expectatio?aut quę uel minima dilatio temporis?quamquam enim adſunt Calendę Ianuarij:tamen breue tempus longum eſt imparatis.dies enim affert,& hora potius,niſi prouiſum eſt:magnas ſæpe clades. certus autem dies non ut ſacrificij,ſic conſilij expectari ſolet. quod ſi aut Calendæ Ian.fuiſſent eo die:quo primum ex urbe fugit Antonius:aut hæ,non eſſent expectatæ:bellum iam nullum haberemus.authoritate enim Senatus conſenſuq; Populi Ro.facile hominis amentis fregiſſemus audaciam. quod confido equidem Conſules deſignatos,ſimulac magiſtratum inierint:eſſe facturos.ſunt enim optimo animo:ſummo conſilio : ſingulari concordia. mea autem feſtinatio non uictoriæ ſolum auida eſt:ſed etiam celeritatis,quouſq;

enim tantum bellum,tam crudele,tam nefarium priuatis conſilijs propulſabitur? cur non quam primũ publica accedit authoritas? C.Cæſar adoleſcens, penè potius puer,incredibili ac diuina quadam mente,atq; uirtute tum, cum maxime furor arderet Antonij:cumq; eius à Brunduſio crudelis & peſtifer reditus timeretur:nec poſtulantibus,nec cogitantibus,nec opinantibus quidem nobis(quia fieri poſſe non uidebatur) firmiſſimum exercitum inuicto genere ueteranorũ militum comparauit:patrimoniumq; ſuũ effudit. quamquam non ſumus uſi eo uerbo:quo decuit. non enim effudit:ſed in ſalutem Reipublicæ collocauit.cui quamquam gratia referri tanta non poteſt,quanta debetur:habenda tamen eſt,quantam maximam animi noſtri capere poſſunt.quis enim eſt tam ignarus rerũ? tam nihil de Repub.cogitans? qui hoc non intelligat:ſi M.Antonius à Brunduſio cum ijs copijs,quas ſe habiturũ putauerat:Romam,ut minabatur,uenire potuiſſet:nullum genus crudelitatis eum præteriturũ fuiſſe? quippe qui in hoſpitis tectis Brunduſij fortiſſimos uiros,ciues optimos iugulari iuſſit:quorum ante pedes eius morientiũ ſanguine os uxoris reſperſum eſſe conſtabat.hac ille crudelitate imbutus,cũ multo bonis omnibus ueniret iratior:quàm illis fuerat,quos trucidarat: cui tandem ueſtrum,aut cui omnino bono pepercifſet? qua peſte Rempublicam priuato conſilio(nec enim fieri potuit aliter) Cæſar liberauit.qui niſi in hac Republica natus eſſet:Remp. ſcelere Antonij nullam haberemus. ſic enim perſpicio:ſic iudico:niſi unus adoleſcens illius furentis impetus crudeliſſimosq; conatus cohibuiſſet:Rempublicã funditus interituram fuiſſe.cui quidem hodierno die P.C.nunc enim primum ita conuenimus:ut de illius beneficio poſſemus quæ ſentiremus libere dicere:tribuenda eſt authoritas: ut Rempub.non modo à ſe ſuſcæptam,ſed etiam à nobis commendatam poſſit defendere. Nec uero de legione Martia(quoniã longo interuallo loqui nobis de Repub.licet)ſileri poteſt.quis enim unquam fortior? quis amicior unquã Reip.fuit? quàm legio Martia uniuerſa? quæ cum hoſtẽ Populi Ro. M.Antonium iudicaſſet:comes eius eſſe amentię noluit.reliquit Conſulem. quod profecto non feciſſet,ſi eũ Conſulem iudicauiſſet:quẽ nihil aliud agere,nihil moliri,niſi cędem ciuium,atque interitum ciuitatis uideret.atq; ea legio conſedit Albę.quam potuit urbem eligere,aut opportuniorem ad res gerendas? aut fideliorem? aut fortiorum uirorum? aut amiciorum Populo Ro. ciuium? huiuſce legionis uirtutem imitata Quarta legio duce L.Egnatuleio Quæſtore ciue optimo,& fortiſſimo,Cæſaris authoritatem,atq; exercitum perſecuta eſt.faciendum eſt igitur nobis P.C.ut ea, quæ ſua ſponte clariſſimus adoleſcens,atque omnium præſtantiſſimus geſſit:& gerit:hęc authoritate noſtra comprobentur:ueteranorumq; fortiſſimorum uirorum, tum legionis Martiæ,Quartæq;,mirabilis conſenſus ad Rempub. recuperandam laudetur:& teſtimonio noſtro confirmetur: eorumq; commoda,honores, præmia,cum Conſules deſignati magiſtratum inierint:curæ nobis fore hodierno die ſpondeamus.atque ea quidem quæ dixi de Cæſare,deq; eius exercitu:iamdiu nota ſunt nobis.uirtute enim admirabili Cæſaris, conſtantiaq; militum ueteranorum,legionumq; earum optimo iudicio, quæ authoritatẽ noſtram,libertatemq; Populi Ro.uirtutem C.Cæſaris ſecutæ ſunt:à ceruicibus noſtris eſt depulſus Antonius.ſed ut dixi,hæc ſuperiora. hoc uero recens

cens edictum D. Bruti, quod paulo ante propoſitum eſt, certe ſilentio nõ poteſt prçteriri. pollicetur enim ſe prouinciam Galliam retenturum in Senatus Populiq; Ro. poteſtate. O ciuem natum Reipub. memorem ſui nominis, imitatoremq; maiorum. neque enim Tarquinio expulſo, maioribus noſtris tam fuit optata libertas: quàm eſt repulſo Antonio retinenda nobis. illi regibus parere iam à condita urbe didicerant: nos poſt reges exactos ſeruitutis obliuio cæperat. atq; ille Tarquinius, quē maiores noſtri non tulerunt: nõ crudelis, non impius, ſed ſuperbus habitus eſt, & dictus. quod nos uicium in priuatis ſæpe tulimus: id maiores noſtri ne in rege quidē ferre potuerunt. L. Brutus regem ſuperbum non tulit: D. Brutus ſceleratum atque impium regnare patietur Antoniũ? quid Tarquinius tale? qualia innumerabilia, & fecit, & facit, Antonius? Senatum etiã reges habebant: nec tum, ut Antonio Senatũ habente, in conſilio regis uerſabantur barbari armati. ſeruabant auſpicia reges: quæ hic Conſul Augurq; neglexit: neq; ſolum legibus contra auſpicia ferendis, ſed etiam Collega unà referente, quem ipſe ementitis auſpicijs uicioſum fecerat. quis autem rex unquã fuit tam inſigniter impudens? ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quã ciuitatem, quod præmiũ, non uel ſingulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuerſis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil ſordidum accæpimus. at uero huius domi inter calces illius appendebatur aurũ: numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium Populi Ro. nundinabantur. ſupplicia uero in ciues Rom. nulla Tarquinij accæpimus. at hic & Sueſſæ iugulauit eos: quos in cuſtodiam dederat: & Brunduſij tercentos fortiſſimos uiros, ciuesq; optimos trucidauit. poſtremo Tarquinius pro Populo Ro. bellum gerebat, tum cum expulſus eſt. Antonius contra Populum Ro. exercitum educebat, tum, cum à legionibus relictus nomen Cæſaris, exercitumq; pertimuit: neglectisq; ſacrificijs ſolennibus, ante lucem ea uota, quæ nunquam ſolueret: nuncupauit: & hoc tempore in prouinciam Populi Ro. conatur inuadere. maius igitur beneficium à D. Bruto Populus Ro. & habet: & expectat: quam maiores noſtri accæperunt à L. Bruto principe huius maxime conſeruandi generis, & nominis. cum autē eſt omnis ſeruitus miſera: tum uero intolerabile eſt ſeruire impuro, impudico, effœminato, nunquam, ne in metu quidem, ſobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato preſertim conſilio: iudicat, ueriſſimeq; iudicat, non eſſe Conſulem. faciendum eſt igitur P. C. nobis: ut D. Bruti priuatũ conſilium authoritate publica comprobemus. nec uero M. Antonium Conſulem poſt Lupercalia putare debuiſtis. quo enim ille die Populo Rom. inſpectante, nudus, unctus, ebrius, concionatus eſt: & id egit, ut Collegæ diadema imponeret: eo die nõ modo Conſulatu, ſed etiam libertate ſe abdicauit. eſſet enim ipſi certe ſtatim ſeruiendum: ſi Cæſar ab eo regni inſigne accipere uoluiſſet. hunc igitur ego Conſulem, hunc ciuem Romanum, hunc liberum, hunc deniq; hominem putē? qui fœdo illo, & flagitioſo die, & quid pati à Cæſare uiuo poſſet: & quid eo mortuo conſequi ipſe cuperet: oſtēdit. nec uero de uirtute, conſtantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri poteſt. eſt enim ille flos Italię: illud firmamentum imperij Populi Ro. illud ornamentum dignitatis. tantus autē eſt conſenſus municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Gallię: ut omnes ad authoritatē

huius ordinis,maieſtatemq́ Populi Ro. defendendam conſpiraſſe uideantur.quamobrem Tribuni pl.quamquam uos nihil aliud,niſi de præſidio,ut Senatum tuto Conſules Calen.Ian.habere poſſent,retuliſtis:tamen mihi uidemini magno conſilio,atque optima mente poteſtatem nobis de tota Rep. feciſſe dicendi.cum enim tuto Senatum haberi ſine præſidio non poſſe iudicauiſtis:illud etiam ſtatuiſtis:intra muros Antonij ſcelus audaciamq́ uerſari.quamobrem omnia mea ſententia complectar,uobis ut intelligo,non inuitis:& ut præſtantiſſimis ducibus à nobis detur authoritas:& fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur præmiorum:& iudicetur non uerbo,ſed re,non modo non Conſul,ſed etiam hoſtis Antonius.nam ſi ille Conſul:fuſtuariũ meruerunt legiones:quæ Conſulem reliquerunt:ſceleratus Cæſar:Brutus neſarius:qui contra Conſulem priuato conſilio exercitus comparauerunt.ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui,propter eorum diuinum,atque immortale meritum:ducibus autem ne referri quidẽ poteſt gratia: quis eſt, qui eum non hoſtẽ exiſtimet? quem,qui armis perſequuntur, conſeruatores Reip.iudicantur? at quàm contumelioſus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? primum in Cæſarem maledicta congeſſit deprompta ex recordatione impudicitię,& ſtuprorũ ſuorum.quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplum ueteris ſanctitatis? quis autem ille maledico impurior? ignobilitatẽ obijcit C.Cęſaris filio, cuius etiã naturalis pater,ſi uita ſuppeditaſſet:Conſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianã,aut Epheſinã putes dicere? uidete quàm deſpiciamur omnes,qui ſumus è municipijs:ideſt omnes planè:quotus enim quiſq́ non eſt.quod autem municipiũ non contemnit is? qui Aricinum tantopere deſpicit,uetuſtate antiquiſſimum,iure fœderatũ, propinquitate penè finitimũ,ſplendore municipum honeſtiſſimum.hinc Voconiæ,hinc Scatiniæ leges:hinc multæ Sellæ curules,& patrum memoria & noſtra:hinc Equites Ro.lautiſſimi plurimi & honeſtiſſimi.ſed ſi Aricinam uxorem non probas:cur probas Tuſculanam? quamquã huius ſanctiſſimæ fœminæ,atq́ optimæ pater M. Accius Balbus in primis honeſtus,Prætorius fuit.tuæ coniugis bonæ fœminæ,locupletis quidem certe,Bambalio quidam pater,homo nullo numero.nihil illo contemptius:qui propter hęſitantiã linguę,ſtuporemq́ cordis,cognomẽ ex contumelia traxerit.at auus huius nobilis,Tuditanus nempe ille:qui cũ palla,& coturnis nummos populo de roſtris ſpargere ſolebat.uellem hanc contemptionem pecunię ſuis reliquiſſet:haberetis nobilitatẽ generis glorioſam. qui autẽ euenit ut Iulia natus,ignobilis uideatur? cum tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quæ porrò amentiæ ſunt? eum dicere aliquid de uxorũ ignobilitate:cuius pater Numitoriã Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem:ipſe ex libertini filia ſuſcæperit liberos.ſed hoc clariſſimi uiri uiderint,L.Philippus,qui habet Aricinã uxorem: C.Marcellus, qui Aricinæ filiam:quos certe ſcio dignitatis optimarum fœminarũ non pœnitere.idem etiam Q.Ciceronem fratris mei filiũ compellat edicto:nec ſentit amens commendationem eſſe compellationẽ ſuam. quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius? quàm cognoſci ab hominibus Cæſaris conſiliorum eſſe ſocium:Antonij furoris inimicum? at etiã gladiator auſus eſt ſcribere:hunc de patris & patrui parricidio cogitaſſe. O admirabilem impudentiam, auda

ciam, temeritatem.in eum adoleſcentem hæc ſcribere audere? quem ego, & frater meus, propter eius ſuauiſſimos atque optimos mores præſtantiſſimumq́; ingenium,certatim amamus: omnibus horis in oculis,auribus,complexu tenemus.nam in eiſdem me edictis neſcit,lædat,an laudet.cū idem ſupplicium minatur optimis ciuibus:quod ego de ſceleratiſſimis ſumpſerim:laudare uidetur:quaſi imitari uelit.cum autem illam pulcherrimi facti memoriā refricat:tum à ſuis ſimilibus inuidiam aliquam in me commoueri putat. ſed ipſe quid fecit?cū tot edicta propoſuiſſet:edixit ut adeſſet Senatus frequens ad VIII Calend.Decembris.eo die ipſe non affuit.at quomodo edixit? hæc ſunt ut opinor,uerba in extremo.ſi quis non affuerit:hunc omnes exiſtimare poterunt & interitus mei,& perditiſſimorum conſiliorum authorem fuiſſe. quæ ſunt perdita conſilia?an ea,quæ pertinent ad libertatem Populi Romani recuperandam?quorum conſiliorum Cæſari & me authorem & hortatorem & eſſe & fuiſſe fateor.quamquam ille non eguit conſilio cuiuſquam. ſed tamen,ut dicitur:currentem incitaui. nam interitus quidem tuí quis bonus non eſſet author?cum in eo ſalus,& uita optimi cuiuſq;, & libertas Populi Romani,dignitasq́; conſiſteret.ſed cum tam atroci edicto nos concitauiſſet: cur ipſe non affuit?num putatis aliqua re triſti & ſeuera?uino,& epulis retentus,& alea eſt:ſi epulæ potius, quàm popinæ nominandæ ſunt. diem edicti obire neglexit:& ante diem quartam Calendarum Decembris diſtulit.adeſſe in Capitolio iuſſit.quod in templum ipſe neſcio qua,per Gallorum cuniculum aſcendit.conuenerunt corrogati, & quidam ampli homines, ſed immemores dignitatis ſuæ. is enim erat dies:ea fama:is impetus eius, qui Senatum uocarat: ut turpe Senatori eſſet,nihil timere.ad eos tamē ipſos, qui conuenerant, ne uerbum quidē auſus eſt facere de Cæſare:cum de eo conſtituiſſet ad Senatum referre.ſcriptam attulerat Conſularis quidam ſententiā. quid eſt aliud de eo referre nō audere,qui contra ſe Conſulem exercitū duceret:niſi ſeipſum hoſtē iudicare?neceſſe enim erat alterum eſſe hoſtē:nec poterat aliter de aduerſarijs ducibus iudicari.ſi igitur C.Cæſar hoſtis:cur Conſul nihil refert ad Senatū?ſi ille à Senatu notandus non fuit: quid poteſt dicere? quin cū de illo tacuerit:ſe hoſtem eſſe confeſſus ſit?quem in edictis Spartacū appellat:hunc in Senatu ne improbum quidem dicere audet.at in rebus triſtiſſimis quantos excitat riſus?ſententiolas edicti cuiuſdam memoriæ mandaui:quas uidetur ille peracutas putare.ego autem,qui intelligeret, quid dicere uellet,adhuc neminem inueni.an ulla contumelia eſt,quam facit dignus? primum quid eſt dignus?nam etiam malo digni multi:ſicut ipſe.an quam facit is:qui cum dignitate eſt?quæ autem poteſt eſſe maior?quid eſt porrò facere contumeliam?quis ſic loquitur? deinde,nec timor quem denunciat inimicus.quid eſt ergo?ab amico timor denunciari ſolet? horum ſimilia deinceps:nonne ſatius eſt mutum eſſe?quàm quod nemo intelligat, dicere? hem cur magiſter eius ex oratore, arator factus ſit. ut poſſideat in agro publico Populi Romani,campi Leontini duo millia iugerum immunia:ut hominē ſtultum magis etiam infatuet mercede publica.ſed hæc leuiora fortaſſe. illud quæro,cur tam ſubito manſuetus in Senatu fuerit:cum in edictis tam fuiſſet ferus?quid autem attinuerit,L.Caſſio Tribuno pl.fortiſſimo,& conſtantiſſimo ciui mortem denunciare?ſi in Senatum ueniſſet?D. Carſulenum bene

de Rep.ſentientem, à Senatu ui & minis mortis expellere? Tyberinum Canutium, à quo erat honeſtiſſimis contentionibus & ſæpe, & iure uexatus: nō templo ſolum, uerum etiam aditu prohibere Capitolij? cui Senatus conſulto ne intercederent uerebatur? de ſupplicatione credo M. Lepidi clariſſimi uiri. atqui id erat periculum: de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus: ne eius uſitatus honos impediretur. ac ne ſine cauſa uideretur edixiſſe, ut Senatus adeſſet: cum de Repub. relaturus fuiſſet: allato nuncio de legione Quarta, mente concidit: effugere feſtinans, Senatuſconſultū de ſupplicatione per diſceſſionem fecit: cum id factum eſſet antea nunquam. quę uero profectio poſtea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorū, lucis, urbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum fuit Senatus in illo ipſo die ueſpertina prouinciarū religioſa ſortitio: diuina uero opportunitas: ut quæ cuique apta eſſet: ea cuique obueniret. præclare igitur facitis Tribuni ple. qui de præſidio Conſulum, Senatuſq; referatis: meritoq; ueſtro maximas gratias uobis omnes & agere & habere debemus. qui enim carere metu, & periculo poſſumus, in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem afflictus & perditus, quæ de ſe expectat iudicia grauiora, quàm amicorū ſuorum? familiariſſimus eius mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo omni carens cupiditate, nullam ſe habere prouinciam, nullā Antonij ſortitionem fuiſſe iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus uir auo, patre, maioribuſq; ſuis digniſſimus. in eadē ſententia fuit homo ſumma integritate, atq; innocentia M. Anturanius. idem fecit P. Appius, ipſi etiam qui amicitiā M. Antonij ueriti, plus ei tribuerunt, quàm fortaſſe uellent: M. Piſo, & meus neceſſarius, & uir, & ciuis egregius, pariq; innocentia M. Vehilius, Senatus authoritati ſe obtemperaturos eſſe dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius ſpectata multis magniſq; in rebus ſingularis integritas minus admirabilem fecit huius honeſtiſſimi facti gloriam: qui omnino prouinciā neglexit. quam item magno animo & conſtanti C. Ceſſedius repudiauit. qui ſunt igitur reliqui? quos ſors diuina delectet? L. Antonius, & M. Antonius. O felicem utrunq;, nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoq; felicē. hanc enim ſemper habebat in ore prouinciam. C. Caluiſius Africam. nihil felicius. modo enim ex Africa deceſſerat: & quaſi diuinans ſe rediturū, duos legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Caſſius Hiſpaniam. non habeo quid ſuſpicer. duarum credo prouinciarum ſortes minus diuinas fuiſſe. O C. Cæſar (adoleſcentem appello) quam tu ſalutem Reipublicæ, attuliſti? quàm improuiſam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit? quid faceret inſequens? etenim in concione dixerat: ſe cuſtodē futurum urbis: uſque ad Calend. Maias ad urbem exercitum habiturum. O præclarum cuſtodem ouium (ut aiunt) lupum. cuſtos ne urbis? an direptor, & uexator eſſet Antonius? & quidem ſe introiturum in urbem dixit, exiturumq; cum uellet. quid iſtud? nonne audiente populo ſedens pro æde Caſtoris dixit? niſi qui uiciſſet uicturum neminem? hodierno die primum P. C. longo interuallo in poſſeſſionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defenſor, ſed etiam conſeruator fui. cum autem id facere non poſſem: qui fui? nec abiecte, nec ſine aliqua dignitate, caſum illum temporum, & dolorem tuli. hanc uero teterrimam belluam,

quis

quis ferre poſſet? aut quomodo? quid eſt in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his tot conglutinatus eſt. nihil apparet in eo ingenuum: nihil moderatum: nihil pudens: nihil pudicum. quapropter quoniam res in id diſcrimen adducta eſt: utrum ille pœnas Reipub. luat: an nos ſeruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patrium animum, uirtutemq́ue capiamus. aut libertatem propriam Romani generis, & nominis recuperemus: aut mortem ſeruituti anteponamus. multa quæ in libera ciuitate ferenda non eſſent: tulimus: & perpeſſi ſumus: alij ſpe recuperandæ libertatis: alij uiuendi nimia cupiditate. ſed ſi illa tulimus, quæ neceſſitas ferre coegit, uisq́ue quædam penè fatalis: quæ tamen ipſa non tulimus: etiam ne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudeliſſimumq́ue dominatum? quid hic faciat, ſi potuerit, iratus? qui cum ſuccenſere nemini poſſet: omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit? qui nullam adeptus uictoriam tanta ſcelera poſt Cæſaris interitum fecerit: refertam eius domũ exhauſerit: hortos compilarit: ad ſe omnia ex his ornamenta tranſtulerit: cædis & incendiorum cauſam quæſierit ex funere: duobus aut tribus Senatuſconſultis è Rep. benefactis, reliquas res ad lucrũ prædamq́ue reuocauerit: uendiderit immunitates: ciuitates liberauerit: prouincias uniuerſas ex imperij Populi Ro. iure ſuſtulerit: exules reduxerit: falſas leges C. Cæſaris nomine, & falſa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit: earumq́ue rerum omnium domeſticum mercatum inſtituerit: Populo Ro. leges impoſuerit: armis & præſidijs Populum Ro. & magiſtratus foro excluſerit: Senatũ ſtipauerit armatis: armatos in cella Concordiæ, cũ Senatum haberet, incluſerit: ad legiones Brunduſium cucurrerit: ex his optime ſentientes centuriones iugulauerit: cum exercitu Romam ſit ad interitum noſtrum, & ad diſperditionem urbis uenire conatus. atq́ue his ab hoc impetu abſtractus conſilio & copijs Cæſaris, conſenſu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere deſinit: in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat: quo neminem reperire poteſt ſui ſimiliorem. ille autem ex Myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit ſtrages, ubicunq́ue poſuit ueſtigia? cædit greges armentorum, reliquiq́ue pecoris quodcunq́ue nactus eſt: epulantur milites: ipſe autẽ ſe, ut fratrẽ imitetur, obruit uino: uaſtantur agri: diripiuntur uillæ: matresfamilias, uirgines, pueri ingenui arripiuntur: militibus traduntur. hæc eadem quacunq́ue exercitum duxit, fecit M. Antonius. his uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos inquam in urbem recipietis? non tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, Populo Romano conſpirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amiſſo. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. ſi in Galliam uenerit: non ille armis ſolum, ſed etiam noſtris decretis urgendus eſt. magna uis eſt, magnũ numen unum & idem ſentientis Senatus. uidetis ne refertum forum? Populum Romanum ad ſpem recuperandæ libertatis erectum? qui longo interuallo cũ frequentes hic uidet nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. hunc ego diem expectans, M. Antonij ſcelerata arma uitaui: tum cum ille in me abſentẽ inuehens, non intelligebat ad quod tempus me, & meas uires reſeruarem. ſi enim illi tum cædis initium à me

quærenti reſpondere uoluiſſem: nunc Reip. conſulere non poſſem. hanc uero nactus facultatem, nullum tempus P.C. dimittam, neque diurnum, neque nocturnum; quin de Populi Ro. libertate, de dignitate ueſtra quod cogitandum ſit, cogitē: quod agendū, atq; faciendum, id non modo non recuſem: ſed appetam etiam: atque depoſcam. hoc feci ſemper dum licuit: intermiſi quoad non licuit: iam nō ſolum licet: ſed neceſſe eſt etiā: niſi ſeruire malumus, quàm ne ſeruiamus, animis armisq; decernere. dij immortales nobis hæc præſidia dederunt: urbi Cæſarem, Brutum Galliæ. ſi enim ille urbem opprimere potuiſſet ſtatim: ſi Galliam tenere paulo poſt: optimo cuiq; pereundū, reliquis eſſet ſeruiendum. hanc igitur occaſionem oblatam tenete per deos immortales P.C. & ampliſſimi orbis terræ conſilij principes uos eſſe aliquando recordamini. ſignum date Populo Ro. conſilium ueſtrum non deeſſe Reipublicę: quoniam ille uirtutem ſuam non defuturā eſſe profitetur. nihil eſt quod moneam. nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi dormierimus hoc tempore, non modo crudelem ſuperbamq; dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam & flagitioſam eſſe ferendam. noſtis inſolentiam Antonij: noſtis amicos: noſtis totam domū. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire: ea ſumma miſeria eſt, ſummo dedecore coniuncta. quòd ſi iā (quòd dij omen auertant) fatum extremū Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt: ut honeſte decumbant: faciamus nos principes orbis terrarū gentiumq; omnium: ut cū dignitate potius cadamus: quàm cū ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore: nihil fœdius ſeruitute. ad decus, & libertatem nati ſumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimiū diu teximus, quid ſentiremus. nunc iam apertū eſt: omnes iam patefecerunt, in utranq; partem quid ſentiant: quid uelint. ſunt impij ciues, pro charitate Reipub. nimium multi, pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem Populo Rom. poteſtatem, & fortunam dederunt. ad ea enim præſidia, quæ habemus: iam accedunt Conſules ſumma prudentia, uirtute, concordia, multos menſes de Populi Ro. libertate commentati, atq; meditati. his authoribus, & ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, & multum in poſterum prouidentibus, Populo Ro. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorē autem faciet libertatem ſeruitutis recordatio. quas ob res quòd Tribuni pl. uerba fecerunt: ut Senatus Calen. Ian. tuto haberi, ſententiæq; de ſumma Reip. libere dici poſſint: de ea re ita cenſeo: ut C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati, dent operam, ut Senatus Cal. Ian. tuto haberi poſſit: quodq; edictum D. Bruti imperatoris Conſulis deſignati, optime de Repub. meriti propoſitum ſit: Senatum, exiſtimare D. Brutum imperatorem Conſulem deſignatū optime de Repub. promereri: cum Senatus authoritatem, Populiq; Rom. libertatem, imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciā citeriorem optimorum & fortiſſimorum uirorum, amiciſſimorum Populo Ro. ciuium exercitum in Senatus poteſtate retineat: id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ, recte, atq; ordine, exq; Rep. feciſſe: & facere: Senatum ad ſummam Reip. pertinere arbitrari à D. Bruto & ab L. Planco imperatoribus COSS, deſignatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinent: obtineri ex lege Iulia quoad ex Senatus conſulto cuiq; eorū ſucceſſum ſit: eosq;

dare

dare operam,ut hæ prouinciæ,Galliæꝗ exercitus,in Senatus Populiꝗ Ro. poteſtate,præſidioꝗ Reipub. ſint: cunꝗ opera,uirtute,conſilio C.Cæſaris, ſummoꝗ conſenſu militum ueteranorū, qui eius authoritatem ſecuti Reip. præſidio ſunt:& fuerunt:& à grauiſſimis periculis Populus Rom.defenſus ſit:& hoc tempore defendatur:cunꝗ legio Martia Albæ conſtiterit,in municipio fideliſſimo,& fortiſſimo:ſeꝗ ad Senatus authoritatē Populiꝗ Ro. libertatem contulerit:quòd pari conſilio eademꝗ uirtute legio Quarta uſa L.Egnatuleio duce ciue egregio Senatus authoritatē Populiꝗ Ro.libertatē defendat:ac defenderit:Senatui magnæ curę eſſe,ac fore:& ut pro tantis eorum in Rempub.meritis honores eis habeantur: gratiæꝗ referantur:Senatui placere:utꝗ C.Panſa,A.Hircius Conſules deſignati, cum magiſtratum inierint:ſi eis uidebitur:primo quoꝗ tempore de his rebus ad hunc ordinē referant:ita uti de Repub.fideꝗ ſua cenſuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA ORATIO XLVI.

FRequentia ueſtrum incredibilis, concioꝗ Quirites tanta,quanta meminiſſe non uideor: & alacritatem mihi ſummam affert Reip.defendendæ,& ſpem recuperandæ libertatis.quamquam animus mihi nunquam defuit:tempora defuerunt.quæ ſimulac primū aliquid lucis oſtendere uiſa ſunt:princeps ueſtræ libertatis defendendę ſemper fui.quod ſi ante facere conatus eſſem:nunc facere non poſſem.hodierno enim die Quir.ne mediocrem rem actam arbitremini:fundamenta ſunt iacta reliquarum actionum.nam eſt hoſtis à Senatu nondum uerbo appellatus, ſed re iam iudicatus Antonius.nunc uero multo ſum erectior: quòd uos quoque hoſtem illum eſſe tanto conſenſu,tantoꝗ clamore approbauiſtis.nec enim fieri poteſt: ut non aut ij ſint impij: qui contra Conſulem exercitum comparauerunt: aut ille hoſtis, contra quem iure arma ſumpta ſunt. hanc igitur dubitationem, quamquam nulla erat: tamen nequa poſſet eſſe: Senatus hodierno die ſuſtulit. C. Cæſar, qui Rempublicam .libertatemꝗ ueſtram ſuo ſtudio,conſilio,patrimonio denique tutatus eſt:& tutatur:maximis Senatus laudibus ornatus eſt.laudo, laudo uos Quirites:cum gratiſſimis animis proſequimini nomen clariſſimi adoleſcentis,uel pueri potius.ſunt enim facta eius immortalitatis,non ætatis.multa memini:multa audiui:multa legi:nihil ex omnium ſeculorum memoria tale cognoui:qui cum ſeruitute præmeremur:& in dies malum creſceret: præſidij nihil haberemus:capitalem,& peſtiferum Brunduſio M.Antonij reditum timeremus:hoc inſperatum omnibus conſilium incognitum certe cæpit, ut

exercitum inuictum ex Hiſpanis militibus conduceret: Antonijq́ furorem crudeliſſimis conſilijs incitatum à pernicie Reip. auerteret. quis eſt enim, qui hoc non intelligat? niſi Cęſar exercitum parauiſſet: non ſine exitio noſtro futurum Antonij reditū fuiſſe? ita enim ſe recipiebat ardens odio ueſtri, cruentus ſanguine ciuium Romanorum, quos Sueſſæ, quos Brunduſij occiderat: ut nihil niſi de Reipub. pernicie cogitaret. quod autem erat præſidium ſalutis, libertatisq́ ueſtræ? ſi C. Cæſaris fortiſſimorum ſuiq́ patris militum exercitus non fuiſſet? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis & immortalibus meritis diuini immortalesq́ debentur: mihi Senatus aſſenſus paulo ante decreuit, ut primo quoq́ tempore referretur. quo decreto quis nō proſpicit Antonium hoſtem eſſe iudicatū? quem enim appellare poſſumus eum: contra quē qui exercitus ducunt: ijs Senatus arbitratur ſingulares exquirendos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxiſſe nomen: à quo Populum Ro. generatum accæpimus: nónne ipſa ſuis decretis prius, quàm Senatus, hoſtem iudicauit Antonium? nam ille ſi non hoſtis: qui Conſulem reliquerunt, hoſtes neceſſe eſt iudicemus. præclara & luculenta reclamatione ueſtra factum pulcherrimum Martialium comprobauiſtis: qui ſe ad Senatus authoritatem, ad libertatem ueſtram, ad uniuerſam Rempub. contulerunt: hoſtem illum, & latronem, & parricidam patrię reliquerunt. nec ſolum id animoſe, & fortiter, ſed conſiderate etiam, ſapienterq́ fecerunt. Albę conſtiterūt in urbe opportuna, munita, propinqua, fortiſſimorum uirorum, fideliſſimorum ciuium, atq́ optimorū. huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem Senatus merito paulo ante laudauit: C. Cæſaris exercitum proſecuta eſt. quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæſar fertur in cœlū: qui contra te exercitum comparauit: laudantur exquiſitiſſimis uerbis legiones: quæ te reliquerunt: quæ à te accerſitæ ſunt: quæ tuæ eſſent: ſi te Conſulem, quàm hoſtē maluiſſes: quarum legionum fortiſſimū, ueriſſimumq́ iudicium confirmat Senatus: comprobat uniuerſus Populus Rom. niſi forte uos Quirites Conſulem, non hoſtem iudicatis Antonium? ſic arbitrabar uos iudicare ut oſtendiſtis. municipia, colonias, prȩfecturas, num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una mente conſentiunt: omnia arma eorum, qui hæc ſalua uelint: contra illam peſtem eſſe capienda. quid D. Bruti iudicium Quir. quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis: num cui tandem contemnendum uidetur? recte & uere negaſtis Quirites: eſt enim quaſi deorum immortaliū beneficio & munere datum Reipub. Brutorum genus & nomen ad libertatem Populi Ro. uel conſtituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excluſit prouincia: exercitu obſtitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipſam ſua ſponte, ſuoq́ iudicio excitatam. ſi Conſul Antonius: Brutus hoſtis. ſi conſeruator Reip. Brutus: hoſtis Antonius. num igitur utrum horum ſit, dubitare poſſumus? at qui ut uos una mente, unaq́ uoce dubitare uos negatis: ſic modo decreuit Senatus, D. Brutum optime de Repub. mereri, cum Senatus authoritatem, Populiq́ Ro. libertatem, imperiumq́ defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoſte. quæ eſt enim alia laudanda defenſio? deinceps laudatur prouincia Gallia: meritoq́ ornatur uerbis ampliſſimis à Senatu: quod reſiſtat Antonio. quē ſi Conſulem illa prouincia

uincia putaret: neq; eum reciperet: magno ſcelere ſe aſtringeret. omnes enim ſub Conſulis iure, & imperio debent eſſe prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator Conſul deſignatus natus Reip. ciuis: negat Gallia: negat cuncta Italia: negat Senatus: negatis uos. quis igitur illum Conſulem niſi latrones putant? quamquam ne ij quidem ipſi quod loquuntur, id ſentiunt: nec à iudicio omnium mortalium, quamuis impij, nefarijq; ſint: ſicut ſunt: diſſentire poſſunt. ſed ſpes rapiendi, atq; prædandi occæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aſſignatio, non illa infinita Pompeij haſta ſaciauit: qui ſibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædã propoſuerunt: qui dum ſit quod rapiant: quod auferant: nihil ſibi defuturum arbitrantur. quibus M. Antonius (O dij immortales auertite, & deteſtamini quæſo hoc omen) urbem ſe diuiſurum eſſe promiſit. ita uero Quir. ut precamini ueniat: quo huius amentiæ pœna, in ipſum, familiamq; eius recidat. quod ita futurũ eſſe confido. iam enim non ſolum homines, ſed etiam deos immortales ad Rempub. conſeruandam arbitror conſenſiſſe. ſi enim prodigijs, atq; portentis dij immortales nobis futura prædicunt: ita ſunt aperte denunciata: ut & illi pœna, & libertas nobis appropinquet. ſi enim tantus conſenſus omnium, ſine impulſu deorum eſſe non potuit: quid eſt, quod de uoluntate cœleſtium dubitare poſſimus? reliquum eſt Quirites: ut uos in iſta ſententia, quam pręuobis fertis: perſeueretis. faciam igitur ut imperatores inſtructa acie ſolent: quamquam paratiſſimos milites ad præliandum uideant: ut eos tamen adhortentur. ſic ego uos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam adhortabor. non eſt, non eſt uobis Quir. cum eo hoſte certamen: quo cum aliqua pacis conditio eſſe poſſit. neq; enim ille ſeruitutem ueſtram, ut antea, ſed iam iratus ſanguinẽ concupiſcit. nullus ei ludus uidetur eſſe iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. non eſt uobis Quir. res cum ſcelerato homine, atque nefario, ſed cum immani tetraq; bellua. quæ quoniam in foueam incidit: obruatur. ſi enim illinc emerſerit: nullius ſupplicij crudelitas erit recuſanda. ſed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iã habemus: mox ijs, quas paucis diebus noui Conſules comparabunt. incumbite in cauſam Quir. ut facitis. nunquam inter Senatum & uos conſenſus maior in ulla cauſa fuit: nunquam tam uehementer cum Senatu conſociati fuiſtis. nec mirum. agitur enim nõ qua conditione uicturi: ſed uicturi ne ſimus: an cum ſupplicio ignominiaq; perituri. quamquam mortem quidẽ omnibus natura propoſuit. crudelitatem mortis, & dedecus, uirtus propulſare ſolet. quę propria eſt Romani generis, & ſeminis. hanc retinete quęſo Quir. quam uobis tanquam hæreditatem maiores ueſtri reliquerunt. quamquam omnia alia falſa, incerta ſunt, caduca, mobilia. uirtus eſt una altiſſimis defixa radicibus: quæ nunquam ulla ui labefactari poteſt: nunquam dimoueri loco. hac maiores noſtri primum uniuerſam Italiam, deuicerunt: deinde Chartaginem exciderunt: Numantiam euerterunt: potentiſſimos Reges, bellicoſiſſimas gentes, in deditionem huius imperij redegerunt. ac maioribus quidem ueſtris Quir. cum eo hoſte res erat: qui haberet Rempub. curiam, ærarium, conſenſum, & concordiam ciuium, rationem aliquam, ſi res ita tuliſſet: pacis & fœderis. hic ueſter hoſtis ueſtram Remp. oppugnat: ipſe habet nullam: Senatum ideſt orbis terræ conſilium delere geſtit: ipſe conſilium publicum

blicum

blicum nullum habet: ærarium ueſtrum exhauſit: ſuum non habet. nam concordiam ciuium qui habere poteſt? nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ poteſt cum eo eſſe ratio? in quo eſt incredibilis crudelitas? fides nulla? eſt igitur Quirites Populo Rom. uictori omnium gentium, omne certamen cum excurſore, cũ latrone, cum Spartaco. nam quòd ſe ſimilem Catilinę eſſe gloriari ſolet: ſcelere par eſt: belli induſtria inferior. ille cum exercitum nullũ haberet: repente conflauit. hic cum ipſum exercitum, quem accæpit: amiſit. ut igitur Catilinam diligentia mea, Senatus authoritate, ueſtro ſtudio, & uirtute fregiſtis: ſic Antonij nefarium latrocinium ueſtra cum Senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit: felicitate, & uirtute exercituũ, ducumq́ ueſtrorum, breui tempore oppreſſum audietis. equidem quantum cura, labore, uigilijs, authoritate, conſilio, eniti atque efficere potero: nihil prætermittam quod ad libertatem ueſtram pertinere arbitrabor. neque enim id pro ueſtris in me ampliſſimis beneficijs ſine ſcelere facere poſſum. hodierno autem die primum referente uiro fortiſſimo, uobisq́ amiciſſimo M. hoc Seruilio, Collegisq́ eius ornatiſſimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo me authore, & principe ad ſpem libertatis exarſimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO XLVII.

NIhil unquam longius Calendis Ian. mihi uiſum eſt patres conſcripti: quod idem intelligebã per hos dies unicuiq́ ueſtrum uideri. qui enim bellum cum Rep. gerunt: hunc diem non expectant. nos autem tum, cũ maxime conſilio ueſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret: in Senatum conuocabamur. ſed querelam præteritorum dierum ſuſtulit oratio Conſulum: qui ita locuti ſunt: ut magis exoptatæ Cal. Ian. quàm ferę eſſe uideantur. atque ut oratio Conſulum animum meum erexit: ſpemq́ attulit non modo ſalutis conſeruandæ, uerum etiam dignitatis priſtinæ recuperandæ: ſic me perturbaſſet eius ſententia: qui primus rogatus eſt: niſi ueſtræ uirtuti, conſtantiæq́ confiderem. hic enim uobis P. C. dies illuxit: hæc poteſtas data eſt: ut quantum uirtutis, quantum conſtantiæ, quantum grauitatis, in huius ordinis conſilio eſſet: Populo Rom. declarare poſſetis. recordamini qui dies nudiuſtertiuſdecimus fuerit: quantus conſenſus ueſtrũ: quanta uirtus: quanta conſtantia: quantam ſitis à Populo Rom. laudem, quantam gloriam conſecuti. atque illo die P. C. ea conſtituiſtis: ut uobis nihil iam ſit integrum: niſi aut honeſta pax: aut bellum neceſſariũ. pacem uult M. Antonius. arma ponat: roget: deprecetur. neminem æquiorem me reperiet: cui dum ſe ciuibus impijs commendat: inimicus eſſe, quàm amicus maluit. nihil eſt profe-

cto quod darí poſſit bellum gerenti:erit fortaſſe aliquid:quod concedi poſſit roganti.legatos uero ad eum mittere,de quo grauiſſimũ iudicium nudiuſtertiuſdecimus feciſtis:non iam leuitatis eſt:ſed,ut quod ſentio dicã, dementiæ.primũ enim eos duces laudauiſtis:qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent.deinde milites ueteranos:qui cum ab Antonio in Colonias eſſent deducti:illius beneficio libertatem Populi Rom.antepoſuerunt. quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? ſi enim Conſulem ſuum reliquerunt:uituperandæ ſunt.ſi inimicum Populi Romani:iure laudantur. atqui cum Conſules nondum haberetis:decreuiſtis,ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum,primo quoq; tempore referretur.placet eodem tempore præmia conſtituere ijs,qui contra Antonium arma cæperunt:& legatos ad Antonium mittere:ut iam pudendum ſit: honeſtiora eſſe legionũ decreta:quàm Senatus.ſiquidẽ legiones decreuerunt Senatũ defendere contra M.Antonium.Senatus decreuit legatos ad Antoniũ.utrum hoc eſt confirmare militum animos? an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt? ut quem nemo præter Cotylam inuentus ſit,qui defenderet: is habeat iam patronos,etiam Conſulares.qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur.quamquam ſuſpicor quid dicturi ſunt quidam eorum,qui poſt me rogabuntur.facilius contradicerem,ſi quid uideretur.eſt enim opinio,decreturum aliquem M.Antonio illam ultimam Galliam:quam Plancus obtinet. quid hoc aliud eſt? quàm ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primũ neruos belli pecuniam infinitam,qua nunc eget:deinde equitatum, quantum uelit: equitatum dico? dubitabit credo gentes barbaras ſecum adducere? hoc qui non uidet,excors:qui cum uidet,decernit:impius.tu ciuem ſceleratũ, & perditum,Gallorum,& Germanorum exercitu,pecunia,peditatu, equitatu,copijs,inſtrues? nullæ iſtæ excuſationes ſunt:meus amicus eſt.ſit patriæ prius. meus cognatus:an poteſt cognatio ulla propior eſſe? quàm patriæ? in qua etiam parentes continentur? mihi pecuniam attribuit.cupio uidere qui id audeat dicere.quid autem agatur,cũ aperuero:facile erit ſtatuere,quam ſententiam dicatis,aut ſequamini.agitur utrum M.Antonio facultas detur opprimendæ Reipublicæ,cædis faciendæ,bonorum diripiendorum,urbis, agrorum,ſuis latronibus condonandi,Populum Romanum ſeruitute opprimendi:àn horum nihil facere ei liceat.dubitate quid agatis.an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidem dicere auderet.quid enim in eum non cadit? qui cum Cæſaris acta ſe defendere dicit:eius leges peruertit:quas maxime laudare poteramus.ille paludes ſiccare uoluit. hic omnem Italiam moderato homini L.Antonio diuidendam dedit.quid? hanc legem Populus Ro. accæpit? quid? per auſpicia ferre potuit? ſed augur uerecundus ſine Collegis de auſpicijs non interpretaretur.quamq̃ illa auſpicia nõ egent interpretatione augurum.Ioue enim tonante cum Populo Ro.agi non eſſe fas quis ignorat? Tribuni pl.tulerunt de prouincijs contra acta Cæſaris,ille bienniј, iſte ſexenniј.num etiam hanc legem Populus Romanus accæpit? quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata,quàm ſcripta? nonne ante factam uidimus: quàm futuram quiſquam eſt ſuſpicatus? ubi lex Cecilia? & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pene recentes lex Iunia & Licinia? poſſunt ne hæ leges ratæ eſſe,ſine interitu legum reliquarum? & cui poteſtas in forum

introeundi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempeſtas? aut ſi auſpicia M. Antoniũ non mouerent: ſuſtinere eum, aut ferre non potuiſſe tantã uim tempeſtatis, imbris, ac turbinum, mirum uideretur? quam legem igitur ſe augur dicit tuliſſe, non modo tonante Ioue, ſed propè cœleſti clamore prohibente: hanc dubitabit contra auſpicia latã confiteri? quid? quod cum eo Collega tulit quẽ ipſe fecit ſua nunciatione uicioſum: nihil ne ad auſpicia bonus Augur arbitratus eſt pertinere? ſed auſpiciorum nos fortaſſe erimus interpretes: qui ſumus eius Collegæ. num ergo etiam armorum interpretes quærimus? primum omnes fori aditus ita ſepti: ut etiam ſi nemo obſtaret armatus: tamen niſi ſeptis reuulſis introiri in forum nullo modo poſſet. ſic uero erant diſpoſita præſidia: ut quomodo aditus hoſtium prohibetur caſtellis, & aggeribus: ita ab ingreſſione fori populum Tribunosq́ pl. propulſari uideres. quibus de cauſis eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur: omnes cenſeo per uim, & contra auſpicia latas: hisq́ legibus Populum Ro. non teneri. ſi quam legẽ de actis Cæſaris confirmandis, déue Dictatura in perpetuum tollenda, déue Colonijs in agros deducendis tuliſſe M. Antonius dicitur: eaſdem leges de integro, ut populum teneant, ſaluis auſpicijs ferre placet. quamuis ergo bonas leges uicioſe, per uimq́ tulerit: tamen hæ leges non ſunt habendæ: omnisq́ audacia gladiatoris amentis, authoritate noſtra repudianda eſt. illa uero diſſipatio pecuniæ publicæ, ferenda nullo modo eſt: per quam ſepties millies falſis perſcriptionibus, donationibusq́ uertit: ut portenti ſimile uideatur: tantam pecuniam Populi Ro. tam breui tempore perire potuiſſe? quid illi immanes quęſtus? ferendi ne? quos M. Antonij tota exhauſit domus? decreta falſa uendebat: regna, ciuitates, immunitates, in æs accæpta pecunia iubebat incidi. hæc ſe ex commentarijs Cęſaris, quorum ipſe author erat: agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reip. nundinæ: mulier ſibi felicior, quàm uir, auctionem prouinciarũ, regnorumq́ faciebat: reſtituebantur exules, quaſi lege, ſine lege: quæ niſi authoritate Senatus reſcindantur: quoniam ingreſſi in ſpem Reipub. recuperandæ ſumus: imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq́ ſolũ commentarijs commenticijs, chirographisq́ uenalibus innumerabilis pecunia congeſta in illam domũ eſt: cum quæ uendebat Antonius: ea ſe ex actis Cæſaris agere diceret: ſed Senatus etiam conſulta pecunia accæpta falſa referebat: ſyngraphæ obſignabantur: Senatuſconſulta tanquam facta ad ęrarium referebantur. huius turpitudinis teſtes erant etiã exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi, prouinciæq́ liberatæ. earum rerum falſæ tabulæ gemente Populo Ro. toto Capitolio figebantur. quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata eſt: ut, ſi hoc genus in unum redigatur: non ſit pecunia Populo Romano defutura. is etiam legem iudiciariam tulit, homo caſtus, atq́ integer, iudiciorũ & iuris author. in quo uos fefellit. anteſignanos, & manipulares, & alaudas iudices ſe conſtituiſſe dicebat. at ille legit aleatores: legit exules: legit Græcos. O conſeſſum iudicum præclarum: O dignitatem conſilij admirandam. pauet animus apud conſiliũ illud pro reo dicere. Cydam Cretenſem, portentum inſulæ, hominem audaciſſimum, & perditiſſimum, ſed fac ita non eſſe. num latine ſcit? num ex iudicum genere & forma? num leges noſtras moréſue nouit? num deniq́ homines? eſt enim uobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. delectus autem & no-

tatio

tatio iudicũm etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit. nam Lyſiadem Athenienſem plerique nouimus: eſt enim Phedri philoſophi nobilis filius: homo prætera feſtiuus: ut ei cum M. Curio conſeſſore eodem, & colluſore faciliime poſſit conuenire. quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit: excuſetur'que, Areopagites eſſe: nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationem is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? qui porrò ille conſeſſus dij boni? Cretenſis iudex, isque nequiſſimus. quemadmodum ad hunc reus allegет? quomodo accedat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem: qui quotidie periculum fortunæ faciat. ſunt item lecti Iudices: qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem: exilij cauſa ſolum uertiſſe: nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens Iudices legiſſet? horum nomina ad ærariũ detuliſſet? his magnam partem Reip. credidiſſet? ſi ullam ſpeciem Reipub. cogitauiſſet? atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, citharistas, totum denique comeſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicũm ſcitote eſſe collectũ. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamque præclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina & tonitrua ferretur: ut eos Iudices haberemus: quos ſocios ad epulas habere hoſpites nemo uelit. ſcelerum magnitudo, conſcientia maleficiorũ: direptio eius pecuniæ: cuius ratio in æde Opis confecta eſt: hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæſiti, quàm honeſtis iudicibus nocentiũ ſalus deſperata eſt. ſed illud os, illam impuritatem cœni feciſſent: ut hos Iudices legere auderet: quorum lectione duplex imprimeretur Reipub. dedecus: unum, quòd tam turpes iudices eſſent: alterũ, quòd patefactum cognitumque eſſet: quàm multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiuſmodi leges, etiam ſi ſine ui, ſaluis auſpicijs eſſent rogatæ: cenſerem tamen abrogandas. nunc uero cur nõ abrogandas cenſeam: quas iudico non rogatas? an illa non grauiſſimis ignominijs, monimentisque huius ordinis ad poſteritatis memoriam ſunt notanda? quòd unus M. Antonius in hac urbe poſt conditam urbem palàm ſecum habuit armatos? quod neque reges fecerunt: neque ij, qui regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Syllam: modo Cæſarem: hi enim tres poſt ciuitatem à L. Bruto liberatam, plus potuerunt: quàm uniuerſa Reſpub. non poſſum affirmare nullis telis eos ſtipatos fuiſſe. hoc dico: nec multis, & occultis. at hanc peſtem agmen armatorum ſequebatur: Claſſitius, Muſtella, Tyro gladios oſtentantes ſui ſimiles greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant Barbari ſagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ: gradus complebantur: lecticæ collocabantur: non quòd ille ſcuta occulta eſſe uellet: ſed ne familiares, ſi ſcuta ipſi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu non modo aſpectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones, ſicarios: è templo carcerem fieri: apertis ualuis Concordiæ, cum inter ſubſellia Senatus uerſarentur latrones: Patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiã niſi uenirem Cal. Septembris, fabros ſe miſſurum & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. magna res credo agebatur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe

non uenit.locutus ſum de Repub.minus equidem libere, quàm mea conſuetudo:liberius tamen,quàm pericula,minæq́ postulabant.at ille homo uehemens,& uiolentus:qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet: fecerat enim hoc idem maxima cum laude L.Piſo XXX diebus ante me:inimicitias mihi denunciauit:adeſſe in Senatu iuſſit ad XIII Cal.Octobris. ipſe interea decem & ſeptē dies:ut digeſtio potius quàm declamatio uideretur: de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, ſitim quęrens.hæc enim ei cauſa eſſe ſolet declamandi.cùm is dies,quo me adeſſe iuſſerat:ueniſſet:tum uero agmine quadrato in ædem Concordiæ uenit:atq; in me abſentem orationē ore impuriſſimo euomuit.quo die, ſi per amicos mihi cupienti in Senatum uenire licuiſſet:cædis initium feciſſet à me:ſic enim ſtatuerat.cum autem ſemel gladiū ſcelere imbuiſſet:nulla res ei finem cædendi:niſi defatigatio & ſatietas attuliſſet.etenim aderat L.frater gladiator Aſiaticus,q Myrmillo Trallibus depugnarat:ſanguinem noſtrum ſitiebat:ſuū in illa gladiatoria pugna multum profuderat.hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones notabat, & urbanas,& ruſticas:huius mendicitas auiditati coniuncta in fortunas noſtras imminebat:diuidebat agros quibus,& quos uolebat:nullus aditus erat priuato:nulla æquitatis deprecatio:tantum quiſq; habebat poſſeſſor:quantum reliquerat diuiſor Antonius.quæ quamquam,ſi leges irritas feceritis:rata eſſe non poſſunt:tamen ſeparatim ſuo nomine notanda cenſeo: iudicandumq́ nullos ſeptemuiros fuiſſe:nihil placere ratum eſſe,quod egiſſent: aut quod ab ijs actum diceretur.M.uero Antonium,quis eſt qui ciuem poſſit iudicare potius,quàm teterrimum,& crudeliſſimum hoſtem? qui pro æde Caſtoris ſedens,audiente Populo Ro.dixerit,niſi uictorem uicturum neminē? num putatis P.C.dixiſſe eum minacius, quàm facturum fuiſſe? quid uero? quod in concione dicere auſus eſt? ſe cum magiſtratu abiſſet:ad urbem uenturum cum exercitu:introiturum quotieſcunque uellet? quid erat aliud,niſi denunciare Populo Ro.ſeruitutem? quod autem eius iter Brunduſium? quæ feſtinatio? quæ ſpes? niſi ut ad urbem ocyus exercitum maximū adduceret? qui autem delectus Centurionum? quæ effrenatio impotentis animi? cū eius promiſſis legiones fortiſſimæ reclamaſſent:domum ad ſe uenire iuſſit Centuriones:quos bene de Rep.ſentire cognouerat:eosq́ ante pedes ſuos,uxoriſq́ ſuæ,quam ſecum grauis imperator ad exercitū duxerat:iugulari coegit. quo animo hunc cenſetis futurum in nos:quos oderat? cum in eos,quos nunquam uiderat:tam crudelis fuiſſet? & quàm auidum in pecunijs locupletum: qui pauperum ſanguinem concupiſſet? quorum ipſorum bona,quantacunq; erant:ſtatim ſuis comitibus,compotoribusq́ deſcripſit.atq; ille furens infeſta iam patriæ ſigna Brunduſio inferebat.cum Cæſar deorum immortalium beneficio diuini animi, ingenij, conſilij magnitudine, cum ſua ſponte eximiaq́ uirtute, tum approbatione authoritatis meæ Colonias patris adijt: ueteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitum fecit: incitatos latronis impetus retardauit.poſtea uero quàm legio Martia ducem præſtantiſſimum uidit: nihil egit aliud: niſi ut aliquando liberi eſſemus. quam eſt imitata Quarta legio.quo ille nuncio audito, cum Senatum uocaſſet: adhibuiſſetq́ Conſularem:qui ſua ſententia C.Cęſarem hoſtem iudicaret:repente concidit. poſt autem neque ſacrificijs ſolennibus factis,neque uotis nuncupatis,

cupatis,profectus eſt:& profugit paludatus.at quò? in prouinciam firmiſſimorum,& fortiſſimorum ciuium:qui illum,ne ſi ita quidem ueniſſet:ut nullum bellum inferret:ferre potuiſſent,impotentem,iracundum, contumelioſum,ſuperbum,ſemper poſcentem,ſemper rapientem,ſemper ebrium.at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quiſquam ferre poſſet: bellum intulit prouinciæ Galliæ:circunſedit Mutinam firmiſſimam & ſplendidiſſimã Populi Romani coloniam:oppugnat D.Brutum imperatorem,Conſulem deſignatum,ciuem non ſibi ſed nobis & Reipub.natum. ergo Annibal hoſtis? ciuis Antonius? quid ille fecit hoſtiliter? quod hic aut non fecerit:aut non faciat:aut non moliatur:& cogitet? totum iter Antonij quid habuit? niſi depopulationes? uaſtationes? cædes? rapinas? quæ non faciebat Annibal: quia multa ad uſum reſeruabat: at ij,qui in horam uiuunt:non modo de fortunis,& de bonis ciuium,ſed ne quidem de utilitate ſua cogitauerunt. ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt iſti homines formam Reipub. iura belli,exempla maiorum? cogitant quid Populi Ro. maieſtas, quid Senatus ſeueritas poſtulet? Legatos decernitis.ſi ut deprecentur:contemnet:ſi ut imperetis:non audiet. denique quamuis ſeuera Legatis mandata dederimus: nomen ipſum Legatorum hunc,quem uidimus,reſtinguet ardorem municipiorum:atque Italiæ franget animos.ut omittam hæc quę magna ſunt:certe iſta legatio moram,& tarditatem afferet bello.quamuis dicant,& quoſdam audiam dicturos:Legati proficiſcantur:bellum nihilominus paretur:tamen legatorum nomen ipſum, & animos molliet: & belli celeritatẽ morabitur. minimis momentis P.C.maximę inclinationes temporũ fiunt,cum in omni caſu Reipub.tum in bello,& maxime ciuili:quod opinione plerunq; & fama gubernatur.nemo quæret quibus cum mandatis Legatos miſerimus:nomen ipſum legationis ultro miſſæ timoris eſſe ſignum uidebitur. recedat à Mutina:deſinat oppugnare Brutũ:decedat ex Gallia:non eſt uerbis rogandus:cogendus eſt armis.non enim ad Annibalem mittimus:ut à Sagunto recedat:ad quem miſerat olim Senatus P.Valerium Flaccum, & Q.Fabium Pamphilum:qui,ſi Annibal non pareret:Carthaginẽ ire iuſſi ſunt. noſtros Legatos quò iubebimus ire? ſi non paruerit Antonius? ad noſtrum ciuẽ mittimus,ne imperatorem,ne Coloniam Populi Ro.oppugnet.ita ne uero? hoc per Legatos rogandus eſt? quid intereſt per deos immortales:utrũ hanc urbem oppugnet? an huius urbis propugnaculũ,coloniamq; Populi Ro.prę ſidij cauſa collocatã? belli Punici ſecundi,quod contra maiores noſtros Annibal geſſit:cauſa fuit Sagunti oppugnatio.recte ad eũ Legati miſſi.mittebantur ad pœnum:mittebantur ad Annibalem pro hoſpitibus noſtris & focijs. quid ſimile tandẽ? nos ad ciuẽ mittemus:ne imperatorẽ Populi Ro.ne exercitũ:ne coloniam circunſedeat:ne oppugnet:ne agros depopuletur:ne ſit hoſtis.age,ſi paruerit:hoc ciue uti aut uolumus? aut poſſumus? Ante diẽ XIIII Cal.Ian.decretis ueſtris eũ concidiſtis:conſtituiſtis ut hæc ad uos Cal.Ianu. referrentur:quę referri uidetis:de honoribus,& præmijs de Rep.meritorũ, & merentium:quorũ Principem iudicauiſtis eum:qui fuit C.Cæſarem: qui M.Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliã uertit.deinde milites ueteranos:qui primi Cęſarẽ ſecuti ſunt.tum illas cœleſtes,diuinasq; legiones,Martiam,& Quartam:quibus,cum Conſulem ſuum non modo reliquiſſent: ſed

bello etiam perſequerentur:honores & præmia ſpopondiſtis? eodemq; die D.Bruti præſtantiſſimi ciuis edicto allato,atque propoſito,factum eius collaudauiſtis:quodq; ille bellum priuato conſilio ſuſcæperat:id uos authoritate publica comprobauiſtis.quid igitur illo die aliud egiſtis? niſi ut re hoſtem iudicaretis Antonium? his ueſtris decretis aut ille uos æquo animo aſpicere poterit? aut uos illum ſine dolore ſummo uidebitis? excluſit illum à Republica,diſtraxit,ſegregauit,non ſolum ſcelus illius,ſed etiam,ut mihi uidetur,fortuna quædam Reipublicę.qui ſi Legatis paruerit: Romamq; redierit:numquando perditis ciuibus uexillum,quo concurrant, defuturum putatis? ſed hoc minus uereor.ſunt alia,ob quæ magis nunquam parebit ille legatis.noui hominis inſaniam,arrogantiam:noui perdita conſilia amicorum:quibus ille eſt deditus.Lucius quidē frater eius utpote qui peregre depugnauit:familiā ducit.ſi per ſe ipſe ſanus,quod nunquā erit:per hos eſſe ei tamen non licebit. teretur interea tempus:belli apparatus refrigeſcent.unde eſt adhuc bellū,niſi retardatione & mora? ut primum poſt diſceſſum latronis,uel potius deſperatam fugam libere Senatus haberi potuit: ſemper flagitaui,ut conuocaremur:quo die primū conuocati ſumus:cum deſignati Conſules non adeſſent: ieci ſententia mea maximo ueſtro conſenſu fundamenta Reipub.ſerius omnino,quàm decuit:nec enim ante potui.ſed tamen ſi ex eo tempore dies nullus intermiſſus eſſet:bellū profecto nullum haberemus.omne malū naſcens facile opprimitur:inueteratum fit plerunq; robuſtius.ſed tum expectabantur Calendæ Ianua.fortaſſe non recte.uerum præterita omittamus.etiam ne hanc moram afferemus:dum proficiſcantur Legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet,bello autē dubio quod poteſt ſtudium eſſe delectus? quamobrem P.C.legatorum mentionem nullam cenſeo faciendam: rem adminiſtrandam arbitror ſine ulla mora: & confeſtim gerendam cenſeo:tumultum decerni,iuſticium indici,ſaga ſumi dico oportere: delectum haberi ſublatis uacationibus in urbe,& in Italia,præterea Gallia tota. quæ ſi erunt facta:opinio ipſa & fama ueſtræ ſeueritatis obruet ſcelerati gladiatoris amentiam.ſentiet ſibi bellum cum Populo Rom.eſſe ſuſcæptum: experietur conſentientis Senatus neruos,atque uires.nam nunc quidem partium contentionem eſſe dictitat. quarum partium? alteri uicti ſunt: alteri ſunt è medijs C.Cæſaris partibus. niſi forte Cæſaris partes à Panſa,& Hircio Conſulibus & à filio C.Cæſaris oppugnari putamus. hoc uero bellum non eſt ex diſſenſione partium, ſed ex nefaria ſpe perditiſſimorum ciuium excitatum:quibus bona,fortunæq; noſtræ notę ſunt:& iam ad cuiuſq; opinionem diſtributæ.legi epiſtolam Antonij: quam ad quendam Septimiū capitalem hominem Collegam ſuum miſerat. QVID concupiſcas tu uideris:quod concupiueris certe habebis. Hem ad quē Legatos mittamus? cui bellum moremur inferre? qui ne ſorti quidem fortunas noſtras deſtituit: ſed libidini cuiuſq; nos ita addixit: ut ne ſibi quidem quicquam integrum, quod non alicui promiſſum iam ſit:reliquerit.cum hoc Patres conſcripti bello,bello inquam certandum eſt:idq; confeſtim.legatorum tarditas repudianda eſt.quapropter ne multa nobis quotidie decernenda ſint: Conſulibus totam Remp.committendam cenſeo:hiſq; permittendū,ut Remp.defendant: prouideantq;,ne quid Reſp.detrimēti accipiat.cenſeoq; ut ijs,qui in exercitu

Antonij ſunt:ne ſit ea res fraudi:ſi ante Cal.Feb.ab eo diſceſſerint.hęc ſi cenſueritis Patres conſcripti:breui tempore libertatē Reip.authoritatemq́ ueſtram recuperabitis.ſi autem lenius agetis:tamen eadē,ſed fortaſſe ſerius decernetis.de Repub.quo ad retuliſtis:ſatis decreuiſſe uideor. Altera res eſt de honoribus,de quibus deinceps intelligo eſſe dicendum. ſed qui ordo in ſententijs rogandis ſeruari ſolet:eundem tenebo in uiris fortibus honorandis.à Bruto igitur Conſule deſignato more maiorum capiamus exordium: cuius,ut ſuperiora omittam:quæ ſunt maxima illa quidem:ſed adhuc hominum magis iudicijs,quàm publice laudata:quibuſnam uerbis eius laudes huius ipſius temporis conſequi poſſumus?neq; enim ullam mercedem tanta uirtus,præter hanc laudis,gloriæq́ deſiderat.qua etiam ſi careat:tamen ſit ſeipſa contenta.quamquā in memoria gratorum ciuium,tanquam in luce poſita lętetur. laus igitur iudicij,teſtimonijq́ ueſtri tribuenda Bruto eſt.quamobrem his uerbis P.C.Senatuſconſultum faciendū cenſeo. Cum D.Brutus Imp.COS.deſignatus,prouinciam Galliam in Senatus Populiq́ Ro.poteſtate teneat:cumq́ exercitum tantum,tam breui tempore ſummo ſtudio municipiorum,coloniarumq́ prouinciæ Galliæ optime de Repub.meritæ,merentisq́ conſcripſerit:compararit:id eum recte,& ordine,exq́ Repub. feciſſe:idq́ D.Bruti præſtantiſſimum meritum in Rempub.Senatui Populoq́ Ro.gratum eſſe & fore.itaq; Senatum Populumq́ Ro.exiſtimare D.Bruti Imp.COS.deſign. opera,conſilio,uirtute, incredibiliq́ ſtudio & conſenſu prouinciæ Galliæ,Reip.difficillimo tempore eſſe ſubuentum. Huic tanto merito Bruti P.C.tantoq́ in Rempub.beneficio,quis eſt tantus honos? qui non debeatur?nam ſi M.Antonio patuiſſet Gallia: ſi oppreſſis municipijs, & colonijs imparatis,in illam ultimā Galliam penetrare potuiſſet: quantus Reipub.terror impenderet?dubitaret credo homo amentiſſimus, atq; omnibus conſilijs præceps,& deuius,non ſolū cum exercitu ſuo,ſed etiam cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis:ut eius furorem ne alpium quidē muro cohibere poſſemus.hæc igitur habenda gratia eſt D.Bruto:qui illum nondum interpoſita authoritate ueſtra,ſuo conſilio,atque iudicio,non ut Conſulem recæpit:ſed ut hoſtē arcuit:Galliam,ſeq́ obſideri, quàm hanc urbem maluit.habeat ergo huius tanti facti,tamq́ præclari decreto ueſtro teſtimonium ſempiternū:Galliaq́ quæ ſemper præſidet atq; pręſedit huic imperio,libertatiq́ communi,merito uereq́ laudetur:quòd ſe,ſuasq́ uires non tradidit:ſed oppoſuit.atq; etiā M.Lepido pro eius egregijs in Remp.meritis decernendos honores quàm ampliſſimos cenſeo.ſemper ille Populū Ro. liberū eſſe uoluit:maximumq́ ſignū illo die dedit uoluntatis,& iudicij ſui: cum Antonio diadema Cæſari imponente,ſe auertit:gemituq́, & mœſticia declarauit quantū haberet odium ſeruitutis:q̄ Populum Ro.liberū cuperet: quā illa quæ tulerat,temporū magis neceſſitate,quàm iudicio tuliſſet.quanta uero is moderatione uſus ſit,in illo tempore ciuitatis:quod poſt mortē Cæſaris conſecutum eſt:quis noſtrum obliuiſci poteſt?magna hæc:ſed ad maiora properat oratio.quid enim,ò dij immortales,admirabilius omnibus gentibus?quid optatius Populo Ro.accidere potuit?quàm cum bellū ciuile maximum eſſet:cuius belli exitum omnes timeremus:ſapientia eius id potius extingui,quàm armis & ferro rem in diſcrimen adducere?quòd ſi eadem ratio

Cæſaris fuiſſet, in illo tetro miſeroꝗ bello: ut omittã patrem: duos Cn. Pompeij ſummi & ſingularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi eſſe non debet. utinam omnes M. Lepidus ſeruare potuiſſet: facturũ fuiſſe declarauit, in eo, quod potuit: cum Sex. Pompeiũ reſtituit ciuitati, maximum ornamentum Reipub. clariſſimum monimentũ clementiæ ſuæ. grauis illa fortuna Populi Ro. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imperij Populi Rom. lumen fuit: extincto, interfectus eſt patris ſimillimus filius. ſed omnia mihi facta uidentur deorum immortaliũ iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conſeruato. quam ob cauſam iuſtam, atꝗ magnam, & quod periculoſiſſimum ciuile bellum, maximumꝗ, humanitate & ſapientia ſua M. Lepidus ad pacem concordiamꝗ conuertit: Senatuſconſultũ his uerbis cenſeo perſcribendũ. CVM à M. Lepido imp. Pontifice Max. ſæpenumero Reſpub. & bene, & feliciter geſta ſit: Populusꝗ Ro. intellexerit ei dominatũ regium maxime diſplicere: cunꝗ eius opera, uirtute, conſilio, ſingulariꝗ clementia, & manſuetudine bellum acerbiſſimum ciuile ſit reſtinctum: Sex.ꝗ Pompeius, Cn. F. Magnus huius ordinis authoritate ab armis diſceſſerit: & à M. Lepido Imp. Pont. Max. ſumma Senatus Populiꝗ Rom. uoluntate ciuitati reſtitutus ſit: Senatum Populumꝗ Ro. pro maximis plurimiſꝗ in Remp. M. Lepidi meritis, magnam ſpem in eius uirtute, authoritate, felicitate, reponere, ocij, pacis, concordiæ, libertatis: eiusꝗ in Remp. meritorum Senatum Populumꝗ Ro. memorem fore: eiꝗ ſtatuam equeſtrẽ inauratam in roſtris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis ſententia ſtatui placere. Qui honos P.C. mihi maximus uidetur. primũ, quia iuſtus eſt. nõ enim ſolum datur propter ſpem temporum reliquorum: ſed pro ampliſſimis meritis redditur. nec uero cuiquam poſſumus commemorare hunc honorẽ à Senatu tributum iudicio Senatus ſoluto & libero. Venio ad C. Cæſarem P.C. qui niſi fuiſſet: quis noſtrũ eſſe potuiſſet? aduolabat ad urbem à Brundiſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omneis bonos cum exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & ſceleri poterat opponi? nondum ullos duces habebamus: non copias: nullum erat conſilium publicum: nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes; quæ ipſa exitum non habebat. quis tum nobis, quis Populo Ro. obtulit hunc diuinum adoleſcentem deus? qui, cum omnia ad perniciem noſtrã peſtifero illi ciui paterent: ſubito præter ſpem omnium exortus, prius confecit exercitum: quem furori M. Antonij opponeret: quàm quiſquã hoc eum cogitare ſuſpicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio: cum eſſet adoleſcens; & quidem iure: ſubuenit enim Reip. ſed ætate multo robuſtior: & militum ducem quærentium ſtudio paratior: & in alio genere belli. non enim omnibus Syllæ cauſa grata. declarat multitudo proſcriptorum: tot municipiorum maxime calamitates. Cæſar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requieſcere armauit: eam complexus eſt cauſam: quæ eſſet Senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratiſſima. & Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremꝗ exercitum acceſſit. Cæſar ſe ad neminem adiunxit: ipſe princeps exercitus faciendi & præſidij comparandi fuit. ille in aduerſariorũ partibus agrum Picenum habuit munitũ: hic ex Antonij amicis, ſed amicioribus libertati, contra Antoniũ confecit exercitum.

citum.illius opibus Sylla regnauit. huius præſidio Antonij dominatus op-preſſus eſt.demus igitur imperium Cæſari:ſine quo res militaris adminiſtrari,teneri exercitus,bellum geri non poteſt:& ut ſit Proprætor eo iure, quo qui optimo.qui honos,quamquam eſt magnus,illi ætati:tamen ad neceſſitatem rerum gerendarum,non ſolum ad dignitatem ualet.itaq; illa quęramus, quæ uix hodierno die conſequemur. ſed ſæpe ſpero fore, huius adoleſcentis hortandi ornandiq́; & nobis & Populo Ro.poteſtatem.hoc autem tempore ita cenſeo decernendū. QVOD C.Cęſar C.F.Pontifex,Proprętor ſummo Reip.tempore milites & ueteranos ad libertatem Populi Rom. cohortatus ſit:eosq́; conſcripſerit: quódq; legio Martia,Quartaq́; ſummo ſtudio, optimoq́; in Remp.conſenſu,C.Cæſare duce & authore Rempub. libertatē Populi Rom. defendant:defenderint:& quod C.Cæſar Proprætor Galliæ prouinciæ cum exercitu ſubſidio profectus ſit:equites, ſagittarios, elephantos in ſuam Populiq́; Ro.poteſtatem redegerit:difficillimoq́; Reip.tempore ſaluti,dignitatiq́; Populi Rom.ſubuenerit:ob eas cauſas Senatui placere C.Cæſarem C.F.Pontificem, Proprætorē, Senatorem eſſe:ſententiamq́; loco Proprætoris dicere:eiusq́; rationē quæcunq; appetet,ita haberi:prout haberi lege liceret:ſi anno ſuperiore Quęſtor fuiſſet. Quid eſt enim P.C.cur eum non quamprimū ampliſſimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorem ætatem ad Conſulatū conſtituebant: adoleſcentiæ temeritatem uerebantur.C.Cæſar ineunte ætate docuit ab excellenti eximiaq́; uirtute,progreſſum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores noſtri ueteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis poſt annis attulit ambitio:ut gradus eſſent petitionis inter æquales.ita ſæpe magna indoles uirtutis prius quàm Reip.prodeſſe potuiſſet:extincta fuit.at uero apud antiquos Rulli,Decij,Coruini,multiq́; alij, recentiore autem memoria ſuperior Africanus, T.Flaminius, admodum adoleſcentes Conſules facti tantas res geſſerunt:ut Populi Rom.imperium auxerint:nomen ornarint.quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet:nónne tertio & trigeſimo anno mortē obijt? quę eſt ætas noſtris legibus decē annis minor:quàm Conſularis.ex quo iudicari poteſt: uirtutis eſſe q̄ ætatis curſum celeriorem.nam quod ij, qui Cæſari inuident, ſimulant ſe timere.ne uerendum quidem eſt:ut tenere ſe poſſit:ut moderari:ne honoribus noſtris elatus intemperantius ſuis opibus utatur.ea natura rerū eſt P.C. ut qui ſenſum ueræ gloriæ cæperit:quiq́; ſe ab Senatu,ab Equitibus Populoq́; Ro.uniuerſo ſenſerit ciuem clarum haberi,ſalutaremq́; Reipublicæ:nihil cum hac gloria comparandum putet.utinam C.Cæſari patri dico, contigiſſet adoleſcenti:ut eſſet Senatui,atq; optimo cuiq; chariſſimus. quod cum conſequi neglexiſſet:omnem uim ingenij,quæ ſumma fuit in illo:in populari leuitate conſumpſit.itaq; cum reſpectum ad Senatū,& ad bonos non haberet:eam ſibi uiam ipſe patefecit ad opes ſuas amplificandas:quam uirtus liberi populi ferre non poſſet.eius autem filij longiſſime diuerſa ratio: qui cū omnibus eſt,tum optimo cuiq; chariſſimus.in hoc ſpes libertatis poſita eſt: ab hoc accæpta iā ſalus:huic ſummi honores & exquiruntur: & parati ſunt. cuius igitur ſingularem prudentiam admiramur: eius ſtultitiam timemus? quid enim ſtultius? quàm inutilem potentiam,inuidioſas opes, cupiditatem

dominandi præcipitem,& lubricam anteferre ueræ,graui,ſolidæ gloriæ? an hoc uidit puer? ſi ætate proceſſerit,non uidebit? at eſt quibuſdã inimicus clariſſimis atque optimis ciuibus.nullus iſte timor eſſe debet.omnis Cæſar inimicitias Reipublicæ condonauit.hanc ſibi iudicem conſtituit:hanc moderatricem omnium factorũ.ita enim ad Rempub.acceſſit:ut eam confirmaret: non ut euerteret.omnis habeo cognitos ſenſus adoleſcentis:nihil eſt illi Republica charius:nihil ueſtra authoritate grauius:nihil bonorum uirorum iudicio optatius:nihil uera gloria dulcius.quamobrem ab eo non modo nihil timere, ſed maiora & meliora expectare debetis:neque in eo,qui ad D.Brutum obſidione liberandum profectus ſit:timere ne memoria maneat domeſtici doloris:quæ plus apud eum poſſit,quàm ſalus ciuitatis.audebo etiã obligare fidem meam P.C.uobis,Populoq́ Romano:quod profecto, cum me nulla uis cogeret:facere non auderem : pertimeſceremq́ in re maxima periculoſam opinionem temeritatis. promitto,recipio,ſpondeo Patres conſcripti,C.Cæſarem talem ſemper fore ciuem:qualis hodie ſit:qualemq́ eum maxime uelle & optare debemus.quæ cum ita ſint:de Cæſare ſatis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L.Egnatuleio fortiſſimo & conſtantiſſimo ciue,amiciſſimo Reipublicæ ſilendum arbitror:ſed tribuendum teſtimonium uirtutis egregiæ:quod is legionem Quartam ad Cæſarem adduxerit : quæ præſidio Conſulibus Senatui Populoq́ Rom.Reiq́ pub.eſſet.ob eam cauſam placere,uti L.Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magiſtratus petere,capere,gerere liceat.in quo P.C.non tantum commodum tribuitur L.Egnatuleio:quantum honos.in tali enim re ſatis eſt nominari.de exercitu autem C.Cæſaris ita cenſeo decernendũ. Senatui placere,militibus ueteranis,qui Cæſaris Pontificis , authoritatemq́ huius ordinis defenderint: atq́ defendant:his liberiſq́ eorum militiæ uacationem eſſe:utiq́ C.Panſa, A.Hircius Conſules alter,ambóue cognoſcerent:qui ager colonus eſſet,quo milites ueterani deducti eſſent:qui contra legem Iuliã poſſideretur:ut is militibus ueteranis diuideretur.de agro Campano ſeparatim cognoſcerent: inirentq́ rationẽ de commodis militum ueteranorũ augendis , legioniq́ Martię & legioni Quartę & ijs militibus qui de legione Secũda,Trigeſimaquinta,ad C.Panſam,A.Hircium Conſules ueniſſent : ſuaq́ nomina dediſſent: quod his Senatus, Populiq́ Ro.libertas chariſſima ſit:& fuerit: uacationẽ militiæ ipſis,liberiſq́ eorum eſſe placere. extra tumultum Gallicum, Italicumq́:eaſq́ legiones bello confecto miſſas fieri placere : quantamq́ pecuniam militibus earum legionum in ſingulos C.Cæſar Pontifex Proprætor pollicitus ſit: tantam dari placere : utiq́ C.Panſa,A. Hircius Conſules alter ambóue rationem agri habeant:qui ſine iniuria priuatorũ diuidi poſſit: hiſq́ militibus legionis Martiæ,& legionis Quartę ita darent:aſſignarent: ut quibus militibus ampliſſime dati,aſſignati eſſent. Dixi ad ea omnia Conſules : de quibus retuliſtis:quæ ſi ſint ſine mora,matureq́ decreta,facilius apparabitis ea , quæ tempus & neceſſitas flagitat.celeritate autem opus eſt:qua ſi eſſemus uſi:bellum,ut ſæpe dixi,nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA.

ORATIO. XLVIII.

AVdita uobis eſſe arbitror Quirites quæ ſint acta in Senatu: quæ fuerit cuiuſque ſententia. res enim ex Calend. Ian. agitata, paulo ante confecta eſt, minus quidem illa ſeuere quàm decuit: non tamen omnino diſſolute. mora eſt allata bello: non cauſa ſublata. quamobrem quod quæſiuit à me P. Apuleius homo, & multis officijs mihi, & ſumma familiaritate coniunctus, & uobis amiciſſimus: ita reſpondebo: ut ea, quibus non interfuiſtis, noſſe poſſitis. cauſa fortiſſimis optimiſq; Conſulibus Calendis Ianu. de Republica primum referendi fuit, ex eo, quod XIII Calend. Ianu. Senatus me authore decreuit. eo die primum Quirites fundamenta iacta ſunt Reipublicæ. fuit enim longo interuallo ita liber Senatus: ut uos aliquando liberi eſſetis. quo quidem tempore, etiam ſi ille dies uitæ finem mihi allaturus eſſet: ſatis magnum cæperam fructum: cum uos uniuerſi una mente atque uoce iterum à me conſeruatam eſſe Rempublicam conclamaſtis. hoc ueſtro iudicio tanto tamq; præclaro excitatus, ita Calendis Ianua. ueni in Senatum: ut meminiſſem quam perſonam impoſitam à uobis ſuſtinerem. itaque bellum nefarium illatum Reipublicæ. cum uiderem: nullam moram interponendam inſequendi M. Antonium putaui: hominemq; audaciſſimum, qui multis nefarijs rebus ante commiſſis, hoc tempore imperatorem Populi Romani oppugnaret: coloniam ueſtram fidiſſimam, fortiſſimamq; obſideret: bello cenſui perſequendum. tumultum eſſe decerni, iuſtitium edici, ſaga ſumi dixi placere: quo omnes acrius, grauiusq; incumberent ad ulciſcendas Reipublicæ iniurias: ſi omnia grauiſſimi belli inſignia ſuſcæpta à Senatu uiderent. itaque hæc ſententia ſic per triduum ualuit: ut, quamquam diſceſſio facta non eſſet: tamen præter paucos, omnes mihi aſſenſuri uiderentur. hodierno autem die neſcio qua obiecta re remiſſior Senatus fuit. nam plures eam ſententiam ſecuti ſunt: ut quantum Senatus authoritas, ueſterq; conſenſus apud Antonium ualiturus eſſet: per Legatos experiremur. intelligo Quirites à uobis hanc ſententiam repudiari: neque iniuria. ad quem enim Legatos? ad eum ne? qui pecunia publica diſſipata, atque effuſa, per uim, & contra auſpicia impoſitis Populi Romani legibus, fugata concione, obſeſſo Senatu, ad opprimendã Rempublicam Brunduſio legiones accerſierit: ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit: Brutum oppugnet: Mutinam circunſedeat. quæ uobis poteſt cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis, legationis, eſſe communitas? quamquam Quirites non eſt illa legatio: ſed denunciatio belli, niſi paruerit. ita enim eſt decretum: ut ſi Legati ad Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuncient ne oppugnet Conſulem deſignatum: ne Mu-

tinam obſideat:ne prouinciam depopuletur:ne delectus habeat: ſit in Se-
natus Populiq; Romani poteſtate. facile uero huic denunciationi parebit?
ut in Patrum conſcriptorum, atque in ueſtra poteſtate ſit: qui in ſua nun-
quam fuerit? quid enim ille unquam arbitrio ſuo fecit? ſemper eo tractus:
quo libido rapuit, quo leuitas, quo furor, quo uinolentia. ſemper eum duo
diſſimillima genera lenonum, & latronum ita domeſticis ſtupris, forenſi-
bus parricidijs delectarunt: ut mulieri citius auariſſimę paruerit, quàm Se-
natui Populoq; Romano. itaque quod paulo ante feci in Senatu: faciam
apud uos. teſtificor: denuncio: ante prædico: nihil M. Antonium eorum quę
ſunt Legatis mandata: facturum: uaſtaturum agros: Mutinam obſeſſurum:
delectus, qua poſſit, habiturum. is eſt enim ille: qui ſemper Senatus iudi-
cium, & authoritatem, ſemper uoluntatem ueſtram, poteſtatemq; contem-
pſerit. an ille id faciat, quod paulo ante decretum eſt? ut exercitum citra flu-
men Rubiconem, qui finis eſt Galliæ: educeret? dum ne propius urbem Ro-
mam CC mil. admoueret? huic denunciationi ille pareat? ille ſe fluuio Ru-
bicone CC mil. circunſcriptum eſſe patiatur? non is eſt Antonius. nam ſi
eſſet: non commiſiſſet ut ei Senatus tanquam Annibali initio belli Puni-
ci denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. quòd uero ita auocatur à Muti-
na: ut ab urbe tanquam peſtifera flamma arceatur: quam habet ignominiã?
quod iudicium Senatus? quid? quòd à Senatu dantur mandata Legatis? ut
D. Brutum, militesq; eius adeant: hisq; demonſtrent ſua in Rempublicam
merita, beneficiaq; eorum grata eſſe Senatui Populoq; Romano: hisq; eam
rem magnæ laudi, magnoq; honori fore? paſſurum ne cenſetis Antonium
introire Mutinam Legatos? exire inde tuto? nunquam patietur: mihi cre-
dite. noui uiolentiam: noui impudentiam: noui audaciam. nec uero de illo ſi-
cut de homine aliquo debemus, ſed ut de importuniſſima bellua cogitare.
quæ cum ita ſint: non omnino diſſolutum eſt: quoad decreuit Senatus. ha-
bet atrocitatis aliquid legatio. utinam nihil haberet moræ. nam cum ple-
riſque in rebus gerendis tarditas & procraſtinatio odioſa eſt: tum hoc bel-
lum indiget celeritatis. ſuccurrendum eſt D. Bruto, omnes undique copiæ
colligendæ: horam exhibere nullam in tali ciue liberando ſine ſcelere non
poſſumus. an ille non potuit, ſi Antonium Conſulem, ſi Galliam Antonij
prouinciam iudicaſſet: legiones Antonio & prouinciam tradere? domum
redire? triumphare? primus in hoc ordine eſſe: quoad magiſtratum iniret?
quid negocij fuit? ſed cum ſe Brutum eſſe meminiſſet: ueſtræq; libertati na-
tum: quid egit aliud? niſi ut penè corpore ſuo Gallia prohiberet Antonium?
ad hunc utrum Legatos? an legiones ire oportebat? ſed præterita omitta-
mus. properent: quod uideo eſſe facturos. uos ſaga parate. eſt enim ita de-
cretum: ut, ſi ille authoritati Senatus non paruiſſet: ad ſaga iretur. ibitur:
non parebit. nos amiſſos tot dies rei gerendæ queremur. non metuo Quiri-
tes ne cum audierit Antonius, me hoc in Senatu, & in concione confirmaſ-
ſe, nunquam illum futurum in Senatus poteſtate: refellendi mei cauſa, ut ego
nihil uidiſſe uidear: uertat ſe: Senatui pareat. nunquam faciet: non inuide-
bit huic meæ gloriæ: malet me ſapientem à uobis, quàm ſe modeſtum exi-
ſtimari. quid? ipſe ſi uelit: num etiam L. fratrem paſſurum arbitramur? nu-
per quidem dicitur ad Tybur, ut opinor, cum ei labare M. Antonius uide-

retur:mortẽ fratri eſſe minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Aſiatico Se-
natus mandata,legatorum uerba audientur? nec enim ſecerni à fratre pote-
rit,tanta preſertim authoritate.nam hic inter illos Africanus eſt:pluris ha-
betur quàm L. Trebellius: pluris quàm T. Plancius adoleſcens nobilis:
qui omnibus ſententijs maximo ueſtro plauſu condemnatus, neſcio quo-
modo ſe coniecit in urbem: atque ita mœſtus redijt: ut retractus, non re-
uerſus uideretur.ſic contemnit:tanquam ſi illi aqua & igni interdictum ſit.
aliquando negat ei locum eſſe oportere in curia: qui incenderit curiam. nam
Trebellium ualde iam diligit:oderat tum,cum ille tabulis nouis aduerſaba-
tur.iam fert in oculis:poſtquam ipſum Trebellium uidit ſine tabulis nouis
ſaluum eſſe non poſſe.audiſſe enim uos arbitror Quirites quod etiam uide-
re potuiſtis:quotidie ſponſores,& creditores L.Trebellij conuenire. O fi-
des (hinc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen) quæ poteſt eſſe ma-
ior fides? quàm fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum
uenire ad arma? ubi plauſus ille in triumpho eſt ſpe ludi? ubi Ædilitas dela-
ta ſummo ſtudio bonorum? quis eſt? qui hunc non caſu exiſtimet recte fe-
ciſſe? nequitia eſt:ſcelus eſt. ſed redeo ad amores, deliciasq́ noſtras L. An-
tonium:qui uos omnes in fidem ſuam recæpit.negatis? num quiſpiam eſt ue-
ſtrum: qui tribum non habeat? certe nemo.atqui illum quinque & triginta
tribus patronum adoptarunt.rurſus reclamatis.aſpicite à ſiniſtra illam Eque
ſtrem ſtatuam inauratam. in qua quid inſcriptum eſt? Quinque & triginta
tribus patrono Populi Romani. igitur eſt patronus L. Antonius. malam
quidem illi peſtem.clamori enim ueſtro aſſentior.non modo hic latro,quem
clientem habere nemo uelit:ſed quis unquam tantis opibus,tantis rebus ge-
ſtis fuit? qui ſe Populi Romani uictoris, dominiq́ omnium gentium tuto-
rem dicere auderet? in foro L.Antonij ſtatuam uidemus:ſicut illam Q.Tre
bellij qui Hernicos deuicit,ante Caſtoris.O impudentiam incredibilem.tan-
tum ne ſibi ſumpſit? quia Trallibus Myrmillo Thracẽ iugulauit familiarẽ
ſuum? quonam modo iſtum ferre poſſemus? ſi in hoc foro ſpectantibus uo-
bis depugnaſſet? ſed hæc una ſtatua.at altera ab Equitibus Romanis equo
publico: qui item aſcribunt,Patrono. quem unquam iſte ordo patronum
adoptauit? ſi quenquam:debuit me.ſed me omitto:quem Cenſorem? quem
imperatorem? agrũ his diuiſit. O ſordidos, qui accæperunt:improbum,qui
* dederit. ſtatuerunt etiam Tribuni militares,qui in exercitu Cæſaris duo bis
fuerunt? quis eſt iſte ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot an-
nos: his quoque diuiſit Semurium. Campus Martius reſtabat: niſi prius
cum fratre fugiſſet.ſed hæc agrorum aſſignatio paulo ante Quirites L.Cæ-
ſaris clariſſimi uiri & præſtantiſſimi Senatoris ſententia diſſoluta eſt. huic
enim aſſenſi,Septemuirum acta ſuſtulimus. iacent beneficia Nuculæ: friget
patronus Antonius.nam poſſeſſores animo æquiore diſcedent:nullam im-
penſam fecerant:nondum inſtruxerant:partim quia non confidebant:par-
tim quia non habebant. ſed illa ſtatua palmaris:de qua, ſi meliora tempo-
ra eſſent: non poſſem ſine riſu dicere.L.Antonio Iano medio patrono. ita
ne? Ianus medius in L.Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano in-
uentus eſt? qui L.Antonio mille nummum ferret expenſum? ſed nimis mul-
ta de nugis, ad cauſam bellumq́ redeamus. quamquam non alienum fuit

perſonas quaſdam à uobis recognoſci: ut quibus cum bellum gereretur poſſitis taciti cogitare. ego autem uos hortor Quirites: ut, etiam ſi melius aliud fuit: tamen legatorum reditum expectetis animo æquo. celeritas detracta de cauſa eſt: boni tamen aliquid acceſſit ad cauſam. cum enim Legati renunciarint, quod certe renunciabunt, non in ueſtra poteſtate, non in Senatus eſſe Antonium: quis erit tam improbus ciuis? qui illum ciuem habendum putet? nunc enim ſunt pauci illi quidem: ſed tamen plures quàm Republica dignum eſt: qui ita loquantur: ne Legatos quidem expectabimus? iſtam certe uocem, ſimulationemq́ clementiæ, extorquebit his res ipſa publica. quo etiam, ut confitear uobis Quirites minus hodierno die contendi: minus laboraui: ut mihi Senatus aſſentiens tumultum decerneret: ſaga ſumi iuberet. malui uiginti diebus poſt, ſententiam meam laudari ab omnibus: quàm à paucis hodie uituperari. quapropter Quirites expectate legatorum reditum: & paucorum dierum moleſtiam deuorate. qui cum redierint: ſi pacem afferent: cupidum me, ſi bellum: prouidum iudicatote. an ego non prouideam meis ciuibus? non dies noctesq́ de ueſtra libertate, de Reip. ſalute cogitem? quid enim nõ debeo uobis Quirites? quem uos hominem à ſe ortum, hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus prætuliſtis? an ingratus ſum? quis minus? qui partis honoribus, eoſdem geſſi in foro labores: quos in petendis. rudis in Republica? quis exercitatior? qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites conſilio quantum potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo: uigilaboq́ pro uobis. etenim quis eſt ciuis, preſertim hoc gradu, quo me uos eſſe uoluiſtis: tam oblitus beneficij ueſtri? tam immemor patriæ? tam inimicus dignitati ſuæ? quem non excitet, non inflammet tantus ueſter iſte couſenſus? multas, magnasq́ habui Conſul conciones: multis interfui. nullam unquam uidi tantam: quanta nunc ueſtra eſt. unum ſentitis omnes: unum ſtudetis: M. Antonij conatus auertere à Republica: furorem extinguere: opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, Coloniæ, cuncta Italia. itaque Senatum ſua ſponte bene firmum, firmiorem ueſtra authoritate feciſtis. uenit tempus Quirites ſerius omnino, quàm dignũ Populo Romano fuit: ſed tamen ita maturum: ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus: ut ita dicam: quem tulimus: quoquo modo ferendus fuit. nunc ſi quis erit: erit uoluntarius. Populum Romanum ſeruire fas non eſt: quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur: aut uincatis oportet Quirites: quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequemini: aut quiduis potius: quàm ſeruiatis. aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt: Populi Romani eſt propria libertas.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA. ORATIO. XLIX.

PAruis de rebus,ſed fortaſſe neceſſarijs,conſulimur Patres conſcripti:de Appia uia & de Moneta Conſul, de Lupercis Tribuni ple.referunt.quarum rerum etſi facilis explicatio uidetur:tamen animus aberrat à ſententia, ſuſpenſus curis maioribus. adducta eſt enim P.C.res in maximum periculũ,& extremum penè diſcrimen.non ſine cauſa legatorũ iſtam miſſionẽ ſemper timui: nunquã probaui:quorum reditus quid ſit allaturus,ignoro.expectatio quidem quantũ afferat languoris animis,quis non uidet? non enim ſe tenent ij,qui Senatum dolent ad authoritatis priſtinæ ſpẽ reuiuiſcere:coniunctum huic ordini Populum Ro.conſpirantem Italiã:paratos exercitus:expeditos duces.iã nunc fingunt Antonij reſponſa:eademq́ defendunt.alij poſtulare illum:ut omnes exercitus dimittantur.ſcilicet legatos ad eum miſimus? non ut pareret:& dicto audiens eſſet huic ordini:ſed ut conditiones ferret:leges imponeret:reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet:ſe preſertim incolumi:à quo maius periculũ,quàm ab ullis nationibus extimeſcendũ eſt.alij remittere eum nobis Galliã citeriorem:illam ultimam poſtulare.pręclare:ex qua non legiones ſolũ,ſed etiam nationes ad urbẽ conetur adducere.alij nihil eũ iam niſi modeſti poſtulare. Macedoniã ſuam uocat omnino:quoniam C.frater eſt inde reuocatus. ſed quæ prouincia eſt? ex qua illa fax excitare nõ poſſet incendiũ? itaq; ijdem quaſi prouidi ciues & Senatores diligentes,bellicum me ceciniſſe dicunt.ſuſcipiunt partis patrociniũ, qui ſic diſputant.irritari Antoniũ non oportuit. nequam eſt homo ille,atq; confidens.multi præterea improbi.quos quidem à ſe primũ numerare poſſunt,qui hæc loquuntur.eos eſſe cauendos denunciant.utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciſcendis,cũ poſſis,an pertimeſcẽdis diligentior cautio eſt? atq; hæc illi loquuntur:qui quondã propter leuitatem populares habebantur. ex quo intelligi poteſt:animo illos abhorruiſſe ſemper ab optimo ciuitatis ſtatu:non uoluntate fuiſſe populares.qui enim conuenit? ut qui in rebus improbis populares fuerint:ijdem in re una maxime populari,quę eadẽ ſalutaris Populo Ro.ſit: improbos ſe,q̃ populares eſſe malint? me quidẽ ſemper(ut ſcitis)aduerſatũ multitudinis tęmeritati,hęc fecit pręclariſſima cauſa popularẽ. & quidẽ dicuntur,uel potius ijdẽ ipſi ſe dicunt Conſulares. quo nomine dignus eſt nemo:niſi qui tanti honoris nomẽ poteſt ſuſtinere.faueas tu hoſti? literas ad te ille mittat de ſua ſpe rerum ſecundarũ ſuarum? eas tu lætus proferas? recites? deſcribendas etiã des improbis ciuibus? eorũ augeas animos? bonorũ ſpem,uirtutemq́ debilites? & te Conſularẽ,aut Senatorem, aut deniq; ciuem putes? accipiet in optimam partem C.Panſa fortiſſimus Conſul,atq; optimus:etenim dicam animo amiciſſimo:hunc ipſum mihi hominem fami-

liariſſimum, niſi talis Conſul eſſet: ut omnes uigilias, curas, cogitationes, in Reip. ſalute configeret: Conſulem non putarem. quamquam nos ab ineunte ætate illius uſus, conſuetudo, ſtudiorum etiam honeſtiſſimorũ ſocietas, ſimilitudoq́; coniunxerit: eius deniq; curam incredibilẽ in aſperrimis belli ciuilis periculis perſpexi non modo ſalutis, ſed etiã dignitatis meæ: tamen eundẽ, ut dixi: niſi talis Conſul eſſet: negare eſſe Conſulem auderem. idem non modo Conſulẽ eſſe dico: ſed etiam memoria mea præſtantiſſimũ, atq; optimũ Conſulem. non quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: ſed tantam cauſam non habuerunt: in qua & uirtutem, & uoluntatẽ ſuam declararent. huius magnitudini animi, grauitati, ſapientiæ tempeſtas eſt oblata formidoloſiſſimi temporis. tum autẽ illuſtratur Conſulatus, cum gubernat Remp. ſi non optabili, at neceſſario tempore. magis autem neceſſarium P.C. nullum tempus unquam fuit. itaq; ego ille, qui ſemper author pacis fui: cuiq; pax, preſertim ciuilis, quamq; omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum induſtriæ noſtrę in foro, in curia, in amicorũ periculis propulſandis elaboratũ eſt: hinc honores ampliſſimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, ſi quã habemus, conſecuti ſumus: ego itaq; pacis, ut ita dicã, alumnus, qui quantuſcunq; ſum (nihil enim mihi arrogo) ſine pace ciuili certe nõ fuiſſem: periculoſe dico: quemadmodũ accæpturi P.C. ſitis, horreo: ſed pro mea perpetua cupiditate ueſtræ dignitatis retinendæ, & augendæ, quæſo oroq́; uos, P.C. ut primo ſi erit uel acerbũ auditu: uel incredibile à M. Cicerone eſſe dictum: accipiatis ſine offenſione, quod dixero: neue id prius, quàm quale ſit explicauero: repudietis. ego ille (dicã ſæpius) pacis ſemper laudator, ſemper author, pacem cum M. Antonio eſſe nolo. magna ſpe ingredior in reliquam orationem P.C. quoniam periculoſiſſimũ locum ſilentio ſum præteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt: quia periculoſa: quia eſſe non poteſt. quę tria dum explico: peto à uobis P.C. ut eadẽ benignitate, qua ſoletis uerba mea audiatis. Quid eſt inconſtantia, mobilitate, leuitate, cũ ſingulis hominibus, tũ uero uniuerſo Senatui, turpius? quid porrò inconſtantius? quàm quem modo hoſtem non uerbo, ſed re multis decretis iudicauiſtis: cũ hoc pace uelle ſubito coniungi? quaſi uero, cũ C. Cæſari, meritos quidẽ illi honores, & debitos, ſed tamen immortales, & ſingulares decreuiſtis: unã ob cauſam, quòd contra M. Antonium exercitũ comparauiſſet: non hoſtem Antoniũ iudicaueritis? nec tum hoſtis eſt à uobis iudicatus Antonius: cũ laudati ſunt authoritate ueſtra ueterani milites: qui Cæſarẽ ſecuti eſſent? nec tum hoſtem Antonium iudicauiſtis: cũ fortiſſimis legionibus, quòd illum, qui Conſul appellabatur, cum eſſet hoſtis: reliquiſſent: uacationes, pecunias, agros ſpopondiſtis? quid? cũ Brutum hominẽ quondã illius generis, & nominis, natũ ad Remp. liberandã, exercitumq́; eius pro libertate Populi Ro. bellum gerentẽ cũ Antonio, prouinciamq́; fideliſſimã, atq; optimam Galliã laudibus ampliſſimis affeciſtis: tum non hoſtẽ iudicaſtis Antoniũ? quid? cum decreuiſtis ut COSS. alter, ambóue ad bellũ proficiſcerentur: quod erat bellũ? ſi hoſtis Antonius non erat? quo igitur profectus eſt uir fortiſſimus meus Collega, & familiaris A. Hircius COS. at qua imbecillitate? qua macie? ſed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum credo putauit, uitam, quã Populi Ro. uotis retinuiſſet: pro libertate Populi Ro. in diſcrimen adducere. quid?

cum

cum delectus haberi tota Italia iuſſiſtis:cũ uacationes omnes ſuſtuliſtis:tum ille hoſtis non eſt iudicatus?armorum officinas in urbe uidetis: milites cum gladījs ſequuntur:Conſuli pręſidio ſunt:ſpecie Conſuli,re & ueritate nobis: omnes ſine ulla recuſatione,ſummo etiam cũ ſtudio nomina dant:parent authoritati ueſtræ:non eſt iudicatus Antonius hoſtis?at legatos miſimus. heu me miſerum.cur Senatũ cogor,quem laudaui ſemper:reprehendere?quid? uos cenſetis P.C.legatorum miſſionẽ Populum Ro.probauiſſe?non intelligitis,non auditis,meam ſententiã flagitari?cui cum pridie frequentes eſſetis aſſenſi:poſtridie ad ſpem eſtis inanem pacis deuoluti.quã turpe porrò eſt legiones ad Senatũ legatos mittere:Senatum ad Antoniũ?quamq́ illa legatio nõ eſt:denunciatio eſt,paratũ illi exitiũ,niſi paruerit huic ordini.quid refert? tamen opinio eſt grauior.miſſos enim legatos omnes uident: decreti ueſtri non omnes uerba nouerunt.retinenda eſt igitur uobis conſtantia,grauitas, perſeuerantia:repetenda eſt uetus illa ſeueritas: ſiquidẽ authoritas Senatus, decus,honeſtatẽ,laudem,dignitatem deſiderat:quibus hic ordo nimium caruit diu.ſed erat tunc excuſatio oppreſſis,miſera illa quidem,ſed tamen iuſta. nunc nulla eſt. liberati tum regio dominatu uidebamur.armis domeſticis ea ipſa depulimus.nunc quidem ui extorquenda ſunt.quod ſi non poſſumus facere (dicam quod dignum eſt Senatore & Romano homine) moriamur, quanta illa erit Reip.turpitudo,quantũ dedecus, quanta labes dicere in hoc ordine ſententiã M.Antonium Conſulari loco?cuius ut omittã innumerabilia ſcelera urbani Conſulatus:in quo pecuniã publicam maximã diſſipauit: exules ſine lege reſtituit:uectigalia uendidit:prouincias de Populi Ro.imperio ſuſtulit:regna addixit pecunia:leges ciuitati per uim impoſuit:armis obſedit,aut exclusit Senatum:ut hæc inquam omittam:ne hoc quidem cogitatis:eum,qui Mutinam Coloniam Populi Ro.& Conſulem deſignatũ obſederit:depopulatus agros ſit:hunc in eum ordinem recipi:à quo toties ob has ipſas cauſas hoſtis iudicatus ſit.quàm fœdum,flagitioſumq́ ſit,uidetis. ſatis multa de turpitudine. Dicam deinceps,quod propoſui,de periculo:quod ſi minus eſt fugiendum,quàm turpitudo:tamẽ offendit animos maioris partis hominum magis.poteritis igitur exploratam habere pacem:cum in ciuitate Antonium uideatis?uel potius Antonios?niſi forte contemnitis Luciũ. ego ne Caium quidem.ſed ut uideo dominabitur Lucius. eſt enim patronus XXXV tribuũ:quarum ſua lege,qua cũ C,Cęſare magiſtratũ ſortitus eſt: ſuffragium ſuſtulit.patronus Centuriarũ equitum:quas idem ſine ſuffragio eſſe uoluit.patronus fori:in quo ei Tribuni militares ſtatuã ſtatuerunt.patronus Iani medīj.O dīj quis huius potentiam poterit ſuſtinere?preſertim cum eoſdẽ,in agros etiam deduxerit. quis unquã omnes tribus?quis Equites Romanos?quis Tribunos militares?Gracchorũ potentiam maiorẽ fuiſſe arbitramini?q́ huius gladiatoris futura ſit?quem gladiatorẽ non ita appellaui:ut interdũ etiam M.Antonius gladiator appellari ſolet:ſed ut appellant īj:qui planè & latine loquuntur.Myrmillo in Aſia depugnauit:cũ ornaſſet Thręcidis comitẽ & familiarem ſuũ:illum miſerũ fugientem iugulauit.luculentã tamẽ ipſe plagã accępit:ut declarat cicatrix.qui familiarẽ iugularat:quid hic occaſione data faciet inimico?& qui illud animi cauſa fecerit:hunc prędę cauſa quid facturum putatis?non rurſus improbos decuriabit?non ſollicitabit

ruſus agrarios? non quęret expulſos? M. uero Antonius non is erit? ad quē omni motu concurſus fiat ciuium perditorū? ut nemo ſit alius, niſi ij, qui unà ſunt: & ij, qui hic ei nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? preſertim cum bonorum præſidia ceſſerint: illi parati ſint ad nutum futuri. ego uero metuo, ſi hoc tempore conſilio lapſi erimus: ne illi breui tempore nimis multi nobis eſſe uideantur. nec ego pacem nolo. ſed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare ſi pace frui uolumus: bellum gerendum eſt. ſi bellum omittemus: pace nunquā fruemur. eſt autem noſtri conſilij P.C. in poſterum quàm longiſſime prouidere. iccirco in hac cuſtodia tanquam in ſpecula collocati ſumus: ut uacuum metu Populum Ro. noſtra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe eſt ſummo conſilio orbis terræ, preſertim in re tam perſpicua, conſilium intelligendi defuiſſe. eos Conſules habemus: eam Populi Ro. alacritatem: eum conſenſum Italiæ: eos duces: eos exercitus: ut nullam calamitatem Reſpub. accipere poſſit, ſine culpa Senatus. equidē non deero: monebo: prędicabo: denunciabo: & teſtabor ſemper deos, hominesq́ꝫ, quid ſentiam: nec ſolum fidem meam, quod fortaſſe uidetur ſatis eſſe: ſed in principe ciue non ſatis eſt: curam, conſilium, uigilantiamq́ꝫ præſtabo. dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidē poſſe pacem. de tribus enim quæ propoſui: hoc extremum eſt. quæ poteſt eſſe pax M. Antonio primum cum Senatu? quo ore ille uos poterit? quibus illum uiciſſim uos oculis intueri? qui ueſtrum illum? quē ille ueſtrum non oderit? age, uos ille ſolus, & uos illum. quid ij, qui Mutinā circunſedent? qui in Gallia delectus habent? qui in noſtras fortunas imminent? amici nobis unquam erunt? aut nos illis? an Equites Ro. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas: iudiciumq́ꝫ de M. Antonio? qui frequentiſſimi in gradibus Concordiæ ſteterunt: qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt: arma, ſaga, bellum flagitauerunt: me unà cum Populo Romano in concionem uocauerunt. hi Antonium diligent? cum his pacem ſeruabit Antonius? nam quid ego de uniuerſo Populo Ro. dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente atq́ꝫ uoce in concionē uocauit: declarauitq́ꝫ maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. itaque quod erat optabile antea, ut Populum Ro. comitem haberemus: nunc habemus ducem. quæ eſt igitur ſpes, qui Mutinam circunſedent imperatorem Populi Ro. exercitumq́ꝫ oppugnantes, pacem cum Populo Rom. habere poſſe? an cum municipijs pax erit? quorum tanta ſtudia cognoſcuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis: ut in ſingulis oppidis curiam Populi Ro. non deſideretis. laudandi ſunt ex huius ordinis ſentētia Firmani: qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. reſpondendū honorifice eſt Marrucinis: qui ignominia notandos cenſuerunt eos: qui militiam ſubterfugiſſent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eiſdem? his cum illo? quæ poteſt maior eſſe diſcordia? in diſcordia autē pax ciuilis eſſe ullo pacto poteſt? ut omittam multitudinem: L. Naſidio Equiti Ro. homini in primis ornato, atq́ꝫ honeſto, ciuiq́ꝫ ſemper egregio, cuius ego excubias, & cuſtodias mei capitis cognoui in Conſulatu meo: qui uicinos ſuos non cohortatus eſt ſolū, ut milites fierent: ſed etiam facultatibus ſuis ſubleuauit: huic inquam tali uiro, quē nos Senatuſconſulto collaudarimus: poterit ne eſſe pacatus Antonius? quid Cęſari? qui illum urbe, quid D. Bruto? qui Gallia prohibuit? iam uero ipſe ſe.

placabit,

placabit & leniet prouinciæ Galliæ, à qua excluſus & repudiatus eſt?omnia uidebitis P.C.niſi proſpicitis,plena odiorum,plena diſcordiarum,ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur uelle, quod fieri non poteſt:& cauete per deos immortales P. C. ne ſpe præſentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Quorſum hæc omnis ſpectat oratio?quid enim Legati egerint nondum ſcimus.at uero erecti,excitati,parati,armati animis iam eſſe debemus: ne blãda aut ſupplici oratione,aut æquitatis ſimulatione fallamur.omnia fecerit oportet,quæ interdicta & denunciata ſunt:prius q̃ aliquid poſtulet:Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari deſtiterit: ad Brutum adeundi legatis poteſtatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit:nec propius urbem millia paſſuum ducenta admouerit:fuerit in Senatus Populiq; Ro.poteſtate.hæc ſi fecerit, erit integra poteſtas nobis deliberandi.ſi Senatui non paruerit:non illi Senatus, ſed ille Populo Ro.bellum indixerit,Sed uos moneo P. C. libertas agitur Populi Ro. quæ eſt commendata uobis:uita & fortuna optimi cuiuſq;:quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iampridem intendit Antonius: authoritas ueſtra:quam nullam habebitis,niſi nũc retinueritis.tetram & peſtiferam belluam,ne incluſam,& cõſtrictam dimittatis cauete. Te ipſum moneo Panſa(q̃q̃ non eges conſilio,quo uales plurimum: tamen & ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à uectoribus admoneri ſolent)hunc tuum tantum apparatum, tamq; præclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale,quale nemo habuit unquam: hac grauitate Senatus, hoc ſtudio Equeſtris ordinis,hoc ardore Populi Romani potes in perpetuum metu & periculo Rempub.liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA.

ORATIO L.

COnfuſius heſterno die eſt acta res C. Pãſa, q̃ poſtulabat inſtitutum Cõſulatus tui. parũ mihi uiſus es eos, quibus cedere non ſoles,ſuſtinere. nam cum Senatus ea uirtus fuiſſet, quæ ſolet:& cum re uiderent omnes eſſe bellum:quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uolũtas in diſceſſione fuit ad lenitatem propenſior. uicta igitur eſt propter aſperitatem te authore noſtra ſententia.uicit L. Ceſaris ampliſſimi uiri:qui uerbi atrocitate dempta,oratione fuit,quàm ſentẽtia lenior.q̃q̃ is quidem,anteq̃ ſententiã diceret:propinquitatẽ excuſauit.idem fecerat me Conſule in ſororis uiro,quod hoc tẽpore in ſororis filio:ut & luctu ſororis moueretur:& ſaluti Reip.prouideret.atq; ipſe tñ Cęſar pręcæpit uobis quodãmodo P.C.ne ſibi aſſentiremini,cũ ita dixit, aliã ſententiã ſe dicturũ fuiſſe,eãq;

ſe ac Rep.dignam:niſi propinquitate impediretur.Ergo ille auunculus.num etiam uos auunculi? qui illi aſſenſi eſtis? at in quo fuit controuerſia? belli nomen ponendum in ſententia quidam non putabant:tumultum appellare malebant, ignari non modo rerum,ſed etiam uerborum. poteſt enim eſſe bellũ ſine tumultu, tumultus eſſe,ſine bello non poteſt.quid eſt enim tumultus? niſi perturbatio tanta:ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt tumultus.itaq; maiores noſtri,tumultum Italicum,quòd erat domeſticus: tumultum Gallicum,quòd erat Italiæ finitimus:præterea nullum tumultũ nominabant. grauius autẽ eſſe tumultum,quàm bellũ,hinc intelligi licet:quòd bello Gallico uacationes ualent:tumultu non ualent.ita fit:quemadmodum dixi:ut bellum ſine tumultu poſſit,tumultus ſine bello eſſe non poſſit.etenim cum inter bellum & pacem medium nihil ſit:neceſſe eſt tumultũ ſi belli non ſit:pacis eſſe.quo quid abſurdius dici aut exiſtimari poteſt? ſed nimis multa de uerbo.rem potius uideamus P.C.quam quidẽ intelligo uerbo fieri interdum deteriorem ſolere.nolumus hoc bellum uideri.quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendum Antonium authoritatem damus? quam ut milites fiant ſine ui? ſine tumultu? ſtudio & uoluntate? quã,ut pecunias in Rempublicam polliceantur? ſi enim belli nomen tollitur: municipiorum ſtudia tolluntur:conſenſus Populi Ro.qui iam deſcendit in cauſam:ſi nos langueſcimus:debilitetur neceſſe eſt.ſed quid plura? dum D.Brutus oppugnatur: non eſt bellum? Mutina obſidetur:ne hoc quidem bellum eſt? Gallia uaſtatur:quæ poteſt pax eſſe certior? illud uero quis poteſt bellum nõ eſſe dicere? quo fortiſſimum uirum cum exercitu miſimus:qui cum eſſet infirmus ex graui diuturnoq; morbo:nullam putauit ſibi excuſationem eſſe oportere: cũ ad Reipublicæ præſidium uocaretur.C. quidem Cæſar non expectauit noſtra decreta:preſertim cum eſſet illius ætatis:bellum contra Antonium ſua ſponte ſuſcæpit.decernendi enim tempus nondum nouerat:belli autem gerendi tempus ſi prætermiſiſſet:uidebat Repub.oppreſſa nihil decerni poſſe. ergo illi nunc,& eorum exercitus in pace uerſantur:non eſt hoſtis is:cuius præſidium Claterna deiecit Hircius:non eſt hoſtis:qui armatus Conſulem deſignatum oppugnat:nec illa hoſtilia uerba,nec bellica:quæ paulo ante ex Collegę literis Panſa recitauit:deieci pręſidiũ:Claterna potitus ſum:fugati equites:prælium commiſſum:occiſi aliquot.quæ pax poteſt eſſe maior? delectus tota Italia decreti ſublatis uacationibus:ſaga cras ſumentur: Conſul ſe cum pręſidio deſcenſurum dixit.utrum hoc bellum non eſt? an etiam tantum bellum? quantum nunquã fuit? cæteris enim bellis,maximeq; ciuilibus, contentionem Reipublicæ cauſa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum,quas per uim latas Sylla dicebat:Cinna cum Octauio,de nouorum ciuium ſuffragijs:rurſus cum Mario & Carbone Sylla:ne dominarentur indigni:& clariſſimorum hominum crudeliſſimam ulciſceretur necem.horum omniũ bellorum cauſæ ex Reipub.contentione natæ ſunt.de proximo bello ciuili non libet dicere.ignoro cauſam:deteſtor exitum.hoc bellum quintum ciuile geritur,atq; omnia in noſtram ætatem inciderunt:primum non modo in diſſenſione,& diſcordia ciuiũ,ſed in maxima conſenſione,incredibiliq; concordia.omnes idem uolunt:idem defendunt:idem ſentiunt.cũ omnes dico:eos excipio:quos nemo ciuitate dignos putat.quæ eſt igitur in medio belli cauſa

poſita

poſita? nos deorum immortalium templa,nos muros,nos domicilia,ſedesq́; Populi Romani,penates,aras,focos,ſepulchra maiorũ,nos leges,iura,libertatem,coniuges,liberos,patriam defendimus. contra M. Antonius id molitur:id pugnat:ut hæc omnia perturbet:euertat: prædam Reip.cauſam belli putet:fortunas noſtras partim diſſipet:partim diſpartiat parricidis.in hac tã diſpari ratione belli miſerrimum illud eſt:quod ille latronibus ſuis pollicetur primum domos:urbem enim ſe diuiſurũ confirmat:deinde omnibus portis,quo uelint,deducturum.omnes Caphones,omnes Saxæ,cæteręq; peſtes, quæ ſequuntur Antonium:ædes ſibi optimas, hortos, Thuſculana, Albana definiunt.atq; etiam homines agreſtes,ſi homines ſunt illi potius,quàm pecudes:inani ſpe ad aquas uſq; Puteolanas prouehuntur. ergo habet Antonius quod ſuis polliceatur.quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora.id enim ipſum agimus:ne quis poſthac eiuſmodi quicquam poſſit polliceri.inuitus dico:ſed dicendum eſt.haſta Cæſaris P.C.multis improbis & ſpem affert,& audaciam.uiderunt enim ex mendicis fieri repente diuites.itaq; haſtam ſemper uidere cupiunt ij:qui noſtris bonis imminent: quibus omnia pollicetur Antonius.quid nos noſtris exercitibus? quid pollicemur? multo meliora,atque maiora.ſcelerum enim promiſſio,& ijs qui expectant: pernicioſa eſt: & ijs qui promittunt.nos libertatem noſtris militibus,iura,leges,iudicia, imperium orbis terræ,dignitatem,pacem.ocium pollicemur. Antonij igitur promiſſa cruenta,tetra,ſcelerata,dijs hominibusq́; inuiſa,nec diuturna,neq; ſalutaria.noſtra contra,honeſta,integra,glorioſa,plena lætitię,plena pietatis.hic mihi etiã Q. Fuſius uir fortis,ac ſtrenuus,amicus meus pacis commoda commemorat.quaſi uero,ſi laudanda pax eſſet:ego idẽ facere commode non poſſem? ſemel enim pacem defendi? non ſemper ocio ſtudui? quod cum omnibus bonis utile eſt:tum præcipue mihi.quem enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet? ſine forenſibus cauſis,ſine legibus,ſine iudicijs? quæ eſſe non poſſunt ciuili pace ſublata.ſed quæſo Calene,quid? tu ſeruitutem pacem uocas? maiores quidem noſtri non modo ut liberi eſſent:ſed etiam ut imperarent:arma capiebant.at tu arma abijcienda cenſes:ut ſeruiamus.quæ cauſa iuſtior eſt belli gerendi? quàm ſeruitutis depulſio? in qua etiam ſi non ſit moleſtus dominus:tamen eſt miſerrimum poſſe,ſi uelit.immo nulla alia cauſa iuſta,ac neceſſaria eſt.niſi forte ad te hoc non putas pertinere:quod te ſociũ fore ſperas dominationis Antonij.in quo bis falleris:primũ,quòd tuas rationes communibus anteponis:deinde,quòd quicquam ſtabile in regno,aut iucundum putas.non,ſi tibi antea profuit: ſemper proderit.quin etiam de illo homine queri ſolebas.quid te facturum de bellua putas? atqui es, qui ſemper pacẽ optaris:ſemper omnes ciues ſaluos uolueris.honeſta ratio:ſed ita,ſi bonos,& utiles Reipub.ciues:ſin eos,qui natura ciues ſunt,uoluntate hoſtes ſaluos uelis:quid tandem intereſt inter te,& illos? pater tuus, quo utebar ſene authore adoleſcens:homo ſeuerus,& prudens, primas omniũ ciuium P. Naſicæ,qui Tyberium Gracchũ interfecit:dare ſolebat.eius enim uirtute,conſilio,magnitudine animi,liberatã Remp. arbitrabatur. quid? nos à patribus num aliter accæpimus? ergo is tibi ciuis,ſi temporibus illis fuiſſes: non probaretur:quia non omnes ſaluos eſſe uoluiſſet? quod L.Opimius Conſul uerba fecit de Republica:de ea re ita cenſuerunt:uti Opimius Conſul Rempub.

defenderet. Senatus hęc uerbis, Opimius armis. Num igitur eum, ſi tum eſſes temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quattuor filij Conſulares? aut P. Lentulum principem Senatorem? quid complures alios ſummos uiros, qui cum L. Opimio Conſule armati Gracchū in Auentinum perſecuti ſunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accępit: interfectus eſt Gracchus, & M. Fuluius Conſulares, eiuſq; duo adoleſcentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes ſaluos eſſe uoluerunt. Ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Conſulibus Senatus Remp. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus plebis, Glaucia Prætor eſt interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Sceuolæ, Craſſi arma ſumpſerunt. num aut Conſules illos, aut clariſſimos uiros uituperandos putas? Ego Catilinam perire uolui. num tu, qui omnes ſaluos uis, Catilinam ſaluum eſſe uoluiſti? Hoc intereſt Calene inter meam ſententiam & tuam. ego nolo quenquam ciuem committere, ut morte multandus ſit: tu, etiam ſi commiſerit, conſeruandum putas. In corpore ſi quid eiuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, uri ac ſecari patimur: ut membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat. ſic in Reipub. corpore, ut totum ſaluum ſit, quicquid eſt peſtiferum amputetur. dura uox, multo illa durior, ſalui ſint improbi, ſcelerati, impij: deleantur innocētes, honeſti, boni, tota Reſp. uno in homine Q. Fuſi fateor te uidiſſe plus quàm me. ego P. Clodium arbitrabar pernicioſum ciuem, ſceleratum, libidinoſum, impium, audacem, facinoroſum: tu contra ſanctum, temperatum, innocentem, modeſtum, retinendum ciuem & optandum. in hoc uno te plurimum uidiſſe, multum me erraſſe concedo. nam me tecum iracunde agere dixiſti ſolere. non eſt ita, uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino iraſci amicis non temere ſoleo: ne ſi merentur quidem. Itaq; ſine uerborum contumelia à te diſſentire poſſum: ſine animi ſummo dolore nō poſſum. parua eſt enim mihi tecū, haud parua de re diſſenſio: ego huic uidelicet faueo, tu illi. immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conſeruare coloniam populi Ro. cupio: tu expugnare ſtudes. an hoc negare potes? qui omnes moras interponis, qbus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quouſq; enim pacem dicis uelle te? res geritur, conductæ uineæ ſunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, miſimus tres principes ciuitatis: hos contempſit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes conſtantiſſimus defenſor Antonij. Et quidem quo melior Senator uideatur. negat ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno beneficio ueniſſe eū contra ſe. uide quāta charitas ſit patriæ. cum homini ſit iratus, tamen Reip. cauſa defendit Antoniū. ego te, cum in Maſſilienſes tam ſis acerbus Fuſi, non animo æquo audio. quouſq; enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quē ſublata eſt urbs ea: ſine qua nunq̄ ex Tranſalpinis gentibus maiores noſtri triumpharunt. quo quidem tempore populus Ro. ingemuit. q̄q̄ enim proprios dolores ſuarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fideliſſimæ miſerias nemo erat ciuis, qui à ſe alienas arbitraretur. Cæſar ipſe, qui illis fuerat iratiſſimus: tamen propter ſingularē eius ciuitatis grauitatem & fidem, quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla ſua calamitate ciuitas ſatiare tam fidelis poteſt? rurſus me iā iraſci fortaſſe dices. ego autem ſine iracundia dico, ut omnia, nec tamen ſine dolore, nemi-

nem

nem illi ciuitati inimicum eſſe arbitror: qui amicus ſit huic ciuitati. excogita- re quæ tua ratio ſit Calene non poſſum. antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus: ut nunc ſis popularis exorare nõ poſſumus. ſatis multa cum Fuſio: ac ſine odio omnia: nihil ſine dolore. credo autẽ qui generi querelam moderate ferat: æquo animo laturum amici. Venio nunc ad reliquos Conſu- lares: quorum eſt nemo, iure meo hoc dico: qui non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ: alij maximam, alij mediocrem: nemo nullam. quàm heſternus dies nobis, Conſularibus dico, turpis illuxit. iterũ legatos? quid? ille ut faceret inducias? ante Conſules, oculosq; Legatorum tormentis Mu- tinam uerberauit: opus oſtendebat, munitionemq; Legatis: ne punctũ qui- dem temporis, cum Legati adeſſent, oppugnatio reſpirauit. adhuc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehementius pertimeſcatis? equidem cum antea le- gatos decerni non cenſuiſſem: hoc me tamen conſolabar: quòd, cum illi ab Antonio contempti, & reiecti reuertiſſent: dixiſſentq; Senatui non modo il- lum è Gallia non diſceſſiſſe, ut cenſuimus: ſed ne à Mutina quidem receſſiſſe: poteſtatem ſibi D. Bruti conueniendi non fuiſſe: putabam fore ut omnes in- flammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiribus D. Bruto ſubueniremus. nos etiam languidiores facti ſumus: poſtquam Antonij non ſolum audaciã, & ſcelus, ſed etiam inſolentiam, ſuperbiamq; perſpeximus. utinam L. Cæſar ualeret: Seruius Sulpitius uiueret: multo melius hæc tunc agerentur à tri- bus: quàm nunc aguntur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contume- lioſe. deſerti, deſerti inquam ſumus P. C. à principibus. ſed, ut iam ſæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter ſentient: erunt Conſulares. ani- mum nobis afferre legati debuerunt: timorem attulerunt. quamquam mihi quidem nullum unquam timorem: quamuis illi de illo ad quem miſſi ſunt, bene exiſtiment: à quo etiã mandata accæperunt. prò dij immortales, ubi eſt ille mos, uirtusq; maiorum? C. Pompilius apud maiores noſtros, cũ ad An- tiochum regem legatus miſſus eſſet: & uerbis Senatus nunciaſſet: ut ab Ale- xandria diſcederet: quam obſidebat: cum tempus ille differret: uirgula ſtan- tem circunſcripſit: dixitq;, ſe nõ antea renunciaturum Senatui: niſi prius ſibi reſpondiſſet, quid facturus eſſet: quàm ex illa circunſcriptione excederet. pr- clare. Senatus enim faciem ſecum attulerat, authoritatem Reipublicæ. cui qui non paret: non ab eo mandata accipienda ſunt: ſed ipſe eſt potius repudian- dus. an ego ab eo mandata acciperẽ? qui Senatus mandata contemneret? aut ei cum Senatu quicquam commune iudicarem? qui imperatorẽ Populi Ro. Senatu prohibente obſideret? at quæ mandata? qua arrogantia? quo ſtupo- re? quo ſpiritu? cur autẽ ea legatis noſtris dabat? cum ad nos Cotylam mit- teret ornamentum, atq; arcem amicorum ſuorum, hominem ædilitium: ſi ue- re tum fuit Ædilis: cum eum iuſſu Antonij in conuiuio ſerui publici loris ce- ciderunt. at quàm modeſta mandata fert? ij ſumus P. C. qui quicquam huic negemus? utranq; prouinciã inquit remitto: exercitũ depono: priuatus eſſe non recuſo. hęc ſunt enim uerba. redire ad ſe uidetur. omnia obliuiſcor: in gra- tiam redeo. ſed quid adiungit? ſi legionibus meis, & ſi equitibus, & ſi cohor- ti prætoriæ prædam, agrumq; dederitis. his etiam præmia poſtulet? quibus ut ignoſcatur ſi poſtulet: impudentiſſimus iudicetur. addit præterea quos ip- ſe cum Dolabella dederit agros, teneant ij, quibus dati ſunt. hic eſt Campa-

nus ager & Leontinus: quæ duo maiores noſtri annonæ perfugiá ducebant: cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiã, & Saxę cauet: quos Centuriones pugnaces, & lacertoſos inter mimorum, & mimarũ greges collocauit. poſtulat præterea ut chirographorũ, & commentariorũ, ſua, Collegęq́ ſui decreta maneãt. quid laborat? ut habeat quod quiſq; mercatus eſt. ſi quid accæpit: habeat qui uendidit. & ne tangantur rationes ad Opis: ideſt, ne ſeſtertium ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit Septemuiris quod egiſſent. Nucula hoc credo admonuit. uerebatur fortaſſe ne amitteret tãtas clientelas. caueri etiam uult ijs qui ſecum ſunt: quicquid contra legẽ commiſerunt. Muſtellæ, & Tyroni proſpicit: de ſe nihil laborat. quid enim commiſit unquã? num aut pecuniam publicã attigit? aut hominem occidit? aut ſecum habuit armatos? ſed quid eſt, quod de ijs laboret? poſtulat enim ne ſua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorum aliquis à Cyda, Lyſiade, Curio condemnetur? neq; tamen nos urget mandatis pluribus. remittit aliquantum: & relaxat. Galliam inquit remitto: Comatam poſtulo. ocioſus uidelicet eſſe malo. cum ſex legionibus inquit, hisq́ ſuppletis ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu ſuo: tamdiuq́ ut obtineat: quamdiu D. Brutus, C. Caſſius Conſules Proconſulesúe prouincias obtinebunt: huius comitijs C. frater eſt enim iam annus: ut repulſam tulit. ipſa autẽ ut quinquennium inquit obtineam. at iſtud uetat lex Cæſaris, & tua. hæc tu mandata L. Piſo, & tu, L. Philippe principes ciuitatis non dico animo ferre, uerum auribus accipere potuiſtis? ſed ut ſuſpicor, terror erat quidã: nec uos ut legati apud illum fuiſtis: nec ut Conſulares: nec uos ueſtram, nec Reip. dignitatem tenere potuiſtis. & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego non poſſum, non nimis irati reuertiſtis. uobisq́ M. Antonius nihil tribuit, clariſſimis uiris, legatis Populi Romani: nos quid nõ legato Antonij Cotylæ conceſſimus? cui portas huius urbis patere ius nõ fuit: huic hoc templum patuit: huic aditus in Senatum fuit: hic heſterno die ſententias noſtras in codicillos, & omnia uerba referebat: huic ſe etiã ſummis honoribus hi contra dignitatem ſuam uenditabant. O dij immortales, quàm magnũ eſt perſonam in Rep. tueri principis. quæ non animis ſolum debet, ſed oculis ſeruire ciuium. domum recipere legatum hoſtium, in cubiculũ admittere, & reducere, hominis eſt nihil de dignitate, nimiũ de periculo cogitantis, quod autem eſt periculum? nam ſi maximum in diſcrimen uenietur: aut libertas parata eſt uictori: aut mors expoſita uicto. quorum alterum optabile eſt: alterum effugere nemo poteſt. turpis autem fuga mortis, omni eſt morte peior. nam illud quidem non adducor ut credã: eſſe quoſdam: qui inuideant alicuius conſtantiæ: qui laboribus: qui eius perpetuã in Rep. adiuuanda uoluntatem, & à Senatu & à Populo Ro. probari moleſte ferant. omnes id quidẽ facere debebamus: eaq́ erat nõ modo apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus Conſularium: uigilare: cogitare: adeſſe animo: ſemper aliquid pro Rep. aut facere: aut dicere. ego Q. Sceuolã Augurem memoria teneo bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectute, & perdita ualitudine: quotidie, ſimulatq; luceret: facere omnibus conueniendi ſui poteſtatem. neq; eum quiſquã illo bello uidit in lecto. ſenexq́ & debilis primus ueniebat in Curiam. huius induſtriã maxime equidem uellem ut imitarentur ij: quos oportebat. ſecundo autem

loco,

loco,ne alterius labori inuiderent.etenim P.C.cum in ſpem libertatis ſexennio ſimus ingreſſi:diutiusq́ ſeruitutem perpeſſi,quàm captiui frugi, & diligentes ſolent:quas uigilias,quas ſolicitudines,quos labores liberandi Populi Ro.cauſa recuſare debemus?equidem P.C.quamq́ hoc honore uſi,togati eſſe ſolent:cū eſt in ſagis ciuitas:ſtatui tamen à uobis,cęteriſq́ ciuibus in tanta atrocitate temporis,tantaq́ perturbatione Reipublicæ non differre ueſtitu.non enim ita gerimus nos hoc bello Conſulares:ut æquo animo Populus Ro.uiſurus ſit noſtri honoris inſignia.cum partim è nobis ita timidi ſint: ut omnem ij Populi Ro.beneficiorum memoriā abiecerint: partim ita à Rep. auerſi:ut huic ſe hoſti fauere prę ſe ferant:legatos noſtros ab Antonio deſpectos eſſe,& irriſos facile patiantur:legatum Antonij ſubleuatū uelint. huic enim reditū ad Antoniū prohiberi negabant oportere:& in eodē excipiendo ſententiā meam corrigebant.quibus geram morē.redeat ad imperatorem ſuū Varius:ſed ea lege,ne unquā Romam reuertatur.cæteris autem,ſi errorē ſuū depoſuerint: & in Reip.gratiam redierint:ueniā,& impunitatem dandā puto.quas ob res ita cenſeo: EORVM,qui cū M.Antonio ſunt:qui ab armis diſceſſerint:& aut ad Panſam, aut ad Hircium Conſules,aut ad Decimum Brutū imperatorem,COS.deſignatū,aut ad C.Cæſarem Proprætorē,ante idus Martias adierint:eis fraudi ne ſit,quòd cū M.Antonio fuerint. ſiquis eorum,qui cū M.Antonio ſunt:fecerit:quo honore,præmióue quis dignus eſſe uideatur:uti C.Panſa A.Hircius COSS.alter,ambóue, ſi eis uideatur: de eius honore,præmióue,primo quoq́ die ad Senatum referant.ſi quis poſt hæc ad Antonium profectus fuerit,præter L.Varium: Senatum exiſtimaturum eum contra Rempublicam feciſſe.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA.

ORATIO. LI.

VEllem dij immortales feciſſent Patres conſcripti:ut uiuo potius Ser.Sulpitio gratias ageremus: q́ mortuo honores quæreremus.nec uero dubito,quin ſi ille uir renunciare legationē potuiſſet:& reditus eius uobis gratus fuerit,& Reipub.ſalutaris futurus. non quòd L.Philippo,& L.Piſoni aut ſtudium,aut cura defuerit in tanto officio,tantoq́ munere:ſed cū Seruius Sulpitius ætate illis anteiret,ſapientia omnibus: ſubito ereptus totam legationē orbam,& debilitatā reliquit.quod ſi cuiquā iuſtus honos habitus eſt in morte legato:in nullo iuſtior quàm in Ser. Sulpitio reperietur.cæteri,qui in legatione mortem obierunt:ad incertum uitæ periculum,ſine ullo mortis metu profecti ſunt.Ser.Sulpitius cum aliqua perueniendi ad M.Antonium ſpe profectus eſt,nulla reuertendi.qui cum ita affe-

ctus eſſet:ut ſi ad grauem ualitudinem labor uiæ acceſſiſſet: ſibi ipſi diffide-
ret:non recuſauit,quominus uel in extremo ſpiritu,ſi quam opem Reipubli-
cæ afferre poſſet:experiretur.itaq; non illum uis hyemis,non niues,non lon
gitudo itineris,non aſperitas uiarum,non morbus ingraueſcens retardauit:
cunq; iam ad congreſſum,colloquiumq; eius perueniſſet:ad quem erat miſ-
ſus:in ipſa cura,& meditatione obeundi ſui muneris exceſſit è uita.ut igitur
alia,ſic hoc Panſa præclare:quod nos ad ornandum Ser.Sulpitium cohorta
tatus es:& ipſe multa copioſe de illius laude dixiſti. quibus à te dictis nihil
præter ſententiam dicerem:niſi P.Seruilio reſpondendū putarem:qui hunc
honorem ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit:niſi qui ferro eſſet in legatione
interfectus.ego autem P.C.ſic interpretor ſenſiſſe maiores noſtros:ut cau-
ſam mortis cenſuerint,non genus eſſe quęrendū.etenim cui legatio ipſa mor
tis cauſa fuiſſet: eius monimentum extare uoluerunt: ut in bellis periculoſis
obirent homines legationis munus audacius.non igitur exempla maiorum
quærenda:ſed conſilium eſt eorum,à quo ipſa exempla nata ſunt, explican-
dum.Lartes Tolumnius Rex Veientum quatuor legatos Populi Ro.Fide-
nis interemit:quorum ſtatuæ in roſtris ſteterunt uſq; ad noſtram memoriā.
iuſtus honos.his enim maiores noſtri, qui ob Rempublicam mortem obie-
rant:pro breui uita diuturnam memoriam reddiderunt.Cn.Octauij clari &
magni uiri,qui primus in eam familiam,quæ poſtea uiris fortiſſimis floruit:
attulit Conſulatū:ſtatuam uidemus in roſtris:nemo enim tum nouitati inui
debat:nemo uirtutem non honorabat.at ea fuit legatio Octauij:in qua peri-
culi ſuſpitio non ſubeſſet.nam cum eſſet miſſus à Senatu ad animos Regum
perſpiciendos, liberorumq; populorum: maximeq;, ut nepotem Antiochi
regis,qui cum maioribus noſtris bellum geſſerat:claſſes habere, elephantos
alere prohiberet:Laodiceæ in gymnaſio à quodam Leptine eſt interfectus.
reddita eſt ei tum à maioribus ſtatua pro uita:quæ multos per annos proge-
niem eius honeſtaret:nunc ad tantæ familiæ memoriā ſola reſtaret. atqui &
huic,& Tullo Cluuio,& L.Roſcio,& Sp.Antio,& C.Fulcinio,qui à Veien
tium Rege cęſi ſunt:non ſanguis,qui profuſus eſt in morte:ſed ipſa mors ob
Rempublicam habita,honori fuit.itaque P.C.ſi Ser.Sulpitio caſus mortem
attuliſſet:dolerem equidem tanto Reipublicæ uulnere:mortē uero eius non
monimentis,ſed luctu publico eſſe honorandam putarem. nunc autem quis
dubitat:quin ei uitam abſtulerit ipſa legatio? ſecum enim ille mortem extu-
lit:quam,ſi nobiſcum remanſiſſet:ſua cura,optimi filij,fideliſſimæq; coniu-
gis diligentia uitare potuiſſet.at ille,cum uideret ſi ueſtræ authoritati non pa
ruiſſet:diſſimilem ſe futurum ſui:ſi paruiſſet:munus ſibi illud pro Republi-
ca ſuſcæptum uitæ finem allaturum: maluit in maximo Reipublicæ diſcri-
mine mori,quàm minus,quàm potuiſſet:uideri Reipublicæ profuiſſe. mul-
tis illi in urbibus,qua iter faciebat:reficiendi ſe,& curandi poteſtas fuit:ade-
rat & hoſpitum inuitatio liberalis,pro dignitate ſummi uiri:& eorum hor-
tatio,qui unà erant miſſi:ad requieſcendum,& uitæ ſuæ conſulendum.at ille
properans,feſtinansq;,mandata noſtra conficere cupiens,in hac conſtantia
morbo aduerſante perſeuerauit.cuius cum aduentu maxime perturbatus eſ-
ſet Antonius:quod ea, quæ ſibi iuſſu noſtro denunciarentur: authoritate
erant & ſententia Ser.Sulpitij conſtituta:declarauit quàm odiſſet Senatum:

cum

cum authorem Senatus extinctum,læte,atq; inſolenter tulit. non igitur magis Octauium Leptines,nec Veientium Rex eos,quos modo nominaui:quã Ser.Sulpitium occidit Antonius.is enim profecto mortem attulit:qui cauſa mortis fuit.quo circa ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror,extare quod fuerit de hoc bello iudiciũ Senatus.erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tã graue fuiſſe: ut legati interitus honoris memoriã conſecutus ſit.quòd ſi excuſationẽ Ser.Sulpitij P.C.legationis obeundæ recordari uolueritis:nulla dubitatio relinquetur:quin honorẽ mortuo,cui iniuriam uiuo fecimus:faciamus.uos enim P.C.(graue dictu eſt:ſed dicendum tamen)uos inquã Ser. Sulpitium uita priuaſtis.quem cũ uideretis ſe magis morbo, quàm oratione excuſantem:non uos quidẽ crudeles fuiſtis:quid enim minus in hunc ordinem conuenit?ſed cum ſperaretis nihil eſſe,quod non illius authoritate,& ſapientia effici poſſet:uehementius excuſationi obſtitiſtis:atque eũ,qui ſemper ueſtrum conſenſum grauiſſimũ iudicauiſſet:de ſententia deieciſtis.ut uero Panſę Conſulis acceſſit cohortatio grauior,q̃ aures Ser.Sulpitij ferre didiciſſent:tum filiũ meq; ſeduxit:atq; ita locutus eſt:ut authoritatẽ ueſtram uitæ ſe diceret anteferre.cuius nos uirtutem admirati,non auſi ſumus aduerſari eius uoluntati.mouebatur ſingulari pietate filius:non multum perturbationi eius meus dolor concedebat.ſed uterq; noſtrũ cedere cogebatur magnitudini animi,orationiſq; grauitati:cum quidẽ ille maxima laude,& gratulatione omnium ueſtrũ pollicitus eſt,ſe quod uelletis eſſe facturũ : neq; eius ſententię periculũ uitaturum:cuius ipſe author fuiſſet.quem exequi mandata ueſtra properantẽ mane poſtridie proſecuti ſumus.qui quidem diſcedens mecũ ita locutus eſt:ut eius oratio omen fati uideretur.reddite igitur P.C.ei uitam:cui ademiſtis.uita enim mortuorum in memoria uiuorũ eſt poſita.perficite ut is, quem uos ad mortem inſcij miſiſtis:immortalitatem habeat à uobis.cui ſi ſtatuam in roſtris decreto ueſtro ſtatueritis:nulla eius legationis poſteritatem inobſcurabit obliuio.nã reliqua Ser.Sulpitij uita multis erit præclariſq; monimentis ad omnem memoriam commendata.ſemper illius grauitatem,conſtantiam,fidem,præſtantiã,in Republica tuenda curam,atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit.nec uero ſilebitur admirabilis quędam, & incredibilis,& penè diuina eius in legibus interprætandis,æquitate explicandis,ſcientia.omnes qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt:ſi unum in locum conferantur:cum Ser.Sulpitio non ſunt comparandi.neque enim ille magis iuris conſultus quàm iuſtitiæ fuit.itaque quæ proficiſcebantur à legibus,& à iure ciuili,ſemper ad facilitatem,æquitatemq; referebat.neque conſtituere litium actiones malebat:quàm controuerſias tollere.ergo hoc ſtatuæ monimento non eget:habet alia maiora. hæc enim ſtatua mortis honeſtæ teſtis erit:illa memoria uitæ glorioſæ.ut hoc magis monimentum gloria Senatus, quàm clari uiri futurum ſit. multum etiam ualuiſſe ad patris honorem pietas filij uidebitur:qui quamquam afflictus luctu non adeſt:tamen ſic animati eſſe debetis:ut ille ſi adeſſet.eſt enim ita affectus:ut nemo unquam unici filij mortem magis doluerit:quàm ille mœret patris.equidem etiam ad famam Ser.Sulpitij filij arbitror attinere:ut uideatur honorem debitum patri præſtitiſſe.quamquam nullum monimentũ clarius Ser.Sulpitius relinquere potuerit:quàm effigiem morum ſuorum, uir

tutis,conſtantiæ,pietatis,ingenij filium.cuius luctus aut hoc honore ueſtro aut nullo ſolatio leuari poteſt.mihi autem recordanti Ser.Sulpitij multos in familiaritate noſtra ſermones:gratior illi uidetur,ſi quis eſt ſenſus in morte: ænea ſtatua futura:& ea pedeſtris magis,quàm inaurata equeſtris:qualis L. Syllæ prima ſtatua eſt.magnifice enim Seruius Sulpitius maiorum continentiam diligebat:huius ſeculi inſolentiã uituperabat.ut igitur ſi ipſum conſulã quid uelit:ſic pedeſtrem ex ære ſtatuã,tanquam ex eius authoritate,& uoluntate decerno.quæ quidem magnũ ciuium dolorẽ,& deſiderium honore monimenti minuet:& leniet.atq; hanc meam ſententiã P.C.P.Seruilij ſententia probari neceſſe eſt:qui ſepulchrũ publice decernendum Seruio Sulpitio cenſuit:ſtatuam non cenſuit.nam ſi mors legati ſine cæde,atq; ferro nullũ honorem deſiderat:cur decernit honorem ſepulturæ, qui maximus haberi poteſt mortuo?ſin id tribuit Ser.Sulpitio quod non eſt datum Cn.Octauio: cur quod illi datũ eſt:huic dandũ eſſe non cenſet?maiores quidem noſtri ſtatuas multis decreuerunt:ſepulchra paucis.ſed ſtatuę intereunt tempeſtate,ui,uetuſtate:ſepulchrorũ autem ſanctitas in ipſo ſolo eſt:quod nulla ui moueri,neq; deleri poteſt.atq; ut cætera extinguuntur:ſic ſepulchra fiunt ſanctiora uetuſtate.augeatur igitur iſto etiam honore is uir:cui nullus honor tribui non debitus poteſt:grati ſimus in eius morte decoranda:cui nullam aliam gratiam referre iam poſſumus:notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis ſcelerata audacia.his enim honoribus habitis Ser.Sulpitio repudiatæ,reiectęq; legationis ab Antonio manebit teſtificatio ſempiterna. quas ob res ita cenſeo. CVM Ser.Sulpitius Quinti filius,Lemonia Rufus difficillimo Reip. tempore,graui,periculoſoq; morbo affectus,authoritatẽ Senatus,ſalutemq; Populi Ro.uitę ſuæ præpoſuerit:contraq; uim,grauitatemq; morbi,contenderit:ut ad caſtra Antonij,quo Senatus eum miſerat:perueniret:isq; cũ iam propè caſtra ueniſſet:ui morbi oppreſſus uitã amiſerit in maximo Reip.munere:eiusq; mors conſentanea uitæ fuerit,ſanctiſſime,honeſtiſſimeq; actę:in qua ſępe magno uſui Reipub.Ser.Sulpitius,& priuatus,& in magiſtratibus fuerit:cum talis uir,ob Remp.in legatione mortem obierit:Senatui placere, Ser.Sulpitio ſtatuã pedeſtrem æneam in roſtris, ex huius ordinis ſententia ſtatui:circunq; eam ſtatuã locum gladiatoribus,ludisq; , liberos,poſterosq; eius,quaq; uerſus pedes quinq; habere:quod hic ob Remp.mortem obierit: eamq; cauſam in baſi inſcribi:utiq; C.Panſa,A.Hircius Conſules alter, amboue,ſi eis uidebitur:quæſtoribus urbis imperent:ut eam baſim, ſtatuamq; faciendam,& in roſtris ſtatuendã locent:quantiq; locarint, tantam pecuniã redemptori ſoluendã,attribuendamq; curent:cunq; antea Senatus authoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; oſtenderit : placere eum quamampliſſime ſupremo die ſuo efferri:& cum Ser.Sulpitius Q.F. Lemonia Rufus ita de Rep.meritus ſit:ut his ornamentis decorari debeat:Senatũ cenſere,atque è Repub.exiſtimare:ut Ædiles curules edictum:quod de funeribus habeant:Ser.Sulpitij Q.F.Lemoniæ Rufi funeri mittere:utiq; locum ſepulchro in campo Eſquilino C.Panſa Conſul,ſeu quo alio in loco uidetur: pedes triginta quaq; uerſus deſignet:quo Seruius Sulpitius inferatur. quod ſepulchrum ipſius,liberorum,poſterorumq; eius ſit: uti quod optimo iure ſepulchrum publice datum eſt.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA.

ORATIO. LII.

MAximas tibi Panſa gratias omnes & habere, & agere debemus: qui cũ hodierno die Senatum te non habiturum arbitraremur: ut M. Bruti præſtantiſſimi ciuis literas accępiſti: ne minimam quidem moram interpoſuiſti: quin quamprimum maximo gaudio, & gratulatione frueremur. cum factũ tuum gratũ omnibus debet eſſe: tum uero oratio: qua recitatis literis uſus es. declaraſti enim uerũ eſſe, id quod ego ſemper ſenſi. neminem alterius, qui ſuæ confideret, uirtuti inuidere. itaque mihi, qui plurimis officijs ſum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus: minus multa de illo dicenda ſunt. quas enim partes ipſe mihi ſumpſeram: eas præoccupauit oratio tua, ſed mihi P.C. neceſſitatem attulit paulo plura dicendi, ſententia eius: qui rogatus eſt ante me: à quo ita ſæpe diſſentio: ut iam uerear: ne id quod minime fieri debet: minuere amicitiam noſtram uideatur perpetua diſſenſio. quæ eſt enim iſta tua oratio Calene? quæ mens? qui nunquam poſt Calend. Ianua. idem ſenſeris: quod is, qui te ſententiam prius rogat? cur nunquam tam frequens Senatus fuit? ut unus aliquis tuam ſententiam ſecutus ſit? cur ſemper tui diſſimiles defendis? cur cum te & uita, & fortuna tua ad ocium & ad dignitatem inuitet: ea probas: ea decernis: ea ſentis: quæ ſunt inimica & ocio communi, & dignitati tuæ? nam ut ſuperiora omittam: hoc certe quod mihi maximam admirationem mouet: non tacebo. quod enim tibi cũ Brutis bellum? cur eos, quos omnes uenerari debemus, ſolus oppugnas? alterum circunſederi non moleſte fers: alterum tua ſententia ſpolias his copijs: quas ipſe ſuo labore, & periculo ad Reipublicæ, non ad ſuum præſidium, per ſe nullo adiuuante confecit. quis eſt iſte tuus ſenſus? quæ cogitatio? Brutos ut non probes? Antonios probes? quos omnes chariſſimos habent: tu oderis? quos acerbiſſime omnes oderunt: tu conſtantiſſime diligas? ampliſſimæ tibi fortunæ ſunt: ſummus honoris gradus: filius, ut & audio, & ſpero, natus ad laudem: cui cum Reipublicæ cauſa faueo: tum etiam tua. quæro igitur eum Bruti ne ſimilem malis, an Antonij? ac permitto ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. D. Brutus melior eſt inquies. cur igitur non his faues? cur non eos laudas: quorum ſimilem filium tuum eſſe uis? ſimul enim Reipublicæ conſulis: & proponis illi exempla ad imitandum. hoc uero Q. Fuſi copioſius ſine offenſione noſtræ amicitiæ, ſic tecum, ut à te diſſentiens, Senator quæro: ita enim dixiſti: & quidem de ſcripto: nam te inopia uerbi lapſum putarem: niſi tuam in dicendo facultatem noſſem: literas Bruti recte & ordine ſcriptas uideri. quod quid eſt aliud: quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? uſum in Rep. Calene magnum iam habere & debes & potes. quando ita decerni uidiſti? aut quo S.C.

huius generis (ſunt enim innumerabilia) bene ſcriptas literas decretum à Senatu quod uerbum tibi non excidit, ut ſæpe fit: fortuitu. ſcriptum, meditatum, cogitatũ, attuliſti. hanc tibi conſuetudinem plerisq; in rebus bonos obtrectandi ſi quis detraxerit: qui tibi uelit obtrectare: nõ relinquetur. quãobrem collige te: placaq; animũ aliquando: & mitiga: audi uiros bonos: quibus uteris multũ: loquere cum ſapientiſſimo homine genero tuo ſæpius, quã tu ipſe tecum. tum deniq; ampliſſimi honoris nomen obtinebis. an uero hoc pro nihilo putas? in quo equidẽ pro amicitia tuã uicẽ dolere ſoleo: efferri hęc foras? & ad Populi Ro. aures peruenire? ei qui primus ſententiã dixerit: neminem aſſenſum. quod etiam hodie futurũ arbitror. legiones abducis à Bruto. quas? nempe illas, quas ille ab Antonij ſcelere auertit: & ad Remp. ſua authoritate traduxit. rurſus igitur uis nudatũ illum, atq; ſolum ab Rep. relegatum uideri. uos autem P.C. ſi M. Brutũ deſerueritis: & prodideritis: quẽ tandem ciuem habebitis, quẽ ornetis? cui fauebitis? niſi forte eos qui diadema impoſuerunt, conſeruandos, eos, qui nomen regis ſuſtulerunt, deſerendos putatis. ac de hac quidem diuina atq; immortali laude Bruti ſilebo: quæ gratiſſima memoria omnium ciuium incluſa, nondũ authoritate publica teſtata eſt. tantam ne potentiã dij boni, tantam moderationẽ, tantam in iniuria tranquillitatem, & modeſtiã? qui cum Prætor urbanus eſſet: urbe caruit: ius non dixit: cum omne ius Populi Ro. recuperaſſet: cunq; concurſu quotidiano bonorum omniũ, qui admirabilis ad eum fieri ſolebat, præſidioq; Italiæ cunctę ſeptus poſſet eſſe: abſens iudicio bonorũ defenſus eſſe maluit, quàm præſens manu: qui ne Apollinares quidẽ ludos, pro ſua Populiq; Ro. dignitate apparatos præſens fecit: ne quã uiam patefaceret ſceleratorũ hominum audaciæ: quamquã qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt? quàm cum in ſingulis uerſibus Populus Ro. maximo clamore & plauſu Bruti memoriã proſequebatur? corpus aberat liberatoris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. ad hunc his ipſis ludorũ diebus uidebam in inſula clariſſimi adoleſcentis Luculli propinqui ſui nihil niſi de pace & concordia ciuium cogitantẽ. eundem uidi poſtea Veliæ cedentẽ Italia: ne qua oriretur belli ciuilis cauſa propter ſe. O ſpectaculũ illud nõ modo hominibus, ſed undis ipſis, & littoribus luctuoſum: cędere è patria ſeruatorẽ eius: manere in patria proditores. Caſſius lapſis paucis poſt diebus conſequebatur: ut me puderet P.C. in eam urbẽ redire: ex qua illi abirent. ſed quo conſilio redierim, initio audiſtis: poſt eſtis experti. expectatũ igitur tempus à Bruto eſt. nam quoad uos omnia pati uidit: uſus eſt ipſe incredibili patientia: poſteaquã uos ad libertatem ſenſit erectos: præſidia ueſtræ libertati parauit. at cui peſti, quantæq; reſtitit? ſi enim C. Antonius quod animo intenderat, perficere potuiſſet (potuiſſet autem, niſi eius ſceleri uirtus M. Bruti obſtitiſſet) Macedoniã, Illyricum, Græciam perdidiſſemus. eſſet uel recæptaculum pulſo Antonio, uel agger oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, authoritate, copijs non inſtructa ſolum, ſed etiam ornata tendit dextram Italiæ: ſuumq; ei præſidiũ pollicetur. quod qui ab illo abducit: exercitũ pulcherrimũ, & præſidium firmiſſimũ adimit Reip. Equidem cupio hęc quamprimum Antoniũ audire: ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunſedet: ſed ſeipſum obſideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarũ: habet inimi-

ciſſimam Galliam:eos etiã,quibus confidebat, alieniſſimos Tranſpadanos: Italia omnis infeſta eſt:exteræ nationes à prima ora Græciæ uſque ad Ægyptum optimorũ & fortiſſimorum ciuium imperijs,& pręſidijs tenentur.erat enim ei ſpes una in C. Antonio:qui duorũ fratrum ætatibus medius interiectus:uitijs cum utroq; certabat.qui tanq; extruderetur à Senatu in Macedoniã:& non contra prohiberetur proficiſci:ita cucurrit.quæ tempeſtas dij immortales,quę flamma,quę uaſtitas,quę peſtis Gręcię fuiſſet?niſi incredibilis uis ac diuina uirtus Cęſaris furentis hominis conatum atq; audaciã compreſſiſſet?quæ,celeritas illa Bruti?quę cura?quę uirtus?etſi ne illa quidẽ Antonij celeritas contemnenda eſt.quẽ niſi in uia caducę hæreditates retardaſſent:uolaſſe eum,non iter feciſſe diceres.alios ad negociũ publicum ire cũ cupimus: uix ſolemus extrudere.hunc retinentes excluſimus.at quid ei cũ,Apollonia? quid cum Dyrrhachio?quid cum Illyrico?quid cum P.Vatinij imperatoris exercitu?ſuccedebat,ut ipſe dicebat,Hortenſio.certi fines Macedoniæ: certa conditio:certus erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero,& cum Vatinij legionibus quid erat Antonio?ac ne cum Bruti quidem.id enim fortaſſe quiſpiã improbus dixerit.omnes legiones,omnes copiæ,quæ ubiq; ſunt:Populi Ro.ſunt.neq; enim legiones quæ Antoniũ reliquerunt:Antonij potius quàm Reipub.fuiſſe dicuntur.omne enim exercitus,& imperij ius amittit is: qui eo imperio & exercitu Remp.oppugnat.quod ſi ipſa Reſp.iudicaret:aut ſi omne ius decretis eius ſtatueretur:Antonio ne an Bruto legiones Populi Ro.adiudicaret?alter aduolaret ſubito ad direptionẽ peſtemq; ſociorum:& quacunq; iret,omnia uaſtaret:diriperet: auferret:exercitu Populi Ro.contra ipſum Populum Ro.uteretur.alter uero eam ſibi legem ſtatueret:ut quocunq; ueniſſet,lux ueniſſe quædam & ſpes ſalutis uideretur.denique alter ad euertendã Remp.præſidia quærebat:alter ad conſeruandã.nec uero nos hoc magis uidebamus,quàm ipſi milites:à quibus tanta in iudicando prudentia non erat poſtulanda.cũ VII cohortibus iſte Apolloniam ſcribit Antoniũ. qui iam aut captus eſt:quod dij dent:aut certe homo uerecundus in Macedoniam non accedit:ne contra Senatũ feciſſe uideatur.delectus habitus in Macedonia eſt ſummo Hortenſij ſtudio & induſtria.cuius animum egregium, dignumq; & ipſo,& maioribus ſuis ex Bruti literis perſpicere potuiſtis.legio,quam L.Piſo ducebat,legatus Antonij,Ciceroni ſe filio meo tradidit. equitatus qui in Syriã ducebatur bipartito,alter eũ à quo ducebatur reliquit in Theſſalia:ſeſeq; ad Brutum contulit:alterũ in Macedonia Cn.Domitius adoleſcens ſumma uirtute,& conſtantia ab legato Syriaco abduxit: P.autẽ Vatinius,qui & ante iure laudatus à nobis,& hoc tempore merito laudãdus eſt:aperuit Dyrrhachij portas Bruto:& exercitũ tradidit.tenet igitur Populus Ro.Macedoniã:tenet Illyricum:tuetur Græciã:noſtrę ſunt legiones:noſtra leuis armatura:noſtri equitatus: maximeq; noſter eſt Brutus:ſemperq; noſter,cum ſua excellentiſſima uirtute Reip.natus,tum fato quodam paterni materniq; generis,& nominis.ab hoc igitur quiſquam bellum timet?qui antequam nos id coacti ſuſcæpimus:in pace iacere, quàm in bello uigere maluit.quamquam ille quidem nunquam iacuit:nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præſtantiam poteſt.erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium.tantum autem aberat à bello: ut cum cupiditate libertatis

Italia arderet: defuerit ciuium ſtudijs potius: quàm eos in armorum diſcrimē adduceret. itaq; illi ipſi, ſi qui ſunt: qui tarditatem Bruti reprehendant: tamē eiuſdem moderationem, patientiamq; mirentur. ſed iam uideo quid loquantur. neque enim id occulte faciunt. timere ſe dicunt quomodo ferant Veterani, exercitum Brutum habere. quaſi uero quicquam interſit inter A. Hircij, C. Panſæ, D. Bruti, C. Cæſaris, & hunc exercitum M. Bruti. nam ſi quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur: quòd pro Populi Ro. libertate arma cæperunt: quid eſt cur M. Bruti exercitus non in eadem cauſa reponatur? at enim Veteranis ſuſpectum eſt nomen M. Bruti, magis quàm Decimi. equidem non arbitror. etſi eſt enim Brutorū commune factum, & laudis ſocietas: eo tamen D. Bruto iratiores ſunt omnes ij: qui id factum dolebant: quominus ab illo rem illam dicebant fieri decuiſſe. quid ergo nunc agunt tot exercitus? niſi ut obſidione Brutus liberetur? qui autē hos exercitus ducunt? hi credo: qui Cæſaris res actas euerti, qui cauſam ueteranorū prodi uolunt? ſi ipſe uiueret Cæſar: acrius credo acta ſua defenderet: quàm uir fortiſſimus defendit Hircius? aut amicior cauſæ poteſt inueniri: quàm filius? at eorum alter nondum ex longinquitate grauiſſimi morbi recreatus quicquid habuit uirium, id in eorum libertatem contulit: quorum uotis iudicauit ſe à morte reuocatum. alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis. cum iſtis ipſis ueteranis ad D. Brutum liberandum profectus eſt. igitur illi certiſſimi, ijdemq; acerrimi Cæſaris actorum patroni pro D. Bruti ſalute bellum gerunt. quos ueterani ſequuntur. de libertate enim Populi Ro. non de ſuis commodis armis decernendum uident. quid eſt igitur cur ijs, qui D. Brutū omnibus copijs conſeruatum uelint: M. Bruti ſit ſuſpectus exercitus? an uero ſi quid eſſet, quod à M. Bruto timendum uideretur: Panſa id non uideret? aut ſi uideret non laboraret? quis aut ſapientior ad coniecturam rerum futurarum? aut ad propulſandum metum diligentior? atqui huius animum erga M. Brutum ſtudiumq; uidiſtis. pręcępit oratione ſua quid decernere nos de Bruto, quid ſentire oporteret: tantumq; abfuit ut periculoſum Reip. M. Bruti putaret exercitum ut in eo firmiſſimum Reip. pręſidium & grauiſſimum poneret. ſcilicet hæc Panſa aut non uidet (hebeti enim ingenio eſt) aut negligit? quæ enim Cæſar egit, ea rata eſſe non curat. de quibus confirmandis & ſanciendis legē comitijs Centuriatis ex authoritate noſtra laturus eſt. deſinant igitur aut ij, qui non timent, ſimulare ſe timere: & proſpicere Reipublicæ. aut ij qui omnia uerentur: nimium eſſe timidi. ne illorum ſimulatio, horū ſit ignauia. quæ (malum) eſt iſta ratio? ſemper optimis cauſis ueteranorum nomen opponere? quorum etiam ſi amplecterer uirtutes: ut facio: tamen ſi eſſent arrogantes: non poſſem ferre faſtidium. an nos conantes ſeruitutis uincula rumpere, impediet ſi quis ueteranos id nolle dixerit? non ſunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant? nemo eſt præter ueteranos milites uir, qui ad ſeruitutem propulſandam ingenuo dolore excitetur? poteſt igitur ſtare Reſp. freta ueteranis ſine magno ſubſidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis: ſeruitutis authores ſequi non debetis. poſtremo, erumpat enim aliquando uera & me digna uox: ſi ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur: omniaq; ad eorum uoluntatē dicta factaq; noſtra referuntur: optanda mors eſt: quæ ciuibus Rom. ſemper

fuit

fuit ſeruitute potior. omnis eſt miſera ſeruitus: ſed fuerit quædam neceſſaria: ecquodnam principium putatis libertatis capeſſendæ? an cum illum neceſſarium, & fatalem penè caſum non tulerimus: hunc feremus uoluntarium? tota Italia deſiderio libertatis exarſit: ſeruire diutius non poteſt ciuitas: ſerius Populo Ro. hunc ueſtitum atq; arma dedimus: quàm ab eo flagitati ſumus: magna nos quidem ſpe, & propè explorata, libertatis cauſam ſuſcæpimus. ſed ut concedam incertos exitus eſſe belli, martemq́; communem: tamen pro libertate, uitę periculo decernendũ eſt. non enim in ſpiritu uita eſt: ſed ea nulla eſt omnino ſeruienti. omnes enim nationes ſeruitutem ferre poſſunt: noſtra ciuitas non poteſt, nec ullam aliam ob cauſam: niſi quod illę laborem: dolorémq́; fugiunt: quibus ut careant, omnia perpeti poſſunt. nos ita à maioribus inſtituti, atque imbuti ſumus: ut omnia conſilia atque facta ad uirtutem atq; dignitatem referamus. ita præclara eſt recuperatio libertatis: ut ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. quòd ſi immortalitas conſequeretur præſentis periculi fuga: tamen eo magis ea fugienda eſſe uideretur: quo diuturnior eſſet ſeruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos undiq; fata circunſtent: non eſt noſtrũ nominisq́; Romani dubitare, eum ſpiritum, quẽ naturæ quis debeat, patriæ reddere. concurritur undiq; ad commune incendiũ reſtinguendum: ueteraniq́; primi Cæſaris authoritatem ſecuti conatum Antonij repulerunt: poſt eiuſdem furorem Martia legio fregit: Quarta afflixit. ſic à ſuis legionibus condemnatus irrupit in Galliam. quam ſibi armis animisq́; infeſtam inimicamq́; cognouit. hunc A. Hircij, C. Cæſaris exercitus inſecuti ſunt: poſt Panſæ delectus urbem totamq́; Italiã erexit. unus eſt omnium hoſtis: quamquam habet ſecum L. fratrem chariſſimum Reipublicæ ciuem: cuius deſiderium ciuitas ferre diutius nõ poteſt. quid illa tetrius bellua? quid immanius? qui ob eam cauſam natus uidetur: ne omnium mortaliũ turpiſſimus eſſet Antonius. eſt unà Trebellius: qui iam cum tabulis nouis redit in gratiã: T. Plancus: cęteri pares: qui id pugnant: id agunt: ut contra Rempublicam reſtituti eſſe uideantur: ſollicitant homines imperitos Saxæ & Caphones: ipſi ruſtici, atque agreſtes: qui hanc Rempublicam nec uiderunt unquam: nec uidere conſtitutam uolunt: qui non Cæſaris, ſed Antonij acta defendunt: quos auertit agri Campani infinita poſſeſſio: cuius eos non pudere miror: cũ uideant mimos, & mimas habere uicinos. ad has peſtes opprimendas quid eſt, cur moleſte feramus quòd M. Bruti acceſſit exercitus? immoderati credo hominis, & turbulenti. uide ne nimium penè patientis: & ſi in illius uiri conſilijs, atq; factis, nec nimium, nec parum unquam fuit. omnis uoluntas M. Bruti P.C. omnis cogitatio, tota mens, authoritatẽ Senatus, libertatem Populi Romani intuetur: hæc habet propoſita: hæc tueri uult: tentauit quid patientia proficere poſſet: nihil cum proficeret: contra uim ui experiendum putauit. cui quidem P.C. uos idem tribuere hoc tempore debetis: quod ad XIII Cal. D. Bruto, & C. Cæſari me authore tribuiſtis. quorum priuatum de Republica conſilium & factum authoritate ueſtra eſt comprobatum, atque laudatum. quod idem in M. Bruto facere debetis: à quo inſperatum, & repentinum Reipublicæ præſidium legionum, æquitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ ſunt: adiungendusq́; eſt Q. Hortenſius: qui cum Macedoniam obtineat: adiutorem ſe Bruto ad comparandum

exercitum fideliſſimum & conſtantiſſimum præbuit.nam de Apuleio ſeparatim cenſeo referendū: cui teſtis eſt per literas Brutus:eum principē fuiſſe ad conatum exercitus comparandi.quæ cum ita ſint:quod Panſa Conſul uerba fecit de literis:quæ à Q.Cepione Bruto Proconſ.allatæ,& huic ordini recitatæ ſunt:de ea re ita cenſeo. CVM Q.Cepionis Bruti Proconſ. opera, conſilio,induſtria,& uirtute,difficillimo Reipub.tempore prouincia Macedonia,Illyricum,cuncta Græcia,legiones,exercitus,equitatus in Conſulum, Senatus,Populiq; Ro.poteſtate ſint:id Q.Cepionem Brutum Proconſ.bene & è Repub.& ex ſua maiorumq; ſuorum dignitate,conſuetudineq; Reip. bene gerendæ feciſſe:eamq; rem Senatui Populoq; Rom.gratam eſſe & fore:utiq; Q.Cepio Brutus Proconſ.prouinciam Macedoniam,Illyricum,totamq; Græciam,tueatur:defendat:cuſtodiat:incolumemq; ſeruet:eiq; exercitui,quem ipſe conſtituit:comparauit: præſit:pecuniaq; ad rem militarem, ſiqua opus ſit,quæ publica ſit:& exigi poſſit: utatur:exigat: pecuniaſq; à quibus uidetur ad rem militarem mutuas ſumat: frumentum imperet: operamq; det,ut cum ſuis copijs quam proxime Italiam ſit,cumq; literis Q.Cepionis Bruti Proconſ.intellectū ſit,Q.Hortenſij Proconſulis opera & uirtute uehementer Remp.adiutam,omniaq; eius conſilia cum conſilijs Q.Cepionis Bruti Proconſulis coniuncta fuiſſe,eamq; rem magno uſui Reipub. fuiſſe,Q.Hortenſiū Proconſ.recte & ordine exq; Rep.feciſſe:Senatuiq; placere Q.Hortenſiū Proconſ.cum Q.Cepione Proconſ. & legatis ſuis Macedoniam prouinciam obtinere quoad ex S.C.ſucceſſum ſit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VNDECIMA.

ORATIO. LIII.

MAgno in dolore ſum P.C.uel mœrorê potius, quem ex crudeli & miſerabili morte C.Trebonij optimi ciuis,moderatiſſimiq; hominis accæpimus: ineſt tamē aliquid, quod Reipub.profuturum putem.perſpeximus enim quanta in his, qui contra patriam ſcelerata arma cęperunt:ineſſet immanitas.nam duo hæc capita nata ſunt poſt homines natos teterrima & ſpurciſſima,Dolabella,& Antonius: quorum alter effecit,quod optabat:de altero patefactum eſt,quid cogitaret. L.Cinna crudelis:C.Marius in iracundia perſeuerans:L.Sylla uehemens:neque ullius horum in ulciſcendo acerbitas progreſſa ultra mortem eſt.quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur.ecce tibi geminum in ſcelere par, inuſitatum, inauditum,ferum,barbarum.itaque quorum ſummum quondam inter ipſos odium,bellumq; meminiſtis: eoſdem poſtea ſingulari inter ſe conſenſu, & amore deuinxit impuriſſimæ naturæ,& turpiſſimæ uitæ ſimilitudo.ergo id, quod

quod fecit Dolabella,in quo potuit:multis idem minatur Antonius.ſed ille
cum procul abeſſet à Conſulibus,exercitibusq́ noſtris:nec dum Senatum cũ
Populo Ro.conſpiraſſe ſenſiſſet: fretus Antonij copijs ea ſcelera ſuſcæpit:
quæ Romæ iam ſuſcæpta arbitrabatur à ſocio furoris.quid ergo hunc aliud
moliri? quid optare cenſetis? aut quã omnino cauſam eſſe belli? omnes qui li-
bere de Republica ſenſimus:qui dignas nobis ſententias diximus:qui Popu
lum Ro.liberum eſſe uoluimus:ſtatuit ille quidem non inimicos,ſed hoſtes.
maiora in nos quàm in hoſtem ſupplicia meditatur.mortem naturæ pœnam
putat eſſe:iracundiæ tormentum atque cruciatum.qualis igitur hoſtis haben
dus eſt is:à quo uictore ſi cruciatus abſit:mors in beneficij partem numere-
tur? quamobrem P.C.quamquã hortatore non egetis:ipſi enim ueſtra ſpon
te exarſiſtis ad libertatis recuperandæ cupiditatem:tamen eo maiore ſtudio
libertatem defendite:quo maiora propoſita uictis ſupplicia ſeruitutis uide-
tis.in Galliam inuaſit Antonius:in Aſiam Dolabella.in alienam uterq; pro-
uinciam.alteri ſe Brutus obiecit: impetumq́ furentis,atque omnia diuexa-
re,& diripere cupientis uitæ ſuæ periculo colligauit:à progreſſu arcuit:à re-
ditu refrenauit: obſideri ſe paſſus ex utraque parte conſtrinxit Antonium.
alter in Aſiam irrupit curſim:cui in Syriam patebat uia certa,neque longa.
quid opus fuit cum legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio ſcelera-
to latrone atque egente? qui popularetur agros:uexaret urbes, non ad ſpem
conſtituendæ rei familiaris,quam tenere eum poſſe negant,qui norunt(mi-
hi enim hic Senator ignotus eſt)ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ.
conſecutus eſt Dolabella in nulla ſuſpitione belli. quis enim id putaret? ſe-
cutæ collocutiones familiariſſimæ cum Trebonio,complexusq́ ſummæ be-
neuolentiæ falſi indices extiterunt in amore ſimulato: dextræ quæ fidei te-
ſtes eſſe ſolebant: perfidia ſunt & ſcelere uiolatæ. qui nocturnus introitus
in Smyrnam? quaſi in hoſtium urbem? quæ eſt fideliſſimorum antiquiſ-
ſimorumq́ ſociorum. oppreſſus Trebonius,ſi ut ab eo,qui aperte hoſtis
eſſet:incautus:ſi ut ab eo,qui ciuis etiam tum ſpeciem haberet:miſer. ex quo
nimirum documentum nos capere fortuna uoluit: quid eſſet uictis extime-
ſcendum.Conſularem hominem Conſulari imperio prouinciam Aſiam ob-
tinentem Samario exuli tradidit: interficere ſtatim captum noluit:ne nimis
credo in uictorijs liberalis uideretur:cum uerborum contumelijs optimum
uirum inceſto ore laceraſſet:tum uerberibus ac tormentis quæſtionem ha-
buit pecuniæ publicæ:idq́ per biduum:poſt autem ceruicibus caput abſci-
dit:idq́ fixum geſtari iuſſit in pilo:reliquum corpus tractum atque laceratũ
abiecit in mare.cum hoſte hoc bellandum eſt:cuius teterrima crudelitate om
nis barbaria ſuperata eſt.quid loquar de cæde ciuium Romanorum? de dire-
ptione fanorum? quis eſt qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calami-
tates queat? & nunc tota Aſia uagatur:uolitat ut rex:nos alio bello detineri
putat.quaſi uero non unum idemq́ bellũ ſit contra hoc iugum impiorũ nefa-
rium.imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis.ex hoc illa effecta
eſt:ab hoc illa Dolabellæ ſcelerũ præcepta ſunt tradita.num leniorem quàm
in Aſia Dolabella fuit:in Italia,ſi liceat,fore putatis Antonium? mihi quidẽ
& ille perueniſſe uidetur:quoad progredi potuerit feri hominis amentia.ne-
que Antonius ullius ſupplicij adhibendi,ſi poteſtatem habeat: ullam partẽ

eſt relicturus. ponite igitur ante oculos P.C. miſeram quidem illam, & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos ueſtros neceſſariam: nocturnum impetum in urbem Aſiæ clariſſimam: irruptionem armatorum in Trebonij domum: cum ille miſer prius latronum gladios uideret: quàm quæ res eſſet, audiſſet: furentis introitum Dolabellæ: uocem impuram, atque os illud infame: uincula, uerbera, eculeum, carnificem, tortoremque Samarium. quæ tuliſſe illum fortiter & patienter ferunt. magna laus, meoque iudicio omnium maxima. eſt enim ſapientis, quicquid homini accidere poſſit, id præmeditari, ferendum modice ſi aduenerit, eſſe. maioris eſt omnino conſilij, prouidere, ne quid tale accidat: ſed animi nõ minoris, fortiter ferre ſi euenerit. at Dolabella quidem tum fuit immemor humanitatis: quamquam eius nunquam particeps fuerit: ut ſuam inſatiabilem crudelitatem exercuerit non ſolum in uiuo, ſed etiam in mortuo. atqui in eius corpore lacerando atque uexando cum animum ſaciare non poſſet, oculos pauit ſuos. O multo miſerior Dolabella, quàm ille, quem tu miſerrimum eſſe uoluiſti. dolores Trebonius pertulit magnos. multi, ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miſeros, ſed laborioſos ſolemus dicere. longus fuit dolor bidui. at compluribus hominibus annorũ ſæpe multorum. nec grauiora uere ſunt carnificum tormenta: quàm interdum cruciamenta morborum. alia ſunt, alia inquam, ò perditiſſimi homines, & amentiſſimi, multo miſeriora. nam quo maior uis eſt animi, quàm corporis: hoc ſunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo: quàm illa, quæ corpore. miſerior igitur, qui ſuſcipit in ſe ſcelus: quàm is, qui alterius facinus ſubire cogitur. cruciatus eſt à Dolabella Trebonius. & quidem à Carthaginenſibus Regulus. in qua re cum crudeliſſimi Pœni iudicati ſint in hoſte: quid in ciue de Dolabella iudicandũ eſt? an uero hoc conferendũ eſt? an dubitandum uter miſerior? is ne, cuius mortẽ Senatus Populusque Romanus ulciſcetur: an is, qui cuncti Senatus ſententia hoſtis eſt iudicatus? nam cæteris quidem uitæ partibus, quis eſt, qui poſſit ſine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolabella? alterius conſilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinẽ animi in patria liberãda, quis ignorat? alteri à puero pro delitijs crudelitas fuit. deinde ea libidinum turpitudo: ut in hoc ſit ſemper lætatus: quòd ea faceret: quæ ſibi obijci ne ab inimico quidem poſſent uerecundo. & hic (dij immortales) aliquando fuit meus amicus. occulta enim erant uicia non inquirenti. neque nunc fortaſſe alienus ab eo eſſem: niſi ille uobis, niſi mœnibus patriæ, niſi huic urbi, niſi dijs penatibus, niſi aris, & focis omnium noſtrum, niſi denique naturæ, & humanitati inuentus eſſet inimicus. à quo admoniti diligentius & uigilantius caueamus Antonium. etenim Dolabella non ita multos ſecum habuit notos, ac inſignes latrones. at uidetis quot, & quàm multos habeat Antonius. primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod ſcelus? quem gurgitem? quam uoraginem? quid eum non ſorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius ſanguinem non bibere cenſetis? in cuius poſſeſſiones atque fortunas non impudentiſſimos oculos ſpe & mente defigere? quid Cenſorinum? qui ſe uerbo Prætorem eſſe urbanum cupere dicebat: re certe noluit. quid Beſtiam? qui ſe Conſulatum in Bruti locum petere profitetur. atque hoc quidem deteſtabile omen auertat Iupiter. quàm abſurdum autem qui Prætor fieri non potuerit, petere eum Conſulatum? niſi

forte

forte damnationẽ pro Prætura putat.alter Cæſar Vopiſcus,ille homo ſummo ingenio,ſumma potentia:qui ex ædilitate Conſulatum petit:ſoluatur legibus:quamquam leges eum non tenent.credo dignitate.at hic me defendente quinquies abſolutus eſt.ſexta palma urbana etiam in gladiatore difficilis. ſed hæc iudicum culpa,non mea eſt.ego defendi fide optima. illi debuerunt clariſſimum, & præſtantiſſimum Senatorem in ciuitate retinere.qui tamen nunc nihil aliud agere uidetur:niſi ut intelligamus illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus:bene,& è Republica iudicauiſſe. neque hoc in hoc uno eſt.ſunt alıj in eiſdẽ caſtris honeſte condemnati:turpiter reſtituti. quod horum conſilium,qui omnibus bonis hoſtes ſunt:niſi crudeliſſimum putatis fore?accedit Saxa neſcio quis:quẽ nobis Cæſar ex ultima Celtiberia Tribunum plebis dedit:caſtrorum antea metator,nunc,ut ſperat urbis:à qua,cũ ſit alienus, ſuo capiti ſaluis nobis dominetur,cũ hoc ueteranus Capho : quo neminem ueterani peius oderunt.his,quaſi præter dotem, quam in ciuilibus malis accæperant:agrum Campanum eſt largitus Antonius:ut haberent ali quorum nutriculas prædiorum.quibus utinam contenti eſſent.ferremus : & ſi tolerabile non erat.ſed quiduis patiendum fuit:ut hoc teterrimum bellum non haberemus.quid illa caſtrorum M. Antonıj lumina,nónne ante oculos proponitis?primum duos Collegas Antoniorum,& Dolabellæ,Nuculam, & Lentonem,Italiæ diuiſores lege ea,quam Senatus per uim latam iudicauit.quorum alter commentatus eſt mimos:alter egit Tragœdiam. quid dicã de Apulo Domitio?cuius bona modo proſcripta uidimus.tanta procuratorum eſt negligentia.at hic nuper ſororis filio infudit uenenum:non dedit.ſed non poſſunt nõ prodige uiuere:qui noſtra bona ſperant:cum effundunt ſua. uidete etiam P.Decıj auctionem clariſſimi uiri:qui maiorum ſuorum exempla perſequens,pro alieno ſe ære deuouit.emptor tamen in ea auctione inuentus eſt nemo.O hominem ridiculum:qui ſe exire ære alieno putaret poſſe:cũ uenderet aliena.nam quid ego de Trebellio dicam?quammultæ uidentur furiæ debitorum?uindices enim tabularum nouarũ nouam tabulam uidimus. quid de Planco?qui prę ſtantiſſimos ciues Aquila,Pollentia expulit:& quidem crure fracto.quod utinam ante illi accidiſſet:ne huc redire potuiſſet. lumen & decus illius exercitus penè præterıj, Caniniũ Cimbrum Lyſidici filium,Lyſidicũ ipſum in Græco uerbo:qui omnia iura diſſoluit:niſi forte iure germanum Cimber occidit.cum hanc,& huius generis copiam tantam habeat Antonius ? quod ſcelus omittet?cum Dolabella tantis ſe obſtrinxerit parricidıjs,nequaquam pari latronum manu & copia?quapropter ut inuitus ſæpe diſſenſi à Q.Fuſio:ita ſum eius ſententiæ libenter aſſenſus.ex quo iudicare debetis,me non cum homine ſolere,ſed cum cauſa diſſidere. itaque non aſſentior ſolum,ſed etiam gratias ago Q.Fuſio.dixit enim ſeueram,grauem, Republica dignam ſententiam:iudicauit hoſtem Dolabellam:bona eius cenſuit publice poſſidenda. quo cum addi nihil poſſet:quid enim atrocius potuit,quid ſeuerius decernere?dixit tamen,ſi quis eorum,qui poſt ſe rogati eſſent,grauiorem ſententiam dixiſſet:in eam ſe iturum.quam ſeueritatem quis poteſt non laudare?nunc quoniam iudicatus eſt hoſtis Dolabella : bello eſt perſequendus.neque enim quieſcet.habet legionem:habet fugitiuos : habet ſceleratam impiorum manum:eſt ipſe confidens,impotens , gladiatorio ge-

neri mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolabella heſterno die hoſte decreto bellum gerendũ eſt: imperator eſt deligendus. duæ dictæ ſunt ſententiæ: quarum neutram probo. alteram, quia ſemper, niſi cum eſt neceſſe, periculoſam arbitror. alteram, quia alienam his temporibus exiſtimo. nam extraordinarium ſemper imperium populare atque uentoſum eſt: minime ue ſtræ grauitatis: minime huius ordinis. bello Antiochi magno & graui, cum L. Scipioni Publij fratri obueniſſet Aſia: parumq́ in eo putaretur eſſe animi, parum roboris: Senatusq́ ad Collegam eius C. Lælium huius ſapientis patrem negocium deferret: ſurrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis: & illam ignominiam familiæ deprecatus eſt: dixitq́, & in fratre ſuo ſummã uirtutem eſſe, ſummumq́ conſilium: neque ſe ei legatum id ætatis, hisq́ rebus geſtis defuturum. quod cum ab eo eſſet dictũ: nihil eſt de Scipionis prouincia commutatum. nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæſitum: quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Conſulibus, aut à Dictatoribus geſta & conſummata ſunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm poſt Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod Populus Rom. ita ipſe ſibi delegit idoneum ducem P. Scipionem: ut eum tamen bellum gerere Conſulem uellet. cum Ariſtonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Conſulibus. rogatus Populus quem id bellum gerere placeret: Craſſus Conſul, Pontifex Maximus Flacco Collegæ Flamini Martiali multam dixit: ſi à ſacris diſceſſiſſet. quam multam Populus Romanus remiſit: Pontifici tamen Flaminem parere iuſſit. ſed ne tum quidem Populus Romanus ad priuatum detulit bellum. quamquã erat Africanus: qui anno antea de Numantinis triumphauerat. qui cum longe omnes belli gloria & uirtute ſuperaret: duas tantũ tribus tulit. itaque Populus Romanus Conſuli potius Craſſo, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. de Cn. Pompeij imperijs ſummi uiri, atq́ omnium principis, Tribuni plebis turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à Senatu priuato datum eſt: quia Conſules recuſabant: cum L. Philippus pro Conſulibus ſe eum mittere dixit, non pro Con ſule. quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem conſtantiſſimus & grauiſſimus ciuis L. Cæſar in Senatum introduxit? clariſſimo uiro atque innocentiſſimo decreuit imperium. priuato tamen. in quo maximum nobis onus impoſuit. aſſenſero. ambitionem induxero in Curiam: negauero. ſuffragio meo, tanquam comitijs, homini honorem amiciſſimo denegauero. quod ſi comitia placet in Senatu habere: petamus: ambiamus: tabula modo noua detur nobis: ſicut populo data eſt. cur comitijs Cæſar? ita, ut aut præſtantiſſimus uir, ſi tibi non ſit aſſenſum: repulſam tuliſſe uideatur: aut unuſquiſq́ noſtrũ præteritus: ſi, cum pari dignitate ſimus: eodem honore digni non putemur. at enim (nam id exaudio) Cæſari adoleſcentulo imperium extraordinarium mea ſententia dedi. ille enim mihi præſidium extraordinarium dederat. cum dico mihi, Senatui dico, Populoq́ Romano. à quo Reſpublica præſidium ne cogitatum quidem tantum haberet: ut ſine eo ſalua eſſe nõ poſſet, huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus: aut imperium dandum fuit. quæ eſt enim ratio? aut qui poteſt fieri: ut ſine imperio teneatur exercitus? non igitur quod ereptum nõ eſt: eſt id exiſtimandum eſſe datum. eripuiſſetis C. Cæſari P. C. imperium, niſi dediſſetis. milites ueterani, qui il-

lius

lius authoritatem,imperium,nomen ſecuti pro Republica arma cœperant: uolebant ſibi ab illo imperari:legio Martia,& Quarta, ita ſe contulerat ad authoritatem Senatus,Populiq́ Romani dignitatẽ:ut cum depoſcerent imperatorem,& ducem.imperium Cæſari belli neceſſitas,faſces Senatus dedit. ocioſo uero,nihil agenti,priuato,obſecro te L.Cæſar(cum peritiſſimo homine mihi res eſt)quando imperium Senatus dedit?ſed de hoc quidem hactenus:ne refragari homini amiciſſimo,ac de me optime merito uidear.& ſi quis poteſt refragari non modo non petenti,uerum etiam recuſanti? Illa uero P.C.aliena Conſulum dignitate,aliena temporum grauitate ſententia eſt:ut Conſules Dolabellæ perſequendi cauſa Aſiam & Syriam ſortiantur. dicam cur inutile Reipublicæ.ſed prius quàm turpe Conſulibus ſit uidete. cũ Conſul deſignatus obſideatur:in eoq́ liberando ſalus ſit poſita Reipublicę: cunq́ à Repub.peſtiferi ciues,parricidęq́ deſciuerint:cunq́ id bellum geramus:quo bello de dignitate,de libertate,de uita decernamus:& ſi in poteſtatem quis Antonij uenerit:propoſita ſint tormenta atque cruciatus:cunq́ harum rerum omnium decertatio Conſulibus optimis & fortiſſimis commiſſa & commendata ſit: Aſiæ & Syriæ mentio fiet?ut,aut ſuſpitioni crimen, aut inuidiæ materiam dediſſe uideamur.at uero ita decernunt:ut liberato Bruto. id enim reſtabat,ut relicto,deſerto,prodito.ego uero mentionem prouinciarum factam dico alieniſſimo tempore:quamuis enim intentus animus tuus ſit C.Panſa,ſicut eſt,ad fortiſſimum uirum,& omnium clariſſimum liberandum:tamen rerũ natura cogit te neceſſario referre animũ aliquando ad Dolabellam perſequendum:& partẽ aliquam in Aſiã,& Syriam deriuare curę, & cogitationis tuæ.ſi autem fieri poſſet:uel plures te animos habere uellem: quos omnes ad Mutinam intenderes.quod quoniã fieri non poteſt:iſto animo,quem habes præſtantiſſimũ,atq́ optimum:nihil uolumus niſi de Bruto cogitare.facis tu id quidem:& eò maxime incumbis:duas tamẽ res, magnas preſertim,nõ modo agere uno tempore,ſed ne cogitando quidem explicare quiſquã poteſt.incitare & inflammare iſtud tuum præſtantiſſimũ ſtudium, non ad aliam ulla ex parte curam transferre debemus.adde iſtuc ſermones hominum:adde ſuſpitiones:adde inuidiam.imitare me:quem tu ſemper laudaſti.qui inſtructam,ornatamq́ à Senatu prouinciam depoſui: ut incendiũ patriæ omiſſa omni cogitatione reſtinguerem.nemo erit,præter unum me,qui cum profecto,ſi quid intereſſe putaſſes tua:pro ſumma familiaritate noſtra communicauiſſes:qui credat te inuito prouinciã tibi eſſe decretam.hanc quęſo pro tua ſingulari ſapientia reprime famam:atq́ effice,ne id,quod non curas,cupere uideare.quod quidem uehementius eo tibi laborandũ eſt:quia in eandem cadere ſuſpitionem Collega uir clariſſimus non poteſt.nihil horum ſit:nihil ſuſpicatur:bellum gerit:in acie ſtat:de ſanguine,& de ſpiritu decertat:ante prouinciam ſibi decretam audiet:quàm potuerit tempus ei rei datũ ſuſpicari.uereor ne exercitus quoque noſtri,qui non delectus neceſſitate, ſed uoluntarijs ſtudijs ſe ad Rempub.contulerunt:tardentur animis:ſi quicquã aliud nobis,niſi de inſtanti bello cogitatũ putabunt.quòd ſi prouinciæ Conſulibus expetendæ uidentur:ſicut ſæpe multis clariſſimis uiris expetitæ ſunt: reddite prius nobis Brutum,lumen,& decus ciuitatis: qui ita conſeruandus eſt:ut id ſignum,quod cœlo delapſum Veſtæ cuſtodijs continetur: quo ſal-

uo,ſalui ſumus futuri.hunc uel in cœlum,ſi fieri poterit, noſtris humeris tollemus:prouincias certe digniſſimas uobis deligemus.nunc quod agitur,agamus.agitur autem liberi ne uiuamus:an mortem obeamus.quæ certe ſeruituti anteponenda eſt.quid ſi etiam affert tarditatem iſta ſententia ad Dolabellam perſequendum? quando enim ueniet Conſul? an id expectamus, quo ne ueſtigium quidem Aſiæ ciuitatum,atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de ſuo numero.ualde mihi probari poteſt,qui paulo ante clariſſimo uiro priuato imperium extra ordinem non dedi.at hominem dignum mittent. num P.Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet.quod ergo ipſe nemini putat dandum, ne à Senatu quidem:id ego unius iudicio delatum comprobem? expedito nobis homine,& parato P.C.opus eſt:& eo,qui imperium legitimum habeat:qui præterea authoritatem,nomen,exercitũ, perſpectum animum in Rep.liberanda. quis igitur is eſt? aut M. Brutus,aut C. Caſſius,aut uterq;.decernerẽ planè,ſicut multa,Conſulem alterũ,ambos' ueni Brutum colligaſſemus in Græciam:& eius auxilium ad Italiã uergere,q̃ ad Aſiam maluiſſemus:non ut ex ea acie auxiliũ haberemus:ſed ut ipſa acies ſubſidiũ haberet etiam tranſmarinum.preterea P.C.M.Brutum retinet etiã nunc C. Antonius:qui tenet Apolloniã magnam urbẽ,& grauem:tenet opinor Hellidem,tenet Amantiam:inſtat Epiro:urget Oricum: habet aliquot cohortes:habet equitatum.hinc ſi Brutus erit traductus ad aliud bellũ : Græciam certe amiſerimus.eſt autem etiam de Brunduſio,atq; illa ora Italiæ prouidendum.quamquam miror tamdiu morari Antonium.ſolet enim accipere ipſe manicas:nec diutius obſidionis metũ ſuſtinere.quod ſi confecerit Brutus:& intellexerit plus ſe Reipublicæ profuturum,ſi Dolabellam perſequatur:quàm ſi in Græcia maneat:aget ipſe per ſeſe:ut adhuc quoq; fecit:neque in tot incendijs,cum confeſtim ſuccurrendum eſt:expectabit Senatum. nam & Brutus & Caſſius multis iã in rebus ipſe ſibi Senatus fuit.neceſſe eſt enim in tanta concurſatione perturbationum, rerum temporibus potius parere, quàm moribus.nec enim nunc primum aut Brutus,aut Caſſius ſalutem libertatemq; patriæ legem ſanctiſſimam,& morem optimum iudicauit. itaque ſi ad nos nihil referretur de Dolabella perſequendo:tamẽ ego pro decreto putarem:cum eſſent tales uirtute,authoritate,nobilitate ſummi uiri:quorum alterius iam notus nobis eſt exercitus : alterius auditus. non igitur Brutus expectauit decreta noſtra : cum ſtudia noſſet. neque enim eſt in prouinciam ſuam Cretam profectus:in Macedoniam alienam aduolauit: omnia ſua putauit:quę uos ueſtra eſſe uelletis:legiones conſcripſit nouas:excępit ueteres: equitatum ad ſe abduxit Dolabellæ: atque eum nondum tanto parricidio oblitum,hoſtem ſua ſententia iudicauit.nam ni ita eſſet:quo iure equitatum à Conſule abduceret? quid C. Caſſius pari magnitudine animi & conſilij præditus,nónne eo ex Italia conſilio profectus eſt:ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo,quod Iupiter ipſe ſanxit:ut omnia quę Reipublicæ ſalutaria eſſent : legitima & iuſta haberentur. eſt enim lex nihil aliud:niſi recta,& à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria. huic igitur legi paruit Caſſius : cum eſt in Syriam profectus,alienam prouinciam, ſi homines legibus ſcriptis uterentur: his uero oppreſſis, ſuam,lege naturæ. ſed ut ex ueſtra quoque authoritate firmetur:

tur:cenſeo: CVM P.Dolabella,quiq́ eius crudeliſſimi & teterrimi facinoris miniſtri, ſocij, adiutores fuerunt: hoſtes Populi Ro.à Senatu iudicati ſint: cunq́ Senatus P.Dolabellam bello perſequendũ cenſuerit:ut is, qui omnia deorum,hominumq́ iura nouo,inaudito,inexpiabili ſcelere polluerit:nefa-rioq́ patriæ ſe parricidio obſtrinxerit:pœnas dijs,hominibusq́ meritas,de-bitasq́ perſoluat:Senatui placere C.Caſſiũ Proconſulem prouinciã Syriam obtinere:ut qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit:eumq́ à Q.Mar-tio Criſpo Proconſule, L.Scauro Proconſule, A.Plotio legato exercitus accipere,eosq́ ei tradere:cunq́ his copijs,& ſi quas præterea parauerit: bel-lo P.Dolabellam terra mariq́ perſequi.eius belli gerendi cauſa:quibus ei ui deatur,naues,nautas,pecunias,cæteraq́,quæ ad bellum gerendũ pertineant: ut imperandi in Syria,Aſia,Bithynia,Ponto,ius poteſtatemq́ habeat:utq́, quancunq́ in prouinciam eius belli gerendi cauſa aduenerit:ibi maius impe-rium C.Caſſij Proconſ.ſit:quàm eius erit:qui eam prouinciam obtinebit.cũ C.Caſſius Proconſ.in eam prouinciam uenerit: regem Deiotarum patrem, & regem Deiotarum filium,ſi ut multis bellis ſæpenumero imperium Popu li Romani iuuerint:item C.Caſſium Proconſulem copijs ſuis opibusq́ iu-uiſſent:Senatui Populoq́ Romano gratum eſſe facturos.idem ſi cæteri Re-ges,Tetrarchæ,Dynaſtæq́ feciſſent: Senatũ Populumq́ Ro.eorum officij non immemorem futurũ.utq́ C.Panſa,A.Hircius Conſules,alter ambóue, ſi eis uideretur:Rep.recuperata, de prouincijs Conſularibus, Prætorijs, ad hunc ordinem primo quoq́ tempore referant.interea prouinciæ ab his, qui obtinentur,obtineantur:quoad cuiq́ ex S.C.ſucceſſum ſit. Hoc S.conſul to ardentem inflammabitis, & armatũ armabitis Caſſium. nec enim animũ eius poteſtis ignorare,nec copias.animus is eſt,quẽ uidetis:copiæ,quas audi ſtis:fortes & conſtantes uiri:qui ne uiuo quidẽ Trebonio Dolabellæ latro-cinium in Syriã penetrare ſiuiſſent.Halienus familiaris & neceſſarius meus poſt interitum Trebonij profectus,ne dici quidem ſe legatum Dolabellæ uo let.eſt Q.Cæcilij Baſſi priuati illius quidem,ſed fortis & præclari uiri robu ſtus & uictor exercitus.Deiotari Regis & patris & filij & magnus & no-ſtro more inſtructus exercitus.ſumma in filio ſpes: ſumma ingenij indoles: ſummaq́ uirtus.quid dicam de patre? cuius beneuolentia in Populum Rom. eſt ipſius æqualis ætati:qui non ſolum ſocius imperatorum noſtrorũ fuit in bellis:ſed etiam dux copiarum ſuarum.quæ de illo uiro Sylla? quæ Murena? quæ Seruilius? quæ Lucullus? quàm ornate? quàm honorifice? q̃ grauiter ſæpe in Senatu prædicauerunt? quid de Cn.Pompeio loquar? qui unũ Deio tarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq́ beneuolum,unum fi-delẽ Populo Ro.iudicauit.fuimus imperatores nuper ego & M.Bibulus in propinquis finitimisq́ prouincijs.ab eodem Rege adiuti ſumus & equitatu, & pedeſtribus copijs.ſecutum eſt hoc acerbiſſimum & calamitoſiſſimum ci-uile bellum. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fue-rit,dicere non eſt neceſſe:preſertim, cum contra ac Deiotarus ſenſit, uicto-ria belli iudicauerit. quo in bello ſi fuit error: communis ei fuit cum Sena-tu. ſin recta ſententia:ne uicta quidem cauſa uituperanda eſt. ad has copias accedent alij reges.etiam delectus accedent. neque uero claſſes deerunt.tanti Tyrij Caſſium faciunt:tanti eius in Syria nomen,atque Phœnicia eſt,para-

tum habet imperatorem C.Caſſium P.C.Reſp. contra Dolabellã:nec paratum ſolum:ſed peritum atque fortem.magnas ille res geſſit ante Bibuli ſummi uiri aduentum:cum Parthorũ nobiliſſimos duces, magnas copias fudit: Syriamq́ immani Parthorum impetu liberauit. maximam eius & ſingularem laudem prætermitto.cuius enim prædicatio nondũ omnibus grata eſt: hanc memoriæ potius,q̃ uocis teſtimonio conſeruemus.animaduerti P.C. dici iam à quibuſdã exornari etiam nimium à me Brutum,nimiũ Caſſium ornari:Caſſio uero ſententia mea dominatum & principatũ dari.quos ego orno?nempe eos,qui ipſi ſunt ornamenta Reip.quid D.Brutum?nónne omnibus ſententijs ſemper ornaui?num igitur reprehenditis?an Antonios potius ornarem,non modo ſuarum familiarum, ſed Populi Rom.nominis probra atq; dedecora? an Cenſorinum ornem in bello hoſtem?in pace ſectorem? an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligam?ego uero iſtos ocij,concordiæ,legum,iudiciorum,libertatis inimicos tantum abeſt ut ornem : ut effici non poſſit,quin eos tam oderim:quàm Rempublicam diligo. uide inquit ne ueteranos offendas. hoc enim uel maxime exaudio. ego autem ueteranos tueri debeo:ſed hos,quibus ſanitas eſt,certe timere non debeo:eos ueteranos,qui pro Republica arma cæperunt:ſecutiq́; ſunt C.Cæſarem authoritate beneficiorum paternorum:hodieq́; Rempub.defendunt cum magno periculo:non tueri ſolum,ſed etiam augere commodis debeo. qui autem quieſcunt:ut VII,& VIII legio:in magna gloria & laude ponendos puto.comites uero Antonij,qui poſtquam beneficia Cæſaris comederunt:Conſulẽ deſignatum obſederunt:huic urbi ferro,igniq́; minitantur:Saxæ ſe & Caphoni tradiderunt ad facinus prædamq́; natis:num quis eſt qui tuendos putet?ergo aut boni ſunt:quos etiam ornare,aut quieti:quos conſeruare debemus:aut impij:quorũ contra furorem & bellum & iuſta arma ſuſcæpimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus,ueremur?eorum ne qui Brutum obſidione cupiunt liberare?quibus cũ Bruti ſalus chara ſit:qui poſſunt Caſſij nomen odiſſe?an eorum,qui utriſq; armis uacant?non uereor ne acerbus ciuis quiſq́; iſtorum ſit:qui ocio delectantur.tertio uero generi non militũ ueteranorũ,ſed importuniſſimorũ hoſtium cupio quamacerbiſſimũ dolorem inurere.quamquam P.C.quouſq; dicemus ſententias ueteranorum arbitratu?quod eorum tantum faſtidium eſt?quæ tanta arrogantia?ut ad arbitrium eorũ imperatorem etiam deligamus?ego autem (dicendũ eſt enim P.C.quod ſentio)non tam ueteranos intuendos nobis arbitror:quàm quid tyrones milites,flos Italiæ,quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratiſſimę,quid cuncta Italia de ueſtra grauitate ſentiat.nihil enim ſemper floret:ætas ſuccedit ætati:diu legiones Cæſaris uiguerunt:nunc uigent Panſæ: uigent Hircij:uigent Cæſaris filij: uigent Planci. uincunt numero: uincunt ætatibus:nimirum etiam authoritate uincunt.id enim bellũ gerunt:quod ab omnibus gentibus probatur.itaque his præmia promiſſa ſunt.illis perſoluta. fruantur illis:uel perſoluantur his, quæ ſpopondimus. id enim deos immortales ſpero æquiſſimũ iudicare.quæ cum ita ſint:eam,quam dixi ſententiam,uobis P.C.cenſeo comprobandam.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA. ORATIO. LIIII.

ETſi minime decere uidetur P.C. falli, decipi, errare eum: cui uos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamen: quoniam uobiſcum pariter & unà cum ſapientiſſimo Conſule erraui. nam cũ duo Conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent: quòd erant familiares M. Antonij: quòd domeſtici: noſſe aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum eſſet: uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere: accipere: aperte fauere Antonio. hi ſubito hortari ad pacẽ, quod iam diu non feciſſent: non ſine cauſa uidebantur. acceſſit Conſul hortator. at quis Conſul? ſi prudentiam quærimus: qui minime falli poſſet: ſi uirtutem: qui nullam pacem probaret, niſi Antonio cedente, atque uicto: ſi magnitudinem animi: qui præferret mortem ſeruituti. uos autem P.C. non tam immemores ueſtrorum grauiſſimorum decretorum uidebamini: quàm ſpe allata deditionis, quam amici pacem appellarent: de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare. auxerat autem meam quidem ſpem: credo item ueſtram: quod domum Antonij afflictam mœſtitia audiebam: lamentari uxorem. hinc etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei: triſtiores uidebam. quod ſi non ita eſt: cur à Piſone, & à Caleno potiſſimum? cur hoc tempore? cur tam improuiſo? cur tam repente pacis eſt facta mentio? negat Piſo ſe ſcire: negat audiſſe quicquam: negat Calenus rem ullam nouam allatam eſſe. atque id nunc negant: poſtea quàm nos pacificatoria legatione implicatos putant. quid ergo opus eſt nouo conſilio? ſi in re nihil omnino noui eſt? decæpti, decepti inquam ſumus Patres conſcripti: Antonij eſt acta cauſa ab amicis eius, non publica. quod uidebam equidem: ſed quaſi per caliginem perſtrinxerat aciem animi Bruti ſalus. quòd ſi in bello dari uicarij ſolerent: libenter me, ut D. Brutus emitteretur: pro illo includi paterer. atqui hac uoce Q. Fuſi capti ſumus. ne ſi à Mutina quidẽ receſſerit: audiemus Antonium? ne ſi in Senatus poteſtate futurum ſe dixerit? durũ uidebatur. itaq; fracti ſumus. ceſſimus. recedit igitur à Mutina? neſcio. paret Senatui? credo inquit Calenus: ſed ita ut teneat dignitatem. ualde uobis hercule laborandũ eſt P.C. ut ueſtram dignitatem amittatis: quæ maxima eſt: Antonij, quæ neque eſt ulla: neque eſſe poteſt: retineatis: ut eam per uos recuperet: quã per ſe perdidit. ſi iacens id nobiſcum ageret: audirem fortaſſe. quamquã (ſed hoc malo dicere) audirem. inſtanti reſiſtendũ eſt: aut concedenda unà cũ dignitate libertas. at non eſt integrũ: conſtituta legatio eſt. quid autẽ integrũ non eſt ſapienti, quod reſtitui poteſt? cuiuſuis eſt hominis errare: nullius, niſi inſipiẽtis, perſeuerare in errore. poſteriores enim cogitationes (ut aiunt) ſapientiores ſolent eſſe. diſcuſſa eſt illa caligo, quã paulo ante dixi: diluxit: patet: uide-

mus omnia: neque per nos ſolum: ſed admonemur à noſtris. attendiſtis pau-
lo ante præſtantiſſimi uiri quæ eſſet oratio. mœſtam inquit domum offen-
di, coniugem, liberos. admirabantur boni uiri: accuſabant amici: quòd ſpe pa
cis legationem ſuſcæpiſſem. nec mirum P. Seruili. tuis enim ueriſſimis, gra-
uiſſimisq́ ſententijs omni eſt non dico dignitate, ſed etiam ſpe ſalutis ſpolia-
tus Antonius. ad eum ire te legatum quis non miraretur? de me experior: cu-
ius idem conſilium, quod tuum, ſentio quàm reprehendatur. nos reprehendi-
mur ſoli? quid? uir fortiſſimus Panſa ſine cauſa tam accurate paulo ante locu
tus eſt tamdiu? quid egit? niſi uti falſam à ſe ſuſpitionem depelleret? unde au-
tem eſt iſta ſuſpitio? ex pacis patrocinio repentino: quod ſubito ſuſcæpit eo-
dem captus errore, quo nos. quòd ſi eſt erratum P. C. ſpe falſa, atq; fallaci: re-
deamus in uiam. optimus eſt portus pœnitenti, mutatio conſilij. quid enim
per deos immortales poteſt Reipublicæ prodeſſe noſtra legatio? prodeſſe di
co? quid ſi etiam obfutura eſt? obfutura? quid ſi etiam nocuit? an uos acerri-
mam illam, & fortiſſimam Populi Romani libertatis recuperandæ cupidita
tem, non imminutam ac debilitatam putatis legatione pacis audita? quid mu
nicipia cenſetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodē ſtudio
quo contra commune incendium exarſerat? an non putamus fore: ut eos pœ
niteat profeſſos eſſe & præ ſe tuliſſe odium in Antonium: qui pecunias polli
citi ſunt: qui arma, qui ſe totos, & animis, & corporibus in ſalutem Reipubli
cæ contulerunt? quemadmodū ueſtrum conſilium hoc Capua probabit? quę
temporibus his Roma altera eſt? illa impios ciues iudicauit: eiecit: excluſit.
illi, illi inquā urbi fortiſſimæ conanti, è manibus eſt ereptus Antonius. quid?
legionum noſtrarū neruos nónne his conſilijs incidimus? quis eſt enim, qui
ad bellū inflammato animo ſit futurus ſpe pacis oblata? ipſa illa Martia, cœ-
leſtis, & diuina legio, hoc nuncio langueſcet: & mollietur: atq; illud pulcher-
rimum nomen Martiū amittet: excident gladij: fluent arma de manibus. Se-
natum enim ſecuta nō arbitrabitur ſe grauiore odio debere eſſe in Antoniū,
quàm Senatum. pudet huius legionis: pudet Quartæ: quæ pari uirtute no-
ſtram authoritatem probans, non ut Conſulem, & imperatorem ſuū, ſed ut
hoſtem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exerci-
tus: qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Muti-
nam eſt: qui ſi pacis, id eſt timoris noſtri nomen audiuerit: ut non referat pe-
dem: inſiſtet certe. quis enim reuocante, & recæptui canente Senatu properet
dimicare? quid autem hoc iniuſtius? quàm nos, inſcientibus his, qui bellū ge-
runt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus? ſed etiam inuitis? an uos A.
Hircium præclariſſimum Conſulem, C. Cæſarem deorum beneficio natum
ad hęc tempora, quorum epiſtolas ſpem uictorię declarantes in manu teneo:
pacem uelle cenſetis? uincere illi expetunt: pacisq́ dulciſſimum & pulcherri-
mum nomen, non pactione, ſed uictoria concupierunt. quid? Galliā quo tan-
dem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi,
adminiſtrandi, ſuſtinendi, principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum,
ne dicam imperium ſecuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadē
crudelitati M. Antonij ſuum totū corpus obiecit: exhauritur: uaſtatur: uri-
tur omnis: æquo animo belli patitur iniuriam: dummodo repellat periculū
ſeruitutis. & ut omittam reliquas partes Galliæ: nam ſunt omnes pares: Pa-

tauini

tauini alios excluſerunt: alios eiecerunt miſſos ab Antonio: pecunia, militi- bus, & quod maxime deerat: armis noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui: qui quondam in eadem cauſa erant: & propter multorum annorum iniurias alienati à Senatu putabantur. quos minime eſt mirum communicata cũ his Rep. fideles eſſe: qui etiã expertes eius, fidẽ ſuam ſemper præſtiterunt. his igitur omnibus uictoriã ſperantibus pacis nomen afferemus? id eſt deſpe rationem uictoriæ? quid? ſi ne poteſt quidẽ ulla eſſe pax? quæ enim eſt con ditio pacis? in qua ei, cũ quo pacem facias, nihil concedi poteſt? multis rebus à nobis eſt inuitatus ad pacem Antonius. bellum tamen maluit. miſſi legati repugnante me: ſed tamen miſſi: delata mandata. non paruit. denunciatũ eſt ne Brutum obſideret: à Mutina diſcederet. oppugnauit etiam uehementius. & ad eum legatos de pace mittemus? qui pacis nuncios repudiauit? uerecun- diorem ne corã putamus in poſtulando fore: quàm fuerit tum cũ miſit man- data ad Senatum? atqui cum ea petebat: quæ uidebantur improba omnino, ſed tamen aliquo modo poſſe concedi: nondum erat ueſtris tam grauiſſimis, tamq́ multis iudicijs, ignominijsq́ conciſus. nunc ea petit: quæ dare nullo modo poſſumus: niſi prius uolumus nos bello uictos confiteri. Senatuſcon- ſulta falſò relata ab eo iudicauimus. num ea uera poſſumus iudicare? leges ſta tuimus per uim, & contra auſpicia latas: hisq́ nec populum, nec plebem tene ri. num eas reſtitui poſſe cenſetis? Seſtertium ſepties millies auertiſſe Anto- nium pecuniæ publicæ iudicauiſtis. num fraude poterit carere peculatus? im- munitates ab eo, ciuitates, ſacerdotia, regna uenierunt. num figentur rurſus hæ tabulæ? quas uos decretis ueſtris refixiſtis? quòd ſi ea, quæ decreuimus, obruere uolumus: num etiam memoriam rerum delere poſſumus? quando eius obliuiſcetur ulla poſteritas? cuius ſcelere in hac ueſtitus fœditate fueri- mus? ut Centurionum legionis Martiæ Brunduſij profuſus ſanguis eluatur: num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media prætercam: quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam tetra monimenta? ſceleris indicia? latrocinijq́ ueſtigia? huic igitur importuno atque impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales quod remittamus? an Galliam ultimam, & exercitũ? quid eſt aliud quàm non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolum prorogare bellum: ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, quacunq́ condi- tione in hanc urbem cum ſuis armis uenerit? nunc omnia tenemus: authorita te ualemus plurimum: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſu- mus. quid cenſetis, cum tot uno tempore irruperint? nos arma poſuerimus: illi non depoſuerint? nónne ueſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? poni- te ante oculos M. Antonium Conſularem: ſperantem Conſulatum Lucium adiungite: ſupplete cæteros, neq́ noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditantes: nolite ne Tyrones quidem Nummiſios, & Muſtellas, Saxas'ue contemnere. cum his facta pax, non erit pax, ſed pactio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſſimi uiri præclara uox à te non ſolum in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurum ſe ex Italia dixit: deos penates & ſe- des patrias relicturum: ſi (quod dij omen auerterent) Rempub. oppreſſiſſet Antonius. quæro igitur à te Piſo: nónne oppreſſam Rempub. putes: ſi tot, tam impij ciues, tam audaces, tam facinoroſi recæpti ſint? quos nondum tan-

tis parricidijs contaminatos uix ferebamus: hos nunc omni ſcelere cooper⸗
tos tolerabiles cenſes ciuitati fore? aut iſto tuo mihi crede conſilio erit uten⸗
dum: ut cedamus, abeamus: uitam inopem & uagam proſequamur: aut cer⸗
uices latronibus dandæ, atque in patria cadendum eſt. ubi ſunt C. Panſa illæ
cohortationes pulcherrimæ tuæ? quibus à te excitatus Senatus, inflammatus
Populus Ro. non ſolum audiuit, ſed etiam didicit, nihil eſſe homini Roma⸗
no fœdius ſeruitute. iccirco ne ſaga ſumpſimus? arma cæpimus? iuuentutem
omnem ex tota Italia exciuimus? ut de exercitu florentiſſimo, & maximo le⸗
gati ad pacem mitterentur: ſi poſtulandam: quid timemus? ſi accipiendam:
cur non rogamur? in hac ego legatione ſim? aut ad id conſilium admiſcear?
in quo, ne ſi diſſenſero quidē à cęteris, ſciturus Populus Romanus ſit. ita fiet,
ut ſi quid remiſſum, aut conceſſum ſit: meo ſemper periculo peccet Anto⸗
nius: cum ei peccandi poteſtas à me conceſſa uideatur. quòd ſi habenda cum
Antonij latrocinio, pacis ratio fuit: mea tamen perſona ad iſtam pacem con⸗
ciliandam minime fuit deligenda. ego nunquam legatos mittendos cenſui:
ego ante legatorum reditum auſus ſum dicere: pacem ipſam ſi afferrent: quo⸗
niam ſub nomine pacis bellum lateret: repudiandam: ego princeps ſagorū:
ego ſemper illum hoſtem appellaui: cum alij aduerſarium: ſemper hoc bellū,
cum alij tumultum. nec hæc in Senatu ſolum. eadem ad populum ſemper egi.
nec ſolum in ipſum, ſed in eius ſocios, facinorum miniſtros, & præſentes, &
eos, qui unà ſunt, in totam deniq; M. Antonij domum ſum ſemper inuectus.
itaq; ut alacres, & læti ſpe pacis oblata inter ſe impij ciues, quaſi uiciſſent, gra
tulabantur: ſic me iniquum eiurabant: de me querebantur. diffidebant etiam
Seruilio: meminerant eius ſententijs confixum Antonium. L. Cæſarem for⸗
tem quidem illum, & conſtantem Senatorem, auunculum tamen: Calenum
procuratorem: Piſonem familiarem: te ipſum Panſa uehementiſſimū, & for
tiſſimum Conſulem, factū iam putant leniorem: non quo ita ſit: aut eſſe poſ⸗
ſit: ſed mentio facta à te pacis ſuſpitionem multis attulit immutatæ uolunta⸗
tis. inter has perſonas me interiectum amici Antonij moleſte ferunt. quibus
gerendus mos eſt: quoniam ſemel liberales eſſe cœpimus. proficiſcantur le⸗
gati optimis omnibus: ſed hi proficiſcantur: in quibus non offendatur Anto
nius. quòd ſi de Antonio nō laboratis: mihi certe P. C. conſulere debetis. par
cite oculis ſaltem meis: & aliquam ueniam iuſto dolori date. quo enim aſpe⸗
ctu uidere potero, mitto hoſtem patriæ, ex quo mihi odium in illum commu
ne uobiſcum eſt: quomodo aſpiciam mihi uni crudeliſſimum hoſtem? ut de⸗
clarant de me eius acerbiſſimæ conciones. adeò ne me ferreum putatis? ut cū
eo congredi, aut illum aſpicere poſſim? qui nuper cum in concione donaret
eos: qui ei de parricidis audaciſſimi uidebantur: mea bona donare ſe dixit Pe
tiſſio Vrbinati: qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana ſa⸗
xa proiectus eſt. an L. Antonium aſpicere potero? cuius ego crudelitatem ef⸗
fugere non potuiſſem: niſi me mœnibus, & portis, & ſtudio municipij mei
defendiſſem. atque idem hic Myrmillo Aſiaticus, latro Italiæ, Collega Len⸗
tonis, & Nuculæ, cum Aquilæ primipili nummos aureos daret: de meis bo⸗
nis ſe dare dixit. ſi enim de ſuis dixiſſet, nec Aquilam quidem ipſum creditu⸗
rum putauit. non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem, non duos Præto⸗
res, non Tribuni pl. non duos deſignatos Tribunos, non Beſtiam, non Tre⸗

bellium, non Plancum. non poſſum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam ſceleratos, hoſtes. nec id fit faſtidio meo: ſed charitate Reipublicæ. ſed uincam animum: mihiq́ imperabo: dolorem iuſtiſſimum, ſi non potero frangere: occultabo. quid? uitæ cenſetis ne P.C. habendam mihi aliquam rationem eſſe? quæ mihi quidem minime chara eſt: preſertim cum Dolabella fecerit, ut optanda mors eſſet: modo ſine cruciatu atque tormentis. uobis tamen, & Populo Ro. uilis eſſe ſpiritus meus non debet. is enim ſum: niſi forte me fallo: qui uigilijs, curis, ſententijs, periculis etiã, quæ plurima adij propter acerbiſſimum omnium in me odium impiorum: perfecerim: ut non obſtarent Reipublicæ: ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita ſit: nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic cum in urbe eſſem, ac domi: tamen multa ſæpe tentata ſunt: ubi me non ſolum amicorum fidelitas, ſed etiam uniuerſæ ciuitatis oculi cuſtodiunt. quid cenſetis, cum iter ingreſſus ero, longum preſertim: nullas ne inſidias pertimeſcendas? tres uię ſunt ad Mutinam: quo feſtinat animus: ut quàm primum illud pignus libertatis Populi Romani D. Brutum aſpicere poſſim: cuius in complexu libenter extremum uitæ ſpiritum ediderim: cum omnes actiones horum menſium, omnes ſententiæ meæ peruenerint ad eum exitum: qui mihi fuit propoſitus. tres ergo ut dixi uię: à ſupero mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media, Caſſia. nunc quæſo attendite, num aberret à coniectura ſuſpitio periculi mei. Hetruriam diſcriminat Caſſia. ſcimus ne igitur Panſa quibus nunc in locis ſit Lentonis Ceſenij ſeptemuiralis authoritas? nobiſcum nec animo certe eſt, nec corpore. ſi autem aut domi eſt: aut non longe à domo: certe in Hetruria eſt: ideſt in uia. quis igitur mihi præſtat, Lentonem uno capite eſſe contentum? dic mihi præterea Panſa, Ventidius ubi ſit? cui fui ſemper amicus: ante quàm ille Reipub. boniſq́ omnibus tam aperte eſt factus inimicus. poſſum Caſſiam uitare: tenere Flaminiam. quid ſi Anconam, ut dicitur, Ventidius uenerit? potero ne Ariminum tuto accedere? reſtat Aurelia. hic quidem etiam præſidia habeo. poſſeſſiones enim ſunt P. Clodij: tota familia occurret: hoſpitio inuitabit propter familiaritatem notiſſimam. hiſce ego me uijs committã? qui Terminalibus nuper in ſuburbium, ut eodem die reuerterer: ire nõ auſus ſim. domeſticis me parietibus uix tueor, ſine amicorum cuſtodijs. itaq; in urbe, ſi ſic licebit: manebo. hæc mea ſedes eſt: hæc uigilia: hæc cuſtodia: hoc præſidium ſtatiuum. teneant alij caſtra, regna, res bellicas: oderint hoſtem: nos ut diximus, ſemperq́ fecimus: urbem & res urbanas uobiſcũ pariter tuebimur. neque uero recuſo munus hoc. quamquam Populum Romanum uideo pro me recuſare. nemo minus timidus: nemo cautior. res declarat. uigeſimus annus eſt: cum omnes ſcelerati me unum petunt. itaque ipſi, ne dicam mihi, Populo Ro. pœnas dederunt: me ſaluum adhuc Reſpublica conſeruauit ſibi. timide hoc dicam: ſcio enim quiduis homini accidere poſſe. ueruntamẽ ſemel circunſeſſus lectis ualentiſſimorum hominum uiribus cecidi ſciens: ut honeſtiſſime ſurgere poſſem. poſſum ne igitur ſatis uideri cautus, ſatis prouidus: ſi me huic itineri tam infeſto, tamq́ periculoſo commiſero? gloriam in morte debent hi, qui in Repub. uerſantur, non culpæ reprehenſionem, & ſtultitiæ uituperationem relinquere. quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? at ſunt qui dicant (dure illi quidem: ſed ta-

men dicunt) minus dolendum: quod ab homine impuro, nefarioq́ non cauerit. etenim qui multorum cuſtodem ſe profiteatur: eum ſapientes ſui primum capitis aiunt cuſtodem eſſe oportere. cum ſeptus ſis legibus, & iudiciorum metu: non ſunt omnia timenda: neque ad omnes inſidias præſidia quærenda. quis enim audeat luci? quis in militari uia? quis bene comitatum? quis illuſtrem aggredi? hæc neque hoc tempore, neque in me ualent: non modo enim pœnam non extimeſcet: qui mihi uim attulerit: ſed etiam gloriam ſperabit à latronum gregibus, & præmia. hæc ego in urbe præuideo: facilis eſt circunſpectus, unde exeam: quo progrediar: quid ad dextram, quid ad ſiniſtram ſit. num idem in Appennini tramitibus potero facere? in quibus, etiam ſi non erunt inſidiæ: quæ facillime eſſe poterunt: animus tamē erit ſollicitus: ut nihil poſſit de officijs legationis attendere. ſed effugi inſidias: perruppi Apenninum. nempe in Antonij congreſſum, colloquiumq́ ueniendum eſt. qui nam locus capietur? ſi extra caſtra: cæteri uiderint: ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem: noui effrenatam uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq́ naturæ, ne uino quidem permixta temperari ſolet: hic ira, dementiaq́ inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima bellua, nunquam profectò à me ſacrilegas manus atque impias abſtinebit. memini colloquia, & cum acerrimis hoſtibus, & cum grauiſſime diſſentientibus ciuibus. Cn. Pompeius Sexti filius Conſul me præſente, cum eſſem tyro in eius exercitu: cum P. Vectio Scatone duce Marſorum inter bina caſtra collocutus eſt. quo quidem memini Sex. Pompeium fratrem Conſulis ad colloquiū ipſum Roma uenire, doctum uirum atque ſapientem. quem Scato cum ſalutaſſet: quem te appellem inquit? at ille, uoluntate hoſpitem, neceſſitate hoſtē. erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla ſuberat ſuſpitio: mediocre etiam odium. non enim ut eriperent nobis ſocij ciuitatem: ſed ut in eam reciperentur, petebant. Sylla cum Cepione inter Cales, & Theanum: cum alter nobilitatis florem, alter belli ſocios adhibuiſſet: de authoritate Senatus, de ſuffragijs Populi, & de iure ciuitatis, legis inter ſe conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem. à ui tamē periculoq́ abfuit. poſſumus ne igitur in Antonij latrocinio æque eſſe, ut hi? nō poſſumus. aut ſi cæteri poſſunt: me poſſe diffido. quòd ſi non extra caſtra congrediemur: quę ad colloquium caſtra ſumentur? in noſtra ille nunquā ueniet. multo minus nos in illius. reliquum eſt: ut & accipiant, & remittantur poſtulata per literas. ergo erimus in caſtris. mea ad omnia poſtulata una ſententia. quam cum hic uobis audientibus dixero: iſſe & rediſſe me putatote: legationē confecero. omnia ad Senatum mea ſententia reijciam, quæcunq́ poſtulabit Antonius. neque enim licet aliter: neque permiſſum eſt nobis ab hoc ordine, ut bellis confectis decem legatis permitti ſolet more maiorum: neque ulla omnino à Senatu mandata accæpimus. quæ cū agam in conſilio nonnullis, ut arbitror repugnantibus: nónne metuendum eſt: ne imperita militum multitudo per me pacem diſtineri putet? facite hoc meum conſilium legiones nouas nō improbare: nam Martiam, & Quartam nihil præter dignitatē, & decus comprobaturas eſſe, certe ſcio. quid? ueteranos non ueremur? nā timeri ſe ne ipſi quidem uolunt. ſed quonam modo accipient ſeueritatem meam? multa enim falſa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, ut

uos

uos optimi teſtes eſtis: ſemper ſententia, authoritate, oratione firmaui. ſed
credunt improbis: credunt turbulentis: credunt ſuis. ſunt autẽ fortes illi qui-
dem: ſed propter memoriam rerum quas geſſerunt pro Populi Romani li-
bertate, & dignitate: Reipublicæ nimis feroces: & ad ſuã uim omnia noſtra
conſilia reuocantes. horum ego cogitationes non uereor: impetum pertime-
ſco. hæc quoque pericula tanta ſi effugero: ſatis ne tutum reditum putatis fo-
re? cum enim & ueſtra authoritate, & meo me more defendero: & meam fi-
dem Reipublicæ, conſtantiamq́ præſtitero: tum erunt mihi non hi ſolum,
qui me oderunt: ſed illi etiam, qui inuident: extimeſcendi. cuſtodiatur igitur
mea uita Reipublicæ: eaq́, quoad uel dignitas, uel natura patietur: patriæ re-
ſeruetur. mors autem neceſſitatem habeat fati: aut ſi ante oppetenda eſt: op-
petatur cum gloria. hæc cum ita ſint: & ſi hanc legationem Reſpublica ut le-
uiſſime dicam, non deſiderat: tamen ſi tuto licebit ire: proficiſcar omnino Pa-
tres conſcripti: totum huiuſce rei conſilium non periculo meo, ſed utilitate
Reipublicæ metiar. de qua mihi quoniam liberum eſt ſpatium: multũ etiam,
atque etiam conſiderandum puto: idq́ potiſſimum faciendum: quod maxi-
me intereſſe Reipublicæ iudicauero.

IN M. ANTONIVM PHILIP-PICA DECIMATERTIA.

ORATIO. LV.

IN principio huius belli P.C. quod cum impijs ciui-
bus, ſceleratisq́ ſuſcæpimus: timui, ne conditio inſi-
dioſa pacis, libertatis recuperandæ ſtudia reſtingue-
ret. dulce enim nomen eſt pacis: res uero ipſa, cum iu-
cunda: tum ſalutaris. nam nec priuatos focos, nec pu-
blicas leges, nec libertatis iura chara habere poteſt:
quem diſcordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum
ciuile delectat: eumq́ ex numero hominum eijcien-
dum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. itaque ſiue Sylla, ſiue
Marius, ſiue uterq́, ſiue Octauius, ſiue Cinna, ſiue iterũ Sylla, ſiue alter Ma-
rius, & Carbo, ſiue quis alius ciuile bellum optauit: eum deteſtabilem ciuem
Reipublicæ natum iudico. nam quid ego de proximo dicã? cuius acta defen-
dimus: cum authorem ipſum iure cæſum fateamur? nihil igitur hoc ciue, ni-
hil hoc homine tetrius: ſi aut ciuis, aut homo habendus eſt: qui ciuile bellum
concupiſcit. ſed hoc primum uidendum eſt Patres conſcripti: cum omnibus
ne pax eſſe poſſit: an ſit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex ſit
ſeruitutis. pacem cum Cepione Sylla faciebat. non erat deſperandum, ſi con-
ueniſſent: fore aliquem tolerabilem ſtatum ciuitatis. Cinna ſi concordiam cũ
Octauio confirmare uoluiſſet: hominum in Republica ſanitas remanere po-
tuiſſet. proximo bello ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multum de

cupiditate Cæſar dimiſiſſet: & pacem ſtabilem, & aliquam Rempublicã nobis habere licuiſſet. hoc uero quid eſt? cum Antonijs pax poteſt eſſe? cũ Cenſorino, Ventidio, Trebellio, Beſtia, Nucula, Numatio, Lentone, Saxa? exempli cauſa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq́ ipſi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæſaris amicorum, Barbas, Caſſios, Barbatios, Polliones: addite Antonij colluſores, & ſodales. Eutrapelum, Melam, Cælium, Pontium, Craſſitium, Tyronem, Muſtellam, Petiſſium, comitatum relinquo: duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq́ ueterani, ſeminarium iudicum tertiæ decuriæ: qui ſuis rebus exhauſtis, beneficijs Cæſaris deuoratis, fortunas noſtras concupierunt. O fidam dexteram Antonij: qua ille plurimos ciues trucidauit. O ratum religioſumq́ fœdus: quod cum his fecerimus. hoc ſi Antonius uiolare conabitur: Lucij eum ſanctitas à ſcelere reuocabit. illis locus ſi in hac urbe fuerit: urbi ipſi locus non erit. ora uobis eorum ponite P. conſcripti ante oculos: & maxime Antoniorum: inceſſum, aſpectum, uultum, ſpiritum, latera tegentes alios, ſequentes alios, alios prægredientes amicos. quàm uim anhelitus? quas contumelias fore cenſetis, minasq́ uerborum? niſi forte eos pax ipſa leniet: maximeq́, cum in hunc ordinem uenerint: ſalutabunt benigne, comiter appellabunt unumquenque ueſtrum. non recordamini per deos immortales quas in eos ſententias dixeritis? acta Antonij reſcidiſtis: leges refixiſtis: per uim, & contra auſpicia latas decreuiſtis: totius Italiæ delectum excitaſtis: Collegam, & ſocium ſcelerum omnium, hoſtem iudicauiſtis. cum hoc quæ pax eſſe poteſt? ſi eſſet externus hoſtis: tamen id ipſum uix talibus factis poſſet aliquo modo. ſed ſi maria, montes, regionum magnitudines intereſſent: ödiſſes eum: quem non uideres. hi in oculis hærebunt: & cum licebit in faucibus. quibus enim ſeptis tam immanes belluas continebimus? at incertus exitus belli eſt. eſt omnino fortium uirorum, quales uos eſſe debetis, uirtute præſtare tantũ: ut poſſint fortunæ culpam non extimeſcere. ſed quoniam ab hoc ordine non fortitudo ſolum, uerum etiam ſapientia poſtulatur: quamquam uidentur hæc non poſſe ſeiungi: ſeiungamus tamen: fortitudo dimicare iubet: iuſtum odium incendit, ad confligendum impellit: uocat ad periculum: quid ſapientia? cautioribus utitur Conſilijs, in poſterum prouidet: eſt omni ratione protectior. quid igitur cenſet? parendum eſt enim: atque id optimum iudicandum: quod ſit ſapientiſſime conſtitutum. ſi hoc præcipit: ne quid uita exiſtimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne diſcrimen: quæram ex ea, etiam ne fuerit: cũ id fecero: ſeruiendum. ſi annuerit, næ ego iſtam ſapientiã, quamuis ſit erudita, non audiam. ſin reſponderit, tu uero ita uitam, corpusq́ ſeruato: ita fortunas, ita rem familiarem: ut hæc poſteriora libertate ducas: atque his uti uelis, ſi liberare Rempublicam poſſis: nec pro his libertatem, ſed pro libertate hæc proijcias, tanquam pignora iniuriæ: tum ſapientiæ uocem audire uidear: eiq́ ut deo paream. itaq́ ſi recæptis illis, poſſumus eſſe liberi: uincamus odium: paceq́ potiamur. ſin liber uiuis his, incolumibusq́ eſſe nullus poteſt: lætemur decertandi oblatam eſſe fortunam. aut enim illis interfectis fruemur uictrice Republica: aut oppreſſa, quod omen auertat Iupiter; ſi non ſpiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos M. Lepidus imperator, Pontifex Maximus optime proximo ciuili bello de Republica meritus ad

pacem

pacem adhortatur. nullius apud me Patres conſcripti authoritas maior eſt quàm M. Lepidi: uel propter ipſius uirtutem, uel propter familiæ dignitatẽ. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita: ac mea quædam officia in illum. maximum uero eius beneficium numero: quod hoc animo in Rempublicam eſt: quæ mihi uita mea ſemper fuit charior. nam, cum magnũ Pompeium clariſſimum adoleſcentem, præſtantiſſimi uiri filium authoritate adduxit ad pacem: remq; publicam ſine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit: tum me eius beneficio pluſquam pro uirili parte obligatum puto. itaque ei & honores decreui, quos potui ampliſſimos: in quibus uos mihi eſtis aſſenſi: nec unquam de illo & ſperare optime, & loqui deſtiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Reſp. obligatum tenet. ſumma nobilitas eſt hominis: ſummi honores, ampliſſimum ſacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipſius, fratris, maiorumq; monimenta, probatiſſima uxor, optatiſſimi liberi, res familiaris cum ampla, tum caſta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & miſericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi poteſt: uoluntate à Republica diſſidere nullo pacto poteſt. pacem uult M. Lepidus. præclare: ſi talem poteſt efficere: qualem nuper effecit. qua pace, Cn. Pompeij filium Reſpublica aſpiciet: ſuoq; ſinu complexuq; recipiet: neque ſolum illum, ſed cum illo ſeipſam ſibi reſtitutam putabit. hæc cauſa fuit, cur decerneretis ſtatuam in roſtris cum inſcriptione præclara: cur abſenti triumphum. quamquam enim magnas res bellicas geſſerat, & triumpho dignas: non erat tamen ei tribuendum: quod nec L. Emilio, nec Emyliano Scipioni, nec ſuperiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella geſſerunt. ſed quod ſilentio ciuile bellum confecerat: primum ut licuit, honores in eum maximos contuliſtis. exiſtimas ne igitur M. Lepide qualem Pompeium Reſpublica habitura ſit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas. in illis (& cum hos compello, prætereo illius ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. deinde obſecro uos Patres conſcripti: quis hoc ueſtrum non uidet: quod fortuna ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis Cæſaris, quæ concordiæ cauſa defendimus: Pompeio ſua domus patebit: eamq;, non minoris, quàm emit Antonius, redimet. redimet inquam Cn. Pompeij domum filius. O rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam Pompeio: quantam ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſſipationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædam, quæ poſſidet Antonius. nam argentum, ueſtem, ſuppellectilem uniuerſam amittet æquo animo: quæ illæ helluo diſſipauit. Albanum, Firmanum, à Dolabella recuperabit. etiam ab Antonio Tuſculanum. hiq;, qui nunc Mutinam oppugnant: D. Brutum obſident: de Falerno anſeres depellantur. ſunt alij plures fortaſſe. ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtium numero non ſunt: Pompeianas poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere. retinere uero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet? qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco, Pompeij ſeruus, libertus Cæſaris, agri Lucani poſ

ſeſſiones occupauit? atque illud ſepties millies quod adoleſcenti Patres conſcripti ſpopondiſtis: ita deſcribite: ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio ſuo collocatus. hæc Senatus. reliqua Populus Romanus in ea familia, quam uidit ampliſſimam proſequetur. in primis paternum auguratus locum: in quo ego eum, ut quod à patre accæpi, filio reddam: mea nominatione cooptabo. utrum igitur augurem Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes, internuncijq́ꝫ conſtituti ſumus: utrum Populus Romanus libentius ſanciet? Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium uidetur hoc fortuna uoluiſſe: ut actis Cæſaris firmis ac ratis, Cn. Pompeij filius poſſet & dignitatem, & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidem ſilentio P. conſcripti prætermittendum puto: quod clariſſimi uiri legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uoluntatem in Rempublicam, eamq́ꝫ perpetuam, atque conſtantem, nuncient: ſe Pompeij conueniendi cauſa diuertiſſe Maſſiliam: eumq́ꝫ cognouiſſe paratiſſimo animo: ut cum ſuis copijs iret ad Mutinam: ni uereretur ueteranorum animos offendere. eſt uero eius patris filius: qui ſapienter faciebat non minus multa, quàm fortiter. itaque intelligitis & animum ei præſto fuiſſe: nec conſilium defuiſſe. atqꝫ etiam hoc M. Lepido prouidendum eſt: ne quid arrogantius, quàm mores eius ferunt, facere uideatur. ſi enim nos exercitu terret: non meminit illum exercitum Senatus Populiq́ꝫ Romani, atque uniuerſæ Reipublicæ eſſe: non ſuum. at uti poteſt pro ſuo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ facere poſſunt: facienda ſunt? etiam ſi turpia, ſi pernicioſa erunt: ſi facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut fœdius? aut quod minus deceat: quàm contra Senatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum? quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum. ſiquidem licere id dicimus: quod legibus, quod more maiorum, inſtitutisq́ꝫ conceditur. neque enim quod quiſque poteſt: id ei licet: nec, ſi non obſtatur: propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum Lepide, tanquam maioribus tuis patria pro ſe dedit. hoc tu arcebis hoſtem: fines imperij propagabis: Senatui Populoq́ꝫ Romano parebis: ſi quàm ad aliam rem te forte traduxerit. hæc ſi cogitas M. Lepide: M. Lepidi Pontificis Maximi fueris pronepos. ſin hominibus tantum licere iudicas: quantum poſſunt: uide ne alienis exemplis, hisq́ꝫ recentibus uti, quàm antiquis & domeſticis malle uideare. quòd ſi authoritatem interponis, ſine armis: magis quidem laudo. ſed uide ne hoc ipſum non ſit neceſſe. quamquam enim eſt tanta in te authoritas: quanta debet in homine nobiliſſimo: tamen Senatus ſe ipſe non contemnit. nec uero fuit unquam grauior, conſtantior, fortior. incenſi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non poteſt ullius authoritate tantus Senatus Populiq́ꝫ Romani ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non poſſunt: recæptui ſignum, aut reuocationem à bello audire non poſſumus: ſperamus optima: pati uel difficillima malumus, quàm ſeruire. Cæſar confecit inuictum exercitum: duo fortiſſimi Conſules adſunt cum copijs: L. Planci COS. deſignati uaria, & magna auxilia non deſunt: de D. Bruti ſalute certatur. unus furioſus gladiator cum teterrimorum latronū manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra qua-

tuor Conſules gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audiamus? cũ hoc pacem fieri poſſe credamus? at periculum eſt ne opprimamur. non metuo, ne is qui ſuis ampliſſimis fortunis, niſi nobis ſaluis, frui non poteſt: prodat ſalutem ſuam. bonos ciues primum natura efficit: adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit ſaluam eſſe Rempublicã. ſed in his, qui fortunati ſunt, magis id apparet. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodem ſanior? uidit eius mœſtitiam, atq; lachrymas Populus Rom. Lupercalibus: uidit quàm abiectus eſſet, quàm confectus: cum Cæſari diadema imponens Antonius, ſeruum ſe illius, quam Collegam eſſe malebat. qui ſi reliquis flagitijs, & ſceleribus abſtinere potuiſſet: tamen unum ob hoc factum dignũ illum omni pœna putarem. nam ſi ipſe ſeruire poterat: nobis dominum cur imponebat? & ſi eius pueritia pertulerat libidines eorum: qui erant in eum tyranni: etiam ne in noſtros liberos dominum, & tyrannum comparabat? itaque illo interfecto, qualem eum in nos eſſe uoluit: talis ipſe in cæteros extitit. qua enim in barbaria quiſquam tam teter, tam crudelis tyrannus? quàm in hac urbe armis barbarorum ſtipatus Antonius? Cæſare dominante ueniebamus in Senatum, ſi non libere, attamen tuto. hoc archipirata, quid enim dicam tyranno? hæc ſubſellia ab Ithyreis occupabantur. prorupit ſubito Brundiſium: ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautiſſimum oppidũ, nunc municipium, honeſtiſſimorum quondam colonorum Sueſſam, fortiſſimorum militum ſanguine impleuit: Brunduſij in ſinu non modo auariſſimæ, ſed etiam crudeliſſimæ uxoris delectos Martiæ legionis Centuriones trucidauit. inde ſe quo furore, quo ardore, ad urbem, ideſt ad cædem optimi cuiuſque rapiebat? quo tempore dij ipſi immortales præſidium improuiſum, nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæſaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit. quem tamen ille demens lædere ſe putabat edictis: ignorans quæcunq; falsò diceret in ſanctiſſimum adoleſcentem, ea uere recidere in memoriam puericiæ ſuæ. ingreſſus urbem eſt, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, ſiniſtra, gemente Populo Romano minaretur dominis: notaret domos: diuiſurum ſe urbem palàm ſuis polliceretur. redijt ad milites. ibi peſtifera illa Tyburi concio. inde ad urbem curſus: Senatus in Capitolium: parata de circunſcribendo adoleſcente ſententia Conſularis: cum repente (nam Martiam legionem Albæ conſediſſe ſciebat) affertur ei de Quarta nuncius. quo perculſus abiecit conſilium referendi ad Senatum de Cæſare: egreſſus eſt non uijs, ſed tramitibus paludatus: eodemq; die ipſo innumerabilia S.C. fecit. quæ quidem omnia citius lecta, quàm ſcripta ſunt. ex eo non iter, ſed curſus, & fuga in Galliam. Cęſarem ſequi arbitrabatur cum legione Martia, cum Quarta, cum ueteranis: quorum ille nomen præ metu ferre non poterat. eiq; in Galliam penetranti, D. ſe Brutus obiecit. qui ſe totius belli fluctibus circumiri: quàm illum aut egredi, aut progredi maluit: Mutinamq; illi exultanti, tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; ſepſiſſet: nec eum florentiſſimę coloniæ dignitas, neq; COS. deſignati maieſtas à parricidio deterreret: tum me, teſtor & uos, & Populum Romanũ, & omnes deos, qui huic urbi præſident: inuito, & repugnante, legati miſſi tres Conſulares ad latronem M. Antonium gladiatorum ducem. quis tam barbarus unquam? tam

immanis? tam ferus? non audiuit: non reſpondit: neque eos ſolum pręſentes, ſed multo magis nos, à quibus illi erant miſſi, ſpreuit: & pro nihilo putauit. poſtea quod ſcelus, quid facinus parricida non edidit? circunſedit colonos ueſtros, exercitum Populi Romani, imperatorem, COS. deſignatum: agros diuexat ciuium optimorū: hoſtis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. cum hoc M. Lepide pax eſſe quę poteſt? cuius ne ſupplicio quidem ullo ſaciari uidetur poſſe Populus Romanus. quòd ſi quis adhuc dubitare potuit, quin nulla ſocietas huic ordini Populoq́ Rom. cum illa importuniſſima bellua poſſit eſſe: deſinat profecto dubitare, his cognitis literis: quas mihi miſſas ab Hircio COS. modo accepi. eas dum recito: dumq́ de ſingulis ſententijs breuiter diſputo Patres conſcripti: ut adhuc feciſtis, me attente audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. neque ſe imperatorem, neq́ Hircium Conſulem, nec Propr. Cæſarem. ſatis quidem hæc ſcite. deponere alienum nomen ipſe maluit: quàm illis ſuum reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM: QVAM DOLVI. uidete quid ſe gauiſum, quid ſe doluiſſe dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI: ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDAE, AVT IMPENDENTE LAETANDVM EST. O Spartace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda ſcelera tolerabilis fuiſſe uidetur Catilina: lętandum eſſe auſus es ſcribere Trebonium dediſſe pœnas? ſceleratum Treboniū? quo ſcelere? niſi quòd te Idibus Mart. à debita tibi peſte ſeduxit? age hoc lętaris. uideamus, quid moleſte feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM, EO QVOD SICARIVM OCCIDERIT: ET VIDERI CHARIOREM POPVLO RO. FILIVM SCVRRAE, QVAM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM: INGEMISCENDVM EST. quid ingemiſcis hoſtem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis delectu tota Italia habito, Conſulibus miſſis, Cæſare ornato, ſagis denique ſumptis, hoſtem iudicatum? quid eſt autem ſcelerate quod gemas hoſtem Dolabellam iudicatum à Senatu? quem tu ordinē omnino eſſe nullum putas. ſed eam tibi cauſam belli gerendi proponis: ut Senatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes ſummum ordinē ſubſequantur. at ſcurræ filium appellat: quaſi uero ignotus nobis fuerit ſplendidus Eques Ro. Trebonij pater. is autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam? qui ex eadem ſuſtulerit liberos. ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ESSE BENEFICIIS CAESARIS: ET TALEM AB EO RELICTVM: QVALEM IPSE MIRARIS. equidem negare nō poſſum à Cæſare Hircium ornatū. ſed illa ornamenta in uirtute, & induſtria poſita lucent. tu uero qui te ab eodē Cæſare ornatū negare non potes? quid eſſes? ſi tibi ille non tā multa tribuiſſet? ecquo te tua uirtus prouexiſſet? ecquo genus? in luſtris, popinis, alea, uino, tempus ætatis omne conſumpſiſſes? ut faciebas: cū in gremijs mimarū, mentē, mentumq́ deponeres. ET TE O PVER, puerū appellat, quē non modo uirū, ſed etiā fortiſſimum uirum ſentit: & ſentiet. eſt iſtud quidem nomen ætatis: ſed ab eo mi-

nime

nime uſurpandum: qui ſuam amentiam huic præbet ad gloriam. QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: debet uero: ſoluitq; præclare. ſin enim ille patriæ pater eſt: ut tu appellas: ego quid ſentiam, uidero: cur non hic parens uerior? à quo certe uitam habemus è tuis facinoroſiſſimis manibus ereptam? ID AGERE VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? turpem uero actionem: qua defenditur ampliſſimi authoritas ordinis contra crudeliſſimi gladiatoris amentiam. ET VT VENEFICVS HAC LIBERETVR OBSIDIONE: ueneficum audes appellare eum uirum: qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obſides noue Annibal, aut ſi quis acutior imperator fuit: ut te ipſe obſideas: neque iſtinc, ſi cupias, poſſis explicare. receſſeris. undique omnes inſequentur. manſeris. hærebis. nimirum recte ueneficum appellas: à quo tibi præſentem peſtem uides comparatam. VT QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS. putes Cenſorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipſos Antonios. cur autem nolit parentes eſſe non modo optimos, & nobiliſſimos uiros, ſed ſecum etiam in Reipublicæ defenſione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS: VT PRIORA. QVAE TANDEM CASTRA POMPEII SENATVM APPELLATIS? an uero tua caſtra potius Senatum appellaremus? in quibus tu es uidelicet Conſularis: cuius totus Conſulatus eſt ex omni monimentorum memoria reuulſus: duo Prætores ſine cauſa diffiſi ſe aliquid habituros: nos enim Cæſaris beneficia defendimus: Prætorij Philadelphus Annius, & innocens Caius: Æditij C. Oricus laterũ, & uocis meę teſtis Beſtia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Celius, columenq; amicorum Antonij, Cotyla Varius: quos Antonius deliciarũ cauſa loris in conuiuio cædi iubebat, à ſuis publice: ſeptemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atque amores Populi Romani L. Antonius: Tribunitij primum duo deſignati, T. Hoſtilius, qui ſuo iure in porta nomen inſcripſit: qui cum prodere imperatorem ſuum non potuiſſet: reliquit. alter eſt deſignatus, Viſeius neſcio quis, fortis ut aiunt latro: quem tamen temperantem fuiſſe ferunt Iſauri balneatorem. ſequuntur alij tribunitij, C. Plancus in primis: qui ſi Senatum dilexiſſet: nunquam Curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam urbem redijt armis, à qua exceſſerat legibus. ſed hoc ei commune cum plurimis diſſimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici ſolet, perire eum non poſſe: niſi ei crura fracta eſſent. fracta ſunt: & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. eſt etiã ibi Decius ab illis ut opinor maioribus Decijs. itaque Cæſaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata eſt. Saxam uero Decidium præterire qui poſſum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pleb. uideremus: quem ciuem nunquam uideramus. eſt quidem alter Soſeranus. omnes tamen tantam habent ſimilitudinem inter ſe: ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius Philadelphi frater Quæſtor prætermittendus eſt: ne ſi de clariſſimo adoleſcente ſiluero: inuidiſſe uidear Antonio. eſt etiam Aſinius quidam Senator uoluntarius, lectus ipſe à ſe. apertam curiam uidit poſt Cæſaris mortem, mutauit calceos: pater conſcriptus repente factus

eſt. non noui Sex. Albedium: ſed tamen neminem tam maledicum offendi: qui illum negaret dignũ Antonij Senatu. arbitror me aliquos prętermiſſe. de his tamen qui occurrebant: tacere non potui. hoc igitur fretus Senatu, Pompeianum Senatum deſpicit: in quo decem fuimus Conſulares: qui ſi omnes uiuerent: bellum omnino hoc non fuiſſet: authoritati ceſſiſſet audacia. ſed quantum præſidij fuerit in cæteris, hinc intelligi poteſt: quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis, exultantis prædonis audaciam. quòd ſi fortuna nobis non modo nõ eripuiſſet Ser. Sulpitium, eiusq́ Collegam M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? ſi duos Conſules amiciſſimos patriæ, ſimul ex Italia eiectos, ſi L. Afranium ſummũ ducem, ſi P. Lentulum ciuem cum in cæteris rebus, tum in ſalute mea ſingularem, ſi Bibulum, cuius eſt in Rempublicam merito ſemper laudata conſtantia: ſi L. Domitiũ præſtantiſſimum ciuem, ſi Appium Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, ſi P. Scipionem clariſſimum uirum, maiorumq́ ſuorum ſimillimũ Reſpublica tenere potuiſſet: certe his Conſularibus non eſſet Pompeianus deſpiciendus Senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reipublicæ fuit? Cn. Pompeium, an ſectorem Cn. Pompeij uiuere Antonium? qui uero Prętorij? quorum princeps M. Cato, idemq́ omnium gentium uirtute princeps. quid reliquos præclariſſimos uiros commemorem? noſtis omnes. magis uereor ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui Ædilitij? qui Tribunitij? qui Quæſtorij? quid multa? talis Senatorum & dignitas & multitudo fuit: ut magna excuſatione opus his ſit: qui illa in caſtra non uenerunt. nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. eo libentius ducem audio: quod certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro. fatũ enim meum eſt ſine Republica, nec uinci poſſe, nec uincere. MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS: eam quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat: extorſimus. AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO: hic cum C. fratre putat ſe litigare. IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS: non igitur ſentis huic cauſæ orbem terræ parere? te extra munitiones tuas, ueſtigiũ ubi imprimas, non habere? CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS? quid ergo? ut M. Arullum, ut Cæſarem etiam, à Republica remoueremus eum: per quem ut neque idem hoc poſt hac, neque multa huiuſmodi accidere poſſent: conſecuti ſumus? VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS: Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorreſcit: quo auſus eſt obrutus uino, unguentis oblitus, nudus, gementem Populum Romanum ad ſeruitutem cohortari? VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, SENATVSCONSVLTO SVSTVLISTIS. nos ſuſtulimus? an contra legem comitijs Centuriatis latam ſanximus? uide ne tu ueteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris: in eumq́ locum deduxeris: ex quo iam ipſi ſentiunt ſe nunquã exituros. MASSILIENSIBVS IVRA BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI: nihil diſputo de iure belli. magis facilis diſputatio eſt, quàm neceſſaria. illud tamen aduertite P. conſcripti, quàm ſit huic Reipublicæ natus hoſtis Antonius: qui tantopere eam ciuitatem oderit: quã ſcit huic Reip. ſemper fuiſſe amiciſſimã,

AN NESCITIS. NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES:quiſquã iam legis Hirciæ mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipſum, quàm eos, de quibus lata eſt: pœnitere. omnino quidem mea ſententia legem illam appellare fas non eſt: & ut ſit lex: non debemus illam Hircij legem putare. APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS: quid ſi omnibus ſuis copijs excellentem uirum Reſpublica armaſſet? quem tandem bonum pœniteret? nec enim ſine pecunia exercitum alere, nec ſine exercitu fratrem tuum capere potuiſſet. SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS LAVDASTIS: non laudamus, quod ne audiuimus quidem. ualde enim nobis in tanta perturbatione Reipublicæ, de duobus nequiſſimis Græculis cogitandum fuit? THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM A TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS: magnum crimen Senatus. de Theopompo ſummo homine neglexi-mus: qui ubi terrarum ſit: quid agat: uiuat denique, an mortuus ſit: quis aut ſcit? aut curat? SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS: nihil tibi de Galba reſpondebo fortiſſimo & conſtantiſſimo ciue: coràm aderit: præſens tibi ipſe, & ille quē inſimulas, pugio reſpondebit. MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS, TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS: ſcilicet uerba dedimus: decępimus: ignorabat legio Martia, Quarta: neſciebant ueterani quid ageretur, non illi Senatus authoritatem, an libertatem Populi Romani ſequantur? Cæſaris ulciſci mortem uolebant? quam omnes fatalem fuiſſe arbitrabantur. te uidelicet ſaluum, beatum, florentem eſſe cupiebant? O miſer cum re, tum hoc ipſo quod non ſentis quàm miſer ſis. ſed maximum crimen audite. DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS? AVT FECISTIS? QVID FACIAT? SI REVIVISCAT, quis? credo enim afferet aliquod ſcelerati hominis exemplum CN. POMPEIIVS IPSE: homo turpis, ſiquidem imitaturi ſumus. AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. poterit, mihi crede. nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI: NISI AVT EMISERO BRVTVM: AVT FRVMENTO IVVERO. alij iſtuc negant. ego uero, ne ſi iſta quidem feceris: unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. nihil uidi tam integrum: quàm ut oppugnare imperatorem incipiant: quem tanto ſtudio conſenſuq́ defenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS: deprauati aut corrupti ſunt: quibus perſuaſum ſit fœdiſſimum hoſtem iuſtiſſimo bello perſequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE: ET IRE QVO LVBET: SI TA-

MEN PATIVNTVR PERIRE EVM: QVI MERVIT. quàm beni⸗gne denique uſi liberalitate Antonij milites imperatorem reliquerunt: & ſe ad hoſtē metu perterriti contulerunt: per quos ſi non ſtetiſſet: non Dolabel⸗la prius imperatori ſuo, quàm Antonius etiam Collegæ parentaſſet. CON⸗CORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV: ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPI⸗TEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDITIONES FEREN⸗TEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGI⸗TANTEM: PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMA⸗NE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST: QVI IVDICAVERINT DOLABELLAM HOSTEM OB RE⸗CTISSIMVM FACINVS: EOSDEM NOBIS PARCERE POS⸗SE IDEM SENTIENTIBVS. parum ne uidetur omnium facino⸗rum ſibi cum Dolabella ſocietatem initam confiteri? nónne cernitis ex uno fonte omnia ſcelera manare? ipſe denique fatetur, hoc quidem ſatis acute, non poſſe eos, qui hoſtem Dolabellam iudicauerint ob rectiſſimum faci⸗nus: ita enim uidetur Antonio: ſibi parcere idem ſentienti. quid huic fa⸗cias? qui hæc literis memoriæq; mandarit: ita ſibi conueniſſe cum Dolabel⸗la: ut ille Trebonium, & ſi poſſet etiam Brutum, Caſſium, diſcruciatos neca⸗ret: eademq; ipſe adhiberet ſupplicia nobis. conſeruandus ciuis cum tam pio, iuſtoq; fœdere. is etiam queritur conditiones ſuas repudiatas, æquas quidem & uerecundas: ut haberet Galliam ultimam aptiſſimam ad bellum renouan⸗dum, inſtruendumq; prouinciam: ut Alaudæ in tertia Decuria iudicarent: ideſt ut perfugium ſcelerum eſſent cum turpiſſimis Reipublicæ ſordibus: ut acta ſua rata eſſent: cuius nullum remanet Conſulatus ueſtigium. caue⸗bat etiam L. Antonio: qui fuerat æquiſſimus agri priuati & publici decem⸗pedator Nucula, & Lentone Collega. QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET PAR⸗TIBVS VTILIVS: TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS: QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA, TOTIES IVGVLATA: AN CONSENTIRE NE LV⸗DIBRIO SIMVS INIMICIS. ſi eſſet iugulata: nunquam exurge⸗ret: quod tibi, tuiſq; contingat. utrum inquit elegantius. atque hoc bello de elegantia queritur. & partibus utilius. partes furioſe dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium ſuſcæpiſti: oppugnas Mutinam: cir⸗cunſedes COS. deſignatum: bellum contra te duo COSS. gerunt: cunq; his Propr. Cæſar: cuncta contra te Italia armata eſt. iſtas tu partes potius quàm Populi Romani defenſionem uocas? potius ne Trebonij mortem: quàm Cæſaris perſequamur? Trebonij ſatis perſecuti ſumus: hoſte iudica⸗to Dolabella. Cæſaris mors facillime defenditur obliuione & ſilentio. ſed uidete quid moliatur. cum mortem Cęſaris ulciſcendam putat: mortem pro⸗ponit non his ſolum, qui illam rem geſſerunt: ſed his etiam, ſi qui non mo⸗leſte tulerunt. QVIBVS VTRI NOSTRVM CECIDERINT: LV⸗CRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC

ipſa

IPSA FORTVNA VITAVIT: NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO FELIX EST: VT EISDEM ORNAMENTIS DECÆPERIT VOS: QVIBVS DECÆPTVM CÆSAREM GLORIATVS EST. pergit in mea maledicta. quaſi uero ei pulcherrime priora proceſſerint: quem ego inuſtum ueriſſimis maledictorum notis tradam hominum memoriæ ſempiternæ. ego Laniſta? equidem non inſipiens. deteriores enim iugulare cupio: meliores uincere. utri ceciderint ſcribit lucro nobis futurum. O præclarum lucrum: quo te uictore, quod dĳ omen auertant: beata mors eorum futura ſit: qui è uita exceſſerint ſine tormentis. à me decæptos ait, eiſdem ornamentis Hircium, & Cæſarem. quod quæſo adhuc à me eſt tributum Hircio ornamentum? nam Cæſari plurima, & maiora debentur. decæptum autem patrem à me Cæſarem dicere audes? tu tu inquam illum occidiſti Lupercalibus: cuius homo ingratiſſime Flaminia cur reliquiſti? ſed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atque conſtantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT: NEC MEAM QVIDEM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT: NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI. NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI: NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLÆ: omitto alia: fidem Dolabellæ ſanctiſſimi uiri deſerere homo pius non poteſt. quam fidem? an optimi cuiuſque ſedes, urbis, & Italiæ partitiones, ſententias dandarum diripiendarumq; prouinciarum? nam quid erat aliud: quod inter Antonium & Dolabellam impuriſſimos parricidas fœdere, ac fide ſanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE PIISSIMI HOMINIS: tibi cum Lepido ſocietas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, ſicut ille eſt: ſed homine ſano? id agis: ut Lepidum aut impium, aut inſanum exiſtimari uelis. nihil agis. quamquam affirmare de aliquo difficile eſt: de Lepido preſertim: quem ego metuam nunquam: bene ſperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit: non adiutor eſſe dementiæ. tu porrò ne pios quidem, ſed pĳſſimos quæris: & quod uerbum omnino nullum in lingua latina eſt: id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reipublicæ. niſi forte ſubſidio tibi uenire arbitraris cum fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorum? quiq;, niſi ante aduentum eius Reipublicæ pœnas dederis: ille huius belli feret principatum. quamquam enim prima præſidia utiliora Reipublicæ ſint: tamen extrema ſunt gratiora. ſed iam ſe colligit: & ad extremum incipit philoſophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET: PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM. NAM SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES: VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompeianis ſed cum

uniuerſa Republica bellum eſt. omnes te dij, homines, ſummi, medij, infimi ciues, peregrini, uiri, mulieres, liberi, ſerui oderunt. ſenſimus hoc nuper falſo nuncio: uero propediem ſentiemus. quæ ſi tecum ipſe recolis: æquiore animo & maiore conſolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC: VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM: SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE: AVT VLCISCI PARATI SVNT VNA NOBISCVM CÆSARIS MORTEM. hac Antonij ſententia cognita, dubitaturos ne A. Hircium, C. Panſam Conſules putatis: quin ad Antonium tranſeant? Brutū obſideant? Mutinam expugnare cupiant? quid de Panſa & Hircio loquar? Cæſar ſingulari pietate adoleſcens, poterit ne ſe tenere? quin D. Bruti ſanguine pœnas patrias perſequatur? itaque fecerunt uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. quo maior adoleſcens Cæſar maiore deorum immortalium beneficio Reipublicæ natus eſt: qui nulla ſpecie paterni nominis, nec pietate, unquam abductus eſt. intelligit maximā pietatem conſeruatione patriæ contineri. quod ſi partium certamen eſſet: quarum omnino nomē extinctum eſt: Antonius ne potius, & Ventidius partes Cæſaris defenderent? quàm Cæſar adoleſcens ſumma pietate, & memoria parentis ſui? deinde Panſa, & Hircius? qui quaſi cornua duo tenuerunt Cæſaris: tum cum illæ uere partes uocabantur. hæ uero quæ ſunt partes? cum alteris Senatus authoritas, Populi Romani libertas, Reipublicæ ſalus propoſita ſit: alteris cædes bonorum, urbis, Italiæq; partitio, ueniamus aliquando ad clauſulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. bene me nouit. BELLVM QVO VENIAT. propoſito preſertim exemplo Dolabellæ. ſanctiores erunt credo iure legati: quàm duo Conſules: contra quos arma fert: quàm Cæſar: cuius patris Flamen eſt: quàm COS. deſignatus: quem oppugnat: quàm Mutina: quam obſidet: quàm patria: cui igni ferroq; minitatur. CVM VENERINT: QVAE POSTVLANT, COGNOSCAM. quin tu abis in malam peſtem, malumq; cruciatum. ad te quiſquam ueniat niſi Ventidij ſimilis? oriens incendium qui reſtinguerent: ſummos uiros miſimus. repudiaſti. nunc in tantam flammam tamq; inueteratam mittamus? cum locum tibi reliquū non modo ad pacem, ſed ne ad deditionem quidem feceris. Hanc ego epiſtolam P. C. non quo illum dignum putarem: recitaui: ſed ut confeſſionibus ipſius omnia patefacta eius parricidia uideretis. cum hoc pacē M. Lepidus uir ornatiſſimus omnibus & fortunæ, & uirtutis bonis, ſi hæc uideret: denique aut uellet: aut fieri poſſe arbitraretur? prius undas flammamq;, ut ait Poeta neſcio quis: prius denique omnia: quàm aut cum Antonijs Reſpublica: aut cum Repub. Antonij redeant in gratiam. monſtra quædam ſunt iſta, & portenta, & prodigia Reipub. moueri ſedibus huic urbi melius eſt: atque in alias, ſi fieri poſſit: terras demigrare: unde Antoniorū nec facta, nec nomen audiat: quàm illos Cæſaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia uidere. optatiſſimū eſt uincere. ſecundum eſt nullum caſum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquum eſt, non eſt tertium, ſed poſtremum omniū. maximam turpitudinem ſuſcipere uitæ cupiditate. quæ cum ita ſint: de mandatis literiſq; M. Lepidi uiri clariſſimi, Seruilio aſſentior: & hoc amplius cenſeo? Magnum Pompeiū Cn. F. pro patris, maiorumq; ſuorū animo, ſtudioq;

dioꝗ in Rempublicam ſuaꝗ priſtina uirtute, induſtria, uoluntate feciſſe: quòd ſuam eorumꝗ,quos ſecum haberet:operam Senatui Populoꝗ Romano pollicitus eſſet:eamꝗ rem,Senatui Populoꝗ Rom.gratam accæptamꝗ eſſe:eiꝗ honori dignitatiꝗ eã rem fore.hoc uel coniungi cum hoc Senatuſconſulto licet:uel ſeiungi poteſt: ſeparatimꝗ perſcribi:ut proprio Senatuſconſulto Pompeius collaudatus eſſe uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMAQVARTA.

ORATIO. LVI.

SI,ut ex literis,quæ recitatę ſunt Patres conſcripti,ſceleratorum hoſtium exercitum cæſum fuſumꝗ cognoui:ſic id,quod & omnes maxime optamus:& ex ea uictoria, quæ parta eſt:conſecutum arbitramur: D. Brutum egreſſum iam Mutina eſſe ſi cognouiſſem: propter cuius periculum ad ſaga iſſemus:propter eiuſdem ſalutem redeundum ad priſtinum ueſtitum ſine ulla dubitatione cenſerem.ante uero quàm ea res,quã auidiſſime ciuitas expectat: allata ſit:lætitiæ uſus ſatis eſt maximæ præclariſſimæꝗ pugnæ:reditum ad ueſtitum confectæ uictoriæ reſeruate. confectio autem huius belli eſt D.Bruti ſalus. quæ autem eſt iſta ſententia? ut in hodiernum diem ueſtitus mutetur? deinde cras ſagati prodeamus? nos uero cum ſemel ad eum,quem cupimus,optamusꝗ, ueſtitum redierimus:id agamus,ut eum in perpetuum retineamus.nam hoc quidem cum turpe eſt:tum ne dijs quidem immortalibus gratum:ab eorundem aris,ad quas togati adierimus:ad ſaga ſumenda diſcedere.atꝗ animaduerto Patres conſcripti quoſdam huic fauere ſententiæ: quorum ea mens,idꝗ conſilium eſt: ut cum uideant illum glorioſiſſimum D.Bruto futurum diem:quo die propter eius ſalutem redierimus ad ueſtitum: hunc tantum ei fructum eripere cupiant: ne memoriæ poſteritatiꝗ prodatur, propter unius ciuis periculum Populum Romanum ad ſaga iuiſſe:propter eiuſdem ſalutem rediſſe ad togas. tollite hanc:nullam tam prauæ ſententiæ cauſam reperietis.uos uero Patres conſcripti conſeruate authoritatem ueſtram:manete in ſententia: tenete ueſtra memoria quod ſæpe oſtendiſtis:huius totius belli in unius uiri fortiſſimi & maximi uita poſitum eſſe diſcrimen.ad D.Brutum liberandum legati miſſi principes ciuitatis:qui illi hoſti ac parricidæ denunciarent,ut à Mutina diſcederet:eiuſdem D.Bruti conſeruandi gratia Conſules ſortiti:ad bellum profectus A.Hircius:cuius imbecillitatem ualetudinis,animi uirtus & ſpes uictoriæ confirmauit:Cæſar,cum exercitu comparato à primis peſtibus Rempublicam liberaſſet:nequid poſtea ſceleris oriretur:profectus eſt ad eundẽ Brutum liberandum: uicitꝗ dolorem aliquem domeſticum patriæ charitate.

quid C.Panſa egit aliud delectibus habendis,pecunijs comparandis, Senatuſconſultis faciendis grauiſſimis in Antonium,nobis cohortandis, Populo Romano ad cauſam libertatis uocando,niſi ut D.Brutum liberaret? à quo Populus Ro.frequens ita ſalutem D.Bruti una uoce depopoſcit:ut eam non ſolum commodis ſuis,ſed etiã neceſſitati uictus anteferret.quod ſperare nos quidem debemus Patres conſcripti:aut inibi eſſe:aut iam eſſe confectum:& ſpei fructum rei conuenit,& euentui reſeruari: ne aut deorum immortalium beneficium feſtinatione præripuiſſe,aut uim fortunæ ſtultitia contempſiſſe uideamur.ſed quoniam ſignificatio ueſtra ſatis declarat, quid de hac re ſentiatis:ad literas ueniam:quæ ſunt à Conſule & à Proprætore miſſæ: ſi pauca ante,quæ ad ipſas literas pertineant,dixero. Imbuti ſanguine gladij Patres conſcripti legionum,exercituumq; noſtrorũ,uel madefacti potius duorum Conſulum,tertio Cæſaris præſidio.ſi hoſtium fuit ille ſanguis: ſumma militum pietas.nefarium ſcelus:ſi ciuium.quouſque igitur is,qui omnes hoſtes ſcelere ſuperauit:nomine hoſtis carebit? niſi mucrones etiam noſtrorum militum tremere uultis,& dubitare utrum in ciue an in hoſte figantur.ſupplicationem decernitis,hoſtem non appellatis.gratæ uero noſtræ dijs immortalibus gratulationes erunt,gratæ uictimæ,cum interfecta ſit ciuium multitudo? de improbis inquit & audacibus.nam ſic eos appellat clariſſimus uir. quæ ſunt urbanarum maledicta litium non iniuſta.euelli. internecti nota teſtamenta credo ſubijciunt:aut eijciunt uicinos aut adoleſcentulos circunſcribunt.his enim uitijs affectos & talibus, malos & audaces appellare conſuetudo ſolet. bellum inexpiabile infert quatuor Conſulibus unus omnium latronum teterrimus.gerit idem bellum cum Senatu Populoq; Romano:omnibus,quamquam ruit ipſe ſuis cladibus:peſtem,uaſtitatem, cruciatum,tormenta denunciat: Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaries poſſet ignoſcere:id deorum conſilio factum eſſe teſtatur:quæq; eſſet facturus in hac urbe, niſi eum hinc ipſe Iupiter ab his mœnibus repuliſſet: declarauit in Parmenſium calamitate,quos optimos uiros,honeſtiſſimosq; homines maxime cum authoritate huius ordinis Populiq; Romani dignitate coniunctos,crudeliſſime interfecit:præludium illud,& portentum L.Antonius,inſigne odium omnium hominum,uel,ſi etiam dij oderint,quos oportet:omnium deorum.refugit animus Patres conſcripti,eaq; reformidat dicere: quæ L.Antonius in Parmenſium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter cũ dedecore ſubierunt: eaſdem per uim lætantur alijs ſe intuliſſe.ſed uis calamitoſa eſt:quam illis intulerunt: libido flagitioſa:qua Antoniorum oblita eſt uita.eſt igitur quiſquam qui hoſtes appellare non audeat:quorum ſcelere crudelitatem conſtat Carthaginenſiũ uictam eſſe? qua enim in urbe tam immanis Annibal capta? q̃ in Parma ſurrepta Antonius? niſi forte huius Coloniæ,& cæterarum,in quas eodem eſt animo,non eſt hoſtis putandus. ſi uero coloniarum & municipiorum ſine ulla dubitatione hoſtis eſt:quid tandem huius cenſetis urbis? quam ille ad explendas egeſtates latrocinij ſui concupiuit:quam iam peritus metator & callidus decempeda ſua Saxa diuiſerat.recordamini per deos immortales Patres conſcripti: quid hoc biduo timuerimus, à domeſticis hoſtibus,ideſt qui intra mœnia hoſtes ſunt, rumoribus improbiſſimis diſſipatis, quis liberos,quis

coniugem

coniugem aſpicere poterat ſine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut fœdiſſimam mortem omnes, aut miſerabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur: eos hoſtes appellare dubitamus? grauius ſiquis attulerit nomen: libenter aſſentiar: hoc uulgari contentus uix ſum: leuiore non utar. itaque cum ſupplicationes iuſtiſſimas ex his literis, quæ recitatæ ſunt: decernere debeamus: Seruiliusq́ decreuerit: augebo omnino numerum dierum. preſertim cum non uni, ſed tribus ducibus ſint decernendæ. ſed hoc primum faciam: ut imperatores appellem eos: quorũ uirtute, & cõſilij felicitate maximis periculis ſeruitutis, atque interitus liberati ſumus. etenim cui uiginti his annis ſupplicatio decreta eſt: ut nõ imperator appellaretur: aut minimis rebus geſtis, aut plerunq́ nullis? quamobrem aut ſupplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit: aut uſitatus honos, peruulgatusq́ tribuendus his, quibus etiam noui & ſingulares debentur. at ſi quis Hiſpanorum aut Gallorum aut Thracum mille aut duo millia occidiſſet: non eum hac conſuetudine, quæ increbuit: imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cęſis, tanta multitudine hoſtium interfecta (dico inquam hoſtiũ, quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint) clariſſimis ducibus ſupplicationis honorem tribuemus? imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipſi huius urbis liberatores: cum heſterno die propter eorum res geſtas me ouantem & propè triumphantem Populus Rom. in Capitolium domo tulerit? domum inde reduxerit? is demum eſt mea quidem ſententia iuſtus triumphus, ac uerus: cũ bene de Repub. meritis teſtimonium à conſenſu ciuitatis datur. nam ſiue in communi gaudio Populi Romani mihi gratulabantur: magnum iudicium ſiue gratias agebant: eo maius: ſiue utrunq́: nihil magnificentius excogitari poteſt. tu igitur de te, dixerit quiſpiam: & quidem inuitus: ſed iniuriæ dolor facit me præter conſuetudinem glorioſum. nónne ſatis eſt ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam ne eos, qui omnes ſuas curas in Reipublicæ ſalute defigunt? ſcitis enim per hos dies creberrimum fuiſſe ſermonem: me per Idus Quintiles, qui dies hodie eſt: cum faſcibus deſcenſurum. aliquem ne imperatorem habituri erimus? crimen inuidia quæretur? credo hoc in gladiatorem aut latronem aut Catilinam eſſe conſultum: non in eum, qui ne quid tale in Repub. fieri poſſit: effecerit. an ut ego qui Catilinam hæc molientem ſuſtulerim: euerterim: afflixerim: ipſe extiterim repente Catilina? quibus auſpicijs iſtos faſces augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quamquam opinor nec fuiſſe tam ſceleratum: qui hoc fingeret: nec tam furioſum qui crederet. unde igitur iſta ſuſpitio? uel potius iſte ſermo? cum, ut ſcitis, hoc triduo uel quatriduo triſtis à Mutina fama manaret: inflati lætitia atq́ inſolentia impij ciues unum ſe in locum, ad illam Curiam uiribus potius ſuis, quàm Reipublicæ infelicem, congregabant. ibi cum conſilium inirent de cæde noſtra: partirenturq́ inter ſe, qui Capitolium, qui hoſtia, qui urbis portas occuparent: ad me concurſum futurum ciuitatis putabant. quod, ut inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo: famam iſtam faſcium diſſipauerunt: faſces ipſi ad me delaturi fuerunt. quod cũ eſſet quaſi mea uoluntate factum: tum impetus conductorum hominũ, quaſi in tyrannum parabatur, ex quo cædes eſſet ueſtrum omnium conſecuta,

quæ res patefecit P. conſcripti: quòd ſuo tempore totiusq́ huius ſceleris fons aperietur. itaque P. Apuleius Tribunus pl. meorum omnium conſiliorũ periculorumq́ iam inde à Conſulatu meo teſtis, conſcius, & adiutor dolorem ferre non potuit. doloris mei concionem habuit maximã Populo Romano unum atque idem ſentiente. in qua concione cum me pro ſumma noſtra coniunctione & familiaritate liberare ſuſpitione faſcium uellet: una uoce cuncta concio declarauit: nihil eſſe à me unquam de Repub. niſi optime cogitatum. poſt hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatiſſimi nuncij & literæ uenerunt: ut idem dies non modo me iniquiſſima inuidia liberaret: ſed etiam celeberrima Populi Ro. gratulatione auxerit. hæc interpoſui P.C. non tam ut pro me dicerem (male enim mecum ageretur: ſi parum uobis eſſem ſine defenſione purgatus) quàm ut quoſdam nimis ieiuno animo, & anguſto monerem: id quod ego ſemper feciſſem: uti excellentium ciuium uirtutẽ imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus eſt in Repub. campus: ut ſapienter dicere ſolebat Craſſus: multis apertus curſus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent: qui me poſt meum Conſulatum, cum his ipſe cederem: principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore in tanta inopia conſtantium, & fortium Conſularium, quo me dolore affici creditis? cum alios male ſentire, alios nihil omnino curare uideam: alios parum conſtanter in ſuſcæpta cauſa permanere: ſententiamq́ ſuam non ſemper utilitate Reipublicę ſed cum ſpe, tum timore moderari. quòd ſi quis de contentione principatus laborat: quæ nulla eſſe debet: ſtultiſſime facit, ſi uitijs cum uirtute contendit. ut enim curſu curſus, ſic in uiris fortibus uirtus uirtute ſuperatur. tu ſi ego de Republica optime ſentiam: ut me uincas: ipſe peſſime ſenties? aut ſi ad me bonorum concurſum fieri uidebis: ad te improbos inuitabis? nollem, primum Reipub. cauſa: deinde etiam dignitatis tuæ. ſed ſi principatus ageretur: quem nunquam expetiui: quid tandem mihi eſſet optatius? ego enim malis ſententijs uinci non poſſum: bonis forſitan poſſum, & libenter. hæc Populum Romanũ uidere, animaduertere, iudicare, quidam moleſte ferunt. poterát ne fieri: ut non perinde homines quoq́, ut quiſq́ mereretur iudicarent? ut enim de uniuerſo Senatu Populus Rom. ueriſſime iudicat: nullis Reip. temporibus hunc ordinẽ firmiorem atq́ fortiorem fuiſſe: ſic de unoquoq́ noſtrũ, & maxime qui hoc loco ſententias dicimus: ſciſcitantur omnes: auent audire quid quiſq́ ſenſerit: ita de unoquoq́, ut quenq́ meritum arbitrantur: exiſtimant. memoria tenent, me ante diem XIIII Calen. Ian. principem reuocandæ libertatis fuiſſe: me ex Calend. Ianua. ad hanc horam uigilaſſe Reipublicæ: meam domum, measq́ aures dies & noctes omnium præcæptis monitisq́ patuiſſe: meis literis, meis nuncijs, meisq́ cohortationibus omnes, qui ubique eſſent: ad patriæ præſidium excitatos: meis ſententijs à Calend. Ian. nunquam legatos ad Antonium: ſemper illum hoſtem: ſemper hoc bellum: ut ego, qui omni tempore ueræ pacis author fuiſſem: huic eſſem nomini peſtiferę pacis inimicus. idem Ventidium, cum alij Tribunum pl. uoluiſſent: non ego ſemper hoſtem? in has ſententias meas ſi Conſules deſignati diſceſſionẽ facere uoluiſſent: omnibus iſtis latronibus authoritate ipſa Senatus iampridem de manibus arma cecidiſſent. ſed quod tum non licuit P.C. id hoc tempore non ſolum licet: uerum etiam neceſſe eſt: eos, qui re ſunt hoſtes: uerbis

notari:

notari: ſententijs noſtris hoſtes iudicari. antea cum hoſtem aut bellum nominaſſem: ſemel, & ſæpius, ſententiam meam de numero ſententiarum ſuſtulerunt. quod in hac cauſa iam fieri non poteſt. ex literis enim C. Panſæ, A. Hircij Conſulum, C. Cæſaris Proprætoris, de honore dijs immortalibus habendo ſententias diximus. ſupplicationem modo qui decreuit: idem imprudens hoſtes iudicauit. nunquam enim in ciuili bello ſupplicatio decreta eſt. decretam dico? ne uictoris quidem literis poſtulata eſt. ciuile bellum Conſul Sylla geſſit: legionibus in urbem adductis quos uoluit, expulit: quos potuit, occidit: ſupplicationis mentio nulla. graue bellum Octauij inſecutum eſt: ſupplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnę uictoriam imperator ultus eſt Sylla. nulla ſupplicatio decreta à Senatu. ad te ipſum P. Seruili num miſit ullas Collega literas de illa calamitoſa pugna Pharſaliæ? num te de ſupplicatione uoluit referre? profecto noluit. at miſit poſtea de Alexandria, de Pharnace: Pharſalicæ uero pugnæ ne triumphum quidem egit. eos enim ciues pugna illa ſuſtulerat: quibus non modo uictoribus, ſed etiam uiuis, & incolumis, & florens ciuitas eſſe poſſet. quod idem contigerat ſuperioribus bellis ciuilibus. nã mihi Conſuli ſupplicatio nullis armis ſumptis, non ob cædem hoſtium, ſed ob conſeruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta eſt. quamobrẽ aut ſupplicatio ob Rempublicam pulcherrime geſtam poſtulantibus ueſtris imperatoribus publice deneganda eſt: quod præter Gabinium contigit nemini: aut ſupplicatione decreta, hoſtes eos, de quibus decernitis, iudicetis neceſſe eſt. quod ergo illi re, ego etiam uerbo: cum imperatores eos appello. hoc ipſo nomine qui etiam deuicti ſunt, & eos qui ſuperſunt, hoſtes iudico: cum uictores appello imperatores. quomodo enim potius Panſam appellem? & ſi habet honoris nomen ampliſſimi? quo Hircium? eſt ille quidẽ Conſul: ſed alterum nomen beneficij eſt Populi Romani? alterum uirtutis atq; uictoriæ. quid Cæſarem deorum beneficio Reipublicę procreatum: dubitem ne appellare imperatorem? qui primus Antonij immanem & fœdam crudelitatem non ſolum à iugulis noſtris, ſed etiam à membris, & uiſceribus auertit. unius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fuerunt? princeps enim omnium Panſa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit: dignus imperator legione Martia: digna legio imperatore. cuius ſi acerrimum impetũ cohibere Panſa potuiſſet: uno prælio confecta res eſſet. ſed cum libertatis auida legio effrenatius in aciem hoſtium irrupiſſet: ipſeq; in primis Panſa pugnaret: duobus periculoſis uulneribus accæptis ſublatus è prælio Reipub. uitam reſeruauit. ego uero hunc non ſolum imperatorem, ſed etiam clariſſimũ imperatorem iudico: qui cum aut morte, aut uictoria ſe ſatis facturum Reip. ſpopondiſſet: alterum fecit: alterius dij immortales omen auertant. quid dicam de Hircio? qui re audita è caſtris duas legiones eduxit incredibili ſtudio atque uirtute, Quartam illam, quæ relicto Antonio ſe olim cum Martia legione coniunxit: & Septimam, quæ conſtituta ex ueteranis docuit hoc prælio militibus, his qui Cæſaris beneficia ſeruaſſent, Senatus Populiq; Romani charum nomen eſſe. his uiginti cohortibus nullo equitatu Hircius ipſe aquilam Quartæ legionis cum inferret: quam ullius pulchriorẽ ſpeciem imperatoris accæpimus? cũ tribus Antonij legionibus equitatuq; conflixit: hoſteſq; nefarios, huic Ioui Max. cęteriſq; deorum immortaliũ templis, urbis

tectis, libertati Populi Romani, noſtræ uitæ, ſanguiniq́ imminentes proſtrauit: fudit: occidit: ut cum admodũ paucis nocte tectus, metu perterritus princeps latronum, duxq́ fugerit. O ſolem ipſum beatiſſimum: qui antequam ſe abderet, ſtratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugientem uidit Antonium. an uero quiſquam dubitabit appellare Cæſarem imperatorem? ætas eius certe ab hac ſententia neminem deterrebit: quandoquidem uirtute ſuperauit ætatem. ac mihi ſemper eo maiora beneficia Cæſaris uiſa ſunt: quo minus erant ab ætate illa poſtulanda. cui cũ imperium dabamus: eodẽ tempore & ſpem eius nominis deferebamus: quod cum eſt conſecutus: authoritatem noſtri decreti, rebus geſtis ſuis comprobauit. hic ergo adoleſcens maximi animi, ueriſſime ſcribit Hircius, caſtra multarum legionum paucis cohortibus tutatus eſt: ſecundumq́ prælium fecit. ita trium imperatorũ Populi Ro. uirtute, conſilio, felicitate, uno die locis pluribus Reſpub. eſt conſeruata. decerno igitur eorum trium nomine L dierum ſupplicationes. quas ut honorificentiſſimis uerbis ipſe conſequi potero: complectar ipſa ſententia. Eſt autem fidei pietatisq́ noſtrę, declarare fortiſſimis militibus, quàm memores ſimus: quanq́ grati. quamobrem promiſſa noſtra, atq; ea, quæ legionibus bello confecto tributuros nos ſpopondimus, hodierno Senatuſconſulto renouanda cenſeo. æquum eſt enim militum, talium preſertim, honorem coniungi. atque utinam P.C. ciuibus omnibus ſoluere nobis præmia liceret. quamquam ea, quæ nos promiſimus, ſtudioſe, cumulata reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero, uictoribus: quibus Senatus fides præſtatur: quam cum difficillimo Reipub. tempore ſecuti ſunt: eos nunquam oportebit conſilij ſui pœnitere. ſed facile eſt bene agere cum his: à quibus etiam tacentibus flagitari uideamur. illud admirabilius, & maius, maximéq́ proprium Senatus ſapientis eſt: grata eorum uirtutem memoria proſequi: qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent. duo certe non præteribo: quæ maxime occurrunt. quorum alterum pertinet ad uirorũ fortiſſimorum gloriam ſempiternam. alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorum. placet igitur mihi P.C. legionis Martiæ militibus, & eis, qui una pugnantes occiderunt: monimentum fieri quàm ampliſſimũ. magna atq; incredibilia ſunt in Rempublicam huius merita legionis. hæc ſe prima latrocinio abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc ſe ad Cæſarem contulit: hanc imitata Quarta legio parem uirtutis gloriam conſecuta eſt. Quarta uictrix deſiderat neminem. ex Martia nonnulli in ipſa uictoria conciderunt. O fortunata mors: quæ naturæ debita pro patria eſt potiſſimũ reddita. uos uero patriæ natos iudico: quorũ etiam nomen à Marte eſt: ut idem deus urbem hanc gentibus, uos huic urbi genuiſſe uideatur. in fuga fœda mors: in uictoria glorioſa. etenim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quenq; pignerari ſolet. illi igitur impij, quos cæcidiſtis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. uos uero, qui extremum ſpiritum in uictoria effudiſtis: piorum eſtis ſedem, & locum conſecuti. breuis autem uobis uita data eſt: at memoria bene redditæ uitæ ſempiterna. quæ ſi nõ eſſet longior, quàm hæc uita: quis eſſet tã amens? qui maximis laboribus & periculis ad ſummã laudem gloriamq́ contenderet? actum igitur præclare uobiſcum fortiſſimi dum uixiſtis, nunc uero etiam ſanctiſſimi milites: quod ueſtra uirtus nec obliuione eorum qui

ſunt

ſunt,nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit: cum uobis immortale monimentum ſuis pene manibus Senatus Populusq́ Romanus extruxerit. multi ſæpe exercitus Punicis,Gallicis,Italicis bellis clari,& magni fuerunt: nec tamen ullis tale genus honoris tributum eſt.atque utinam maiora poſſemus:quandoquidem à uobis maxima accæpimus.uos ab urbe furentem Antonium auertiſtis:uos redire molientem repuliſtis.erit igitur extructa moles opere magnifico: inciſæq́ literæ diuinæ uirtutis teſtes ſempiternæ: nunquamq́ de uobis eorum,qui aut uidebunt ueſtrum monimentũ,aut audient, gratiſſimus ſermo conticeſcet.ita pro mortali conditione uitæ,immortalitatem eſtis conſecuti.ſed quoniam Patres conſcripti gloriæ munus optimis & fortiſſimis ciuibus monimenti honore perſoluitur:conſolemur eorum proximos:quibus optima eſt hæc quidem conſolatio: parentibus, quod tanta Reipublicæ præſidia genuerunt:liberis,quòd habebunt domeſtica exempla uirtutis: coniugibus, quòd his uiris carebunt: quos laudare, quàm lugere præſtabit:fratribus,quod in ſe,ut corporum,ſic uirtutum ſimilitudinem eſſe confident.atq; utinam his omnibus abſtergere fletum ſententijs noſtris,conſultisq́ poſſemus:uel aliqua talis his adhiberi publice poſſet oratio:qua deponerent mœrorem,atque luctum:gauderentq́ potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis:id genus, quod eſt pulcherrimum: ſuis obtigiſſe:eosq́ nec inhumatos eſſe:nec deſertos:quod tamen ipſum pro patria non miſerandum putatur:nec diſperſis buſtis humili ſepultura crematos.ſed contectos publicis operibus,atq; muneribus, eaq́ extructione, quæ ſit ad memoriam æternitatis ara uirtutis.quamobrem quidem maximũ ſolatium erit propinquorum,eodem monimento declarari & uirtutem ſuorum, & ætatem,& Senatus fidem,& crudeliſſimi memoriam belli.in quo niſi tanta militum uirtus extitiſſet:parricidio M.Antonij nomen Populi Ro.occidiſſet.atque etiam cenſeo P.C.quæ præmia militibus promiſimus nos Rep. recuperata tributuros,ea uiuis uictoribusq́ cumulate, cum tempus uenerit, perſoluenda.qui autem ex his,quibus illa promiſſa ſunt:pro patria occiderunt: eorum parentibus,liberis,coniugibus,fratribus,tribuenda cenſeo. ſed ut aliquando ſententia complectar:ita cenſeo. CVM C.Panſa COS.imp. initium cum hoſtibus confligendi fecerit:quo prælio legio Martia admirabili,incredibiliq́ uirtute libertatem Populi Rom.defenderit:quod idem legiones tyronum fecerint: ipſeq́ C.Panſa COS. imp.cum inter media hoſtium tela uerſaretur:uulnera accæperit:cunq́ A.Hircius COS.imp.prælio audito,& cognito,fortiſſimo,prꝍſtantiſſimoq́ animo exercitũ caſtris eduxerit:impetumq́ in M.Antoniũ,exercitumq́ hoſtiũ fecerit:eiusq́ copias occiſione occiderit,ſuo exercitu ita incolumi,ut ne unũ quidem militẽ deſiderauerit:cunq́ C.Cꝍſar imp.conſilio diligentiaq́ ſua caſtra feliciter defenderit:copiasq́ hoſtiũ,quæ ad caſtra acceſſerant:profligarit:occiderit:ob eas res Senatũ exiſtimare,& iudicare,eorũ trium imperatorꝝ uirtute,imperio,conſilio, grauitate,conſtantia,magnitudine animi,felicitate Populum Ro.fœdiſſima crudeliſſimaq́ ſeruitute liberatũ:cunq́ Remp.urbem,templa deorũ immortalium,bona,fortunasq́ omniũ,liberosq́ conſeruarint dimicatione & periculo uitæ ſuꝍ:ut ob eas res bene,fortiter, feliciterq́ geſtas,C.Panſa,A. Hircius COSS. imper. alter ambóue,aut ſi aberint, M.Cornutus Pr.urbanus

ſupplicationes per dies L ad omnia puluinaria conſtituant: cunćq; uirtus legionum digna clariſſimis imperatoribus extiterit: Senatum, quæ ſit antea pollicitus legionibus, exercitibusq́; noſtris: ea ſummo ſtudio Republica recuperata reſoluturum: cunćq; legio Martia princeps cum hoſtibus conflixerit: atque ita cum maiore numero hoſtium contenderit: complurimos cęderent: caperent nonnullos: cunćq; ſine ulla neceſſitate pro patria uitam profuderint: cunćq; ſimili uirtute reliquarum legionum milites pro ſalute & libertate Populi Romani mortem oppetiuerint: Senatui placere, ut C. Panſa, A. Hircius Conſules, imperatores, alter ambóue, ſi his uideatur, his qui ſanguinem pro uita, libertate, fortunisq́; Populi Romani pro urbe, templisq́; deorum immortalium profudiſſent: monimentum quàmampliſſimum locandum, faciendumq́;, urbem ad eam rem pecuniam dare, contribuere, ſoluere iubeant: ut extet ad memoriam poſteritatis ſempiternam, ad ſcelus crudeliſſimorum hoſtium, militumq́; diuinam uirtutem: utq́;, quæ præmia Senatus militibus ante conſtituit: ea ſoluantur eorũ, qui hoc bello pro patria occiderunt: parentibus, liberis, coniugibus, fratribus: eaq́; fratribus tribuantur, quę militibus ipſis tribui oporteret: ſi illi uixiſſent: qui morte uicerunt.

M.T. CICERONIS AD OCTAVIVM EPISTOLA.

SI per tuas legiones mihi licitum fuiſſet, quæ nominī meo, Populoq́ Ro. ſunt inimiciſſimę: uenire in Senatum: coramq́ de Rep. diſputare: feciſſem, neq; tam libenter, quàm neceſſario. nulla enim remedia, quæ uulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quàm quæ ſunt ſalutaria. ſed, quoniã cohortibus armatis circunſeptus Senatus, nihil aliud uere poteſt decernere, niſi timere: in Capitolio ſigna ſunt: in urbe milites uagantur: in campo caſtra ponuntur: & Italia tota legionibus ad libertatem noſtram conſcriptis, ad ſeruitutem adductis, equitatuq́ exterarum nationũ detinetur: cedam tibi in pręſentia foro, curia, & ſanctiſſimis deorum immortalium templis: in quibus reuiuiſcente iam libertate, deinde rurſus oppreſſa, Senatus nihil conſulitur: timet multa: aſſentitur omnia: poſt etiam paulo, temporibus ita poſtulantibus, cedam urbe: quam per me conſeruatam, ut eſſet libera, in ſeruitute uidere non potero: cedam uitạ: quæ quamquã ſollicita eſt: tamen ſi profutura eſt Reipublicæ: bona ſpe poſteritatis me conſolatur. qua ſublata non dubitanter occidam. atq; ita cedam: ut fortuna, iudicio meo, non animus mihi defuiſſe uideatur. illud uero, quod & præſentis doloris eſt indicium, & præteritæ iniuriæ teſtimonium, & abſentium ſenſus ſignificatio: nõ prætermittam: quin, quoniam coràm id facere prohibeor: abſens proſim. ſiquidem mea ſalus, aut utilis Reipub. eſt: aut coniuncta certe publicæ ſaluti. nam per deum immortalium fidem (niſi forte fruſtra eos appello, quorum auris, atque animus à nobis abhorret) perq́ fortunam Populi Romani: quæ quamquam nobis infeſta eſt: fuit aliquando propitia: & ut ſpero, futura eſt: quis tam expers humanitatis? quis huius urbis nomini, ac ſedibus uſqueadeo eſt inimicus? ut iſta aut diſſimulare poſſit? aut non dolere? aut, ſi nulla ratione publicis incommodis mederi queat: non morte proprium periculum uitet? nam, ut ordiar ab initio: & perducam ad extremum: & nouiſſima conferam primis: quæ non poſterior dies acerbior priore, & quæ non inſequens hora antecedente calamitoſior Populo Romano illuxit? M. Antonius uir animi maximi (utinam etiam ſapientis conſilij fuiſſet) C. Cæſare fortiſſime, ſed parum feliciter à Reipublicæ dominatione ſemoto, concupierat magis regium, quàm libera ciuitas pati poterat, principatũ: publicam dilapidabat pecuniam: ærarium exhauriebat: minuebat uectigalia: donabat ciuitates ex commentario: Dictaturam gerebat: leges imponebat: prohibebat Dictatorem creari legibus: Senatuſconſultis ipſe repugnabat in Senatu: prouincias unus omneis concupierat. cui ſordebat Macedonia prouincia: quam uictor ſibi ſumpſerat Cæſar: quid de hoc ſperare, aut expectare nos oportebat? extitiſti tu uindex noſtræ libertatis, ut tunc quidem optimus: quod utinam neque noſtra nos opinio, neque tua fides fefelliſſet: & ueteranis in unum conductis, & duabus legionibus à pernicie patriæ ad ſalutem auocatis, ſubito

propè iam affectam,ac poſtratam Remp.tuis opibus extuliſti.quæ tibi,non antequam poſtulares,maiora quàm uelles,plura quàm ſperares,detulit Sena tus?dedit faſces:ut cum authoritate defenſorem haberet: non ut imperio ſe aduerſum armaret: appellauit imperatorem, hoſtiū exercitu pulſo tribuens honorē:non,ut ſua cæde cæſus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem:decreuit in foro ſtatuā:locum in Senatu: ſummū honorē ante tempus. ſiquid aliud eſt,quod dari poſſit, addat. quid aliud eſt maius,quod uelis ſumere?ſin autē ſupra ætatē, ſupra conſuetudinem,ſupra etiā mortalitatem tuā tibi ſunt omnia tributa:cur,aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij ſui ſcelerate circunſcribis Senatum?quo te miſimus?à quibus reuerteris?contra quos armauimus? quibus arma cogitas inferre?à quibus exercitum abducis?& aduerſus quos aciem ſtruis?cur hoſtis relinquitur?ciuis hoſtis loco ponitur?cur caſtra medio itinere longius aduerſariorū caſtris, & propius urbē mouentur?O me nunquam ſapientem,& aliquando id,quod non erat fruſtra exiſtimatum.quantum te Popule Romane de me fefellit opinio. O meā calamitoſam,ac præcipitem ſenectutem:O turpem exacta, dementiq; ætate caniciem.ego Patres conſcriptos ad parricidium induxi:ego Remp. fefelli: ego ipſe Senatum ſibi manus afferre coegi:cum te iunonium puerum,& matris tuæ partum aureum eſſe dixi.at te fata patriæ Paridem futurum prædicabant:qui uaſtares urbem incendio: Italiam bello:qui caſtra in templis deorum immortalium,Senatum in caſtris habiturus eſſes. O miſeram,& in breui tam celerem,& tam uariam in Repub.commutationem.quiſnam tali futurus ingenio eſt?qui poſſit hæc ita mandare literis:ut facta,non ficta uideantur eſſe?quis erit tanta animi facultate?qui,quæ uerisſime memoria propagata fuerint:non fabulæ ſimilia ſit exiſtimaturus? cogita enim Antonium hoſtem iudicatum:ab eo circunſeſſum COS.deſignatum,eundemq; Reip. parentem:te profectum ad COS.liberandum,& hoſtem opprimendum: hoſtemq; à te fugatum:& Conſulem obſidione liberatum: deinde paulopoſt, fugatum illum hoſtem accerſitum,tanquam cohæredem mortua Rep.ad bona Populi Romani rapienda:Conſulē deſig.rurſus incluſum eò,ubi ſe non mœnibus,ſed fluminibus,& montibus tueretur.hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat ſemel impune peccare: ſit erranti medicina confeſſio.uerum enim dicam.utinam te potius Antoni dominum non expuliſſemus: quàm hunc reciperemus. non quod ulla ſit optanda ſeruitus: ſed quia dignitate domini minus turpis eſt fortuna ſerui. in duobus autem malis cum fugiendum maius ſit:leuius eſt eligendum.ille ea tamē exorabat,quæ uolebat auferre.tu extorques.ille Conſul prouinciā petebat.tu priuatus concupiſti. ille ad malorum ſalutem iudicia conſtituebat:& leges ferebat.tu ad perniciem optimorum.ille à ſanguine,& incendio ſeruorum Capitoliū tuebatur.tu cruore,& flamma cuncta delere uis.ſi,qui dabat prouinciam Caſſio, & Brutis,& illis cuſtodibus nominis noſtri:regnabat:quid faciet?qui uitā adimit?ſi qui ex urbe eijciebat:tyrannus erat:quem hunc uocemus?qui ne locum quidem reliquit exilio?itaque,ſiquid illæ maiorum noſtrorum ſepultæ reliquiæ ſapiunt:ſi non unà cum corpore ſenſus omnis uno,atq; eodem conſumptus eſt igni:quid illis interrogantibus quid agat nunc Populus Romanus reſpondebit aliquis noſtrum, qui proximus in illam æternam domum

diſceſſerit? aut quem accipient de ſuis poſteris nuncium illi ueteres Africani, Maximi, Pauli, Scipiones? quid de ſua patria audient? quam ſpolijs, triumphisq; decorarunt? an eſſe quendam annos XXIII natum: cuius auus fuerit argentarius: adſtipulator pater: uterq; uero precarium fecerit queſtū: ſed alter uſque ad ſenectutē, ut non negaret: alter à pueritia, ut non poſſet non confiteri. eum agere, rapere Rempublicam: cui nulla uirtus: nullæ bello ſubactæ, & ad imperiū adiunctæ prouinciæ, nulla dignitas maiorum conciliaſſet opē potentium: ſed forma per dedecus, pecuniam, & nomen nobile conſceleratū impudicitiæ dediſſet: ueteres uulneribus, & ætate confectos Iulianos gladiatores egenteis reliquias Cæſaris ludi ad rudem compuliſſet: quibus ille ſeptus omnia miſceret: nulli parceret: ſibi uiueret: qui tanquam in dotali matrimonio Remp. teſtamento legatam ſibi obtineret. audient duo Decij ſeruire eos ciueis: qui, ut hoſtibus imperarent, uictoriæ ſe deuouerunt. audiet C. Marius impudico domino parere nos: qui ne militem quidē habere uoluit, niſi pudicum. audiet Brutus eum populum, quem ipſe primo, poſt progenies eius à regibus liberauit: pro turpi ſtupro datum in ſeruitutem. quæ quidem ſi nullo alio, me tamē internuntio ad illos celeriter deferentur. nam ſi uiuus iſta ſubterfugere non potero: una cum iſtis uitam ſimul fugere decreui.

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVL. CICERONEM.

GRauiter. & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli: ſi te ſcirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia iſta uti. ſed cū in te neq; modum, neque modeſtiam ullam animaduerto: reſpondebo tibi: ut ſi quam uoluptatem maledicendo cæpiſti: eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem P. C. diripi Rempub. atq; audaciſſimo cuiq; eſſe perfidiæ locum? an apud Populum Romanum? qui ita largitionibus corruptus eſt: ut ſeſe, ac fortunas ſuas uenales habeat. an apud uos Patres conſcripti? quorū authoritas turpiſſimo cuiq; & ſceleratiſſimo ludibrio eſt: ubi M. Tullius, leges, iudicia Populi Ro. defendit: atq; in hoc ordine ita moderatur: quaſi unus reliquus ex familia uiri clariſſimi Scipionis Africani, ac non repetitius, accitus & paulo ante inſitus huic urbi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obſcura ſunt? an non ita à pueritia uixiſti? ut nihil flagitioſum corpori tuo putares: quod alteri collibuiſſet? an ſcilicet iſtam immoderatā eloquentiam apud M. Piſonē non pudicitię iactura perdidiciſti? itaq; minime mirandum eſt: ſi eam flagitioſe uenditas: quam turpiſſime paraſti. uerū ut opinor, ſplendor domeſticus tibi animos tollit. uxor ſacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex tibi iucundior atque obſequentior, quàm parenti par eſt. domum ipſam tuam ui, & rapinis funeſtā tibi, ac tuis comparaſti. uidelicet ut nos commonefacias, quàm

conuerſa ſit Reſpub.cum in ea domo habitares homo flagitioſiſſime: quę P. Craſſi uiri Conſularis fuit.atq; hæc cum ita ſint: tamen ſe Cicero dicit in concilio deorum immortalium fuiſſe: inde miſſum huic urbi,ciuibusq; cuſtodē, abſq; carnificis nomine.qui ciuitatis incommodum in gloriam ſuam ponit. quaſi uero non illius coniurationis cauſa fuerit Conſulatus tuus: & iccirco Reſp.diſiecta eo tempore: quo te cuſtodē habebat.ſed ut opinor illa te magis extollunt: quę poſt Conſulatum cum Terentia uxore de Rep.conſuluiſti: cū legis Plancię iudicia domi faciebatis: ex coniuratis alios morte,alios pecunia condemnabas: cū tibi alius Tuſculanū,alius Pompeianam uillā ædificabat: alius domū emebat.qui uero nihil poterat: is erat calumniæ proximus: is aut domum tuam oppugnatū uenerat: aut inſidias Senatui fecerat: deniq; de eo tibi compertum erat.quę ſi tibi falſa obijcio: redde rationem quantum patrimonij accæperis: quid tibi litibus accreuerit: qua ex pecunia domum parauc ris: Tuſculanum,& Pompeianū infinito ſumptu ædificaueris.aut ſi retices: cui poteſt eſſe dubium? quin opulentiam iſtam ex ſanguine & miſerijs ciuiū parauerís? uerum ut opinor homo nouus Arpinàs,ex M.Craſſi familia eius uirtutem imitatur: contemnit ſimultatem hominū nobilium: Remp. charam habet: neq; terrore,neq; gratia commouetur.illud uero amicitiæ tantū ac uirtutis eſt animi? immo uero homo leuiſſimus,ſupplex inimicis,amicis contumelioſus,modo harum,modo illarum partium,nemini fidus,leuiſſimus Senator, mercenarius, patronus,cuius nulla pars corporis à turpitudine uacat: lingua uana: manus rapaciſſimæ: gula immenſa: pedes fugaces: quæ honeſte nominari non poſſunt: inhoneſtiſſima.atq; is cum eiuſmodi ſit: tamen audet dicere: O fortunatā natam me Conſule Romā.te Conſule fortunatā Cicero? immo uero infelicē,& miſeram: quæ crudeliſſimā proſcriptionem ciuiū perpeſſa eſt: cū tu turbata Rep.metu perculſos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas: cum omnia iudicia,omnes leges in tua libidine erant: cū tu ſublata lege Portia,erepta libertate,noſtrorum omnium uitæ necisq; poteſtatē ad te unū reuocaueras.atq; parum eſt quòd impune feciſti: uerum etiam commemorando exprobras: neq; licet obliuiſci ſeruitutis ſuę.egeris oro te Cicero: perfeceris quodlibet: ſatis eſt perpeſſos eſſe: etiam ne aures noſtras tuo odio onerabis? etiā ne moleſtiſſimis uerbis inſectabere? Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ.quaſi uero togatus & nō armatus,ea quæ gloriaris, confeceris: atq; inter te Syllamq; Dictatorē præter nomen imperij quicquā interfuerit.ſed quid ego plura de tua inſolentia commemorem? quē Minerua omnis artes edocuit? Iupiter Optimus Max.in conciliū deorum admiſit: Italia exulem humeris ſuis reportauit.oro te Romule Arpinâs, qui egregia tua uirtute omnes Paulos,Scipiones,Fabios ſuperaſti: quem tandē locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reip.placent? quem amicū,quem inimicum habes? cui inſidias in ciuitate feciſti ancillares: quo iure cū de exilio tuo Dyrrachio redijſti: cum ſequeris? quos tyrannos appellabas: eorū nunc potentiæ faues? qui tibi ante optimates uidebantur: eoſdē nunc dementes ac furioſos uocas? Vatinij cauſam agis? de Sextio male exiſtimas? Bibulum petulantiſſimis uerbis lædis? laudas Cęſarem? quē maxime odiſti, ei maxime obſequeris? aliud ſtans,aliud ſedens,de Rep.ſentis? his maledicis? illos odiſti, leuiſſime tranſfuga neq; in hac neq; in illa parte fidem habens.

M. TVL. CICERONIS IN CRISPVM SALVSTIVM RESPONSIO.

ITA demum magna uoluptas eſt Criſpe Saluſti,æqualem,ac parem uerbis uitam agere: neq; quicquã tam obſcenũ dicere:cui non ab initio pueritię omni genere facinoris ętas tua reſpondeat:ut omnis oratio moribus conſonet.neq; enim qui ita uiuit,ut tu,aliter ac tu loqui poteſt:neq; qui tam illoto ſermone utitur:uita honeſtior eſt.quo me uertã P.conſcripti?unde initium ſumã?maius enim mihi dicẽdi onus imponitur: quo notior eſt uterq; noſtrũ.quod,aut ſi de mea uita atq; actibus huic conuiciatori reſpondero:inuidiã gloria conſequatur.aut ſi huius facta,mores,omnem ætatẽ nudauero:in idẽ uicium incidã procacitatis:quod huic obijcio.id uos ſi forte offendimini:iuſtius huic,q̃ mihi ſuccenſere debetis:qui initiũ introduxit.ego dabo operã,ut & pro me minimo cũ faſtidio reſpondeã:& in hunc minime mentitus eſſe uidear.Scio me P.C.in reſpondendo non habere magnã expectationem:quod nullũ uos ſciatis nouum crimen in Saluſtiũ audituros:ſed omnia uetera recognituros:queis & meę,& ueſtræ iam,& ipſius aures calent.uerũ eo magis odiſſe debetis hominẽ:qui ne incipiens quidẽ peccare minimis rebus poſuit rudimentũ:ſed ita ingreſſus eſt:ut neq; ab alio uinci poſſit:neq; ipſe ſe omnino reliqua ætate pręterire.itaq; nihil aliud ſtudet: niſi ut lutulentus ſus cum quouis uolutari. longe uero fallitur opinione. non enim procacitate linguę uitæ ſordes eluuntur.ſed eſt quædã calumnia, quam unuſquiſq; noſtrũ teſtante animo ſuo fert,de eo,qui falſum crimẽ bonis obiectat.quod ſi uita iſtius memoriã uicerit:aliam P.C.nõ ex oratione eius,ſed ex moribus ſpectare debetis.iam dabo operã quammaxime potuero:ut breue id faciam.neq; hæc altercatio noſtra nobis inutilis erit P.C.plerunq; enim Reſp.priuatis creſcit inimicitijs:ubi nemo ciuis qualis ſit uir poteſt latere.primum igitur quoniã omnium maiores Criſpus Saluſtius ad unũ exemplũ & regulã quærit:uelim mihi reſpondeat,nunquid hi,quos protulit Scipiones, & Metellos uel Fabios,ante fuerint aut opinionis,aut gloriæ, q̃ eos res ſuæ geſtæ,& uita innocentiſſime acta commendauit? quòd ſi hoc fuit illis initiũ nominis,& dignitatis:cur non ęque de nobis exiſtimetur:cuius & res geſtæ illuſtres ſunt:& uita integerrime acta:quaſi uero tu ſis ab illis uiris Saluſti ortus.quod ſi eſſes:nonnullos iam tuę turpitudinis pigeret.ego meis maioribus uirtute mea pręluxi:ut,ſi prius noti nõ fuerint:à me accipiant initiũ memoriæ ſuæ.tu tuis uitæ,quã turpiter egiſti:magnas offudiſti tenebras:ut etiã ſi fuerint egregij ciues:certe uenerint in obliuionẽ.quare noli mihi antiquos uiros obiectare.ſatius eſt enim me meis rebus geſtis florere:q̃ maiorum opinione niti:& ita uiuere:ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initiũ,& uirtutis exemplum.nęq; me cum his conferri decet P.C.qui iam deceſſerunt:omniq;

odio carent & inuidia: ſed cũ his, qui mecũ unà in Rep. uerſati ſunt. ſed ſi fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus: non hanc dico popularem ambitionẽ, cuius me principem confiteor: ſed illã pernicioſam contra leges: cuius primos ordines Salluſtius duxit: aut in gerendis magiſtratibus, aut in uindicandis maleficijs tam ſeuerus: aut in tuenda Rep. tam uigilans: quam tu proſcriptionem uocas: credo quòd non omnes tui ſimiles incolumes in hac urbe uixiſſent. at quanto meliore loco Reſp. ſtaret: ſi tu par ac ſimilis ſceleſtorum ciuiũ, unà cum illis adnumeratus eſſes. an ego tunc falſò ſcripſi? Cedant arma togæ. qui togatus armatos, & pace bellum oppreſſi. an illud mentitus ſum? fortunatã natam me Conſule Romã. qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticũ urbis incendium extinxi. neq; te tui piget homo leuiſſime? cum ea culpas: quæ in hiſtorijs gloriæ mihi ducis. an turpius eſt P. C. ſcribentẽ mentiri? quàm illum palàm hoc ordine dicentem? nam quod meã ætatẽ increpuiſti: tantũ me abeſſe puto ab impudicitia: quantũ tu à pudicitia. ſed quid ego de te plura querar? quid enim mentiri turpe duces: qui mihi auſus ſis eloquentiam ut uitium obijcere? cuius ſemper nocens eguiſti patrocinio? an ullũ exiſtimas poſſe fieri ciuem egregium, qui non his artibus, & diſciplinis ſit eruditus? an ulla alia putas eſſe rudimenta, & incunabula uirtutis: quibus animi ad gloriæ cupiditatẽ aluntur? ſed minime mirũ eſt P. C. ſi homo qui deſidiæ ac luxurię plenus ſit: hæc ut noua atq; inuſitata miratur. nã quòd iſta inuſitata rabie petulanter in uxorem & in filiã meam inuaſiſti: quę facilius mulieres ſe à uiris abſtinuerunt: q̃ tu uir à uiris: ſatis docte ac perite feciſti. non enim me ſperaſti mutuã tibi gratiam relaturũ: ut uiciſſim tuos compellarem. unus enim ſatis es materiæ habens: neq; quicquam domi tuæ turpius eſt quàm tu. multum uero te opinio fallit: qui mihi parare putaſti inuidiã ex mea re familiari: quæ mihi multo minor eſt, quàm habere dignus ſim. atq; utinam ne tanta quidem eſſet quanta eſt: ut potius amici mei uiuerent, quàm ego teſtamentis eorũ locupletior eſſem. ego fugax Criſpe Saluſti? furori Tribuni pl. ceſſi. utilius duxi quamuis fortunã unus experiri: quàm uniuerſo Populo Romano ciuilis eſſem diſſenſionis cauſa. qui poſteaquàm ille ſuum annum in republica perbacchatus eſt: omniaq; quæ commouerat, pace & ocio reſederunt: hoc ordine reuocante, atque ipſa Populi Rom. manu retrahente me reuerti. qui mihi dies, ſi cum omni reliqua uita conferatur: animo meo quidem ſuperet: cum uniuerſi uos, Populusq; Romanus frequens aduentu meo gratulatus eſt. tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æſtimauerunt. neq; hercule mirum eſt, ſi ego ſemper iuſtas omnium amicitias exiſtimaui. non enim uni priuatim ancillatus ſum: neque me addixi. ſed quantum quiſque Reipublicæ ſtuduit: tantum mihi fuit aut amicus aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, quàm pacem. multi priuatorum audacias nutrierunt: ego nihil timui niſi leges. multi arma ſua timeri uoluerunt: ego nunquam uolui quicquam poſſe niſi pro uobis. multi ex uobis potentia freti, in uos ſuis uiribus abuſi ſunt. itaque non eſt mirum, ſi nullius amicitia uſus ſum, qui non perpetuo Reipublicæ amicus fuit. neque me pœnitet: ſi aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus ſum: aut Sextij inſolentiam repreſſi: aut Bibuli patientiam culpaui: aut uirtutibus Cæſaris faui. etenim laudes egregij ciuis, & unicæ ſunt. quæ ſi tu mihi ut uicia obijcis: temeritas tua reprehendetur:

non

non mea uicia culpabuntur. plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum Patres conſcripti: non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionū monitores. ſed ubi rerum teſtimonia adſint: quid opus eſt uerbis? nunc ut ad te reuertar Salluſti: patremq́ꝫ tuum præteream: qui ſi nunquā in uita ſua peccauit: tamen maiorem iniuriam Reipublicæ facere non potuit: quàm quod te talem filium genuit. neque tu ſiqua in pueritia peccaſti, exequar. ne parentem tuum accuſare uidear: qui eo tempore ſummam tui poteſtatem habuit: ſed qualem adoleſcentiam egeris. hac enim demonſtrata, facile intelligetur, quàm petulanti pueritia tam impudicus & procax adoleueris. poſteaquam immenſæ gulæ impudiciſſimi corporis quęſtus ſufficere non potuit: & ætas tua iam ad ea patienda, quę alteri facere collibuiſſet, exoleuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris: ut, quæ ipſe corpori tuo turpia non duxiſſes: in alijs experireris. ita non eſt facile reputare P.C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rem quæſierit: an amiſerit. domum paternam uiuo patre turpiſſime uenalem habuit: uendidit. & cuiquam dubium poteſt eſſe: quin mori coegerit eum, quo hic nondum mortuo pro hærede geſſerit omnia? neque pudet eum à me quærere, quis in P. Craſſi domo habitet: cum ipſe reſpondere non queat: quis in ipſius habitet paterna domo. at hercule lapſus ętatis tyrocinio, poſtea ſe correxit. non ita eſt: ſed abijt in ſodalitium ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit: & ita diſceſſit: ut non hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarentur. primum honorem in Quæſtura adeptus, hunc locum & ordinem deſeruit deſpectus: cuius aditus ſibi quoq́ꝫ ſordidiſſimo homini patuiſſet. itaq́ꝫ timens ne facinora ſua clàm uos eſſent: cum omnibus matribuſſamiliarum opprobrio eſſet: confeſſus eſt uobis audientibus adulterium: neque erubuit ora ueſtra. uixeris ut libet Salluſti: egeris quæ uolueris. ſatis ſit unum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe. noli nobis languorem & ſoporem nimium exprobrare. ſumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum uxorum: ſed ita experrecti non ſumus: ut à te cauere poſſimus. audacia tua uincit ſtudia noſtra. & quod hunc mouere poſſit P.C. factum ac dictum turpe? quem non puduit palàm uobis audientibus adulterium confiteri? quod ſi tibi nihil per me reſpondere uoluiſſem: ſed illud cenſorium elogium Appij Claudij, & L. Piſonis integerrimorum uirorum, quo uſus eſt quiſque eorum: pro lege palàm uniuerſis recitarem: nonne tibi uiderer æternas inurere maculas? quas reliqua uita tua eluere non poſſit? neque poſt illum delectum Senatus unquam te uidimus: niſi forte in ea te caſtra conieciſti: quo omnis ſentina Reipublicæ confluxerat. at idē Salluſtius, qui in pace ne Senator quidem manſerat: poſteaquam Reſpublica armis oppreſſa eſt: & idem per uictores, quos exules, reduxit: in Senatum poſt Quæſturam eſt reductus. quem honorem ita geſſit: ut nihil in eo non uenale habuerit: cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil non æquum, ac uerum duxerit: quod ipſi facere collibuiſſet: neque aliter uexauit: ac debuit, ſi quis prædæ loco magiſtratum accæpiſſet. peracta Quæſtura, poſteaquam magna pignora eis dederat: cum quibus ſimilitudine uitæ ſe coniunxerat: unus iam ex illo grege uidebatur. eius enim partis erat exemplar Salluſtius: quo tanquam in imam uoraginem cœtus omnium uitiorum exceſſerat. quicquid impudicorum, cylonum, parricidarum, ſacrilegorū, debitorum fuit, in

urbe,municipijs,colonijs,Italia tota,ſicut in fretis ſubſederant,nominis perditi,ac notiſſimi,nulla in parte caſtris apti,niſi licentia uitiorum,& cupiditate rerum nouarū.at poſteaquam Prætor eſt factus:modeſte ſe geſſit, & abſtinenter.nónne ita prouinciam uaſtauit? ut nihil neque paſſi ſint,necꝫ expectarint grauius in bello ſocij noſtri,quàm experti ſunt in pace, hoc Africam interiorē obtinente? unde tantum hic exhauſit,quantū potuit aut fide nominum traijci,aut in naues contrudi. tantum inquam P.C.exhauſit, quantum uoluit.ne cauſam diceret:ſeſtertio duodecies cum Cæſare paciſcitur. quòd ſi quippiam eorum falſum eſt:his palàm refelle.unde tu,qui modo ne paternā quidem domum redimere potueris:repente tanquam ſomnio beatus, hortos precioſiſſimos,uillam Tyburti,C.Cæſaris reliquas poſſeſſiones parauerìs.neque piguit quærere, cur ego P.Craſſi domum emiſſem: cum tu ueteris uillæ dominus ſis:cuius paulo ante fuerat Cæſar:modo inquam patrimonio non comeſo, ſed deuorato,quibus rationibus repente factus es tam affluens & tam beatus? nam quis te faceret hæredem? quem ne amicum quidem ſuum ſatis honeſtum quiſquam ſibi ducit:niſi ſimilis ac par tui. at hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt.quorum ſiue tu ſimilis es:ſiue illi tui:nihil ad omnium ſcelus,ac nequitiam addi poteſt.uerum ut opinor honores tui te faciunt inſolentem.tu C.Salluſti tantidem putas eſſe bis Senatorem,& bis Quęſtorem fieri:quanti bis Conſularem,& bis Triumphalem.carere debet omni uicio qui in alterum paratus eſt dicere.is demum maledicit:qui non poteſt uerum ab altero audire.ſed tu omnium menſarum aſſecla,omnium cubiculorum in ætate pellex,& idem poſtea adulter,omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria.quid enim grauius pati potuimus:quàm quod te incolumem in hoc ordine uideamus? deſine bonos petulantiſſima conſectari lingua:deſine morbo procacitatis iſto uti:deſine unumquenꝫ moribus tuis exiſtimare.his moribus amicum tibi facere non potes.uideris uelle inimicum habere.finem dicendi P.C.faciam.ſæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos,qui aliena flagitia aperte dixerunt: quàm eos, qui commiſerunt.mihi quidem ratio habenda eſt,non quid Salluſtius merito debeat audire:ſed ut ea dicam,ſi qua ego honeſte effari poſſum.

AD EQVITES RO. ANTEQVAM IRET IN EXILIVM.

ORATIO CICERONIS.

Si credendum eſt tam inepte Ciceronem locutum.

SI quando inimicorum impetum propulſare,ac propellere cupiſtis:defendite nunc uniuerſi unum:qui ne omnes occideretis:ardoreq́ flammæ conflagraretis: mei capitis periculo non dubitaui prouidere. nam quem uirtutis gloria cum ſumma laude ad cœlum extulit:eundem inimicorum inuidia indigniſſime oppreſſum deprimit ad ſupplicium. ſi liberum concæptam dulcedinem animo incluſam continetis: nolite eo uelle carere: qui chariſſimam ueſtram procreationem ſibi eſſe duxit.eſt enim liberale officium,ſerere beneficium:ut metere poſſis fructum.fidei conducit,in loco debitum retribuere.illic enim animi uoluntas propenſa comprobatur: hic memoria collaudatur. itaque ſi omnibus graue ſeruitutis iugum eſſe debet in libertate educatis:ſit is ueſtris animis accæptiſſimus: qui à ueſtro corpore iugum acerbiſſimum repulit ſeruitutis. & ſi maiores ueſtri, eos imperatores,qui militum uirtute,hoſtium fregerunt furorem, iucundiſſimo fructu libertatis reconciliato,non ſolum ſtatuis dignos putarunt: ſed etiam æterna triumphi laude decorarunt: tum uos eum Conſulem, qui non militum præſenti fortitudine, ſed ſua eximia animi uirtute,hoſtilem ciuium mentem,Senatus authoritate uindicauit:exiſtimate uobis retinendum in ciuitate eſſe.ſi quæ beneficia ſingulis ciuibus, priuatimq́ dantur:ea ſolent ijs eſſe fructuoſa:à quibus ſunt profecta:iure,& merito poſſum ego uos ad defenſionem meæ ſalutis adhortari:quos conſeruaui uniuerſos.nam neque maius eſt defendere unum,quàm populum: neque uerius à ſingulis, quàm ab omnibus repetere officij præmium,& fructum:propterea quòd in unius periculo ſæpe contentio parua eſt: ut leuis ſit labor defenſori ſuſtinendus.in Reipublicæ inſidijs,quo firmius eſt quod oppugnatur: eo paratiores ſunt inimici: ut ijs ſine magna ſollicitudine, induſtria, uirtute non queat reſiſti. & ſingulorum opes ſæpe ſunt tenues, & infirmæ ad gratiam referendam: ut opitulari benemerentibus non queant: ſi maxime cupiant. uniuerſorum auxilium eo plurimum prodeſt:quo firmioribus opibus eſt nixum.iure igitur quoniam & maior impenſa in patriam officij facta eſt: quàm in priuata ſit defenſione: & plus à uobis præſidij, quàm à cæteris opis ad ſalutem poteſt afferri:uos obteſtor:quos mihi & debere & poſſe intelligo opitulari. non conuenit enim,cum ego ad promerendum officium tam fuerim expeditus:uos ad referendam gratiam eſſe tardiores:ne cuius amplitudinem ac gloriam laude atque honoribus amplificare debeatis,eius incolumitatem & ſalutem deſerendam exiſtimetis. etenim errat ſi quis arbitratur M.Tullium iccirco in capitis periculum uocari:quòd deliquerit aliquid:quòd patriam

lęſerit: quòd improbe uixerit. non citatur reus audaciæ. uirtutis reus citatur. non accuſatur: quod Rempublicam oppugnarit. ſed quòd homo nouus perniciosum nobilium reſtinxerit furorem. non obeſt mihi turpis & nocens, ſed honeſtiſſime, laudatiſſimeq́ acta uita. non odio bonorum, ſed inuidia premor malorum. intelligunt homines tot & tam præclaris teſtimonijs, monimentisq́ uirtutis comparatis, M. Tullio dum ſit incolumis, fore uoluptati. iccirco uitam eripere cupiunt: uti cum ſpiritu, ſenſum quoque adimant iucunditatis. nónne igitur indignum eſt, eos premijs meis inuidere: qui uirtute certare noluerunt? eos in contentionem honoris uenire: qui officijs ſe ſuperari æquiſſimo animo tulerunt? ſi dulcis eſt gloria: conſequere uirtutem: noli abijcere labores: petere honorem. honorem dico? immo uero famam, fortunas, familiam, liberos, caput, corpus, ipſum denique ſanguinem, & animam. cedo inuitus de Republica: cedo oppreſſus de fortuna: de dignitate: diſcedo à Republica uictus audacia malorum. liceat manere ſi non illum M. Tullium, cuſtodem urbis, defenſorem omnium, patrem patriæ: at certe reliquias Tullij liceat in conſpectu ciuium, in hac urbe, quam ex parricidarum faucibus eripuit: remanere: tecta omnium, fana deorum, uniuerſam uidere periculo liberatam ciuitatem. liceat ex hac flamma euolare: preſertim qui illud impium incendium perditorum hominum lachrymis potius meis, quàm ſanguine ueſtro reſtingui malui. neque enim peto ut mihi detis uitam: ſed datam, repeto ut reddatis. ſi meminiſtis quod dedi: uos non debetis obliuiſci: ſed retribuere quod debetis. uos uos obteſtor dij immortales: qui meæ menti lumina prætuliſtis: cum conſenſum extinxi coniurationis: arcemq́ urbis ab incendio, ac flamma liberaui: liberosq́ ueſtros à gremio, & complexu matrum ad cædem & cruorem non ſum paſſus extrahi. num igitur poteſt fieri à clientibus ut recipiar? cum à quibus debeam retineri, reijcere inſtituant? ſocij quo fugiant? cum aditus cuſtodi patriæ præcluſus ſit? quomodo ſpes ſalutis reliquis reſidebit? cum ciuibus præcluſa ſit expectatio incolumitatis? pax & concordia extraneis gignetur? cum iam domeſticis non inſideat: ſed publice prouidenti eripiatur? nam quid ego improborum facta renouem oratione: ut redintegratione illius coniurationis animos uulnerem ueſtros? auxilium ab alienis efflagitabitis? cum ciues ueſtros deſeratis? ſociorum inuocem ſubſidium? cum à ciuibus intercluſum ſit præſidium? quam colere gentem nunc inſtituam? utrum ut cuſtos accipiar? an ut proditor excludar? ſi ut conſeruator: ueſtra erit ignominia. ſi ut oppugnator: præciſa erunt omnia. itaque quod putaui fore gaudium: id extitit exitium. ſi Quirites eundem in cæterorum periculis haberemus animum: quem in noſtris difficultatibus: & pro innocentiſſimo quoque propugnare, & nocentiſſimum quenq́ oppugnare nobis utiliſſimum eſſe arbitraremur. & ſi cum optimi cuiuſque rebus aduerſis noſtram ſalutem, cum deterrimorum hominum ſecundis, noſtra pericula putaremus coniuncta: frequentes profecto talibus conatibus obuiam ire niteremur: neque partim innocentia freti, partim nobilitate nixi, partim potentia ac multitudine amicorum fulti, cum perfacile exiſtimaremus aduerſariorum uim ac factionem à nobis repelli poſſe: ſubito ipſi ſimili periculo circunuenti, in noſtro euentu aliorum reminiſcentes caſus, iure id nobis accidere ne quicquam quereremur. quis enim eſt Quirites? qui nunc

cum

cum inimicorum noſtrorum uim atque uiolentiam proſpiciat: quiq́ noſtrum ipſum periculoſiſſimum caſum recognoſcat: qui non ſibi ac ſuis diffidat fortunis? quo enim ſe ſatis tutum arbitrabitur præſidio? uirtutis? & gloriæ? at ea nos ipſa hoc tempore oppugnant. multitudine amicorum? aperuerunt non fortes eſſe ſe amicos: ſi in eorum poteſtate noſtra ſita ſalus non eſt. paucitate inimicorū? at id non in ipſius, ſed in aliorum uoluntate poſitum eſt. nam non ſatis eſt: ne cui iniuriam facias, prouidere: ſi tamen ſunt uoluntarij inimici: qui tuis præmijs te oppugnent. atque adeo cum hæc omnia omnibus ſint grauia atque acerba: tum uero nobis miſera atque intoleranda: quorum & officia in Rempublicam recentiſſima, & incommoda ob Rempublicam frequentiſſima in familia uerſantur. nunc ſi eadem conditio diſcæptationis proponetur: æqui auditores adhibebuntur: aures non obtuſæ criminatione, ſed uacuæ præbebuntur: qui ſunt aſſecuti ſummū gradum honoris, nō diſpoliabuntur honore: qui ſperant, facilius & procliuius ad laudem nobilitatis peruenient. quamobrem nolo me duce, ſupplicij uos ad fraudem deduci: ut ego ad priſtinum
* ſtatum recidam caſus. nunc igitur ſi lingua eſt concertandum: innocentiæ uirtute fretus ſupero. ſi facta compenſanda ſunt: conferamus æquitatem. ſi uiolentiæ impetu opprimimur: decedam pro omnibus unus tribunitio furori: quoniam laborem pro cunctis ferre conſueui. ſi igitur aliquo tempore his hominibus conſuliſtis: quorum animus eſt religionis pietate defunctus: debetis mihi quoque proſpicere: qui numini deorum conſecratum, ſartum tectum ab omni periculo conſeruaui: & uos ut tutam tranquillamq́ fortunam traheretis, mea perfeci uigilantia. nam me quem pauloante fortuna erexerat ad gloriam: uirtus extulit ad laudem: populus tribuit honorem: eundem tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. & quoniam animaduertiſtis illam conſpirationem conflatam ita eſſe reſtinctam: ut nulla ſcintilla compareat incendij: uos quoque tribunitiam ſedate temeritatem. qui nunc ſe mihi inimicum oſtendit: ſe prius eſſe ueſtrum confeſſus eſt inimicum. ne rei crudelitas experrecta in me, in uos conualeſcat: & calamitas remorata longius ſerpat: atque progrediatur præcauete. nunc uel ſolus defectus ad calamitatem, uel primus uocatus ad tale periculum, omnium animos iure debeo commouere. omnia ſunt immutata. manus ad demonſtrandam religantur iniuriam: lingua inciditur ad deplorandam calamitatem: animus præcluditur ad exponendam rei indignitatem. humilitatem generis obijciunt nobis: qui nouam rationem ſuſcitant: ueteres maiorum obterunt laudes. ſed quid ego plura de illorum aut in me maledictis, aut in uos ſcelerate loquar factis? quorum cognita improbitas, me tacente coarguitur turpitudine uitæ: ut de ijs non ſit neceſſe inimicos prædicare: de quorum ſcelere ne amici quidem, aut ipſi poſſunt negare. uos ego appello: quorum de me maxima eſt poteſtas: apud uos loquor de mea calamitate quos habui ſemper innocentiæ & uirtutis meæ teſtes. igitur ex ciuitate benemeritus de Republica ciuis exturbatur? innocens expellitur? Conſularis homo, non minimis facultatibus uſus, quondam amicorum multorum| præſidio munitus, nunc partim ab inuidis, partim ab inimicis circunuentus eget indigne?

huic ſi opem non tuleritis in periculo capitis: uos credo retinebitis ueſtram libertatem? qui neque tanta ualetis authoritate: neque tantorum officiorum impenſam egiſtis in patriam. mihi credite, hoc in uno incommodum confirmatum, multorum infirmabit incolumitatem: etſi initio non erit refutatum: impune ad omnium perniciem conualeſcet. proinde aut in meo periculo ſalutem integram præſtate communem: aut in ueſtris hoc idem incommodum expectate fortunis. nemo tam perdita authoritate, tam facinoroſa iuuentus eſt uita: qui cum de ſcelere fateretur: nõ tamen ſententijs prius iudicum conuinceretur: quàm ſupplicio addiceretur: ego repente ui tribunitia correptus, non modo loquendi libere in iudicio, ſed ne conſiſtendi quidem in ciuitate, habeo poteſtatem. eijcior non ſolum ſine teſte, ſine indice, ſine crimine, ſed ſine etiam ſcelere, ſine accuſatore. hoſtibus in bello qui diſſident uoluntate: dimicant armis: uitam quotidie oppugnant: in ipſa acie, cum præliantur: licet loqui: licet diſputare. mihi in pace ciui, qui perditorum hominum fregi furorem, pro fortunis meis apud uos loqui non licebit? ſerui qui ad ſupplicium cæſi uerberibus trahuntur: apud eos ſæpe diſputant: quos necare uoluerunt. ego Conſularis apud uos non loquar: quos conſeruaui? tacebo: ſi neceſſe eſt: tacebo inquam animo æquo: quoniam uirtus mea me tacente agit cauſam meam. itaque ut ego in concione mea nihil ponam de rebus meis geſtis: tamen in animis & memoria ueſtra largiter relinquam. iſti modo uideant: qua ratione hanc inultam meam fugam ferre poſſint. etenim ſi à me ut iſti exiſtimant, Lentuli mortui ſordes, ſi Catilinæ notiſſimus furor, ſi amentia Cethegi, ſi luxuries ac ſtupra Caſſij penas repetunt: profecto iſtis hora nulla, eiecto Tullio, uacua periculo aut periculi expectatione relinquetur. itaque illi in dies non meis inſidijs, quæ nullæ à me parantur: ſed ſuorum ſcelerum conſcientia cruciati, mihi abſenti & Populo Romano pœnas dabunt. quas ob res ego inimicorum amentiæ, cupiditatiq́ paucorum, omnium ſalutis cauſa decedã: neq́ eo deducam: aut progredi patiar: ut opera mea manus inter uos conſeratis: cædesq́ ciuiũ inter ſe fiat: multoq́ potius ipſe patria liberisq́ meis carebo: quàm propter unum me uos de fortunis ueſtris Reiq́ publicæ dimicetis. ſic enim ab initio fui animatus: ut non magis me mea cauſa putarem eſſe natum: quàm Reipublicæ procreatum. ſed illud queror: quod non iam ad unius perniciem, ſed ad uniuerſorum inſtruitur calamitatem: conqueri, commiſerari, dicere, expurgare, ſuſpitionem dimouere, crimen diluere, non licere: ore oppreſſo ceruices eſſe præbendas. quæ tamen omnia iam non ſunt tam calamitoſa: quòd mihi ſunt ſubeunda: quàm pernicioſa: quòd in Rempublicam ſunt introducta. quamobrem ſtatutum eſt atque decretum in his temporibus ciuitatis omnia perpeti: quæ uolet furor libidinoſus. uim uolunt afferre. præſto ſum. eijcere uolunt. exeo indicta cauſa. nolunt audire. cauſam non dico. aliud quippiam conantur. agant. nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod Rempublicam tutabitur. non enim illis uictus cedo: ſed incolumibus uobis me condono. neque enim mors miſeranda eſt, quæ ob Rempublicam capitur. neque exilium turpe: quod uirtute ſuſcipitur: cum preſertim nonnullam hæ pœnæ habeant in ſe conſolationem. nam

uitam

uitam ſi eripiunt:non adiment gloriam immortalem.ſi exilio multabunt corpus:non animum à Republica remouebunt.nam ubicunque ero: hoc cogitabo:hæc ſemper cura mea erit:me'que uobis ereptum: non à uobis repudiatum exiſtimabo.illud ab uniuerſis poſtulo:peto'que ſi dum in ciuitate manere licitum eſt:nemini iniuſte periculum creaui: nemini innocenti fui calamitati:ſi omnibus auxilio præſidio'que eſſe conſueui: plurimos'que in hac ciuitate ſum tutatus:uti uos liberos meos in ueſtram fidem recipiatis: eos'que defendatis:neue inimicos meos in familiam noſtram longius progredi patiamini.uti'que,ſiue hinc abiero: ſiue ero hic oppreſſus: ea maneat opinio,& exiſtimatio:quæ uirtute parta:non quę infelicitate illata eſt.

Nunc ego te Iupiter Optime maxime,;cuius nutu, ac ditione ſola terrarum gubernantur:te'que particeps connubij,ſocia regni, regina Iuno, te'que Tritonia,armipotens,Gorgophora Pallas Minerua, cæteri'que dij,deæ'que immortales,qui excellenti tumulo ciuitatis ſedem Capitolij in ſaxo incolitis conſtitutam:ut non ſolum cunctam intueri,ſed etiam tueri poſſitis ciuitatem:à quorum ego quondam altaribus impiam manum ciuium remoui:à quorum templis, meo periculo, funeſtam facem repuli: ne illuſtriſſimum orbis terrarum monimentum cum principe omnium terrarum occideret ciuitate:te'que Iupiter Stator,quem uere huius imperij Statorem maiores noſtri nominauerunt:cuius in templo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à muris:cuius templum à Romulo uictis Sabinis in palatij radice cum uictoria eſt collocatum:oro atque obſecro, ferte opem pariter Reipublicæ,cunctæ'que ciuitati,meis'que fortunis: reſiſtite tribunitio furori:fauete innocentiæ:ſubuenite ſolitudini:miſeremini ſenectutis: nolite eum ſupplicem à uobis abſterrere,& excludere: qui in ſuo magiſtratu funeſtam facem à ueſtris repulit templis. ſi C.Mario auxilio fuiſtis: quòd in cliuo Capitolino improborum ciuium cædem fecerat: ſi P. Scipioni: quòd Annibalis furibundam mentem à ueſtris repulit templis:ſi denique Cn.Pompeio:quod terra mari'que hoſtes reddidit pacatos: ſic nunc,in meis calamitatibus aliquam ferte opem diuinam:ut ſæpe multorum in periculis feciſtis:ſic nunc,in meis miſerijs diuinum aliquod auxilium, & numen oſtendite. deinde uos, quorum poteſtas proxime ad deorum immortalium numen accedit:oro atque obſecro: quibus ſigillatim ſæpe ſupplex ad pedes iacui:ut eum,quē ſinguli ſtratum, atque abiectum ſubleuaſtis:nunc uniuerſi conſeruatum uelitis.ſi neminem unquam ueſtrum læſi:ſi nemini innocenti obfui:ſi etiam è contrario,ut quiſque auxilium meum deſiderauit:opem ferre non dubitaui:ſi denique quæcun'que adminiſtraui:ex ueſtra authoritate & patrum conſcriptorum uoluntate feci: ſi malui inimicorum cupiditati, quàm Reipublicæ, & legitime authoritati pœnas ſufferre:ut exiſtimetis ex illo crudeliſſimo inimicorum impetu ereptum, in antiquum ſtatum dignitatis reſtitui conuenire. ſed quoniam neque mihi libere loquendi, neque uobis clementer audiendi, neque omnino iudicandi,paucorum furore,& audacia facta eſt poteſtas: ſed oppreſſa eſt Reſpublica armis:metu debilitata ſeruili:uti liberum ſpiritum ducendi nullam habeat poteſtatem:cedam inermis armatis, innocens nocentibus,priuatus furibundo magiſtratui.neque enim Q.Metel-

lus quicquam de uirtute ſua detraxit: quod ceſſit L. Saturnino furenti: neque C. Cotta: quod Q. Varroni tribuno plebis, inferiore genere orto cedendum putauit: neque C. Marius: qui quantas res geſſerit, ueſtra uobis libertas indicio eſſe poterit. neque uero M. Tullius ſuum animum à ueſtra abalienauit poteſtate: cum præcipuum uobis obſidem ſui animi, ueſtram reliquerit libertatem. quamobrem teſtor deos, deasq́ omnes immortales, ueſtrasq́ maxime mentes: me non uitæ turpitudine, non pro magnitudine ſcelerum, non propter reliquæ ætatis infamiam, pœnas iure & lege perſoluere: ſed propter uirtutis inuidiam, propter iucundiſſimam ingenij laudem, propter magnitudinem rerum geſtarum crudeliſſime ciuitate priuari. quod ſi idem accidit Q. Cepioni: ſi Mancino: ſi Rutilio: mihi quoque hoc accidiſſe non magnopere erit mirandum: cum preſertim non generis antiquitate, ſed uirtutis ornamentis ſummam laudem ſim conſecutus. nunc ego uos Equites Ro. obteſtor: quorum uirtute, nomen Romanum uictoriam cum laude poſſidet coniunctam: quorum factis gloriantur ciues: lætantur ſocij: gemunt hoſtes: ut ſi erga uos omni tempore optime fui animatus: ſi mea pericula neglexi: dum timorem à patria propulſarem: ſi æque liberis ueſtris proſpexi: ac uos parentibus conſueſtis: ut nunc me uelitis ueſtris opibus defenſum, incolumem in hac ciuitate retinere: quæ cum à ſcelerata coniuratione eſſet incenſa: meo luctu ac labore reſtincta eſt: nec patiamini me à liberis meis abſtractum, à coniuge abreptum, ab aris focisq́ innocentem proiectum, uitam degere in exilio: miſerrimi mortalis caſum ſubire. proijcitur Tullius in exilium. itaque nimirum innocens ab inimico, religioſus à ſcelerato, beneuolus huic ciuitati ab hoſte. O miſera uitæ ratio: quæ tam diu reſides in uoluptate: quamdiu fortunæ poſcit libido. ego ne inimicus huic ciuitati? quamobrem? quia inimicos necaui. ego ne hoſtis? quid ita? quia hoſtes interfeci. Eheu conditionem huius temporis. antea gloria & laude digniſſimi ducebantur: qui hæc perfecerunt. nunc ſcelerati & parricidę eſſe dicuntur, qui hæc adminiſtrarunt. ſint ſanè ſcelerati: ſuperet iſtorum uictoria: ſi modo uictoria appellanda eſt, in qua ciuitatis ineſt luctus: habeant hanc palmam ex innocentis cruore. tantum à uobis illud Equites Ro. peto, & rogo: ut quem ſæpenumero ueſtra laude cohoneſtatis: eundem in dubijs uitæ periculis ueſtra uirtute conſeruetis.

INDEX CHARTARVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r

ſ t u x y z &

A B C D E F G H I K L M N O

P Q R S T V X Y Z

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK

LL MM NN OO PP QQ RR SS

TT VV XX YY ZZ

Omnes terni præter & atq; YY qui ſunt quaterni et ZZ qui eſt duernio.

IN OFFICINA LVCÆANTONII IVNTÆ
M. D. XXXIIII. MENSE
DECEMBRI.

L A